

MILITAIR-RECHTELIJK TIJDSCHRIFT

REDACTIECOMMISSIE:

MR. A. F. STEFFEN, MR. W. H. VERMEER, MR. O. VAN DER BIJ,
MR. H. C. VAANDRAGER MR. P. J. LA GORDT DILLIÉ

VASTE MEDEWERKERS:

JHR. MR. A. BAUD, PROF. MR. A. D. BELINFANTE, PROF. MR.
J. M. VAN BEMMELLEN, DR. M. W. MOUTON, DR. J. R. STELLINGA

Gedrukt en uitgegeven op last van het Departement van Defensie

DEEL LVI

1963

UITGEVERIJ MOUTON & CO. N.V. - 'S-GRAVENHAGE

REDACTIECOMMISSIE:

Mr. *A. F. Steffen*, Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie der 1e klasse b.d., Advocaat te Amsterdam;

voor de Kon. Landmacht: Mr. *P. J. la Gordt Dillié*, Brigade-Generaal van de Militair-Juridische Dienst;

voor de Kon. Luchtmacht: Mr. *O. van der Bij*, Luitenant-Kolonel Klu;

voor de Kon. Marine: Mr. *H. C. Vaandrager*, Kapitein-Luitenant ter Zee van Administratie.

Adres van de Redactiecommissie:

Mr. *W. H. Vermeer*, Borsiklaan 14 te Bloemendaal, Telefoon no. 238554 of 248558 - 020 [na 18 uur: 54678 - 02500].

VASTE MEDEWERKERS:

Jhr. Mr. *A. Baud*, Substituut-Griffier van de Centrale Raad van Beroep;

Prof. Mr. *A. D. Belinfante*, Raadadviseur in Buitengewone Dienst bij het Ministerie van Justitie, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam;

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Hoogleraar aan de Universiteit te Leiden, Res.-Luit.-Kolonel van de Militair-Juridische Dienst b.d.;

Dr. *M. W. Mouton*, Schout bij Nacht;

Dr. *J. R. Stellinga*, Lid van de Raad van State.

REDACTIONEEL GEDEELTE**MILITAIR RECHT OP DE HELLING OF ALGHELE VERNIEUWING?**

De Regering heeft bij Koninklijke boodschap van 7 juni 1958 twee ontwerpen van Rijkswet en een ontwerp van Wet tot:

- a. wijziging van het militair strafprocesrecht,
- b. wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, en
- c. wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie, met toelichtende memorie bevattende de gronden waarop zij berusten, aangeboden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De Redactie van het M.R.T. heeft deze wetsontwerpen met memorie van toelichting en kamerstukken in haar tijdschrift overgenomen, teneinde deze voor haar lezers gemakkelijk bereikbaar te maken. ¹⁾

Naar aanleiding van deze wetsontwerpen en kamerstukken heeft de Nederlandse Orde van Advocaten het advies ingewonnen van een daartoe door haar benoemde commissie van 4 leden uit haar midden, die gedurende langere tijd in vooraanstaande functies aan de militaire rechtspraak hebben deelgenomen, en heeft dat advies, met de inhoud waarvan zij zich geheel kon verenigen, dd. 29 augustus 1962 bij een adres onder de aandacht gebracht van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De tijd, aldus het advies, is rijp voor een algehele vernieuwing van het formeel en materieel militair straf- en tuchtrecht. Deze kan zonder veel moeite spoedig tot stand worden gebracht, t.w.: een geheel moderne militaire strafrechtspleging op de grondslag van het Wetboek van Strafvordering, een zodanige militaire strafrechtspleging in oorlogstijd krachtens welke de Nederlandse strijdkrachten overal ter wereld een zoveel mogelijk vaderlandse strafrechtbedeling deelachtig worden, een militair justitiële en militairrechterlijke organisatie zowel voor vreedstijd als voor oorlogstijd, en voorts uitgebreidere wijziging en aanvulling van het militair straf- en tuchtrecht dan in de door de Regering ingediende wetsontwerpen het geval is.

¹⁾ M.R.T. LI (1958) blz. 498 e.v. LIV (1961) blz. 50 e.v.

Wij hebben van het advies en van de daarin vervatte beginselen met grote belangstelling kennis genomen. Het voorstel om te geraken tot een algehele vernieuwing is alle aandacht waard. Het spreekt vanzelf dat men op verschillende onderdelen met de samenstellers van het advies van mening kan verschillen, maar in grote lijnen heeft het voorstel stellig onze instemming.

Wij laten het advies hier onverkort volgen. Van harte hopen wij dat de daarin voorgestane algehele vernieuwing en herziening spoedig verwezenlijkt moge worden in het belang van de krijgsmacht, van de justitiabelen en van de militaire rechtspraak.

MR. A. F. STEFFEN,

MR. W. H. VERMEER.

Militair strafprocesrecht ¹⁾

De algemene raad heeft het volgende adres op 29 augustus 1962 laten uitgaan.

Aan de Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Hoogedelgestrengedames en heren,

Op 7 juni 1958 zijn aan u ter overweging aangeboden twee ontwerpen van Rijkswet (R 112) en een ontwerp van Wet (5169) tot:

- a. wijziging van het militaire strafprocesrecht;
- b. wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht;
- c. wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie.

De indiening van deze wetsontwerpen heeft de Algemene Raad der Nederlandse orde van advocaten aanleiding gegeven het advies in te winnen van een daartoe door hem benoemde commissie, bestaande uit: Mr. M. P. PLANTENGA ('s-Gravenhage), voorzitter, Mr. J. M. J. BAAK (Enschede), Mr. IJ. H. M. NIJGH ('s-Gravenhage) en Mr. PH. C. M. VAN DER VEN ('s-Gravenhage), leden en Mr. W. VAN DER MEIJ ('s-Gravenhage), secretaris.

Deze commissie heeft, mede rekening houdende met de tot dusverre naar aanleiding van deze wetsontwerpen gepubliceerde kamerstukken, thans haar advies uitgebracht. De Algemene Raad kan zich met de inhoud van dit advies geheel verenigen en heeft de eer het hierbij onder Uw aandacht te brengen.

¹⁾ Bijlage bij het Advocatenblad van 15 september 1962.

INLEIDING

De commissie heeft in eerste instantie haar aandacht gericht op het militaire strafprocesrecht, de hoofdschotel der onderhavige wetsontwerpen. In de voorgestelde wijzigingen wordt hier en daar duidelijk aansluiting gezocht bij het Wetboek van Strafvordering. Dat het wetsontwerp daarbij op verschillende punten halverwege is blijven staan, vindt vermoedelijk mede zijn oorzaak in het feit, dat in de bestaande militaire wetten twee geheel verschillende situaties worden geregeld. In de Regtsplegingen bij de Zee- en de Landmagt is immers van ouds de zowel in vredes- als in oorlogstijd te volgen rechtsgang neergelegd, die echter daardoor in de tegenwoordige omstandigheden aan zoveel verschillende, niet zelden tegenstrijdige eisen zou moeten voldoen, dat één voor beide gevallen doelmatige strafrechtspleging op het eerste gezicht schier ondenkbaar lijkt. Toch zal nader blijken, dat het zeer wel mogelijk is om het militaire strafprocesrecht voor vredes- en oorlogsomstandigheden tot een goed geheel samen te smeden, mits men daarbij maar bij voortduring voor ogen blijft houden, dat de regeling juist ook in oorlogstijd haar doeltreffendheid zal moeten bewijzen. De moderne situaties te dezen kunnen aldus worden geschetst.

In vredestijd zijn onze strijdkrachten praktisch geheel geconcentreerd in eigen land en in ieder geval georganiseerd in zuiver nationale eenheden met snelle, goed functionerende verbindingen met het vaderland. Vredeskrijgsraden kunnen daardoor werken met een kleine staf van vast, kundig en geroutineerd personeel. In hun werkwijze, hun technische en wetenschappelijke accommodatie kunnen zij aanleunen tegen wat de burgermaatschappij organisatorisch, strafrechtelijk en sociaal te bieden heeft. De te berechten gevallen vertonen bovendien voor een belangrijk deel grote gelijkenis met die, welke door de burgerlijke strafrechter worden behandeld.

In oorlogstijd is dit beeld in alle opzichten radicaal veranderd. Dat de Nederlandse strijdkrachten niet buiten het eigen land of slechts in het naburige buitenland zullen worden ingezet en uitsluitend in grote nationale verbanden georganiseerd zullen blijven, is in ieder geval bij langer durende krachtmetingen weinig waarschijnlijk. Marine- en luchtsrijdkrachten zijn thans bij NAVO-manoeuvres al goeddeels internationaal geïntegreerd. Er is weinig fantasie voor nodig om te voorspellen, dat situaties als in de laatste wereldoorlog en in Korea, waarbij kleine Nederlandse eenheden overal ter wereld in bondgenootschappelijk verband bij de oorlogvoering worden betrokken, meer regel dan uitzondering zullen worden. Wil er in dergelijke omstandigheden nog iets terecht komen van een systeem, waarbij Nederlandse militairen kunnen blijven profiteren van de dan zeker als een voorrecht beschouwde mogelijkheid om volgens beproefde Nederlandse methoden en zoveel mogelijk naar Nederlandse maatstaven te worden vervolgd en berecht door Nederlandse officieren, dan zal de strafrechtspleging op een geheel aan die doelstelling aangepaste basis moeten worden geschoeid.

Om dan het essentiële te behouden, zal gewoekerd moeten worden

met schaarse competente krachten, zal naar een uiterst snelle berechting moeten worden gestreefd en zullen brede mogelijkheden moeten worden opengelaten voor een zekere integratie met de militairrechtelijke regelingen en opvattingen van onze bondgenoten. Alleen dan bestaat er een redelijke kans, dat zal kunnen worden voorkomen, dat onze nationale verworvenheden op strafrechtelijk gebied onder de voet worden gelopen en dat onze militairen de dupe worden van voor ons Nederlanders onverteerbare strafrechtelijke opvattingen. Wie geen vreemdeling is in Jeruzalem weet, dat zelfs bij onze naaste NAVO-bondgenoten ook heden ten dage nog strafrechtelijke ideeën en methoden in zwang zijn, die ons in de oren klinken als langoverwonnen standpunten uit de oude tijd. Wij zouden er geen vrede mee hebben, wanneer onze mannen, die de kastanjes uit het vuur moeten halen, daaraan zouden worden blootgesteld, alleen omdat wij verzuimd hebben tijdig zorg te dragen voor een passende militaire strafrechtspleging, waarmede in een toekomstige oorlog, ook ver buiten onze landsgrenzen en in bondgenootschappelijk verband vlot en efficiënt kan worden gewerkt.

Dit alles overwegende is het geen wonder, dat een met de thans voorgestelde wijzigingen opgelapte, uit 1814 stammende, sinds 1912 en 1923 praktisch ongewijzigd gebleven strafprocesregeling geen bevrediging kan schenken. Wil men iets werkelijk bruikbaar tot stand brengen, dan zal men de gedachte moeten laten varen, dat het mogelijk is een behoorlijk geheel te krijgen door partiële wijzigingen te wringen in het keurslijf der goeddeels totaal verouderde, in ieder geval zeer onvolledige en onoverzichtelijke, overal verspreide bepalingen van de Regtspleging bij de Zee- en de Landmagt (R.Z., R.L.), der Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof (P.I.) en van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht (Inv.), waarmede wij ons dan naar alle waarschijnlijkheid weer voor lange jaren verder zouden moeten behelpen. Het sterkst spreekt dit natuurlijk voor de regeling, die bedoeld is te werken in toekomstige oorlogen, die nu eenmaal in geen enkel opzicht meer te vergelijken zijn met die, welke de wetgever van 1814, 1912 en 1923 voor ogen stonden.

Dit geldt echter evenzeer ten aanzien van een voor vreedstijden opgezette regeling, nu de strafrechtelijke opvattingen in Nederland de laatste halve eeuw een ongekende evolutie hebben ondergaan. Wij hebben ons daarom afgevraagd, of het probleem, waarvoor de wetgever zich gesteld ziet, niet het eenvoudigst zou kunnen worden opgelost door bij de militaire strafrechtspleging in vreedstijd als uitgangspunt te nemen het tot ieders tevredenheid werkende burgerlijke strafprocesrecht, uiteraard met wijziging en aanvulling van die onderdelen, waarvoor een specifiek-militaire regeling noodzakelijk is. Op die wijze zou men, steunend op beproefde wetteksten, allerlei desiderata op verantwoorde wijze in een goed uitgebalanceerd militair strafprocesrecht kunnen verwerken. Wij denken daarbij o.a. aan de voorlopige hechtenis, de positie van het openbaar ministerie en van de raadsman, het vooronderzoek, de behandeling ter zitting, de cassatie, de herziening, kortom aan al die onderwerpen, die door de jaren heen hun neerslag

hebben gevonden in een voortreffelijk, up to date gehouden Wetboek van Strafvordering, dat trouwens in de militairrechtelijke praktijk sinds 1945, dikwijls à la barbe van de Regtsplegingen bij de Zee- en Landmacht, reeds zo goed en zo kwaad als het gaat in feite wordt gevolgd. Van militaire zijde blijken daartegen geen bezwaren te bestaan, ja wordt deze methode zelfs bevorderd.

Minder eenvoudig is het ogenschijnlijk een in alle opzichten bevredigende regeling te ontwerpen voor de militaire strafrechtspleging in oorlogstijd. De praktijk heeft echter ook hier geleerd, dat zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het burgerlijke strafprocesrecht. Toch zal men zich hier nauwkeurig moeten bezinnen op de mogelijkheden en wenselijkheden in zeer verschillende omstandigheden, waarvan voorbeelden te over in onze militair-strafrechtelijke praktijk van de laatste twintig jaren te vinden zijn. Te denken is daarbij aan de ervaringen tijdens de tweede wereldoorlog met de zeekrijgsraden in Curaçao, Colombo, Australië en Engeland, met de krijgsraden te velde in Engeland, met de na de oorlog geïmproviseerde krijgsraden te velde in Malakka, met de krijgsraden te velde in Nederlands-Indië, met de situaties in Korea en thans weer in Nederlands Nieuw-Guinea. Met die ervaringen voor ogen verdiepe men zich dan verder in de praktische mogelijkheden voor een goed werkend militair-strafrechtelijk apparaat in een bondgenootschappelijke oorlog met over de gehele wereld verspreide, meestal met vreemde strijdkrachten geïntegreerde kleine Nederlandse eenheden.

Slechts met een staf van bekwame, internationaal georiënteerde, niet alleen militair-strafrechtelijk maar ook zuiver militair goed geschoolde krachten, die, steunend op een soepele wettelijke regeling met ruime improvisatiemogelijkheden, in staat zijn natuurlijk overwicht en gezag te ontwikkelen, zal het mogelijk zijn zodanig efficiënt te werken, dat ons de gelegenheid wordt gelaten om onze eigen strijdkrachten overal ter wereld een zoveel mogelijk vaderlandse strafrechtsbedeling deelachtig te doen worden.

Zeker zal er dan hier en daar wat overboord geworpen moeten worden, waar in vredestijd niet aan kan worden gedacht. In de praktijk zal dit vermoedelijk nog wel meevallen, gedachtig aan de oude waarheid, dat eigenlijk alle waarborgen, waarmede de rechtspraak wettelijk wordt omringd, in wezen niet nodig zijn voor werkelijk voor hun taak berekende rechterlijke functionarissen, die onder alle omstandigheden ook met gebrekkige hulpmiddelen het rechtsgevoel bevredigende resultaten zullen bereiken.

MILITAIRE STRAFRECHTSPLEGING IN VREDESTIJD

Als noodzakelijk complement van de strafrechtspleging in engere zin dienen de militairrechterlijke organisatie, de recrutering en opleiding van de daarbij betrokken functionarissen en hun benoeming aan een nadere beschouwing te worden onderworpen.

*Rechterlijke organisatie*¹⁾

De noodzaak om ook in vreedstijd een afzonderlijk militair-justitieel en -rechterlijk apparaat te handhaven, kan moeilijk worden betwist. Het zou niet verantwoord zijn daarmee te wachten, totdat Nederland wederom in een oorlog wordt betrokken. Nog daargelaten, dat dergelijke situaties tegenwoordig uit politieke overwegingen hoe langer hoe meer plegen te worden verdoezeld en dat het woord „oorlog” daarbij zorgvuldig wordt vermeden. Bij strijdkrachten, die in een „koude oorlog” gereed worden gehouden (Berlijn, Kongo, Nederlands Nieuw-Guinea), moeten militaire politie en justitie, evenals krijgswaarden ter plaatse aanwezig zijn. Niet voor niets worden bij manoeuvres in NAVO-verband ook zgn. mobiele Nederlandse krijgswaarden ingeschakeld. Ook in dat opzicht dient Nederland paraat te zijn.

Uitgaande van hun oorlogstaak, zal hierbij ook in vreedstijd gestreefd moeten worden naar een zo efficiënt mogelijk gebruik van krachten. Zo zal, evenals o.a. in de Duitse Bondsrepubliek, iedere krijgswaard in principe bevoegd moeten zijn om delinquenten van zee-, land- en luchtmacht te berechten, waardoor tegelijk ook allerlei onvruchtbare competentieproblemen (86, 87 Inv.) komen te vervallen. Dit sluit natuurlijk niet uit, dat er bij de samenstelling der krijgswaarden, bij het openbaar ministerie, bij het aanwijzen van officieren-commissaris en bij het toevoegen van officieren-raadsliden rekening zal worden gehouden met de te berechten justitiabelen. Dat een dergelijke regeling ook ten onzent niet onbestaanbaar is, bewijst het feit, dat land- en luchtmachtkrijgswaarden al reeds geruime tijd tot wederzijdse tevredenheid onder één dak samen huizen, dat volgens artikel 5, derde lid, van de wet van 13 januari 1923, Stbl. 6, aan de president van en de fiscaal bij de zee-krijgswaard de waarneming kan worden opgedragen van de werkzaamheden van onderscheidenlijk de president van en de auditeur-militair bij de krijgswaarden van de landmacht en omgekeerd, dat volgens het wetsontwerp bij de permanente krijgswaarden buiten het Rijk in Europa en bij mobiele krijgswaarden van de landmacht officieren en eervol ontslagen officieren van de zeemacht tot lid, officier-commissaris en tot secretaris kunnen worden benoemd (120, derde lid, 127, vijfde lid, 246 R.L. nieuw) en omgekeerd bij de permanente zee-krijgswaarden in Suriname, de Nederlandse Antillen, Nederlands Nieuw-Guinea en bij incidentele zee-krijgswaarden officieren en eervol ontslagen officieren van de landmacht tot lid (130 R.Z. nieuw), officier-commissaris (26, vierde lid, R.Z. nieuw) en tot secretaris (132, vierde lid, R.Z. nieuw) kunnen worden benoemd, terwijl tenslotte volledige integratie van krijgsmachtonderdelen in dit verband een reeds jaar en dag bekende figuur is bij ons hoogste militaire rechtscollege (28 P.I.).

In oorlogsomstandigheden moet men in ieder geval kunnen beschikken over een niet te klein potentieel van ervaren, tegelijkertijd militair en militair-strafrechtelijk goed geschoolde beroeps- en reserve-officie-

¹⁾ Zie ook „De organisatie onzer Gerechten” door Mr. H. J. MARIUS GERLINGS in het Rechtsgeleerd Magazijn Themis; 1954, blz. 313; 1956, blz. 129; 1961, blz. 420 (*A.F.S. en W.H.V.*).

ren, die dan in staat zijn de taak van rechter, openbaar ministerie, rechter van instructie en verdediger als hoofd- en of nevenfunctie naar behoren te vervullen. Het militariseren van nimmer gediend hebbende leden van de zittende en staande magistratuur en van advocaten geeft onvoldoende waarborg voor het beoogde resultaat. Het militaire leven met zijn eigenaardige facetten is hun vreemd. Zij zijn daarom ook niet de aangewezen personen om zich een goed oordeel te vormen over de merites van een militaire strafzaak, waarin bijna steeds ook krijgsmatige elementen verweven zijn. Vooral in oorlogsomstandigheden, waarin typisch-militaire ontsporingen een hoofdrol spelen, zal zich dat wreken.

Voor een adequate, veelal intermitterende opleiding is te dien aanzien van de burgergerechten, waar de accenten heel anders liggen, evenmin iets goeds te verwachten, zeker niet voor de vorming van topfunctionarissen, die in de militair-strafrechtelijke oorlogsorganisatie, dikwijls op eenzame posten, een leidinggevende taak moeten vervullen. Reeds ter wille van de opleidings- en oefengelegenheid verdient het dan ook aanbeveling om bij het weer instellen van vredeskrijgsraden in dat opzicht het oude systeem van vóór 1912 te herstellen en niet weer terug te vallen op burger-presidenten (122 en 127 R.Z., 120 en 124 R.L.), terwijl daarbij niet-militaire fiscaals (131 R.Z.) en burger auditeurs-militair (126 R.L.) door militaire juristen zouden moeten worden vervangen. Men denke daarbij o.m. ook aan speciaal voor oefeningen in NAVO-verband ingestelde mobiele krijgsraden (243 R.L. nieuw), die volgens het wetsontwerp voorgezeten kunnen worden door de vaste president (122 R.L. slot nieuw). Het bezitten van de militaire status zou, in ieder geval bij manoeuvres in het buitenland, voor de fiscaal, resp. de auditeur-militair, en voor de president van de krijgsraad, zeker de voorkeur verdienen (vgl. ook Mem. v. Toel. p. 12).

In hoeverre het Hoog Militair Gerechtshof bij een toekomstige oorlog wederom om praktische redenen geheel of gedeeltelijk zal worden uitgeschakeld, zal mede samenhangen met de vraag, of daarbij in opzet gedacht wordt aan mobiele kamers zonder vaste standplaats, waaraan ook ambulante rechtspraak kan worden toevertrouwd. Doch ook al ter accentuering van de militaire sfeer zou het overweging verdienen om in plaats van de huidige situatie (1, 2 P.I.) voortaan ook in dit college voor de functies van president en van advocaat-fiscaal een militair-jurist als zodanig te benoemen. In oorlogsomstandigheden zullen zij in ieder geval wel militair moeten zijn, waarbij als desideratum moet worden gevoegd, dat zij niet alleen juridisch, maar tevens zuiver-militair geschoold zijn.

Dat op den duur voor de militaire leden van het Hoog Militair Gerechtshof, naast de thans reeds aan deze hoge functionarissen te stellen eisen, ook die van militair-strafrechtelijke scholing zal moeten worden gevoegd, ligt in het voorgaande besloten. Met verhoging van de juridische kennis en bekwaamheid der individuele functionarissen zou dan een beperking van hun aantal gepaard kunnen gaan, gelijk de bezet-

ting van de straffkamers der civiele Gerechtshoven reeds in 1910 tot drie leden werd teruggebracht en het ook volgens het onderhavige wetsontwerp de bedoeling is om de samenstelling der krijgsraden in vreedstijd voortaan tot drie leden te beperken (122, eerste lid, R.Z., 120, eerste lid, R.L. nieuw).

Op uit het burgerlijke strafprocesrecht overbekende gronden van economie, doelmatigheid en psychologie zou binnen het raam van de krijgsraad zonder bezwaar ook de militaire politierechter kunnen worden geïntroduceerd voor die strafbare feiten, die in civilibus door Kanton- en Politierechter worden berecht. Om soortgelijke redenen zou het hoger beroep in kleine strafzaken, analoog aan de regeling van artikel 44 R.O., ook in het militaire strafprocesrecht kunnen worden uitgesloten.

Buiten deze uitzondering mag het beperken van de strafrechtelijke procedure tot één instantie echter niet worden uitgebreid. In iedere op moderne leest geschoeide strafrechtspleging moeten strafzaken in twee feitelijke instanties kunnen worden behandeld. Er bestaat dan ook geen aanvaardbaar argument om aan hoofd-, vlag- en opperofficieren, ook in vreedstijd een appèlmogelijkheid te onthouden, gelijk dit thans bepaald is in artikel 82 Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht. De bestaande na-oorlogse regeling, waarbij land- en luchtmachtofficieren van iedere rang in eerste aanleg door een krijgsraad worden berecht, zou derhalve niet alleen moeten worden bestendigd, maar ook tot de zeemacht moeten worden uitgebreid. Dat daarmee dan rekening moet worden gehouden met de potentiële samenstelling van de krijgsraad, ligt voor de hand. De imperatieve regeling van artikel 113 R.Z., 115 R.L. ware om praktische redenen dan misschien door een facultatieve te vervangen. Als eventuele uitwijkmogelijkheid zou daarbij dan bovendien gedacht kunnen worden aan een krijgsraad met een geheel of gedeeltelijk in toga geklede, militair-strafrechtelijk geschoolde bezetting, c.q. aan een in dergelijke exceptionele gevallen aan de verdachte te verlenen bevoegdheid om in burger voor de krijgsraad te verschijnen.

De positie van het openbaar ministerie in militaire strafzaken heeft, vooral bij de krijgsraden te velde, in de Londense en na-oorlogse tijd geleidelijk een wijziging ondergaan, in die zin, dat deze, althans naar buiten, praktisch hoe langer hoe meer gelijkenis is gaan vertonen met die van het openbaar ministerie in civilibus. In de oude Regtsplegingen bij de Zee- en de Landmagt zijn de fiscaal en de auditeur-militair nog slechts gedacht als de juridische adviseurs in strafzaken van de „commanderende officier”, aan wie het initiatief tot opsporing en vervolging van strafbare feiten in militaire zaken is toevertrouwd (8, 112, eerste lid, en 183 R.Z., 11, 114, eerste lid, en 178 R.L.) en voorts als uitvoerders van de hun te dier zake door hem specifiek gegeven bevelen. De fiscaal en de auditeur-militair hebben immers slechts nasporingsbevoegdheid, nadat zij daartoe opdracht hebben gekregen van de „commanderende officier” (242 R.Z., 274 R.L.), zodat zij ook in spoedzaken, althans formeel, niet terstond op eigen verantwoordelijkheid handelend kunnen optreden door fotografische plaatsopnamen,

huiszoekingen, bloedonderzoek, vingerafdrukken e.d.

Het behoeft geen betoog, dat door deze remmende formaliteiten — eerst advies, daarna pas opdracht — vaak kostbare tijd en daarmee sporen van het misdrijf verloren kunnen gaan. In oorlogsomstandigheden, wanneer men soms praktisch alleen op radiocontact en incidentele convooi- en vliegverbindingen is aangewezen, is het systeem van (schriftelijke) verwijzing vóór de aanvang van de opsporing en vervolging zelfs geheel onbruikbaar. Nog daargelaten alle gevallen, waarin de dader of de daders van het misdrijf (moord, inbraak, verkeersdelicten) vooralsnog onbekend zijn. Alsdan is de formulering van de verwijzingsbeschikking (9 R.Z., 14 R.L.) technisch niet eens mogelijk. Men moet dan noodgedwongen wel gaan improviseren, b.v. met in blanco getekende verwijzingsbeschikkingen, die later door het openbaar ministerie naar behoefte kunnen worden ingevuld. Een systeem, waarbij men om het te laten functioneren in sommige omstandigheden zijn toevlucht moet nemen tot onwaarachtige middelen, is daarmee reeds veroordeeld.

Bovendien ontstaat door de aan iedere opsporing en vervolging noodzakelijk voorafgaande verwijzingsformaliteit niet zelden een grote opeenhoping van arbeid bij de „commanderende officier”, wiens juridische medewerker, de zgn. verwijzingsofficier, verplicht is, ter dekking van eigen verantwoordelijkheid, iedere zaak afzonderlijk, tot zelfs de geringste overtreding toe, eerst zelf te bestuderen, voordat deze, formeel „op last” van zijn chef, naar de krijgsraad kan worden verwezen, waarna pas de eigenlijke opsporing een aanvang kan nemen. Dat van dit, goeddeels geheel onnodig dubbel werk dikwijls grote stagnatie bij opsporing en vervolging het gevolg is, behoeft geen betoog. Het zou zijn paarden spannen achter de wagen, indien men deze door de tijd achterhaalde methode à tort et à travers zou willen handhaven.

Nu hebben fiscaal en auditeur-militair in feite wel meer vrijheid van handelen gekregen, maar met hun collega's van de burgerlijke justitie kunnen zij zich in wezen toch nog niet vergelijken. Waarom zou men nu nog langer talmen om het openbaar ministerie in militaire strafzaken met dezelfde bevoegdheden te bekleden als aan de officier van justitie bij de burgerlijke gerechten (9 Sv.) reeds jaar en dag met goed gevolg zijn toegekend? Verschillende onzer NAVO-bondgenoten zijn ons trouwens reeds geruime tijd geleden tot algemene tevredenheid daarin voorgegaan. Dat het openbaar ministerie bij krijgsraden en Hoog Militair Gerechtshof bij dit alles, in vredes- zowel als in oorlogsomstandigheden, functioneel-hiërarchisch ondergeschikt moet blijven aan de „commanderende officier”, die ook voor het handhaven van de krijgstucht formeel verantwoordelijk is (27 Reglement betreffende de Krijgstucht), spreekt vanzelf. Bij de bespreking van de desbetreffende regelingen in het burgerlijke strafprocesrecht komen wij op een en ander nog nader terug.

De wenselijkheid om de Hoge Raad als cassatie- en herzieningsinstantie ook in militaire strafzaken in te schakelen, zal hieronder nader worden uiteengezet.

Recrutering en opleiding

Om in oorlogstijd over een doeltreffend apparaat met voor hun taak berekende krachten te kunnen beschikken — voornaamste bestaansredenen van iedere militair-strafrechterlijke organisatie in vreedstijd —, zullen de daarbij aan te stellen rechterlijke en justitiële functionarissen aan twee vereisten moeten voldoen. Zij zullen vertrouwd moeten zijn met de theorie en met de praktijk van het militaire strafrecht in de ruimste zin en daarnaast zullen zij zo veelzijdig mogelijk zuiver-militair onderlegd moeten zijn. Het eerste moge voor zichzelf spreken, ook het laatste mag vooral niet uit het oog worden verloren. Wie lief en leed van het militaire leven niet zelf aan den lijve heeft ondervonden, wie niet eens gezucht heeft onder de grenzeloze verveling bij wachtdiensten, bij oefeningen in groot verband en in vrije dagen en uren op zee en op afgelegen posten, wie nimmer persoonlijk vermoeïenissen en ontberingen bij opleiding en manoeuvres heeft moeten doormaaken, wie nooit met vuurwapens en explosieven is omgegaan, wie niet heeft leren berusten in de inconveniënten der militaire discipline en der militair-hiërarchische verhoudingen en aan de andere kant als meerdere niet tot de overtuiging van de absolute noodzaak daarvan is gekomen, wie nimmer een schip, troep of vliegtuig heeft gecommandeerd en nooit de verantwoordelijkheid op zich heeft voelen drukken voor personeel, materieel en administratie van onder zijn bevelen staande eenheden, kortom wie het zware, dikwijls rauwe en eentonige, eenzaam-verantwoordelijke van het eigenlijke militaire bestaan in op oorlog gelijkende omstandigheden niet zelf heeft ervaren en mede daardoor de sfeer van troepen in het operatie- en étappegebied, van bemanningen van bovenwaterschepen en duikboten, van vechtwagens en vliegtuigen, van bezettingen van egelstellingen, kazematten en vliegvelden, van étappendiensten en staven niet voldoende kan aanvoelen, die zal in oorlogstijd te kort schieten in dan noodzakelijk en als vanzelfsprekend door hoog en laag te respecteren gezag om duidelijke grens- en richtlijnen aan te geven voor de in verschillende operatiegebieden niet zelden wisselende maatstaven, waarnaar het strafwaardige, het afkeurenswaardige, het geoorloofde en het gebodene moet worden gemeten en om tenslotte de staf te breken over het gedrag van hen, die in het eigenlijke oorlogswerk gefaald hebben.

Recrutering en opleiding van hen, die in het militaire strafrecht in oorlogstijd een sleutelpositie moeten innemen, moet derhalve met de grootste zorg en van twee zijden worden aangevat. Voor de hand ligt, dat daarbij, althans kwantitatief het meeste resultaat te verwachten is van afgestudeerde juristen, uiteraard in het bijzonder van hen, die aan de universiteit met goed gevolg geëxamineerd zijn in het als bijvakken gekozen militaire straf- en tuchtrecht en het internationaal publiekrecht (oorlogsrecht) en die daarna of daarvoor na een normale militaire opleiding tot beroeps- of reserve-officier zijn benoemd. Eerst zullen zij dan echter nog hun bruikbaarheid als troepenofficier moeten bewijzen. Zij moeten dus vooral niet van meet af aan bestemd worden voor de militair-strafrechtelijke dienst. Deze selectie mag pas aan de orde ko-

men, nadat aan hun plaats in de maatschappij kan worden beoordeeld, in hoeverre zij in hun dagelijks leven bij de rechtspleging betrokken zijn. Eerst als dat het geval is, zouden zij en dan nog liefst slechts bij keuze als krijgsraadfunctionaris in een leidinggevende positie kunnen worden aangesteld.

Hoe dit alles bij de opleiding van beroepsofficieren te verwezenlijken is, onttrekt zich aan onze beoordeling. Men bedenke daarbij echter, dat ook strafrechtspleging in feite een beroep is, dat als ieder ander alleen in de praktijk kan worden geleerd. Bovendien vergete men niet, dat bij de berechting van in oorlogstijd gepleegde, aan strafrechtelijke kwalificaties beantwoordende feiten niet zelden zoveel problemen naar voren komen, die straf-psychologisch en -technisch een andere aanpak vereisen dan in vredestijd en die buiten Nederland en in bondgenootschappelijk verband daarenboven nog politiek, internationaal-rechtelijk en -psychologisch gecompliceerd kunnen zijn, dat een verantwoord hanteren van strafrecht en normen onder oorlogsomstandigheden daardoor wel bijzonder wordt verzwaard. Niettemin zal er toch terdege rekening mede moeten worden gehouden, dat ook beroepsofficieren alsdan dikwijls geroepen zullen worden om als lid van een krijgsraad te fungeren. Zowel in vredes- als in oorlogstijd blijve het ideaal, dat de berechting van militairen, zo niet uitsluitend dan toch in meerderheid aan militaire juristen zal worden toevertrouwd.

Tot het opdoen van praktijkervaring ware, bij gebrek aan beter, hierbij te denken aan een min of meer geregeld medewerken van niet tot de zittende of staande magistratuur behorende officieren-juristen als rechter-plaatsvervanger bij burgerlijke enquêtes en in civiele strafzaken, aan het optreden van juristen en niet-juristen als bijzitter in leken- en semi-leken rechtscolleges, zoals (militaire) ambtenarenrechten, tucht- en scheidsrechterlijke instanties en bij burgerlijke enquêtes en in civiele strafzaken als kantonrechter-plaatsvervanger (35, tweede lid, R.O.). In alle gevallen zal natuurlijk in de eerste plaats ook telkens een functie in krijgsraadverband moeten worden vervuld.

Benoeming

Bij de regeling der benoeming van krijgsraadfunctionarissen houde men evenzeer in het oog, dat hier in vredestijd een militair-strafrechtelijk apparaat moet worden opgebouwd, waarop in oorlogsomstandigheden geruisloos en op korte termijn moet kunnen worden overgeschakeld en dat alsdan bij wijze van spreken automatisch en à la minute aan zeer uiteenlopende behoeften kan worden aangepast. Benoemingsbeleid en ontslagmogelijkheden dienen reeds in vredestijd daarop te worden afgestemd.

Aan de ene kant is er veel voor te zeggen om daarbij geen verschil te maken met benoeming, bevordering, overplaatsing en ontslag bij andere wapens en dienstvakken, aan de andere kant mag daarbij evenwel het postulaat van onafhankelijkheid van de rechter niet te veel in het gedrang komen. Hoewel de praktijk te dezen sinds 1945, ondanks theoretisch onbeperkte ontslagmogelijkheden, in alle opzichten uitste-

kend gewerkt heeft, zal het om voor de hand liggende redenen toch aanbeveling verdienen om hier naar een compromis te streven. Bijvoorbeeld in die zin, dat de president en de vaste vice-presidenten voor het leven (misschien tot uiterlijk 60-jarige leeftijd), de plaatsvervangend-presidenten en de leden van de krijgsraad steeds als zodanig voor een bepaalde vloot- of scheepsreis (129, 135 R.Z.), tijdelijk voor een praktisch onbereikbare plaats (261 R.L.) en voor het overige voor een aantal jaren worden benoemd, een regeling derhalve, gelijkend op die bij de benoeming van kantonrechters en kantonrechter-plaatsvervangers (36 R.O.).

Gelijk thans alleen bij de benoeming van vaste functionarissen in de sleutelposities het geval is (122 en 131 R.Z., 121, 126, 243 en 251 R.L.), zou ook de benoeming van hun plaatsvervangers en van leden van de krijgsraad wellicht het beste aan de Kroon kunnen worden voorbehouden, zulks met delegatiemogelijkheden aan de „commanderende officier” in dringende oorlogsomstandigheden (135 en 138 R.Z., 243, 251 en 261 R.L.).

Wat nu de eigenlijke militaire strafrechtspleging betreft, zou, het Wetboek van Strafvordering (Sv.) op de voet volgend, in grote lijnen het volgende kunnen worden aangetekend:

2—6 Sv. — *Relatieve competentie*

De bij artikel 142 R.Z. en 134 R.L. voorgeschreven territoriale beperking van het rechtsgebied van een krijgsraad past slecht bij een krijgsmacht, die uit de aard der zaak niet aan vaste plaatsen gebonden is en in principe nu hier dan daar kan worden geconcentreerd. Hoewel een soepele regeling van de relatieve competentie als bij de burgerlijke strafrechter (2 Sv.) a priori niet uitgesloten behoeft te worden geacht (88—94 Inv.), lijkt het toch, speciaal ook met het oog op een vlotte overschakeling op oorlogsomstandigheden, aanbevelenswaardig om de in dat opzicht bestaande na-oorlogse toestand te handhaven. Om redenen van praktische, algemeen preventieve en andere militair-psychologische aard moet het in bepaalde gevallen ook mogelijk zijn om krijgsraadzittingen te houden op oorlogsschepen, in legerkampen, op luchtbases en op andere plaatsen, waar het openbaar ministerie in zijn requisitoir en de president bij de mondelinge behandeling of het uitspreken van het vonnis zich en passant over de hoofden der verdachten heen indirect kunnen richten tot het militaire publiek, hun kameraden en commandanten, met waarschuwingen en opmerkingen in groter verband dan de strafzaak in kwestie eigenlijk zou toelaten. Men herinnere zich in dit verband o.a. de zittingen van de te 's-Gravenhage gevestigde krijgsraad te velde West in Schoonhoven, waar de zgn. Indië-deserteurs werden samengebracht en vele gevallen van de ambulante krijgsraden te velde in Nederlands-Indië.

Onze gedachten gaan dan ook hierbij uit naar één krijgsraad met afzonderlijke kamers in verspreide standplaatsen, die nochtans be-

voegd zijn ook daarbuiten zitting te houden, en die, onder aanwijzingen van de hoofd-president, de zaken intern onder elkaar verdelen. Bij één krijgsraad voor zee-, land- en luchtmacht zouden dan natuurlijk naar behoefte in die verschillende krijgsmachtonderdelen gespecialiseerde, c.q. geheel of gedeeltelijk geïntegreerde kamers kunnen worden geformeerd. Men denke daarbij o.m. aan amphibische oefeningen, waarbij zee-, land- en luchtmacht gelijktijdig betrokken kunnen zijn. Aldus zou dan ook voor krijgsraden op een varende vloot of schip (129, 135 R.L.), voor mobiele krijgsraden bij manoeuvres buiten Nederland en tenslotte voor in Suriname en de Nederlandse Antillen permanent of tijdelijk te stationneren krijgsraden op eenvoudige wijze een passend onderdak zijn verkregen.

Een doorslaggevend voordeel van een en ander is wellicht, dat daardoor tevens de natuurlijke basis gelegd zou zijn voor een systeem, dat in oorlogsomstandigheden met enige uitbreiding ongewijzigd kan worden voortgezet.

7—11 Sv. — *Openbaar ministerie*

De positie van het openbaar ministerie in militaire strafzaken werd reeds onder „rechterlijke organisatie” in grote trekken besproken. Gelijk aldaar als vanzelfsprekend werd aangenomen, zal het, in vredes- zowel als in oorlogstijd, in alle opzichten functioneel-hiërarchisch ondergeschikt moeten blijven aan de „commanderende officier”, die daartoe bijvoorbeeld algemene richtlijnen en bijzondere instructies zal moeten kunnen geven, in speciale gevallen dus ook de vervolging zal moeten kunnen gelasten of stopzetten.

Hoe dit verder moet worden uitgewerkt, laat zich moeilijk overzien, indien de functie van „commanderende officier” door verschillende autoriteiten, althans rechtens, gedeeltelijk ongecoördineerd wordt uitgeoefend, gelijk de Regering zich blijkbaar voorstelt. In de Memorie van Toelichting (blz. 3) wordt immers over meerdere vlootvoogden en commanderende generaals gesproken, terwijl de Minister van Marine, c.q. van Oorlog alleen maar bevel kan geven om een zaak te vervolgen (8, derde lid, R.Z., 11, tweede lid, R.L. nieuw), dus niet om haar te seponeren, de vervolging te staken of anderszins. Bij troepenverplaatsingen, individuele overplaatsingen en detacheringen is het derhalve niet uitgesloten, dat door opvolgende „commanderende officieren” tegengestelde beslissingen ten aanzien van het vervolgingsbeleid worden genomen. Het in het Voorlopig Verslag (blz. 5) te dezen, zij het in enigszins ander verband, gedane voorstel om in dergelijke gevallen de vraag over al dan niet vervolgen voor te leggen aan het Hoog Militair Gerechtshof, lijkt wel erg omslachtig en geeft in ieder geval geen oplossing, indien dit hoge college in oorlogsomstandigheden geheel of gedeeltelijk uitgeschakeld zou zijn.

De coördinatie van het vervolgingsbeleid, die in militaire strafzaken berust bij de advocaat-fiscaal bij het Hoog Militair Gerechtshof en in laatste instantie bij de Minister van Justitie (245, tweede lid, R.Z., 276, tweede lid, R.L.), moet derhalve beter worden geregeld. De thans

voorgestelde regeling kan gemakkelijk leiden tot onverkwikkelijke en schadelijke controversen tussen burgerlijke en militaire autoriteiten en bewijst eens te meer, hoe men met benoeming van burger-functionarissen op in wezen militaire posten op de verkeerde weg is. Men denke hierbij vooral ook eens aan situaties bij permanente en incidentele krijgswaarden buiten het rijk in Europa (121, 121a R.Z., 243 R.L. nieuw), waarbij dan de Minister van Justitie ook aan militaire leden van het openbaar ministerie bindende instructies zou kunnen geven. Mogelijk zal men zich hier noodgedwongen bij een niet onder alle omstandigheden sluitende regeling, samenhangende met het eigenaardige karakter van het militaire apparaat, moeten neerleggen.

Naast coördinatie in zuiver militaire strafzaken zal ook moeten worden voorzien in een coördinerende instantie, voor het geval er ten aanzien van het vervolgingsbeleid van burger-verdachten (77, 81 Inv.) verschil van mening tussen de betrokken militaire en burgerlijke autoriteiten zou blijken te bestaan. Alle andere in het Voorlopig Verslag (blz. 3) opgeworpen vragen met betrekking tot in het militaire strafproces getroffen regelingen voor burger-verdachten vormen geen problemen meer, indien de militaire strafrechtspleging, overeenkomstig onze suggestie, in ieder opzicht slechts een militaire versie zou worden van het burgerlijke strafgeding.

12, 13 Sv. — *Beklag*

Dit thans in het militaire strafprocesrecht aan het openbaar ministerie toegekende recht (10 R.Z., 15 R.L.) zou, althans in vredetijd, zonder bezwaar aan de belanghebbenden kunnen worden verleend. Uiteraard zal de hoogste militaire rechter het gevraagde bevel tot (verdere) vervolging dan rechtens niet alleen op grond van het „algemeen „belang”, maar ook om zuiver militaire redenen moeten kunnen weigeren.

Nader zal nog moeten worden overwogen, in hoeverre het bij de gewijzigde positie van het openbaar ministerie in militaire strafzaken nog nodig zou kunnen zijn, diens beklagrecht tegen van zijn mening afwijkende beslissingen van de „commanderende officier” te handhaven, hetgeen ook weer gedeeltelijk samenhangt met het zojuist aangeerde coördinatie-probleem.

Tenslotte zal, indien de beklagmogelijkheid ook in oorlogsomstandigheden onverminderd gehandhaafd zou blijven, bij het wegvallen van het Hoog Militair Gerechtshof de krijgswaard te dien aanzien tot bevoegde instantie moeten worden verklaard.

14—20 Sv. — *Schorsing der vervolging*

Het overnemen van deze wettelijke mogelijkheid tot tijdelijke onderbreking van de normale gang van zaken, die de militaire rechter uiteraard ook thans reeds ambtshalve kan toepassen, zou een verbetering zijn in verband met de appèlmogelijkheid van het openbaar ministerie en de verdachte (20 Sv.).

21—26 Sv. — *Raadkamer*

Het invoeren van een wettelijk vastgelegde raadkamerprocedure zou een belangrijke vooruitgang op de bestaande toestand betekenen. Volgens de geldende militaire strafrechtspleging moet alles, althans formeel, in het openbaar behandeld worden (118, eerste lid, R.Z., 118, tweede lid, R.L.), hetgeen de gerechtvaardigde belangen van de verdachte ernstig kan schaden.

27—36 Sv. — *Verdachte*

Er is geen doorslaggevende reden te bedenken, waarom de aan de verdachte in civilibus verleende rechten hem in militaire strafzaken zouden worden onthouden. Zijn wij goed ingelicht, dan heeft de militair-procesrechtelijke praktijk zich daar in feite allengs geheel aan geconformeerd.

Zoals reeds werd opgemerkt, zou aan een terechtstaande officier het recht moeten worden verleend om te verlangen, dat de met de instructie van zijn strafzaak belaste officier-commissaris en de militaire leden van de hem berechtende krijgsraad officieren zijn van hogere rang of althans van oudere anciënniteit in gelijke rang (35 en 113 R.Z., 38 en 115 R.L.), eventueel te vervangen door in burger geklede functionarissen.

Indien door feitelijke overschakeling op de regeling van het burgerlijke strafprocesrecht in militaribus het zgn. gematigd-accusatoire stelsel in plaats van het inquisitoire stelsel zou worden ingevoerd, zou de beklagde voortaan consequent als „verdachte” kunnen worden aangesproken en aangeduid, gelijk dit trouwens in de huidige militaire rechtspleging reeds niet onbekend is (6, 8 en 8a R.Z., 8, 9 en 11 R.L., 76 P.I.).

37—51 Sv. — *Raadsman*

Titel III van boek I van het Wetboek van Strafvordering zou, in aansluiting op de huidige praktijk in militaire strafzaken, in opzet ongewijzigd kunnen worden overgenomen. Een wettelijk vastgelegd vrij verkeer tussen een gedetineerde militaire verdachte en zijn raadsman zou een belangrijke verbetering zijn van de bestaande toestand, waarbij dit formeel slechts bij wijze van gunst van het openbaar ministerie kan plaats hebben.

Reeds om de onder „rechterlijke organisatie” genoemde redenen moet de mogelijkheid blijven bestaan, dat naast advocaten ook officieren als raadsman kunnen optreden. In verband hiermede dient echter bezwaar te worden gemaakt tegen het sinds de bevrijding bij de landmacht meer en meer ingeburgerde systeem van geregeld optreden van slechts enkele niet-juridische geschoolde officieren als raadsman in militaire strafzaken, hetgeen niet bevorderlijk is voor het vormen van een corps militaire verdedigers van voldoende omvang.

Teneinde eventuele misbruiken van niet-advocaten te voorkomen, zou misschien boven de repressieve mogelijkheid van artikel 50 Sv. een bepaling kunnen worden opgenomen, dat vrij verkeer tussen een

gedetineerde militaire verdachte en zijn officier-raadsman slechts is toegelaten met voorafgaande toestemming van de president. Bij niet-geïntegreerde krijgsraden — die wij om onder „rechterlijke organisatie” genoemde redenen niet gewent achten — zouden in principe officieren van alle krijgsmachtonderdelen als raadsman moeten kunnen optreden van iedere militair, ongeacht tot welk krijgsmachtonderdeel hij behoort.

In oorlogsomstandigheden buiten het vaderland, waar bekwame onafhankelijke raadslieden in étappe- en operatiegebied uiteraard dun gezaaid zijn, zullen alle door de president daartoe geschikt geachte personen door hem tot verdediger in een bepaalde militaire strafzaak moeten kunnen worden toegelaten. Door het starre voorschrift van artikel 116, derde lid, R.L., met behulp van de zo dikwijls uitkomst brengende noodbepaling van artikel 249 R.L. buiten werking te stellen, werden bij de krijgsraden te velde in Nederlands-Indië verscheidene malen als verdediger toegelaten bij de balie aldaar ingeschreven advocaten, officieren van het K.N.I.L., in zaken met een sterk psychologische inslag aalmoezeniers en veldpredikers, die volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad geen militairen zijn, in technische zaken een enkele maal ook een terzake kundig onderofficier. In een bondgenootschappelijke oorlog is in dit verband vooral ook te denken aan buitenlandse officieren, misschien zelfs aan buitenlandse advocaten ter plaatse.

Of en hoe in Nederland de raden van rechtsbijstand in deze bij het toevoegen van kosteloze raadslieden kunnen worden ingeschakeld, zou nog nader kunnen worden bezien.

52—62 Sv. — *Aanhouding en inverzekeringstelling*

Hoewel in de praktijk ook hier niet van gegronde klachten kan worden gesproken, zou het toch een verbetering zijn, indien deze goed uitgedachte regeling mutatis mutandis ook wettelijk in het militaire strafprocesrecht zou worden geïncorporeerd.

Tot aanhouding en inverzekeringstelling zou hier uiteraard ook iedere meerdere van de verdachte uitdrukkelijk bevoegd moeten worden verklaard, gelijk dit thans geregeld is in artikel 2 en 3 R.Z., 4 en 5 R.L. Het recht van fouillering van de verdachte zou hieraan echter nog moeten worden toegevoegd. Voor de vraag, in hoeverre deze rechten ook zouden moeten worden toegekend aan diens minderen of gelijken in rang bij de militaire politie en bij de Koninklijke Marechaussee, zouden wij ons willen aansluiten bij de door VAN DEN BOSCH¹⁾ voorgestelde regeling (art. 101, tweede lid, 102, tweede lid, 103, tweede lid, 105, tweede lid). Men denke hierbij vooral niet uitsluitend aan binnen onze landsgrenzen te nemen maatregelen, maar in het bijzonder ook aan situaties buiten het vaderland, waar door onze militaire autoriteiten geen dwingend beroep kan worden gedaan op ter plaatse bevoegde buitenlandse functionarissen en waar onze burger

¹⁾ JHR. MR. TH. W. VAN DEN BOSCH, Proeve van een ontwerp voor een Wetboek van Militaire Strafvordering (1949).

justitie ook naar intern-Nederlands recht niet bevoegd is zelfstandig op te treden. Vandaar trouwens ook de noodzakelijke uitbreiding dier bevoegdheden in artikel 74a Inv. nieuw. Aandacht zal echter bovendien moeten worden besteed aan de vraag, of het niet raadzaam zou zijn, in deze ook rechten toe te kennen aan de militaire politie van onze bondgenoten bij internationaal-geïntegreerde strijdkrachten en bij verblijf van Nederlandse troepen in het bevriende buitenland. Formeel ware een en ander eenvoudig te regelen in het kader van artikel 127 Sv.

Aangezien het in de militaire praktijk vaak niet mogelijk zal zijn, de termijnen van artikel 58 Sv. in acht te nemen, zou hier een soepele regeling aanbeveling verdienen, bijvoorbeeld in die zin, dat het bevel tot in verzekeringstelling „zo spoedig mogelijk” dient te worden medegedeeld aan het openbaar ministerie met als complement, dat de in „verzekerde bewaring” doorgebrachte tijd zal gelden als justitieel, c.q. krijgstuuchtelijk voorlopig arrest.

63—93 Sv. — *Voorlopige hechtenis*

Het overnemen van deze in civilibus uitstekend werkende wettelijke bepalingen zou een grote vooruitgang betekenen van deze in militaire strafzaken thans geheel ongeregelde materie. In feite worden zij overigens ook thans reeds daarbij zoveel mogelijk gevolgd. Termijnen, beroep op de rechter, opheffing en schorsing, de mogelijkheid tot het verkrijgen van schadevergoeding bij ten onrechte ondergane voorlopige hechtenis, zouden dan in één slag op een in de praktijk beproefde en tot algemene tevredenheid werkende wijze wettelijk kunnen worden gefundeerd. Het lijkt ons eerder een verbetering dan een nadeel, dat het recht tot het opleggen van voorlopige hechtenis, hetgeen volgens het bestaande militaire strafprocesrecht theoretisch mogelijk is voor alle strafbare feiten zonder onderscheid (2 R.Z., 4 R.L.), hierdoor beperkt zou worden tot de in artikel 64 Sv. genoemde gevallen, waarbij volgens de gangbare opvatting „gevaar voor collusie” inbegrepen is, doch waaraan in militaire strafzaken gevaar voor ernstige aantasting van de krijgstuuch zou moeten worden toegevoegd.

Ook de standaardvoorwaarden bij schorsing (80 Sv.) zouden natuurlijk nog met specifiek militaire voorwaarden moeten worden uitgebreid.

Het zal echter nadere bestudering vereisen, of onder oorlogsomstandigheden de grenzen voor het opleggen van justitieel voorlopig arrest misschien niet nog wat moeten worden uitgebreid, c.q. daarbij de bestaande toestand van artikel 2 R.Z., 4 R.L. zou moeten worden hersteld. Belangrijk is in dit verband de vraag, of artikel 44 Wet op de Krijgstuuch, hetwelk aan iedere meerdere de bevoegdheid verleent om bij ernstige krijgstuuchtelijke vergrijpen krijgstuuchtelijk voorlopig arrest op te leggen, niet zowel in vredes- als in oorlogstijd voldoende uitwijkmogelijkheid biedt voor noodzakelijk geacht terstond ingrijpen door de commandant, ook bij lichtere strafbare feiten.

Ernstige overweging verdient het dan ook om volgens het systeem VAN DEN BOSCH (art. 106—112) het justitieel en het krijgstuuchtelijk

arrest in één regeling samen te vatten, mede omdat bij het aanzeggen van voorlopig arrest lang niet altijd is te overzien, of de zaak uiteindelijk strafrechtelijk dan wel krijgstuchtelijk zal worden afgedaan. Dit klemt te meer, indien, volgens het wetsontwerp, voortaan alle strafbare feiten als oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen zullen kunnen worden aangemerkt (artikel 2, 2° Wet op de Krijgstucht, nieuw).

94—125 Sv., 551, 552 Sv. — *Inbeslagneming, schouw en huiszoeking*

Deze in de militaire strafvordering maar slechts zeer ten dele (wet van 21 juli 1890, Stbl. 127) geregelde materie zou eveneens zonder meer uit het Wetboek van Strafvordering kunnen worden overgenomen. Door de onder „aanhouding en inverzekeringstelling” reeds aangestipte uitbreiding van de bepaling van artikel 127 Sv. zouden de bedoelde rechten dan tevens automatisch toekomen aan iedere meerdere van de verdachte. Voor wat betreft diens minderen of gelijken in rang bij de militaire politie en bij de Koninklijke Marechaussee, zou hier eveneens het ontwerp VAN DEN BOSCH kunnen worden gevolgd (art. 104, tweede lid, 115, 116, tweede lid). Alles uiteraard formeel onder supervisie van het militaire openbare ministerie, dat daarbij dan ook coördinerend zou moeten kunnen optreden. Ook hier komt de vraag naar voren, in hoeverre te dezen rechten aan de militaire politie van onze bondgenoten moeten worden toegekend.

Bij overneming van de bepaling van artikel 551 Sv. zal ook gedacht moeten worden aan specifiek militaire delicten uit het Wetboek van Militair Strafrecht.

126 Sv. — *Beëdiging*

De voor- en nadelen van het in het militaire strafrecht bij het horen van getuigen gevolgd systeem van de zgn. na-eed, zouden nog weer eens nader af te wegen zijn tegenover die van de zgn. voor-eed der burgerlijke gerechten (169 j° 92 R.Z., 164 j° 94 R.L., tegenover 284 Sv.).

Volledigheidshalve zij hier opgemerkt, dat bij door de militaire strafrechter te berechten overtredingen formeel de voor-eed reeds als algemene regel wettelijk is ingevoerd door de toepasselijkverklaring van artikel 284 Sv. in artikel 184, 4° R.Z., 179, 4° R.L. Zo ook bij de berechting in beklagzaken door het Hoog Militair Gerechtshof (art. 68, tweede lid, W.Kr., 56, vierde lid P.I. (nieuw)). Met het oog op o.a. internationaal geïntegreerde krijgswet — zie hieronder bij „militaire strafrechtspleging in oorlogstijd” — zou in deze misschien te overwegen zijn om in militaire strafzaken de keuze tussen de voor-eed en de na-eed over te laten aan degene, in wiens handen de eed moet worden afgelegd.

139—159 Sv. — *Opsporingsonderzoek*

Ook hier ware, wederom onder een zekere controle en coördinatie van het openbaar ministerie, de in het Wetboek van Strafvordering aan opsporingsambtenaren toegekende bevoegdheden te verlenen aan

iedere meerdere van de verdachte, terwijl voor diens minderen of gelijken in rang bij de militaire politie en bij de Koninklijke Marechaussee naar het vorenstaande moge worden verwezen. Om voor de hand liggende redenen ware hier misschien een restrictie te maken, dat slechts officieren bevoegd zijn tot verdergaande opsporingshandelingen, zulks in afwachting van het overnemen van die taak door terzake bevoegde opsporingsambtenaren.

Indien de in het Wetboek van Strafvordering te dezen bestaande regeling in het militaire strafprocesrecht in opzet zou worden overgenomen, zou — gelijk onder „rechterlijke organisatie” werd uiteengezet — het instituut der militaire verwijzing komen te vervallen. Voor de tegen deze instelling aangevoerde bezwaren zouden dan vanzelf doeltreffende oplossingen gevonden zijn. Bij een voor zijn taak berekend openbaar ministerie is de verwijzing door de „commanderende officier” in wezen een ontoelaatbare verdragende formaliteit bij het opsporingsonderzoek, dat steeds op het eerste sein onder directe leiding en verantwoordelijkheid van de hoogste beschikbare vervolgingsautoriteit terstond in volle omvang een aanvang moet kunnen nemen.

Verwijzing naar de rechter met omschrijving van het ten laste gelegde feit vóór het vooronderzoek (9 R.Z., 14 R.L.) is prematuur, onlogisch en daarom een onding. Met hulpmiddeltjes uit een Londens noodwetsbesluit (artt. 9a—9d R.Z., 14a—14d R.L. nieuw) van in trekken — implicite dus stopzetten van opsporing en vervolging! — en opnieuw verwijzen bij het bekend worden van nieuwe bezwaren — waarnaar echter formeel dan niet meer mocht worden gespeurd! —, is dit niet te redden. Hier rest maar één remedie: doelbewust overstag gaan, dit zijn tijd reeds lang overleefd hebbende, schijnbaar geperfectioneerd geknutsel uit de Regtsplegingen bij de Zee- en de Landmagt in zijn geheel overboord zetten en overschakelen naar hetgeen zonder meer uit het Wetboek van Strafvordering kan worden overgenomen.

In het burgerlijke strafprocesrecht doorloopt het voorbereidend onderzoek drie fasen, te weten de opsporing, de beslissing tot vervolging (167 Sv.) en tenslotte de beslissing tot verdere vervolging (242 Sv.). Aangezien de „commanderende officier” bij vervolging en sepôt natuurlijk een „finger in the pie” moet blijven houden, zou, gelijk reeds werd betoogd, ook tijdens opsporing en vervolging een wettelijke contremogelijkheid van die zijde moeten worden ingevoerd.

160—166 Sv. — *Aangifte en klachten*

Bij het overnemen van deze regeling uit het Wetboek van Strafvordering zou uiteraard ook aandacht moeten worden geschonken aan gevallen, waarin sprake is van specifiek militaire delicten.

167 Sv. — *Beslissingen omtrent vervolging*

Indien — gelijk wij bepleiten — het hanteren van het opportuïteitsbeginsel in feite aan het openbaar ministerie zou worden overgelaten, moet de „commanderende officier” ook in dit stadium bindende instructies kunnen geven en zich eindbeslissingen kunnen voorbehou-

den. Het spreekt vanzelf, dat daarbij dan behalve het „algemeen belang” ook het „zuiver militair belang” gewicht in de schaal moet kunnen leggen.

168—180 Sv. — *Rechter-Commissaris*

Of de officier-commissaris uitsluitend voor de instructie van militaire strafzaken wordt aangesteld (17 R.Z., 21 R.L.), dan wel officieel lid is van de zittende magistratuur (168, tweede lid, Sv.) is in hoofdzaak een vraag van personeelpolitiek, die hier in het midden kan worden gelaten. Hoewel het laatste reeds uit economische overwegingen de voorkeur verdient, bestaan er principieel noch tegen het ene, noch tegen het andere stelsel overwegende bezwaren.

181—241 Sv. — *Gerechtelijk vooronderzoek*

Titel III van boek II van het Wetboek van Strafvordering zou, in aansluiting op de huidige praktijk in militaire strafzaken, mutatis mutandis ongewijzigd kunnen worden overgenomen. Voor in het gerechtelijk vooronderzoek van militaire strafzaken thans ongeregelde gevallen zouden hierdoor zorgvuldig uitgewerkte, met waarborgen omgeven, op wettelijke basis steunende oplossingen in het leven worden geroepen. Te denken is hierbij o.m. aan de bevoegdheid van de raadsman om overal bij tegenwoordig te zijn en om kennis te nemen van alle stukken van het strafdossier, aan huiszoeking, inbeslagneming, aan de mogelijkheid van foullering van verdachte personen, van observatie van verdachten in een psychiatrische of andere inrichting, aan het recht van de verdachte om zijnerzijds getuigen en deskundigen te doen horen, aan de mogelijkheid van een rechtstreeks bevel tot medebrenging, in-verzekeringstelling en gijzeling van onwillige getuigen, hun verschoningsrecht, het horen van getuigen buiten ede, het recht van de verdachte om heropening van het vooronderzoek te vragen.

Een in eenvoudige zaken niet te onderschatten voordeel zou dan bovendien zijn, dat het instellen van een gerechtelijk vooronderzoek dan slechts facultatief zou worden (149 Sv.), in tegenstelling tot de bepalingen van het bestaande militaire strafprocesrecht, waar het alleen bij overtredingen achterwege kan blijven (183 R.Z., 178 R.L.). Aldus trouwens ook reeds het wetsontwerp (27, eerste lid, R.Z., 30, eerste lid, R.L. nieuw).

242—257 Sv. — *Beslissingen omtrent verdere vervolging*

Ook in dit slotstadium van vervolgingsbeleid moet natuurlijk de „commanderende officier” het laatste woord kunnen hebben en daarbij naast het „algemeen belang” ook het „zuiver militair belang” kunnen laten wegen.

Door invoering van de bepalingen van de titels IV en V van boek II van het Wetboek van Strafvordering zou de militaire verdachte het thans niet bestaande, soms voor hem zeer belangrijke recht verkrijgen om door een behandeling in raadkamer een rechterlijke beslissing uit te lokken, waardoor hem een ook bij uiteindelijke vrijspraak toch altijd

schadelijke openbare behandeling van zijn zaak misschien kan worden bespaard.

Tenslotte zou hierdoor het in de praktijk van de „verwijzing” reeds toegepaste systeem van het voorwaardelijk sepôt worden gelegaliseerd en ook na het beginstadium der vervolging mogelijk worden (244, derde lid, 245, vierde lid Sv.), waarmede het openbaar ministerie niet alleen vóór, maar ook tijdens en na de instructie rechtens het niet zelden heilzaam gebleken middel in handen zou krijgen om voor de eerste maal gestruikelde, berouwvolle delinquenten op het goede pad te houden, met als stok achter de deur, dat zij bij hernieuwd wan-gedrag alsnog voor het gepleegde strafbare feit terecht zullen moeten staan, met alle gevolgen van dien.

258—366 Sv. — *Behandeling ter zitting*

De minutieus uitgewerkte, in het algemeen bevredigende regeling van titel VI van boek II van het Wetboek van Strafvordering kan eveneens zonder enig bezwaar vrijwel geheel ongewijzigd worden overgenomen. De daarbij zorgvuldig tegen elkaar afgewogen rechten van het openbaar ministerie en van de verdachte, de mogelijkheid van de volgens de bestaande militaire rechtspleging alleen bij overtredingen voorziene (184, 2° R.Z., 179, 2° R.L.), doch bij misdrijven uitgesloten behandeling en veroordeling bij verstek van een niet verschenen verdachte (16 R.Z., 183—190 R.L.), de mogelijkheid van een bevel tot medebrenging en gijzeling van onwillige getuigen, de mogelijkheid voor „de beledigde partij” om zich terzake van een vordering tot schadevergoeding in het strafgeding te „voegen”, de rechtsverfijning door invoering van het verschil tussen vrijspraak en ontslag van rechtsvervolging (352 Sv. tegenover 185, vierde lid, R.Z. en 193, vierde lid, R.L.), de inrichting van het vonnis, kortom al datgene, dat na jarenlange ervaring zijn bruikbaarheid heeft bewezen en hier zijn neerslag heeft gevonden, zou zonder meer in het militaire strafprocesrecht kunnen worden geïncorporeerd. Voor zover de bestaande militaire strafrechtspleging daarvoor geen absoluut beletsel vormt, wordt de regeling van deze centrale titel van het Wetboek van Strafvordering trouwens in feite reeds lang door de militaire strafrechter met grote nauwkeurigheid gevolgd, zodat de militaire justitie in al haar geledingen daarmede thans reeds vertrouwd is.

De artikelen betreffende het bewijs uit het Wetboek van Strafvordering werden reeds in 1923 integraal voor het militaire strafprocesrecht toepasselijk verklaard. Uiteraard zal de in artikel 74 Inv. daaraan toegevoegde bepaling over gekwalificeerde getuigenverklaringen bij insubordinatie en door een schildwacht begane delicten in de artikelen 342 en 344 Sv. dienen te worden verwerkt.

Een bepaalde achteruitgang bij het ongewijzigd overnemen van deze bepalingen uit het burgerlijk strafproces zou zijn de regeling van het proces-verbaal van de zitting. In een burgerlijk strafgeding bestaat er in de praktijk generlei garantie, dat daarin de zakelijke inhoud van de ter zitting door de getuigen en de verdachte afgelegde verklaringen

nauwgezet wordt weergegeven. Gevolg hiervan is, dat de verdachte in hoger beroep en vooral ook in cassatie daardoor ernstig in zijn belangen kan worden geschaad. Wij zouden dan ook de voorkeur blijven geven aan handhaving van de thans ter zitting van de militaire strafrechter voorgeschreven methode, volgens welke de verdachte en de getuigen ook hun ter terechtzitting afgelegde verklaringen moeten ondertekenen (167 en 169 j° 89 R.Z., 162 en 164 j° 91 R.L.). Toegegeven, dat het tempo en de concentratie van de mondelinge behandeling in belangrijke en ingewikkelde zaken daardoor kan worden gestoord, waardoor gemakkelijk ongewenste spanningen en incidenten tusschen het rechtscollege, het openbaar ministerie, verdachte en diens raadsman kunnen ontstaan. Een oplossing zou hier misschien gevonden kunnen worden door, desnoods facultatieve, inschakeling van bandrecorders.

Uitgaande van de bepaling van artikel 269 Sv. zou de mogelijkheid tot wering van ongewenst publiek in het militaire strafproces uitgebreid moeten worden met de bepaling van artikel 118, tweede lid, R.Z., 118, derde lid, R.L. 75 P.I., waarbij aan de militaire rechter de bevoegdheid gegeven wordt om aan militairen van mindere rang dan de verdachte de bijwoning van de behandeling van diens strafzaak te ontzeggen.

Nog een speciaal woord over de behandeling van strafzaken, waarbij de verdachte niet is verschenen. In civiele strafzaken wordt het als een recht van de verdachte beschouwd om zich aan de mondelinge behandeling van zijn zaak te onttrekken. Soms zal hij de publiciteit schuwen, maar het motief is meestentijds, dat hij er geen reiskosten en/of tijdverlet voor over heeft. Speciaal bij minder belangrijke zaken speelt dit laatste een zodanige rol, dat bij de kantongerechten meer dan de helft der strafzaken bij verstek wordt behandeld, hetgeen uiteraard een enorme besparing van tijd en werk betekent voor rechters en griffiers. Nu kent de militaire strafvordering wel de mogelijkheid van de verstekprocedure bij overtredingen, maar alleen op schriftelijk verzoek van de verdachte (184, 2° R.Z., 179, 2° R.L.). Wat zou er nu tegen zijn om dit laatste vereiste te laten vervallen en de bepaling ook tot misdrijven uit te breiden, m.a.w. om in militaire strafzaken geheel aan te sluiten bij de te dezen gebruikelijke gang van zaken in het burgerlijke strafgeding?

De praktijk zal dan nog een, overigens zeer wel denkbare, oplossing moeten vinden om een militaire verdachte te verhinderen, zijn recht op verschijning bij zelfs de geringste overtreding uit te buiten voor een dagje vrij van dienst naar de grote stad met reizen op 's Rijks kosten. De onverwachte perspectieven van het huidige systeem voor op afgelegde posten gelegeerde militairen (Nederlands-Indië, Nieuw-Guinea), die het aldus in de hand hebben om een strafzaak tot een buitenkansje en de strafrechtspleging tot een ridicule aangelegenheid te maken, zullen voorgoed verleden tijd moeten worden. Volgens de bestaande regeling kan deze misstand theoretisch slechts worden ondervangen door de zaak krijgstuuchtelijk af te doen, ook in die gevallen, waarin een

straf uit het Wetboek van (Militair) Strafrecht meer op haar plaats zou zijn geweest.

Deze zaak dient derhalve bij uitstek realistisch te worden bekeken. Het vermoedelijk aan de verplichte aanwezigheid van de verdachte ter zitting (119, eerste lid, R.Z., 119, eerste lid R.L.) ten grondslag liggende idee van contempt of court bij zijn niet verschijnen kan voldoende worden bestreden door de bepaling, dat de rechter hem zo nodig kan bevelen ter terechtzitting aanwezig te zijn en zijn medebrenging alsdan kan gelasten (272 Sv.).

In oorlogsomstandigheden komt hierbij nog iets anders om de hoek kijken. Als de verbindingen niet ongevaarlijk zijn, kan een verdachte er soms de voorkeur aan geven, zich ter wille van een niet altijd even belangrijke strafzaak niet aan oorlogsrisico bloot te stellen, c.q. om zich bij de mondelinge behandeling, analoog aan het bepaalde in art. 270 Sv., door een raadsman te laten vertegenwoordigen.

Om deze en andere redenen werden bij de krijgsraden te velde in Nederlands-Indië, met gebruikmaking van de uitwijkmogelijkheid van artikel 249 R.L., in uitzonderingsgevallen dan ook reeds verstekvonnissen gewezen en gefiatteerd. Daarbij speelden ook nog wel andere met aldaar bestaande situaties verband houdende motieven een rol, waaronder soortgelijke als die, welke in het wetsontwerp aanleiding hebben gegeven tot het voorstel om bij appel op het Hoog Militair Gerechtshof de mogelijkheid te openen om de openbare behandeling buiten tegenwoordigheid van de verdachte te doen plaatshebben (76e, eerste lid, P.I. nieuw). A fortiori kunnen er derhalve in oorlog omstandigheden bestaan, waarin de verstekmogelijkheid in militaire strafzaken, ook in eerste instantie bij de krijgsraad, niet kan worden gemist, zeker niet, wanneer de niet alleen in dit opzicht onmisbaar gebleken bepaling van artikel 249 R.L. zou worden geschrapt.

Voor invoering van de mogelijkheid tot behandeling en veroordeling bij verstek in militaire strafzaken pleit ten slotte nog het feit, dat hierin ook bij verschillende onzer NAVO-bondgenoten is voorzien.

367—398 Sv. — *Politie- en Kantonrechter*

Indien de militaire politierechter in het kader van de krijgsraad zou worden ingeschakeld, zou ook in het militaire strafprocesrecht kunnen worden geprofiteerd van de arbeidsbesparende mogelijkheid van het wijzen van mondelinge vonnissen, waarvan slechts de zakelijke inhoud in het proces-verbaal van de zitting hoeft te worden aangetekend, ja zelfs in bepaalde gevallen het gehele procesverbaal achterwege kan blijven (398, 12° Sv.). Voorts zou dan kunnen worden overwogen, in hoeverre het de laatste jaren in kantongerechtzaken met toenemend succes toegepaste, personeelbesparende systeem van „oproeping” in plaats van „dagvaarding” ook voor door militairen begane overtredingen zou kunnen worden ingevoerd. Dat hiervoor het verdwijnen van het instituut der „verwijzing” natuurlijk een *conditio sine qua non* is, spreekt vanzelf.

Bij overneming van de bepalingen van het Wetboek van Strafvor-

ring zou zonder bezwaar ook het instituut van het rechterlijk pardon (398, 9e Sv.) in het militaire strafproces uitdrukkelijk toepasselijk kunnen worden verklaard, al zou dit dan om redenen van systematiek in het Wetboek van Militair Strafrecht, beter nog in het commune Wetboek van Strafrecht kunnen worden ondergebracht.

399—403 Sv. — *Verzet*

Indien veroordeling bij verstek ook in militaire strafzaken wettelijk mogelijk zou worden, zou daarmee logisch gepaard moeten gaan invoering van het instituut van verzet. Overigens heeft dit rechtsmiddel in het burgerlijk strafproces veel van zijn betekenis verloren sinds artikel 399 Sv. in 1935 in die zin werd gewijzigd, dat het slechts kan worden aangewend bij einduitspraken, waartegen de verdachte geen hoger beroep kan instellen. Bij het uitvallen van de appèl-mogelijkheid in oorlogsomstandigheden kan het echter voor de justitiabelen van groter belang worden, mede omdat er alsdan om typische oorlogsredenen ook in zwaardere strafzaken meer verstekvonnissen te verwachten zijn, gelijk zojuist nader werd uiteengezet.

404—426 Sv. — *Hoger Beroep*

Het wetsontwerp voorziet, althans in vreedstijd, in de mogelijkheid van hoger beroep van ieder krijgsraadvonnis, waar ter wereld de zaak ook gediend heeft. In dit opzicht zou het als een verbetering van de bestaande toestand kunnen worden beschouwd, ware het niet, dat in de voorgestelde regeling een essentiël element voor een juiste strafprocesvoering ontbreekt. Immers een strafrechtspleging, waarbij de verdachte in feite het recht kan worden ontnomen om bij de mondelinge behandeling zelf aanwezig, althans vertegenwoordigd te zijn, kan de toets der kritiek niet doorstaan. Het zou voor het rechtsgevoel echter ook moeilijk te verdragen zijn, als justitiabelen, die ver van het vaderland hun militaire plicht vervullen, daardoor in strafzaken verstoken zouden blijven van de mogelijkheid van appèl.

Op verschillende wijze zou in deze naar een oplossing kunnen worden gestreefd. Allereerst zou in de zwaarste zaken, waarin de straf toch meestal in Nederland zal worden ten uitvoer gelegd, mondelinge behandeling in optima forma voor het Hoog Militair Gerechtshof imperatief gehandhaafd kunnen blijven. Als grenzen zouden daarbij bijvoorbeeld aangehouden kunnen worden die gevallen, waarin de verdachte door de krijgsraad veroordeeld is tot de doodstraf, een vrijheidsstraf van langer dan zes maanden en/of tot de bijkomende straf van verlaging of ontslag uit de militaire dienst. Voor lichtere gevallen zou te denken zijn aan vertegenwoordiging ter zitting door een raadsman, analoog dus aan de regeling van artikel 270 Sv., waarbij dan bovendien zou kunnen worden bepaald, dat de verdachte alleen dan tot een zwaardere straf kan worden veroordeeld, indien hij alsnog in de gelegenheid zou worden gesteld om persoonlijk ter zitting te verschijnen. De in het wetsontwerp voorgestelde regeling, dat het Hoog Militair Gerechtshof het in de hand heeft om de mondelinge behande-

ling al dan niet in tegenwoordigheid van de verdachte te doen plaats vinden (76e, eerste lid, P.I. nieuw), is in ieder geval onaanvaardbaar, te meer omdat het vermoedelijk ook de bedoeling is, dat, evenals in geval van verstek, de raadsman ter zitting het woord niet mag voeren als de verdachte bij de behandeling niet aanwezig is. In artikel 31 van de Gewijzigde Regtspleging Landmacht in Suriname en in Curaçao, waar het voorgestelde systeem blijkens de Memorie van Toelichting (blz. 6) aan is ontleend, wordt een zodanige inbreuk op de elementaire eisen ener behoorlijke strafrecht-procedure dan ook terecht niet gemaakt.

Dat voor de berechting van hoofd-, vlag- en opperofficieren eveneens twee feitelijke instanties open moeten staan, werd hierboven reeds betoegd.

427—444 Sv. — *Cassatie*

Afgezien van de ook in het civiele strafrecht meermalen gestelde vraag, of strafcassatie in het algemeen niet meer dan thans zou kunnen en moeten worden beperkt tot die gevallen, waarin een verdachte noit in zijn belangen is geschaad, is men het er unaniem over eens, dat eenheid van rechtspraak praktisch en psychologisch voor het rechtsleven een belang is van de eerste orde. Over de onmisbaarheid van het instituut der cassatie, zoals dit door de Hoge Raad allengs tot ontwikkeling is gekomen, bestaat in de Nederlandse rechtswereld dan ook nauwelijks meer verschil van mening. Waarom zou dan in het militaire strafrecht, al wordt de jurisprudentie van ons hoogste rechtscollege daarbij in feite nauwgezet gevolgd, dit rechtsmiddel moeten blijven ontbreken? De situatie is thans immers zo, dat nog niet door de Hoge Raad uitgemaakte dubia in militaribus noodgedwongen zwevend blijven, totdat zij eens in een burgerlijk strafgeding in hoogste instantie worden beslist. Om enige betrekkelijk willekeurige voorbeelden te noemen: de vraag, of bij de strijdkrachten gedetacheerde geestelijke verzorgers al dan niet militair zijn in de zin van het Wetboek van Militair Strafrecht, of er verschoningsrecht bestaat voor getuigen buiten de traditionele vertrouwens-beroepen, of er ongeschreven strafuitsluitingsgronden naast de uitdrukkelijk in de wet genoemde moeten worden erkend, in hoeverre verdachten kunnen worden gestraft voor sinds het plegen van het feit afgeschafte of gewijzigde strafbare feiten (b.v. distributiedelicten), hoe het begrip causaliteit strafrechtelijk moet worden geïnterpreteerd, of berechting van lichtere strafbare feiten geoorloofd is, indien deze slechts een onderdeel vormen van in feite begane zwaardere inbreuken op de rechtsorde, b.v. verkeerovertradingen bij lichamelijk letsel door schuld, of recht mag worden gedaan met gebruikmaking van getuigeverklaringen de auditu, of er thans nog tijd van oorlog is, uitleg van nog steeds omstreden bepalingen van de wegenverkeerswetgeving.

Deze en dergelijke vragen, die in militaire strafzaken van minstens evenveel belang zijn als in civilibus, kunnen in het militaire strafrecht somtijds acuut worden op een ogenblik, dat zij in burgerlijke straf-

zaken toevallig nog niet aan de Hoge Raad ter beslissing zijn voorgelegd. Hoe gewenst zou het dan niet zijn, als zij via een militair strafproces terstond op een ook voor burgers bindende wijze tot oplossing zouden kunnen worden gebracht.

Specifiek militaire belangen komen daarbij niet in het gedrang, tenzij het in oorlogsomstandigheden zou zijn het postulaat van snelle berechting, waarover hieronder nader. Maar in vreedstijd kan er tegen de cassatieprocedure, die overigens ook niet zo heel veel tijd in beslag pleegt te nemen, om die reden zeker geen bezwaar worden gemaakt. Aangezien intern-militaire aangelegenheden, die speciale deskundigheid vereisen, bij zuivere rechtsvragen niet aan de orde komen, behoeft er bij militaire straffcassatie niet te worden voorzien in een gemengd-militaire bezetting van de Hoge Raad. In het sporadisch voorkomende geval, dat ons hoogste rechtscollege ingevolge artikel 105 R.O. ten principale recht moet doen, zou dan in militaire strafzaken terugwijzing naar het Hoog Militair Gerechtshof moeten plaats vinden. Voor het overige zouden de voor cassatie bestaande procesrechtelijke voorschriften onveranderd kunnen worden gevolgd. Ten einde aan de opzet van artikel 441, tweede lid, Sv. j° 106 R.O. te voldoen, zal dan alleen nog wel uitdrukkelijk moeten worden bepaald, dat bij terugwijzing na vernietiging de hernieuwde behandeling door het Hoog Militair Gerechtshof in andere samenstelling moet plaats hebben.

457—481 Sv. — *Herziening*

Zijn de argumenten, die in de loop der tijden tegen de cassatieprocedure in militaire strafzaken zijn aangevoerd, historisch gezien nog enigszins verklaarbaar, onbegrijpelijk is het, dat invoering van het instituut der herziening in het militaire strafrecht bij de wetgever nog steeds op verzet schijnt te blijven stuiten. Want al moge een werkelijk mal jugé in de praktijk dan uiterst zelden voorkomen, onverdragelijk is de gedachte, dat er naar Nederlands recht op bepaalde gebieden geen rechtsherstel mogelijk is, ook niet wanneer de rechter, achteraf gezien, kennelijk heeft gedwaald. Hoewel het daarbij in wezen natuurlijk van minder belang is, welk college als revisie- instantie wordt aangewezen, ligt het ook al uit praktische overwegingen voor de hand om daarmede, evenals in burgerlijke strafzaken, de Hoge Raad te belasten, die dan in voorkomende gevallen het in de artikelen 466, 467 en 469 Sv. bedoelde onderzoek aan een Nederlandse (militair)rechterlijke autoriteit buiten het Rijk in Europa zal moeten kunnen opdragen. Dat ook hier het Hoog Militair Gerechtshof c.q. de krijgsraad bij hernieuwde berechting na verwijzing in andere samenstelling zitting zal moeten nemen (480 Sv.), spreekt vanzelf.

553—578 Sv. — *Tenuitvoerlegging*

De regeling der executie van strafrechterlijke beslissingen kan eveneens ongewijzigd uit het Wetboek van Strafvordering worden overgenomen. Volledigheidshalve zou daarbij dan echter nog uitdrukkelijk moeten worden bepaald, dat vonnissen van de burgerlijke strafrechter

tegen een militair (81 Inv.) bij voorkeur door het militaire openbaar ministerie moeten worden geëxecuteerd.

Krijgstuchtelijk beklag

Bij algehele herziening van de militaire strafrechtspleging dient ook het thans slechts summierlijk geregelde, volgens het wetsontwerp daarenboven nog over twee wetten te verdelen recht van beklag in krijgstuchtelijke zaken noodzakelijk eens onder de loep te worden genomen. Te meer, nu er zich in het tuchtrecht, dat in de burgermaatschappij een grote vlucht heeft genomen, allens een zekere uitkristallisatie van proces-methodes heeft voltrokken. Naast speciale rechterlijke colleges, waaraan tuchtrechtelijke bevoegdheid in eerste instantie is toegekend, zoals de Raad voor de Scheepvaart, de Raad voor de Luchtvaart, de Medische Tuchtcolleges, de Kamers van Toezicht der notarissen, de Raden van Toezicht der advocaten en procureurs, hebben zich de laatste dertig jaar, vooral in de wereld van het bedrijfsleven tuchtrechtelijke systemen ontwikkeld, die in zekere zin met het aloude militaire tuchtrecht zijn te vergelijken. Vaste regel werd daarbij, dat tuchtrechtelijke maatregelen in eerste aanleg worden opgelegd door de „organisatie”, zulks met beroep op een zoveel mogelijk onafhankelijk, in hoogste instantie rechtsprekend college, dat dan na een typisch rechterlijke procedure met hoor en wederhoor van partijen, getuigen en deskundigen, alles met gelegenheid tot bijstand van of vertegenwoordiging door raadslieden voor beide partijen, schriftelijk uitspraak doet.

Invoering van een dergelijk, de laatste decennia in de tuchtrechtelijke praktijk in zwang gekomen, goedwerkend systeem zou mutatis mutandis alleszins geschikt zijn ter vervanging van het thans minder bevredigend geregelde krijgstuchtelijk beklag. De procesrechtelijke gang van zaken zou dan worden, dat de zich door een krijgstuchtelijke straf bezwaard gevoelde militair terstond rechtstreeks in beroep kan gaan bij een rechterlijk college, dat daarop dan in hoogste instantie moet beslissen.

Op die wijze zou het thans door twee beroepsinstanties, eerst de „beklagmeerdere” (artikel 61 Wet op de Krijgstucht) dan het Hoog Militair Gerechtshof (artikel 67 Wet op de Krijgstucht) topzware beklagrecht tot meer normale proporties worden teruggebracht en tegelijkertijd in een aan de rechtsopvattingen van deze tijd aangepast systeem worden omgezet. In vroeger tijden, toen het militaire straf- en tuchtrecht in feite nog een zuiver militaire aangelegenheid was, waarbij het juridische element slechts bij uitzondering betrokken was, moge de „beklagmeerdere” nog de aangewezen persoon zijn geweest om als appèlinstantie in beklagzaken te fungeren, naar moderne inzichten behoort deze taak in handen te worden gelegd van een speciaal met rechtspraak belast college. Een met allerlei andere werkzaamheden overladen militaire autoriteit, die het vooronderzoek en de formulering van de „met redenen omklede beschikking” (art. 65, derde lid, Wet Kr. nieuw) mede daarom toch veelal aan zijn stafofficieren zal overlaten,

is daarvoor om verschillende redenen minder geschikt. Een in rechterlijk werk geroutineerde instantie zal in het algemeen beter in staat zijn, zich een goed gefundeerd, onbevangen oordeel te vormen in zaken, waarin tucht- en strafrechtelijke elementen gemakkelijk door elkaar kunnen lopen en die soms ook feitelijk niet eenvoudig zijn. Typerend is in dit verband de passage in de Memorie van Toelichting (blz. 37), dat beklagzaken herhaaldelijk gevallen betreffen, waarbij deskundige voorlichting niet kan worden ontbeerd, zoals kwesties over behandeling van motoren, elektrische apparaten en vliegveiligheidsvoorschriften.

Bij de keuze der rechterlijke beklagsinstantie valt het oog onwillekeurig op de vaste en mobiele krijgswaarden, die in opzet overal ter wereld, waar zich Nederlandse militairen bevinden, ter plaatse aanwezig zullen zijn. Ook buiten de landsgrenzen en in oorlogsomstandigheden kunnen de betrokken partijen zodoende persoonlijk door de rechter worden gehoord en bij de mondelinge behandeling zelf het woord voeren, althans daarbij tegenwoordig zijn. Uiteraard zou daarbij dan een disciplinair gestrafte officier, zowel als de strafoplegger het recht moeten hebben te verlangen, dat de militaire leden van de krijgsraad officieren zijn van hogere rang of althans van oudere anciënniteit in gelijke rang.

Handhaving van het Hoog Militair Gerechtshof met zijn bezetting van vlag- en opper-officieren als tweede beroepsinstantie voor deze in het algemeen toch lichtere gevallen, zou tegenover een strafproces voor zwaardere zaken met slechts één appèlmogelijkheid aan het systeem van rechtsbedeling in militaire straf- en tuchtzaken iets onevenwichtig blijven geven, dat beter kan worden vermeden. In oorlogsomstandigheden is het Hoog Militair Gerechtshof daarenboven in vele gevallen voor de justitiabelen praktisch onbereikbaar, zodat het mede daarom als enige beklaginstantie niet in aanmerking komt.

Dat de bezwaarde zowel als de strafoplegger zich bij de beklagprocedure in alle stadia door een raadsman moet kunnen laten bijstaan, c.q. laten vertegenwoordigen, spreekt naar tegenwoordige begrippen van goede rechtspraak vanzelf.

SAMENVATTING

Hoe meer men zich in deze materie verdiept, des te duidelijker wordt het, dat er niet alleen geen fundamentele bezwaren tegen kunnen worden aangevoerd om voor een regeling van de militaire straf- en tuchtrechtspleging een getrouwe copie te maken van de in de burgermaatschappij daarbij gebruikelijke procesvoering, maar dat dit in alle opzichten zo niet dé oplossing, dan toch een grote verbetering zou zijn. Ligt dit trouwens ook niet voor de hand? De principes, waarop die procedures gebaseerd zijn, zijn immers geen abstract-cerebrale bedenksels, maar levende rechtsbeginselen, ontsproten aan dezelfde samenleving, waarop ook de grotendeels door dienstplichtigen en reser-

visten gevormde huidige militaire gemeenschap gegrondvest is. De specifiek militaire eisen, waaraan het geheel zal moeten voldoen, zijn dan ook geenszins ingrijpend en gemakkelijk op de vingers van beide handen te tellen. In de door ons gevolgde volgorde betreffen zij voornamelijk:

1. *Vereenvoudiging der rechterlijke organisatie*

¶ Invoering van één geïntegreerde, in verschillende kamers met vaste standplaatsen en ambulante mogelijkheden onderverdeelde krijgsraad voor de gehele zee-, land- en luchtmacht waar ook ter wereld, met als voordelen:

- a. gelijklopende organisatorische opzet in vredes- en oorlogstijd. Door simpele uitbreiding of inkrimping kan bij het militair straf- en tuchtrechterlijke apparaat al naar behoefte worden overgeschakeld van vredes- op oorlogsorganisatie en omgekeerd;
- b. concentratie en daardoor economisch gebruik van voor hun taak berekende, zoveel mogelijk militair-strafrechterlijk en militair geschoolde krachten;
- c. uitsluiting van absolute- en relatieve competentieproblemen.

2. *Zuiver militair-strafrechterlijk opbouw*

Recrutering, selectie, opleiding en benoeming van zo enigszins mogelijk uitsluitend militaire strafrechtjuristen. Consequente uitschakeling van het zuiver-civiele element uit de militaire rechtspleging, behalve dan bij de cassatie- en revisieprocedure.

3. *Militair opsporings- en vervolgings-apparaat*

Systematische uitbouw van een met alle moderne wettelijke bevoegdheden toegerust militair apparaat, dat zowel binnen de landsgrenzen als daarbuiten met alle ter plaatse beschikbare krachten en hulpmiddelen zijn taak van opsporing en vervolging snel en doeltreffend kan verrichten.

4. *Uitbreiding van het raadslieden-potentieel*

In vredestijd naast advocaten iedere officier, onverschillig tot welk onderdeel der krijgsmacht verdachte of raadsman behoort. In oorlogstijd iedere door de president van de krijgsraad daartoe competent geachte verdediger.

5. *Aan militaire verhoudingen aangepast opportuniteitsbeginsel*

Loslaten van het huidige verwijzings-systeem. Daarvoor in de plaats een door het militaire openbare ministerie, onder eindverantwoordelijkheid en contrôle van de hoogste militaire autoriteiten, te hanteren opportuniteitsbeginsel bij opsporing en vervolging.

6. *Voorlopig arrest*

Nauwgezet op elkaar afstemmen van het justitieel en krijgstuuchtelijk voorlopig arrest.

7. *Krijgstuchtelijk beklag*

Een op hetgeen zich in de burgermaatschappij te dezen geconsolideerd heeft geënte tuchtrechtelijke procedure.

MILITAIRE STRAFRECHTSPLEGING IN OORLOGSTIJD

Indien onze zo juist ontwikkelde denkbeelden bij de wetgever ingang zouden vinden, zouden onze beschouwingen over de militaire strafrechtspleging in oorlogstijd tot vier hoofdpunten kunnen worden beperkt: de rechterlijke organisatie, de opsporing en vervolging, de rechtsmiddelen en de executie. Alle andere bepalingen van de militaire strafrechtspleging in vredetijd over de rechten van de verdachte en diens raadsman, het voorlopig arrest, de behandeling ter zitting en het vonnis, dat alles zou dan, althans in opzet, onder alle omstandigheden ongewijzigd kunnen worden toegepast, indien er maar een militair-rechterlijke autoriteit ter plaatse aanwezig is om leiding te geven en eindbeslissingen te nemen. Het is dan niet nodig om naast een militair strafprocesrecht in vredetijd een geheel aparte regeling te maken voor het geval van oorlog. Gelijk hierboven bij specifieke onderwerpen reeds werd aangegeven, kan dan worden volstaan met hier en daar enige eenvoudige bepalingen, waardoor met een druk op de knop voor een bepaald gebied van vredes- op oorlogsomstandigheden kan worden overgeschakeld en omgekeerd.

Verschillende gevallen zullen daarbij moeten worden onderscheiden. Situaties als in Algerije, Kongo, Nederlands-Indië tijdens de politieke acties, thans weer in Nederlands Nieuw-Guinea zullen militair-strafrechtelijk met oorlogsomstandigheden op één lijn moeten worden gesteld. Beperkte vervoersmogelijkheden, consignatie van troepen, het niet kunnen missen van mankracht, risico's bij verplaatsingen, door dat alles wordt ook de militaire justitie in haar mogelijkheden en bewegingsvrijheid beperkt, terwijl tegelijkertijd haar taak zoveel belangrijker wordt als ultimum remedium voor de commandanten. Aan de andere kant is het zeker niet ondenkbaar, dat een bepaald gebied in volle oorlogstijd zich voor de militaire justitie praktisch in niets zal onderscheiden van de situaties in tijd van vrede. Men denke aan de U.S.A., Canada, Australië, ja zelfs aan Engeland en Egypte tijdens de laatste wereldoorlog.

De realiteit dwingt dan ook tot introductie van het begrip „oorlogs-„tijd” in een feitelijke, niet-formele betekenis ook in het militaire strafprocesrecht, derhalve tot een soortgelijke regeling als in de onderhavige wetsontwerpen in de artikelen 209a R.Z., 210 R.L. en voor het materiële militaire strafrecht in de artikelen 71 en 71a W.M.Sr. wordt voorgesteld. Of de Kroon echter wel het meest geschikt is om hierbij beslissingen te nemen, is aan gegronde twijfel onderhevig. Zo werd nimmer aan de bij de politieke acties in Nederlands-Indië en in Nederlands Nieuw-Guinea ingezette onderdelen van de krijgsmacht door of vanwege de Kroon bekend gemaakt, dat zij waren aangewezen tot deel-

neming aan een militaire expeditie resp. tot bestrijding van een vijandelijke macht (art. 71 W.M. Sr.), waardoor de begrippen „tijd van „oorlog” en „vijand” aldaar ten onrechte geheel zwevend bleven. Zo bestaat b.v. ook thans nog in Nederlands Nieuw-Guinea de onmogelijke toestand, dat het aldaar volgens de krijgsraad bij de zeemacht „tijd van vrede” is, maar volgens de krijgsraad bij de land- en de luchtmacht „tijd van oorlog”. Voor de militaire strafrechtspleging zal dit alles derhalve nog wel eens nader moeten worden overwogen. Zeer verschillende situaties moeten daarbij onder ogen worden gezien, bijvoorbeeld:

A. Buiten Nederland in Europa gevoerde oorlog

Hoewel Nederland gemobiliseerd heeft, valt er binnen de landsgrenzen niet anders waar te nemen dan een verhoogde opleidings-, oefen- en trainingsactiviteit van zijn krijgsmacht, waarbij reizen en trekken van verdachten, getuigen, officieren-commissaris, raadslieden, desnoods van hele rechtscolleges geen overwegende bezwaren opleveren. In dat geval kan in Nederland zelf de militaire strafrechtspleging uit vreedestijd, althans in opzet, ongewijzigd blijven. Bij uitzending naar het buitenland zal een nog niet veroordeelde verdachte dan echter volgens de ter plaatse geldende strafprocesrechtelijke regeling terecht moeten staan, voor zoverre de militair-rechterlijke instanties in Nederland ten minste geen kans zouden zien om de zaak op korte termijn bij voorrang nog tijdig te behandelen.

B. Etappe-gebieden buiten Nederland

Tenzij in ambulante rechtspraak van het Hoog Militair Gerechtshof is voorzien, zal bij gebrek aan voldoende verbindingsmogelijkheden met Nederland hoger beroep, althans in zijn volle vredesomvang, moeten vervallen. Het zal dikwijls al mooi zijn, als er ter plaatse Nederlandse krijgsraden in optima forma gestationeerd kunnen worden. Zijn er aldaar te weinig Nederlandse strijdkrachten om aan een geïntegreerde krijgsraad voor alle drie krijgsmachtonderdelen voldoende em-plooi te geven, dan zal men zijn toevlucht moeten nemen tot mobiele krijgsraden, die intermitterend, met tussenpozen van liefst niet langer dan één maand, aldaar geregeld zitting komen houden. Bij zeer krappe vervoerscapaciteit zal dan hier en daar zelfs wel genoeg moeten worden genomen met mobiele krijgsraden in de rudimentaire vorm van de militaire politierechter.

Dat bij het wegvallen van een appèlinstantie een op de praktijk toegesneden contrôlemogelijkheid, althans voor de zwaardere delicten zal moeten worden gecreëerd, zal hieronder nader worden besproken.

C. Operatiegebieden

Afhankelijk van de vervoersmogelijkheden zal hier vermoedelijk alleen met mobiele krijgsraden moeten worden gewerkt. Bij afgelegen zee- en luchtbases en bij geïsoleerde landmachtenheden zal de vervoerscapaciteit dikwijls niet verder gaan dan hoogstens één of twee

extra personen. Alsdan zal de zaak steeds verder op haar essentie moeten worden toegespitst. Absolute voorwaarde blijft uiteraard snel recht ter plaatse door een voor zijn taak berekende militaire rechter, desnoods met een geïmproviseerd openbaar ministerie.

Hier zijn natuurlijk eindeloze variaties mogelijk, maar de regeling moet zodanig zijn, dat er praktisch geen situatie denkbaar is, waar straf- en tuchtrechtspraak, die deze kwalificatie waardig is, voor Nederlandse strijdkrachten zou komen te ontbreken. Ieder formeel perfectionisme zal dan echter ook rechtens ter zijde moeten kunnen worden geschoven.

Natuurlijk is het belangrijk, dat rechtspraak in het algemeen in handen ligt van een rechterlijk college, bestaande uit liefst een oneven aantal rechters. Belangrijker dan hun aantal is echter hun kwaliteit als rechter. In een kleine militaire gemeenschap zal het dikwijls niet mogelijk zijn om voldoende bijzitters te vinden, die redelijkerwijs als onafhankelijk en onbevooroordeeld kunnen worden beschouwd. Van een eenmanskrijgsraad met een van buiten komende militaire politierechter zal dan meer gezag kunnen uitgaan, van zijn beslissingen zullen minder repercussies het gevolg zijn, omdat de justitiabelen meer vertrouwen zullen hebben in zijn onpartijdigheid dan in die van een door hem voorgezeten college van drie, waarvan de beide bijzitters uit de beperkte kring van ter plaatse beschikbare krachten zijn gerecruteerd. Wel kan daaruit dan worden geput voor de functie van verdediger, ja zelfs voor die van nood-openbaar ministerie, dat dan kan dagvaarden en requisitoir kan nemen, desnoods op telegrafische aanwijzingen uit het étappegebied.

Dit alles is dus in principe zeer wel te realiseren, indien daarvoor duidelijke richtlijnen te vinden zijn in een soepel wettelijk systeem. In hoofdzaak gaat het daarbij slechts om een rechterlijke organisatie met de nodige improvisatiemogelijkheden. Het procesrecht in engere zin kan hierbij zo goed als geheel buiten beschouwing blijven, mits daarbij van meet af aan zoveel mogelijk met oorlogssituaties rekening is gehouden en men ook daarbij afstand doet van een te ver doorgevoerd perfectionisme.

Voor alle zekerheid zal het raadzaam blijven, een algemene noodbepaling als die van artikel 249 R.L. te handhaven voor onverwachte omstandigheden, die in hun dynamische verscheidenheid toch nooit in volle omvang kunnen worden voorzien.

Men hoede zich er echter voor om van een dergelijke wettelijke ontsnappingsmogelijkheid alle heil te verwachten. Weliswaar hebben de krijgsraden te velde van 1940 tot aan de huidige dag daardoor de kans gekregen om, door het overboord zetten eerst van onbruikbare, later ook van slechts hinderlijke voorschriften, het militaire strafprocesrecht kwasi legaal te moderniseren, maar dergelijke incidenteel-arbitraire methoden leiden licht tot in wezen ongeregelde situaties, terwijl daarmee toch nooit een goed sluitend geheel kan worden verkregen. Ter voorkoming van verkeerde insluipsels is het dan echter

gewenst, aan de militaire rechter op straffe van nietigheid de verplichting op te leggen, iedere afwijking van de wettelijke bepalingen betreffende vervolging en berechting, waarvan door hem bij een veroordeling gebruik wordt gemaakt, in het vonnis uitdrukkelijk te motiveren.

Ons beperkende tot de meest extreme oorlogssituatie (geval C), moeten in oorlogstijd de volgende onderdelen der militaire strafrechtspleging nader onder het oog worden gezien:

Rechterlijke organisatie

De absolute competentie van de militaire politierechter moet, uiteraard slechts facultatief, in principe worden uitgebreid tot alle delicten, waarbij dan als voor de hand liggende restrictie een bepaling zou moeten worden opgenomen, dat de krijgsraad in die rudimentaire vorm slechts lichtere straffen mag opleggen, bijvoorbeeld niet meer dan één jaar vrijheidsstraf en dat ingewikkelde of zwaardere zaken door hem verwezen moeten worden naar een meervoudige kamer in het etappegebied. Hem zal de bevoegdheid moeten worden gegeven om zich ter plaatse een secretaris, een vertegenwoordiger van het openbaar ministerie en twee officieren-bijzitters ad hoc te assumeren, in welk laatste geval er een volledig competente krijgsraad is geformeerd.

Een dergelijke assumptiemogelijkheid zou wellicht ook een geschikte oplossing kunnen zijn in situaties, waarbij kleine Nederlandse eenheden of zelfs individuele Nederlandse militairen in internationaal-geïntegreerd verband bij de oorlogvoering betrokken zijn. Alsdan zou een door een Nederlandse officier gepresideerde, volgens Nederlandse rechtsbeginselen rechtsprekende krijgsraad, waarin één of twee buitenlandse officieren als bijzitters zijn opgenomen, misschien een buitenlandse bevelvoerende officier kunnen bewegen om onze eigen mannen op Nederlandse wijze en zoveel mogelijk naar Nederlandse maatstaven te laten berechten. Voor een antecedent van een schoorvoetend begin op het gebied van internationaal-geïntegreerde militaire strafrechtspraak moge worden verwezen naar de door de Engelsen tijdens de laatste wereldoorlog gecreëerde mogelijkheid, om bij de berechting van geallieerde militaire verdachten door Engelse krijgsraden daarin één of meer officieren van de nationaliteit van de verdachte als lid op te nemen. Het in de praktijk brengen van de internationale integratiegedachte is in dit opzicht derhalve al twintig jaar oud.

Met een dergelijk voorzichtig invoeren van een mogelijkheid tot internationale integratie bij de militaire strafrechtspraak in oorlogstijd zouden alle partijen gebaat zijn. Allereerst natuurlijk de Nederlandse verdachte, die zich dan naar Nederlands recht zou kunnen verantwoorden voor een door een Nederlands militair-jurist gepresideerde krijgsraad en zich daarbij door een Nederlands officier als raadsman ter zijde kan laten staan. In de tweede plaats voor de buitenlandse commandant, die dankbaar zal zijn als hij de verantwoordelijkheid voor de berechting van militairen van andere nationaliteit aan hun eigen autoriteiten kan overlaten. En ten slotte in wijder verband ook ten behoeve

van de strafrechtspleging zelf, die daardoor, voorlopig nog maar in zeer speciale uitzonderingsgevallen, meegaande met de tijd, van een typisch-nationale aangelegenheid op verantwoorde wijze tot geïntegreerd-internationaal niveau zou worden opgeheven. Dat kan ons niet alleen imponerabel voordeel geven, maar zal ons in omstandigheden, waarin wij waarschijnlijk alle moeite zullen hebben om niet door de grootmachten onzer bondgenoten opzij te worden geschoven, een praktische kans kunnen geven om ondanks alles onze Nederlandse justitiabelen hun eigen recht deelachtig te doen blijven.

Opsporing en vervolging.

Is het, gelijk wij hierboven betoogden, in vreedstijd reeds aanbevelenswaardig om bij door Nederlandse militairen in het buitenland begane strafbare feiten bepaalde rechten toe te kennen aan de militaire politie van onze bondgenoten, beslist noodzakelijk wordt dit, als Nederlandse strijdkrachten her en der over de aardbol verspreid in een gemeenschappelijke oorlogsworsteling hun taak vervullen. Wil de zaak ons dan niet uit de hand lopen, dan zal de samenwerking zich ook bij de militaire justitie verder moeten uitstrekken dan thans in artikel VII, lid 6 sub *a* van het NAVO-statusverdrag is voorzien. De nuchtere erkentenis, dat het uitgesloten moet worden geacht om overal ter wereld voldoende militaire politie en justitiële autoriteiten ter plaatse bij onze strijdkrachten te kunnen detacheren, en dat het anderzijds juist dan ook noodzakelijk blijft om de rechtsorde in eigen gelederen naar behoren te handhaven, dwingt als het ware tot inschakeling van daarvoor in aanmerking komende justitiële en politieke instanties van onze bondgenoten. Doen wij dat niet, dan zal de bevelvoering zonder twijfel zodanig worden geregeld, dat onze strijdkrachten daarvoor implicite onder vreemd recht worden gebracht.

De rechtens meest bevredigende oplossing voor dit probleem zal waarschijnlijk zijn het scheppen van ruime delegatiemogelijkheden, waardoor onze militaire justitie formeel het heft in handen kan blijven houden en onze eigen strijdkrachten zodoende niet a priori aan de Nederlandse jurisdictie worden onttrokken.

Rechtsmiddelen

Procestechnisch bestaat er geen beletsel om de rechtsmiddelen van verzet, cassatie en herziening ook in oorlogstijd ongewijzigd te handhaven. Verzet komt immers voor dezelfde krijgsraad, die het verstekvonnis gewezen heeft, terwijl bij cassatie ook in vreedstijd verdachten niet worden gehoord of in de gelegenheid worden gesteld het woord te voeren en slechts door een raadsman kunnen worden vertegenwoordigd (439 Sv.). Waar volgens de praktijk in de herzieningsprocedure de betrokkene, boven en behalve een ingevolge de artikelen 466, 467 en 469 Sv. ingesteld onderzoek, bij de mondelinge behandeling het woord kan voeren, zou het in oorlogsomstandigheden gevoegelijk aan de Hoge Raad kunnen worden overgelaten, in hoeverre daar alsdan van kan worden afgeweken.

Hoger beroep zal daarentegen in echte oorlogsomstandigheden

slechts in zeer exceptionele gevallen praktisch mogelijk zijn. Reizen en trekken van verdachten en getuigen naar Nederland, alleen voor appèlzaken, moet dan uitgesloten worden geacht, terwijl voldoende beweeglijkheid van het Hoog Militair Gerechtshof alsdan al evenzeer eenvoudigweg ondenkbaar is. Dat wil echter niet zeggen, dat dit college dan niet op andere wijze goede diensten aan de militaire strafrechtspiegeling zou kunnen bewijzen. Het ligt immers voor de hand om dit dan in te schakelen bij een aan de behoefte en praktische mogelijkheden aangepast, enigszins gemoderniseerd systeem van fiat executie.

De te dezen bestaande regeling heeft in de praktijk niet voldaan. Aan de andere kant zou een situatie, waar iedere wettelijke mogelijkheid van contrôle op door oorlogskrijgsraden gewezen vonnissen ontbreekt, evenmin bevrediging schenken. Volgens het huidige systeem moeten echter alle vonnissen der krijgsraden in oorlogstijd voor fiat executie aan de „commanderende officier van de vloot” c.q. de „commanderende generaal” worden voorgelegd (197—199 R.Z., 256, 257, 259 R.L.). Het automatisch gevolg daarvan is dan een congestie van werk bij de staf van die autoriteit, energie-verspilling op grote schaal met ten slotte slechts een berg, die een muis baart. Zo werd bij de politieke acties in Nederlands-Indië op de ongeveer 6000 in vier jaar tijds door de krijgsraad te velde bij de land- en de luchtmacht ter contrôle opgezonden vonnissen in nog geen 100 gevallen het fiat executie door de legercommandant in eerste instantie geweigerd. Daarop werd evenwel in opdracht van de Kroon praktisch steeds achteraf het fiat executie alsnog verleend. In totaal vond slechts in 15 zaken een hernieuwde behandeling plaats. Bij de 99.75% goedgekeurde vonnissen werd de executie zodoende geheel onnodig, dikwijls maandenlang vertraagd, met de ernstige bezwaren van dien.

Een eenvoudige oplossing zou zijn om het fiat executie niet meer dwingend voor alle vonnissen voor te schrijven, maar het initiatief daartoe over te laten aan de veroordeelde en aan het openbaar ministerie. Waarom zou men hier anders handelen dan bij het openstaan van een volledige appèlmogelijkheid? Waarom zouden in oorlogstijd gewezen vonnissen ook niet automatisch kracht van gewijsde krijgen, indien daartegen niet binnen 14 dagen bezwaar wordt aangetekend? Als in dat geval dan het procesdossier zou worden opgezonden naar het Hoog Militair Gerechtshof, zou dit na gegrondbevinding van het „bezwaar” de zaak ter hernieuwde behandeling kunnen terugzenden naar de krijgsraad, die dan in andere samenstelling de zaak opnieuw zou moeten berechten, een in dergelijke noodgevallen gebruikelijke gang van zaken. Bij vrijspraken, ontslag van rechtsvervolging en te lichte straffen zou de „commanderende generaal” op die wijze derhalve door opdracht aan het openbaar ministerie tot het aantekenen van „bezwaar” tegen het eerste krijgsraadvonnis praktisch hetzelfde kunnen bereiken als bij zijn weigering van het fiat executie volgens het huidige systeem.

Dat cassatie door de Hoge Raad bij berechting van onder de jurisdictie van de Nederlandse militaire rechter vallende burgers in door

Nederlandse strijdkrachten bezet gebied (78, 3° Inv.) alleen zin zou hebben, voor zover daarbij Nederlands recht zou worden toegepast, moge hierbij volledigheidshalve nog even worden opgemerkt.

Executie

In oorlogsomstandigheden vragen militaire strafzaken niet alleen een in hoog tempo opgevoerde vervolging en berechting, maar in zeker niet mindere mate bij voorraad uitvoerbare executie, zij het dat daarbij dan om voor de hand liggende redenen een uitzondering zou moeten worden gemaakt voor de doodstraf en voor de bijkomende straf van ontslag uit de militaire dienst. Bij strijdkrachten in de oorlog leeft men bij de dag, de herinnering vervaagt snel. Als de straf dan pas lange tijd na de zonde volgt, gaat het effect ervan al gauw verloren, ja kan dit zelfs in het tegendeel omslaan. Daarbij komt, dat de betrokkene door de spanning over de uiteindelijke afloop van zijn strafzaak inboet aan bruikbaarheid voor zijn oorlogswerk.

Een systeem van rechtsmiddelen is echter in het bijzonder ook in de oorlog, waarin het recht het niet zelden kan verduren krijgt en vele in vreedetijd onbekende kwesties om antwoord vragen, geen overbodige luxe. Juist dan ook blijft rechtszekerheid van primordiaal belang, soms zelfs voor de gehele oorlogvoering. Men denke daarbij aan het beruchte leerstuk van de „plea of superior orders” en andere vragen van oorlogsrecht, waarover het laatste woord nog niet is gesproken.

Het zou evenwel een miskening zijn van de rechtseisen in een dynamische tijd, indien procesperfectionisme daarbij tot uitstel van executie zou leiden. Verzet tegen verstekvonnissen, „bezwaar” tegen krijgsraadvonnissen met hernieuwde behandeling na een geweigerd fiat executie, en cassatie zouden aan hun doel voorbijschieten, indien daaraan ook onder die omstandigheden schorsende werking zou worden toegekend. Vrijheidsstraffen moeten dan terstond na de uitspraak van de krijgsraad kunnen worden geëffectueerd, verlaging en ontneming van rij- en vliegbevoegdheid moeten zonder verwijl van kracht worden.

Aan deze laatste bijkomende straffen zou liefst ook nog, analoog aan het bepaalde in artikel 27 der Wegenverkeerswet, voorlopige werking vóór het vonnis moeten kunnen worden toegekend, hetgeen dan nog zou moeten worden uitgebreid tot alle ernstige gevallen van onverantwoordelijk gedrag in het weg- en luchtverkeer, waarbij die bevoegdheden aan de betrokkene kunnen worden ontzegd.

Het zou tot ontwrichting leiden, indien de betrokkenen door het gebruik maken van rechtsmiddelen executie van hun opgelegde straffen op de lange baan zouden kunnen schuiven. De schier onoplosbare moeilijkheden, waarvoor de militaire justitie en de krijgsraad te velde in Nederlands-Indië te dien aanzien kwamen te staan ten gevolge van de vertragende werking der fiat executie procedure, moge er een waarschuwing voor zijn, dat executie bij voorraad van militaire vonnissen in oorlogstijd een absolute noodzaak is.

Bij vrijspraken of ontslag van rechtsvervolging, waarbij het openbaar ministerie op vernietiging aandringt, loopt alles natuurlijk nor-

maal, maar bij veroordelingen zal men zich noodgedwongen bij een mogelijk redres achteraf moeten neerleggen. Door nauwe samenhang van problemen kan het strafprocessueel complex van rechtsmiddelen en executie bij militaire strafzaken in oorlogsomstandigheden derhalve niet zonder meer uit het vredesrecht worden overgenomen.

CONCLUSIE

Blijkens het vorenstaande is het wel duidelijk, dat het dringend noodzakelijk en ook betrekkelijk eenvoudig te verwezenlijken is om in deze op korte termijn verlost te worden van een aantal, vooral in oorlogsomstandigheden praktisch onbruikbare legislatieve produkten uit het grijs verleden, die in de ogen van het tegenwoordige geslacht feitelijk niet anders meer zijn dan antieke curiositeiten van ouderwets particularisme.

In het ons allen vertrouwde Wetboek van Strafvordering, dat na een ruim 35-jarige toepassing met een schat van ervaring en jurisprudentie alom tot levend recht gegroeid is, ligt een moderne militaire strafrechtspleging, waarnaar reeds lange tijd reikhalzend wordt uitgezien, als het ware kant en klaar gereed. Met enige wijzigingen en aanvullingen is het zonder meer voor militaire doeleinden, in vredes- zowel als in oorlogsomstandigheden, pasklaar te maken. Of dit dan in de vorm moet worden gegoten van tekstuele herhaling in een volledig nieuw Wetboek, dan wel daarbij kan worden volstaan met de in het Wetboek van Militair Strafrecht gevolgde methode van verwijzing naar het burgerlijke strafgeding, is in wezen een kwestie van wetstechniek, die voorshands in het midden kan worden gelaten.

Hoofdzaak is, dat de talloze vindingen en verfijnde details van het civiele strafprocesrecht, die men in de militaire strafrechtspleging al eens als even zovele verbeteringen is gaan onderkennen en waarderen, nu ook wettelijk daarin worden geïncorporeerd. Voor de praktijk, die daarvan reeds zoveel heeft overgenomen en zich voor het overige daaraan stelselmatig heeft trachten aan te passen, zou dit niet anders betekenen dan het logisch doortrekken van de lijn, waarlangs men zich de laatste decennia in een natuurlijk ontwikkelingsproces constant heeft bewogen.

Waarom zou nu nog langer krampachtig moeten worden vastgehouden aan een viertal fossiele wetten met talloze lacunes, waarin militaire juristen het spoor soms nog bijster worden en waarvan, afgezien van hun anachronismen in opzet en taal, met de beste wil niet meer te maken is dan een lappendeken van fragmentarische, toch altijd nog onvolledige regelingen met een gebrekkige systematiek, waar geen nieuw leven meer ingeblazen kan worden? De tijd is rijp voor een algehele vernieuwing. Er is al veel te lang getalmd. De achterstand kan echter zonder al te veel moeite spoedig worden ingehaald. Men grijpe deze gelegenheid dan ook aan om thans voor den dag te komen met een moderne militaire straf- en tuchtrechtspleging, waarmede Nederland, ook in internationaal verband, weer eer kan inleggen.

MATERIEEL STRAF- EN TUCHTRECHT

Het hoofdmotief, waarom wij met grote klem blijven aandringen op een geheel nieuwe wettelijke regeling voor een op moderne leest geschoeide militaire rechtspleging, is tevens de voornaamste beweegreden, die ons thans doet komen met verdergaande voorstellen tot wijziging van het militaire straf- en tuchtrecht. Ook hier mogen wij de kans niet verspelen, met succes het hoofd te bieden aan sterke, naar overheersing strevende krachten van onze bondgenoten. Het dreigende alternatief voor onze militaire justitiabelen, wier belangen ons als advocaat in de eerste plaats ter harte gaan, werd hierboven reeds meer-malen onderstreept.

In het strafproces kunnen aan een bestaande regeling klevende gebreken en bezwaren met behulp van uitwijkmogelijkheden als die van artikel 249 R.L. meestal nog wel worden verdoezeld en weggewerkt, doch in het materiële recht is improvisatie maar in zeer beperkte mate te realiseren. Zwakke plekken in het militaire straf- en tuchtrecht zijn daardoor zoveel gevaarlijker. Alles grijpt daar bovendien dieper, waardoor het geheel te kwetsbaarder wordt. Willen wij derhalve ook op dit gebied de „concurrentie” de wind uit de zeilen blijven houden, dan zal ieder enghartig nationalisme moeten worden gebannen en zullen wij de vensters wijd open moeten zetten voor alles wat onze NAVO-bondgenoten in dit opzicht te bieden hebben.

Met ons bij strafrechtelijke vervolging gehuldigde opportuniteitsbeginsel, onze gedifferentieerde straffen (9 Sv., 6 W.M.Sr. nieuw), de in al onze strafposities automatisch voorziene strafminima van één dag (10, tweede lid, 18, eerste lid, Sr.) en 50 cent (23, eerste lid, Sr.), ons tot in details uitgewerkt systeem van voorwaardelijke hoofd- en bijkomende straffen (14 Sr.) met als sluitsteen de mogelijkheid van gratie, zullen wij ons bij vrijwel ieder ander strafstelsel in het algemeen wel voldoende kunnen aanpassen. Zo zullen wij in alle stadia van het geding wel gemakkelijk een geschikte oplossing kunnen vinden voor inpassing in ons strafrecht van de in het Voorlopig Verslag (blz. 6) aangevoerde, in de Angelsaksische rechtspleging bekende mogelijkheid van ongedaan making van opgelegde straffen door moedige daden en uitzonderlijk gedrag.

Elders zullen wij echter moeilijker uit de voeten kunnen. Toch zal daar dikwijls met betrekkelijk eenvoudige wijzigingen de nodige bewegingsvrijheid kunnen worden verkregen. Hoofdpijnen volgend denken wij hierbij o.m. aan de in ons recht wat overtrokken en onsystematisch geregelde, al te kunstmatige scheiding tussen enerzijds eigenlijke en oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen en anderzijds strafbare feiten, die niet tuchtrechtelijk kunnen worden afgedaan; aan de in het Voorlopig Verslag (blz. 8) naar voren gebrachte problemen inzake de (bijkomende) straf van verlaging; aan het moeilijke, doch uiterst belangrijke vraagstuk der strafbaarstelling van in het buitenland strafbaar zijnde feiten (168 W.M.Sr. nieuw). Hier zullen wij naarstig moeten speuren naar onvolkomenheden in ons militaire

recht en dit dan in een zodanige vorm moeten gieten, dat de Nederlandse militaire straf- en tuchtrechterlijke autoriteiten steeds de koninklijke weg kunnen bewandelen en niet, gelijk thans in bepaalde gevallen, genoodzaakt worden om het gewenste resultaat langs juridische sluiptwegen en achterdeurtjes te bereiken.

Hoewel de commissie in deze, gedeeltelijk internationale materie bezwaarlijk op all-round deskundigheid kan bogen, kan zij toch op grond van in de Nederlandse literatuur gepubliceerde en aan andere krijgswaardinformaties buiten Nederland getoetste ervaringen hier en daar wel enige aanwijzingen geven. Het vraagstuk verdient echter noodzakelijk nadere bestudering en uitwerking.

Straf- en tuchtrecht

Alle pogingen ten spijt is de theorie er niet in geslaagd, eenvoudig bruikbare richtlijnen aan te geven voor een systematische verdeling van laakbaar militair gedrag over straf- en tuchtrecht. Ook ons rechtsbestel is aan een zekere onevenwichtigheid op dit stuk niet ontkomen. Vooral in oorlogsomstandigheden, zoals bij de krijgswaarden te velde in Nederlands-Indië, bleken ernstige euveldeeden niet altijd onder een strafrechtbepaling te kunnen worden gebracht, terwijl anderzijds disciplinaire afdoening van lichte tekortkomingen kon afstuiten op de limitatieve opsomming der oneigenlijke krijgswaardelijke vergrijpen in artikel 2, 2° van de Wet op de Krijgswaard. Terwijl de ingedommelde schuldwachter in den regel een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van één à drie maanden tegen zich hoorde uitspreken, moest de in slaap gevallen centralist ener telefooncentrale strafrechtelijk ongemoeid worden gelaten, evenals de man die zich na een wat vrolijke avond in onbekwame toestand voor zijn dienst kwam melden. De buiten het bereik van opzettelijke ongehoorzaamheid vallende hoogste in rang, die openlijk zijn militaire plicht verzaakt had, kon niet strafrechtelijk ter verantwoording worden geroepen, in tegenstelling tot zijn minder brutale collega, die zich daar heimelijk aan had onttrokken (art. 86, eerste lid, 2°; 101, eerste lid; 130; 131, tweede lid W.M.Sr.). Bij de eerste moest noodgedwongen met een disciplinaire correctie worden volstaan, bij de laatste was dit wettelijk niet eens mogelijk. Ook bezit van een niet geregistreerd vuurwapen kon niet krijgswaardelijk worden afgedaan. Evenmin verlies van een eigen privé wapen, wél daarentegen in het ernstiger geval als het verlorene van rijkswege verstrekt was (art. 161 j° 2, 2° sub a Wet Kr.). Diefstal en verduistering konden disciplinair worden gestraft (art. 2, 4° Wet Kr.), maar heling der goederen of het profiteren van hun opbrengst kon zelfs in de culpose vorm van artikel 417bis Sr. niet ter verdere behandeling naar de tot straffen bevoegde commanderende officier worden verwezen.

Door het meten met twee maten, waartoe een dergelijk rammelend geheel gemakkelijk aanleiding kan geven, wordt het uitsluitend naar praktische resultaten vragende rechtsleven in zijn Achilleshiel bedreigd. A fortiori in de eenzijdig georiënteerde maatschappij ener krijgswaard in oorlogsomstandigheden, die ook in dit opzicht de toets der doelma-

tigheid moet kunnen doorstaan. Waar vele juridisch niet-geschoolden bij de rechtsbedeling worden ingeschakeld, is een soepel aan het rechtsgevoel der justitiabelen appellerend passe-partout bovendien een gebiedende eis. Lichte ontsparingen voor rekening van de tot straffen bevoegde meerdere, ernstig wangedrag naar de krijgsraad, dat is voor iedere militair bevattelijk en levende werkelijkheid. Elk ander criterium zou rechtsonzekerheid in de hand werken. Commandanten moeten er onvoorwaardelijk op kunnen vertrouwen, dat bagatelzaken zonder meer krijgstuchtelijk mogen worden afgedaan en dat rotte plekken door de strafrechter snel en radicaal uit het militaire organisme worden uitgesneden. Niemand mag eraan twifelen of dergelijke wandaden wel bereikbaar zijn voor de sterke arm der gerechtigheid. Vooral in oorlogsomstandigheden, als het moreel van de troep het hard te verantwoorden krijgt en er dientengevolge een kwantitatieve verschuiving plaats vindt naar zuiver-militaire vergrijpen van plichtsverzaking in al haar schakeringen, zijn inconsekventies uit den boze en krijgen introspectieve tendenties, wezenskenmerk van het tuchtrecht, ook in het militaire strafrecht onwillekeurig de overhand. Ten gevolge hiervan ontstaat er alsdan tussen straf- en tuchtrecht een dusdanige interdependentie, dat alle in vreedstijden te verdedigen principiële verschillen vervagen, waartegenover de ernst der misdrijving als enig overblijvende graduële onderscheiding zich des te scherper aftekent. Bij troepen in oorlogsomstandigheden moeten commandanten en militaire justitie elkaar de bal leren toespelen in een ononderbroken gamma van repressie-maatregelen op het leitmotiv: zolang de commandant het zelf af kan, late men hem zoveel mogelijk begaan; heeft hij echter hulp nodig, dan mag de krijgsraad hem niet in de steek laten.

Uit het voorgaande vloeit allereerst de consekventie voort, dat er geen redelijk argument te bedenken is om krijgstuchtelijke afdoening van welk strafbaar feit dan ook rechtens onmogelijk te maken. De praktijk behelpt zich daarbij tot dusverre met een enigszins apocriefe methode: bij krijgstuchtelijke afdoening van daarvoor wettelijk niet in aanmerking komende strafbare feiten wordt de delictsomschrijving eenvoudig binnen de grenzen der eigenlijke, c.q. oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen gehouden. Het vervangen van artikel 2, 2° Wet op de Krijgstucht door de bepaling, dat alle strafbare feiten zonder onderscheid onder omstandigheden tot krijgstuchtelijke vergrijpen kunnen worden teruggebracht, is derhalve niet alleen theoretisch te verdedigen, maar zou, tegemoetkomend aan een allerwege gevoelde behoefte, in feite niet anders zijn dan de legalisatie van een reeds sinds jaar en dag oogluikend toegelaten praktijk en daarmee een einde maken aan een in een rechtsstaat toch eigenlijk ontoelaatbare methode om het enge keurslijf van de wet naar eigen goeddunken te doorbreken. Het wetsontwerp kan derhalve in dit opzicht slechts worden toegejuicht.

Als tegenhanger van deze potentiële „degradatie” van alle strafbare feiten tot oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen zal de lijst der militair-strafbaar gestelde feiten noodzakelijkerwijs moeten worden uitge-

breid op die plaatsen, waar vooral in oorlogsomstandigheden ernstige hiaten aan het licht zijn gekomen. De praktijk heeft zich ook hier zo goed en zo kwaad als het gaat trachten te behelpen met een handigheidje, dat op de keper beschouwd slechts ternauwernood door de juridische beugel kan. Het niet in het Wetboek van (Militair) Strafrecht strafbaar gestelde, echter wel onder het begrip „krijgstuchtelijk ver-„grijp” vallende feit, dat men desniettemin strafrechtelijk wilde toetsen, werd dan in één telastelegging gekoppeld aan een strafbaar feit, waarmee „samenhang of verband” kon worden geconstrueerd, waardoor het ingevalge het bepaalde in artikel 60 Wet op de Krijgstucht onder de jurisdictie van de militaire strafrechter kon worden gebracht. Aldus kon de centralist, door wiens inslapen een geheel communicatiesysteem was lamgelegd, door de krijgsraad worden berecht, omdat hem daarbij toevallig zijn wapen ontstolen was, de zich dronken meldende man, die het gehele patrouille- of wachtschema in de war had gestuurd, omdat hij daarbij onheuse taal tegenover zijn meerdere gebezigd had, het kaderlid, dat aan de redactie van een tijdschrift over mishandeling van tegenstanders geschreven had, omdat hij als meerdere daarbij niet tussenbeide gekomen was, de op verboden vervoer van burgers betrapte chauffeur, omdat hij daarbij een omweg had gemaakt, zodat hem diefstal van benzine en olie kon worden telaste gelegd.

Door uitrekking van de zojuist genoemde wetsbepaling buiten haar natuurlijke grenzen kan het zwaartepunt van het strafgeding ongemerkt worden verlegd van het strafbare feit, dat in hoofdzaak slechts pour le besoin de la cause wordt vervolgd, naar het eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijp, dat men strafrechtelijk wil berechten. Waar een dergelijke combinatie echter niet mogelijk is, staat de militaire justitie machteloos om de gevraagde hulp te verlenen. Om nog een markant voorbeeld uit een lange reeks te noemen ter illustratie van deze wel uiterst onbevredigende situatie, denke men aan furtum usus, dat volgens Nederlands recht niet strafbaar is. Wat dan echter met een militaire chauffeur, die vernielde of ontbrekende onderdelen van een motor eigenmachtig vervangt door onderdelen van een tot hetzelfde wagenpark behorende wagen? Wat met militairen, die zelfs ondanks desbetreffende verboden ijskasten, wasmachines, radio's, televisie-apparaten uit geëvacueerde woningen meenemen voor slechts tijdelijk gebruik in eigen kwartier? Wat met een man, die met de zeilboot van het eiland, het enige verbindingsmiddel met de wal, zonder verlof een pleziertochtje gaat maken en daardoor de gehele ravitaillering ontwricht?

Voegt men daarbij al die vele, krachtens hun aard territoriaal beperkte strafbare feiten, zoals scheepvaart-, wegenverkeers-, luchtvaart-, distributie-, prijsbeheersingsdelicten en -overtredingen, waarvoor onze strijdkrachten in het „land van verblijf” ingevalge het exterritorialiteitsbeginsel zonder uitdrukkelijke wettelijke regeling niet door Nederlandse instanties kunnen vervolgd en berecht, dan kan men zijn ogen voor deze omvangrijke, moeilijk te overdrijven tekortkomingen van ons militaire strafrecht niet meer sluiten. Men legge zijn oor maar eens te luisteren bij ieder, die daaromtrent kan spreken uit eigen

ervaring gedurende de tweede wereldoorlog, bij de politieële acties in Nederlands-Indië, bij de strijd in Korea en in de huidige koude oorlog in Nederlands Nieuw-Guinea. De wel uiterst magere oogst dienaangaande in het onderhavige wetsontwerp bewijst overduidelijk, dat de samenstellers te dien aanzien volstrekt onvoldoende en daarenboven wel zeer eenzijdig georiënteerd waren.

Zolang in ons Wetboek van Militair Strafrecht niet binnen en buiten onze landsgrenzen al die feiten strafbaar worden gesteld, die in de praktijk niet voldoende met krijgstuchtelijke bestraffing kunnen worden bestreden, zal de militaire justitie in moeilijke omstandigheden een uitweg uit de impasse trachten te forceren met behulp van strafrechtelijke slimmigheidjes, waarvoor rechtgeaarde juristen hun wenkbrauwen zullen fronsen. Doch ook al wordt in de nodige aanvullingen van dat wetboek voorzien, dan nog zal men zich moeten realiseren, dat iedere strafrechtelijke regeling, ondanks alle pogingen om „bij” te blijven, op een bepaald gebied toch altijd weer achter de feiten zal aankomen. Vooral in dynamische tijden zullen er zich steeds weer nieuwe situaties voordoen, waarin bij euvel daden, die slechts als „krijgstuchtelijk vergrijp” kunnen worden gekwalificeerd, niettemin strafrechtelijk moet kunnen worden ingegrepen. Bij het constateren van dit probleem zal men derhalve niet mogen blijven stilstaan.

Naast specifieke aanvulling van het Wetboek van Militair Strafrecht zouden wij ons daarom te dezen het beste kunnen spiegelen aan diegene onzer NAVO-bondgenoten, bij wie alle ernstige krijgstuchtelijke vergrijpen als strafbare feiten voor de krijgsraad kunnen worden gebracht. Alleen dan krijgt men een waterdicht systeem, waarbij adequate bestraffing van welke militaire misdraging dan ook nimmer meer op de competentiegrens van de tot straffen bevoegde commandant kan afstuiten. Een dergelijke regeling zou gemakkelijk in de bepaling van artikel 135 W.M.Sr. kunnen worden ingepast.

Bij het wegvallen, althans verder vervagen van de grenzen tussen het militair straf- en tuchtrecht zouden nog twee andere belangrijke verbeteringen in het bestaande systeem kunnen worden aangebracht:

- a. de aan een praktisch onhoudbaar gebleken scheiding tussen straf- en tuchtrecht ontsproten bepaling van artikel 58, eerste lid, Wet op de Krijgstucht, dat de militaire rechter, van oordeel zijnde, dat het gepleegde feit „buiten strafrechtelijke behandeling had behooren te zijn afgedaan”, verplicht is de zaak terug te wijzen naar „den tot straffen bevoegden commandeerenden officier” en niet zelf een krijgstuchtelijke straf mag opleggen, maakt dergelijke gevallen nodeloos gecompliceerd. Aldus ook het Voorlopig Verslag (blz. 10). De tot straffen bevoegde commandant moet zich dan eerst opnieuw in de zaak verdiepen en het gehele strafdossier doorneemen, terwijl de militaire rechter daar toch reeds in finesses mede bekend is. Waarom zou deze laatste dan niet wettelijk in de gelegenheid worden gesteld om de zaak ineens zelf bij zijn uitspraak krijgstuchtelijk af te doen?

De tot straffen bevoegde meerdere zal hem daar slechts erkentelijk voor zijn. Want, afgezien van de voor hem ongewone studie van een strafdossier, voelt een troepencommandant zich in krijgsraad-zaken niet zelden onzeker; wat mag of moet hij na zo'n verwijzing door de militaire rechter nu eigenlijk wel of niet doen? Logischer en in ieder geval veel vlotter en eenvoudiger is het dan, de zaak tot het einde toe in handen en ter beoordeling van de militaire rechter te laten. Ook psychologisch zal dit op de militaire verdachte en diens omgeving de meeste indruk maken, waar dan immers de laakbaarheid van het gepleegde feit terstond aan de door het openbaar ministerie geëiste en door de rechter opgelegde straf precies kan worden afgemeten.

Tenslotte zouden aldus ook voor deze minder belangrijke zaken voortaan hooguit niet meer dan twee feitelijke instanties openstaan. Thans kan een dergelijke zaak theoretisch zelfs vijf instanties doorlopen: eerst krijgsraad en Hoog Militair Gerechtshof, dan de tot straffen bevoegde meerdere, daarna de „beklagmeerdere” en een slotte wederom het Hoog Militair Gerechtshof als hoogste beklaginstantie. Aan deze onmogelijke toestand zou op deze wijze meteen een einde worden gemaakt.

- b. In oorlogsomstandigheden, waarin snelle berechting om meer redenen dikwijls een hoogst dringende eis is, zijn zittingen van de krijgsraad ter plaatse soms zo moeilijk op korte termijn te organiseren, dat de zaak, ondanks haar strafwaardig karakter, in arren moede maar ter krijgstuhtelijke afdoening verwezen wordt naar de tot straffen bevoegde commandant van de delinquent. Aanknopende aan de oorlogsregeling bij de zeemacht in de artikelen 1, 3 en 4 van het Londense Wetsbesluit C 65, zou het verhogen der strafminima voor streng-, verzaard- en licht arrest onder de daar gemaakte restricties een geschikte oplossing zijn van een thans in dergelijke noodgevallen zeer onbevredigend geregeld probleem. Niet voor niets wordt er dan ook in het Voorlopig Verslag (blz. 6) op gewezen, dat deze regeling in de laatste wereldoorlog aan de commandanten grote diensten bewezen heeft.

Verlaging

De in de Memorie van Toelichting (blz. 24) in den brede omschreven moeilijkheden bij de in het Wetboek van Militair Strafrecht als bijkomende straf, in de Wet op de Krijgstucht als hoofdstraf voorziene „verlaging” zijn voor een goed deel te wijten aan het ontbreken van de mogelijkheid tot gradatie van deze straf. Bij het huidige „alles of „niets” spreekt het immers vanzelf, dat er voor een tot matroos of soldaat verlaagde onderofficier in de militaire samenleving praktisch dikwijls geen geschikt emploi is te vinden en dat hij daarin ook overigens moeilijk te handhaven zal zijn. Kan de militaire strafrechter de situatie soms nog redden met het uitspreken van een voorwaardelijke verlaging, in het tuchtrecht bestaat die mogelijkheid niet, zodat krijgstuhtelijke verlaging bij oudere onderofficieren in feite steeds de

betekenis zal hebben van la mort sans phrase.

Nu het wetsontwerp de militaire overheid blijkbaar de mogelijkheid wil ontnemen om zichzelf, althans in vreedstijd, te dezen in de vingers te snijden, terwijl in het Voorlopig Verslag (blz. 8/9) op handhaving van de straf van verlaging in haar volle omvang wordt aangedrongen, rijst de vraag, of het invoeren van een gradatiemogelijkheid in deze niet als oplossing voor de hand ligt. Ook in oorlogsomstandigheden, waar het wetsontwerp de straf van verlaging wil handhaven, zou dit een ware uitkomst zijn. Thans is dit paardemiddel, waarvan de inconveniënten slechts met een psychologisch moeilijk te aanvaarden tijdelijke verlaging, d.w.z. bevordering kort na de straf, kunnen worden ondervangen, in de praktijk bij onderofficieren vrijwel onbruikbaar.

Terwijl „verlaging” in haar huidige vorm als strafmiddel bij onderofficieren derhalve meestal erger is dan de kwaal, zou graduële verlaging dikwijls heilzaam kunnen werken. De ernst van het vergrijp zou er door kunnen worden geaccentueerd, zonder de delinquent voor de militaire gemeenschap verloren te doen gaan en hem tegelijk een prikkel kunnen geven om zich door gedragsverbetering te rehabiliteren, waardoor hij op den duur weer in zijn vroegere rang zou kunnen worden hersteld. Dat er daardoor ook minder aanleiding zal zijn voor administratieve maatregelen na straf- en tuchtrechtelijke verlaging, is een bijkomend voordeel, dat aan een doeltreffende rechtsbedeling slechts ten goede kan komen. Misschien zou deze onelegante „nabehandeling” dan zelfs wettelijk kunnen worden uitgesloten.

Buitenlands recht

Zoals door ieder zal worden beaamd, die voor zaken of door langer verblijf in het buitenland meer dan oppervlakkig met het aldaar geldende recht in aanmerking komt, richt zich het leven in een rechts sfeer, die door maatstaven, afwijkende van de vaderlandse beheerst wordt, onwillekeurig mede naar die andere normen. Dat ook strijdkrachten in den vreemde zich aan een dergelijk assimilatieproces niet kunnen onttrekken, is sinds 1940 wel gebleken. Strikte handhaving van het volkenrechtelijke principe der exteriorialiteit ener zich in het buitenland bevindende krijgsmacht is in de praktijk dan ook een volstrekte onmogelijkheid, die trouwens niemand in haar consequenties zal willen aanvaarden. Verschillende bepalingen van het NAVO Statusverdrag (o.a. artikel II en VII, lid 2 onder *b* en lid 3 onder *b*) zijn het beste bewijs, dat men zich in het hedendaagse volkenrecht daarvan bewust begin te worden. Wij zouden onze les uit het verleden slecht geleerd hebben, indien in de te dezen gebleken leemte in ons militaire strafrecht thans niet op adequate wijze zou worden voorzien.

De daartoe in het wetsontwerp gedane schuchtere pogingen van internationalisatie van enige betrekkelijk willekeurige misdrijven en overtredingen uit onze Wegenverkeers- en Luchtvaartwetgeving (waarom niet alle daarvoor in aanmerking komende uit die wetten?) en ten slotte een in opzet slechts voor overtredingen bedoelde blanketbepaling zijn echter beslist niet voldoende om bij een enigszins langer verblijf van

onze troepen in het buitenland aan onze militaire justitie de vereiste bewegingsvrijheid te geven om met de nodige kracht en trefzekerheid in eigen gelederen orde op zaken te stellen. De onmisbaarheid van een stevige rechtsbasis in dergelijke situaties is duidelijk gebleken, toen een groot deel onzer strijdkrachten van 1946—1950 gestationneerd was in Nederlands-Indië, waar de militaire strafrechter zich voor een aan het internationale recht gelijke interregionale rechtsproblematiek gesteld zag. Immers, niettegenstaande de aldaar geldende strafbepalingen tekstueel praktisch gelijk waren aan de corresponderende artikelen van het Nederlandse strafrecht, zouden volgens de regels van het interregionale recht, zonder een bij speciale Verordening van het Militair Gezag subsidiaire toepasselijkheidsverklaring van het Nederlands-Indische strafrecht, aldaar onmogelijke situaties zijn ontstaan in gevallen, waarin Nederlandse militairen anders door hun eigen justitiële organen niet vervolgd en berecht hadden kunnen worden terzake van feiten, die aan hun wapenbroeders van het K.N.I.L. en aan de Nederlandse burgerbevolking wèl strafrechtelijk konden worden aangerekend. In Nederlands Nieuw-Guinea, waar geen Militair Gezag bestaat en dientengevolge langs die weg niet in dergelijke pijnlijk gevoelde interregionaalrechtelijke leemten kan worden voorzien, worstelt de militaire justitie, zij het uiteraard op kleinere schaal, met soortgelijke strafrechtproblemen. Vandaar dan ook terecht de in het wetsontwerp voorgestelde nieuwe artikelen 5a en 5b W.M.Sr., al laat de formulering van wat daarin had moeten worden bepaald te wensen over. Met name is daarbij geen rekening gehouden met die veel voorkomende gevallen, waarbij in de verschillende Rijksdelen wel soortgelijke strafbare feiten bestaan, die echter uit hoofde van hun natuurlijke territoriale begrenzing daarbuiten geen toepassing verdragen, zoals de scheepvaartbepalingen, de Wegenverkeerswet, de Luchtvaartwet, de Vuurwapenwet, distributie- en prijsbeheersingsbepalingen, waarmede buiten het Rijk in Europa juist de meeste moeilijkheden werden ondervonden.

Zou dus eindelijk in een reeds lang bekende lacune in het Nederlandse interregionale strafrecht zijn voorzien, dan dient daarnaast nog internationaal een goed uitgedachte regeling met brede visie in het leven te worden geroepen, wil onze militaire justitie in het buitenland niet voor onoverkomelijke moeilijkheden worden gesteld. Voor een groot deel van haar taak zou zij daar dan immers anders geheel onnodig vleugellam blijven en zou zij in bondgenootschappelijk verband vrijwel zeker met gebonden handen een ontwikkeling moeten aanzien, die in de Memorie van Toelichting (blz. 22) eufemistisch als „onbevredigend” gekwalificeerd wordt. Geenszins ondenkbaar zou het dan zijn, dat ingevolge het bepaalde in artikel VII, lid 2 onder *b* van het NAVO-statusverdrag de berechting van onze justitiabelen door een vreemde rechter voor al die strafbare feiten, die, hoewel strafbaar in het „land van verblijf”, krachtens een verouderd internationaalrechtelijk principe door onze Nederlandse autoriteiten niet mogen worden toegepast, een zodanige omvang zou aannemen, dat ons eigen militaire strafrechtstelsel daardoor zou worden overspoeld.

Strafrechtelijke bepalingen waar ook ter wereld hebben ten doel de bescherming van tere kernprincipes van rechtsorde, maatschappijvorm, zedelijkheid, godsdienst en beschaving, die ieder volk als zijn dierbaar erfdeel tegen aanranding wil beschermen. Het eerbiedigen van ander-mans materieel en idiëel rechtsgoed zal dan ook aan militairen overal en te allen tijde moeten worden ingescherpt, niet alleen ter bestrijding van de misdadige gedraging zelf, maar in wijder verband vooral ook als noodzakelijk hulpmiddel tot het tegengaan van zedelijke verzuwering, verwildering en afstomping, die bij strijdkrachten ver van huis een voortdurende bedreiging vormen voor het moreel van de troep. Het gaat daarbij niet uitsluitend om de zwaarte der vergripen, maar zeker niet minder om hun frequentie.

In eerste instantie denkt men hier natuurlijk aan scheepvaart-, verkeers- en luchtvaartmisdrijven en -overtredingen, aan smokkelen en schenden van deviezenbepalingen. In oorlogsomstandigheden komen daarbij dan zwarte handel, overtreden van verduisteringsvoorschriften, radioverboden, publiciteitsbepalingen en soortgelijke zwaarstrafbare feiten, die wij ons nog als de dag van gisteren uit oorlogs- en bezettingstijd kunnen herinneren. Verder behoren daartoe het ontzien van nationale en godsdienstige gevoeligheden, van heilige dieren, bomen en voorwerpen, van heiligdommen en graven der inheemse bevolking. En tenslotte moet men een open oog blijven houden voor de eisen van het militaire leven in engere zin, waartoe, gelijk zojuist met voorbeelden uit de praktijk werd aangetoond, ons eigen daarbij toe te passen strafrecht nodig eens op de helling moet.

Theoretisch zouden natuurlijk al dergelijke misdragingen, voor zover zij niet met behulp van een rechtens nauwelijks verdedigbare overspanning van artikel 60 Wet op de Krijgstucht voor de krijgstraad kunnen worden gebracht en ook niet onder de blanketbepaling van artikel 135 W.M.Sr. te vangen zijn, als evenzovele strafbare feiten in het Wetboek van (Militair) Strafrecht kunnen worden opgenomen. Maar de ervaring leert, dat dit niet zo eenvoudig is. Niet alleen vanwege de talloze territoriaal-bepaalde regelingen van scheepvaart-, verkeers-, luchtvaart-, distributie-, deviezenrecht, hygiëne, brandgevaar en andere strafrechtbepalingen, die binnen onze eigen landsgrenzen veelal op overeenkomstige wijze geregeld zijn, maar ook omdat er in oorlogstijd steeds weer nieuwe strafwaardige praktijken opduiken, die krijgstuchtelijk niet voldoende kunnen worden gecorrigeerd. Van alles, wat op dat gebied bij onze bondgenoten strafbaar is gesteld, zal de Nederlandse militaire justitie dan maar al te gaarne gebruik willen maken. Uiteraard met dien verstande, dat nooit uit het oog mag worden verloren, dat naar Nederlands recht strafbepalingen slechts een bevoegdheid geven tot vervolging en het openbaar ministerie krachtens het opportuniteitsbeginsel nimmer tot het instellen van een strafvervolging verplicht is.

Gelukkig is in al deze gevallen een wettelijke voorziening op betrekkelijk eenvoudige wijze te realiseren. De voorgestelde blanketbepaling van artikel 168 W.M.Sr. (nieuw) behoeft daartoe slechts in haar

opzet tot misdrijven te worden uitgebreid, waarbij de strafposities dan zouden kunnen worden gebonden aan een soortgelijke harmonica-regeling als na de oorlog werd opgenomen in artikel 27a, tweede lid, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, luidende:

„Indien zodanig misdrijf niet tevens bevat de bestanddelen van een strafbaar feit volgens de Nederlandse wet, wordt de dader gestraft met de straf, gesteld op het feit volgens de Nederlandse wet, waarmee het de meeste overeenkomst vertoont”.

Een zodanige regeling is geenszins een nationaliteitsoffer uit deferentie tegenover het gastland. Naar het uiterlijk moge dat zo schijnen, in wezen is het slechts een noodzakelijke maatregel om aan de eigen militaire justitie buiten de landsgrenzen voldoende armslag te geven bij het vervullen van haar taak, waarbij zij zich, gelijk gezegd met inachtneming van het opportuniteitsbeginsel, in het bijzonder ook dan vrijelijk moet kunnen blijven bewegen, zonder buitenlandse autoriteiten naar de ogen behoeven te kijken.

Bij het doorwerken van deze integratiegedachte zal een dergelijke blanketbepaling, zeker in oorlogsomstandigheden, op den duur in het militaire strafrecht van geen onzer bondgenoten kunnen worden gemist. Een klein land als het onze zou echter zonder zodanige voorziening thans reeds ernstig gevaar lopen, dat zijn vaderlandse strafrechtsbedeling voor de eigen strijdkrachten in den vreemde op losse schroeven zou komen te staan.

Met bedachtzaamheid zal men zelfs nog verder moeten gaan. Door het uitbannen van het verouderde exterritorialiteitsbeginsel heeft men nog slechts voorzien in een rechtsintegratiemogelijkheid met het „land van verblijf”. Daarnaast zullen noodzakelijkerwijs nog incongruenties moeten worden ondervangen tussen ons strafrecht en dat van onze bondgenoten, met wie wij schouder aan schouder op vaderlandse of op vreemde bodem zullen vertoeven. Pas indien ook daarin de ergste plooiën wat zijn gladgestreken, zal men de oorlogsuitrusting van onze militair-strafrechterlijke autoriteiten met een gerust hart kunnen inspecteren.

BESLUIT

Iedere regeling van formeel en materieel straf- en tuchtrecht dient vóór alles vanuit een praktische en realistische gezichtshoek te worden gezien, waarbij in militaribus het accent moet komen te liggen bij de vraag, in hoeverre zij in oorlogsomstandigheden aan de dan gestelde eisen zal kunnen voldoen. Als een militaire overheid het voor het zeggen krijgt, behouden rechtsconstructies slechts dan hun waarde, indien zij praktische bruikbaarheid bezitten en rechtstreeks leiden tot het gewenste doel. Waar alle krachten geconcentreerd worden op het winnen van de strijd, kan geen belangstelling meer worden opgebracht voor theoretische bespiegelingen en mist ook de wetgever tijd en gelegenheid om weloverwogen veranderingen aan te brengen in een be-

staand systeem. Niet alleen de krijgsmacht zelf, ook het militaire recht moet derhalve thans reeds in een toestand van paraatheid worden gebracht.

In oorlogsomstandigheden zijn snelheid en efficiency het parool. Als het aankomt op volhouden, doorzetten, stimuleren van krachten, er uit halen wat er in zit, als tegenwerkende factoren moeten worden geneutraliseerd, zo nodig met straf- en tuchtmaatregelen de kop in moeten worden gedrukt, dan rijst ook de vraag: Hoe staat het met de militaire justitie? Is zij in alle opzichten, wettelijk en psychologisch voor haar taak berekend? Kan de „commanderende officier” dit deel van zijn zorgen zonder bezwaar aan haar overlaten? Heeft zij voldoende wettelijke bevoegdheden om slagkracht en tempo te ontwikkelen en is zij vrij van formalisme? Dekkt zij de commandant of wordt hij door haar gedesavoueed? Slaait zij harder dan verwacht wordt of wordt de delinquent te veel ontzien? Routine, wijs beleid en rechterlijke vindingrijkheid, daarop komt het aan. Niets mag in de weg staan aan doeltreffende snelle vervolging, berechting en executie. Uit den boze is dan ieder sollen met verdachten en veroordeelden, funest zijn onbegrepen vrijspraken, onevenredig zware straffen en het meten met ongelijke maten. De op zichzelf aangewezen, geïsoleerde gemeenschap van een krijgsmacht in oorlogsomstandigheden heeft een uiterst fijn kritisch gevoel voor recht en onrecht en een afschuw van alles, wat naar de studeerkamer riekt.

Nederland met zijn roemvol juridisch verleden en erkende traditie blijve daarbij niet achteraan. Vroeg of laat zal de regeling van zijn militaire straf- en tuchtrecht zeker voor het internationale forum komen. Laat het dan de toets der kritiek kunnen doorstaan, niet slechts ten behoeve van zijn militaire justitiabelen, die de eer van het land moeten verdedigen, maar in wijder verband ook ten voordele van de positie van ons land in de wereld, waar wij dan het voorbeeld moeten kunnen geven, hoe onder moeilijke oorlogsomstandigheden de vlag van het recht in een klein land kan worden hooggehouden.

DE ALGEMENE RAAD DER NEDERLANDSE
ORDE VAN ADVOCATEN

Op 15 december 1962 werd het navolgende adres¹⁾ verzonden:

*Aan de Leden van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal*

Hoogedelgestrenge Dames en Heren,

Naar aanleiding van de Memorie van Antwoord op de wetsontwerpen R 112 en 5169 en de daarbij behorende Nota van Wijzigingen

¹⁾ Advocatenblad van 15 december 1962, blz. 576-578.

hebben wij de eer het volgende onder Uw aandacht te brengen, zulks in aansluiting op het adres betreffende dezelfde materie, dat wij ons veroorloofden per 29 augustus 1962 aan U te doen toekomen.

Ook in hun huidige vorm hebben deze wetsontwerpen het beklemmende gevoel niet kunnen wegnemen, dat de aldus voorziene „voorlopige” regeling nog al te grote tekortkomingen blijft vertonen. Ondanks de hier en daar aangebrachte verbeteringen in de bestaande situatie, zou de militaire strafrechtspleging daarmee toch slechts schijnbaar op de hoogte van haar tijd worden gebracht en zouden daaraan nog onaanvaardbare gebreken blijven kleven, die door geen enkele specifiek-militaire noodzaak worden gerechtvaardigd. In oorlogsomstandigheden zou het geheel bovendien in verschillende opzichten dusdanig onhanteerbaar blijven, dat onze nationale militaire strafrechtspleging in bondgenootschappelijk verband daardoor naar alle waarschijnlijkheid hopeloos zou falen op het ogenblik, waarop zij haar eigenlijke bestaansrecht juist zou moeten bewijzen.

De bij de onderhavige wetsontwerpen voorgestelde veranderingen in de militaire strafrechtspleging, waarmee, op enkele detailpunten na, de na-oorlogse praktijk in wezen ongewijzigd gecontinueerd wordt, hebben dan ook weinig zin en zijn psychologisch niet ongevaarlijk. Zij leiden de aandacht af van de fundamentele gebreken, waardoor de praktische bruikbaarheid van het militaire strafprocesrecht zodanig te kort blijft schieten, dat er in oorlogsomstandigheden alleen mede kan worden gewerkt door de wet ook op belangrijke punten gewoon te negeren of te verkrachten.

Het schrappen van artikel 249 R.L. is het duidelijkste bewijs, hoe weinig men zich van de ernst van deze critieke toestand bewust is. Zonder enig commentaar komt deze noodbepaling, waarmee de militair-justitiële en -rechterlijke autoriteiten van land- en luchtmacht zich telkens uit onmogelijke situaties konden redden, in het voorstel der regering eenvoudig niet meer voor. En dat nog wel, terwijl door de Ministers de gebrekkigheid van het bestaande procesrecht op enkele door hen met de vinger aangewezen vitale plaatsen onomwonden wordt toegegeven en er aldaar niettemin geen enkele verbetering werd voorgesteld.

Is dit alles op zichzelf reeds alarmerend genoeg, bepaald ontstellend is het uit de Memorie van Antwoord te moeten begrijpen, dat thans dus 17 jaar na het einde van de tweede wereldoorlog, nog een allereerste begin moet worden gemaakt met de voorbereidingen voor een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht, niettegenstaande er sinds 1940 bij herhaling op is gewezen, dat dit in zijn huidige vorm geen levensvatbaarheid meer bezit. De militaire strafrechtspleging kan en mag niet langer meer zo blijven; de belangen van de justitiabelen zijn er onvoldoende door gewaarborgd.

Dit klemt te meer, nu ook de Ministers zich met zovele woorden tot voorstanders hebben verklaard van een militaire strafrechtspleging, die doelbewust en consequent aansluit bij het commune strafprocesrecht. Gelijk wij in ons adres van 29 augustus 1962 in den brede betoogden,

is het geenszins een „mer à boire” om deze metamorfose te bewerkstelligen. Integendeel, wij menen in onze daaraan gewijde beschouwingen te hebben aangetoond, dat het, gezien de systematische opbouw, de logische gedachtengang en de in zorgvuldig geredigeerde wetteksten vervatte regeling van ons Wetboek van Strafvordering, geen uitzonderlijke krachttoer kan worden genoemd om dit op korte termijn te realiseren. De allerwege gewenste aansluiting van de militaire strafrechtspleging bij het burgerlijke strafprocesrecht heeft zich immers in feite reeds grotendeels voltrokken en het wettelijk fundament daarvoor ligt in opzet en uitwerking zo goed als gereed.

Een parlementaire voorprocedure met behandeling van vraagpunten lijkt bij deze communis opinio slechts nodeloos omslachtig. Te bedenken is daarbij, dat hier van periculum in mora kan worden gesproken. Het Nederlandse militaire strafprocesrecht heeft een zodanige wettelijke achterstand, dat de voorgestelde partiële wijzigingen daarvoor een beslist inadequate remedie zijn. In vreedetijd zou het, ook met die wijzigingen, toch nog op verschillende punten ten achter staan bij het voor burgers geldende recht. In oorlogsomstandigheden zou de situatie echter ronduit verontrustend blijven voor hen, die zich verantwoordelijk voelen voor het wel en wee van onze militaire justitiabelen. Het Nederlandse volk zou zich ernstige verwijten maken, indien het zou moeten aanzien, dat zijn eigen mannen, als het er op aankomt, straf- en tuchtrechtelijk aan vreemde handen zouden worden overgeleverd, omdat ons militair-juridische apparaat het wegens de gebrekkigheid der wettelijke regeling niet tegen dat van onze bondgenoten zou kunnen opnemen.

Met grote nadruk mogen wij er derhalve nogmaals bij U op aandringen, dat ook Uwerzijds al het mogelijke worde gedaan om aan deze bedenkelijke toestand zou spoedig mogelijk een einde te maken. De tijd dringt, er staan hier grote belangen op het spel.

DE ALGEMENE RAAD DER NEDERLANDSE
ORDE VAN ADVOCATEN

WETGEVING

Regeling inzake vrijstelling van de militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren

(Wet gewetensbezwaren militaire dienst)

Openbare beraadslaging in de Eerste Kamer der Staten-Generaal)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Algra** (A.R.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet bekennen, dat het voor mij wel enigermate verleidelijk was om te beginnen met een historisch overzicht van de wijze, waarop de overheid in het ver-

leden op gewetensbezwaren heeft gereageerd, speciaal als het militaire dienst betrof. Ik wil zulk een historisch overzicht niet geven als inleiding van mijn betoog, in de eerste plaats omdat ik het niet nodig heb om tot mijn conclusie te komen en bovendien omdat uiteraard veel van wat ik in zulk een overzicht zou zeggen aan de Regering en de Kamer wel bekend is.

Eén uitzondering moet ik daarbij maken, juist omdat ik dat ene geval mede als uitgangspunt voor mijn betoog moet gebruiken. Ik bedoel de in 1923 gevoerde debatten over het wetsontwerp betreffende dienstweigering. Dit wetsontwerp was nodig, omdat in de Grondwet een bepaling was opgenomen, dat de wet de voorwaarden moest regelen, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsmacht kan worden verleend. Zulk een wettelijke regeling moest meer inhouden dan een regeling van de manier, waarop de vrijstelling van de krijgsmacht zou worden verleend. Zij moest ook bepalen welke gewetensbezwaren moesten leiden tot vrijstelling en welke niet. Het is nimmer de bedoeling van de Grondwet geweest — en het is ook ondenkbaar —, dat een eenvoudige verklaring van de betrokken persoon, dat bij hem ernstige gewetensbezwaren leven, een voldoende basis zou geven voor toepassing van de regeling. De wetgever moet bepalen van welke aard deze ernstige gewetensbezwaren zijn. Daarbij hebben wij wel te bedenken, dat de overheid bij de te verlenen vrijstelling afwijkt van de normale plichtmatige, met het wezen van het overheidsgezag, samenhangende uitvoering van haar taak. Het is opmerkelijk, dat in de bijbel, nl. in Romeinen 13 overheid en geweten met elkaar in verband worden gebracht in positieve zin.

De overheid, zo lezen wij daar, draagt het zwaard niet tevergeefs. Zij staat immers in dienst van God als de toornige wreekster voor hem, die kwaad bedrijft. Daarom is het nodig, zo vervolgt de apostel, zich te onderwerpen, niet slechts om de toorn, maar ook om des gewetens willen. Dit beroep op het geweten zou ons, in verband met deze materie, bijna enigszins vreemd kunnen aandoen. Wij zijn geneigd het geweten, de stem van het geweten, ter sprake te brengen, als wij in een bepaald geval „neen” zeggen tegen de overheid. De bijbel begint echter andersom; hij zegt: Gij zult de overheid, omdat zij dienaar van Gods is, niet slechts gehoorzamen, omdat gij anders de kans loopt gestraft te worden, maar gij hebt een veel dieper, een veel edeler en onzelfzuchtiger motief, dat U aanspreekt in Uw vrijheid, in Uw persoonlijkheid; gij zult vrijwillig gehoorzamen, omdat het geweten het van U vraagt. Juist in deze relatie tussen gehoorzaamheid en geweten is echter in bepaalde gevallen een opening mogelijk voor de ongehoorzaamheid, voor het „neen” tegen het overheidsbevel, een „neen” ook om des gewetens wille.

Moet de overheid dan wijken voor dit „neen”? Dit is de grondvraag, die het gehele probleem beheerst, dat ons vandaag bezighoudt. Het antwoord is niet eenvoudig en allerminst ongecompliceerd. Het maakt verschil welk overheidsbevel het betreft. Het maakt verschil, of het overheidsbevel een willekeurige lastgeving is van een despotische macht

of tot stand kwam op basis van overleg met de Volksvertegenwoordiging, waarbij het overwegen van eventuele ethische of religieuze bezwaren volledig mogelijk was. Het maakt ook verschil hoe het gewetensbezwaar is gekwalificeerd. Wanneer het een overheidsbevel betreft, dat onmiddellijk, volledig en noodzakelijk voortvloeit uit de taak van de overheid als dienaar van Gods in gebondenheid aan haar opdracht, in gebondenheid aan het goddelijke bevel en in gebondenheid als gevolg daarvan aan de consciëntie der overheid, dan kan het voorkomen, dat een overheid niet mag wijken voor een beroep op het geweten; dan dan het gebeuren, dat de overheid door fysiek geweld dwingt. Het tragische daarbij is, dat beide partijen dan tegelijk overwinnaar en overwonnen zijn. In de diepste zin is het geweten echter voor de overheid onbereikbaar en onaantastbaar, ook al moet zij soms geweld gebruiken om harer consciëntie wille tegen de consciëntie van een harer onderdanen in.

Het tweede en derde element, dat ik in mijn overweging betrok, vloeien op bepaalde punten samen, daar nl., waar het een gewetensbezwaar betreft, dat met het beleid, het politieke beleid van de overheid heeft te maken. Ik wil dit met een historisch voorbeeld toelichten. In het kader van de soevereiniteitsoverdracht aan de Verenigde Staten van Indonesië was ook overeengekomen, dat een Nederlands oorlogsschip aan het regime aldaar zou worden overgedragen. De Nederlandse marineofficieren moesten die overdracht bewerkstelligen, zij moesten de plechtigheid regelen, waarbij de driekleur werd gestreken en de rood-witte vlag werd gehesen op een van Harer Majesteits schepen van oorlog.

Een jong marineofficier had tegen die opdracht bezwaar. Hij zei: dat verbiedt mij mijn geweten, mijn gehele innerlijk verzet zich daartegen. Misschien kunnen sommigen van de geachte afgevaardigden zich dit nog wel indenken, anderen niet, maar ik kan mij in de goedmoedigheid van deze jongeman wel verplaatsen. Toen heeft een in de dienst van de Koninklijke Marine vergrijsd man met hem gesproken. Deze heeft niet gezegd „Befehl ist Befehl”. Hij heeft wel gezegd: deze gehele overdracht is wettig tot stand gekomen, alles is door het Parlement goedgekeurd en door Hare Majesteit de Koningin bekrachtigd, als je nu bezwaar maakt, dan is dit een politiek bezwaar, althans een bezwaar, tegen een bepaald element van het regeringsbeleid gericht, jij vindt die politiek verkeerd, jouw bezwaar vindt geen basis in jouw geloofsovertuiging, noch in jouw zedelijke overtuiging, jouw bezwaar betekent, dat jij voor jezelf begeert het recht om een wettig gegeven bevel naar zijn politiek gehalte te beoordelen en dit is in de krijgsmacht ontoelaatbaar. Maar door deze redenering was merkwaardigerwijze deze jongeman niet overtuigd. Hij hield vol: mijn geweten verbiedt het mij en dat is niet een zaak van politiek maar van zedelijkheid, van recht en van eer. De zaak is toen op een weinig principiële wijze opgelost, de jongeman werd elders gedetacheerd, omdat men bij alle spanningen liever deze moeilijkheid er niet bij wilde hebben. Maar er was hier een zeer principiële zaak aan de orde.

Nu keer ik terug tot de debatten met betrekking tot de Dienstweigingswet 1923.

De Regering stelde voor, dat vrijgesteld zou worden degene, die gewetensbezwaren heeft op grond van zijn overtuiging, dat hij zijn evenmens niet mag doden, ook niet wanneer dit ingevolge een overheidsbevel geschiedt. Deze formulering erkende dus niet elk eventueel gewetensbezwaar, alleen het gewetensbezwaar van hem, die verklaarde: ik mag niet doden, mijn geweten verbiedt mij mijn naaste te doden, als de overheid mij dat toch zou gebieden, moest ik weigeren. Waarom het geweten dit verbiedt, kan op verschillende manieren geadstrueerd worden. Het is mogelijk en zelfs zeer voor de hand liggend, dat die adstructie gevonden wordt in het goddelijke gebod: Gij zult niet doden. Zij kan ook gevonden worden in een zedelijke overtuiging, b.v. van iemand, die niet in het bestaan van een persoonlijk God gelooft. Het is uitgesloten, dat iemand volgens de thans geldende regeling vrijgesteld kan worden, als hij zegt: mijn geweten verbiedt mij niet altijd een mens te doden, als dokter b.v. — ik noem nu maar een paar extreme gevallen — zou ik geen bezwaar hebben een ongeneeslijk zieke opzettelijk uit zijn lijden te verlossen, ik zou ook geen bezwaar hebben tegen tyrannenmoord. Ik heb gezegd: ik noem extreme gevallen. Wanneer de betrokkene dan vervolgt: „maar ik ben tegen het schieten van soldaten, ik ben tegen een leger, ik ben tegen nationale defensie en elke gevechtshandeling, ook ter verdediging van het vaderland, tegen een vijand van binnen of van buiten, omdat mijn geweten mij speciaal dat doden verbiedt”, in dat geval zou het gewetensbezwaar beperkt zijn tot datgene, wat binnen het kader van het van overheidswege gegeven bevel ligt. Wanneer iemand zegt, dat zijn geweten hem het deelnemen aan oorlogshandelingen verbiedt, dan vindt die stem van zijn geweten uiteraard zijn oorsprong in een religieuze of zedelijke overtuiging. Alleen wanneer men de term „geweten” in een zeer figuurlijke zin gebruikt, kan men die term losmaken van die religieuze of zedelijke overtuiging. Toen dit wetsontwerp in 1923 in de Tweede Kamer aan de orde kwam, hebben de socialisten bij amendement een principiële wijziging voorgesteld, die door de Kamer met 41 tegen 24 stemmen is verworpen. De Regering stelde voor, zoals ik zoëven zeide, dat vrijgesteld zou zijn hij, die op grond van zijn overtuiging, dat hij de evenmens niet mag doden, ook niet, wanneer het ingevolge overheidsbevel rechtmatig is, gewetensbezwaren heeft enz.

De socialisten stelden voor, dat vrijgesteld zal zijn hij, die ernstige gewetensbezwaren heeft tegen de militaire dienst. Het verschil is duidelijk; in het laatste geval zou ieder ernstig gewetensbezwaar tegen de militaire dienst moeten leiden tot vrijstelling, in welke overtuiging het ook wortelde. Op 11 juli 1923 heeft prof. Anema, toen in de Eerste Kamer het gehele vraagstuk aan de orde was, op indringende en tegelijk heldere wijze behandeld. Hij heeft uit de stukken aangetoond, dat het artikel in de Grondwet blijkens zijn gehele geschiedenis bij een eerlijke interpretatie nooit toeliet de erkenning van bezwaren, die liggen op het terrein van de overtuiging omtrent de taak van de overheid.

De norm van dienstplicht, aldus prof. Anema, is een norm van positief recht, resultaat van een wettelijk en wettig procédé van rechtsvorming. Het zou in wezen abdicatie zijn van het staatsgezag, wanneer de overheid daarna aan een dienstplichtige de vrijheid liet om gewetensbezwaren in te brengen tegen deze norm van positief recht op staatkundige gronden. De zogenaamde pacifistische overtuiging omtrent de overheid en haar recht, zich met gewapend geweld te verzetten tegen een aanvaller of overweldiger, wordt door de regeling, zoals deze in 1923 werd voorgesteld, niet aanvaard. Nu herinnert U zich met mij, mijnheer de Voorzitter, dat het fascistische en imperialistische Italië Abessinië aanviel. Toen dat gebeurde en wij er allen door geschokt waren, verscheen een apart nummer van „Kerk en Vrede”. Het was suggestief geschreven en op de voorpagina stond een afbeelding van een Italiaanse soldaat, die door vrouw en kind begeleid, naar het oorlogsschip werd gebracht, dat hem naar Abessinië moest brengen. In dat geschrift van „Kerk en Vrede” werd gezegd, dat het een gruwelijke zonde was van Italië om op deze wijze aan te vallen, en daarna werd betoogd, dat het ook, zij het in mindere mate en begrijpelijk, niettemin principieel gezien even zeer zonde was van Abessinië om zich te verdedigen, want alle oorlogvoering is zonde; ook de verdedigingsoorlog tegen een geweldenaar.

Tot nu toe was het zo, dat op grond van zulk een pacifistische opvatting, dat oorlog te allen zonde is, geen vrijstelling op grond van gewetensbezwaren kon worden verleend. Het amendement van de heer Van Zadelhoff c.s. wilde dat wel, maar het werd verworpen en welbewust, omdat de wetgever een scherpe grens wilde trekken. De wet erkende alleen de gewetensbezwaren van hem, voor wie het: „gij zult niet doden” een totale gelding had, niet de gewetensbezwaren van hem, die zeide: ik ben een principiële antimilitarist of een principiële pacifist, want ik vind oorlog en oorlogsgeweld uit den boze; ik verwerp principieel uit een gewetensvolle overtuiging, die samenhangt met mijn zedelijke overtuiging, alle oorlogsgeweld. Natuurlijk heeft zulk een verwerping niet alleen te maken — het kan nimmer — met de visie op staat en overheid, maar zij hangt ook samen met religieuze of zedelijke motieven of met beide. Zij is volstrekt anders dan de veel beperkter en radicaler eis, die in de wet van 1923 werd opgenomen.

Wat is nu sindsdien gebeurd, mijnheer de Voorzitter?

In de eerste plaats kunnen wij zeggen, dat de wet van 1923 op een zeer bevredigende wijze heeft gewerkt, op één uitzondering na. Het bleek nl., dat sommige dienstweigeraars, die in een kamp waren ondergebracht, zich hebben schuldig gemaakt aan wangedrag. Er bestond geen wettelijke regeling om disciplinair tegen zulk een wangedrag op te treden. Daarom zijn de Ministers Staf en Samkalden gekomen met een wetsontwerp, waarin een tuchtregeling was opgenomen, maar het artikel, dat de basis was voor de vrijstelling, is in dat wetsontwerp volstrekt onveranderd gebleven, in overeenstemming met de opvatting van de commissie, die haar delicate arbeid zo zorgvuldig en tot ieders respect verricht.

Het is hoogst waarschijnlijk — maar dat is niet naar buiten gebleken —, dat de toenmalige Staatssecretaris van Marine, de heer Moorman, toen reeds een principiële wijziging wilde. Hij heeft die wijziging bepleit bij de behandeling van dit ontwerp in de Tweede Kamer en hij heeft daarmee succes gehad, maar uit een interruptie in antwoord op een opmerking van de heer Roosjen mag men afleiden, dat hij reeds in 1958 heeft geprobeerd als Staatssecretaris iets in deze richting te bereiken. De heren Staf en Samkalden handhaafden echter de oude redactie. Toen nu uit de Tweede Kamer het verlangen naar voren kwam om het basisartikel van dit wetsontwerp te wijzigen, is de Regering met een nota van wijziging gekomen, waarbij als een element werd ingevoegd het gewetensbezwaar, op de bekende gronden, tegen oorlogsgeweld tussen de staten. Hierbij heeft blijkbaar — dat werd ook erkend — een uit Duitsland afkomstige formule als voorbeeld gediend. Het bleek echter al spoedig, dat de nota van wijziging niet gelukkig was, en toen zij van alle kanten werd aangevallen, is de suggestie van de heer Moorman overgenomen en is het geworden: „onoverkomelijke gewetensbezwaren van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt”. Daarbij is het woord „onoverkomelijk” overbodig, omdat ernstige gewetensbezwaren altijd een volstrekte barrière vormen en niet een hindernis, die men min of meer gemakkelijk kan nemen.

Wat betekent dit? Dat betekent, dat bij de commissie, die de Minister adviseert, het „Gij zult niet doden” buiten de discussie is geplaatst. Stel, dat de commissie nog aan iemand, die zijn gewetensbezwaren kwam voordragen, vroeg: „Zijt gij tegen het doden van een medemens onder alle omstandigheden?”. De betrokkene zou dan terecht antwoorden: „Dat gaat U niet aan, dat doet niet meer ter zake.”.

Het is mij bekend — en het is natuurlijk de Regering nog veel beter bekend —, dat sommige personen, die zich bij deze commissie melden, eerst in soort van trainingskamp gedurende enkele weken zijn voorbereid voor het gesprek met deze commissie. Wanneer de arbeid in het trainingskamp wordt voortgezet, kunnen wij er m.i. wel zeker van zijn, dat de commissie voortaan nimmer meer behoeft aan te komen met de vraag: „Zijt gij tegen het doden van een medemens onder alle omstandigheden?”. Dat doet niet meer ter zake.

Ik wil in dit verband nog even opmerken, dat ik het bepaald een verslechtering van de regeling vind, dat nu de voorzitter de vrijheid krijgt de betrokken jongeman in de gelegenheid te stellen een vertrouwensman mee te brengen. De kans is immers groot, dat de gesprekken daardoor geregeld worden bijgewoond — dat men althans zal trachten dit te realiseren — door de trainer van die vooropleiding. Het is voor de voorzitter dan wel een zeer moeilijke en delicate zaak te beslissen in hoever deze betrokkene er bij moet zijn, er voortdurend bij mag zijn, enz.

Volgens de oude wet was beslissend de vraag over het gewetensbezwaar tegen het doden van de evenmens. Nu kan degene, die zijn bezwaren inbrengt, zeggen: gij hebt daarover met mij niet te praten;

U hebt met mij alleen te praten over mijn bezwaren tegen oorlogsgeweld. En dat behoeft niet eens het doden van mensen te zijn. Daarop heeft de heer Moorman uitdrukkelijk gewezen. De heer Moorman, de geestelijke vader van deze bepaling, heeft zelfs gezegd, dat onder oorlogshandelingen ook zou kunnen vallen het martelen van gevangenen. Ik dacht, dat dat geen oorlogshandeling was, maar een oorlogsmisdrijf, maar dat laat ik rusten. Doch zonder twijfel hoort bij oorlogsgeweld het stellen van inundaties en het opblazen van bruggen. Dat is alles oorlogsgeweld. Deze op een weinig elegante en naar mijn overtuiging overhaast in het wetsontwerp aangebrachte nieuwe regeling heeft er toe geleid, dat men zich zeer bewust heeft gedistantieerd van de oude regeling, van de oude formulering. Het voor volstrekt gehouden gebod: Gij zult niet doden, kan nu geheel en moet buiten de discussie blijven. Het moet nu volgens de wet zelf worden een andere discussie, nl. of het voeren van oorlog en het aanwenden van oorlogsgeweld religieus en zedelijk geoorloofd is. De discussie, het gesprek kan en mag niet meer beginnen over het doden van de evenmens, maar moet beginnen met een begripsbepaling van wat oorlog is. En dat wordt met de dag moeilijker. Toen het amendement-Van Zadelhoff in 1923 werd verworpen, was de zaak eenvoudiger. In dat amendement stond: overtuigende, ernstige gewetensbezwaren tegen militaire dienst; dat is dienst bij de krijgsmacht. Toen waren doel en karakter van de krijgsmacht nog volkomen duidelijk. Toen werd de krijgsmacht opgeroepen wanneer een oorlogstoestand dreigde in te treden. Men kon bijna zeggen, dat zulk een oorlogstoestand min of meer normaal intrad volgens een bepaalde procedure, met een ultimatum en een oorlogsverklaring. Wanneer die oorlogsverklaring had plaatsgehad, dan bestond er tussen twee staten de toestand van oorlog, waarbij andere mogendheden zich haastten te verklaren dat zij onzijdig wensten te blijven. Toen was oorlogsgeweld dus een veel duidelijker begrensde begrip dan tegenwoordig.

Nu zegt de Regering: de vrijstelling wordt verleend wegens onoverkomelijke bezwaren tegen oorlogsgeweld. Hier rijzen series vragen. Zijn oorlogshandelingen alle handelingen, die door de krijgsmacht worden verricht? Wat is het verschil tussen een politieke actie en een oorlogshandeling? Was het afweren van infiltraties op Nieuw-Guinea een voorbeeld van oorlogsgeweld? Mag de overheid wel geweld gebruiken, maar niet door de krijgsmacht? Houdt het gebruiken van geweld op oorlogsgeweld te zijn, wanneer de krijgsmacht het niet doet? Is dat het criterium? Geweld ter beslechting van een geschil tussen de staten is een ondeugdelijke omschrijving van oorlogsgeweld, niet volgens mij, maar volgens de Regering zelf, die deze omschrijving heeft laten vallen om haar te vervangen door die, welke nu in het ontwerp staat. Is daarvoor in de plaats gekomende term „oorlogsgeweld” om er ook onder te brengen het optreden van een internationale politiemacht tegen een agressor? Is dat oorlogsgeweld in de zin der wet? Als iemand nu zegt: „Over het oorlogsgeweld in de geschiedenis laat ik me niet uit”, of: „dat keur ik niet af; ik heb zelfs bewondering voor David,

die aan een slinger en een gladde steen uit de beek genoeg had om Goliath buiten gevecht te stellen" — een zeer effectief gebruik van oorlogsgeweld — of zegt: „Ik vind het een glorieuze en bewonderenswaardige episode uit de geschiedenis, dat Willem III te Brixham aan land stapte en daarna met zijn krijgsmacht naar Londen oprukte, pro religione et libertate" — een beslissend aanwenden van oorlogsgeweld —, kan hij dan tegelijkertijd zeggen: „Maar nu heb ik principiële bezwaren tegen oorlogsgeweld, nu zeg ik: in de nieuwe situatie mag het niet meer, nu is het zedelijk niet meer geoorloofd, nu is op grond van mijn zedelijke overtuiging het Gebot der Stunde, dat ik moet komen tot dienstweigeren."? Vallen al dergelijke redeneringen onder deze nieuwe omschrijving? Mijns inziens zonder twijfel. En de Regering heeft m.i. tot taak, in dit opzicht een duidelijk antwoord te geven. Zij moet heel duidelijk maken wat haar bedoeling is. Immers, het gaat hier niet meer over een geweld, waardoor een mens wordt gedood, welk geweld het ook zij, waartegen men vroeger zijn gewetensbezwaren kon inbrengen, maar het gaat nu om een bepaald geweld, uitgedrukt in de determinatieve samenstelling „oorlogsgeweld". Wat verstaat de Regering in haar voorstel onder „oorlogsgeweld"? Wat verstaat zij onder „oorlog", nu het wat anders en wat meer betekent dan het „gewapend conflict tussen staten"? Die laatste formulering is door de Tweede Kamer en door de Regering onvoldoende bevonden.

Het is dus — dat is mijn conclusie — een principieel andere regeling dan die, welke wij tot nu toe hebben gehad. En het bedenkelijkste is, dat de Regering dat niet erkent. Terwijl de stukken het uitwijzen, de discussie een reeks van aanwijzingen geeft, probeert de Regering vol te houden, dat er, nu ja, enige verruiming is gekomen, maar dat er in wezen niets is veranderd. Dat maakt het voor mij alleen maar erger, want daarmee ontvalt alle grond aan de redenering van de Regering, dat het gemeene overleg met de Tweede Kamer zo vruchtbaar, zo nuttig en zo verhelderend is geweest. Het is juist niet verhelderend geweest. De Regering prijst zich zelf en de Tweede Kamer gezamenlijk vanwege dit resultaat, maar zij heeft er geen besef van op welk een gevaarlijk pad zij zich heeft begeven, vooral in deze tijd, nu het antimilitarisme hand over hand toeneemt en overal kweekplaatsen schijnen te worden gevormd van religieuze en ethische bezwaren tegen elk oorlogsgeweld.

De wijzigingen, door de Regering aangebracht, zijn m.i. onvoldoende in haar consequenties doordacht. Zij betekenen een scherpe koersverandering. Zij vragen van de commissie van advies een geheel andere benadering en toetsing van de bezwaren en zij kunnen leiden tot willekeur, die voortvloeit uit de onduidelijke en vage normen.

Mijnheer de President! Toen prof. Anema in 1923 tot zijn conclusie kwam, heeft hij aan het slot gezegd:

„In de tweede plaats" — het voorgaande heeft voor mijn beoog geen betekenis — „geeft het ontwerp geen algemene formule, maar een norm van bepaalde inhoud, namelijk het bezwaar tegen het doden van zijn medemens. Dat het bezwaren moeten zijn van

godsdienstige en zedelijke aard, blijkt uit de terminologie en het woord gewetensbezwaren, na wat gebeurd is bij de totstandkoming van artikel 183 van de Grondwet. De inhoud van de norm moest worden omschreven en die kon niet algemeen zijn, omdat bij de praktische verwezenlijking van het recht precisie noodzakelijk is.”.

Prof. Anama besloot zijn betoog als volgt:

„Ik ben daarmee aan het einde gekomen van wat ik te zeggen had. Alleen de grote ernst en de gevaarlijke zijde, aan het ontwerp onmiskenbaar verbonden, hebben mij ertoe doen besluiten in deze stand van onze werkzaamheden zoveel van de tijd van de Kamer te vragen. De Kamer houde mij dit ten goede, het was voor mij een kwestie van plicht.

Op grond van de aangevoerde argumenten ben ik van oordeel, dat dit ontwerp” — dat is dus het ontwerp van 1923 — „zich houdt binnen de geoorloofde grenzen en zal ik, ondanks mijn bezwaren tegen mogelijke pogingen later om dit ontwerp uit te breiden, mijn stem daaraan geven.”.

De poging om deze wet uit te breiden is nu met volle medewerking van de Regering zelf op een gevaarlijke en moeilijk te verantwoorden wijze ondernomen en geslaagd, en dat is voor het merendeel van mijn fractie nu reeds een reden om tegen deze gang van zaken overwegende bezwaren te hebben.

De heer De Vos van Steenwijk (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting tot dit wetsontwerp wordt de nadruk gelegd op het verschil in het intitulé van de bestaande wet en van dit ontwerp. Het ene spreekt van dienstweigering en het andere van gewetensbezwaren tegen de militaire dienst. Ik kan dit verschil niet zo belangrijk vinden. In tegenstelling met de spreker, die mij voorafging, ben ik van mening, dat men, welk oordeel men ook over het wetsontwerp heeft, toch hetzelfde bedoelt.

Tegen de wijze, waarop aan de bezwaren van de gewetensbezwaarden wordt tegemoet gekomen, gaat de bedenking van mijn voorganger en van de leden, die het met hem eens zijn.

Het aantal ingeschrevenen, die een beroep deden op deze wet, is niet bijzonder groot. In de bijlage, die bij het voorlopig verslag van de Tweede Kamer is gevoegd, is aangegeven hoeveel dienstplichtigen een beroep op de wet hebben gedaan, op hoeveel van die beroepen gunstig en op hoeveel ervan ongunstig is beschikt. Daaruit blijkt, dat het aantal erkenningen zich gunstig verhoudt tot het aantal afwijzingen en dat maar een betrekkelijk klein percentage dienstplichtigen een beroep op deze wet heeft gedaan.

Hoe het nu zal gaan, zal in hoofdzaak afhangen van de adviezen van de commissie. Ik kan niet inzien, dat de bepalingen van dit ontwerp de commissie ertoe zullen nopen een ander oordeel te vellen dan zij onder vigeur van de bestaande wet zou doen.

De heer **Algra** (A.R.P.): Er wordt een geheel andere maatstaf aangelegd.

De heer **De Vos van Steenwijk** (V.V.D.): Ja, dat is het betoog van mijn voorganger: er wordt een heel andere maatstaf aangelegd. Ik kan dat verschil echter nog altijd niet inzien. Er wordt gezegd: In het ene geval moet men bezwaar hebben tegen het doden van een medemens, en thans zal het gaan om bezwaren tegen de militaire dienst. Deze bezwaren moeten er toch op gegrondvest zijn, dat het geweten verbiedt deel te nemen aan oorlogsgeweld. Nu kan men zeggen: van oorlogsgeweld kunnen wij geen juiste definitie geven, maar oorlogsgeweld heeft toch altijd ten doel het doden van een medemens. Als men bezwaar heeft tegen het doden van een medemens zonder meer of bezwaar heeft tegen het deelnemen aan oorlogsgeweld, dat ook kan en meestal zal leiden tot het doden van een medemens, dan kan ik niet goed inzien, dat daartussen verschil bestaat. De maatstaf, die nu in dit wetsontwerp wordt aangelegd, de ernstige gewetensbezwaren, vindt men ook in artikel 196 van de Grondwet, waar ook van ernstige gewetensbezwaren wordt gesproken. Ook in artikel 2 van dit wetsontwerp wordt hetzelfde bedoeld.

De Regering deelt ook mede, dat het niet de bedoeling is een andere richting in te slaan. In de memorie van antwoord lezen wij:

„In dit verband merken de ondergetekenden het volgende op. Noch de ondergetekenden, noch de leden van de Tweede Kamer, die hun stem aan de nieuwe omschrijving van het gewetensbezwaar gaven, hebben daarmee beoogd een principieel andere wet in het leven te roepen. Het heeft in de bedoeling gelegen een omschrijving te geven die enerzijds beter beantwoordt aan de strekking van het grondwetsvoorschrift en anderzijds beter aansluit bij de praktijk van het erkenningsbeleid.”

Uit de memorie van antwoord krijgt men de indruk, dat de Regering juist getracht heeft de terminologie te doen aansluiten bij de praktijk, zoals die door de regeringsmaatregelen en ook door de adviezen van de adviescommissie werd aangegeven.

De gewetensbezwaren moeten hun grond vinden in een godsdienstige of zedelijk overtuiging, die de betrokkene deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt, onverschillig tegen wie dan ook. Toen de wet van 1923 in de Tweede Kamer werd behandeld en er door een aantal leden bezwaar tegen werd gemaakt, omdat men zeide: wij bedoelen eigenlijk, dat men bezwaar moet hebben tegen het doden van bepaalde partijgenoten, heeft Minister Heemskerk zeer terecht gezegd: daar kan ik natuurlijk geen rekening mede houden. Het gaat er niet om, of men bezwaar heeft tegen het doden van bepaalde personen, maar of men überhaupt bezwaar heeft tegen het doden van een persoon, wie het ook zij. Dat was natuurlijk juist; anders zou men een zuiver particulier begrip krijgen t.a.v. de vraag, welke personen men wel zou willen doden en wie niet. Ik kan dan ook niet inzien, dat men door dit wets-

ontwerp de deur openstelt tot het verlenen van vrijstelling op grond van iedere pacifistische, anti-militaristische of anarchistische opvatting, om het even van welke aard, wanneer deze opvatting maar als een uitvloeisel van een godsdienstige of zedelijke overtuiging wordt voorgedragen. Dat kan niet. Die zedelijke of godsdienstige overtuiging moet zijn grond vinden hierin, dat men ernstig gewetensbezwaar heeft tegen het deelnemen aan elk oorlogsgeweld, tegen welke macht ook. Er is ook gezegd — het komt ook voor in het artikel, dat enige tijd geleden in de „Nieuwe Rotterdamse Courant” is verschenen —: wanneer in 1940 niet Duitsland ons land aangevallen had, maar de geallieerden, zou het voor velen een zeer moeilijke zaak zijn geweest, wanneer zij zich op grond van de Nederlandse neutraliteitsverklaring bereid hadden moeten tonen ook tegen de geallieerden de wapens op te vatten, terwijl men veel meer sympathie had voor de geallieerden dan voor de andere partij. Maar daar ging het niet om. Het ging erom, dat men bezwaar moest hebben tegen het deelnemen aan ieder oorlogsgeweld, tegen welke richting ook en tegen welke partij ook. Daarom kan ik mij niet voorstellen, dat de commissie anders zal gaan oordelen wanneer zij thans gewetensbezwaren te beoordeelen krijgt. Ik kan dan ook niet inzien, dat de wijziging van artikel 2 tot een zodanige conclusie zal moeten leiden, dat men aan het wetsontwerp zijn stem zal onthouden. Ik zie de verschillen met de bestaande regeling meer in de drie punten, die in de memorie van toelichting worden genoemd. De memorie van toelichting noemt dan de summiere regeling van de rechten en verplichtingen van hen, wier gewetensbezwaren erkend zijn, het ontbreken van een adequaat tuchtrecht en het onvoldoende karakter van de geldende strafbepalingen. Dit zijn punten, waarover een vrij algemene opinie heerst, dat zij niet aan de vereisten voldoen. Op grond daarvan heeft dan ook de Tweede Kamer haar stem aan dit wetsontwerp gegeven.

Nu is er echter een ander punt, dat is de beperkte openbaarheid, die de Regering ook in dit wetsontwerp heeft opgenomen. De Regering heeft zeer terecht gezegd: wij willen geen openbaarheid van het verhoor van de gewetensbezwaarden, maar een beperkte openbaarheid. Ik kan begrijpen, dat de Regering tegen de algemene openbaarheid bezwaren heeft gehad. Als zodanig beschouw ik het dan ook als een voordeel, dat de Regering vastgehouden heeft aan het instituut van drie leden van de commissie van advies en teruggekomen is van het aanvankelijke denkbeeld om het aan vijf leden op te dragen, want in een commissie van drie leden is de sfeer altijd meer intiem en kan men over gewetensbezwaren beter oordelen en beter praten dan wanneer de commissie groter is.

Maar nu is er een ander punt en in dit opzicht sluit ik mij aan bij hetgeen de heer Algra heeft gezegd. Ik heb wel bezwaar tegen het voorstel, dat het mogelijk zou zijn om derden, die als advocaat van de gewetensbezwaarden kunnen optreden, tot de zitting toe te laten. Nu weet ik wel: de voorzitter kan over die toelating beslissen, hij kan ook de vertrouweling van de gewetensbezwaarde gelasten om de bijeen-

komst te verlaten. Het gaat hier om het peilen van iemands ernstige gewetensbezwaren. Ik kan begrijpen, dat de gewetensbezwaarde er prijs op stelt om er iemand bij te halen, die zijn bezwaren nog eens kan onderschrijven en uiteenzetten, maar dan heeft men het bezwaar, dat juist dit kan leiden tot een politiek debat, waarop de heer Algra ook al de aandacht heeft gevestigd. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat in de commissie iemand zitting heeft, die in de gedachtensfeer leeft van degene, wiens gewetensbezwaren worden onderzocht, maar ik heb er wel bezwaar tegen, dat aan het geheel een politiek karakter wordt gegeven en het onderzoek uitloopt op een politiek debat, waarbij de gewetensbezwaarde wordt gebruikt als propaganda-object voor bepaalde politieke beginselen. Nu weet ik wel, dat de voorzitter kan bevelen, dat de toegelatene de zitting moet verlaten, maar hoe minder dit gebeurt hoe beter. Daarom rijst de vraag, of deze bepaling omtrent de mogelijkheid van toelating wel erg gelukkig is. Nu kan de voorzitter zeer voorzichtig zijn met het toelaten en hiermede zo streng zijn, dat vrijwel niemand op de zitting mag verschijnen. Daarmede gaat men echter in tegen de geest van de wet, die nu eenmaal de mogelijkheid van toelating heeft geschapen. Ik hoop echter wel, dat de voorzitter met het verlenen van toestemming tot bijwoning van de zitting uiterst voorzichtig zal zijn en zal weten te waken, dat het onderzoek van een gewetensbezwaarde de intieme sfeer, die er thans aan is verbonden, zal behouden. Ik begrijp, dat de Minister hieraan niet veel kan doen. De verhouding van de Minister tot de voorzitter van de commissie van advies is van die aard, dat bezwaarlijk van hem een instructie is te verwachten aan die voorzitter, dat hij zich zoveel mogelijk zal inperken bij het verlenen van deze toestemming. Als de Minister nu echter eens uitdrukking kan geven aan de opvatting, dat met deze toelating de uiterste voorzichtigheid moet worden betracht, kan dit wellicht ten goede werken. Ik zou het ook zeer op prijs stellen, indien de Minister in dit debat juist van zijn mening in deze richting blijk zou kunnen geven.

De heer **Witteman** (K.V.P.). Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ooit een wetsontwerp door de Tweede Kamer met grote zorg is behandeld, dan, zou ik zeggen, is het wel dit wetsontwerp. Ik kan het dan ook niet met de geachte afgevaardigde de heer Algra eens zijn, dat er te zeer overhaasting in het spel is geweest. Als ik naga, dat het ontwerp is ingediend in 1958 en dat de Tweede Kamer in het jaar 1960 het voorlopig verslag heeft uitgebracht; ik zeg niet, dat de Kamer in die tussentijd heeft stilgezeten; er is overleg geweest; ons geacht medelid de heer Samkalden weet daar meer van. Daarna is weer twee jaar later de openbare behandeling gekomen en deze heeft drie vergaderingen in beslag genomen. Ik zou zeggen, dat aan deze zaak, maar ik zeg erbij: terecht, behoorlijk recht is gedaan. Terecht, want van oudsher wegen zaken van geweten, van overtuiging bij ons zwaar en zij worden bij ons nauw genomen. Al gaat het dan niet altijd over grote getallen, wij zijn gewend — men kan het een deugd of een ondeugd noemen; ik

noem het een deugd — deze zaken serieus te nemen. Daar komt nog bij — en dat is zeker een deugd, een nationale deugd — de verdraagzaamheid, die meebrengt, dat men ernstige aandacht schenkt ook aan overtuigingen, die misschien bijna niet te begrijpen zijn, maar die toch blijkbaar bij anderen bestaan, en dat men daaraan zoveel mogelijk aandacht schenkt en ruimte voor geeft.

Nu heeft die behandeling in de Tweede Kamer enkele verbeteringen gebracht, verbeteringen op de eerste plaats wat betreft de omschrijving van de gewetensbezwaren, op de tweede plaats wat betreft de beroepsregeling. Over elk van deze twee zaken zou ik graag een enkel woord spreken, mijnheer de Voorzitter. Wat betreft de omschrijving van het gewetensbezwaar, acht ik het een verbetering, dit in tegenstelling tot mijn geacht medelid de heer Algra, dat men in plaats van de formule van de wet van 1923 nu heeft gekozen voor de formule, die U leest in artikel 2, dat er onoverkomelijke gewetensbezwaren moeten zijn tegen de vervulling van militaire dienst van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt. Ik acht dat een verbetering. Ik acht die definitie of die omschrijving van de wet van 1923 te beperkt. Er zijn er zelfs geweest, die ervan hebben gesproken, dat die anticonstitutioneel zou zijn, omdat de Grondwet in het artikel, waarover het hier gaat, spreekt van gewetensbezwaren zonder meer en dus de wet van 1923 die nu ging beperken tot de gewetensbezwaren, die hun oorsprong vonden in het vijfde gebod: Gij zult Uw evenmens niet doden. Ik geloof niet, dat anticonstitutioneel was; het was echter wel een beperking, een beperking, die zich, naar ik dacht, heeft gewroken in die zin, dat gaandeweg door de commissie van advies ook gevallen van mensen zijn behandeld en vrijstelling is gegeven aan mensen, die niet tegen elk doden onder alle omstandigheden bezwaar hadden, die b.v. geen principiële tegenstanders waren van de doodstraf of die in geval van noodweer het wel geoorloofd zouden vinden iemand te doden. Van het absolute criterium, dat men tegen elk doden bezwaar heeft, wordt dan in de praktijk eigenlijk al afstand gedaan. Daarom geloof ik, dat het juist is, dat nu een ruimere formule is gekozen. Nu zegt de heer Algra, dat er niet alleen sprake is van een verruiming, maar van een principiële wijziging, van een scherpe koerswijziging, want voortaan zal de vraag of men tegen het doden is helemaal niet meer ter sprake komen. Als er een jongeman voor de commissie komt en de voorzitter zou zeggen: Zijt gij tegen het doden, dan zou de jongeman kunnen antwoorden: Daar hebt U niets mee te maken. Dit begrijp ik niet. Er zal toch een gesprek moeten komen. Wanneer de voorzitter hem vraag welk bezwaar hij heeft om te dienen, dan antwoordt de jongeman natuurlijk niet met de woorden van de wet: Ik heb onoverkomelijke bezwaren tegen elk oorlogsgeweld. Neen, er komt een gesprek. Hij zal zeggen: ik gevoel er niets voor te dienen, ik heb er bezwaar tegen, mijn geweten verzet zich ertegen. Waarom, zal de voorzitter zeggen. De jongeman zal dan in 90 van de 100 gevallen zeggen: omdat ik er bezwaar tegen heb mijn evenmens te doden. De heer Algra kan nu wel zeggen, dat het zelfs

helemaal niet meer ter sprake zal komen, maar naar mijn mening blijft het de hoofdschotel. Het is echter niet meer zo beperkt, want er zijn gevallen van oorlogsgeweld, dat het niet uitsluitend gaat om het doden, maar die even afschuwelijk zijn in hun verrichtingen en hun effect. Daarom schaar ik mij aan de zijde van de heer Moorman, die deze verruiming toejuicht. Ik geloof niet, dat dat in de werkzaamheden van de commissie grote verandering zal brengen. Ik kan mij voorstellen, dat een enkel lid van de commissie tegen deze verandering opziet. De commissie krijgt inderdaad een ietwat zwaardere taak en och, zo zijn wij allemaal, mijnheer de Voorzitter, tegen iets nieuws ziet men altijd op, en vooral tegen een zwaardere taak, die men krijgt. Ik geef toe, dat er vragen zullen rijzen, die tot nog toe niet gerezen zijn. De heer Algra heeft er al een genoemd: Wat is oorlogsgeweld? Zo kunnen er meer vragen komen. Als er een ruimere omschrijving komt, ontstaat er allicht in de aanvang onzekerheid. Die onzekerheid zal door de jurisprudentie van de commissie gaandeweg plaats maken voor meer zekerheid en leidt dan tot een verbetering en rechtsverfijning. Ik geloof, dat dit een voordeel van het nieuwe wetsontwerp is. Ik betreur het dus niet, dat het amendement van de heer Roosjen op dit punt verworpen is. Het merkwaardige, mijnheer de Voorzitter, is, dat daarna toch zonder hoofdelijke stemming het wetsontwerp is aanvaard. Ik had gedacht — maar ik moet zeggen: in mijn politieke eenvoud —, dat de Kamer en de Regering elkaar ook op dit punt hebben gevonden, maar tot mijn grote verbazing heb ik nu weer uit de schriftelijke voorbereiding in onze Kamer en uit de rede van de geachte afgevaardigde de heer Algra begrepen, dat die vrede helemaal niet getekend was. Integendeel, ik heb begrepen, dat een groot deel van zijn fractie erover denkt tegen het gehele wetsontwerp te stemmen. Ik ben het daarmede niet eens.

Ik zou nog iets willen zeggen over een andere stemming, die gehouden is, over een andere controverse in de Tweede Kamer en hier kan ik de Regering niet bijvallen, zelfs niet begrijpen. Het gaat om het beroep tegen de afwijzende beschikking van de Minister. Dat beroep is een beroep op de Kroon, het komt voor de Raad van State. U zult het niet in het wetsontwerp lezen, dat het voor de Raad van State komt. Dat behoeft ook niet, zegt de Minister, want het staat al in de nieuwe wet op de Raad van State. Daarin staat nl., dat het obligatoir is om de Raad van State in te schakelen bij een beroep over administratieve geschillen. Ik had toch maar liever gehad, dat het wél in het wetsontwerp had gestaan. Het is ook gebruikelijk het er bij te zetten. Wanneer een bepaalde procedure wordt genoemd, wordt dan gezegd: De Raad van State gehoord. Ik spreek hierover nu verder niet; ik blijf het een schoonheidsfout vinden.

Erger is wat nu komt. Het gaat erom: wat voor beroep op de Raad van State? Is het geclausuleerd of ongeclausuleerd? Ik acht mij verplicht om het niet bij deze geleerde woorden te laten, maar te zeggen wat hiermede wordt bedoeld. Is het een beroep zonder meer, een volledig beroep, zoals men van een vonnis van de rechtbank in hoger

beroep kan gaan bij het hof, dat dan de zaak op precies dezelfde manier kan behandelen als de lagere rechter, of is het een geclausuleerd beroep? Men zal in het wetsontwerp hebben gelezen, dat het beroep geclausuleerd is; dat men niet bij de Raad van State komt, omdat men het niet eens was met de beslissing van de Minister, maar omdat men op een van de in de wet genoemde gronden tegen die beslissing bezwaar meent te moeten maken. Die gronden zijn dan: schending of verkeerde toepassing van de wet, gebrek aan motivering, alsmede nog een tweetal gronden. Nu begrijp ik niet goed welk bezwaar door de Regering wordt gemaakt tegen het ongeclausuleerde beroep. Ik weet wel wat in dit opzicht van de kant der Regering is gezegd, maar ik begrijp het niet. Er wordt gezegd: een ongeclausuleerd beroep op de Raad van State, met de openbaarheid, die daarmede samengaat, over het al of niet bestaan van het gewetensbezwaar in het concrete geval zelf, zou strijdig zijn met de intimiteit, die een dergelijk onderzoek behoort te hebben. Mijnheer de Voorzitter, ik vind dit schromelijk overdreven. Natuurlijk gaat het hier om intieme, delicate zaken. Maar is die intimiteit nu zo groot, wanneer een jongeman, vergezeld van zijn vertrouwensman (want dat is ook mogelijk) bij die commissie van advies komt, die uit drie mensen bestaat? Dat zijn hoge heren in de ogen van die jongeman, het zijn mensen van aanzien en gezag. Die mensen zitten daar en dan komt die jongeman daar, meestal, omdat hij zelf niet weet hoe hij het zeggen moet, vergezeld van een vertrouwensman; het is geen advocaat, maar meer bedoeld als een zedelijk vertrouwensman, geloof ik; dit behoeft overigens gelukkig geen tegenstelling te zijn. Is daar die intimiteit wel aanwezig? Is dat nu een bezwaar tegen een volledig beroep op de Raad van State? Men spreekt over die openbaarheid, mijnheer de Voorzitter. Ik heb weleens de eer en het genoegen om voor die Raad van State op te treden in geschillen van bestuur. Als men daar staat te pleiten — het gaat altijd in een zeer plezierige, gemoedelijke sfeer, moet ik zeggen — en men kijkt achter zich, dan ziet men een handjevol mensen op de banken zitten. Men zou dus zeggen: dat is de openbaarheid. Neen, mijnheer de Voorzitter, dat zijn geen mensen, die daar zijn gekomen om te horen wat er wordt behandeld, maar het zijn mensen, die hun beurt afwachten, totdat hun zaak aan de orde komt. Als zij aan de beurt zijn, komen ze naar voren. Dat is de hele openbaarheid. Ik zeg niet, dat er nooit sprake van openbaarheid is. Onlangs schijnt een heel belangrijk geschil voor de Raad van State te zijn behandeld, een geschil tussen de gemeente den Haag en het Rijk, dat over een zeer belangrijk bedrag ging. Dat daar eens iemand van de pers bijkomt, is een geheel andere kwestie. De openbaarheid bij de Raad van State in dit soort van zaken moet men zich niet te overdreven voorstellen. Deze zaken lijken trouwens, meen ik, als twee druppels water op zaken, die de Raad van State nu al behandelt, nl. de vrijstelling van dienstplicht. Dacht men, dat daarbij geen intieme zaken te pas kwamen? Dat gebeurt wel degelijk. Als het gaat om de vraag of een jongeman onmisbaar is in de zaak van zijn vader of in die van zijn moeder, als zij weduwe is, dan komen er bij

de Raad van State tal van persoonlijke dingen naar voren. De Raad van State heeft daarvoor alle begrip; dergelijke zaken worden heel delicaat behandeld en ik heb nog nooit gehoord, dat de openbaarheid daar enig beletsel vormt. Er is voorts gezegd, mijnheer de Voorzitter: die Raad van State is niet zo gespecialiseerd in dit werk. Ik zou zeggen: gelukkig, want het gespecialiseerd zijn, het deskundig zijn in bepaalde zaken, leidt maar al te dikwijls tot een zekere sleur. Het lijkt mij dan juist verfrissend, indien dergelijke zaken, die eerst door de commissie zijn behandeld, door de Raad van State worden behandeld, waar wijze mannen met grote ervaring zitten, die de zaak opnieuw bekijken. Ik vind dit eerder een voordeel dan een nadeel.

Mijnheer de Voorzitter! Adviseer ik nu, omdat ik het betreur, dat het amendement niet tot stand is gekomen, tegen het wetsontwerp te stemmen? Dat toch ook weer niet, mijnheer de Voorzitter. Men moet de zaken ook weer niet te veel wit-zwart zien. De Ministers, die deze zaak in de Tweede Kamer met grote bekwaamheid hebben verdedigd, hebben ook voor dat geclausuleerde beroep wel behoorlijke argumenten naar voren gebracht, waarvoor ik wel enig begrip kan hebben. Ik kan die argumenten alleen niet delen. Ik ben zo bang, dat, indien men het beroep alleen op deze beperkte gronden toestaat, dit beroep wellicht niets te betekenen zal hebben, wanneer men deze zaken n.l. al te formeel gaat nemen in de zin van schending of verkeerde toepassing, zoals de Hoge Raad dit doet, zulks met afzien van de feiten. Zegt men daarentegen: de Raad van State mag wel degelijk op de feiten ingaan, dan zeg ik: had dan maar liever het onbeperkt beroep toegestaan, want dan maakt het praktisch geen verschil.

Mijnheer de Voorzitter, ik ben aan het einde van mijn betoog. Mijn fractie zal dus vóór dit wetsontwerp stemmen.

De heer **Van Hulst** (C.H.U.): Mijnheer de Voorzitter! De wijze, waarop Nederland handelt met de gewetensbezwaarden, is, voor ik het zie, eigenlijk een testcase voor de wijze, waarop Nederland aan het begrip „democratie” inhoud en gestalte geeft. Onze Grondwet erkent voor iedere Nederlander zijn fundamentele rechten, grondrechten, maar daarnaast ook plichten, de plicht tot het betalen van belasting en de dienstplicht. Het is echter wel opvallend, dat, als de grondwetgever nauwelijks het woord dienstplicht heeft uitgesproken, onmiddellijk daarop de mogelijkheid wordt gesteld, dat het geweten in opstand komt tegen deze door de Grondwet geëiste plicht. De erkenning in de Grondwet, dat de mens een gewetenswezen is, impliceert, dat de Staat in een organieke wet ervoor dient te zorgen, dat de mens in de Nederlandse Staat, onder de Nederlandse wetgeving, met een vrij geweten kan leven. De gewetensbezwaarde moet in de Nederlandse volksgemeenschap niet van genadebrood behoeven te leven. Hij moet in het kenbaar maken van zijn gewetensbezwaren de zekerheid hebben, dat hij leeft in een rechtsstaat, die ook recht doet aan hem en zijn geweten. Ik geloof, dat wij hier een van de markante verschillen hebben tussen de democratie en de dictatuur. In de dictatuur wordt het geweten niet

erkend. Daar is het gewetensbezwaar tegen hetgeen de Staat bepaalt en eist regelrecht hoogverraad. De gewetensbezwaarde moet zich in Nederland niet voelen als een tweede- of derderangsburger, die ten slotte wel wordt geduld, maar hij moet zich als volwaardig burger kunnen beroepen op een wet, ingediend door de Regering, aangenomen door het Parlement en bekrachtigd door H. M. de Koningin. De gewetensbezwaarde dient echter te bedenken, dat alleen de zeer ernstige bezwaren, met zijn eigen existentie samenhangend, in aanmerking kunnen komen: alleen die bezwaren, waarbij het gaat om het „non possumus”. Als er echter één wet staat of valt met de wijze van uitvoering, dan is het de wet, waarin de ene mens een beslissing moet nemen en een oordeel moet uitspreken over het geweten en het gewetensbezwaar van zijn medemens. Deze beslissing en dit oordeel is te moeilijker, omdat het geweten in laatste instantie enkel en uitsluitend te doen heeft met hem, wiens geweten spreekt. Daarom is het geweten niet contemplatief, maar existentieel, en daarom bestaat ook eigenlijk „het” geweten niet. Wat alleen bestaat, is, in een bepaald geval, „mijn” geweten. In dit opzicht kan ik mij dan ook volkomen verenigen met wat de geachte afgevaardigde de heer Algra heeft gezegd: in de diepste zin is het geweten voor de overheid onbereikbaar en onaantastbaar. Terecht heeft ook bij het laatste Nieuw-Guineadebat in deze Kamer ons geacht medelid de heer Samkalden het woord van prof. Schlichting aangehaald, dat het geweten niet alleen maar een vluchtheuvel mag zijn, maar dat de mens ook een met ratio begiftigd wezen is en dat hij ook in zijn gewetensbeslissing de redelijkheid niet moet uitschakelen. Zelf meen ik, met prof. Kohnstamm bij voorbeeld, dat de gewetensbeslissing bovenrationeel is, omdat daarin wel elke rationele formulering, die voor de beslissende persoon toegankelijk is, opgenomen en verwerkt is, maar bovendien nog oneindig veel meer, dat niet in woorden formuleerbaar is. De zware taak, waarvoor de commissie staat, de commissie, die heeft te oordelen over de gewetensbezwaarden, wordt duidelijk, als wij zien, dat de gewetensbeslissing volstrekt concreet en individueel is. De gewetensbeslissing zegt er hoegenaamd niets over hoe anderen onder andere omstandigheden zouden handelen of hoe ik andere andere omstandigheden of hoe anderen in mijn omstandigheden zouden handelen. De commissieleden staan voor de opgave met hun geweten een beslissing te nemen over het geweten van een medemens. Mij thans kerende tot de materie van het wetsontwerp, wil ik eerst gaarne enige aandacht wijden aan de wijze, waarop in het verleden de dienstweigeraar tegemoet is getreden. Dan moet ik toch zeggen, dat dit over het algemeen genomen in de vigerende wet niet op onvoldoende wijze is gerealiseerd. In mijn vorige werkkring, waarbij ik vele jaren met honderden jonge mensen moest omgaan, werd ik op regelmatige tijden geconfronteerd met jongemannen, die het voornemen hadden te weigeren in militaire dienst te gaan. Ik heb de laatste dagen nog eens al deze gevallen nagegaan. Dan kan ik eigenlijk niet zeggen, dat er ooit over deze jongemannen een beslissing is genomen, waarmee ik mij niet zou kunnen verenigen. Nu staat vrijwel elke wet bloot aan een

bepaalde slijtage; nieuwe tijden vragen weer een nieuwe vormgeving. De commissie heeft, althans voor zover ik heb kunnen nagaan, met de oude vorm goed werk kunnen verrichten. Nu is er blijkens de gewisselde stukken in deze Kamer tweërlei opvatting over deze nieuwe vormgeving en ook in de mondelinge behandeling van heden is deze tweërlei opvatting zeer duidelijk in het licht gekomen. Enerzijds ziet men de correcties, die door het ontwerp worden aangebracht als even zovele verbeteringen, en anderzijds acht men een deel dezer correcties, speciaal als het gaat over de definitie van het gewetensbezwaar, eerder een achteruitgang dan een vooruitgang. Ik mag niet verhehlen, dat ook in mijn fractie aanvankelijk tegen de nieuwe formulering in artikel 2, sub 1, bezwaren bestonden, maar ook hier geldt weer zeer expliciet, zoals de memorie van antwoord het zegt, dat in het erkenningsbeleid nader vorm zal moeten worden gegeven aan de inhoud en derhalve ook aan de consequenties van de nieuwe omschrijving. Ik meen, dat hierin toch wel duidelijk uitkomt, dat straks de praktijk zal moeten beslissen wat er van deze wet wordt gemaakt en wat ermee wordt gedaan. Gezien de tekst van de wet, zijn wij niet zonder vertrouwen. Het zou inderdaad bijzonder ernstig zijn, als alle pacifistische of antimilitaristische of anarchistische opvattingen tot vrijstellingen zouden kunnen leiden. De nogal militante wijze, waarop de Ministers ingaan tegen deze interpretatie van de wet — ik zou bijna zeggen: de wijze, waarop zij van zich hebben afgebeten — heeft mij eigenlijk goed gedaan. Er blijkt immers zeer duidelijk uit, dat het stellig niet de bedoeling van de Regering is om iedere pacifistische of antimilitaristische of anarchistische opvatting tot uitgangspunt van vrijstelling te maken. Ik hoop dan ook van harte, dat, als dit ontwerp tot wet zal zijn verheven, de commissie met deze interpretatie van de Regering terdege rekening zal houden.

Ik hoop dit vooral zo nadrukkelijk, omdat, zoals uit mijn uiteenzettingen reeds is gebleken, de praktijk van de dienstweigering mij niet geheel onbekend is. Ik weet — ook ons geacht medelid, de heer Algra heeft erop gewezen — dat er in Nederland lieden rondreizen, die als het ware een soort spoedcursus geven in gewetensbezwaren. Anderen gaan nog verder en treden tegenover de aspirant-militairen op, zoals een repetitor de studenten africht voor tentamen of examen. Zij verzamelen de vragen, die de diverse commissieleden hebben gesteld. De jongeman wordt zo getraind in de vragen en in de antwoorden. Al twijfel ik er niet aan, dat de commissie deze gewetensdressuur in de meeste gevallen wel spoedig zal doorzien en ontmaskeren, wij staan hier toch voor praktijken, waarvoor ik uitermate weinig bewondering heb. Bovendien is er dan altijd de kans, dat degene de dupe wordt, die volkomen ongeprepareerd in soms stuntelige en stumperige uitdrukingsvormen de volstrekt eerlijke stem van zijn geweten probeert te vertolken.

Wij verheugen ons erover, dat in dit ontwerp het tuchtrecht is geregeld; wij zien dit als een duidelijke vooruitgang vergeleken bij de oude wet.

Resumerend kan ik mededelen, dat mijn fractie haar stem aan dit wetsontwerp zal geven.

De heer Thomassen (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! De ontwerp-Wet gewetensbezwaren militaire dienst is door de fractie, namens welke ik spreek, met instemming ontvangen. Wij zijn de bewindslieden erkentelijk voor het indienen en het verdedigen van het wetsontwerp en waarderen het gewijzigde ontwerp, dat ons heeft bereikt, meer dan het eerste ontwerp. De vruchtbare samenwerking aan de overzijde is het wetsontwerp ten goede gekomen en ook hiervoor past een woord van grote erkentelijkheid.

Op blz. 2, links onderaan, van het voorlopig verslag, waar leden aan het woord zijn, die voorshands overwegende bezwaren hebben, wordt gezegd, dat de vigerende wet geen aanleiding tot klachten gaf. Hoewel dit in het algemeen wel juist is, lijkt het mij toch te optimistisch. Er is heel wat gevangenisstraf onnodig uitgezeten blijkens de uitkomst van menige pijnlijke krijgsraadzaak, welke, door de feiten gedwongen, een behandeling in beroep moest vervangen. Ik wil echter deze klachten niet overdrijven; de materie is te moeilijk en te gevoelig om vatbaar te zijn voor een perfecte regeling, welke kansen op klachten volledig uitsluit. Ten aanzien van de militaire dienst zullen klachten, soms gerechtvaardigde klachten, ook nooit geheel kunnen ontbreken. Menige jongeman loopt er letterlijk of figuurlijk weleens een buil op, maar de krijgsmacht tracht hun hoedanigheden doelmatig te gebruiken. Het ouderwetse goed- of afkeuren heeft dan ook voor een weloverwogen selectie plaatsgemaakt. Selectie zal bij tewerkstelling van erkende gewetensbezwaarden in beginsel eveneens nodig zijn, doch in de praktijk is deze moeilijk uitvoerbaar, misschien zelfs wel haast onuitvoerbaar, door de betrekkelijk geringe variatie, welke de stalenkaart der werkzaamheden vertoont.

Voor één van die werkzaamheden vroegen wij in het voorlopig verslag bijzondere aandacht. U kunt het vinden geheel aan het slot van het stuk, waar het gaat over de werkzaamheden, die door de erkende gewetensbszwaarden in de rijkspsychiatrische inrichtingen worden verricht. Zij doen daar welens bijzonder schokkende ervaringen op.

Het antwoord van de bewindslieden, eveneens aan het slot van hun stuk, toont aan, dat de bewindslieden een open oog hebben voor de moeilijkheden.

In dit antwoord op onze vraag wordt nl. medegedeeld, dat de betreffende gewetensbezwaarden worden te werk gesteld als leerling-verplegers. Nu is verpleger een mooi beroep, maar normaal gesproken wordt dat beroep uitgeoefend door mensen, die het in vrijheid hebben gekozen, en hier is van vrije keus uiteraard geen sprake, maar wel van iets anders, nl. van het direct midden in dat werk geworpen worden, omdat er een ernstig tekort aan arbeidskrachten is, en dan ontstaan die schokkende ervaringen, waarvan de Ministers ook hebben gehoord. Nu zou ik hier toch wel een precisering van de beantwoording willen vragen. Er staat in het stuk:

„Het voortdurend contact, dat bedoelde leerling-verplegenden in hun werk hebben met de beroepsverplegers en de aan de inrichting verbonden artsen is echter een waarborg, dat mindere geschiktheid voor deze werkzaamheden zeer spoedig aan het licht komt en dat maatregelen kunnen worden getroffen.”

Zijn er zulke maatregelen weleens genomen, mijnheer de Voorzitter, door de praktijk gedwongen, en achten de Ministers het niet noodzakelijk, dat jongemannen, die worden aangewezen voor dit werk, in ieder geval tevoren worden gekeurd, opdat er enige zekerheid bestaat, dat zij dit moeilijke werk ook behoorlijk kunnen verrichten? Zijn aan de bewindslieden al gevallen van afkeuring en ontslag bekend, zo zou ik toevoegend nog willen vragen.

Ik kom nu op de tegenstelling, waarover de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst zoëven ook reeds heeft gesproken. De Ministers hebben mijns inziens terecht geopponeerd tegen de leden, die de weg openzagen — men vindt het in het voorlopig verslag op blz. 2, rechterkolom, derde alinea — tot het verlenen van vrijstelling op grond van iedere pacifistische of antimilitaristische of anarchistische opvatting, om het even van welke aard, wanneer deze opvatting maar als een uitvloeisel van een godsdienstige of zedelijke overtuiging wordt voorgedragen. Ik kan mij zeer goed verenigen met de reactie van de bewindslieden op deze passage. Het citaat toont immers op hoeveel gebrek aan begrip gewetensbezwaarden kunnen stuiten, als zij in hun poging om tot erkenning van hun bezwaren te geraken de mentaliteit ontmoeten, welke spreekt uit deze woorden.

Men moet zich mijns inziens wel een ogenblik afvragen uit welke kringen de gewetensbszwaarden komen en men moet zich realiseren, dat wij hebben te doen met vogels van zeer diverse pluimage; nl. van de hoogstgekwalficeerde economist tot de allereenvoudigste tuindersjongen. Dit zijn de kringen, waaruit de gewetensbezwaarden komen. Ik kan die kringen nog wel wat preciseren aan de hand van een memorandum, dat door de Contact-Commissie Dienstweigeringswet aan de Tweede Kamer ter beschikking is gesteld. Uit het opschrift daarvan blijkt, dat die contactcommissie is samengesteld uit de Algemene Nederlandse Vredes-Actie (sectie Nederland der War Resisters International); de Doopsgezinde Vredesgroep; het Genootschap der Vrienden, (Quakers); de Internationale Vrijwillige Hulpdienst (sectie Nederland van de Service Civil International); Kerk en Vrede (sectie Nederland van de Fellowship of Reconciliation). Zoals zij maatschappelijk vogels van diverse pluimage zijn, zo zijn zij het ook geestelijk. Op de achtergrond zien wij misschien de geestesschim van Tolstoi, van Ghandi; wij zien in ieder geval christelijke opvattingen — de Quakers, de doopsgezinden; Kerk en Vrede — en wij zien misschien ook lijnen, afkomstig uit het anarchisme. Uit deze situatie vloeit voort, dat wie de zaken van de gewetensbezwaarden behandelt begrip moet hebben voor de geest, die hen doortrekt, bij voorbeeld voor de geest van de Quakers en van de doopsgezinden. Mensen uit deze kring zouden bij voorbeeld

in de commissie belangrijke diensten kunnen bewijzen. Tolerantie en begrip voor de wederpartij hebben altijd tot hun geestelijke bagage behoord.

Wordt waarschuwend gesproken — de geachte afgevaardigde de heer Algra heeft dat gedaan — over de vertrouwensman en nu ook de geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk grote voorzichtigheid met betrekking tot de vertrouwensman heeft aanbevolen, dan wil ik daarover toch wel een ander woord laten klinken en een andere gedachte tot uitdrukking brengen. Dan denk ik niet aan de hoogstgekwalficeerde intellectuelen onder de gewetensbezwaarden. Ook al zijn zij jong, zij kunnen zich misschien wel in een gesprek, waarin het om abstracties gaat, redden, maar het tuindersmilieu, de afgelegen boerderij en de afgelegen landarbeiderswoning hebben menige dienstweigeraar opgeleverd, van wie de gewetensbezwaren voor erkenning in aanmerking kwamen. De eenvoudige jongens uit deze groepen hebben bepaald behoefte aan de aanwezigheid van een vertrouwensman en ik geloof, dat men dan ook het optreden van de vertrouwensman met mildheid tegemoet moet treden.

Neem ik voor mij artikel 5, lid 6, waarin staat:

„Zij” — de vertrouwenslieden — „verlaten de zitting, ook tijdens het onderzoek, op aanwijzing van de fungerende voorzitter”,

dan wil ik zeggen, dat, als iets mogelijk is in de trant van het contact tussen de Minister en de voorzitter, waaromtrent de geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk iets heeft gezegd, het onzerzijds dan op prijs zou worden gesteld, indien de Minister bij dat contact van een brede, van een milde en soepele geest blijk gaf, opdat het instituut van de vertrouwensman niet het karakter zal krijgen, dat de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst heeft geschetst. Ik hoop, dat het zó niet bestaat; de geachte afgevaardigde sprak van gewetensdressuur. Mij dunkt, de namen van de gezelschappen, die in de contactcommissie zijn verenigd, zijn er toch wel borg voor, dat wij met een serieuze wederpartij te maken hebben. De aard van de problemen en van de jonge mensen brengt met zich, dat de bijstand van een vertrouwensman naar ik meen moet worden gewaardeerd in het Parlement en dat deze niet moet worden gediscrimineerd met woorden als: gewetensdressuur. Het deed mij wel genoegen van de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst te horen, dat hij positieve ervaringen had opgedaan, maar de gevallen, die hij kon checken, waren gevallen van jonge intellectuelen. Niet alleen uit intellectueel milieu komen de dienstweigerars, maar ook uit de kringen, die ik zo juist heb aangegeven.

Als de heer Algra in zijn principiële betoog terug wil keren tot de oorspronkelijke definitie, verbaast het mij niet, dat in heel zijn gedachtengang met geen woord wordt gerept over hetgeen tussen 1923 en 1962 is gebeurd. Ik ben nu juist zo onder de indruk van het voortreffelijke betoog van de heer Moorman aan de overzijde van het Binnenhof, waarvan het centrale punt juist was datgene, wat er tussen

1923 en heden is gebeurd en dat, wat het ons te leren heeft gegeven. Welnu, dat is beland in deze wet, die wij met instemming begroeten.

Mijnheer de Voorzitter! Het lag in mijn bedoeling ook nog iets te zeggen over de kwestie van het beroep, maar ik geloof, dat ik, na het betoog van de geachte afgevaardigde de heer Witteman, dat ik met grote instemming heb aangehoord, dat niet behoef te doen. Ik wil slechts concreet aan de bewindslieden vragen: schetst U nu eens precies de rol, welke de Raad van State toekomt bij de behandeling van zaken op basis van artikel 7. Ik geloof, dat dit tot verheldering zal bijdragen.

Wat de heer Witteman over de Raad van State heeft gezegd, heeft stellig ons medelid de heer De Roos als muziek in de oren geklonken.

Mijnheer de Voorzitter! Gaarne nog een vraag met betrekking tot blz. 2 van de memorie van antwoord (rechterkolom). Daar geven de bewindslieden antwoord op de vraag, die onzerzijds is gesteld met betrekking tot de gedachte, door de heer Kranenburg aan de overzijde van het Binnenhof uitgesproken, de wens nl. om, als bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, niet drie, maar vier of vijf leden de zitting van de commissie te kunnen laten bijwonen. Wat zeggen dan — tot mijn verbazing — de bewindslieden?

„De uitwerking van dit voorstel zal echter ongetwijfeld grote praktische moeilijkheden medebrengen. De ondergetekenden zijn thans nog niet in staat antwoord te geven op de vraag of het mogelijk zal zijn voor alle praktische moeilijkheden een oplossing te vinden.”

Ik achtte mij zelf niet in staat, de Ministers voor dergelijke moeilijkheden te plaatsen, mijnheer de Voorzitter, en ik had echt de indruk, dat het een doodsimpele zaak was. Laat men toch zeggen, dat die mensen erbij mogen komen; men kan leren van de feiten. Wat kan er gebeuren? Men kan zich toch niet een bult vallen aan de verwezenlijking van de gedachte, die de heer Kranenburg aan de overzijde heeft aanbevolen. Ik geloof, dat in het bijzonder de Minister van Justitie voor de verwezenlijking van deze gedachte sympathie zal koesteren. Ik hoop althans, dat dit uit de beantwoording duidelijk zal blijken.

De vergadering wordt te 15.05 uur geschorst en te 15.29 uur hervat.

De heer **Visser**, Minister van Defensie: Mijnheer de Voorzitter! Het verheugt mijn collega en mij bijzonder, dat ook de Eerste Kamer — na de zeer uitvoerige behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer — uitvoerig aandacht aan deze belangrijke en principiële materie heeft willen wijden.

De vijf sprekers, die hedenmiddag het woord hebben gevoerd, hebben, al was het wat betreft de heer Algra met een nuance, hun instemming, die ook uit het voorlopig verslag bleek, bevestigd.

De heer Algra heeft gemeend een historisch overzicht achterwege te moeten laten. Dit spijt mij toch, omdat juist een historisch overzicht zo overduidelijk aantoonde, dat de Regering met dit nieuwe wetsontwerp

op de goede weg is. In de Tweede Kamer is aan die historie wèl aandacht besteed, zowel door de heer Roosjen als door mij zelf.

Ik moet er dan, in navolging van de heer Algra, mede volstaan te stellen, dat dit wetsontwerp een betrekkelijk lange voorgeschiedenis heeft. Het werd in december 1958 ingediend door onze voorgangers, de toenmalige Ministers Staf en Samkalden. Er is door de heer Algra aan herinnerd. Het voorlopig verslag van de Tweede Kamer verscheen tijdens onze ambtsperiode. Het werd vastgesteld op 19 mei 1960. Naar aanleiding van de opmerkingen in dat verslag hebben wij een aantal wijzigingen aangebracht bij nota van wijzigingen, ingediend tegelijk met de memorie van antwoord. Dat was op 12 december 1961. Later is naar aanleiding van de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer een tweede nota van wijziging door ons ingediend.

Hieruit blijkt, mijnheer de Voorzitter, dat in het overleg van de Regering over dit onderwerp met de Kamer de bereidheid bestond en de mogelijkheid onder de ogen werd gezien om met vele opmerkingen, die tot verbeteringen konden leiden, rekening te houden. Dat was mogelijk, omdat over de principes van dit wetsontwerp in Nederland geen verschil van mening bestaat en er eigenlijk algemene overeenstemming over heerst. Het onderwerp is niet van controversiële aard. Het regelt de conflictssituatie, die in verband met het oproepen voor de militaire dienst kan ontstaan tussen de overheid en het individu. Deze overeenstemming is reeds gebleken in de aanvang van de twintiger jaren, toen het huidige artikel 196 van de Grondwet tot stand kwam, een artikel, dat luidt, dat bij de wet de voorwaarden worden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsdienst wordt verleend. Nu heeft de geachte afgevaardigde de heer Algra gesteld, dat het nimmer de bedoeling van de grondwetgever kan zijn geweest om te volstaan met een eenvoudige verklaring als voldoende grond voor het geven van een vrijstelling. Dat ben ik ten volle met hem eens en zo is de praktijk in de afgelopen 40 jaren niet geweest en zo zal de praktijk ook onder de werking, naar ik hoop, van de nieuwe wet en de nieuwe definitie niet zijn.

De geachte afgevaardigde de heer Algra heeft er terecht op gewezen, dat de huidige wet in die 40 jaren bevredigend heeft gewerkt, en de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst, die, naar hij stelde, ervaring met de praktijk van deze wet heeft gehad, heeft in deze zelfde richting gesproken. In die 40 jaren, mijnheer de Voorzitter, heeft deze wet uitkomst geboden voor een aantal mensen, een betrekkelijk gering aantal mensen, en ik zou willen stellen: eerlijke en goedwillende mensen, die door de oproeping voor de militaire dienst in gewetensnood kwamen te verkeren. Er werd naar mijn mening onder de huidige wet een oplossing gevonden en gegeven, die aanvaardbaar is en was, zowel voor de gemeenschap als voor het individu. Maar nu werden — zo is het ook in de stukken gesteld — bij de toepassing van deze wet, de Dienstweigeringswet, in de praktijk bezwaren ondervonden en het zijn deze bezwaren, die de voornaamste reden hebben gevormd om het wetsontwerp, dat thans in behandeling is, in te dienen.

Over het fundamentele uitgangspunt van de bestaande wet en van het wetsontwerp bestaat in onze democratische samenleving geen verschil van mening. De geachte afgevaardigde de heer Witteman heeft er terecht op gewezen, dat de verdraagzaamheid, die ons in een democratie moet sieren, met deze regeling ten behoeve van gewetensbezwaarden wordt gediend. De geachte afgevaardigde de heer Van Hulst heeft gesteld, dat deze wet en de materie, die zij regelt, een testcase zijn met betrekking tot de betekenis van de democratie in Nederland. Ik ben het met beide geachte afgevaardigden van harte eens. Dit uitgangspunt is, dat aan een gewetensconflict betekenis moet worden gehecht, ook ten aanzien van de naleving van op democratische wijze tot stand gekomen wetten en besluiten. Wij moeten, zoals de geachte afgevaardigde de heer Witteman het stelde, het geweten serieus nemen. Dus moet de overheid kunnen terugtreden, wanneer het geweten van het individu spreekt. Dat zal die overheid ook moeten doen, wanneer het aantal van de gewetensbezwaarden betrekkelijk zeer klein is, en dit aantal is betrekkelijk zeer klein.

Ik wil eraan herinneren, dat in de periode 1950—1960 een half miljoen dienstplichtigen voor de militaire dienst zijn opgeroepen en dat in die periode slechts 1923 verzoeken om vrijstelling zijn ingediend, waarvan 14 pct. is afgewezen. De geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk heeft erop gewezen, dat dus het aantal bezwaarden in Nederland bepaald niet groot is.

Ik meen te mogen herhalen, dat van het recht om erkenning van gewetensbezwaren te verkrijgen in ons land een beheerst en verantwoord gebruik is gemaakt. Ik meen, dat ik ook voor de toekomst niet anders mag verwachten.

Nu doen de moeilijkheden zich voor, wanneer men komt op de praktische uitwerking van dit beginsel van hoogste verdraagzaamheid. Dit beginsel, nl. het respect voor het geweten van het individu, een zeer waardevol beginsel, eist een zorgvuldige uitwerking van de op dit beginsel gerichte wettelijke bepalingen. Dit is de belangrijkste reden, waarom dit wetsontwerp is ingediend.

In de Tweede Kamer is aan dit wetsontwerp veel constructieve aandacht besteed. De Regering is hiervoor erkentelijk, want het leidde tot zeer belangrijke verbeteringen. De geachte afgevaardigde de heer Thomassen heeft uitdrukkelijk gesteld, en ook in het voorlopig verslag van deze Kamer is dit tot uitdrukking gebracht, dat ook de Eerste Kamer deze verbeteringen, aangebracht in het overleg met de Tweede Kamer, als zodanig waardeert.

Mijnheer de Voorzitter! Het leidend beginsel van het wetsontwerp is het voorkomen van een discriminatie in de positie van de gewetensbezwaarden ten opzichte van de dienstplichtigen. Die poging blijkt uit de nu gebruikte terminologie, waar in het wetsontwerp sprake is van gewetensbezwaarden, terwijl, zoals U weet, in de huidige wet van dienstweigeraars wordt gesproken. Verder beoogt het wetsontwerp een legalisatie van de bestaande praktijk te geven.

Ik wil herhalen, dat er bij ons voldoening over bestaat, dat de voor-

gestelde nieuwe regeling tot uitvoering van artikel 196 van de Grondwet ook door de Eerste Kamer noodzakelijk wordt geacht. Op de bezwaren, ingediend door de geachte afgevaardigde de heer Algra, kom ik dadelijk terug.

Ook bestaat er bij ons voldoening over, dat er veel instemming is met de wijze, waarop deze materie in het wetsontwerp is benaderd.

Een controversieel punt, althans met de geachte afgevaardigde de heer Algra, kan worden gevonden in de definitie, die in dit wetsontwerp nieuw wordt gegeven in het voorgestelde artikel 2. De grondwetgever draagt op de voorwaarden te noemen, waarop de vrijstelling van militaire dienst wordt verleend. Er moet dus door de wetgever een richtsnoer worden gegeven. Dit wordt beoogd in de omschrijving van artikel 2 van het huidige wetsontwerp.

Het is — wij kunnen het daarover met elkaar eens zijn en het is ook gebleken uit de opmerkingen, die de geachte afgevaardigde de heer Algra heeft gemaakt — niet gemakkelijk een omschrijving van gewetensbezwaren te geven, die zowel een voldoende interpretatie toelaat als ongewenste gevolgen uitsluit, die dus zowel recht doet wederen aan de gemeenschap als aan het individu. Het is immers zo, dat niet ieder gewetensbezwaar voor inwilliging vatbaar kan zijn. De geachte afgevaardigde de heer Algra heeft deze relatie naar mijn mening terecht in verbinding gebracht met de begrippen gehoorzaamheid en geweten.

Het aanvankelijke wetsontwerp, dat dus in 1958 door onze voorgangers is ingediend, handhaafde de omschrijving van de huidige wet, de omschrijving dus, waar de kwestie van het doden van de evenmens in de definitie centraal is gesteld. Ook adviseerde de bestaande adviescommissie — de geachte afgevaardigde de heer Algra heeft er terecht aan herinnerd — in deze richting. Ik wil eraan herinneren, dat in het voorlopig verslag van de Tweede Kamer tegen deze definitie algemene bezwaren naar voren zijn gebracht; ik leg de nadruk op „algemene”. De Regering, die thans optreedt, achtte deze bezwaren gefundeerd, o.m. — en dat is een belangrijk punt, dat in de discussie door vele geachte afgevaardigden naar voren is gebracht — omdat het gevoerde erkenningsbeleid in de praktijk ruimer is dan de strikte formulering toelaat. In de nota van wijziging werd daarom door ons een andere definitie voorgesteld. In deze wijziging is andermaal een wijziging aangebracht tijdens het mondeling overleg in de Tweede Kamer, een overleg, waarvoor de geachte afgevaardigde de heer Witteman veel waardering heeft. Nu kan in verband met de opmerkingen, die zijn gemaakt door de geachte afgevaardigde de heer Algra, de vraag rijzen, waarom aanvankelijk in 1958 de tekst werd gehandhaafd zoals die in de huidige wet luidt. Wij kunnen dat niet met zekerheid zeggen; wij kunnen het slechts raden, maar ik meen, dat het ongetwijfeld is, omdat de toenmalige bewindslieden naar de praktijk keken, die aantoonde, dat de interpretatie van het beginsel ruimer was dan wanneer de gegeven definitie als een gegeven norm zou zijn opgevat.

De geachte afgevaardigde de heer Witteman heeft er terecht op ge-

wezen, dat de engere norm, nl. het doden van de evenmens, in de praktijk niet als een beslissingsnorm is gehanteerd; wel is die norm — daar zou ik op willen wijzen — gehanteerd als een indicatie. Ook nu is erkenning mogelijk voor hen, die b.v. geen bezwaar hebben tegen het optreden van de politie, wat zoals wij weten het doden van de evenmens tot gevolg kan hebben.

Ik wil in dit verband in herinnering brengen, omdat er anders twijfel over zou kunnen bestaan, die niet hoeft te bestaan, dat voorgangers van mij in 1931, 1932 en 1949 uitdrukkelijk de commissie hebben gewezen op hun opvatting t.a.v. de interpretatie van de bestaande definitie en dat de commissie sedertdien op deze wijze al tientallen van jaren heeft gewerkt. Er is dus geen sprake van een radicale koerswijziging en ook — dit zou ik de geachte afgevaardigde de heer Algra willen toevoegen — geen sprake is van een principiële verandering. Een principiële verandering is noch door de Regering beoogd, noch beoogd en bedoeld door de Tweede Kamer, die in het overleg met ons de omschrijving heeft gegeven, zoals deze thans in het wetsontwerp luidt. Ik geef toe, dat de voorgestelde omschrijving inderdaad ruimer is dan de bestaande, omdat in de omschrijving, zoals die thans luidt, niet uitdrukkelijk wordt geëist, dat de bezwaarde geheel geweldloos moet zijn. Maar dit is niet principieel een andere benadering van het gewetensbezwaar. Het is dus evenmin een nieuwe ontwikkeling, waarmee de geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk het eens is. Eerder is het, zoals deze geachte afgevaardigde daaraan toevoegde, de bevestiging van de praktijk sinds de twintiger jaren. En dus is de definitie, die wij thans voorstellen, een betere aansluiting bij de praktijk van het erkenningsbeleid.

Ook onder de nieuwe omschrijving zal het wijken van de overheid voor de consciëntie van het individu een uitzondering zijn.

De geachte afgevaardigde de heer Algra stelde in verband met de huidige definitie, waarbij het doden van de evenmens centraal wordt gesteld, dat daardoor niet elk gewetensbezwaar kan worden erkend. Ik ben dat met hem eens, maar hetzelfde geldt voor de huidige definitie. Er is — en dat is van belang op te merken, omdat het ook in de discussie naar voren is gebracht, o.m. door de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst — bepaald geen identificatie tussen het geweten en b.v. de politieke overtuiging, al kan er — wij weten het — tussen beide wel een verband bestaan. Uitsluitend politieke overwegingen kunnen dus niet tot vrijstelling leiden en de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst prijst dit in het voorstel, dat wij aan U hebben voorgelegd. Het blijkt — ten overvloede wil ik dit opmerken — uit het introduceren in de definitie van de begrippen godsdienstige of zedelijke overtuiging.

In de schriftelijke stukken is als verwijt in de richting van de Regering geuit, dat het niet bepalend kan zijn of een politieke of een andere overtuiging wordt voorgedragen als te zijn een uitvloeisel van een godsdienstige of zedelijke overtuiging. De geachte afgevaardigde de heer Thomassen is het met het betoog, dat wij hiertegen hebben ge-

leverd, eens, nl. dat het er niet om gaat — en het is wel goed om dit met nadruk te stellen — hoe men iets voordraagt, maar het gaat erom wat de gewetensopvatting is. Daarvoor heeft de commissie een zeer voorname taak, een taak, die moeilijk is zowel nu als in de toekomst. Het gaat er niet om of een aantal vragen formeel goed wordt beantwoord.

Er is opgemerkt, dat men heeft trainers, repetitors, die jongelui, die van plan zijn van het recht om als gewetensbezwaarde erkend te worden gebruik te maken, van tevoren training geven. Het gaat er niet om of men formeel een aantal vragen goed kan beantwoorden, maar het gaat erom — dat is de taak van de commissie — of de gewetensovertuiging het onmogelijk maakt militaire dienst te verrichten — en dat is iets meer en iets anders dan de formele beantwoording van een aantal vragen —, te ontdekken nl. wat de betrokkene werkelijk beweegt. Slechts dan kan de commissie oordelen of er sprake is van een gewetensbezwaar. Dan moet het zijn een gewetensbezwaar, gegrond op een godsdientige of zedelijke overtuiging, en dan moet tevens blijken of dit bezwaar onoverkomelijk is voor deelneming aan elk oorlogsgeweld.

Aan de nieuwe omschrijving is veel zorg besteed, zowel door de Regering als door de Tweede Kamer. Er is daarom geen sprake van ondoordachtheid. De geachte afgevaardigde de heer Algra heeft naar mijn mening ten onrechte verondersteld, dat deze definitie overhaast is tot stand gekomen. Nu is het juist — dat wil ik de geachte afgevaardigde de heer Algra gaarne toegeven —, dat alle consequenties van de nieuwe wet en dus ook alle consequenties van de nieuwe definitie niet in detail kunnen worden overzien, maar dat is bij de bestaande wet en de bestaande omschrijving van het gewetensbezwaar evenzo het geval.

De heer **Algra** (A.R.P.): Maar U had een bevredigende praktijk.

De heer **Visser**, Minister van Defensie: Wij hadden een bevredigende praktijk, mijnheer de President. De Regering acht het nuttig om, als wij een bevredigende praktijk hebben, die bevredigende praktijk ook te bevestigen door een bevredigende omschrijving om ook maar ieder misverstand weg te nemen, dat de Regering zou beogen om iemand, die beperkt geweldloos is, het recht te ontzeggen op basis van een formele redenering voor erkenning in aanmerking te komen. Ik meen dus, dat de Regering hiermee volgt de ontwikkeling, die dit probleem in veertig jaren tijd heeft gehad. Als de geachte afgevaardigde de heer Algra dan in verband met de nieuw voorgestelde definitie aan mij vraagt: Maar nu moet U geven een definitie, wat U verstaat onder oorlog of oorlogsgeweld, dan antwoord ik, dat dit nu juist niet de bedoeling is. Het is wel de bedoeling, zoals de geachte afgevaardigde de heer Witteman stelde, dat de commissie aan de hand van deze nieuwe definitie, die zo goed mogelijk is aangepast aan de praktijk, een gesprek voert met de betrokken gewetensbezwaarde, waarbij dan — dat moet ik de geachte afgevaardigde de heer Algra bepaald tegen-

spreken — het „Gij zult niet doden” bepaald niet buiten de discussie behoeft te blijven. Het enige, dat verschilt, is, dat, wanneer een betrokken geen bezwaar blijkt te hebben tegen het optreden van de politie, de commissie niet in de verleiding kan komen hem op grond daarvan niet voor erkenning voor te dragen. Zou intussen de commissie wel in die richting willen gaan onder de huidige omschrijving, dan zou ik genoopt zijn dit advies naast mij neer te leggen en de commissie in revisie een nieuw voorstel te vragen. Het feit, dat aldus door de commissie niet wordt gehandeld, moge worden bewezen door het feit, dat een revisie om oorzaken als deze niet voorkomt. Er zal dus ook onder de nieuwe wet door de commissie vorm moeten worden gegeven aan de inhoud en dus aan de consequenties van de nieuwe definitie. Dat er dus een andere discussie in de commissie zou moeten komen, gelijk de geachte afgevaardigde de heer Algra veronderstelt, kan ik niet met de geachte afgevaardigde eens zijn. Het is echter wel aldus, zoals de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst heeft opgemerkt, dat het uitermate moeilijke beslissingen zijn, als het geweten in het geding is, omdat een beslissing ten aanzien van het geweten iets is, dat bovenrationeel is; ik ben dat met de geachte afgevaardigde eens. Ik ben het ook met de geachte afgevaardigde eens, dat wij in dit verband de taak van de commissie van advies een zeer zware moeten achten. Om al deze redenen, mijnheer de Voorzitter, handhaaf ik mijn mening, dat de voorgestelde omschrijving, zoals deze kan worden gelezen in artikel 2, een aanzienlijke verbetering is.

Ik heb waardering geuit voor de arbeid van de commissie, mijnheer de Voorzitter. Ik heb dat gedaan in de Tweede Kamer en ik wil dat ook hier doen, want zonder de intensieve arbeid van de commissie zal ook onder de werking van de nieuwe wet en bij het bestaan van een nieuwe definitie de administratieve beslissing van de overheid niet mogelijk zijn.

De geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk heeft gesteld, dat hij akkoord gaat met het besluit om het aantal leden van de commissie, dat ter zitting aanwezig is, te handhaven op drie. Ons aanvankelijk voornemen was om dit aantal te stellen op vijf.

Een aantal van de geachte afgevaardigden heeft aandacht besteed aan de vertrouwensman, het voorstel dus, dat wij in artikel 5, lid 6, doen. De geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk heeft daar bezwaren tegen geuit, althans hij heeft zijn zorg over de introductie van dit nieuwe instituut kenbaar gemaakt. In dit verband hebben de geachte afgevaardigden de heren Van Hulst en Algra gewezen op het ook door mij betreunde verschijnsel, dat jongelieden, die voornemens zijn gebruik te maken van de mogelijkheid, die de wet biedt om op grond van gewetensbezwaren vrijstelling van de militaire dienst te verkrijgen, zich als voorbereiding voor een soort examen, dat het onderzoek naar gewetensbezwaren nimmer kan zijn, laten trainen, zoals gesteld is door de geachte afgevaardigde de heer Algra, en zich laten repeteren, zoals gesteld is door de geachte afgevaardigde de heer Van Hulst. Ik heb voor deze praktijk geen bewondering, maar ik kan er

niets aan doen. Ik meen echter wel, dat de voorzitter van de commissie, aan wie het vrijstaat om een vertrouwensman al dan niet toe te laten, met deze praktijken rekening zal moeten houden. Het gaat niet om het goed opgezegde lesje, het gaat niet om het uit het hoofd geleerde lesje, ingeprent door een repetitor, maar het gaat om datgene, waartoe het innerlijk de betrokken jongeman dwingt. Er is dan — dit in verband met de introductie van het instituut van de vertrouwensman — geen sprake van een rechtsgeding, maar van de voorbereiding van een administratieve beslissing door de overheid. In het onderzoek moet worden gezocht naar het antwoord op de vraag of de gewetensdwang zo groot is, dat de overheid er voor op zij moet gaan. De overheid moet niet op zij gaan voor een bekwaam opgezegd lesje.

Ik meen, dat ook met de introductie van de vertrouwensman het wetsontwerp voldoende waarborgen geeft voor een objectief onderzoek, in een sfeer, die het de bezwaarde mogelijk moet maken zijn intiemste roerselen ook onder woorden te brengen. De voorzitter kan nl. op verzoek van de bezwaarde meerderjarige personen toelaten tot de zitting gedurende het onderzoek en deze vertrouwensman kan dus aanwezig zijn op verzoek van de bezwaarde, maar na toestemming van de voorzitter. Die vertrouwensman geeft zijn oordeel niet uit eigen beweging, maar als de commissie dit nodig acht, zowel voor het onderzoek als voor de bezwaarde. Dit kan dan voor een onpartijdige voorzitter geen moeilijkheden opleveren.

De geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk meende, dat het gevaar zou bestaan, dat in de commissie dan een soort van politiek debat zou kunnen ontstaan, en hij vroeg mij of het niet gewenst was in die richting een instructie aan de voorzitter te geven. Ik meen, dat dit niet nodig is. De voorzitter heeft voldoende macht om ontwikkelingen als deze de kop in te drukken en ik meen dus, dat ik erop moet vertrouwen, dat het zal gaan zoals de geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk terecht verwacht. De vertrouwensman mag nl. zijn mening niet ongevraagd kenbaar maken.

De vertrouwensman kan, zoals de geachte afgevaardigde de heer Thomassen heeft gesteld, een belangrijke functie vervullen. Ik kan mij in het bijzonder voor eenvoudige mensen voorstellen, dat de vertrouwde aanwezigheid van iemand, met wie men zich nauw verwant voelt, een steun kan betekenen. Ik meen, dat daarin de grond is gelegen voor de introductie van dit nieuwe instituut.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans aan een laatste opmerking, die betrekking heeft op de vervangende dienst, die de erkende gewetensbezwaarde moet vervullen, omdat, zoals men weet, het leidende beginsel van het wetsontwerp is, niet alleen de positie van de erkende gewetensbezwaarde en de dienstplichtige zoveel mogelijk gelijk te doen zijn, maar ook om de gewetensbezwaarde geen voordeel te geven; hij mag er niet beter van worden, wanneer zijn geweten heeft gesproken en dit geweten op de wijze, die mogelijk is, wordt erkend.

De gewone vervangende dienst wordt voor een belangrijk deel verricht in de Rijkspsieliatrische inrichting te Eindhoven. De geachte

afgevaardigde de heer Thomassen heeft hiervoor de aandacht gevraagd en hij heeft gesteld, dat hij zich niet geheel voldaan voelt over het betoog, dat wij in de memorie van antwoord hebben geleverd in verband met de zorg, die in het voorlopig verslag tot uiting wordt gebracht over de jongelieden, die zonder enige voorbereiding en zonder daartoe een bijzondere training te hebben ondergaan, op deze plaats werkzaam worden gesteld. De geachte afgevaardigde de heer Thomassen heeft terecht opgemerkt, dat hier voor hen niet is een vrije keuze. Ik zou daaraan direct willen toevoegen, dat er ook voor de dienstplichtige geen vrije keuze is. Wat dat betreft, bestaat er dus een overeenstemming. Nu vraagt de geachte afgevaardigde een nadere precisering waarom ik meen, dat de gevaren, die blijkens het voorlopig verslag worden geducht, in de praktijk niet bestaan. Men dient, zoals de geachte afgevaardigde terecht heeft opgemerkt, bij de Rijkspsychiatrische inrichting te Woensel als leerlingverpleger en nu is de vraag of dit niet een onaanvaardbare psychische druk legt op deze jongelieden. In de memorie van antwoord heb ik gesteld, dat ik de kans daarop niet onderschat. Ik heb gewezen op het contact, dat deze jongelui hebben met de beroepsverplegers en met de artsen, mensen dus, die een scholing hebben ondergaan en die in voortdurend contact met deze gewetensbezwaarden daar werkzaam zijn en die in hun toezicht een afwijking, mocht die ontstaan, direct onder de ogen krijgen. Ik zou in dit verband, mijnheer de President, omdat ik brieven over deze zaak heb gekregen, waarin vragen werden gesteld, die in dezelfde richting gingen als het geluid, dat de geachte afgevaardigde hedenmiddag in de Kamer heeft laten horen, iets willen mededelen aangaande het zeer waardevolle oordeel van de hoofddirecteur van de Rijkspsychiatrische inrichting te Eindhoven. Men zal begrijpen, dat, wanneer dit gevaar inderdaad aanwezig zou zijn, dit voor de overheid bepaaldelijk aanleiding zou moeten zijn zich hierop nader te bezinnen. Ik wil in dit verband iets citeren uit een tweetal brieven, waarin genoemde directeur o.a. zegt:

„Vergelijkt men de werkzaamheden met die, welke in een psychiatrische inrichting worden verricht, dan is het wel heel duidelijk, dat de werkzaamheden in een psychiatrische inrichting ten aanzien van de geestelijke weerstand van deze jongemannen duidelijk veel lagere eisen stellen, namelijk ten opzichte van hetgeen van deze jongemannen wordt geëist, wanneer zij militaire dienst verrichten.”.

Dat is dus een stelling van deze directeur, die daaraan toevoegt, dat de erkende gewetensbezwaarde psychiatrisch al uitvoeriger wordt onderzocht dan de dienstplichtige soldaat. Bovendien verkeren zij in Woensel te midden van psychiatrisch geschoold personeel en wordt rekening gehouden met hun psychiatrische toestand. Hij wijst er dan op, dat de gewetensbezwaarde behalve aan de normale keuring voor iedere dienstplichtige, waarbij rekening wordt gehouden met de aanzienlijke druk, waaronder een soldaat in oorlogsomstandigheden en

ook in vredesomstandigheden kan komen te verkeren, ook nog — als aspirant-erkend-gewetensbezwaarde wordt onderworpen aan een afzonderlijk psychiatrisch onderzoek.

Ik meen dus, mijnheer de President, dat, hoewel wij het gevaar niet mogen onderschatten, voor grote zorg geen aanleiding bestaat.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Na het betoog van mijn collega kan ik kort zijn.

Ten aanzien van het principiële punt, de vraag van de erkenning en van de omschrijving van gewetensbezwaren, zou ik alleen nog willen zeggen, dat ik persoonlijk veel gevoel heb voor de gedachte, die ik heb beluisterd in de betogen van de geachte afgevaardigden de heren Witteman en Van Hulst, nl. dat er reden is voor dankbaarheid, dat onze rechtsgemeenschap zo welgefundeerd is, dat zij ook bij een essentiële rechtsregel als de erkenning van de plicht, bij te dragen aan de zorg voor de uitwendige veiligheid, plaats inruimt voor het individuele gewetensbezwaar. Andere landen — merkwaardigerwijs ook landen, die voor ons toch een sterk individuele geest ademen; ik denk met name aan Frankrijk — worstelen nog altijd met dit probleem. Nog niet zo lang geleden las ik de „Le Monde”, dat recentelijk onder de regering-de Gaulle het eerste wetsontwerp voor de erkenning van het gewetensbezwaar is ingediend, maar dat hiertegen in het Parlement zodanige bezwaren waren gerezen, dat de behandeling moest worden uitgesteld. Bij ons is het sedert 1923 algemeen aanvaard, dat men met ernstige gewetensbezwaren op dit terrein rekening moet houden. Ik onderschrijf overigens geheel het betoog van mijn collega, dat het moeten zijn gewetensbezwaren, die voortspruiten uit de diep godsdienstige, zedelijke sfeer van degene, die zich bezwaard voelt, en dat zij van een zodanige volstrektheid moeten zijn, dat zij zich met absoluut gezag opleggen. Wanneer men dit uitgangspunt heeft, zoals hij het hier breedvoerig heeft betoogd, dan deel ik niet de mening van de geachte afgevaardigde de heer Algra; het is mij ook niet recht duidelijk hoe men van dat uitgangspunt uit kan verzeilen in politieke, antimilitaristische sferen, waarin dergelijke bezwaren zouden kunnen worden erkend.

De Regering stuitte, toen zij dit wetsontwerp had ingediend, in de Tweede Kamer op een algemeen bezwaar tegen de omschrijving van het gewetensbezwaar, zoals die in de wet van 1923 was opgenomen, ook bij de geestverwanten van de geachte afgevaardigde de heer Algra in de andere Kamer.

Ten aanzien van de toelating van meerderjarige personen bij het commissoriale onderzoek heeft U reeds gehoord, dat de bedoeling daarvan is, het gesprek te bevorderen. In de Tweede Kamer heeft men de nadruk gelegd op de intimiteit, die zulk een gesprek uiteraard moet hebben. De Regering heeft daarvoor oor gehad door terug te gaan van het minimumaantal van vijf tot het minimumaantal van drie. Verwacht mag worden, dat de commissie zo is samengesteld, dat, wanneer drie harer leden aanwezig zijn voor het voeren van een gesprek, men

in het algemeen begrip heeft voor en kan aanvoelen de sfeer, van waaruit de gewetensbezwaren naar voren worden gebracht. Het is niet zo, dat in een zitting van de commissie steeds bezwaren vanuit dezelfde hoek naar voren komen. Het is mogelijk, dat op één middag, waarop de commissie zitting houdt, achtereenvolgens voorkomen een hervormde of een gereformeerde, een humanist, een zevendedags-adventist. Een commissie, die haar taak verstaat, zal in een zitting een goed gesprek moeten kunnen voeren met de bezwaarden, die vanuit die verschillende gezichtspunten hun gewetensbezwaren naar voren brengen.

Nu kom ik vanzelf op de opmerking en de vraag van de geachte afgevaardigde de heer Thomassen in verband met een opmerking van de heer Kranenburg in de Tweede Kamer. De heer Kranenburg heeft toen gevraagd, of,

„wanneer er leden van de commissie zijn, die of een bijzondere verwantschap hebben met de gedachtengang van de betrokken bezwaarde of juist geen enkele verwantschap hebben met de gedachtengang van de bezwaarde en uit dien hoofde bijzondere belangstelling voor het geval hebben, zij toch in de gelegenheid zullen zijn zo'n behandeling bij te wonen, ongeacht hun indeling door de voorzitter.”

De Regering heeft gezegd, dat zij zich over dit punt zou beraden. Het staat de Regering niet helder voor ogen wat wordt bedoeld met bijwonen. Is dat zuiver passief of is dat het deelnemen aan de behandeling? Het is stellig niet de bedoeling, dat een commissielid vertrouwensman zou gaan worden. Dat zou trouwens alleen het geval kunnen zijn wanneer hij de behandeling wilde bijwonen, omdat hij zich goed kan inleven in en zich verwant voelt aan de gedachten sfeer van de betrokkene. Dat zou zich niet kunnen voordoen, wanneer hij dat bijwonen op prijs stelt omdat hij juist zo vreemd tegenover de aanvrager staat. Wanneer het bijwonen zou worden beoogd ter eigen lering of scholing, dan zou ik in aansluiting op wat ik zoëven heb gezegd, willen stellen: Een commissielid moet op het moment, dat hij wordt benoemd, deze materie zo hebben doordacht, dat hij openstaat voor alle richtingen, die zich bij deze commissie voordoen. Anderzijds is het zo, dat volgens dit wetsontwerp de voorzitter de kamers indeelt met ten minste drie leden. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat, wanneer er een nieuwe sectie opkomt, men vanwege de onbekendheid met wat bij deze mensen leeft er in een bepaald geval toe zou overgaan de kamers in plaats van uit 3 uit meer personen samen te stellen. Dan zou men al uit dien hoofde gaan in de gedachtengang van de heer Kranenburg, ondersteund in deze Kamer door de heer Thomassen. Om nu reeds een bepaalde toezegging te doen, die, wanneer men haar aan één lid doet, aan een ander lid moeilijk kan worden geweigerd, zou ertoe kunnen leiden, dat het gesprek dan wordt gevoerd door 3 leden van de commissie, die dus actief dat gesprek voeren, en b.v. twee bijzitters, die het passief bijwonen. Maar dan zou ik de Kamer eraan willen herinneren, dat juist aan de overzijde van het Binnenhof

men zo grote bezwaren had het aantal van drie aanwezige leden uit te breiden, dat men de Regering ten sterkste heeft verzocht afstand te doen van het aantal van vijf. Het zou m.i. minder gewenst zijn, dat men via de gedachtengang van de heer Kranenburg weer zou komen tot een grotere commissie.

Ten slotte hebben de geachte afgevaardigden de heren Witteman en Thomassen hun spijt erover betuigd, dat het amendement-Van Rijckevorsel in de Tweede Kamer is verworpen. Ik deel die spijt niet. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik moeite heb gehad om de gedachtengang van de voorstanders van dat amendement te volgen, omdat onder hen zich tevens bevonden afgevaardigden, die met klem hebben gepleit voor de intimiteit van het gewetensgesprek ten overstaan van de commissie.

Ik heb betoogd, dat ik geen enkele procedure ken, waarbij in tweede instantie de aard van de procedure volledig wordt veranderd. Ik plaats dan het woord „procedure” tussen aanhalingstekens, want het is geen procedure, maar een gesprek met de commissie. Krachtens de wet op de Raad van State kunnen in een zitting van die raad getuigen en deskundigen worden gehoord. Als gij hebt betoogd, dat het gesprek met de gewetensbezwaarde alleen vruchtbaar kan zijn, wanneer het in een zeer intieme en vertrouwelijke sfeer plaatsvindt, hoe kunt gij dan verwachten, dat het onderzoek van het geweten, wanneer dit in een openbare zitting van de Raad van State zou plaatsvinden, waarbij, zoals gezegd, getuigen en deskundigen kunnen worden opgeroepen, beter tot zijn recht komt dan in eerste instantie. Het is immers de taak van elke beroepsinstantie, daarnaar te streven.

Wanneer hier al de vrees is uitgesproken, dat de vrijstelling van gewetensbezwaarden ertoe zou kunnen leiden dat anti-militaristische en pacifistische propaganda ten koste van de echte gewetensbezwaarden wordt gevoerd, dan vraag ik mij af: vreest gij dat dan niet, wanneer deze zaken in allen openbaarheid voor de Raad van State zouden worden behandeld.

De geachte afgevaardigde de heer Witteman heeft nog een technische opmerking gemaakt ten aanzien van artikel 7. Hij betreurt het, dat in het eerste lid daarvan niet is vermeld, dat de „voorziening bij Ons” betekent: de Raad van State gehoord.

Mijnheer de Voorzitter! Het moet aan zijn juridisch gevoel appelleren, wanneer ik zeg, dat een goede wetgevingstechniek overbodige vermeldingen vermijdt. Nu in de nieuwe Wet op de Raad van State, welke wet ook zijn aandacht heeft gehad, uitdrukkelijk staat, dat dergelijke beslissingen door de Kroon alleen kunnen worden genomen, als de Raad van State is gehoord, ligt het niet voor de hand, dit in deze wet nog eens te vermelden, terwijl het in andere wetten niet gebeurt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben gekomen aan het einde van mijn kort betoog. Ik heb gemeend te moeten antwoorden op de vragen, die in verband met de procedure zijn gesteld. Ten aanzien van het principiële punt sluit ik mij geheel aan bij hetgeen mijn collega van Defensie hier naar voren heeft gebracht.

De heer **Algra** (A.R.P.): Mijnheer de President! Alvorens op het antwoord van de Minister van Defensie en diens ambtgenoot van Justitie — het woord „ambtgenoot” is toch volkomen parlementair, al wordt het hoe langer hoe meer door het meer huiselijke woord „collega” vervangen — in te gaan, wil ik een paar opmerkingen maken over hetgeen mijn geachte medeleden de heren Witteman en Thomasen naar voren hebben gebracht.

In de eerste plaats wil ik zeggen, dat de geachte afgevaardigde de heer Witteman heeft willen betogen, dat de oude formulering in de Dienstplichtwet 1923 eigenlijk te eng was, wanneer men de tekst van de Grondwet beziet.

Dit is alleen maar te handhaven, te verdedigen en zo te stellen, wanneer men de geschiedenis van de totstandkoming van die grondwetsbepaling niet heeft nagegaan, want de geschiedenis van de totstandkoming van die grondwetsbepaling wijst zeer duidelijk uit, dat men toen onder ernstige gewetensbezwaren zeer beslist bedoelde die religieuze en ethische bezwaren, die tegen het doden van de medemens bestaan, dat daarover geen twijfel mogelijk was en dat men zelfs, toen men op dat moment, in 1923, een verruiming probeerde tot stand te brengen, niet ten onrechte heeft gezegd, dat dit een geval was van weinig goede trouw.

De tweede opmerking, die ik wil maken, is deze, dat ik bezwaar heb tegen de wijze waarop de heer Witteman de commissie of liever, om zijn formulering te gebruiken, een enkel lid van de commissie in discussie heeft gebracht; ik kom daar straks nog even op terug.

De geachte afgevaardigde de heer Witteman heeft het zo voorgesteld: het mocht dan waar zijn, dat een enkel lid van de commissie bezwaar had tegen deze nieuwe regeling, dat mocht niet hinderen, al zou het natuurlijk voor zo'n van de commissie wel meebrengen dat hij enigszins zwaardere taak kreeg, hij moest nu weer opnieuw aan de studie en een zwaardere taak was geen mens op zich zelf aangenaam. Op deze wijze heeft de geachte afgevaardigde gesproken over het bezwaar van een enkel lid van de commissie en dat vastgehaakt aan de zwaardere taak, die door deze wetswijziging op hem zou worden gelegd.

Dit is naar mijn mening niet in overeenstemming met de feiten, omdat niet een enkel lid van de commissie bezwaar heeft ingebracht, maar de commissie als zodanig, in elk geval de overgrote meerderheid van de commissie.

In de tweede plaats wijs ik erop, dat het bezwaar niet was, dat de leden van de commissie daardoor hetzij tijdelijk, hetzij voorgoed een zwaardere taak zouden krijgen, maar dat zij deze wijziging niet juist achtten en dat zij bezwaren hadden juist ook in verband met hun arbeid.

Omdat een dergelijke opmerking over een enkel lid van de commissie en over die zwaardere taak niet in overeenstemming is met de feiten, vind ik haar ook niet rechtvaardig en eerlijk gezegd ook niet in overeenstemming met de waardigheid, die in deze discussie in acht moet worden genomen.

De geachte afgevaardigde de heer Thomassen heeft zich uitgelaten over mijn betoog op een wijze, die ik niet geheel kan aanvaarden. In wezen komt zijn betoog hierop neer, dat het wel een duidelijk bewijs is van mijn onbevoegdheid of ongeschiktheid om over een dergelijke materie te spreken. Op een enigszins pathetische wijze heeft hij de vraag gesteld, of dan aan mij helemaal voorbij was gegaan — ik kan mij voorstellen, dat zo'n vraag het voor een bepaalde tribune wel doet — de gehele ontwikkeling van 1923 tot 1962.

Aldus heeft de geachte afgevaardigde de heer Thomassen het niet zonder een zekere oratorie gezegd. Ik wil hem antwoorden, dat het misschien niet ondienstig is deze vraag eens voor te leggen aan zijn geacht medelid en fractiegenoot, de heer Samkalden, die in 1958 een wijziging van artikel 2 blijkbaar niet nodig achtte, want hij heeft zijn handtekening gezet onder het oorspronkelijke wetsontwerp, waarin de bepaling van de wet van 1923 letterlijk werd overgenomen. Er zou dus voor de geachte afgevaardigde de heer Thomassen enige reden zijn zich te richten tot zijn geacht medelid en fractiegenoot de heer Samkalden en te vragen, of in 1958 de gehele ontwikkeling van 1923 tot 1958 de toenmalige Ministers was voorbijgegaan.

De heer **Samkalden** (P.v.d.A.): Acht U dit antwoord zonder oratorische betekenis?

De heer **Algra** (A.R.P.): Neen, ik acht het alleen een antwoord, dat laat zien, hoe gering de waarde is van de oorspronkelijke oratorie, die tegen mij was gericht, omdat men op precies dezelfde wijze — en eigenlijk nog met meer kracht, omdat het een Minister betrof en nog wel een partijgenoot van de geachte afgevaardigde de heer Thomassen, dus iemand, die behoort tot de groep, die zich het meest progressief acht — in 1958 nog op het standpunt stond, dat de oorspronkelijke formule kon worden gehandhaafd.

De heer **Samkalden** (P.v.d.A.): Maar niet zonder de geschiedenis.

De heer **Algra** (A.R.P.): Laat de geachte afgevaardigde de heer Thomassen zich eens richten tot de geachte afgevaardigde de heer Samkalden en hem vragen waarom hij in 1958 de oude formule nog onverkort en onveranderd wilde handhaven en of er dan ook niet aanleiding is tot de vraag, of de geschiedenis van 1923 tot 1958 geheel aan de Regering was voorbijgegaan. Deze vraag aan de geachte afgevaardigde de heer Samkalden mag natuurlijk ook gerust achterwege blijven en deze mag ook wel op een andere wijze worden gesteld dan die, welke aan mijn adres was gericht.

Mijnheer de President! Ik kom thans tot het betoog van de Minister van Defensie, een betoog, dat ik gaarne op de voet wil volgen.

In de eerste plaats wil ik vaststellen, dat de commissie volgens deze geachte bewindsman adviseerde tegen de nieuwe formule van artikel 2 en dat zij prijs stelde op het behoud van de oude formule. Dit is het eerste punt, dat mijns inziens vaststaat.

In de tweede plaats wil ik opmerken, dat de Minister stelt: de commissie hield zich niet aan de toen geldende wettelijke normen. Wat wettelijke norm was, werd — ik citeer thans de Minister letterlijk, mijnheer de Voorzitter — niet meer als beslissingsnorm gehanteerd, maar diende alleen als indicatie. Ik geloof, dat men op deze wijze nogal kras zegt, dat de commissie zich niet hield aan hetgeen de wet haar voorschreef. Zij had een andere praktijk en de heer Minister zegt nu: deze andere praktijk wordt thans door de nieuwe wet gelegaliseerd. Maar dan komt het derde punt aan de orde, nl. dat de heer Minister zegt: er is een nieuwe formule. Ik geef toe, dat die nieuwe formule allerlei moeilijkheden met zich brengt — ik heb dit in eerste termijn ook betoogd —, omdat het niet een eenvoudige zaak is om vast te stellen, dat iemand gewetensbezwaren heeft tegen alle oorlogsgeweld, maar de commissie zal nu aan deze nieuwe formule door haar praktijk en door haar beleid een inhoud moeten geven. Wanneer deze nieuwe formule niets anders is dan een legalisatie van wat de commissie reeds deed, dan is de behoefte om een nieuwe inhoud te geven aan de gehele nieuwe formule m.i. volstrekt overbodig. Ik geloof, dat uit deze korte samenvatting van het betoog van de Minister duidelijk is, dat hier iets niet klopt. Daarom wil ik graag besluiten met de opmerking, dat dit betoog mij heeft gesterkt in de overtuiging, dat de Regering zich niet voldoende heeft gerealiseerd wat hier aan de orde is. Ik zeg dat met name ook na wat de ambtgenoot van de Minister van Defensie, de geachte bewindsman van Justitie, heeft opgemerkt, nl. dat hij mijn bezwaren niet goed had begrepen. Ik wil niet zo bescheiden zijn om reeds bij voorbaat te zeggen, dat dat natuurlijk geheel aan mij heeft gelegen. Ik heb duidelijk gesteld, dat er in deze tijd een sterk toenemende neiging om niet te spreken over geweldloosheid is waar te nemen. De oude wet beperkte zich ook niet tot de geweldlozen. Dat is in de oude wet nimmer het geval geweest; het ging daarin alleen om degenen, die gewetensbezwaren hadden tegen het doden van de evenmens, en er is nog heel wat geweld behalve dat. In deze tijd zien wij een sterk toenemende activiteit op dit gebied, b.v. van allerlei theologen. Het wordt zelfs in bepaalde theologische kringen absoluut fout gevonden, wanneer iemand legerpredikant wordt. Op allerlei wijzen wordt de oorlog, het hebben van een krijgsmacht, het opleiden van soldaten en alles, wat ermede samenhangt, veroordeeld als zonde. In deze situatie, waarin de zaak dus wordt gesteld zoals ik het nu kort formuleer, is de Regering ertoe overgegaan voor de oude, beproefde formule, die een zeer bevredigende praktijk oplevert, waarover iedereen tevreden is, een nieuwe formule voor te stellen, waarbij wij het risico lopen, dat allerlei activiteiten en verklaringen, die betrekking hebben op het verzet tegen de oorlog in deze tijd, een legalisering krijgen, die noch de Minister — naar wij aannemen —, noch de Regering in het algemeen heeft bedoeld, maar waartoe de mogelijkheid op een gevaarlijke wijze in deze nieuwe formulering is geslopen.

De heer **Witteman** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij,

dat ik nog even de nationale tijd in beslag moet nemen voor een kort woord van replek, maar de persoonlijke aanval, die de geachte afgevaardigde de heer Algra op mij heeft gedaan, noodzaakt mij wel ertoe een enkel woord te zeggen. Niet, dat ik van plan ben hem op dezelfde persoonlijke manier te antwoorden; dan zou misschien inderdaad de waardigheid van de discussies in deze Kamer in het gedrang komen.

De Kamer — behalve misschien de heer Algra — en ook de Ministers zullen wel hebben begrepen, dat ik in het geheel niet de bedoeling heb gehad vanmiddag mij uit te laten over het werk van de adviescommissie, die adviescommissie te diskwalificeren.

Gesteld werd, dat met deze nieuwe formule, die nu in het wetsontwerp is neergelegd, die adviescommissie niet zou kunnen werken, en de stelling was, dat men daarmee het werk van die adviescommissie zou bemoeilijken, zo niet onmogelijk maken.

De strekking van mijn opmerking, in stede van te diskwalificeren, was juist mijn vertrouwen uit te spreken in de bekwaamheid en in het werk van die adviescommissie, dat zij ook met deze formule in de hand bevredigend zou kunnen werken.

De heer **De Vos van Steenwijk** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Het heeft mij zeer verheugd, dat de Regering, met name de Minister van Defensie, uitdrukkelijk heeft gezegd, dat het niet in de bedoeling was een andere praktijk in te voeren, omdat men met de praktijk van de bestaande wet zeer tevreden was.

Ik kan ook niet begrijpen, dat de heer Algra nog steeds maar een verschil maakt tussen geweld en oorlog.

Inderdaad, er zijn verschillende vormen van geweld, die niet tot oorlog leiden, maar uiteindelijk is het doel van geweld toch oorlog, zoals mijn zo gewaardeerde tegenpartij ook toegeeft. Daarom is het ook onjuist te menen, dat door dit wetsontwerp een nieuwe praktijk wordt ingevoerd.

Ik heb weinig te zeggen naar aanleiding van hetgeen de Regering heeft aangevoerd. Alleen zou ik gaarne nog eens uit de mond van de Minister van Justitie willen vernemen, dat het roepen van een vertrouwensman in de commissie zo min mogelijk moet worden uitgebreid. Het is toch niet de bedoeling van de Regering, dat aldoor maar vertrouwensmannen worden toegelaten. Het is toch reeds jammer, dat die vertrouwensman in het wetsontwerp is ingevoerd; laat de Minister van Justitie nu eens zeggen, dat het niet de bedoeling is, dat daarvan al te veel gebruik wordt gemaakt.

De heer **Diepenhorst** (A.R.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met de grootste belangstelling deze gedachtenwisseling aangehoord. De heer Algra heeft met scherpzinnigheid een aantal bezwaren opgesomd, die zouden kunnen worden ingebracht tegen de iets verruimde formulering van de Regering. Aan de andere zijde hebben de bewindslieden met vaardigheid getracht aan te tonen, dat er toch in werkelijkheid niet van een groot verschil met de voorafgaande definitie uit 1923 ge-

sproken kan worden. Ik moet als resultaat van mijn overwegingen mededelen, dat naar mijn mening de Regering uiteindelijk geslaagd is in haar pleit voor deze nieuwe formulering. Er is een onderscheid; ik stem dat toe; ik aanvaard dat onderscheid ook, omdat ook naar mijn persoonlijke mening niet geheel in de bewoording van 1923 kan worden berust, daar men dan nodeloos mensen in moeilijkheden brengt, die toch eigenlijk als bona fide-dienstweigeraars in hun consciëntie behoren te worden ontzien.

Aan de andere kant: gesteld, dat het zó zou zijn, dat metterdaad uitsluitend van deze wettekst misbruik zou worden gemaakt door de politiek bezwaarden — ik denk een ogenblik, om een voorbeeld te noemen, aan anarchisten of dergelijken —, dan zou ik mij kunnen voorstellen, dat men nog weer noodgedwongen van deze formulering terugkwam. Echter de bescherming in de wettelijke omschrijving acht ik van die aard — er is nadrukkelijk gebleven de verwijzing naar religieus-morele onoverkomelijke gewetensbezwaren, wat naar mijn mening uitsluit een louter politieke fundering —, dat ik toch op dit ogenblik bereid ben mijn stem aan dit ontwerp te geven.

De heer **Thomassen** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Gaarne hartelijk dank aan de bewindslieden voor hun beantwoording, die op enkele punten bevrediging heeft gegeven, maar ook enkele vragen heeft opengelaten.

Met betrekking tot de kwestie van de verplegers heb ik nog gevraagd: Zijn de bewindslieden al gevallen van afkeuring en ontslag, wegens die afkeuring, bekend? Daarop is geen antwoord gekomen. Ik neem dus aan, dat dergelijke gevallen niet bekend zijn. Mochten zij echter optreden, dan hoop ik, dat zij ernstig te denken zullen geven.

Dan de kwestie van de twee Kranenburg-toevoegingen aan de commissie. Ik begrijp niet, dat daaraan nu zo zwaar wordt getild. Er zit een groot stuk overdrijving in het argument van de intimiteit. Als daar in plaats van drie personen vier of vijf personen verschijnen en men weet, dat die extra één of twee komen op grond van bijzondere belangstelling, zou dat dan de intimiteit storen? Ik zou op dit punt nog eens die koudwatervrees willen bestrijden en een soepele houding willen aanbevelen.

De Stenografische Dienst is zeer snel geweest met het stenogram en als ik lees wat ik heb gezegd naar aanleiding van het betoog van de geachte afgevaardigde de heer Algra, dan moet ik zeggen, dat ik niet vind, dat deze passage uit mijn betoog bijzondere oratorische kwaliteiten vertoont. Het gehele betoog is maar een gewoon huiselijk verhaal geweest over een zaak, die ons ter harte gaat. Maar wij hebben toch wel langs elkander gepraat, want de heer Algra, hoe interessant zijn betoog ook was, heeft zich vrijwel geheel gebaseerd op de bestudering van de stukken van rond 1923 en hij heeft niet in het betoog betrokken wat er tussen 1923 en 1962 is gebeurd. En waarom kon het tweetal Ministers, dat het ontwerp heeft ingediend, dit ter zijde laten? Omdat zij een beperkter oogmerk hadden bij het indienen van het

wetsontwerp. Toen echter de Tweede Kamer in het stuk voorkwam en o.a. de heer Moorman ging spreken uit de rijke praktijk, die hij had, en wees op de gang van zaken voor de krijgsraden, had de Tweede Kamer — en de bewindslieden gingen mee — een open oog voor het feit, dat deze gelegenheid een gunstige was om het wetsontwerp te verbeteren. Ik heb in onze fractie bemerkt, dat de voormalige bewindsmannet met mijn betoog op dit stuk kon meegaan, en ik geloof niet, dat hij mijnerzijds een soort van lesje in die richting nodig had.

De heer **Samkalden** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Het zou eigenlijk veel aardiger zijn geweest, wanneer de geachte afgevaardigde de heer Algra zijn vraag niet over de band van de heer Thomassen had gespeeld, maar haar rechtstreeks aan mij had gericht. Het is een vraag, die heel eenvoudig is te beantwoorden.

Men kan een bepaling, die in de loop van de praktijk extensief, uitgebreid, is uitgelegd, voor zijn rekening blijven nemen, in een tekst, die naar de letter gezien eigenlijk al overspannen is; men doet dat dan juist op grond van de geschiedenis, die de bepaling tussen 1923 en 1958 heeft gehad. Wanneer dan echter de Kamer in 1961 met de mededeling komt: Die formulering is toch veel te beperkt, dan vind ik, dat de Regering een wijs besluit neemt, als zij overweegt: Wanneer wij nu die extensief uitgelegde tekst tegen de bedenkingen van de Kamer handhaven, dan betekent dat, dat we die tekst beperkter maken dan ze op grond van de geschiedenis al is geworden; wij zouden dus verkeerd doen, wanneer we nu niet naar een formulering zochten, die ook naar de letter aan de uitgebreide uitlegging van de oorspronkelijke tekst meer recht deed. Ik vind, dat de Regering daarin geslaagd is, en ik heb daar waardering voor.

De heer **Visser**, Minister van Defensie: Mijnheer de President! De geachte afgevaardigde de heer Algra heeft opgemerkt, dat hij zich door mijn betoog gesterkt voelt in zijn opvatting, dat wij ons niet voldoende hebben gerealiseerd wat hier aan de orde was. In die zin heb ik gemeend hem te moeten begrijpen. De geachte afgevaardigde heeft zijn bezwaren tegen mijn betoog in drieën gedeeld en heeft in de eerste plaats opgemerkt, dat de adviescommissie indertijd tegen de nieuwe formulering heeft geadviseerd. Ik meen, mijnheer de President, dat de adviescommissie indertijd heeft betoogd, dat er geen aanleiding was de bestaande definitie te veranderen. Dit is natuurlijk iets anders dan het uiten van een bezwaar tegen de definitie, zoals die nu is geworden. Hiermede wil ik niet zeggen, dat ik mij niet kan voorstellen, dat er leden van de commissie zijn, die tegen de omschrijving, zoals die nu is gegeven, bezwaren hebben, maar het is niet juist, dat de commissie tegen de omschrijving, zoals zij nu luidt, bezwaren heeft.

Indien de Regering — ik sluit mij nu aan bij het betoog, dat de geachte afgevaardigde de heer Samkalden heeft gehouden — na de opmerkingen in het voorlopig verslag van de Tweede Kamer en na de debatten, die in de Tweede Kamer zijn gehouden, zou hebben vast-

gehouden aan de omschrijving, zoals die oorspronkelijk was, zouden de mensen, die in deze omschrijving het recht meenden te vinden om, wanneer men niet geheel geweldloos is, de erkenning te weigeren, daarin een bevestiging hebben gevonden. De Regering zou, wat dat betreft, in een richting hebben gewerkt, die niet de praktijk was.

Ik kom nu op het tweede punt. De geachte afgevaardigde heeft gezegd: De commissie hield zich dus niet aan de geldende norm. Dat is juist. Waarom heeft de commissie zich niet aan de geldende norm gehouden? Ik vind dat woord „norm” eigenlijk niet juist in dit verband; het is niet zozeer een norm, maar een indicatie. Laat ik het zo zeggen: de commissie hield zich niet aan de letterlijke tekst van de gegeven definitie. Dat is geloof ik, de juiste uitdrukking.

De heer **Algra** (A.R.P.): Zij heeft zich niet aan de tekst van de wet gehouden?

De heer **Visser**, Minister van Defensie: Mijnheer de Voorzitter! De commissie deed dat niet, omdat de Regering zich had geuit t.a.v. de commissie op de wijze als Minister Deckers en wijlen Minister Schokking dat in 1931, 1932 en 1949 hebben gedaan. Aangezien de letterlijke tekst niet, naar de opvatting van de Regering, moest worden beschouwd als een norm, maar als een indicatie, bestaat daartegen niet het minste bezwaar. Ik kan mij voorstellen, dat het zich ook bij de huidige omschrijving zou kunnen voordoen, dat een uitleg zich houdende aan de letterlijke tekst van de huidige omschrijving, aanleiding zou kunnen geven tot een gedachtenwisseling tussen commissie en Regering over de betekenis, die men daaraan moet hechten, want ik meen, dat dit een zaak is, die voortdurend in beweging zal kunnen blijven, omdat het nu eenmaal t.a.v. het indiceren van gewetensbezwaren m.i. nimmer mogelijk zal zijn een exacte formule te vinden. Als dan — en dat betreft de derde opmerking van de geachte afgevaardigde — de nieuwe formule dekt hetgeen in de praktijk wordt gedaan, moet ik daarop toch een kleine correctie aanbrengen. Ik moet dat iets genuanceerder zeggen, nl. dat getracht is met de nieuwe omschrijving te benaderen de praktijk zoals die op het ogenblik is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verzuimd de geachte afgevaardigde de heer Thomassen op één van zijn vragen te antwoorden. Hij heeft gevraagd, of bij tewerkstelling van erkende gewetensbezwaarden bij de Rijkspsychiatrische Inrichting te Woensel gevallen van ontslag of afkeuring voorkomen. Ik kan de geachte afgevaardigde zeggen, dat dit inderdaad maar zeer zelden gebeurt. Belangrijker is, dat het niet meer en uitzonderlijker gebeurt dan bij andere tewerkstelling en in de militaire dienst zelf. Hier is dus geen sprake van een bijzonder verschijnsel.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de President! De geachte afgevaardigde de heer De Vos van Steenwijk zou gaarne uit de mond van de Minister van Justitie horen hoe deze zich dacht de positie van de meerderjarige personen, genoemd in artikel 5, lid 6, die

op verzoek van de verzoeker kunnen worden toegelaten. De gedachte, die aan deze alinea ten grondslag ligt, is deze, dat het in het belang van het gesprek, misschien nog meer in het belang van het op gang brengen van het gesprek, kan zijn, dat een verzoeker, die moeilijk uit zijn woorden kan komen, als het ware op zijn gemak wordt gesteld, enigszins geïntroduceerd wordt bij de commissie en belicht wordt door iemand, die deze man goed kent. Het moet dus altijd zijn in het belang van het gesprek en de vertrouwenspersoon, zoals hij hier is genoemd, zal ook alleen maar zo lang aanwezig zijn als het gesprek daardoor wordt bevorderd en niet erdoor wordt geschaad.

De geachte afgevaardigde de heer Thomassen heeft mij gezegd: is het niet zo, dat gij vreest U te branden aan koud water, wanneer gij bezwaren ziet tegen het toelaten van leden van de commissie als passieve bijwoners?

Bij de algemene maatregel van bestuur, die voorzien is in artikel 5, laatste lid, komt de kwestie van de regeling, de werkwijze en de samenstelling van de kamers aan de orde. Ik zeg hem toe, dat ik deze suggestie nog eens speciaal onder de ogen zal zien na een contact met de commissie. Ik ben er nl. niet zo zeker van, dat ik zou vrezen mij aan koud water te branden, maar wanneer de commissie in grote meerderheid een dergelijke regeling aanvaardt, dan heb ik er persoonlijk geen bezwaar tegen. Ik hoop, dat dat voor de geachte afgevaardigde in dit stadium voldoende is.

Ten slotte wil ik mij nog van een schuld tegenover de geachte afgevaardigde kwijten, die ik, sprekende in eerste termijn, over het hoofd heb gezien. Hij heeft mij nl. de moeilijke vraag gesteld: zegt U nu eens precies wat de taak zal zijn van de Raad van State in beroep. Dan wil ik beginnen met te zeggen wat de taak van de Raad van State in hoger beroep niet zal zijn, nl. een doublure van het gesprek ter sondering van de ingeroepen gewetensbezwaren. Dat meest subtiële werk is de taak van de commissie. Dat wordt niet opnieuw gedaan voor de Raad van State. Wat de Raad van State wèl zal doen, is bijdragen aan, meebouwen aan de inhoud van de formulering van het onoverkomelijke gewetensbezwaar, zoals dit in de wet staat, en aan het begrip oorlogsgeweld. Het zou kunnen zijn, dat uit een bepaalde beschikking bleek, dat naar de mening van de Raad van State het begrip oorlogsgeweld te ruim of te eng is geïnterpreteerd. Dat is niet een kwestie van het sonderen van het geweten, maar meer van interpreteren en richting geven. Dat is, zoals ik het aan de overzijde heb uitgedrukt, toetsing aan geobjectiveerde beroepsgronden. De taak van de Raad van State zal ook zijn, dat bij de procedure, die voorzien is voor de commissie en wanneer de zaak de commissie heeft gepasseerd, bij de ministeriële procedure de vormen behoorlijk worden in acht genomen. Het is een toezicht op beide procedures. Dat zal in het algemeen de taak zijn van de Raad van State, een taak, waarvan ik het gewicht en het belang in deze materie niet onderschat.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De heer Algra zal, op zijn verzoek, aantekening worden verleend, dat de aanwezige leden van zijn fractie, met uitzondering van de heer Diepenhorst, geacht wensen te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

Wet gewetensbezwaren militaire dienst

Wet van 27 september 1962, houdende regeling inzake vrijstelling van de militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren (Stb. 370)

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is een nieuwe regeling ter uitvoering van artikel 196 van de Grondwet te treffen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK I

Begripsbepalingen

Artikel 1. 1. Deze wet verstaat onder:

„Onze Minister”: Onze Minister van Defensie;

„militair”: hij, die behoort tot de krijgsmacht, ook gedurende de tijd, dat hij niet in werkelijke dienst is;

„vervangende dienst”: de dienst, waartoe hij, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht is vrijgesteld, verplicht is ter vervanging van de krijgsmacht;

„gewone vervangende dienst”: de vervangende dienst, welke vervuld wordt in de plaats van de militaire dienst, welke hij, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht is vrijgesteld, als militair in gewone omstandigheden zou moeten volbrengen;

„buitengewone vervangende dienst”: de vervangende dienst, welke vervuld wordt in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, voor zover deze niet is gewone vervangende dienst;

„tewerkgestelde”: hij, die voor vervangende dienst is opgeroepen van het ogenblik af, dat hij op de plaats van zijn bestemming is aangekomen tot het tijdstip, waarop hij met groot verlof wordt gezonden;

„broeder”: de wettige broeder of de wettige halfbroeder.

2. Waar in deze wet wordt gesproken over personen, die ongeschikt blijken te zijn, vrijgesteld zijn van de vervangende dienst of van de gewone vervangende dienst, disciplinair gestraft of veroordeeld zijn, worden hieronder — voor zover het tegendeel niet blijkt — uitsluitend verstaan diegenen, omtrent wie de desbetreffende beslissing of uitspraak

onherroepelijk is geworden, dan wel voor wie de beklagstermijn is verstreken.

3. Waar in deze wet wordt gesproken van het oproepen voor de vervangende dienst of het aan deze oproeping gevolg geven, wordt daaronder ten aanzien van hen, die reeds tewerkgesteld zijn, verstaan het doen voortduren dan wel het blijven vervullen van de vervangende dienst.

Artikel 2. 1. Ernstige gewetensbezwaren in de zin van deze wet zijn de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt.

2. De bezwaren kunnen zich richten:

- a. hetzij tegen de vervulling van militaire dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen;
- b. hetzij tegen de vervulling van militaire dienst van welke aard ook.

HOOFDSTUK II

Erkenning van bezwaren als ernstige gewetensbezwaren

Artikel 3. Hij, die in kennis is gesteld van zijn geschiktheid voor de militaire dienst, zomede de militair, kan schriftelijk een met redenen omkleed verzoek tot erkenning van zijn bezwaren als ernstige gewetensbezwaren richten tot Onze Minister.

Artikel 4. 1. Hij, die een verzoek als bedoeld in artikel 3 heeft gedaan, kan door Onze Minister, in afwachting van een beslissing daarop, geheel of gedeeltelijk van dienstverrichtingen worden vrijgesteld.

2. Ingeval tegen een persoon, die een verzoek heeft gedaan als bedoeld in artikel 3, een strafvervolgning aanhangig is wegens ongehoorzaamheid aan enig dienstbevel of dienstvoorschrift, dan wel wegens overtreding van artikel 45 der Dienstplichtwet, kan deze strafvervolgning in afwachting van een beslissing op dat verzoek, worden geschorst.

Artikel 5. 1. Er is een commissie, die Onze Minister schriftelijk een met redenen omkleed advies uitbrengt omtrent de vraag of de bezwaren van de verzoeker zijn aan te merken als ernstige gewetensbezwaren in de zin van deze wet.

2. De leden van deze commissie worden door Ons benoemd en ontslagen.

3. Onze Minister neemt geen beslissing op het verzoek als bedoeld in artikel 3, voordat de commissie het advies aan hem heeft uitgebracht. Onze Minister kan ten aanzien van een volgend verzoek het inwinnen van een advies achterwege laten.

4. De commissie brengt advies uit, nadat de verzoeker in de gelegenheid is gesteld omtrent zijn gewetensbezwaren te worden gehoord.

5. De commissie houdt zitting met tenminste drie leden, van wie een als voorzitter fungeert.

6. De fungerende voorzitter kan op aanvraag van de verzoeker

meerderjarige personen toelaten tot het bijwonen van de zitting gedurende het onderzoek. Zij verlaten de zitting, ook tijdens het onderzoek, op aanwijzing van de fungerende voorzitter.

7. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden nadere regelen inzake de samenstelling en werkwijze van de commissie gesteld.

Artikel 6. 1. Indien Onze Minister van oordeel is, dat de bezwaren van de verzoeker ernstige gewetensbezwaren zijn, als bedoeld in artikel 2, zal hij deze bezwaren als zodanig erkennen.

2. Indien Onze Minister van oordeel is, dat de bezwaren van de verzoeker geen ernstige gewetensbezwaren zijn in de zin van artikel 2, wijst hij het verzoek tot erkenning bij gemotiveerde beschikking af.

3. Afschrift van een beschikking als bedoeld in de beide vorige leden wordt onverwijld per aangetekend schrijven aan de verzoeker toegezonden.

Artikel 7. 1. Degene wiens verzoek tot erkenning is afgewezen kan binnen veertien dagen na de datum waarop de afwijzende beslissing aan hem is verzonden, daartegen bij Ons voorziening vragen ter zake dat:

a. de afwijzing haar grond vindt in een verkeerde toepassing of schending van de wet;

b. het onderzoek naar de gewetensbezwaren door de commissie, bedoeld in artikel 5, dan wel de verslaggeving van die commissie daarover gebreken vertoont die op de beslissing op het verzoek van invloed kunnen zijn geweest;

c. de beslissing tot afwijzing van het verzoek onvoldoende is gemotiveerd;

d. Onze Minister ten onrechte in afwijking van het advies van de commissie, bedoeld in artikel 5, afwijzend op het verzoek heeft beslist.

2. Indien de voorziening na afloop van de daarvoor gestelde termijn is gevraagd, blijft niet-ontvankelijkverklaring achterwege, indien de klager aantoonbaar dat hij de voorziening heeft gevraagd zo spoedig als dit redelijkerwijs verlangd kon worden.

3. Wij stellen bij algemene maatregel van bestuur regelen aangaande de wijze waarop de voorziening moet worden gevraagd en hoe met het adres wordt gehandeld.

4. Op grond van artikel 4 genomen beslissingen blijven van kracht, totdat hetzij de door de verzoeker gevraagde voorziening is afgewezen, hetzij naar aanleiding van de gevraagde voorziening overeenkomstig het zesde of zevende lid een nieuwe beslissing is genomen.

5. Indien de verzoeker tijdens de procedure in eerste aanleg niet geheel of gedeeltelijk van dienstverrichtingen was vrijgesteld of geen schorsing van een strafvervolgning als bedoeld in artikel 4 heeft plaatsgevonden, kan hiertoe tijdens de beroepsprocedure alsnog worden besloten.

6. Indien Wij de afwijzende beslissing vernietigen, voorziet Onze Minister opnieuw in de zaak met inachtneming van Onze beslissing. Onze Minister stelt, indien Onze beslissing daartoe aanleiding geeft, de

zaak wederom in handen van de commissie bedoeld in artikel 5. Deze commissie handelt alsdan met inachtneming van Onze beslissing. Alsdan werken aan de vaststelling van het advies uitsluitend mede de leden, die de verzoeker nog niet eerder hebben gehoord.

7. Indien Wij een afwijzende beslissing vernietigen op de gronden, in het eerste lid onder *a* en *d* vermeld, kunnen Wij desgeraden in de zaak voorzien.

HOOFDSTUK III

Gevolgen van de erkenning

Artikel 8. Hij, wiens bezwaren tegen de vervulling van de militaire dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen, als ernstige gewetensbezwaren zijn erkend, wordt belast met ongewapende militaire dienst.

Artikel 9. 1. Hij, wiens bezwaren tegen de vervulling van de militaire dienst, van welke aard ook, als ernstige gewetensbezwaren zijn erkend, is onder alle omstandigheden vrijgesteld van de krijgsdienst. Evenmin mogen hem werkzaamheden worden opgedragen, welke naar hun aard er slechts op gericht kunnen zijn de krijgsmacht hulp te verlenen.

2. Hij is verplicht tot het vervullen van vervangende dienst.

3. De militair, die ingevolge deze wet van de krijgsdienst is vrijgesteld, wordt zo spoedig mogelijk uit de militaire dienst ontslagen.

Artikel 10. Het recht tot strafvordering terzake van een delict, als bedoeld in artikel 4, tweede lid, vervalt, zodra de gewetensbezwaren van de verdachte zijn erkend.

HOOFDSTUK IV

Rechten en verplichtingen van hen, die van de krijgsdienst zijn vrijgesteld

Artikel 11. Hij, die ingevolge deze wet van de krijgsdienst is vrijgesteld, wordt op of zo spoedig mogelijk na de datum, waarop hij zijn militaire dienst zou moeten aanvangen of voortzetten, door of vanwege Onze Minister voor de vervangende dienst opgeroepen. Hij is verplicht aan deze oproeping gevolg te geven.

Artikel 12. 1. De duur van de gewone vervangende dienst bedraagt zes en twintig maanden.

2. Indien de duur van het verplicht verblijf onder de wapenen voor eerste oefening dan wel voor herhalingsoefeningen voor het merendeel der dienstplichtigen wordt verkort of verlengd, kunnen Wij bij algemene maatregel van bestuur de termijn, bedoeld in het vorige lid, dienovereenkomstig verkorten of verlengen.

3. De duur van de gewone vervangende dienst wordt voor de dienstplichtige, die ingevolge deze wet van de krijgsdienst is vrijgesteld, ver-

minderd met de duur van de militaire dienst, die hij reeds als dienstplichtige heeft volbracht.

4. Onze Minister kan de duur van de gewone vervangende dienst verkorten ten aanzien van hem, die vóór zijn ontslag uit de militaire dienst ingevolge deze wet, bij de krijgsmacht als vrijwilliger verbonden was en ten aanzien van de dienstplichtige, die vóór zijn ontslag uit de militaire dienst ingevolge deze wet, de eerste oefening reeds heeft volbracht.

5. De duur van de buitengewone vervangende dienst is gelijk aan de tijd gedurende welke degene, die ingevolge deze wet van de krijgsdienst is vrijgesteld, als militair ingeval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden verplicht onder de wapenen zou zijn geweest. Indien de gewone vervangende dienst niet is vervuld, duurt de buitengewone vervangende dienst zes maanden langer.

Artikel 13. 1. De vervangende dienst wordt vervuld bij overheidsdiensten, dan wel bij, door Onze Minister aangewezen, voor tewerkstelling van gewetensbezwaarden geschikte instellingen, die in het algemeen belang werkzaam zijn.

2. Onze Minister kan aan de tewerkstelling, anders dan bij overheidsdiensten, voorwaarden verbinden.

3. Onze Minister bepaalt bij welke instantie of in wiens dienst de tewerkstelling plaats vindt.

Artikel 14. 1. De tewerkgestelde is verplicht de hem gegeven dienstbevelen en de voor hem geldende dienstvoorschriften naar behoren na te komen.

2. Onze Minister bepaalt door of vanwege welke organen van de in artikel 13 bedoelde diensten of instellingen dienstbevelen aan de tewerkgestelden kunnen worden gegeven of dienstvoorschriften voor hen kunnen worden vastgesteld.

Artikel 15. 1. Vrijstelling van de gewone vervangende dienst wordt verleend wegens:

- a. kostwinnerschap;
- b. persoonlijke onmisbaarheid;
- c. broederdienst;
- d. aanwezigheid van een bijzonder geval.

2. Vrijstelling van de vervangende dienst wordt verleend wegens het bekleden van een geestelijk of een godsdienstig-menslievend ambt of opleiding tot zodanig ambt.

3. Omtrent het verlenen van vrijstelling beslist Onze Minister.

4. De vrijstelling wegens een der redenen, genoemd in het eerste lid, onder *a* en *b*, en in het tweede lid, wordt aanvankelijk voor een jaar verleend; blijkt ook bij de daarna te nemen beslissing nog grond voor vrijstelling aanwezig, dan wordt de vrijstelling voorgoed verleend, behoudens het geval, voorzien in de tweede volzin van het vijfde lid. De vrijstelling wegens de reden genoemd in het eerste lid, onder *d*, wordt

hetzij voorgoed, hetzij voor een bepaalde duur verleend. De vrijstelling wegens de reden, genoemd in het eerste lid, onder *c*, wordt uitsluitend voorgoed verleend.

5. Onze Minister kan de tijdelijke vrijstelling wegens een der redenen, genoemd in het eerste lid, onder *a* en *b*, intrekken, indien blijkt, dat de grond voor de vrijstelling niet meer bestaat. De vrijstelling wegens de reden, genoemd in het tweede lid, houdt op te gelden, zodra de vrijgestelde ophoudt te verkeren in een geval als in dat lid bedoeld.

Artikel 16. 1. Vrijstelling wegens kostwinnerschap wordt verleend aan hem, door wiens vervulling van de gewone vervangende dienst voldoende middelen tot levensonderhoud aan andere personen ontbreken of zouden komen te ontbreken.

2. Onder personen, in het vorig lid bedoeld, worden uitsluitend begrepen:

- a.* de echtgenote van een persoon als bedoeld in artikel 9;
- b.* zijn bloed-en aanverwanten in de rechte linie;
- c.* zijn andere bloed- en aanverwanten in de tweede graad;
- d.* zijn pleegouders;
- e.* degenen, in wier onderhoud hij ingevolge rechterlijk vonnis moet voorzien.

3. De vrijstelling blijft achterwege, indien Onze Minister bepaalt, dat vergoeding zal worden toegekend als in artikel 26 bedoeld.

Artikel 17. Vrijstelling wegens persoonlijke onmisbaarheid wordt verleend aan hem, door wiens vervulling van de gewone vervangende dienst onoverkomelijke bezwaren zouden ontstaan voor de instandhouding der middelen van bestaan van personen als in artikel 16, tweede lid, bedoeld.

Artikel 18. 1. Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend aan hem, die tenminste drie broeders heeft of gehad heeft, die dienen of gediend hebben bij de krijgsmacht.

2. In een van deze gevallen wordt geacht te verkeren de broeder, die vóór het door Ons te bepalen tijdstip gedurende zijn verblijf in werkelijke dienst is overleden, alsmede de broeder, die op evenbedoeld tijdstip:

- a.* ten minste 30 dagen in werkelijke dienst is geweest of
- b.* ten gevolge van verleend uitstel van eerste oefening nog niet of nog geen 30 dagen in werkelijke dienst is geweest of
- c.* in het genot is of is geweest van militair pensioen of van pensioen, verleend ingevolge deze wet.

3. Wij bepalen welke dienst, in verband met zijn bijzondere aard, voor de toepassing van het bepaalde in het tweede lid, aanhef en onder *a*, als broederdienst buiten aanmerking blijft.

4. Voor de toepassing van het bepaalde in het tweede lid aanhef en onder *a* en *b*, wordt als werkelijke dienst ook beschouwd het vervullen van vervangende dienst en onder uitstel van eerste oefening ook uitstel van het vervullen van gewone vervangende dienst.

5. Het bepaalde in het tweede lid, onder *b*, is slechts van toepassing, als het uitstel van eerste oefening is verleend na 1945.

Artikel 19. Vrijstelling om de reden, genoemd in artikel 15, tweede lid, wordt, met inachtneming van regelen bij algemene maatregel van bestuur te stellen, verleend:

a. aan de geestelijke, de bedienaar van de godsdienst, de zendeling, de broeder-diakoon van een godsdienstige vereniging en de rooms-katholieke ordebroeder;

b. aan de student in de godgeleerdheid en de zendeling-kwekeling, die tot geestelijke, tot bedienaar van de godsdienst of tot zendeling worden opgeleid, en aan de proef-broeder, die tot broeder-diakoon van een godsdienstige vereniging wordt opgeleid.

Artikel 20. 1. Tegen elke uitspraak van Onze Minister omtrent vrijstelling kan iedere belanghebbende uiterlijk de tiende dag na de dag, waarop de uitspraak ter algemene kennis is gebracht, in beroep komen. Indien hij, wie de uitspraak geldt, buiten Nederland verblijft, kan, voor zover het door deze in te stellen beroep betreft, met overschrijding van de termijn van tien dagen genoeg worden genomen. Zolang omtrent zodanige overschrijding geen beslissing is genomen, wordt de uitspraak na het verloop van de termijn van tien dagen als onherroepelijk beschouwd.

2. Het beroep wordt ingesteld door indiening van een met redenen omkleed verzoekschrift bij de burgemeester der gemeente, waar de persoon, wie de uitspraak geldt, in het bevolkingsregister is opgenomen. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan Ons door.

3. Wij beslissen op het beroep bij een met redenen omkleed besluit, nadat de Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, is gehoord.

Artikel 21. 1. Blijkt, dat iemand ten onrechte van de gewone vervangende dienst dan wel van de vervangende dienst is vrijgesteld doordat het bewijsstuk of een der bewijsstukken, waarop de vrijstelling is verleend, vals of vervalst is, een onvolledige of met de waarheid strijdige verklaring, getuigenis of opgaaf bevat, of een ander geldt dan hem, op wie het beschouwd werd betrekking te hebben, dan wordt de desbetreffende uitspraak door Onze Minister vervallen verklaard en komen op de persoon, wie het geldt, de verplichtingen te rusten, als ware hij niet vrijgesteld.

2. Tegen elke beslissing, krachtens het eerste lid genomen, kan — uiterlijk de tiende dag na de dag, waarop zij ter kennis van hem, aan wie vrijstelling was verleend is gebracht — deze of zijn wettelijke tegenwoordiger in beroep komen. Artikel 20 is, met uitzondering van de eerste volzin van het eerste lid, hierbij van toepassing.

Artikel 22. 1. Onverminderd het bepaalde in het tweede lid is hij, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht is vrijgesteld — behalve in andere bij deze wet voorziene gevallen — verplicht tot het vervullen van:

- a.* gewone vervangende dienst;
 - b.* buitengewone vervangende dienst.
2. Indien hij als militair uitsluitend als buitengewoon dienstplichtige tot het verrichten van werkelijke dienst zou kunnen worden verplicht, is hij — behalve in andere bij deze wet voorziene gevallen — alleen verplicht tot het vervullen van buitengewone vervangende dienst.

Artikel 23. Onze Minister kan hem, die ingevolge deze wet van de krijgsveld is vrijgesteld, verplichten de gewone vervangende dienst bij gedeelten in twee of meer niet aansluitende tijdvakken te vervullen.

Artikel 24. 1. Hij, die ingevolge deze wet van de krijgsveld is vrijgesteld, wordt opgeroepen voor buitengewone vervangende dienst, indien hij zonder deze vrijstelling als militair buitengewoon in werkelijke dienst zou zijn geroepen.

2. Wij kunnen groepen van personen aanwijzen, die niet of voorlopig niet tot het vervullen van buitengewone vervangende dienst worden opgeroepen.

Artikel 25. 1. De vervangende dienst kan voor de tewerkgestelde, indien deze voor groot verlof in aanmerking komt, worden verlengd:

a. gedurende evenveel dagen als hij door het ondergaan van straf, of door ongeoorloofde afwezigheid niet aan de dagelijkse dienst heeft deelgenomen;

b. zolang het nodig is tot het ondergaan van straf of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een disciplinair vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt;

c. voor zover hij dit zelf verlangt, zolang hij ziek is en zijn toestand dit wenselijk maakt;

d. zolang het vertrek met groot verlof gevaar zou opleveren voor de verspreiding van een heersende of geheerst hebbende besmettelijke ziekte.

2. Hij, die ingevolge deze wet van de krijgsveld is vrijgesteld en geen vervangende dienst verricht, kan ter zake van de in het eerste lid, onder *b.*, omschreven reden voor vervangende dienst worden opgeroepen.

Artikel 26. 1. Heeft het vervullen van vervangende dienst ten gevolge, dat voldoende middelen tot levensonderhoud ontbreken of zouden komen te ontbreken aan personen, als in artikel 16, tweede lid, bedoeld en wordt geen vrijstelling van de vervangende dienst verleend, dan wordt naar regelen bij algemene maatregel van bestuur te stellen aan bedoelde personen op hun verzoek een vergoeding uit 's rijks kas toegekend. Ook in andere gevallen kan ter zake van het vervullen van vervangende dienst zodanige vergoeding worden toegekend.

2. De gelden, benodigd voor de uitbetaling van de in dit artikel bedoelde vergoeding, worden voorgeschieden uit de gemeentekas, tenzij Onze Minister dit niet nodig acht. Bij de regelen, omtrent het verlenen van het voorschot te stellen, kan van de bepalingen der gemeentewet

inzake het doen van betalingen uit de gemeentekas worden afgeweken.

Artikel 27. 1. Hij, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht is vrijgesteld, treedt in het genot van groot verlof zodra voor hem een tijdvak aanbreekt, waarin hij geen vervangende dienst verricht noch behoeft te verrichten.

2. Hij verricht in dat tijdvak, voor zover Onze Minister dat nodig acht en op de wijze door Onze Minister te bepalen, de volgende handelingen:

- a. opgeven van zijn adres;
- b. opgeven van vertrek naar en terugkeer uit het buitenland;
- c. verlenen van inzage van de hem in verband met deze wet uitgereikte bescheiden;
- d. in ontvangst nemen en beantwoorden van in verband met deze wet aan hem gerichte brieven, briefkaarten en telegrammen.

3. Indien hij niet voldoet aan een ingevolge het tweede lid op hem rustende verplichting, kan hij deswege, boven de tijd, bepaald ingevolge artikel 12, voor de tijd van ten hoogste twee maanden voor vervangende dienst worden opgeroepen. Onze Minister bepaalt de duur van deze vervangende dienst.

Artikel 28. 1. Hij, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht is vrijgesteld, wordt van de voor hem uit deze wet voortvloeiende verplichtingen ontslagen:

- a. met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin hij 35 jaar oud wordt, zo hij op het tijdstip van erkenning van zijn bezwaren de rang van onderofficier of officier niet bekleedde;
- b. met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin hij 40 jaar oud wordt, zo hij op het tijdstip van erkenning van zijn bezwaren de rang van onderofficier bekleedde;
- c. met ingang van 1 oktober van het jaar, waarin hij 45 jaar oud wordt, zo hij op het tijdstip van erkenning van zijn bezwaren de rang van officier bekleedde.

2. Het ontslag, bedoeld in het eerste lid, kan worden opgeschort voor zolang hij op het in dat lid bedoelde tijdstip nog vervangende dienst heeft te verrichten.

3. In afwijking van het bepaalde in de twee voorgaande leden wordt hem zo spoedig mogelijk ontslag verleend:

- a. indien blijkt, dat hij, zonder vrijstelling van de krijgsmacht, daarvoor wegens ziekte of gebreken voorgoed ongeschikt zou zijn;
- b. indien blijkt, dat hij, zonder vrijstelling van de krijgsmacht, daartoe ingevolge een verdrag met een vreemde staat niet verplicht zou zijn.

Artikel 29. De bepalingen van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 dan wel van de Pensioenwet voor de zeemacht 1922, al naar gelang het betreft een persoon, die tot de landmacht dan wel tot de zeemacht heeft behoord of daarvoor bestemd was, alsmede de ter uitvoering van die wetten gegeven voorschriften, zijn van overeenkomstige toepassing ten aanzien van hen, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht zijn vrijgesteld.

HOOFDSTUK V

Tuchtrechtelijke bepalingen

AFDELING 1

Tuchtrechtelijke bepalingen ten aanzien van degenen, die geplaatst zijn bij een overheidsdienst, uitsluitend of in hoofdzaak voor hun tewerkstelling bestemd.

Artikel 30. De tewerkgestelde, die enig hem gegeven dienstbevel of enig voor hem geldend dienstvoorschrift niet of niet naar behoren nakomt, dan wel zich overigens aan plichtsverzuim schuldig maakt of wiens gedrag strijdig is met de tucht of orde, kan deswege disciplinair worden gestraft door de daartoe door Onze Minister aangewezen organen van de in artikel 13 bedoelde diensten.

Artikel 31. 1. Bij de bepaling van de soort en de mate van de disciplinaire straf is de strafoplegger verplicht rechtvaardigheid naast gestrengheid te betrachten en zowel de omstandigheden waaronder het vergrijp is begaan, als de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van de dader in aanmerking te nemen. Hij beslist naar eigen inzicht en geweten.

2. Bij bestraffing van een tewerkgestelde, die zich aan één of meer vergrijpen schuldig maakt, wordt slechts één straf opgelegd.

Artikel 32. 1. Geen straf wordt opgelegd dan nadat de verdachte in de gelegenheid is gesteld zich schriftelijk binnen een door de strafoplegger te bepalen termijn tegenover deze te verantwoorden.

2. De verantwoording kan op verzoek van de verdachte ook mondeling geschieden. Alsdan maakt de strafoplegger hiervan een proces-verbaal op, hetwelk de verdachte mede ondertekent. Weigert hij dit, dan tekent de strafoplegger zulks aan op het proces-verbaal.

3. De strafoplegging geschiedt mondeling of schriftelijk. Van de straf en de strafreden wordt aantekening gehouden.

Artikel 33. 1. De disciplinaire straffen zijn:

- a. berisping;
- b. inhouding van zakgeld;
- c. de verplichting om ten hoogste twee uren vóór het avondappèl binnen te zijn en te blijven, tenzij de gestrafte elders dienst heeft te verrichten;
- d. strafdienst;
- e. arrest.

2. De betrekkelijke zwaarte van de disciplinaire straffen wordt bepaald door de volgorde waarin zij in het eerste lid vermeld zijn, met dien verstande, dat elke volgende straf zwaarder is dan de voorafgaande.

Artikel 34. Een aanmerking of terechtwijzing, waarbij de tot straffen bevoegde autoriteit niet uitdrukkelijk te kennen geeft, dat zij als straf van berisping moet worden beschouwd, geldt niet als straf.

Artikel 35. De straf van inhouding van zakgeld kan telkenmale worden opgelegd voor ten hoogste het drievierde gedeelte en voor ten hoogste veertien dagen.

Artikel 36. De verplichting om ten hoogste twee uren vóór het avondappèl binnen te zijn kan telkenmale voor ten hoogste acht dagen worden opgelegd.

Artikel 37. 1. Strafdienst bestaat in het verrichten van dienst op werkdagen in de vrije uren van de gestrafte gedurende ten hoogste twee uren per dag.

2. De straf kan telkenmale voor ten hoogste acht dagen worden opgelegd.

Artikel 38. 1. De straf van arrest wordt telkenmale opgelegd voor ten minste één dag en ten hoogste veertien dagen.

2. Zij wordt ondergaan in een daartoe door of vanwege de strafoplegger aan te wijzen plaats. Het is de met arrest gestrafte tewerkgestelde verboden de plaats, waar hij zijn straf moet ondergaan, gedurende zijn straftijd buiten dienst, zonder noodzaak te verlaten of aldaar niet aanwezig te zijn dan wel zonder daartoe bekomen verlof bezoek te ontvangen. Hem kan, naar bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen, worden toegestaan godsdienstoefeningen zijner gezindte bij te wonen.

3. De rijks- en gemeentepolitie verlenen desgevraagd hun medewerking bij de tenuitvoerlegging van de straf.

4. Tenzij de strafoplegger anders bepaalt, is de gestrafte niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

Artikel 39. 1. De straf wordt binnen 24 uur, nadat zij is opgelegd, medegedeeld aan een door Onze Minister daarvoor aangewezen autoriteit.

2. De strafoplegger, alsmede de in het eerste lid bedoelde autoriteit, zijn bevoegd de straf, de omschrijving van de strafreden of beide te wijzigen, dan wel de straf teniet te doen. Wijziging ten ongunste van de gestrafte vindt niet plaats, dan nadat degene, die zodanige wijziging tot stand brengt, hem heeft gehoord.

3. Hij, die de opgelegde straf, de omschrijving der strafreden of beide wijzigt, wordt als strafoplegger beschouwd.

Artikel 40. 1. De bevoegdheid om in een bijzonder geval, de uitvoering van een disciplinaire straf te schorsen, komt toe aan:

a. de strafoplegger;

b. de autoriteit bedoeld in artikel 39;

c. de autoriteit bedoeld in artikel 41, tweede lid.

2. De autoriteiten genoemd onder *b* en *c* zullen van deze bevoegdheid geen gebruik maken, alvorens zij de gestrafte en zo mogelijk de strafoplegger hebben gehoord dan wel hebben doen horen.

Artikel 41. 1. De gestrafte, die zich over de hem opgelegde dis-

ciplinaire straf, over de omschrijving van de strafreden of over beide bezwaard acht, is bevoegd schriftelijk zijn beklag te doen bij de autoriteit, bedoeld in artikel 39, tenzij deze als strafoplegger is opgetreden.

2. In laatstbedoeld geval behandelt een andere door Onze Minister aan te wijzen autoriteit het beklag.

Artikel 42. 1. Het beklag moet schriftelijk worden gedaan binnen een termijn van vier dagen, aanvangende met de tweede dag na die waarop de oplegging van de straf ter kennis van de gestrafte is gekomen. In geval van volstreckte verhindering om binnen genoemde termijn beklag te doen vangt die termijn aan zodra de verhindering is opgeheven.

2. Het beklag schorst de tenuitvoerlegging van een opgelegde straf niet, tenzij degene, die over het beklag moet beslissen, anders bepaalt

Artikel 43. 1. Degene, die over het beklag moet beslissen, is verplicht de zaak zodra mogelijk in haar geheel te onderzoeken. Hij zal de klager, de strafoplegger, indien deze zulks verlangt of het onderzoek dit vordert, voorts, indien en voor zover daartoe termen aanwezig zijn, de door beiden opgegeven en andere getuigen en deskundigen, mondeling of schriftelijk ondervragen of doen ondervragen.

2. Nadat het onderzoek is afgelopen beslist degene die over het beklag moet beslissen bij een met redenen omklede beschikking.

3. De beslissing wordt aan de klager medegedeeld, waarbij hem een afschrift of uittreksel van de beschikking wordt uitgereikt. Afschrift van de beschikking wordt aan de strafoplegger en aan Onze Minister gezonden.

Artikel 44. 1. Degene, die over het beklag moet beslissen, doet de straf teniet indien hij van oordeel is dat de disciplinaire bestraffing behoort te worden ongedaan gemaakt.

2. Bevindt degene, die over het beklag moet beslissen, dat de straf of de omschrijving van de strafreden, dan wel beide behoren te worden gewijzigd, dan brengt hij de door hem nodig geachte wijzigingen aan, met dien verstande, dat de straf niet kan worden verzwaaard.

3. Het door de klager ten onrechte geleden nadeel zal zoveel mogelijk worden hersteld.

Artikel 45. 1. Tenzij de straf is teniet gedaan, is de gestrafte — behalve indien hem de straf van berisping is opgelegd — bevoegd gedurende een termijn van vier dagen, aanvangende met de tweede dag na die waarop de beslissing hem is medegedeeld, de eindbeslissing van het Gerechtshof te 's-Gravenhage in te roepen. Ingeval van volstreckte verhindering om binnen de genoemde termijn de eindbeslissing in te roepen vangt die termijn aan zodra de verhindering is opgeheven.

2. De eindbeslissing wordt ingeroepen door een daartoe strekkend verzoek, schriftelijk bij degene, die over het beklag heeft beslist, in te dienen.

3. De eindbeslissing wordt steeds geacht met betrekking tot de straf en de omschrijving van de strafreden in hun geheel te zijn ingeroepen.

Artikel 46. 1. Voor het gerechtshof vinden de bepalingen van de artikelen 43 en 44 overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat tevens degene die over het beklag heeft beslist zal worden ondervraagd, zo hij zulks verlangt, of het onderzoek dit vordert en hem een afschrift van de beschikking wordt toegezonden.

2. De getuigen worden zo mogelijk onder ede gehoord. Artikel 284, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering is van overeenkomstige toepassing.

3. De beslissing wordt, bij met redenen omklede beschikking genomen en in het openbaar uitgesproken. Tegen deze beslissing staat geen cassatie open.

Artikel 47. 1. De straffen worden ten uitvoer gelegd, zodra mogelijk nadat zij zijn opgelegd.

2. Zowel het ondergaan als het doen ondergaan van straf wordt aangemerkt als dienst.

Artikel 48. Van de opgelegde disciplinaire straffen kan bij bijzondere gelegenheden gehele of gedeeltelijke vrijstelling worden verleend, naar regelen bij algemene maatregel van bestuur te stellen.

Artikel 49. 1. Het recht van strafvordering vervalt niet door de toepassing van disciplinaire straf.

2. Ingeval van schuldig-verklaring houdt de rechter bij de bepaling van de straf met die toepassing rekening.

3. Boven de door de rechter uitgesproken straf zal geen disciplinaire straf worden opgelegd.

Artikel 50. 1. De tewerkgestelde, die zich over een hem gegeven dienstbevel bezwaard acht, is bevoegd deswege zijn beklag te doen naar regelen bij algemene maatregel van bestuur te stellen.

2. Het beklag heft de verplichting om het dienstbevel op te volgen niet op.

AFDELING 2

Tuchtrechtelijke bepalingen ten aanzien van degenen, die geplaatst zijn elders dan bij een overheidsdienst, uitsluitend of hoofdzakelijk voor hun tewerkstelling bestemd.

Artikel 51. In geval van tewerkstelling elders dan bij een overheidsdienst uitsluitend of in hoofdzaak voor tewerkstelling van erkende gewetensbezwaarden bestemd, zijn de bepalingen van de vorige afdeling van toepassing met dien verstande,

a. dat de autoriteit, bedoeld in artikel 39, met uitsluiting van anderen bevoegd is tot het opleggen van de straf van arrest, en

b. dat Onze Minister de organen van de in artikel 13 bedoelde diensten of instellingen dan wel de autoriteit, bedoeld in artikel 39, aanwijst als bevoegd gezag tot het opleggen van de overige in artikel 33 vermelde straffen.

HOOFDSTUK VI

Strafbepalingen

Artikel 52. 1. Hij, die opzettelijk niet voldoet aan een wettige oproeping tot het vervullen van vervangende dienst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

2. Blijkt niet, dat het feit opzettelijk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Artikel 53. 1. De tewerkgestelde, die opzettelijk ongeoorloofd afwezig is, wordt gestraft:

a. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien die afwezigheid tenminste één dag en niet langer dan veertien dagen duurt en hij wegens afwezigheid reeds tweemaal met arrest is gestraft;

b. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien die afwezigheid langer dan veertien dagen duurt dan wel de schuldige zich verwijderd heeft met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken.

2. Onder afwezig zijn wordt verstaan het afwezig zijn van die plaats of plaatsen waar de tewerkgestelde zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoort te bevinden; onder zich verwijderen wordt mede begrepen het zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven van die plaats of plaatsen.

Artikel 54. De tewerkgestelde die zijn dienst hetzij in ernstige mate, hetzij na terzake reeds tweemaal met arrest te zijn gestraft veronachtzaamt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en negen maanden.

Artikel 55. 1. Hij, die zich schuldig maakt aan een der strafbare feiten, bedoeld in de artikelen 52, 53, eerste lid, en 54, kan bovendien tot plaatsing in een rijkswerkinrichting worden veroordeeld voor ten minste drie maanden en ten hoogste drie jaren.

2. Indien en voor zover de veroordeelde ten tijde van de veroordeling nog gewone vervangende dienst moet vervullen komt de tijd door hem in een rijkswerkinrichting doorgebracht, in mindering op de gewone vervangende dienst.

3. Bij veroordeling tot plaatsing in een rijkswerkinrichting voor een duur van tenminste de termijn bedoeld in artikel 12, eerste lid, zoals deze eventueel is gewijzigd krachtens artikel 12, tweede lid, kan de rechter de veroordeelde tevens ontslaan van de voor hem uit deze wet voortvloeiende verplichtingen.

Artikel 56. 1. De strafbare feiten, omschreven in deze wet, worden aangemerkt als misdrijven.

2. Met betrekking tot de voorlopige hechtenis worden zij gelijkgesteld met misdrijven, waarop als maximum een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld.

3. Met het opsporen van deze feiten zijn, behalve de ambtenaren, aangewezen bij artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, belast

de door Onze Minister aangewezen personen.

4. Degenen, die ingevolge het voorgaande lid met de opsporing zijn belast, kunnen hem, die zich schuldig maakt aan een feit, strafbaar gesteld bij deze wet, na aanhouding overbrengen naar de plaats waar hij zich voor het vervullen van zijn dienstverplichtingen behoort te bevinden.

HOOFDSTUK VII

Slotbepalingen

Artikel 57. 1. De voor de uitvoering van deze wet nodige regelen worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur vastgesteld, tenzij de wet anders bepaalt.

2. Hierbij zal de rechtspositie van hen, die ingevolge deze wet van de krijgsmacht zijn vrijgesteld, zoveel mogelijk op gelijke wijze worden geregeld als die van de dienstplichtige militairen.

Artikel 58. Alle stukken, die in verband met de bepalingen van deze wet of van de te harer uitvoering gegeven voorschriften worden gevorderd, ingediend, overgelegd of uitgereikt, zijn vrij van legesheffing, van kosten van legalisatie en van griffiekosten.

Artikel 59. 1. In de Dienstplichtwet worden de volgende wijzigingen gebracht:

A. Artikel 19, vierde lid, wordt gelezen als volgt:

„Voor de toepassing van het bepaalde in het tweede lid onder *a*, onder *b* en *d* wordt als werkelijke dienst ook beschouwd het vervullen van vervangende dienst ingevolge de Wet gewetensbezwaren militaire dienst en onder uitstel van eerste oefening ook uitstel van het vervullen van gewone vervangende dienst ingevolge die wet”.

B. De tweede volzin van artikel 41, derde lid, wordt gelezen als volgt:

„Worden zij voor het einde van die tijd uit de dienst bij het reservepersoneel ontslagen, anders dan op grond van artikel 9, derde lid, van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst of anders dan om een der redenen genoemd in artikel 42, eerste lid, onder *a—f*, dan worden de bepalingen van de hoofdstukken VII, VIII, IX en X van deze wet te hunnen aanzien weder volledig van toepassing”.

. De puntkomma achter artikel 42, eerste lid, onder *f*, wordt veranderd in een punt.

D. Artikel 42, eerste lid, onder *g*, vervalt.

2. In de Pensioenwet 1922, *Stb.* 240, worden de volgende wijzigingen gebracht:

A. In artikel 56, eerste lid, onder C wordt tussen *b* en *c* een nieuw punt ingevoegd luidende als volgt:

„*b. bis.* in vervangende dienst ingevolge de Wet gewetensbezwaren militaire dienst;”.

B. In artikel 60, eerste lid, wordt de zinsnede: „wegens ziekte of verplichte militaire dienst doorgebracht” vervangen door de zinsnede:

„wegens ziekte, verplichte militaire dienst of vervangende dienst ingevolge de Wet gewetensbezwaren militaire dienst doorgebracht.”

Artikel 60. 1. De Wet van 13 juli 1923, *Stb.* 357, betreffende dienstweigering wordt ingetrokken.

2. De erkenning van gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst ingevolge die wet en de toepassing van artikel 3 daarvan worden geacht te zijn geschied ingevolge deze wet.

3. De ten tijde van het inwerking treden van deze wet ingediende, doch nog niet afgedane verzoekschriften, als bedoeld in artikel 1 van de wet van 13 juli 1923, *Stb.* 357, worden verder behandeld en afgedaan overeenkomstig de bepalingen van deze wet, met betrekking tot de verzoeken als bedoeld in artikel 3.

Artikel 61. Deze wet kan worden aangehaald als „Wet gewetensbezwaren militaire dienst”.

Artikel 62. 1. Deze wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

2. Artikel 29 van deze Wet werkt terug tot 31 mei 1952.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven ten Paleize Soestdijk, 27 september 1962.

JULIANA.

De Minister van Defensie,

S. H. VISSER.

De Minister van Justitie,

A. C. W. BEERMAN.

Uitgegeven de *negende* oktober 1962.

De Minister van Justitie a.i.,

E. H. TOXOPEUS.

Zie voor de behandeling in de Staten-Generaal:

Bijl. Hand. II 58/59, 5394;

Bijl. Hand. II 59/60, 5394;

Bijl. Hand. II 61/62, 5394; Hand. II 61/62, bladz. 821—838, 888—911, 914—915;

Bijl. Hand. I 61/62, 5394; Hand. I 62/63, bladz. 8—23.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Ter purge stellen

Bij onze opleiding tot officier vestigde onze leermeester in militair strafrecht — zij het ter loops — onze aandacht op het toen nog in de militaire wetgeving opgenomen instituut van het „zich ter purge stellen”. Het was neergelegd in het toenmalige artikel 52 van de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof, luidende: „nog staan voor hetzelfde, ter eerster instantie, te regt zoodanige militairen, van welk eenen rang ook, die zich ter purge stellen”. Verder werd op deze zaak niet ingegaan. Ze had geen practische betekenis. Niemand stelde zich ooit ter purge in die tijd. Met ingang van 1 januari 1923 verdween dit instituut uit de Nederlandse wetgeving (zie art. 57 van de Inv. wet mil. straf- en tuchtrecht). Wellicht door de toen door ons, adelborsten, als merkwaardig beschouwde naam is de herinnering aan dit instituut in onze hersenen blijven hangen en herleefde deze, toen wij kort geleden — weliswaar in een buitenlandse wetgeving — in aanraking kwamen met een analoge rechtsfiguur. Bij die gelegenheid kwamen wij ook te denken aan hetgeen Mr. H. H. A. DE GRAAFF, nadat hij heeft vermeld, dat de purge een methode was om op te treden tegen ongefundeerde beweringen, waartegen men zich niet door middel van een aanklacht kon verweren, zegt aan het slot van zijn verklaring van het begrip „Purge” in de 6e druk van de Winkler Prins encyclopaedie deel 15 blz. 689, t.w.: „Het ontbreken van dit instituut in het Nederlandse hedendaagse recht wordt door sommigen betreurd.”

Deze „methode om op te treden tegen ongefundeerde beweringen” ontmoetten wij in de Deense wetgeving, als onderdeel van de wettelijke bepalingen ter regeling van het sedert maart 1955 daar te lande bestaande instituut van de „Ombudsman”, aan welk instituut hier te lande de laatste jaren in wijde kring aandacht wordt geschonken.

Tot deze door het Parlement benoemde en voor dat Parlement optredende autoriteit kan ieder zich bij geschrifte wenden, indien hij meent reden te hebben tot beklag over enige beslissing, handeling of behandeling van de Overheid en/of haar dienaren. In geval de klacht is gericht tegen het optreden of handelen e.d. van een overheidsdienaar, is de Ombudsman, op grond van zijn Instructie verplicht de betrokken ambtenaar e.d. ten spoedigste in kennis te stellen met de ingediende klacht, hem te horen en hem in de gelegenheid te stellen zich tegen de klacht te verweren. Doch afgezien hiervan verleent § 7 van de wet van 11 juni 1954, waarbij de functie van Ombudsman in Denemarken werd ingesteld, de bedoelde overheidsdienaar het recht, te allen tijde een onderzoek te verlangen naar zijn handelen e.d. overeenkomstig de regelen van de Deense Burgerlijke Ambtenarenwet. De Ombudsman zal dan zijn onderzoek terstond staken en de zaak in handen stellen van de desbetreffende administratieve rechter, onder overgave van alle stukken en mededeling van hetgeen door hem ter zake reeds is verricht. De bedoeling bij het treffen van deze regeling is geweest, zo werd in de Toelichting op het betreffende wetsontwerp gesteld, de ambtenaren te be-

schermen tegen mogelijke aanranding van hun belangen door lichtvaardige klachten.

Tot dusver is echter, hoewel geregeld talrijke klachten van allerlei aard betreffende optreden enz. van ambtenaren e.d. bij de Ombudsman binnenkomen, nog nimmer door enige overheidsdienaar een beroep op deze bepaling gedaan.

Mr. A. VAN HOUTE.

Personalialia

Bij K.B. van 9 oktober 1962 nr. 37, is benoemd tot rechtsgeleerd lid van het Hoog Militair Gerechtshof MR. O. FIKKERT, reserve-majoor van de Militair Juridische Dienst.

De Chef van de Generale Staf heeft het militair juridisch brevet verleend aan de volgende officieren van het dienstvak van de Militair Juridische Dienst:

kolonel MR. J. TH. BUURMAN VAN VREDEN, bij besch. van 18 mei 1962;

luitenant-kolonel MR. K. A. KRIEKHAUS, bij besch. van 6 november 1962;

majoor MR. F. F. KAARSEMAKER, bij besch. van 7 november 1962;

majoor MR. S. VAN DER PLOEG, bij besch. van 12 oktober 1962.

Ingevolge besch. van de M.v.D. van 27 nov. 1962, Marine afd.: int. en admie, nr. 635973/49489, is het lid van de redactiecommissie van het Militair-rechtelijk tijdschrift, Mr. J. H. BIJL DE VROE, luitenant ter zee van administratie der 1ste klasse, in verband met diens ontslag op zijn verzoek uit de zeedienst, met ingang van 1 januari 1963 van het lidmaatschap ontheven, zulks onder dankzegging voor de door hem in die commissie bewezen diensten, en is met ingang van dezelfde datum tot lid van meergenoemde redactiecommissie benoemd Mr. H. C. VAANDRAGER, kapitein-luitenant ter zee van administratie.

Signalering militaire colonnes

Ministeriële Kennisgeving van 16 november 1962, afdeling wetgeving en publiekrecht, Nr. 232.586/3 K (LaO Nr. 62068 O, Codenr. 81/24)

A. Ter kennis wordt gebracht de beschikking van de minister van verkeer en waterstaat van 19 oktober 1962, nr. 59707, houdende vaststelling van herkenningstekens van militaire colonnes.

De tekst van deze beschikking luidt als volgt:

De minister van verkeer en waterstaat,

Gelet op artikel 1, lid 1, onder z van het Wegenverkeersreglement;

Besluit:

met ingang van 1 januari 1963:

I. in te trekken de beschikking van 12 september 1956, nr. 58931,

afdeling Waterstaatsrecht (*Stcrt.* 1956, 181), houdende vaststelling van herkenningstekens militaire colonnes;

II. in overeenstemming met de minister van defensie voor militaire colonnes de volgende herkenningstekens vast te stellen:

- A. voor een militaire colonne motorrijtuigen:
- a. twee blauwe vlaggen, bevestigd aan de voorzijde van het voorste motorrijtuig, één blauwe vlag, bevestigd rechts aan de voorzijde van elk volgend motorrijtuig met uitzondering van het achterste motorrijtuig, en één groene vlag bevestigd rechts aan de voorzijde van het achterste motorrijtuig;
 - b. ontstoken groot licht aan alle motorrijtuigen;
 - c. een blauw licht doorlatend bedeksel van de rechter koplantaarn van elk motorrijtuig, met uitzondering van die van het achterste motorrijtuig;
 - d. een groen licht doorlatend bedeksel van de rechter koplantaarn van het achterste motorrijtuig;
- B. voor een militaire colonne te voet:
zowel bij nacht als bij dichte mist bij dag, twee tenminste naar voren wit licht uitstralende lantaarns aan de kop van de colonne en twee, tenminste naar achteren rood licht uitstralende lantaarns aan de staart van de colonne.

B. In verband met het vorenstaande vervalt met ingang van 1 januari 1963 de ministeriële kennisgeving van 6 oktober 1956, nr. 210.409 J ¹⁾.

Afscheid van de Kolonel Mr. F. A. J. Deelen, President van de Krijgsraad te 's-Hertogenbosch

Op 31 oktober j.l. nam de Kolonel Mr. F. A. J. DEELEN in een plechtige zitting van de Krijgsraad afscheid in verband met zijn eervol ontslag hem op zijn daartoe gedaan verzoek door Hare Majesteit de Koningin per 1 november 1962 verleend.

De Krijgsraad was hiertoe onder Voorzitterschap van de Kolonel Mr. F. A. J. DEELEN samengesteld uit: Luitenant-Kolonel Mr. P. E. KLOOTS, plaatsvervangend President, Commodore W. BAKKER, Brigade-Generaal P. G. A. COOPMANS, leden, Luitenant-Kolonel Mr. J. H. A. M. BEAUMONT, Auditeur-Militair, Majoor Mr. J. J. DELESCEN, plaatsvervangend Auditeur-Militair en 1e Luitenant Luva Mr. L. J. VAN GIESSEN, Secretaris.

Toen de President te 11.00 uur de zitting geopend verklaarde was de strafzaal van de Rechtbank in het Paleis van Justitie tot de laatste plaats bezet met civiele en militaire autoriteiten, leden van de Balie, waaronder de voltallige Raad van Toezicht van de Orde van Advocaten te 's-Hertogenbosch en vele anderen.

Nadat de Secretaris voorlezing had gedaan van het Koninklijk Besluit, houdende ontslagverlening, sprak MR. DEELEN zijn afscheidsrede

¹⁾ Opgenomen in LaO nr. 56202 O, codenr. 81/14.

uit. Hij memoreerde hoe hij zijn carrière was begonnen in 1921, na zijn studie aan de Leidse Universiteit met een aanstelling als lid van Het Openbaar Ministerie in Tiel, gevolgd door een zodanige in Dordrecht, waarna in het jaar 1933 een benoeming kwam tot substituut officier van justitie in Breda. Aan deze carrière heeft de oorlog een einde gemaakt. Het einde van de oorlog bracht met de Regering uit Londen het instituut van de Bijzondere Rechtspleging. MR. DEELEN noemde zijn medewerking daaraan in de functie van Procureur-Fiscaal het glorie-tijdvak van zijn ambtelijk leven. Dit ambt bracht hem in nauwe samenwerking met magistraten en anderen, die stuk voor stuk een stempel op zijn verder leven hebben gedrukt.

„Ik kan vandaag met de grootst voldoening terugzien op mijn ambtelijke loopbaan en daarvoor passen woorden van dank. Dank in de allereerste plaats aan HEM, die hoger gezeten dan mensenkinderen ons aller wel en wee bestiert en van wien ik in zijn oneindige goedheid hoop, dat Hij ook mild moge zijn als mijn tijd van beoordeling is gekomen,” aldus MR. DEELEN.

Vervolgens dankte hij het personeel van de Krijgsraad van hoog tot laag voor de bijzondere prettige samenwerking.

Nadat hij de Audite dank had gezegd en had betoogd dat deze steeds zijn volle belangstelling had gehad, dankte hij vervolgens de leden. „De voortdurende bereidheid tot zitting nemen en de uitstekende adviezen heb ik altijd ten hoogste gewaardeerd; ik verraad vandaag geen raadkamergeheim, wanneer ik zeg dat steeds in de grootst mogelijke eensgezindheid werd beslist. Deze zo voortreffelijke en door mij zo gewaardeerde eensgezindheid zal nog lang in mijn herinnering blijven voortleven.”

Daarna richtte hij het woord tot de Heren Raadslieden, die hij bij het vervullen van hun moeilijke en vaak ondankbare taak altijd een warm hart had toegedragen en hij dankte hen voor al hetgeen zij in zijn Presidentstijd voor de beklagden hadden gedaan. „Geen Nederlandse beklagde wordt bij zijn berechting met meer en betere waarborgen omringd dan de militaire.”

„De psychiatrische, psychologische en voorlichtingsrapporten, welke in alle enigermate belangrijke zaken in het dossier zijn te vinden, vormen even zo vele waarborgen voor een goede beoordeling en zijn een sieraad voor de medische en sociale dienst van het leger, diensten voor de Krijgsraad bij de beoordeling van onschatbare waarde.”

Ook bracht de Kolonel MR. DEELEN dank aan de Inspecteur van de Militair Juridische Dienst en het Hoofd van de Sectie Juridische Zaken van de Koninklijke Luchtmacht voor de prettige samenwerking.

Nadat MR. DEELEN zijn rede had beëindigd was het woord aan de plaatsvervangend President, de Luitenant-Kolonel MR. P. E. KLOOTS, die het woord voerde namens alle officieren-leden en alle vaste medewerkers van de Krijgsraad.

MR. KLOOTS memoreerde dat de leiding van de President dank zij zijn natuurlijk en menselijk optreden de weg naar een juiste en verantwoorde strafrechtspleging aangaf — enerzijds door een groot en helder

begrip voor de eis van de maatschappij tot genoegdoening voor schendingen van haar rechtsorde — anderzijds door een oprecht medeleven met de medemens, die had gefaald.

Vervolgens schetste hij de grote invloed van MR. DEELEN op de leden en medewerkers, waarbij hij in het bijzonder noemde de vele juist afgestudeerde secretarissen, die als jong dienstplichtig vaandrig of reserve 2e luitenant in zijn Krijgsraad en ook vaak dank zij zijn Krijgsraad een aanloop hebben gevonden tot een carrière bij de rechterlijke macht.

Concluderende geloofde MR. KLOOTS te moge zeggen, dat „ondanks alle spijt om Uw vertrek, de dankbaarheid in ons mag overheersen: dankbaarheid, omdat ons in U een president was gegeven, die aan ons uit zijn rijke ervaring en kennis en uit zijn grote menselijke eigenschappen veel, zeer veel heeft willen uitdelen.”

Daarna besloot hij met de scheidende President en diens echtgenote nog zeer vele jaren van een gelukkig samenzijn toe te wenschen.

Het woord was vervolgens aan de Auditeur-Militair, de Luitenant-Kolonel MR. H. J. A. M. BEAUMONT, die stelde dat de taak van een President van een Krijgsraad, gezien de specifieke moeilijkheden en de bijzondere vereiste aandacht als gevolg van de speciale wetgeving en organisatie, waarmede hij te maken heeft, zeker geen gemakkelijke is. „Als jurist het eerst de Wet ter hand nemend, trof U, toen U ruim 13 jaar geleden Uw eerste verkenningen deed in het Militair Strafrecht een Wetboek, dat ondanks zijn kwaliteiten, toch als weinig systematisch en als sterk verouderd dient te worden beschouwd, straf bedreigend o.a. tegen het doden van een ten behoeve van de Krijgsmacht gebezigd dier (welk dier reeds bijna tot de fossielen behoort), doch het militaire mortorijtuig, laat staan het vliegtuig, niet kennende.

Wat het formele recht betreft, stuitte U op de Regtspleging Landmacht, daterend in hoofdzaken van 1814, nog wel eens gewaardeerd om de grote ruimte, die het laat aan de improvisatie.”

„Het benauwende gevoel, dat zo velen, die in de rechtspraak werkzaam zijn, bevangt, omdat hun stem geen weerklank, geen echo vindt in de massa der justitiabelen, dat hun werk geen verbetering brengt in de toestanden en opvattingen, waarin de straftoemeting mede krachtens haar doel toch verbetering dient te brengen, dat gevoel is bij de militaire rechtspraak niet, althans in veel geringere mate aanwezig,” aldus MR. BEAUMONT.

Tenslotte dankte hij de scheidende President voor de medewerking en het aandachtig gehoor steeds door hem aan het Openbaar Ministerie gegeven.

De Deken van de Orde van Advocaten, MR. G. L. J. H. JURGENS, dankte daarna MR. DEELEN voor de wijze waarop aan de verdediging alle kansen gegeven werden om een menselijke berechting mogelijk te maken.

Tenslotte sprak Majoor K. BAKKER namens de militaire raadslieden. Hij betoogde dat de militaire raadsman niet-jurist zich niet zozeer met de juridische problemen dient op te houden doch dat de waarde van zijn

bijstand is gelegen in het belichten van de persoon van de beklagde en de omstandigheden waaronder deze tot zijn strafbare handelen is gekomen. Hij dankte MR. DEELEN voor het zeer gewillige oor aan de militaire raadslieden steeds verleend.

Daarna sprak Kolonel DEELEN een dankwoord.

Na sluiting der zitting volgde in de appartementen van de Krijgsraad nog een zeer druk bezochte receptie. K.

INGEKOMEN BIJDRAGE**Conversie, ook door de administratieve rechter?**

door

Mr. H. T. DE RAAF,

Luitenant-Kolonel Koninklijke Luchtmacht

Indien de regel dat niemand rechter behoort te zijn in eigen zaak allerwegen aanvaard wordt, is er nog dringender reden dat hij door de jurist, die steeds zal trachten zijn conclusie op rechtsregels te gronden, wordt opgevolgd. Vindt men verwantschap hiermee in het feit dat commentaar op rechtspraak veelal wordt gegeven door beoefenaren van de wetenschap en zeker zelden door hem die als raadsman in de praktijk van de zaak was betrokken?

Nu ik onderneem om, in strijd met het vorenstaande, stelling te nemen tegen een rechterlijke beslissing en haar gronden, erken ik gaarne de ernstige behoefte aan argumenten tegen deze beslissing alsmede de noodzaak van een onmiskenbaar nut, met mijn studie na te streven. Beide hoop ik in het volgende aan te tonen.

Voor vele lezers zullen de Conversie-arresten van de Hoge Raad en de litteratuur die deze arresten in het leven riepen geen onbekenden zijn. ¹⁾ Als ik mij verbind een soortgelijke — doch m.i. niet navolgenswaardige — uitspraak van de Centrale Raad van Beroep op het gebied van het militair-administratieve recht in beschouwing te nemen, durf ik te hopen in principe althans het wetenschappelijk belang van mijn onderwerp wel aanvaard te zien. Dit belang nu vervult een deel van de eis van onmiskenbaar nut. Tevens hoop ik de gevaren te signaleren welke een rechterlijke uitspraak als de onderhavige voor de praktijk van het rechtsleven met zich brengt, ook hier overheerst dus het nuttigheidsaspect.

Aanziens de rechtskundige beredenering van mijn betoog moge ik volstaan met te verzekeren, dat ik getracht heb haar zo objectief mogelijk te houden.

De volgende, hier van belang zijnde, feiten speelden een rol in een beklagszaak betreffende een over een kapitein uitgebrachte tussentijdse beoordeling. ²⁾ Nadat op 18 december 1959 over klager een gewone tweejaarlijkse beoordelingslijst (1-2-'57 tot 1-2-'59) was opgemaakt, welke op de voorkant van de beoordeling resulteerde in „goed en aan „te bevelen”, werd spoedig daarop klager geconfronteerd met een op 30 maart 1960 over het tijdvak 1-12-'59 tot 30-3-'60 ingevulde tussentijdse lijst resulterend in „middelmatic en nog niet aan te bevelen wegens nog te verbeteren minder goede eigenschappen”.

Klager stelde in zijn beklag over laatstgenoemde beoordeling dat

¹⁾ H.R. 21-1-1944, N.J. '44, 120, H.R. 19-11-1948, N.J. '49, 86 en de daar geciteerde literatuur.

²⁾ Vide punt 31 van het Voorschrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de K.L. (K.B. 21 april 1948, Stb. nr. I 161) verder te noemen V.B.O., eerste alinea.

zich geen feiten van „zeer ongunstige aard” hadden voorgedaan in dit korte tijdvak (waarvan een maand wegens vacantie en ziekte niet in functie was doorgebracht) en hem evenmin, zoals voorgeschreven in de betreffende commando-order, onder 't oog waren gebracht.

Dit eerste bezwaarschrift van klager leidde langs de weg van de punten 37 en 38 van het V.B.O. tot de volgende beschikking van de Minister van Defensie: 1. dat aan hem, door de op 30 maart 1960 omtrent hem uitgebrachte beoordeling, niet in alle opzichten recht is wedervaren en dat deze beoordelingslijst — op formele gronden — is vernietigd; 2. dat omtrent hem opnieuw een tussentijdse beoordelingslijst wordt opgemaakt over het tijdvak van 1 december 1959 tot 30 maart 1960 (Beschikking d.d. 8-2-'61).

Een op 28 februari daaropvolgend gemaakte lijst vertoonde alsnog een nadelig verschil met de voorafgaande gewone lijst, belettende de bevordering van klager tegelijk met zijn rang- en groepsgenoten. Klager ging ook nu in beklag. Vermeldenswaard is dat de commissie van onderzoek, welke aan de minister advies uitbrengt volgens punt 38 V.B.O. enigszins betwijfelt of de commandant van klager gegronde redenen had om de tussentijdse beoordeling van punt 31 V.B.O. op te maken, doch zij bracht het niet op de minister te raden de beoordeling wegens strijd met het betreffend voorschrift te vernietigen. 's Minister's hierop volgende beschikking vermocht klager niet te bevredigen, weshalve hij beroep aantekende bij de Centrale Raad van Beroep.

In zijn uitspraak van 8 juni 1962 (Militaire Ambtenarenwet 1931, No. 1961/K 52) stelt de Raad, dat namens klager in hoofdzaak is aangevoerd, dat de beoordeling in strijd zou zijn met punt 31 van het V.B.O.³⁾

De eerste alinea van dit punt nu bepaalt, voor zoveel hier van belang, dat als zich feiten van zeer gunstige of zeer ongunstige aard voordoen, welke invloed zouden kunnen uitoefenen op de bevordering, op iedere commandant de verplichting rust maatregelen te nemen opdat beoordeling door een commissie plaats heeft. Klager ontkende het bestaan van dergelijke feiten. Voor de „commissie bezwaarschriften” noch voor de Raad zijn ze waar gemaakt. Uit twee rechtsoverwegingen van de Raad blijkt dat hij evenmin het bestaan van dergelijke feiten aanneemt en de commissie bezwaarschriften in haar rapport in zake het eerste beklag tot dezelfde conclusie laat komen.

Mirabile visu, toch werd klager door de Centrale Raad van Beroep met lege handen huiswaarts gezonden!

³⁾ Wel was voor de commissie ook andere critiek op de t.t. beoordelingen geuit. Zo had men bij het opmaken gezondigd tegen elementaire voorschriften, waren er tegenstrijdigheden gesignaleerd tussen diverse verklaringen, hadden de chefs de strikte bepaling, dat het onderhouden van ondergeschikten over tekortkomingen van belang voor latere beoordelingen, schriftelijk moest worden vastgelegd, niet nageleefd; diverse beweringen bleven vaag. Over deze tekortkomingen liep de commissie vlot heen. Om begrijpelijke reden hadden klager en zijn raadsman het zwaartepunt gelegd op het misbruik van de bepaling van het eerste lid van punt 31.

Met een beroep op het tweede en derde lid van punt 31 en een simpele redenering werd deze „tour de force”, waaraan ik later mijn beschouwing over de conversie zal verbinden, verricht. Deze twee leden luiden als volgt: „Tenslotte wordt, afgezien van al het daaromtrent „hiervoor bepaalde, een beoordeling opgemaakt telkens wanneer de „Minister van Oorlog dit gelast.” „De lijsten, welke op grond van dit „punt worden ingediend, worden „tussentijdse” beoordelingslijsten ge- „noemd”.

De kern van 's Raad's redenering meen ik te vinden in de overweging welke hij onmiddellijk na het citeren van deze twee leden doet volgen: „dat de beoordelingslijst d.d. 28 februari 1961 niet is opgemaakt of „uitgelokt door de in het eerste lid van deze bepaling bedoelde com- „mandant, anders dan het geval was ten aanzien van de op 30 maart „1960 opgemaakte beoordelingslijst, doch is opgemaakt ingevolge een „door verweerder gegeven opdracht.”

Bij analyse van deze redenering blijft er niet veel van over, immers beide lijsten zijn niet opgemaakt „door de commandant”, doch volgens het V.B.O. door een commissie van beoordelaars; bij de eerste beoor- deling werd deze commissie voorgezeten door de commandant zelf, bij de tweede ontbrak de basiscommandant in de commissie, en ten rechte, want gezien rang en organieke functie van de beoordeelde, was die commandant in de commissie overbodig, d.w.z. te hoog in rang! Nor- matief beschouwd zijn beide commissies echter identiek en in casu werkten ze beide onder de verantwoordelijkheid van dezelfde com- mandant. Rest van 's Raad's redenering alleen nog de vraag welk juridisch effect moet worden toegemeten aan de vernietiging van de eerste t.t. beoordeling en de opdracht tot de tweede, vervat in één ministeriële beschikking.

Zij vooropgesteld dat uit een leerstellig standpunt noch uit de prak- tijk is vol te houden, dat in de ontelbare geschakeerde gevallen van nietigheid, vernietigbaarheid, herstelbare nietigheid en van weer tot leven roepen van rechtshandelingen, akten, enz., welke het rechtsleven kent, de uiteindelijk bereikte rechtsvorm en het legaal bereikte doel per se iets volkomen nieuws en afgescheiden van het voorgaande en vervangene zou moeten vormen. Waar de wet aan partijen, de rechter, of welke andere ambtenaar ook voorschrijft of toestaat een nietigheid, in welke vorm ook, te herstellen, ware het te zot, maar ook juridisch onmogelijk, steeds te spreken van een geheel nieuwe situatie gebaseerd op heel andere rechtsregels.

Een artikel als 199 Wetboek van Strafvordering is hiervan een een- voudig voorbeeld maar ook in de bepalingen over ons huwelijksrecht omtrent zgn. nietige huwelijken, om mij tot die twee heterogene voor- beelden te beperken, vind ik steun voor deze stelling.

Dwingt in casu het enkele feit van de vernietiging niet tot de stelling dat post et propter iets geheel nieuws en *verschillends* in de plaats moet treden, moet dan aan de door verweerder gegeven opdracht die tover- kracht toegekend worden? Neen.

Welke argumenten pleiten voor mijn neen?

Bij het nemen van zijn beschikking d.d. 8-2-'61 stonden verweerder drie wegen open: vernietigen zonder meer; vernietigen met de bepaling dat „opnieuw een tussentijdse beoordeling wordt opgemaakt”; vernietigen met de uitdrukkelijke bepaling dat „een tussentijdse beoordeling ingevolge het tweede lid van punt 31” wordt opgemaakt. Weg één en weg drie, beide ondubbelzinnig, verdienen alleen dáárom al de voorkeur, waarbij, gezien de merites van deze zaak die ik hier onbesproken laat, ik de eerste oplossing de billijkste had gevonden. De minister koos de formule van de tweede weg, deze wijst op grond reeds van de zuiver tekstuele uitleg naar *opnieuw* een beoordeling van *dezelfde* soort; hierbij verdient overweging de omstandigheid dat de minister uit het rapport van de commissie bezwaarschriften kon weten, dat de feiten van zeer ongunstige aard vereist door het eerste lid van punt 31 V.B.O., afwezig waren, reden te meer om zich nader te beraden over de formulering van zijn beschikking. ⁴⁾ Hij heeft dit nage laten, misschien bewust, of onbewust in een „in dubio abstine”, doch dan is hier te meer reden voor een „in dubio pro reo”. Er valt een ander algemeen rechtsbeginsel te vermelden dat pleit voor mijn visie, nl. het behoudend, beschermend op voortduren gericht principe, dat men vindt in het streven naar rechtszekerheid, de verjaring ook de acquisitieve!), het adagium dat niemand de oorzaak van zijn eigen bezit kan veranderen en dergelijke normen. Zo schrijft Max Radin: „There is a common moral prejudice in favour of the status quo” (The chancellor's foot, Harvard Law Review, 1935 (vol. 49) pag. 63). Maar ja, zoals de titel van Radin's verhandeling aantoon, het gaat daar over de equity, en mijn diepste bezwaar tegen de procedure, welke onderwerp van mijn beschouwing uitmaakt, is juist, dat terwijl zonder enige juridische acrobatiek die equity, de billijkheid dus, kon worden gediend, een soort conversie — als ik vooruitlopend deze term al even mag gebruiken — als een deus ex machina de tussentijdse beoordeling van lid 1 in die van lid 2 van punt 31 V.B.O. verandert. Voor mij heeft hier conversie de niet Nederlandse betekenis bijna van haar Engelse halfzuster in „Action upon the case for a Trover and Conversion”; zij verduistert meer dan verheldert!

Doch behalve dat de Minister deze mogelijkheid tot een verhelderende keuze voorbij liet gaan, had hij, bij het nemen van zijn eerste beschikking de voor een redelijke t.t. beoordeling wel zeer korte periode van in feite nog geen drie maanden moeten verlengen, uiteraard ook hier weer kiezende expressis verbis voor de beoordeling van lid 2. Dat hij ook dit naliet, pleit wederom voor mijn stelling. Ten slotte wijs ik dan nog op het feit, dat de Minister in zijn contra-memorie aan de Centrale Raad zich beroept op rapporten van de commissie bezwaar-

⁴⁾ Kenmerkend is, dat deze beschikking vernietigt „op *formele* gronden”! Zij laat dus de kernvraag, of *materiële* gronden — de feiten van punt 31, lid 1 — aanwezig zijn, onbeslist. Argument te meer, dat de volgende beoordeling op hetzelfde punt 31, lid 1, stoelt. Zij tevens opgemerkt, dat de Minister veelal een identieke formulering gebruikt bij vernietiging van een gewone (2-jaarlijkse) beoordelingslijst. Geen zinnig mens zal beweren, dat een daarna opnieuw gemaakte lijst nu plotseling omgeboren is tot een tussentijdse!

schriften betreffende de eerste t.t. beoordeling. Dit toont toch wel duidelijk, dat hij beide beoordelingen als loten van één stam ziet en dat logische noch juridische redenering dwingen tot het door de rechter in en tijdens de procedure invoeren van een nieuw soort beoordeling, weshalve dit dan ook achterwege had moeten blijven.

Ik wil nu aantonen, dat ook de verdere rechtsoverwegingen de uitspraak van de Raad niet kunnen schragen.

De Raad geeft klagers standpunt als volgt weer: verweerder's besluit na vernietiging van de eerste beoordeling een nieuwe te doen opmaken, moet worden gezien als een noodzakelijk gevolg van het feit der vernietiging, zodat ook aan het uitbrengen van deze tweede t.t. beoordeling feiten als genoemd in punt 31 ten grondslag moeten liggen. De Raad stelt dan dat er wel een nauw verband is tussen het opmaken en vernietigen van de oude lijst enerzijds en het opmaken der nieuwe lijst, doch dat hiermede niet is gezegd, dat de beslissing tot het doen opmaken van een nieuwe lijst moet worden beschouwd als het noodzakelijk gevolg van het feit der opmaking en vernietiging der eerste lijst, met de daaraan door klager verbonden gevolgen.

In de eerste plaats zij opgemerkt, dat 's Raads weergave van klagers — d.w.z. mijn — standpunt niet geheel juist is. Verweerder had immers, zoals hiervóór aangetoond, méér keuzen en de noodzakelijkheid van het gevolg is dus slechts betrekkelijk. Neen, men mag slechts stellen, dat er *in de tijd* een volgorde bestaat, de vernietiging gaat vooraf aan de beslissing tot opnieuw opmaken van een beoordeling. Doch niet een kwestie van causaliteit is bepalend voor de aard van de tweede beoordeling; bij het vaststellen daarvan zal, zo er tussen partijen verschil van mening over bestaat, de rechter rechtsnormen en rechtsfeiten moeten hanteren om tot een verantwoorde beslissing te komen. Wat blijkt hiervan in de overwegingen van de uitspraak?

1e. De Raad, gehoord verweerders gemachtigde, acht het aannemelijk, dat verweerder bij zijn besluit d.d. 8-2-'61 toepassing heeft willen geven aan het bepaalde in de tweede alinea van punt 31 en dat het opnieuw opmaken van een t.t. lijst over hetzelfde tijdvak derhalve niet het automatische gevolg is geweest van het opmaken en vernietigen der eerste;

2e. de Raad neemt hierbij dan in aanmerking, dat in het besluit d.d. 8 februari niet valt te lezen, dat slechts tot het opmaken van een nieuwe beoordelingslijst moest worden overgegaan, indien beoordelaars van oordeel waren, dat zich feiten als in de eerste alinea van genoemd punt 31 bedoeld, hadden voorgedaan.

T.a.v. het eerste argument vraag ik mij af: is het niet meer de taak van een rechter om op grond van feiten en normen vast te stellen de aard van een bepaalde handeling op een bepaald tijdstip?

Is het een subjectief oncontroleerbaar element uit een partijmond tijdens de terechtzitting — en niemand zal in gemoede durven volhouden dat wat overheidsdienaren beweren altijd evangelie is — dat voor de rechter normatief is? De dan volgende conclusie over de

causaliteit is, indien hetgeen ik hiervoor uiteenzette juist is, overbodig maar bovendien, juridisch gezien, een slag in de lucht.

Op het tweede argument antwoord ik: Maar wat in een wettelijk voorschrift bepaald is behoeft toch niet nog eens in een beslissing te worden opgenomen. En zeker kan daarop geen a contrario-redenering gebouwd worden. Integendeel, een verandering in aard der beoordeling had door de Minister aangekondigd en voorgeschreven moeten worden, vooral nu de beoordelingscommissie qua status dezelfde bleef.

Ik heb aangetoond, dat geen wetsregel, geen legale prepositie en evenmin een andere aantoonbare rechtsnorm de Centrale Raad dwongen tot deze verrassende beslissing, terwijl ook logisch elke basis aan de uitspraak schijnt te ontbreken. Dat op billijkheidsgronden klager zijn proces behoorde te verliezen, ik waag het te betwijfelen, terwijl ik evenmin deze uitspraak als een noodzakelijk precedent — aangenomen dat in de Nederlandse administratieve rechtspraak een systeem van richtlijnen scheppende rechtspraak, naar rechtspolitieke inzichten dus, zou bestaan — waardeer.

Om haar ten volle recht te doen wedervaren, heb ik de uitspraak nog willen toetsen aan de in de aanvang van deze verhandeling aangestipte leer van de conversie.

Beschouwen wij eerst de conversienorm van de Hoge Raad in zijn arrest van 1944, daarbij echter in 't oog houdend dat het daar een overeenkomst betrof; de Hoge Raad dan stelt: indien de met een rechtshandeling beoogde rechtsgevolgen wegens haar nietigheid niet bereikt kunnen worden en zij niettemin de bestanddelen van een andere rechtshandeling, voor welke geldigheid de vereisten aanwezig zijn, in zich bevat, brengt een redelijke wetstoepassing mede, dat de nietige rechtshandeling worde omgezet (geconverteerd) in de geldige rechtshandeling, zo aannemelijk is dat zij die handelden, ten tijde van de handeling, voor 't geval het beoogde rechtsgevolg niet bereikbaar was, het wél bereikte zouden hebben gewild eer dan de toestand, welke het gevolg van nietigheid zonder meer zoude zijn.

De tweede beoordeling nu, welke evenmin als de eerste voldeed aan de eisen van punt 31 eerste lid en dus te dien opzichte even nietig was, kon eventueel wel voldoen aan de eisen te stellen aan een tussentijdse beoordeling opgemaakt in opdracht van de Minister, juist het doel waarnaar deze, zoals zijn gemachtigde zo verrassenderwijs ter terechtzitting openbaarde, streefde. Evenwel was dit doel slechts een intermediair doel, een „middel tot doel”. Het eigenlijke doel, waarvoor de Minister zich eigenlijk al deze inspanning heeft getroost en de Raad, zonder gebruik van enig wettig bewijs, enig broos geredeneer in het veld bracht, was het in dat tijdsbestek voorbijgaan van klager tot majoor! Dit was dus het beoogde rechtsgevolg uit de doctrine van de Hoge Raad hierboven vermeld. Maar in de doctrine zijn er *twee* rechtsgevolgen, te weten: één beoogd doch niet bereikbaar, een ander, met de nietige handeling niet beoogd doch met de conversie wel bereikbaar en als „gewild door partijen” gedacht en aanvaard door de rechter.

Het is zonneklaar dat deze conversie-doctrine op onderwerpelijk beoordelingsgeschil met zijn *enkel* beoogd rechtsgevolg onmogelijk toegepast kan worden.

Ik laat daarom hier het hierboven reeds even vermelde facet aan de conversiezaak van 1944, nl. dat het daar betrof een contract tussen twee gelijke partijen, onbesproken, het komt bij het 1948-arrest wel aan de beurt.

Het arrest van de Hoge Raad van 1948 betreft een eenzijdige rechtshandeling, (doch wel voortgekomen uit een volledig tweezijdige arbeidsovereenkomst), en kan in zover meer verwantschap hebben met onderwerpelijk administratief rechtelijk geval. De vraag in geschil was of een opzegging van een arbeidsovereenkomst rechtsgeldig had plaatsgevonden en op welke dag de overeenkomst beëindigd was. De Hoge Raad overweegt te dien aanzien: „Een redelijke wetstoepassing brengt „mee, dat een eenzijdige (nietige) handeling wordt omgezet in een, uit „een oogpunt van het Besluit geldige, daar aannemelijk is, dat de op „zeggende partij ten tijde van die handeling, indien zij geweten had, „dat 't beoogde rechtsgevolg niet bereikbaar ware, het wél bereikbare „zou hebben gewild en de wederpartij zulks ook moest begrijpen.”

Zij er met nadruk op gewezen, dat ook in dit geval de Hoge Raad er rekening mee houdt dat er twee partijen in geschil zijn. Wanneer men bedenkt dat in een proces belangen tegenover elkaar staan en dat de door de rechter uitgesproken conversie i.h.a. een der partijen voordeel en de andere nadeel berokkent, dan is het recht dat de rechter met die omstandigheid in zijn overwegingen en vonnis rekening houdt. Vandaar in dit arrest de clausule „en de wederpartij zulks ook moest „begrijpen”.

In questies betreffende een zuiver eenzijdige behandeling, zoals het opmaken van een beoordeling of de beslissing van een Minister komt dit element m.i. niet tot zijn recht en kan het ook niet tot zijn recht komen op de wijze waarop de Hoge Raad dit doet. En daarom al, meen ik, in deze conversie niet overdraagbaar op administratieve geschillen als het onderhavige. Het tweede reeds genoemde beletsel is, dat de in de Hoge Raad-doctrine vervatte eis van de twee beoogde rechtsgevolgen strijdt met het feit dat in onze beklagzaak slechts één beoogd rechtsgevolg aanwijsbaar is.

In zijn critische annotatie van de jurisprudentie van de Hoge Raad (N.J. 1949, 86) zegt Hijmans van den Berch o.a.: „geen wet verbindt „aan nietige wilsovereenstemming gebondenheid aan een niet gewilde „overeenkomst” en verder stelt hij, dat de Hoge Raad met zijn mening dat redelijke wetstoepassing conversie meebrengt, nieuw Recht schept, goed of slecht, doch niet steunend op de wet. Zelfs de Grooth in zijn artikel in het W.P.N.R. 3873 en 3874 een lans brekend voor de conversiegedachte zegt: „Het is duidelijk dat de wetgever, en hij alleen, „niet ook de rechter verbintenissen tussen partijen kan fingeren, of „liever rechtsgevolgen kan in 't leven roepen, alsof tussen partijen een „daarop gerichte overeenkomst ware gesloten . . . De rechter immers,

„kan niet anders doen, dan uit een in werkelijkheid gesloten overeenkomst de rechtsgevolgen, de verbintenis stellen.” Wat ik in deze beide meningen zo belangrijk vindt, is de stelling van de noodzaak van een wetsbepaling, een rechtsnorm als rechtstreekse grondslag óf als middellijke grondslag, bij een conclusie per redenering, voor rechtsgevolgen.

Vergeefs heb ik deze norm(en) in de uitspraak van de Centrale Raad gezocht. Integendeel, in 1944 sprak de Raad op grond van de wet zich anders uit: Een besluit tot ontslag wegens ongeschiktheid kan niet volgens art. 46 der Ambtenarenwet 1929 worden „gewijzigd” in een ontslag wegens beëindiging van tijdelijke dienst. (6-7-'44; A.B. 1944, blz. 542). De uitgesproken restrictie in art. 47 Ambt.Wet belet, naar het mij voorkomt, een conversiejurisprudentie van de Centrale Raad.

Ook zij die, anders dan ik, wel vrede kunnen hebben met de afloop van deze beklagzaak en de uitspraak van de Centrale Raad, zullen zich wellicht afvragen of al deze moeite niet vermeden had kunnen worden. Ik geloof dat het antwoord eenvoudig is. In elk stadium na het uitbrengen van de eerste t.t. beoordeling stond het de Minister vrij om een klare beslissing te nemen met een duidelijke opdracht aan de Commandant van klager om een nieuwe beoordeling op grond van het tweede lid van punt 31 te doen opmaken. Toegegeven zij dat dit ná de beschikking van 8-2-'61 moeilijker te volbrengen leek. Het lijkt me niet opportuun om te gissen naar de motieven waarom de Minister het heeft nagelaten! Het gestelde doel werd bereikt; voor de Minister Q.E.D.

Ook de eventuele vraag van een lezer, of deze verhandeling, welke zo nauw betrekking heeft op het niet meer van toepassing zijnde V.B.O. wel actueel is, verdient beantwoording. Beoordelen is en blijft een ernstige zaak; de beoordelaars hadden dit in casu uit het oog verloren. Hierop de aandacht vestigen acht ik nuttig.

In het huidige beoordelingssysteem blijft de „commissie bezwaar-„schriften” bestaan. In het hier besproken geval is de commissie in haar advies aan de Minister niet consequent gebleven, was zij dit wel geweest allicht ware de beslissing van de Minister duidelijker uitgevallen.

Ook dit is een belangrijk punt.⁵⁾

Met lofwaardig beknopte rechtsoverwegingen komt de Centrale Raad tot een uitspraak, welke, naar mij bleek, vele niet-juristen niet bevredigde en onbegrijpelijk voorkwam. Dat uitspraak en overwegingen niet slechts onbillijk lijken doch ook juridisch niet wel gegrondvest zijn, trachtte ik aan te tonen.

⁵⁾ Aanziens de procedure voor de Commissie, welke volgens het oude V.B.O. vrij is in de keuze van „gepaste middelen” voor haar onderzoek, signaleer ik als een m.i. ernstig tekort, dat getuigen niet onder ede worden gehoord. Eigenlijk vervult deze commissie (vide art. 3.2 Ambtenarenwet 1929) een taak in de administratieve rechtspraak, een Minister baseert i.h.a. zijn beslissing op haar advies en het is zeer droevig als verklaringen afgelegd voor de commissie, voor de Centrale Raad niet (geheel) herhaalbaar blijken te zijn!

MILITAIRE RECHTSPRAAK**Zeekrijgsraad Nederlandse Antillen**

Vonnis van 13 oktober 1962

(Fiat Executie van 12 oktober 1962)

President: Lt. Kolonel der Mars. A. M. Luijk; *Leden:* Kapt. Lt. t. Zee (T) Mr. Ir. P. P. v. d. Vijver, Kapt. Lt. t. Zee (V) K. A. la Bree, Majoor der Mars. A. J. van Bork en Luit. t. Zee (AR) 1e klasse G. T. Haneveld.

Raadsman: Kapt. der Mars. L. H. Lafeber.

Met de bedoeling om te gaan „joy-rijden”, een ventilatieruitje van een geparkeerde auto met een steen stukgeslagen; vervolgens via het aldus gemaakte gat het portier geopend en de draden van het contactslot losgetrokken: zaakbeschadiging.

In aanmerking genomen de gepleegde krijgstuuchtelijke vergrijpen: het niet in uniform gekleed en via de afrastering verlaten van de kazerne.

Voor het bewijs gebruik gemaakt van een proces-verbaal van de politie van Curaçao.

(W.M.Sr. art. 78, 2° en 3°; W.K. art. 60; Inv.wet art. 74;

W.Sr. art. 350; W.V.W. art. 37).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT IN DE NEDERLANDSE ANTILLEN, in de zaak van de Fiscaal tegen F. B. L. V., oud 20 jaren, gerequireerde, laatstelijk voor de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos der 1e klasse bij de Marinierskazerne „Suffisant” op Curaçao (N.A.),

Gezien: . . . enz.;

Gezien het bevel tot bijeenkomst van de Zeekrijgsraad d.d. 24 september 1962 no. NAP/50877/09956 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als matroos der eerste klasse bij de marinierskazerne Suffisant op Curaçao op of omstreeks 15 mei 1962 — na „genoemde kazerne, in burger gekleed, door overklimming van de af„rastering, ongeoorloofd te hebben verlaten — op het parkeerterrein „tussen de Gouverneur van Slobbeweg en het voetbalstadion te Willem„stad op Curaçao, opzettelijk en wederrechtelijk een glasruitje van het „rechtvoortportier van een aldaar geparkeerde personenauto toebeho„rende aan de Curaçao-U-Drive N.V., althans aan een ander dan aan „hem beklagde, heeft vernield door met een steen tegen eerdergenoemd „ruitje te slaan tengevolge waarvan in meergenoemd ruitje een gat ont„stond”.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eis door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot de bewezenverklaring van het de beklagde ten laste gelegde, alsmede zijn schuld eraan qualificatie daarvan als:

„Opzettelijk en wederrechtelijk enig goed, dat geheel of gedeeltelijk „aan een ander toebehoort, beschadigen”.

en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van vier weken waarvan twee weken voorwaardelijk met een proeftijd van een jaar;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe — zakelijk gerelateerd — hebben verklaard:

F. B. L. V., oud 20 jaren, als *beklaagde*:

Op dinsdag 15 mei 1962 te omstreeks 22.00 uur bevond ik mij, onder andere tezamen met matroos D. en enige opvarenden van Hr. Ms. „Luymes”, in het Rooms Katholiek militair tehuis in de Breedestraat Otrabanda te Willemstad op Curaçao. Ik heb toen tegen degenen, die op tijd op de kazerne of aan boord terug moesten zijn (voor middernacht), gezegd dat ik voor een auto zou zorgen om hen op tijd terug te brengen. Ik was van plan hiertoe ergens een geparkeerde auto te gebruiken. Zelf bezit ik geen auto. Ik wilde dit niet alleen doen en vroeg daartoe aan de matroos D. of hij met mij mee wilde gaan, hetgeen hij deed. Samen zijn wij naar het parkeerterrein tussen de Gouverneur van Slobbeweg en het voetbalstadion te Willemstad op Curaçao gegaan. Ik zag daar twee auto's staan; één daarvan was een grote blauwgekleurde personenauto, waarvan mij later bleek dat deze toebehoorde aan de Curaçao-U-Drive N.V. alhier. De ruiten en portieren van deze auto waren gesloten. Om mij toegang te verschaffen tot die auto heb ik een grote steen opgezocht en daarmee tegen het driehoekige glasruitje van het rechtersvoorportier geslagen om hierin een gat te maken. Toen in het ruitje een gat was ontstaan kon ik met mijn hand door dit gat het rechtersvoorportier van die auto openmaken. De matroos D. bleef gedurende de tijd dat ik hiermee bezig was op de uitkijk staan. Genoemde auto behoorde mij noch geheel, noch gedeeltelijk in eigendom toe en ik had van niemand toestemming gekregen om het glasruitje van het rechtersvoorportier van deze auto te vernielen.

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een proces-verbaal no. 3886 van de politie op Curaçao, afdeling Verkeerspolitie, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 12 juli 1962 gesloten en getekend door P. A. Kleute, agent van politie der eerste klasse, waarin — zakelijk gerelateerd — hebben verklaard:

G. L. Martel, oud 18 jaren als *getuige*:

Op dinsdag 15 mei 1962, omstreeks 23.30 uur, stopte de heer M. Maduro zijn personenauto, waarin ik zat, vóór de personenauto 10157-C, een Chevrolet, blauw met crème dak, welke toen vóór het voetbalstadion aan de Gouverneur van Slobbeweg op het parkeerterrein geparkeerd stond. Die personenauto was daar door mijn broer Ronald Martel, diezelfde avond omstreeks 20.00 uur geparkeerd en volkomen afgesloten achtergelaten, zoals ik had gezien. Toen wij dicht voor de personenauto 10157-C stopten, zag ik opeens een hoofd achter de voorruit van die personenauto te voorschijn komen van iemand, die zich toen in die auto bevond. Direct daarna werd het rechter voorportier van die auto

opgedaan, waarna een in burger geklede jongeman, die veel op een Hollander leek, uit die auto wegrende in de richting van de Pater Euwensweg. Mijn broer Ronald en mijn vriend Hubert Schoop, die evenals ik in de auto van de heer M. Maduro waren, zijn toen eerst naar de auto 10157-C gegaan en zagen toen, dat van het geopende rechtervoorportier van die auto het driehoekige ventilatieraampje vernield was. Dit raampje, begrepen wij, moest door die wegrennende jongeman kapot gemaakt zijn om in die personenauto te kunnen komen. Wij hebben toen nog getracht die wegrennende jongeman te pakken te krijgen, maar door het donker hebben wij hem niet meer gezien. Ook hebben wij hierna nog gezocht naar de jongeman, eveneens in burger gekleed, die, toen wij bij de personenauto 10157-C terugkwamen, zich ter hoogte van de achterzijde van de personenauto 10157-C bevond en eveneens wegliep in de richting van het Rifzwembad. Ook die jongeman konden wij niet vinden. Hierna heb ik de elektriciteitsdraden, welke van het contactslot van de personenauto 10157-C waren stuk getrokken, weer zodanig met elkander verbonden, dat de auto kon worden gestart. Ronald reed toen de auto naar de politiewacht Brionplein, alwaar Hubert toen melding deed van het gebeurde. Een andere vriend van ons, ook George geheten, en ik zagen op een gegeven moment langs de politiewacht Brionplein een jongeman lopen, die erg veel leek op degene die uit de personenauto 10157-C was gerend. Toen George en ik naar die jongeman toegingen, zei deze reeds, zonder dat wij hem daarnaar gevraagd hadden, dat hij niets gedaan had. Op ons verzoek om dan toch maar met ons mee te gaan naar de politiewacht Brionplein, ging hij gewillig mee. Ik zou bij weer zien die weggelopen jongemannen niet kunnen herkennen, daar ik hen in het donker niet goed heb kunnen opnemen.

P. A. Kleute, agent van politie der eerste klasse, als *verbalisant*:

Het betrokken voertuig, de personenauto 10157-C, merk Chevrolet, blauw met crème dak, trof ik, verbalisant, op 16 mei 1962, omstreeks 00.25 uur, op de parkeerplaats van de politiewacht Brionplein aan. Deze auto was, zoals de bestuurder daarvan, R. A. Martel, mij verklaarde, door hem naar de politiewacht Brionplein overgebracht in dezelfde toestand, zoals hij deze bij zijn terugkomst bij het stadion had aangetroffen met uitzondering van de contactdraden, die waren verbonden om de motor te starten. Mij, verbalisant, bleek, dat alle glasruiten van dit voertuig in gesloten toestand waren. Het zich aan de rechtervoorzijde bevindende, driehoekige ventilatieraampje vertoonde evenwel in het glas een groot ovaal gat, waardoor gemakkelijk een arm gestoken kon worden. Om dit gat was het glas stervormig gebarsten en het glas rondom dit gat was in zeer fijne stukjes versplinterd. In deze auto op de bestuurderbank, trof ik, verbalisant, eveneens fijn versplinterde glasdeeltjes aan. Voorts zag ik, verbalisant, dat de elektriciteitsdraden, welke oorspronkelijk verbonden waren met het contactslot van dat slot waren stukgetrokken. Op de bodem van de auto, juist onder het contactslot, trof ik verder drie bijna geheel afgebrande lucifers aan, welke mij kennelijk afkomstig bleken te zijn van een doosje lucifers, hetwelk zich op de achterbank van die auto bevond. Op mijn verzoek wezen de ge-

tuigen H. M. Schoop, R. A. Martel en G. L. Martel mij de plaats aan waar het voertuig 10157-C op het onverharde parkeerterrein vóór het voetbalstadion was geparkeerd geweest. De achterzijde van dit voertuig zou daarbij naar de rijbaan van de Gouverneur van Slobbweg zijn gekeerd. Op de door hen aangewezen plaats trof ik, verbalisant, twee verse rijsporen aan, kennelijk afkomstig van dit motorrijtuig. Ter hoogte van de plaats waarboven zich het vernielde ventilatieraampje moet hebben bevonden, lagen vele fijn versplinterde glasdeeltjes op het terrein. Ter hoogte van de plaats waar de rechterachterzijde van de personenauto 10157-C moest zijn geweest, trof ik, verbalisant, een grote steen aan, enigszins rond van vorm en aan een bepaald gedeelte enigszins puntig uitlopend. Het puntige gedeelte van deze steen was beschadigd, terwijl rondom deze punt vele fijn versplinterde glasdeeltjes aanwezig waren. De personenauto 10157-C en bedoelde steen heb ik, verbalisant, in beslag genomen voor dit onderzoek en ter beschikking gesteld van de hoofdagent van politie J. Blom, werkzaam bij de Technische Opsporingsdienst. De personenauto 10157-C is direct na dit onderzoek, op 17 mei 1962 wederom ter beschikking gesteld van de eigenaar van dit voertuig. Bedoelde steen is behoorlijk verzegeld en gewaarmerkt door mij, verbalisant, gedeponereerd ten kantore van de Heer Fiscaal bij de zeekeijngsraad, alhier.

J. J. V. van Giesen van Dam, oud 37 jaren, als *getuige*:

De personenauto 10157-C, van het merk Chevrolet, blauw met crème dak, behoort in eigendom toe aan de Curaçao-U-Drive N.V., alhier. Deze N.V. is ondergebracht bij de „Taber Tours”. Als bedrijfsleidster van Taber Tours treed ik als vertegenwoordigster op van alle bedrijfsauto's van genoemde N.V. De personenauto 10157-C is bestemd om te worden verhuurd. Op woensdag 10 mei 1962, heb ik de personenauto 10157-C voor de duur van 14 dagen verhuurd aan de heer M. Maduro, alhier, waarvoor door laatstgenoemde een huurcontract is getekend. In dit huurcontract is opgenomen, dat elke soort van schade aan de personenauto 10157-C veroorzaakt gedurende de tijd, dat dit voertuig door hem zal worden gehuurd, ten zijnen koste zal komen. Ondanks deze voorwaarden in dat contract is deze personenauto bij de „Fatum” verzekerd tegen elk risico, met een eigen risico voor de eerste f 100,— schade. Toen ik op genoemde datum deze auto aan de heer M. Maduro verhuurde was aan de personenauto 10157-C geen schade aanwezig, met uitzondering van een barst in de voorruit, aan de rechterzijde. Voorts heb ik aan de heer M. Maduro toegestaan, dat ook andere personen met de door hem gehuurde personenauto 10157-C mochten rijden, echter onder voorwaarden, dat dit met zijn toestemming diende te geschieden en dat bedoelde personen in het bezit moesten zijn van een geldig rijbewijs. Ik heb, nadat ik die auto aan de heer M. Maduro had verhuurd, behalve aan hem en de door hem aan te wijzen personen, overigens aan niemand toestemming gegeven om de personenauto 10157-C op een weg te gebruiken. Evenmin heb ik aan iemand toestemming gegeven om iets aan deze personenauto te beschadigen of te vernielen.

Overwegende, dat laatst vermeld proces-verbaal van de politie op Curaçao naar de wetgeving in de Nederlandse Antillen — immers ingevolge artikel 307, aanhef en 2e van het Wetboek van Strafvordering in de Nederlandse Antillen — in strafzaken als een schriftelijk bescheid wordt aangemerkt en mitsdien ingevolge artikel 74, 3e van de invoeringswet militair straf- en tuchtrecht geacht moet worden begrepen te zijn onder de processen-verbaal, vermeld in artikel 344, 2e van het (Nederlandse) wetboek van strafvordering;

Overwegende, dat derhalve door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen alles in onderling verband en samenhang geschouwd, wettig en overtuigend is bewezen met beklaagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

„Opzettelijk en wederrechtelijk enig goed, dat geheel of gedeeltelijk „aan een ander toebehoort, beschadigen“.

Overwegende, dat gelet op de omstandigheden waaronder het feit is begaan — waaronder begrepen het gepleegde krijgstuchtelijke vergrijp door niet in uniform gekleed de kazerne via de afrastering te verlaten — en de persoon van beklaagde, de na te noemen straf wordt geacht in goede verhouding te staan tot de ernst van het gepleegde feit,

dat er termen aanwezig zijn om een gedeelte dezer straf voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, waartegen het militair belang zich niet verzet;

[Volgt: veroordeling tot 3 weken gevangenisstraf, waarvan één week voorwaardelijk, met een proeftijd van één jaar — *Red.*].

NASCHRIFT.

Het valt op dat geen poging tot „joy-riding“ is ten laste gelegd. Vermoedelijk zal de reden hiervan zijn dat, naar geldende jurisprudentie, de locale strafwet (de Wegenverkeersverordening van Curaçao) niet van toepassing is op de Nederlandse militairen. Ik meen echter dat zeer wel te verdedigen zou zijn, artikel 37 W.V.W. op een in Curaçao gepleegde „joy-riding“ toe te passen: slechts in die artikelen van de Wegenverkeerswet (en het Wegenverkeersreglement) die betrekking hebben op de Nederlandse verkeers-techniek (rechts houden; voorrang e.d.) moet het begrip „weg“ noodzakelijkerwijs beperkt blijven tot de binnen het Rijk in Europa gelegen wegen; er lijkt mij echter geen bezwaar tegen om de algemeen toepasbare bepalingen uit onze wegenverkeerswetgeving buiten Nederland op de Nederlandse militairen toe te passen, nu die militairen immers „de Nederlandse strafwet met zich hebben meegenomen“.

Zie ook het hierna opgenomen vonnis tegen de matroos der 1e klasse J. G. A. v. D.

W. H. V.

Zeekrijgsraad Nederlandse Antillen

(Vonnis van 13 oktober 1962)

(Fiat Executie van 12 oktober 1962)

President: Lt. Kolonel der Mars. A. M. Luijk; *Leden:* Kapt. Lt. t. Zee (T) Mr. Ir. P. P. v. d. Vijver, Kapt. Lt. t. Zee (V) K. A. la Bree, Majoor der Mars. A. J. van Bork en Luit. t. Zee (AR) 1e kl. G. T. Haneveld.

Raadsman: Kapt. der Mars. L. H. Lafeber.

(Zie het hiervóór opgenomen vonnis).

Aan beklaagde was ten laste gelegd medeplichtigheid (door het op uitkijk staan) aan de door de matroos 1e kl. V. gepleegde zaakbeschadiging (het met een steen stukslaan van een ventilatieruitje van een geparkeerde auto, teneinde vervolgens met die auto te gaan joy-rijden).

Medeplichtigheid aan deze zaakbeschadiging niet bewezen. Wel zijn krijgstuchtelijke vergrijpen gebleken: in burgerkleding de kazerne verlaten door over de afrastering te klimmen en behulpzaam zijn bij een poging om een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg te gebruiken. Te dier zake verwezen naar de tot straffen bevoegde commanderende officier.

(W.M.Sr. art. 78, 2° en 3°; W.K. art. 58; Inv.wet art. 74; W.Sr. art. 350; W.V.W. art. 37).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT IN DE NEDERLANDSE ANTILLEN, in de zaak van de Fiscaal tegen J. G. A. v. D., oud 19 jaren, gerequireerde, laatstelijk voor de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos der 1e klasse bij de Marinierskazerne „Suffisant” op Curaçao (N.A.),

Gezien: . . . enz.;

Gezien het bevel tot bijeenkomst van de Zeekrijgsraad d.d. 24 september 1962 no. NAP/50878/44990 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als matroos der 1e klasse bij de marinierskazerne „Suffisant, op of omstreeks 15 mei 1962 — na genoemde kazerne, in „burger gekleed, door overklimming van de afrastering, ongeoorloofd „te hebben verlaten — toen de matroos der eerste klasse V. op het „parkeerterrein tussen de Gouverneur van Slobbeweg en het voetbal- „stadion te Willemstad op Curaçao opzettelijk en wederrechtelijk een „glasruitje van het rechtersvoorportier van een aldaar geparkeerde personenauto toebehorende aan de Curaçao-U-Drive N.V., althans aan „een ander dan aan genoemde V. en (of) hem, beklaagde vernielde door „met een steen tegen eerdergenoemd ruitje te slaan tengevolge waarvan „in meergenoemd ruitje een gat ontstond, daarbij opzettelijk behulp- „zaam is geweest door op de uitkijk te staan teneinde V. in geval van „naderen van mensen te waarschuwen, althans door niet te verhinderen „dat V. bovengenoemd feit pleegde”.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe — zakelijk gerelateerd — hebben verklaard:

J. G. A. v. D., oud 19 jaren, als *beklaagde*:

Op dinsdag 15 mei 1962 zat ik in het Rooms Katholiek militair tehuis in de Breedestraat Otrabanda te Willemstad op Curaçao. Daar waren onder andere ook de matroos der 1ste klasse V., met wie ik was gaan passagieren, en enige opvarenden van Hr. Ms. „Luymes” aanwezig. Te omstreeks 22.00 uur vroeg aldaar matroos der 1ste klasse V. mij mee te gaan om ergens een auto weg te halen om diegenen, die op tijd terug moesten zijn op de kazerne of aan boord, weg te brengen. Ik ben met matroos V. meegegaan om hem te helpen door op de uitkijk te gaan staan en hem te waarschuwen voor het naderen van mensen terwijl hij bezig zou zijn met het starten van een geparkeerde auto. We zijn samen naar het parkeerterrein gegaan liggende tussen de Gouverneur van Slobbereg en het voetbalstadion te Willemstad op Curaçao. Op dit parkeerterrein zagen wij twee geparkeerde auto's staan, een blauwe en een zwarte, die geheel afgesloten bleken te zijn. V. vroeg mij toen of wij van de twee auto's de grote blauwe auto mee zouden nemen en ik antwoordde hem dat dit goed was. Ik ging op de uitkijk staan en zag de matroos V. een grote steen oprapen en daarmee tegen het driehoekig glasruitje van het rechter voorportier van die auto slaan. Door het gat, dat toen in het ruitje ontstond kon hij het rechter voorportier openen en de auto ingaan. Voordat V. dat ruitje stuksloeg vroeg hij mij: „zal ik van die auto (bedoeld werd de blauwe auto die, naar mij later bleek, „toebehoorde aan de Curaçao-U-drive N.V.) een ruit inslaan?” Ik heb daarop geantwoord, dat hij dat beter niet kon doen omdat er moeilijkheden van zouden komen, maar ik begreep wel dat dit de enige mogelijkheid was om die auto te openen. Ik heb niets gedaan om te verhinderen dat V. het meergenoemde ruitje van de auto stuksloeg. Toen V. in de auto bezig was die te starten, naderde vanuit de richting van het Brionplein een auto. Ik waarschuwde V. dat er een auto aankwam, daarna ben ik weggelopen en teruggegaan naar het militair tehuis. De door V. beschadigde auto behoorde mij noch geheel noch ten dele in eigendom toe en ik weet dat een aan een ander toebehorend goed, niet mag worden vernield;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een proces-verbaal no. 3886 van de politie op Curaçao, afdeling verkeerspolitie, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 12 juli 1962 gesloten en getekend door P. A. Kleute, agent van politie der eerste klasse, waarin — zakelijk gerelateerd — hebben verklaard: . . . enz.;

N. van Zeegen, oud 19 jaren als *getuige*:

Op woensdagavond, 16 mei 1962, omstreeks 23.10 uur, bevond ik mij in het Rooms-Katholiek Militair Tehuis in de Breedestraat (O.B.). Op genoemd tijdstip zag ik in dat tehuis komen de mij bekende matrozen 1e klasse van de Koninklijke marine, genaamd V. en V. D.. V. zag er moe en bezweet uit, als iemand, die kort tevoren hard gelopen had. V. D., in mindere mate, zag er ook verhit uit. Nadat zij aan een tafeltje waren gaan zitten bij de matroos 1e klasse Berend Trip, ging ik naar hen

toe. Ik hoorde hen toen spreken over een mislukte poging tot het wegnemen van een personenauto bij de Pepsi-colafabriek, welke aldaar zou zijn geparkeerd vóór het voetbalstadion. Ik hoorde toen tevens, dat zij die auto hadden willen gebruiken om daarmee te gaan rijden. Zij vertelden voorts, dat V., omdat die auto geheel afgesloten was, met een grote steen een raampje van één van de portieren had stukgeslagen, ten einde zich toegang te kunnen verschaffen tot die personenauto. V. vertelde voorts, dat, nadat hij op de voorbank van de auto was gaan zitten en zich met lucifers het nodige licht verschafte, hij de elektrische draden van het contactslot van die personenauto had stuk getrokken, en de einden van de draden daarna zodanig tegen elkaar had gehouden, dat hij de motor van de auto kon starten. Daar echter de draadeinden tijdens het contactmaken heet werden, trachtte hij de draadeinden zodanig om elkaar te wikkelen, dat hij deze niet meer hoefde vast te houden. Tijdens deze bezigheid zou, volgens V. en V. D., iemand bij de betrokken auto zijn gekomen, die hen had gevraagd, wat zij bij die auto moesten doen. V. zei toen, dat hij toen antwoordde: „Kijken”, waarna hij meteen uit de auto was gesprongen en weggerend. V. D. zou al die tijd op de uitkijk gestaan hebben en toen die onbekende man erbij was gekomen, eveneens weggerend zijn. Via de achterzijde van het stadion en de Pater Euwensweg zouden zij de steegjes van Otrabanda zijn ingereind in de richting van het Rooms-Katholiek Militair Tehuis. Tijdens het wegrennen zou V. zijn achterna gezeten door de man, die bij de personenauto was gekomen. Ik kwam hierna met V. en V. D. overeen, dat ik terug zou gaan naar de plaats, waar die auto stond, om te kijken of daar die auto nog stond en of er nog iemand in de nabijheid van die auto zou zijn. Bij de Pepsi-colafabriek gekomen zag ik, dat vóór het voetbalstadion enige auto's stonden en verschillende jongemannen erbij stonden. Ik ging toen direct weer terug naar genoemd Tehuis om dit aan V. en V. D. te vertellen. Ter hoogte van de politiewacht Brionplein werd ik door twee Curaçaose jongemannen vastgegrepen en gedwongen om naar die politiewacht te gaan. Dat in mijn linkerhand glasscherfjes werden aangetroffen komt naar mijn mening, doordat ik V., toen hij na de poging tot „joy-riding” in het Rooms-Katholiek Militair Tehuis was gearriveerd, uit de gijn met mijn linkerhand aan zijn rechterpols heb gevoeld om te weten te komen of zijn polsslag na het harde rennen weer normaal was geworden. Waarschijnlijk zijn de glasscherfjes, die op de rechterpols van V. moeten zijn geweest, hierdoor aan de binnenzijde van mijn linkerhand blijven kleven en heb ik enige daarvan aan mijn linkerbroekzak gewreven.

Overwegende, dat laatst vermeld proces-verbaal van de politie op Curaçao naar de wetgeving in de Nederlandse Antillen — immers ingevolge artikel 307, aanhef en 2e van het wetboek van strafvordering in de Nederlandse Antillen — in strafzaken als een schriftelijk bescheid wordt aangemerkt en mitsdien ingevolge artikel 74, 3e van de invoeringswet militair straf- en tuchtrecht moet worden begrepen te zijn onder de processen-verbaal, vermeld in artikel 344, 2e van het (Nederlandse) wetboek van strafvordering;

Overwegende dat uit vorengemelde bewijsmiddelen niet wettig en overtuigend bewezen kan worden geacht hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd, met name dat niet is komen vast te staan dat beklaagdes opzet gericht was op het verlenen van medewerking aan het inslaan van het driehoekige glasruitje van het rechter voorportier van de auto, door tijdens deze handeling op uitkijk te staan;

Overwegende dat echter wel is komen vast te staan dat door beklaagde meerdere malen een krijgstuhtelijk vergrijp is gepleegd in de zin als bedoeld in art. 2 no. 1 van de wet op de krijgstuht, met name dat hij, in burger gekleed, door overklimming van de afrastering ongeoorloofd de marinierskazerne Suffisant heeft verlaten en opzettelijk behulpzaam is geweest bij een poging om een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg te gebruiken;

Overwegende dat derhalve op grond van het bovenstaande beklaagde van het hem ten laste gelegde behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende echter dat, aangezien gelijk boven overwogen, beklaagde niet geheel vrij uit gaat en zijn handelwijze onbestaanbaar is met de militaire tucht of orde, de zaak naar de tot straffen bevoegde commanderende officier dient te worden verwezen; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 9 mei 1962

President: Kolonel Mr. F. A. J. Deelen; *Leden:* Kolonel H. J. Diehl en Lt.-Kolonel J. Benus.

Raadsman: 1e luit. C. J. W. T. Stapper.

Als dpl. korporaal en dpl. soldaat, belast met het tezamen uitvoeren van een patrouille, in onderling overleg deze patrouille niet (geheel) uitgevoerd, doch zich opgehouden in een ongebruikte kazemat.

(W.M.Sr. art. 48, 129).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT, in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen: (1) J. K., geboren 18 mei 1941, dpl. soldaat, en (2) W. O., geboren 1 februari 1941, dpl. korporaal, beklagden,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagden is ten laste gelegd:

„dat zij op 16 februari 1962 te Den Helder tezamen en in vereniging, terwijl zij, O. als dienstplichtig korporaal en K. als dienstplichtig soldaat, in werkelijke militaire dienst waren bij de Koninklijke Luchtmacht en, deeluitmakende van de wacht van het Navigatiestation „N”, belast waren met het te voet uitvoeren van een patrouille naar „de beide peilers in de buurt van Julianadorp, in strijd met deze als zodanig op hen rustende verplichting, in onderling overleg, deze patrouille niet, althans niet geheel, hebben uitgevoerd, doch in plaats

„daarvan zich hebben opgehouden in een ongebruikte kazemat”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde O. ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig korporaal in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en op 16 februari 1962 tezamen met de dienstplichtig soldaat J. K. van 00.00 uur tot 08.00 uur deel uitmaakte van de wacht van het Navigatiestation „N” te Den Helder, kreeg ik omstreeks 06.00 uur op die dag van de groepscommandant van het LBK de sergeant D. Bos opdracht met K. te voet een patrouille uit te voeren naar de beide peilers in de buurt van Julianadorp. Omstreeks 6.10 uur zijn wij vanaf het Baken te Den Helder te voet vertrokken, maar omdat het hard stormde stelde ik na ongeveer 600 meter lopen aan K. voor die patrouille maar niet verder te lopen en in plaats daarvan in een naburige ongebruikte kazemat te gaan schuilen. K. stemde hier dadelijk mee in en inderdaad hebben wij in strijd met de op ons als wacht rustende verplichting deze patrouille toen niet verder gelopen, maar zijn gaan schuilen in bedoelde kazemat. Omstreeks 07.30 uur zijn wij teruggekeerd naar het Baken en heb ik gemeld, dat er geen bijzonderheden waren;

Overwegende, dat beklagde K. ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en op 16 februari 1962 tezamen met de dienstplichtig korporaal W. O. van 00.00 uur tot 08.00 uur deel uitmaakte van de wacht van het Navigatiestation „N” te Den Helder, kreeg ik omstreeks 06.00 uur op die dag van de groepscommandant LBK de sergeant D. Bos opdracht met genoemde O. te voet een patrouille uit te voeren naar de beide peilers in de buurt van Julianadorp. Omstreeks 06.10 uur zijn wij te voet vanaf het Baken te Den Helder vertrokken. Toen wij ongeveer 600 meter gelopen hadden, zei O. tegen mij „Laten we in die ongebruikte kazemat gaan zitten tot het einde „van de patrouille”. Omdat er een zware storm stond, stemde ik hiermee dadelijk in. Wij hebben toen in strijd met de op ons als wacht rustende verplichting deze patrouille niet verder gelopen maar zijn een uurtje in die kazemat gaan zitten. Omstreeks 07.30 uur zijn wij teruggekeerd naar het Baken, waar O. meldde, dat er geen bijzonderheden waren geweest;

Overwegende, dat een door de commandant LBK-detachement NSN de sergeant-majoor D. van Ginkel voor eensluidend afschrift getekend afschrift van een dienstrooster van het Navigatiestation „N”, opgemaakt en ondertekend door de dpl. sergeant D. Bos, onder meer zakelijk inhoudt:

De korporaal O. en de soldaat K. hebben op 16 februari 1962 van 00.00 uur tot 08.00 uur dienst;

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend procesverbaal van huishoudelijk onderzoek dd. 16 februari 1962 opgemaakt en getekend door kapitein F. van Luijk en sergeant-majoor D. van

Ginkel, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van D. Bos, dienstplichtig sergeant:

Op 16 februari 1962 had ik dienst als groepscommandant van het LBK op het Baken van het NSN van 00.00 uur tot 08.00 uur. Omstreeks 06.10 uur op die dag gaf ik aan de korporaal O. opdracht tezamen met de soldaat K. een patrouille te lopen, naar de peilers. Korte tijd na hun vertrek ben ik per fiets weggegaan om hen te controleren. Bij de noordelijke peiler heb ik tot 07.35 uur op hen gewacht. Ik heb geen van beiden daar gezien. Als zij daar geweest zouden zijn, had ik hen per se moeten zien;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende de verklaring van ieder der beklaagden slechts gebezigd t.a.v. hem die haar aflegde, genoemd dienstrooster en proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagden is ten laste gelegd met hun schuld daaraan met uitzondering van de woorden „niet, althans”;

Overwegende, dat het aldus bewezene t.a.v. ieder der beklaagden moet worden gequalificeerd als:

„medeplegen van als ander militair dan bedoeld in artikel 129 eerste, en vierde lid van het Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot „enige wacht, een als zodanig op hem rustende verplichting niet na„komen, gepleegd in tijd van oorlog”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129 Wetboek van Militair Strafrecht juncto artikel 47 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagden meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat zij daarvan behoren te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagden strafbaar zijn, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagden zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de personen des daders;

Overwegende t.a.v. beklaagde O., dat de Krijgsraad beklaagde ongeschikt acht in de door hem beklede rang van korporaal te blijven dienen;

[Volgt: veroordeling van korporaal O. tot een militaire detentie voor de tijd van 3 weken en verlaging tot de stand van soldaat der laagste klasse en van soldaat K. tot een militaire detentie van 2 weken — *Red.*].

NASCHRIFT.

Er bestaat in de naoorlogse rechtspraak een telkens weer opvallende hardnekkigheid om artikel 48 W.M.Sr. niet toe te passen, d.w.z. niet in de qualificatie te vermelden en ook niet als toegepast in het vonnis op te nemen. In het voorliggende geval was deze strafverzwarende omstandigheid expliciet in de tenlastelegging vermeld en materieel vindt

zij kennelijk ook haar weerslag in de opgelegde straffen. Honorering in de qualificatie bleef echter achterwege. Want daar behoort, volgens de jurisprudentie, deze strafverzwarende omstandigheid haar vermelding te vinden.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 22 mei 1962

President: Majoor Mr. E. J. Rosen Jacobson (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonels D. Overbeeke en J. Bruyntjes.

Raadsman: Eerste-Luitenant F. Laanstra.

Brand, waardoor gemeen gevaar voor goederen ontstaat: bezig met het schoonmaken van de vloer van het Motortransportbureau met benzine, zijn sigarettenaansteker gevuld en deze vervolgens geprobeerd, waardoor een geweldige steekvlam ontstond en het gehele bureau uitbrandde.

(W.Sr. art. 158).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST, (801 Krijgsraad te Velde)

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen B. R., geboren 6 november 1938, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 2 februari 1962 te Zuidlaren, althans in „Nederland, in een lokaal van het Motor-Transportbureau aldaar, al- „waar zich meerdere licht brandbare tot de inventaris van dat bureau „behorende goederen bevonden en in welk lokaal hij en nog enige „andere militairen bezig waren de vet geworden vloer met benzine te „reinigen, na zijn sigarettenaansteker te hebben gevuld met benzine, „hoogst roekeloos en onachtzaam deze aansteker heeft in werking ge- „steld, met het aan deze hoogst onvoorzichtige handelwijze en mits- „dien aan beklaagdes grove schuld te wijten gevolg, dat een geweldige „steekvlam ontstond in voormeld lokaal en het gehele Motor-Trans- „portbureau en de inventaris daarvan geheel of gedeeltelijk in vlam- „men opging”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 2 februari 1962 te Zuidlaren in een lokaal van het Motor Transportbureau aldaar, in welk lokaal hij en nog enige andere militairen bezig waren de vet geworden kurkenvloer met benzine te reinigen, na zijn sigarettenaansteker te hebben gevuld met benzine, hoogst roekeloos en onachtzaam deze aansteker heeft in werking gesteld, met het aan deze hoogst onvoorzichtige handelwijze en mitsdien aan be- klaagdes grove schuld te wijten gevolg, dat een geweldige steekvlam

ontstond in voormeld lokaal en het gehele Motor-Transportbureau en de inventaris daarvan geheel of gedeeltelijk in vlammen opging;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-verbaal nr. P. 24/62 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 20 februari 1962 gesloten en getekend door Gabe Bron, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Zuidlaren, onder meer zakelijk inhoudt:

1. als verklaring aan verbalisant van Eilko Levenga:

dat hij op 2 februari 1962 met de soldaat R. naar gebouw L in de Adolf van Nassaukazerne te Zuidlaren is gegaan om aldaar het Motor Transportbureau schoon te maken; dat zij hiertoe een plasje benzine op de vloer uit een jerrycan goten; dat in de jerrycan ongeveer 15 liter benzine zat; dat hij, getuige, zag, dat R. zijn sigarettenaansteker vulde met benzine uit de jerrycan; dat hij, getuige, vervolgens zag, dat R. deze sigarettenaansteker probeerde; dat hierop een geweldige steekvlam in het lokaal ontstond; dat het opeens allemaal vuur was;

2. als verklaring van verbalisant:

dat hij op 2 februari 1962 zag, dat een tweetal lokalen, gelegen in gebouw L van de Adolf van Nassaukazerne te Zuidlaren, volledig waren uitgebrand met inbegrip van de inventaris en de zich daarin bevindende uitrustingsstukken van voertuigen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande, dat het telastegelegde misdrijf op 2 februari 1962 te Zuidlaren is begaan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„aan zijn schuld brand te wijten zijn, terwijl daardoor gemeen gevaar „voor goederen ontstaat”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 158 aanhef en sub 1e van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 75, bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door 30 dagen hechtenis — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 26 juni 1962

President: Lt.-Kolonel Mr. H. J. F. Bijvoet (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonel B. A. J. A. van Randwijk en Majoor P. Ridder.

Raadsman: Majoor K. Bakker.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid terwijl de schuldige is dienstdoende: opzettelijk zijn onderdeel verlaten nadat hem een straf van verzuwaard arrest is aangezegd.

Feitelijke insubordinatie: stompen van een meerdere en een klomp werpen naar een andere meerdere, welke deze tegen de helm raakt. Voorts: mondelinge belediging van een meerdere door het toevoegen van de woorden „gore weekslet” aan de wachtmeester van de week.

(W.M.Sr. art. 97, 99, 108, 117, 120)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen L. IJ., geboren 22 mei 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde na voeging der afzonderlijke tegen hem aangebrachte zaken is ten laste gelegd:

„A: dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst „was bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der „wet, op 12 maart 1962, ca. 19.30 uur, derhalve in tijd van oorlog, „terwijl hij was gestraft met 8 dagen verzuwaard arrest, zijn te toen te Den „Helder, althans in Nederland, gelegen onderdeel heeft verlaten en „daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en ge- „bleven, totdat hij op of omstreeks 23.00 uur op genoemde datum te „Rotterdam is aangehouden;

„B: dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de „Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of „omstreeks 8 april 1962, derhalve in tijd van oorlog te Eefde, althans „in Nederland:

„1e. opzettelijk zijn meerdere, de wachtmeester J. R. Vielvoye fei- „telijk heeft aangerand, hebbende hij alstoen aldaar willens en wetens „voormelde meerdere enige vuistlagen toegediend en vervolgens op- „zettelijk voormelde wachtmeester in diens tegenwoordigheid monde- „ling beledigd of beschimpt door deze luid toe te roepen: „Gore „„weekslet”;

„2e. opzettelijk zijn meerdere, de wachtmeester A. P. Kolsteeg, „feitelijk heeft aangerand, hebbende hij alstoen aldaar willens en „wetens met grote kracht een klomp gegooid in de richting van voor- „melde meerdere, welke klomp de helm, welke die meerdere in diens „functie van wachtcommandant droeg, trof”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, met betrekking tot het aan beklaagde ten laste ge- „legde, dat daarin kennelijk tengevolge van een type-fout, onder feit A „ten laste gelegde staat vermeld: „te toen te” welke fout de Krijgsraad, „ambtshalve verbetert in dier voege dat daarvoor worde gelezen: „toen „„te” door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt „geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Com- „missaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

ten aanzien van feit A:

„Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de A-Batterij van de 15e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie gelegerd in de Dethmerskazerne te „Eefde, heb ik op 12 maart 1962 te ongeveer 19.30 uur, terwijl ik die „die dag kort tevoren gestraft was met 8 dagen verzwaaard arrest, welke „straf direct inging, mijn tijdelijk te Den Helder gelegen onderdeel „verlaten en ik ben daarvan sindsdien willens en wetens zonder dat ik „daartoe van iemand recht of toestemming had gekregen, afwezig ge- „weest en gebleven, totdat ik om ongeveer 23.00 uur nabij mijn huis- „adres Zwaanalskade te Rotterdam door de Koninklijke Marechaus- „see ben aangehouden.”;

ten aanzien van de feiten B:

„Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de A-Batterij van de 15e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, gelegerd in de Dethmerskazerne te „Eefde, lag ik op 8 april 1962, het was ongeveer 01.00 uur, in mijn „bed op kamer 32 van gebouw 12 binnen die kazerne, waar ik toen „gelegerd was. Ik heb eerst nog op mijn kamer gestoeid. Op genoemd „tijdstip kwam de Officier van Kazerne Piket bij mijn bed en zei dat „ik uit mijn bed moest komen. Hij was toen vergezeld van de wacht- „meester van de week Vielvoye en de wachtmeester Kolsteeg, die toen „wachtcommandant was. Ik ben uit mijn bed gekomen en heb gepro- „beerd de Officier van Kazernepiket te slaan. Dit verhinderde de „wachtmeester Kolsteeg. Ik heb toen een van mijn klompen gepakt en „deze met kracht gegooid in de richting van de wachtmeester Kol- „steeg. Het woord „weekslet” wordt regelmatig bij mijn onderdeel ge- „bruikt om de wachtmeester van de week aan te duiden. Het kan zijn „dat ik die avond dat woord gebruikt heb.”;

Overwegende, dat blijkens eerdergenoemde Justitiële Verklaring be- klaagde van 12 maart 1962 te 19.30 uur tot 13 maart 1962 onafge- broken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel de A-Batterij 15e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, gelegerd te Eefde, maar tijdelijk voor schietoefeningen van 5 tot en met 18 maart 1962 in het Luchtdoelartillerie Schietkamp te Den Helder;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal nr. P. 69/62 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 13 maart 1962 gesloten en getekend door Arie Cornelissen, wachtmeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee, rnr. 23.09.09.012 ingedeeld bij de brigade Rotterdam der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van verbalisant:

„Op 12 maart 1962 omstreeks 23.05 uur heb ik nabij diens ouder- „lijke woning Zwaanalskade . . . te Rotterdam aangehouden: L. IJ.”

Overwegende, dat blijkens een afschrift van beklaagdes straflijst be- klaagde op 12 maart 1962 door de commandant van de A-Batterij 15e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie was gestraft met de krijgstuuchtelijke straf van acht dagen verzwaaard arrest, welk arrest hem dezelfde dag was aangezegd;

Overwegende, dat Jozephus Richardus Vielvoye, dienstplichtig wachtmeester, rnr. 41.10.23.402 bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

„Terwijl ik als dienstplichtig wachtmeester in werkelijke dienst was „bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de A-Batterij van de 15e „Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie te Eefde, maakte ik op 8 april „1962 te ongeveer 00.30 uur in mijn functie van wachtmeester van de „week, een ronde. Op kamer 32 van gebouw 12 in de Dethmerskazerne „te Eefde, waarop onder andere de kanonnier IJ. gelegen was, hoorde „ik een vreselijk lawaai. Toen ik daar binnen kwam, zag ik dat er ge- „stoeid werd. Ik gaf opdracht met stoeien op te houden. Kort daarop „begon IJ. andere jongens rake klappen uit te delen. Ik ben tussenbeide „gekomen, waarop IJ. zich plotseling tot mij keerde en mij enige be- „hoorlijke vuistslagen, waarvan ik pijn ondervond, toediende. Hierop „ben ik de wachtcommandant gaan waarschuwen. Direct daarop arri- „veerde de officier van kazernepiket en de wachtcommandant, de „wachtmeester Kolsteeg.

„Op een gegeven ogenblik deed IJ. een poging de OKP aan te val- „len, maar de wachtcommandant verhinderde dat. Opeens bukte IJ. „zich, pakte een klomp, die onder zijn bed stond en gooide deze met „kracht in de richting van de wachtcommandant. De klomp raakte „hierbij de helm, die de wachtcommandant droeg. Daarna pakte IJ. „weer een andere klomp en gooide deze in mijn richting onder het uit- „roepen van „Gore weekslet”. Ik voelde mij hierdoor beledigd.”;

Overwegende, dat Walter Johannes Michielsen, dienstplichtig soldaat, rnr. 41.02.21.256 bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

„Op 8 april 1962 tussen 00.00 en 00.30 uur stond ik op kamer 32 „van gebouw 12 in de Dethmerskazerne te Eefde te kijken naar een „stoeipartij, waarbij de soldaat IJ. betrokken was. Daar was ook de „wachtmeester van de week, de wachtmeester Vielvoye. Op een gege- „ven ogenblik begaf hij zich naar de wachtmeester Vielvoye en hij gaf „de wachtmeester een paar stevige stompen in zijn maagstreek.”;

Overwegende, dat Antonius Petrus Kolsteeg, dienstplichtig wachtmeester, rnr. 37.11.16.208 bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

„Van 7 april 1962 te 19.00 uur tot 8 april 1962 te 19.00 uur was „ik aangewezen als wachtcommandant van de Dethmerskazerne te „Eefde. Ik was toen als dienstplichtig wachtmeester in werkelijke dienst „bij de Koninklijke Landmacht. Omstreeks 00.40 uur op 8 april 1962 „werd ik door de wachtmeester Vielvoye, wachtmeester van de week „van de A-batterij van de 15e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, ge- „beld, die mij mededeelde dat er moeilijkheden waren met de kanon- „nier IJ., die bij de A-batterij was ingedeeld. Ik heb de Officier van „Kazerne Piket op de hoogte gebracht. Met de OKP heb ik mij be-

„geven naar kamer 32 van gebouw 12 in voornoemde kazerne, alwaar „IJ. gelegerd was. De OKP gaf opdracht aan IJ. van zijn bed af te „komen en mee te gaan. IJ. is daarop van zijn bed afgekomen en be- „gon de OKP aan te vallen. Ik heb IJ. aangegrepen. Even later heb ik „hem losgelaten. Plotseling bukte hij zich en greep een klomp, die bij „zijn bed stond en hij gooide deze klomp met kracht in mijn richting. „Deze klomp trof mij op mijn buitenhelm en in deze buitenhelm zit nu „een flinke deuk. Hierna greep hij de andere klomp en gooide deze „weg. Tijdens dit laatste gooien schold hij bovendien luidkeels op die „kamer de wachtmeester Vielvoye uit, door hem toe te schreeuwen: „„Gore weekslet”;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden in het ten 1e ten laste gelegd in zaak WL 669/I/62: „of beschimp”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd

1e. *opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen durende waarbij de schuldige het misdrijf pleegt terwijl hij is dienstdoende;*

2e. *feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog, meermalen gepleegd;*

3e. *als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen;*

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1e. artikel 97 juncto 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

2e. artikel 117 juncto 120 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

3e. artikel 108 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan;

Overwegende, dat beklagde van 13 tot 17 maart 1962 en van 8 april 1962 tot aan de dag van de tenuitvoerlegging voorlopig arrest heeft ondergaan in de vorm van streng arrest, welk arrest naar het oordeel van de Krijgsraad van de op te leggen vrijheidsstraf geheel in mindering behoort te worden gebracht;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 12 weken met aftrek van voorarrest van 13 tot 17 maart 1962 en vanaf 8 april 1962 — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 19 juni 1962

President: Lt. Kol. Mr. D. J. Buisman (plv.); *Leden:* Kolonel P. W. van Schendel en Majoor D. van Esseveldt.

Raadman: Kapt. W. G. Tibben.

Desertie (opzettelijke ongeoorloofde verwijdering met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken), terwijl de schuldige is dienstdoende (gestraft met verzwaard arrest) en hij zich naar het buitenland heeft verwijderd (Duitsland).

4 maanden gevangenisstraf en ontslag zonder ontzetting.

(W.M.Sr. art. 23, 98, 99).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad, eiser, tegen A. F. V. D. E., geboren 8 oktober 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het Depot Artillerie „der Koninklijke Landmacht te Ossendrecht, ingedeeld bij de Specialistenbatterij „Kornwerderzand”, op of omstreeks 2 september 1960 „te circa 19.30 uur, in tijd van oorlog, te Ossendrecht, terwijl hij was „gestraft met verzwaard arrest, zijn voornoemd onderdeel eigendunkelijk heeft verlaten met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken en sindsdien opzettelijk ongeoorloofd en „onafgebroken langer dan vier dagen van zijn onderdeel afwezig is gebleven, waarbij hij zich naar het buitenland, te weten naar Duitsland, „heeft verwijderd, zijnde hij tenslotte op 19 februari 1962 aan de door- „laatpost Elten-weg, komende uit Duitsland door de Koninklijke Marechaussee aangehouden en in arrest gesteld”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat der Koninklijke Landmacht bij het Depot Artillerie te Ossendrecht, ingedeeld bij de Specialistenbatterij Kornwerderzand, op 2 september 1960 te omstreeks 19.30 uur te Ossendrecht, terwijl hij was gestraft met verzwaard arrest, zijn voormeld onderdeel eigendunkelijk heeft verlaten met de bedoeling om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken; dat hij sindsdien willens en wetens ongeoorloofd en onafgebroken van zijn voornoemd onderdeel afwezig is gebleven waarbij hij zich naar Duitsland heeft verwijderd; dat hij zich op 19 februari 1962 vrijwillig bij de Koninklijke Marechaussee bij de doorlaatpost Elterweg te Elten, komende uit Duitsland heeft gemeld; dat hij toen door de Koninklijke Marechaussee is aangehouden en in arrest is gesteld;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal, opgemaakt en gesloten te Putte d.d. 21 februari 1962 door de wachtmeester 1e klasse der

Koninklijke Marechaussee Josephus Johannes Verresen, behorende tot de Brigade Ossendrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Frits Cornelis Henk Rhebergen, 1e Luitenant:

dat hij op 2 september 1960 commandant was van de Specialisten-batterij „Kornwerderzand” van het Depot Artillerie; dat hij de soldaat E. op die datum gestraft heeft met 5 dagen verzuwaard arrest; dat hem op 3 september 1960 door de wachtmeester van de week werd medegedeeld dat de soldaat E. op 2 september 1960 te omstreeks 19.30 uur de legerplaats Ossendrecht had verlaten en op het avondappèl ontbrak; dat genoemde soldaat E. zich eveneens op 2 september 1960 om 22.00 uur bij de wachtcommandant had moeten melden ter insluiting; dat hij de soldaat E. geen toestemming heeft gegeven om op 2 september 1960 de legerplaats Ossendrecht te verlaten;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal, opgemaakt en gesloten te Elten d.d. 19 februari 1962 door de Marechaussee der 1e klasse Theodorus Antonius de Rouw, registratienummer 37.03.30.321, behorende tot de Brigade der Koninklijke Marechaussee te Elten, zakelijk inhoudt als verklaring van verbalisant:

dat hij zich op 19 februari 1962 te omstreeks 00.20 uur bevond in dienst aan de doorlaatpost Elten-weg, terplaatse gelegen te- en in het Drostambt-Elten; dat hij belast was met de controle op het in- en uitgaande reizigersverkeer; dat toen aldaar zich bij hem een persoon vervoegde en een paspoort overhandigde, waaruit bleek dat deze persoon was E.; dat hij de soldaat E. op 19 februari omstreeks 00.30 uur heeft aangehouden;

Overwegende, dat blijkens eerdergenoemde Justitiële Verklaring de soldaat E. van 2 september 1960 tot 19 februari 1962 onafgebroken zonder recht of vergunning derhalve ongeoorloofd afwezig is geweest van zijn onderdeel, het Depot Artillerie te Ossendrecht;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

Desertie in tijd van oorlog gepleegd, waarbij de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende en waarbij de schuldige zich naar het buitenland verwijdert,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 juncto artikel 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde van 19 februari 1962 tot 19 juni 1962 voorlopig arrest heeft ondergaan;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklagde op grond van het gepleegde feit ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet tevens

zodanig ongeschikt dat hij voor goed van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen behoort te worden ontzet;

[Volgt: veroordeling tot 4 maanden gevangenisstraf met aftrek van voorarrest en ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 27 juni 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt. Kolonel M. Valkman en Majoor A. J. van Dongen.

Raadsman: Mr. A. van Houte.

Tenlastegelegd: schending van zijn wachtverplichtingen in of omstreeks zijn wachtdienst van 19 op 20 april; in de beschikking tot verwijzing zijn echter vermeld twee wachtdelicten, in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april gedurende zijn wachtdienst gepleegd. Voor zover het feiten betreft, gepleegd tijdens de wachtdienst doch buiten het tijdsbestek van in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april, wordt de tenlastelegging niet gedekt door de beschikking tot verwijzing, weshalve in zoverre geen recht tot strafvervolging aanwezig is en beklaagde ten aanzien van die feiten zou moeten worden vrijgesproken. Uit de tenlastelegging valt echter niet te onderkennen, in hoeverre beklaagde daden worden verweten, die hij gedurende zijn wachtdienst buiten de periode van in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april zou hebben gepleegd, zodat de g e h e l e tenlastelegging moet worden nietig verklaard.

De feiten echter, die aan de tenlastelegging ten grondslag liggen, leveren een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp op, terzake waarvan de zaak wordt verwezen naar de tot straffen bevoegde commanderende officier.

(R.L. art. 193; W.K. art. 2, 58).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad, eiser, tegen A W M., geboren 27 mei 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, in of omstreeks de wachtdienst van 19 op 20 april 1962 in tijd van oorlog te 's-Gravenhage, terwijl hij bevelhebber was van de wacht van het Stafkwartier van de Nederlandse Territoriale Bevelhebber aldaar, op een tweetal tijdstippen gedurende zijn wachtdienst de als zodanig op hem rustende verplichtingen, respectievelijk om een ronde te lopen of te doen lopen en om voortdurend waakzaam te zijn, niet is nagekomen, hebbende hij alstoen en aldaar een voorgeschreven ronde opzettelijk niet gelopen of doen lopen en zijnde hij op een ander moment alstoen aldaar slapende, althans in minder waakzame toestand, aangetroffen”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 25 april 1962, opgemaakt door de Commandant 423 Compagnie van Heutsz Mobiel te Leiden blijkt, dat beklaagde op gemeld tijdstip sedert 14 juni 1961 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat blijkens de Beschikking tot Verwijzing d.d. 23 mei 1962, de Officier benoemd door de Commandereud Generaal, om als verwijzingsofficier in zijn plaats op te treden, heeft beslist dat beklaagde zou terecht staan terzake van twee wachtdelicten in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april 1962 gedurende zijn wachtdienst gepleegd, terwijl de telastelegging zodanig luidt, dat deze ook wachtdelicten kan omvatten, die weliswaar gedurende dezelfde wachtdienst, doch buiten de in bedoelde beschikking tot verwijzing vermelde periode gepleegd zijn;

Overwegende, dat dus, voor zover het feiten betreft gepleegd tijdens de wachtdienst, doch buiten bedoeld tijdsbestek van in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april 1962, de telastelegging niet wordt gedekt door de voormelde beschikking tot verwijzing, weshalve in zoverre terzake geen recht tot strafvordering bestaat en beklaagde ten aanzien van die feiten zou moeten worden vrijgesproken;

Overwegende evenwel dat de telastelegging zodanig luidt dat noch door de Krijgsraad noch door de beklaagde valt te onderkennen in hoeverre aan beklaagde daden worden verweten, die deze gedurende zijn wachtdienst buiten de periode van in of omstreeks de nacht van 19 op 20 april 1962 zou hebben gepleegd, weshalve de gehele telastelegging nietig verklaard moet worden;

Overwegende echter, dat de Krijgsraad bevindt, dat de gedragingen van beklaagde, dewelke aan de telastelegging ten grondslag liggen strijdig zijn met de militaire tucht en orde en derhalve opleveren een krijgstuchtelijk vergrijp, zoals dat is omschreven in artikel 2 nr. 1 van de Wet op de Krijgstucht, zodat met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht, onder mededeling van alle stukken, de zaak ter verdere behandeling moet worden verwezen naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier van beklaagde;

[Volgt: nietigverklaring van de telastelegging; bevinding dat de zaak een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert; verwijzing van de zaak, onder mededeling van alle stukken, naar de tot straffen bevoegde commanderende officier — *Red.*].

NASCHRIFT.

Men kan zich afvragen of de telastelegging geheel nietig moet worden verklaard wanneer daaruit niet te lezen is of voor het concrete door beklaagde gepleegde feit een recht tot strafvordering aanwezig is of niet, en of niet veeleer eerst moet worden uitgemaakt, wat beklaagde bedreven heeft teneinde vervolgens uit te maken of terzake een recht tot strafvordering aanwezig was, of zelfs of niet — zonder zodanig onderzoek — eenvoudig tot het ontzeggen van een recht tot strafvordering dient te worden overgegaan.

In beide gevallen is het gemakkelijker tot een verwijzing van het feit

naar de commanderende officier te geraken dan op de „grondslag” van een nietige tenlastelegging. Na nietigverklaring heeft het vervolgingsorgaan de bevoegdheid, opnieuw een strafvervolging in te leiden; die bevoegdheid is nu doorkruist. Maar kan men wel spreken van feiten die ten „grondslag” liggen aan iets wat er niet is, wat niet bestaat? Want een nietige tenlastelegging is bestempeld tot een tenlastelegging die niet bestaat.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 26 september 1962

President: Majoor Prof. Mr. Ch. J. Enschedé (plv.); *Leden:* Lt. Kolonels Mr. Dr. W. Kasten en W. N. C. Swaving.

Raadsman: Mr. L. P. van der Does te Amsterdam.

Nieuw-Guinea-desertie: niet terugkeren van inschepingsverlof, waardoor beklaagde een vliegreis van zijn onderdeel naar Nederlands-Nieuw Guinea, waartoe het bevel hem bekend was, niet heeft meegemaakt; een maand later door de Koninklijke Marechaussee gearresteerd.

5 maanden gevangenisstraf met aftrek voorarrest (handhaving van voorarrest).

(W.M.Sr. art. 98).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen T. A., geboren 5 augustus 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het 17e Infanterie „Bataljon Chassé te Oirschot, aldaar in tijd van oorlog, op of omstreeks „20 juni 1962, 12.00 uur, niet van inschepingsverlof bij zijn voormeld „onderdeel is teruggekeerd en daarvan alsmede van de Stafcompagnie „Administratief Centrum te Harderwijk waarheen hij inmiddels was „overgeplaatst sindsdien opzettelijk ongeoorloofd en onafgebroken af- „wezig is gebleven, tot hij op 20 juli 1962 te 05.10 uur in Amsterdam „door de Koninklijke Marechaussee werd aangehouden en in arrest ge- „steld, door welke afwezigheid hij een bevolen reis van zijn onderdeel per „vliegtuig naar Nederlands Nieuw-Guinea op 21 juni 1962, waartoe het „bevel hem bekend was, niet heeft meegemaakt”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 23 juli 1962, opgemaakt door de waarnemend commandant Staf en Stafcompagnie Administratief Centrum 4e Divisie te Harderwijk, blijkt, dat beklaagde op gemeld tijdstip sedert 14 juni 1961 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat bij de B-Compagnie van het 17e Bataljon Chassé der Infanterie te Oirschot, aldaar op 20 juni 1962 te 12.00 uur willens en wetens eigen-dunkelijk niet van inschepingsverlof bij zijn voormeld onderdeel is terug-

gekeerd en daarvan alsmede van de Stafcompagnie Administratief Centrum van de 4e Divisie te Harderwijk, waarheen hij inmiddels was overgeplaatst sindsdien willens en wetens ongeoorloofd en onafgebroken afwezig is gebleven tot hij op 20 juli 1962 te 05.10 uur in Amsterdam door de Koninklijke Marechaussee werd aangehouden en in arrest gesteld, door welke afwezigheid hij een bevolen reis van zijn onderdeel per vliegtuig naar Nederlands Nieuw-Guinea op 21 juni 1962, waartoe het bevel hem bekend was, niet heeft meegemaakt;

Overwegende, dat uit eerdergenoemde justitiële verklaring blijkt, dat beklaagde van 20 juni 1962 tot 20 juli 1962 onafgebroken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel, de B-Compagnie van het 17e Bataljon Infanterie Chassé te Oirschot, alsook van de Stafcompagnie 4e Divisie te Harderwijk;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen eerdergenoemde justitiële verklaring slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Desertie in tijd van oorlog gepleegd*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde op 20 juli 1962 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen dat dit arrest gehandhaafd blijft;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 5 maanden met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, zijnde vanaf 20 juli 1962 en bekrachtiging van het bestaande arrest — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 3 oktober 1962

President: Lt. Kolonel Mr. P. J. C. Schipper (plv.); *Leden:* Lt. Kolonels J. C. Engelsman en M. Valkman.

Raadsman: Mr. L. J. den Hollander te Middelharnis.

Verkrachting: gemeenschap, na het slachtoffer tegen de grond geworpen te hebben, waarbij zij met het achterhoofd tegen de grond neerkwam en enigszins versuft raakte en vervolgens het slachtoffer met kracht tegen de grond gedrukt te houden. Voorts (op een latere datum)

feitelijke aanranding van de eerbaarheid: gedwongen te dulden dat het geslachtsdeel van het slachtoffer werd betast, nadat beklaagde haar tegen de grond had geworpen en zijn hand tegen haar mond gedrukt hield. Acht maanden gevangenisstraf, waarvan vier voorwaardelijk.

(W.Sr. art. 242, 246).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. K., geboren 2 oktober 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Land-
„macht:

„1e op of omstreeks 21 april 1962 te Ouddorp, althans in Neder-
„land, door geweld de alstoen 16 jaar oude vrouw A. A. heeft gedwon-
„gen met hem buiten echt vleselijke gemeenschap te hebben, welk ge-
„weld hierin heeft bestaan, dat hij haar een of meermalen heeft gesla-
„gen en haar onverhoeds achterover op de grond heeft gegooid, waarbij
„zij met het achterhoofd op de grond neerkwam en door een en ander
„enigszins versuft raakte en zich niet heeft kunnen verzetten tegen het
„ontbloten van haar onderlichaam en het inbrengen van zijn geslachts-
„deel in het hare, terwijl hij haar met kracht tegen de grond gedrukt
„hield;

„2e op of omstreeks 19 augustus 1962 te Ouddorp, althans in
„Nederland, door geweld A. A., geboren . . . 1946, heeft gedwongen
„te dulden, dat hij haar van haar broekje ontdeed en haar geslachtsdeel
„en haar buste betastte, waarbij het door hem gepleegde geweld hierin
„heeft bestaan, dat hij haar tegen de grond heeft geworpen, zijn grotere
„lichaamskracht heeft aangewend, haar toen zij zich verzette heeft ge-
„slagen, haar broek van het lichaam heeft gescheurd en zijn met zand
„ge vulde hand op haar mond heeft gehouden toen zij om hulp wilde
„roepen”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 25 augustus 1962, opgemaakt door de waarnemend Commandant 462 Pontonnier Bataljon C-Compagnie te Keizersveer, blijkt, dat beklaagde op gemeld tijdstip sedert 30 november 1961 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst was, op 21 april 1962 te omstreeks 21.50 uur te Ouddorp op een dijk, waarheen hij in zijn auto met een meisje, dat naar hem later bleek A. A. was genaamd, gereden was, dit meisje met geweld heeft gedwongen vleselijke gemeenschap met hem te hebben; dat hij dit eerst aan het meisje heeft gevraagd, waarop zij weigerde; dat hij haar toen heeft vastgegrepen en onverhoeds achterover op de grond heeft gegooid; dat hij, nadat hij haar onderlichaam had ontbloot, zijn geslachtsdeel in het hare heeft gebracht, terwijl hij haar met kracht op de grond gedrukt hield;

dat hij, dienende als voormeld, op 19 augustus 1962 dit meisje weer

heeft ontmoet in een strandtent te Ouddorp; dat hij haar, toen zij te omstreeks 20.30 uur die strandtent verliet, achterna is gelopen en een tijdje met haar heeft staan praten en haar beterschap heeft beloofd; dat zij daarna samen de duinen in zijn gelopen en daar zijn gaan zitten; dat terwijl zij daar zaten, hij haar heeft gezegd dat hij weer het plan had met haar vleselijke gemeenschap te hebben; dat het meisje daar niets van wilde weten; dat hij haar toen met geweld tegen de grond heeft gedrukt en op haar is gaan liggen; dat hij in de daaropvolgende vechtpartij haar broekje naar beneden heeft getrokken en uitgedaan; dat hij haar geslachtsdeel en borsten heeft betast, hoewel zij zich daartegen verzette; dat het meisje verscheidene malen om hulp heeft geroepen; dat hij om dit te beletten zijn hand op haar mond heeft gehouden;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:
A. A.:

dat zij op 1946 is geboren en niet met beklagde gehuwd is; dat zij op 21 april 1962 beklagde in Ouddorp ontmoette; dat zij toen met hem in zijn auto is meegereden; dat zij op een gegeven moment op een dijk zijn uitgestapt en zijn gaan zitten; dat beklagde haar daar heeft gedwongen vleselijke gemeenschap met haar te hebben; dat hij haar op het hoofd heeft geslagen toen zij zich tegen hem verzette en haar onverhoeds achterover op de grond heeft gegooid; dat zij toen versuft raakte; dat beklagde voordat hij haar sloeg, haar broekje had uitgetrokken, waartegen zij zich geprobeerd had te verzetten, hetgeen niet gelukte omdat beklagde met een hand haar beide handen vasthield; dat terwijl zij versuft was, zij zich op een bepaald moment bewust werd, dat beklagde zijn geslachtsdeel in het hare had gebracht; dat beklagde haar daarbij met kracht tegen de grond gedrukt hield;

dat zij beklagde op 19 augustus 1962 te omstreeks 20.30 uur weer ontmoette in een strandtent te Ouddorp; dat beklagde naar haar toe kwam en over het gebeurde op 21 april praatte; dat beklagde haar toen beterschap heeft beloofd; dat zij tenslotte toch met hem een eindje is gaan wandelen; dat zij op ongeveer 100 meter van bedoelde strandtent in de duinen zijn gaan zitten; dat beklagde daar eerst haar borsten betastte; dat zij hem zei dat zij dit niet wilde hebben en hem heeft afgeweerd; dat beklagde kennelijk plotseling meer wilde en voordat zij het wist haar broekje had uitgetrokken, hetwelk was gescheurd; dat, hoewel zij zich verzette en beklagde aan zijn haren trok, deze toch haar geslachtsdeel en haar borsten heeft betast; dat hij dit laatste deed nadat zij weggerend was en hij haar weer te pakken had gekregen en tegen de grond had geworpen; dat toen zij zich steeds bleef verzetten, beklagde haar heeft geslagen en telkens als zij om hulp wilde roepen zijn hand voor haar mond hield; dat, toen tenslotte vier mensen naderden, zij weer om hulp heeft geroepen en hard naar hen toe is gelopen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde onder 1e en 2e is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, voor wat betreft het onder 2e

ten laste gelegde met uitzondering van de woorden: „met zand gevulde”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. *Verkrachting*;
2. *Feitelijke aanranding van de eerbaarheid*,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. Artikel 242 van het Wetboek van Strafrecht;
2. Artikel 246 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde sub 2 meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde op 20 augustus in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 8 maanden met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, zijnde vanaf 20 augustus 1962; bekrachtiging van het bestaande arrest; bevel dat van deze gevangenisstraf een gedeelte groot 4 maanden voorlopig niet zal worden tenuitvoergelegd, met een proeftijd van 3 jaren — *Red.*].

DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 23 oktober 1962

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Luitenant-Generaals Van der Kroon, Mr. Schepers en Zegers, Schout bij Nacht Bakker (plv.) en Mr. Veldman (plv.).

Ook al heeft klager volgens zijn verklaring tengevolge van het defect raken van zijn bromfiets de trein gemist, waardoor hij te laat van bewegingsvrijheid terugkeerde, blijft hij toch aansprakelijk voor zijn te laat terugkeren van bewegingsvrijheid.

Bij de beoordeling van de opgelegde straf is in het bijzonder rekening gehouden met de persoon van klager en met de op de straflijst vermelde hem reeds opgelegde voorgaande straffen.

Beklag ongegrond.

(W.K. art. 37, 68).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 9 augustus 1962, waarbij de dienstplichtig korporaal P., rnr. 41.11.15.203, dienende bij het B-Eskadron van 103 Verkenningbataljon 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van 103 Verkenningbataljon over de straf van 14 dagen licht arrest hem door zijn eskadronscommandant opgelegd wegens:

„Insteede van zondagavond, maandagmorgen te 07.00 uur terugge-
keerd van bewegingsvrijheid”, bij welke beschikking — op 7 augustus 1962 aan klager medegedeeld — het beklag ongegrond werd verklaard;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Land-
macht;

Overwegende, dat klager onder erkenning van de feiten in de straf-
reden omschreven als bezwaren tegen zijn bestraffing heeft aangevoerd:

1. dat niet is onderzocht de door klager aangevoerde oorzaak van zijn te laat terugkeren van bewegingsvrijheid, namelijk het missen van de trein door het defect raken van de bromfiets waarmee hij heeft gereden naar het station der Nederlandse Spoorwegen;
2. dat andere militairen van zijn onderdeel voor hetzelfde feit minder straf hebben gekregen;

Overwegende, dat ook al was klagers bewering juist, dat hij door het defect raken van zijn bromfiets de trein heeft gemist, klager toch aansprakelijk blijft voor zijn te laat terugkeren van bewegingsvrijheid en de aan klager terzake daarvan opgelegde straf in een juiste verhouding staat tot de ernst van klagers tekortkoming, rekening houdende met de persoon van klager terwijl de strafoplegger terecht ook rekening heeft gehouden met de reeds op de straflijst vermelde voorgaande straffen;

Krachtens artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing nemende op het beklag;

Verklaart dit ongegrond;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan de klager, de strafoplegger, de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht en de Minister van Defensie.

NASCHRIFT.

Ingevolge art. 37 W.K. is de strafoplegger bij de bepaling van de soort en van de mate van krijgstuchtelijke straf verplicht o.m. zowel de omstandigheden waaronder het vergrijp is begaan, als de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van de dader in aanmerking te nemen.

Onder de omstandigheden, waaronder het te laat terugkeren van bewegingsvrijheid heeft plaats gehad, valt o.i. ook het beroep van de korporaal op de omstandigheid, dat zijn bromfiets op weg naar het station zou zijn defect geraakt tengevolge waarvan hij de trein zou hebben gemist en te laat van bewegingsvrijheid was teruggekeerd. Daarom had, om meer dan één reden, een onderzoek naar deze omstandigheid niet achterwege mogen blijven.

A. F. S.

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 20 november 1962

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Luitenant-Generaals Van der Kroon, Mr. Schepers en Zegers alsmede Mr. Fikkert en Schout bij Nacht Bakker (plv.).

Een kapitein-C.C. te A. was vacatieverlof verleend. Op het punt staande om met zijn gezin per auto uit zijn woonplaats S. af te reizen naar G., het door hem opgegeven vacatieadres, berichtte de wnd. C.C., aan wie hij het commando had overgedragen, hem telefonisch dat een ontploffing in een legeringsgebouw van de compagnie had plaats gehad, dat enige materiële schade was ontstaan en dat de hogere chef en de brigade van de Kon. Marechaussee waren gewaarschuwd. Daarop verrok de kapitein naar het opgegeven vacatieadres.

Klager mocht vertrouwen op de mededelingen van de wnd. C.C. en aannemen, dat eventuele instructies van zijn chef zouden worden gegeven aan de wnd. C.C.

Onder deze omstandigheden waren noch het niet terugkeren van zijn woonplaats S. naar zijn onderdeel te A., noch het niet vragen van nadere instructies feiten strijdig met enig dienstbevel of dienstvoorschrift of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde.

Beklag gegrond.

(W.K. art. 2, 1°, 68; Regl. Kr. art. 1, 15, 1°).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 25 augustus 1962, waarbij de kapitein K., nmr. 23.08.31.002, dienende bij 42 Infanterie Brigade 42 Infanterie Verkenningcompagnie, 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant 1e Divisie „7 December” over de straf van acht dagen streng arrest hem opgelegd door de waarnemend commandant 42 Infanterie Brigade wegens:

„Onvoldoende controle uitgeoefend op aanwezigheid van losse munitie in het legeringsgebouw, waardoor het kon voorkomen, dat er een ontploffing in dat gebouw werd veroorzaakt, waarbij materiële schade aan dit gebouw werd aangericht. Bovendien minder plichtsbetrachting betoond dan van een officier mag worden verwacht door — na door zijn plv. compagniescommandant omtrent deze ontploffing te zijn geïnformeerd — zijn verleend verlof voort te zetten in plaats van nadere instructies aan zijn commandant te vragen”

bij welke beschikking — op 23 augustus 1962 genomen en op dezelfde dag ter kennis van klager gebracht — het beklag gedeeltelijk gegrond werd verklaard, met wijziging van de opgelegde straf in die van berisping, mondeling ten uitvoer gelegd en met wijziging van de omschrijving van de strafreden, zodat deze komt te luiden:

„Op het punt staande een vacantiereis aan te vangen niet naar zijn kazerne gegaan of zijn commandant om nadere instructies verzocht,

„toen zijn waarnemend compagniescommandant hem telefonisch mededeling deed van een ontploffing in een legeringsgebouw van zijn onderdeel. Bij de bepaling van de straf in aanmerking genomen, dat de be-, richtgever hem tevens mededeelde dat zich geen persoonlijke ongevallen hadden voorgedaan”;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden, waaronder: een afschrift formulier „aanvraag tot het verkrijgen van verlof” waarop de beslissing is gesteld van de plv. Brigade Commandant, dat aan de kapitein K. verlof is verleend van 20 juli 1962 tot en met 19 augustus 1962;

een afschrift van de compagniesorder no. 101 van de commandant van de 42 Infanterie Verkenningcompagnie, de kapitein K., gedagtekend 20 juli 1962, luidende: „Tijdens mijn afwezigheid van 20 juli 1962 tot en met 17 (19? Red.) augustus 1962 zal het commando over de compagnie worden waargenomen door de plaatsvervangend commandant de eerste luitenant N.”;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende, dat uit het gehouden onderzoek is komen vast te staan, dat aan klager een verlof was toegestaan van 20 juli 1962 tot en met 19 augustus 1962;

dat klager op 20 juli 1962 het commando van zijn compagnie heeft overgedragen aan de eerste luitenant N.;

dat klager toen hij op 24 juli op het punt stond met een auto van zijn woning te Steenwijk met zijn gezin te vertrekken naar zijn vakantieadres in de buurt van Gouda, de telefonische mededeling kreeg van de eerste luitenant N. dat te Assen in het legeringsgebouw van zijn compagnie een ontploffing had plaats gehad;

dat desgevraagd de waarnemend compagniescommandant hem mededeelde dat er slechts enige materiële schade was ontstaan en dat zowel de brigade van de Koninklijke Marechaussee te Assen als de plv. brigadecommandant van klager gewaarschuwd waren, waarop de klager heeft medegedeeld dat hij nu naar het bij de compagnie bekende vakantieadres vertrok;

dat klager daarop met zijn gezin naar bovengenoemd vakantieadres is vertrokken;

Overwegende, dat noch klagers vertrek van zijn woning te Steenwijk in de morgen van 24 juli 1962 naar de omgeving van Gouda in stede van te gaan naar Assen, onder de omstandigheden als hierboven uiteengezet, noch het niet vragen om nadere in de strafreden na beklag bedoelde instructies feiten zijn, strijdig met enig dienstbevel of dienstvoorschriften of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde;

Overwegende immers, dat klager mocht vertrouwen op de mededelingen van de plv. compagniescommandant, dat de ontploffing slechts enige materiële schade zou hebben veroorzaakt en dat de nodige maatregelen waren genomen ter inlichting en waarschuwing van de militaire chef en de Koninklijke Marechaussee, terwijl klager voort mocht aan-

nemen dat eventuele nadere instructies van zijn brigadecommandant zouden worden gegeven aan en nageleefd door de officier die toen als zijn plaatsvervanger was aangewezen;

Overwegende, dat het beklag mitsdien gegrond moet worden verklaard;

Krachtens artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing nemende op het beklag;

Verklaart dit gegrond;

Vernietigt de beschikking waarvan beklag;

Vernietigt ook de aan klager opgelegde straf;

Bepaalt, dat de strafoplegging waarvan beklag op klagers straflijst zal worden doorgehaald en onleesbaar gemaakt;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan de klager, de strafoplegger, de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht en de Minister van Defensie.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK

Hoge Raad

Arrest van 30 oktober 1962

Voorzitter: mr. Feber; *leden:* mrs. Westerouen van Meeteren, Loeff, Eijssen en de Meijere.

Uitleg van art. 37 W.V.W.

Het woord „gebruiken” van art. 37 W.V.W. is blijkens de Memorie van Toelichting in dit artikel gebezigd in de betekenis van „als bestuurder gebruiken”.

Nu de telastelegging en de bewezenverklaring niet inhielden, dat de verdachte „als bestuurder” met de daarin bedoelde auto heeft gereden, levert het bewezenverklaarde niet een strafbaar feit op (zie noot).

DE HOGE RAAD DER NEDERLANDEN,

Op het beroep van den *Procureur-Generaal* bij het Gerechtshof te *Arnhem*, requirant van cassatie tegen een arrest van dat Gerechtshof van 12 April 1962, waarbij in hoger beroep, na verwijzing door den Hogen Raad bij arrest van 17 October 1961, met vernietiging van een mondeling vonnis van den Politierechter in de Arrondissements-Rechtbank te Breda van 22 Augustus 1960, de gerequireerde *W. J. C. van B.*, werd ontslagen van alle rechtsvervolging terzake van het te zijnen laste bewezen doch niet strafbaar verklaarde feit;

Gehoord het verslag van den Raadsheer de Meijere;

Gezien enz.;

Gelet op het middel van cassatie, door den requirant voorgesteld bij schriftuur en luidende:

„Schending of verkeerde, dan wel niet-toepassing van de artikelen 350, 351, 352 lid 2, 358, 415 en 423 van het Wetboek van Straf-

vordering en van de artikelen 37 en 38 van de Wegenverkeerswet;

doordat het Gerechtshof ten onrechte het vonnis van de Politierechter in de Arrondissements-Rechtbank te Breda d.d. 22 augustus 1960, — waarvan beroep — waarbij van B. voornoemd terzake het „opzettelijk wederrechtelijk een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg gebruiken”, werd veroordeeld tot gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden, heeft vernietigd en ten onrechte heeft ontslagen van alle rechtsvervolging;

doordat voorts het Gerechtshof onder meer ten onrechte heeft overwogen „dat dan ook de meest redelijke uitleg van het artikel (37) medebrengt, dat het woord „gebruiken” in het artikel doelt op een zodanig gebruik, dat van „weggebruiker” kan worden gesproken, onder welk begrip blijkens artikel 29 van de Wegenverkeerswet en de geschiedenis van de totstandkoming hiervan, voor wat betreft een motorrijtuig slechts de bestuurder valt!”;

Gehoord den Advocaat-Generaal enz.;

O. dat bij het bestreden arrest ten laste van gerequireerde is bewezen-verklaard:

„dat verdachte in of nabij de gemeente Tilburg op 8 mei 1960, opzettelijk wederrechtelijk in een auto toebehorende aan W.A. S., heeft gereden over een aantal voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande wegen”;

dat het Hof omtrent de vraag, of dit feit een strafbaar feit oplevert, heeft overwogen:

„dat kennelijk is bedoeld het misdrijf omschreven in artikel 37 van de Wegenverkeerswet, te laste te leggen, in welk artikel het opzettelijk wederrechtelijk een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg gebruiken strafbaar is gesteld;

dat in de Memorie van Toelichting ter toelichting van de strekking van dit artikel is uiteengezet, dat dit artikel is voorgesteld naar aanleiding van het hand over hand toenemende euvel, dat personen wederrechtelijk zich tijdelijk in het bezit stellen van motorrijtuigen met de bedoeling daarmee te gaan rijden, waardoor in niet geringe mate de veiligheid van het verkeer in gevaar wordt gebracht, omdat juist dergelijke personen dikwijls onbekwaam zijn tot rijden en veelal tot roekeloosheid geneigd zijn;

dat aan onbekwaam zijn tot rijden met een motorrijtuig in deze uitzetting bezwaarlijk een andere betekenis kan worden toegekend dan onbekwaam zijn tot het als bestuurder daarmee rijden;

dat ook de plaatsing van het artikel in de Wegenverkeerswet duidelijk erop wijst, dat het strekt ter bevordering van de verkeersveiligheid;

dat voorts ook uit het feit, dat alleen gebruiken „op de weg” is strafbaar gesteld, blijkt, dat het niet de bedoeling is geweest iedere furtum usus ten aanzien van een motorrijtuig strafbaar te stellen;

dat dan ook de meest redelijke uitleg van het artikel meebrengt, dat het woord „gebruiken” in het artikel doelt op een zodanig gebruik, dat van „weggebruiker” kan worden gesproken, onder welk begrip blijkens artikel 29 van de Wegenverkeerswet en de geschiedenis van de totstand-

koming hiervan voor wat betreft een motorrijtuig slechts de bestuurder valt;

dat uit dit alles volgt, dat het woord „gebruiken” in het artikel 37 van de Wegenverkeerswet de betekenis heeft van „als bestuurder gebruiken”;

dat de telastelegging en bewezenverklaring evenwel niet inhouden, dat verdachte als bestuurder met de daarin bedoelde auto heeft gereden, zodat het bewezenverklaarde niet het misdrijf van artikel 37 van de Wegenverkeerswet oplevert;

dat het bewezenverklaarde evenmin bij of krachtens enig ander wettelijk voorschrift strafbaar is gesteld;”;

O. ten aanzien van het middel:

dat uit den in 's Hofs voormelde overweging weergegeven inhoud van hetgeen ter toelichting van het ontworpen artikel 37 van de Wegenverkeerswet in de Memorie van Toelichting werd gesteld volgt, dat, in dit artikel „gebruiken” is gebezigd in de betekenis van: als bestuurder gebruiken;

dat het middel deze betekenis tevergeefs bestrijdt en derhalve niet tot cassatie kan leiden;

Verwerpt het beroep.

Conclusie van de Advocaat-Generaal Mr. Moons:

De Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te Arnhem heeft zich in cassatie voorzien van een arrest van dat Gerechtshof van 12 april 1962, waarbij werd beslist dat het door dat College bewezenverklaarde — te weten dat gerequireerde in of nabij de gemeente Tilburg op 8 mei 1960 opzettelijk wederrechtelijk in een auto toebehorende aan W. A. S. heeft gereden over een aantal voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande wegen — niet strafbaar was en gerequireerde, mitsdien, van alle rechtsvervolgning werd ontslagen.

Blijkens het aangevallen arrest berust dat oordeel op de navolgende overweging: (enz. zie arrest; *Red.*).

Met de Heer Requirant — die in zijn cassatieschriftuur als middel van cassatie heeft aangevoerd: schending of verkeerde toepassing, dan wel niet toepassing van de artikelen 350, 351, 352 lid 2, 358, 415 en 423 van het Wetboek van Strafvordering en van de artikelen 37 en 38 van de Wegenverkeerswet — zou ik, gelet op voormelde overweging, menen dat het Hof bij zijn voormelde beslissingen is uitgegaan van een onjuiste opvatting nopens de betekenis, welke aan het woord „gebruikt” in artikel 37 van de Wegenverkeerswet toekomt.

Naar de mening van het Hof zou „gebruiken” in genoemd wetsartikel betekenen „als bestuurder gebruiken” en voor dat oordeel meent genoemd college in de *eerste plaats* steun te vinden in hetgeen in de „Memorie van Toelichting” ter toelichting van de strekking van dat wetsartikel — in voege als in het arrest vermeld — is uiteengezet. (De betreffende passage uit de M.v.T. is in de Editie Schuurman en Jordens No. 68, uitgave 1959 op p. 125 onder de tekst van artikel 37 W.V.W. opgenomen). Naar mij voorkomt: ten onrechte.

In de conclusie, welke ik op 18 september 1961 mocht nemen naar aanleiding van een cassatieberoep gericht tegen het in de onderwerpelijke strafzaak door het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch gewezen arrest van 29 maar 1961 (door Uwe Raad bij arrest van 17 oktober 1961 vernietigd, V.R. 1961 no. 104), werd door mij reeds betoogd, dat aan gemelde passage uit de M.v.T. onvoldoende argumenten vallen te ontlenen voor de stelling, dat het bepaalde bij artikel 37 van de Wegenverkeerswet *uitsluitend* zou strekken tot strafbaarstelling van de „joy-riderbestuurder”. Daarbij heb ik mij toen tevens aangesloten bij de opvatting van de toenmalige requirant, dat het onaannemelijk is, dat de wetgever — zo hij in artikel 37 W.V.W. uitsluitend bedoeld zou hebben op iemand die als „bestuurder” een motorrijtuig gebruikt — zulks niet met zoveel woorden zou hebben gezegd in stede van zich in dat wetsartikel van een uitdrukking te bedienen welke — opgevat naar normaal spraakgebruik — zowel op een „bestuurder-gebruiker” als een „niet-bestuurder-gebruiker” slaat.

Ik meen geen reden te hebben op hetgeen ten deze in mijn voormelde conclusie is vermeld terug te komen en moge mij daarom — kortheids halve — verwijzing naar de inhoud dier conclusie veroorloven.

Ook het *tweede argument* waarop het Hof zijn oordeel deed steunen — te weten: dat de plaatsing van het artikel in de Wegenverkeerswet duidelijk er op wijst, dat het strekt ter bevordering van de verkeersveiligheid — kan mij niet van de juistheid van 's Hof's opvatting nopens de betekenis van het woord „besturen” in artikel 37 der Wegenverkeerswet overtuigen.

In de eerste plaats laat zich m.i. opmerken, dat ook door toedoen van een „niet-bestuurder-gebruiker” van een motorrijtuig de veiligheid van het verkeer op de weg in gevaar gebracht kan worden — hoe licht kan bijvoorbeeld een roekeloos gedrag van een duozitter op een motorrijwiel tot ernstige ongelukken leiden — zodat ook in de opvatting dat „gebruiken” in voormeld wetsartikel niet uitsluitend doelt op „als bestuurder gebruiken” het bepaalde bij dat wetsartikel kan strekken ter bevordering van de verkeersveiligheid.

In de tweede plaats kan, dunkt mij, worden aangevoerd, dat — zoals door de Heer Requirant in de toelichting van het cassatiemiddel met een beroep op de geschiedenis van het tot standkomen van de Wegenverkeerswet en onder verwijzing naar o.m. artikel 31 dier wet wordt betoogd — niet alle bepalingen van de Wegenverkeerswet uitsluitend strekken ter bevordering van de verkeersveiligheid, zodat de omstandigheid dat de onderwerpelijke bepaling (artikel 37) in die wet is geplaatst m.i. nog niet de gevolgtrekking wettigt, welke het Gerechtshof daaraan verbindt.

Daarentegen zou ik *niet* met de Heer Requirant mee willen gaan, waar deze — naar ik uit de toelichting van het middel meen te moeten opmaken — de opvatting wil doen voorstaan, dat de in artikel 37 der Wegenverkeerswet neergelegde regeling is gegeven ter bescherming van de *eigendom*, terwijl ik met het Gerechtshof zou menen, dat de wetgever niet ieder furtum usus ten aanzien van een motorrijtuig bij genoemd

wetsartikel strafbaar heeft willen stellen. In het licht van de Memorie van Toelichting op die bepaling — waarin wordt gewaagd van het wederrechtelijk zich tijdelijk in het bezit stellen van motorrijtuigen *met de bedoeling daarmede te gaan rijden* — zou ik geneigd zijn voor toepasselijkheid van voormeld wetsartikel *méer* nodig te achten dan de Heer Requirant die, blijkens het gestelde in de toelichting van het middel, van oordeel is, dat door het bepaalde bij artikel 37 W.V.W. ook wordt getroffen degene die op de weg wederrechtelijk een aan een ander toebehorend motorrijtuig als slaappleats of als plaats tot het plegen van ontucht gebruikt, los van enige bedoeling om met het motorrijtuig als bestuurder of als passagier te gaan rijden.

Rest het *laatste argument* waaraan het Gerechtshof zijn voormelde mening omtrent de betekenis van het woord „gebruiken” in artikel 37 W.V.W. ontleent. Zo al juist zou moeten worden geacht dat — zoals door het Hof werd overwogen — de meest redelijke uitleg van genoemd wetsartikel medebrengt, dat daarin het woord „gebruiken” doelt op een zodanig gebruik, dat van „weggebruiker” kan worden gesproken, *onjuist* lijkt mij dat, met betrekking tot een motorrijtuig, als zodanig slechts de *bestuurder* daarvan kan worden aangemerkt.

In dit verband verdient vooreerst aandacht de omstandigheid waarop de Heer Requirant in de toelichting van het cassatiemiddel doelt, te weten dat in Hoofdstuk III van het Wegenverkeersreglement — handelend over „Gedrag voor weggebruikers” — onder *c* wordt gewaagd van „Gebruikers van openbare vervoermiddelen”, waaronder, blijkens het gestelde in artikel 44 van dat reglement zijn begrepen passagiers van openbare vervoermiddelen, aan wie o.m. wordt verboden daarin of daarop mede te rijden wanneer een deel van hun lichaam, van hun kleding of van het door hen meegevoerde buiten het voertuig uitsteekt of hangt.

In het Wegenverkeersreglement is mitsdien de term „weggebruiker” met betrekking tot openbare vervoermiddelen (waaronder motorrijtuigen) niet gereserveerd voor degene die als *bestuurder* met zodanig vervoermiddel van de weg gebruik maakt en dit doet het m.i. reeds weinig waarschijnlijk zijn, dat in de Wegenverkeerswet aan het woord „weggebruiker”, gebezigd met betrekking tot motorrijtuigen, een zo beperkte betekenis zou toekomen als het Hof voorstaat. Dit zou m.i. slechts mogen worden aangenomen indien daarvoor aan de tekst, ratio of wordingsgeschiedenis dier wet dwingende argumenten konden worden ontleend, hetgeen, naar mij voorkomt, niet het geval is. Meer in het bijzonder zijn, dunkt mij, zodanige argumenten niet — zoals het Gerechtshof wil — te ontlenuen aan artikel 29 van de Wegenverkeerswet noch aan de geschiedenis van de totstandkoming daarvan.

De tekst van dat artikel — waarin naast de *bestuurder* van een motorrijtuig „*elke andere weggebruiker*” wordt genoemd — biedt voor 's Hof's opvatting, naar mijn mening, onvoldoende steun, terwijl, dunkt mij, de omstandigheid, dat de minister zich met klem (en met succes) heeft verzet tegen de suggestie van een aantal leden der Commissie uit de Tweede Kamer — om in de wet als definitie van „weggebruiker” op te nemen: voetgangers en bestuurders van rij- en voertuigen, waaronder begrepen

motorrijtuigen en rijwielen, alsmede geleiders en bestuurders van trek-, last- of rijdieren en van vee — veeleer pleit voor de opvatting, dat in artikel 29 van de Wegenverkeerswet onder „elke andere weggebruiker” begrepen is, degene die als passagier van een motorrijtuig daarmede van de weg gebruik maakt, dan voor de opvatting welke het Hof blijk gaf te zijn toegedaan. (Zie: Bijl. Hand. II, zitting 1934-1935, 80, Verslag I, Algemene Beschouwingen, Par. 1, p. 3 en 4 M.O. en het bekende handboek van Wiersma-Polak waarin op p. 155 de beslissing der Rotterdamse Rechtbank van 30 november 1943 N.J. 1944/45 No. 715 wordt toegejuicht).

Gelet, tenslotte, op de omstandigheid, dat — zoals de Heer Requirant in de toelichting van zijn cassatiemiddel nog doet opmerken — artikel 37 der Wegenverkeerswet met betrekking tot het begrip „gebruiker” niet een bepaling behelst als in het derde lid van artikel 24 dier wet met betrekking tot het begrip „deelnemer” is opgenomen, meen ik van oordeel te moeten zijn, dat het Hof, door aan zijn uitspraak de overweging ten grondslag te leggen, dat het woord „gebruiken” in artikel 37 van de Wegenverkeerswet de betekenis heeft van „als bestuurder gebruiken”, blijk heeft gegeven aan die uitdrukking een andere — en wel een te beperkte — betekenis te hebben toegekend dan daaraan in voormeld wetsartikel toekomt.

Waar — daargelaten of aan het woord „gebruikt” in artikel 37 W.V.W. een zo ruime betekenis toekomt als de Heer Requirant voorstaat — *het bewezenverklaarde* — waaruit o.m. blijkt dat gerequireerde opzettelijk wederrechtelijk in een aan een ander toebehorende auto over een aantal voor het openbaar verkeer openstaande wegen heeft *gereden* — m.i. in elk geval alle elementen bevat van de bij artikel 37 van de Wegenverkeerswet strafbaar gestelde gedraging, heeft het Hof ten onrechte het bewezene niet strafbaar verklaard en gerequireerde deswege van alle rechtsvervolging ontslagen, zodat het middel, voorzover dit hierover klaagt, gegrond is en het aangevallen arrest in zoverre niet in stand zal kunnen blijven, althans naar mij voorkomt.

Ik heb mitsdien de eer te concluderen, dat Uwe Raad het aangevallen arrest zal vernietigen, doch slechts voorzover daarbij het bewezenverklaarde niet strafbaar werd verklaard en gerequireerde te dier zake werd ontslagen van alle rechtsvervolging, en dat Uwe Raad, rechtdoende ingevolge artikel 105 R.O., het bewezenverklaarde strafbaar zal verklaren even als gerequireerde, nu van geen strafuitsluitingsgronden is gebleken, het bewezenverklaarde zal kwalificeren als „opzettelijk wederrechtelijk een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg gebruiken” en — met aanhaling der artikelen 37 en 38 van de Wegenverkeerswet en 10, 63 en 91 van het Wetboek van Strafrecht — gerequireerde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van een maand, zijnde deze straf in overeenstemming met de ernst van het gepleegde misdrijf en de omstandigheden waaronder dit werd gepleegd.

Noot:

Bovenstaande arrest van 30 okt. 1962 bevat de uiteindelijke beslissing in de

zaak, die reeds eerder aan het oordeel van de Hoge Raad was onderworpen. De achterenvolgende beslissingen waren:

Rb. Breda, 22 aug. 1960: uitspraak mij niet bekend.

Hof 's-Hertogenbosch, 29 maart 1961: inleidende dagvaarding nietig verklaard.

Hoge Raad, 17 okt. 1961 (V.R. 1961 no. 104): arrest wegens vormfout vernietigd en zaak verwezen.

Hof Arnhem, 12 april 1962: bewezenverklaarde feit niet strafbaar, verdachte van rechtsvervolgning ontslagen.

Hoge Raad, 30 okt. 1962 (zie boven): verwerping van het beroep in cassatie.

Een rechtsstrijd van meer dan twee jaren voor vijf colleges, waarin dus nu door de Hoge Raad uitdrukkelijk werd uitgemaakt, dat met „gebruiken” in art. 37 W.V.W. wordt bedoeld een „als bestuurder gebruiken”. Het op een weg opzettelijk wederrechtelijk gebruiken van andermans auto om daarin te slapen of onttucht te plegen, of om die auto te bezigen als tribune-uitkijkplaats bij een voetbal- of wielervedstrijd, enz. enz., wordt dus door dit artikel niet verboden: het ziet slechts op het echte zgn. joy-riding en dan nog alleen maar met betrekking tot de bestuurder van de weggenomen auto. Ook het als passagier opzettelijk wederrechtelijk rijden in andermans auto wordt er niet door getroffen. Aldus was ook reeds beslist door Rb. Amsterdam, 9 mei 1958 V.R. 1958 no. 95, doch de Rechtbank te Rotterdam had daarover juist omgekeerd gedacht (13 okt. 1953 V.R. 1954 no. 25).

Voor de argumenten, die zouden kunnen pleiten voor een ruimere opvatting dan thans de Hoge Raad leert, moge ik volstaan met verwijzing naar de beide conclusies van de Adv.-Gen. bij de H.R. Mr. Moons, en naar het artikel van de toenmalige Adv.-Gen. bij het Hof te 's-Hertogenbosch Mr. de Vries in V.R. 1958, blz. 61. In zijn laatste conclusie (zie boven) merkt Mr. Moons op, dat ook een niet-bestuurder-gebruiker van een motorrijtuig de verkeersveiligheid in gevaar kan brengen. Als illustratie daarvan zij verwezen naar de vonnissen van Rb. Assen, 29 okt. 1954, V.R. 1958 no. 74, en Ktr. Emmen 23 maart 1961, V.R. 1962 no. 28, alsmede naar het verbod van art. 34 W.V. Regl.. Weliswaar ging en gaat het daar niet om het misdrijf van art. 37 W.V.Wet, maar zowel die casus positie als ook art. 37 W.V.W. strekken (mede) tot bevordering der verkeersveiligheid, zodat het zich laat begrijpen, dat men voor de interpretatie van het woord „gebruiken” in art. 37 ook aansluiting trachtte te vinden bij die voorschriften, die eveneens in het belang der verkeersveiligheid zijn gegeven. Intussen: de Hoge Raad heeft thans definitief in engere zin beslist.

Er is in verband met deze zaak nog een ander facet op te merken, waarop ik van bevriende zijde attent werd gemaakt. De bewezenverklaring is nu eenmaal onherroepelijk gebonden aan de tekst van de telastelegging. In de onderhavige telastelegging is niet het woord „gebruiken” van art. 37 gebezigd, doch de uitdrukking „in een auto gereden”, zodat ook de bewezenverklaring wel moest bevatten, dat de verdachte in een auto gereden had. Mocht men dan die uitdrukking der bewezenverklaring niet zo opvatten, dat zij betekende dat verdachte *als bestuurder* had gereden? Ik geloof van niet, want naar Nederlands taalgebruik kan men weliswaar wel als bestuurder doch evengoed ook als passagier in een auto rijden. De telastelegging had dan ook dienen te stellen, dat de verdachte als bestuurder in die auto had gereden, wilde er van een volgens art. 37 strafbaar feit sprake zijn.

Maar had de opsteller van de telastelegging dan niet beter de wettekst kunnen volgen door te zeggen, dat de verdachte de auto had gebruikt? Ik weet natuurlijk niet, wat de betrokken officier van justitie heeft bewogen, maar ik zou mij zeer goed kunnen indenken dat hij het woord gebruiken te vaag, teveel een kwalificatie, vond; derhalve een te onduidelijke omschrijving van wat feitelijk geschied was. De verdachte had die auto immers niet „gebruikt” om erin te slapen of om er bovenop te staan, maar hij had er juist joy-riding mede gepleegd. Ik acht het daarom juist, dat de telastelegging het woord „gereden” bezigde, maar het ware wellicht nog juister geweest, wanneer er had gestaan dat hij *met*, in plaats van *in*, die auto had gereden. Volgens de in dit arrest weergegeven leer van de Hoge Raad behoorde bij de uitdrukking „in een auto rijden” de noodzakelijke toevoe-

ging „als bestuurder”. Ik acht het echter zeer wel mogelijk, dat die twee laatste woorden hadden mogen ontbreken als zijnde overbodig, wanneer in de telastlegging gesteld was, dat de verdachte *met* een auto had gereden. Want volgens de Hoge Raad betekent in dit artikel gebruiken het als bestuurder gebruiken, en dat laatste doet alleen hij die met een auto rijdt, d.w.z. als chauffeur optreedt.

Ook hier wordt dus wederom gedemonstreerd, hoezeer het in een telastlegging op de betekenis van letterlijk ieder woord en iedere uitdrukking aankomt.

Be.

(Overgenomen uit Verkeersrecht, juridisch maandblad betreffende het wegverkeer, tiende jaargang, 1962, No. 111).

VRAGENBUS

De Redactie ontving van de luitenant-kolonel van de Militaire Administratie G. VAN DER SLIKKE, Hoofd Onderwijs 1e C.O.A.K. te Middelburg, de volgende vragen.

Vraag 1. Welke is de betekenis van de functie van ondervoorzitter en die van plaatsvervangende voorzitter van een ambtenarengerecht in art. 5 A.W. 1929?

Antwoord. In 1955 is art. 5 der Ambtenarenwet 1929 gewijzigd, omdat de functie van ondervoorzitter van een Ambtenarengerecht in het leven werd geroepen. Dit hield verband met de totstandkoming van de nieuwe Beroepswet, waarbij de mogelijkheid werd geschapen om een ondervoorzitter bij een Raad van Beroep te benoemen.

Genoemde wijziging is tegelijk met de nieuwe Beroepswet op 1 januari 1957 in werking getreden.

De bedoeling was om het presidium bij de grootste raden van beroep en ambtenarengerechten uit te breiden. Thans is een ondervoorzitter bij deze rechtscolleges werkzaam in de drie grote steden en in Arnhem, Groningen en Utrecht.

De ondervoorzitter vervult een bezoldigde hoofdbetrekking. Een plaatsvervangend voorzitter neemt het voorzitterschap meestal slechts incidenteel waar, b.v. ingeval van vakantie of ziekte van de voorzitter. Hij vervult deze functie meestal als nevenbetrekking en ontvangt een vergoeding voor zijn werkzaamheden. De griffier van een Raad van Beroep en de griffier van een Ambtenarengerecht kunnen tot plaatsvervangend voorzitter worden benoemd.

Vraag 2. In welke zaken treden de voorzitter, de ondervoorzitter en de plaatsvervangende voorzitters op?

Antwoord. Volgens art. 5 lid 2 der A.W. 1929 treden de voorzitter, de ondervoorzitter en de plaatsvervangende voorzitters van de Raad van Beroep tevens in dezelfde hoedanigheid op bij het A.G.

De te behandelen zaken worden veelal tussen de voorzitter en de ondervoorzitter verdeeld zonder rekening te houden met de aard van deze zaken. Van enige specialisatie is in zo'n geval geen sprake.

De plaatsvervangende voorzitters treden, zoals hierboven werd vermeld, meer incidenteel in deze hoedanigheid op (behalve wanneer de

griffier geregeld als plaatsvervangend voorzitter bepaalde zaken behandelt).

De voorzitter en de ondervoorzitter zullen wel nimmer op hetzelfde tijdstip zitting houden, omdat er maar één zittingszaal beschikbaar is. Normaal is, dat elk van hen één zitting per week houdt.

Dat er minimaal één plaatsvervangend voorzitter moet zijn, volgt uit art. 5 lid 1 onder c der wet. Ook art. 38 kan een argument hiervoor vormen. Dit artikel, dat bij wraking van de voorzitter het optreden van een plv. voorzitter (met de overige leden) voorschrijft en zwijgt over de eventueel benoemde ondervoorzitter, had o.i. bij de wetswijziging van 1955 (zie bij vr. 1) aan de nieuwe situatie aangepast moeten worden. Bij de raden van beroep en de ambtenarengerechten is meestal meer dan één plv. voorzitter benoemd.

Vraag 3. Wat wordt bedoeld met wraking van de voorzitter in art. 38 A.W. 1929?

Antwoord. Onder „den voorzitter” in art. 38 der A.W. 1929 dient o.i. tevens de ondervoorzitter en de plv. voorzitter te worden begrepen. Ik moge in dit verband wijzen op art. 62 der Beroepswet, dat ervan uitgaat dat er steeds een voorzitter moet zijn, die met de leden over de wraking beslist. Overigens komt wraking in de praktijk haast niet voor. Een voorzitter of lid, dat meent dat hij de schijn op zich kan laden niet geheel onpartijdig te zijn, zal zich veelal van behandeling der zaak onthouden.

Uit het antwoord op vr. 2 blijkt reeds, dat niet alleen de voorzitter, maar ook de ondervoorzitter (indien aanwezig) als eerste van een klaagschrift zal kennis nemen. Ook een plv. voorzitter, b.v. een griffier die als zodanig tevens plv. voorzitter is, kan dit doen t.a.v. de hem toegewezen zaken.

Vraag 4. Wie wordt bedoeld met voorzitter in art. 68, 69 A.W. 1929?

Antwoord. Uit het antwoord op vraag 2 volgt eveneens, dat ook de ondervoorzitter en een plv. voorzitter beschikkingen kunnen nemen. Dit neemt niet weg, dat ingeval van verzet meestal toch dezelfde voorzitter (met de leden van het Gerecht) over dit verzet zal beslissen. Hij is immers reeds met de zaak op de hoogte en het gevaar van een zekere vooringenomenheid, omdat hij reeds een beslissing, t.w. de beschikking, in de zaak heeft genomen, is te verwaarlozen. Indien bij het verzetschrift of bij het horen van de klager (zie art. 69 lid 6 der wet) gronden worden aangevoerd, die het beroep niet meer kennelijk ongegrond of niet-ontvankelijk doen zijn, dan zal het Gerecht ertoe overgaan de zaak op de gewone wijze te behandelen.

A. B.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Toepassing van artikel 63 Wetboek van Strafrecht

Mr. K. N. KORTEWEG, president van de Krijgsraad te Velde Oost, te Arnhem, schrijft ons:

Het is een goed gebruik, dat degene die heeft medegewerkt aan het wijzen van een vonnis dat als onjuist wordt bestreden, niet zelf de verdediging van dat vonnis op zich neemt. Het ligt niet in mijn bedoeling van deze gedragslijn af te wijken naar aanleiding van de bijdrage van Mr. W. J. SMITS in dit tijdschrift, deel LV, 1962, bladz. 529 vlgg., maar wel zou ik een opmerking willen maken over de stelling van Mr. SMITS, dat de Krijgsraad de vrije keus zou hebben gehad als hij maar niet de voeging van beide afzonderlijk aangebrachte zaken had bevolen. Mr. SMITS meent namelijk, dat in artikel 63 van het Wetboek van Strafrecht de woorden „na veroordeling tot straf” betekenen: „na gewijsde”.

Dit nu moet ik betwisten. Ook wanneer twee zaken tegen één beklagde afzonderlijk zijn aangebracht en niet gevoegd en de rechter in die zaken op één dag onmiddellijk na elkaar twee vonnissen wijst, zodat op het ogenblik van het uitspreken van het tweede vonnis het eerste nog niet de kans heeft gekregen in kracht van gewijsde te gaan, moet in het tweede vonnis artikel 63 worden toegepast. Zie H.R. 1 februari 1944, N.J. 1944, no. 320.

Artikel 357 Strafrecht

en het Voorschrift Militaire Bijstand Nederland

door

Mr. R. CRINCE LE ROY *)

Inleiding

Ongeveer een halve eeuw geleden promoveerde aan de Utrechtse Universiteit tot doctor in de rechtswetenschap Mr. J. EYSTEN, kapitein der artillerie, op een proefschrift getiteld „*Enkele opmerkingen over artikel 357 Wetboek van Strafrecht, in verband met de verhouding tussen burgerlijk en militair gezag*”. In deze dissertatie wordt een standpunt gekozen in de strijdvrage hoever de bevoegdheid gaat van de civiele autoriteiten op wier schouders de verantwoordelijkheid voor de openbare orde rust, om opdrachten en bevelen te geven aan militairen, die ingevolge een vordering tot bijstand voor de ordehandhaving worden ingezet. Het antwoord op deze vraag is van beslissende betekenis voor de reikwijdte van artikel 357 van het Wetboek van Strafrecht. Immers, naar luid van artikel 357 moet de bevelhebber der gewapende macht, indien er sprake is van een wettige vordering van het bevoegde burgerlijke gezag de onder zijn bevelen staande macht „aanwenden”. Het gaat er nu maar om, wat dit woord „aanwenden” precies te beduiden heeft.

*) Overgenomen uit Tijdschrift voor Strafrecht, deel LXXI, 1962, blz. 312-320.

Van militaire zijde is meer dan eens betoogd¹⁾, dat de bevelsbevoegdheid van de burgemeester — om welke openbare orde handhaver het in het bijzonder gaat — beperkt is, en wel in die zin, dat deze autoriteit de bijstand van militairen kan vorderen en kan aangeven, wat hij van de te hulp gekomen militairen verwacht, maar dat hij niet bevoegd is om in te grijpen in de wat men pleegt te noemen „tactische bevelvoering”, waaronder men mede begrijpt de vraag van welke wapens gebruik zal worden gemaakt. Anderen stelden zich daarentegen op het standpunt, dat de militairen die op vordering van de burgemeester hun bijstand ingeval van stoornis der openbare orde verlenen, welke hulp alleen wordt gevraagd, omdat men de situatie niet meester kan worden met de ter plaatse dienstdoende politie, uitsluitend politiedienst verrichten en dat het logische gevolg daarvan moet zijn, dat de burgemeester, als hoofd der plaatselijke politie en als verantwoordelijke autoriteit voor de ordehandhaving in zijn gemeente, de enige man is die, zowel aan de politie als aan hen die ingeval van personeelstekort tijdelijk tot haar versterking zijn aangewezen, bevelen kan geven en hij geen andere autoriteit, die in zijn rechten zou treden naast zich dulden mag en ook niet kan²⁾.

Voor wat betreft artikel 357 van het Wetboek van Strafrecht betekent deze strijdvraag, dat in de opvatting van de beperkte bevelsbevoegdheid van de burgemeester de militaire bevelhebber bepaalde opdrachten naast zich neer kan leggen — te weten die, welke de tactische bevelvoering raken of daarop betrekking hebben — zonder in conflict te komen met genoemd wetsartikel, terwijl in de andere zienswijze elke niet-naleving van een burgemeesterlijke opdracht strafbaar is.

Voorschrift militaire bijstand Nederland 1960

Aan deze vooroorlogse pennestrijd moest ik denken toen ik het bij beschikking van de Minister van Defensie van 31 mei 1960 vastgestelde „*Voorschrift militaire bijstand Nederland*”³⁾ en de daarop betrekking hebbende rondzendbrief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 19 december 1960, gericht aan de Commissarissen des Konings⁴⁾ onder ogen kreeg.

Artikel 8, eerste lid, eerste volzin, van het Voorschrift vermeldt, dat de commandant van het onderdeel van de krijgsmacht, dat de

¹⁾ Onder meer door EYSTEN; de Generaal F. H. A. SABRON, *Het vorderen en het verlenen van militaire bijstand tot handhaving of herstel der openbare orde*; Mr. P. J. A. CLAVAREAU, *pre-advies militair-rechtelijke vereniging 1937*, punt 71 e.v. (opgenomen in M.R.T., deel XXXIII, blz. 267 e.v.) blijkt eveneens voorstander te zijn van een beperkte bevelsbevoegdheid, maar is van mening, dat het positieve recht van een ander beginsel uitgaat.

²⁾ Vergl. G. H. HAMERSMA in zijn recensie van de dissertatie van EYSTEN, M.R.T., deel VII, blz. 258 e.v.; J. BOOL, *De gemeentewet*, blz. 349 e.v.; M. I. PRINS, *Staatsnoodrecht*, blz. 100 e.v.; H. PHILIPS, *Opmerkingen naar aanleiding van de artikelen 184-187 der gemeentewet*, blz. 36 e.v.

³⁾ Dit voorschrift is onder meer opgenomen in de losbladige V.U.G.A.-uitgave, *De burgerlijke verdediging*, hoofdstuk II D, blz. 121 e.v.

⁴⁾ *De burgerlijke verdediging*, hoofdstuk II D, blz. 118.

militaire bijstand in feite verleent, zich ter beschikking stelt van de burgemeester. Volgens de tweede volzin van dit lid is de commandant, nadat hij zich ter beschikking heeft gesteld, gehouden de hem door de burgemeester met betrekking tot het verlenen van militaire bijstand gegeven bevelen uit te voeren. Deze bepaling is volkomen duidelijk: zij doet de verhouding van ondergeschiktheid tussen burgemeester en militaire commandant scherp uitkomen. Verderop in artikel 8 komen echter enkele bepalingen voor, die met het uitgangspunt van het eerste lid minder goed te rijmen zijn, waardoor de positie van de commandant, gezien tegen de achtergrond van artikel 357 Strafrecht, onzeker is. Met name heb ik hier op het oog het derde en het vijfde lid van het artikel, respectievelijk luidende: „Met inachtneming van de ontvangen bevelen bepaalt de commandant de wijze van uitvoering. Hij pleegt overleg met de burgemeester” en „De commandant zal nimmer tot het gebruiken van wapenen overgaan, indien hem andere middelen ter beschikking staan en het gebruik van wapengeweld niet noodzakelijk is. Bij gebruik van wapengeweld zal hij dit gebruik steeds tot het uiterste beperken”. Uit het derde lid blijkt, dat de wijze van uitvoering van de burgemeesterlijke bevelen een zaak van de commandant is. Weliswaar rust op de commandant de verplichting om terzake van de uitvoering van de bevelen overleg te plegen, maar het laatste woord is aan hem. In de hiervoor aangehaalde departementscirculaire is omtrent deze zaak gezegd, dat bij de bijstandverlening ter handhaving van de openbare orde de *algemene leiding* berust bij de burgerlijke gezagsdrager, die de doelstelling van het militaire optreden zal hebben te bepalen. Het oordeel over de wijze, aldus de rondzendbrief, waarop de door de burgerlijke gezagsdrager gestelde taak wordt uitgeoefend, de tactische bevelvoering, staat ter beslissing aan de militaire bevelhebber. Wel wordt in dit departementsstuk nog tot uitdrukking gebracht, dat de burgerlijke gezagsdrager gerechtigd is te bevelen, dat bepaalde middelen van geweld niet mogen worden gebruikt.

Duidelijk is hier gekozen voor wat ik hiervoor noemde de beperkte bevelsbevoegdheid van de burgemeester. Het komt mij evenwel voor, dat deze keus in strijd is met de wet, maar hierover later.

Bij het vijfde lid doet zich al onmiddellijk de vraag voor of de militaire commandant ook een uitgesproken bevel van de burgemeester — wiens bevelen de commandant ingevolge artikel 8, eerste lid zal hebben uit te voeren — om te schieten, naast zich neer mag of moet leggen, wanneer hij meent zonder het gebruik van de vuurwapenen de situatie meester te kunnen worden. Welke bepaling prevaleert: artikel 8, eerste lid, eerste volzin of artikel 8, vijfde lid? Dat men het wapengebruik zoveel mogelijk heeft willen beperken en dat slechts gegrepen zal mogen worden naar die wapenen, welke, gezien de ernst van de toestand, passend zijn te achten, is alleszins begrijpelijk. Maar de vraag rijst of de in het Voorschrift gekozen constructie wel zo gelukkig is, omdat deze de militaire bevelhebber in een conflictsituatie kan brengen, waardoor zijn strafrechtelijke aansprakelijkheid ex artikel 357 Strafrecht in het geding kan komen.

Regeringsopvatting over positie militaire commandant

Alvorens nader in te gaan op de hiervoor ter sprake gekomen bepalingen van het Voorschrift een enkel woord over de opvatting van de Regering over de verhouding tussen de burgemeester en de militaire commandant, een opvatting, die niet steeds dezelfde is gebleven. In een circulaire van 12 november 1855, nr. 7, gericht aan de Commissarissen des Konings en aan de fungerende Directeuren van politie⁵⁾, gaf de Minister van Justitie DONKER CURTIUS te kennen, dat ingeval van bijstandverlening, aan de militaire macht is „verbleven . . . de wijze van aanwending der krachten”.

Bij de behandeling van Hoofdstuk VIII van de Rijksbegroting voor 1897 werd over de militaire bijstand van gedachten gewisseld⁶⁾, waarbij de Regering bleef vasthouden aan het in 1855 verkondigde standpunt. Van de zelfde zienswijze gaven blijk een aanschrijving van de Minister van Oorlog, van 20 maart 1899⁷⁾ en een missive van de Minister van Binnenlandse Zaken van 9 februari 1899⁸⁾. De Tweede Kamer der Staten-Generaal was het niet geheel eens met deze laatste circulaire, hetgeen bleek bij de behandeling van Hoofdstuk V der Rijksbegroting voor 1900⁹⁾. De Minister bleef het antwoord schuldig, omdat hij geen overleg had kunnen plegen met zijn ambtgenoten van Justitie en van Oorlog¹⁰⁾ en eerst in de Memorie van antwoord inzake Hoofdstuk I der begroting voor 1901, sprak de Regering zich uit. In dit stuk heette het, dat de burgemeester bevoegd is alle bevelen te geven, die hij ter handhaving van de orde nodig acht, dus ook het bevel, dat tot maatregelen van geweld mag worden overgegaan. Het stuk vervolgt dan met: „De militaire commandant is alsdan verplicht aan die bevelen te gehoorzamen, doch de wijze waarop dit geweld zal worden uitgeoefend, n.l. of van de vuurwapenen dan wel van de blanke wapenen zal worden gebruik gemaakt, moet ter beoordeling blijven van de commandant der militaire macht, aan wien de uitoefening van dat geweld is opgedragen”. In een schrijven van 5 januari 1901, hetwelk bij missive van 27 februari 1903 ter kennis werd gezonden aan de burgemeesters, bracht de Minister van Oorlog dit regeringsantwoord onder de aandacht van de bevelhebbers van de militaire afdelingen¹¹⁾.

Enkele jaren later zag Minister KUYPER zich verplicht het standpunt van de Regering opnieuw in het parlement te verdedigen¹²⁾. Enige tijd daarvoor echter, tijdens de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over artikel 55 van het ontwerp-Wetboek

⁵⁾ Deze circulaire werd ten dele overgenomen in het *Voorschrift Militaire bijstand* van 1904; zie bijlage G. van de dissertatie van EYSTEN. Zie ook OPPENHEIM-VAN DER POT, deel II, blz. 301.

⁶⁾ Zie *Weekblad Burgerlijke Administratie*, nr. 2493.

⁷⁾ *Recueil Militair*, blz. 1816.

⁸⁾ *Weekblad Burgerlijke Administratie*, nr. 2603.

⁹⁾ *Weekblad Burgerlijke Administratie*, nrs. 2630, 2633 en 2634.

¹⁰⁾ *Handelingen*, blz. 699.

¹¹⁾ Zie EYSTEN, blz. 63.

¹²⁾ *Handelingen Tweede Kamer 1902/1903*, blz. 1234; *Handelingen Eerste Kamer 1903/1904*, blz. 274.

van Militair Strafrecht¹³⁾, had de Regering bij monde van Minister LOEFF andere geluiden laten horen. Het Kamerlid VAN RAALTE be-
toogde tijdens de vergadering van 13 mei 1902¹⁴⁾, dat „ingeval de
burgemeester de hulp inroept van het garnizoen, of het naastbijzijnde
garnizoen, de militaire macht staat onder de bevelen van den burge-
meester. De militaire macht wordt in dat geval als het ware onder-
geschikt aan het hoofd van het burgerlijk gezag in de gemeente”. De
Minister van Justitie LOEFF, was het kennelijk eens met deze opvat-
ting, getuige zijn antwoord aan VAN RAALTE¹⁵⁾: „is het krijgsvolk dien-
tengevolge gerequireerd en aangewezen, dan is dat aangewezen deel
ook gebonden aan zijn plicht om tegen wie ook op te treden; dan is
die plicht om zoo te zeggen losgemaakt van zijn oorsprong, en dan zie
ik niet in, waarom die plicht niet op de wijze aan dat krijgsvolk zou
kunnen en moeten worden ingeprent, als dit artikel (bedoeld is artikel
184 oud der Gemeentewet — C. L. R.) zulks doet”. Uit deze uitlatingen trekt EYSTEN¹⁶⁾ — mijns inziens terecht — de conclusie, dat
de bewindsman de mening van VAN RAALTE, dat de militaire macht bij
bijstandsvorderingen absoluut ondergeschikt is aan het civiele gezag,
bevestigde en versterkte.

Bij Koninklijke boodschap van 26 november 1904¹⁷⁾ diende de
Regering een wetsvoorstel in tot regeling der verhouding tussen burger-
lijke en militaire autoriteiten, dat een grote macht gaf aan deze
laatsten. De Tweede Kamer verscheen met een vernietigend Voor-
lopig verslag¹⁸⁾ en uiteindelijk werd het wetsvoorstel in 1912 door de
Regering ingetrokken.

Na deze mislukte poging heeft de Regering zich niet meer gewaagd
aan een wettelijke regeling, waarin op uitvoerige wijze de verhouding
tussen het militair gezag en de burgerlijke autoriteiten wordt voorzien,
maar wel is in de Voorschriften militaire bijstand van 1904, 1913,
1928 en dat van 1960 gepoogd, een voorziening te treffen omtrent
deze verhouding.

Absolute ondergeschiktheid van militaire commandant

In de jaren, dat de vordering van militaire bijstand nog haar rege-
ling vond in de gemeentewet — vóór de wetwijziging van 1931 de
artikelen 184 en volgende en daarna de artikelen 217 en volgende —
was er mijns inziens reeds geen twijfel mogelijk omtrent de onderge-
schiktheidsverhouding tussen de burgemeester en de militaire com-
mandant. Naar luid van artikel 186, eerste lid (219, eerste lid) der
gemeentewet, was de burgemeester immers bevoegd „alle bevelen te
geven, die hij ter handhaving van de openbare orde nodig acht”. Wel
was toentertijd verschil van opvatting mogelijk over de vraag of de

¹³⁾ Zie artikel 71 van het Wetboek Militair Strafrecht.

¹⁴⁾ VAN DER HOEVEN, Deel I, blz. 562 e.v.

¹⁵⁾ VAN DER HOEVEN, Deel I, blz. 570.

¹⁶⁾ Blz. 66.

¹⁷⁾ Bijl. Hand. Tweede Kamer 1904/1905, nr. 129.

¹⁸⁾ Bijl. Hand. Tweede Kamer 1905/1906, nr. 62; M.R.T., Deel II, blz. 8 e.v.

bevelsbevoegdheid van de burgemeester alleen gehanteerd kon worden ten opzichte van de bevelhebber van het gerequireerde krijgsvolk¹⁹⁾ dan wel mede ten opzichte van de burgerij²⁰⁾, maar de term „alle bevelen” is, dunkt mij, volkomen duidelijk en niet voor tweërlei uitleg vatbaar. Deze term is slechts verklaarbaar in de opvatting, dat er een verhouding van absolute ondergeschiktheid bestaat tussen de burgemeester en degenen tot wie hij zijn bevelen richt. Ik ben dan ook geneigd — zulks op het voetspoor van M. I. PRINS t.a.p. — de hierboven vermelde aanschrijvingen, missives e.d. van voor de oorlog te zien als een uiting van ontevredenheid, heersende onder de militaire machten in de staat als gevolg van de hun door de gemeentewet toebedeelde ondergeschikte rol, waarbij het met het stellige recht niet al te nauw werd genomen. Mr. CLAVAREAU was in 1937 wat dit aangaat volkomen duidelijk, toen hij in zijn reeds eerder aangehaalde pre-advies schreef: „De enige juiste oplossing (*waar wetswijziging voor nodig is*) is mijns inziens, dat de burgemeester, die het met zijn eigen krachten niet af kan en militairen bijstand inroept, ten behoeve van het militaire gezag, abdiceert van zijn daadwerkelijke taak tot handhaving der openbare orde. De weermacht behoort slechts onder haar eigen meerderen te staan”. De gemeentewet wijzigde men echter niet, maar wel werd als vaststaand aangenomen, dat de militaire bevelhebber ten aanzien van bepaalde zaken een eigen beslissingsbevoegdheid had.

Sedert de inwerkingtreding van de wet van 4 juli 1957, Stb. 244, de Politiewet, op 1 januari 1958, is de vordering van militaire bijstand met het oog op de ordehandhaving in deze wet geregeld en in artikel 49 daarvan staat met zoveel woorden te lezen:

„De bevelhebbers van de Koninklijke marechaussee of van het andere krijgsvolk, welke op de voet van de voorgaande bepalingen voor het verlenen van bijstand zijn aangewezen, staan onder de bevelen van de burgemeester”.

Uit de regeling van deze materie in de Politiewet valt naar mijn mening het volgende te concluderen.

In de eerste plaats is de wetgever er van uitgegaan, dat de te hulp geroepen militairen uitsluitend politiedienst verrichten, waardoor zij in een ondergeschiktheidspositie komen te verkeren ten opzichte van de burgemeester, die immers voor de handhaving van de openbare orde optreedt als hoofd van de politie ter plaatse²¹⁾. Verder valt het op, dat volgens artikel 49 van de wet het krijgsvolk „onder de bevelen” van de burgemeester staat, dat wil zeggen, dit artikel brengt het krijgsvolk in precies dezelfde positie ten opzichte van de burgemeester als de in de gemeente dienstdoende politie. Ook deze staat naar luid van artikel 35 onder de bevelen van de burgemeester. De Politiewet bezigt in de artikelen 35 en 49 dezelfde terminologie en op grond waarvan

¹⁹⁾ Op dit standpunt stelden zich onder meer VAN LOENEN, *De gemeentewet en haar toepassing*, tweede druk, deel II, blz. 504; M. I. PRINS, *Staatsnoodrecht*, blz. 100.

²⁰⁾ OPPENHEIM-VAN DER POT, deel II, blz. 314, BOOL, *De gemeentewet*, blz. 350.

²¹⁾ Vergl. artikel 35 Politiewet.

neemt men dan in het Voorschrift militaire bijstand 1960 en de daarop betrekking hebbende departementscirculaire aan, dat de militaire bevelhebber ten aanzien van bepaalde zaken — tactische bevelvoering, wapengebruik — een eigen beslissingsbevoegdheid heeft? Dat hier sprake is van een conflict met artikel 49 is voor mij buiten kijf. Uit het systeem van de Politiewet en uit de ondubbelzinnige bewoordingen van artikel 49, valt mijns inziens slechts één conclusie te trekken en wel deze, dat er een verhouding is van absolute ondergeschiktheid tussen de burgemeester en de hulpverlenende militairen. Hier is intussen evenals bij de politie en brandweer van toepassing, dat, hoewel de burgemeester uit hoofde van de hem gegeven bevelsbevoegdheid elk bevel kan geven, hij er goed aan zal doen voorzichtig te zijn, en niet behoort in te grijpen in zaken van tactische en technische aard, als er een behoorlijke organisatie en deskundige leiding aan het werk is. Aangezien de militaire tactiek en techniek geen zaken zijn, waarmee hij normaliter van doen heeft, zal de burgemeester wijs doen terdege rekening te houden met het inzicht van de militaire commandant, juist wat betreft de wijze, waarop de troepen aangewend zullen worden ²²⁾).

Strafrechtelijke positie militaire bevelhebber

Mijns inziens is er dus een conflict tussen de Politiewet enerzijds en het bijstandvoorschrift 1960 en de daarop van departementswege gegeven toelichting anderzijds. Dit kan de militaire bevelhebber, die met zijn manschappen voldoet aan de vordering tot bijstand, in een moeilijk parket brengen. Het zal zich immers kunnen voordoen, dat de bevelhebber voor de keus staat om op te volgen:

of het Voorschrift militaire bijstand, waardoor hij een bevel van de burgemeester ex artikel 49 der Politiewet niet nakomt;

of het bevel van de burgemeester, waardoor hij het bijstandvoorschrift schendt.

Bepaalt hij zijn keus op de eerste oplossing, dan valt hij onder het bereik van artikel 357 Strafrecht. Wellicht zou hij zich in dit geval kunnen beroepen op artikel 43, tweede lid Strafrecht: immers, hij zou kunnen stellen, dat hij het onbevoegd gegeven ambtelijk bevel — de desbetreffende bepaling van het voorschrift — te goeder trouw als bevoegd gegeven beschouwde ²³⁾ en dat de nakoming daarvan binnen de kring van zijn ondergeschiktheid was gelegen.

Kiest de militaire bevelhebber voor de tweede oplossing, dan komt hij in conflict met artikel 11 van het Reglement op de krijgstucht, waarin onder meer te lezen staat, dat de militair de voor hem geldende dienstvoorschriften stipt heeft op te volgen. Maar misschien zou hij als excuus kunnen aanvoeren, dat in NOYON-LANGEMEYER ²⁴⁾ staat te lezen, dat de uitdrukking „aanwenden” van artikel 357 Strafrecht, zowel omvat het uitvoeren van de bevelen van de burgemeester als het opkomen krachtens diens vordering.

²²⁾ Vergl. BOOL, *De gemeentewet*, blz. 349.

²³⁾ In deze zin ook EYSTEN, blz. 66.

²⁴⁾ *Het Wetboek van Strafrecht*, deel III, ad. artikel 357.

Zolang de huidige toestand — strijd tussen Bijstandsvoorschrift en Politiewet — voortduurt, is de straf- en tuchtrechtelijke positie van de militaire commandant onzeker en daarmee is niemand gebaat.

Nieuw Guinea en de Conventies van Genève *)

Op 14 februari van dit jaar wees de President van de Rechtbank te 's-Gravenhage vonnis in het kort geding, door Lindeman aangespannen tegen de Staat der Nederlanden.

Een zaak, waaraan in de Nederlandse pers ruime aandacht werd besteed, omdat men met de mogelijkheid rekening hield, dat de wijze van uitzending van militairen naar Nieuw Guinea, op grond van het vonnis in deze zaak, zou moeten worden gewijzigd.

Zo kennelijk ook de Staat, die het vertrek van Lindeman Jr. uitstelde tot na de uitspraak.

Geen van Lindemans vorderingen — hieronder besproken — werd echter toegewezen. En zo reisde Lindeman Jr. later, doch conform de wensen van de Staat, naar Nieuw Guinea.

Het belang van deze zaak blijft echter, dat hij een rechterlijke uitspraak uitlokte over de opvattingen van de Staat ¹⁾ met betrekking tot de toepasselijkheid van de Conventies van Genève.

De Staat stelde zich op het standpunt dat deze Conventies in het onderhavige conflict niet van toepassing waren.

Dit standpunt en bovenal de hieraan ten grondslag liggende opvattingen over het karakter van de Conventies, betekenen een wezenlijk gevaar voor de toepassingsmogelijkheden van de verdragen en daarmee voor allen, wier bescherming de Conventies beogen te verzekeren.

Aan de hand van de „zaak Lindeman” en de rechtspositie van de gevangen genomen Indonesische infiltranten tot aan de wapenstilstand op 17 augustus 1962 ²⁾, hoop ik dit aan te tonen en tevens na te gaan of de Staat te goeder trouw dit standpunt kon innemen.

De Conventies van Genève ³⁾ — Voorgeschiedenis, belang en bezwaren

Bijna vier maanden — van 21 april tot 12 augustus 1949 — duurde de diplomatieke conferentie te Genève, waar de vertegenwoordigers van 59 staten de tekst vaststelden van de vier Conventies van Genève, zoals die thans geldt tussen meer dan 75 staten, zij het met enkele reserves.

Voor Nederland zijn de Conventies sinds 3 februari 1955, voor Indonesië sinds 30 maart 1959 verbindend.

*) Overgenomen uit „*Ars Aequi*”, XIe jaargang (1962), blz. 257-267.

¹⁾ Als naar voren gebracht in het pleidooi van de landsadvocaat.

²⁾ Een uitgebreide documentatie hierover is verstrekt in opdracht van de Staatssecretaris voor Binnenlandse Zaken door de Chef van de Afdeling Wetgeving en Juridische zaken van Ned. Nieuw Guinea.

³⁾ De Nederlandse verdragstekst is, behalve in het *Tractatenblad* 1951/74, nergens volledig gepubliceerd. Voorzover van belang zal daarom de authentieke Franse verdragstekst in een voetnoot vermeld worden.

Drie van de vier Conventies — nl. die betreffende de gewonden en zieken der landstrijdkrachten, die betreffende de gewonden, zieken, en schipbreukelingen der zeestrijdkrachten, en die betreffende de krijgsgevangenen — waren, althans formeel, herzieningen van oude verdragen. De Conventie betreffende de bescherming van burgers in tijd van oorlog was nieuw.

De noodzaak van een dergelijk verdrag werd reeds lang voor de tweede wereldoorlog gevoeld. In 1934 ontstond het z.g. „Ontwerp van Tokio”, dat de bescherming in oorlogstijd van burgers van vijandelijke nationaliteit beoogde. In 1938 besloot de XVIe Internationale Vergadering van het Rode Kruis tot een conferentie, die — juist als die van 1949 te Genève — tot taak zou hebben drie Conventies te herzien en een vierde op basis van het „Ontwerp van Tokio” te creëren. Deze conferentie, bijeengeroepen door de Zwitserse Bondsregering voor begin 1940, werd door de tweede wereldoorlog verhinderd.

De ervaringen, opgedaan in die oorlog, waren het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) een stimulans haar vooroorlogse bemoeiingen voort te zetten. In 1948 werden op de XVIIe Internationale Conferentie van het Rode Kruis te Stockholm de ontwerp-Conventies vastgesteld, die de basis van de besprekingen in Genève zouden vormen. Voordien waren zij het onderwerp van gesprek geweest op de Voorlopige Conferentie der nationale Rode Kruis Verenigingen (1946) en op de Conferentie van Regeringsdeskundigen (1947).

Het belang van de Conventies van Genève zal aangetoond worden aan die betreffende de behandeling der krijgsgevangenen, daar deze — de IIIe Conventie van Genève — ook de voornaamste rol speelt in de beide hier genoemde voorbeelden: de „zaak Lindeman” en de rechtspositie der Indonesische infiltranten⁴⁾.

Het is goed zich te realiseren, dat de huidige opvatting over het karakter van de krijgsgevangenschap — een middel in de oorlogvoering om de vijand te overwinnen, door hem van verdere deelname aan oorlogshandelingen uit te sluiten — nog niet lang gemeengoed is.

Nog Hugo de Groot meent, dat slechts Christenen onderling krijgsgevangenen niet tot slaven maken⁵⁾. En eerst in ROUSSEAU'S *Contrat Social* vindt men de algemene regel vermeld dat: zij die de wapenen neerleggen en zich overgeven, „redeviennent simplement hommes et l'on n'a plus droit sur leur vie”.

De leer van Rousseau vindt zijn weerslag in het vriendschaps- en handelsverdrag tussen Pruisen en de Verenigde Staten van Amerika (1785) en in het z.g. Lieber Manuel, de gedragslijn voor de troepen der Noordelijken in de Amerikaanse Burgeroorlog. Beide brengen een voor die tijd zeer moderne regeling van de onderbrenging, voeding en vrijheidsbeperving der krijgsgevangenen.

Zeventien artikelen — meer principes dan concrete regelingen — wijdde het Haagse Landoorlogreglement van 1899 en 1907 aan de

⁴⁾ Met „de Conventie” wordt in den vervolge de IIIe Conventie van Genève bedoeld.

⁵⁾ De jure belli ac pacis III, 7, 1, 2.

Krijgsgevangenen. Zij bleken in de eerste wereldoorlog verre van toe-reikend: belangrijke regelingen betreffende de repatriëring voor het einde van de oorlog en de inrichting en het regime der krijgsgevangenenkampen werden door tussenkomst van het ICRC tot stand gebracht. In het verdrag van 1929 betreffende de behandeling der krijgsgevangenen werden de opgedane ervaringen in een omvangrijke regeling van 97 artikelen verwerkt.

Het was deze Conventie die gold tijdens de tweede wereldoorlog. Rusland en Japan waren echter geen partij bij het verdrag en ten aanzien van hen golden slechts de zeventien artikelen uit het Haagse Landoorlogsreglement van 1907⁶⁾.

Ook de Conventie van 1929 kon de nieuwe situaties van de wereldoorlog niet geheel aan. Met name de erkenning der partizanen en van de strijdkrachten der regeringen in ballingschap leverde moeilijkheden op, waarin door het verdrag niet werd voorzien.

Schendingen van de Conventie kwamen bij beide partijen voor. Ernstige overtredingen behoorden echter tot de uitzonderingen⁷⁾.

Dank zij de Conventie kon het ICRC 11.000 kampinspecties maken en 36 miljoen pakketten verzenden. Haar inlichtingencentrale beantwoordde 15 miljoen aanvragen. De Conventie beschermde begin 1945 441.000 Duitsers in westelijke krijgsgevangenschap en 1.200.000 westelijke krijgsgevangenen in Duitse handen.

Van alle gevangenen, die de bescherming van de Conventie genoten stierven er 10%; van hen, die deze moesten missen — zo b.v. de Russische krijgsgevangenen, de partizanen en de politieke gevangenen — niet minder dan 90%⁸⁾.

Het is goed deze feiten bij het beschouwen van de kritiek op de Conventie van Genève van 1949 in het oog te houden.

Bezwaarlijk waren zeker de onvolkomenheden in het verdrag, die tijdens het Korea Conflict aan het licht kwamen. In artikel 118⁹⁾ was de mogelijkheid niet voorzien dat vele krijgsgevangenen niet naar hun vaderland zouden willen terugkeren, terwijl toen ook bleek dat de Verenigde Naties niet tot het verdrag konden toetreden. Dit had ernstige gevolgen voor de berechting van enige krijgsgevangenen¹⁰⁾. Fundamenteel echter is de kritiek, die de Conventies een reactie noemt op de tweede wereldoorlog, geschreven door burgers, die weinig begrip

⁶⁾ Over de geschiedenis van het krijgsgevangenenrecht uitvoerig: dr. H. COURSIER in *Recueil des Cours* 1960, p. 378.

⁷⁾ De ernstigste Duitse overtreding was het fusilleren van 50 luchtmachtofficieren, ontsnapt uit een kamp in Sagan, na hun arrestatie door de Gestapo. De Conventie stond bij vlucht slechts een disciplinaire bestraffing toe. Niet minder ernstig was de Franse overtreding na de capitulatie toen Duitse krijgsgevangenen mijnen en munitie moesten ruimen. Hierbij kwamen ca. 2000 man per maand (!) om. De Conventie verbood „d'employer des prisonniers de guerre à des travaux insalubres ou dangereux”.

⁸⁾ Volgens gegevens van het ICRC.

⁹⁾ Art. 118: „Les prisonniers de guerre seront libérés et repatriés sans délai après la fin des hostilités actives”.

¹⁰⁾ Uitvoeriger bij DRAPER, *The Red Cross Conventions* — London 1958 — pag. 67.

hadden voor de eisen van de oorlogvoering¹¹⁾ en die met een atoomoorlog nog geen rekening hielden¹²⁾.

Zijn de Conventies derhalve ongeschikt voor een toekomstige oorlog? Deze conclusie is rijkelijk voorbarig zolang men het karakter van deze oorlog niet met zekerheid kan vaststellen. Bovendien bedenke men dat deze kritiek niet nieuw is. Analoge bezwaren kon men tegen de Conventie van 1929 geldend maken.

Het merkwaardige van deze verdragen is nu eenmaal dat zij — geschreven voor toekomstige conflicten — uitgaan van de ervaringen, in de laatste oorlog opgedaan. Dit heeft nochtans de bescherming van de Conventie van 1929 niet illusoir gemaakt. De eerder vermelde sterftecijfers tonen dit toch wel aan.

Het blijkt dan ook, dat zelfs de critici erkennen, dat de Conventies van Genève een belangrijke rol kunnen spelen in een beperkt conflict en tevens — doch dan slechts na revisie — in een totale oorlog. Deelt men de mening van hen, die stellen dat het treffen der beide ideologiën niet zal ontaarden in een totale of atoomoorlog, maar beperkt zal blijven tot kleinere conflicten — tot op heden is hun gelijk onweerlegbaar — dan is het belang van de Conventies evident. Te meer, indien men rekening houdt met de beperkte conflicten, die zich ons als na-weëen van een koloniaal tijdvak opdringen.

De Conventies van Genève. Regeling der toepasselijkheid

De toepasselijkheid van de Conventies van Genève wordt geregeld in art. 2¹³⁾, dat in de vier Conventies identiek is. De tweede en derde alinea van dit artikel zijn voor ons niet belangrijk. Op de diplomatieke conferentie wierpen echter juist de derde alinea en het huidige artikel 3¹⁴⁾ — tijdens de conferentie echter nog art. 2, 4e alinea, later art. 2a — de meeste vragen op.

Dit kan wellicht verklaren dat aan de eerste alinea weinig aandacht is besteed.

Want noch in de vergadering van de Commissie ter behandeling van de artikelen aan de vier Conventies gemeen¹⁵⁾ noch in het rapport van deze Commissie aan de algemene vergadering¹⁶⁾, noch in het rapport van de Commissie van Redactie¹⁷⁾, noch ook bij de behandeling tijdens

¹¹⁾ Dit wil men met name zien in de IVe Conventie (betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd).

¹²⁾ Uitvoerig bij RÖLING, Recueil des Cours 1960.

¹³⁾ Art. 2, eerste alinea: „En dehors des dispositions qui doivent entrer en vigueur dès le temps de paix, la présente Convention s'appliquera en cas de guerre déclarée ou de tout autre conflit armé surgissant entre deux ou plusieurs des Hautes Parties contractantes, même si l'état de guerre n'est pas reconnu par l'une d'elles”.

¹⁴⁾ Art. 3 betreft het gewapend conflict dat geen internationaal karakter heeft en op het gebied van een der verdragspartijen ontstaat.

¹⁵⁾ Actes de la Conférence Diplomatique de Genève de 1949 (Bern), Tome IIb, p. 9.

¹⁶⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 123: „le premier et le deuxième alinéa ont été adoptés sans opposition dans le texte de Stockholm”.

¹⁷⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 164.

de 18e zitting van de algemene vergadering¹⁸⁾ trok de eerste alinea van art. 2 de bijzondere aandacht.

Geheel conform het ontwerp van Stockholm werd hij vastgesteld. De overwegingen, welke de tekst van deze alinea gevormd hadden, waren ontleend aan de ervaringen uit vorige conflicten.

Men wilde voorkomen, dat de oorlogsverklaring, de erkenning als oorlogvoerende partij door een tegenstander of de benaming „oorlog”¹⁹⁾ van invloed zouden zijn op de toepasselijkheid van de verdragen.

Overwegingen, ter diplomatieke conferentie impliciet — door het ongewijzigd aannemen van de eerste alinea — en expliciet²⁰⁾ onderschreven.

Tot slot moet nog gewezen worden op de hoogst merkwaardige wijziging van de tekst van het artikel in de periode 1946—1948. Op de voorlopige Conferentie der Rode Kruis Verenigingen (1946) luidt hij: „La présente Convention est applicable entre les Parties Contractantes dès que les hostilités ont éclaté en fait, même si aucune déclaration de guerre n'est intervenue et quelle que soit la forme que revête l'intervention armée”. De Conferentie van Regeringsdeskundigen wenst de Conventie toepasselijk „à tout conflit, qu'il soit reconnu ou non comme état de guerre par les Parties”.

Rekening houdend met deze aanbevelingen heeft het ICRC een ontwerp uitgewerkt, dat, te Stockholm werd aangenomen, en het huidige artikel 2, 1e alinea, werd. Aldus althans het Commentaire²¹⁾. De reden van deze wijziging blijkt echter noch uit het Commentaire, noch uit de congresverslagen.

Aangezien de Nederlandse regering zich juist beroept op de 1e alinea van art. 2 — en met name op het laatste gedeelte daarvan — ter motivering van haar standpunt, boven vermeld, blijve men de wordingsgeschiedenis van het artikel indachtig.

De zaak Lindeman

Lindeman Sr. stelde in zijn dagvaarding dat de Staat in het paspoort van zijn zoon — dienstplichtig militair bij de Ned. Nieuw Guinea Cie van het Rgt. van Heutz — opzettelijk in strijd met de waarheid had doen invullen dat hij rijksambtenaar was en hem met dit paspoort als militair, vermomd in burgerkleding, per vliegtuig naar Nieuw Guinea wilde vervoeren.

„Dit is” — volgens de dagvaarding — „onrechtmatig omdat de Staat hem aldus berooft van de bescherming waarop hij als militair recht heeft krachtens de Rode Kruis Verdragen van Genève . . .”.

¹⁸⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 320: „18ième Séance plénière. Articles „communs”.

¹⁹⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 12: M.Wu (Chine): „... La Chine a été pendant huit ans la victime d'une guerre d'agression que l'on a voulu qualifier d'„incident” . . .”.

²⁰⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 10, p. 244.

²¹⁾ Commentaire sur la Convention de Genève relative au traitement des prisonniers de guerre (Genève 1958), p. 27.

Een bescherming, temeer noodzakelijk door de gespannen verhouding tussen Nederland en Indonesië²²⁾, de nabijheid van het Indoneesisch territoir en het aandoen van landen, die geen transport van Nederlandse militairen wilden toelaten.

Eiser vorderde o.m. dat gedaagde zou worden veroordeeld de vermelding „rijksambtenaar” te (doen) verwijderen, het paspoort onbruikbaar te (doen) maken, een nieuw paspoort met foto van eisers zoon in militair tenue te (doen) verstrekken en eisers zoon naar Nieuw Guinea niet anders te doen vervoeren dan in een kleding die duidelijk te zien zou geven, dat hij Nederlands militair was. Alles op straffe van een dwangsom van 10 miljoen gulden.

In de dagvaarding is de onrechtmatigheid van de vermelde invulling en de beoogde vervoerswijze slechts in verband met het beroven van de bescherming der Conventies gesteld. Primair zal derhalve de toepasselijkheid der Conventies, secundair de betoogde werking van genoemd Staatsoptreden moeten worden bewezen.

Eisers advocaat heeft echter ook de vermelding in het paspoort als zodanig trachten aan te tasten. De President deelde zijn opvattingen echter niet, overwegende dat een paspoort dient ter legitimatie van de betrokkenen door de eigen staat tegenover het buitenland, dat daartoe de beroepsvermelding niet van essentieel belang is en niet de handtekening van de paspoorthouder, maar die van de autoriteit de juistheid der gegevens certificeert. Ook de vermelding „als militair, maar vermomd in burgerkleding” kon geen genade vinden. De President ging mee met de landsadvocaat, die betoogde dat het dragen van burgerkleding de normale figuur is voor militairen, die in dienstopdracht in het buitenland reizen.

Wanneer men al de juistheid van deze constatering onderschrijft, moet toch vermeld worden dat hij slechts voor vreedstijd gelding kan hebben. Het is al te onwaarschijnlijk, dat het vervoer over neutraal gebied van militairen in burger als passagiers van een burgerlijntoestel het doorvoerverbod en de interneringsverplichting der neutralen²³⁾ ten aanzien van deze militairen zou opheffen.

De vraag blijft echter, waarom — als dit vervoer volkomen en *règle* was — de militaire autoriteiten geheime instructies uitvaardigden over onschuldige antwoorden bij grenscontroles²⁴⁾.

Nadat ook de eis was afgewezen aan Lindeman Jr. een paspoort met foto in militair tenue te verstrekken — als berustende op geen wettelijk voorschrift of verplichting van de Staat — resteerden de belangrijkste vragen: is de Conventie toepasselijk en zo ja, beroven Lindemans burgerkleding en paspoort hem dan van zijn bescherming.

De landsadvocaat betoogde dat de burgerkleding en het gewraakte paspoort de bescherming, Lindeman door de Conventies geboden, niet zouden verminderen. Een stelling, die door de President in het vonnis

²²⁾ Zeegevecht op 16 januari 1962 nabij de Etna baai.

²³⁾ Neutraliteitsverdrag 1907, art. 2 j^o 11.

²⁴⁾ „Ik ga naar Nieuw Guinea om voor sommige mensen wat goeds te doen”.

werd overgenomen²⁵⁾, doch bij nauwkeurige beschouwing der Conventies onhoudbaar blijkt.

Sprekend voor het onderscheid tussen de verdragen is de afwezigheid van art. III/85²⁶⁾ in het Burgerbeschermingsverdrag. Een artikel, dat blijkens de ervaringen uit de tweede wereldoorlog onmisbaar is en ter diplomatieke conferentie een belangrijk onderwerp van gesprek was. Niet minder interessant is een vergelijking tussen III/4 j°. 5²⁷⁾ en IV/5²⁸⁾: de bescherming der IIIe Conventie geniet men onherroepelijk dank zij een bepaalde status. Bij twijfel of men die status bezit beslist een onafhankelijk gerecht. De bescherming van de IVe Conventie kan reeds op grond van verdenkingen goeddeels worden opgeheven. Een gerecht komt hier niet aan te pas.

De stelling is derhalve om twee redenen onhoudbaar: enerzijds bestaat er wél een wezenlijk verschil in de behandeling van de militair en de burger, anderzijds vloeit uit IV/5 voort, dat het allerminst zeker was dat Lindeman, als burger beschouwd, de volledige bescherming der IVe Conventie zou genieten. Kon men niet juist jegens hem — militair geschoold niet als soldaat kenbaar, uitgezonden om de vijand te bestrijden — te goeder trouw verdenkingen koesteren die toestaan ex art. IV/5 Lindemans bescherming uit het Burgerbeschermingsverdrag te beknotten?

Is hetgeen door de landsadvocaat gesteld en in het vonnis opgenomen is over het karakter der geboden bescherming dus bepaaldelijk onjuist, over de toepasselijkheid van het verdrag op dat moment (7—14 februari) kan men van mening verschillen.

Men onderscheide echter: niet aangaande de werking van art. 2, wél echter over de beoordeling van de toestand rond Nieuw Guinea was meningsverschil mogelijk.

Onverdedigbaar is de stelling van de landsadvocaat dat „deze verdragen gelden tussen belligerenten, dus als er oorlog of gewapend

²⁵⁾ „Overwegende dat, . . . eisers zoon, mocht hij in handen vallen van wie dan als de vijand zou moeten worden beschouwd, als hij zou worden beschouwd als burger aanspraak kan maken op de bescherming hem geboden door het Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd, en als hij zou worden beschouwd als militair op die hem geboden door het Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen, en er geen essentieel verschil in behandeling bestaat tussen beide categorieën, waardoor zou kunnen worden gezegd, dat een militair een betere behandeling verkrijgt dan een burger;”.

²⁶⁾ Art. 85: „Les prisonniers de guerre poursuivis en vertu de la législation de la Puissance détentrice pour des actes, qu'ils ont commis avant d'avoir été faits prisonniers resteront, même s'ils sont condamnés, au bénéfice de la présente Convention”.

²⁷⁾ Art. III/4: „A. Sont prisonniers de guerre, au sens de la présente Convention les personnes, qui appartenant à l'une des catégories suivantes, sont tombés au pouvoir de l'ennemi: 1. les membres des forces armées d'une Partie au conflit, de même que . . .”. Art. III/5: „ . . . S'il y a doute sur l'appartenance à l'une des catégories énumérées à l'article 4 . . . les dites personnes bénéficieront de la protection de la présente Convention en attendant que leur statut ait été déterminé par un tribunal compétent”.

²⁸⁾ Daarbij moet worden bedacht dat Indonesië Nieuw Guinea als een deel van zijn grondgebied beschouwt.

conflict is . . .". Art. 2, al. 1 spreekt duidelijke taal: de verdragen gelden doch een aantal van zijn artikelen is slechts van toepassing in geval van een gewapend conflict, hoe ook genoemd.

Voor bestrijding vatbaar is ook zijn opvatting dat het verdrag bij een gewapend conflict pas werkt, als het zo ernstig is, dat één van beide partijen zich op het standpunt stelt, dat er een gewapend conflict is. Het is goed thans de vermelde wordingsgeschiedenis van het artikel in herinnering te roepen. De overwegingen bij de voorbereiding van het concept en ter diplomatieke conferentie zijn met deze stelling bepaald in strijd. Ook de tekst van het artikel geeft hieraan geen steun.

De mening van de landsadvocaat wordt — merkwaardigerwijze — ook niet gedeeld door de Staat. Zij beroept zich op het laatste gedeelte van de eerste alinea van art. 2: „zelfs indien de oorlogstoestand door één der partijen niet wordt erkend”.

Zij leidt hieruit af, dat althans één der partijen bij een gewapend conflict de oorlogstoestand moet erkennen, wil het verdrag volledig gaan werken.

Het is jammer dat de wijziging van dit deel van het artikel na de Conferentie van Regeringsdeskundigen en voor die van Stockholm (zie boven) enige grond schijnt te geven aan de mening dat het een staat vrij zou staan de oorlogstoestand al of niet te erkennen. Want ook deze opvatting kan in het licht van de voorgeschiedenis van het artikel en van het karakter der Conventies geen stand houden.

Men kan zich — en op grond van de historie terecht — op het standpunt stellen, dat de voormelde zinsnede niet bedoelt de erkenning van de oorlogstoestand door tenminste een der partijen noodzakelijk, doch veeleer de betwisting ervan krachteloos te maken. Maar zelfs als men dit niet wil erkennen, staat de Staat niet sterk.

De Conventies beogen de bescherming te verzekeren van bepaalde categorieën personen onder bepaalde feitelijke omstandigheden. Zij zijn — wie de conferentieverlagen en de verdragstekst leest, wordt dit duidelijk — niet geschreven om het belang van de staat te dienen, doch om mensen te beschermen.

De Conventies kunnen bij gemis van een competente supranationale instantie niet tegen de wil van een staat doorgezet worden. D.w.z. dat de rechten van het individu uit de Conventies, die een realiteit behoren te zijn, slechts door een staat geëffectueerd kunnen worden. Dit impliceert echter, dat een staat aan deze haar macht, de gehoudenheid ontleent de Conventies toe te passen.

Doet zich een situatie voor, waarvoor de Conventies te goeder trouw geacht moeten worden geschreven te zijn, dan onttrekt deze gehoudenheid het toepasselijk verklaren aan de discretie van een staat.

Want ook als alle partijen in zo'n situatie — om welke reden dan ook — de oorlogstoestand van het conflict niet willen erkennen, blijft de ratio der bescherming bestaan. Zo zal de soldaat, van wie geëist wordt dat hij zijn leven veil heeft voor de Staat, er ook recht op hebben in het genot van de hem door de Conventies toegekende rechten gesteld te worden.

Wat is wel de betekenis van het woord „oorlogstoestand”? Is het een magisch woord dat, zolang maar niet door één der partijen bij een conflict uitgesproken, de werking der Conventies mag verhinderen? Geenszins — boven is de onjuistheid hiervan betoogd.

Ter adstructie herinner ik aan de wordingsgeschiedenis van het artikel. Het zorgvuldig ecarteren van de betekenis van woorden als „oorlog” en „oorlogvoerende partij” voor de toepasselijkheid van het verdrag, geeft weinig aanleiding aan te nemen, dat de gewraakte zinsnede is opgenomen om een toestand te scheppen, analoog aan sommige tijdens de tweede wereldoorlog²⁹⁾. Men vergelijk ook art. 118: de feiten gelden, welke kwalificatie de staat daaraan ook verkiest te hechten.

Is dan wellicht het woord in de Conventie, tijdens de Conferentie of door het internationale recht duidelijk omlijnd? Geenszins. Niet oninteressant is in dit verband, dat op een bij uitstek competent en deskundig Ministerie te 's-Gravenhage men van mening was dat van een oorlogstoestand slechts sprake kon zijn na een oorlogsverklaring. Duidelijk anders echter art. 2, 1e alinea.

Wordt met oorlogstoestand wel iets anders aangeduid dan een situatie waarvoor de Conventies geschreven zijn? Moet deze situatie na onderzoek der feiten te goeder trouw geacht worden aanwezig te zijn, dan gelden de Conventies onder de opschortende voorwaarde dat een der partijen de oorlogstoestand erkent. Het karakter van deze erkenning is echter geen andere dan dat van de handtekening van de Koningin onder een wet.

Het is daarom bijzonder verheugend dat de President in het proces Lindeman overwoog dat de verdragen van Genève van toepassing zouden worden, indien een oorlog zou zijn verklaard of een gewapend conflict zou zijn *ontstaan*²⁹⁾, dat als het intreden van de oorlogstoestand *zou moeten worden beschouwd*³⁰⁾.

Over de vraag of de feitelijke situatie rond Nieuw Guinea op 14 februari zo was, dat de Conventies daarvoor geschreven moesten worden geacht, is meningsverschil mogelijk.

Mèt de landsadvocaat ben ik van mening dat op dat moment — toen geen krijgshandelingen plaats vonden, beide partijen betoogden geen oorlogshandelingen te hebben bedoeld, er geen vijandelijke troepen op Nieuw Guinea aanwezig waren en de gevangen Indonesiërs werden teruggezonden — te goeder trouw verdedigd kon worden dat er geen sprake was van een gewapend conflict, dat een oorlogstoestand inhield.

De rechter oordeelde dat elke onrechtmatigheid aan het optreden van de Staat vreemd was en wees geen van eisers vorderingen toe.

²⁹⁾ Actes etc., Tome IIb, p. 245. Rapport sur les travaux de la Conférence des Experts Gouvernementaux (Genève, 1947, p. 285).

³⁰⁾ Dit maakt ook duidelijk dat een onbeduidend grensincident de Conventies niet tot hun volledige gelding zal brengen.

*De rechtspositie der Indonesische infiltranten*³¹⁾

De rechtspositie der Indonesische infiltranten toont aan, welke de ongewenste gevolgen zijn, indien beide partijen menen, dat de erkenning van een oorlogstoestand aan hun discretie is overgelaten. Zij zijn een belangrijke illustratie van de onhoudbaarheid van deze opvatting.

Kon men omstreeks 14 februari nog van mening zijn dat er geen gewapend conflict bestond, dat een oorlogstoestand inhield, medio juli is dit niet meer verdedigbaar.

Wanneer nl. in drie weken tijds (26 april—19 mei) meer dan 400 vijandelijke parachutisten worden neergelaten, gevechten plaats vinden, aan beide zijden doden en gewonden vallen en enige honderden Indonesiërs gevangen genomen worden, — dan lijkt aanwezigheid van een gewapend conflict dat een oorlogstoestand inhoud toch wel onbetwistbaar. Waar geen van beide partijen echter van een oorlogstoestand wilde spreken, achtte Nederland de Conventie op de bekende grond niet toepasselijk.

De Indonesische infiltranten werden, althans volgens het Ministerie van Defensie, zoveel mogelijk in de geest van de Conventie behandeld. Daarop valt wel iets af te dingen.

Zij werden geboeid en geblinddoekt vervoerd³²⁾. Ten dele werden zij in gevangnissen ondergebracht³³⁾. Sinds 17 juli was de internering geregeld door een K.B.³⁴⁾, dat aan de gouverneur de bevoegdheid gaf o.m. de infiltranten een bepaalde „verblijfplaats” aan te wijzen. Wie zich zonder vergunning uit zo'n verblijfplaats verwijderde kon tot maximaal 4 maanden hechtenis of duizend gulden boete veroordeeld worden³⁵⁾. Zelfs het plegen van volkenrechtelijk volkomen toelaatbare handelingen stelde de infiltranten aan het gevaar van langdurige vrijheidsstraffen bloot.

Het is de soldaat volkenrechtelijk geoorloofd in het gevecht wapens te dragen, zijn tegenstander met geweld buiten gevecht te stellen en bepaalde goederen te requireren. Men kan hem ook niet voor de hem bevolen grensoverschrijding bestraffen.

Wat geschiedde echter?

Gevangen genomen infiltranten werden z.g. immigratoir aangehouden in verband met overtreding van de bepalingen betreffende de toelating en vestiging op Nieuw-Guinea³⁶⁾. Tevens werd in veel gevallen

³¹⁾ Situatie van 20 juli 1962.

³²⁾ Cf. Art. 20, 1e alinea: „L'évacuation du prisonnier de guerre s'effectuera toujours avec humanité et dans des conditions semblables à celles qui sont faites aux troupes de la Puissance détentrice dans leurs déplacements”.

³³⁾ Aldus althans „Ons Zeewezen” juli 1962, p. 33. Cf. art. 22: „... sauf dans des cas spéciaux justifiés par l'intérêt des prisonniers eux mêmes ceux — ci ne seront pas internés dans des pénitenciers”.

³⁴⁾ K.B. van 15.6.1962, *Gouvernementsblad Ned. Nieuw Guinea* 1962 nr. 62.

³⁵⁾ De vlucht van krijgsgevangenen is geprivilegieerd. Zo mogen b.v. talrijke straffbare handelingen ter verlichting van de vlucht begaan, slechts disciplinair worden bestraft. Zo ook vlucht zelve. Dertig dagen hechtenis is daarbij het maximum.

een strafvervolg ingesteld wegens een misdrijf tegen de veiligheid van de (Nederlandse!) staat en/of wegens onwettig vuurwapen en munitiebezit³⁷⁾. Ook strafvervolg inge steld wegens bepaalde delicten als diefstal en doodslag kon worden ingesteld. De gevangenen vielen bovendien niet onder de militaire jurisdictie³⁸⁾.

Het is echter juist een zodanige behandeling, die de Conventie wil voorkomen. Niet zonder reden wordt zij ten dele als „ernstige verdragsschending” gebrandmerkt³⁹⁾. Schendingen, zo ernstig, dat allen, die partij zijn bij het verdrag — neutralen, bondgenoten of tegenstanders, het is om het even — verplicht zijn hen, die deze schendingen begingen of bevolen, ongeacht hun nationaliteit, op te sporen en te berechten, of ter berechting uit te leveren.

Merkwaardig is ook, dat niet alle gevangenen immigratoir zijn aangehouden en vervolgd. De gevangenen, gemaakt bij het conflict in de Etna baai werden na een korte internering onder auspiciën van het I.C.R.C. teruggezonden. Deze gerepatrieerden kwamen echter veelal met volgende groepen infiltranten mee om de weg te wijzen! Ook hier wreekt zich het gemis van een vaste beleidslijn, die de Conventie zou hebben geboden.

De moraal van het stuk:

Al wie artikel 2, 1e alinea, laatste gedeelte gebruikt als een clause om zich aan zijn verdragsverplichtingen te onttrekken, laadt — het is boven wel gebleken — een zware verantwoordelijkheid op zich tegenover hen, die rechten op de bescherming van de Conventie hebben en deze vaak zo dringend zullen behoeven.

Nochtans doet het weldadig aan zich als Nederlander te mogen koesteren in de zon van het vertrouwen van de Indonesische Staat, die kennelijk aannam dat zijn talrijke onderdanen in Nederlandse gevangenschap de bescherming der Conventie niet behoefden.

Amsterdam, U.v.A.

C. F. RÜTER.

De inlichtingen en documenten, waarop dit artikel is gebaseerd, werden mij verstrekt door Dr. H. COURSIER, Conseiller Juridique van het I.C.R.C., Mr. E. DROOGLEVER FORTUYN, Mr. G. P. KIES, Hoofd Legervoorlichtingsdienst, Dr. M. W. MOUTON, Hoofd van het bureau Volkenrecht van de Marinestaf, Prof. A. J. P. TAMMES, Mr. H. G. VERHOEFF, Chef van de afdeling Wetgeving en Juridische Zaken Ned. Nieuw Guinea van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Eidg. Politische Departement te Bern. Hen allen ben ik hiervoor bijzondere dank verschuldigd.

ordonnantie (*Ind. Stb.* 1949 nr. 330) en de Toelatingsordonnantie (*Ind. Stb.* 1949 nr. 331).

³⁷⁾ Resp. op grond van art. 106 j° 4, 1° Wetboek van Strafrecht voor Nederlands Nieuw Guinea en de ordonnantie tijdelijke bijzondere strafbepalingen (*Ind. Stb.* 1948, nr. 17).

³⁸⁾ Art. 84: „Seuls les tribunaux militaires pourront juger un prisonnier de guerre...”.

³⁹⁾ Art. 129, 2e alinea.

INGEKOMEN BIJDRAGE
Behoort de straf van verlaging te worden afgeschaft?

door

Mr. H. H. A. DE GRAAFF

In het bekende Wetsontwerp 5169 (R 112)¹⁾ vormen de voorstellen tot voorlopige aanpassing in afwachting van een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht het hoofdbestanddeel. De nevenbestanddelen, en met name de voorstellen tot wijziging van het Wetboek van Militair Strafrecht en van de Wet op de Krijgstucht, hebben volgens de Memorie van Toelichting (blz. 552) een meer definitief karakter, waaruit men mag concluderen dat de Regering de ontwikkeling met betrekking tot het materiële militaire strafrecht en het tuchtrecht na aanvaarding dezer voorstellen voorlopig als afgesloten beschouwt. Het onlangs overleden kamerlid Mr. A. J. SCHOUWENAAR heeft in dit Tijdschrift²⁾ niet zonder reden gewezen op de nadelen, voortvloeiende uit een dergelijke koppeling van ongelijksoortige onderwerpen, en de vrees uitgesproken dat alle aandacht geconcentreerd zal worden op de (als voorlopig bedoelde) wijzigingen in het militaire strafprocesrecht, waardoor voor materieel strafrecht en tuchtrecht weinig aandacht zal overblijven. Hoezeer ook het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht tot de moderne gedeelten van onze wetgeving kunnen worden gerekend, dit neemt niet weg dat er, ook buiten de punten welke thans voor wijziging in aanmerking worden gebracht, alle aanleiding is om zich te bezinnen op de vraag of de huidige rechtsopvattingen om correcties in deze wetten vragen. In ieder geval is er stof voor discussie te over aanwezig en het zou jammer zijn, als de belangstelling hiervoor zou afnemen na de aanvaarding van het thans gebodene.

Onder de gedane voorstellen tot wijziging van het materiële militaire strafrecht en van het tuchtrecht zijn er, welke beschouwd kunnen worden als onvermijdelijke technische herzieningen. De Regering heeft echter óók andere punten aangesneden. Voor sommige harer voorstellen zal menigeen waardering hebben. Vooral wanneer oplossingen worden voorgesteld waarvan de wenselijkheid in de praktijk reeds lang en overduidelijk gebleken is. Wij noemen slechts ontw. art. 11 W.v. M.S., dat ruimer toepassing van militaire detentie in plaats van gevangenisstraf mogelijk wil maken, en ontw. art. 2 W.K., dat ruimer baan wil maken voor de krijgstuhtelijke afdoening van strafbare feiten. Deze voorstellen zijn dan ook blijkens het Voorlopig Verslag met instemming ontvangen. Bij andere voorstellen moet men echter een vraagteken plaatsen, bij sommige zelfs een zéér groot vraagteken!

Het is voor één van die zeer grote vraagtekens, te weten dat, hetwelk

¹⁾ In feite is sprake van twee ontwerpen van Rijkswet en één ontwerp van Wet. Het complex werd bij Koninklijke Boodschap van 7 juni 1958 aangeboden. Ontwerpen en Memorie van Toelichting werden in extenso afgedrukt in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift deel LI, blz. 498 en vlg. In dit artikel wordt voor verwijzingen gebruik gemaakt van de paginering in het M.R.T.

²⁾ Bijdrage onder de titel „Wijziging van Wet op de Krijgstucht” in M.R.T. deel LIV, blz. 1 en vlg.

wij hebben geplaatst bij *het voorstel tot afschaffing (in tijd van vrede) van de straf van verlaging*, dat wij gaarne aandacht willen vragen. Niet omdat wij de bestaande regeling nopens die strafsoort zo bevredigend vinden (daarover later), doch omdat wij menen dat geenszins is aange-toond dat voor een in de juiste vorm gegoten „verlaging” in het straf-rechtelijk en tuchtrechtelijk straffengamma geen plaats zou zijn. En omdat wij menen dat de tegen het voortbestaan van die strafsoort aangevoerde argumenten ófwel geen hout snijden, ófwel door wijziging van de bestaande regeling op alleszins bevredigende wijze kunnen worden ondervangen.

Dat afschaffing van de straf van verlaging is voorgesteld, heeft ons verbaasd. Anders dan bijv. ten aanzien van de materie van art. 11 W.v.M.S., en van die van art. 2 W.K. het geval was, hebben degenen die met de praktijk van het militaire straf- en tuchtrecht bemoeienis hebben, voor zover ons bekend, nimmer een dergelijke rigoureuze in-greep voorgestaan. Men hoorde stemmen opgaan tegen het te absolute karakter van de straf, die slechts *degradatie* (terugbrengen tot de stand van soldaat), doch geen *retrogradatie* (terugbrengen tot een lagere rang) mogelijk maakt, waardoor de straf de hogere en de lagere onderofficier op zeer ongelijke wijze treft, met de consequentie dat haar toepassing praktisch beperkt blijft tot de lagere onderofficieren. Er waren voor-standers van beperking van de toepassingsmogelijkheid tot onderoffi-cieren van lagere rang, of tot jongere onderofficieren, of tot dienst-plichtige kaderleden. Er waren er, die de rechter vrij wilden laten met betrekking tot de motivering van de straf en die dus bezwaar hadden tegen de woorden „onwaardig of ongeschikt” in art. 25 W.v.M.S. Maar van absolute afschaffing hoorde men niet spreken.

De verlaging is, dat dient men niet te vergeten, een typisch-militaire straf. Een van de weinige typisch-militaire straffen, mag men wel zeg-gen. In de verlaging komt het element van handhaving van de krijgs-tucht in de strafoplegging beter tot uitdrukking dan bij vele andere strafsoorten. Dat is dan ook wel de reden dat deze straf van oudsher en internationaal in gebruik is geweest, en nóg is!

En nu zou deze straf voor vredestijd moeten worden afgeschaft? Wij zouden menen, dat de bewijslast daarvoor dan tenvolle op de voorstel-lers van die afschaffing rust. Dat een duidelijk, volledig en onweder-legbaar betoog ons niet slechts moet overtuigen van de theoretische en praktische bezwaren, die tegen de strafsoort zouden bestaan, doch ook van de onmogelijkheid om die bezwaren te ondervangen door een gewijzigde regeling.

Nu ontwaarden wij bij lezing van de Memorie van Toelichting al spoedig, dat de opstellers met hun bezwaren tegen de straf van verla-ging kennelijk geheel of althans grotendeels aan het *beroepskader* ge-dacht hebben. Over het *dienstplichtig kader werd in het geheel niet ge-sproken*³⁾. En dat, terwijl de dienstplichtige onderofficieren (althans bij

³⁾ M.R.T. deel LI, blz. 610 en 611.

de land- en de luchtmacht) zulk een bijzonder talrijke categorie vormen!

Men noemt als bezwaren tegen de straf van verlaging in hoofdzaak de sociale terugval en de moeilijkheid, om voor de verlaagde emplooi te vinden in de stand van soldaat of matroos. Die moeilijkheid kan het noodzakelijk maken, de betrokkene langs administratieve weg te ontslaan uit de dienst, in welk geval hij dan, voor wat zijn pensioenrechten betreft, in een aanzienlijk slechtere positie komt te verkeren dan degenen die bij vonnis uit de dienst wordt ontslagen, omdat deze laatste veelal in zijn pensioenrechten hersteld. Geen poging wordt gedaan om deze bezwaren, *die uitsluitend het beroepspersoneel gelden* en die dus *niet* op het dienstplichtig kader drukken, door andere oplossingen te ondervangen. Geen woord wordt gewijd aan de omstandigheid, dat de rechter toch wáárlijk niet blind is voor die bezwaren, dat de rechter toch waarlijk wel begrijpt dat men bij verlaging van bijv. een adjudant-onderofficier van 50 jaren tot de stand van soldaat de krijgsmacht opknapt met een in wezen onbruikbare, relatief bejaarde soldaat, en dat men de betrokkene, mede in het belang van zijn gezin, dan veel beter ontslag uit de dienst kan opleggen, zodat hij naar een burgerwerkkring kan omzien. Geen poging om aan de hand van statistische gegevens aan te tonen dat de straf van verlaging door de rechter zó onoordeelkundig wordt gehanteerd dat hem slechts een „halt” zou kunnen worden toegeroepen door de verlaging zonder meer af te schaffen!

De straf is in vreedstijd niet onontbeerlijk, zegt de Memorie van Toelichting. Er zijn voldoende andere middelen tot handhaving van de krijgstucht beschikbaar. En ook kan, bij ongeschiktheid om de beklede rang te vervullen eventueel tot terugstelling bij administratieve maatregel worden overgegaan (blz. 611).

„Niet onontbeerlijk”. Het wordt zonder enig bewijs gesteld. Met een dergelijke motivering kan men afschaffing van elke strafsoort bepleiten. De huidige rechtsopvattingen vragen om méér, niet om minder mogelijkheden voor de rechter!

„Er zijn voldoende andere middelen”. Is dat bewijsbaar? Is dat bewezen?

„Eventueel kan tot terugstelling bij administratieve maatregel worden overgegaan”. Dat kán, en dat kan reeds sinds lang. Maar als hier gesuggereerd wordt dat de administratieve terugstelling als compensatie voor het eventuele gemis van de straf van verlaging aanvaardbaar is, dan moeten ons toch drie zaken van het hart:

ten eerste: dat deze suggestie het principiële verschil miskent tussen de door de straf- of tuchtrechter op te leggen *straf*, en de door de administratie toe te passen *maatregel*;

ten tweede: dat deze suggestie *niet verwezenlijkbaar is met betrekking tot het beroepskader van land- en luchtmacht*, omdat dit kader *uitsluitend op eigen verzoek* bij administratieve maatregel kan worden teruggesteld; men kan evengoed verwachten dat de betrokkene een verzoek zal indienen om gestraft te worden!; het is op zijn minst genomen vreemd, dat in de M.v.T. dit doekje voor het bloeden in uitzicht wordt gesteld, dat juist voor de categorie, waarvoor men zekere be-

zwaren tegen de straf van verlaging kan erkennen (al kunnen die bezwaren dan stellig en beter op andere wijze worden ondervangen) volkomen onbruikbaar blijkt; in het Voorlopig Verslag is op deze inconsequentie dan ook, zéér terecht, met nadruk gewezen;

ten derde: dat deze suggestie tendeert tot *verslechtering van de positie van de dienstplichtige onderofficier*: deze is immers geen militair ambtenaar in de zin van de Militaire Ambtenarenwet 1931 en kan dus tegen de maatregel van administratieve terugstelling niet in beroep komen bij het militair ambtenarengerecht of de Centrale Raad van Beroep; hem blijft slechts het tuchtrechtelijk beklag „tegen een krenkende of onbillijke behandeling van zijn meerdere ondervonden” (art. 9.4 van het Reglement betreffende de Krijgstucht); dit beklag moge voldoende zijn bij normale gevallen van administratieve terugstelling, het is *niet* voldoende wanneer de terugstelling een strafvervangend karakter zou gaan dragen; de met verlaging gestrafte immers heeft in het straf- zowel als in het tuchtrecht de bevoegdheid om het Hoog Militair Gerechtshof te laten beslissen!⁴⁾

In het Voorlopig Verslag, dat op 26 oktober 1960⁵⁾ verscheen, bleek dat „verscheidene” leden de straf van verlaging wensten gehandhaafd te zien, en dat hun betoog door „verscheidene andere” leden werd onderschreven (blz. 69 t/m 72).

Speciaal werd gewezen op het feit, dat afschaffing van de mogelijkheid om in vredetijd de verlaging als straf op te leggen, de moeilijkheden voor de militaire rechter m.b.t. de straftoemeting zou doen toenemen. De administratie moge een eigen recht hebben tot het nemen van maatregelen in het belang van het peil van de krijgsmacht, het is niet gewenst dat het te vaak voorkomt, dat tot zulk een maatregel als een soort verlengstuk van een rechterlijke uitspraak en praktisch terzake van hetzelfde feit wordt overgegaan. Voor de getroffenene wordt dan de indruk gewekt, dat hij dubbel gestraft wordt. Onzekerheid of de maatregel van de zijde van de administratie al of niet zal volgen, bemoeilijkt de taak van de rechter, die bij het bepalen van soort en mate der straf rekening wil kunnen houden met de mogelijke en te verwachten gevolgen daarvan. Afschaffing van de straf van verlaging zal betekenen, dat in veel méér gevallen dan tevoren de administratieve „nabehandeling” nodig zal zijn, dat in veel méér gevallen na het rechterlijk vonnis nog terugstelling bij administratieve maatregel zal moeten volgen. Dus in veel meer gevallen onzekerheid voor de rechter, en in veel meer gevallen het gevoel van dubbel „gestraft” te zijn voor de betrokkene.

⁴⁾ Art. 9.4 van het R.b.d.K. geeft de mogelijkheid van beklag bij de tot straffen bevoegde meerdere van degenen die de vermeende krenkende of onbillijke behandeling aandeed. Hoger beroep op de Centrale Raad van Beroep is *uitgesloten*, aldus C.R.v.B. op 6 dec. 1957, zie M.R.T. deel LI, blz. 197. De door de krijgsmacht met verlaging gestrafte kan in hoger beroep komen bij het H.M.G. (art. 209 Regtspleging bij de Landmacht) en de met de krijgstuuchtelijke straf van verlaging gestrafte kan zich éérs beklagen bij de chef van de strafoplegger (art. 61 W.K.) en daarna nog de eindbeslissing van het H.M.G. inroepen (art. 67 W.K.).

⁵⁾ Afdrukt in M.R.T. deel LIV, blz. 51 en vlg.

De wijze, waarop de aanval, in de M.v.T. op de straf van verlaging gedaan, in het V.V. door „verscheidene + verscheidene” leden in eerste aanleg werd afgeweerd, gaf aanleiding om te verwachten dat de Regering haar aanvalsmiddelen zou versterken, ófwel in haar standpunt enige matiging zou aanbrengen. Uit de Memorie van Antwoord welke op 9 november 1962 werd ingezonden⁶⁾ bleek daarvan echter totaal niets. Dit bracht ons er toe, argumenten en contra-argumenten nog eens beknopt samen te vatten.

Vooraf ga een opsomming van enige wijzigingen welke met betrekking tot de straf van verlaging denkbaar zijn. Het is op zichzelf al wonderlijk dat de Regering hieraan in de M.v.T. niet de geringste aandacht heeft besteed. Men heeft zelfs niet geprobeerd het eigen voorstel aannemelijker te maken door te stellen dat wijzigingen in de bestaande regeling wel denkbaar, doch bijv. om bepaalde redenen weer niet afdoende zouden zijn!

1. Men kan de woorden „onwaardig of ongeschikt” uit art. 25 W.v. M.S. schrappen; de gestrafte ontvangt dan niet een bepaald „brandmerk”; de straf kan zuiverder worden gezien als een vorm van leedtoebrenging, zoals ook andere straffen zijn;
2. men kan de toepassingsmogelijkheid beperken tot onderofficieren beneden een bepaalde rang (bijv. sergeant 1ste kl.);
3. men kan de toepassingsmogelijkheid beperken tot onderofficieren beneden een bepaalde leeftijd (bijv. 25 jaren⁷⁾;
4. men kan de toepassingsmogelijkheid beperken tot dienstplichtige kaderleden;
5. men kan de bestaande vorm van degradatie (ontnemen van elke rang) vervangen door die van retrogradatie (terugbrengen tot een bepaalde andere rang, bijv. de naastlagere);
6. men kan in de wet een termijn bepalen (of aan de rechter overlaten dit binnen een zeker maximum te doen) binnen welke de verlaagde niet mag worden bevorderd; dit niet zozeer als een verzwaring van de straf doch integendeel, opdat duidelijk blijke dat na verlaging een nieuwe bevordering geenszins uitgesloten behoeft te zijn⁸⁾.

Door aanbrenging van één of meer dezer wijzigingen in de bestaande regeling (door een simpele verandering in de redactie van art. 25 W.v. M.S. of anderszins) zou aan vele bezwaren tegemoet kunnen worden

⁶⁾ Afgedrukt in M.R.T. deel LVI, blz. 187 en vlg.

⁷⁾ Bij deze beperking zou de straf van verlaging in vreedstijd mogelijk blijven m.b.t. praktisch alle, voor eerste oefening in werkelijke dienst zijnde dienstplichtige onderofficieren, voor wie de meeste, tegen de verlaging aangevoerde argumenten geen betekenis hebben, alsmede m.b.t. de jongere beroepsonderofficieren, die misschien hun wilde haren nog niet kwijt zijn, maar die bij verlaging nog een nieuwe kans krijgen om in dienst te blijven, waaraan sommigen wellicht de voorkeur zullen geven boven een ontslag.

⁸⁾ Is de tegenwoordige opvatting, die maakt dat een ééns verlaagde praktisch niet meer voor bevordering in aanmerking wordt gebracht, voor honderd procent juist? Er zijn heel wat zéér verdienstelijke onderofficieren voortgekomen uit hen die in hun jonge jaren in de vorm van verlaging eens een fikse (en nodige) tik op hun neus hebben gehad!

gekomen en zou men het kind niet met het badwater behoeven weg te werpen, gelijk de Regering schijnt te willen doen.

Aangezien door de Regering de pensioenaanspraken als één van de mogelijke stenen des aanstoots worden genoemd menen wij te mogen opmerken, dat de pensioenwetgeving toch al geruime tijd op de helling ligt en dat er dus een prachtige gelegenheid is om die moeilijkheden op te lossen. De kwestie van het al dan niet weer herstellen in pensioenrechten van een bij vonnis uit de dienst *ontslagene* zal toch zéker wel aan de orde komen? Zou dan voor de *verlaagde*, die daarna ontslagen moet of wil worden geen oplossing denkbaar zijn? Zo in de geest van: aan de wet verlaging gestrafte (beroepsonderofficier) wordt op zijn verzoek binnen bijv. 3 maanden ontslag uit de dienst verleend, in welk geval hij de pensioenaanspraken behoudt als ware hij niet verlaagd geweest? Het is maar een idee. De man kan dan kiezen tussen een nieuwe aanloop in zijn militaire carrière of een burgerbetrekking. Een soortgelijke regeling is denkbaar wanneer het ontslag niet op verzoek, maar wegens het ontbreken van plaatsingsmogelijkheid moet worden verleend. Mij dunkt in ieder geval dat dit probleem moet kunnen worden opgelost en dat het niet nodig is, dáárvoor de straf van verlaging af te schaffen!⁹⁾

Wij laten nu de vóór de afschaffing van de straf van verlaging aangevoerde argumenten de revue passeren. Enkele stipten wij reeds aan. Terwille van de overzichtelijkheid volgt na elk argument een korte weergave van hetgeen *daartegen* kan worden aangevoerd. Ook hiervan spraken wij deels hierboven reeds. Men leze de verdediging welke „verscheidene + verscheidene” leden gevoerd hebben in extenso in het Voorlopig Verslag (M.R.T. deel LIV, blz. 69).

Drie argumenten tegen handhaving van de straf van verlaging worden in de *Memorie van Toelichting* aangevoerd, namelijk:

- a. de rechter kan moeilijk beoordelen of voor de verlaagde in de stand van matroos of soldaat nog wel emplooi is; is dat niet het geval, dan zal de administratie vaak gedwongen zijn, de betrokkene te ontslaan; deze komt dan t.a.v. zijn pensioenrechten in een aanzienlijk slechtere positie dan wanneer hij door de rechter niet met verlaging, doch met de bijkomende straf van ontslag uit de dienst zou zijn gestraft (dit argument slaat alléén op beroepspersoneel);
- ad a. *de bedoelde rechter is de militaire rechter, die beschikt over voldoende inzicht om te weten of er voor de verlaagde nog emplooi zal zijn, en die, zo niet, zich omtrent dit punt van de meest-deskundige voorlichting kan voorzien;*

⁹⁾ Een straf is per slot van rekening niet bedoeld om degeen die een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp beging, eens een pleziertje te doen. Wie meent dat een straf de sociale status van de gestrafte en zijn welstand niet mag aantasten, leze eens in par. 43 van de (Westduitse en thans geldende) *Wehrdisziplinarordnung*, waar niet minder dan 8 verschillende soorten van „Laufbahnstrafen” (o.a. de „Dienstgradherabsetzung”) worden opgesomd, die door de *Wehrdienstgerichte* kunnen worden opgelegd!

waarom zouden de administratieve bepalingen niet kunnen worden gewijzigd opdat het administratief ontslag in het genoemde geval de betrokkene niet in een slechtere positie brenge?;

- b. het is uit een oogpunt van de verhoudingen in het onderdeel onbevredigend, wanneer een verlaagde hierbij wordt ingedeeld;
- ad b. *dit bezwaar is niet geheel denkbeeldig, doch wanneer de verlaging beperkt wordt tot jongeren, en na verlaging steeds overplaatsing naar een ander onderdeel volgt, behoeft men er niet al te zwaar aan te tillen; overigens geldt dit bezwaar evenzeer bij administratieve terugstelling, omdat „de troep” zich het verschil nauwelijks realiseert; bovendien is het niet erg, dat men ervaart dat de overheid bij wangedrag niet schroomt „de strepen af te nemen”;*
- c. uit sociaal oogpunt zijn de gevolgen voor de gestrafte en diens gezin te zwaar (dit argument slaat alléén op beroepspersoneel);
- ad c. *dit argument heeft waarde, doch is te absoluut gesteld; het gewicht is afhankelijk van de rang van de verlaagde; bij invoering van retrogradatie (terugbrengen tot een lagere rang) zouden de gevolgen naar rato veel minder zwaar drukken; voor de zeer grote categorie van dienstplichtige onderofficieren is het argument niet van betekenis, omdat de status van het (eventuele) gezin niet bepaald wordt door de tijdens de dienstitijd verkregen rang; juist op dit punt liggen andere oplossingen voor de hand en het heeft zeker geen zin om ter bescherming van (ouder) beroepspersoneel ook voor de dienstplichtigen de verlaging af te schaffen;*

Nog andere argumenten tegen handhaving van de verlaging hebben wij leren kennen uit het *Voorlopig Verslag* (zie blz. 72), te weten:

- d. het is niet juist dat een onderofficier kan worden verlaagd, terwijl deze straf niet aan een officier kan worden opgelegd;
- ad d. *men ziet hier blijkbaar een in de moderne tijd niet meer passende discriminatie; waarom onze wet (en niet alleen de onze!) de verlaging voor officieren niet kent, en of er geen termen kunnen zijn om die straf alsnog in te voeren, dat is een probleem dat hier niet „en-passant” behandeld kan worden; mogen wij volstaan met te zeggen, dat hier inderdaad van discriminatie kan worden gesproken, maar dan in andere zin dan de „zeer vele andere leden” in het Voorlopig Verslag waarschijnlijk hebben bedoeld: in geval van ernstig wangedrag van de officier rest slechts, hem te ontslaan; voor de onderofficier is in een dergelijk geval, behalve het ontslag, nog een andere mogelijkheid open: de verlaging (met mogelijkheid van nieuwe bevordering bij verbeterd gedrag!)¹⁰⁾*

¹⁰⁾ Men lette in dit verband op het feit, dat in Engeland, volgens de artikelen 71 en 72 van de *Army Act 1955*, bij veroordeling tot gevangenisstraf de officier altijd tevens wordt gestraft met niet-eervol ontslag (*cashiering*), de onderofficier daarentegen met verlaging (*reduction to the ranks*).

- e. wat de verlaging als krijgstuchtelijke straf betreft, het is niet juist dat deze kan worden gehanteerd door tot straffen bevoegde meerderen die de bevoegdheid tot bevordering in het algemeen missen;
- ad e. *dit argument lijkt ons alleen dán waarde te kunnen hebben, wanneer de bevorderingsbevoegdheid aan bedoelde meerderen zou zijn ontnomen of onthouden omdat men hen niet capabel heeft geacht om te beoordelen of iemand al dan niet geschikt is om een bepaalde rang te (gaan) bekleden; in feite acht men hen wel degelijk daartoe capabel, omdat zij toch voordrachten tot bevordering moeten indienen; dat de bevorderingsbevoegdheid sterker geconcentreerd is dan de strafbevoegdheid is gedaan terwille van de mogelijkheid om bij grote krijgsmachtdelen één-zelfde bevorderingssysteem te kunnen doorvoeren!*
- f. wat de krijgstuchtelijke straf van verlaging betreft is het niet juist dat, hoewel de gestrafte toch ernstig in zijn belangen wordt geschaad, geen beroep openstaat op de administratieve rechter (ook dit argument zal wel niet op dienstplichtig personeel slaan);
- ad f. *aan de krijgstuchtelijk gestrafte (ongeacht of hij tot het beroeps- of tot het dienstplichtig personeel behoort) staan andere wegen open, te weten het beklag bij de chef van de strafoplegger, en, in tweede instantie, het inroepen van de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof (artt. 61 en 67 W.K.); daarom kon ook in de Militaire Ambtenarenwet 1931 worden bepaald dat — behalve tegen het ontslag ex art. 69 W.K., dat geen krijgstuchtelijke straf is — administratief beroep is uitgesloten o.a. tegen beslissingen tot krijgstuchtelijke strafoplegging; consequentie van het aangevoerde argument zou zijn, dat de strafrechter geheel door de administratieve rechter dient te worden vervangen: immers ook bij veroordelingen tot vrijheidsstraf, geldboete e.d. staan voor de betrokkene grote belangen op het spel!*

Tenslotte de *Memorie van Antwoord*. De opstellers geven toe dat zij zich met de beschouwingen van „verscheidene + verscheidene” leden in het Voorlopig Verslag in verschillende opzichten kunnen verenigen. Echter kunnen zij niet de conclusie delen, dat de verlaging voor onder-officieren dient te worden gehandhaafd.

Wie, dit lezende, nu verwacht dat nieuwe argumenten in het veld zullen worden gebracht om kracht bij te zetten aan het in de *Memorie van Toelichting* betoogde, komt bedrogen uit. De *Memorie van Antwoord* vat het standpunt van de ondertekenaars nog eens kort samen. Wel wordt gezegd dat hierbij dan „tevens moge blijken, waarom de tegen het voorstel tot afschaffing van de verlaging ingebrachte bezwaren hen niet hebben overtuigd”, maar veel méér dan een koppig vasthouden aan het eens ingenomen standpunt hebben we uit de M.v.A. niet kunnen lezen. Men oordele:

Herhaald wordt, met enigszins andere woorden, dat de opstellers menen dat de straf van verlaging voor de handhaving van de krijgstucht niet onmisbaar is. Wij zeiden reeds, dat dit bij gebrek aan nadere adstructie op zichzelf een volkomen gratuite bewering is.

Herhaald wordt, dat aan straf- en tuchtrechter bij afschaffing van de verlaging nog voldoende middelen ten dienste staan. Dit is nu juist de vraag! Enig bewijs voor deze stelling wordt niet geleverd. Er zijn andere middelen, zeker, maar is dit *voldoende* . . . ?

Herhaald wordt, dat het voor de rechter uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk is, te beoordelen of voor de verlaagde militair nog een reële plaatsingsmogelijkheid in de dienst aanwezig is. Het enige nieuws in dit verband is een tussenzin: „— mede in verband met psychologische factoren, welke bij dit vraagstuk een rol spelen —”, welke waarschijnlijk als nevelscherf moet dienen om te verhullen dat men in wezen geen nieuw argument aanvoert. Spelen dan niet bij elke strafrechtelijke of tuchtrechtelijke strafoplegging, en bij de beoordeling van de mogelijke gevolgen daarvan psychologische factoren een rol? Heeft men dan zo weinig besef van de taak en verantwoordelijkheid van de rechter?

Bij herhaling wordt gewezen (*nu* gelukkig met een beperking tot het beroepspersoneel!) op de mogelijke ongewenste administratieve consequenties welke aan een verlaging verbonden kunnen zijn. Wij stelden hierboven *ad a* reeds de vraag, waarom de administratieve bepalingen dan niet zo nodig zouden kunnen worden gewijzigd? In ieder geval nemen wij er gaarne akte van dat dit bezwaar dus *niet voor het dienstplichtig kader geldt*. Waarom dan tóch ook daarvoor de verlaging afschaffen?

Bijzonder handig geredigeerd is de vijfde alinea van de paragraaf „De verlaging” op blz. 11 van de Memorie van Antwoord. De oppervlakkige lezer moet wel uit de woorden „Tenslotte willen de ondergetekenden opmerken . . . enz.” de indruk krijgen, dat er nog een nieuw argument aan de reeds geponeerde zal worden toegevoegd. In wezen volgt alweder *de herhaling* van een reeds in de Memorie van Toelichting aangevoerd argument. T.a.p. lezen wij immers op blz. 611 dat in vreedstijd voldoende andere middelen (dan de verlaging) tot handhaving van de krijgstucht beschikbaar zijn en „*ook kan bij ongeschiktheid om de beklede rang te vervullen eventueel tot terugstelling bij administratieve maatregel worden overgegaan*”.

Hierop is in het Voorlopig Verslag nogal fel gereageerd, o.a. met de woorden „*Zeer vreemd is de opmerking, dat bij gebleken ongeschiktheid tot het blijven vervullen van de beklede rang eventueel tot terugstellen bij administratieve maatregel kan worden overgegaan. Zeer vreemd, aangezien dat terugstellen voor het beroepspersoneel slechts mogelijk is op verzoek van de betrokkene. De oplossing, welke men zegt achter de hand te hebben, is dus niet deugdelijk voor de categorie, voor welke de aangevoerde argumenten nog enige waarde hebben*”. Dit in verband met hetgeen wij hierboven reeds betoogden, speciaal *ad a* en *ad c*. Zoals wij al opmerkten: men had er nog aan kunnen toevoegen dat de

dienstplichtige onderofficier bij terugstelling minder beroepsmogelijkheid heeft dan bij verlaging.

In de Memorie van Antwoord kon de opmerking uit het Voorlopig Verslag niet weerlegd worden, maar, zoals wij reeds zeiden, men volstond met het argument (nu dan met een beperking tot het dienstplichtig kader) te *herhalen*.

Waarom de tegen het afschaffingsvoorstel ingebrachte bezwaren de ondertekenaars van de M.v.A. niet hebben overtuigd, blijkt ondanks de bewering van het tegendeel uit de M.v.A. in wezen *in het geheel niet*.

Over hetgeen in het Voorlopig Verslag o.i. zeer terecht werd opgemerkt over de moeilijkheden die de rechter bij het bepalen van strafsoort en -maat kan ondervinden door het bewustzijn, dat de veroordeelde na zijn vonnis wellicht nog aan een administratieve behandeling zal worden onderworpen, wordt in de M.v.A. niet ingegaan. Slechts wordt — hetgeen reeds in het V.V. geredelijk was toegegeven — vooropgesteld dat behalve de rechter ook de administratie haar bevoegdheden bezit.

In het V.V. werd gewezen op het feit dat de betrokkene, hoe ten onrechte ook, het zal aanvoelen als een dubbele „bestrafning”, wanneer *na* 's rechters vonnis hem nog een administratieve maatregel wordt opgelegd. De tendens van het betoog was dat een dergelijke „samenloop”, hoezeer soms ook onvermijdelijk, zoveel mogelijk moet worden vermeden, en dat bij afschaffing van de straf van verlaging het aantal gevallen van dergelijke „samenloop” integendeel sterk zal toenemen.

Welnu, de ondertekenaars van de M.v.A. willen wel toegeven, dat er bij de beslissing of een veroordeelde al dan niet administratief moet worden teruggesteld, „*steeds naar gestreefd dient te worden niet de indruk te laten postvatten als zou er na een veroordeling door de rechter nog een bestraffing door de administratie plaatsvinden*”.

Het is heel mooi gezegd, maar wat betekent het? Zou de straf van verlaging door de rechter niet meer kunnen worden gehanteerd dan zal toch ongetwijfeld althans in een aantal gevallen waarin de rechter de bijkomende straf van verlaging zou hebben opgelegd, door de administratie tot terugstelling bij administratieve maatregel *moeten* worden overgegaan? Dat is toch precies wat in de M.v.T. bedoeld werd toen men de administratieve terugstelling als een mogelijke compensatie voor de af te schaffen verlaging noemde? En hoe wil men het dan klaarspelen om die terugstelling zó op te leggen dat *niet* de indruk kan postvatten als zou er na een veroordeling door de rechter nog een bestraffing door de administratie plaatsvinden?

Nu, dank zij het bestaan van de straf van verlaging, behoeft de administratie slechts bij uitzondering die indruk van een dubbele berechting te riskeren. Schaft men de straf van verlaging af, dán zal diezelfde administratie, het in de M.v.A. genoemde loffelijk streven ten spijt, keer op keer tot het wekken van die indruk worden gedwongen!

In het V.V. is gezegd, dat afschaffing van de straf van verlaging in vrede stijd de moeilijkheden voor de rechter zal doen toenemen en de rechtszekerheid voor de gestrafte zal doen verminderen. De opstellers

van de M.v.A. zijn er niet in geslaagd, de onjuistheid van deze bewering aan te tonen. De laatste vier regels van de „paragraaf” over de verlaging hebben ons verbijsterd!

Samenvattend kunnen wij niet anders vaststellen dan dat het probleem van de straf van verlaging (een probleem dat stellig bestaat) door de Regering slechts fragmentarisch is behandeld en uitsluitend van één bepaalde hoek uit is belicht; dat het antwoord op de terzake door kamerleden gemaakte opmerkingen geen enkele bijdrage heeft geleverd tot een beter inzicht in de betrokken materie en dat met name de laatste regels van dit antwoord door de praktijk niet zullen kunnen worden wáár gemaakt!

Mogen de wijzigingsvoorstellen ten deze nimmer tot wet verheven worden!

WETGEVING

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie ¹⁾

Nr. 13

MEMORIE VAN ANTWOORD

(Ingezonden bij brief van 9 november 1962)

ALGEMEEN

Het verheugt de ondergetekenden, dat de bijzondere commissie hun standpunt deelt, dat het militaire strafprocesrecht dringend aan een algehele herziening toe is en dat een doelbewuste en consequent doorgevoerde aansluiting met het commune strafprocesrecht zo spoedig mogelijk dient te worden verwezenlijkt. Zij delen de zorg van de commissie, dat dient te worden vermeden, dat door deze partiële wijziging de noodzakelijke algehele herziening wederom een onaanvaardbare vertraging ondergaat. Juist hierom zijn zij erop bedacht de partiële herziening binnen bepaalde objectieve grenzen te houden, opdat enerzijds de stimulans tot het doorzetten van een algehele herziening niet zal verzwakken en opdat anderzijds de onderhavige herziening niet zal worden tot een „mer à boire”.

Indien enerzijds bepaalde bezwaren kleven aan een partiële herziening als de onderhavige, anderzijds biedt zij ook voordelen. Het voorlopig verslag geeft inzicht in de gedachten welke in het Parlement over de herziening van het militaire strafprocesrecht leven, hetgeen de voorbereiding van die herziening aanzienlijk vergemakkelijkt. In dit licht gezien stellen de ondergetekenden het dan ook op prijs, dat in het voorlopig verslag zoveel onderwerpen — ook onderwerpen, die naar hun oordeel niet voor regeling in het onderhavige ontwerp in aanmerking komen — aan de orde zijn gesteld.

¹⁾ M.R.T. LI (1958) blz. 498 e.v., LII (1959) blz. 433, LIV (1961) blz. 50 e.v. (Red. M.R.T.).

Vanuit de commissie is de suggestie geuit, dat een spoedige totstandkoming van de definitieve herziening van het militaire strafprocesrecht zal worden gediend door een parlementaire behandeling van vraagpunten gelijk bij het Burgerlijk Wetboek heeft plaatsgevonden. De ondergetekenden zien de voordelen van een dergelijke procedure zeer wel in en verklaren zich gaarne bereid aan de suggestie gevolg te geven. Zij zijn voornemens te bevorderen, dat een aantal vraagpunten, die op de beginselen van een algehele herziening betrekking hebben, aan de Kamer worden voorgelegd op zodanig tijdstip, dat deze vraagpunten bij de Kamer in behandeling kunnen komen binnen redelijke tijd na de beëindiging van de mondelinge behandeling van het onderhavige ontwerp.

Uit het feit, dat tussen de commissie en de Regering overeenstemming bestaat over de noodzaak om ten spoedigste tot een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht te komen en over de wenselijkheid deze algehele herziening door een behandeling op vraagpunten voor te bereiden, vloeien naar het oordeel van de ondergetekenden een aantal beperkingen voort, die bij de behandeling van de partiële herziening van het militaire strafprocesrecht in acht dienen te worden genomen. Alvorens daarop in te gaan moge echter eerst aandacht worden gewijd aan een aantal andere punten, die in het voorlopig verslag onder het hoofd Algemene Inleiding op de drie wetsontwerpen aan de orde zijn gesteld.

Allereerst moge daarbij van de gelegenheid gebruik worden gemaakt om een mogelijk misverstand op te helderen. In de algemene inleiding van het voorlopig verslag wordt de doelstelling van het wetsontwerp, zoals deze in de memorie van toelichting is gegeven, geciteerd. Als doelstelling wordt genoemd de consolidatie van de modernisering, aanpassing aan de wijzigingen welke zich in het militaire apparaat hebben voltrokken, en handhaving van de concordantie tussen het voor de verschillende onderdelen van de krijgsmacht geldende strafprocesrecht. Deze doelstellingen zijn echter in de memorie van toelichting niet vermeld als doelstelling van de totaliteit van de drie wetsontwerpen, doch slechts als doelstelling van dat wetsontwerp hetwelk betrekking heeft op de wijziging van het militaire strafprocesrecht. De doelstelling van de wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht wordt zowel in hoofdstuk I als in hoofdstuk III van de toelichting algemener omschreven. Aangezien voor wat het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht betreft op het ogenblik geen algehele herziening op het programma staat, is op dat gebied geen aanleiding aanwezig wijzigingen, die men wenselijk zou achten, thans buiten behandeling te laten. De definitieve herziening van het militaire strafprocesrecht zal immers op het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht geen betrekking hebben. De ondergetekenden menen dan ook te mogen concluderen, dat de beschouwingen in de algemene inleiding van het voorlopig verslag aan de opportuniteit en omvang van de partiële herziening gewijd, uitsluitend betrekking hebben op het eerste wetsontwerp (de wijziging van het militaire strafprocesrecht) en niet op de beide andere wetsontwerpen. Noch over de opportuniteit

noch over de omvang van deze beide andere wetsontwerpen bestaat naar het oordeel van de ondergetekenden tussen de commissie en de Regering in beginsel verschil van mening. Uit het voorgaande volgt ook, dat de opmerking van sommige leden, op blz. 2, tweede kolom, van het voorlopig verslag aan het woord, dat er een zekere tegenspraak zou zijn tussen de omschrijving van de doelstellingen in hoofdstuk I van de memorie van toelichting en die gegeven in hoofdstuk III, feitelijke grond mist.

De commissie acht het teleurstellend, dat thans nog slechts een gedeeltelijke herziening van het militaire strafprocesrecht wordt voorgesteld. De ondergetekenden hebben voor deze teleurstelling wel begrip, doch zij menen anderzijds dat deze, althans voor wat de periode na 1945 betreft, niet gerechtvaardigd is. Ter adstructie van hun opvatting moge de gang van zaken na 1945 nogmaals worden gereleveerd. De toestanden hier te lande na de bevrijding waren aanvankelijk van dien aard, dat een onderwerp als de herziening van het militaire strafprocesrecht niet in de eerste plaats in het centrum van de belangstelling stond en dat trouwens de gelegenheid zou hebben ontbroken een dergelijke herziening aan te vatten, daar andere aangelegenheden de beschikbare werkkraft opeisten. Toen de uitzending van troepen naar Indonesië in 1949 werd beëindigd, waren de omstandigheden hier te lande zodanig dat er alle aanleiding bestond de bijzondere berechting door krijgsraden te velde te beëindigen en wederom over te gaan op een normale vredesrechtspleging. Dit was echter om verschillende in de memorie van toelichting uiteengezette redenen niet mogelijk zonder wijziging te brengen in de rechtspleging landmacht en de rechtspleging zeemacht. Een beperkte wijziging van de rechtspleging landmacht en de rechtspleging zeemacht om deze overgang naar de vredesrechtspleging mogelijk te maken, is toen mede op aandrang van de Staten-Generaal ter hand genomen. Het lag voor de hand te opteren voor een beperkte wijziging van de beide militaire rechtsplegingen, aangezien een andere gedragslijn de overgang naar de vredesrechtspleging uiteraard zeer geruime tijd zou hebben uitgesteld. Toen een ontwerp voor een dergelijke beperkte wijziging praktisch gereed was, vingen in Parijs de onderhandelingen aan over de totstandkoming van de Europese Defensiegemeenschap. Deze onderhandelingen leidden in begin 1952 tot een verdrag. Dit verdrag bevatte de opdracht Europese regelingen met betrekking tot het militaire strafrecht en strafprocesrecht tot stand te brengen. Onder die omstandigheden bestond er geen enkele aanleiding nationaal een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht aan te vatten. Toen in 1954 bleek dat de Europese Defensiegemeenschap door Frankrijk niet werd aanvaard en derhalve niet tot stand zou komen, zijn de werkzaamheden aan het ontwerp tot beperkte wijziging van de rechtsplegingen hervat. Inmiddels was het Statuut voor het Koninkrijk tot stand gekomen en was het noodzakelijk geworden de rechtsplegingen aan deze nieuwe situatie aan te passen. Ook was het militaire strafprocesrecht door het tot stand komen van het Statuut tot Koninkrijksmaterie verklaard en moest over het ontwerp over-

leg met Suriname en de Nederlandse Antillen worden gevoerd. Daarnaast maakte de Koninkrijksstructuur en de toenemende internationale samenwerking het dringend nodig, dat ook op het gebied van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht voorzieningen werden getroffen. Ook deze voorzieningen konden bezwaarlijk worden uitgesteld totdat een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht zou zijn voorbereid, terwijl de beschikbare personeelssituatie niet toeliet aan beide ontwerpen gelijktijdig te arbeiden.

Uit het voorgaande volgt, dat het onderhavige ontwerp van de partiële herziening van het militaire strafprocesrecht min of meer onvermijdelijk uit de loop der omstandigheden is voortgevloeid. Het zou niet verantwoord zijn geweest indiening van het reeds gereedgekomen ontwerp achterwege te laten in verband met de voorgenomen algehele herziening. Zowel de overgang naar de vredesrechtspleging als de invoering van een aantal nuttige verbeteringen zou daardoor nodeloos voor geruime tijd worden uitgesteld.

Ook mag hier nog wel worden gereleveerd, dat de Regering bij herhaling aan de Kamer heeft medegedeeld, dat een partiële herziening van het militaire strafprocesrecht als thans voorgesteld in voorbereiding was. Vanuit het Parlement is op deze mededelingen nimmer gereageerd met de opmerking dat niet een partiële, doch een algehele herziening diende te worden voorbereid.

Vele leden wijzen er in het voorlopig verslag op, dat in de algemene inleiding op de drie wetsontwerpen t.a.v. de overgang naar de normale vredesrechtspleging de indruk wordt gevestigd dat aan de vredesrechtspleging en oorlogsrechtspleging andere beginselen ten grondslag zouden liggen. Het leek deze leden beter om te spreken van de organisatie der militaire rechtspleging in tijd van vrede en in tijd van oorlog. De ondergetekenden merken in dit verband op, dat de gewraakte visie noch impliciet noch expliciet in de algemene inleiding van de memorie van toelichting tot uitdrukking is gebracht. Nadat bij de wet van 3 juli 1947 de mogelijkheid van hoger beroep op het hoog militair gerechtshof ook werd opengesteld van de vonnissen van de krijgsraden te velde, kan — althans voor wat de rechtspleging in de enge zin van procesvoering betreft — inderdaad niet meer gezegd worden, dat aan de oorlogsrechtspleging andere beginselen ten grondslag zouden liggen dan aan de vredesrechtspleging. Wel liggen grote verschillen op het terrein van de organisatie der militaire rechtspleging. De organisatie van de rechtspleging, met name de organisatie van de rechterlijke colleges, is echter voor de kwaliteit van de rechtsbedeling van bijzonder belang. Althans formeel kan op het terrein van de organisatie van de rechtspleging wel degelijk van verschillende beginselen ten aanzien van de vredesrechtspleging en de oorlogsrechtspleging worden gesproken. In de vredesrechtspleging is de krijgsraad samengesteld uit een door de Kroon voor het leven benoemde burgerrechtsgeleerde als president en een door de Kroon benoemde burgerrechtsgeleerde als auditeur-militair. De oprichting en indeling van de krijgsraden geschiedt alsdan door de Kroon. Voor wat de oorlogsrechtspleging betreft, die thans nog geldt, is de op-

richting en indeling van de krijgsraden een zaak van een militaire autoriteit, de commanderende generaal, en worden ook de president en de auditeur-militair door hem benoemd. De waarborg die gelegen is in een benoeming voor het leven, ontbreekt. De krijgsraden zijn geheel uit militairen samengesteld. De huidige regeling van de oorlogsrechtspleging vertoont derhalve tegenover die van de vredesrechtspleging een duidelijke verschuiving van het justitiële naar het militaire vlak. Een ook formele overgang van de oorlogsrechtspleging naar de vredesrechtspleging is dan ook geenszins van belang ontbloeit.

Algemeen zijn bedenkingen geuit tegen de omvang van de huidige partiële herziening. Enerzijds is men van oordeel dat de voorgestelde wijziging niet ver genoeg gaat, anderzijds is ook van bepaalde zijde opgemerkt, dat de wijziging, althans op sommige punten, veel verder gaat dan door de in de memorie van toelichting omschreven doelstelling wordt geboden. Verscheidene leden en ook sommige andere leden zijn van oordeel, dat de gewenste snelle overgang van de huidige krijgsraden te velde naar de zogenaamde vredeskrijgsraden op veel eenvoudiger wijze op elk gewild ogenblik zijn beslag had kunnen krijgen. Een nadere adstructie van dit standpunt ontbreekt; met name ontbreekt een weerlegging van de uiteenzettingen die in de memorie van toelichting aan dit onderwerp zijn gewijd. Onder deze omstandigheden valt het de ondergetekenden moeilijk met de bedoelde leden in discussie te treden. Zij mogen derhalve volstaan met nogmaals de uiteenzetting, in de memorie van toelichting gegeven, te herhalen. De militaire rechtspraak is sinds 1940 met gebruikmaking van de minder stringent geformuleerde bepalingen van de oorlogsrechtspleging en enkele wetsbesluiten uit de Londense periode in aanzienlijke mate geëvolueerd in de richting van de ook bij het burgerlijk strafproces geldende beginselen. Het zou van een onjuist beleid getuigen, indien men deze ontwikkeling over het hoofd zag en de klok met betrekking tot het militaire strafprocesrecht zou terugzetten. De opzet — ook van de algehele herziening — is immers juist om een grotere integratie van het militaire strafproces in het algemene strafprocesrecht te bewerkstelligen. De in de oorlogsrechtspleging bereikte verworvenheden kunnen echter slechts behouden blijven, indien deze uitdrukkelijk in de voor de vredesrechtspleging geldende bepalingen worden geïncorporeerd. Dit is nu eenmaal bij een gedetailleerd in de wet geregelde materie als strafprocesrecht een vrij omvangrijke arbeid. Een andere eveneens vrij omvangrijke arbeid die niet kan worden nagelaten, indien men wederom tot toepassing van de vredesrechtsplegingen wil overgaan, is de aanpassing van die vredesrechtsplegingen aan de sinds 1940 ingrijpend gewijzigde structuur van de krijgsmacht. Bovendien meende de Regering, dat het Statuut voor het Koninkrijk de noodzaak meebrengt om de gelegenheid welke de onderhavige herziening biedt tot aanpassing van het militaire strafprocesrecht aan de nieuwe structuur van het Koninkrijk inderdaad te benutten.

Algemeen is de commissie van oordeel, dat het onderhavige ontwerp

op verschillende punten niet ver genoeg gaat. Algemeen acht men een regeling van de controle op het voorarrest, een vroegere inschakeling van een raadsman in het strafproces, een voorziening voor revisie en een regeling met betrekking tot burgerverdachten dringend noodzakelijk. Ook ten aanzien van andere onderwerpen is van uiteenlopende zijden op uitbreiding van het terrein der herziening aangedrongen. Genoemd is o.a. de invoering van cassatie, de schrapping uit de bestaande wetten van de niet-gebruikte verouderde artikelen en het moderniseren van de terminologie, de samenvoeging van de beide rechtsplegingen tot één wetboek van militair strafprocesrecht, het brengen van wijziging in de bevoegdheidsverdeling tussen de militaire verwijzingsautoriteit en de openbare aanklager, de wijziging van de status van een der militaire leden van de krijgsraad. Ten slotte wordt verder in het voorlopig verslag nog gevraagd naar een principiële gedachtenwisseling over de vraag of het nodig en gewenst is, dat een militair van de normale strafrechter wordt afgetrokken en zo ja, in hoeverre.

Alvorens hun opvatting omtrent deze lange lijst van desiderata, die tenderen naar een uitbreiding van deze partiële herziening, te adstrueren, willen de ondergetekenden eerst hun erkentelijkheid uitspreken voor het begrip dat vele leden blijkens het voorlopig verslag hebben getoond voor de beperkte strekking welke de Regering aan de onderhavige wetsontwerpen heeft gegeven. Met de door deze leden op — blz. 2, tweede kolom aan het woord — omtrent dit aspect gegeven uiteenzetting stemmen zij gaarne in. Met deze leden zien zij de thans voorgestelde regeling als een interimregeling die zij geen lange levensduur toewensen en die de totstandkoming van een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht niet in aanzienlijke mate mag vertragen.

Indien men de lijst van desiderata beschouwt, blijkt dat deze, op de positie van de officier-commissaris en de regeling van het opsporingsonderzoek na, een vrijwel volledige opsomming bevat van die punten, die bij een algehele herziening van het militaire strafprocesrecht de hoofdschotel zullen moeten vormen. Op deze grond zou het gevolg geven aan al deze desiderata reële gevaren meebrengen voor de totstandkoming van de algehele herziening; de stimulans voor een dergelijke herziening zou dan immers in ernstige mate worden verzwakt. In ieder geval zou de algehele herziening aanmerkelijk worden vertraagd, aangezien de verwerking van al deze desiderata in de bestaande teksten van de beide rechtsplegingen een uitermate omvangrijke en tijdrovende bezigheid is. Bovendien valt daarbij nimmer een resultaat te bereiken dat gelijkwaardig is aan het resultaat dat verwezenlijking van de desiderata in het kader van een algehele herziening kan opleveren. Ten slotte zouden bij deze manier van werken de voordelen verloren gaan die een systematische beoordeling, in hun onderling verband, van alle punten die bij het militaire strafprocesrecht aan de orde zijn, kan opleveren; dit is immers praktisch slechts bij een behandeling op vraagpunten mogelijk. Het gemeenschappelijke uitgangspunt van de Regering en van de commissie, dat de onderhavige voorziening geen onaanvaardbare vertraging van de algehele herziening mag meebrengen en dat die algehele

herziening door een behandeling op vraagpunten dient te worden voorbereid, brengt dan ook naar het oordeel van de ondergetekenden mede, dat aan de geuite desiderata thans slechts in beperkte mate gevolg kan worden gegeven.

Gegeven het feit dat er sprake is van een interimregeling en dat zowel bij de Regering als bij de Kamer vele desiderata op het gebied van het militaire strafprocesrecht overblijven, is het uitermate gewenst een objectief gemeenschappelijk criterium te vinden waaraan kan worden gemeten of bepaalde desiderata nu of eerst bij de algehele herziening dienen te worden verwezenlijkt. Zonder een dergelijk gemeenschappelijk criterium is het maken van een verantwoorde keuze immers uitermate moeilijk.

De ondergetekenden willen niet nalaten in dit verband te vermelden, dat ook van hun zijde urgente, niet in het voorlopig verslag aangeroeerde desiderata op het gebied van het militaire strafprocesrecht bestaan. Met name op het gebied van het voorbereidend onderzoek vertoont het militaire strafprocesrecht ernstige lacunes die in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding geven. Om een spoedige totstandkoming van de algehele herziening niet in gevaar te brengen heeft de Regering er echter van afgezien dit onderwerp bij de onderhavige herziening aan de orde te stellen.

Het criterium dat de Regering bij het opstellen van het onderhavige ontwerp als richtsnoer heeft gediend, is weergegeven in het eerste gedeelte van hoofdstuk II van de memorie van toelichting. In het voorlopig verslag zijn geen concrete suggesties voor een ander criterium gedaan. Aangezien, zoals hiervoren betoogd, een bepaald criterium niet kan worden gemist, meent de Regering aan het in de memorie van toelichting omschreven criterium te moeten vasthouden.

Na deze meer algemene beschouwing menen de ondergetekenden thans te kunnen overgaan tot een behandeling van de geuite desiderata afzonderlijk. Aan enkele van deze desiderata is reeds aandacht gewijd in de brief van de eerste ondergetekende van 1 december 1959 die in het voorlopig verslag is opgenomen. Blijkens die brief zijn de ondergetekenden bereid een voorlopige regeling van de rechterlijke controle op het voorlopig arrest en van de positie van de raadsman in het ontwerp op te nemen, indien een meerderheid uit de Kamer daarop bepaaldelijk prijs stelt. Van deze beide onderwerpen kan immers met goede wil nog gezegd worden, dat zij binnen het kader van het onderhavige ontwerp — binnen het kader derhalve van de in hoofdstuk II van de memorie van toelichting omschreven criteria — vallen. De ondergetekenden hebben begrip voor de opvatting van de commissie, dat deze beide onderwerpen, mede gezien de onwelwillende belangstelling waarvan de militaire rechtspraak het middelpunt is geweest bij een nogal geruchtmakende zaak, bij een herziening als de onderhavige niet buiten beschouwing kunnen worden gelaten. Zij hebben dan ook overeenkomstig hun toezegging bij nota van wijzigingen een aanvulling van het ontwerp op deze punten voorgesteld. Voor de toelichting op deze aanvulling moge naar bedoelde nota van wijziging worden verwezen.

De ondergetekenden menen uit het voorlopig verslag te mogen concluderen, dat op invoering van de mogelijkheid van cassatie bij de onderhavige herziening door de commissie niet meer wordt aangedrongen. Inderdaad zal, zoals in het voorlopig verslag wordt opgemerkt, de inpassing van cassatie in het wetsontwerp niet eenvoudig zijn. Bovendien kan over de wenselijkheid van het invoeren van cassatie zeer verschillend worden gedacht, terwijl van enige urgentie in dit opzicht zeker niet is gebleken. Het verdient dan ook bepaaldelijk aanbeveling dit punt te bezien in het kader van de algehele herziening. Hiertoe bestaat te meer reden, omdat eerst dan bekend zal worden welk „gezicht” onze militaire rechtspleging in de toekomst zal hebben.

Ten aanzien van de revisie blijft de commissie een onmiddellijke voorziening noodzakelijk achten. De commissie wijst er verder op dat een regeling van de herziening niet zoveel tijd zou vorderen dat daardoor een noemenswaardige vertraging in de behandeling van het onderhavige wetsontwerp zou worden veroorzaakt. De ondergetekenden erkennen gaarne de wenselijkheid ook in het militaire strafprocesrecht het rechtsmiddel van de herziening in te voeren. Ook zou een invoering van de herziening — zelfs in het militaire strafprocesrecht in zijn huidige vorm — ongetwijfeld minder moeilijk zijn dan de invoering van de mogelijkheid van cassatie. Toch dienen de moeilijkheden op dit gebied niet te worden onderschat, zeker als men de tot nu bestaande bevoegdheidsverdeling tussen de gewone rechterlijke macht en de militair-rechterlijke macht bij een herziening als de onderhavige onaangetast wil laten. De reden dat de ondergetekenden ook thans nog menen het rechtsmiddel van de herziening niet in de onderhavige wijziging te moeten betrekken, is echter niet in de eerste plaats gelegen in de technische moeilijkheden die daaraan zouden zijn verbonden. Deze reden is veeleer, dat dit niet zou passen in het beperkte kader van het onderhavige ontwerp, waaraan hiervoren uitvoerig aandacht is besteed. Een praktische urgentie, zoals ten aanzien van de rechterlijke controle op het voorarrest en de positie van de raadsman, ontbreekt hier. De kwestie van de herziening achten de ondergetekenden bepaald niet urgent dan andere desiderata die eveneens tot de algehele herziening zullen moeten worden bewaard.

Een ander punt waarop de commissie het treffen van een voorziening dringend nodig acht, is de positie van de burgerverdachten. De commissie is van mening dat regelingen terzake geheel ontbreken. Op dit punt is er blijkbaar sprake van een misverstand. De voorgestelde tekst van artikel 13 van de rechtspleging landmacht en artikel 8a van de rechtspleging van de zeemacht beoogt voor de hierbedoelde gevallen een regeling te scheppen. Deze artikelen bepalen immers, dat indien de verdachte niet ressorteert onder een commanderende officier, van het gepleegde feit kennis wordt gegeven aan de daartoe door de Kroon aangewezen commanderende generaal respectievelijk de door de Kroon aangewezen vlootvoogd. Dezen handelen vervolgens, voor zover mogelijk, als waren zij de commanderende officier van de verdachte. Zoals ook uit de memorie van toelichting blijkt, zijn deze bepalingen in de

eerste plaats geschreven voor de verdachte die de burger-status heeft en in verband daarmee niet ressorteert onder een commanderende officier. Uit het voorschrift volgt, dat de door de Kroon aangewezen commanderende generaal respectievelijk de door de Kroon aangewezen vlootvoogd ten opzichte van een zodanige burger-verdachte alle bevoegdheden bezit die een commanderende officier bezit ten aanzien van een onder hem ressorterende militaire verdachte. Er is dan ook naar de mening van de ondergetekenden in casu geen sprake van een lacune.

Een ander desideratum, dat in het voorlopig verslag is geuit, is integratie van de beide rechtsplegingen in een wetboek van militair strafprocesrecht en modernisering van de terminologie. Met het voorgaande hangt ten nauwste samen de wens om te komen tot een integratie van de krijgsraden. Het is duidelijk dat een integratie van de beide rechtsplegingen bij de onderhavige herziening zou zijn geboden, indien bij die herziening tot een integratie van de krijgsraden zou worden besloten. Zoals in de memorie van toelichting echter reeds werd betoogd, hangt de keuze tussen geïntegreerde krijgsraden — dit wil zeggen algemene krijgsraden ten aanzien van elk der krijgsmachtonderdelen bevoegd — en aparte krijgsraden voor ieder der krijgsmacht delen onverbrekkelijk samen met de gehele structuur van de militair-rechterlijke organisatie. Voor sommigen zullen bepaalde argumenten voor de ene of voor de andere oplossing zo zwaar wegen, dat zij een duidelijke voorkeur voor een van beide oplossingen zullen hebben, welke de structuur van de militair-rechterlijke organisatie ook zij. Voor anderen echter zal een verantwoorde keuze slechts mogelijk zijn tegen de achtergrond van een *bepaalde* militair-rechterlijke structuur. Om deze reden — het feit dat de pro's en contra's van elk der beide oplossingen worden beïnvloed door de militair-rechterlijke structuur — is de kwestie van de integratie der krijgsraden buiten het kader der onderhavige herziening gelaten en behoort zij naar het oordeel van de ondergetekenden ook daarbuiten te blijven. De kwestie van een integratie van de rechtsplegingen (hun verwerking in één wetboek) is op zich zelf — derhalve los gezien van de kwestie van de integratie van de krijgsraden — slechts een zaak van vormgeving zonder directe materiële betekenis. Een integratie der rechtsplegingen behoort dan ook, mede gezien de zeer omvangrijke arbeid die daaraan zou zijn verbonden, in het kader van een partiële herziening niet ter hand te worden genomen. Hetzelfde geldt voor een modernisering van de terminologie. Het schrappen van niet gebruikte verouderde artikelen heeft in het onderhavige ontwerp plaats gehad voor zover dit, gezien de tussen de verschillende artikelen bestaande samenhang, mogelijk was.

Verder is de suggestie geuit de partiële herziening te benutten voor een wijziging van de samenstelling van de krijgsraden, waardoor het overwicht aldaar bij de beroepsrechter zou komen te berusten. Een wijziging als deze valt echter duidelijk buiten het kader van het ontwerp zoals in de memorie van toelichting omschreven. Verder geldt ook hier, gelijk bij de kwestie van de integratie der krijgsraden, dat het moei-

lijk is een definitief oordeel over deze suggestie uit te spreken zonder de toekomstige vorm en omvang van de militaire rechtspraak te kennen. De ondergetekenden menen dan ook dat een voorstel als dit niet bij de onderhavige herziening dient te worden betrokken.

Bij vele leden is de vraag gerezen, of een aparte oorlogsrechtspleging en een bijzonder voor de oorlogstoestand samengesteld militair gerecht, gezien de moderne organisatie van de krijgsmacht, nog wel op hun plaats zijn. Deze leden onderkennen, dat in bepaalde oorlogsomstandigheden ten aanzien van de militaire rechtspraak behoefte bestaat aan een zeker gelegaliseerd noodrecht, maar meenden dat dit niet door het enkel intreden van de oorlog in het leven hoeft te worden geroepen, doch eerder door tactische omstandigheden bepaald behoort te worden. Zij stelden de vraag of de Regering bij wege van modernisering van de gedachte van een „berende vesting” een aan de huidige oorlogstoestand ontleende tactische omschrijving van deze noodtoestand zou kunnen geven.

De ondergetekenden onderschrijven volledig de opvatting, dat in beginsel noch een aparte rechtspleging die automatisch bij het intreden van een oorlogstoestand van toepassing wordt, noch speciale, uitsluitend voor de oorlogstoestand samengestelde, militaire gerechten gewenst zijn. Het ontwerp bevat dan ook geen automatische onderscheiding tussen rechtspleging in oorlogs- en rechtspleging in vreedstijd.

In vreedstijd wordt de rechtspleging verzorgd door de permanente krijgsraden en, voor zover daaraan behoefte bestaat, door mobiele krijgsraden. Voor beide soorten krijgsraden geldt dezelfde rechtspleging. De verschillen tussen beide categorieën krijgsraden zijn voornamelijk hierin gelegen dat de vereisten voor benoeming in de mobiele krijgsraden minder stringent zijn gesteld dan die voor de permanente krijgsraden. Verder is een verschil dat de president van een mobiele krijgsraad, wegens het niet permanente karakter daarvan, niet voor het leven kan worden benoemd.

Ook in oorlogstijd wordt de berechting verzorgd door permanente en door mobiele krijgsraden. Gezien de onder die omstandigheden te verwachten uitbreiding van het militaire apparaat zal het aantal mobiele krijgsraden alsdan waarschijnlijk uitbreiding ondergaan. In geval van oorlog geldt in beginsel dezelfde rechtspleging als in vreedstijd voor de permanente krijgsraden. Er bestaat slechts de mogelijkheid bij Koninklijk besluit het recht van hoger beroep uit te sluiten of te beperken. Automatisch vindt uitsluiting van het recht van hoger beroep slechts plaats ten aanzien van vonnissen, gewezen door een krijgsraad ingesteld in een belegerde of berende stad of plaats. Dit is echter een automatisme dat niet aan het intreden van een oorlogstoestand is gebonden.

De ondergetekenden menen dan ook dat het ontwerp met de door de eerderbedoelde leden geuite gedachten in overeenstemming is. Slechts op één punt doet het ontwerp aan dit uitgangspunt niet geheel recht wedervaren, nl. in het derde lid van artikel 245 waar wordt voorgeschreven, dat in geval van oorlog slechts officieren in werkelijke dienst

als president van en auditeur-militair bij een mobiele krijgsraad kunnen optreden. Hier is inderdaad sprake van een zeker automatisme dat onder omstandigheden tot moeilijkheden aanleiding zou kunnen geven. In verband daarmee wordt bij nota van wijzigingen voorgesteld deze bepaling iets minder stringent te formuleren.

De ondergetekenden menen dat de uitdrukking „stad of plaats die dadelijk belegerd of berend is”, hoewel in ouderwetse termen gesteld, voldoende ruim is om ook toepassing te kunnen vinden in tactische situaties die in moderne oorlogen kunnen voorkomen.

In dit verband kan ook de vraag worden beantwoord naar een duidelijk beeld van de toestand welke zou ontstaan indien op korte termijn van vredesorganisatie op oorlogsorganisatie zou moeten worden overgegaan. In de vredesorganisatie kan voor wat de land- en luchtmacht betreft worden uitgegaan van het bestaan van drie arrondissements-krijgsraden. Daarnaast zullen, hetzij effectief in werking hetzij in „sluimerende” toestand een aantal mobiele krijgsraden bestaan. Deze „sluimerende” mobiele krijgsraden worden regelmatig „gewekt” door het houden van oefeningen waardoor de functionarissen bij die krijgsraden ook in de praktijk gewend zijn met elkaar samen te werken. De functionarissen bij deze mobiele krijgsraden zijn gedeeltelijk afkomstig uit de arrondissements-krijgsraden en zijn overigens reservisten, bij voorkeur diegenen die in het kader van de gewone rechtspraak werkzaam zijn.

Bij een overgang naar de oorlogsorganisatie zullen de „sluimerende” mobiele krijgsraden effectief in werking treden. Daarnaast zullen de arrondissementskrijgsraden hun arbeid met een verminderde bezetting voortzetten. Denkbaar is, dat alsdan één of meer van die arrondissementskrijgsraden tijdelijk buiten werking zal worden gesteld. Dit is afhankelijk van de omstandigheden.

Een geruisloze en effectieve overgang van vredesorganisatie naar oorlogsorganisatie is dan blijkens het vorenstaande verzekerd.

Vele leden blijken prijs te stellen op een principiële beantwoording van de vraag, of het nodig en gewenst is dat een militair van de normale strafrechter wordt afgetrokken en zo ja, in hoeverre. De ondergetekenden menen dat het onderhavige wetsontwerp zich bezwaarlijk leent tot een principieel debat over dit onderwerp. Over deze vraag zal uitvoerig en ten principale van gedachten kunnen worden gewisseld naar aanleiding van de vraagpuntenbehandeling voor de voorbereiding van de algehele herziening. Eén en wellicht meerdere van die vraagpunten zullen ongetwijfeld op dit onderwerp betrekking dienen te hebben. Bij het voorleggen van die vraagpunten zal de Regering niet nalaten van haar opvatting blijk te geven. Reeds thans willen de ondergetekenden echter verklaren, dat zij het uitgangspunt van de bedoelde leden onderschrijven, dat de uiteindelijk te treffen regeling zo weinig mogelijk afbreuk behoort te doen aan het grondbeginsel dat een militair lid van de Nederlandse rechtsgemeenschap blijft en dat hij, waar mogelijk, ook ten aanzien van de berechting met zijn medeburgers rechten en plichten gemeen moet hebben. Over de vraag hoe dit uit-

gangspunt, gezien de bijzondere situatie waarin de militair verkeert en gegeven de eisen van het militaire apparaat, op de beste wijze kan worden verwerkelijkt, wordt verschillend gedacht. In dit opzicht zijn ook verschillende oplossingen mogelijk, getuige de sterk uiteenlopende regelingen die terzake in het buitenland bestaan. Een keuze tussen deze oplossingen kan echter niet nu, doch slechts bij de algehele herziening worden gedaan.

Dezelfde leden hebben verder vragen gesteld aangaande de verhouding tussen de door de militaire rechter behandelde commune en militaire delicten, zowel numeriek als naar hun aard en aangaande de maatstaf naar welke het onderscheid wordt gemaakt.

Ter beantwoording van deze vraag werden de in het jaar 1960 door de krijgsraden in Nederland uitgesproken vonnissen aan een onderzoek onderworpen. Het totaal aantal dezer vonnissen was 2709.¹⁾ Hiervan hadden betrekking op militaire delicten 665, op commune delicten 1694 en op gemengde delicten 350 vonnissen. Deze cijferopstelling werd gemaakt aan de hand van de volgende maatstaf.

Als militair delict werden aangemerkt de delicten, omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht; als commuun delict werden aangemerkt alle overige delicten, met uitzondering van de gemengde delicten. Als gemengd delict werden aangemerkt de commune delicten met een militair aspect, delicten dus, gepleegd onder zodanige omstandigheden, dat behalve de algemene rechtsorde de militaire tucht en orde in die mate worden aangerand, dat dit zijn consequenties heeft, niet alleen t.a.v. de waardering van de strafwaardigheid van het feit, doch veelal ook t.a.v. de oplegging van de typisch militaire straffen en bijkomende straffen: militaire detentie, ontslag uit de militaire dienst, verlaging en plaatsing in de strafklasse.

Voor deze categorie delicten mogen ter illustratie worden genoemd b.v. de misdrijven tegen de openbare orde, gepleegd door een in uniform geklede militair en misdrijven als omschreven in de artikelen 307 en 308 Wetboek van Strafrecht, voor zover het gevolg van het feit te wijten is aan onvoorzichtig hanteren van militair materieel (b.v. vuurwapenen of explosieven).

De ondergetekenden menen door het hiervoren gestelde de verschillende in het voorlopig verslag onder het hoofd Algemene Inleiding gemaakte opmerkingen te hebben beantwoord. Op wensen tot uitbreiding van het onderhavige ontwerp, die elders in het voorlopig verslag zijn gemaakt, zullen zij in het vervolg van deze memorie nader ingaan.

De ondergetekenden stellen er echter prijs op, op deze plaats nog een samenvatting te geven van de gronden waarop zij menen een aantal desiderata tot uitbreiding te moeten afwijzen.

Het ontwerp tot wijziging van het militaire strafprocesrecht in de vorm die het thans door de nota van wijziging heeft gekregen, maakt het mogelijk een respectabel aantal desiderata op korte termijn te realiseren: zuivering van onze wetgeving van een stuk oorlogsrecht; een ook

¹⁾ V.g.l. M.R.T. LIV (1961) blz. 195 e.v.; LV (1962) blz. 215 e.v.

formeel herstel van normale verhoudingen op het gebied van de militaire justitie — in het bijzonder ook voor wat betreft het evenwicht tussen het justitiële en het militaire element — door de overgang van de oorlogsrechtspleging naar de vredesrechtspleging, waarop sinds lange tijd vanuit het parlement is aangedrongen; het scheppen van een recht van hoger beroep ook van de vonnissen van de zee krijgsraden buiten Nederland; een ook formele verbetering van de regeling van het voorarrest en van de positie van de raadsman; aanpassing aan de nieuwe structuur van het Koninkrijk; vergemakkelijking van de overgang van de vredes- naar de oorlogsorganisatie; een niet te verwaarlozen aantal technische verbeteringen in de procedure die door het buiten werking treden van een aantal Londense wetsbesluiten verloren zijn gegaan. Deze desiderata kunnen worden verwezenlijkt zonder dat de totstandkoming van een algehele herziening daardoor in gevaar wordt gebracht. Integendeel, de spoedige totstandkoming zal een stimulans voor die algehele herziening zijn en het mogelijk maken thans alle beschikbare krachten daarop te concentreren.

Een substantiële uitbreiding van de omvang van deze partiële herziening zou daarentegen de totstandkoming van de eerdergenoemde desiderata wederom voor geruime tijd uitstellen en ernstige gevaren medebrengen voor de algehele herziening. „Le mieux” — indien men het uitbreiden van het aantal bij deze herziening te betrekken onderwerpen althans als „het betere” wil zien — is hier „l'ennemi du bien”. Het belang van de militaire rechtspraak wordt naar de stellige overtuiging van de ondergetekenden thans het beste gediend door een spoedige totstandkoming van de thans voorbereide en uitgewerkte verbeteringen.

De wijziging van het militaire strafprocesrecht

Algemeen

Onder dit hoofd wordt in het voorlopig verslag onder meer een vrij groot aantal desiderata naar voren gebracht, welke naar de mening van de ondergetekenden, wegens de hierboven reeds genoemde redenen, niet voor verwezenlijking in het kader van het onderhavige wetsontwerp in aanmerking kunnen komen. De ondergetekenden menen daarom ervan te mogen afzien in het hiernavolgende telkens te motiveren, waarom zij menen dat aan die desiderata thans geen gevolg behoort te worden gegeven. Zij hebben overigens met veel belangstelling van die desiderata en de in verband daarmee gehouden beschouwingen kennis genomen. Naar aanleiding van de verschillende in dit deel van het voorlopig verslag gemaakte opmerkingen mogen de ondergetekenden het volgende naar voren brengen.

De Bijzondere Commissie blijkt van oordeel te zijn, dat thans zonder bezwaar een keuze kan worden gemaakt uit de mogelijke consequenties van het zelfstandig worden van de Koninklijke luchtmacht. In het algemene deel van deze memorie van antwoord hebben de onderge-

tekenden reeds uiteengezet, waarom deze keuze naar hun mening thans nog niet mogelijk is en daartoe eerst bij de algehele herziening kan worden overgegaan. De ondergetekenden erkennen echter, dat de thans in het ontwerp gekozen opzet niet in alle opzichten bevredigend is voor de luchtmacht. Zij hebben derhalve gevolg gegeven aan de in het voorlopig verslag geuite suggestie om in de terminologie van de rechtspleging met de zelfstandige positie van de Koninklijke Luchtmacht rekening te houden. Bij nota van wijzigingen wordt voorgesteld in de benaming van de krijgswaarden een zodanige wijziging te brengen, dat daarin ook de luchtmacht tot haar recht komt. Tevens wordt daarbij voorgesteld de titel van de rechtspleging bij de landmacht te wijzigen in „Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht”.

Ook de ondergetekenden staat uiteindelijk een integratie van de rechtspleging bij de zeemacht respectievelijk de landmacht (en de luchtmacht) voor ogen. In het algemene gedeelte van deze memorie van antwoord werd reeds uiteengezet waarom deze integratie naar hun mening niet bij de onderhavige herziening ter hand dient te worden genomen.

Ten aanzien van de in Nederlands Nieuw-Guinea gelegerde militairen van land- en luchtmacht was op het gebied van de rechtspleging de volgende voorziening getroffen.

De commandant van de brigade Nederlands Nieuw-Guinea en de commandant luchtverdediging Nederlands Nieuw-Guinea waren aangewezen als commanderend generaal en derhalve bevoegd de onder hun bevelen staande militairen naar de krijgswaarden te verwijzen en voor de berechting van die militairen een krijgswaarden te velde in te stellen, hetgeen ook is geschied.

Met grote belangstelling hebben de ondergetekenden kennis genomen van de beschouwingen die het voorlopig verslag bevat over de integratie van de krijgswaarden en hun samenstelling. Deze kwestie zal een belangrijk onderdeel vormen van de vraagpunten welke de Regering zich voorstelt ter voorbereiding van de nieuwe militaire strafrechtspleging aan de Kamer voor te leggen.

Vele leden kwamen een territoriale competentieregeling verouderd en onpraktisch voor. Zij meenden, dat een andere regeling van de competentie, bij voorbeeld naar krijgswaarden, gewenst is. Ook de behandeling van dit onderwerp dient naar het oordeel van de ondergetekenden te worden verschoven naar de definitieve herziening van de militaire strafrechtspleging. Zij zouden echter reeds thans willen opmerken, dat een territoriaal criterium in enigerlei vorm toch niet gemist zal kunnen worden; zo zal toch onder andere bepaald moeten worden wat het rechtsgebied van de commanderende generaals zal zijn. Dat een competentieregeling — zoals thans voorgesteld —, waarbij de plaats waar een feit is begaan één van de elementen vormt waarop een bevoegdheid van de krijgswaarden kan worden gebaseerd, aanleiding zou kunnen geven tot nodeloze reorganisaties wanneer de krijgswaarden op oorlogsvoet moet opereren, ontgaat de ondergetekenden ten enenmale. Zij willen er verder nog op wijzen, dat het, gezien de wijzigingen waaraan de organisatie van de krijgswaarden onderhevig is, praktisch ondoenlijk is perma-

nente krijgsraden op te richten welke geen enkele binding met een bepaald territorium bezitten.

Voor wat de berechting van de tot de Koninklijke luchtmacht behorende militairen betreft menen de ondergetekenden, dat zonder te prejudiciëren ten aanzien van de toekomstige organisatie der militaire rechtspleging niet verder kan worden gegaan dan een continuering van de huidige situatie, hetgeen betekent, dat de behandeling van alle luchtmachtzaken geconcentreerd kan blijven bij de arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch, welke krijgsraad echter tevens, evenals thans, een gedeelte der landmachtzaken zal behandelen. Bij nota van wijzigingen zijn de daartoe nodige voorzieningen op het punt van de relatieve competentie voorgesteld (artikel 93 Invoeringswet). Hiermede is, naar het de ondergetekenden voorkomt, aan de door vele leden op blz. 4, 2de kolom, onder 2 geuite wens voldaan. Aan het onder 1 genoemde desideratum werd reeds voldaan door wijzigingen in terminologie, die bij nota van wijzigingen in de rechtspleging bij de landmacht worden voorgesteld.

Naar aanleiding van de vraag, welke de grote bezwaren zijn om in afwachting van een definitieve algehele herziening „luchtkrijgsraden” in te voeren, mogen de ondergetekenden erop wijzen, dat de huidige situatie — waarbij de luchtmachtzaken in het algemeen bij de krijgsraad te 's-Hertogenbosch worden geconcentreerd — de praktische moeilijkheden, welke men tevoren in de kringen van de luchtmacht voelde, geheel heeft opgelost. Het thans oprichten van aparte luchtmachtkrijgsraden zou ongetwijfeld prejudiciëren op de bij de algehele herziening te nemen beslissing, of algemene krijgsraden dan wel krijgsraden per deel van de krijgsmacht moeten worden opgericht. Hiertoe bestaat te minder aanleiding, nu de huidige toestand in dit opzicht geen aanleiding geeft tot ontevredenheid.

Naar aanleiding van de vraag, of, indien de permanente krijgsraden voor de Koninklijke marine in oorlogstijd blijven functioneren, de hand gehouden kan worden aan de eis, dat de president een burger is, zij opgemerkt, dat het, naar de ondergetekenden verwachten, mogelijk zal zijn aan die eis de hand te houden, zolang het mogelijk zal zijn die krijgsraden te laten functioneren.

Naar aanleiding van de vraag, welke de betekenis is van de in artikel 86 Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht voorkomende uitdrukking „strafbare feiten, begaan *bij* een onder bevel van een militair der zeemacht dienstdoende troepenafdeling” moge worden geantwoord, dat naar de mening van de ondergetekenden hiermede in de eerste plaats wordt bedoeld op strafbare feiten, begaan door aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen personen, die dienst doen bij een zodanige troepenafdeling. Verder kunnen ook nog onder het bereik van de bepaling vallen andere strafbare feiten, die in de sfeer van een zodanige troepenafdeling door aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen personen zijn begaan.

De ondergetekenden stemmen in met de gedachte, dat, indien militairen van de land- of de luchtmacht terechtstaan voor een krijgsraad

bij de zeemacht, officieren van de land- of de luchtmacht zitting moeten kunnen nemen in die krijgsraad en als raadsman moeten kunnen optreden. In het omgekeerde geval, dat militairen van de zeemacht door een krijgsraad voor de land- en luchtmacht berecht worden, dient een overeenkomstige regeling te bestaan. Bij nota van wijzigingen hebben de ondergetekenden de hiertoe nodige voorzieningen voorgesteld (zie de artikelen 18 (nieuw) R.Z., 23 (nieuw) R.L. en 87a (nieuw) Invoeringswet militair straf- en tuchtrecht).

De verwijzingsautoriteit

Naar de mening van de ondergetekenden is de vraag, aan wie de beslissing over de vervolging van een strafbaar feit in militaire strafzaken moet toekomen en welke verhouding in dit opzicht dient te bestaan tussen de openbare aanklager en bepaalde militaire autoriteiten, een van de belangrijkste onderwerpen die bij de vraagpuntenbehandeling ter voorbereiding van de algehele herziening aan de orde moeten worden gesteld. De in het voorlopig verslag aan dit onderwerp gewijde beschouwingen bevatten waardevolle aanwijzingen voor de formulering van dit vraagpunt. Naar de mening van de ondergetekenden dient bij de onderhavige herziening echter de thans bestaande toestand te worden gecontinueerd.

De verwijzing

Met betrekking tot de verwijzing is de opmerking gemaakt dat artikel 8 R.Z. aan ontwerp-artikel 10 R.Z. en artikel 11 R.L. aan ontwerp-artikel 15 R.L. moet worden aangepast of omgekeerd. De ondergetekenden delen deze opvatting niet. In het huidige systeem kan de fiscaal/auditeur-militair bij verschil van opvatting tussen hem en de verwijzingsautoriteit een beroep doen op het Hoog Militair Gerechtshof ingeval van niet-verwijzing. Er is geen enkele aanleiding hierin wijziging te brengen in die zin, dat — zoals voorgesteld — dit beroep (eventueel alleen in oorlogstijd) zou moeten worden gedaan op de minister van defensie in stede van op het Hoog Militair Gerechtshof. Aangezien de minister van defensie de politieke verantwoordelijkheid draagt voor de orde en tucht in de krijgsmacht, bestond er *wel* aanleiding voor een wijziging in deze zin, dat wordt vastgelegd, dat de minister bevoegd is de verwijzingsautoriteit op te dragen een zaak te verwijzen. Voor tussenkomst van het Hoog Militair Gerechtshof is in dit geval geen reden.

De beschouwingen welke onder dit hoofd zijn geleverd over de personeelsbezetting van de militairrechterlijke organen zijn, zoals reeds eerder werd gezegd, naar het oordeel van de ondergetekenden meer speciaal van belang voor de komende algehele herziening van het militaire strafprocesrecht. Met de opmerking, dat het onlogisch zou zijn de bevoegdheid van krijgsraad en auditeur-militair wel aan een territoriaal criterium te binden, terwijl de verwijzingsbevoegdheid niet meer door een territoriaal criterium wordt bepaald, kunnen de ondergetekenden

niet instemmen. In de eerste plaats zal ook bij de regeling van de relatieve competentie van de verschillende verwijzingsautoriteiten een territoriaal criterium een zekere rol dienen te spelen — een duidelijk voorbeeld is de verwijzing van burgers naar de militaire rechter. In de tweede plaats is de bevoegdheid van de krijgsraad en de auditeur-militair geenszins uitsluitend aan één bepaald territoriaal criterium gebonden. De verschillende criteria, o.m. in artikel 93 van de Invoeringswet vermeld, geven een grote vrijheid van handelen.

Hoewel in het in artikel 93 onder 1° gestelde het territoire een zekere rol speelt, zou het onjuist zijn hier te spreken van een territoriaal criterium tegenover het criterium van de binding van de krijgsraad aan bepaalde onderdelen. In het onder 1° gestelde is immers juist het onderdeel waartoe de verdachte behoort het eigenlijke criterium voor de competentie. Het territoire speelt slechts een secundaire rol, nl. om vast te stellen welke onderdelen een zekere binding met een bepaalde krijgsraad hebben. In vredetijd en op het grondgebied van de staat is dit een praktische en veilige weg om tot een sluitende regeling te komen ten aanzien van de vraag welke onderdelen in eerste instantie onder de jurisdictie van de krijgsraad vallen. Ook uit het in artikel 93 onder 3° bepaalde blijkt duidelijk, dat geenszins van territoriale binding in eigenlijke zin kan worden gesproken.

Het houden van informatiën

Vele leden stelden de vraag, of over het al dan niet houden van de informatiën ook de beklagde niet moet worden gehoord. De ondergetekenden menen dat dit niet het geval is. De informatiën dienen ertoe de zaak gereed te maken voor behandeling ter terechtzitting. Zij hebben slechts ten doel tot een objectieve vaststelling der feiten te geraken. De op dit punt voorgestelde regeling loopt parallel met die van de „civiele strafvordering”.

Personeelsbezetting van de militairrechterlijke organen

Of het de voorkeur verdient burgerrechtsgeleerden tot secretaris te benoemen en voor militairen strengere eisen van benoembaarheid te stellen, b.v. de rang van majoor, is een kwestie die naar de mening van de ondergetekenden veeleer thuishoort in het kader van de algehele herziening.

Naar aanleiding van een tweetal opmerkingen betreffende het Hoog Militair Gerechtshof — welke overigens bij de definitieve herziening nader aan de orde zullen komen — zij er op gewezen, dat het huidige gebruik reeds is dat 2 burgerrechtsgeleerden aan de berechting door het Hof deelnemen en dat de militaire leden van het Hof eerst bij het bereiken van de 70-jarige leeftijd aftreden.

De vraag of alle benoemingen door de Kroon dienen te geschieden kan, naar het voorkomt, ook met meer vrucht bij de algehele herziening onder het oog worden gezien.

Hoger beroep

De ondergetekenden zijn bereid tegemoet te komen aan de wens, dat ook voor vlag- en opperofficieren een berechting in twee instanties mogelijk worde gemaakt. Bij nota van wijzigingen hebben zij daartoe een aanvulling van artikel 120 R.L. en ontwerpartikel 129a R.Z. voorgesteld, welke mogelijk wil maken, dat de militaire leden en raden van het Hoog Militair Gerechtshof als lid van een krijgsraad optreden. In verband met dit voorstel zullen de artikelen 82 en 83 van de Invoeringswet moeten vervallen en zal artikel 23 van de Provisionele Instructie moeten worden gewijzigd in die zin, dat aan de berechting in appel niet kunnen deelnemen militaire leden en raden van het hof, die aan de berechting in eerste instantie hebben deelgenomen.

De bij nota van wijziging voorgestelde oplossing, waarbij voor de berechting in eerste aanleg van opperofficieren een beroep kan worden gedaan op leden en raden van het Hoog Militair Gerechtshof, maakt het onnodig daarnaast nog eens afzonderlijk de benoeming van gepensioneerde officieren in krijgsraden voor normale situaties te voorzien.

Met de commissie zijn de ondergetekenden van oordeel, dat ook in tijd van oorlog het rechtsmiddel van appel dient te worden behouden. Ook zij menen, dat het moeilijk is onder oorlogsomstandigheden een in alle delen bevredigende regeling te bereiken. Naar hun mening dient van de mogelijkheid om het hoger beroep uit te sluiten of te beperken slechts gebruik te worden gemaakt, voor zover het Hoog Militair Gerechtshof niet in staat is van het appel van bepaalde krijgsraden kennis te nemen, dan wel die kennisneming, gezien het karakter van de verdeling, op onevenredig grote bezwaren zou stuiten. In overeenstemming met de gedachte, dat de vredes- en oorlogsrechtspleging onderling geen andere dan de door de omstandigheden gewettigde verschillen dienen te vertonen, is overigens bij nota van wijzigingen een nader wijziging van de artikelen 210 R.L./209a R.Z. voorgesteld, die ertoe strekt ook van de vonnissen van de arrondissements- en permanente krijgsraden het hoger beroep uit te sluiten of te beperken in de gevallen, die in genoemde artikelen zijn vermeld. In die gevallen moet berechting in hoger beroep geacht worden voor vonnissen van de beide soorten krijgsraden gelijkelijk onuitvoerbaar te zijn.

Met de gedachte, dat in de overzeese rijkdelen de bestaande hoge gerechtshoven, aangevuld met militaire leden, als militaire appelhoven zouden moeten fungeren, kunnen de ondergetekenden zich niet verenigen. In de eerste plaats delen zij niet de mening, die in het voorlopig verslag tot uiting wordt gebracht, dat men zich van een behandeling in hoger beroep door het Hoog Militair Gerechtshof van strafzaken uit overzeese rijkdelen niet te veel moet voorstellen. Ook thans vindt een dergelijke behandeling herhaaldelijk plaats, zonder dat dit op bezwaren stuit. Zwaarwegende bezwaren zijn echter wel verbonden aan de voorgestelde constructie, waarbij aparte appelhoven zouden worden gecreëerd. Hierdoor zou immers de eenheid van interpretatie van het militaire recht verloren gaan. Verder zal het ook praktisch in het alge-

meen niet mogelijk zijn om in een overzees rijksdeel voldoende militaire leden van het vereiste niveau te vinden, die in eerste en tweede instantie aan de berechting kunnen deelnemen.

De ondergetekenden geven gaarne toe, dat de bestaande fiat-executieregeling, die in het ontwerp wordt gehandhaafd, verre van volmaakt is. Het betreft hier echter naar hun oordeel een aangelegenheid, die niet urgent is en die bij de algehele herziening onder het oog behoort te worden gezien.

*De niet aan een arrondissement gebonden krijgsraden
bij de landmacht*

Verschillende leden vroegen zich af, waarom het niet mogelijk is gemaakt, dat zaken, welke bij een arrondissementskrijgsraad in behandeling zijn, door een mobiele krijgsraad worden overgenomen. De ondergetekenden merken naar aanleiding van deze vraag op, dat naar hun mening niet valt aan te nemen, dat er in de praktijk een dringende behoefte zal bestaan zaken, die reeds bij een arrondissementskrijgsraad aanhangig zijn, over te dragen aan een mobiele krijgsraad. Principeel zou hiertegen op zichzelf ook enig bezwaar bestaan, omdat de berechting bij een mobiele krijgsraad nu eenmaal niet alle waarborgen kan bieden, die bij een arrondissementskrijgsraad worden geboden.

Aanvullende opmerkingen

Naar aanleiding van de vraag of de regeling, neergelegd in het Koninklijk besluit van 22 oktober 1942, *Stb.* C 65, niet in de wet dient te worden opgenomen, zij het volgende opgemerkt.

Deze regeling, die in de laatste wereldoorlog heeft gegolden voor de zeemacht, kwam in hoofdlijnen hierop neer, dat, indien berechting door een krijgsraad niet binnen 1 maand mogelijk was en de krijgstucht onmiddellijke bestraffing eiste, de delinquent krijgstuchtelijk kon worden gestraft met maximaal 42 dagen verzwaard of streng arrest of 63 dagen licht arrest.

De ondergetekenden erkennen, dat deze regeling aan de commandanten tijdens de afgelopen oorlog diensten heeft bewezen. Er dient echter belangenafweging plaats te vinden tussen enerzijds het belang van de krijgstucht en de commandovoering en anderzijds de rechtsbescherming waarop een verdachte recht heeft. Voor vrijheidsstraffen van een duur als in het genoemde besluit vermeld, is een procedure die meer waarborgen biedt dan de tuchtrechtelijke uiterst gewenst, zeker indien men bedenkt dat het beklag in tuchtzaken de tenuitvoerlegging van de straf niet opschort. Zo enigszins mogelijk zullen derhalve ook hier de waarborgen die de procedure bij de strafrechtspraak biedt, dienen te worden behouden.

In dit verband dient het volgende niet uit het oog te worden verloren. Een van de afwijkingen van het gewone recht welke het eerdergenoemde besluit bevatte, was deze, dat ook feiten welke niet in de opsomming

van artikel 2 onder 2° e.v. van de Wet op de krijgstucht waren begrepen, toch krijgstuchtelijk konden worden afgedaan. Ingevolge het onderhavige ontwerp zal deze mogelijkheid thans algemeen worden geopend. De ondergetekenden verwachten dat hierdoor in aanzienlijke mate kan worden tegemoetgekomen aan de behoeften die tijdens de laatste oorlog zijn gebleken. Mochten onverhoopt — op het ogenblik niet voorzienbare — situaties ontstaan, waarin de thans voorgestelde regeling niet blijkt te voldoen, dan zal alsdan moeten worden onderzocht of en op welke wijze langs de weg van een noodvoorziening een oplossing voor die moeilijkheden kan worden gevonden. Eventueel zou een dergelijke noodvoorziening bepaalde elementen aan de regeling die tijdens de laatste oorlog heeft gegolden, kunnen ontlenen.

Het ongedaan maken van door een krijgsraad opgelegde straffen, op grond van moedige daden, uitzonderlijk goed gedrag enz., is ten dele — met name zolang de executie der straf niet geheel ten einde is — reeds mogelijk langs de weg van gratieverlening. De ondergetekenden menen dat ook dit onderwerp overigens beter bij de definitieve herziening in beschouwing kan worden genomen.

Artikelen

Rechtspleging bij de landmacht

De opmerkingen, gemaakt over de aanduiding van het wetboek en over de invoeging van een equivalent van artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering, werden reeds in het vorenstaande beantwoord. Hetzelfde is het geval met de opmerkingen over de artikelen 120 en 121 benevens artikel 122.

Het ontgaat de ondergetekenden waarom artikel 130 zou moeten vervallen.

Aan de opmerking betreffende het vervallen van de leden 2, 3 en 4 van artikel 134 werd reeds in het vorenstaande aandacht gegeven.

De opmerking met betrekking tot artikel 210 is grotendeels reeds behandeld onder het hoofd „Hoger beroep”. Zoals daar tot uitdrukking is gebracht, delen de ondergetekenden de opvatting, dat het hoger beroep slechts uitgesloten dient te worden, voorzover het Hoog Militair Gerechtshof niet in staat is zijn functie uit te oefenen en verder wanneer die uitoefening gezien de aard van de veroordeling onevenredig grote moeilijkheden zou meebrengen. Dit zal zich slechts onder feitelijke oorlogsomstandigheden voordoen. Het feit dat er feitelijke oorlogsomstandigheden aanwezig zijn, behoeft op zichzelf echter nog geenszins uitoefening van het recht van hoger beroep onmogelijk te maken. De feitelijke oorlogsomstandigheden brengen dan ook op zichzelf nog geen beperking van dit recht mede, doch slechts de bevoegdheid voor de Kroon om tot uitsluiting of beperking over te gaan. Het is immers gewenst, dat objectief wordt vastgesteld of er een verhindering aanwezig is en dat dit niet aan het subjectieve oordeel van uiteenlopen-

de instanties wordt overgelaten. Waarom het hier eigenlijk uitsluitend zou gaan om het appel van een opgelegde doodstraf of verlaging ontgaat de ondergetekenden. Ook voor de tenuitvoerlegging van andere straffen, zoals bijvoorbeeld vrijheidsstraffen of geldboeten, is immers de vraag of er al dan niet appel openstaat van betekenis.

De opmerking met betrekking tot artikel 244 werd reeds eerder beantwoord. Op de bij artikel 245 gestelde vraag kan worden geantwoord dat het denkbaar is dat burgerrechtsgeleerden uit de vredesrechtspraak in oorlogstijd een militaire status krijgen. Het zal ook mogelijk zijn hun burgerstatus te laten behouden. Dat zal van de omstandigheden afhangen.

Op de opmerking ten aanzien van artikel 248 werd reeds in het vorenstaande gereageerd. Aan de wens, geuit met betrekking tot artikel 82 van de Invoeringswet, werd reeds — zelfs in verdergaande mate — bij nota van wijzigingen gevolg gegeven.

De wijzigingen van het materiële strafrecht en het militaire tuchtrecht

Algemeen

Zeer vele leden wijzen er op, dat blijkens de memorie van toelichting de voorgestelde wijziging van de Wet op de krijgstucht tevens beoogt deze wet aan de bestaande rechtsopvattingen aan te passen. Deze leden waren van oordeel dat dit in het wetsontwerp onvoldoende tot uitdrukking komt. Zij wensten dit ontwerp alleen te zien als een technisch-organisatorische aanpassing van de wet, terwijl de wet naar hun oordeel sociaal-psychologisch verouderd is en ook deswege herziening behoeft. De ondergetekenden willen de leden, hier aan het woord, toegeven dat op het technisch-organisatorische aspect in het onderhavige wetsontwerp de nadruk valt. Bij nota van wijzigingen wordt overigens aan een aantal desiderata die men als sociaal-psychologisch zou kunnen aanduiden, gevolg gegeven. Daarop zal hieronder nog nader worden ingegaan. De ondergetekenden betwijfelen of de tijd rijp is voor een verdere herziening van de Wet op de krijgstucht en of men deze werkelijk als sociaal-psychologisch verouderd kan aanduiden. Op de vraag, of een wijziging van het Reglement betreffende de krijgstucht reeds in studie is, kan worden geantwoord dat dit niet het geval is. Wel is een toelichting op dit reglement in bewerking, welke beoogt de inhoud daarvan begrijpelijk te maken voor de gewone militair. Verder zal het Reglement betreffende de krijgstucht uiteraard wel aan de onderhavige wetswijziging moeten worden aangepast. Aan de in het verslag geopperde suggestie van een verdere coördinatie van krijgstuchtelijke straffen voor officieren, onderofficieren en mindere militairen menen de ondergetekenden in zoverre gevolg te kunnen geven, dat zij bij nota van wijzigingen voorstellen de inhouding van geldelijke militaire inkomsten ook voor officieren mogelijk te maken en de vermindering van kost af te schaffen.

Dat de huidige regeling van het beklagrecht psychologisch door de troep niet zo wordt ervaren als de wetgever deze heeft bedoeld, is een indruk die de ondergetekenden voor rekening zouden willen laten van de leden die er van gewagen. Hun hebben geen klachten bereikt die deze indruk staven. Het is de ondergetekenden uiteraard niet onbekend, dat in verschillende landen een burgerlijke autoriteit is aangewezen die toezicht houdt op de uitoefening van het militaire tuchtrecht. Zij zijn evenwel van mening dat aan een dergelijke autoriteit geen behoefte bestaat in het Nederlandse systeem, dit te minder daar het Hoog Militair Gerechtshof, dus de onafhankelijke rechter, door middel van zijn optreden als hoogste tuchtrechter een zeker algemeen toezicht op de tuchthandhaving kan uitoefenen. In dit kader vragen de zeer vele leden, hierboven reeds aan het woord, de aandacht van de ondergetekenden voor het probleem der tuchtrechtelijke ingrepen in wat administratief tot de rechtspositie van de militair behoort. Indien de ondergetekenden deze opmerking goed verstaan, heeft men hier in het bijzonder het oog op de verlaging. Het ontwerp dat de mogelijkheden tot verlaging bij wijze van krijgstuchtelijke straf aanzienlijk beperkt, komt derhalve naar hun mening aan de gemaakte opmerking tegemoet.

De ondergetekenden hebben een open oog voor het feit dat de moderne bevelvoering een ingewikkeld systeem is geworden van allerlei al dan niet beperkte of gedelegeerde vormen van operatief, administratief enz. gezag.

Met het in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte standpunt, dat niet allen, die met enig militair gezag bekleed zijn, krijgstuchtelijke strafbevoegdheid behoeven, stemmen de ondergetekenden in, evenals met de gedachte dat de militair bij voorkeur slechts één commanderende officier boven zich dient te hebben, die de strafbevoegdheid uitoefent. Gezien de uiteenlopende situaties, die zich voordoen, kan hiervoor echter moeilijk bij algemene regeling een oplossing worden gegeven. De huidige praktijk, waarbij er langs de weg van incidentele beslissingen (instructies) naar wordt gestreefd te bewerkstelligen dat slechts één commanderende officier de strafbevoegdheid uitoefent, verdient derhalve naar de mening van de ondergetekenden de voorkeur.

De aanpassing aan de nieuwe bondgenootschappelijke verhoudingen

Algemeen was men van oordeel dat de vreemde militaire meerdere op wel zeer forse wijze zijn intrede doet in het Nederlandse militaire strafrecht en wel zonder dat de wederkerigheid blijft gewaarborgd en zonder de noodzakelijke tegenhanger welke men in de artikelen 140, 141 en 142 van het Wetboek van Militair Strafrecht voor de Nederlandse militaire meerdere vindt.

De ondergetekenden merken naar aanleiding hiervan het volgende op.

De vreemde militaire meerdere heeft reeds veel eerder en op niet minder forse wijze zijn intrede in de Nederlandse militaire samenleving

gedaan. De collectieve verdediging en de integratie van het militaire apparaat brengen dit noodzakelijk mee. Daaruit vloeit voort, dat militairen onder bepaalde omstandigheden kunnen dienen onder bevel van vreemde militaire autoriteiten en de doeltreffendheid van de gemeenschappelijke verdediging vereist, dat zij de bevelen van deze buitenlandse militaire autoriteiten, waaronder zij zijn gesteld, niet in mindere mate gehoorzamen dan wanneer deze zouden uitgaan van Nederlandse militaire autoriteiten. In het militaire strafrecht komt thans slechts de vraag aan de orde of het tekortschieten in deze verplichtingen ook strafrechtelijk gesanctioneerd dient te worden. Naar de mening van de ondergetekenden lijdt dit geen twijfel. Zij wijzen er overigens op dat de voorgestelde bepaling juist van een voorzichtige aanpak van de hier aan de orde zijnde problematiek getuigt. De strafrechtelijke sancties zijn immers niet automatisch van toepassing, doch slechts voor zover door of vanwege de Kroon in concreto een meerdere-mindere verhouding is erkend. Bij de vraag of van deze bevoegdheid gebruik moet worden gemaakt, zal het aspect van een eventuele wederkerigheid zeker een rol spelen. Ook zal daarbij rekening kunnen worden gehouden met de vraag of een noodzakelijke tegenhanger, zoals vervat in de artikelen 140, 141 en 142 W. v. M. S. aanwezig is. Men dient in dit verband echter niet uit het oog te verliezen, dat ook in het militaire strafrecht van onze bondgenoten veelal soortgelijke bepalingen te vinden zijn en dat daarin geen mindere waarborgen behoeven te zijn gelegen dan in de overeenkomstige Nederlandse bepalingen. Bovendien zij er nog de aandacht op gevestigd, dat met toepassing van het voorgestelde artikel IV van het ontwerp tot wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht vreemde militairen onder de werking van het Nederlandse militaire strafrecht — en derhalve ook onder de werking van de artikelen 140 — 142 — kunnen worden gebracht.

*Strafbaarstelling van naar vreemd recht strafbare feiten,
in het buitenland gepleegd*

De bezwaren, in het voorlopig verslag tegen het voorgestelde artikel 168 aangevoerd, kunnen als volgt worden samengevat.

1. In feite zou voor de Nederlandse militair een soort wereldstrafrecht worden geschapen.
2. De gehele voorkeursregeling zoals die in het daar genoemde verdrag voor gevallen van concurrerende jurisdictie is vervat, zou op losse schroeven worden gezet.
3. De toetsing van het strafbare feit aan algemene beginselen van Nederlands strafrecht zou niet mogelijk zijn.

Verder wordt nog gevraagd op welke wijze deze regeling in andere landen in de wet is opgenomen. Naar aanleiding van deze laatste vraag kan worden geantwoord, dat in de Engelse en Amerikaanse wetgeving bepalingen voorkomen, die in feite een nog algemenere strekking hebben en minder waarborgen bieden voor de justitiabelen dan het voorgestelde artikel 168. Hier moge worden gewezen op artikel 69 van de

Britse „Army Act” en op artikel 134 van de Amerikaanse Uniform Code of Military Justice. Deze artikelen luiden respectievelijk:

69. Any person subject to military law who is guilty of any act, conduct or neglect to the prejudice of good order and military discipline shall, on conviction by court-martial, be liable to imprisonment for a term not exceeding two years or any less punishment provided by this Act.

134. Though not specifically mentioned in this code, all disorders and neglects to the prejudice of good order and discipline in the armed forces, all conduct of a nature to bring discredit upon the armed forces, and crimes and offenses not capital, of which persons subject to this code may be guilty, shall be taken cognizance of by a general or special or summary court-martial, according to the nature and degree of the offense, and punished at the discretion of such court.

Ad 1. Het komt onjuist voor, te stellen dat voor de Nederlandse militair een soort wereldstrafrecht zou worden geschapen.

In de eerste plaats heeft het voorgestelde artikel 168 slechts het oog op overtreding door de militair van enige *op hem toepasselijke* buitenlandse wet. Het gaat dus slechts om gevallen, waarin volkenrechtelijk deze buitenlandse wet op hem toepasselijk is en waarin hij het feit op het grondgebied van de betrokken buitenlandse mogendheid heeft begaan. Aangezien een Nederlandse militair de rechtsorde van een buitenlandse mogendheid, op wier grondgebied hij zich bevindt, heeft te respecteren, is het een normale zaak dat hij voor een inbreuk daarop strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden gehouden. Met het scheppen van een wereldstrafrecht heeft dit niets te maken. Deze strafrechtelijke verantwoordelijkheid kan worden bewerkstelligd door berechting door de vreemde Staat zelf, een berechting waaraan Nederland eventueel door het verlenen van rechtshulp medewerking zou moeten verlenen. Zij kan ook worden bewerkstelligd doordat Nederland zelf de berechting van de buitenlandse mogendheid overneemt. Men kan dit zien als een zeer vérgaande vorm van rechtshulp. Een dergelijke vorm van rechtshulp zal in zeer veel gevallen voor de verdachte voordelen bieden en een goede rechtsbedeling bevorderen. Bij de berechting kan dan met de eigen aard van de verdachte rekening worden gehouden en de verdachte kan een eventuele straf ondergaan in zijn eigen milieu. Voor het verlenen van deze rechtshulp pleit naast het belang van de verdachte ook nog dat de Nederlandse Staat, wanneer de Nederlandse militair naar buitenlands grondgebied is overgebracht, tegenover die andere Staat in zekere zin mede verantwoordelijk is voor inbreuken op de rechtsorde van die Staat, die daaruit voortvloeien. Er is hier dus geen sprake van een wereldstrafrecht, doch veeleer van het zoeken naar de meest bevredigende weg met betrekking tot het hanteren van strafrechtelijke sancties ten aanzien van inbreuken op concreet bestaande verplichtingen.

Ad 2. Het N.A.V.O.-Status Verdrag bevat slechts een voorkeursregeling voor gevallen van concurrerende jurisdictie. Aan die voorkeurs-

regeling wordt door de voorgestelde bepaling in het geheel niet getornd. De voorgestelde bepaling dient er juist toe, de gelegenheid te scheppen om de in het N.A.V.O.-Status Verdrag neergelegde voorkeursregeling ook inderdaad toe te passen. Zonder artikel 168 is er immers — in de gevallen waarop artikel 168 het oog heeft — in het geheel geen sprake van concurrerende jurisdictie, omdat alsdan bij ontbreken van een strafbepaling in het recht van de zendstaat uitsluitend het recht van de verblijfsstaat van toepassing is en uitsluitend die verblijfsstaat jurisdictie heeft.

Ad 3. De voorgestelde regeling brengt mede, dat eerst moet vaststaan dat volgens het buitenlandse strafrecht (zowel de algemene bepalingen van dat recht als de concrete strafbepalingen) een strafbaar feit is begaan, waarvoor de verdachte strafbaar is. Dan pas is artikel 168 van toepassing. Bij de toepassing van artikel 168 dient echter wederom rekening te worden gehouden met de algemene beginselen van het Nederlandse strafrecht, zoals het beginsel „geen straf zonder schuld” en met name ook het leerstuk van de noodtoestand. Naar het oordeel van de ondergetekenden is er bij deze werkwijze geen enkele moeilijkheid om het begane feit aan algemene beginselen van Nederlands strafrecht te toetsen.

Ten slotte zij er nog op gewezen, dat het opportuiniteitsbeginsel bij de toepassing van deze bepaling uiteraard onverlet van kracht zal zijn.

De ondergetekenden menen dan ook, dat zowel de belangen van de Nederlandse militairen als die van de N.A.V.O.-partners door de voorgestelde bepaling worden gediend en dat hier niet alleen van een evenwicht tussen, doch zelfs voor een belangrijk deel van een samenvallen van belangen kan worden gesproken.

Het strafrechtelijk begrip „tijd van oorlog”

Zonder te willen stellen, dat het strafrechtelijk begrip „tijd van oorlog” aan het begrip oorlogsgevaar in de zin van artikel 201, vierde lid, van de Grondwet „vastzit”, is de Regering inderdaad van mening, dat tussen beide begrippen een nauwe band bestaat. Zonder twijfel zal de rechter ook zonder dat een Koninklijk besluit in de zin van artikel 201 Grondwet is uitgevaardigd, kunnen aannemen dat een oorlog dreigende is. Ook is het niet ondenkbaar dat de rechter ondanks het bestaan van een Koninklijk besluit, dat oorlogsgevaar wordt geconstateerd, toch het bestaan van een oorlogsdreiging zal ontkennen. Dit laatste zal de rechter echter veelal niet zeer gemakkelijk vallen. In een dergelijk oordeel kan immers een zekere desavouering van het oordeel van de Kroon besloten liggen en dit terwijl de Kroon in het algemeen over meer gegevens beschikt, die revelant zijn voor de beoordeling van de vraag of een oorlogsdreiging bestaat, dan de rechter in de regel ter beschikking zullen staan. In deze zin bestaat tussen beide begrippen dan ook wel degelijk een band.

De ondergetekenden erkennen echter, dat de in artikel 71a voorgestelde bepaling aanleiding tot misverstand kan geven. In verband daarmee wordt bij nota van wijzigingen een nieuwe redactie voor artikel 71a voorgesteld. De strekking daarvan is dat de rechter — voor de toepassing van de in het artikel opgesomde bepalingen — tijd van oorlog slechts zal aannemen (naast de in artikel 71 bedoelde gevallen), indien de Kroon zich in die zin heeft uitgesproken dan wel indien zich „geval van oorlog”, d.i. het feitelijk ingetreden zijn van de oorlogstoestand, voordoet.

De vergelijking, in de onderhavige passage van het voorlopig verslag getrokken tussen artikel 201 van de Grondwet en artikel 71 Wetboek van Militair Strafrecht gaat naar de mening van de ondertekenden niet op. Bedacht moet worden, dat in verschillende wetten aan de op grond van artikel 201 Grondwet door de Kroon uit te geven verklaring dat oorlogsgevaar aanwezig is, bevoegdheden zijn verbonden welke onder normale omstandigheden niet bestaan. Het is voor de hand liggend dat niet aan de autoriteiten aan wie bedoelde bevoegdheden in geval van oorlogsgevaar toevallen is overgelaten uit te maken of de toestand van oorlogsgevaar al dan niet aanwezig is. Nu is in artikel 71 Wetboek van Militair Strafrecht wel aan de militaire autoriteiten overgelaten om uit te maken of een bepaald gedeelte der krijgsmacht met een in dit artikel omschreven militaire opdracht zal worden belast — welke beslissing toch bezwaarlijk aan de Kroon zou kunnen worden opgedragen — doch de militaire opdrachten, aan de uitvoering waarvan de toepasselijkheid van het „verscherpte” strafrecht is verbonden, somt het artikel zelf op, zodat op dit punt aan evengenoemde autoriteiten geen enkele zeggenschap toekomt. Van de in artikel 75a — hetwelk mede in dit verband ter sprake wordt gebracht — geopende mogelijkheid zal uiteraard alleen gebruik gemaakt worden wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

De militaire detentie

Onder dit hoofd worden enkele aangelegenheden besproken welke verband houden met het zgn. nadienen. In dit verband wordt onder meer opgemerkt, dat zonder nadere toelichting artikel 23 van de Wet op de krijgstuicht is gehandhaafd, ofschoon in dat artikel van overeenkomstige toepassing is verklaard o.a. het in te trekken artikel 33 W.v. M.S. De ondergetekenden mogen er echter opmerkzaam op maken, dat het vervallen van artikel 33 W.v.M.S. ook bij ongewijzigde handhaving van artikel 23 W.K. impliceert, dat de bepaling van eerstgenoemd artikel ophoudt te gelden ook ten aanzien van hen die met de straf van plaatsing in een tuchtclassse zijn gestraft geweest.

De ondergetekenden delen niet het standpunt, dat dienst in het depot voor discipline deelneming aan de dagelijkse dienst zou zijn. In het depot voor discipline kan uitsluitend de voor alle militairen gelijke zgn. primaire training worden gegeven, zodat de daar geplaatste gestraften gedurende hun straftijd niet alleen onttrokken zijn aan de gewone

dienst bij hun eigen onderdeel doch bovendien niet aan voortgezette opleidingen, waarvoor zij bestemd waren, kunnen deelnemen of hun vaardigheid in gespecialiseerde diensten kunnen onderhouden. Hieruit volgt, dat de ondergetekenden niet de mening delen, dat, wanneer het ontwerp van kracht geworden is, het nadienen van hen die in het depot voor discipline hebben verbleven, niet meer geoorloofd is. Dit betekent intussen niet dat de tweede ondergetekende voornemens is — ook wanneer de basis voor het imperatief nadienen zal vervallen — hen, die in de straf- of de tuchtclassen hebben verbleven, op grond van artikel 32 Dienstplichtwet onverkort te laten nadienen.

Hij stelt zich een regeling in die zin voor, dat de tijd, doorgebracht in de straf- of de tuchtclassen, zal moeten worden ingehaald voorzover dat nodig is om het vereiste peil van geoefendheid te bereiken. Indien een militair zich ook na zijn verblijf in de straf- of de tuchtclassen slecht blijft gedragen zal dit veelal een beletsel zijn om de vereiste geoefendheid te bereiken, zodat een dergelijk gedrag in het algemeen tot nadienen zal leiden.

In dit verband moge tevens worden ingegaan op de beschouwing van vele leden der Eerste Kamer omtrent het nadienen, weergegeven in het voorlopig verslag dezer Kamer over hoofdstuk VIII der rijksbegroting voor 1961 (pag. 10, linker kolom).

Deze leden der Eerste Kamer stelden de vraag, of het geen aanbeveling zou verdienen het zgn. nadienen in verband met het ondergaan van een krijgstuuchtelijke straf verplicht te stellen. Het effect van dit nadienen, zo merkten zij op, is immers veel zwaarder, nu de eerste oefentijd achtien tot twintig maanden bedraagt, dan eertijds, toen de duur van deze oefentijd zich bewoog tussen vier en negen maanden. De tweede ondergetekende heeft in de memorie van antwoord op het genoemde voorlopig verslag medegedeeld, dat hij er de voorkeur aan gaf deze vraag mede in beschouwing te nemen in de memorie van antwoord op het voorlopig verslag der Tweede Kamer over de onderhavige wetsontwerpen tot wijziging van het militaire strafprocesrecht c.a.

Naar aanleiding daarvan moge thans het volgende worden opgemerkt. In artikel 32, aanhef en eerste lid, sub *b*, der Dienstplichtwet is o.a. bepaald, dat een dienstplichtige, die voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijke dienst kan worden gehouden gedurende evenveel dagen als hij door het ondergaan van straf niet aan de dagelijkse dienst heeft deelgenomen.

Aangezien het niet onaannemelijk is dat, naarmate de eerste oefentijd langer duurt, vaker arreststraffen zullen worden opgelegd en daardoor het totaal aantal dagen, dat een dienstplichtige niet aan de dagelijkse dienst heeft deelgenomen, zal stijgen, zou toepassing van de onderhavige bepaling onder de tegenwoordige omstandigheden inderdaad meer effect hebben dan in de tijd dat de eerste oefening zich tussen 4 en 9 maanden bewoog.

De ondergetekenden nemen evenwel aan dat hier, naar de mening van de stellers dezer vraag, sprake zou zijn van meer effect in die zin, dat er een afschrikwekkende werking van het verplichte nadienen zou

uitgaan, die tot vermindering van het aantal krijgstuchtelijke vergrijpen zou leiden. De ondergetekenden menen dit echter sterk te moeten betwijfelen, ook al omdat de sanctie van het nadienen daarvoor, behalve tegen het einde van de eerste oefening, te ver in het verschiet ligt.

Bovendien achten zij een zodanige sanctie een onbillijkheid ten opzichte van hen die na een opgelegde straf tonen, dat zij lering daaruit hebben getrokken. De graad van geoefendheid zal echter — zoals hierboven reeds werd betoogd — van doorslaggevend belang zijn.

Tenslotte moet nog worden opgemerkt, dat de strekking van de aangehaalde bepaling in hoofdzaak deze is, dat verzekerd kan worden dat zo nodig ook van militairen, die bij herhaling gestraft worden, in het geheel van de dagelijkse dienst voldoende profijt kan worden getrokken, waarvan het belang met name in de tijd dat de duur van de eerste oefening slechts 4 tot 9 maanden beliep, in het oog sprong.

De ondergetekenden menen dan ook, dat er geen aanleiding is wijziging te brengen in de huidige praktijk, waarbij van de onderhavige bevoegdheid slechts in uitzonderingsgevallen gebruik gemaakt wordt.

De verlaging

Met de beschouwingen, die verscheidene leden wijden aan de voorgestelde afschaffing van de straf van de verlaging voor onderofficieren, welke beschouwingen verscheidene andere leden onderschrijven, kunnen de ondergetekenden zich in verschillende opzichten verenigen. Zij delen echter niet de door deze leden aan hun betoog verbonden conclusie, dat de verlaging voor onderofficieren dient te worden gehandhaafd.

De ondergetekenden menen goed te doen hun standpunt ten aanzien van de verlaging — langs krijgstuchtelijke of strafrechtelijke weg — nog eens kort samen te vatten, waarbij dan tevens moge blijken, waarom de tegen het voorstel tot afschaffing van de verlaging ingebrachte bezwaren hen niet hebben overtuigd.

In de eerste plaats menen zij, dat de straf van verlaging voor de handhaving van de krijgstucht niet onmisbaar is. Zowel aan de straf- als aan de tuchtrechter staan daartoe bij afschaffing van de verlaging nog voldoende middelen ten dienste.

Voorts is het, zeker voor de militaire strafrechter, doch in vele gevallen ook voor de tuchtrechter — mede in verband met psychologische factoren, welke bij dit vraagstuk een rol spelen —, uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk, te beoordelen of voor de verlaagde militair nog een reële plaatsingsmogelijkheid in de dienst aanwezig is. Bovendien zijn aan een verlaging van tot het beroepspersoneel behorende militairen zodanige administratiefrechtelijke consequenties verbonden, dat er wel zeer bijzondere omstandigheden aanwezig moeten zijn om die verlaging toe te passen. De ondergetekenden menen dan ook, dat de toepassing van die maatregel beter door de administratie dan door de straf- of tuchtrechter kan geschieden, hetgeen impliceert, dat het beroep op de administratieve rechter behouden blijft. In dit verband dient dan nog te

worden bedacht, dat bij oneervol ontslag veelal herstel in pensioenrechten en wel op basis van de laatstbeklede rang plaatsvindt, doch dat de verlaagde militair hetzij — in verband met de aard van zijn dienstverband — geen ontslag kan nemen zo hij dat wenst, hetzij daardoor alle pensioenrechten prijsgeeft, hetzij daardoor slechts aanspraak behoudt op een pensioen naar rato van een soldatenwedde.

Tenslotte willen de ondergetekenden opmerken, dat — terwijl voor het beroepspersoneel terugstelling bij administratieve maatregel inderdaad slechts mogelijk is met instemming van de betrokkene — de dienstplichtige onderofficieren van de land- en de luchtmacht — een categorie welke bij de marine vrijwel ontbreekt — ook zonder hun instemming bij administratieve maatregel een of meer rangen kunnen worden teruggesteld. Al zal voor deze categorie de straf van verlaging dan ook niet meer ter beschikking staan, langs administratieve weg zullen adequate maatregelen genomen kunnen worden om de dienstplichtige onderofficier, die niet langer in zijn rang gehandhaafd kan worden, terug te stellen, zo nodig tot de stand van soldaat.

De opmerking dat de administratie slechts bij hoge uitzondering gebruik dient te maken van haar bevoegdheid een door de rechter niet ontslagen of verlaagde militair alsnog te ontslaan of in rang terug te stellen, geeft aanleiding er op te wijzen, dat de omstandigheid dat een militair met de strafrechter in aanraking is geweest de administratie niet mag beperken in haar bevoegdheid sui generis slechts diegenen in de krijgsmacht te handhaven, die fysiek, geestelijk en anderszins daartoe de vereiste geschiktheid bezitten.

Wel willen de ondergetekenden toegeven, dat er daarbij steeds naar gestreefd dient te worden niet de indruk te laten postvatten als zou er na een veroordeling door de rechter nog een bestraffing door de administratie plaatsvinden.

Artikelen

Wetboek van Militair Strafrecht

Naar aanleiding van de vraag, waarom in de artikelen 162, 163 en 164 vaartuigen niet zijn vermeld, merken de ondergetekenden op, dat de toepasselijkheid van de artt. 162—164 aanvankelijk niet is voorgesteld ten aanzien van vaartuigen, aangezien ook in het civiele verkeer met vaartuigen de in die artikelen omschreven feiten niet strafbaar zijn. Bij nadere overweging komt het echter inderdaad wenselijk voor die feiten toch strafbaar te stellen indien zij gepleegd worden met vaartuigen. Met name het gebruik van vaartuigen die bij de krijgsmacht in gebruik zijn kan aparte aspecten vertonen die zich niet zo gemakkelijk bij het gebruik van civiele vaartuigen kunnen voordoen. Bij nota van wijzigingen is derhalve een aanvulling van de genoemde artikelen voorgesteld en tevens van de artikelen 165 en 167, waarvan de toepasselijkheid op vaartuigen bij nader inzien eveneens wenselijk voorkwam.

In antwoord op de vraag welke de verhouding is tussen artikel 163 en artikel 8, eerste lid sub *a* van de Luchtvaartwet, tussen artikel 166

en artikel 13 van de Luchtvaartwet en tussen artikel 167 en artikel 5 van het Luchtvaartreglement zij het volgende medegedeeld.

De vermelding van het „luchtvaartuig” in artikel 163 komt bij nader inzien overbodig voor, omdat het in dit artikel omschreven feit, voorzover gepleegd door een lid van de bemanning van een luchtvaartuig reeds strafbaar is, ingevolge artikel 8, eerste lid, onder *b*, juncto artikel 62, eerste lid van de Luchtvaartwet, waarvan de werking niet tot het Nederlandse grondgebied beperkt is. Bij de nota van wijzigingen is artikel 163 hiermede in overeenstemming gebracht.

Artikel 166 — voor wat de luchtvaartuigen betreft — is voorgesteld naast artikel 13 Luchtvaartwet, omdat op de in laatstgenoemd artikel omschreven handelingen slechts een strafsancie is gesteld, indien zij worden gepleegd door de gezagvoerder van een luchtvaartuig (artikel 62, tweede lid Luchtvaartwet) doch niet indien zij door een ander bemanningslid worden gepleegd. Voor wat artikel 167 betreft zij opgemerkt, dat dit artikel het voorschrift van artikel 6¹⁾ Luchtverkeersreglement onverlet laat en dit voorschrift dus bij de beoordeling van de vraag, of een beklagde zich aan overtreding van artikel 167 heeft schuldig gemaakt, mede in rekening zal worden gebracht.

Wet op de krijgstucht

§ I, *artikel 1*. De ondergetekenden delen niet de mening van vele leden, dat in artikel 1 de uitdrukking „binnen of buiten het Koninkrijk” beter zou kunnen worden vervangen „waar ter wereld ook”.

De betekenis van beide uitdrukkingen is immers geheel gelijk.

§ II, *artikel 2*, 2°. Het was vele leden niet duidelijk — zo merkten zij op — welke strafbare feiten bestaan die wel bestaanbaar zijn met de militaire tucht of orde. De ondergetekenden willen er op wijzen dat de Wet op de krijgstucht er ook in zijn huidige redactie van uitgaat, dat commune delicten niet per se onbestaanbaar zijn met de militaire tucht of orde. Vide o.m. artikel 2 onder 3° van de Wet op de krijgstucht. Er blijft ook voor de militair een privé-sfeer waarin de krijgstucht niet van toepassing is. Als concreet voorbeeld zouden de ondergetekenden willen noemen het geval van een militair, die buiten de diensturen met zijn particuliere motorvoertuig een verkeersovertreding pleegt. Een zondige overtreding behoort naar hun oordeel niet voor krijgstuchtelijke afdoening in aanmerking te komen; de in artikel 2, 2° W.K. in dit verband gebezigde formulering achten zij dan ook geenszins overbodig.

Artikel 3 is inderdaad — doch alleen in bijlage VIII van de memorie van toelichting — ten onrechte aangegeven als behorende bij § II.

In het voorgaande is reeds medegedeeld, dat bij nota van wijzigingen wordt voorgesteld de straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten ook voor officieren mogelijk te maken.

De ondergetekenden willen niet ontkennen, dat een financiële straf weleens ernstige maatschappelijke bezwaren kan hebben. Vaak zijn deze maatschappelijke bezwaren echter geringer bij een financiële dan bij

¹⁾ In de vraag wordt waarschijnlijk bij vergissing gesproken van artikel 5 L.V.R.

een andere straf. Voorts zij nog opgemerkt, dat juist bij de inhouding van geldelijke militaire inkomsten de maatschappelijke bezwaren tot een minimum zijn beperkt, aangezien de inhouding in beginsel slechts zal plaatsvinden van dat gedeelte van de militaire inkomsten van de militair, dat in de sfeer van de vrije besteding ligt. Op het gedeelte van de inkomsten dat bestemd is voor het onderhoud van het gezin van de militair zal in beginsel geen inhouding plaatsvinden.

§ III, *artikel 4, 2°*, *artikel 5, B 3° en artikel 7*. Bij overweging van de bij deze artikelen gemaakte opmerkingen zijn de ondergetekenden tot de conclusie gekomen, dat er in feite geen aanleiding bestaat de straffen van strafdienst en corveeën naast elkaar te laten bestaan. Zij zijn namelijk van mening, dat het niet noodzakelijk is de strafdienst voor sommige categorieën militairen, zoals thans het geval is, geheel of in beginsel te beperken tot exercitie, zodat voorgesteld wordt de mogelijkheid te openen alle dienstverrichtingen als strafdienst op te dragen. Het doen van corveeën kan hiermede als afzonderlijke straf vervallen. De ondergetekenden menen langs deze weg tevens aan de in het voorlopig verslag geuite bedenkingen tegen de strafdienst als straf voor onderofficieren te zijn tegemoetgekomen.

Voorts zijn er naar de mening van de ondergetekenden, en hiermede stemmen zij in met de opmerking van de Commissie, geen termen op het punt van strafdienst onderscheid te maken tussen de zeemacht enerzijds en de land- en luchtmacht anderzijds. Dit betekent dat de straf van strafdienst ook aan onderofficieren die niet tot de zeemacht behoren dient te kunnen worden opgelegd en dat zij voorts volledig gecombineerd moet kunnen worden met de straf van licht arrest. Ook op dit punt wordt bij nota van wijzigingen een nadere voorziening voorgesteld.

De ondergetekenden menen dat door deze verruiming van de mogelijkheden het alleszins wenselijke resultaat wordt bereikt, dat niet steeds naar de zwaardere straffen behoeft te worden gegrepen; immers zullen de lichtere meer effect sorteren dan voorheen.

Artikel 5, 7°. Vele leden zagen ernstige maatschappelijke bezwaren in de verlaging in klasse van ongegradueerden die reeds geruime tijd in werkelijke dienst zijn. Naar aanleiding hiervan zij opgemerkt dat aan de verlaging in klasse van ongegradueerden, die reeds geruime tijd in werkelijke dienst zijn, inderdaad maatschappelijke bezwaren verbonden kunnen zijn. Wel moet er echter op worden gewezen, dat de categorie ongegradueerden, waarop hier wordt gedoeld uiterst gering is, doordat de opleidingsschema's er als regel in voorzien dat binnen enkele jaren de rang van korporaal kan worden bereikt. Bovendien gaat het bij de hierbedoelde categorie ongegradueerden in de meeste gevallen om ongehuiden. De maatschappelijke bezwaren, die in dit geval aan verlaging verbonden zijn, zijn dan ook van veel minder ernstige aard dan die welke uit een verlaging voortvloeien voor velen van de gegradueerde militairen, waarvoor dan ook in het ontwerp is voorgesteld de verlaging — behoudens in tijd van oorlog — af te schaffen.

Artikel, 6, eerste lid. Aan de omtrent dit artikel gemaakte opmer-

king is gevolg gegeven. Terzake moge worden verwezen naar de nota van wijzigingen.

Artikel 8. Naar aanleiding van de bij dit artikel gemaakte opmerking wordt bij nota van wijzigingen voorgesteld in dit artikel onder A, 2° in plaats van „in de voor zijn gewoon verblijf bestemde lokaliteit” te lezen: „op het schip”, zoals onder B, 2°.

Artikel 9. Het in het voorlopig verslag gesignaleerde verschil bestaat hierin, dat aan boord van oorlogsschepen de met verzaamd arrest gestrafte kan worden uitgesloten van het verrichten van dienst buiten de lokaliteit waarin hij de straf ondergaat, hetgeen bij het te land ondergaan van verzaamd arrest niet mogelijk is. Hierbij moge het volgende worden aangetekend. Verzaamd arrest in de gewone vorm, dus met waarneming van dienst, verandert voor de gestrafte — gezien de geringe accommodatie aan boord van oorlogsschepen — betrekkelijk weinig in zijn feitelijke situatie. Vandaar dat de commandant, die verzaamd arrest wil opleggen, dit veelal doet met de bepaling „zonder waarneming van dienst”. Ofschoon deze vorm van executie veel overeenkomst vertoont met die van streng arrest, wordt het in zulke gevallen toch niet wenselijk geacht streng arrest op te leggen, omdat het in verband met factoren als bevordering van invloed kan zijn of op een conducktestaat de straf van verzaamd arrest dan wel die van streng arrest voorkomt.

De ondergetekenden geven er dan ook de voorkeur aan het hier besproken verschil te handhaven.

Artikel 10. De aangaande dit artikel door vele leden gemaakte opmerkingen zouden de ondergetekenden als volgt willen beantwoorden. Zij ontkennen, dat aan officieren opgelegde straffen uitsluitend morele waarde hebben. De zwaardere straffen worden wel terdege ook door officieren als gevolg van het verschil in de executie als ernstiger ervaren dan de lichtere straffen. Er is dan ook uit dezen hoofde geen reden de straf van streng arrest voor officieren af te schaffen. De opmerking, dat het onjuist is een lokaal aan te wijzen met het uitsluitend doel daar arrest te ondergaan, moet op een misverstand berusten, daar zodanige aanwijzingen niet geschieden en ook met artikel 10 in strijd zouden zijn.

Het ondergaan van straffen door onderofficieren zouden dezelfde leden geconformeerd willen zien aan de wijze waarop officieren deze ondergaan. De ondergetekenden mogen er op wijzen dat het verschil in dit verband is, dat de straf van streng arrest door officieren in hun woonverblijf en door onderofficieren — evenals door mindere militairen — in de cel wordt ondergaan. Zij zien geen aanleiding hierin verandering te brengen.

Artikel 16. De bij dit artikel door vele leden gemaakte opmerking, welke mede betrekking heeft op artikel 18, is de ondergetekenden niet duidelijk geworden, zodat zij op die opmerking helaas niet kunnen ingaan.

Artikel 24. De ondergetekenden achten het niet gewenst de term „oorlogsgevaar” uit artikel 24 te schrappen, aangezien de mogelijkheid van opheffing der tuchtklasse ook buiten geval van oorlog, met name in geval van een mobilisatie, moet worden opengehouden.

Op de opmerking, welke gericht lijkt tegen de hantering van de in artikel 201, vierde lid, van de Grondwet gegeven bevoegdheid menen de ondergetekenden hier niet te behoeven ingaan.

Artikel 26. De door vele leden gestelde vraag met betrekking tot de bijkomende straf van vermindering van kost is hierboven reeds beantwoord. De ondergetekenden gaan er in beginsel mede akkoord dat de straffen, vermeld op de straflijsten, na een bepaalde periode worden „vernietigd”. Zij zullen zich omtrent de uitwerking van deze gedachte nader beraden.

§ IV, *artikelen 39 t/m 41.* De in de onderhavige artikelen geregelde materie is, en op dit punt stemmen de ondergetekenden in met de vele leden hier aan het woord, ingewikkeld en vereist een zorgvuldige benadering aangezien zij op ingrijpende bevoegdheden betrekking heeft. Voor principiële wijziging zien de ondergetekenden echter geen aanleiding. Ten aanzien van de in dit verband geuite desiderata merkten zij nader het volgende op. Zij menen, dat de straf van verzuimd arrest, waarbij de gestrafte als regel niet is uitgesloten van het verrichten van zijn gewone dienst buiten de plaats waar de straf wordt ondergaan, als een alleszins bruikbare tussenvorm tussen streng en licht arrest dient te worden gehandhaafd.

Het is niet onmogelijk dat zich onder de meerderen, genoemd in artikel 39, 2° en 4° officieren bevinden die jonger zijn dan enkele categorieën meerderen, genoemd in artikel 41. De reden dat aan die commanderende officieren volledige strafbevoegdheid wordt toegekend is dat het in deze gevallen gaat om zelfstandige commando's, die moeten worden uitgeoefend buiten het organieke verband van een grotere eenheid.

Het is inderdaad de bedoeling, dat de in artikel 39, 2°, bedoelde squadroncommandant der zeemacht en de commanderende officier van een taktisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdelingen, telkenmale ad hoc zullen worden aangewezen. Deze aanwijzing zal geschieden door een militaire autoriteit die alle tijdelijk samen te voegen eenheden of troepenafdelingen onder zijn commando heeft en dus bevoegd is daarvan een squadron of taktisch geheel te vormen.

Plaatsvervangende commandanten zijn inderdaad meermalen veel lager in rang dan de commandant. Het streven is er echter op gericht dit verschijnsel zoveel mogelijk te elimineren. Het is intussen, zolang zulks niet geheel mogelijk is, niet verantwoord de strafbevoegdheid te binden aan een bepaalde diensttijd. Aan de functionaris die als plaatsvervangend commandant tijdelijk de verantwoordelijkheid voor het betreffende onderdeel draagt, kan niet zonder schade voor zijn gezag de strafbevoegdheid worden onthouden.

De bevoegdheid tot het opleggen van de straf van streng arrest kan niet worden voorbehouden aan hoofdofficieren, aangezien er vele sub-

alterne officieren zijn die een zelfstandig commando voeren buiten het direkte verband met een hogere eenheid en dus zo nodig op eigen gezag over deze strafbevoegdheid moeten kunnen beschikken. Indien in zodanige gevallen de oplegging van de straf door een hogere commandant zou dienen te geschieden, zou de bestraffing door het onvermijdelijke tijdsverloop belangrijk aan effect inboeten.

Artikel 40. De strafbevoegdheid van de commanderende officier van een squadron vliegtuigen der zeemacht vervalt inderdaad gedurende de tijd, dat het squadron zich aan boord van b.v. een vliegekampschip bevindt. Alleen de commanderende officier van een oorlogsschip bezit de strafbevoegdheid over de opvarenden. Door toepassing van het voorgestelde derde lid van artikel 46 kunnen hieruit voortvloeiende bezwaren voldoende worden ondervangen.

Artikel 42. Bij nota van wijzigingen is naar aanleiding van de opmerking inzake de strafbevoegdheid van de garnizoenscommandant voorgesteld deze te beperken tot de gevallen, waarin de zaak geen uitsstel kan lijden en de tot straffen bevoegde commandant van de betrokken militair geen kennis van de zaak kan nemen.

Artikel 45. Aan de bij dit artikel gemaakte opmerking is bij nota van wijzigingen tegemoetgekomen.

Artikelen 49 en 50. Het komt de ondergetekenden niet gewenst voor de uitdrukking „zo mogelijk” in de artikelen 49 en 50 nader te preciseren. Er kunnen zich diverse omstandigheden voordoen, welke niet alle bij voorbaat kunnen worden voorzien en omschreven, die het juist in het belang van de gestrafte — die de hem opgelegde straf immers reeds ondergaat — gewenst maken zonder strikt noodzakelijk verwijl een beslissing te kunnen nemen tot wijziging of schorsing van die straf.

Artikel 58. Aan de met betrekking tot dit artikel geuite wens is bij nota van wijzigingen tegemoetgekomen. De daarbij voorgestelde wijziging strekt er, kort samengevat, toe de militaire rechter de bevoegdheid te geven hetzij — zoals thans imperatief voorgeschreven — de zaak terug te verwijzen naar de commanderende officier, hetzij, indien hij daartoe bijzondere aanleiding aanwezig acht, zelf als tuchtrechter op te treden. De keuze tussen beide vormen van afdoening ware over te laten aan de rechter zelve, die dan naar bevind van zaken zal kunnen handelen. Tegen beide beslissingen, te nemen bij vonnis, staat hoger beroep bij het Hoog Militair Gerechtshof open.

§ VI, *artikel 61.* De ondergetekenden kunnen zich geenszins vinden (? Red.) in de gedachte dat het gewenst zou zijn de bevoegdheden, omschreven in artikel 50 en de bevoegdheden van de beklagmeerdere in één hand te leggen en wel van de autoriteit, die met de verwijzing is belast. Zij

menen dat dit zou leiden tot een nodeloze administratieve rompslomp, doordat „tussenliggende meerderen” op verschillende niveaus zich over zaken zouden moeten gaan uitspreken, waarmede zij thans geen bemoeienis behoeven te hebben, een rompslomp, die bovendien tot ongewenste ernstige vertraging zou leiden. Nog afgezien echter van deze praktische bezwaren menen de ondergetekenden dat het ook om principiële redenen gewenst is de verantwoordelijkheid van de commandanten, zoals die thans op de onderhavige punten in de wet zijn veranderd, onverkort te handhaven.

Ten overvloede zij opgemerkt, dat zich in dit verband in de praktijk geen moeilijkheden voordoen, die in de richting van een herziening van het bestaande systeem wijzen.

Artikel 69. Bij nadere overweging zijn de ondergetekenden tot de conclusie gekomen dat een bepaling als de onderhavige — die nog afgestemd is op de ten tijde van de totstandkoming van de Wet op de krijgstucht geldende rechtspositieregelingen — evenals is voorgesteld ten aanzien van de artikelen 24, 33 en 36 W.v.M.S. beter naar de rechtspositievoorschriften kan worden overgebracht, voorzover die op dit punt niet reeds voldoende voorzieningen behelzen. Dit laatste is wel het geval met de militaire ambtenarenreglementen, doch niet met de Dienstplichtwet. In verband daarmee wordt bij de nota van wijzigingen een voorstel gedaan tot aanvulling van de Dienstplichtwet met een bepaling van gelijke strekking als de onderhavige.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie

Nr. 14

NOTA VAN WIJZIGINGEN

(Ingezonden bij brief van 9 november 1962)

TOELICHTING

Algemeen

In het algemene gedeelte van deze toelichting op de nota van wijzigingen zal slechts aandacht worden besteed aan twee onderwerpen, te weten de regeling van het voorlopig justitieel arrest en de positie van de raadsman. De overige onderwerpen worden behandeld bij de artikels-gewijze toelichting. Deze is opgenomen bij elk afzonderlijk onderdeel van de nota van wijzigingen.

Het voorlopig justitieel arrest

De ondergetekenden hebben getracht in de voorgestelde regeling zoveel mogelijk aansluiting te zoeken bij de regeling welke voor gewone strafzaken geldt. Dit is echter slechts ten dele mogelijk. De militaire rechtspleging wijkt nu eenmaal nog steeds in menig opzicht af van de gewone en verder stelt de militaire samenleving op sommige punten speciale eisen.

Bij een regeling van het voorlopig justitieel arrest komen drie hoofdpunten aan de orde:

- a. in welke gevallen en op welke gronden kan dit arrest worden opgelegd;
- b. wie is bevoegd dit arrest op te leggen;
- c. welke zijn de rechtsmiddelen.

Ad a. Voor wat de gevallen en gronden betreft, wijkt de voorgestelde regeling slechts in geringe mate af van de regeling, geldend in het gewone strafprocesrecht. Evenals daar wordt de eis gesteld, dat ernstige bezwaren tegen de verdachte zijn gerezen en tevens uit bepaalde omstandigheden blijkt, dat vrijheidsbeneming is geboden op een of meer uitdrukkelijk in de wet genoemde gronden. De opsomming van deze gronden is echter in de voorgestelde regeling niet geheel dezelfde als in het gewone strafprocesrecht. Onder de „gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid”, welke ingevolge artikel 64 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering een grond voor toepassing van voorlopige hechtenis kan zijn, mag blijkens de jurisprudentie van de Hoge Raad slechts worden verstaan een reden van maatschappelijke veiligheid, gelegen in de persoon van de verdachte. Generale preventie kan derhalve geen grond voor voorlopige hechtenis opleveren. De bijzondere eisen, welke de handhaving van de krijgstucht stelt, kunnen echter meebrengen dat in uitzonderingsgevallen ook uit generaal-preventieve overwegingen voorlopige hechtenis moet worden opgelegd.

Overeenkomstig de regeling in het gewone strafprocesrecht zal toepassing van voorlopig arrest slechts mogelijk zijn, indien de betrokkene verdacht wordt van bepaalde als zodanig aangewezen misdrijven. De voorgestelde regeling verwijst in dit verband naar artikel 64, tweede lid, onder b, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering en wijst bovendien als zodanig aan de misdrijven, omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht.

Evenals voor gewone strafzaken is verder voorgeschreven, dat de invrijheidstelling van de gearresteerde wordt gelast, zodra de grond, waarop het arrest werd bevolen of gehandhaafd, niet meer aanwezig is.

Ad b. Ten aanzien van de vraag, wie bevoegd is om voorlopig arrest op te leggen, kan in militaire zaken zeer moeilijk aansluiting worden gezocht bij het gewone strafprocesrecht. De opsporing van het strafbare feit is immers in het militaire recht geheel anders geregeld en ook de rechterlijke organisatie vertoont diepgaande verschillen.

De spil van het opsporingsonderzoek in militaire zaken — waarmee

hier dan wordt bedoeld het onderzoek, dat aan de verwijzing voorafgaat — is, althans formeel, de commanderende officier van de verdachte. Hij is in de voorgestelde regeling dan ook de autoriteit aan wie in de regel de beslissing over het voorlopig arrest toekomt. Bij de uitoefening van deze bevoegdheid is hij aan toezicht onderworpen. Elk geval waarin het voorlopig arrest langer dan vier dagen duurt dient hij namelijk onmiddellijk te rapporteren aan de commanderende generaal onder wie de verdachte ressorteert.

Indien een beslissing van de commanderende officier niet kan worden afgewacht, is elke officier en onderofficier bevoegd voorlopig arrest aan te zeggen aan militairen van lagere rang, indien het een ernstig strafbaar feit betreft en onverwijld vrijheidsbeneming is geboden. De vrijheidsbeneming, hier bedoeld, duurt in geen geval langer dan 24 uur. In menig opzicht kan deze vrijheidsbeneming worden vergeleken met de aanhouding en voorgeleiding uit het gewone strafprocesrecht.

Indien de commanderende officier van de verdachte niet in staat is om binnen 24 uur van de zaak kennis te nemen, kan een andere commanderende officier het arrest telkens — doch ten hoogste drie maal — met 24 uur verlengen.

Terwijl vóór de verwijzing de commanderende officier van de verdachte de spil is van het opsporingsonderzoek heeft hij daarmee vanaf het moment der verwijzing geen bemoeienis meer. Bij de verwijzing zal de beslissing over het arrest derhalve aan een ander dienen toe te vallen. De voorgestelde regeling draagt derhalve aan de verwijzingsautoriteit op bij de verwijzing tevens een beslissing te nemen over de vraag of de beklaagde al of niet in arrest zal worden gesteld of zal blijven. De beperkingen, welke zowel ten aanzien van de gronden als ten aanzien van de gevallen bij de toepassing van voorlopig arrest aan de commanderende officier zijn gesteld, gelden ook voor de verwijzingsautoriteit. Een door de verwijzingsautoriteit bevolen of gehandhaafd arrest duurt, behoudens verlenging door de krijgsraad, niet langer dan 14 dagen.

Het is denkbaar, dat bij de verwijzing geen arrest werd toegepast, doch dat later, in het tijdvak tussen de verwijzing en de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting, alsnog de noodzaak tot inarreststelling blijkt.

Indien informatiën worden gehouden en deze nog niet zijn afgelopen, is alsdan de officier-commissaris bevoegd om op vordering van de auditeur-militair voorlopig arrest toe te passen. Worden geen informatiën gehouden of zijn de informatiën reeds afgelopen, dan berust de beslissing over een eventuele inarreststelling bij de auditeur-militair. Zowel de officier-commissaris als de auditeur-militair onderwerpen hun beslissing onverwijld aan het oordeel van de krijgsraad. Indien de krijgsraad de beslissing niet bekrachtigt wordt de betrokkene onmiddellijk in vrijheid gesteld. Indien de krijgsraad de genomen beslissing wel bekrachtigt, duurt het aldus bevolen arrest niet langer dan dertig dagen, tenzij de krijgsraad dit op vordering van de auditeur-militair verlengt.

Na de aanvang van het onderzoek op de terechtzitting beslist de krijgsraad over de handhaving van het voorlopig arrest. De krijgsraad

kan alsdan ook de inarreststelling van een beklaagde, die op vrije voeten is, bevelen.

Ook gedurende het tijdvak na de verwijzing gelden met betrekking tot de gevallen, waarin en de gronden waarop voorlopig arrest kan worden toegepast de beperkingen, welke zijn gesteld aan toepassing van het voorlopig arrest door de commanderende officier. Eveneens geldt, dat zodra de grond, waarop het arrest werd bevolen of gehandhaafd, niet meer aanwezig is, de invrijheidstelling van de beklaagde moet worden gelast.

Ad c. Ook wat de rechtsmiddelen aangaat kan in het militaire strafprocesrecht niet zonder meer worden aangesloten bij het gewone strafprocesrecht. In gewone strafzaken is het opsporingsonderzoek opgedragen aan gespecialiseerde organen, die onder leiding staan van een in dit opzicht gespecialiseerde autoriteit, de officier van justitie. Bij militaire strafzaken is dit niet het geval, althans niet tot aan het tijdstip van verwijzing. Tot dat tijdstip berust de verantwoordelijkheid voor het opsporingsonderzoek bij de in de regel niet juridisch geschoolde commanderende officier van de verdachte; deze maakt slechts incidenteel gebruik van de hulp van een gespecialiseerd orgaan, zoals bij voorbeeld de Koninklijke marechaussee.

Dit brengt mede, dat men in het stadium, dat aan de verwijzing voorafgaat, de beslissing over het al dan niet handhaven van het voorlopig arrest bezwaarlijk aan de militaire rechter kan opdragen. Hiervoor is immers vereist, dat de beide partijen — zowel de verdachte — met eventuele medewerking van zijn raadsman — als het met de opsporing of vervolging belaste orgaan — hun standpunt met betrekking tot het voorlopig arrest gemotiveerd aan de rechter kunnen voorleggen. Aan de zijde van de vervolging is er echter in dit stadium nog geen autoriteit, die de zaak aan de rechter kan uiteenzetten. De commanderende officier van de verdachte heeft hiertoe zeker geen gelegenheid, terwijl de auditeur-militair met de zaak nog in het geheel geen bemoeienis heeft.

Wel kan in dit stadium reeds een zekere waarborg voor de verdachte worden gevonden in het scheppen van een toezicht ten aanzien van de wijze, waarop de commanderende officier van de verdachte zijn bevoegdheid tot inarreststelling uitoefent. Dit toezicht wordt in de voorgestelde regeling uitgeoefend door de verwijzigingsautoriteit. Aan hem moet, zoals eerder reeds is opgemerkt, elk geval, waarin voorlopig arrest langer dan vier dagen duurt worden bericht. Hij kan opdracht geven tot invrijheidstelling van de verdachte.

Zonder het systeem van de militaire strafrechtspleging geweld aan te doen, kan aan de verdachte slechts een beroep op de rechter worden gegeven in het stadium na de verwijzing. In dat stadium is immers de auditeur-militair bij de procedure betrokken en kan door de rechter een beslissing over het arrest worden genomen op overeenkomstige wijze als dit bij de gewone strafvordering geschiedt. Het is dus voor de verdachte van belang, dat in de gevallen, waarin voorlopig arrest wordt toegepast, snel een beslissing over de verwijzing wordt genomen. Een

behoorlijk systeem van rechtsbescherming voor de verdachte vereist derhalve, dat hij de mogelijkheid bezit om een beslissing van de rechter uit te lokken aangaande het tijdstip van de verwijzing. In de voorgestelde regeling wordt aan de verdachte, die langer dan 14 dagen in voorlopig arrest is geweest, het recht gegeven de krijgsraad te verzoeken om een termijn vast te stellen, waarin hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij het arrest moet zijn opgeheven.

Dit rechtsmiddel is niet slechts van belang voor een aanvaardbare regeling van het voorlopig arrest, doch heeft ook betekenis voor de positie van de raadsman in het militaire strafproces, een aangelegenheid, waaraan hierna aandacht zal worden gewijd. Ook een aan het gewone strafproces analoge positie van de raadsman valt immers slechts na de verwijzing te realiseren.

Indien wij de hiervoren geanalyseerde regeling van het voorlopig arrest nog eens in het kort samenvatten, krijgen wij het volgende beeld. In het stadium voor de verwijzing beslist de commanderende officier van de verdachte over het voorlopig arrest. Voorlopig arrest kan slechts worden opgelegd in de gevallen in het Wetboek van Strafvordering omschreven en verder voor misdrijven omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht. De gronden voor het voorlopig arrest zijn die, omschreven in het Wetboek van Strafvordering, benevens generaal-preventieve overwegingen, die verband houden met de handhaving van de krijgstuicht. Deze beperkingen voor wat de gronden en gevallen betreft, gelden voor de gehele verdere duur van het strafproces. Zij zijn derhalve ook van toepassing indien bij of na de verwijzing voorlopig arrest wordt opgelegd of gehandhaafd.

Op de toepassing van het voorlopig arrest door de commanderende officier houdt de verwijzingsautoriteit toezicht. Alle gevallen, waarin het voorlopig arrest langer dan vier dagen duurt, moeten hem worden medegedeeld.

Indien het optreden van de commanderende officier van de verdachte niet kan worden afgewacht, is elke officier en onderofficier bevoegd militairen van lagere rang, die worden verdacht van een ernstig strafbaar feit, voorlopig arrest aan te zeggen, indien de omstandigheden onverwijlde vrijheidsbeneming vorderen. Dit arrest duurt in beginsel niet langer dan 24 uur. Het kan, indien de commanderende officier van de verdachte niet binnen 24 uur van de zaak heeft kennis genomen, door een andere commanderende officier telkens — doch ten hoogste drie maal — met 24 uur worden verlengd.

De verdachte, die langer dan 14 dagen in voorlopig arrest is, kan de krijgsraad verzoeken een termijn vast te stellen binnen welke hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij het arrest moet zijn opgeheven.

Bij de verwijzing beslist de verwijzingsautoriteit over de handhaving of de toepassing van het voorlopig arrest. De duur van het arrest, dat door de verwijzingsautoriteit is opgelegd of gehandhaafd, bedraagt ten hoogste 14 dagen. Op vordering van de auditeur-militair kan het arrest door de krijgsraad telkens met 30 dagen worden verlengd.

Tussen het tijdstip van de verwijzing en dat van de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting kan een beklagde in de gevallen en op de gronden, eerder omschreven, in arrest worden gesteld:

door de auditeur-militair, indien in de zaak geen informatiën worden genomen dan wel de informatiën zijn afgelopen;

en overigens op vordering van de auditeur-militair door de officier-commissaris.

Deze beslissingen zijn onderworpen aan bekrachtiging door de krijgsraad. Het arrest is slechts van kracht gedurende een termijn van 30 dagen. Op vordering van de auditeur-militair kan het arrest telkens met 30 dagen worden verlengd.

In elk geval, waarin tussen het tijdstip van de verwijzing en dat van de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting arrest is toegepast, wordt de beklagde zo spoedig mogelijk, doch in elk geval binnen vier dagen, gehoord.

Vanaf het tijdstip der verwijzing tot de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting is de auditeur-militair bevoegd de invrijheidstelling van de beklagde te gelasten. Gelijke bevoegdheid komt toe aan de krijgsraad, hetzij op vordering van de officier-commissaris, hetzij op verzoek van de beklagde of zijn raadsman.

De regeling van het voorlopig justitieel arrest na de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting is in de bestaande vorm gehandhaafd. Zij is slechts aangevuld met een beperking van het voorlopig arrest tot de eerdergenoemde gronden en gevallen.

Eenvoudigheidshalve is in het voorgaande slechts gesproken over de commanderende generaal en de auditeur-militair. Vanzelfsprekend is deze toelichting echter evenzeer van toepassing op de vlootvoogd en de fiscaal.

De positie van de raadsman

Op grond van dezelfde overwegingen als hievoren werden uiteengezet met betrekking tot het voorlopig justitieel arrest, is het niet doenlijk de raadsman in militaire zaken in de periode voorafgaande aan de verwijzing een soortgelijke positie te geven als de raadsman heeft in het gewone strafprocesrecht. Vóór de verwijzing ontbreekt immers in het algemeen een gespecialiseerde tegenspeler van deze raadsman aan de zijde van de vervolging.

In het onderhavige voorstel wordt het recht op vrij verkeer tussen de verdachte en zijn raadsman — zoals dit in het Nederlandse Wetboek van Strafvordering is voorzien — in beginsel dan ook pas erkend vanaf het tijdstip van de verwijzing. Vóór het tijdstip van de verwijzing bestaat het recht op vrij verkeer tussen de in arrest verblijvende verdachte en de raadsman slechts in twee gevallen:

in de eerste plaats indien en voor zover de commanderende officier van de verdachte daartoe toestemming geeft;

in de tweede plaats indien het voorlopig arrest langer dan 14 dagen heeft geduurd.

In dit tweede geval heeft de verdachte immers het recht om de krijgs-

raad te verzoeken een termijn vast te stellen, binnen welke hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij het arrest moet zijn opgeheven. De verdachte zal dit recht in het algemeen slechts in samenwerking met zijn raadsman kunnen realiseren.

Ten aanzien van de inhoud van het recht op vrij verkeer tussen de verdachte en zijn raadsman is volledig aangesloten bij de regeling in het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

Ook met betrekking tot de kennisneming van de processtukken en de aanwezigheid van de raadsman bij verhoren door de officier-commissaris is nauw aangesloten bij de regeling van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering; vanaf het tijdstip van de verwijzing zal in dit opzicht in militaire zaken een overeenkomstige regeling gelden als thans reeds in gewone strafzaken geldt.

Vóór het tijdstip van de verwijzing kan de verwijzingsautoriteit de raadsman inzage van processtukken verlenen. Tenzij de krijgsraad anders beslist, krijgt de raadsman in ieder geval inzage van de processtukken die aan de orde komen bij de behandeling van een verzoek van de verdachte om een termijn te stellen binnen welke een beslissing tot verwijzing moet zijn genomen.

Voor wat betreft de toevoeging van een raadsman is uitgegaan van het systeem dat thans reeds in de militaire rechtspleging is neergelegd. Het recht op toevoeging is echter in aanzienlijke mate uitgebreid.

Tot nu toe bestond dit recht slechts vanaf het tijdstip dat de zaak ter terechtzitting aanhangig was gemaakt. In de voorgestelde regeling bestaat het recht op toevoeging, voor zover er informatiën worden gehouden of voorlopig arrest wordt toegepast, reeds vanaf het tijdstip van de verwijzing.

Verder bestaat er dan nog een recht op toevoeging — zelfs vóór het tijdstip van de verwijzing — indien voorlopig arrest is toegepast en dit langer dan 14 dagen heeft geduurd.

TEKST OORSPRONKELIJKE WETSONTWERPEN, DE DAARIN AANGEBRACHTE WIJZIGINGEN EN DE ARTIKELS- GEWIJZE TOELICHTING¹⁾

De wetsontwerpen zijn gezet met het normale lettertype.

De daarin voorgestelde wijzigingen en aanvullingen zijn gezet met een afwijkend lettertype en ongeveer een centimeter naar binnen gezet.

De toelichtingen zijn hieronder gezet met het normale lettertype, doch van een kleiner corps.

De cursief gedrukte passages vervallen.

Wijziging van het militaire strafprocesrecht

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

¹⁾ M.R.T. LI, 1958, blz. 498 e.v. (*Red. M.R.T.*).

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de behoefte zich doet gevoelen om de Regtspleging bij de Landmagt, de Regtspleging bij de Zeemagt, de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht te wijzigen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, de bepalingen van het Statuut voor het Koninkrijk in acht genomen zijnde, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

De Regtspleging bij de Landmagt, vastgesteld bij besluit van de Souvereine Vorst der Verenigde Nederlanden van 20 juli 1814 (*Stb.* 85), wordt gewijzigd als volgt:

De titel van het Wetboek wordt gewijzigd in:
Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht.

ad titel Regtspleging bij de Landmagt.

Ten einde gevolg te geven aan de in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte wens om de zelfstandige positie van de luchtmacht ook formeel beter tot uitdrukking te brengen is voorgesteld de titel van het Wetboek te wijzigen in: Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht.

In het opschrift van de eerste titel wordt vóór „Commanderende Officieren” ingevoegd: Commanderende Generaals en .

Artikel 3 wordt gelezen:

Wij kunnen Commandanten aanwijzen als Commanderend Generaal.

Wij bepalen over welke personen, aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen, de Commanderende Generaal de bevoegdheden zal uitoefenen, welke hem bij deze wet zijn toegekend, alsmede bij welke krijgswaarden hij de benoemingen zal verrichten, die deze wet hem opdraagt.

De artikelen 4 tot en met 7 worden vervangen door vijf nieuwe artikelen, luidende:

4. Elke officier en onderofficier is bevoegd militairen van lagere rang, die worden verdacht van een ernstig strafbaar feit, voorlopig arrest aan te zeggen indien de omstandigheden onverwijlde vrijheidsbeneming vorderen.

ad artikel 4.

Onder de in dit artikel gebruikte term „ernstig strafbaar feit” kunnen ook andere delicten vallen dan die vermeld in het derde lid van artikel 7. Voor het overige moge worden verwezen naar het algemene deel van de toelichting, onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

5. Het voorlopig arrest, in het vorige artikel bedoeld, duurt niet langer dan 24 uur, behoudens verlenging op last van de Comman-

derende Officier ingevolge artikel 7. Indien de Commanderende Officier niet binnen 24 uur van de zaak heeft kennis genomen, kan een andere Commanderende Officier het arrest telkens — doch ten hoogste drie maal — met 24 uur verlengen.

ad artikel 5.

Verwezen moge worden naar het algemene deel van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

6. Van het gepleegde feit en het eventueel opgelegde arrest zal terstond worden gerapporteerd aan de Commanderende Officier onder wie de verdachte ressorteert.

ad artikel 6.

In het bovenstaande artikel is slechts de bestaande tekst van artikel 6 gehandhaafd. De inhoud van het tweede lid uit het oorspronkelijke voorstel is overgebracht naar het eerste lid van het thans voorgestelde artikel 6a.

Aan artikel 6 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Wij kunnen bepalen, dat de bevoegdheden, welke deze wet toekent aan de Commanderende Officier, ten aanzien van militairen, die zich buiten Nederland bevinden, worden uitgeoefend door een andere officier.

6a. Wij kunnen bepalen, dat de bevoegdheden, welke deze wet toekent aan de Commanderende Officier, ten aanzien van militairen die zich buiten Nederland bevinden worden uitgeoefend door een andere officier.

Indien de verdachte niet ressorteert onder een Commanderende Officier of andere officier, als bedoeld in het vorige lid, zal van het gepleegde feit kennis worden gegeven aan de daartoe door Ons aangewezen Commanderende Generaal. Deze of namens hem de hoofdofficier, die hij daartoe heeft aangewezen, handelt vervolgens voor zover mogelijk als ware hij de Commanderende Officier van de verdachte.

ad artikel 6a.

Het eerste lid bevat de bepaling, oorspronkelijk opgenomen in het tweede lid van artikel 6.

Het tweede lid van dit artikel correspondeert met het oorspronkelijk voorgestelde artikel 13. In verband met de regeling van het voorlopig arrest in deze titel verdient deze gewijzigde groepering van de bepalingen uit systematische overwegingen aanbeveling.

In artikel 7 wordt „Die” vervangen door: De.

7. Na ontvangst van het rapport, bedoeld in artikel 6, zal de Commanderende Officier onverwijld de zaak onderzoeken.

Indien ernstige bezwaren tegen de verdachte zijn gerezen en tevens uit bepaalde omstandigheden blijkt, dat vrijheidsbeneming is geboden, hetzij in verband met het bestaan van gevaar voor vlucht of van een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, gelegen in de persoon van de verdachte, hetzij in verband met de

handhaving van de krijgstucht onder andere militairen, kan de Commanderende Officier bevelen dat de verdachte in arrest zal worden gesteld of gehouden.

Het bevel kan slechts worden verleend in geval van een misdrijf, bedoeld in artikel 64, tweede lid onder *b*, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering, dan wel een misdrijf omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht.

Zodra de grond waarop het arrest werd bevolen of gehandhaafd niet meer aanwezig is, wordt de invrijheidstelling van de gearresteerde gelast.

De Commanderende Officier rapporteert elk geval, waarin het voorlopig arrest langer dan 4 dagen duurt, rechtstreeks aan de Commanderende Generaal, onder wie de verdachte ressorteert.

ad artikel 7.

De inhoud van het oorspronkelijke artikel 7 is in de voorgestelde tekst verwerkt. De overige bepalingen van dit artikel hebben betrekking op het voorlopig arrest. Daarvoor moge naar het algemeen gedeelte van de toelichting worden verwezen.

Artikel 8 wordt gelezen:

Bijaldien de Commanderende Officier bevindt, dat de verdachte wel schuldig is aan hetgeen hem is ten laste gelegd, doch het feit van die aard is dat het buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, zal hij de krijgstuchtelijke afdoening zelf ter hand nemen of deze overlaten aan een andere tot straffen bevoegde meerdere.

Artikel 9 vervalt.

ad artikel 9.

Dit artikel kan vervallen omdat de inhoud daarvan reeds is opgenomen in het vierde lid van artikel 7.

Artikel 10 wordt gelezen:

Indien op grond van het gemelde onderzoek omtrent een feit niet vallende onder artikel 2, 1e, van de Wet op de Krijgstucht, door de Commanderende Officier, onder wie de verdachte ressorteert, een beslissing is genomen als bedoeld in de artikelen 8 of 9, of indien bij hem twijfel bestaat of de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, ofwel indien hij van oordeel is, dat de zaak voor de militaire rechter moet worden gebracht, zal hij van zijn beslissing en bevinding moeten kennis geven aan de Commanderende Generaal onder wie de verdachte ressorteert.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „de artikelen 8 of 9” vervangen door de woorden: artikel 8.

ad artikel 10.

De wijziging is een gevolg van de vernumming van de voorgaande artikelen.

In artikel 11 wordt in plaats van „Commanderende Officier van het

Garnizoen" gelezen: Commanderende Generaal of namens hem de hoofdofficier die hij daartoe heeft aangewezen.

In plaats van „den Krijgsraad" wordt gelezen: de militaire rechter.

In de bovenstaande alinea wordt na het woord „aangewezen" een volzin ingevoegd, luidende:

De woorden „de gevallen, in de artikelen 8 en 9" worden vervangen door de woorden: het geval, in artikel 8.

Aan het artikel wordt een tweede lid toegevoegd, luidende:

Onze Minister van Oorlog kan de Commanderende Generaal opdragen een zaak naar de militaire rechter te verwijzen.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Oorlog" vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 11.

De wijziging is een gevolg van de vernummering van de voorgaande artikelen.

Artikel 12 wordt gelezen:

Ingeval de Commanderende Generaal of de hoofdofficier, bedoeld in artikel 11, daarentegen de zaak bevindt van die aard, dat dezelve buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, zal hij, nadat hem van de schuld genoegzaam zal zijn gebleken, de krijgstuuchtelijke afdoening overlaten aan de Commanderende Officier of een andere tot straffen bevoegde meerdere.

Artikel 13 wordt gelezen:

Indien de verdachte niet ressorteert onder een Commanderende Officier of andere officier, als bedoeld in artikel 6, zal van het gepleegde feit kennis worden gegeven aan de daartoe door Ons aangewezen Commanderende Generaal.

Deze of namens hem de hoofdofficier, die hij daartoe heeft aangewezen, handelt vervolgens voor zover mogelijk als ware hij de Commanderende Officier van verdachte.

De bovenstaande tekst wordt vervangen door:

De verdachte die zich in voorlopig arrest bevindt, kan, zodra dit arrest langer dan 14 dagen heeft geduurd, de Krijgsraad die bevoegd zou zijn tot kennisneming van de zaak, verzoeken een termijn vast te stellen binnen welke hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij het arrest moet zijn opgeheven. De Krijgsraad beschikt onverwijld op dit verzoek, de verwijzingsautoriteit, de Auditeur-Militair en de verdachte gehoord. De gestelde termijn kan op vordering van de verwijzingsautoriteit door de Krijgsraad telkens voor een bepaalde tijd worden verlengd, de Auditeur-Militair en de verdachte gehoord.

De verdachte kan zich bij de behandeling van een verzoek en een vordering als bedoeld in het vorige lid door zijn raadsman doen bijstaan.

ad artikel 13.

De inhoud van het oorspronkelijk voorgestelde artikel 13 is overgebracht naar het tweede lid van artikel 6a. Voor de toelichting op de thans voorgestelde tekst moge worden verwezen naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

In het eerste lid van artikel 14 wordt in plaats van „den Krijgsraad” gelezen: de militaire rechter.

Artikel 14, tweede lid, wordt gelezen:

Bij de beschikking tot verwijzing wordt tevens bepaald of de beklagde al dan niet in arrest zal worden gesteld of zal blijven. Artikel 7, tweede en derde lid, is hierbij van overeenkomstige toepassing.

In het laatste lid van het artikel wordt in plaats van „aan den Auditeur-Militair ter standplaats van den Krijgsraad” gelezen: aan de betrokken Auditeur-Militair.

ad artikel 14, tweede lid.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

Na artikel 14 worden vier nieuwe artikelen ingevoegd, luidende:

14a. De Commanderende Generaal of namens hem de hoofdofficier, die hij daartoe heeft aangewezen, kan op advies van de Auditeur-Militair de verwijzing naar de militaire rechter intrekken, zolang de zaak nog niet ter terechtzitting aanhangig is gemaakt.

De verwijzing kan niet worden ingetrokken wegens vermeende onbevoegdheid van de militaire rechter.

De eerste alinea wordt vervangen door:

De Commanderende Generaal of namens hem de hoofdofficier die hij daartoe heeft aangewezen, kan, zolang de zaak nog niet ter terechtzitting aanhangig is gemaakt, op advies van de Auditeur-Militair de verwijzing naar de militaire rechter intrekken of de beschikking tot verwijzing wijzigen.

ad artikel 14a.

Op grond van artikel 13 kan de Krijgsraad een termijn vaststellen binnen welke hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij een eventueel opgelegd voorlopig arrest moet zijn opgeheven. Deze bepaling vormt een onderdeel van een aantal voorzieningen die de strekking hebben de procedure voorafgaande aan de verwijzing te bekorten en op een vroeger tijdstip tot verwijzing over te gaan. Dit vergroot echter de kans dat de beschikking tot verwijzing niet meer overeenkomt met de feiten zoals die — naar uit het voorbereidende onderzoek blijkt — aan de rechter dienen te worden voorgelegd. In verband daarmee moet de mogelijkheid worden opgelaten een beschikking tot verwijzing niet alleen in te trekken doch deze ook te wijzigen. Hiertoe strekt de nieuwe tekst van het nevenstaande artikel.

14b. Na intrekking van de verwijzing kan de zaak, behoudens de uitzonderingen in de wet vermeld, niet opnieuw naar de militaire rechter worden verwezen.

Indien de verwijzing wordt ingetrokken wegens onbevoegdheid van de autoriteit, die over de verwijzing heeft beslist, kan de bevoegde autoriteit de zaak alsnog naar de militaire rechter verwijzen.

Indien voorts het begane feit naar het oordeel van de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, handelt hij overeenkomstig het bepaalde in artikel 12.

Het bepaalde in artikel 9 is mede van overeenkomstige toepassing.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Indien de verwijzing wordt ingetrokken, wordt de beklagde die zich in voorlopig arrest bevindt, onverwijld in vrijheid gesteld, behalve indien de intrekking van de verwijzing plaats vindt wegens onbevoegdheid van de autoriteit die over de verwijzing heeft beslist. In dit laatste geval kan het arrest gedurende ten hoogste 4 dagen voortduren, teneinde de bevoegde autoriteit in de gelegenheid te stellen daarover een beslissing te nemen.

ad artikel 14b.

Nu een volledige regeling van het voorlopig arrest wordt gegeven dient ook meer gedetailleerd te worden voorzien in het geval dat een verwijzing wordt ingetrokken en de betrokkene zich in voorlopig arrest bevindt. Ingevolge het voorgestelde laatste lid van artikel 14b zal het voorlopig arrest bij intrekking van de verwijzing in beginsel worden beëindigd. Indien de intrekking plaats vindt wegens onbevoegdheid van de autoriteit die over de verwijzing heeft beslist kan het arrest echter ten hoogste 4 dagen voortduren. Binnen die 4 dagen zal de bevoegde verwijzingsautoriteit dan moeten beslissen of hij al dan niet voorlopig arrest wil toepassen.

14c. De intrekking van de verwijzing naar de militaire rechter geschiedt bij schriftelijke beschikking, waarvan een afschrift aan de Auditeur-Militair zal worden toegezonden en aan de beklagde zal worden ter hand gesteld. De beschikking vermeldt de naam en de voornamen van de beklagde, zoveel mogelijk het onderdeel, waartoe hij behoort en de rang of stand, in welke hij daarbij dient, alsmede een aanduiding van de beschikking, waarbij de zaak naar de militaire rechter is verwezen.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

De intrekking van de verwijzing naar de militaire rechter en de wijziging van de beschikking tot verwijzing geschieden bij schriftelijke beschikking, waarvan een afschrift aan de Auditeur-Militair zal worden toegezonden en aan de beklagde zal worden ter hand gesteld.

Indien de verwijzing naar de militaire rechter wordt ingetrokken op grond van onbevoegdheid van de autoriteit, die over de verwijzing heeft beslist, van onvoldoende aanwijzing van schuld, van niet-strafbaarheid van het feit of van de beklagde of omdat uit anderen hoofde geen recht tot strafvordering aanwezig is, wordt van die grond in de beschikking melding gemaakt.

In geval artikel 12 wordt toegepast wordt daarvan insgelijks in de beschikking melding gemaakt.

Bij de beschikking wordt tevens bepaald, of de beklaagde, die zich in arrest bevindt, daaruit al dan niet zal worden ontslagen.

ad artikel 14c.

De voorgestelde wijziging strekt er toe ook in deze bepaling rekening te houden met de mogelijkheid tot wijziging van een beschikking tot verwijzing.

14d. De verdachte kan na intrekking der verwijzing, terzake van het zelfde feit wederom naar de militaire rechter verwezen worden, indien nieuwe bezwaren zijn bekend geworden.

Als nieuwe bezwaren kunnen enkel worden aangemerkt verklaringen van getuigen of van de verdachte en stukken, bescheiden en processen-verbaal, welke later zijn bekend geworden of niet zijn onderzocht.

Zo mogelijk wordt de verdachte ter zake van die nieuwe bezwaren gehoord voordat hij opnieuw naar de militaire rechter wordt verwezen.

In artikel 15 wordt telkens in plaats van „de Commanderende Officier” en „den Commandierenden Officier” gelezen: de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen.

In plaats van „den Krijgsraad” wordt gelezen: de militaire rechter.

In artikel 16 wordt „binnen vierentwintig uren” vervangen door: zo spoedig mogelijk doch in elk geval binnen vier dagen.

Artikel 16 vervalt.

ad artikel 16.

De inhoud van deze bepaling is overbodig in verband met de nieuwe tekst van artikel 33. Het artikel kan derhalve thans vervallen.

Het eerste hoofdstuk van de tweede titel vervalt.

Het opschrift van het Eerste Hoofdstuk van de Tweede Titel wordt gelezen: De raadsman; de kennisneming van de processtukken.

ad het opschrift van het eerste hoofdstuk van de tweede titel.

Nu de raadsman ook vóór het aanhangig maken van de zaak ter terechtzitting zijn intrede in het militair procesrecht doet, verdient het aanbeveling de regeling ter zake, zoals deze in de artikelen 116 en 117 is neergelegd, te laten vervallen en al hetgeen de raadsman en de kennisneming van de processtukken betreft in een afzonderlijk eerder hoofdstuk samen te brengen.

De artikelen 21—28 worden vervangen door dertien nieuwe artikelen, luidende:

21. De verdachte is te allen tijde bevoegd een of meer raadslieden te kiezen. Artikel 38, tweede, derde en vierde lid, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering is van toepassing.

ad artikel 21.

Dit artikel bevestigt dat de verdachte ook in het militaire strafprocesrecht te allen tijde bevoegd is een of meer raadslieden te kiezen.

22. Aan de verdachte of beklaagde wordt, indien hij daarom verzoekt, onverwijld een raadsman toegevoegd in de volgende gevallen:

a. indien het een nog niet naar de militaire rechter verwezen verdachte betreft, die zich in voorlopig arrest bevindt, zodra dit arrest 14 dagen heeft geduurd;

b. indien de beklaagde naar de militaire rechter is verwezen en in zijn zaak informatiën worden gehouden;

c. indien de beklaagde naar de militaire rechter is verwezen en hij zich in voorlopig arrest bevindt;

d. indien de zaak ter terechtzitting aanhangig is gemaakt.

Indien de verdachte of beklaagde in omstandigheden komt te verkeren waarin hij de bevoegdheid heeft om toevoeging van een raadsman te verzoeken, wordt hem dit onverwijld medegedeeld.

Geen toevoeging vindt plaats indien de verdachte of beklaagde reeds een gekozen raadsman heeft.

Een toegevoegde raadsman kan steeds door een gekozen raadsman worden vervangen.

ad artikel 22.

Dit artikel geeft een opsomming van de gevallen waarin de verdachte recht heeft op toevoeging van een raadsman. Voor het overige moge worden verwezen naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „de positie van de raadsman”.

23. Als raadslieden mogen worden gekozen of toegevoegd advocaten, binnen het Rijk de praktijk uitoefenende, en voorts officieren, geen lid van de Krijgsraad, Officier-Commissaris of Secretaris zijnde. Nochtans zal de toevoeging van een officier alleen dan geschieden, indien een advocaat niet beschikbaar is, tenzij de beklaagde uitdrukkelijk zijn wens te kennen geeft, dat hem een officier als raadsman worde toegevoegd.

De toevoeging geschiedt door de President van de Krijgsraad, bedoeld in artikel 35, uit de advocaten en voorts op verzoek van de President door de Commanderende Officier onder wiens bevelen de officier is gesteld wiens toevoeging de President wenselijk acht, een en ander voor zover de betrokkene bereid is zich deze toevoeging te laten welgevalen.

In Suriname en de Nederlandse Antillen kunnen ook als raadsman worden gekozen of toegevoegd personen, die bevoegd zijn om aldaar als raadsman in strafzaken op te treden.

ad artikel 23.

Het bovenstaande artikel regelt wie als raadslieden mogen worden gekozen of toegevoegd en hoe de toevoeging geschiedt. De regeling is gelijk aan hetgeen oorspronkelijk in artikel 116 werd voorgesteld.

24. Na de verwijzing heeft de raadsman vrije toegang tot de beklaagde die rechtens van zijn vrijheid is beroofd, kan hij hem alleen spreken en met hem brieven wisselen zonder dat van de inhoud door anderen wordt kennis genomen, een en ander onder het vereiste toezicht met inachtneming van de huishoudelijke reglementen en zonder dat het onderzoek daardoor mag worden opgehouden.

Voor de verwijzing bestaat het in het eerste lid bedoelde recht

slechts indien het voorlopig arrest langer dan 14 dagen heeft geduurd, voorzover de Commanderende Officier van de verdachte althans niet eerder tot vrij verkeer tussen de raadsman en de verdachte toestemming geeft.

ad artikel 24.

De inhoud van dit artikel komt overeen met de inhoud van het eerste lid van artikel 50 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering. Voor wat betreft het tijdstip vanaf hetwelk het recht op vrij verkeer kan worden geldend gemaakt moge worden verwezen naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „de positie van de raadsman”.

25. Het vrije verkeer tussen de raadsman en de verdachte kan op de gronden en op de wijze omschreven in artikel 50, tweede lid, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering worden verboden of beperkt.

Een daartoe strekkende beslissing wordt voor de verwijzing genomen door de verwijzingsautoriteit, gehoord de Auditeur-Militair. Na de verwijzing wordt deze beslissing genomen door de Officier-Commissaris. De beslissingen in dit lid bedoeld worden onverwijld schriftelijk aan de raadsman en aan de verdachte of beklaagde medege-deeld.

De Officier-Commissaris onderwerpt zijn beslissing onverwijld aan het oordeel van de Krijgsraad. De Krijgsraad besluit zo spoedig mogelijk na de raadsman te hebben gehoord, althans schriftelijk te hebben opgeroepen. De Krijgsraad kan bij zijn beslissing het verbod opheffen, wijzigen of aanvullen.

ad artikel 25.

Dit artikel komt overeen met de leden 2 en 3 van artikel 50 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

26. Alle belemmeringen van het vrije verkeer tussen raadsman en verdachte of beklaagde, ingevolge het vorige artikel bevolen, nemen een einde zodra de informatiën zijn afgelopen dan wel — indien geen informatiën worden gehouden — zodra het afschrift van de beschikking tot verwijzing aan de beklaagde ter hand is gesteld.

ad artikel 26.

Dit artikel komt overeen met het vierde lid van artikel 50 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

27. Voordat de verdachte naar de militaire rechter is verwezen, kan de verwijzingsautoriteit hem op zijn verzoek toestaan van processtukken kennis te nemen.

Aan de verdachte wordt op zijn verzoek inzage verleend van alle processtukken die bij de behandeling door de Krijgsraad van een verzoek als bedoeld in artikel 13 aan de orde komen. Niettemin kan de Krijgsraad op verzoek van de Auditeur-Militair, indien het belang van het onderzoek dit vordert, de verdachte de kennisneming van bepaalde processtukken onthouden.

ad artikel 27.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd: „de positie van de raadsman”.

28. Na de verwijzing wordt aan de beklagde op zijn verzoek toegestaan van de processtukken kennis te nemen.

Niettemin kan de kennisneming van bepaalde processtukken hem, indien het belang van het onderzoek dit vordert, tijdelijk worden onthouden. De beslissing hierover berust bij de Officier-Commissaris, indien informatiën worden gehouden en bij de Auditeur-Militair, indien dit niet het geval is. Artikel 31 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering is van toepassing.

ad artikel 28.

Dit artikel komt overeen met de artikelen 30 en 31 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

28a. Indien de overeenkomstig de artikelen 27 en 28 aan de verdachte of beklagde ter inzage gegeven processtukken niet volledig zijn, wordt dit hem schriftelijk medegedeeld.

ad artikel 28a.

Dit artikel komt overeen met de laatste volzin van het tweede lid van artikel 30 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

28b. Ingeval de beklagde op grond van artikel 28 de kennisneming van processtukken wordt onthouden, kan hij daartegen binnen 3 dagen na de mededeling, vermeld in het vorige artikel, een bezwaarschrift indienen bij de Krijgsraad; deze geeft onverwijld een beslissing op het bezwaarschrift.

ad artikel 28b.

Dit artikel komt overeen met artikel 32 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

28c. Indien informatiën worden gehouden, dienen eventuele beperkingen in de kennisneming van de processtukken voor het sluiten van de informatiën te worden opgeheven.

De kennisneming van alle processtukken in het oorspronkelijke of in afschrift mag de beklagde niet worden onthouden na het sluiten van de informatiën of indien geen informatiën zijn gehouden zodra de dagvaarding is betekend.

ad artikel 28c.

Dit artikel komt overeen met artikel 33 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

28d. De wijze waarop de kennisneming van processtukken mag geschieden, wordt geregeld bij algemene maatregel van rijksbestuur.

De verdachte kan van de stukken waarvan hem de kennisneming is toegestaan, afschrift krijgen; doch het onderzoek mag daardoor niet worden opgehouden.

Omtrent het verstrekken van afschrift en het kosteloos bekomen daarvan worden regelen gesteld bij algemene maatregel van rijksbestuur.

ad artikel 28d.

Dit artikel komt overeen met artikel 34 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

28e. Ten aanzien van de bevoegdheid van de raadsman tot kennisneming van de processtukken en het bekomen van afschrift daarvan vinden de artikelen 27—28d overeenkomstige toepassing.

ad artikel 28e.

Dit artikel komt overeen met artikel 51 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

In het opschrift van het tweede hoofdstuk van de tweede titel vervallen de woorden „in de Residentie van den Krijgsraad”.

Artikel 29 wordt gelezen:

Bij elke Krijgsraad wordt voor een tijdvak van tenminste één jaar tenminste één officier met de rang van kapitein of een hogere rang tot Commissaris benoemd, teneinde in naar de militaire rechter verwezen zaken, waarvan de Krijgsraad, waarbij hij is benoemd, kan kennis nemen, al zulke informatiën te nemen als vereist worden.

Bij de Krijgsraden in de overzeese rijkdelen kunnen ook eervol ontslagen officieren der landmacht dan wel officieren of eervol ontslagen officieren der zeemacht tot Officier-Commissaris worden benoemd, mits zij tenminste de rang van kapitein of een daarmee gelijkstaande rang bekleeden of bekleed hebben.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Bij de Krijgsraden in de overzeese rijkdelen kunnen ook officieren der zeemacht dan wel eervol ontslagen officieren tot Officier-Commissaris worden benoemd, mits zij tenminste de rang van kapitein of een daarmee gelijkstaande rang bekleeden of bekleed hebben.

De benoeming tot Officier-Commissaris geschiedt door de Commanderende Generaal.

Artikel 132 is ten aanzien van de Officier-Commissaris van overeenkomstige toepassing.

De Secretaris van de Krijgsraad of degene, die hem vervangt, treedt tevens op als Secretaris van de Officier-Commissaris.

ad artikel 29, tweede lid.

De inhoud van deze bepaling is materieel dezelfde gebleven. De redactie daarvan is enigszins gewijzigd in verband met het streven — ook formeel — meer recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht.

Artikel 30 wordt gelezen:

De autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, kan, mits overeenkomstig het advies van de Auditeur-Militair, bepalen, dat informatiën niet behoeven te worden genomen, indien naar zijn oordeel de zaak van eenvoudige aard is, bepaaldelijk ten aanzien van het bewijs.

De Auditeur-Militair maakt dan binnen een maand na de dag der verwijzing de zaak ter terechtzitting aanhangig op de wijze, als in artikel

114a is bepaald, nadat de dag der terechtzitting overeenkomstig het tweede lid van artikel 114 is vastgesteld.

Indien de beschikking tot verwijzing is gewijzigd, vangt de termijn bedoeld in het vorige lid aan op de dag waarop de beschikking tot wijziging aan de Auditeur-Militair is toegezonden.

Bij een wijziging van de beschikking tot verwijzing kan op advies van de Auditeur-Militair worden bepaald, dat alsnog informatiën zullen worden genomen.

ad artikel 30, derde en vierde lid.

Het onderhavige artikel behoeft aanvulling nu de mogelijkheid is geopend de beschikking tot verwijzing te wijzigen.

De artikelen 31—34 vervallen.

De artikelen 31—34 worden vervangen door vijf nieuwe artikelen, luidende:

31. De duur van het arrest, bedoeld in artikel 14, tweede lid, is ten hoogste 14 dagen. Deze termijn vangt aan met de dag waarop de verdachte naar de militaire rechter is verwezen. Op vordering van de Auditeur-Militair kan de duur van het arrest door de Krijgsraad telkens met 30 dagen worden verlengd.

ad artikel 31.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

32. De beklagde die zich niet in arrest bevindt, kan in de periode tussen de verwijzing en de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting in de gevallen en op de gronden omschreven in artikel 7, tweede en derde lid, in arrest worden gesteld:

a. door de Auditeur-Militair, indien in de zaak geen informatiën worden genomen dan wel de informatiën zijn afgelopen.

b. en overigens op vordering van de Auditeur-Militair door de Officier-Commissaris.

De Auditeur-Militair en de Officier-Commissaris zenden van de inarreststelling onverwijld bericht aan de Krijgsraad die de inarreststelling al dan niet bekrachtigt.

Een arrest als bedoeld in het eerste lid is slechts van kracht gedurende een termijn van 30 dagen, gerekend van het ogenblik van de tenuitvoerlegging. Op vordering van de Auditeur-Militair kan de Krijgsraad het arrest telkens met 30 dagen verlengen.

ad artikel 32.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

33. In elk geval waarin bij de verwijzing arrest is toegepast of gehandhaafd, wordt de beklagde zo spoedig mogelijk, doch in elk geval binnen 4 dagen, gehoord, in het geval in artikel 32, eerste lid onder a bedoeld, door de Auditeur-Militair, in andere gevallen door de Officier-Commissaris. Hetzelfde geldt, indien na de verwijzing,

doch voor de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting, arrest wordt toegepast. De beklaagde kan zich door een raadsman doen bijstaan.

Alvorens de Krijgsraad overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 31 en 32 een arrest bekrachtigt of verlengt, stelt hij de verdachte en zijn raadsman in de gelegenheid te worden gehoord.

ad artikel 33.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest” en naar de toelichting op artikel 16.

34. Zodra de grond waarop een arrest als bedoeld in de artikelen 31 en 32 werd bevolen of verlengd niet meer aanwezig is, wordt de invrijheidstelling van de beklaagde gelast.

Vanaf het tijdstip der verwijzing tot de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting is de Auditeur-Militair bevoegd de invrijheidstelling van de beklaagde te gelasten. Gelijke bevoegdheid komt tijdens de (*dit? Red.*) tijdsbestek toe aan de Krijgsraad, hetzij op vordering van de Officier-Commissaris, hetzij op verzoek van de beklaagde of zijn raadsman.

De Auditeur-Militair wordt in de gelegenheid gesteld op een vordering of verzoek als bedoeld in het vorige lid te worden gehoord. Hetzelfde geldt voor de beklaagde die voor de eerste maal om opheffing van het arrest verzoekt. Hij kan zich doen bijstaan door zijn raadsman.

ad artikel 34.

Verwezen moge worden naar het algemeen gedeelte van de toelichting onder het hoofd „voorlopig justitieel arrest”.

34a. Degene die over de inarreststelling beslist, beslist tevens over de aard van het toe te passen arrest.

De Krijgsraad, die een arrest bekrachtigt of verlengt, kan bepalen dat in de aard van het arrest verzachting wordt gebracht.

Voor het overige zijn de bepalingen betreffende de inarreststelling van overeenkomstige toepassing ten aanzien van een verzwaring in de aard van het arrest en die betreffende de invrijheidstelling ten aanzien van een verzachting in de aard van het arrest.

ad artikel 34a.

Het voorlopig justitieel arrest kan op verschillende wijzen worden ondergaan, te weten als licht, als verzwaaard of als streng arrest. Met deze bijzonderheid van het voorlopig justitieel arrest in militaire zaken moet bij een regeling van deze materie rekening worden gehouden. Hiertoe strekt het voorgestelde artikel dat overigens voor zich zelf spreekt.

Artikel 35 wordt gelezen:

De autoriteit, die een zaak naar de militaire rechter heeft verwezen, stelt de beschikking tot verwijzing en verdere stukken in handen van de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad, welke hij tot kennisneming van de zaak bevoegd acht, teneinde het nodige te verrichten.

Artikel 38 wordt gelezen:

Een officier die lager in rang of — bij gelijkheid van rang — lager in anciënniteit is dan de beklagde, zal niet dan met instemming van de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, als Officier-Commissaris kunnen optreden.

Indien de beklagde een officier is, zal ook de Secretaris een officier moeten zijn.

Artikel 39 wordt gelezen:

Een Officier-Commissaris en Secretaris zullen niet dan met toestemming van de President, met verlof vertrekken.

Aan artikel 41, eerste lid, wordt een volzin toegevoegd, luidende: Hij is daartoe steeds bevoegd, indien de raadsman bij het verhoor tegenwoordig is.

ad artikel 41, eerste lid.

Nu ook de raadsman de bevoegdheid wordt verleend de verhoren voor de Officier-Commissaris bij te wonen dient op het voetspoor van artikel 185, tweede lid van het Nederlands Wetboek van Strafvordering te worden bepaald, dat de Auditeur-Militair alsdan steeds bij een dergelijk verhoor aanwezig kan zijn.

Na artikel 41 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

41a. Voorzover het belang van het onderzoek dit naar het oordeel van de Officier-Commissaris niet verbiedt, is de raadsman bevoegd de verhoren bij te wonen. De Officier-Commissaris bevordert, op het verzoek van de raadsman, dat deze bij de verhoren tegenwoordig kan zijn, zonder dat het onderzoek daardoor mag worden opgehouden.

Indien de raadsman het verhoor bijwoont, nodigt de Officier-Commissaris hem uit om in of buiten tegenwoordigheid van de te verhoren persoon de vragen op te geven, die hij wenst te zien gesteld.

Indien de raadsman het verhoor niet bijwoont, kan hij de vragen opgeven, die hij wenst te zien gesteld.

Het eerste lid is niet van toepassing ten aanzien van de raadsman van een beklagde die zich naar het oordeel van de Officier-Commissaris desbewust en zonder dat van een geldige reden van verhindering blijkt, aan zijn verschijning tijdens de informatiën onttrekt.

ad artikel 41a.

Dit artikel komt overeen met artikel 186 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

In artikel 46 wordt in plaats van „Commanderenden Officier” gelezen: President.

In plaats van „commanderen” wordt gelezen: aanwijzen.

Artikel 47 vervalt.

De artikelen 51 en 52 vervallen.

ad artikelen 51 en 52.

De inhoud van artikel 51 is enigszins gewijzigd overgebracht naar artikel 32. Het gestelde in artikel 52 heeft reeds regeling gevonden in de artikelen 34 en 34a. De artikelen 51 en 52 kunnen derhalve vervallen.

Artikel 53 wordt gelezen:

De Auditeur-Militair zorgt dat de beslissingen tot ontslag, arrest en verandering in de wijze van hetzelfde worden geëxecuteerd.

Van een en ander wordt aan de Commanderende Officier gerapporteerd.

Aan artikel 58 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Wanneer hij onder bevel is van een Commanderende Officier, zal de Officier-Commissaris aan die officier letteren-requisitoir zenden met verzoek, dat de beklaagde zal worden gelast om op een daarbij op te geven dag, uur en plaats voor hem te verschijnen. De Commanderende Officier geeft aan dat verzoek gevolg.

Artikel 59 vervalt.

Artikel 60 wordt gelezen:

Bijaldien de gerequireerde alsdan mocht uitblijven, zal de Officier-Commissaris daarvan rapport doen aan de Commanderende Officier van gerequireerde, die zal zorgdragen dat deze alsnog voor de Officier-Commissaris verschijnt. Hij kan daartoe het arrest van de niet-verschenen gerequireerde ordonneren.

In artikel 78 wordt de zinsnede, welke aanvangt met de woorden „De getuigen“ en eindigt met de woorden „worden gehoord“ gelezen: De getuigen, welke de Officier-Commissaris, de Auditeur-Militair of de raadsman menen dat behoren te worden opgeroepen, zullen op door de Auditeur-Militair te stellen vraagpunten of op die welke de Officier-Commissaris wenst te stellen dan wel de raadsman wenst gesteld te zien, door de Officier-Commissaris worden gehoord;.

ad artikel 78.

De voorgestelde wijziging hangt samen met het feit dat thans ook de raadsman van de verdachte bij de informatiën wordt betrokken.

Artikel 79 wordt gelezen:

Wanneer deze getuigen tot de krijgsmacht behoren en onder bevel zijn van een Commanderende Officier zal de Officier-Commissaris aan die Commanderende Officier letteren-requisitoir zenden, met verzoek, dat die getuigen worden gelast of geciteerd om op een daarbij opgegeven dag, uur en plaats te verschijnen om te worden gehoord of om met een beklaagde of onderling te worden geconfronteerd.

De Commanderende Officier geeft aan dat verzoek gevolg. Hij zal de gerequireerde getuigen desnoods onder de vereiste voorzorgen derwaarts zenden.

Na artikel 80 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

80a. Wanneer de in artikel 79 bedoelde getuigen niet onder bevel

zijn van een Commanderende Officier, zal de Officier-Commissaris hen op de in het eerste lid van artikel 58 aangegeven wijze requireren om op een daarbij aan te geven dag, uur en plaats te verschijnen.

Wanneer deze getuigen op de hun gedane oproeping niet verschijnen, zal de Officier-Commissaris hen opnieuw kunnen oproepen en daarbij hun medebrenging kunnen bevelen.

Artikel 81 wordt gelezen:

De Officier-Commissaris kan aan een andere Officier-Commissaris van de landmacht, doch ook van de zeemacht, vraagpunten toezenden, teneinde getuigen daarop te horen.

De getuige wordt zo mogelijk onder ede gehoord, in voege als bij artikel 94 is voorgeschreven.

De vraagpunten met de antwoorden erop worden aan de Officier-Commissaris, die met het houden van informatiën in de zaak belast is, teruggezonden.

In de eerste alinea vervallen de woorden „van de landmacht, doch ook van de zeemacht,“.

ad artikel 81.

De inhoud van dit artikel blijft materieel ongewijzigd. De voorgestelde wijziging strekt er slechts toe de zelfstandigheid van de luchtmacht — ook formeel — meer tot haar recht te doen komen.

Artikel 82 wordt gelezen:

Indien die getuigen burgerpersonen zijn en zich in Nederland bevinden, zullen gelijke vraagpunten op dezelfde wijze en met hetzelfde doel kunnen worden verzonden aan de Rechter-Commissaris, belast met het behandelen van strafzaken bij de rechtbank, waaronder zij behoren. Deze hoort de getuigen zo mogelijk onder ede.

Ten aanzien van het verhoor van in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea verblijvende getuigen vindt het voorgaande lid overeenkomstige toepassing.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 82.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 83 wordt gelezen:

Bijaldien de Officier-Commissaris of de Auditeur-Militair meent, dat het wenselijk is, dat getuigen, die burgerpersonen zijn en zich niet in een ander rijkdeel bevinden, verschijnen om te worden gehoord of met een beklagde of onderling te worden geconfronteerd, zal de Officier-Commissaris die getuigen op de in het eerste lid van artikel 58 aangegeven wijze requireren om op een daarbij aan te geven dag, uur en plaats te verschijnen.

Artikel 84 wordt gelezen:

Bijaldien deze getuigen op de hun gedane oproeping niet verschijnen, zal de Officier-Commissaris hen opnieuw kunnen oproepen en tevens hun medebrenging kunnen bevelen.

Artikel 85 vervalt.

Aan artikel 88, eerste lid, wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Aan de verdachte en zijn raadsman wordt voorzover het belang van het onderzoek dit niet verbiedt, door de Officier-Commissaris toegestaan hierbij geheel of gedeeltelijk tegenwoordig te zijn; zij kunnen verzoeken dat zij aanwijzingen mogen doen of inlichtingen mogen geven of dat bepaalde opmerkingen in het proces-verbaal zullen worden vermeld.

ad artikel 88, eerste lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met het feit dat de raadsman thans ook bij de informatiën kan optreden. De voorgestelde bepaling komt overeen met artikel 193 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.

Aan artikel 88 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Een last, als bedoeld in het voorgaande lid, zal in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea worden verleend door de plaatselijk bevoegde autoriteit.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 88, laatste lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea en nieuwe status heeft gekregen dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 89 wordt gelezen:

De oproeping van getuigen en deskundigen in het voorgaande artikel vermeld, geschiedt overeenkomstig de voorschriften, vervat in de artikelen 79, 80, 80a, 83 en 84.

Artikel 113 wordt gelezen:

Nadat de informatiën zijn afgelopen, wordt daarvan door de Officier-Commissaris schriftelijk kennis gegeven aan de Auditeur-Militair. Aan de Auditeur-Militair worden alle ingewonnen verhoren, informatiën en bewijsstukken toegezonden.

Indien de Auditeur-Militair van oordeel is, dat een andere Krijgsraad van de zaak behoort kennis te nemen, zal hij de stukken daartoe aan de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad toezenden.

Het opschrift van het derde hoofdstuk wordt gelezen:

Aanhangig maken der zaak bij en samenstelling van de arrondissementskrijgsraden.

Het opschrift van het Derde Hoofdstuk van de Tweede Titel wordt gelezen:

Aanhangig maken der zaak bij en samenstelling van de arrondissementskrijgsraden bij de land- en de luchtmacht.

ad opschrift, derde hoofdstuk, tweede titel.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de zelfstandige positie van de luchtmacht — overeenkomstig de in het voorlopig verslag tot uiting gebrachte wens — ook formeel tot uitdrukking te brengen.

Artikel 114 wordt gelezen:

Nadat de informatiën zijn afgelopen en de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad, die van de zaak zal kennisnemen, daarvan rapport heeft ontvangen, maakt hij binnen een maand na ontvangst van het rapport de zaak ter terechtzitting aanhangig.

De dag der terechtzitting wordt door de President van de Krijgsraad op het verzoek en de voordracht van de Auditeur-Militair bepaald.

Na artikel 114 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

114a. De zaak wordt ter terechtzitting aanhangig gemaakt door een dagvaarding vanwege de Auditeur-Militair aan de beklaagde betekend.

De dagvaarding behelst een opgave van het feit, dat ten laste wordt gelegd, met vermelding omstreeks welke tijd en waar ter plaatse het begaan zou zijn, alles op straffe van nietigheid, alsmede een vermelding van de omstandigheden, waaronder het feit zou zijn gepleegd.

De dagvaarding wordt met opgave van de getuigen en deskundigen, door de Auditeur-Militair gedagvaard of nog te dagvaarden, zo spoedig mogelijk en tenminste tien dagen voor de voor de terechtzitting bepaalde dag, door een Deurwaarder of een Dienaar der Openbare Macht aan de beklaagde betekend, onder overgave van een door de Auditeur-Militair gewaarmerkt afschrift.

Deze termijn van tien dagen kan op verzoek van de beklaagde worden verkort, mits in het exploit dat verzoek wordt opgenomen en door hem ondertekend.

In het eerste lid van artikel 116 wordt in plaats van „het bevel tot bijeenkoming van den Krijgsraad” gelezen: de dagvaarding.

In de eerste volzin van het vierde lid van het artikel wordt het gestelde achter „Commanderenden Officier” gelezen: onder wiens bevelen de officier is gesteld wiens toevoeging de President wenselijk acht, een en ander voor zover de betrokkene bereid is zich deze toevoeging te laten welgevalven.

Aan het artikel wordt een nieuw lid toegevoegd, luidende:

In Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen ook als raadsman worden gekozen of toegevoegd personen, die bevoegd zijn om aldaar als raadsman in strafzaken op te treden.

De artikelen 116 en 117 vervallen.

ad artikel 116 en 117.

De in deze artikelen geregelde materie is overgebracht naar artikel 21 e.v.

Het eerste lid van artikel 118 vervalt.

Artikel 120 wordt gelezen:

De Krijgsraad houdt zitting met een President en twee door de Commanderende Generaal benoemde leden, welke laatsten de rang van officier moeten bekleden.

De leden zullen in de regel gedurende tenminste één jaar deze functie blijven vervullen, behoudens het bepaalde bij artikel 132.

Tot leden van de Krijgsraad zullen niet worden benoemd:

1. officieren, die de leeftijd van vijftientig jaar nog niet hebben bereikt;
2. officieren van het Wapen der Koninklijke Marechaussee;
3. officieren, die de rang van tweede luitenant bekleden.

Bij de Krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen, bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid in het vorige lid genoemd, ook de overige officieren van de landmacht, zomede officieren van de zee-macht en eervol ontslagen officieren van zee- en landmacht tot lid worden benoemd.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Bij de Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen kunnen ook tot lid worden benoemd officieren van de zee-macht, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, gesteld in artikel 129a, derde lid, van de Regtspleging bij de Zeemagt. Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, in het derde lid gesteld, kunnen bij de Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot lid worden benoemd.

Op verzoek van de President van de Krijgsraad kunnen, ingeval dit in verband met de rang of de anciënniteit van de beklagde noodzakelijk is, door de President van het Hoog Militair Gerechtshof aan te wijzen militaire leden of militaire raden van dat Hof als lid van de krijgsraad optreden.

ad artikel 120, vierde lid.

Overeenkomstig de in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte wens wordt bij de nota van wijzigingen voorgesteld aan de invoeringswet militair straf- en tuchtrecht een nieuw artikel 87a toe te voegen, waarin onder meer wordt bepaald dat, indien een tot de zee-macht behorende persoon terecht staat voor een krijgsraad bij de land- en luchtmacht, die krijgsraad bij voorkeur met 2 tot de zee-macht behorende officieren zitting moet houden. In verband daarmee dient de mogelijkheid te worden geschapen officieren der zee-macht tot lid van een krijgsraad bij de land- en luchtmacht te benoemen, ook indien voldoende officieren van de land- en de luchtmacht beschikbaar zijn. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging.

ad artikel 120, laatste lid.

Overeenkomstig de in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte wens wordt in de nota van wijzigingen voorgesteld de artikelen 82 en 83 van de invoeringswet te laten vervallen waardoor voor alle justitiabelen van de militaire rechter berechting in twee instanties mogelijk wordt. Er kan zich alsdan echter een situatie voordoen waarin het onmogelijk wordt de hand te houden aan het voorschrift van artikel 115 dat de leden

van de krijgsraad niet van lagere rang of van mindere anciënniteit mogen zijn dan de beklaagde. De voorgestelde bepaling strekt er toe de mogelijkheid te scheppen om de leden van de krijgsraad die niet aan dat vereiste voldoen alsdan te vervangen door militaire leden of militaire raden van het Hoog Militair Gerechtshof die voor dat geval door de President van het H.M.G. worden aangewezen.

In het eerste lid van artikel 121 wordt in plaats van „van den Krijgsraad” gelezen: van een arrondissements-krijgsraad binnen Nederland.

Aan dat lid wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Een militair in werkelijke dienst kan niet als President van een Krijgsraad optreden.

Aan de bovenstaande alinea wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Het woord „Oorlog” wordt vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 121, eerste lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van oorlog en van marine tot één departement van defensie.

In artikel 121, derde lid, worden de woorden „van de Zee- en Landmagt” vervangen door de woorden: voor de Krijgsmacht.

ad artikel 121, derde lid.

Nu in verband met de zelfstandige positie van de luchtmacht elders wordt voorgesteld de aanduiding van de Advocaat-fiscaal voor de zee- en landmacht te wijzigen in Advocaat-fiscaal voor de krijgsmacht, dient deze terminologie ook in het onderhavige artikel te worden gebezigd.

In artikel 122 wordt achter „Krijgsraad” ingevoegd: als bedoeld in het vorige artikel.

Aan het artikel worden twee volzinnen toegevoegd, luidende:

De President kan tevens een met rechtspraak belast lid van de gewone rechterlijke macht zijn. Hij kan tevens President zijn van een mobiele Krijgsraad.

In artikel 123 wordt in plaats van „Commandant” gelezen: Commanderende Generaal.

In artikel 124 vervalt de zinsnede „burger-regtsgeleerde als”.

Aan de bovenstaande alinea wordt een volzin toegevoegd, luidende:

De punt achter het woord „geldt” vervalt, waarna het artikel wordt vervolgd met de woorden: en dat hij als President-plaatsvervanger kan blijven fungeren wanneer hij als militair in werkelijke dienst is.

ad artikel 124.

Krachtens artikel 124 gelden in het algemeen voor de President-plaatsvervanger dezelfde benoemingsvereisten als voor de President. Ook voor hem geldt derhalve het voorschrift dat een militair in werkelijke dienst niet als President van een krijgsraad kan optreden. Het komt echter herhaaldelijk voor dat een burger die tot President-plaatsvervanger is benoemd in militaire dienst wordt opgeroepen, in het bijzonder voor het vervullen van

herhalingsoefeningen. Tijdens die herhalingsoefeningen zal hij veelal in het verband van de militaire justitie werkzaam zijn en het is derhalve in hoge mate gewenst dat hij ook dan als President-plaatsvervanger kan optreden. De voorgestelde bepaling strekt er toe dit mogelijk te maken.

In artikel 125 wordt in plaats van „kennis nemen” gelezen: bij voorkeur kennis nemen.

Na artikel 125 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

125a. De President en de President-plaatsvervanger van een Krijgsraad in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea worden telkens voor de duur van twee jaren benoemd. Op hen zijn overigens de artikelen 121—125 van toepassing, behoudens dat aan de President door Ons ontheffing kan worden verleend van het verbod enig ander ambt als hoofdbetrekking te bekleden en dat de termijn, vermeld in artikel 123, voor hem dertig dagen bedraagt.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 125a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 126 wordt gelezen:

De functie van openbaar aanklager wordt bij een Krijgsraad waargenomen door de Auditeur-Militair.

Bij ontstentenis, afwezigheid of andere gewichtige verhindering kan de Auditeur-Militair worden vervangen door een substituut. Als waarnemer voor de Auditeur-Militair of voor de substituut Auditeur-Militair kan een plaatsvervanger worden aangewezen.

Een militair in werkelijke dienst kan niet als Auditeur-Militair of substituut Auditeur-Militair optreden.

De Auditeur-Militair, de substituut en de plaatsvervanger worden op gemeenschappelijke voordracht van Onze Ministers van Justitie en van Oorlog door Ons benoemd, en, al dan niet op eigen verzoek, ontslagen.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Oorlog” vervangen door het woord: Defensie.

Hun costuum wordt bij algemene maatregel van bestuur vastgesteld.

Zij moeten de volle ouderdom van dertig jaar hebben bereikt en aan een Rijks- of daarmee gelijkgestelde Nederlandse Universiteit hebben verkregen:

hetzij de graad van doctor in de rechtswetenschap;

hetzij de graad van doctor in de rechtsgeleerdheid of de hoedanigheid van meester in de rechten, mits deze graad of deze hoedanigheid verkregen is op grond van het afleggen van een examen in het Nederlands burgerlijk- en handelsrecht, staatsrecht en strafrecht.

Zij kunnen tevens lid zijn van het openbaar ministerie bij de gewone

rechterlijke macht. Zij kunnen tevens optreden als openbaar aanklager bij een mobiele Krijgsraad.

ad artikel 126, vierde lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van oorlog en marine.

Artikel 127 wordt gelezen:

Bij elke Krijgsraad wordt een Secretaris benoemd. Bij ontstentenis, afwezigheid of andere gewichtige verhindering, wordt de Secretaris vervangen door een substituut. Als waarnemer voor de Secretaris of voor de substituut Secretaris kan een plaatsvervanger worden aangewezen.

De Secretaris, de substituut en de plaatsvervanger daaronder begrepen, wordt benoemd door de Commanderende Generaal. De benoeming van de Secretaris en de substituut geschiedt voor een tijdvak van tenminste een jaar. Tot Secretaris en substituut Secretaris zijn alleen officieren benoembaar.

Zij moeten aan een Rijks- of daarmede gelijkgestelde Nederlandse Universiteit hebben verkregen:

hetzij de graad van doctor in de rechtswetenschap;

hetzij de graad van doctor in de rechtsgeleerdheid of de hoedanigheid van meester in de rechten, mits deze graad of deze hoedanigheid verkregen is op grond van het afleggen van een examen in het Nederlands burgerlijk- en handelsrecht, staatsrecht en strafrecht.

Een plaatsvervanger behoeft niet aan deze eisen te voldoen, voor zover hij niet ter terechtzitting optreedt.

Bij de Krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen ook eervol ontslagen officieren der landmacht dan wel officieren of eervol ontslagen officieren der zeemacht tot Secretaris, substituut Secretaris en plaatsvervanger worden benoemd. De Secretaris en zijn substituut behoeven aldaar niet te voldoen aan het gestelde in het derde lid.

De laatste alinea wordt vervangen door:

Bij de Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen kunnen ook officieren der zeemacht dan wel eervol ontslagen officieren tot Secretaris, substituut-Secretaris en plaatsvervanger worden benoemd. De Secretaris en zijn substituut behoeven aldaar niet te voldoen aan het gestelde in het derde lid.

ad artikel 127, laatste lid.

In de inhoud van de laatste bepalingen is geen wijziging gebracht. De formulering daarvan is echter gewijzigd ten einde — ook formeel — recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht.

Artikel 130 wordt gelezen:

De rang of orde, in welke de leden van de Krijgsraad ter vergadering zitting hebben, zal gegrond zijn op hun militaire rang en anciënniteit.

Bij gelijkheid van militaire rang en anciënniteit beslist de leeftijd.

Artikel 131 vervalt.

Artikel 132 wordt gelezen:

Bij ziekte, overlijden of gewichtige verhindering der benoemde leden, worden door de Commanderende Generaal zonodig anderen in hun plaatsen benoemd.

In het tweede lid van artikel 134 wordt in plaats van „of Districten” gelezen: binnen Nederland.

Aan het artikel worden vier nieuwe leden toegevoegd, luidende:

Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea vormen elk één militair arrondissement.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door: Suriname en de Nederlandse Antillen vormen elk één militair arrondissement.

In de hoofdplaats van elk militair arrondissement is een Krijgsraad gevestigd. Deze Krijgsraad kan ook buiten de plaats van vestiging elders binnen het militair arrondissement zitting houden.

De hoofdplaatsen der militaire arrondissementen worden door Ons aangewezen.

Wij kunnen — voor zover de omvang of samenstelling van de aldaar aanwezige krijgsmacht daartoe aanleiding geeft — bij algemene maatregel van rijksbestuur bepalen, dat in afwijking van het bepaalde in het vierde lid in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea geen Krijgsraad zal zijn gevestigd.

In de laatste alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 134, derde en laatste lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

In artikel 138 wordt het gestelde achter „Krijgsraad” gelezen: na vervanging van degene, die dit betreft, daarover beslissen.

In artikel 142 wordt in plaats van de zinsnede „nadat Artikel 124 of het eerste lid van Artikel 132 zal zijn toegepast” gelezen: na zijn vervanging.

In artikel 144 wordt de zinsnede „de plaatsvervanger van den gerecuseerden” vervangen door: de gerecuseerde niet.

Artikel 146 vervalt.

Het derde lid van artikel 148 wordt gelezen:

Op de raadslieden — officieren uitgezonderd — die binnen Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel Nederlands Nieuw-Guinea voor de militaire rechter optreden, zijn toepasselijk de ter plaatse geldende

bepalingen ten aanzien van de orde en discipline en het costuum, hetwelk zij ter terechtzitting dragen.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 148, laatste lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Na artikel 150 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

150a. Wij kunnen voorschriften vaststellen betreffende de orde van de inwendige dienst bij de Krijgsraden.

In artikel 154 wordt de aanhef van het tweede lid tot aan de woorden „aan dien Officier” gelezen: Wanneer hij onder bevel is van een Com-manderende Officier, zal de Auditeur-Militair.

Aan artikel 155 wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Artikel 7, tweede en derde lid, is van overeenkomstige toepassing.

ad artikel 155.

De voorgestelde aanvulling strekt er toe de beperkingen die zowel ten aanzien van de gronden aan het voorlopig arrest zijn gesteld, ook van toepassing te doen zijn op inarreststelling door een krijgsraad.

In artikel 157 worden de woorden „in den vollen Krijgsraad” gelezen: ter terechtzitting.

In artikel 157 worden de woorden „in den vollen Krijgsraadvergadering” gelezen: ter terechtzitting.

In de bovenstaande alinea wordt „157” vervangen door 159; het gestelde tussen aanhalingstekens wordt gelezen: in de volle Krijgs-raadsvergadering.

De voorgestelde wijziging houdt verband met een tweetal misstellingen in het oorspronkelijke wetsontwerp.

In artikel 161 worden de woorden „voor den vollen Krijgsraad” gelezen: ter terechtzitting.

In artikel 163 worden de woorden „in den vollen Krijgsraad” telkens gelezen: ter terechtzitting.

De artikelen 165 en 166 vervallen.

In artikel 167 wordt in plaats van „het aan den voet van het bevel tot bijeenroeping van den Krijgsraad telastegelegde” gelezen: de tenlaste-legging.

Achter artikel 167 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

167a. Indien de Auditeur-Militair, buiten het geval, in het voorgaan-de artikel bedoeld, oordeelt, dat de tenlastelegging behoort te worden gewijzigd, legt hij de inhoud van de door hem noodzakelijk geachte

wijziging schriftelijk aan de Krijgsraad over voordat hij overeenkomstig artikel 169 het woord voert, met vordering, dat die wijziging wordt toegelaten.

Indien de Krijgsraad de vordering toewijst, doet deze de inhoud van de aangebrachte wijzigingen in de notulen opnemen. Aan de beklagde wordt een door de Secretaris gewaarmerkt afschrift der gewijzigde tenlastelegging op de terechtzitting zelf ter hand gesteld, tenzij de Krijgsraad oordeelt, dat met de uitreiking van een, door de Secretaris gewaarmerkt afschrift der wijzigingen kan worden volstaan. Is de beklagde niet ter terechtzitting aanwezig, dan wordt hem de gewijzigde tenlastelegging zo spoedig mogelijk ter hand gesteld.

In geen geval worden wijzigingen toegelaten, als gevolg waarvan de tenlastelegging niet langer hetzelfde feit in de zin van artikel 68 van het Wetboek van Strafrecht zou inhouden.

De Krijgsraad schorst het onderzoek voor bepaalde tijd.

Met toestemming van de beklagde of diens raadsman kan het onderzoek echter aanstonds worden voortgezet. Deze toestemming is niet vereist, indien de beklagde niet op de terechtzitting aanwezig is.

Artikel 169 wordt gelezen:

Bijaldien de Krijgsraad verstaat, dat de zaak kan worden gehouden voor voldongen, kan de Auditeur-Militair het woord voeren en legt hij zijn vordering, na voorlezing, aan de Krijgsraad over.

Indien de Auditeur-Militair de oplegging van een straf of maatregel eist, zal hij deze in zijn vordering omschrijven, met vermelding van het strafbaar feit dat zou zijn begaan.

De artikelen 170—175 vervallen.

Artikel 176 wordt gelezen:

Nadat de Auditeur-Militair zijn vordering heeft voorgelezen, kunnen de beklagde en zijn raadsman daarop antwoorden.

De Auditeur-Militair kan daarna andermaal het woord voeren. Aan de beklagde en zijn raadsman wordt op straffe van nietigheid het recht gelaten om het laatst te spreken.

Artikel 178 vervalt.

In artikel 179 wordt de aanhef tot aan „zal worden naargekomen” gelezen: Ingeval de zaak een overtreding betreft en daarin overeenkomstig artikel 30 geen informatiën zijn genomen.

In het artikel wordt onder 1° in plaats van „114” gelezen: 114a.

In het artikel vervallen onder 3° de woorden „de toevoeging van een raadsman en”.

ad artikel 179.

Ook in de gevallen waarin de zaak een overtreding betreft en daarin geen informatiën zijn gehouden kan toevoeging van een raadsman zeer wenselijk zijn, zeker indien het gecompliceerde verkeersovertredingen betreft. In verband daarmee wordt voorgesteld ook in deze gevallen de normale bepalingen omtrent de toevoeging van een raadsman toepasselijk te verklaren.

In het eerste lid van artikel 193 vervalt „174, 175.”.

In het tweede lid van het artikel vervalt de zinsnede: „aan den voet van het bevel tot bijeenkoming”.

Artikel 198 wordt gelezen:

In alle gevallen gelast de Krijgsraad, tenzij hij verklaart tot het geven van zodanige last niet in staat te zijn, dat inbeslaggenomen, nog niet teruggegeven voorwerpen zullen worden teruggegeven aan een met name genoemde persoon. Zulks laat ieders rechten op het voorwerp onverlet.

De Krijgsraad kan gelasten dat een voorwerp, waarover een geding bij de burgerlijke rechter aanhangig is, hangende dit geding op een bepaalde wijze zal worden bewaard, op kosten van ongelijk.

Op een last, ingevolge de voorgaande leden gegeven, is artikel 119 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing.

ad artikel 198.

Bij de wet van 22 mei 1958, *Stb.* 296, zijn nieuwe bepalingen in het leven geroepen aangaande de inbeslagneming en verbeurdverklaring. Artikel 198 zal aan deze nieuwe regeling moeten worden aangepast en in overeenstemming moeten worden gebracht met artikel 353 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging.

Het eerste lid van artikel 205 wordt gelezen:

Alle vonnissen moeten ter terechtzitting openlijk uitgesproken of uitgelezen worden door de President in tegenwoordigheid van de Auditor-Militair en, behoudens volstreekte verhindering, van de beklagde, en voorts, indien de Krijgsraad zulks wenselijk oordeelt, door de Secretaris op zodanige andere plaats als de Krijgsraad zal bepalen.

In het tweede lid van dat artikel wordt achter „vereischt” een punt geplaatst en wordt de zinsnede „en wordt hem, indien hij daarbij niet tegenwoordig is,” gelezen: Indien de beklagde niet bij de uitspraak tegenwoordig is, wordt hem.

In het derde lid van artikel 207a wordt in plaats van „de soldij van den militair” gelezen: zijn geldelijke militaire inkomsten.

Artikel 210 wordt gelezen:

Van de bepalingen van het voorgaande artikel zijn uitgezonderd de vonnissen, gewezen bij de mobiele Krijgsraden, welke optreden:

In de bovenstaande alinea vervalt het woord „mobiele”.

1°. onder feitelijke oorlogsomstandigheden, voor zover Wij het recht van hoger beroep uitsluiten of beperken;

2°. in een stad of plaats, die dadelijk belegerd of berend is.

Voorzover ingevolge het voorgaande lid geen hoger beroep mogelijk is van vonnissen, gewezen door arrondissementskrijgsraden, zijn ten aanzien van die vonnissen de artikelen 256, 257 en 259 van toepassing.

ad artikel 210.

Indien arrondissementen-krijgsraden optreden onder feitelijke oorlogsomstandigheden is het denkbaar dat de verbindingen tussen die krijgsraden en het H.M.G. zijn verbroken. Er is derhalve geen aanleiding voor wat betreft het hoger beroep een onderscheid te maken tussen arrondissementen-krijgsraden en mobiele krijgsraden. In verband daarmee wordt een wijziging van het nevenstaande artikel voorgesteld waardoor dit op beide soorten krijgsraden van toepassing zal zijn. Voor zover echter van vonnissen, gewezen door arrondissementen-krijgsraden, hoger beroep is uitgesloten, zullen die vonnissen onderworpen moeten zijn aan de regeling inzake het fiat-executie, welke ook geldt voor vonnissen van mobiele krijgsraden waartegen geen hoger beroep open staat. Hiertoe strekt het voorgestelde nieuwe lid van het bovenstaande artikel.

In artikel 219 vervallen de zinsnede „in de residentie van den Krijgsraad”, het woord „aldaar” en het gestelde achter „beslist”.

Na artikel 220 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

220a. Het tarief van gerechtskosten in militaire strafzaken buiten Nederland wordt door Ons geregeld.

ad artikel 220a.

Bij nota van wijzigingen wordt voorgesteld aan het ontwerp van Rijkswet tot wijziging van het militair strafprocesrecht een nieuw artikel VII toe te voegen dat als basis kan dienen voor een algemene regeling van het tarief van gerechtskosten in militaire zaken. In verband daarmee kan het bovenstaande artikel dat een beperkter strekking heeft, vervallen.

In artikel 242 wordt „179” vervangen door: 30.

Het opschrift van de derde titel wordt gelezen: Van de mobiele Krijgsraden.

De artikelen 243—248 worden gelezen:

243. Wij kunnen bij door Ons aan te wijzen delen van de krijgsmacht mobiele Krijgsraden instellen, hetzij voor een bepaalde hetzij voor onbepaalde tijd.

Voor het geval instelling door Ons ernstige bezwaren oplevert, kunnen Wij deze aan een Commanderende Generaal opdragen.

244. Voor zover in de volgende artikelen niet anders is bepaald, is hetgeen met betrekking tot de arrondissementen-krijgsraden, de President, de leden, de Auditeur-Militair, de Officier-Commissaris en de Secretaris daarvan, en de rechtspleging in arrondissementen is vastgesteld van overeenkomstige toepassing op de mobiele Krijgsraden en de rechtspleging daarbij.

245. De President van een mobiele Krijgsraad wordt door Ons voor de duur van de instelling van de Krijgsraad of voor een bepaalde tijd benoemd.

Wij kunnen een Commanderende Generaal machtigen onder feitelijke oorlogsomstandigheden de President van en de Auditeur-Militair bij een mobiele krijgsraad te benoemen.

In geval van oorlog kunnen slechts officieren in werkelijke dienst als

President van en Auditeur-Militair bij een mobiele Krijgsraad optreden. Buiten geval van oorlog kunnen Wij, of in het geval in het voorgaande lid bedoeld de Commanderende Generaal, officieren in werkelijke dienst benoemen tot President van en Auditeur-Militair bij mobiele Krijgsraden die buiten Nederland optreden.

In de bovenstaande alinea wordt tussen de woorden „kunnen“ en „slechts“ ingevoegd:

, onverminderd het bepaalde in de artikelen 122, laatste volzin, en 126, laatste volzin,.

Voor benoeming tot President, President-plaatsvervanger en Auditeur-Militair komen in de gevallen in het voorgaande lid bedoeld slechts hoofdofficieren in aanmerking. Tot substituut Auditeur-Militair en plaatsvervangend Auditeur-Militair kunnen ook subalterne officieren benoemd worden.

ad artikel 245, derde lid.

De nevenstaande bepaling kan tot uiteenlopende interpretaties aanleiding geven met name voor wat betreft haar verhouding tot de artikelen 122, laatste volzin, en 126, laatste volzin; daarin wordt immers bepaald dat de President van en de Auditeur-Militair bij een arrondissementen-krijgsraad ook kunnen optreden als President van en Auditeur-Militair bij een mobiele krijgsraad. Het onderhavige artikel schrijft echter voor dat deze autoriteiten in geval van oorlog officier in werkelijke dienst moeten zijn. De eis dat de overgang tussen rechtspleging in vredes- en rechtspleging in oorlogstijd zo soepel mogelijk verloopt, brengt mede dat er geen beletsel mag zijn, om een burger-President van en een burger-Auditeur-Militair bij een arrondissementen-krijgsraad als President van en Auditeur-Militair bij een mobiele krijgsraad te laten optreden, ook al verkrijgen deze functionarissen niet of niet onmiddellijk een militaire status. De voorgestelde aanvulling van het artikel stelt dit buiten twiifel.

246. Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, in artikel 120 vermeld, kunnen ook de overige officieren van de landmacht zomede officieren van de zeemacht en eervol ontslagen officieren van de zee- en landmacht tot lid van een mobiele Krijgsraad worden benoemd.

Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, vermeld in artikel 29, kunnen ook eervol ontslagen officieren der landmacht dan wel officieren of eervol ontslagen officieren van de zeemacht tot Officier-Commissaris bij een mobiele Krijgsraad worden benoemd, mits zij tenminste de rang van kapitein of een daarmee gelijkstaande rang bekleeden of bekleed hebben.

Bij gebreke van officieren die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, vermeld in artikel 127, kunnen ook eervol ontslagen officieren der landmacht dan wel officieren of eervol ontslagen officieren der zeemacht tot Secretaris van een mobiele Krijgsraad worden benoemd.

De bovenstaande tekst van artikel 246 wordt vervangen door:

Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, in artikel 120 vermeld, kunnen ook andere officieren en

eervol ontslagen officieren tot lid van een mobiele Krijgsraad worden benoemd.

Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, vermeld in artikel 29, kunnen ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot Officier-Commissaris bij een mobiele Krijgsraad worden benoemd, mits zij tenminste de rang van kapitein of een daarmede gelijkstaande rang bekleden of bekleed hebben.

Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, vermeld in artikel 127, kunnen ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot Secretaris van een mobiele Krijgsraad worden benoemd.

ad artikel 246.

De inhoud van het bovenstaande artikel wordt door de voorgestelde wijziging niet veranderd. De wijziging is van louter redactionele aard en strekt er toe de zelfstandige positie van de luchtmacht beter tot haar recht te doen komen.

247. De plaats, waar de mobiele Krijgsraad zitting houdt, wordt bepaald door de Commanderende Generaal of, namens deze, door de President.

248. In een stad of plaats, die dadelijk belegerd of berend is en waarin noch een arrondissements-krijgsraad, noch een mobiele Krijgsraad, als bedoeld in artikel 243, kan optreden, kan de Commandant, ook zonder Onze opdracht, een mobiele Krijgsraad instellen en daarbij een President en een Auditeur-Militair benoemen. Deze Commandant treedt dan op als Commanderend Generaal.

Het bepaalde ten aanzien van de eisen van benoembaarheid voor de President, de Auditeur-Militair en de Secretaris bij de mobiele Krijgsraden zal in het geval, in het vorige lid bedoeld, worden nagekomen voor zover zulks mogelijk is.

Zonodig kan de President leden van een zodanige Krijgsraad aanwijzen om tevens de functiën van Officier-Commissaris en Secretaris waar te nemen.

De artikelen 249—252, 254 en 255 vervallen.

Artikel 256 wordt gelezen:

Alle vonnissen, door mobiele Krijgsraden gewezen, zullen, indien geen hoger beroep mogelijk is, alvorens te kunnen worden geëxecuteerd, aan de Commanderende Generaal worden gepresenteerd teneinde daarop te verlenen fiat executie.

Artikel 257 wordt gelezen:

Indien de Commanderende Generaal fiat executie heeft verleend, vindt hetgeen in artikel 206 met betrekking tot de opschorting van de executie is bepaald geen toepassing.

Nochtans zal de executie van de doodstraf worden opgeschort, teneinde Ons in de gelegenheid te stellen om, al dan niet ingevolge een daartoe strekkend verzoek, gratie te verlenen. Te dien einde zal de Secretaris onverwijld het vonnis met de daarbij behorende stukken aan

Ons doen toekomen, vergezeld van een door de Krijgsraad overeenkomstig de daarvoor geldende bepalingen opgemaakt advies en de daarbij behorende bescheiden.

De Commanderende Generaal zal echter, met Onze machtiging de dadelijke executie van de doodstraf kunnen gelasten, indien hij deze gebiedend noodzakelijk acht. Onze machtiging is niet vereist indien de verbinding met Ons volstrekt is uitgesloten. In dit laatste geval geeft de Commanderende Generaal zo spoedig mogelijk van zijn beslissing aan Ons kennis.

Artikel 258 vervalt.

Artikel 260 wordt gelezen:

Alle originele vonnissen, door mobiele Krijgsraden gewezen, zullen met de daarbij behorende stukken zo spoedig mogelijk aan het Hoog Militair Gerechtshof worden ingezonden om ter griffie van hetzelfde te worden bewaard.

De vierde titel vervalt.

In het opschrift van het Eerste Hoofdstuk van de Vijfde Titel vervallen de woorden „bij de Krijgsraden van de Landmagt“.

ad opschrift van het eerste hoofdstuk van de vijfde titel.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de zelfstandige positie van de luchtmacht beter tot haar recht te doen komen.

In artikel 274 wordt tussen het tweede en het derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidende:

In Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen zij de nasporing opdragen aan ambtenaren, die ter plaatse met het opsporen van strafbare feiten zijn belast.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

In artikel 274, laatste lid wordt tussen de woorden „vaartuigen,“ en „inrigtingen“ ingevoegd het woord: luchtvaartuigen,.

ad artikel 274, derde lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

ad artikel 274, laatste lid.

De huidige bepaling dateert uit een tijd dat nog geen rekening kon worden gehouden met luchtvaartuigen. De ratio van de bepalingen is zodanig dat zij ook op luchtvaartuigen die onder militair gezag staan, van toepassing dient te zijn. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging.

In artikel 278 vervalt de zinsnede, „of Commandierenden Officier in het Arrondissement, of District“.

In artikel 279 vervallen de zinsnede „of Officier in hun Departement,

mitsgaders de Commanderende Officieren der garnizoenen in hetzelfde" en de woorden „of District”.

In artikel 281 worden de woorden „van de Zee- en Landmagt” vervangen door de woorden: voor de Krijgsmacht.

ad artikel 281.

Nu in verband met de zelfstandige positie van de luchtmacht wordt voorgesteld de Advocaat-fiscaal van de zee- en landmacht aan te duiden als Advocaat-fiscaal voor de krijgsmacht, dient dit artikel aan de nieuwe terminologie te worden aangepast.

In artikel 283 vervallen achtereenvolgens de zinsnede „of Officier in hun Arrondissement of District” en de woorden „of Officier”.

In artikel 287 vervallen de woorden „aan den Commandierenden Generaal of Officier, of”.

In het eerste lid van artikel 292 wordt de zinsnede „den Commandierenden Officier van het garnizoen, waartoe de verdagte behoort” gelezen: „de Commanderende Officier van de verdachte”; de tweede volzin vervalt.

In het tweede lid van artikel 299 wordt in plaats van „den Commandierenden Officier, welke hen heeft benoemd” gelezen: de Commanderende Generaal.

In het opschrift van het Tweede Hoofdstuk van de Vijfde Titel vervallen de woorden „bij de Landmagt”.

ad opschrift, tweede hoofdstuk, vijfde titel.

Het betreft hier een terminologische kwestie samenhangende met de zelfstandige positie van de luchtmacht.

De artikelen 309—349 vervallen.

Artikel 350 wordt gelezen:

De Provoosten-geweldige zullen, voor de Officieren-Commissarissen ter informatie gecommandeerd, de Krijgsraadsvergaderingen en de Auditeur-Militair dienen als Deurwaarders of Exploiteurs, en als zodanig de hun gegeven bevelen behoorlijk uitvoeren; zij zullen de Vergaderingen van Officieren-Commissarissen en van de Krijgsraden behoorlijk opwachten en de gearresteerden binnen brengen, bij de pronuntiatiën der vonnissen assisteren, en alle recherches, publicatiën en wat meer van dien aard zij, welke hun worden opgedragen, verrichten.

De dienst van Provoost-geweldige kan worden waargenomen door een onderofficier van het Wapen der Koninklijke Marechaussee.

De artikelen 351—367 vervallen.

Artikel 373 wordt gelezen:

De vorenstaande eden (beloften) worden afgelegd:

a. door de President en de Auditeur-Militair in handen van het

Hoog Militair Gerechtshof of wel, bij een mobiele Krijgsraad, in handen van de Commanderende Generaal of van de door deze aangewezen hoofdofficier;

b. door de leden, de Officier-Commissaris, de Secretaris en de Provoost-geweldige in handen van de President.

Indien de eed (belofte) door de President of de Auditeur-Militair niet in handen van het Hoog Militair Gerechtshof kan worden afgelegd, wordt door de betrokkene eigenhandig een schriftelijke eed (belofte) opgemaakt en ondertekend.

Artikel 374 wordt gelezen:

Ten aanzien van de President-plaatsvervanger, de substituut Auditeur-Militair, de plaatsvervangende Auditeur-Militair, de substituut Secretaris en de plaatsvervangende Secretaris, vinden de voorschriften van deze titel overeenkomstige toepassing.

In het tweede lid van artikel IV van de additionele bepalingen wordt in plaats van „derde en vierde lid” gelezen: derde, vierde en laatste lid.

In artikel V van de additionele bepalingen vervalt het eerste lid; in het tweede lid wordt in plaats van „Deze” gelezen: De Officier-Commissaris.

In artikel VI van de additionele bepalingen vervallen de woorden „in de residentie van den krijgsraad”.

In het tweede lid van artikel VIII van de additionele bepalingen wordt in plaats van „derde en vierde lid” gelezen: derde, vierde en laatste lid.

In het eerste lid van artikel XII van de additionele bepalingen wordt het gestelde achter „verblijfplaats” gelezen: hebben in het rijksdeel, waar de Krijgsraad zitting houdt.

In artikel XIII van de additionele bepalingen vervallen de woorden „of den vierden”.

Het tweede lid van artikel XVI van de additionele bepalingen wordt gelezen:

De beklaagde is vrij in de keuze van zijn raadsman, mits deze op grond van artikel 116 als zodanig kan optreden, dan wel een officier is van zijn nationaliteit, die zich in Nederlandse krijgsgevangenschap of internering bevindt en bereikbaar is, of een advocaat is van zijn nationaliteit.

Artikel II

De Regtspleging bij de Zeemagt, vastgesteld bij besluit van de Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden van 20 juli 1814 (*Stb.* 85) wordt gewijzigd als volgt:

In het opschrift van de eerste titel wordt vóór „Commanderende Officieren” ingevoegd: Vlootvoogden en.

Na artikel 1 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

1a. Een aanwijzing tot Vlootvoogd geschiedt door Ons. Tot Vlootvoogd kunnen worden aangewezen de vlagofficier die het bevel voert over de gehele zeemacht en de vlag- of hoofdofficier Commandant van een maritiem rayon, een smaldeel of een door Ons te bepalen ander verband van eenheden der zeemacht.

Met de uitoefening van de bevoegdheden, die deze wet aan de Vlootvoogd opdraagt, kan door Ons worden belast de Commanderende Officier van een enkele eenheid der zeemacht, die zich buiten Nederland bevindt.

Wij bepalen over welke personen, aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen, de Vlootvoogd de bevoegdheden zal uitoefenen, welke hem bij deze wet zijn toegekend, alsmede bij welke Krijgsraden hij de benoemingen zal verrichten, die deze wet hem opdraagt.

De artikelen 2—6 worden vervangen door vijf nieuwe artikelen, luidende:

2. Elke officier en onderofficier is bevoegd militairen van lagere rang, die worden verdacht van een ernstig strafbaar feit, voorlopig arrest aan te zeggen indien de omstandigheden onverwijlde vrijheidsbeneming vorderen.

ad artikel 2.

Vide toelichting artikel 4 R.L.L. (Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht).

3. Het voorlopig arrest, in het vorige artikel bedoeld, duurt niet langer dan 24 uur, behoudens verlenging op last van de Commanderende Officier ingevolge artikel 6. Indien de Commanderende Officier niet binnen 24 uur van de zaak heeft kennis genomen, kan een andere Commanderende Officier het arrest telkens — doch ten hoogste drie maal — met 24 uur verlengen.

ad artikel 3.

Vide toelichting artikel 5 R.L.L.

Aan artikel 4 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Wij kunnen bepalen, dat de bevoegdheden, welke deze wet toekent aan de Commanderende Officier, ten aanzien van militairen, die zich buiten Nederland bevinden, worden uitgeoefend door een andere officier.

4. Van het gepleegde feit en het eventueel opgelegde arrest zal terstond worden gerapporteerd aan de Commanderende Officier onder wie de verdachte ressorteert.

ad artikel 4.

Vide toelichting artikel 6 R.L.L.

In artikel 5 wordt in de plaats van „Die” gelezen: De..

5. Wij kunnen bepalen, dat de bevoegdheden welke deze wet

toekent aan de Commanderende Officier ten aanzien van militairen die zich buiten Nederland bevinden, worden uitgeoefend door een andere officier.

Indien de verdachte niet ressorteert onder een Commanderende Officier of andere officier, als bedoeld in het vorige lid, zal van het gepleegde feit kennis worden gegeven aan de daartoe door Ons aangewezen Vlootvoogd. Deze of namens hem de vlag- of hoofdofficier, die hij daartoe heeft aangewezen, handelt vervolgens voor zover mogelijk als ware hij de Commanderende Officier van de verdachte.

ad artikel 5.

Vide toelichting artikel 6a R.L.L.

6. Na ontvangst van het rapport, bedoeld in artikel 4, zal de Commanderende Officier onverwijld de zaak onderzoeken.

Indien ernstige bezwaren tegen de verdachte zijn gerezen en tevens uit bepaalde omstandigheden blijkt, dat vrijheidsbeneming is geboden, hetzij in verband met het bestaan van gevaar voor vlucht of van een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, gelegen in de persoon van de verdachte, hetzij in verband met de handhaving van de krijgstucht onder andere militairen, kan de Commanderende Officier bevelen dat de verdachte in arrest zal worden gesteld of gehouden.

Het bevel kan slechts worden verleend in geval van een misdrijf bedoeld in artikel 64, tweede lid onder b van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering dan wel een misdrijf omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht.

Zodra de grond waarop het arrest werd bevolen of gehandhaafd niet meer aanwezig is, wordt de invrijheidstelling van de gearresteerde gelast.

De Commanderende Officier rapporteert elk geval, waarin het voorlopig arrest langer dan 4 dagen duurt, rechtstreeks aan de Vlootvoogd, onder wie de verdachte ressorteert.

ad artikel 6.

Vide toelichting artikel 7 R.L.L.

Artikel 7 wordt gelezen:

Wanneer blijkt dat de verdachte wel schuldig is, doch dat de zaak van dien aard is, dat zij buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, zal de Commanderende Officier de krijgstuhtelijke afdoening zelf ter hand nemen of deze overlaten aan een andere tot straffen bevoegde meerdere.

In artikel 8 wordt in het eerste lid in plaats van „Commanderende Officier” van de Directie, de Vloot, het Eskader of minder Smaldeel” gelezen: Vlootvoogd, onder wie de verdachte ressorteert.

In het tweede lid wordt in plaats van „de laatstgenoemde Commanderende Officier” gelezen: die Vlootvoogd of namens hem de vlag- of hoofdofficier die hij daartoe heeft aangewezen.

Het in het tweede lid onder b gestelde wordt gelezen:

bepalen, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling zal worden afgedaan en hetzij zonder verder gevolg zal blijven, hetzij krijgstuuchtelijk kan worden afgedaan, dan wel de zaak nadat de verdachte zo mogelijk is gehoord, naar de militaire rechter verwijzen.

Aan het artikel wordt een nieuw lid toegevoegd, luidende:

Onze Minister van Marine kan de Vlootvoogd opdragen een zaak naar de militaire rechter te verwijzen.

Artikel 8a wordt gelezen:

Indien de verdachte niet ressorteert onder een Commanderende Officier of andere Officier, als bedoeld in artikel 4, zal van het gepleegde feit kennis worden gegeven aan de daartoe door Ons aangewezen Vlootvoogd.

Deze of de Commanderende Officier, die hij daartoe heeft aangewezen, handelt vervolgens voor zover mogelijk als ware hij de Commanderende Officier van verdachte.

De artikelen 8 en 8a worden vervangen door vier nieuwe artikelen, luidende:

8. Indien op grond van het gemelde onderzoek omtrent een feit, niet vallende onder artikel 2, 1e, van de Wet op de Krijgstucht, door de Commanderende Officier, onder wie de verdachte ressorteert, een beslissing is genomen als bedoeld in artikel 7, of indien bij hem twijfel bestaat of de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, ofwel indien hij van oordeel is, dat de zaak voor de militaire rechter moet worden gebracht, zal hij van zijn beslissing en bevinding moeten kennis geven aan de Vlootvoogd onder wie de verdachte ressorteert.

ad artikel 8.

De redactie van dit artikel is gewijzigd in verband met veranderingen in de voorgaande artikelen. Bovendien is van de gelegenheid gebruik gemaakt om redactioneel nauwer aan te sluiten bij de materieel geheel gelijke regeling, opgenomen in de overeenkomstige artikelen van de R.L.L.

8a. Indien de Vlootvoogd of namens hem de vlag- of hoofdofficier die hij daartoe heeft aangewezen na bekomen advies van de Fiscaal en nadat de verdachte zo mogelijk is gehoord, van oordeel is, dat de zaak door de militaire rechter moet worden onderzocht en beoordeeld, zal, ook in de gevallen, in artikel 7 bedoeld, de verdachte naar de militaire rechter worden verwezen, ten einde tegen dezelve zal kunnen worden geprocedeerd in maniere als bij deze wet is bepaald.

Onze Minister van Defensie kan de Vlootvoogd opdragen een zaak naar de militaire rechter te verwijzen.

ad artikel 8a.

Het eerste lid van het oorspronkelijk voorgestelde artikel is overgebracht naar het tweede lid van artikel 5. De voorgestelde redactie sluit geheel aan bij artikel 11 R.L.L.

8b. Ingeval de Vlootvoogd of de vlag- of hoofdofficier, bedoeld in artikel 8a, daarentegen de zaak bevindt van die aard, dat dezelve buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, zal hij, nadat hem van de schuld genoegzaam zal zijn gebleken, de krijgstuchtelijke afdoening overlaten aan de Commanderende Officier of een andere tot straffen bevoegde meerdere.

ad artikel 8b.

De voorgestelde redactie sluit geheel aan bij artikel 12 R.L.L.

8c. De verdachte die zich in voorlopig arrest bevindt, kan, zodra dit arrest langer dan 14 dagen heeft geduurd, de Krijgsraad die bevoegd zou zijn tot kennisneming van de zaak, verzoeken een termijn vast te stellen binnen welke hetzij een beschikking tot verwijzing moet zijn genomen, hetzij het arrest moet zijn opgeheven. De Krijgsraad beschikt onverwijld op dit verzoek, de verwijzingsautoriteit, de Fiscaal en de verdachte gehoord. De gestelde termijn kan op vordering van de verwijzingsautoriteit door de Krijgsraad telkens voor een bepaalde tijd worden verlengd, de Fiscaal en de verdachte gehoord.

De verdachte kan zich bij de behandeling van een verzoek en een vordering als bedoeld in het vorige lid door zijn raadsman doen bijstaan.

ad artikel 8c.

De voorgestelde redactie sluit geheel aan bij artikel 13 R.L.L.

In het eerste lid van artikel 9 wordt in plaats van „den Krijgsraad” gelezen: de militaire rechter; in plaats van „den bodem waarop of de inrichting”, wordt in dat lid gelezen: de eenheid.

Artikel 9, tweede lid, wordt gelezen:

Bij de beschikking tot verwijzing wordt tevens bepaald of de beklagde al dan niet in arrest zal worden gesteld of zal blijven. Artikel 6, tweede en derde lid, is hierbij van overeenkomstige toepassing.

ad artikel 9, tweede lid.

Vide toelichting artikel 14, tweede lid R.L.L.

In het laatste lid van artikel 9 wordt in plaats van „aan den Fiscaal ter standplaats van den Krijgsraad” gelezen: aan de betrokken Fiscaal.

Na artikel 9 worden vier nieuwe artikelen ingevoegd, luidende:

9a. De Vlootvoogd of namens hem de vlag- of hoofdofficier, bedoeld in het tweede lid van artikel 8, is bevoegd op advies van de Fiscaal de verwijzing naar de militaire rechter in te trekken, zolang de zaak nog niet ter terechtzitting aanhangig is gemaakt.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

De Vlootvoogd of namens hem de vlag- of hoofdofficier, bedoeld in artikel 8a, kan, zolang de zaak nog niet ter terechtzitting aanhangig is gemaakt, op advies van de Fiscaal de verwijzing naar de militaire rechter intrekken of de beschikking tot verwijzing wijzigen.

De verwijzing kan niet worden ingetrokken wegens vermeende onbevoegdheid van de militaire rechter.

ad artikel 9a.
Vide toelichting artikel 14a R.L.L.

9b. Na de intrekking van de verwijzing kan de zaak, behoudens de uitzonderingen in de wet vermeld, niet opnieuw naar de militaire rechter worden verwezen.

Indien de verwijzing wordt ingetrokken wegens onbevoegdheid van de autoriteit, die over de verwijzing heeft beslist, kan de bevoegde autoriteit de zaak alsnog naar de militaire rechter verwijzen.

Indien overigens het begane feit naar het oordeel van de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, zal hij bepalen dat de zaak krijgstuchtelijk kan worden afgedaan.

Het bepaalde in artikel 6 is mede van overeenkomstige toepassing.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Indien de verwijzing wordt ingetrokken, wordt de beklaagde die zich in voorlopig arrest bevindt, onverwijld in vrijheid gesteld, behalve indien de intrekking van de verwijzing plaats vindt wegens onbevoegdheid van de autoriteit die over de verwijzing beslist. In dit laatste geval kan het arrest gedurende ten hoogste 4 dagen voortduren, teneinde de bevoegde autoriteit in de gelegenheid te stellen daarover een beslissing te nemen.

ad artikel 9b.
Vide toelichting artikel 14b R.L.L.

9c. *De intrekking van de verwijzing naar de militaire rechter geschiedt bij schriftelijke beschikking, waarvan een afschrift aan de Fiscaal zal worden toegezonden en aan de beklaagde zal worden ter hand gesteld. De beschikking vermeldt de naam en de voornamen van de beklaagde, zoveel mogelijk de eenheid, waartoe hij behoort en de rang of stand, in welk hij daarbij dient, alsmede een aanduiding van de beschikking, waarbij de zaak naar de militaire rechter werd verwezen.*

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

De intrekking van de verwijzing naar de militaire rechter en de wijziging van de beschikking tot verwijzing geschieden bij schriftelijke beschikking, waarvan een afschrift aan de Fiscaal zal worden toegezonden en aan de beklaagde zal worden ter hand gesteld.

Indien de verwijzing naar de militaire rechter wordt ingetrokken op grond van onbevoegdheid van de autoriteit, die over de verwijzing heeft beslist, van onvoldoende aanwijzing van schuld, van niet-strafbaarheid van het feit of van de beklaagde of omdat uit anderen hoofde geen recht tot strafvordering aanwezig is, wordt van die grond in de beschikking melding gemaakt.

In geval het derde lid van artikel 9b wordt toegepast, wordt daarvan insgelijks in de beschikking melding gemaakt.

Bij de beschikking wordt tevens bepaald, of de beklagde die zich in arrest bevindt, daaruit al dan niet zal worden ontslagen.

ad artikel 9c.

Vide toelichting artikel 14c R.L.L.

9d. De verdachte kan na intrekking van de verwijzing, terzake van hetzelfde feit wederom naar de militaire rechter worden verwezen, indien nieuwe bezwaren bekend zijn geworden.

Als nieuwe bezwaren kunnen enkel worden aangemerkt verklaringen van getuigen of van de verdachte en stukken, bescheiden en processen-verbaal, welke later zijn bekend geworden of niet zijn onderzocht.

Zo mogelijk wordt de verdachte ter zake van die nieuwe bezwaren gehoord voordat hij opnieuw naar de militaire rechter wordt verwezen.

Het eerste lid van artikel 10 wordt gelezen:

Wanneer de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, tegen het advies van de Fiscaal mocht nalaten de zaak naar de militaire rechter te verwijzen, is de Fiscaal bevoegd, indien hij nochtans meent dat het belang van de Justitie zodanige verwijzing vereist, genoemde autoriteit schriftelijk en met opgave van redenen het verzoek te doen, daarover door het Hoog Militair Gerechtshof te doen beslissen.

In het tweede lid wordt in plaats van „Die Commanderende officier” gelezen: De autoriteit die over de verwijzing heeft te beslissen.

In het derde lid wordt in plaats van „Commanderende Officier” gelezen: autoriteit. In plaats van „den Krijgsraad” wordt in dat lid gelezen: de militaire rechter.

In artikel 11 wordt in plaats van „binnen vier en twintig uren” gelezen: zo spoedig mogelijk doch in elk geval binnen vier dagen.

Artikel 11 vervalt.

ad artikel 11.

Vide toelichting artikel 16 R.L.L.

Het eerste hoofdstuk van de tweede titel vervalt.

Het opschrift van het Eerste Hoofdstuk van de Tweede Titel wordt gelezen: De raadsman; de kennisneming van de processtukken.

ad opschrift eerste hoofdstuk, tweede titel.

Vide toelichting op het eerste hoofdstuk van de tweede titel R.L.L.

De artikelen 17–25 worden vervangen door dertien nieuwe artikelen, luidende:

17. De verdachte is te allen tijde bevoegd een of meer raadslieden te kiezen. Artikel 38, tweede, derde en vierde lid, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering is van toepassing.

18. Aan de verdachte of beklagde wordt, indien hij daarom verzoekt, onverwijld een raadsman toegevoegd in de volgende gevallen:

- a. indien het een nog niet naar de militaire rechter verwezen verdachte betreft, die zich in voorlopig arrest bevindt, zodra dit arrest 14 dagen heeft geduurd;
- b. indien de beklagde naar de militaire rechter is verwezen en in zijn zaak informatiën worden gehouden;
- c. indien de beklagde naar de militaire rechter is verwezen en hij zich in voorlopig arrest bevindt;
- d. indien de zaak ter terechtzitting aanhangig is gemaakt.

Indien de verdachte of beklagde in omstandigheden komt te verkeren waarin hij de bevoegdheid heeft om toevoeging van een raadsman te verzoeken, wordt hem dit onverwijld medegedeeld.

Geen toevoeging vindt plaats indien de verdachte of beklagde reeds een gekozen raadsman heeft.

Een toegevoegde raadsman kan steeds door een gekozen raadsman worden vervangen.

19. Als raadslieden mogen worden gekozen of toegevoegd advocaten, binnen het Rijk de praktijk uitoefenende, en voorts officieren, geen lid van de Krijgsraad, Officier-Commissaris of Secretaris zijnde. Nochtans zal de toevoeging van een officier alleen dan geschieden, indien een advocaat niet beschikbaar is, tenzij de beklagde uitdrukkelijk zijn wens te kennen geeft, dat hem een officier als raadsman wordt toegevoegd.

De toevoeging geschiedt door de President van de Krijgsraad, bedoeld in artikel 32, uit de advocaten en voorts op verzoek van de President door de Commanderende Officier onder wiens bevelen de officier is gesteld wiens toevoeging de President wenselijk acht, een en ander voor zover de betrokkene bereid is zich deze toevoeging te laten welgevallen.

In Suriname en de Nederlandse Antillen kunnen ook als raadsman worden gekozen of toegevoegd personen, die bevoegd zijn om aldaar als raadsman in strafzaken op te treden.

20. Na de verwijzing heeft de raadsman vrije toegang tot de beklagde die rechtens van zijn vrijheid is beroofd, kan hij hem alleen spreken en met hem brieven wisselen zonder dat van de inhoud door anderen wordt kennis genomen, een en ander onder het vereiste toezicht met inachtneming van de huishoudelijke reglementen en zonder dat het onderzoek daardoor mag worden opgehouden.

Voor de verwijzing bestaat het in het eerste lid bedoelde recht slechts indien het voorlopig arrest langer dan 14 dagen heeft geduurd, voorzover de Commanderende Officier van de verdachte althans niet eerder tot vrij verkeer tussen de raadsman en de verdachte toestemming geeft.

21. Het vrije verkeer tussen de raadsman en de verdachte kan op de gronden en op de wijze omschreven in artikel 50, tweede lid, van

het Nederlandse Wetboek van Strafvordering worden verboden of beperkt.

Een daartoe strekkende beslissing wordt voor de verwijzing genomen door de verwijzingsautoriteit, gehoord de Fiscaal. Na de verwijzing wordt deze beslissing genomen door de Officier-Commissaris. De beslissingen in dit lid bedoeld worden onverwijld schriftelijk aan de raadsman en aan de verdachte of beklaagde medegedeeld.

De Officier-Commissaris onderwerpt zijn beslissing onverwijld aan het oordeel van de Krijgsraad. De Krijgsraad besluit zo spoedig mogelijk na de raadsman te hebben gehoord, althans schriftelijk te hebben opgeroepen. De Krijgsraad kan bij zijn beslissing het verbod opheffen, wijzigen of aanvullen.

22. Alle belemmeringen van het vrije verkeer tussen raadsman en verdachte of beklaagde, ingevolge het vorige artikel bevolen, nemen een einde zodra de informatiën zijn afgelopen dan wel — indien geen informatiën worden gehouden — zodra het afschrift van de beschikking tot verwijzing aan de beklaagde ter hand is gesteld.

23. Voordat de verdachte naar de militaire rechter is verwezen, kan de verwijzingsautoriteit hem op zijn verzoek toestaan van processtukken kennis te nemen.

Aan de verdachte wordt op zijn verzoek inzage verleend van alle processtukken die bij de behandeling door de Krijgsraad van een verzoek als bedoeld in artikel 8c aan de orde komen. Niettemin kan de Krijgsraad op verzoek van de Fiscaal, indien het belang van het onderzoek dit vordert, de verdachte de kennisneming van bepaalde processtukken onthouden.

24. Na de verwijzing wordt aan de beklaagde op zijn verzoek toegestaan van de processtukken kennis te nemen.

Niettemin kan de kennisneming van bepaalde processtukken hem, indien het belang van het onderzoek dit vordert, tijdelijk worden onthouden. De beslissing hierover berust bij de Officier-Commissaris, indien informatiën worden gehouden en bij de Fiscaal, indien dit niet het geval is. Artikel 31 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering is van toepassing.

25. Indien de overeenkomstig de artikelen 23 en 24 aan de verdachte of beklaagde ter inzage gegeven processtukken niet volledig zijn, wordt dit hem schriftelijk medegedeeld.

25a. Ingeval de beklaagde op grond van artikel 24 de kennisneming van processtukken wordt onthouden, kan hij daartegen binnen 3 dagen na de mededeling, vermeld in het vorige artikel, een bezwaarschrift indienen bij de Krijgsraad; deze geeft onverwijld een beslissing op het bezwaarschrift.

25b. Indien informatiën worden gehouden, dienen eventuele beperkingen in de kennisneming van de processtukken voor het sluiten van de informatiën of indien geen informatiën zijn gehouden zodra

De kennisneming van alle processtukken in het oorspronkelijke of in afschrift mag de beklaagde niet worden onthouden na het sluiten van de informatiën of indien geen informatiën zijn gehouden zodra de dagvaarding is betekend.

25c. De wijze waarop de kennisneming van processtukken mag geschieden, wordt geregeld bij algemene maatregel van rijksbestuur.

De verdachte kan van de stukken waarvan hem de kennisneming is toegestaan, afschrift krijgen; doch het onderzoek mag daardoor niet worden opgehouden.

Omtrent het verstrekken van afschrift en het kosteloos bekomen daarvan worden regelen gesteld bij algemene maatregel van rijksbestuur.

25d. Ten aanzien van de bevoegdheid van de raadsman tot kennisneming van de processtukken en het bekomen van afschrift daarvan vinden de artikelen 23—25c overeenkomstige toepassing.

ad artikelen 17t/m 25d.

Vide toelichting artikelen 21 t/m 28e R.L.L.

In het opschrift van het tweede hoofdstuk vervalt het gestelde achter „Officier-Commissaris”.

Artikel 26 wordt gelezen:

Bij elke Krijgsraad wordt tenminste één officier met de rang van luitenant ter zee der 1e klasse of een hogere rang tot Commissaris benoemd, teneinde in naar de militaire rechter verwezen zaken, waarvan de Krijgsraad, waarbij hij is benoemd, kan kennis nemen, al zulke informatiën te nemen als vereist worden.

De benoeming geschiedt door de Vlootvoogd, bij de permanente Krijgsraad in Nederland voor een tijdvak van tenminste één jaar, bij de andere Krijgsraden zo mogelijk voor dat tijdvak en anders voor een vaste termijn van kortere duur of voor de duur van een reis.

Bij de Krijgsraden bedoeld in artikel 121a kunnen bij gebreke van officieren met de rang van luitenant ter zee der 1e klasse ook officieren met de rang van luitenant ter zee der 2e klasse oudste categorie tot Commissaris worden benoemd.

Bij de permanente Krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea, alsmede bij de Krijgsraden bedoeld in artikel 121a kunnen bij gebreke van Officieren, die aan de eerder vermelde eisen van benoembaarheid voldoen, ook officieren der landmacht en eervol ontslagen officieren der zee- en landmacht tot Commissaris worden benoemd, mits zij tenminste de rang van luitenant ter zee der 1e klasse of een daarmee gelijkstaande rang bekleden of bekleed hebben.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Bij de permanente Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen, alsmede bij de Krijgsraden bedoeld in artikel 121a, kunnen bij gebreke van officieren, die aan de eerder vermelde eisen van be-

noembaarheid voldoen, ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot Commissaris worden benoemd, mits zij tenminste de rang van luitenant ter zee der 1e klasse of een daarmee gelijkstaande rang bekleeden of hebben bekleed.

De bepaling van artikel 133 is ten aanzien van de Officier-Commissaris van overeenkomstige toepassing.

De Secretaris van de Krijgsraad of degene, die hem vervangt, treedt tevens op als Secretaris van de Officier-Commissaris.

ad artikel 26, vierde lid.

Vide toelichting artikel 29, tweede lid R.L.L.

Na artikel 26 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

26a. Bij een verband van eenheden of bij een enkele eenheid der zee-macht kunnen door de Vlootvoogd onder wie zij ressorteren een of meer Officieren-Commissaris worden benoemd. Ter assistentie van deze officieren-commissaris worden op gelijke wijze een of meer Secretarissen benoemd.

Met betrekking tot de Officieren-Commissaris en Secretarissen, in dit artikel bedoeld, zijn, voor zover niet anders is voorgeschreven, de bepalingen van toepassing, welke gelden voor een Officier-Commissaris en Secretaris bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a.

De Officier-Commissaris en Secretaris, in dit artikel bedoeld, zullen niet dan met toestemming van de Vlootvoogd met verlof vertrekken.

Artikel 27 wordt gelezen:

De autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen, kan, mits overeenkomstig het advies van de Fiscaal, bepalen, dat informatiën niet behoeven te worden genomen, indien naar zijn oordeel de zaak van eenvoudige aard is, bepaaldelijk ten aanzien van het bewijs.

De Fiscaal maakt dan de zaak binnen een maand na de dag der verwijzing ter terechtzitting aanhangig op de wijze als in artikel 112a is bepaald, nadat de dag der terechtzitting overeenkomstig het tweede lid van artikel 112 is vastgesteld.

Indien de beschikking tot verwijzing is gewijzigd, vangt de termijn bedoeld in het vorige lid aan op de dag waarop de beschikking tot wijziging aan de Fiscaal is toegezonden.

Bij een wijziging van de beschikking tot verwijzing kan op advies van de Fiscaal worden bepaald, dat alsnog informatiën zullen worden genomen.

ad artikel 27.

Vide toelichting artikel 30 R.L.L.

De artikelen 28—31 vervallen.

De artikelen 28—31 worden vervangen door vijf nieuwe artikelen, luidende:

28. De duur van het arrest, bedoeld in artikel 9, tweede lid, is ten hoogste 14 dagen. Deze termijn vangt aan met de dag waarop

de verdachte naar de militaire rechter is verwezen. Op vordering van de Fiscaal kan de duur van het arrest door de Krijgsraad telkens met 30 dagen worden verlengd.

29. De beklaagde die zich niet in arrest bevindt, kan in de periode tussen de verwijzing en de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting in de gevallen en op gronden omschreven in artikel 6, tweede en derde lid, in arrest worden gesteld:

- a. door de Fiscaal, indien in de zaak geen informatiën worden genomen dan wel de informatiën zijn afgelopen;
- b. en overigens op vordering van de Fiscaal door de Officier-Commissaris.

De Fiscaal en de Officier-Commissaris zenden van de inarreststelling onverwijld bericht aan de Krijgsraad die de inarreststelling al dan niet bekrachtigt.

Een arrest als bedoeld in het eerste lid is slechts van kracht gedurende een termijn van 30 dagen, gerekend van het ogenblik van de tenuitvoerlegging. Op vordering van de Fiscaal kan de Krijgsraad het arrest telkens met 30 dagen verlengen.

30. In elk geval waarin bij de verwijzing arrest is toegepast of gehandhaafd, wordt de beklaagde zo spoedig mogelijk, doch in elk geval binnen 4 dagen, gehoord, in het geval in artikel 29, eerste lid onder a bedoeld, door de Fiscaal, in andere gevallen door de Officier-Commissaris. Hetzelfde geldt, indien na de verwijzing, doch voor de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting, arrest wordt toegepast. De beklaagde kan zich door een raadsman doen bijstaan.

Alvorens de Krijgsraad overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 28 en 29 een arrest bekrachtigt of verlengt, stelt hij de verdachte en zijn raadsman in de gelegenheid te worden gehoord.

31. Zodra de grond waarop een arrest als bedoeld in de artikelen 28 en 29 werd bevolen of verlengd niet meer aanwezig is, wordt de invrijheidstelling van de beklaagde gelast.

Vanaf het tijdstip der verwijzing tot de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting is de Fiscaal bevoegd de invrijheidstelling van de beklaagde te gelasten. Gelijke bevoegdheid komt tijdens dat tijdsbestek toe aan de Krijgsraad, hetzij op vordering van de Officier-Commissaris, hetzij op verzoek van de beklaagde of zijn raadsman.

De Fiscaal wordt in de gelegenheid gesteld op een vordering of verzoek als bedoeld in het vorige lid te worden gehoord. Hetzelfde geldt voor de beklaagde die voor de eerste maal om opheffing van het arrest verzoekt. Hij kan zich doen bijstaan door zijn raadsman.

31a. Degene die over de inarreststelling beslist, beslist tevens over de aard van het toe te passen arrest.

De Krijgsraad, die een arrest bekrachtigt of verlengt, kan bepalen dat in de aard van het arrest verzachting wordt gebracht.

Voor het overige zijn de bepalingen betreffende de inarreststelling van overeenkomstige toepassing ten aanzien van een verzwaring in

de aard van het arrest en die betreffende de invrijheidstelling ten aanzien van een verzachting in de aard van het arrest.

ad artikelen 28 t/m 31a.

Vide toelichting artikelen 31 t/m 34a R.L.L.

Artikel 32 wordt gelezen:

De autoriteit, die een zaak naar de militaire rechter heeft verwezen, stelt de beschikking tot verwijzing en verdere stukken in handen van de Fiscaal bij de Krijgsraad, welke hij tot kennisneming van de zaak bevoegd acht, teneinde het nodige te verrichten.

Na artikel 32 worden twee nieuwe artikelen toegevoegd, luidende:

32a. Wanneer het inwinnen van informatiën door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad op bezwaren zou stuiten kan de Vlootvoogd de in het vorige artikel bedoelde stukken in handen stellen van de Officier-Commissaris bedoeld in artikel 26a.

32b. Op de informatiën voor de Officier-Commissaris bedoeld in artikel 26a zijn dezelfde bepalingen van toepassing als gelden met betrekking tot de informatiën voor de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad behoudens dat:

1°. artikel 39 benevens de artikelen 40 en 86, voor zover die op de Fiscaal betrekking hebben, niet van toepassing zijn;

2°. het rapport, genoemd in artikel 44, zal worden gedaan aan en de in dat artikel genoemde beslissing zal worden genomen door de Vlootvoogd;

3°. de Fiscaal wanneer hij na ontvangst van de in artikel 111 bedoelde stukken meent dat de beklaagde nog nader moet worden gehoord of dat nog enige getuigenissen of andere bewijzen moeten worden ingewonnen, de zaak daartoe in handen zal stellen van de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad. De beklaagde wordt alsdan in de verhoren, die hij voor de Officier-Commissaris bedoeld in artikel 26a heeft ondergaan, gerecolleerd en van dit recollement wordt op dezelfde wijze aantekening gemaakt als hierna in het zevende hoofdstuk van deze titel is voorgeschreven omtrent de recollementen voor de Krijgsraad.

Artikel 35 wordt gelezen:

Een officier van lagere rang of van gelijke rang doch van mindere anciënniteit dan de beklaagde zal niet dan met instemming van de Vlootvoogd als Officier-Commissaris kunnen optreden.

Indien de beklaagde officier is zal ook de Secretaris een officier moeten zijn.

Artikel 36 vervalt.

In artikel 37 wordt in plaats van „Commandant” gelezen: President; het gestelde achter „gepermitteerd” vervalt.

Aan artikel 39, eerste lid, wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Hij is daartoe steeds bevoegd, indien de raadsman bij het verhoor tegenwoordig is.

ad artikel 39, eerste lid.

Vide toelichting artikel 41, eerste lid R.L.L.

Na artikel 39 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

39a. Voorzover het belang van het onderzoek dit naar het oordeel van de Officier-Commissaris niet verbiedt, is de raadsman bevoegd de verhoren bij te wonen. De Officier-Commissaris bevordert, op het verzoek van de raadsman, dat deze bij de verhoren tegenwoordig kan zijn, zonder dat het onderzoek daardoor mag worden opgehouden.

Indien de raadsman het verhoor bijwoont, nodigt de Officier-Commissaris hem uit om in of buiten tegenwoordigheid van de te verhoren persoon de vragen op te geven, die hij wenst te zien gesteld.

Indien de raadsman het verhoor niet bijwoont, kan hij de vragen opgeven, die hij wenst te zien gesteld.

Het eerste lid is niet van toepassing ten aanzien van de raadsman van een beklaagde die zich naar het oordeel van de Officier-Commissaris desbewust en zonder dat van een geldige reden van verhindering blijkt, aan zijn verschijning tijdens de informatiën onttrekt.

ad artikel 39a.

Vide toelichting artikel 41a R.L.L.

In artikel 44 wordt in plaats van „den Commandierenden Officier” gelezen: de President; in plaats van „commanderen” wordt gelezen: aanwijzen.

Artikel 45 vervalt.

De artikelen 49 en 50 vervallen.

ad artikelen 49 en 50.

Vide toelichting artikelen 51 en 52 R.L.L.

Artikel 51 wordt gelezen:

De Fiscaal zorgt dat de vorenstaande beslissingen tot ontslag, arrest en verandering in de aard daarvan worden geëxecuteerd.

Indien de informatiën worden gehouden voor een Officier-Commissaris als bedoeld in artikel 26a, is deze zorg opgedragen aan de Officier-Commissaris.

Van een en ander wordt onmiddellijk aan de Commanderende Officier gerapporteerd.

Aan artikel 56 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Wanneer hij onder bevel is van een Commanderende Officier, zal de Officier-Commissaris aan die Officier letteren-requisitoir zenden met het verzoek, dat de beklaagde zal worden gelast om op een daarbij op te geven dag, uur en plaats voor hem te verschijnen. De Commanderende Officier geeft aan dat verzoek gevolg.

Artikel 57 vervalt.

Artikel 58 wordt gelezen:

Bijaldien de gerequireerde alsdan mocht uitblijven, zal de Officier-Commissaris daarvan rapport doen aan de Commanderende Officier van gerequireerde, die zal zorgdragen dat deze alsnog voor de Officier-Commissaris verschijnt. Hij kan daartoe het arrest van de niet-verschenen gerequireerde ordonneren.

In artikel 76 wordt de zinsnede, welke aanvangt met de woorden „De getuigen“ en eindigt met de woorden „worden gehoord“ gelezen:

De getuigen, welke de Officier-Commissaris, de Fiscaal of de raadsman vermenen dat behoren te worden opgeroepen, zullen op door de Fiscaal te stellen vraagpunten of op die welke de Officier-Commissaris wenst te stellen dan wel de raadsman wenst gesteld te zien, door de Officier-Commissaris worden gehoord;

ad artikel 76.

Vide toelichting artikel 78 R.L.L.

Artikel 77 wordt gelezen:

Wanneer deze getuigen tot de krijgsmacht behoren en onder bevel zijn van een Commanderende Officier, zal de Officier-Commissaris aan die Commanderende Officier letteren-requisitoir zenden, met verzoek, dat die getuigen worden gelast of geciteerd om op een daarbij op te geven dag, uur en plaats te verschijnen om te worden gehoord of om met een beklagde of onderling te worden geconfronteerd. De Commanderende Officier geeft aan dat verzoek gevolg. Hij zal de gerequireerde getuige, desnoods onder de vereiste voorzorgen, derwaarts zenden.

Na artikel 78 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

78a. Wanneer de in artikel 77 bedoelde getuigen niet onder bevel zijn van een Commanderende Officier, zal de Officier-Commissaris hen op de in het eerste lid van artikel 56 aangegeven wijze doen requireren om op een daarbij aan te geven dag, uur en plaats te verschijnen.

Wanneer deze getuigen op de hun gedane oproeping niet verschijnen, zal de Officier-Commissaris hen opnieuw kunnen oproepen en daarbij hun medebrenging kunnen bevelen.

Artikel 79 wordt gelezen:

De Officier-Commissaris kan aan een andere Officier-Commissaris van de zeemacht, doch ook van de landmacht vraagpunten toezenden, teneinde getuigen daarop te horen.

In de bovenstaande alinea vervallen de woorden „van de zeemacht, doch ook van de landmacht“.

De getuige wordt zo mogelijk onder ede gehoord, in voege als bij artikel 92 is voorgeschreven.

De vraagpunten met de antwoorden daarop worden aan de Officier-Commissaris, die met het nemen der informatiën belast is, teruggezonden.

ad artikel 79, eerste lid.

Vide toelichting artikel 81, eerste lid R.L.L.

Artikel 80 wordt gelezen:

Indien de getuigen burgerpersonen zijn en zich in Nederland bevinden, zullen gelijke vraagpunten op dezelfde wijze en met hetzelfde doel kunnen worden verzonden aan de Rechter-Commissaris belast met het behandelen van strafzaken bij de rechtbank, waaronder zij behoren. Deze hoort de getuigen zo mogelijk onder ede.

Ten aanzien van in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea verblijvende getuigen vindt het voorgaande lid overeenkomstige toepassing.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 80, tweede lid.

Vide toelichting artikel 82, tweede lid R.L.L.

Artikel 81 wordt gelezen:

Bijaldien de Officier-Commissaris of de Fiscaal meent, dat het wenselijk is dat de getuigen, die burgerpersonen zijn en zich niet in een ander rijkdeel bevinden, verschijnen om te worden gehoord of met een beklagde of onderling te worden geconfronteerd, zal de Officier-Commissaris die getuigen op de in het eerste lid van artikel 56 aangegeven wijze doen requireren om op een daarbij aan te geven dag, uur en plaats te verschijnen.

Artikel 82 wordt gelezen:

Bijaldien deze getuigen op de hun gedane oproeping niet verschijnen, zal de Officier-Commissaris hen opnieuw kunnen oproepen en tevens hun medebrenging kunnen bevelen.

Artikel 83 vervalt.

Aan artikel 86, eerste lid, wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Aan de verdachte en zijn raadsman wordt voorzover het belang van het onderzoek dit niet verbiedt, door de Officier-Commissaris toegestaan hierbij geheel of gedeeltelijk tegenwoordig te zijn; zij kunnen verzoeken dat zij aanwijzingen mogen doen of inlichtingen mogen geven of dat bepaalde opmerkingen in het proces-verbaal zullen worden vermeld.

ad artikel 86, eerste lid.

Vide toelichting artikel 88, eerste lid R.L.L.

Aan artikel 86 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Een last, als bedoeld in het voorgaande lid, zal in Suriname, de

Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea worden verleend door de plaatselijk bevoegde autoriteit.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 86, laatste lid.

Vide toelichting artikel 88, laatste lid R.L.L.

Artikel 87 wordt gelezen:

De oproeping van getuigen en deskundigen in het voorgaand artikel vermeld, geschiedt overeenkomstig de voorschriften, vervat in de artikelen 77, 78, 78a, 81 en 82.

Artikel 111 wordt gelezen:

Nadat de informatiën zijn afgelopen, geeft de Officier-Commissaris daarvan schriftelijk kennis aan de Fiscaal. Daarbij worden de Fiscaal alle ingewonnen verhoren, informatiën en bewijsstukken toegezonden.

Indien de Fiscaal van oordeel is, dat een andere Krijgsraad van de zaak behoort kennis te nemen, zendt hij de stukken aan de Fiscaal bij die Krijgsraad.

Het opschrift van het derde hoofdstuk van de tweede titel wordt gelezen:

Algemene bepalingen betreffende de Krijgsraden en het aanhangig maken der zaak.

Artikel 112 wordt gelezen:

Nadat de Fiscaal bij de Krijgsraad, die van de zaak moet kennisnemen, het rapport in het voorgaand artikel vermeld ontvangen heeft, maakt hij binnen een maand de zaak ter terechtzitting aanhangig.

De dag der terechtzitting wordt door de President van de Krijgsraad op het verzoek en de voordracht van de Fiscaal bepaald.

Na artikel 112 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

112a. De zaak wordt ter terechtzitting aanhangig gemaakt door een dagvaarding vanwege de Fiscaal aan de beklagde betekend.

De dagvaarding behelst een opgave van het feit dat ten laste wordt gelegd, met vermelding omstreeks welke tijd en waar ter plaatse het begaan zou zijn, alles op straffe van nietigheid, alsmede een vermelding van de omstandigheden, waaronder het feit zou zijn gepleegd.

De dagvaarding wordt met opgave van de getuigen en deskundigen, door de Fiscaal gedagvaard of nog te dagvaarden, zo spoedig mogelijk en tenminste tien dagen vóór de voor de terechtzitting bepaalde dag, door een Deurwaarder of een Dienaar der Openbare Macht aan de beklagde betekend, onder overgave van een door de Fiscaal gewaarmerkt afschrift.

Deze termijn van tien dagen kan op verzoek van de beklagde worden verkort, mits in het exploit dat verzoek wordt opgenomen en door hem ondertekend.

In artikel 114 wordt in het eerste lid in plaats van „het bevel tot bijeenkoming van den Krijgsraad” gelezen: de dagvaarding.

De artikelen 114 en 115 vervallen.

ad artikelen 114 en 115.

Vide toelichting artikelen 116 en 117 R.L.L.

Het derde lid wordt gelezen:

Als raadslieden mogen worden gekozen of toegevoegd advocaten in Nederland de praktijk uitoefenende en voorts officieren bij de zee-macht, geen lid van de krijgsraad, Officier-Commissaris, Fiscaal of Secretaris zijnde. Nochtans zal de toevoeging van een officier bij een permanente Krijgsraad alleen dan geschieden, indien een advocaat niet beschikbaar is, tenzij de beklagde uitdrukkelijk zijn wens te kennen geeft, dat hem een officier als raadsman worde toegevoegd.

In het vierde lid wordt in de eerste volzin het gestelde achter „op verzoek van de President” gelezen: door de Commanderende Officier onder wiens bevelen de officier is gesteld wiens toevoeging de President wenselijk acht, een en ander voor zover de betrokkene bereid is zich deze toevoeging te laten welgevalen.

Aan het artikel wordt een nieuw lid toegevoegd, luidende:

In Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen ook als raadsman worden gekozen of toegevoegd personen, die bevoegd zijn om aldaar als raadsman in strafzaken op te treden.

Artikel 117 vervalt.

Het in het eerste lid van artikel 118 voor „tenzij” gestelde wordt gelezen: Op straffe van nietigheid wordt het rechtsgeding op de terechtzitting bij een permanente Krijgsraad in het openbaar en bij een Krijgsraad, als bedoeld in artikel 121a, met open deuren gehouden.

Het opschrift van het vierde hoofdstuk wordt gelezen:

Instelling en samenstelling van de Krijgsraden.

Artikel 121 wordt overgebracht naar het vierde hoofdstuk en wordt gelezen:

In elk der rijksdelen is op een door Ons aan te wijzen plaats een permanente Krijgsraad gevestigd.

Deze Krijgsraden kunnen ook buiten hun plaats van vestiging zitten houden.

Wij kunnen —voorzover de omvang of samenstelling van de aldaar aanwezige krijgsmacht daartoe aanleiding geeft — bij algemene maatregel van rijksbestuur bepalen dat in afwijking van het bepaalde in het eerste lid in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea geen permanente Krijgsraad zal zijn gevestigd.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de

Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea" vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 121.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Na artikel 121 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

121a. Wij kunnen bij door Ons aan te wijzen delen der zeemacht Krijgsraden instellen, hetzij voor een bepaalde, hetzij voor onbepaalde tijd.

Voor het geval instelling door Ons ernstige bezwaren oplevert, kunnen wij deze opdragen aan de Vlootvoogd.

Het eerste lid van artikel 122 wordt gelezen:

Een Krijgsraad houdt zitting met een President en twee officieren der zeemacht als leden.

Artikel 123 vervalt.

In artikel 124 wordt in het eerste lid in plaats van „den krijgsraad binnen het Rijk in Europa" gelezen: de permanente krijgsraad in Nederland.

Aan het eerste lid wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Een militair in werkelijke dienst kan niet als President van de permanente Krijgsraad in Nederland optreden.

Aan het tweede lid wordt in de aanvang een volzin toegevoegd, luidende:

De in het vorige lid bedoelde President wordt door Ons op gemeenschappelijke voordracht van Onze Ministers van Justitie en van Marine voor het leven benoemd.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Marine" vervangen door het woord: Defensie.

In de tweede volzin van het tweede lid wordt het woord „Marine" vervangen door het woord: Defensie.

In artikel 124, derde lid, worden de woorden „Zee- en Landmagt" vervangen door het woord: krijgsmacht.

ad artikel 124, tweede lid.

Vide toelichting artikel 121, eerste lid R.L.L.

ad artikel 124, derde lid.

Vide toelichting artikel 121, derde lid R.L.L.

Aan artikel 125 wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Deze President kan tevens een met rechtspraak belast lid van de gewone rechterlijke macht zijn.

Het eerste lid van artikel 127 wordt gelezen:

Bij ontstentenis, afwezigheid of andere gewichtige verhindering wordt de genoemde President vervangen door een President-plaatsvervanger.

In artikel 128 wordt in plaats van „kennisnemen” gelezen: bij voorkeur kennis nemen.

Na artikel 128 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

128a. De President en de President-plaatsvervanger van een permanente Krijgsraad in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea worden telkens voor de duur van twee jaren benoemd. Op hen zijn overigens de artikelen 124—128 van toepassing, behoudens dat aan de President door Ons ontheffing kan worden verleend van het verbod enig ander ambt als hoofdbetrekking te bekleden en dat de termijn, vermeld in artikel 126, voor hem dertig dagen bedraagt.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 128a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 129 wordt gelezen:

Tot President en President-plaatsvervanger van de Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a kunnen slechts officieren der zeemacht in werkelijke dienst worden benoemd.

De President en de President-plaatsvervanger worden benoemd door de Vlootvoogd.

Zij zullen tenminste de rang van luitenant ter zee der 1e klasse moeten bekleden. Zij moeten de leeftijd van 30 jaren hebben bereikt en bij voorkeur een graad of hoedanigheid bezitten als bedoeld in het eerste lid van artikel 124.

De benoeming geschiedt zo mogelijk voor een tijdvak van tenminste één jaar en anders voor een vaste termijn van kortere duur of voor de duur van een reis.

Achter artikel 129 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

129a. De leden van de Krijgsraad worden benoemd door de Vlootvoogd.

De benoeming geschiedt bij de permanente Krijgsraad in Nederland voor een tijdvak van tenminste één jaar; bij de andere Krijgsraden zo mogelijk voor dat tijdvak en anders voor een vaste termijn van kortere duur of voor de duur van een reis.

Tot leden van de Krijgsraad zullen niet worden benoemd:

1. officieren die de leeftijd van vijftientwintig jaren nog niet hebben bereikt en

2. officieren die de rang van luitenant ter zee der 3e klasse belededen.

Op verzoek van de President van de Krijgsraad kunnen, ingeval dit in verband met de rang of anciënniteit van de beklaagde noodzakelijk is, door de President van het Hoog Militair Gerechtshof aan te wijzen militaire leden of militaire raden van dat Hof als lid van de Krijgsraad optreden.

ad artikel 129a.

Vide toelichting artikel 120, laatste lid R.L.L.

Artikel 130 wordt gelezen:

Bij de permanente Krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea zomede bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a, kunnen bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid in het vorig artikel bedoeld, ook de overige officieren der zeemacht, alsmede officieren van de landmacht en eervol ontslagen officieren van de zee- en de landmacht tot lid worden benoemd.

De bovenstaande tekst van artikel 130 wordt vervangen door:

Bij de permanente krijgswraden in Suriname en de Nederlandse Antillen kunnen ook tot lid worden benoemd officieren van de landmacht en de luchtmacht, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, gesteld in artikel 120 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht.

Bij gebreke van officieren, die voldoen aan de eisen van benoembaarheid, in het derde lid van het voorgaande artikel gesteld, kunnen bij de permanente Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen, zomede bij een Krijgsraad, als bedoeld in artikel 121a, ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot lid worden benoemd.

ad artikel 130.

Vide toelichting artikel 120, vierde lid R.L.L.

In het tweede lid van artikel 131 wordt in plaats van „den Krijgsraad binnen het Rijk in Europa” gelezen: een permanente Krijgsraad.

Aan de bovenstaande alinea wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Het woord „Marine” wordt vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 131, tweede lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Het derde lid wordt gelezen:

Deze Fiscaal kan tevens lid zijn van het openbaar ministerie bij de gewone rechterlijke macht.

Het vierde lid wordt gelezen:

De Fiscaal bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a wordt benoemd door de Vlootvoogd uit de officieren van administratie of de andere officieren der zeemacht voor zover deze laatsten een graad of hoedanigheid bezitten als bedoeld in het tweede lid. Hij zal tenminste de rang van luitenant ter zee der 1e klasse moeten bezitten en de leeftijd van dertig jaren moeten hebben bereikt. Het vierde lid van artikel 129 en artikel 133 zijn op de in dit lid bedoelde Fiscaal van overeenkomstige toepassing.

Aan het artikel wordt een nieuw lid toegevoegd, luidende:

Bij ontstentenis, afwezigheid of andere gewichtige verhindering wordt de Fiscaal vervangen door een Fiscaal-plaatsvervanger. De voorschriften, welke gelden met betrekking tot de Fiscaal, zijn ook van toepassing ten aanzien van zijn plaatsvervanger.

Artikel 132 wordt gelezen:

Bij elke Krijgsraad wordt een Secretaris benoemd. De benoeming geschiedt door de Vlootvoogd, bij een permanente Krijgsraad in Nederland voor een tijdvak van tenminste één jaar, bij de andere Krijgsraden zo mogelijk voor dat tijdvak en anders voor een vaste termijn van kortere duur of voor de duur van een reis.

Als waarnemer voor de Secretaris kunnen zo nodig één of meer Secretarissen-plaatsvervanger worden aangewezen ten aanzien van wier benoeming het vorige lid van toepassing is.

Tot Secretaris zijn alleen benoembaar officieren van administratie of officieren, die een graad of hoedanigheid bezitten, als bedoeld in het tweede lid van het vorige artikel. Een plaatsvervanger behoeft niet aan deze eis te voldoen, voor zover hij niet ter terechtzitting optreedt.

Bij de permanente Krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea en bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a, kunnen, wanneer geen officieren als bedoeld in het derde lid beschikbaar zijn, ook de overige officieren der zeemacht, alsmede officieren der landmacht en eervol ontslagen officieren van de zee- en de landmacht tot Secretaris worden benoemd.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Bij de permanente Krijgsraden in Suriname en de Nederlandse Antillen en bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a, kunnen, wanneer geen officieren als bedoeld in het derde lid beschikbaar zijn, ook andere officieren en eervol ontslagen officieren tot Secretaris worden benoemd.

ad artikel 132, laatste lid.

Vide toelichting artikel 127, laatste lid R.L.L.

Artikel 133 wordt gelezen:

Bij ziekte, overlijden of gewichtige verhindering van de benoemde leden of de Secretaris benoemt de Vlootvoogd zonodig anderen in hun plaats.

Artikel 134 wordt gelezen:

De rang of orde in welke de leden van de Krijgsraad ter vergadering zitting hebben zal gegrond zijn op hun militaire rang en anciënniteit. Bij gelijkheid van rang en anciënniteit beslist de leeftijd.

Het vijfde hoofdstuk van de tweede titel vervalt.

Het tweede lid van artikel 142 vervalt.

In artikel 146 wordt het gestelde achter „Krijgsraad” gelezen: na vervanging van degene, die dit betreft, daarover beslissen.

In artikel 150 wordt in plaats van de zinsnede „nadat Artikel 127 of het eerste lid van Artikel 133 zal zijn toegepast” gelezen: na zijn vervanging.

In artikel 152 wordt de zinsnede „de plaatsvervanger van den gerecuseerden” vervangen door: de gerecuseerde niet.

Artikel 154 vervalt.

Het derde lid van artikel 156 wordt gelezen:

Op de raadslieden — officieren uitgezonderd — die in Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel Nederlands Nieuw-Guinea voor de militaire rechter optreden, zijn toepasselijk de ter plaatse geldende bepalingen ten aanzien van de orde en discipline en het costuum, hetwelk zij ter terechtzitting dragen.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 156.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Na artikel 158 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

158a. Wij kunnen voorschriften vaststellen betreffende de orde van de inwendige dienst bij de Krijgsraden.

Aan artikel 160 wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Artikel 6, tweede en derde lid, is van overeenkomstige toepassing.

ad artikel 160.

Vide toelichting artikel 155 R.L.L.

In artikel 162 wordt de zinsnede „in den vollen Krijgsraad” gelezen: ter terechtzitting.

In artikel 164 worden de woorden „in de volle Krijgsraadvergadering” gelezen: ter terechtzitting.

In artikel 166 worden de woorden „voor den vollen Krijgsraad” gelezen: ter terechtzitting.

In artikel 168 worden de woorden „in den vollen Krijgsraad” telkens gelezen: ter terechtzitting.

De artikelen 170 en 171 vervallen.

In artikel 172 wordt in plaats van de woorden „het aan de voet van het bevel tot bijeenroeping van den Krijgsraad telastegelegde” gelezen: de telastlegging.

Achter artikel 172 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

172*a*. Indien de Fiscaal, buiten het geval in het voorgaand artikel bedoeld, oordeelt dat de telastlegging behoort te worden gewijzigd, legt hij de inhoud van de door hem noodzakelijk geachte wijzigingen schriftelijk aan de Krijgsraad over voordat hij overeenkomstig artikel 174 het woord voert, met vordering dat die wijziging wordt toegelaten.

Indien de Krijgsraad de vordering toewijst, doet deze de inhoud van de aangebrachte wijzigingen in de notulen opnemen. Aan de beklagde wordt een door de Secretaris gewaarmerkt afschrift der gewijzigde telastlegging op de terechtzitting zelf ter hand gesteld, tenzij de Krijgsraad oordeelt, dat met de uitreiking van een, door de Secretaris gewaarmerkt afschrift der wijzigingen kan worden volstaan. Is de beklagde niet ter terechtzitting aanwezig, dan wordt hem de gewijzigde telastlegging zo spoedig mogelijk ter hand gesteld.

In geen geval worden wijzigingen toegelaten als gevolg waarvan de telastlegging niet langer hetzelfde feit in de zin van artikel 68 van het Wetboek van Strafrecht zou inhouden.

De Krijgsraad schorst het onderzoek voor een bepaalde tijd.

Met toestemming van de beklagde of diens raadsman kan echter het onderzoek aanstonds worden voortgezet. Deze toestemming is niet vereist, indien de beklagde niet op de terechtzitting aanwezig is.

Artikel 174 wordt gelezen:

Bijaldien de Krijgsraad verstaat, dat de zaak kan worden gehouden voor voldongen, kan de Fiscaal het woord voeren en legt hij zijn vordering, na voorlezing, aan de Krijgsraad over.

Indien de Fiscaal de oplegging van een straf of maatregel eist, zal hij deze in zijn vordering omschrijven, met vermelding van het strafbare feit dat zou zijn begaan.

Bij een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121*a* en, indien deze zulks gelast, ook bij een permanente Krijgsraad, zal de Fiscaal tegelijk met zijn vordering of uiterlijk vier dagen daarna overleggen een overzicht der zaak, zoals daarvan uit de bekentenis of andere verklaringen blijkt, mitsgaders een betoog van des beklagden schuld of onschuld, afgeleid uit hetgeen beleden of bewezen is. Wanneer de Fiscaal de oplegging van een straf of maatregel eist, zal dit betoog tevens de bijzondere redenen bevatten, welke zijn eis dienaangaande hebben bepaald met vermelding van de wet of de wetten, welke op het geval toepasselijk worden geacht.

In het geval in het vorige lid bedoeld zal de President de beklagde

en diens raadsman op hun verzoek in de gelegenheid stellen binnen acht dagen na de overlegging van het overzicht een schriftuur van antwoord in te dienen.

De artikelen 175—180 vervallen.

Artikel 181 wordt gelezen:

Nadat de Fiscaal zijn vordering heeft voorgelezen en in het geval bedoeld in het laatste lid van artikel 174 nadat de schriftuur van antwoord is ingediend, kunnen de beklagde en zijn raadsman het woord voeren. De Fiscaal kan daarop antwoorden. Aan de beklagde en zijn raadsman wordt op straffe van nietigheid het recht gelaten om het laatst te spreken.

Artikel 183 vervalt.

In artikel 184 wordt de aanhef tot aan „zal worden naargekomen” gelezen: Ingeval de zaak een overtreding betreft en daarin overeenkomstig artikel 27 geen informatiën zijn genomen.

In het artikel wordt onder 1° in plaats van „112” gelezen: 112*a*.

In het artikel vervallen onder 3° de woorden „de toevoeging van een raadsman en”.

ad artikel 184, onder 3°.

Vide toelichting artikel 179 R.L.L.

In het eerste lid van artikel 185 vervalt „179, 180” en in het tweede lid de zinsnede „aan den voet van het bevel tot bijeenkoming”.

Artikel 190 wordt gelezen:

In alle gevallen gelast de Krijgsraad, tenzij hij verklaart tot het geven van zodanige last niet in staat te zijn, dat inbeslaggenomen, nog niet teruggegeven voorwerpen zullen worden teruggegeven aan een met name genoemde persoon. Zulks laat ieders rechten op het voorwerp onverlet.

De Krijgsraad kan gelasten dat een voorwerp, waarover een geding bij de burgerlijke rechter aanhangig is, hangende dit geding op een bepaalde wijze zal worden bewaard, op kosten van ongelijk.

Op een last, ingevolge de voorgaande leden gegeven, is artikel 119 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing.

ad artikel 190.

Vide toelichting artikel 198 R.L.L.

Artikel 197 wordt gelezen:

Ingeval een vonnis niet voor hoger beroep vatbaar is en strekt tot het opleggen van een mindere straf dan die des doods, zal de executie eerst geschieden nadat de Vlootvoogd het fiat executie heeft verleend.

Wanneer er redenen mochten zijn om het fiat executie niet te ver-

lenen, zal de Vlootvoogd Ons daarvan ten spoedigste kennis geven onder toezending van het vonnis en alle op de zaak betrekking hebbende stukken.

Wij kunnen de Vlootvoogd opdragen het fiat executie alsnog te verlenen of wel de zaak tot het nemen van een beslissing in handen doen stellen van het Hoog Militair Gerechtshof.

Artikel 198 wordt gelezen:

Ingeval een vonnis niet voor hoger beroep vatbaar is, en strekt tot het opleggen van de doodstraf, zal de Vlootvoogd twee officieren, die geen leden van de Krijgsraad geweest zijn, bij zich roepen en met hen de stukken van het proces examineren mitsgaders onderzoeken of het feit behoorlijk beleden of bewezen is en of ook de straf overeenkomstig de voorschriften der wet is opgelegd.

Artikel 199 wordt gelezen:

Nadat het onderzoek, in het voorgaande artikel bedoeld, is afgelopen, zal bij meerderheid van stemmen worden bepaald of het fiat executie al dan niet behoort te worden verleend. Het bepaalde bij artikel 186 is van overeenkomstige toepassing.

Wanneer het fiat executie is verleend, heeft het vonnis kracht van arrest en zal het met inachtneming van het bepaalde bij artikel 205a, zodra doenlijk worden geëxecuteerd.

Wanneer het fiat executie niet is verleend, wordt de veroordeelde in verzekerde bewaring gehouden en de zaak zo spoedig mogelijk tot het nemen van een beslissing ter cognitie van het Hoog Militair Gerechtshof gebracht.

De artikelen 200—203 vervallen.

Het eerste lid van artikel 204 wordt gelezen:

Alle vonnissen moeten ter terechtzitting openlijk uitgesproken of uitgelezen worden door de President in tegenwoordigheid van de Fiscaal en, behoudens volstreckte verhindering, van de beklaagde, en voorts, indien de Krijgsraad zulks wenselijk oordeelt, door de Secretaris op zodanige andere plaats als de Krijgsraad zal bepalen.

In het tweede lid van dat artikel wordt achter „vereischt” een punt geplaatst en wordt de zinsnede „en wordt hem, indien hij daarbij niet tegenwoordig is,” gelezen: Indien de beklaagde niet bij de uitspraak tegenwoordig is, wordt hem.

Na artikel 205 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

205a. Indien de Vlootvoogd fiat executie heeft verleend, vindt hetgeen in het vorige artikel met betrekking tot de opschorting van de executie is bepaald geen toepassing.

Nochtans zal de executie van de doodstraf worden opgeschort, ten einde Ons in de gelegenheid te stellen om, al dan niet ingevolge een daartoe strekkend verzoek, gratie te verlenen. Te dien einde zal de Secretaris het vonnis met de daarbij behorende stukken Ons zo spoedig

mogelijk doen toekomen, vergezeld van een door de Krijgsraad overeenkomstig de daarvoor geldende bepalingen opgemaakt advies en de daarbij behorende bescheiden.

De Vlootvoogd zal echter, met Onze machtiging de dadelijke executie van de doodstraf kunnen gelasten, indien hij deze gebiedend noodzakelijk acht. Onze machtiging is niet vereist indien de verbinding met Ons volstrekt is uitgesloten. In het laatste geval geeft de Vlootvoogd zo spoedig mogelijk van zijn beslissing aan Ons kennis.

In het derde lid van artikel 206*a* wordt in plaats van „de soldij van den militair” gelezen: zijn geldelijke militaire inkomsten.

In het eerste lid van artikel 209 vervalt het gestelde tussen „Krijgsraden” en „gewezen”.

Na artikel 209 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

209*a*. Van het bepaalde in het eerste lid van het voorgaande artikel zijn uitgezonderd de vonnissen, gewezen bij Krijgsraden als bedoeld in artikel 121*a*, welke optreden onder feitelijke oorlogsomstandigheden, voor zover Wij het recht van hoger beroep uitsluiten of beperken.

In de bovenstaande alinea vervallen de woorden „als bedoeld in artikel 121*a*”.

ad artikel 209a.

Vide toelichting artikel 210 R.L.L.

In artikel 218 vervallen de zinsnede „in de residentie van den Krijgsraad”, het woord „aldaar” en het gestelde achter „beschikt”.

Na artikel 219 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

219*a*. *Het tarief van gerechtskosten in militaire strafzaken buiten Nederland wordt door Ons geregeld.*

ad artikel 219a.

Vide toelichting artikel 220*a* R.L.L.

In artikel 241 worden de woorden „de artikelen 183 en 184” gelezen: artikel 27.

In artikel 242 wordt tussen het tweede en het derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidende:

In Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kunnen zij de nasporing opdragen aan ambtenaren die ter plaatse met het opsporen van strafbare feiten zijn belast.

In de bovenstaande alinea worden de woorden Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 242.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

In artikel 243 wordt in het eerste lid de zinsnede „welke over de verwijzing van den verdachte naar den Krijgsraad heeft te beslissen” gelezen: onder welke de verdachte ressorteert; de tweede volzin van dit lid vervalt.

Het tweede lid van dit artikel wordt gelezen:

Ingeval hun enig strafbaar feit mocht worden aangebracht of bekend gemaakt, waarover de Krijgsraad geen erkentenis heeft, zullen zij onverwijld daarvan kennisgeven daar en zo het behoort, opdat des-aangaande geprocedeerd of gehandeld worde naar bevinding.

In het eerste lid van artikel 244 wordt in plaats van „den Krijgsraad in eene of meer van de directiën der Marine binnen het Rijk in Europa” gelezen: een permanente Krijgsraad.

In het tweede lid wordt in plaats van „den Commandierenden Officier” gelezen: de Vlootvoogd.

In het tweede lid van artikel 245 vervalt de zinsnede „binnen het Rijk in Europa”.

In artikel 246 wordt in plaats van „den Commandierenden Officier” gelezen: de autoriteit, die over de verwijzing heeft te beslissen.

In artikel 249 vervallen de woorden „Commandierenden Officier of” en „de Commanderende Officier of”.

In artikel 251 wordt in plaats van „binnen het Rijk in Europa” gelezen: bij een permanente Krijgsraad; in plaats van „Commandierenden Officier” wordt gelezen: Vlootvoogd.

Het tweede lid van artikel 258 wordt gelezen:

Op hen zijn van toepassing de artikelen 248, 249, 250 en 251, met dien verstande evenwel dat de daar bedoelde kennisgeving zal geschieden aan de autoriteit, die hen benoemde.

In het eerste lid van artikel 268 wordt het onder *a* gestelde gelezen: door de President en de Fiscaal bij een permanente Krijgsraad alsmede door hun vervangers in handen van het Hoog Militair Gerechtshof;

Het tweede lid van dit artikel wordt gelezen:

Indien de in dit artikel bedoelde eed (belofte) niet in handen van het Hoog Militair Gerechtshof of van de sub *b* genoemde autoriteit kan worden afgelegd, wordt door de betrokkene eigenhandig een schriftelijke eed (belofte) opgemaakt en ondertekend.

Artikel III van de slotbepalingen vervalt.

In het tweede lid van artikel IV van de additionele bepalingen wordt in plaats van „derde en vierde lid” gelezen: derde, vierde en laatste lid.

Het eerste lid van artikel V van de additionele bepalingen wordt gelezen:

Indien de informatiën zijn gehouden voor een Officier-Commissaris als bedoeld in artikel 26a, zal de beklagde steeds nader door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad moeten worden gehoord.

In artikel VI van de additionele bepalingen wordt in plaats van: „in de residentie van” gelezen: bij.

In het tweede lid van artikel VIII van de additionele bepalingen wordt in plaats van „derde en vierde lid” gelezen: derde, vierde en laatste lid.

In het eerste lid van artikel XII van de additionele bepalingen wordt het gestelde achter „verblijfplaats” gelezen: hebben in het rijksdeel, waar de Krijgsraad zitting houdt.

In artikel XIII van de additionele bepalingen wordt in de eerste volzin in plaats van „buiten het rijk in Europa” gelezen: door een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a.

Artikel XIV van de additionele bepalingen vervalt.

Het tweede lid van artikel XVII van de additionele bepalingen wordt gelezen:

De beklagde is vrij in de keuze van zijn raadsman mits deze op grond van artikel 114 als zodanig kan optreden, dan wel een officier is van zijn nationaliteit, die zich in Nederlandse krijgsgeschiedenis of internering bevindt en bereikbaar is of een advocaat is van zijn nationaliteit.

Artikel III

De Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof, gearresteerd bij besluit van den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden van 20 juli 1814, *Stb.* 85, wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 1 worden de woorden „Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt” vervangen door de woorden: Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht.

ad artikel 1.

Ten einde ook formeel recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht wordt voorgesteld de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt aan te duiden als Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht.

In artikel 2, eerste lid, worden de woorden „, van Marine en van Oorlog” vervangen door de woorden: en van Defensie.

ad artikel 2, eerste lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

In artikel 2, tweede en derde lid, worden de woorden „Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt” vervangen door de woorden: Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht.

ad artikel 2, tweede en derde lid.

Verwezen moge worden naar de toelichting op artikel 1.

In artikel 2a, eerste lid worden de woorden „ , van Marine en van Oorlog“ vervangen door de woorden: en van Defensie.

ad artikel 2a.

Verwezen moge worden naar de toelichting op artikel 2, eerste lid.

Aan artikel 23 wordt toegevoegd een nieuw punt, luidende:

e. die hebben deel uitgemaakt van de krijgsraad die de zaak, waarover wordt gehandeld, heeft berecht.

ad artikel 23.

Op grond van het laatste lid van artikel 120 R.L.L. en artikel 129a R.Z. kunnen leden en raden van het H.M.G. hebben deelgenomen aan een behandeling in eerste aanleg van een zaak die later ter berechting aan het H.M.G. wordt voorgelegd. Het spreekt vanzelf dat deze leden dan niet aan de behandeling in hoger beroep behoren deel te nemen. De voorgestelde aanvulling sluit dit uit.

In artikel 28, eerste lid worden de woorden „ . van Marine en van Oorlog“ vervangen door de woorden: en van Defensie.

ad artikel 28, eerste lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Achter artikel 31 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

31a. Het Hof kan het nemen van informatiën buiten Nederland opdragen aan de president van een krijgsraad of aan een officier-commissaris.

In artikel 74 worden de woorden „zee- en landmagt“ vervangen door de woorden: zee-, land- en luchtmacht.

ad artikel 74.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de zelfstandige positie van de luchtmacht ook formeel beter tot haar recht te doen komen.

In artikel 75 worden de woorden „regtspleging voor het krijgsvolk te lande“ vervangen door de woorden: Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht.

ad artikel 75.

De wijziging vloeit voort uit het feit dat de naam van de rechtspleging bij de landmacht is gewijzigd.

Aan artikel 75 wordt toegevoegd een nieuw lid, luidende:

Artikel 167a van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht is op het rechtsgeding in appel niet van toepassing.

ad artikel 75, laatste lid.

Krachtens artikel 75 wordt de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht overeenkomstig toegepast bij de procedure voor het H.M.G. Deze overeenkomstige toepassing mag uiteraard niet medebrengen dat tijdens de behandeling in hoger beroep de tenlastelegging overeenkomstig het bepaalde in artikel 167a R.L.L. zou kunnen worden gewijzigd. Het lijkt juist dit uitdrukkelijk te bepalen.

Achter artikel 76*d* wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

76*e*. Indien in geval van appel de beklaagde buiten Nederland verblijft, is zijn tegenwoordigheid ter terechtzitting slechts vereist, indien het Hof zulks nodig oordeelt.

Indien de beklaagde zich buiten Nederland bevindt, kan de uitspraak, behoudens volstreekte verhindering in tegenwoordigheid van de beklaagde, geschieden in een terechtzitting van een door het Hof aan te wijzen Krijgsraad. In dat geval wordt de uitspraak door de Secretaris gedaan. De Advocat-Fiscaal kan alsdan de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad opdragen om voor de tenuitvoerlegging van de sententie zorg te dragen.

Getuigen, deskundigen en tolken, die zich buiten Nederland bevinden, worden alleen opgeroepen om in persoon voor het Hof te verschijnen, wanneer dit zulks nodig oordeelt. In dit geval komen de reis- en verblijfkosten naar door Ons gestelde of nog te stellen regelen, ten laste van Nederland.

Artikel IV

De Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, vastgesteld bij de Wet van 5 juli 1921, *Stb.* 841, wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 74 wordt het gestelde onder 3° gelezen:

3°. geschriften opgemaakt door colleges, ambtenaren of personen in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea overeenkomstig de in het eerste lid van artikel 344 van het Wetboek van Strafvordering gemaakte onderscheidingen onder schriftelijke bescheiden worden begrepen;

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 74, onder derde.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Aan het artikel wordt een nieuw punt toegevoegd, luidende:

4°. het bewijs dat de verdachte het telastegelegde feit heeft gepleegd door de rechter kan worden aangenomen op het proces-verbaal van een opsporingsambtenaar van Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 74, onder vierde.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Achter de VIe titel wordt ingevoegd:

Titel VIa

Bepaling omtrent het opsporen van strafbare feiten.

74a. Voor zover aan de opsporingsambtenaren bedoeld in de artikelen 141 en 142 van het Wetboek van Strafvordering bevoegdheden toekomen in verband met het opsporen van feiten, waarvan de militaire rechter kennis neemt, kunnen zij deze bevoegdheden, onverminderd de beperkingen daaromtrent in het volkenrecht erkend, buiten Nederland uitoefenen.

In Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea kan bij de uitoefening van de in het eerste lid bedoelde bevoegdheden niet dan met inachtneming van de grenzen in de ter plaatse geldende wetgeving voor de gewone strafvordering gesteld, inbreuk worden gemaakt op de rechten van niet aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen personen.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 74a, tweede lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

In artikel 81 wordt in het eerste lid het gestelde achter „aan de rechtsmacht van“ gelezen:

de burgerlijke strafrechter van Nederland, Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel van Nederlands Nieuw-Guinea onderworpen is.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen dan wel van Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 81, eerste lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Het tweede lid wordt gelezen:

Ingeval van gelijktijdige vervolging bij de militaire rechter en bij een zodanige burgerlijke strafrechter, blijft uitsluitend bevoegd de rechter, bij wie de vervolging het eerst is aangevangen.

Na artikel 81 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

81a. Op jurisdictiegeschillen tussen de rechter in Suriname, de Nederlandse Antillen, of Nederlands Nieuw-Guinea enerzijds en de militaire rechter anderzijds worden de bepalingen, die betrekking hebben op jurisdictiegeschillen tussen de militaire en de gewone rechter in Nederland, overeenkomstig toegepast.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 81a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 82 wordt gelezen:

Het Hoog Militair Gerechtshof neemt in eerste en laatste aanleg kennis van de strafbare feiten, begaan door vlag- en opperofficieren.

Het tweede lid van artikel 83 vervalt.

De artikelen 82 en 83 vervallen.

ad artikelen 82 en 83.

Zoals in de memorie van antwoord reeds werd medegedeeld hebben de ondergetekenden gevolg gegeven aan de wens, geuit in het voorlopig verslag, om in militaire zaken in alle gevallen berechting in twee instanties mogelijk te maken. In verband daarmee kunnen de artikelen 82 en 83 vervallen.

Het opschrift van paragraaf 3 van Titel VIII wordt gelezen:

Onderverdeling der rechtsmacht tussen de krijgswaarden bij de zee-
macht enerzijds en die bij de land- en de luchtmacht anderzijds.

ad opschrift van paragraaf 3 van titel VIII.

De voorgestelde wijziging strekt er toe het opschrift van deze paragraaf aan te passen aan de gewijzigde aanduiding van de krijgswaarden.

In artikel 86, eerste lid, worden achter het woord „oorlogsvaartuig“
ingevoegd de woorden: of van een luchtvaartuig der zeemacht.

ad artikel 86, eerste lid.

In de bestaande redactie van het artikel is geheel geen rekening gehouden met het bestaan van luchtvaartuigen van de zeemacht. De ratio van de bepaling brengt echter mede dat zij ook toepasselijk is op een luchtvaartuig der zeemacht.

In artikel 86, tweede lid, worden de woorden „de landmacht“ ver-
vangen door de woorden: de land- en de luchtmacht.

ad artikel 86, tweede lid.

De wijziging strekt er toe de bepaling aan te passen aan de gewijzigde
aanduiding van de krijgswaarden bij de landmacht.

Artikel 87 wordt gelezen:

Indien een persoon, niet tot de zeemacht behorend, volgens het
voorgaande artikel voor één der krijgswaarden bij de zeemacht zou
moeten terechtstaan, zijn ook de krijgswaarden bij de land- en de lucht-
macht bevoegd van het strafbare feit kennis te nemen.

De krijgswaarden bij de land- en de luchtmacht zijn mede bevoegd
kennis te nemen van strafbare feiten begaan op het gebied van een
inrichting van de land- of de luchtmacht, aan boord van een lucht-
vaartuig van de land- of de luchtmacht of bij een onder bevel van
een militair van de land- of de luchtmacht dienstdoende troepen-
afdeling.

ad artikel 87.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de bepaling aan te passen aan de
gewijzigde aanduiding van de krijgswaarden en om daarin recht te doen aan
de zelfstandige positie van de luchtmacht.

Na artikel 87 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

87a. Indien een niet tot de zeemacht behorende persoon inge-

volge artikel 86, eerste lid, voor een der krijgsraden bij de zeemacht terechtstaat, houdt die krijgsraad bij voorkeur zitting met twee officieren die tot hetzelfde krijgsmachtdeel behoren als de beklagde.

Indien een tot de zeemacht behorende persoon ingevolge artikel 87, tweede lid, voor een krijgsraad bij de land- en de luchtmacht terechtstaat, houdt die krijgsraad bij voorkeur met twee tot de zeemacht behorende officieren zitting.

ad artikel 87a.

In het voorlopig verslag is de wens geuit dat ingeval een militair van de land- of de luchtmacht berecht wordt door een krijgsraad voor de zeemacht (en vice versa), zoveel mogelijk, militairen die tot hetzelfde krijgsmachtdeel behoren als de beklagde, als lid van de krijgsraad zullen optreden.

Door het voorgestelde artikel wordt aan deze wens gevolg gegeven.

Artikel 88 wordt gelezen:

De permanente Krijgsraden bij de zeemacht nemen kennis:

1. van de strafbare feiten, begaan door personen die behoren tot een eenheid, die binnen hun rechtsgebied is gestationeerd;
2. van de strafbare feiten, begaan door personen die behoren tot een eenheid, die als reisdoel een plaats binnen hun rechtsgebied heeft;
3. van de strafbare feiten binnen hun rechtsgebied begaan;
4. van de strafbare feiten begaan door personen die zich binnen hun rechtsgebied bevinden.

Artikel 89 wordt gelezen:

Bij Ons besluit tot instelling van een Krijgsraad als bedoeld in artikel 121a van de Regtspleging bij de Zeemagt of dat waarbij die instelling wordt opgedragen, wordt tevens de betrekkelijke bevoegdheid van die Krijgsraad ten opzichte van de permanente Krijgsraden en van andere Krijgsraden als bedoeld in voornoemd artikel 121a geregeld.

Artikel 90 wordt gelezen:

Onze Minister van Marine kan bepalen dat een zaak, welke bij een krijgsraad als bedoeld in artikel 121a van de Regtspleging bij de Zeemagt aanhangig is, wordt overgenomen door een permanente krijgsraad in de stand waarin zij zich op dat ogenblik bevindt.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Marine” vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 90.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Artikel 91 vervalt.

In artikel 92 wordt in plaats van „Ons” gelezen: Onze Minister van Marine.

De puntkomma achter „kennis” wordt vervangen door een punt; het daarachter gestelde vervalt.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Marine“ vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 92.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Het opschrift van paragraaf 5 van titel VIII wordt gelezen:

Betrekkelijke bevoegdheid van de arrondissements-krijgsraden bij de landmacht.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „landmacht“ vervangen door de woorden: land- en de luchtmacht.

ad opschrift van paragraaf 5 van titel VIII.

De bovenstaande wijziging strekt tot aanpassing aan de nieuwe benaming van de krijgsraden.

Artikel 93 wordt gelezen:

De Krijgsraden bij de landmacht nemen kennis:

- 1°. van de strafbare feiten, begaan door personen, die behoren tot een der onderdelen, die binnen hun rechtsgebied zijn gelegen;
- 2°. van de strafbare feiten, binnen hun rechtsgebied begaan;
- 3°. van de strafbare feiten, begaan door personen, die zich binnen hun rechtsgebied bevinden.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Krijgsraden bij de landmacht“ vervangen door het woord: arrondissementskrijgsraden.

ad artikel 93.

De voorgestelde wijziging betreft uitsluitend een aanpassing aan de nieuwe terminologie.

Wij kunnen een krijgsraad aanwijzen, die, in afwijking van het bepaalde in het eerste lid, mede bevoegd is tot kennisneming van de strafbare feiten, begaan door de militairen, behorende tot de Koninklijke luchtmacht.

ad artikel 93, laatste lid.

Zoals in de memorie van antwoord reeds is uiteengezet zijn de ondergetekenden bereid — in ieder geval tot aan de definitieve herziening — de status quo te handhaven met betrekking tot de mogelijkheid om alle luchtmachtzaken bij één krijgsraad te concentreren. Hiertoe strekt de voorgestelde aanvulling.

In artikel 94 wordt „Ons“ vervangen door: Onze Minister van Oorlog.

In artikel 94 worden de woorden „krijgsraad bij de landmacht“ vervangen door het woord: arrondissementskrijgsraad.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Oorlog“ vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 94.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van oorlog en van marine tot één departement van defensie.

Artikel 95 wordt gelezen:

Bij Ons besluit, tot instelling van een mobiele krijgsraad of dat, waarbij die instelling wordt opgedragen, wordt tevens de betreffende bevoegdheid van die krijgsraad ten opzichte van de arrondissementen-krijgsraden en andere mobiele krijgsraden geregeld.

Het opschrift van paragraaf 6 van Titel VIII wordt gelezen:
Betrekkelijke bevoegdheid van de mobiele krijgsraden.

ad opschrift van paragraaf 6 van titel VIII.

Het betreft hier uitsluitend een aanpassing van de terminologie.

Artikel 97 wordt gelezen:

Onze Minister van Oorlog kan bepalen, dat een zaak, welke bij een mobiele krijgsraad aanhangig is, wordt overgenomen door een arrondissementen-krijgsraad in de stand, waarin zij zich op dat ogenblik bevindt.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Oorlog“ vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 97.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van oorlog en van marine tot één departement van defensie.

Artikel 98 wordt gelezen:

Indien verschillende militairrechtelijke colleges gelijktijdig met een zaak bemoeienis hebben zal van die colleges uitsluitend dat college bevoegd zijn welks bemoeienis voortvloeit uit de beschikking tot verwijzing die het eerst werd genomen.

Het tweede lid van artikel 99 vervalt.

Artikel V

Bij de opheffing van de krijgsraden te velde en van de krijgsraden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea worden de naar deze krijgsraden verwezen zaken in de stand, waarin zij zich bevinden overgenomen door de door Ons aan te wijzen arrondissementen-krijgsraden en permanente krijgsraden.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel V.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel VI

De Regtspleging bij de Landmagt, de Regtspleging bij de Zeemagt, de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof en de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht worden geacht mede te zijn vastgesteld ter uitvoering van artikel 6 van de Defensiewet voor Suriname, artikel 6 van de Defensiewet voor de Nederlandse Antillen en artikel 167 van de Bewindsregeling Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Regtspleging bij de Landmagt“ vervangen door de woorden: Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht.

Het gestelde achter „Suriname“ wordt gelezen: en van artikel 6 van de Defensiewet voor de Nederlandse Antillen.

ad artikel VI.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Na artikel VI wordt een nieuw artikel VII ingevoegd, luidende:

Het tarief van gerechtskosten in zaken waarvan de militaire rechter kennis neemt, wordt zoveel mogelijk overeenkomstig de regeling, welke in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen voor gewone strafzaken geldt, geregeld bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur.

ad artikel VII.

Het tarief van gerechtskosten in zaken waarvan de militaire rechter kennis neemt is thans — zoveel mogelijk overeenkomstig de regeling voor de gerechtskosten in gewone strafzaken in Nederland — geregeld bij de wet van 18 april 1874, *Stb.* 67. Deze wet staat thans op het punt geheel te worden herzien. In de onderhavige regeling kan moeilijk op de te verwachten herziening worden geprejudicieerd. Onder deze omstandigheden lijkt het doelmatiger de gehele regeling van het tarief van gerechtskosten in militaire zaken aan een algemene maatregel van rijksbestuur te delegeren en bij deze delegatie als norm te stellen dat de regeling zoveel mogelijk dient aan te sluiten bij datgene wat in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen voor gewone strafzaken geldt.

Artikel VII

Artikel VII wordt vernummerd tot VIII.

1. Ingetrokken worden:

a. 1°. De Herzienne Rechtspleging bij de Landmacht (*Stb. voor Ned. Indië* 1945, no. 112),

2°. De Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof in Nederlands-Indië (*Stb. voor Ned. Indië* 1932, no. 75).

3°. het Koninklijk besluit van 24 augustus 1917 (*Stb.* 569) ter bevordering van een behoorlijke uitvoering in Nederlands-Indië van sommige bepalingen van de Regtspleging bij de Zeemagt.

b. 1°. De invoeringsbepalingen Militair Straf- en Tucht recht Suriname, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 6 oktober 1922, *Stb.* 577,

2°. De Gewijzigde Regtspleging Landmagt 1925 (Koninklijk besluit van 3 maart 1925, *Stb.* 59, *Gouvernementsblad* 27).

3°. het Koninklijk besluit van 9 april 1915 (*Stb.* 178) ter bevordering van een behoorlijke uitvoering in Suriname van sommige bepalingen van de Regtspleging bij de Zeemagt.

c. 1°. De invoeringsbepalingen Militair Straf- en Tucht recht Curaçao, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 16 oktober 1922, *Stb.* 558,

2°. De gewijzigde Regtspleging Landmagt 1925 (Koninklijk besluit van 3 maart 1925, *Stb.* 60, Publicatieblad 21).

3°. het Koninklijk besluit van 8 februari 1915 (*Stb.* 74) ter bevordering van een behoorlijke uitvoering in de kolonie Curaçao van sommige bepalingen van de Regtspleging bij de Zeemagt.

d. Het Koninklijk besluit van 27 juli 1944, *Stb.* E. 53.

e. Het Organisatiebesluit Rechtspleging te Velde 1944, *Stb.* E 67.

f. Het Koninklijk besluit van 4 maart 1945, *Stb.* F 23.

g. De Wet van 3 juli 1947, *Stb.* H 221.

h. De Wet van 18 april 1874, *Stb.* 67.

2. Op hetzelfde tijdstip vervallen alle wettelijke bepalingen tot wijziging of aanvulling van de regelingen die in de in het eerste lid genoemde wetten en besluiten zijn gegeven.

In verband met het nieuw voorgestelde artikel VII kan de wet van 18 april 1874 tot vaststelling van een tarief van gerechtskosten in strafzaken, waarvan de militaire rechter kennis neemt, vervallen.

Artikel VIII

Artikel VIII wordt vernummerd tot IX.

ad artikel VIII, onder h.

1. Deze rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

2. Zij is verbindend voor Nederland, Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea wordt de komma achter „Suriname“ vervangen door het woord: en. Het gestelde achter „Antillen“ vervalt.

ad artikel IX, tweede lid.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Lasten en bevelen, dat deze rijkswet in het *Staatsblad*, het *Gouvernementsblad* van Suriname, het *Publicatieblad* van de Nederlandse Antillen en het *Gouvernementsblad* van Nederlands Nieuw-Guinea zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

In de bovenstaande alinea wordt de komma achter „Suriname“ vervangen door het woord: en. De woorden „en het *Gouvernementsblad* van Nederlands Nieuw-Guinea“ vervallen.

Gegeven

De Minister van Justitie,

De Minister voor Defensie,

De Minister van Defensie,

De Minister van Zaken Overzee,

Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de behoefte zich doet gevoelen om het Wetboek van Militaire Strafrecht, de Wet op de Krijgstucht en de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof te wijzigen benevens enige andere daarmede verband houdende voorzieningen te treffen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, de bepalingen van het Statuut voor het Koninkrijk in acht genomen zijnde, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

Het Wetboek van Militair Strafrecht, vastgesteld bij de Wet van 27 april 1903, *Stb.* 111, wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 4 wordt gelezen:

De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de militair, die zich buiten Nederland aan enig strafbaar feit schuldig maakt.

Achter TITEL I wordt een nieuwe titel ingevoegd, luidende:

TITEL I A

Bepalingen omtrent feiten, begaan in of met betrekking tot Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad opschrift titel I A.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 5a.

Op feiten, door aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen begaan in of met betrekking tot Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea, is het aldaar geldende strafrecht toepasselijk, indien de Nederlandse strafwet tegen zodanige feiten geen straf bedreigt.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

Indien het strafrecht van een der in het vorige lid genoemde Rijksdelen wordt toegepast, kunnen tevens worden toegepast de bepalingen van de Nederlandse strafwet, die betrekking hebben op de voorwaarde-

lijke veroordeling en op de terbeschikkingstelling van de regering wegens gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van de geestvermogens.

ad artikel 5a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 5b.

Indien de Nederlandse strafwet op feiten, door aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen begaan in of met betrekking tot Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea, een lagere vrijheidsstraf of geldboete stelt, dan de strafwet van het betrokken Rijksdeel, kan een vrijheidsstraf of geldboete worden opgelegd van ten hoogste de tijd dan wel het bedrag, gesteld bij laatstbedoelde strafwet.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 5b.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

In artikel 6 wordt aan het onder *a.* gestelde toegevoegd:

4° hechtenis;

5° geldboete;

Het in het artikel onder *b.* 4° gestelde wordt gelezen: ontzetting van bepaalde rechten en ontzegging van bepaalde bevoegdheden.

Artikel 10 wordt gelezen:

Voor de gevangenisstraf en de hechtenis gelden de in het gemene recht daarvoor gegeven regelen met dien verstande dat Wij voor militairen bijzondere voorschriften met betrekking tot de arbeid, de bestemming van de opbrengst van de verplichte arbeid en de geestelijke, culturele en sociale verzorging kunnen vaststellen.

Artikel 11 wordt gelezen:

In geval gevangenisstraf of hechtenis kan worden uitgesproken is de rechter bevoegd in plaats daarvan tot militaire detentie te veroordelen.

De duur van de militaire detentie zal de duur van de tegen het feit bedreigde vrijheidsstraf en die van zes maanden niet mogen overschrijden.

Artikel 27 van het Wetboek van Strafrecht is bij het opleggen van militaire detentie van overeenkomstige toepassing.

Voor de toepassing van artikel 24 van het Wetboek van Strafrecht wordt de militaire detentie onder gevangenisstraf begrepen geacht.

Artikel 12 wordt gelezen:

Militaire detentie wordt in algehele of beperkte gemeenschap onder-

gaan. De straf wordt tenuitvoergelegd hetzij in een militair gesticht hetzij in een huis van bewaring.

In de bovenstaande alinea worden tussen de woorden „wordt“ en „in“ ingevoegd de woorden: als regel.

Met betrekking tot de indeling en het beheer van en het regiem in militaire gestichten, als bedoeld in het vorige lid, de arbeid, de bestemming van de opbrengst van de verplichte arbeid, de geestelijke, culturele en sociale verzorging en de tucht zijn, voorzover Wij niet anders bepalen, de voorschriften van toepassing welke gelden ten aanzien van de huizen van bewaring en de wijze waarop militaire detentie daarin wordt tenuitvoergelegd.

Voor militairen, die de militaire detentie in een huis van bewaring ondergaan, kunnen Wij bijzondere voorschriften met betrekking tot de arbeid, de bestemming van de opbrengst van de verplichte arbeid en de geestelijke, culturele en sociale verzorging vaststellen.

ad artikel 12.

De oorspronkelijk voorgestelde redactie van artikel 12 is iets te stringent. Aan het voorschrift dat de militaire detentie in algehele of beperkte gemeenschap moet worden ondergaan, kan niet onder alle omstandigheden de hand worden gehouden. Het is namelijk noodzakelijk officieren, onderofficieren en manschappen voor het ondergaan van deze straf in onderling gescheiden categorieën te verdelen. Gezien deze noodzaak kan het voorkomen dat zich in een bepaalde categorie onvoldoende gestraften bevinden om een systeem van — algehele of beperkte — gemeenschap te verwerkelijken. In verband daarmee wordt voorgesteld het artikel iets minder absoluut te redigeren.

Artikel 13 wordt gelezen:

Een voorwaardelijke veroordeling wordt slechts uitgesproken indien het militair belang zich niet daartegen verzet.

Artikel 14 wordt gelezen:

Voor de toepassing van de bepalingen, die betrekking hebben op de voorwaardelijke veroordeling, wordt de militaire detentie als gevangenisstraf beschouwd.

Artikel 15 wordt gelezen:

Een opdracht tot het verlenen van bijstand aan een voorwaardelijk veroordeelde kan aan elke instelling, houder van een inrichting of bijzondere ambtenaar, die daarmee in een der rijksdelen belast is, worden gegeven.

In artikel 16 wordt de zinsnede „overeenkomstig artikel 14*d* van het Wetboek van Strafrecht” gelezen: ten aanzien van een voorwaardelijk veroordeelde.

Artikel 17 wordt gelezen:

De bevoegdheden, die met betrekking tot een voorwaardelijk veroordeelde toekomen aan de rechter die de voorwaardelijke veroordeling

heeft gewezen, komen mede toe aan het Hoog Militair Gerechtshof.

Wij kunnen ook krijgsraden aanwijzen aan wie de in het eerste lid bedoelde bevoegdheden mede toekomen.

In artikel 18 wordt de zinsnede „bedoeld in artikel 14f van het Wetboek van Strafrecht” gelezen: aan de militaire rechter, dat de bij een voorwaardelijke veroordeling gestelde voorwaarden niet worden nageleefd.

In het eerste lid van artikel 19 vervalt de zinsnede „overeenkomstig artikel 14h van het Wetboek van Strafrecht” en wordt achter „tenuitvoerlegging” ingevoegd: van een voorwaardelijke veroordeling.

Het tweede lid van dit artikel vervalt.

Artikel 21 wordt gelezen:

Veroordelingen tot vrijheidsstraffen, vervangende hechtenis daaronder begrepen, kunnen in de gevallen en op de wijze door Ons te bepalen geheel of ten dele worden tenuitvoergelegd in strafgestichten in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 21.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Veroordelingen tot gevangenisstraf, tot militaire detentie of hechtenis, vervangende hechtenis daaronder begrepen, kunnen, indien de gelegenheid ontbreekt om gebruik te maken van een daartoe bestemd gesticht of gebouw, in de gevallen en op de wijze door Ons te bepalen geheel of ten dele worden tenuitvoergelegd hetzij in een strafgesticht buiten het Koninkrijk, hetzij op een plaats bestemd of geschikt tot het ondergaan van krijgstuuchtelijke straf.

Het tweede lid van artikel 23 wordt gelezen:

Het houdt zowel het ontslag als dienstplichtige als de verbreking van een verbintenis tot vrijwillige krijgsdienst in.

Artikel 24 vervalt.

In artikel 25 wordt onder 1° vóór de woorden „bij elke veroordeling” ingevoegd: in tijd van oorlog.

Na artikel 25 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

25a

De executie van de in artikel 6 onder b, nrs. 1 en 2 vermelde bijkomende straffen geschiedt naar door Ons te stellen regelen.

In artikel 30, eerste lid, worden de woorden „het hoofd van het daarbij betrokken Departement van Marine of van Oorlog” vervangen door de woorden: Onze Minister van Defensie.

ad artikel 30, eerste lid.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Artikel 33 vervalt.

Na artikel 35 wordt ingevoegd een nieuw artikel 35a, luidende:

Indien een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon naar aanleiding van een strafbaar feit begaan in of met betrekking tot Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea, is ontzet uit een van de rechten vermeld onder 1°, 3°, 4° en 5° van artikel 28 van het Wetboek van Strafrecht, heeft deze ontzetting ook betrekking op de uitoefening van die rechten in het betrokken rijksdeel.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 35a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 36 wordt gelezen:

Bij veroordeling van de bestuurder van een motorrijtuig wegens overtreding van artikel 162, 163 of 165 kan hem de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de duur van ten hoogste vijf jaren worden ontzegd.

Indien tijdens het plegen van een der strafbare feiten in het eerste lid genoemd nog geen vijf jaren zijn verlopen na het einde van de tijdsduur, waarvoor bij een vroegere onherroepelijke veroordeling de schuldige de bevoegdheid, motorrijtuigen te besturen, is ontzegd, kan hem die bevoegdheid voor ten hoogste tien jaren worden ontzegd.

Na artikel 36 worden twee nieuwe artikelen ingevoegd, luidende:

36a.

Bij de veroordeling van een lid van de bemanning van een luchtvaartuig wegens overtreding van artikel 163 of 166 kan aan hem de bevoegdheid de luchtvaart uit te oefenen voor ten hoogste zes maanden worden ontzegd.

In de bovenstaande alinea vervallen de woorden „163 of”.

ad artikel 36a.

De wijziging is een gevolg van het feit dat voorgesteld wordt in artikel 163 de vermelding van het luchtvaartuig te schrappen.

36b.

Wij kunnen regelen stellen met betrekking tot het tijdstip van ingang van de bijkomende straffen, bedoeld in de artikelen 36 en 36a, en de daaraan verbonden administratieve gevolgen.”.

In artikel 40 vervalt in de aanhef de zinsnede „Voor de toepassing

van artikel 38 van het Wetboek van Strafrecht"; het op deze zinsnede volgende woord vangt aan met een hoofdletter.

Artikel 43 vervalt.

Achter artikel 44 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

44a. De verpleging van personen, die krachtens uitspraak van de militaire rechter in verband met de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van hun geestvermogens ter beschikking van de regering zijn gesteld, kan in de gevallen en op de wijze door Ons te bepalen geschieden in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname en de Nederlandse Antillen.

ad artikel 44a.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Het tweede lid van artikel 51 wordt gelezen:

De gevangenisstraf en de hechtenis, gesteld in het Wetboek van Strafrecht, staan in zwaarte gelijk onderscheidenlijk met de gevangenisstraf en de hechtenis van dit Wetboek.

Artikel 63 wordt gelezen:

Onder militairen worden mede begrepen de tot enige militaire dienst gebruikt wordende gewezen militairen, in welk geval zij worden geacht de laatstelijk door hen beklede rang of de hogere, die hun bij of na het verlaten van de militaire dienst is toegekend, te bekleden.

Artikel 60, tweede lid, is van toepassing.

In artikel 65 worden in de aanhef de woorden: „Vreemde militairen die een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht vergezellen of volgen, krijgsvangenen“ vervangen door: Krijgsgevangenen.

In het laatste lid van het artikel vervallen de woorden: bij welke of.

Artikel 65, tweede lid, wordt gelezen:

Zij worden geacht tot dat deel van de krijgsmacht te behoren, onder welks bewaring zij zich bevinden.

ad artikel 65, tweede lid.

Het betreft hier een redactionele wijziging zonder materiële betekenis die er toe strekt — ook formeel — recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht.

In artikel 66 wordt in plaats van „misdrijf“ gelezen: strafbaar feit.

Het tweede lid van artikel 67 vervalt.

Na artikel 67 wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

67a

Ten aanzien van vreemde militairen kan een gelijkstelling van vreemde militaire rangen met Nederlandse plaats vinden door Ons of van Onzentwege door Onze daarbij betrokken Minister van Marine of van Oorlog.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „daarbij betrokken Minister van Marine of van Oorlog“ vervangen door de woorden: Minister van Defensie.

ad artikel 67a.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van oorlog en van marine tot één departement van defensie.

In artikel 68 wordt in plaats van „adelborst der eerste klasse” gelezen: luitenant ter zee der derde klasse.

Het woord „landmacht” wordt vervangen door de woorden: overige delen der krijgsmacht.

ad artikel 68.

De voorgestelde wijziging heeft uitsluitend redactionele betekenis en hangt samen met de zelfstandige positie van de luchtmacht.

In artikel 71 wordt achter de woorden: „onzijdigheid van den staat,” ingevoegd:

hetzij tot enig optreden ofwel tot collectieve of tot individuele zelfverdediging, ofwel tot handhaving of herstel van de internationale orde en veiligheid.

Na artikel 71 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

71a

Wij kunnen bepalen, dat niettegenstaande Onze verklaring dat er oorlogsgevaar aanwezig is dan wel niettegenstaande het feit, dat dienstplichtigen buitengewoon in werkelijke dienst worden opgeroepen of gehouden:

1. artikel 25 en de bepalingen uit de Titels III, IV en V van het Tweede Boek ten aanzien van de gehele krijgsmacht of een deel daarvan toegepast zullen worden als ware er geen tijd van oorlog;

2. de gehele krijgsmacht of een deel daarvan niet wordt geacht op voet van oorlog te zijn gebracht.

De bovenstaande tekst wordt vervangen door:

Voor de toepassing van artikel 25 en de Titels III, IV en V van het Tweede Boek zal de rechter, onverminderd het bepaalde in artikel 71, de aanwezigheid van tijd van oorlog slechts aannemen, hetzij onder feitelijke oorlogsomstandigheden, hetzij indien Wij zulks bepalen in verband met het feit dat Wij een oorlog dreigende achten.

Ons desbetreffende besluit kan betrekking hebben op de gehele krijgsmacht of op een deel daarvan.

ad artikel 71a.

Zoals in de memorie van antwoord reeds werd uiteengezet heeft de nieuwe redactie tot strekking vast te stellen dat voor de toepassing van de in het artikel genoemde bepalingen (toepassing van de straf van verlaging, de misdrijven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijn dienstplicht onttrekt, misdrijven tegen de ondergeschiktheid, schending van verschillende dienstplichten) de rechter tijd van oorlog slechts mag aannemen in 3 gevallen:

- in het geval bedoeld in artikel 71 (aanwijzing van een bepaald gedeelte der krijgsmacht voor bepaalde in dat artikel omschreven taken);
- in geval de Kroon in verband met oorlogsdreiging uitdrukkelijk vaststelt dat voor de toepassing van de in artikel 71a opgesomde artikelen tijd van oorlog moet worden aangenomen;
- onder feitelijke omstandigheden.

Artikel 74 wordt gelezen:

Voor de toepassing van de artikelen 148, 153 en 159—161 wordt de krijgsmacht geacht op voet van oorlog gebracht te zijn voorzover overeenkomstig de artikelen 71 en 71a de aanwezigheid van tijd van oorlog moet worden aangenomen.

Met een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht wordt gelijkgesteld het oorlogsvaartuig of luchtvaartuig der krijgsmacht, dat zich ergens bevindt waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is.

ad artikel 74.

De in dit artikel opgesomde bepalingen zijn van dien aard dat zij — voor wat betreft de vraag of een uitzonderings-situatie moet worden aangenomen — op gelijke wijze dienen te worden behandeld als de bepalingen, opgesomd in artikel 71a. In verband daarmee wordt de toepassing van het begrip „op voet van oorlog” in de nieuwe redactie volledig gekoppeld aan de aanwezigheid van „tijd van oorlog” in de zin van de artikelen 71 en 71a. De krijgsmacht kan derhalve voor de toepassing van de in dit artikel opgesomde bepalingen slechts worden geacht op voet van oorlog te zijn gebracht in de drie in de toelichting op artikel 71 vermelde gevallen.

In de oorspronkelijke tekst van artikel 74 komt een bijzondere bepaling voor met betrekking tot een oorlogsvaartuig dat zich ergens bevindt waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is. De ratio van deze bepaling geldt ook ten aanzien van een luchtvaartuig dat in deze situatie verkeert. Derhalve wordt voorgesteld het artikel in deze zin aan te vullen

Artikel 75 wordt gelezen:

De bepalingen van dit Wetboek zijn toepasselijk, indien de daarin omschreven feiten worden gepleegd tegen of met betrekking tot vreemde mogendheden, hun krijgsmachten of personen, die daarvan deel uitmaken, voor zover:

- a. hetzij die mogendheden bondgenoten zijn van de staat in een gemeenschappelijke oorlog;
- b. hetzij strijdkrachten van die mogendheden gemeenschappelijk optreden met een gedeelte van de krijgsmacht, waaraan de bekendmaking, bedoeld in artikel 71, is gedaan;
- c. hetzij met die mogendheden een overeenkomst is gesloten ter collectieve zelfverdediging en een gemeenschappelijke oorlog dreigende is.

De bepalingen van dit Wetboek zijn voorts toepasselijk indien de

feiten omschreven in de artikelen 82, 108—120, 124, 127, 134, 137—143, 147 en 159 worden gepleegd tegen of met betrekking tot vreemde mogendheden waarmede een overeenkomst is gesloten ter collectieve zelfverdediging, hun krijgsmachten of personen, die daarvan deel uitmaken.

Na artikel 75 worden twee nieuwe artikelen ingevoegd, luidende:

75a

Een verhouding van meerdere tot mindere bestaat ten opzichte van vreemde militairen slechts voorzover zulks door Ons of van Onzentwege door door Ons aan te wijzen autoriteiten wordt bepaald.

75b

Voor de toepassing van de artikelen 163, 164 en 167 worden onder rij-, voer- en luchtvaartuigen, die bij de krijgsmacht in gebruik zijn, mede begrepen rij-, voer- en luchtvaartuigen in gebruik bij een vreemde krijgsmacht als bedoeld in artikel 75.

In de bovenstaande alinea wordt tweemaal tussen de woorden „voer-“ en „en“ ingevoegd het woord: , vaar-.

ad artikel 75b.

Bij de artikelen 163, 164 en 167 is voorgesteld die bepalingen alsnog toepasselijk te verklaren op vaartuigen. In verband daarmede zal ook het onderhavige artikel in die zin moeten worden aangevuld.

In artikel 78, eerste lid sub 1°, worden

a. tussen de woorden „vaartuig“ en „der“ ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig;

b. de woorden „zee- of landmacht“ vervangen door het woord: krijgsmacht.

In artikel 84, onder 1°, worden de woorden „vloot of het leger“ vervangen door het woord: krijgsmacht.

In artikel 84, onder 2°, worden de woorden „post of vaartuig“ vervangen door de woorden: post, vaartuig of luchtvaartuig.

In artikel 87, tweede lid, worden de woorden „vloot of het leger“ vervangen door het woord: krijgsmacht.

In artikel 94, eerste lid, worden de woorden „de vloot of het leger of eenig deel daarvan voor de krijgsmacht“ vervangen door de woorden: de krijgsmacht of enig deel daarvan.

In artikel 94, eerste lid, worden tussen de woorden „vaartuig“ en „der“ ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig.

In artikel 94, tweede lid, worden de woorden „vloot of het leger“ vervangen door het woord: krijgsmacht.

In artikel 95, eerste lid, worden de woorden „vloot of het leger“ vervangen door het woord: krijgsmacht.

ad artikelen 78—95.

De in de artikelen 78—95 voorgestelde wijzigingen hebben slechts redactionele betekenis. Zij beogen — ook formeel — recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht en om de bepalingen aan te passen aan de belangrijke rol die de luchtvaartuigen in de krijgsmacht spelen.

In artikel 96 wordt in plaats van „het rijk in Europa” gelezen: het Koninkrijk of naar een plaats in een ander riksdeel.

In artikel 96, onder 2°, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig” en „geheel” ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

ad artikel 96, onder tweede.

De ratio van de bepaling geldt niet minder indien het een reis betreft, gemaakt met een luchtvaartuig. Voorgesteld wordt de bepaling derhalve alsnog in deze zin aan te vullen.

In artikel 99, eerste lid onder 7°, wordt het woord „dier” vervangen door de woorden: luchtvaartuig of motorrijtuig.

ad artikel 99.

Werd ten tijde van het tot stand komen van het wetboek door dieren nog een functie in de krijgsmacht vervuld, reeds lang is dit niet meer het geval en hebben motorrijtuigen en luchtvaartuigen hun intrede in de krijgsmacht gedaan.

De voorgestelde wijziging strekt er toe het artikel aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen.

Artikel 107 vervalt.

In artikel 120, onder 2°, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig” en „zich” ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

In artikel 124, tweede lid, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig” en „zich” ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

In artikel 125, tweede lid, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig” en „zich” ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

In artikel 126, tweede lid, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig” en „zich” ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

ad artikelen 120—126.

De in de artikelen 120—126 voorgestelde wijzigingen beogen de bepalingen aan te passen aan de betekenis welke het luchtvaartuig thans in de krijgsmacht heeft.

In artikel 135, eerste lid, worden tussen de woorden „volgen,” en „of” ingevoegd de woorden: dat door Ons als voorschrift in de zin van dit artikel is aangeduid.

ad artikel 135.

De bestaande redactie van dit artikel heeft tot uiteenlopende interpre-

taties aanleiding gegeven welke in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding hebben gegeven. Het is voorgekomen dat administratieve voorschriften — bij de uitvaardiging waarvan geenszins de bedoeling had voorgezeten overtreding met straf te bedreigen — als dienstvoorschriften **in de zin van** dit artikel werden aangemerkt. De voorgestelde wijziging maakt aan deze moeilijkheden een einde, aangezien het artikel in zijn nieuwe redactie slechts toepassing kan vinden indien de Kroon uitdrukkelijk uitspreekt dat zij toepasselijkheid van artikel 135 op het oog heeft. De voorgestelde bepaling brengt mede dat bij het inwerkingtreden van deze wet ook ten aanzien van in het verleden uitgevaardigde voorschriften een dergelijke uitspraak vereist zal zijn.

In artikel 146, derde lid onder 2°, worden tussen de woorden „oorlogsvaartuig“ en „zich“ ingevoegd de woorden: of luchtvaartuig der krijgsmacht.

ad artikel 146.

De voorgestelde wijziging beoogt de bepaling aan te passen aan de rol welke het luchtvaartuig thans in de krijgsmacht speelt.

Het opschrift „Algemeene Slotbepaling“ en het daarop volgende artikel 162 worden vervangen door:

TITEL VIII Verkeersmisdrijven

Artikel 162

Hij die als bestuurder van een motorrijtuig, een rijwiel of enig ander rij- of voertuig daarmede over enige voor het openbaar of militair verkeer openstaande weg rijdt onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moet worden geacht het rij- of voertuig naar behoren te besturen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden.

In de bovenstaande alinea wordt tussen de woorden „rijdt“ en „onder“ een zinsnede ingevoegd, luidende:

dan wel als bestuurder van een vaartuig daarmede op enig voor de openbare of militaire scheepvaart openstaand water vaart,.

De woorden „het rij- of voertuig“ worden vervangen door de woorden: het rij-, voer- of vaartuig.

ad artikel 162.

Zoals reeds in de memorie van antwoord werd medegedeeld, menen de ondergetekenden dat er aanleiding is deze bepaling ook op vaartuigen toepasselijk te verklaren. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging.

Artikel 163

Hij die optreedt als bestuurder van een motorrijtuig, een rijwiel of enig ander rij- of voertuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, of als lid van de bemanning van een luchtvaartuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moet worden geacht zijn taak, als zodanig, naar behoren te vervullen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „of voertuig“ vervangen door de woorden: , voer- of vaartuig.

De zinsnede „of als lid van de bemanning van een luchtvaartuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is“ vervalt.

ad artikel 163.

Het is wenselijk ook dit artikel op vaartuigen van toepassing te verklaren, zoals in de memorie van antwoord is uiteengezet. Aldaar werd tevens reeds vermeld dat gezien de bepalingen van de nieuwe luchtvaartwet, de vermelding van het luchtvaartuig in dit artikel kan vervallen.

Na artikel 163 wordt ingevoegd een nieuw artikel, luidende:

163a

Voor de toepassing van de artikelen 162 en 163 wordt met alcoholhoudende drank gelijkgesteld elke stof, waarvan de bestuurder weet of redelijkerwijze moet weten, dat het gebruik de rijvaardigheid kan verminderen.

ad artikel 163a.

Bij wet van 29 oktober 1958, *Stb.* 505, werd artikel 26 van de Wegenverkeerswet aangevuld met een nieuw lid, waarin voor de toepassing van dat artikel met alcoholhoudende drank gelijk gesteld werd elke stof waarvan de bestuurder weet of redelijkerwijs moet weten dat het gebruik de rijvaardigheid kan verminderen. Ook voor de toepassing van de artikelen 162 en 163 bestaat aan deze aanvulling behoefte. Hiertoe strekt het voorgestelde artikel.

Artikel 164

Hij die opzettelijk wederrechtelijk enig motorrijtuig of luchtvaartuig gebruikt, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste duizend gulden.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „motorrijtuig of luchtvaartuig“ vervangen door de woorden: motorrijtuig, vaartuig of luchtvaartuig.

ad artikel 164.

De voorgestelde wijziging strekt er toe deze bepaling, evenals die, vervat in de artikelen 162 en 163, ook van toepassing te doen zijn op vaartuigen.

DERDE BOEK

OVERTREDINGEN

TITEL I

Verkeersovertredingen

Artikel 165

Hij die zich op een voor het openbaar of militair verkeer openstaande weg zodanig gedraagt, dat de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak wordt belemmerd of de veiligheid op de weg in gevaar wordt gebracht of dat redelijkerwijze is aan te nemen, dat dit het geval kan zijn, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste vijfhonderd gulden.

De bovenstaande tekst wordt vervangen door:

Hij die zich op een voor het openbaar of militair verkeer openstaande weg dan wel op een voor de openbare of militaire scheepvaart openstaand water zodanig gedraagt, dat de vrijheid van het verkeer dan wel van de scheepvaart zonder noodzaak wordt belemmerd, of de veiligheid op de weg of op het water in gevaar wordt gebracht of dat redelijkerwijze is aan te nemen dat dit het geval kan zijn, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste vijfhonderd gulden.

ad artikel 165.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de bepaling ook toepasselijk te doen zijn op vaartuigen.

Artikel 166

Hij die zich als lid van de bemanning van een luchtvaartuig zodanig gedraagt, dat de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak wordt belemmerd of de veiligheid in het luchtruim dan wel op de grond of op het water in gevaar wordt gebracht of dat redelijkerwijze is aan te nemen, dat dit het geval kan zijn, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste duizend gulden.

Artikel 167

Hij die als gebruiker van een voor het openbaar of militair verkeer openstaande weg of als bestuurder van een motorrijtuig, een rijwiel of enig ander rij- of voertuig of luchtvaartuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, de door of vanwege het bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer gegeven regels en aanwijzingen niet in acht neemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste vier maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

De bovenstaande tekst wordt vervangen door:

Hij die als gebruiker van een voor het openbaar of militair verkeer openstaande weg of als gebruiker van een voor de openbare of militaire scheepvaart openstaand water, dan wel als bestuurder van een motorrijtuig, een rijwiel, enig ander rij- of voertuig, een vaartuig of een luchtvaartuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, de door of vanwege het bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer of de scheepvaart gegeven regels en aanwijzingen niet in acht neemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste vier maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

ad artikel 167.

De voorgestelde wijziging strekt er toe de bepaling ook toepasselijk te doen zijn op vaartuigen.

TITEL II

Feiten strafbaar gesteld in de buitenlandse wet

Artikel 168

Hij die buiten het Koninkrijk een feit begaat, dat niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge dit wetboek toepasselijke straf-

bepaling, doch waarvoor hij ingevolge enige op hem toepasselijke wet van het land, waar het feit begaan wordt, strafbaar is, wordt gestraft met hetzij hechtenis van ten hoogste zes maanden en geldboete van ten hoogste duizend gulden, hetzij één van deze straffen. De opgelegde hechtenis mag in duur het maximum van de tegen het feit in de buitenlandse wet bedreigde vrijheidsstraf niet overtreffen. Behoudens het bepaalde in artikel 24 van het Wetboek van Strafrecht mag de opgelegde geldboete evenmin het maximum van de tegen het feit in de buitenlandse wet bedreigde geldboete te boven gaan.

De vrijheidsstraf en de geldboete mogen slechts gezamenlijk worden opgelegd, indien dit ook bij toepassing van de buitenlandse wet mogelijk ware geweest.

Artikel II

De Wet op de Krijgstucht, vastgesteld bij de Wet van 27 april 1903 (*Stb.* 112) wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 1 wordt in plaats van „Rijk in Europa” gelezen: Koninkrijk.

In artikel 2 wordt het onder 2° gestelde gelezen:

de strafbare feiten, waarvan de militaire rechter kennis kan nemen, voor zover zij onbestaanbaar zijn met de militaire tucht of orde, doch tevens van zo lichte aard dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan.

In het artikel vervallen de nummers 3—6.

Na het opschrift van paragraaf III vervallen de woorden „Afdeling I” en „In het algemeen”.

Artikel 3 wordt gelezen:

De krijgstuhtelijke straffen voor officieren zijn:

A. Hoofdstraffen

1°. berisping;

2°. licht arrest van ten hoogste 14 dagen;

3°. streng arrest van ten hoogste 14 dagen.

B. Bijkomende straf

inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

ad artikel 3.

De voorgestelde wijziging strekt er toe om overeenkomstig hetgeen in de memorie van antwoord is vermeld, de bijkomende straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten ook voor officieren mogelijk te maken.

In artikel 4 vervallen onder A, 2° de woorden „der zeemacht”.

ad artikel 4 onder A, 2°.

De voorgestelde wijziging strekt er toe overeenkomstig hetgeen in de memorie van antwoord is medegedeeld het opleggen van strafdienst ook mogelijk te maken ten aanzien van onderofficieren beneden de rang van sergeant, behorende tot de landmacht en de luchtmacht.

Het in artikel 4 onder 7° gestelde wordt gelezen:
verlaging; deze straf wordt niet opgelegd dan in tijd van oorlog.

*Het in artikel 4 onder B onder 1° gestelde wordt gelezen:
inhouding van geldelijke militaire inkomsten,;*

Artikel 4 onder B wordt gelezen:

B. Bijkomende straf
inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

ad artikel 4 onder B.

In het voorlopig verslag is de wens geuit „vermindering van kost” als krijgstuchtelijke straf af te schaffen. Overeenkomstig hetgeen in de memorie van antwoord werd medegedeeld zijn de ondergetekenden bereid hiertoe over te gaan. Door de voorgestelde wijziging wordt aan dit voornemen voor wat betreft onderofficieren uitvoering gegeven.

In artikel 5 wordt onder B het gestelde onder 1° gelezen:
inhouding van geldelijke militaire inkomsten;

Het aldaar onder 3° gestelde wordt gelezen:
het doen van corveeën; deze straf wordt niet opgelegd dan bij een leger te velde.

Artikel 5 onder B wordt gelezen:

B. Bijkomende straf
inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

ad artikel 5 onder B.

Zoals in de memorie van antwoord reeds werd uiteengezet zijn de ondergetekenden van mening dat gezien de nieuwe inhoud die thans aan de strafdienst wordt gegeven, het doen van corveeën als afzonderlijke straf kan vervallen. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging. Bovendien wordt daardoor voor wat betreft de mindere militairen uitvoering gegeven aan het voornemen de „vermindering van kost” als krijgstuchtelijke straf af te schaffen.

Artikel 6, eerste lid, vervalt.

In artikel 6, tweede lid, vervallen de woorden „van den onderofficier en van den minderen militair”.

ad artikel 6.

De voorgestelde wijziging strekt er toe overeenkomstig de in het voorlopig verslag geuite wens de verschillen tussen de tenuitvoerlegging van de straf van berisping ten aanzien van officieren enerzijds en onderofficieren en mindere militairen anderzijds te doen vervallen.

In artikel 7, onder A. en B. vervallen de woorden „der zeemacht”.
Artikel 7 onder C. vervalt.

ad artikel 7.

De voorgestelde wijziging vloeit enerzijds voort uit het feit dat thans ook strafdienst mogelijk is gemaakt voor onderofficieren van de landmacht en van de luchtmacht en anderzijds uit de wens de mogelijkheden tot tenuitvoerlegging van strafdienst ook voor mindere militairen van de land- en de luchtmacht te verruimen, zodat ook andere dienst dan exercitie als strafdienst kan worden opgedragen.

In artikel 8, eerste lid onder A 2°, worden de woorden „in de voor zijn gewoon verblijf bestemde localiteit” vervangen door de woorden: op het schip.

In artikel 8, derde lid, wordt gelezen:

Deze straf kan gepaard gaan met die van strafdienst.

ad artikel 8, eerste lid.

Overeenkomstig de in het voorlopig verslag geuite wens worden door de voorgestelde wijziging de mogelijkheden tot tenuitvoerlegging van de straf van licht arrest aan boord van een schip verruimd.

ad artikel 8, derde lid.

Dit artikel strekt er toe de bij de zeemacht reeds bestaande mogelijkheid om de straf van licht arrest te combineren met die van strafdienst ook uit te breiden tot de land- en de luchtmacht.

In artikel 10 vervallen de leden 4—7

Aan de bovenstaande alinea wordt het volgende toegevoegd: Aan het artikel worden twee nieuwe leden toegevoegd, luidende:

Bij een leger te velde kan aan de met streng arrest gestraften worden opgedragen ook buiten de plaats waar zij hun straf ondergaan dienst te verrichten.

Het verrichten van dienst wordt hun in ieder geval opgedragen voor of bij de aanvang van het gevecht en bij alarm.

ad artikel 10.

De ondergetekenden stellen voor afdeling II van paragraaf 3, welke afdeling betrekking heeft op de krijgstuchtelijke straffen bij een leger te velde, geheel te doen vervallen. Handhaving van deze afdeling heeft, nu voorgesteld wordt het doen van corveeën als afzonderlijke krijgstuchtelijke straf te schrappen, geen zin meer. In verband met het verdwijnen van deze afdeling zal echter de inhoud van het oorspronkelijk voorgestelde artikel 30 thans elders een plaats moeten vinden. Toevoeging aan artikel 10 ligt in dit verband het meest voor de hand.

Het tweede lid van artikel 14 wordt gelezen:

Naar regelen door Ons te stellen kan hem worden toegestaan godsdienstoefeningen zijner gezindte bij te wonen.

Artikel 17 wordt gelezen:

De met verlaging gestrafte kan, totdat de straf tegen hem is ten uitvoer gelegd, in arrest worden gesteld of gehouden.

In artikel 19 wordt in plaats van „een jaar” gelezen: zes maanden.

Artikel 20 wordt gelezen:

De met de straf van plaatsing in een tuchtclassse gestrafte militair kan deswege na de oplegging der straf in arrest worden gesteld; hij kan in arrest worden gehouden, totdat hij in de tot uitvoering der straf bestemde inrichting is aangekomen.

In artikel 23 vervallen de woorden „der zee- en der landmacht”.

ad artikel 23.

De voorgestelde wijziging strekt er toe — ook formeel — recht te doen aan de zelfstandige positie van de luchtmacht.

Artikel 25 wordt gelezen:

Elke straf van licht arrest van een onderofficier of van een mindere militair, opgelegd buiten Nederland, onder feitelijke oorlogsomstandigheden of aan boord van een oorlogsvaartuig buitengaats, kan gepaard

gaan met inhouding van een vierde gedeelte van zijn geldelijke militaire inkomsten gedurende de gehele straftijd of een gedeelte daarvan.

Elke straf van verzaamd arrest van een onderofficier of van een mindere militair, opgelegd buiten Nederland, onder feitelijke oorlogsomstandigheden of aan boord van een oorlogsvaartuig buitengaats, kan gepaard gaan met inhouding van de helft van zijn geldelijke militaire inkomsten gedurende de gehele straftijd of een gedeelte daarvan.

Elke straf van streng arrest van een onderofficier of van een mindere militair kan gepaard gaan met inhouding van zijn geldelijke militaire inkomsten gedurende de gehele straftijd of een gedeelte daarvan.

Aan de inhouding in de vorige leden bedoeld zijn niet onderworpen geldelijke militaire inkomsten, die niet in een bedrag per dag, week of maand zijn vastgesteld, en het gedeelte van de geldelijke militaire inkomsten, dat naar door Onze Minister van Marine dan wel Onze Minister van Oorlog te stellen regels geacht wordt bestemd te zijn voor de bestrijding van de kosten van huisvesting, kleding en voeding van de militair. Onze Minister van Marine dan wel Onze Minister van Oorlog kan bepalen, dat ook andere delen van de geldelijke militaire inkomsten hetzij bij alle, hetzij bij bepaalde categorieën militairen niet aan de inhouding in de vorige leden bedoeld zijn onderworpen.

In de eerste alinea vervallen de woorden „van een onderofficier of van een mindere militair” en worden de woorden „zijn geldelijke militaire inkomsten” vervangen door de woorden: de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte.

In de tweede alinea worden de woorden „zijn geldelijke militaire inkomsten” vervangen door de woorden: de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte.

In de derde alinea vervallen de woorden „van een onderofficier of van een mindere militair” en worden de woorden „zijn geldelijke militaire inkomsten” vervangen door de woorden: de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte.

In de laatste alinea worden de woorden „Onze Minister van Marine dan wel Onze Minister van Oorlog” telkens vervangen door de woorden: Onze Minister van Defensie.

ad artikel 25.

Nu voorgesteld is de straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten ook toepasselijk te doen zijn op officieren, moet de redactie van artikel 25 hieraan worden aangepast. Hiertoe strekt de voorgestelde wijziging.

De in het laatste lid van het artikel voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog.

De artikelen 26 en 27 vervallen.

ad artikel 26.

Aangezien voorgesteld wordt de straf van vermindering van kost geheel

te doen vervallen zal ook dit artikel, dat betrekking heeft op de tenuitvoerlegging van die straf, dienen te verdwijnen.

Artikel 27 vervalt.

In artikel 29 vervalt in het eerste lid de zinsnede „en 30—32”.

De Tweede Afdeling van paragraaf III vervalt.

ad Tweede Afdeling van paragraaf III.

Nu de inhoud van artikel 30 is overgebracht naar artikel 10 en het doen van corveeën als afzonderlijke krijgstuchtelijke straf verdwijnt, kan deze afdeling geheel vervallen.

Artikel 30 wordt gelezen:

Bij een leger te velde kan aan de met streng arrest gestraften worden opgedragen ook buiten de plaats waar zij hun straf ondergaan dienst te verrichten.

Het verrichten van dienst wordt hun in ieder geval opgedragen voor of bij de aanvang van het gevecht en bij alarm.

Artikel 31 wordt gelezen:

Aan de mindere militair, die bij een leger te velde met arrest gestraft is kan de bijkomende straf van het doen van corveeën worden opgelegd. Het doen van corveeën bestaat in het verrichten van militaire arbeid.

De artikel 32—36 vervallen.

Aan artikel 37 wordt een volzin toegevoegd, luidende:

Hij beslist naar eigen inzicht en geweten.

In het tweede lid van artikel 38 wordt in plaats van „25—27 en 35” gelezen: 25, 26 en 31.

Artikel 38, tweede lid, wordt gelezen:

Buiten het geval aangegeven in artikel 25 wordt geen bijkomende straf opgelegd.

ad artikel 38.

De voorgestelde wijziging heeft slechts redactionele betekenis; zij heeft tot doel de verwijzing naar artikelen die ingevolge het wetsontwerp zullen vervallen uit de bepaling te verwijderen.

Artikel 39 wordt gelezen:

De bevoegdheid om de in de artikelen 3—5 vermelde straffen aan de onder zijn bevelen staande militairen op te leggen komt toe aan:

- 1e. elke vlag- of opperofficier;
- 2e. de commanderende officier van een of meer oorlogsvaartuigen, inrichtingen of squadrons vliegtuigen der zeemacht;
- 3e. de commanderende officier van een regiment, een vliegbasis of een dienstvak en iedere daarmee gelijk te stellen door Onze Minister van Marine of van Oorlog aangewezen, commanderende officier;
- 4e. de commanderende officier van een taktisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdelingen;

5e. iedere boven een onder 2e—4e genoemde commanderende officier gestelde meerdere;

6e. de commandant van een ingesloten versterkte plaats of post of van een te velde afgesneden troepengedeelte.

Bij ontstentenis of afwezigheid van een commanderende officier of commandant gaat de hem bij dit artikel toegekende bevoegdheid over op degene, die met de waarneming van het commando is belast.

Indien ingevolge de voorgaande leden geen officier bevoegd is aan een militair de in het eerste lid bedoelde straffen op te leggen, komt deze bevoegdheid te zijnen aanzien toe aan de officier die daartoe door Ons of door Onze daarbij betrokken Minister van Marine of van Oorlog is aangewezen.

In artikel 39, eerste lid onder 3e wordt het woord „regiment” vervangen door het woord: brigade, en worden de woorden „Marine of van Oorlog” vervangen door: Defensie.

Artikel 39, laatste lid wordt vervangen door:

Ten aanzien van een militair, die niet onder de bevelen staat van een ingevolge de voorgaande leden tot straffen bevoegde meerdere, komt deze bevoegdheid toe aan de officier, die daartoe door Ons of door Onze Minister van Defensie is aangewezen.

ad artikel 39, eerste lid onder 3e.

Bij nadere overweging menen de ondergetekenden dat het meer de voorkeur verdient bij de in artikel 39, eerste lid sub 3 genoemde eenheden de brigade te handhaven dan aldaar het regiment te vermelden, aangezien het regiment de plaats die het voorheen in de organisatie had, inmiddels vrijwel geheel heeft verloren. De plaats van het vroegere regiment is veelszins overgenomen door de brigade, zodat er aanleiding is aan de commandanten der brigades van rechtswege de volledige strafbevoegdheid toe te kennen.

ad artikel 39, laatste lid.

De oorspronkelijk voorgestelde redactie is niet geheel juist omdat daarin uitdrukkelijk van „officier” wordt gesproken. In deze redactie zou een speciale strafoplegger moeten worden aangewezen voor alle gevallen waarin geen officier tot strafoplegging bevoegd is. Dit is niet de bedoeling. De bedoeling is dat een speciale strafoplegger optreedt indien overigens ingevolge artikel 39 geen strafoplegger valt aan te wijzen. De bevoegde strafoplegger ingevolge artikel 39 kan ook een onderofficier zijn, met name in het geval dat een onderofficier het commando waarneemt (vide artikel 39, tweede lid).

In verband met het voorgaande wordt voorgesteld de redactie enigszins te wijzigen.

Artikel 40 wordt gelezen:

De bevoegdheid om krijgstuftelijke straf op te leggen aan militairen, die aan boord van een oorlogsvaartuig zijn ingescheept, komt uitsluitend toe aan de commanderende officier van dat oorlogsvaartuig en aan iedere boven die commandant gestelde meerdere.

Artikel 41 wordt gelezen:

De bevoegdheid om de in de artikelen 3—5 vermelde straffen aan de

onder zijn bevelen staande militairen op te leggen komt mede toe aan:

1e. elke hoofdofficier van de landmacht en de luchtmacht;
2e. de commandant van een compagnie, een escadron, een batterij of van een squadron van de luchtmacht en iedere daarmee gelijk te stellen, door Onze Minister van Marine of van Oorlog aangewezen, commandant;

3e. iedere boven een onder 2e genoemde commandant gestelde meerdere;

4e. de officier detachementscommandant behalve indien het detachement aan boord van een oorlogsvaartuig is ingescheept; behoudens dat de straf van streng arrest aan officieren alleen door de hoofdofficier detachementscommandant en die van verlaging en van plaatsing in een tuchtklasse door geen der bovengenoemden mogen worden opgelegd.

Bij ontstentenis of afwezigheid van een commandant gaat de hem bij dit artikel toegekende bevoegdheid over op degene, die met de waarneming van het commando is belast, behoudens dat de straf van streng arrest aan officieren alleen door de hoofdofficier waarnemend detachementscommandant mag worden opgelegd.

In artikel 41, eerste lid onder 2e worden de woorden „Marine of van Oorlog” vervangen door: Defensie.

ad artikel 41, onder 2e.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Artikel 42 wordt gelezen:

De in artikel 39 vermelde bevoegdheid komt mede toe aan de garnizoens- of plaatselijke commandant, ten aanzien van alle zich ter plaatse van zijn commandement bevindende mindere militairen en militairen van lagere rang of van mindere ouderdom in rang dan hij zelf heeft, wanneer zich ter plaatse geen tot straffen bevoegde meerdere van de militair, die het vergriep beging, bevindt en de behandeling van de zaak geen uitstel kan lijden.

Deze bevoegdheid strekt zich niet uit tot oplegging van de straf van streng arrest aan officieren en die van verlaging en van plaatsing in een tuchtklasse.

ad artikel 42.

Zoals reeds in de memorie van antwoord is opgemerkt, zijn de ondergetekenden bereid gevolg te geven aan de in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte wens om de strafbevoegdheid van de garnizoenscommandant in te perken. Volgens de voorgestelde tekst zal de garnizoenscommandant slechts strafbevoegdheid hebben, indien de zaak geen uitstel kan lijden en de normaal tot straffen bevoegde commandant geen kennis van de zaak kan nemen.

Artikel 45 wordt gelezen:

Het voorlopig arrest, bedoeld in het voorgaande artikel, duurt niet langer dan vierentwintig uur.

ad artikel 45.

Mede in verband met de ter zake in het voorlopig verslag gemaakte opmerking menen de ondergetekenden, dat de duur van het voorlopig krijgstuuchtelijk arrest zonder bezwaar tot ten hoogste 24 uur kan worden beperkt.

In het tweede lid van artikel 46 wordt achter „genoemde” ingevoegd: of in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea met de opsporing van strafbare feiten belaste.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nederlands Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

Aan het artikel wordt een nieuw derde lid toegevoegd, luidende:
Onze Minister van Marine kan ten aanzien van door hem aan te wijzen eenheden der zeemacht bepalen dat de verdachte in bepaalde gevallen niet door de strafoplegger zelve behoeft te worden gehoord, doch dat dit verhoor kan plaats vinden door een door de strafoplegger aan te wijzen officier.

In de bovenstaande alinea wordt het woord „Marine” vervangen door het woord: Defensie.

In het eerste lid van artikel 47 wordt in plaats van „de commanderende officier in de maritieme directie of die van het korps, het wapen, het dienstvak, de dienstafdeeling of de inrichting, waartoe de verdachte behoort,” gelezen: de betrokken commanderende officier.

Aan de bovenstaande alinea wordt een volzin toegevoegd, luidende:

De woorden „het hoofd van het daarbij betrokken departement van Marine of van Oorlog” worden vervangen door de woorden: Onze Minister van Defensie.

ad artikelen 46 en 47.

De in de artikelen 46 en 47 voorgestelde wijzigingen hangen samen met de gewijzigde status van Nederlands Nieuw-Guinea en met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog.

In artikel 49 wordt onder *b* vóór „den arrestoplegger” ingevoegd: zo mogelijk.

Artikel 50 wordt gelezen:

Bevoegd om, hetzij in een buitengewoon geval de uitvoering van een krijgstuuchtelijke straf te schorsen, hetzij een krijgstuuchtelijke straf of de omschrijving der strafreden of beide te wijzigen dan wel de straf te niet te doen, zijn:

a. de strafoplegger;

b. iedere boven deze gestelde tot straffen bevoegde meerdere, echter niet zonder zo mogelijk de gestrafte en de strafoplegger te hebben gehoord; wijziging van de straf of van de omschrijving van de strafreden ten nadele van de gestrafte vindt niet plaats dan nadat hij is gehoord.

Wijziging van de straf of de omschrijving van de strafreden of tenietdoening van de straf krachtens het voorgaande lid kan na beklag niet meer geschieden door de strafoplegger en de in artikel 61 bedoelde meerdere en is na het inroepen van de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof uitgesloten.

Indien de straf wordt ondergaan elders dan waar zij is opgelegd komt de bevoegdheid om haar uitvoering te schorsen mede toe aan de commanderende officier of de detachementscommandant, onder wiens bevelen de gestrafte alsdan staat, echter niet zonder de gestrafte en zo mogelijk de strafoplegger te hebben gehoord.

Hij die van zijn bevoegdheid tot wijziging van de straf of van de omschrijving van de strafreden gebruik heeft gemaakt, wordt als strafoplegger beschouwd.

Artikel 51 vervalt.

In het eerste lid van artikel 58 wordt in plaats van „nos 2—6” gelezen: no. 2.

Artikel 58 wordt gelezen:

Wanneer de militaire rechter bij het onderzoek van een aan zijn kennisneming onderworpen zaak

bevindt, dat het feit een krijgstuchtelijk vergrijp, volgens de daarvan in artikel 2, onder 1°, gegeven omschrijving, oplevert,

dan wel bevindt, dat het, een in artikel 2, onder 2°, omschreven feit opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan,

dan wel, het ten laste gelegde feit niet bewezen of niet strafbaar achtende, bevindt, dat de beklaagde zich aan een met de zaak samenhangend krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt,

is hij bevoegd hetzij de zaak onder mededeling van alle stukken ter verdere behandeling naar de commanderende officier van de beklaagde te verwijzen, hetzij, indien hij daartoe bijzondere aanleiding aanwezig acht, de zaak verder te behandelen als ware hij de commanderende officier.

In het laatste geval is de militaire rechter indien de beklaagde ter zake van het feit reeds krijgstuchtelijk is gestraft, bevoegd naar bevind van zaken die straf te bevestigen of te wijzigen, al dan niet met wijziging van de omschrijving der strafreden, dan wel die straf teniet te doen. Indien de militaire rechter die straf wijzigt ten gunste van de beklaagde dan wel teniet doet, wordt het ten onrechte door de beklaagde geleden nadeel zoveel mogelijk hersteld.

Heeft de militaire rechter de zaak niet ter verdere behandeling naar de commanderende officier verwezen, dan wordt door deze of de boven hem gestelde meerderen ter zake van het feit geen krijgstuchtelijke straf opgelegd.

ad artikel 58.

Door de voorgestelde wijziging wordt gevolg gegeven aan de in het voorlopig verslag geuite wens, dat de militaire rechter de mogelijkheid krijgt in plaats van een zaak ter krijgstuchtelijke afdoening terug te ver-

wijzen, die zelf krijgstuchtelijk af te doen. Voor het overige moge worden verwezen naar hetgeen in de memorie van antwoord dienaangaande is opgemerkt.

In artikel 60 vervalt het punt aan het slot van het artikel en wordt na het woord „aanmerking” een zinsnede toegevoegd luidende:

en houdt, indien ter zake van dat vergriep of die vergriepen reeds krijgstuchtelijke straf is toegepast, bij de bepaling van de straf met die toepassing rekening.

ad artikel 60.

In artikel 57, tweede lid, is tot uitdrukking gebracht dat de militaire rechter in geval van schuldigverklaring, bij de bepaling van de straf rekening houdt met een ter zake van het feit opgelegde krijgstuchtelijke straf. Ook in het geval van artikel 60, waarin samenhang of verband bestaat tussen strafrechtelijke en krijgstuchtelijke vergriepen is er aanleiding dit beginsel toe te passen. De voorgestelde wijziging strekt er toe dit buiten twijfel te stellen.

In artikel 61 worden tussen de woorden „is” en „bevoegd” ingevoegd de woorden: tenzij de straf is opgelegd door de militaire rechter.

In dit artikel worden de woorden „daarbij betrokken Minister van Marine of van Oorlog” vervangen door de woorden: Minister van Defensie.

ad artikel 61.

Nu in artikel 58 de mogelijkheid is geopend dat de militaire rechter zelf een feit krijgstuchtelijk afdoet, dient artikel 61 aan deze wijziging te worden aangepast. Indien de militaire rechter de zaak krijgstuchtelijk heeft afgedaan heeft de gestrafte het recht hoger beroep in te stellen bij het Hoog Militair Gerechtshof. Er is geen aanleiding en het is ook niet mogelijk daarnaast nog de beklagprocedure van artikel 61 voor hem open te stellen. Het artikel wordt voorts aangepast aan de samenvoeging van de departementen van marine en oorlog.

Het eerste lid van artikel 62 wordt gelezen:

Het beklag moet schriftelijk worden gedaan binnen een termijn van vier dagen, aanvangende met de tweede dag na die waarop de oplegging van de straf ter kennis van de gestrafte is gekomen. In geval van volstrekke verhindering om binnen genoemde termijn beklag te doen vangt die termijn aan zodra de verhindering is opgeheven.

In het derde lid wordt in de eerste volzin in plaats van „Onverminderd het bepaalde bij artikel 50” gelezen: Onverminderd zijn bevoegdheid tot schorsing krachtens artikel 50.

Na artikel 62 wordt ingevoegd:

Artikel 62a

Slechts in geval de straf van verlaging of plaatsing in een tuchtclassie is opgelegd, kan de gestrafte afstand doen van het recht van beklag. Hij dient dit schriftelijk te doen doch niet eerder dan op de tweede dag na die, waarop de oplegging der straf te zijner kennis is gekomen.

In artikel 63 wordt aan het slot het woord „gekomen” vervangen door „gebracht”.

In artikel 64 wordt in plaats van „den derden dag nadat de beslissing daarop te zijner kennis is gekomen” gelezen: de termijn, waarbinnen hij de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof kan inroepen, is verstreken.

Artikel 65 wordt gelezen:

De in artikel 61 genoemde meerdere is verplicht de zaak zodra mogelijk in haar geheel te doen onderzoeken. Hij zal de klager, de strafoplegger, indien deze zulks verlangt of het onderzoek dit vordert, voorts, indien en voor zoverre daartoe termen zijn, de door beiden opgegeven of andere getuigen en deskundigen zo mogelijk in persoon ondervragen of anders door een tot straffen bevoegde meerdere doen ondervragen.

Is ook dit laatste niet doenlijk, dan kan de ondervraging door de in het voorgaande lid genoemde meerdere schriftelijk of van zijnentwege door één der in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering genoemde of in Suriname, de Nederlandse Antillen of Nieuw-Guinea met de opsporing van strafbare feiten belaste ambtenaren geschieden.

Nadat het onderzoek is afgelopen beslist de meerdere bij een met redenen omklede beschikking.

De beslissing wordt aan de klager medegedeeld, waarbij hem een afschrift of een uittreksel van de beschikking wordt uitgereikt. Afschrift van de beschikking wordt aan de strafoplegger gezonden.

In de tweede alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen of Nieuw-Guinea” vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 65.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 66 wordt gelezen:

De in artikel 61 genoemde meerdere doet de straf teniet indien hij van oordeel is dat de krijgstuuchtelijke bestraffing behoort te worden ongedaan gemaakt.

Bevindt deze meerdere dat de straf of de omschrijving van de strafreden dan wel beide behoren te worden gewijzigd, dan brengt hij de door hem nodig geachte wijzigingen aan, met dien verstande dat de straf niet kan worden verzwaaard.

Het door de klager ten onrechte geleden nadeel zal zoveel mogelijk worden hersteld.

Artikel 67 wordt gelezen:

Tenzij de straf is tenietgedaan is de gestrafte bevoegd gedurende een termijn van vier dagen, aanvangende met de tweede dag na die waarop de beslissing van de in artikel 61 bedoelde meerdere hem is medegedeeld, de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof in te roepen. In geval van volstreekte verhindering om binnen genoemde

termijn de eindbeslissing in te roepen vangt die termijn aan zodra de verhinderling is opgeheven.

De eindbeslissing wordt ingeroepen door een daartoe strekkend verzoek schriftelijk langs de hiërarchieke weg bij de in artikel 61 bedoelde meerdere in te dienen.

De eindbeslissing wordt steeds geacht met betrekking tot de straf en de omschrijving van de strafreden in hun geheel te zijn ingeroepen.

Slechts in geval de straf van plaatsing in een tuchtklasse is opgelegd kan de klager afstand doen van het recht om de eindbeslissing van het Hof in te roepen. Zulks dient schriftelijk te geschieden, doch niet eerder dan op de tweede dag na die, waarop de beslissing van de in artikel 61 bedoelde meerdere hem is medegedeeld.

Artikel 68 vervalt.

De artikelen 68 en 69 vervallen.

ad artikel 69.

Overeenkomstig de in het voorlopig verslag tot uitdrukking gebrachte wens stellen de ondergetekenden voor de maatregel van het weggagen uit de dienst te doen vervallen. Zoals in de memorie van antwoord reeds is medegedeeld, is in verband hiermede wel een wijziging van de Dienstplichtwet noodzakelijk.

Aan artikel 72 wordt een lid toegevoegd, luidende:

Voorzover artikel 71a van het Wetboek van Militair Strafrecht is toegepast, wordt ook voor de toepassing van deze wet geen tijd van oorlog aanwezig geacht.

De bovenstaande alinea wordt vervangen door:

Voor de toepassing van deze wet wordt slechts tijd van oorlog aanwezig geacht, voorzover ook tijd van oorlog aanwezig is in de zin van de artikelen 71 of 71a van het Wetboek van Militair Strafrecht.

ad artikel 72, tweede lid.

De voorgestelde wijziging vloeit voort uit de wijziging in de oorspronkelijk voorgestelde tekst van artikel 71a van het Wetboek van Militair Strafrecht.

Artikel 72a en het tweede lid van artikel 74 vervallen.

Artikel III

De Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof, gearresteerd bij besluit van den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden van 20 juli 1814, *Stb.* 85, wordt gewijzigd als volgt:

Na artikel 55 worden vier nieuwe artikelen ingevoegd:

Artikel 56

Indien een krijgstuhtelijk gestrafte krachtens artikel 67 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing van het Hof inroept zal dit de zaak zo spoedig mogelijk in haar geheel onderzoeken.

Alvorens een beslissing te nemen zal het Hof de klager en, indien

het zulks nodig oordeelt, de in artikel 61 van de Wet op de Krijgstucht genoemde meerdere, de strafoplegger, de door dezen of de klager opgegeven getuigen en deskundigen, mitsgaders de getuigen en deskundigen, welke het Hof ambtshalve heeft ingeroepen, zo mogelijk in persoon ondervragen of door een commissaris doen ondervragen.

Indien de te ondervragen persoon zich buiten Nederland bevindt, kan het Hof de ondervraging opdragen aan de president van een krijgsraad of aan een officier-commissaris.

De getuigen en deskundigen worden zo mogelijk onder ede gehoord. Artikel 284 tweede lid van het Wetboek van Strafvordering is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 57

Indien de ondervraging op een der wijzen in het voorgaande artikel genoemd niet doenlijk is, kan deze, hetzij schriftelijk, hetzij door een der in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering genoemde of in Suriname, de Nederlandse Antillen en Nieuw-Guinea met de opsporing van strafbare feiten belaste ambtenaren, dan wel door een tot straffen bevoegde meerdere geschieden.

In de bovenstaande alinea worden de woorden „Suriname, de Nederlandse Antillen en Nieuw-Guinea“ vervangen door de woorden: Suriname of de Nederlandse Antillen.

ad artikel 57.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel 58.

Het Hof doet de straf te niet indien het van oordeel is dat de krijgstuhtelijke bestraffing behoort te worden ongedaan gemaakt.

Bevindt het Hof dat de straf of de omschrijving van de strafreden dan wel beide behoren te worden gewijzigd, dan brengt het de door hem nodig geachte wijzigingen aan, met dien verstande dat de straf niet kan worden verzwaaard.

Artikel 59.

De beslissing wordt bij een met redenen omklede beschikking genomen en in het openbaar uitgesproken.

Een afschrift van de beschikking wordt gezonden aan de in artikel 61 van de Wet op de Krijgstucht genoemde meerdere, aan de strafoplegger en aan de klager en desverlangd aan Onze Minister van Marine of van Oorlog naar gelang de klager tot de zeemacht, dan wel tot de land- of luchtmacht behoort.

Aan de klager kan in plaats van een afschrift een uittreksel worden gezonden.

Het door de gestrafte ten onrechte geleden nadeel zal zoveel mogelijk worden hersteld. Hieromtrent kunnen door Ons regelen worden gesteld.

In de tweede alinea worden de woorden „Marine of van Oorlog naar gelang de klager tot de zeemacht, dan wel tot de land- of luchtmacht behoort.” vervangen door het woord: Defensie.

ad artikel 59.

De voorgestelde wijziging houdt verband met de samenvoeging van de departementen van marine en van oorlog tot één departement van defensie.

Artikel IV

Wij kunnen bepalen, dat vreemde militairen en een vreemde krijgsmacht voor de toepassing van door Ons aan te wijzen wettelijke bepalingen worden gelijkgesteld met Nederlandse militairen dan wel de Nederlandse krijgsmacht.

Artikel V

Het Wetboek van Militair Strafrecht, en de Wet op de Krijgstucht wordt geacht mede te zijn vastgesteld ter uitvoering van artikel 6 van de Defensiewet voor Suriname, artikel 6 van de Defensiewet voor de Nederlandse Antillen en artikel 167 van de Bewindsregeling Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea wordt de komma achter het woord „Suriname” vervangen door het woord: en.

Het gestelde achter het woord „Antillen” vervalt.

ad artikel V.

Nu Nederlandse Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Artikel VI

1. Ingetrokken worden:

a. 1°. Het Wetboek van Militair Strafrecht voor Nederlands-Indië (*Stb. voor Ned.-Indië* 1934, no. 167);

2°. Het Wetboek van Krijgstucht voor Nederlands-Indië (*Stb. voor Ned.-Indië* 1934, no. 168).

b. 1°. Het Surinaamsch Wetboek van Militair Strafrecht;

2°. Het Surinaamsch Reglement van Krijgstucht;

3°. De voorzieningen aangaande de toepassing van voorwaardelijke veroordeling van militairen in de kolonie Suriname.

c. 1°. Het Wetboek van Militair Strafrecht voor de kolonie Curaçao;

2°. Het Reglement van Krijgstucht voor de kolonie Curaçao.

d. Het Koninklijk besluit van 22 oktober 1942, *Stb. C 65*.

2. Op hetzelfde tijdstip vervallen alle wettelijke bepalingen tot wijziging of aanvulling van de regelingen, die in de in het eerste lid genoemde wetten en besluiten zijn gegeven.

Artikel VII

1. Deze rijkswet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

2. Zij is verbindend voor Nederland, Suriname, de Nederlandse Antillen en Nederlands Nieuw-Guinea.

In de bovenstaande alinea 2. wordt de komma achter het woord „Suriname“ vervangen door het woord: en.
Het gestelde achter het woord „Antillen“ vervalt.

ad artikel VII.

Nu Nederlands Nieuw-Guinea een nieuwe status heeft gekregen, dient vermelding van dit gebied in het wetsontwerp achterwege te blijven.

Lasten en bevelen, dat deze rijkswet in het *Staatsblad*, het *Gouvernementsblad* van Suriname, het *Publicatieblad* van de Nederlandse Antillen en het *Gouvernementsblad* van Nederlands Nieuw-Guinea zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

In de bovenstaande alinea wordt de komma achter het woord „Suriname“ vervangen door het woord: en.

De zinsnede „en het *Gouvernementsblad* van Nederlands Nieuw-Guinea“ vervalt.

Gegeven

De Minister van Justitie,

De Minister voor Defensie,

De Minister van Defensie,

De Minister van Zaken Overzee.

Wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht

Aan het bovenstaande intitulé wordt toegevoegd een zinsnede, luidende:

en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht.

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben dat het wenselijk is de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie te wijzigen;

Aan de derde alinea wordt achter het woord „wijzigen“ een zinsnede toegevoegd, luidende:

en voorts de Dienstplichtwet te wijzigen in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht.

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen

overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

De Beginselenwet gevangeniswezen, vastgesteld bij de wet van 21 december 1951, *Stb.* 596, wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 32 wordt in plaats van „de tot hechtenis veroordeelden” gelezen: de tot hechtenis of militaire detentie veroordeelden.

Na artikel I wordt een nieuw artikel II ingevoegd, luidende:

De Dienstplichtwet wordt gewijzigd als volgt:

A. Artikel 22, eerste lid onder c, vervalt.

B. Artikel 42, eerste lid onder c, wordt gelezen:

c. die door herhaald wangedrag blijkt ongevoelig te zijn voor krijgstuchtelijke bestraffing en deswege niet in de dienst gehandhaafd kan worden;

C. Aan artikel 42 wordt toegevoegd een nieuw lid, luidende:

Het ontslag van een dienstplichtige, als bedoeld in het eerste lid onder c, geschiedt door de Minister op voordracht van een der in artikel 39 van de Wet op de Krijgstucht genoemde officieren, onder wiens bevel die dienstplichtige staat.

ad wijziging Beginselenwet.

Door het vervallen van artikel 69 van de Wet op de krijgstucht — het weggagen uit de dienst — is een aanvulling van de Dienstplichtwet noodzakelijk geworden. Terwijl de militaire ambtenarenreglementen voor militaire ambtenaren in dit opzicht voldoende voorzieningen bevatten, is dit ten aanzien van dienstplichtigen niet het geval. De voorgestelde wijzigingen strekken er toe het mogelijk te maken een dienstplichtige te ontslaan, die door herhaald wangedrag blijkt ongevoelig te zijn voor krijgstuchtelijke straffen en deswege niet in de dienst kan worden gehandhaafd.

Artikel II

Deze wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

Het bovenstaande artikel wordt vernummerd tot III.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Justitie,

De Minister van Defensie,

De Minister van Justitie,

A. C. W. BEERMAN.

De Minister van Defensie,

S. H. VISSER.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

In naam des Konings

In verband met de hiervoren opgenomen wijziging van het militaire strafprocesrecht, enz. nemen wij hieronder enige opmerkingen over uit de studie „In naam des Konings” door Mr. H. J. MARIUS GERLINGS in het Rechtgeleerd Magazijn Themis 1962, blz. 543 e.v. (blz. 547/550). (*Red. M.R.T.*)

De Hoge Raad heeft gemeend, dat geen wettelijke bepaling voorschrijft, dat de rechter de „formule” („Rechtdoende in Naam der Koningin” (*Red.*)) moet uitspreken. Hier heeft zich weer gewroken, dat men iedere wet als een eigen wereldje beschouwt, in plaats van te letten op de wil van *de* wetgever, van welke wil iedere wet een uitdrukkingsvorm is. Alleen door alle wetten in hun onderling verband te bezien, kan men tot een sluitend geheel komen. Dit geldt wel zeer in het bijzonder wanneer het gaat om algemene beginselen. Voor wie oog heeft voor het sacrale element in het rechtsproces is hier geen twijfel. Maar ook hem, die alleen maar wil letten op het openbare en mondelinge karakter van de procedure, is het duidelijk, dat de legitimatie, gelijk alle andere van belang zijnde elementen ten processe, behoort te worden uitgesproken. Wie dit niets zegt, moeten wetsteksten worden voorgehouden. Maar het voorschrift in de Grondwet, hoe vanzelfsprekend ook, blijkt dus niet waterdicht te zijn. Men kan anders interpreteren en de Hoge Raad heeft het anders geïnterpreteerd. Het argument, dat „ten aanzien van vonnissen in strafzaken in geen wetsbepaling is voorgescreven het bezigen eener formule waaruit zou moeten blijken dat „in naam des Konings” is rechtgesproken”¹⁾ zegt echter niets. Want wanneer men met mij aanneemt, dat reeds de Grondwet het voorschrift bevat, dan spreekt het vanzelf, dat het niet ook nog eens in iedere afzonderlijke wet behoeft te worden gesteld. Toch, het voorschrift *is* in een afzonderlijke wet vervat; daar heeft de Hoge Raad blijkbaar niet aan gedacht. Maar die wet is ontworpen vóór de totstandkoming van onze Grondwet. Omdat toen nog niet een dergelijk voorschrift krachtens een Grondwet algemeen gold, is men blijkbaar begonnen het voorschrift alvast op te nemen in de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof, gearresteerd bij Besluit van den Souvereinen Vorst van 20-7-1814, No. 27 (S. 85), „den Raad van State gehoord en met gemeen overleg van de Staten-Generaal dezer Landen.” Art. 17 van de Instructie schreef voor: „Het Hof oefent het Regt uit in naam van den Souvereinen Vorst, *en maakt daarvan uitdrukkelijk melding in alle* deszelfs gewijsden”²⁾.

¹⁾ H.R. (strafk.) 10-4-1911, *W.* 9180.

²⁾ De cursivering wordt nu aangebracht. Het ontwerp Instructie voor het H.M.G. bevatte de volgende tekst: „Het Hoog Militair Gerechts-Hof oefent het regt uit in den naam en van wege de Hooge overheid. Het maakt daarvan uitdrukkelijk gewag in alle deszelfs gewijsden door de woorden *regt doende in den naam en van wege de Hooge overheid.*” De Raad van State merkte op, dat bepaald diende te worden, dat het Hof Regt spreekt uit Naam van den Souvereinen Vorst.

Het is ondenkbaar, dat voor het Hoog Militair Gerechtshof zou zijn voorgeschreven dat in *alle* gewijsden *utidrukkelijk* moest worden *melding gemaakt* dat het Hof het Regt uitoefent in naam van de Vorst, terwijl men datzelfde niet zou hebben gewenst met betrekking tot de gewijsden van de Hoge Raad. Op 29 maart 1814 kwam de „Grondwet van den Staat der Vereenigde Nederlanden” tot stand. De Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof was toen natuurlijk al in een zo ver gevorderd stadium van voorbereiding, dat men het ontwerp niet meer zal hebben omgewerkt, het aanpassende aan de bepalingen van de Grondwet. Maar — zoals gezegd — het is duidelijk, dat, toen eenmaal de bepaling, zij het in afwijkende bewoordingen, in de Grondwet was gesteld voor alle rechtspraak, het geen zin meer had het voorschrift in iedere afzonderlijke proceswet te herhalen³⁾.

Zowel in de „Regtspleging voor het krijgsvolk te lande” alsook in die „voor het krijgsvolk te water”⁴⁾, welke Regtplegingen tegelijk met de zojuist genoemde Instructie zijn gearresteerd, komt een bepaling voor, die met art. 47 van de Instructie correspondeert⁵⁾. Merkwaardig daarbij echter is, dat die bepaling op een zo vreemde plaats staat. Niet immers (zoals het geval is bij de instructie voor het H.M.G.) komt deze bepaling voor als eerste in het hoofdstuk „van de regtsmacht” van het rechterlijke College, maar ergens in het hoofdstuk „Van de Auditeurs-Militair.”⁶⁾ De bepaling staat daar indirect, immers niet rechtstreeks gericht tot de Rechter, maar via een voorschrift, dat geldt voor het Openbaar Ministerie: „zij” (d.w.z. de Auditeurs-Militair, respectievelijk de Fiscaal) „zullen alle procedures aanvangen voor de Krijgsraden, dezelve vervolgen en zoo verre brengen dat, in den naam van den Souvereinen Vorst, daarin kan worden regt gesproken.” Hier wordt dus het in den naam van den Souvereinen Vorst rechtspreken als zo vanzelfsprekend beschouwd, dat het niet voor de Krijgsraad behoefde te worden voorgeschreven. Het werd slechts volledigheidshalve vermeld in de instructie voor het O.M.⁷⁾ Maar toch, het O.M., tevens *secretaris* van de Krijgsraad, had een zo belangrijke functie als adviseur van de Krijgsraad, dat het er hier als het ware aan werd herinnerd dat het er voor moest waken dat de rechtspraak steeds zou geschieden in den naam van den Souvereinen Vorst. Men gelieve te letten op de komma's in de tekst, tussen welke de woorden staan waar het op aankomt. Het is ondenkbaar, dat de bepaling zo zou zijn geredigeerd indien het niet de bedoeling was geweest dat werkelijk alle uitspraken zouden worden gedaan met de ver-

³⁾ De Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht (5-7-1921, S. 841), vermeldt, dat het voorschrift voor het H.M.G. gevoeglijk kon vervallen, „als inhoudende een voorschrift dat reeds voor alle rechtscolleges is opgenomen in artikel 149 der Grondwet.” Niemand heeft dat toen bestreden!

⁴⁾ Regtspleging bij de Landmagt en Regtspleging bij de Zeemagt.

⁵⁾ Landmagt art. 318, later art. 294. Zeemagt art. 251, later art. 254.

⁶⁾ Bij de Zeemagt: „Van den fungerenden Fiscaal en Secretaris.”

⁷⁾ Dat zal wel hiermede verband hebben gehouden, dat het de auditeur-militair, respectievelijk de Secretaris van de Krijgsraad voor de Zeemacht, was, die het door de Krijgsraad gewezen vonnis moest uitspreken.

melding dat zij geschieden in (den) naam van den Souvereinen Vorst. De verscholen plaats waar de bepaling staat met betrekking tot de rechtspleging bij de Krijgsraden is ook daarom zo merkwaardig, omdat zij ieder gewicht ontnemt aan het argument van de Hoge Raad in 1891⁸⁾: „dat gemeld artikel 149, in deze en de vorige Grondwetten *aan het hoofd der algemeene bepalingen* omtrent de justitie geplaatst⁹⁾), niet inhoudt de omschrijving eener in alle rechterlijke vonnissen op te nemen formule, doch het beginsel uitspreekt, dat alom in het Rijk wordt rechtgesproken, niet door den Koning zelven of door zijne gemachtigden, maar door bij de wet aangewezen rechters, echter niet op eigen gezag, maar als vertegenwoordigers van het Koninklijk gezag, anders gezegd, „in naam des Konings”.”

Het is niet duidelijk waarom de redactie der bepalingen met betrekking tot de rechtspleging bij de krijgsraden zozeer afwijkt van die bij het H.M.G.¹⁰⁾, maar het is ondenkbaar, dat men voor de krijgsraden een geheel ander systeem heeft willen scheppen dan voor het H.M.G.. Uit vergelijking van de twee methodes waarop één-en-hetzelfde systeem is beschreven, blijkt tevens, dat aan het niet overal met zoveel woorden voorschrijven dat van het rechtspreken in naam van den Vorst uitdrukkelijk in ieder vonnis melding moet worden gemaakt, geen betekenis mag worden gehecht. Het voorschrift voor het H.M.G. is ongewijzigd gebleven tot het bij de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht (wet van 5-7-1921, S. 841) is vervallen. Maar de genoemde bepalingen in de Regtsplegingen voor de Land- en de Zeemagt gelden nog steeds. Het H.M.G. moest dus tot 1921 en de Krijgsraden moeten dus zelfs thans nog rechtspreken „in den naam van den Souvereinen Vorst”. De bij Koninklijke Boodschap van 7-6-1958 ingediende ontwerpen tot wijziging van de rechtspleging bij de krijgsraden bevatten niet het voorstel deze bepalingen zelfs maar te moderniseren. In feite spreken de Krijgsraden en het H.M.G. recht „Rechtdoende in Naam der Koningin!”, respectievelijk „Rechtdoende in hoger beroep in Naam der Koningin!”.

PERSONALIA.

De Chef van de Generale Staf heeft bij beschikking van 21 december 1962 het militair juridisch bevet verleend aan Mr. G. W. O. RIEP, Luitenant-Kolonel van de Militair Juridische Dienst.

⁸⁾ H.R. (strafkamer) 4-5-1891, W. 6036.

⁹⁾ Hiertegenover zie men hieronder vermeld de willekeurige plaatsing van de dienovereenkomstige bepalingen in de Staatsregelingen.

¹⁰⁾ H. H. A. DE GRAAFF, Leids proefschrift 1957, *De Militair-rechterlijke Organisatie, 1795—1955*, vermeldt hier niets over. Wel, op blz. 148, dat in *overeenstemming met* het voorschrift van art. 99 der Grondwet van 1814 de Provisionele Instructie voor het H.M.G. voorschreef, dat in alle gewijsden van het Hof uitdrukkelijk zou moeten worden vermeld, dat het Hof het recht uitoefende „in naam van den Souvereinen Vorst”. Over de opvatting van de Hoge Raad geen woord. (Men zie daar ook op blz. 71, 93 en 118.)

INGEKOMEN BIJDRAGE

De belegerde vesting en de wetgeving betreffende de landsverdediging

door

Dr. F. H. VAN DER BURG

De woorden van artikel 202 van de Grondwet, in welk artikel wordt gesproken over het overgaan van bevoegdheden van het burgerlijk gezag op het militair gezag, zijn slechts bruikbaar, voor zover het staatsapparaat zodanig gedifferentieerd is opgebouwd, dat men daarin de strijdkrachten als een afzonderlijke organisatie met eigen bevelsstructuur duidelijk kan onderscheiden. Wanneer militairen reeds in vreedstijd belast zijn met het burgerlijk bestuur, verliest de onderscheiding tussen burgerlijke en militaire overheden haar zin. Evenmin lijkt de formulering bruikbaar, daar waar in de bevelsstructuur van de strijdkrachten burgerlijke functionarissen zijn ingevoegd, die niet onder, maar naast de militaire bevelhebbers belast zijn met politieke zaken.¹⁾ Beide punten kunnen geacht worden voor ons land slechts van academisch belang te zijn. Het burgerlijk bestuur door militairen in vreedstijd zou neerkomen op een flagrante grondwetsschennis. De politieke commissarissen zijn in een staat met een wel ontwikkeld meer-partijstelsel moeilijk denkbaar. Een en ander kan echter de aandacht vestigen op een redactionele eigenaardigheid van het grondwetsartikel betreffende de militaire uitzonderingstoestanden. Immers, wat onder burgerlijk- en militair gezag, wat onder burgerlijke- en militaire overheden moet worden verstaan is uit de Grondwet zelf niet duidelijk. Er wordt in het grondwetsartikel gesproken van staat van oorlog en van staat van beleg als waren dit bekende grootheden. In feite ging het in 1887, toen het huidige artikel 202 in de Grondwet werd opgenomen, om uitheemse rechtsverschijnselen, waarvan men eerst na historisch onderzoek kon zeggen, dat zij in Nederland nog juridische betekenis hadden. Achteraf moet men zich afvragen of het wel verstandig was om zich bij de redactie van een grondwetsartikel zo sterk vast te leggen op de termen van een voor ons land executoir verklaard stuk franse wetgeving, waarvan de gelding in Nederland toch niet erg diep tot de rechtsgenoten was doorgedrongen.

De oorsprong van deze redactionele eigenaardigheid ligt bij Thorbecke, die het in zijn Bijdrage tot de herziening der Grondwet een gemis noemde, dat in de ontwerpen voor de grondwetsherziening van 1848 geen voorstel werd gedaan voor een bepaling, „dat het regt om een plaats in staat van beleg te verklaren en de gevolgen van een zoodanige

¹⁾ Over de représentants du peuple uit de franse revolutie: Weygand (Histoire de l'Armée française 11e druk, p. 211), die een niet geheel ongunstig oordeel over hun optreden geeft. Over de veranderingen in de positie van de politieke functionarissen in de strijdkrachten van de U.S.S.R. vindt men belangrijke gegevens in Documents on Soviet Military Law and Administration edited by Harold J. Ber- man and Miroslav Kerner en in de Hoofdstukken II en III van R. L. Garthof Soviet Strategy in the nuclear age.

verklaring door de wet zullen worden geregeld".²⁾ In 1887 heeft men aan deze aansporing zonder veel critiek gevolg gegeven. Men heeft bij het opstellen van het betreffende grondwetsartikel getracht het wezen van de in ons land van kracht zijnde franse wetgeving betreffende de état de guerre en de état de siège weer te geven. Daarbij maakte men gebruik van de woorden burgerlijk- en militair gezag en burgerlijke en militaire overheden, zonder acht te slaan op het feit, dat deze termen niet aansluiten bij het woordgebruik van de overige grondwetsbepalingen (het later ingevoegde artikel 203 grondwet, dat lijdt aan dezelfde redactionele eigenaardigheid, uitgezonderd).

Wat er ook zij van deze redactionele onzuiverheid, de bewoordingen van artikel 202 Grondwet kunnen uiteraard geen betrekking hebben op een drager van het overheidsgezag van zo hoog niveau, dat hij zowel burgerlijke- als militaire autoriteit is. Voor ons land is de vraag op welk niveau het onderscheid tussen militair- en burgerlijk gezag zijn betekenis verliest minder eenvoudig te beantwoorden dan in verschillende andere landen. Enige rechtsvergelijking kan hier van nut zijn. In een land, waar het staatshoofd tevens regeringsleider is, levert deze vraag weinig moeilijkheden op. De uitvoerende macht immers omvat zowel het militaire apparaat als de burgerlijke overheidsdiensten. Het hoofd van de executieve is derhalve zowel een burgerlijke als een militaire autoriteit. De constitutie van de Verenigde Staten, die de trias politica in haar klassieke vorm in praktijk brengt, demonstreert dit duidelijk. De president is „commander in chief of the army and navy of the United States”. Eenvoudig ligt de zaak ook in een land met een parlementaire regeringsvorm, waar de eerste minister niet slechts voorzitter van de ministerraad, maar werkelijk regeringsleider is. Het ligt voor de hand dat daar het opperbevel der strijdkrachten niet aan het staatshoofd, maar aan de eerste minister wordt opgedragen. De Grondwet van West-Duitsland geeft op dit punt een uitdrukkelijke voorziening. Volgens artikel 65a van de Grondwet van Bonn gaat bij „Verteidigungsfall” het opperbevel (Befehls- und Kommandogewalt) over de strijdkrachten over van de minister van Defensie op de bondskanselier. De practijk in Engeland gedurende de laatste wereldoorlog ging in dezelfde richting. De drager van het „dual office” van prime-minister en minister of defense had een zeggenschap over de strijdkrachten, die niet onderdeed voor die van de president-commander in chief.³⁾

De vraag naar het gemeenschappelijke boven burgerlijke en militaire autoriteiten gestelde gezag levert in ons land, waar men niet een regeringsleider in de trant van de Duitse bondskanselier of de Engelse prime minister kent, meer moeilijkheden op.

Bij de behandeling van een wetsontwerp tot wijziging van de Oorlogswet van 1899 in 1916 gaven enige leden van de Tweede Kamer als hun

²⁾ Thorbecke. Bijdrage uitgave C. W. de Vries, p. 108.

³⁾ Zie hierover Chester en Wilson. Organisation of British Central Government, p. 315. Vergelijk ook art. 9 van de Franse ordonnantie betreffende de nationale verdediging van 1959, „le premier ministre, responsable de la Défense nationale, exerce la direction générale et la direction militaire de la défense.

mening te kennen, dat ook de minister van Oorlog ondergeschikt diende te zijn aan het militair gezag.⁴⁾ Deze leden zagen derhalve de minister van Oorlog als een burgerlijke autoriteit in de zin van ons grondwetsartikel betreffende de staat van oorlog en de staat van beleg. Deze mening is gemakkelijk te bestrijden. Men mag immers aannemen, dat de beginselen van Koninklijke onschendbaarheid en ministeriële verantwoordelijkheid ons gehele staatsbestel beheersen, zodat ook de staat van oorlog of de staat van beleg de op het beginsel van de ministeriële verantwoordelijkheid steunende verbondenheid van Koning en minister niet kunnen verbreken, noch de minister van oorlog, als ware hij een afzonderlijke burgerlijke autoriteit, onder het militair gezag plaatsen. Voor de Kroon geldt, wat ook voor een staatshoofd, zoals de president van de V.S., geldt. De uitvoerende macht, aan het hoofd waarvan de Kroon staat, omvat ook de strijdkrachten en derhalve ook het militair gezag. Met de uitspraak, dat de ministers niet beschouwd kunnen worden als burgerlijke autoriteiten, die volgens artikel 202 Grondwet aan de militaire autoriteiten ondergeschikt kunnen worden, wordt overigens geen antwoord gegeven op de vraag naar de ondergeschiktheid van de hoogste militaire autoriteit aan de regering. De beantwoording van deze vraag is niet eenvoudig. In het verslag van de parlementaire Enquêtecommissie blijkt van een veelheid van opvattingen variërend van de overtuiging, dat de opperbevelhebber terzake van het kriegsbeleid volkomen zelfstandig is, tot de mening, dat de opperbevelhebber volledig aan het gezag van de regering is onderworpen en dat het slechts een kwestie van beleid is, dat men de opperbevelhebber een grote mate van armslag moet geven.⁵⁾

Bij de uitspraak over de toepasselijkheid van artikel 202 Grondwet op de ministers is voor zo sterk nuanceverschil geen plaats. Hierbij komt het uitsluitend aan op de juridische-systematische interpretatie van de Grondwet. Deze kent het ministerschap niet als een zelfstandig ambt. De minister is verantwoordelijk raadsman van de Koning. De Kroon is een samengesteld ambt. De staat van oorlog of de staat van beleg kunnen dit ambt niet splitsen en de minister ondergeschikt maken aan het militair gezag. Hoe het samengestelde ambt, de Kroon, zijn gezag tegenover de hoogste militaire autoriteit kan doen gelden en in het bijzonder hoe men de verhouding tussen de ministers en deze hoogste militaire autoriteit moet zien, is daarmee niet uitgemaakt. Duidelijk is wel, lijkt mij, dat de opvatting dat de opperbevelhebber terzake van het kriegsbeleid volkomen zelfstandig is, niet juist kan zijn. De Grondwet staat een zodanige afstand van de macht der Kroon niet toe. Van de andere kant echter lijkt het moeilijk voor betwisting vatbaar, dat het zowel in de instructie voor de opperbevelhebber van 1914 als in die van 1939 gehuldigde stelsel, dat bevelen en opdrachten betreffende het kriegsbeleid slechts gegeven kunnen worden, voorzover de drager van de Kroon daarin is gekend⁶⁾ een geheel eigen vorm van ministeriële verantwoordelijkheid doet ontstaan, welke aanmerkelijk minder ver gaat dan de ministeriële

⁴⁾ Eigeman, Het opperbevel te land en ter zee in en buiten Europa, p. 9.

⁵⁾ Verslag Parlementaire Enquêtecommissie, deel I A, p. 10 e.v.

⁶⁾ Verslag Enquêtecommissie, deel I A, p. 10.

verantwoordelijkheid, waarmee men in normale politieke verhoudingen te maken heeft.⁷⁾

De verhouding tussen de regering en militaire autoriteiten is ongetwijfeld niet een duidelijke verhouding, die nimmer tot vragen aanleiding zal geven. Een belangrijk aspect van deze verhouding is het uitzonderingsrecht van de staat van oorlog en van beleg. Welke waarde moet men in dit verband aan dit uitzonderingsrecht toekennen?

In 1914 werd het van militaire zijde als een ernstig gemis ondervonden, dat niet tegelijk met de mobilisatie de staat van oorlog voor het gehele land werd afgekondigd.⁸⁾ Daarentegen was men in politieke kring niet altijd gelukkig met de uitgebreide bevoegdheden van het militair gezag in de gebieden, waarvoor wel de staat van oorlog was afgekondigd⁹⁾

In de tweede wereldoorlog zijn echter rond de toepassing van de wet van 1899 veel ernstiger moeilijkheden gerezen. In 1939 heeft de regering de uitoefening van het militair gezag zoveel mogelijk beperkt. Bij de afkondiging van de algehele mobilisatie in september 1939 werd — zulks in tegenstelling tot de toezeggingen¹⁰⁾ van de vorige kabinetten en de daarop gebaseerde plannen van de Generale Staf — niet de staat van beleg voor het gehele land afgekondigd. Wel werd voor het gehele land de staat van oorlog afgekondigd, maar de betekenis daarvan werd verzwakt door het gentleman's agreement tussen de regering en de opperbevelhebber, inhoudende, dat het militair gezag bepaalde bevoegdheden, aan hetzelfde toekomende, gedurende de staat van oorlog niet zou uitoefenen.¹¹⁾ Dit gentleman's agreement ging zelfs zover, dat ook de uitoefening van de bevoegdheid tot het gelasten van opruiming, een bevoegdheid derhalve die rechtstreeks noodzakelijk is voor de uitoefening van de militaire taak en die generlei verschuiving in bevoegdheden tussen militaire en burgerlijke organen met zich brengt, werd onthouden.

In beide wereldoorlogen heeft derhalve de toepassing van de wet van 1899 moeilijkheden opgeleverd. De uitgebreide bevoegdheden van het militair gezag, waarin de wet van 1899 voor de staat van beleg voorziet, hebben hun nut niet kunnen bewijzen. Zowel in 1914 als in 1939 was de regering beducht voor de overgang van de bevoegdheden van burgerlijk gezag op militair gezag. Dat zich omtrent een zo belangrijk punt als de buitengewone bevoegdheden van het militair gezag in oorlogsomstandigheden in zo sterke mate verschillen van mening hebben voorge-

7) Op het gebied van de civiele verdediging is deze bijzondere vorm van ministeriële verantwoordelijkheid niet aan de orde. De vraag van de coördinatie van militaire en civiele verdediging is ook mede daarom een interessante vraag, die nader onderzoek verdient.

8) Kapitein P. J. Munnekrede: „De mobilisatie van de landmacht” in „Nederland in den Oorlogstijd”, uitgegeven onder leiding van Prof. H. Brugmans, p. 5.

9) De Enquêtecommissie spreekt van „hen, die op grond van de ondervinding in 1914-1918 huiverig waren om het militair gezag plein pouvoir te geven op grond van en binnen de grenzen van de Oorlogswet 1899”. Verslag deel I A, p. 22.

10) Een nadere precisering van de toezeggingen vindt men in de verklaring van Hooykaas voor de Enquêtecommissie (Verslag deel I C, p. 381).

11) Verslag Parlementaire Enquêtecommissie, deel I A, p. 20.

daan, vormt een ernstig probleem. Op een wet, waarvan de toepassing zo controversieel is gebleken, kan men bij de voorbereiding van de nationale verdediging niet vertrouwen. Het heeft weinig zin de waarde van de wet van 1899 te versterken met een uiteenzetting over het verschil tussen het militair gezag, dat gedurende de jaren 1944-1945 heeft gefunctioneerd op grond van het Besluit op de bijzondere staat van beleg en het militair gezag van de wet van 1899. De nog ernstiger moeilijkheden van de jaren 1944-1945 kunnen de ernstige moeilijkheden van 1914 en 1939 niet uitwissen.

Bij een beschouwing omtrent de staat van beleg van de wet van 1899 is het van belang een vergelijking te maken met de toepassing van de *état de siège* in Frankrijk gedurende de eerste wereldoorlog. Immers de staat van beleg van het Nederlandse recht is te zien als de vertaling van de Franse *état de siège* en men vindt in de geschiedenis van Frankrijk gedurende de eerste wereldoorlog naar alle waarschijnlijkheid het enige voorbeeld, dat een uitzonderingstoestand van deze aard gedurende enige jaren van kracht is geweest in het belang van de landsverdediging.

Toen de oorlog met Duitsland uitbrak meende regering en parlement in Frankrijk het vaderland het beste te kunnen dienen door de leiding van de oorlogvoering nagenoeg geheel te leggen in handen van de opperbevelhebber. „Vous êtes le maître de la guerre et nous ne sommes que vos fournisseurs” aldus de minister van Oorlog Messimy tot de opperbevelhebber.¹²⁾ De staat van beleg vormde zelf geenszins het belangrijkste aspect van de onafhankelijke positie van de opperbevelhebber, maar hij bracht de gedachte van abdicatie van het civiel gezag het meest duidelijk juridisch tot uitdrukking. De considerans van het besluit van 2 augustus 1914, waarin de *état de siège* wordt afgekondigd, wees op de noodzaak „de concentrer tous les pouvoirs entre les mains de l'autorité militaire dans la zone frontrière, aussi bien que sur l'ensemble du territoire national”.¹³⁾ De eerste oorlogsmaanden worden door de Amerikaanse auteur J. C. King aangeduid als „the period of military dictatorship”. De opperbevelhebber verwierf zich een politiek overwicht, dat „for a season, eclipsed Parliament and subordinated the executive power to a minor role of his apologist and advocate”.¹⁴⁾ Het hoogtepunt van de onafhankelijkheid van het Grand Quartier Général werd bereikt toen de regering uitweek naar Bordeaux. Zelfs toen ontmoette de machtsverschuiving van de civiele op de militaire autoriteiten in de openbare mening eerder instemming dan verzet.¹⁵⁾ De positie van de regering was inderdaad zeer moeilijk. De politieke representatie verliest sterk aan betekenis, wanneer het volk zijn vertrouwen rechtstreeks investeert in de opperbevelhebber op een wijze die men in de handboeken van het staatsrecht niet beschreven vindt. Het overwicht van de militaire autoriteiten maakte,

¹²⁾ Citaat bij Renouvin, *Les formes du gouvernement de guerre*, p. 77.

¹³⁾ Citaat bij Renouvin, p. 28.

¹⁴⁾ King, *Generals and Politicians*, p. 13.

¹⁵⁾ De regering en parlement stonden bloot aan spot en misprijzen, o.a. tot uitdrukking komende in de spotnaam *les franc-fileurs*, King p. 29.

nadat de periode van de eerste oorlogsmaanden voorbij was, plaats voor een situatie, waarbij militaire en burgerlijke autoriteiten min of meer naast elkaar gezag uitoefenden, zodat men van staatsverdubbeling zou kunnen spreken. Geleidelijk verwierven regering en parlement zich weer gezag. De militaire autoriteiten bleken niet opgewassen tegen het probleem van de bevoorrading. In 1915 werd een parlementair onderzoek betreffende de uitrusting van het leger ingesteld. De parlementaire controlecommissies slaagden er in steeds verder op militair terrein door te dringen. Deze parlementaire controle impliceerde aanvankelijk nog niet, dat ook de zeggenschap van de regering over het militaire apparaat werd versterkt. De zeggenschap van de regering ontwikkelde zich los van en in zekere zin tegen de parlementaire controle in. Eerst onder het bewind van Clemenceau was er van staatsverdubbeling geen sprake meer en lag het zwaartepunt van het overheidsgezag duidelijk bij de regering, zij het dat Foch, mede door zijn positie als geallieerd opperbevelhebber een zeer grote zelfstandigheid op zuiver militair terrein genoot.

De versterking van het regeringsgezag was gepaard gegaan met een herwaardering van de staat van beleg. In sommige gevallen werd de uitoefening van de openbare orde-bevoegdheid als een onnodig drukken-de last ervaren en in het algemeen leek het regime van de staat van beleg buiten de directie gevechtszone oneigenlijk en onpractisch. King spreekt van „brusque military control over the dayly lives of civilians”.¹⁶⁾ De eis van militaire toestemming voor het overschrijden van de zone des armées had een belangrijke politieke betekenis. Parlementaire inspectie was van deze toestemming afhankelijk. Renouvin is milder in zijn oordeel „Sous l’apostille d’un général, c’étaient les préfets et les maires, c’étaient les fonctionnaires civils, qui continuaient à prendre les mesures de police courante. Le visage de l’autorité n’avait pas changé”.¹⁷⁾ Dezelfde auteur vraagt zich echter af of bij stakingen en onrust in verband met sociale kwesties de ervaring van een burgerlijk ambtenaar niet meer kunnen bereiken. „Il n’était peut-être pas adroit de faire porter aux chefs militaires la responsabilité d’une répression, d’opposer ainsi l’armée au peuple”.¹⁸⁾ Men kwam tot een beperking van het régime van de état de siège door een ministeriële circulaire van 1 september 1915, waarin werd bepaald, dat voor de zone d’intérieur de gewone bevoegdheden ten aanzien van de openbare orde en de politie weer zouden worden uitgeoefend door de maire en de préfet.¹⁹⁾

De vergelijking met de franse ervaringen uit de eerste wereldoorlog leert ons, dat daar aanvankelijk de staat van beleg een element vormde van een veel verder strekkende machtsverschuiving tussen civiele en militaire autoriteiten en dat de volledige toepassing van het uitzonderingsrégime van de état de siège al na zeer korte tijd als niet bevredigend werd beschouwd. Al met al mag men m.i. zeggen, dat hetgeen zich

¹⁶⁾ King p. 25.

¹⁷⁾ Renouvin p. 30-31.

¹⁸⁾ Renouvin p. 31.

¹⁹⁾ Renouvin p. 31.

heeft afgespeeld rondom de toepassing van de *état de siège*, reeds lang voordat Nederland bij de tweede wereldoorlog betrokken raakte, een aanleiding vormde om zich opnieuw te bezinnen op de opzet van de wet van 1899. Het lijkt van belang deze constatering, die achteraf uiteraard enigszins goedkoop is, te doen, omdat in de motiveringen, die thans veel gegeven worden voor de wenselijkheid van de vervanging van de oude Oorlogswet, het totale karakter van de moderne oorlogvoering wellicht te sterke nadruk krijgt. In feite kon men al lang, voordat er sprake was van moderne oorlogvoering, de wet van 1899 verouderd noemen. Bij haar ontstaan was deze wet al niet op de hoogte van de tijd.

Thorbecke had gesproken over in staat van beleg verklaren van een „plaats”. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hij dit woord opvatte in de franse zin van „place forte”. Bij de grondwetsherziening gaf minister Heemskerk als zijn mening te kennen: „De eigenaardige wijze waarop ons land wordt verdedigd zal waarschijnlijk nimmer eischen, dat het gehele land in staat van oorlog of van beleg zal worden verklaard”.²⁰⁾ Deze voorstelling vindt men weerspiegeld in de militaire instructies, die dit onderwerp vóór de eerste wereldoorlog regelden. Volgens deze bepalingen wordt het militair gezag gevormd door fort- en stellingcommandanten en enige andere militaire autoriteiten met bevoegdheid t.a.v. een duidelijk bepaald territorium.²¹⁾ De instructie voor de opperbevelhebber van 1914 wees echter ook deze aan als hoogste drager van het militair gezag voor het gehele gebied van Nederland, voorzover dit in staat van oorlog of staat van beleg zou zijn verklaard.²²⁾ Nu werd in de oorlogsjaren 1914-1918 nimmer het gehele land in staat van oorlog of in staat van beleg verklaard. In beginsel werd echter de mogelijkheid van een hoogste drager van het militair gezag voor het gehele land erkend. Dit punt heeft ook in Frankrijk bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog tot vragen aanleiding gegeven. Daar had men zich vóór 1914 de mogelijkheid van de staat van oorlog of de staat van beleg voor het gehele land niet gerealiseerd. Men was in augustus 1914 verrast bij de afkondiging van de *état de siège* voor geheel de métropole, omdat men leefde in de veronderstelling, dat men in tijd van oorlog zou kunnen volstaan met een gevechtlinie, zoals men zich die herinnerde uit de oorlogen van 1859 en 1870, of dat overeenkomstig de theorie van het *offensive à outrance* het gevechtsterrein zich spoedig zou kunnen verplaatsen naar vijandelijk gebied, waar de gestrengheid van een militaire regering temidden van een vijandelijke bevolking geheel zou passen.²³⁾ De schrijver van een dissertatie, in 1918 aan „l'état de siège politique”²⁴⁾ gewijd, achtte het nodig uitvoerig te betogen, dat afkondiging van de staat van beleg in geheel Frankrijk juridisch geoorloofd was.

²⁰⁾ Citaat bij de Ridder, de Oorlogswet, p. 119.

²¹⁾ Mr. I. Prins, Staatsnoodrecht, p. 65.

²²⁾ De tekst van deze instructie is te vinden in het Verslag van de Parlementaire Enquêtecommissie, deel I B, p. 5.

²³⁾ King, *Generals and Politicians*, p. 18-25.

²⁴⁾ Paul Romain, *L'état de siège politique*, thèse Toulouse 1918, p. 229-233. Renouvin (p. 28) acht de afkondiging juridisch aanvechtbaar.

Onze wet van 1899 wijst m.i. zeer sterk in de richting van een toepassing op beperkte schaal. Tal van bepalingen van deze wet zijn slechts te begrijpen, als men aanneemt, dat de overgang van bevoegdheden op het militair gezag zich afspeelt in gemeentelijk kader of provinciaal kader.

Een van de duidelijkste voorbeelden daarvan is artikel 11 van de wet, volgens hetwelk het militair gezag na overleg met het betrokken burgerlijk gezag zo nodig de maatregelen vaststelt welke genomen moeten worden om te voorzien in het onderhoud der inwoners en de behoeften der bezetting.²⁵⁾ Bij de bepalingen omtrent de verordenende bevoegdheid van het militair gezag (artikelen 10 en 22) bleek de plaatselijke oriëntering zelfs van belang te zijn voor de vraag welke onderwerpen het militair gezag mag regelen. De Hoge Raad was van oordeel, dat het bij deze bepalingen gaat om een afgeleide bevoegdheid en dat derhalve het militair gezag dezelfde verordeningbevoegdheid heeft als de besturen van de lagere publiekrechtelijke lichamen, zodat verordeningen in het belang van 's lands defensie op grond van de artikelen 10 en 22 niet getroffen mogen worden.²⁶⁾ Dit oordeel was misschien onpractisch, maar het geeft een juridisch zuivere en consequente wetstoepassing.²⁷⁾

De plaatselijke oriëntering vindt ongetwijfeld zijn verklaring in de historische afstamming van onze Oorlogswet. De wetgever van 1899 erkende door het intrekken van de franse wet van 10 juli 1791, concernant la conservation et classement des Places de guerre et Postes militaires, la police des Fortifications et autres objects y relatifs haar historische afkomst. Deze franse wet, waarvan de begrippen staat van oorlog en staat van beleg inderdaad afkomstig zijn, had, zoals de titel aangeeft, slechts betrekking op vestingen en geeft bepalingen omtrent de overgang van bevoegdheden ten aanzien van „l'ordre et la police intérieure”, (welke woorden klaarblijkelijk als voorbeeld hebben gediend voor de in de Grondwet voorkomende, maar voor het huidige taalgebruik moeilijk verstaanbare combinatie openbare orde en politie). De wet van 1791 vraagt zelf weer om een nadere verklaring. Zij past slecht in de politiek-militaire verhoudingen van die tijd. In het allereerste begin van de revolutie (augustus 1789) kende de Assemblée Constituante aan de plaatselijke besturen de bevoegdheid toe om voor de handhaving van de openbare orde bijstand van het leger te vorderen. Dit betekende een belangrijke inbreuk op de macht des konings, die tot dan toe alleen over het leger kon beschikken. De theorie van de volksovereïniteit verdroeg niet dat het leger een element vormde in het spel van politieke krachten. Het moest worden gebonden aan het gezag van de volkswil en als representanten van de volkswil kwamen in de aanvang van de revolutie

²⁵⁾ Vgl. Schepers, Enkele grondslagen van een nieuwe Wet op de Staat van Oorlog en de Staat van Beleg, M.R.T. 1951, p. 741.

²⁶⁾ H.R. 24 juni 1918, W.10282.

²⁷⁾ In deze zin ook De Ridder, p. 61. Felle kritiek ontmoette deze jurisprudentie bij Eigeman in zijn bijdrage in de bundel Nederlands Administratief Recht, p. 523. De conclusie die Eigeman trekt uit het arrest van de H.R. van 14 oktober 1918, W.10323 nl. dat de H.R. een vrijwel algemene verordeningbevoegdheid voor het militair gezag erkent, lijkt mij niet voldoende gegrond.

vooral de plaatselijke bestuurders in aanmerking.²⁸⁾ De opvatting van de revolutionaire wetgever over de positie van het leger werd duidelijk tot uitdrukking gebracht in een thans klassieke formulering uit hetzelfde jaar 1791. „La force armée est essentiellement obéissante. Nul corps armée ne peut exercer le droit de délibérer” (Besluit van 6-12 december 1791). De wet van 1791 past dus slecht bij de geest van de tijd, tenzij men aanneemt dat zij slechts bestaande bevoegdheden van militaire autoriteiten verlengt of wellicht zelfs bestaande bevoegdheden beperkt. Leest men de wet nauwkeurig dan ziet men, dat de overgang van bevoegdheden van militaire autoriteiten daarin geenszins op de voorgrond staat. De wet geeft een algemene regeling betreffende de in een bijlage bij de wet met name opgesomde vestingen. Het grootste deel daarvan bestaat uit bepalingen omtrent bebouwingen en beplantingen in de nabijheid van de vestingen, omtrent de vestingwerken zelf, omtrent de militaire bezetting. Men vindt ook een zevental artikelen over handhaving van de openbare orde en de politie. De wet onderscheidt in dit opzicht drie rechtstoestanden: de *état de paix*, de *état de guerre* en de *état de siège*. In de *état de paix* wordt de politie uitgeoefend door civiele autoriteiten. De militaire autoriteiten oefenen dan slechts gezag uit over de troepen in de vesting. In de *état de guerre* blijven de burgerlijke autoriteiten verantwoordelijk voor de orde en de politie, maar zij moeten gevolg geven aan de vorderingen van de militaire autoriteiten, om de maatregelen van orde en politie te nemen, die van belang zijn voor de veiligheid van de vesting. Gedurende de *état de siège* gaan de bevoegdheden van de burgerlijke autoriteiten ten aanzien van de openbare orde en de politie over op de militaire commandant. Het wetgevend lichaam of in zijn afwezigheid de koning beslist over de *état de guerre*. De *état de siège* is een feitelijke toestand, die intreedt wanneer de vesting wordt aangevallen of wanneer de verbindingen zijn verbroken. De veronderstelling, dat de wet van 1791 de bevoegdheden van de militaire autoriteiten niet uitbreidt, maar beperkt, vindt een duidelijke bevestiging in de *Ordonnance du Roi, pour régler la Service dans les Places et dans les Quartiers* van 1 maart 1768.²⁹⁾ Volgens deze ordonnantie hebben de militaire commandanten ook in vreedstijd in ruime mate bemoeienis met de openbare orde in de versterkte plaatsen. Zij moeten optreden tegen bedelaars, tegen baldadige personen en tegen de filles débauchées. Op hen rust ook de verantwoordelijkheid om de binnenkomende vreemdelingen te registreren. Wel blijkt uit de ordonnantie duidelijk, dat de burgers in de versterkte plaatsen niet onder de militaire rechtspraak vallen. Gearresteerde burgers moeten door de militaire commandanten worden overgegeven aan de gewone rechters.³⁰⁾ De militaire competentie

²⁸⁾ De voorkeur voor de plaatselijke besturen is m.i. een natuurlijk verschijnsel bij een revolutie, die niet wil volstaan met wisseling van functionarissen bij gelijkblijvende structuren, maar die de structuren zelf wil veranderen. De opbouw van deze structuren moet van onderop beginnen.

²⁹⁾ Een exemplaar van deze ordonnantie is aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek.

³⁰⁾ De wet van 1791 regelde niets omtrent de competentie van de militaire rechtbanken en dit is weer verklaarbaar als men aanneemt, dat deze wet ten doel

eindigt klaarblijkelijk op de grenslijn tussen politie en justitie. De wet van 1791 kende de ordehandhaving in vreedstijd toe aan de officiers municipaux. De ordonnantie van 1768 maakt ook melding van officiers municipaux, maar deze hebben in de ordonnantie geen ruimere taak dan het verrichten van hulpwerkzaamheden voor de militaire autoriteiten voornamelijk t.a.v. de legering van militairen. Vergelijking van de beide regelingen rechtvaardigt m.i. de conclusie, dat, gezien tegen de achtergrond van het voordien in vestingen geldende régime, de wet van 1791 vooral de betekenis had van een nieuwe algemene regeling betreffende versterkte plaatsen, waarin in overeenstemming met de waardering, die men destijds voor de gemeentelijke zelfstandigheid had, aan de gemeentelijke autoriteiten de verantwoordelijkheid voor de openbare orde in vreedstijd werd toebedeeld. Bij het ontstaan van de wet lag de nadruk dus vooral op de beperking van de militaire bevoegdheden in vreedstijd. Naarmate nu de herinnering aan het vroeger voor vestingen geldende régime vervaagde, moest evenwel de betekenis van de wet van 1791 zich wijzigen. Maakt men de wet los van haar historische achtergrond dan is zij de draagster van een hefboommechanisme om de macht van constitutionele autoriteiten over te dragen, waarbij de beperking tot vestingen niet meer van zelf spreekt. Een dergelijk mechanisme moest de fantasie van de tijdgenoten prikkelen. Zou men de werkingssfeer daarvan kunnen uitbreiden, dan vindt men in het hefboommechanisme een belangrijk politiek instrument. Nog voordat de état de siège zijn nut had kunnen bewijzen bij de verdediging van Frankrijk tegen buitenlandse vijanden, werd naast de état de siège réel (de toestand in een belegerde vesting) de état de siège fictif of état de siège politique gecreëerd. Politieke haast bij deze nieuwe vorm van de état de siège veroorzaakt overigens een juridische struikeling. Toen Kellerman in opdracht van het directoire het opstandige Lyon bedwong, was de état de siège slechts een woord, dat een schijn van recht moest geven aan de aantasting van de wettelijke bevoegdheden van de stedelijke bestuurders.³¹⁾

De wettelijke regeling van de état de siège politique kwam eerst naderhand tot stand. Bij het beoordelen van deze buitenwettelijke staat van beleg, mag men overigens niet vergeten, dat van het procédé van de staat van beleg ongetwijfeld een zekere suggestie in de richting van extrapolerende wetstoepassing uitging. Als men de historische achtergrond van de wet van 1791 eenmaal buiten beschouwing laat, dan is het niet duidelijk waarom het procédé van de staat van beleg beperkt moet blijven tot vestingen, en dan ligt het voor de hand de wet van 1791 te zien als de uitdrukking van een meer algemeen beginsel, volgens hetwelk ter-

had militaire bevoegdheden te beperken. Ook in het huidige Nederlandse recht staat de competentie van de militaire rechtbanken over de burgers los van de regeling van de staat van oorlog, en de staat van beleg. Hetzelfde geldt voor de franse wetgeving. Op dit punt bestaat er een belangrijk verschil met de martial law van het engelse en amerikaanse recht waarbij men evenzeer moet denken aan militaire rechtspraak over burgers als aan militaire competentie op het gebied van de openbare orde.

³¹⁾ Vgl. W. F. Prins, Noodstaatsrecht, Themis 1956, p. 89.

wille van de bestrijding van acute staatsnood inbreuk mag worden gemaakt op constitutionele bevoegdheden. Een zodanig ruim beginsel kan men echter ook inroepen om de aanvulling van te beperkte bevoegdheden van geschreven noodrecht te rechtvaardigen.

Het procédé van de staat van beleg bevat het eigenaardige element, dat autoriteiten die normaliter geen verantwoordelijkheid hebben ten aanzien van de openbare orde, als het ware in reserve staan om deze verantwoordelijkheid en de daaraan verbonden bevoegdheden over te nemen van de normaal verantwoordelijke en bevoegde autoriteiten, ook al hebben deze zelf nog wel de feitelijke mogelijkheid om op te treden. Vanuit het Reglement van 1768 is dit wel verklaarbaar. Vóór 1791 droegen immers juist militaire autoriteiten de verantwoordelijkheid voor de openbare orde. De wet van 1791 erkende de verantwoordelijkheid van burgerlijke autoriteiten voor vreedstijd, maar hechtte klaarblijkelijk zoveel waarde aan het militaire karakter van de vestingen en versterkte plaatsen, dat zij voor de *état de guerre* gedeeltelijk en voor de *état de siège* geheel vasthield aan het régime van de Ordonnantie van 1768. De militaire commandant was de aangewezen reserve voor de *état de siège*. Tot dan was hij immers de normale openbare orde-autoriteit. Sinds de historische situatie waarmede de wetgever van 1791 nog rekening moest houden, echter tot de historie is gaan behoren staat de vraag van de reserve-plaats van de militaire autoriteiten ten aanzien van de openbare orde-taak in een geheel ander licht.³²⁾

De gedachte van de reserve-verantwoordelijkheid van de militaire autoriteiten is voortgesproten uit het concrete historische feit van de samenhang tussen de wet van 1791 en de ordonnantie van 1768. Het ligt voor de hand dat de invloed van deze historische feiten beperkt blijft tot Frankrijk en de landen wier wetgeving op dit stuk op Frankrijk geïnspireerd zijn. In Engeland wordt de *état de siège* beschreven als een eigenaardig uitheems verschijnsel. Martial Law is slechts een beperkt verwante rechtsfiguur. Over de geoorloofdheid van Martial Law in Groot Brittannië zelf, bestaat verschil van mening.³³⁾ Wat de Verenigde Staten betreft, heeft nog steeds betekenis het arrest *ex parte Milligan*.³⁴⁾ In deze uitspraak wordt de bevoegdheid van militaire commandanten op grond van een beroep op Martial Law „to suspend all civil right and their remedies, and subject citizens as well as soldiers to the rule of his will” met kracht afgewezen, echter met de belangrijke restrictie:

³²⁾ De gedachte van de reserve-verantwoordelijkheid der militaire autoriteiten vindt een merkwaardige illustratie in de door de generaal De Gaulle opgetekende woorden van generaal Weygand uit een gesprek met hem enige dagen voor de capitulatie van Frankrijk in 1940: „Ah! si j'étais sûr que les Allemands me laisseraient les forces nécessaires pour maintenir l'ordre!...” Gen. De Gaulle *memoires I (livre de poche)* p. 59.

³³⁾ Dicey. *Law of the Constitution*, editie 1939, p. 287 e.v. Hood Philips, *The constitutional Law of Great Britain and the Commonwealth*, editie 1952, p. 588 e.v.

³⁴⁾ De beginselen van dit arrest zijn wederom gevolgd in de Hawaiian Martial Law Case, zie das Statsnotrecht in den Vereinigten Staaten von Amerika, in de verzameluitgave van het Max Planck-Institut: *Das Statsnotrecht*.

„this is not a question of the power to proclaim martial law, when war exists in a community and the courts and civil authorities are overthrown”. Deze woorden geven het verschil met het procédé van de staat van beleg duidelijk aan. De burgerlijke autoriteiten houden op te fungeren door de feitelijke oorlogsomstandigheden en niet door de afkondiging van een formele uitzonderingstoestand. De militaire commandant verdringt niet het wettig burgerlijk gezag, maar neemt ten aanzien van de ordehandhaving en de rechtspleging de maatregelen, die onder de gegeven nood-situatie noodzakelijk zijn. Daartegen kan zelf de sterkste voorstander van de suprematie van de civiele autoriteiten geen bezwaar maken. Het heeft geen zin overheidsgezag te doen berusten bij ambtsdragers, die het niet kunnen uitoefenen. Voor staatsverdubbeling behoeft hier niet gevreesd te worden. In de Grondwet van Bonn komt de overgang van bevoegdheden op militaire autoriteiten niet voor. Ook de onlangs ingediende ontwerpen tot aanvulling van deze Grondwet met bepalingen betreffende äußere en innere Gefahr spreken hierover niet. Deze ontwerpen geven slechts een bevoegdheid tot het uitvaardigen van noodwetten en noodverordeningen aan een bijzondere Bondsdagcommissie en aan de Bondsregering.³⁵⁾

De oorzaak van de moeilijkheden rond de wet van 1899 ligt m.i. daarin, dat men een procédé van overgang van bevoegdheden dat oorspronkelijk moest dienen in vestingen, heeft willen toepassen voor het gehele land. Deze schaalvergroting moest noodzakelijkerwijs vertekening met zich brengen. De grondwetscommissie van 1887 had gesproken over de overgang van de *hoogste* macht op het militaire gezag als de grondgedachte van de ontworpen bepaling betreffende de staat van oorlog en de staat van beleg.³⁶⁾ In dezelfde geest uitte zich minister Weitzel bij de openbare beraadslagingen over het voorstel tot grondwetswijziging.³⁷⁾ Hoe zou deze gedachte toepassing moeten vinden voor het gehele land? Het is te begrijpen, dat de regering in 1914 en 1939 met de wet van 1899 niet goed raad wist. De gedachte van overgang van de hoogste macht kan wanneer zij wordt toegepast op het gehele land de verhouding tussen regering en militaire autoriteiten slechts vertroebelen. In het ontwerp-Oorlogswet voor Nederland wordt definitief gebroken met de verouderde opzet van de bestaande Oorlogswet. De staat van oorlog of de staat van beleg, zoals in het ontwerp geregeld, voor het gehele land behoeft nu niet meer af te schrikken. De opzet van deze uitzonderingstoestanden is niet om de hoogste macht te doen overgaan op het militair gezag, maar om het voor het militair apparaat mogelijk te maken in tijd van nood zijn taak te volbrengen. Daartoe is niet vereist dat de verantwoordelijkheden van de burgerlijke autoriteiten in militaire handen overgaan. Integendeel het militaire apparaat is er juist mee gebaat, dat de burgerlijke autoriteiten hun taak zo goed mogelijk vervullen. Het ontwerp geeft dan ook uitgebreide extra-bevoegdheden aan organen

³⁵⁾ Bundesdrucksache 345/62.

³⁶⁾ Citaat bij Buys, de Grondwet II, p. 708.

³⁷⁾ Citaat bij De Ridder, de Oorlogswet, p. 27.

van burgerlijk gezag. In de waardenhiërarchie van het ontwerp staat het belang van de militaire verdediging echter bovenaan. Uiteindelijk immers zou door het falen van de militaire verdediging ook de mogelijkheid tot zelfstandige civiele bestuursvoering wegvallen. Het ontwerp legt de ministeriële verantwoordelijkheid ten aanzien van de uitoefening van het militair gezag uitdrukkelijk vast en geeft voorts een duidelijke regeling betreffende de onderlinge verhouding van de dragers van het militair gezag. De moeilijkheden die zich op dit punt bij de toepassing van de oude wet hebben voorgedaan, zullen daarmee opgelost zijn. Ook op dit punt vertoonde de oude wet nog duidelijk de invloed van de franse wet van 1791. Voor een belegerde vesting is het niet moeilijk aan te geven wie drager van het militair gezag is. Zodra er echter voor hetzelfde territorium meerdere dragers van het militair gezag zijn, verliest dit woord zijn bruikbaarheid. Een regeling, als thans in artikel 9 van het ontwerp, geeft echter uitkomst.

Kan als het ontwerp-Oorlogswet voor Nederland uitgaat van een zo geheel andere opzet dan de bestaande Oorlogswet, toch het grondwetsartikel betreffende de staat van oorlog en de staat van beleg gehandhaafd blijven? Het antwoord op deze vraag moet m.i. luiden, dat men strikt juridisch het ontwerp-Oorlogswet misschien op de artikelen 202 en 203 Grondwet kan baseren, maar dat artikel 202 Grondwet toch niet mee kan komen met de doctrine, die aan het wetsontwerp ten grondslag ligt. Is het juist, de overgang van bevoegdheden ten aanzien van de openbare orde en de politie voorop te stellen, wanneer men ervan uit moet gaan, dat het militair belang juist vraagt, dat de civiele autoriteiten hun taken blijven uitoefenen? De binding aan de terminologie van 1791 lijkt voor de tegenwoordige tijd moeilijk aanvaardbaar. Een belangrijk argument tegen het grondwetsartikel lijkt mij ook, dat de juridische betekenis daarvan zo gering is, Grondwettelijke bevoegdheden ten aanzien van de openbare orde en de politie zijn in de Grondwet niet gemakkelijk aan te wijzen. De enige bevoegdheid, die in aanmerking komt is de verordenende bevoegdheid van de gemeenteraad. Het is echter allesbehalve zinvol de verordenende bevoegdheid van het militair gezag af te leiden van die van de raad. Wat dit aangaat, spreekt de jurisprudentie van de H.R. uit de eerste wereldoorlog duidelijke taal.³⁸⁾ Een grondwetsartikel, dat de mogelijkheid zou openen om aan militaire autoriteiten bevoegdheden van regelgeving en bestuur toe te kennen en om hen de bevoegdheid te geven om medewerking te vorderen van de besturen der lagere corporaties en van burgerlijke ambtenaren, zou m.i. verre de voorkeur verdienen boven het huidige grondwetsartikel. Bij de redactie van dit artikel zou wellicht een band gelegd kunnen worden met het artikel over het buitengewoon onder de wapenen roepen van dienstplichtigen. In de Grondwet van West-Duitsland³⁹⁾ is het Verdedigingsfall het enige rechtsfeit, dat dient als aanknopingspunt voor bijzondere

³⁸⁾ Vgl. hiervoor p. 336.

³⁹⁾ Artikel 59a Grondwet van Bonn.

bevoegdheden terwille van de nationale verdediging. Dit lijkt een voorbeeld, dat zo niet tot navolgen, dan toch tot nadenken moet stemmen. Naast een artikel over bijzondere bevoegdheden van militaire autoriteiten in oorlogstijd — of beter nog daarmee gecombineerd — zou ook een artikel omtrent de uitoefening van bevoegdheden in het kader van de civiele verdediging, die de grondrechten of de vrijheden van de lagere corporaties aantasten, wenselijk zijn. Een nieuwe grondwetsbepaling betreffende de bevoegdheden van militaire autoriteiten terwille van de militaire taak lijkt mij van meer nut dan een algemene wet betreffende de nationale verdediging.⁴⁰⁾ Het voornaamste bezwaar tegen het voorstel van een zodanige wet lijkt mij, dat in Nederland ten aanzien van delegatie van regelgevende bevoegdheid van de wetgever op de Kroon nu eenmaal veel strengere maatstaven worden gehanteerd dan in Engeland en Frankrijk, waarin men voorbeelden van zodanige wetten vindt. In Frankrijk heeft men nog lang na de tweede wereldoorlog het woonruimtebeleid kunnen baseren op uitvoeringsvoorschriften van de wet, betreffende de nationale verdediging van 1938. In Engeland werd aan de Kroon gedurende de eerste wereldoorlog een zeer ruime regelgevende bevoegdheid gegeven, die slechts werd begrensd door de duur van de „present war” en door de doeleinden „securing the public safety and the defense of the Realm.”⁴¹⁾ Hoe ver in Engeland de mogelijkheid van delegatie gaat, blijkt wel uit het feit, dat daar zelfs in enkele wetten aan de betrokken minister de bevoegdheid wordt gegeven „to alter the parent Act and (usually) any other Act to bring the parent Act in operation.”⁴²⁾

In ons land zou een zo ver gaande delegatie niet aanvaardbaar geacht worden. Zelfs tegen de delegatie van regelgevende bevoegdheid „ter bevordering van een goede uitvoering” bestaat bezwaar.⁴³⁾ Men behoeft slechts wetten, zoals de Noodwet voedselvoorziening of de Vervoersnoodwet te zien om te beseffen, dat in Nederland de wetgever ook ten aanzien van de voorschriften voor buitengewone omstandigheden zijn werk nog zoveel mogelijk zelf verricht. Heeft het zin een wet te maken, die regelingen zou geven voor de militaire verdediging en voor alle sectoren van de civiele verdediging? Dit zou met recht een „mammoetwet” worden, maar ik geloof niet dat een dergelijke codificatie van verschillende regelingen, waarvan de onderlinge samenhang nu ook weer niet zo groot is, een groot voordeel zou betekenen in vergelijking met de thans bestaande practijk, dat de regelingen voor de verschillende sectoren van de civiele verdediging in afzonderlijke wetten worden ondergebracht. Bovendien zou een deel van de bepalingen van deze „mammoetwet” niet slechts in oorlogstijd, maar ook in andere buitengewone omstandigheden moeten gelden (zo b.v. de bepalingen van de Voedsel-noodwet).

⁴⁰⁾ Vgl. over een zodanige wet Schepers l.c. p. 743 en Kasten, De handhaving van de uitwendige veiligheid van de staat, p. 161 e.v.

⁴¹⁾ Vgl. M. Sieghart Government by Decree, p. 115.

⁴²⁾ Sieghart, p. 134.

⁴³⁾ Righagen, Delegatie onder algemene titel. Tijdschrift voor Overheidsadministratie 1956, p. 67.

Denkbaar is ook, dat een algemene kaderwet wordt tot stand gebracht, die de algemene grondslagen voor militaire- en civiele verdediging zou aangeven en die niet in reglementen maar in wetten nader uitgewerkt zou worden.

Dit zou m.i. echter neerkomen op een zeer ernstige verspilling van legislatieve krachten. Naast deze wet zouden toch de afzonderlijke wetten voor de militaire verdediging en de verschillende sectoren van de civiele verdediging nodig blijven, terwijl de algemene wet gebaseerd zou moeten blijven op de gebrekkige grondwetsbepaling, waarvan zij de feilen niet zou kunnen wegnemen. Herziening van de grondwettelijke bepaling, betreffende de staat van oorlog en de staat van beleg en handhaving van de bestaande practijk van afzonderlijke wetten voor de verschillende sectoren van de nationale verdediging verdient daarom m.i. verre de voorkeur. Voor alles is echter vereist, dat de eigenaardige juridische folklore, die de wet van 1899 vormt, uit onze wetgeving wordt verwijderd.

MILITAIRE RECHTSPRAAK

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 29 november 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt. Kolonels B. A. J. A. van Randwijk en C. L. Jongenburger.

Raadsman: Kapt. J. F. van de Mortel.

In strijd met de ontvangen opdracht om met zijn militair motorrijtuig van Hoenderloo rechtstreeks naar Nijmegen te rijden, zich daarmede naar Utrecht en Voorburg begeven: opzettelijke ongehoorzaamheid.

(W. M. Sr. art. 114)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. A. W. M. N., geb. 13 december 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks „11 september 1962, derhalve in tijd van oorlog, te Hoenderloo, althans „in Nederland, toen zijn meerdere, de sergeant P. H. Crezee, hem, be- „klaagde, het bevel gaf, vanuit Hoenderloo rechtstreeks met zijn mili- „tair motorrijtuig naar de Kraayenhofkazerne te Nijmegen te rijden, „opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld hem door die meerdere gegeven „dienstbevel te gehoorzamen, zijnde beklaagde, ondanks voormeld be- „vel, willens en wetens met zijn voertuig, in stede van rechtstreeks „naar Nijmegen te rijden, naar Utrecht en Voorburg gereden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 52e Lichte Transportcompagnie van de 121e Lichte Brigade, heb ik op 11 september 1962 te Hoenderloo van de sergeant Crezee opdracht gekregen: mij met het militaire motorvoertuig KO 12-61 die dag te begeven naar Nijmegen;

Ik ben echter ondanks dit bevel niet naar Nijmegen gereden, maar heb willens en wetens nagelaten aan dit bevel te gehoorzamen door naar Utrecht te rijden en vervolgens naar Voorburg, waar ik tot de volgende dag ben gebleven;

Overwegende dat een ten processe aanwezig proces verbaal nr. P. H. 768/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 18 september 1962 gesloten en getekend door Jan Jansen, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, ingedeeld bij het Detachement Hohne, zakelijk inhoudt als verklaring van Paul Hendrikus Crezee, dpl. sergt.:

Op 11 september 1962 heb ik te Hoenderloo de soldaat N. opdracht gegeven rechtstreeks naar Nijmegen te rijden met zijn motorrijtuig; Hij moest in Nijmegen Intendance goederen laden bestemd voor Celle; N. is daarna uit Hoenderloo vertrokken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, t.w.

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 11 september 1962, derhalve in tijd van oorlog, te Hoenderloo, toen zijn meerdere, de sergeant P. H. Crezee, hem, „beklaagde, het bevel gaf, vanuit Hoenderloo rechtstreeks met zijn „militair motorrijtuig naar Nijmegen te rijden, opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld hem door die meerdere gegeven dienstbevel te „gehoorzamen, zijnde beklaagde, ondanks voormeld bevel, willens en „wetens met zijn voertuig, in stede van rechtstreeks naar Nijmegen „te rijden, naar Utrecht en Voorburg gereden”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„opzettelijke ongehoorzaamheid gepleegd in tijd van oorlog,”

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 1 week — Red.].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 12 september 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Kolonel P. W. van Schendel en Majoor D. van Esseveldt,
Raadsman: Lt.-Kolonel H. M. Dijkman

Als dpl. kornet opzettelijk een soldaat met de vuist een stomp op het rechteroog toegediend: „Mishandeling” en veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van één week.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) het vonnis vernietigd alleen voor wat de opgelegde straf betreft, welke aan het Hof te zwaar is voorgekomen en veroordeeld tot geldboete van f 250 (subs. hechtenis van 50 dagen).

(W. M. Sr. art. 11; W. Sr. art. 300)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. A. P., geboren 10 oktober 1942, dpl. kornet, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 12 september 1962, strekkende tot veroordeling van de beklaagde tot betaling van een geldboete van vijfenzeventig gulden, bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door vijftien dagen hechtenis en gehoord de voorlezing van de conclusie van deze schriftuur;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:
„dat hij, dienende als dienstplichtig kornet bij het Depot Artillerie der „Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 26 juli 1962 te Bergen op „Zoom, opzettelijk gewelddadig de soldaat C. Smakman met een zijner „tot vuist gebalde handen een stomp op het rechteroog, althans in het „gelaat heeft toegediend, waardoor deze pijnlijk werd getroffen”;

Overwegende: . . . enz.’

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:
dat hij, terwijl hij als dienstplichtig kornet bij het Depot Artillerie der Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst was, op 26 juli 1962 omstreeks 23.30 uur te Bergen op Zoom voor de Expo-bar in de Korenbeursstraat in een opwelling een soldaat, naar hem later bleek C. Smakman, met een van zijn tot vuist gebalde handen een stomp heeft gegeven, die Smakman in diens rechteroog heeft getroffen;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:
Cornelis Smakman:

dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 26 juli 1962 omstreeks 23.45 uur zich te Bergen op Zoom in de Korenbeursstraat voor de Expo-bar bevond; dat beklaagde hem daar toen met een van diens tot vuist gebalde handen

een stomp op zijn rechteroog heeft gegeven, waardoor hij pijnlijk is getroffen; dat hij een heel blauw oog kreeg;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als „mishandeling”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat beklaagde zich er bij monde van diens raadsman op heeft beroepen dat hij heeft gehandeld uit noodweer;

Overwegende, dat dit beroep moet worden verworpen nu niet is gebleken van een ogenblikkelijke aanranding van beklaagde's of eens ander's lijf, eerbaarheid of goed;

Overwegende, dat beklaagde heeft verklaard, dat hij zich bedreigd gevoelde, zonder eigenlijk te weten waarom, en toen een stomp heeft gegeven;

Overwegende, dat de enkele vrees te worden aangerand, niet rechtvaardigt om zelf tot de aanval over te gaan;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van een week — Red.].

Het Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 18 december 1962

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Lt. Generaals van der Kroon, Mr.

Schepers en Zegers, Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker (plv.)

Raadsman: Lt. Kolonel H. M. Dijkman

(zie het vonnis, hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende de beklaagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van een week, met verlaging tot de stand van soldaat der laagste klasse, met in arreststelling bij de uitspraak;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters

heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straf, die aan het Hof te zwaar is voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof de hierna te vermelden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, — met uitzondering van artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht — alsmede van de artikelen 23 van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionel Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklaagde opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende;

Verordeelt beklaagde tot betaling van een geldboete van tweehonderdvijftig gulden, met bepaling, dat deze geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van vijftig dagen.

Bevestigt het vonnis voor het overige met overneming der gronden.

NASCHRIFT.

Aangezien het feit niet „in dienst” is gepleegd, althans deze omstandigheid niet is ten laste gelegd, was het optreden van deze meerdere tegen zijn mindere geen militair strafbaar feit (artikel 142, 76 W. M. Sr.). Niettemin heeft de Krijgsraad terzake van dit commune misdrijf militaire detentie opgelegd, zulks in strijd met de tegenwoordig veelvuldig aangehangen leer dat „krachtens dit Wetboek” in artikel 11 W. M. Sr. de betekenis zou hebben van „in dit Wetboek omschreven”.

Het Hoog Militair Gerechtshof heeft deze straf vervangen door geldboete (gelijk ook de Auditeur-Militair in eerste aanleg had gevorderd), niet principieel op grond van 's Hofs lezing van artikel 11 voormeld (zoals bijvoorbeeld geschiedde in de sententie van 30 september 1952, M. R. T. XLVI - 1953 - blz. 23) maar omdat de straf „aan het Hof te zwaar is voorgekomen”, waarna geldboete werd opgelegd omdat die straf werd geacht te zijn „in overeenstemming met” de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van beklaagde”.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 16 mei 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Kolonel T. H. Wessels en Majoor A. J. van Dongen.

Raadsman: Majoor Mr. E. R. Haighton.

Als schildwacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nkomen: op een tijdstip waarop beklaagde op post moest staan, op een brits in het nachtverblijf gelegen.

Verwijzing naar de Commanderende Officier.

(W.M.Sr. art. 69, 129; W.K. art. 58).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. J. W. M. T., geboren 26 april 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 12 maart 1962, in tijd van oorlog, te Bergen op Zoom, terwijl hij behoorde tot de wacht van de Wilhelminakazerne aldaar, op een tijdstip dat hij patrouille moest lopen „dan wel op post moest staan, op een brits in het nachtverblijf heeft „gelegen en geen patrouille heeft gelopen, noch op post heeft gestaan, „aldus een als zodanig op hem rustende verplichting niet is nagekomen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht op 12 maart 1962 omstreeks 04.40 uur te Bergen op Zoom, terwijl hij behoorde tot de wacht van de Wilhelminakazerne aldaar op een brits in het nachtverblijf van die kazerne heeft gelopen en geen patrouille heeft gelopen noch op post heeft gestaan hoewel hij volgens het wachtrooster van 03.00 uur tot 05.00 uur op 12 maart 1962 op post moest staan bij de hoofdingang van genoemde kazerne; dat hij wist dat deze verplichting tot op post staan op dat ogenblik op hem rustte; dat zijn wachtdienst in genoemde kazerne liep van 11 maart 1962 19.00 uur tot 12 maart 1962 19.00 uur;

Overwegende, dat ten processe als getuige zakelijk heeft verklaard: Johannes Valentijn Volkert:

dat hij van 11 maart 1962 19.00 uur tot 12 maart 1962 19.00 uur wachtcommandant was van de Wilhelminakazerne te Bergen op Zoom; dat tot die wacht ook soldaat T. behoorde; dat beklaagde T. was aangewezen om op 12 maart 1962 van 03.00 uur tot 05.00 uur op post te staan bij de hoofdingang van genoemde kazerne, terwijl de soldaat Hoogkamer aangewezen was om gedurende die uren patrouille te lopen in en om die kazerne; dat hij op 12 maart 1962 omstreeks 04.40 uur beklaagde in het nachtverblijf aantrof liggende op een brits; dat beklaagde op die tijd op post had moeten staan óf daar hij bij de poort de

soldaat Hoogkamer had aangetroffen en begreep dat de soldaten Hoogkamer en T. geruild hadden, patrouille behoorde te lopen op dat ogenblik; dat het de beklagde verboden was zich in het wachtverblijf te bevinden; dat hij noch de korporaal van aflossing beklagde recht of toestemming gegeven hadden zich op dat moment in het wachtverblijf te bevinden;

Overwegende, dat blijkens het gestelde in artikel 72 van het Reglement op de Inwendige Dienst bij de Koninklijke Landmacht, de militairen van de kazernewacht van 20.00 uur tot de reveille zich op de rustbank of de brits ter ruste mogen begeven indien en voorzover de vervulling van hun taak dit toelaat;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten: „dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke „Landmacht, op 12 maart 1962, in tijd van oorlog, te Bergen op Zoom, „terwijl hij behoorde tot de wacht van de Wilhelminakazerne aldaar, op „een tijdstip dat hij op post moest staan, op een brits in het wachtverblijf heeft gelegen en niet op post heeft gestaan, aldus een als zodanig „op hem rustende verplichting niet is nagekomen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:
„Als schildwacht eene als zoodanig op hem rustende verplichting niet „nakomen, gepleegd in tijd van oorlog”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129 juncto artikel 69 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten:

Overwegende, dat de Krijgsraad bevindt, dat de zaak, een der in artikel 2, nrs. 2-6 van de Wet op de Krijgstucht vermelde strafbare feiten opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling had behoren te zijn afgedaan, zodat met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht, onder mededeling van alle stukken, de zaak ter verdere behandeling behoort te worden verwezen naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier van de beklagde;

[Volgt: verwijzing van de zaak, onder mededeling van alle stukken, naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier. — Red.]

NASCHRIFT.

De tenlastelegging vermeldt niet dat beklagde „als schildwacht” het feit pleegde, dus nadat hij op post was gesteld, en dat dan in het bijzonder terwijl hij was gewapend met een geweer of een getrokken zijdgeweer of voorzien van een bij Koninklijk Besluit vastgesteld kenteken. Wat beklagde gedaan heeft, is gaan slapen in stede van op post te komen. Dàt was een schending van een verplichting niet als schild-

wacht (want dat was hij nog niet) maar als ander wachthebbende, namelijk de schending van de verplichting om schildwacht te worden.

Niet duidelijk is wat de betekenis rechtens is van het ruilen van de dienst van twee wachthebbenden. Het schijnt dat de wachtcommandant zodanige ruiling geaccepteerd zou hebben; de Krijgsraad legt haar zonder nadere overweging terzijde.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 23 mei 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt. Kolonel J. C. C.

Crena Uiterwijk en Kapitein J. J. van Kaam.

Raadsman: Mr. P. C. M. van der Ven.

Als wachthebbende eigendunkelijk zijn post verlaten en volhard in zijn weigering zijn wachtdienst verder naar behoren te vervullen. Het verweer dat beklaagde pijn in zijn knieën had verworpen, nu hij ongeveer een uur tevoren door de onderdeelsarts geschikt werd geacht zijn dienst te doen.

Wachtdelict en ongehoorzaamheid.

(W.M.Sr. art. 114, 129).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. V. G., geboren 3 oktober 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, militair zijnde en als dienstplichtig kanonnier in werkelijke „dienst bij de 6e Instructie Afdeling „Prins Frederik” van het Depot „Artillerie, op of omstreeks 6 februari 1962 te omstreeks 14.35 uur, „in tijd van oorlog, te Bergen op Zoom, terwijl hij als wachthebbende „van de wacht in de Cort Heyligerskazerne aldaar was belast met het „posten aan de achterpoort van die kazerne, alstoen eigendunkelijk zijn „post heeft verlaten en zich bij zijn wachtcommandant heeft gemeld en „vervolgens in zijn weigering om zijn post wederom te betrekken en „zijn wachtdienst naar behoren te vervullen alstoen aldaar is blijven „volharden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig kanonnier bij de 6e Instructie Afdeling Prins Frederik van het Depot Artillerie, op 5 februari 1962 te omstreeks 14.35 uur te Bergen op Zoom, terwijl hij als wachthebbende van de wacht in de Cort Heyligerskazerne aldaar was belast met het posten aan de achterpoort van de kazerne, eigendunkelijk zijn post heeft verlaten en zich bij zijn wachtcommandant heeft gemeld; dat hij vervolgens van de wachtcommandant de opdracht kreeg zijn post wederom te betrekken en zijn wachtdienst naar behoren te vervullen; dat hij dit heeft geweigerd, zeggende: „Dat kan

„ik niet”; dat de wachtcommandant daarna nog enkele malen zijn opdracht heeft herhaald; dat hij toen in zijn weigering is blijven volharden; dat hij zijn post heeft verlaten, omdat hij pijn in zijn knie had;

Overwegende, dat een rapport d.d. 5 februari 1962, opgemaakt door de dienstplichtig sergeant P. H. D. Leupen, zakelijk inhoudt als verklaring van rapporteur:

dat hij van 4 februari 1962 te 19.00 uur tot 5 februari 1962 te 19.00 uur wachtcommandant was van de Cort Heyligerskazerne te Bergen op Zoom; dat de kanonnier J. V. G., die op 5 februari 1962 van 09.00 uur tot 11.00 uur als portier hoofdpoort op wacht had gestaan, hem nadien verklaarde niet langer op wacht te kunnen staan, aangezien hij veel last had van zijn knieën; dat hij G. toen opgedragen heeft naar het ziekenrapport te gaan; dat bij terugkeer van ziekenrapport te 13.45 uur G. tegen hem zei, dat de dokter tegen hem had gezegd, dat hij normaal kon wachtlopen; dat hij G. toen opdracht heeft gegeven naar zijn post aan de poort achterterrein te gaan om de aldaar geplaatste reservewacht af te lossen; dat G. aan deze opdracht heeft voldaan; dat ondanks het feit dat hij en ook de korporaal van aflossing G. hadden gewaarschuwd zijn post niet te verlaten, G. te 14.35 uur terugkwam, zeggende, dat hij niet meer in staat was zijn wacht te vervullen; dat hij G. toen opdracht heeft gegeven zijn post in te nemen; dat G. dit weigerde; dat hij zijn opdracht verschillende malen heeft herhaald, doch dat G. bleef weigeren de opdracht uit te voeren;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek en rapport slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen, ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende naar aanleiding van het hierboven bewezenverklaarde, dat uit de telastelegging volgt, immers daaruit te lezen is, dat het dienstbevel om wederom zijn post te betrekken en zijn wachtdienst naar behoren te vervullen, hem door de wachtcommandant gegeven was;

Overwegende dat het verweer van beklagde dat hij zijn post heeft verlaten omdat hij het niet langer kon volhouden van de pijn in zijn knieën, moet worden verworpen, nu uit de processtukken blijkt dat beklagde ongeveer een uur voordat hij zijn post verliet, door de onderdeelsarts geschikt werd geacht om dienst te doen;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. *„Als ander militair dan bedoeld in het 1e en 4e lid van artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, behoorende tot eenige „wacht, zijn post eigendunkelijk verlaten, gepleegd in tijd van oorlog”;*
2. *„Opzettelijke ongehoorzaamheid gepleegd in tijd van oorlog”,* voorzien en strafbaar gesteld bij:
 1. Artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
 2. Artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten:

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde van 5 februari 1962 tot 9 februari 1962 voorlopig arrest heeft ondergaan, op 23 mei 1962 opnieuw in arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen dat dit arrest gehandhaafd blijft;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de duur van 8 weken met aftrek van het ondergane voorarrest van 5-9 februari 1962 en vanaf 23 mei 1962. — *Red.*].

NASCHRIFT.

De tenlastelegging en bewezenverklaring vermelden de volharding in de ongehoorzaamheid wèl maar de ongehoorzaamheid zelf niet. De volharding is daardoor dan ook in de lucht komen hangen. De qualificatie daarentegen vermeldt de ongehoorzaamheid wèl maar de volharding (overigens terecht omdat de tenlastelegging geen wijzen op de strafbaarheid inhoudt) niet.

De Krijgsraad overweegt ten aanzien van die ongehoorzaamheid „dat „uit de tenlastelegging volgt, immers daaruit te lezen is, dat het dienstbevel . . . hem door de wachtcommandant gegeven was”. Nu de tenlastelegging in het geheel geen dienstbevel vermeldt, is die overweging moeilijk houdbaar. Er is zelfs niet uit te lezen, dat beklaagde tegenover de wachtcommandant is blijven volharden in zijn weigering (al kan toegegeven worden dat dat misschien wel uit de tenlastelegging volgt — hetgeen overigens voor een tenlastelegging een smalle basis is). Te lezen is dit een en ander slechts uit de opgaven van de beklaagde en de verklaring van de wachtcommandant.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 6 juni 1962

President: Lt. Kolonel Mr. D. J. R. Buisman; *Leden:* Lt.-Kolonels Mr. Dr. W. Kasten en W. N. C. Swaving.
Raadsman: Mr. P. Nagel.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid door twee personen gezamenlijk, terwijl de schuldige, dpl. vaandrig, is bevelvoerend militair, namelijk waarnemend compagniescommandant en waarbij de schuldige opzettelijk met een militair van mindere rang, een dpl. soldaat van zijn compagnie, aan dit misdrijf deelneemt.

Vooorts: te Amsterdam een auto bestuurd zonder in het bezit te zijn van een rijbewijs en met die auto tegen een stilstaande taxi aangereden en vervolgens doorgereden voordat zijn identiteit behoorlijk kon worden vastgesteld.

Gedeeltelijk voorwaardelijke gevangenisstraf van twee maanden en verlaging tot de stand van soldaat, laagste klasse.

(W.M.Sr. art. 25, 48, 97, 99; W.V.W. art. 9, 30).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. E., geboren 1 juli 1939, dpl. vaandrig, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig vaandrig van de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 111 Intendance Levensmiddelen „Aanvullingscompagnie, gelegerd te Ermelo, telkens op of omstreeks „7 maart 1962 in tijd van oorlog:

„I. terwijl hij was dienstdoende als waarnemend compagniescommandant van opgemelde compagnie, opzettelijk tezamen met de bij „dezelfde compagnie ingedeelde dienstplichtig soldaat H. R. G., wetende dat noch hij, noch genoemde G. daartoe gerechtigd was (hetgeen G. „eveneens wist), van ongeveer 10.30 uur tot ongeveer 21.30 uur van „meergenoemd onderdeel te Ermelo opzettelijk ongeoorloofd is afwezig „geweest;

„II. te Amsterdam als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig op „de voor het openbaar rijverkeer openstaande weg „Stationsplein” heeft „gereden

„a. zonder dat aan hen door het daartoe bevoegd gezag was afgegeven een alstoen geldig rijbewijs voor het besturen van zodanig motorrijtuig;

„b. en toen tegen een op die weg stilstaand vierwielig motorrijtuig „(taxi) is aangeboden, waardoor die taxi, toebehorende aan J. A. J. „Meijer — in elk geval aan een ander dan aan hem, beklagde, of een „inzittende van het door hem bestuurde motorrijtuig — schade bekwam „(ingedeukt koetswerk links achter en kapot achterlicht), waarna hij „vervolgens is weggereden voordat de identiteit van het door hem bestuurde motorrijtuig en van hemzelf als bestuurder behoorlijk is kunnen worden vastgesteld”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 26 maart 1962, opgemaakt door de Commandant 111 Intendance Levensmiddelen Aanvullingscompagnie, 103 Intendance Bataljon te Ermelo, blijkt, dat beklagde op gemeld tijdstip sedert 8 december 1960 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

I. dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig vaandrig bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 111 Intendance Levensmiddelen Aanvullingscompagnie, gelegerd te Ermelo, op 7 maart 1962 van ongeveer 10.30 uur tot ongeveer 21.30 uur, terwijl hij dienst deed als waarnemend compagniescommandant van genoemde compagnie, willens en wetens samen met de bij dezelfde compagnie ingedeelde dienstplichtig soldaat H. R. G., wetend dat noch hij, noch G.

daartoe gerechtigd was, hetgeen G. eveneens wist, van genoemd onderdeel te Ermelo afwezig is geweest;

II. dat hij verder op 7 maart 1962 te Amsterdam als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, merk Austin, blauw van kleur, over de voor het openbaar rijverkeer openstaande weg, het Stationsplein, heeft gereden, terwijl hij niet in het bezit was van enig rijbewijs voor het besturen van motorrijtuigen; dat hij toen aldaar met genoemd motorrijtuig tegen een op genoemde weg stilstaand vierwielig motorrijtuig, een taxi, is aangeboden, waardoor die taxi, die naar hem later bleek toebehoorde aan J. A. J. Meijer, beschadigd werd en wel, zoals hem later bleek, een ingedeukt koetswerk links achter en een kapot achterlicht kreeg; dat hij, hoewel hij zich realiseerde dat de taxi beschadigd was of moest zijn, toen is weggereden voordat de identiteit van de door hem bestuurde auto en van hemzelf als bestuurder daarvan behoorlijk is kunnen worden vastgesteld; dat hij toen alleen in de door hem bestuurde auto zat; dat genoemde taxi hem niet toebehoorde;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: Henri Rudolph G., dienstplichtig soldaat:

dat beklagde en hij op 7 maart 1962 samen van 10.30 uur tot 's avonds afwezig zijn geweest van hun onderdeel, de 111 Intendance Levensmiddelen Aanvullingscompagnie te Ermelo; dat zowel beklagde als hij wist, dat geen van beiden hiertoe gerechtigd was; dat hij de auto, die hij die dag gehuurd had, omstreeks 18.15 uur die dag heeft verlaten bij het Centraal Station te Amsterdam, alwaar beklagde het stuur van hem heeft overgenomen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 28 maart 1962, opgemaakt en gesloten door Rikkert van den Berg, wachmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, Brigade Ermelo, zakelijk inhoudt als verklaring van:

1. Henk Johan Fanger, commandant van de 111 Intendance Levensmiddelen Aanvullingscompagnie te Ermelo:

dat hij de tot zijn compagnie behorende vaandrig E. van 1 maart tot 7 maart 1962 had aangewezen als zijn vervanger; dat hij beklagde geen toestemming heeft gegeven zich op 7 maart 1962 van zijn compagnie te verwijderen; dat deze aldus van zijn compagnie als bevelvoerend militair ongeoorloofd afwezig is geweest;

2. Verbalisant:

dat blijkens bekomen inlichtingen bij de Provinciale Griffie van de provincie Noord-Holland, Bureau Rijbewijzen, aan de vaandrig E. nimmer een rijbewijs is afgegeven;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 9 maart 1962, opgemaakt en gesloten door Jacobus Koppes, agent van gemeentepolitie te Amsterdam, zakelijk inhoudt als verklaring van:

1. Jozeph Antonius Jacobus Meijer:

dat zijn vierwielige personenauto, een taxi, op 7 maart 1962 omstreeks 18.15 uur op het Stationsplein te Amsterdam ter hoogte van de ingang van het Centraal Station stilstond; dat hij toen aldaar heeft gezien, dat achter zijn auto een personenauto, merk Austin, donkerblauw

van kleur, stilstond; dat hij verder zag dat deze auto, die bestuurd werd door een man, die gekleed was in het officiersuniform van de Koninklijke Landmacht, bij het wegrijden met de rechterszijde tegen de linkerachterzijde van zijn taxi reed, door welke aanrijding zijn taxi schade bekam en wel: ingedeukt koetswerk links achter en kapot achterlicht; dat hij de bestuurder heeft gevraagd even te wachten, doch dat deze is weggereden; dat hij van het kenteken van de Austin alleen de letters heeft kunnen vaststellen;

2. Verbalisant:

dat het Stationsplein te Amsterdam een voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg is;

Overwegende, dat blijkens genoemde justitiële verklaring beklaagde op 7 maart 1962 van 10.30 uur tot 21.00 uur onafgebroken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel, de 111 Intendance Levensmiddelen Aanvullingscompagnie, gelegerd te Ermelo;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- I. *„Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen durende, waarbij twee personen het misdrijf gezamenlijk plegen, terwijl de schuldige is bevelvoerend militair en waarbij de schuldige als militair opzettelijk met een militair van minderen rang aan dit misdrijf deelneemt”*;
- II. *„Overtreding van artikel 9 eerste lid van de Wegenverkeerswet”*;
- III. *„Handelen in strijd met artikel 30, eerste lid van de Wegenverkeerswet”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij

- I. Artikel 97 junctis de artikelen 99 en 48 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
- II. Artikel 35 juncto artikel 9 van de Wegenverkeerswet;
- III. Artikel 35 juncto artikel 30 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde van 9 maart 1962 tot 14 maart 1962 voorlopig arrest heeft ondergaan;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklaagde op grond van de sub I en III als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten ongeschikt acht in de door hem beklede rang van vaandrig te blijven dienen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefene-

ning van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt, dictum:

Verklaart beklaagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde ten aanzien van de sub I en III als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten tot een gevangenisstraf voor de tijd van *twee maanden*, met bepaling dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht, zijnde van 9 maart 1962-14 maart 1962;

Beveelt, dat van deze gevangenisstraf een gedeelte groot *één maand* niet zal worden ten uitvoergelegd, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich voor het einde van een op *één jaar* bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit, of militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, nr. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, nrs. 2-6 van die Wet heeft schuldig gemaakt, of zich op andere wijze heeft misdragen,

Verlaagt beklaagde tot de stand van soldaat der laagste klasse;

Veroordeelt beklaagde ten aanzien van het sub II als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feit tot betaling van een geldboete van *veertig gulden*, met bepaling, dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van *acht dagen*. — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 4 oktober 1962

President: Lt. Kol. Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Lt. Kolonels J. M. H. Chappin en H. A. D. Nieuwenhuis.

Voorstel van de Officier-Commissaris, houdende bedenkingen dat de Krijgsraad onbevoegd is (feiten, gepleegd op 11 juni, terwijl beklaagde eerst op 13 juni voor het eerst in werkelijke dienst is gekomen). Onbevoegdverklaring en toezending van de stukken aan de bevoegde rechter, zijnde de Rechtbank te Leeuwarden.

(R.L. art. 222, 240).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak tegen J. T. K., geboren 11 juni 1943, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien de beschikking tot verwijzing d.d. 17 september 1962 vanwege de Chef Generale Staf, Commandierend Generaal, waarbij de zaak tegen beklaagde naar de Krijgsraad te Velde Zuid voor de Koninklijke Landmacht wordt verwezen terzake:

„I. dat hij op of omstreeks 11 juni 1962 te Bolsward opzettelijk en „wederrechtelijk een rijwiel, toebehorende aan Hendrik Kroontjes, in „ieder geval aan een ander dan aan hem, beklaagde, heeft weggemaakt „en/of beschadigd, hebbende hij toen en daar dit rijwiel in het water „van een stadsgracht geworpen;

„II. dat hij op of omstreeks 11 juni 1962 te Bolsward opzettelijk en „wederrechtelijk enige zonnescermdoeken, bevestigd respektievelijk „aan de panden Marktstraat no. 8 en 2 en toebehorende respektievelijk „aan L. Graafsma en J. A. Wobma, althans aan anderen dan aan hem, „beklaagde, heeft weggemaakt en/of vernield en/of beschadigd, heb- „bende hij toen en daar deze zonnescermdoeken met kracht losgetrok- „ken van de kozijnen waaraan ze bevestigd waren en ze vervolgens in „het water van een stadsgracht geworpen”;

Gezien het rapport van de Officier-Commissaris bij voornoemde Krijgsraad d.d. 21 september 1962 zakelijk inhoudende, dat hem bij het eerste verhoor van beklaagde is gebleken, dat over de persoon van beklaagde een andere rechter bij de wet is gesteld, zijnde in de beschikking tot verwijzing genoemde feiten gepleegd vóór beklaagde's eerste opkomst in werkelijke dienst;

Gelet op de voorstelling van de zaak en de bedenkingen wegens de onbevoegdheid van de Krijgsraad door genoemde Officier-Commissaris gedaan ter zitting van de Krijgsraad;

Gehoord de Auditeur-Militair en zijn advies, inhoudende dat de Krijgsraad zich onbevoegd zal verklaren om over de persoon van be- klaagde te oordelen;

Overwegende, dat beklaagde ten processe heeft verklaard dat hij op 13 juni 1962 voor het eerst in werkelijke dienst is gekomen bij de Koninklijke Landmacht en dat hij voor die datum nimmer als militair in werkelijke dienst is geweest;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig door de kapitein Con- standse J. C., commandant Instructie NNG Cie. Regiment van Heutz opgemaakte en ondertekende Justitiële Verklaring betreffende K., dienstplichtig soldaat, geboren te Bolsward 11 juni 1943, zakelijk in- houdt o.m. dat K. voornoemd op 13 juni 1962 bij de Koninklijke Land- macht is ingelijfd als gewoon dienstplichtige;

Overwegende, dat beklaagde mitsdien ten tijde in de verwijzings- beschikking aangegeven geen militair was in de zin der wet terwijl niet is gebleken, dat beklaagde anders dan als militair aan de rechtsmacht van de militaire rechter was onderworpen;

Overwegende, dat op grond van het vorenstaande de Krijgsraad der- halve onbevoegd moet worden geacht over de persoon van beklaagde te oordelen en dat er een andere rechter over de persoon van de be- klaagde bij de wet is gesteld;

Gezien de artikelen: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart zich onbevoegd over de persoon van de beklaagde te oor- delen;

Bevindt dat er een andere rechter over de persoon van de beklaagde bij de wet is gesteld;

Geeft daarvan met toezending der nodige stukken kennis aan de be- voegde rechter, zijnde de Arrondissements-Rechtbank te Leeuwarden.

DISCIPLINAIRE BESLISSING**Hoog Militair Gerechtshof**

Beschikking van 8 januari 1963

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Luitenant-generaals Van der Kroon, Mr. Schepers, Zegers, Mr. Fikkert, Schout bij Nacht Bakker (plv.)

Omschrijving van de strafreden. Het H. M. G. acht de omschrijving van de strafreden: „Zich onvergenoegd betoond over een ontvangen dienstbevel”, ónvoldoende feitelijk en wijzigt deze in een meer feitelijke omschrijving van de onkrijgstuchtelijke gedraging. Beklag gedeeltelijk gegrond.

(W. K. art. 68; Regl. Kr. art. 20; Voorschr. nr. 27 - 1, 2e druk, Toepassing militair straf- en tuchtrecht, pt. 6)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 19 oktober 1962, waarbij de tweede-luitenant der artillerie F.rnr. 36.02.11.094, dienende bij Lucht-doelartilleriegroep, Afdeling Lichte Lucht doelartillerie, Staf, Staf- en Verzorgingsbatterij, 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van de Lucht doelartilleriegroep over de straf van „berisping”, mondeling ten uitvoer gelegd, hem door zijn afdelingscommandant opgelegd wegens: „Zich onvergenoegd betoond over een ontvangen dienstbevel”, bij welke beschikking — op 17 oktober 1962 genomen — het beklag ongegrond werd verklaard;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Gelet op het door de raadsheer-commissaris, de luitenant-generaal Mr. J. D. SCHEPERS, gehouden onderzoek waarbij behoudens klager als getuige onder ede werd gehoord de luitenant-kolonel Ernst van Doorn, strafoplegger;

Overwegende, dat gebleken is, dat klager niet hard de deur heeft dichtgeslagen, zoals in de beschikking waarvan beklag vermeld in de verklaring van de luitenant-kolonel van Doorn;

Overwegende, dat de behandeling van deze zaak het Hof overigens tot geen andere beschouwingen heeft geleid dan tot die vervat in de beschikking waarvan beklag, behoudens ten aanzien van de omschrijving van de strafreden, welke door het Hof onvoldoende feitelijk wordt geacht;

Overwegende, dat het Hof de strafreden wijzigt zoals hierna zal worden vermeld;

Krachtens artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing nemende op het beklag;

Verklaart dit gedeeltelijk gegrond;

Wijzig de omschrijving van de strafreden — welke wijziging nochtans niet strekt ten gunste van klager — zodat deze komt te luiden: „Als adjudant aan zijn afdelingscommandant een beslissing gevraagd zonder deze uit onachtzaamheid volledig de daartoe benodigde gegevens te verstrekken en enige tijd nadat de voor hem enigszins onaangename beslissing was genomen, getracht deze gewijzigd te krijgen door aan zijn chef te vragen of deze wel aan één der door hem ten onrechte niet vermelde gegevens had gedacht”;

Handhaaft de opgelegde straf;

Beveelt, dat klagers straflijst dienovereenkomstig zal worden gewijzigd;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de Advocaat Fiscaal voor de Zee- en Landmacht en de Minister van Defensie;

NASCHRIFT.

De oorspronkelijke strafreden luidde: „Zich onvergenoegd betoond over een ontvangen dienstbevel.” (v.g.l. art. 20 Regl. Kr.) Men kan zich op velerlei wijzen onvergenoegd betonen: mondeling, schriftelijk, door een daadzaak, b.v. door onnodig hard dicht slaan van een deur bij het verlaten van een vertrek na een onaangenaam onderhoud, enz. Gesteld dus dat de kwalificatie „zich onvergenoegd betoond” juist zou zijn geweest, dan zou het noodzakelijk zijn geweest, dat de strafoplegger (beklagmeerdere) in de strafreden de feiten had vermeld, waaruit „het onvergenoegd betonen” had bestaan. Deze feiten vormen immers de onkrijgstuchtelijke gedraging, welke moet worden omschreven. Het H. M. G. heeft de strafreden dan ook gewijzigd, met weglating van de kwalificatie, daar het Hof de onkrijgstuchtelijke gedraging van klager „onvoldoende feitelijk” omschreven achtte.

Anders dan men zou verwachten, is de gewijzigde strafreden echter vaag. Men moet er naar raden wat er is gebeurd en wat de gestrafte wordt verweten: het uit onachtzaamheid niet volledig verschaffen van gegevens en/of het stellen van de vraag: of de chef wel aan één der door gestrafte ten onrechte niet vermelde gegevens had gedacht. En welk een beslissing betrof het hier? De oorzaak van de vaagheid ligt dunkt ons in het niet klaar, summier, in de strafreden vermelden van de feiten zoals die zich hebben afgespeeld.

Het komt ons voor, dat de beschikking — anders dan artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht bepaalt — niét met redenen is omkleed, d.w.z. dat de gronden, waarop het Hof tot zijn oordeel is gekomen, daarin niet zijn vermeld. Zo blijkt daaruit b.v. niet op welke gronden de (nieuwe) feiten voorkomende in de door het Hof gewijzigde strafreden, berusten. Dit had moeten blijken uit de zakelijke inhoud van de door het Hof gebezigde bewijsmiddelen.

Het H. M. G. in zijn vooroorlogse samenstelling placht, overeenkomstig het bepaalde in art. 68 W. K., in zijn beklagbeschikkingen steeds op te nemen de gronden waarop het Hof tot zijn beslissing kwam. Dit was bevredigend zowel voor de gestrafte, de strafoplegger, de

beklagmeerdere als voor de Minister van Defensie, die geen kennis nemen van de processtukken (en het strekt, gezien de doelstelling van het tuchtrecht, mede tot lering van andere tot straffen bevoegde meerderen e.a.). In voorkomend geval moet de Minister om inzage van de processtukken verzoeken.

Echter bevat de beschikking een belangrijke aanwijzing voor tot straffen bevoegde meerderen met betrekking tot het omschrijven van strafredenen. Blijkens deze behoren ónkrijgstuchtelijke gedragingen „voldoende feitelijk” te worden omschreven. Hoever „voldoende” zich uitstrekt is moeilijk te zeggen. Het komt erop neer, dat strafredenen zodanig feitelijk omschreven dienen te worden, dat de gestraften duidelijk weten welke feiten de onkrijgstuchtelijke gedraging opleveren, welke hun wordt verweten, zodat daarover geen misverstand bij hen kan bestaan, en évenmin bij latere strafopleggers e.a. die van de strafredenen kennis nemen.

De door het Hof gegeven aanwijzing is in overeenstemming met vroegere jurisprudentie en bevestigt het gestelde in pt. 6 van het voorschrift nr. 27 — 1, 2e druk, „Toepassing militair straf- en tuchtrecht”, waarin de volgende aanwijzingen zijn gegeven:

„De omschrijving van de strafreden moet zijn een duidelijke en „bondige weergave van de onkrijgstuchtelijke gedraging welke aanleiding was voor de bestraffing. Er mogen derhalve geen vage uitdrukkingen in voorkomen zoals: „onkrijgstuchtelijke houding, tegenover een meerdere”, „zich onvergenoegd betoond”, „onredelijk beklag” of „overtreding van artikel 25 Wegenverkeerswet”.¹⁾ A. F. S.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK

Hoge Raad der Nederlanden (Strafkamer)

Arrest van 26 juni 1962

Voorzitter: Mr. Feber; Leden: Mrs. Kazemier (Rapp.), Loeff, Eijssen, de Meijere.

Het afnemen van bloed van een verd. alleen rechtmatig, indien het geschiedt met zijn toestemming. Als het geschied is zonder die toestemming kan het resultaat van het bloedonderzoek niet tot het bewijs medewerken.

Het gematigd accusatoir karakter van het W. v. Sv. belet bepalingen als de voormelde (artt. 56 en 195 Sv.) te verstaan in een anderen zin dan in de strikte bewoordingen daarvan ligt opgesloten. Dit spreekt nog te sterker bij een ingreep als het afnemen van bloed, waarbij een nadere wettelijke regeling van de verplichting tot het dulden daarvan bezwaarlijk zou kunnen worden gemist. Van een verplichting tot het

¹⁾ Men zie in dit verband mede „De omschrijving der strafredenen” door Mr. A. F. Steffen in „De Militaire Spectator”, 1957, blz. 565-614, waarin aan de hand van talrijke uitspraken van het H.M.G. meerdere aanwijzingen, de omschrijving van de strafredenen betreffende, zijn bijeengebracht, welke bij de formulering van strafredenen dienen te worden in acht genomen.

ondergaan van een ingreep als de onderhavige zou dan ook eerst sprake kunnen zijn, indien zodanige verplichting bij de wet zou worden vastgelegd en nader geregeld. Zolang zulks niet is geschied kan het afnemen van bloed van een verd. slechts dan als rechtmatig worden beschouwd, indien dit geschiedt met zijn toestemming.

Het zou met de strekking van het W. v. Sv., in het bijzonder met de daarin aan den verd. toegekende waarborgen, onverenigbaar zijn, indien de rechter tot het bewijs zou doen medewerken de resultaten van een bloedonderzoek ook in gevallen waarin, bij gebreke van toestemming van den verd., het afnemen van bloed als een onrechtmatige aantasting van diens lichamelijke integriteit moet worden beschouwd.

*Beroep in cassatie in het belang der wet verworpen.**

(Sv. artt. 56, 339).

Op het beroep van den P.-G. bij den H.R., req. van cassatie in het belang der wet tegen een in kracht van gewijsde gegaan arrest van het Hof te Amsterdam van 23 Jan. 1961, waarbij in hoger beroep, met vernietiging van een vonnis van de Rb. te Alkmaar van 2 Aug. 1960, J. J. J. S., te E., ter zake van „aan zijn schuld bij gelegenheid van een botsing of aanrijding met een door hem bestuurd motorrijtuig te wijten zijn dat een ander zodanig lichamenlijk letsel bekomt, waaruit tijdelijke ziekte ontstaat, terwijl dat letsel door de botsing of aanrijding is veroorzaakt en terwijl de schuldige tijdens het ongeval onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank verkeerde, dat hij niet in staat moest worden geacht het motorrijtuig naar behoren te besturen”, met aanhaling van de artt. 36 tweede en derde lid, 38 en 39 eerste en zevende lid W. V. W., 14a, 14b en 91 Sr. is veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes maanden, voorwaardelijk met een proeftijd van drie jaren, terwijl tevens verd. de bevoegdheid is ontzegd motorrijtuigen te besturen voor den tijd van vijf jaren;

De Hoge Raad, enz.;

Gelet op de voordracht van den P.-G., houdende het middel van cassatie, door hem voorgesteld, luidende:

„S. althans v. t. van de artt. 56, 338, 339, 344 en 423 Sv. door het vonnis van de Rb. te vernietigen op de enkele grond, dat daarbij als bewijs was gebezigd een deskundigerapport gebaseerd op het onderzoek van zonder toestemming van de verd. aan deze afgenomen bloed, welke grond voor deze beslissing onvoldoende is.”;

Gehoord enz.;

T.a.v. het middel:

O. dat het Hof het vonnis van de Rb. heeft vernietigd op grond van de overweging:

„dat blijkens het onderzoek ter 's Hof's t.r.z. het bloed, gebezigd voor het onderzoek van de scheikundige J. W. Verburgt, aan verd. niet met diens toestemming is afgenomen zodat het met behulp van dit bewijsmiddel opgemaakte rapport van Verburgt niet tot het bewijs had mogen

*) Zie noot onder het arrest. (Red.).

medewerken en nu de bewezenverklaring in het vonnis, waarvan beroep, niettemin mede daarop is gebaseerd, dit vonnis niet in stand kan blijven;”;

O. dat allereerst aan de orde dient te komen de vraag of het in het middel aangehaalde art. 56 Sv. toestaat bij een verd., bij het bestaan van ernstige bezwaren tegen dezen, zonder zijn toestemming bloed af te nemen, en, met name, of zodanige ingreep valt onder onderzoek „aan zijn lichaam”;

O. daaromtrent dat laatstgenoemde uitdrukking — evenals de uitdrukking „aan hun persoon” in art. 195 Sv. — de vraag openlaat of onder het krachtens die artikelen toegelaten onderzoek is begrepen het nemen van een zogenaamde bloedproef, en het zeer onwaarschijnlijk is te achten dat den wetgever, ten tijde van de totstandkoming van deze bepaling, een zodanige ingreep voor ogen heeft gestaan;

dat er nog te minder grond is dezen ingreep onder evengenoemde bepalingen te brengen, nu het W. v. Sv. — dat volgens de M. v. T. een gematigd accusatoir karakter heeft — aan de politie en de justitie bepaalde bevoegdheden ten opzichte van den verd. toekent, daarbij kenmerkend er van uitgaande dat de verd. enerzijds verplicht is het uitoefenen van deze bevoegdheden te dulden, doch anderzijds ingrepen, verder gaande dan deze bevoegdheden meebrengen, slechts met zijn toestemming kunnen plaatsvinden;

dat genoemd karakter van het Wetboek dan ook belet bepalingen als de voormelde te verstaan in een anderen zin dan in de strikte bewoordingen daarvan ligt opgesloten;

dat dit nog te sterker spreekt bij een ingreep als het afnemen van bloed, waarbij een nadere wettelijke regeling van de verplichting tot het dulden daarvan bezwaarlijk zou kunnen worden gemist;

dat van een verplichting tot het ondergaan van een ingreep als de onderhavige dan ook eerst sprake zou kunnen zijn, indien zodanige verplichting bij de wet zou worden vast gelegd en nader geregeld;

dat zolang zulks niet is geschied het afnemen van bloed van een verd. slechts dan als rechtmatig kan worden beschouwd, indien dit geschiedt met zijn toestemming;

O. voorts dat het met de strekking van het W. v. Sv., in het bijzonder met de daarin aan den verd. toegekende waarborgen, onverenigbaar zou zijn, indien de rechter tot het bewijs zou doen medewerken de resultaten van een bloedonderzoek ook in gevallen waarin, bij gebreke van toestemming van den verd., het afnemen van bloed als een onrechtmatige aantasting van diens lichamelijke integriteit moet worden beschouwd;

dat mitsdien het bestreden arrest op juiste gronden het vonnis van den Rb. heeft vernietigd en het middel tevergeefs is voorgesteld;

Verwerpt het beroep.

In het belang der wet heb ik de eer mij in cassatie te voorzien van het hierbij in authentiek afschrift overgelegde arrest, op 23 jan. 1961 door het Hof te Amsterdam, rechtdoende in hoger beroep in strafzaken, gewezen in zake J. J. J. S..

Tegen het arrest staat blijkens hierbij gevoegde verklaring van de griffier geen gewoon rechtsmiddel meer open.

Mijn beroep richt zich tegen de overweging van het Hof, welke luidt:

„O. dat blijkens het onderzoek ter 's Hof's t.r.z. het bloed, gebezigd voor het onderzoek van de scheikundige J. W. Verburgt, aan verd. niet met diens toestemming is afgenomen zodat het met behulp van dit bewijsmiddel opgemaakte rapport van Verburgt niet tot het bewijs had mogen medewerken en nu de bewezenverklaring in het vonnis, waarvan beroep, niettemin mede daarop is gebaseerd, dit vonnis niet in stand kan blijven”.

Het is niet zeker, of een overweging van deze inhoud niet reeds afgezien van de juistheid van die inhoud aan cassatie onttrokken is. Taverne, die in zijn noot onder Uw nog te bespreken arrest van 23 febr. 1931, N. J. 1931, blz. 654 een dergelijk geval voorziet, gaf zonder nadere toelichting blijk van de mening, dat zulks het geval zou zijn. De reden, die hem daartoe bracht, zal naar ik aanneem deze zijn geweest, dat zich niet met zekerheid zal laten zeggen, dat zulk een overweging de rechter tot enige beslissing heeft geleid. Zo zal, wanneer de rechter in eerste aanleg meent een bewijsmiddel op een grond gelijk hier aan de orde niet te mogen gebruiken en vervolgens tot vrijspraak komt, nimmer vaststaan, dat hij anders tot bewezenverklaring zou zijn gekomen. Ik zou echter menen, dat het bij een beslissing in hoger beroep anders kan zijn — en in casu anders is — zij het in zekere zin door een ten opzichte van de mogelijkheid van cassatie vrij toevallige werking van de wettelijke techniek van de rechtspraak in hoger beroep. In ons geval immers heeft de rechter een uitdrukkelijke beslissing gegeven: vernietiging van het vonnis a quo, en heeft hij die beslissing gegeven uitdrukkelijk reeds op de enkele grond in de overweging vervat. Onder die omstandigheden kan m.i. bij onjuistheid der overweging cassatie volgen, ook al blijft de mogelijkheid open, dat de rechter afgezien van de overweging eveneens tot vernietiging zou zijn gekomen.

Wat nu de bedoelde overweging betreft zal uitgangspunt van haar beoordeling moeten zijn Uw arrest van 5 juni 1951, N. J. 1951, no. 520, met de daaraan voorafgaande zeer uitvoerige conclusie van mijn ambtsvoorganger Jhr. Mr. Dr. van Asch van Wijck en met de niet minder belangrijke naar aanleiding daarvan geschreven noot van Pompe. In laatstgenoemde noot is terecht opgemerkt, dat niet met zekerheid blijkt, dat Uw Raad bij afwezigheid van een der daar opgesomde omstandigheden, die in dat geval reden gaven om de bloedproef rechtmatig te achten, haar onrechtmatig zou hebben geoordeeld. Persoonlijk zou ik die laatste mening ook niet huldigen. Veeleer zou ik, in gelijke gedachten-gang als de conclusie en de noot, de mogelijkheid open willen laten dat onder omstandigheden ook het zonder toestemming afnemen van bloed rechtmatig zijn kan, namelijk wanneer het onder zodanige omstandig-

heden geschiedt, dat het niet met de heersende zedelijke opvattingen in strijd komt. Intussen schijnt mij het onderhavige geval niet geschikt toe om deze vraag tot oplossing te brengen, omdat de voor U kenbare stukken geen uitsluitsel geven omtrent omstandigheden, die voor de beoordeling van die zedelijke toelaatbaarheid beslissend zouden kunnen zijn. Ik kies dus als uitgangspunt de juistheid van de mening van het Hof: dat een zonder toestemming van de verd. afnemen van bloed ter fine van het opsporingsonderzoek per se onrechtmatig is. De vraag, die ik U wil voorleggen, is dus enkel, of deze onrechtmatigheid het met gebruik van het aldus afgenomen bloed tot stand gekomen deskundigerapport als bewijsmiddel ontoelaatbaar maakt.

Ik wil nu vooropstellen, dat een wettelijke regeling, waarbij onrechtmatig verkregen bewijs niet tot een strafrechtelijke veroordeling zou mogen medewerken, mij sympathiek zou zijn uit een oogpunt van fairheid en waardigheid bij het optreden van organen der rechtsorde. Niettemin meen ik, dat een dergelijk stelsel in onze wet niet kan worden gelezen.

Te dien aanzien zij allereerst opgemerkt, dat de vraag, wanneer een bewijsmiddel onrechtmatig is tot stand gekomen, niet goed zonder een uitdrukkelijke wettelijke regeling — die in onze wetgeving in ieder geval niet te vinden is — kan worden beantwoord. Men zal bij voorbeeld niet een getuigeverklaring reeds hierom ontoelaatbaar achten, omdat de getuige zijn waarneming alleen heeft kunnen doen dank zij de omstandigheid, dat hij zich bevond op een plaats, waarvan de toegang voor hem verboden was. Wat men zal willen wraken zijn enkel bewijsmiddelen, verkregen door met letter of geest der rechtsorde strijdig optreden van haar organen. Voor een dergelijke grond voor de ondeugdelijkheid van een bewijsmiddel echter kan ik in onze wet geen aanknopingspunt van enig belang vinden.

Het komt mij voor, dat dezelfde opvatting ook reeds ondubbelzinnig door Uw Raad tot uitdrukking is gebracht in Uw arresten van 23 febr. 1931, N. J. 1931, blz. 654 en 24 febr. 1936, N. J. 1936, no. 764. Hierbij zij opgemerkt, dat in het daar zich voordoende geval het ontoelaatbaar achten van het bewijsmiddel zelfs op sterker gronden verdedigd had kunnen worden dan in het onderhavige. Art. 29 Sv. toch, dat in dat geval niet was inachtgenomen, kan men op goede gronden zien als een bepaling, die mede ten doel heeft onbetrouwbaar bewijs te vermijden, van de veronderstelde regel, die het zonder toestemming afnemen van bloed zou verbieden, laat hetzelfde zich zeker niet beweren.

Als middel van cassatie heb ik de eer voor te dragen: (zie arrest, *Red.*).

Mitsdien heb ik de eer te vorderen, dat Uw Raad het arrest waarvan beroep vernietige zonder dat Uw arrest aan de rechten door pp. verkregen nadeel toebrengt.

Noot. Bij arrest van 1951, N. J. 1951 nr. 520, heeft de H.R. een bloedproef rechtmatig geoordeeld, nu ze aan zes voorwaarden voldeed. Bij het nu gepubliceerde arrest wordt deze proef onrechtmatig geacht, omdat aan de eerste der zes voorwaarden, de toestemming van de ver-

dachte, niet is voldaan. De H. R. heeft aan deze onrechtmatigheid tevens de conclusie verbonden, dat de resultaten van het onderzoek niet tot het bewijs mogen meewerken, op straffe van nietigheid van het bewijs.

In de noot onder het vorige arrest, d.d. 27 aug. 1962, wees ik op de toenemende vrijheid van onze bewijsleer. Bij dit arrest, d.d. 26 juni 1962, zou men een omgekeerde tendens kunnen stellen. Toch lijkt mij de materie, waar het in deze twee arresten om gaat, verschillend. Bij het eerst gepubliceerde arrest gaat het erom, of een bewijsmiddel al dan niet voldoet aan de wettelijke omschrijving van dit bewijsmiddel, welke gegeven is om de betrouwbaarheid van de inhoud te versterken. In het laatst gepubliceerde gaat het erom, of het op zich zelf wettige bewijsmiddel op behoorlijke wijze is verkregen. In zulk een geval behoeft er aan de betrouwbaarheid van het bewijsmiddel niets te ontbreken, en toch mag de rechter er geen bewijs aan ontlenen.

Zo zou zich de situatie kunnen voordoen, dat de rechter met practisch volkomen zekerheid zou weten, dat verdachte onder de in art. 26 W. V. W. bedoelde invloed van alcohol was, maar deze wetenschap niet zou mogen gebruiken omdat het bewijs verkregen is door een bloedproef, waarvoor verdachte geen toestemming heeft gegeven. De mogelijkheid van ontduiken is lang niet altijd gegeven, immers het kan voorkomen dat er geen enkele andere bijdrage tot het bewijs van dit onder invloed van alcohol zijn, kan worden gevonden.

De ontwikkeling der rechtspraak, blijkend uit deze beide arresten, van aug. en van juni 1962, verdient m.i. instemming. De betrouwbaarheid van de inhoud der bewijsmiddelen is beter aan de rechter dan aan de wetgever ter beoordeling toevertrouwd. De vraag echter, of een bewijsmiddel op onbehoorlijke wijze is verkregen, b.v. in strijd met rechten, aan de verdachte toekomend, staat veeleer ter beantwoording aan de wetgever.

Dit arrest, gewezen met betrekking tot de bloedproef, welke de H. R. mede met beroep op het „gematigd accusatoir” karakter van het Wetboek van Strafvordering zonder toestemming verboden acht, heeft vooral betekenis voor de in het Wetboek, met name in art. 29, uitdrukkelijk verboden wegen tot verkrijging van het bewijs. Hieronder reken ik het gebruik van penthotal, ook van de lie-detector, maar eveneens andere gevallen van pressie op de verdachte. Ingeval verdachte zich daarop beroept, kan de betrokken ambtenaar als getuige onder ede gehoord worden. Bij twijfel over de rechtmatige verkrijging heeft de rechter zich van het bewijsmiddel te onthouden, immers hij moet zijn overtuiging gronden op de inhoud niet alleen van wettige, maar ook van rechtmatig verkregen bewijsmiddelen.

W. P.

(Overgenomen uit „Nederlandse Jurisprudentie, 1962, No. 470.)

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken

Uitspraak van 7 mei 1962

Voorzitter: Mr. E. Mulder (fgd.), *Leden:* Mr. Dr. A. van Praag en Mr. D. J. van Gilse, *Militaire Leden:* J. L. H. A. Antoni, brig.-generaal b.d. en L. M. Kamp, generaal-maj. der K.L. b.d.
(R.M.A.K.L. art. 5, 51, 52, 56; Regl. op de inwendige dienst bij de K.L. art. 146, 148).

Bij de berekening van het aantal dagen, waarop klager — adjudant-onderofficier bij een paraat onderdeel — recht op vakantieverlof heeft, moeten de zondagen en de R. K. feestdag, welke voor klager zgn. geconsigneerde dagen waren, als werkdagen worden aangemerkt, op welke dagen hij slechts door verlening van verlof van zijn militaire werkzaamheden kon worden ontheven.

Klager heeft derhalve niet 17, doch 20 verlofdagen genoten.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE

rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken inzake B.: adjudant-onderofficier-instructeur, wonende te H., klager, tegen de Commandant van de [- -] Compagnie te Wezep, verweerder.

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende, dat klager op 4 juli 1961 een aanvraag tot het verkrijgen van vakantieverlof heeft ingediend voor het tijdvak woensdag 26 juli 1961 tot en met donderdag 17 augustus 1961, welke periode klager als volgt heeft gespecificeerd:

„26 t/m 29	juli = 4 werkdagen (30 juli = zondag)	
„31/7 t/m 4/8	= 5	„ (5/8, 6/8, 7/8 = vrij weekend)
„ 8/8 t/m 12/8	= 5	„ (13/8 = zondag)
„14/8 t/m 17/8	= 3	„ (15/8 = R.K. feestdag)

„ 17 werkdagen.”;

Overwegende, dat verweerder het door klager aangevraagde vakantieverlof heeft toegestaan, maar daarbij heeft bepaald, dat klager geen 17 maar 20 dagen vakantieverlof zal hebben genoten;

Overwegende, dat klager tegen het besluit van verweerder tijdig beroep heeft ingesteld voor zover verweerder in dat besluit heeft bepaald, dat klager geen 17 maar 20 dagen vakantieverlof zal hebben genoten en klager op de door hem aangevoerde gronden kennelijk heeft bedoeld te vorderen, dat het Gerecht het aangevallen besluit in zoverre zal nietig verklaren en zal bepalen, dat klager moet worden geacht 17 dagen vakantieverlof te hebben genoten;

IN RECHTE:

Overwegende, dat krachtens het bepaalde in paragraaf 1 aanhef en onder b van het bepaalde in bijlage B, behorende bij het Voorschrift no. 1584, verlof wordt verleend, behoudens de bevoegdheid van hogere chefs om wijziging te brengen in de terzake door onder hun bevelen staande commandanten genomen beslissingen, aan militairen beneden de rang van tweede luitenant, door de compagniescommandant onder wiens bevel zij dienst doen;

Overwegende, dat klager, die de rang van adjudant bekleedt, het gevraagde verlof is verleend door zijn compagniescommandant, doch klager zich met zijn bezwaren tegen het aantal in rekening gebrachte dagen vakantieverlof heeft gewend tot de plaatsvervangend Korpscommandant, die echter geen wijziging heeft gebracht in de beslissing van klagers compagniescommandant;

Overwegende, dat het Gerecht mitsdien het door klager aangevallen besluit van de compagniescommandant aanmerkt als het besluit, waartegen het beroep van klager zich inderdaad dient te richten en het Gerecht van oordeel is, dat van dit besluit in eerste aanleg beroep open staat bij het ambtenarengerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken;

Overwegende, dat tussen partijen in geschil is of klager op de zondagen 30 juli 1961 en 13 augustus 1961, alsmede op de voor rooms-katholieke militairen bijzondere kerkelijke feestdag Maria Hemelvaart, vallende op 15 augustus 1961 moet worden geacht vakantieverlof te hebben genoten;

Overwegende, dat tussen partijen niet in het geschil is en door het Gerecht ook als vaststaand is aangenomen, dat klager was ingedeeld bij de [- -] Gevechtsgroep, [- -] Compagnie, dat dit onderdeel deel uitmaakte van de parate troepen en dat de drie hierboven genoemde dagen voor klager zogenaamde geconsigneerde dagen waren;

Overwegende, dat door de Commandant van het 1e Legerkorps, waaronder het onderdeel, waarbij klager was ingedeeld, ressorteert, was bepaald:

„Het gehuwde beroepspersoneel, ingedeeld bij parate troepen, moet „op de geconsigneerde weekends op minstens èèn appèl in de kazerne „aanwezig zijn. Op het tijdstip van de andere appèls — appèluren: „12.30 u, 17.30 u en 22.30 u — dient betrokkene op zijn woonadres „gedurende een half uur bereikbaar te zijn.”;

Overwegende, dat hierbij uitdrukkelijk was bepaald, dat op de parate weekends geen vrij van appèls mocht worden verleend;

Overwegende, dat artikel 5 van het Reglement voor de Militaire Ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht, bepaalt, dat onder militaire werkzaamheden worden verstaan de arbeid en de verrichtingen, welke zijn verbonden aan de vorming, de instandhouding en het gebruik van de weermacht;

Overwegende, dat krachtens het bepaalde in artikel 148 van het Reglement op de inwendige dienst bij de Koninklijke Landmacht, de militaire werkzaamheden op Zondagen worden beperkt tot die welke onvermijdelijk zijn, hetwelk, krachtens het bepaalde in artikel 146,

lid 2, van dit Reglement, eveneens het geval is voor rooms-katholieke militairen op Maria Hemelvaart;

Overwegende, dat hieruit volgt, dat klager op de drie vorenbedoelde dagen militaire werkzaamheden had te verrichten, zij het dan dat de werkzaamheden op die dagen tot het onvermijdelijke waren beperkt, een en ander als hiervoren overwogen;

Overwegende, dat het aantal dagen, waarop militairen recht op vakantieverlof kunnen hebben, in Hoofdstuk VII van het Reglement voor de Militaire Ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht, wordt uitgedrukt in het aantal werkdagen, waarbij over zondagen niet wordt gesproken;

Overwegende, dat daarnaast in artikel 51 van het Reglement voor de Militaire Ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht is bepaald, dat de beroepsmilitair, die in werkelijke dienst is, steeds ter beschikking is van de boven hem gestelde autoriteiten, terwijl in artikel 52, lid 2, onder meer is bepaald, dat op zondagen de werkzaamheden worden beperkt tot die, welke onvermijdelijk zijn, waarbij er naar wordt gestreefd, dat, behoudens noodzakelijke kleine diensten, van de militair althans op 26 zondagen per jaar geen militaire werkzaamheden worden geëist;

Overwegende, dat het Gerecht op grond van al het vorenstaande van oordeel is, dat ten aanzien van het klager verleende vakantieverlof moet worden aangenomen, dat vorenbedoelde drie dagen, waarop klager militaire werkzaamheden had te verrichten, hoezeer die werkzaamheden ook waren beperkt, moeten worden aangemerkt als werkdagen;

Overwegende, dat klager over die dagen slechts van zijn militaire werkzaamheden kon worden ontheven, indien hem over die dagen verlof werd verleend;

Overwegende, dat aan klager, nu hij over de periode 26 juli 1961 tot en met 17 augustus 1961 aaneensluitend verlof had gevraagd, 20 werkdagen vakantieverlof in rekening moesten worden gebracht, daarbij er van uitgaande, naar ook tussen partijen niet is betwist, dat klager op 5, 6 en 7 augustus 1961 een vrij weekend had;

Overwegende, dat mitsdien het beroep van klager, nu van strijd met het bepaalde in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929 niet is gebleken, ongegrond behoort te worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond.

Centrale Raad van Beroep

Uitspraak van 8 juni 1962

(M. A. W. 1961/K 52)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); Leden: Mr. P. J. Rutgers van der Loeff en Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(V.B. O. punt 31)

Over klager was een tussentijdse beoordelingslijst opgemaakt, hoewel het dubieus was of zich wel feiten van zeer ongunstige aard hadden voorgedaan. Nadat deze lijst op formele gronden was vernietigd, werd een nieuwe tussentijdse lijst opgemaakt, naar de Raad aanneemt op last van verweerder met toepassing van de 2e alinea van punt 31 van het V. B. O.¹⁾

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake G. te R., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door de luitenant-kolonel der Koninklijke Luchtmacht Mr. H. T. de Raaf, wonende te 's-Gravenhage, als zijn raadsman, tegen de Minister van Defensie, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden T. W. A. Snelders, referendaris bij verweerders ministerie, wonende te Voorburg.

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat over klager, destijds kapitein der Koninklijke Luchtmacht, op 28 februari 1962 een tussentijdse beoordelingslijst is opgemaakt, het tijdvak van 1 december 1959 tot 30 maart 1960 betreffende, aan de binnenzijde waarvan een groot aantal punten is beoordeeld met minder dan „goed”;

dat aan de voorzijde de navolgende waarderungen zijn gesteld:

Beoordeelde wordt in zijn rang beoordeeld met: middelmatig (blijkens een bijgevoegde nota dient voor deze waardering te worden gelezen: „ruim voldoende” (7));

Voor bevordering: nog niet aan te bevelen wegens nog te verbeteren minder goede eigenschappen;

Overwegende dat naar aanleiding van door klager tegen deze lijst ingediende bezwaren, door verweerder bij besluit van 19 oktober 1961 — gezien het advies nopens het bezwaarschrift uitgebracht door een commissie, als bedoeld in punt 38 van het Voorschrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke Landmacht, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 21 april 1948 (Stb. nr. I 161), hieronder te noemen V. B. O. — ter kennis van klager heeft gebracht:

dat aan hem, door de op 28 februari 1961 omtrent hem uitgebrachte (tussentijdse) beoordeling, niet in alle opzichten recht is wedervaren en dat het zal worden beschouwd, alsof:

a. achter de volgende punten het daarnaast vermelde is gesteld:

Houding ten aanzien van minderen in rang . . . : goed,

Betoont initiatief . . . : ruim voldoende tot goed,

¹⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 113 e.v. — (Red. M.R.T.).

- Geschiktheid voor een bureaufunctie . . . : ruim voldoende tot goed,
Handhaving krijgstucht ten aanzien van zichzelf . . . : goed;
- b. aan de voorzijde van de beoordelingslijst het gestelde achter „Voor bevordering” luidt: nog niet aan te bevelen wegens enkele nog aan te vullen tekortkomingen;
- c. in de toegevoegde nota het gestelde „ruim voldoende” (7) is vervangen door: „ruim voldoende tot goed” (7½);

Overwegende dat klager (die inmiddels met ingang van 1 november 1961 is bevorderd tot majoor) tegen voormeld besluit bij de Raad in beroep is gekomen en bij beroepschrift op de daarin aangevoerde gronden heeft verzocht te bepalen, dat voormeld besluit zal worden vernietigd en dat voorts de tussentijdse beoordeling moet worden geacht te zijn tot stand gekomen in strijd met artikel 31 van het V. B. O., met vernietiging dezer beoordeling, althans, indien de Raad geen termen aanwezig acht tot zodanige beslissing, te willen bepalen dat de uitgebrachte tussentijdse beoordeling zodanig zal worden gewijzigd als door de Raad juist wordt geoordeeld;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorie op de daarin ontwikkelde gronden heeft verzocht klagers beroep ongegrond te verklaren;

Overwegende dat klager in de gelegenheid is gesteld kennis te nemen van het rapport van voormelde commissie, welk rapport aan het bestreden besluit ten grondslag ligt, en schriftelijk van zijn bezwaren hiertegen te doen blijken, van welke gelegenheid Mr. H. T. de Raaf voornoemd namens klager gebruik heeft gemaakt bij schrijven van 1 maart 1962;

IN RECHTE:

Overwegende dat over het onderhavige beoordelingstijdvak reeds op 30 maart 1960 een, klager betreffende, tussentijdse beoordelingslijst was opgemaakt, welke door verweerder bij besluit van 8 februari 1961 op formele gronden is vernietigd, waarna klager over dit tijdvak andermaal beoordeeld is geworden, en dit wel op 28 februari 1961;

Overwegende dat nu tegen deze laatste beoordeling namens klager in hoofdzaak is aangevoerd, dat deze in strijd zou zijn met punt 31 van het V. B. O.;

dat toch te dezen geen sprake zou zijn van „feiten van zeer ongunstige aard”, als in deze bepaling bedoeld;

Overwegende hieromtrent, dat onder dit punt het navolgende is bepaald:

„Mochten zich feiten van zeer gunstige of zeer ongunstige aard voordoen, welke invloed zouden kunnen uitoefenen op de bevordering, dan rust op iedere commandant de verplichting omtrent de betrokken officier, zo deze kolonel is, onverwijld een beoordelingslijst in te dienen, of zo het een officier van lagere rang betreft, maatregelen te nemen opdat beoordeling door een commissie plaats heeft of overwoogen kan worden. Indien de betrokken commandant niet bevoegd is tot samenstelling van de terzake voorgeschreven commissie — hetgeen meestal het geval zal zijn — zal hij zijn onmiddellijke Chef met zijn oordeel in kennis stellen, die alsdan zal beoordelen of het ge-

„wenst is en, zo ja, maatregelen zal nemen, opdat de zaak door een „terzake bevoegde beoordelingscommissie zal worden onderzocht.

„Tenslotte wordt, afgezien van al het daaromtrent hiervoor bepaald, de, een beoordeling opgemaakt telkens wanneer de Minister van „Oorlog dit gelast.

„De lijsten, welke op grond van dit punt worden ingediend, worden „„tussentijdse” beoordelingslijsten genoemd.”;

dat de beoordelingslijst d.d. 28 februari 1961 niet is opgemaakt of uitgelokt door de in het eerste lid van deze bepaling bedoelde commandant, anders dan het geval was ten aanzien van de op 30 maart 1960 opgemaakte beoordelingslijst, doch ze is opgemaakt ingevolge een door verweerder gegeven opdracht;

dat nu klager het standpunt inneemt dat, aangezien de beoordeling d.d. 30 maart 1960 op formele gronden werd vernietigd bij besluit van verweerder d.d. 8 februari 1961, waarbij verweerder tevens bepaalde dat opnieuw een tussentijdse beoordelingslijst zou worden opgemaakt over dezelfde periode, dit besluit moet worden gezien als een noodzakelijk gevolg van het feit der vernietiging der eerste tussentijdse beoordeling, zodat gesteld moet worden dat ook aan het uitbrengen van deze tweede tussentijdse beoordeling feiten als genoemd in punt 31 ten grondslag moeten liggen;

Overwegende dat de Raad klager in deze zienswijze niet kan volgen;

dat toch in verweerders besluit van 8 februari 1961 ter kennis van klager is gebracht, dat de beoordelingslijst d.d. 30 maart 1960 is vernietigd en dat omtrent klager opnieuw een tussentijdse beoordelingslijst wordt opgemaakt over het tijdvak van 1 december 1959 tot 30 maart 1960;

dat derhalve wel een nauw verband bestaat tussen het opmaken der nieuwe lijst en het opmaken en vernietigen der oude lijst, des, dat uiteraard geen nieuwe lijst zou zijn opgemaakt, indien de oude lijst niet ware opgemaakt en vernietigd;

dat hiermede echter niet is gezegd, dat de beslissing tot het doen opmaken van een nieuwe lijst moet worden beschouwd als het noodzakelijk gevolg van het feit der opmaking en vernietiging der eerste lijst, met de daaraan door klager verbonden gevolgen;

dat de Raad, gehoord verweerders gemachtigde, veeleer aannemelijk acht, dat verweerder bij zijn besluit d.d. 8 februari 1961 toepassing heeft willen geven aan het bepaalde in de tweede alinea van punt 31 voormeld en dat het opnieuw opmaken van een tussentijdse lijst over hetzelfde tijdvak derhalve niet het automatische gevolg is geweest van het opmaken en vernietigen der eerste tussentijdse lijst;

dat de Raad hierbij in aanmerking neemt, dat in het besluit dd. 8 februari 1961 niet valt te lezen, dat slechts tot het opmaken van een nieuwe beoordeling moest worden overgegaan, indien beoordelaars van oordeel waren, dat zich feiten, als in de eerste alinea van genoemd punt 31 bedoeld, hadden voorgedaan;

dat voorts de commissie van onderzoek van klagers bezwaarschrift tegen de eerste tussentijdse beoordeling in haar rapport — waarin

van feiten van zeer ongunstige aard niet was gebleken — als haar mening had doen blijken, dat het uitbrengen van een rapport de voorkeur had verdiend boven het opmaken van een beoordelingslijst, maar verweerder niettemin — hoewel hij dit in het onderhavige geval na de vernietiging der eerste beoordeling niet had *behoeven* te doen — opdracht heeft gegeven tot het opnieuw opmaken van een beoordelingslijst;

Overwegende wat de onderhavige beoordelingslijst voor het overige betreft, dat de Raad, gelet op de gedingstukken en het te zijner terechtzitting verhandelde, niet gebleken acht, dat deze op onvoldoende gronden berust;

dat de Raad hierbij in het bijzonder in aanmerking heeft genomen de verklaring, te zijner terechtzitting afgelegd door de getuige L.

dat de Raad niet tot een andersluidende overtuiging is kunnen komen door de namens klager ingezonden verklaring d.d. 10 mei 1962 van de majoor-vlieger K., waarin deze heeft medegedeeld evenals klager te Gilze-Rijen te hebben gediend en wel tot medio februari 1960 en zich geen voorvallen en omstandigheden te herinneren, welke aanleiding konden zijn tot een minder gunstige beoordeling van klager;

Overwegende dat uit het vorenstaande volgt, dat het ingestelde beroep ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond.

NASCHRIFT.

Er was over deze klager krachtens punt 31, eerste alinea, van het V. B. O. een tussentijdse beoordeling opgemaakt, doch deze was op formele gronden vernietigd. Bij beschikking van 8 februari 1961 werd aan klager ter kennis gebracht:

- „1. dat aan hem, door de op 30 maart 1960 omtrent hem uitgebrachte beoordeling, niet in alle opzichten recht is wedervaren en dat deze beoordelingslijst — op formele gronden — is vernietigd;
 „2. dat omtrent hem opnieuw een tussentijdse beoordelingslijst wordt opgemaakt over het tijdvak van 1 december 1959 tot 30 maart 1960.”

Van de zijde van klager werd nu gesteld, dat de nieuw opgemaakte tussentijdse beoordelingslijst een noodzakelijk gevolg was van de eerste (vernietigde) lijst, zodat ook aan deze nieuwe lijst feiten als genoemd in punt 31, eerste alinea, van het V. B. O. ten grondslag moesten liggen. Deze redenering verwerpt de Raad, aannemende dat verweerder bij vorengenoemde beschikking ingevolge de 2e alinea van punt 31 het opmaken van een tussentijdse beoordeling heeft gelast. In de uitspraak wordt nog verwezen naar het betoog van verweerdters gemachtigde ter terechtzitting. Deze verklaarde aldaar, dat verweerder bij de vernietiging der oorspronkelijke lijst heeft overwogen of hij al dan niet opdracht zou geven tot het opmaken van een nieuwe tussentijdse beoordelingslijst en dat deze opdracht dus niet automatische heeft plaatsgevonden.

A. B.

Centrale Raad van Beroep

Uitspraak van 7 november 1962

(M. A. W. 1961/K 23 en 24)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(Ambtenarenwet 1929 art. 79 en 82; V. B. O. punt 11)

- 1) *Artikel 82 der Ambtenarenwet 1929 heeft niet betrekking op een opdracht aan een deskundige, als bedoeld in artikel 79, lid 1 aanhef en sub b, dier wet.*
- 2) *De commissie, welke de tussentijdse beoordeling heeft opgemaakt, is in strijd met punt 11 van het V. B. O. samengesteld, zodat deze beoordelingslijst met verweerders daarop betrekking hebbend besluit moet worden nietig verklaard.*
De Raad is ambtshalve verplicht te onderzoeken of een beoordeling is tot stand gekomen met inachtneming van de bepalingen van het V. B. O. omtrent de samenstelling der commissie van beoordelaars.
- 3) *Nietigverklaring van de tussentijdse beoordeling tast de gewone beoordeling, die mede op de periode van de tussentijdse beoordeling betrekking heeft, niet aan.*

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: X. te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door Mr. W. H. Vermeer, advocaat te Amsterdam, als zijn raadsman tegen de Minister van Defensie, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden H. Staring, wonende te Rijswijk (Z. H.), kolonel b.d., werkzaam op verweerders ministerie.

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FFITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat over klager, luitenant-kolonel der infanterie, op 12 januari 1960 een tussentijdse beoordelingslijst is opgemaakt, het tijdvak van 1 mei 1958 tot 12 januari 1960 betreffende, waarop klager in zijn rang is beoordeeld met „goed” en voor bevordering „nog niet aan te bevelen wegens te verbeteren karaktereigenschappen”;

Overwegende dat vervolgens over klager op 18 mei 1960 een gewone beoordelingslijst is opgemaakt, het tijdvak 1 mei 1958 tot 1 mei 1960 betreffende, waarop klager in zijn rang is beoordeeld met „goed” — waarvoor blijkens een bijgevoegde nota moet worden gelezen „goed tot zeer goed” — , waarop hij voor bevordering „aan te bevelen” is verklaard, waarop de punten „houding ten aanzien van minderen in rang”, „betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst”, „betoont initiatief”, „kennis van reglementen en voorschriften” en „handhaving krijgstucht ten aanzien van minderen in rang”, onderscheidenlijk zijn gewaardeerd met „goed”, „ruim voldoende/goed”, „goed” en „goed”, „goed”, en waarop de volgende karakteromschrijving is gesteld „Een enthousiast „loyaal officier, die echter naar buiten gesloten en stug is en zich

„moeilijk geeft, hetgeen aanvankelijk weerstanden opwekt. Kent men hem langer, dan ontpopt hij zich als een goed kameraad, met hart voor zijn ondergeschikten en veel belangstelling voor zijn onderdeel. Zeer gastvrij. Weet zich te doen gelden. Heeft in het beoordelings-tijdvak eenmaal getoond negatief kritisch te kunnen zijn, doch na hierop te zijn geweest, blijkt gegeven zich in gunstige zin te hebben ontwikkeld”;

dat in de ruimte, ter beschikking van autoriteiten door wier tussenkomst de lijst wordt ingediend, door de chef van de generale staf het volgende is vermeld:

„Gelet op de omschreven karaktereigenschappen en mede in aanmerking nemend de beoordeling van de punten
 „-houding ten aanzien van minderen in rang,
 „-betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst,
 „-betoont initiatief,
 „-kennis van reglementen en voorschriften en
 „-handhaving krijgstucht ten aanzien van minderen in rang,
 „heb ik nog niet de overtuiging, dat beoordeelde de geschiktheid voor bevordering tot kolonel bezit.
 „Mitsdien beoordeel ik hem voor bevordering: nog niet aan te bevelen wegens nog te verbeteren eigenschappen.”;

Overwegende dat verweerder bij besluit van 4 mei 1961 - beschikkende op een door klager tegen eerstvermelde beoordelingslijst ingediend bezwaarschrift en gezien het nopens dit bezwaarschrift uitgebrachte advies door een commissie als bedoeld in punt 38 van het Voorschrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke landmacht — ter kennis van klager heeft gebracht, dat aan hem door de op 12 januari 1960 omtrent hem opgemaakte beoordeling niet in alle opzichten recht is wedervaren; hetgeen heeft geleid tot het aanbrengen van enkele wijzigingen in die beoordelingslijst;

Overwegende dat verweerder bij een ander besluit van 4 mei 1961 — beschikkende op een door klager tegen de gewone beoordelingslijst ingediend bezwaarschrift en gezien het advies nopens dat bezwaarschrift uitgebracht door een commissie, als bedoeld in punt 38 van voormeld (verder als V. B. O. aan te duiden) voorschrift — ter kennis van klager heeft gebracht, dat aan hem door de op 18 mei 1960 omtrent hem opgemaakte beoordeling niet in alle opzichten recht is wedervaren, en dat het zal worden beschouwd, alsof:

1. achter onderstaande punten het daarnaast gestelde is ingevuld:
 - Betoont initiatief . . . : „goed tot zeer goed”;
 - Kennis reglementen en voorschriften: „zeer goed”;
 - Geschiktheid voor een bureaufunctie: „goed tot zeer goed”;
 - Handhaving krijgstucht t.a.v. minderen in rang . . . : „goed tot zeer goed”;
2. het onderschrift van de Chef van de Generale staf luidt:
 - „Gelet op de omschreven karaktereigenschappen en mede gelet op „de uitgebrachte beoordeling ten aanzien van het punt:
 - „Betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst”, „heb ik nog

„nog niet de overtuiging, dat beoordeelde reeds voor bevordering „tot kolonel in aanmerking kan worden gebracht. Mitsdien beoordeel ik hem voor bevordering nog niet aan te bevelen wegens te verbeteren minder goede eigenschappen”;

Overwegende dat klager bij gemachtigde Mr. W. H. Vermeer voornoemd tegen beide voormelde besluiten d.d. 4 mei 1961 van verweerder bij de Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden heeft geconcludeerd tot vernietiging der aangevallen beschikkingen en de daarin begrepen beoordelingen, met regeling van de rechtsgevolgen;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorïe de gronden heeft aangevoerd, waarop is geconcludeerd tot ongegrondverklaring van het ingestelde beroep;

Overwegende dat namens verweerder op verzoek van 's Raads fungerend-voorzitter bij schrijven van 19 oktober 1961 afschriften van een aantal stukken zijn ingezonden;

Overwegende dat Mr. Vermeer voornoemd op 22 december 1961 aan de Raad een nota heeft toegezonden naar aanleiding van de bij de Raad door verweerder ingediende contra-memorïe;

Overwegende dat namens verweerder vervolgens bij schrijven van 20 maart 1962 desgevraagd enkele inlichtingen zijn verstrekt alsmede afschriften van een tweetal stukken;

Overwegende dat ingevolge opdracht van 's Raads fungerend-voorzitter de luitenant-generaal Mr. J. D. Schepers op 25 juli 1962 rapport heeft uitgebracht van zijn onderzoek met betrekking tot de vraag, of door de op 12 januari 1960 en 18 mei 1960 over klager uitgebrachte beoordelingen, zoals deze na de daarop betrekking hebbende besluiten van verweerder d.d. 4 mei 1961 luiden, aan klager in alle opzichten recht is wedervaren;

IN RECHTE:

Overwegende allereerst met betrekking tot de over klager opgemaakte tussentijdse beoordeling, dat klagers raadsman terzake ter 's Raads terechtzitting primair heeft betoogd, dat de samenstelling van de beoordelingscommissie strijdig is met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften;

dat verweerders gemachtigde naar aanleiding hiervan heeft aangevoerd, dat dit bezwaar niet-ontvankelijk is, nu dit eerst ter 's Raads terechtzitting is geopperd, zodat noch de commissie van onderzoek van bezwaarschriften noch verweerder daarmee hebben kunnen rekening houden;

dat de Raad verweerders gemachtigde in deze opvatting niet vermag te volgen, aangezien de Raad ook ambtshalve verplicht is te onderzoeken of de beoordeling tot stand is gekomen met inachtneming van de bepalingen van het V. B. O. omtrent de samenstelling der commissie van beoordelaars;

Overwegende dat de commissie, welke de tussentijdse beoordelingslijst heeft opgemaakt, was samengesteld uit de generaal-majoor Z., voorzitter, en de kolonels P. en Q. leden;

dat ingevolge het bepaalde in punt 10 aanhef en onder a van het V. B. O., indien de commandant van de te beoordelen officieren een rang bekleedt twee of meer rangen hoger dan deze officier, deze commandant zelf de beoordelaars aanwijst;

dat punt 11 van het V. B. O. bepaalt, dat de officier, die de beoordeelaars heeft aangewezen, zelf zitting neemt in de commissie van beoordelaars en met de leiding daarvan belast is;

dat van 1 oktober 1959 tot 12 januari 1960 klagers onmiddellijke commandant was de luitenant-generaal P. commandant van het 1e legerkorps, maar deze zelf geen zitting heeft genomen in de beoordelingscommissie en de generaal-majoor Z. als voorzitter der commissie heeft aangewezen;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt, dat de commissie, welke de tussentijdse beoordeling heeft opgemaakt, is samengesteld in strijd met het bepaalde in voormeld punt 11 van het V. B. O., zodat deze tussentijdse beoordelingslijst d.d. 12 januari 1960 moet worden nietig verklaard, met nietigverklaring tevens van het besluit van verweerder d.d. 4 mei 1961, genomen naar aanleiding van het door klager tegen die tussentijdse beoordeling ingebrachte bezwaar;

Overwegende dat klagers raadsman voorts heeft betoogd, dat, nu de tussentijdse beoordeling is opgemaakt in strijd met het V. B. O., ook de gewone beoordeling geen stand kan houden, aangezien de tussentijdse beoordeling heeft doorgewerkt in de daarop volgende gewone beoordeling, ja zelfs daarin is verwerkt;

dat de Raad klagers raadsman in deze opvatting niet vermag te volgen; dat toch de gewone beoordeling betrekking diende te hebben op alle feiten en omstandigheden, met betrekking tot klager van belang, welke in het beoordelingstijdvak, te weten van 1 mei 1958 tot 1 mei 1960, hebben plaats gevonden, onderscheidenlijk aanwezig waren;

dat dit mitsdien mede de feiten en omstandigheden betreft, voorgevallen, respectievelijk aanwezig, in het tijdvak van de tussentijdse beoordeling, te weten van 1 mei 1958 tot 12 januari 1960;

Overwegende dat klagers raadsman ter 's Raads terechtzitting voorts heeft betoogd, dat met betrekking tot de aan de commissaris van gemeentepolitie te Zeist door 's Raads fungerend-voorzitter verstrekte opdracht, welke heeft geleid tot het uitbrengen van voormeld rapport door de luitenant-generaal Mr. J. D. Schepers, is gehandeld in strijd met het bepaalde in de artikelen 77 e.v. der Ambtenarenwet 1929, aangezien niet is nageleefd het bepaalde in artikel 84 dezer wet, houdende dat de uitkomsten van het onderzoek worden geconstateerd bij proces-verbaal, en evenmin het bepaalde in artikel 82 dier wet, houdende dat de partijen, en dus ook klager, in kennis hadden behoren te zijn gesteld — hetgeen niet is geschied — van het verhoor van getuigen, zodat zij desgewenst bij dat verhoor aanwezig hadden kunnen zijn;

dat de Raad klagers gemachtigde in deze grieven niet kan volgen, vermits de leider van meerbedoeld onderzoek, te weten de commissaris van gemeentepolitie te Zeist, in casu gebruik heeft gemaakt van de hem in artikel 79, lid 1 aanhef en sub b, verleende bevoegdheid — daartoe

uitdrukkelijk door 's Raads fungerend-voorzitter gemachtigd — aan de deskundige Mr. Schepers voornoemd op te dragen, schriftelijk van advies en verslag te dienen;

dat het vorenaangehaalde voorschrift van artikel 82 der Ambtenarenwet 1929 niet betrekking heeft op een opdracht aan een deskundige, als bedoeld in artikel 79, lid 1 aanhef en sub b, dier wet, maar op een plaatselijk onderzoek en op een verhoor van getuigen of deskundigen door de leider van het voorbereidend onderzoek, als bedoeld in artikel 79, lid 1, aanhef en onder a en c, van genoemde wet, doch dit in het onderhavige geval niet heeft plaats gehad;

dat voorts de leider van het voorbereidend onderzoek de uitkomsten hiervan weliswaar niet heeft geconstateerd bij proces-verbaal, maar heeft volstaan met het door de deskundige uitgebrachte rapport aan 's Raads fungerend-voorzitter met een brief toe te zenden, maar de Raad hierin geen reden ziet het rapport buiten beschouwing te laten;

Overwegende voorts, dat klager blijkens het klaagschrift, behalve met betrekking tot de rubrieken: „voor bevordering”, „betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst” en „karakteromschrijving”, bezwaren heeft met betrekking tot alle rubrieken, waarvan de beoordeling in ongunstige zin afwijkt van zijn beoordeling van 1958, al welke rubrieken naar klagers mening hetzij gewaardeerd dienen te worden als in de beoordeling van 1958 is geschied, hetzij hoger;

Overwegende hieromtrent, dat de Raad, gelet op de gedingstukken en het verhandelde te zijner terechtzitting en met name op het voormelde rapport van de luitenant-generaal Mr. J. D. Schepers, geen redenen aanwezig acht om aan te nemen, dat klagers gewone beoordelingslijst over het tijdvak 1 mei 1958 tot 1 mei 1960, zoals deze na verweerders bestreden beslissing is komen te luiden, niet op goede gronden zou berusten;

dat de Raad met name niet overtuigd is, dat klager terecht bezwaren heeft ingebracht tegen de zinsnede uit de karakteromschrijving, dat hij in het beoordelingstijdvak eenmaal getoond heeft negatief kritisch te kunnen zijn;

dat toch in meervermeld rapport van de luitenant-generaal Mr. J. D. Schepers terzake van klagers gedragingen op de school van de Militaire Inlichtingendienst o.m. is vermeld, dat er onnodig heftige discussies zijn geweest, hetgeen uit verklaringen van mede-cursisten is gebleken, en dat die onnodige heftigheid mede aan klager te wijten was;

dat bovendien vorenbedoelde zinsnede ook is onderschreven door de brigade-generaal L., die klager destijds over het gebeurde op genoemde school heeft ondervraagd en daarna — volgens een verklaring van die toenmalige kolonel — mondeling heeft terechtgewezen, althans — volgens klagers eigen verklaring — hem heeft gevraagd zijn houding voor de rest van de cursus te veranderen;

Overwegende met betrekking tot de omstandigheid, dat verscheidene rubrieken enigszins lager gewaardeerd zijn dan bij de vorige gewone beoordeling is geschied, dat althans de meeste dier waarderingen zo

weinig van de vroegere verschillen, dat de verschillen in het algemeen niet of nauwelijks voor objectieve toetsing vatbaar zijn en in het algemeen geen aanleiding kan worden gevonden de ene waardering als juist en de andere als onjuist te beschouwen;

dat hiervoor in het onderhavige geval nog te minder reden is, nu de door klager bedoelde vroegere beoordeling alleen betrekking heeft op door klager vervulde commando's van het . . . Regiment en van het . . . Bataljon, terwijl in de te dezen door klager bestreden beoordeling mede is betrokken het door klager vervulde commando van de . . . Compagnie Inlichtingendienst, waarvan vaststaat, dat klager daarvoor weinig ambitie had;

Overwegende dat uit het vorenoverwogene volgt, dat het beroep van klager, in zoverre het is gericht tegen verweerders besluit van 4 mei 1961, de gewone beoordeling over het tijdvak 1 mei 1958 tot 1 mei 1960 betreffende, ongegrond moet worden verklaard;

Overwegende dat derhalve beslist moet worden als volgt;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart nietig verweerders besluit van 4 mei 1961, betrekking hebbend op de op 12 januari 1960 opgemaakte tussentijdse beoordeling, alsmede deze beoordeling;

Verklaart het beroep van klager, voorzover het gericht is tegen verweerders besluit van 4 mei 1961, betrekking hebbend op de op 18 mei 1960 opgemaakte gewone beoordeling, ongegrond.

NASCHRIFT.

De vraag of de Raad ambtshalve verplicht is te onderzoeken, of aan bepaalde formele voorschriften is voldaan, kwam reeds eerder aan de orde.

In de uitspraak van 10 september 1957 M. A. W. 1957/K 1 (M. R. T. 1958, blz. 57) deed zich het geval voor, dat de betrokken officier pas in zijn bij de Raad ingediende klaagschrift bezwaren tegen de samenstelling van de beoordelingscommissie inbracht. De Raad was van oordeel dat hij deze grief desondanks toch niet buiten beschouwing mocht laten, daar hij „ook ambtshalve verplicht is te onderzoeken of de bij het bestreden besluit bekrachtigde beoordeling is tot stand gekomen met inachtneming van de bepalingen van het Voorschrift enz.”

En in 's Raads uitspraak van 3 maart 1959 M. A. W. 1958/K 14 (M. R. T. 1959 blz. 707) wordt overwogen, dat de Raad ambtshalve een kwestie van formele aard — waaromtrent klager geen bezwaren had ingebracht — betreffende het tijdvak der beoordeling in beschouwing dient te nemen. Het betrof hier een verlenging van dit tijdvak met ruim een maand in verband met een door de betrokken officier gevolgde cursus en de Raad vond toen geen aanleiding de beoordeling om deze reden niet in stand te laten.

In de onderhavige uitspraak werd pas ter terechtzitting bezwaar gemaakt tegen de samenstelling der beoordelingscommissie, een geval dus dat veel gelijkenis vertoont met dat waarover de Raad in 1957 moest oordelen. Ook nu weer overweegt de Raad, dat hij ambtshalve

verplicht is te onderzoeken of te dezen de bepalingen van het V. B. O. zijn nageleefd. I. c. leidt dit tot nietigverklaring van de (tussentijdse) beoordelingslijst.

Hoewel het V. B. O. per 1 september 1961 is vervangen door nieuwe beoordelingsvoorschriften, zullen deze uitspraken ook voor de toepassing van de nieuwe voorschriften hun belang blijven behouden.

A. B.

WETGEVING

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie, en de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de krijgstucht.

De inhoud van de Kamerstukken 1 tot en met 14 van bovenbedoeld onderwerp is overgenomen in: M. R. T. LI (1958) blz. 498-648 — en in LVI (1963) blz. 187 - 328.

De Kamerstukken 15 tot en met 22 bevatten respectievelijk:

stuk no. 15: een gewijzigd ontwerp van Rijkswet tot wijziging van het militaire strafprocesrecht: de Regtspleging bij de Landmagt, de Regtspleging bij de Zeemagt, de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof, de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht en enige daarmede verband houdende voorzieningen;

stuk no. 16: een gewijzigd ontwerp van Rijkswet tot wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht: het Wetboek van Militair Strafrecht, de Wet op de Krijgstucht, de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof en enige andere daarmede verband houdende voorzieningen;

stuk no. 17: een gewijzigd ontwerp van wet tot wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht;

stuk no. 18: bijlage I van de Memorie van Antwoord op de wijziging van het militaire strafprocesrecht, bevattende een vergelijkend overzicht van de oude en de nieuwe tekst van de Regtspleging bij de Landmagt en de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht; de gewijzigde Rechtspleging Landmacht (in Suriname) 1925; ingetrokken; en de gewijzigde Rechtspleging Landmacht (in Curaçao) 1925; ingetrokken;

stuk no. 19: bijlage II van de Memorie van Antwoord op de wijziging van het militaire strafprocesrecht bevattende een vergelijkend overzicht van de oude en de nieuwe tekst van de Regtspleging bij de Zeemagt, benevens de uitvoering van bepalingen der Regtspleging bij de Zeemagt in Suriname; ingetrokken; en de uitvoering van bepalingen der Regtspleging bij de Zeemagt in Curacao; ingetrokken;

stuk no. 20: bijlage IIIa van de Memorie van Antwoord op de wijziging van het militaire strafprocesrecht bevattende een vergelijkend over-

zicht van de oude en de nieuwe tekst van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht;

stuk no. 21: bijlage IIIb van de Memorie van Antwoord op de wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht bevattende een vergelijkend overzicht van de oude en de nieuwe tekst van het Wetboek van Militair Strafrecht;

stuk no. 22: bijlage IIIc van de Memorie van Antwoord op de wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht bevattende een vergelijkend overzicht van de oude en nieuwe tekst van de Wet op de Krijgstucht.

Deze stukken worden in verband met de beschikbare plaatsruimte niet in het M. R. T. overgenomen. Voor belangstellenden zijn deze stukken tegen betaling (f 6.30) verkrijgbaar bij het Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf, Fluwelenvaart 18 te 's-Gravenhage.

MILITAIR JUSTITIËLE STATISTIEK

Overzicht over de jaren 1961—1962

De Directeur-Generaal van de Statistiek deed de Redacte ter opnemning in het M. R. T. toekomen het hierna volgende zestal overzichten betreffende de omvang van de werkzaamheden van de militaire rechtscolleges en de gerechtelijk geconstateerde criminaliteit onder de militairen met betrekking tot de jaren 1961 en 1962 en benevens een overzicht van de krijgstuchtelijk afgedane en geseponeerde militaire en commune misdrijven en overtredingen bij de zee-, land- en luchtmacht:

1. de omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof, de Krijgsraad voor de Zeemacht (te 's-Gravenhage), de Krijgsraden voor de Landmacht (te zamen) en de krijgsraad voor de Luchtmacht (staat 1);

2. de personen, wier zaken bij eindvonnis zijn afgedaan, naar de instantie en de aard der delicten (staat 2);

3. de zaken, welke buiten geding zijn afgedaan, naar de aard der delicten en de bevoegdheid der instantie, art. 74 W.Sr. (staat 3);

4. de personen, wier zaken bij eindvonnis zijn afgedaan, gespecificeerd naar de te hunnen aanzien gewezen eindvonnissen (staat 4);

5. de terzake van misdrijven door Hoog Militair Gerechtshof en Krijgsraden veroordeelden, naar de aard der delicten (staat 5);

6. de krijgstuchtelijke afdoening en sepot van militaire en commune misdrijven bij de zee-, land- en luchtmacht (staat 6).

STAAT 1. Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden! 1961/1962

	Aard der delicten					
	Commune delicten				Militaire delicten	
	Misdrijven		Over-tredingen			
	1961	1962	1961	1962	1961	1962
1	2	3	4	5	6	7
a. Hoog Militair Gerechtshof						
b. Krijgsraad voor de Zeemacht						
c. Krijgsraden voor de Landmacht						
d. Krijgsraad voor de Luchtmacht						
A. Zaken, op 1 januari aanhangig, totaal	36	37	10	15	20	32
waarvan a.	19	15	5	8	5	10
b.	—	—	—	—	—	—
c.	17	20	4	7	14	22
d.	—	2	1	—	1	—
B. Zaken, in de loop van het jaar bij verwijzing aanhangig gemaakt, totaal	1146	1224	1116	1150	707	833
waarvan a.	77	72	47	42	66	51
b.	129	118	41	27	52	52
c.	760	882	832	908	510	649
d.	180	152	196	173	79	81
C. Zaken, in de loop van het jaar afgedaan						
1. bij eindvonnis, totaal	1135	1207	1106	1132	689	818
waarvan a.	71	80	39	33	57	48
b.	129	118	41	27	52	52
c.	757	857	829	900	500	638
d.	178	152	197	172	80	80
2. op andere wijze, totaal	10	6	5	11	6	1
waarvan a.	10	6	5	11	4	1
b.	—	—	—	—	—	—
c.	—	—	—	—	2	—
d.	—	—	—	—	—	—
D. Zaken, op 31 december nog onafgedaan totaal	37	48	15	22	32	46
waarvan a.	15	1	8	6	10	12
b.	—	—	—	—	—	—
c.	20	45	7	15	22	33
d.	2	2	—	1	—	1

STAAT 2. Personen, op wie de in staat 1 achter rubriek C, sub 1 vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1961-1962

Instantie en aard der delicten	1961		1962	
	Officieren	Onder-officieren en manschappen	Officieren	Onder-officieren en manschappen
1	2	3	4	5
A. Hoog Militair Gerechtshof				
Commune delicten { Misdrijven	2	69	6	74
{ Overtredingen	4	35	3	30
Militaire delicten	3	54	—	48
B. Krijgsraad voor de Zeemacht				
Commune delicten { Misdrijven . .	2	127	4	114
{ Overtredingen	9	32	7	20
Militaire delicten	—	52	—	52
C. Krijgsraden voor de Landmacht (tezamen)				
Commune delicten { Misdrijven . .	9	748	9	848
{ Overtredingen	28	801	22	878
Militaire delicten	2	498	1	637
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht				
Commune delicten { Misdrijven . .	5	173	8	144
{ Overtredingen	13	184	7	165
Militaire delicten	—	80	—	80

STAAT 3. Afdoening buiten geding (art. 74 W.v.Sr.); 1961-1962

Aard der delicten	1961	1962
1	2	3
Zaken, welke berechting zou behoren tot de bevoegdheid van:		
a. het Hoog Militair Gerechtshof	27	28
b. de Krijgsraad voor de Zeemacht	2 127	2 051
c. de Krijgsraden voor de Landmacht	9 076	10 216
d. de Krijgsraad voor de Luchtmacht	2 076	2 036

STAAT 4. Personen, vermeld in staat 2, naar aard der vonnissen; 1961-1962

Instantie en aard der delicten	Pers. ten aanzien van wie		terug- verwezenen naar de commande- rende officier	vrijge- sprokenen	veroordeelde		
	de militaire rechter zich onbevoegd verklaarde	de telaste- legging werd nietig verklaard			onvoor- waarde- lijk	voor- waarde- lijk	ged. onv., ged. voor- waardelijk
1	2	3	4	5	6	7	8
A. Hoog Militair Gerechtshof							
1. Commune delicten							
2. Militaire delicten							
B. Krijgsraad voor de Zeemacht							
1. Commune delicten							
2. Militaire delicten							
C. Krijgsraden voor de Landmacht							
1. Commune delicten							
2. Militaire delicten							
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht							
1. Commune delicten							
2. Militaire delicten							
1. Commune delicten							
2. Militaire delicten							

¹⁾ Hieronder 1 persoon, tevens onvoorwaardelijk en 2 personen tevens voorwaardelijk ter beschikking van de Regering gesteld (art. 37/37a, W. v. Sr.)

STAAT 5 Misdrifven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten; 1961/1962

Aard der delicten	1961				1962				
	Totaal	waaraan		Totaal	waaraan		Totaal	waaraan	
		onvoor- waard- lijk	voor- waard- lijk		ged. onv., ged. vw.	onvoor- waard- lijk		voor- waard- lijk	ged. onv., ged. vw.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
A. Wetboek van Strafrecht (Tweede Boek)	14	12	1	1	8	7	—	1	
Titel V Misdrifven tegen de openbare orde (art. 131 t/m 151)	3	3	—	—	4	3	—	1	
VII Misdrifven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht (art. 157 t/m 176)	30	21	2	7	36	25	1	10	
VIII Misdrifven tegen het openbaar gezag (art. 177 t/m 206)	2	2	—	—	1	1	—	—	
IX Meineed (art. 207)	16	5	1	10	9	8	1	—	
XII Valsheid in geschriften (art. 225 t/m 235)	92	36	10	46	76	26	20	30	
XIV Misdrifven tegen de zeden (art. 239 t/m 254 bis)	4	4	—	—	8	8	—	—	
XVI Belediging (art. 261 t/m 271)	6	3	—	3	6	2	—	4	
XVIII Misdrifven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 274 t/m 286)	2	2	—	—	—	—	—	—	
XIX Misdrifven tegen het leven gericht (art. 287 t/m 299)	69	43	1	25	82	62	1	19	
XX Mishandeling (art. 300 t/m 306)	29	22	1	6	23	19	1	3	
XXI Veroorzaken van de dood of van lichamelijke letsel door schuld (art. 307 t/m 309)	361	154	11	196	429	239	12	178	
XXII Diefstal en stroperij (art. 310 t/m 316)	1	1	—	—	—	—	—	—	
XXIII Afpersing en afdreiging (art. 317 t/m 320)	80	39	4	37	79	53	6	20	
XXIV Verduistering (art. 321 t/m 325)	7	3	1	3	6	4	—	2	
XXV Bedrog (art. 326 t/m 339)	37	22	2	13	50	42	1	7	
XXVII Vernieling of beschadiging van goederen (art. 350 t/m 354)	1	1	—	—	—	—	—	—	
XXVIII Ambtsmisdrifven (art. 355 t/m 380)	42	35	—	7	38	31	—	7	
XXXX Begunstiging (art. 416 t/m 420)	706	408	34	354	855	530	43	282	

	403	201	8	108	440	343	1	1
WEGVERVAARSWET								1
Telegraaf- en Telefoonwet	7	1	—	6	3	3	—	—
Vuurwapenwet	—	—	—	—	1	1	—	—
Misdrijven Bijzondere wetten	410	288	8	114	444	349	11	84
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel								
III Misdrijven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekt (art. 96 t/m 107)	303	205	32	66	346	273	28	45
IV Misdrijven tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	331	252	22	57	408	312	49	47
V Schending van verschillende dienstplichten (art 129 t/m 150).	91	68	11	12	117	92	12	13
VI Diefstal, verduistering en heling (art. 151 t/m 158) . .	15	10	—	5	32	27	1	4
VII Vernieling, beschadiging of wegmaking van ten behoeve van de krijgsmacht dienende goederen (art. 159 t/m 161)	—	—	—	—	4	4	—	—
Misdrijven Wetboek van Militair Strafrecht.	740	535	65	140	907	708	90	109
Totaal rubrieken A, B en C	1 946	1 231	107	608	2 206	1 587	144	475
Aantal dubbeltellingen ¹⁾	282	207	3	72	312	239	25	48
Aantal veroordelingen	1 664	1 024	104	536	1 894	1 348	119	427

¹⁾ Dit zijn personen, terzake van meer dan één strafbaar feit veroordeeld.

STAAT 6. Krijgstuchtelijke afdoening en sepot; 1962

	Koninklijke Marine			Koninklijke Landmacht			Koninklijke Luchtmacht			Totaal			
	Militaire misdrijven	Commune misdrijven	Over- treddingen	Militaire misdrijven	Commune misdrijven	Over- treddingen	Militaire misdrijven	Commune misdrijven	Over- treddingen	Militaire misdrijven	Commune misdrijven	Over- treddingen	
KRIJGSTUCHELIJK AFGEDANE ZAKEN													
Hoofdstrafen													
Berisping	5	2	1	18	12	15	2	2	—	—	25	16	16
Strafdienst	20	1	2	—	—	—	—	—	—	—	20	1	2
Verplichting, om 2 uur vóór het avondappél in de kazerne of het kwartier te zijn en te blijven	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Licht arrest	¹⁾ 329	¹⁾ 36	¹⁾ 42	139	57	193	39	8	11	507	101	246	246
Verzwaard arrest	397	100	43	735	227	236	169	35	6	1301	362	285	285
Streng arrest	330	51	44	1137	262	69	139	20	3	1606	333	116	116
Verlaging	15	2	—	6	2	—	3	1	—	24	5	—	—
Plaatsing in de tuchtklasse	8	—	—	55	3	—	1	—	—	64	3	—	—
Totaal	1104	192	132	2091	563	513	353	66	20	3548	821	665	665
Bijkomende straffen													
Inhouding van soldij	63	12	13	125	51	24	6	—	—	194	63	37	37
Vermindering van kost	71	6	12	42	11	5	3	—	—	116	17	17	17
Totaal	134	18	25	167	62	29	9	—	—	310	80	54	54
GESEPONEERDE ZAKEN	62	44	151	285	313	1554	22	57	231	369	414	1936	1936

¹⁾ Hieronder resp. 148, 16 en 18 tevens strafdienst.

BOEKAANKONDIGING**„Het burgerlijke ambtenarenrecht”**

door Mrs. A. J. Loeffen, E. H. Nuver en W. H. Schipper,
losbladige „vuga” uitgave, Arnhem, f 6,90.

Dit losbladige boek, dat zich voorstelt naast de tekst van de Ambtenarenwet, het Algemeen Rijks Ambtenarenreglement, en het Arbeids-overeenkomstenbesluit een systematisch commentaar te geven, bevat tot op dit ogenblik de genoemde teksten en een viertal hoofdstukken van boek V van de commentaar: „Het formele Ambtenarenrecht”.

De teksten zijn duidelijk onderscheiden door de verschillende kleur van het papier, waarop ze gedrukt zijn; de commentaar is op wit papier gedrukt.

De commentaar — voor zover thans verschenen — draagt alle tekenen van grondige kennis van de praktijk niet alleen, maar in het bijzonder van de moeilijkheden waarmede de rechtzoekenden in de praktijk te maken hebben en de ontsporingen, die daarbij (kunnen) voorkomen. Het betoog wordt voortdurend gestaafd met korte aanduiding van praktijk-voorbeelden, waarvan de vindplaatsen in de voetnoten zijn vermeld. De gegeven voorbeelden zijn voor de rechtzoekenden voldoende duidelijk vermeld; het nazoeken van de bronnen schijnt meer van belang voor hen, die dieper op de zaak in willen gaan. De praktijk-wetenschap van de auteurs staat er wel borg voor dat hij, die niet diepgaand ingelicht wenst te worden, reeds aan de tekst genoeg heeft.

W. H. V.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN**Opneming Korps mobiele colonnes in de Koninklijke landmacht**

(*K.B. v. 1 febr. 1963, nr. 58, Nederl. Stcrt. v. 12 febr. 1963 nr. 30*)

• **WIJ JULIANA**, BIJ DE GRATIE GODS KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Minister van Defensie van 18 januari 1963, afdeling Wetgeving en Publiekrecht, nr. 262, 579/16 U;

Overwegende, dat bij Ons besluit van 14 november 1955 nr. 41 (*Stcrt. 1955, 233*)¹⁾ is opgericht het Korps mobiele colonnes, bestemd om taken te vervullen ter ondersteuning van de bescherming bevolking;

Overwegende, dat het Korps mobiele colonnes behoort tot de krijgsmacht, doch geen deel uitmaakt van de Koninklijke marine, de Koninklijke landmacht of de Koninklijke luchtmacht;

Overwegende, dat het in het belang van een doelmatige voorbereiding van het Korps mobiele colonnes tot zijn taken gewenst is, dat dit korps alsnog in een der genoemde krijgsmachtdelen wordt opgenomen;

Overwegende, dat de doelmatige voorbereiding van de mobiele colonnes tot hun taken en de doelmatige uitvoering van deze taken het best kunnen worden verzekerd, indien het Korps mobiele colonnes komt te behoren tot de Koninklijke landmacht;

Gelet op artikel 68, eerste lid, van de Grondwet,

¹⁾ M.R.T. XLIX (1956) blz. 361, 505, LIV (1961) blz. 682; — (*Red. M.R.T.*)

Hebben goedgevonden en verstaan:

Het Korps mobiele colonnes, opgericht bij Ons besluit van 14 november 1955 nr. 41, wordt met ingang van 1 maart 1963 opgenomen in de organisatie van de Koninklijke landmacht.

Onze Minister van Defensie is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Soestdijk, 1 februari 1963.

De Staatssecretaris van Defensie,
CALMEIJER

JULIANA.

Ter uitvoering van het Koninklijk besluit van 1 februari 1963, nr. 58 is vastgesteld de gemeenschappelijke beschikking van de ministers van defensie en van binnenlandse zaken van 8 maart 1963, nr. 262.579/16 Afdeling Wetgeving en Publiekrecht U (*Stcrt.* nr. 50): Nadere uitvoering organisatie korps mobiele colonnes.

Deze beschikking luidt als volgt:

DE MINISTER VAN DEFENSIE en DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN

Overwegende, dat het korps mobiele colonnes, opgericht bij Koninklijk besluit van 14 november 1955, nr. 41, (*Stcrt.* 1955, 233) bij Koninklijk besluit van 1 februari 1963, nr. 58 (*Stcrt.* nr. 30) met ingang van 1 maart 1963 is opgenomen in de organisatie van de Koninklijke landmacht;

Overwegende, dat het in verband hiermede noodzakelijk is de regeling met betrekking tot het genoemde korps, vervat in de gemeenschappelijke beschikking van de ministers van binnenlandse zaken en van oorlog en van marine van 24 juni 1955, nr. U 24112 (*Stcrt.* 1955, 152), door een nieuwe regeling te vervangen;

Overwegende, dat de mobiele colonnes zijn bestemd om taken te vervullen ter ondersteuning van de bescherming van de bevolking en hiermede rekening is gehouden bij de vaststelling van het rijksplan, bedoeld in artikel 4 van de wet bescherming bevolking;

Overwegende, dat enerzijds de minister van defensie ten aanzien van het korps mobiele colonnes dezelfde verantwoordelijkheid en bevoegdheden heeft als ten aanzien van elk ander onderdeel van de Koninklijke landmacht, doch anderzijds de minister van binnenlandse zaken, gelet op zijn verantwoordelijkheid met betrekking tot de bescherming van de bevolking en op de omstandigheid dat de kosten van het genoemde korps ten laste van de begroting van zijn ministerie komen, er van verzekerd dient te zijn, dat de mobiele colonnes doelmatig worden voorbereid op hun taken en deze doelmatig zullen kunnen vervullen;

Besluiten:

Artikel 1

1. De mobiele colonnes zijn bestemd om, nadat de bescherming van de bevolking krachtens artikel 8 of artikel 37 van de wet bescherming bevolking geheel of ten dele in staat van paraatheid is gebracht, zo nodig te worden ingezet voor het vervullen van taken in het kader van de bescherming van de bevolking.

2. Het korps mobiele colonnes ressorteert onder de bevelhebber der landstrijdkrachten. De commandant van het korps wordt onder bevel van de Nederlandse territoriale bevelhebber gesteld.

Artikel 2

1. De ministers van defensie en van binnenlandse zaken bepalen gezamenlijk in algemene zin zowel de taken, bedoeld in artikel 1, als de eisen, waaraan moet worden voldaan opdat deze taken doelmatig kunnen worden vervuld.

2. De in het eerste lid bedoelde eisen kunnen betrekking hebben op:
 - a. de organisatie en de dislocatie van de mobiele colonnes;
 - b. de geoefendheid van het personeel van de mobiele colonnes en de wijze waarop deze moet worden verkregen;
 - c. de materiële uitrusting van de mobiele colonnes;
 - d. de opslag, het beheer en het onderhoud van de onder *c* bedoelde uitrusting.

Artikel 3

1. De minister van defensie draagt met betrekking tot het korps mobiele colonnes, met inachtneming van de in artikel 2 genoemde eisen en uitgaande van de financiële en materiële middelen, die hem door de minister van binnenlandse zaken ten behoeve van het genoemde korps ter beschikking worden gesteld, zorg voor:

- a. het vaststellen van de organisatie en de dislocatie;
- b. de voorziening met het benodigde personeel;
- c. de opleiding en de oefening van het personeel;
- d. het vaststellen van de materiële uitrusting, voor zover deze niet in het bijzonder is bestemd voor de taken, bedoeld in artikel 1;
- e. de aanschaffing, het beheer, het onderhoud en de herstelling van de onder *d* bedoelde uitrusting;
- f. al het overige hetwelk voor de vorming, de instandhouding en een doelmatige taakuitoefening is vereist.

2. Ten aanzien van de in het eerste lid genoemde maatregelen wordt, voorzover daartoe naar het oordeel van de minister van defensie of van de minister van binnenlandse zaken aanleiding bestaat, overleg gepleegd met de laatstgenoemde minister.

3. De minister van defensie draagt er zorg voor, dat voor de dienst bij het korps mobiele colonnes niet alleen personeel van de Koninklijke landmacht, doch ook personeel van andere delen der krijgsmacht wordt aangewezen.

Artikel 4

1. De minister van binnenlandse zaken bevordert, dat de mobiele colonnes oefeningen kunnen houden in samenwerking met noodwachten en noodwachtstaven.

2. De minister van binnenlandse zaken draagt in overleg met de minister van defensie zorg voor:

- a. de aanschaffing, de opslag, het beheer, het onderhoud en de herstelling van de materiële uitrusting van het korps mobiele co-

lonnes, voorzover deze in het bijzonder is bestemd voor de taken, bedoeld in artikel 1;

b. de opslag van het overige materieel van het korps mobiele colonnes.

3. Onder de zorg voor de opslag, bedoeld in het tweede lid, is mede begrepen het beschikbaar stellen van magazijnruimte.

4. De minister van binnenlandse zaken draagt er zorg voor, dat het in het tweede lid bedoelde materieel regelmatig toegankelijk is voor door of vanwege de minister van defensie aangewezen functionarissen.

Artikel 5

1. Een door de minister van binnenlandse zaken te benoemen gecommiteerde voor de M.C.-zaken draagt er zorg voor, dat deze minister bij voortduring in algemene zin op de hoogte is van de gang van zaken bij het korps mobiele colonnes met betrekking tot de opleiding en de mate van geoefendheid voor de taken, bedoeld in artikel 1.

De bedoelde gecommiteerde is bevoegd zich ter zake in verbinding te stellen met de commandant van het korps mobiele colonnes; deze is gehouden hem de medewerking te verlenen, die hij nodig heeft om zijn taak te kunnen vervullen.

2. De gecommiteerde voor M.C.-zaken kan in daarvoor in aanmerking komende gevallen zich bij de uitoefening van zijn taak doen bijstaan of vertegenwoordigen door een ter zake gespecialiseerde deskundige.

Artikel 6

1. Nadat de bescherming van de bevolking krachtens artikel 8 of artikel 37 van de wet bescherming bevolking geheel of ten dele in staat van paraatheid is gebracht, is — onverminderd de mogelijkheid, dat in geval van militaire noodzaak het militair gezag gebruik maakt van de bevoegdheden, die het ontleent aan de wet van 23 mei 1899 (*Stb.* 128) — uitsluitend de nationale commandant bescherming bevolking bevoegd de mobiele colonnes te doen inzetten voor het vervullen van de taken als bedoeld in artikel 1 en dienaangaande de nodige operationele aanwijzingen te geven of te doen geven.

2. De commandant van het korps mobiele colonnes en de onder hem ressorterende militaire commandanten zijn gehouden de in het eerste lid bedoelde aanwijzingen te volgen.

Artikel 7

1. De beschikking van de ministers van binnenlandse zaken en van oorlog en van marine van 24 juni 1955, no. U 24112, wordt ingetrokken.

2. De algemene inspectie MCs en het bureau MCs, beide ingesteld bij de in het eerste lid genoemde beschikking, worden opgeheven.

Artikel 8

Deze beschikking treedt in werking op 1 maart 1963 en zal worden geplaatst in de *Nederlandse Staatscourant*.

's-Gravenhage, 8 maart 1963.
De minister van defensie, *De minister van binnenlandse zaken,*
 (get. S. H. VISSER) (get). E. H. TOXOPEUS

Nieuw gebouw voor de Krijgsraad te Velde West

Op 17 december 1962 werd het nieuwe gebouw van de Krijgsraad te Velde West aan de Nieuwe Uitleg te 's-Gravenhage officieel in gebruik genomen met een plechtige zitting, waarbij onder meer tegenwoordig waren: de Procureur-generaal bij de Hoge Raad, de Presidenten van het Hoog Militair Gerechtshof, het Gerechtshof en de Arrondissements-Rechtbank te 's-Gravenhage, de Advocaal-Fiscaal, de Fiscaal bij de Zeekrijgsraad, de Officier van Justitie en andere burger- en militair-rechtelijke autoriteiten, de Directeur-Generaal van Defensie, de Inspecteur van de Militair Juridische Dienst als vertegenwoordiger van de Chef van de Generale Staf, de Nederlandse Territoriale Bevelhebber en vele andere militaire autoriteiten.

De President, kolonel Mr. Dr. J. P. VAN ERK, hield een korte rede, waarin hij herinnerde aan het feit, dat juist 23 jaar geleden de Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Gravenhage opgeheven werd.

Voorts dankte hij het Departement van Defensie voor de onbekrompen wijze waarop het interieur van het gebouw en de zittingzaal verzorgd was en zodoende accent heeft gelegd op de hoogte van het rechterlijk gezag.

Tenslotte gaf hij een uitleg t.a.v. de spreuk die boven de ingang van het gebouw is aangebracht, afkomstig uit de schepenzaal van het raadhuis te Kampen „JUSTITIAE GLADIO MARTIS VIOLENTIA CES-SIT” en eindigde met te zeggen: „Het is de filosofische gedachte van Clausewitz, dat de oorlog, die in de schoot van de politiek geboren wordt, nooit goede gevolgen kan hebben, wanneer hij op een verkeerde politieke grondslag en onjuist politiek inzicht is gebouwd, welke mede ten grondslag ligt aan de verhouding tussen Mars en Justitia in de militaire samenleving en welke wij in onze zinspreuk kunnen beluisteren. Nooit zal deze samenleving een hechte sterke band kunnen vormen, nooit zal een weermacht aan haar doel kunnen beantwoorden, wanneer in die samenleving van eensgerichte mannen het geweld niet wijkt voor het recht in de gevallen waarin het geweld op onjuiste grondslag of wat nog erger is nodeloos wordt aangewend. Naast de noodzaak van de politieke aanvaardbaarheid van de oorlog van Clausewitz, staat de noodzaak van de aanvaardbaarheid van het geweld jegens de enkele militair. Gaat dit geweld ver uit boven de noodzaak het te gebruiken of wordt dit geweld gehanteerd op een wijze, die strijdig is met de hieromtrent bestaande normen, dan zal Justitia hier in dit gebouw — in deze zaal — haar zwaard aan Mars tonen. Inderdaad, het is de taak van de militaire rechter — een moeilijke, maar een mooie taak — om telkens weer opnieuw de scheidingslijnen te bepalen, daar waar Mars terug moet treden, daar waar Justitia beschermen zal”.

Tenslotte volgde een druk bezochte ontvangst in de Presidentskamer.

Nieuw-Guinea en de Conventies van Genève

Van bevoegde zijde wordt ons het volgende bericht:

De Heer RÜTER (Universiteit van Amsterdam), auteur van het artikel¹⁾, doet het voorkomen alsof de „infiltrant” en wat voor het gemak hier de „para-troepers” zullen worden genoemd, de jure over één kam zijn geschoren gedurende de Nieuw-Guinea episode. Niets is minder waar.

De oorspronkelijke „infiltrant” was een door de Soekarno-leiding uitgezonden, geïndoctrineerde en (slecht) gewapende burger, die op de betalings-staat van de Indonesische strijdmacht niet voorkwam. Deze infiltranten werden door de politie van Nieuw-Guinea opgespoord en gevangen. Tegen hen werd dan een burger-proces gevoerd. Naarmate deze figuren in grotere getale en groepen optraden, werd door de civiele autoriteiten soms militaire bijstand gevraagd, die zich dikwijls tot logistieke steun van de politie beperkte en in slechts enkele gevallen ook tot een daadwerkelijke volledige militaire aktie overging; steeds echter alleen als steun van de politie, waarna e.e.a. ook in het burger-rechterlijke vlak werd afgedaan. Waar de infiltranten hierbij moord of andere misdaden pleegden, werden zij tot gevangenisstraf veroordeeld. Anderen werden per voorkomende gelegenheid weer naar huis gestuurd.

Na de M.T.B.-aktie op 15-16 januari 1962, waarbij ingescheept en gesneuveld de plaatsvervangend chef van de marinestaf van de Indonesische Marine, werd de situatie geheel anders. Vanaf dat moment waren alle deelnemende „infiltranten” bij de strijdmacht van Indonesië geregistreerde individuen. Van dat moment af ook is geen „infiltrant” meer voor een burger rechtbank in Nieuw-Guinea verschenen, behalve als proefproces, waarover later. Van dat moment af ook zijn de gevangenen ondergebracht op Woendi, in een speciaal (duur) daarvoor ingericht (voormalig verlof)kamp, geheel volgens alle regelen van de Conventie van Genève (gecontroleerd door het Internationale Rode Kruis).

Mochten dus „de facto” de „para-troepen” na 15 januari geheel zijn behandeld als krijgsgevangenen, vanuit Nederland werd verordonneerd, dat zij alsnog voor het civiele gerecht moesten verschijnen. Het gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea heeft zich hier voortdurend tegen verzet. Tenslotte heeft zij een proefproces gecreëerd, waarbij een van immigratoire overtreding beschuldigde para-troeper voor het landgerecht werd getrokken. De landrechter veegde het hele geval binen enkele minuten van zijn tafel. Waarmee deze groep de jure in de lucht kwam te hangen. Dit alles heeft in het openbaar plaatsgevonden en werd door binnen- en buitenlandse pers intensief bijgewoond.

Noch de „infiltrant”, noch de „para-troeper” zouden in hun predicament zijn geraakt indien zij niet door President SOEKARNO (c.s.), respectievelijk voor ondergrondse activiteiten en in een niet verklaarde oorlog waren ingezet. De probleemstelling had dan ook niet moeten luiden: „Nieuw-Guinea en de Conventies van Genève”, maar had moeten luiden: „Soekarno en de Conventies van Genève”.

¹⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 166 e.v.

INGEKOMEN BIJDRAGE

Onzekerheid door te sobere motivering

door

Mr. H. H. A. DE GRAAFF.

Op 8 februari 1961 wees de Krijgsraad te Velde West vonnis op een tenlastelegging, waarin de beklaagde o.m. van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid werd beschuldigd. De Krijgsraad achtte een deel van het ten deze ten laste gelegde bewezen en kwam tot een strafbaarverklaring terzake van het misdrijf van artikel 97 W.v.M.S. Het Hoog Militair Gerechtshof verklaarde het ten laste gelegde *niet*-bewezen en sprak de beklaagde vrij. De feitelijke toedracht was zó, dat men bij deze uitspraken een vraagteken zou kunnen zetten. Met name de volledige vrijspraak van het Hof heeft W. H. V. er toe gebracht de publicatie van de uitspraken van een naschrift te voorzien¹⁾. Bij dat naschrift kan echter naar onze mening óók een vraagteken worden geplaatst, en omdat de zaak nu eenmaal gepubliceerd is willen wij trachten het opgeroepen beeld in sommige opzichten wat strakker te omlijnen. Hierbij sta al dadelijk voorop, dat de onzekerheid omtrent de motieven van Krijgsraad en Hof in de hand gewerkt is doordat beide colleges hebben gemeend te moeten volstaan met een uiterste minimum aan motivering.

Gelijk zo vaak het geval is, ging het ook hier om een in wezen zeer eenvoudige casus, welke echter via tenlastelegging, vonnis, sententie en naschrift tot een probleem is geworden. De beklaagde moest als onderofficier van controle bij een te Leiden gelegerd „Van Heutsz”-onderdeel een bepaalde controlerit uitvoeren. Auto en chauffeur stonden daartoe te zijner beschikking. Op de terugrit gaf beklaagde aan de chauffeur last, een ongeoorloofde omrit te maken via Wateringen, dat niet op de voorgeschreven route was gelegen. Hij had blijkbaar relaties met een voetbalvereniging aldaar. Te Wateringen gekomen liet hij stoppen bij het terrein van die vereniging, waarna hij ongeveer vijf kwartier lang voetballers trainde. De chauffeur moest zolang wachten. Daarna werd verder gereden naar de voorgeschreven route en deze ten einde toe gevolgd. Zonder twijfel dus een geval van een meerdere die een mindere opzettelijk in een aangelegenheid, die vreemd is aan de belangen van de dienst, beveelt iets te doen. Het sub II ten laste gelegde was dan ook toegesneden op artikel 140 W.v.M.S., en Krijgsraad zowel als Hoog Militair Gerechtshof kwamen tot een veroordeling te dier zake.

Er zou dus geen enkele moeilijkheid zijn geweest, ware het niet dat de tenlastelegging nog een ander gedeelte had bevat, waarin aan beklaagde terzake van het gebeurde opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid werd verweten, en wel in twee verschillende vormen, te vinden in de gedeelten sub I primair en subsidiair van de tenlastelegging. Het primaire gedeelte werd in beide instanties niet-bewezen verklaard en

¹⁾ Militair-rechtelijk Tijdschrift deel LV, blz. 394 en vlg.

wij kunnen er het zwijgen toe doen. Wie zich mocht verbazen over het feit dat dit gedeelte „überhaupt” nog in de tenlastelegging werd opgenomen, bedenke dat de steller van de tenlastelegging gebonden is aan de inhoud van de verwijzingsbeschikking, en dat de verwijzingsbeschikking nu eenmaal geredigeerd moet worden op een tijdstip, waarop niet van elke zaak gezegd kan worden dat zij in détails duidelijk is.

Wat het sub I subsidiair ten laste gelegde betreft, de mogelijkheid van een veroordeling terzake van artikel 97 W.v.M.S. was stellig aanwezig. Beklaagde bevond zich gedurende de gehele ongeoorloofde omrit buiten de voorgeschreven route, *ergo* niet op de plaats of de plaatsen, waar hij zich als militair ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoorde te bevinden, *ergo* was te zijnen aanzien sprake van „afwezigheid” (art. 106 W.v.M.S.) en die afwezigheid was stellig opzettelijk ongeoorloofd.

Niettemin geloven wij dat men in een casus als de onderhavige goed zal doen om niet te spoedig naar artikel 97 te grijpen. Men staat dan immers voor de moeilijkheid om op juiste wijze aan te geven, wáár de beklagde zich ter vervulling van zijn dienst wél behoorde te bevinden. In het voorliggende geval bijv. zal, naar men mag aannemen, aan beklagde als onderofficier van controle wel een zekere beperking zijn opgelegd met betrekking tot het tempo van zijn verplaatsing en de voor zijn controle beschikbare tijdsduur²⁾. Dat impliceert nadere definiëring van de begrippen „afwezigheid” en „aanwezigheid”, omdat beklagde dan bijv. op een zeker tijdstip te A, een kwartier later te B (en dus niet meer te A!), nog een kwartier later te C (en dus niet meer te A of te B!) behoort te zijn. Nu heeft W. H. V. in zijn meergenoemd naschrift stellig gelijk als hij er op wijst dat men het begrip „plaats” in artikel 106 niet te eng mag interpreteren en dat het nader trekken van een grens wenselijk is, wil men niet tot buitensporige consequenties komen. Zijn voorbeeld van de man die uit het gelid treedt en enkele meters buiten dat gelid voortmarcheert is sprekend³⁾. Wie zou zulk een man terzake van artikel 97 veroordelen? De grens zal echter steeds door de rechter moeten worden getrokken, en dat betekent voor de steller van de tenlastelegging in gevallen als het onderhavige, waarin de „aanwezigheidsplaats” voortdurend verandert, een bijzonder risico.

Het wil ons voorkomen dat de steller van de onderhavige tenlastelegging het zich niet gemakkelijk gemaakt heeft, en in de gebreken van die tenlastelegging menen wij de werkelijke motieven te onderkennen welke het Hof tot een zuivere vrijspraak ten deze deden komen. Tot goed verstand geven wij het sub I subsidiair ten laste gelegde hier in extenso weder, waarbij hetgeen door de Krijgsraad niet-bewezen werd verklaard, *cursief* is gezet.

²⁾ Uit de publicatie blijkt daarvan niet veel. In feite worden wij niet eens gewaar of beklagde nu wel *verplicht* was de bewuste rit te maken!

³⁾ Wij zouden, in verband met de onderhavige zaak, nog als voorbeeld kunnen noemen de man die op een opgegeven tijdstip een bepaalde marche moet beginnen. Begint hij met opzet een uur te laat dan *blijft hij voortdurend* opzettelijk ongeoorloofd afwezig, immers niet op het punt waar hij had moeten zijn!

Aan de beklagde was dan (o.m.) ten laste gelegd:

„dat hij, in de rang van sergeant der eerste klasse in werkelijke „dienst bij de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 17 november „1960, in tijd van oorlog, *te Wateringen, althans te Leiden, in ieder „geval in Nederland, terwijl hij vanuit Leiden als onderofficier van „controle een controlerit maakte, derhalve was dienstdoende, met af- „breking van zijn dienst als onderofficier van controle, eigendunkelijk „omstreeks 20.00 uur te Wateringen op het terrein van de voetbal- „vereniging „Velo” een aantal voetballers is gaan trainen en sindsdien „opzettelijk ongeoorloofd en onafgebroken van zijn te Leiden gelegerd „onderdeel, anders dan voor de uitoefening van zijn dienst als onder- „officier van controle, afwezig is geweest totdat hij omstreeks 21.15 „uur te Wateringen zijn controlerit heeft voortgezet”.*

Zo op het eerste gezicht is deze tenlastelegging geheel opgebouwd volgens het gebruikelijke schema: een tijdstip van aanvang (20.00 uur) en een tijdstip van beëindiging (21.15 uur) van de als het ware tussen de woorden „sindsdien” en „totdat” geklemde, gewraakte afwezigheid. Maar die afwezigheid is wel heel wonderlijk omschreven, alsof het beklagdes verplichting ware geweest om, als hij dan (bij het trainen) zijn dienst als onderofficier van controle *niet* uitoefende, zich te Leiden bij zijn onderdeel op te houden. Zulks was duidelijk niet het geval. Ten rechte had beklagde zich op de terugroute moeten bevinden.

Als men daarbij dan nog bedenkt dat uit de bewijsmiddelen (voor zover in de publicatie van het vonnis weergegeven), geenszins valt af te leiden dat het beklagdes plicht was om zich, voor zover hij geen dienst als onderofficier van controle uitoefende of moest uitoefenen, te Leiden op te houden, dan heeft men vermoedelijk wel de motieven achterhaald welke de Krijgsraad de cursief gezette woorden uit de tenlastelegging deden schrappen. Uit de restanten van de tenlastelegging, die wél bewezen konden worden verklaard, meende de Krijgsraad dan nog wel tot de kwalificatie van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid te kunnen concluderen.

Nu dringt zich als vanzelf de (in het vonnis niet beantwoorde) vraag op, wáárin de Krijgsraad die afwezigheid gelegen achtte? Als mogelijkheden bieden zich aan de aanwezigheid van beklagde in Wateringen, zijn aanwezigheid op het voetbalterrein aldaar, en het trainen van de voetballers.

Wat Wateringen betreft, dit lag in feite stellig buiten de route. Beklaagdes commandant, getuige Lautenslager, heeft dit positief verklaard. Edoch, *in de tenlastelegging, voor zover bewezenverklaard, valt helemaal niet te lezen dat Wateringen buiten de route lag!* Integendeel, zouden wij haast zeggen. Er staat in dat beklagde een controlerit maakte, derhalve was dienstdoende. Accoord. Doch verder staat er dat hij met afbreking van die dienst eigendunkelijk te Wateringen voetballers is gaan trainen. Het afbreken van de dienst is toch de overgang van plichtsvervulling naar plichtsverzaking. Dit moge reeds eerder en (of) elders geschied zijn, uit de tenlastelegging, voor

zover door de Krijgsraad bewezen verklaard, is het niet te lezen. Wij krijgen geen andere indruk dan deze, dat beklaagde al controlerende en dienstdoende te Wateringen is aangeland en wij kunnen geen andere conclusie trekken dan deze, dat beklaagdes controleroute hem over Wateringen voerde. Wie hieromtrent nog mocht twijfelen vindt volkomen zekerheid in het slot van de bewezenverklaring, waar staat dat beklaagde omstreeks 21.15 uur *te Wateringen zijn controlerit heeft voortgezet!* Dáár schakelde beklaagde dus weder over op plichtsvervulling en dat kon hij uiteraard slechts, als Wateringen op zijn controleroute lag. Dat de feiten anders lagen veroorlooft nog geen andere gevolgtrekking uit het bewezenverklaarde.

In de tweede plaats is denkbaar, dat de Krijgsraad, op de grondslag van de tenlastelegging niet tot de conclusie kunnende komen dat beklaagdes vertoeven in Wateringen als zodanig ongeoorloofde afwezigheid opleverde, uit het bewezenverklaarde toch nog wèl tot afwezigheid heeft kunnen besluiten in zoverre als beklaagde op het terrein van de voetbalvereniging is geweest. De bewezenverklaring stelt weliswaar ook niet met zóveel woorden, dat beklaagde zich op dat terrein niet mocht bevinden, maar controleroutes lopen zelden over voetbalterreinen, en bovendien zegt de bewezenverklaring nog dat beklaagde „eigendunkelijk” op dat terrein is gaan trainen. Maar de bewezenverklaring biedt, bij het ontbreken van nadere geografische bijzonderheden, toch wel heel weinig aanknopingspunten om op grond daarvan tot ongeoorloofde afwezigheid te kunnen concluderen.

Aan de derde, hierboven geopperde mogelijkheid, dat de Krijgsraad de ongeoorloofde afwezigheid van beklaagde zou kunnen hebben zien in het loutere feit dat deze voetballers heeft getraind in plaats van zijn voorgeschreven dienst te doen, durven wij eigenlijk niet eens te denken. De consequentie zou zijn: wie, kortere of langere tijd, niet doet wat hij moet doen is ongeoorloofd afwezig, ongeacht wáár hij „niet „doet”. En dat is ten enenmale onaanvaardbaar.

De Krijgsraad heeft o.i. wel zeer veel goede wil moeten opbrengen om tot een strafbaarverklaring te komen. Wij achten het dus zo wonderlijk niet dat het Hoog Militair Gerechtshof in dit deel van de tenlastelegging de lagere rechter niet heeft willen volgen en het sub I subsidiair ten laste gelegde in zijn geheel niet-bewezen heeft verklaard. Het is echter wel jammer dat het Hof, juist nu het ging om het vernietigen van een uitspraak van de lagere rechter, zijn zienswijze niet breder heeft gemotiveerd en de in deze materie belang stellenden maar laat gissen.

Ofschoon het Hof in zijn overwegingen met zoveel woorden heeft gezegd dat niet wettig en overtuigend bewezen is, hetgeen beklaagde meer of anders (m.a.w. onder meer sub I subsidiair) is ten laste gelegd, zodat moet worden aangenomen dat de ten deze gegeven vrijspraak een gewone, zuivere vrijspraak is, gaat W. H. V. er in zijn naschrift kennelijk van uit, dat het Hof de „feitelijke gebeurtenis van het sub I ten laste gelegde” wèl bewezen, doch niet strafbaar heeft geacht. En in dat geval zou geen gewone, doch een „militaire” vrijspraak, waar-

achter een in de militaire rechtspleging onbekend ontslag van rechtsvervolging schuil ging, gegeven zijn ⁴⁾).

W. H. V. baseert zich hierbij op de in de sententie voorkomende, op art. 60 W.K. steunende strafoverweging ⁵⁾ „dat beklaagde door de hem „opgedragen controlerit te onderbreken, teneinde voetballers te trainen, „weliswaar niet de hem sub I primair en subsidiair ten laste gelegde „misdrijven heeft gepleegd, doch wel een krijgstuchtelijk vergrijp in de „zin van artikel 2 lid 1 van de Wet op de Krijgstucht heeft begaan . . .”. Inderdaad verklaart het Hof hierdoor implicite, dat het bewezen acht dat beklaagde de hem opgedragen controlerit heeft onderbroken, teneinde voetballers te trainen, maar is dit nu de „feitelijke gebeurtenis „van het sub I ten laste gelegde”, waarover W. H. V. spreekt? Naar het oordeel van de Krijgsraad kennelijk wèl, gezien de op de gedeeltelijke bewezenverklaring in het vonnis gevolgde strafbaarbevinding. Maar ons lijkt het voor bestrijding vatbaar.

Bij het misdrijf van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid is de „feitelijke gebeurtenis” veel meer het feitelijk met opzet ongeoorloofd afwezig zijn van de plaats of de plaatsen, waar de verdachte zich ter vervulling van zijn dienstverplichtingen behoort te bevinden, gedurende een zekere tijd. M.a.w. wat tussen „sindsdien” en „totdat” geschiedt. Het afbreken van de dienst en het gaan trainen van voetballers figureert o.i. in het sub I subsidiair ten laste gelegde slechts ter feitelijke aanduiding van het tijdstip waarop de afwezigheid een aanvang zou hebben genomen, doch niet als een feitelijke omschrijving van die afwezigheid zelve. Is deze gedachtengang ook door het Hof gevolgd, dan was een niet-bewezenverklaring van het ten laste gelegde zeer wel verenigbaar met het wèl-bewezen zijn van bijkomstige vermeldingen in het ten laste gelegde, en dan was de gegeven vrijspraak ook een gewone. En dan was in de sententie óók niet, in welke vorm ook, een beslissing omtrent de toelaatbare „grens” bij afwezigheid verborgen!

Tè sobere motiveringen van rechterlijke uitspraken kunnen onzekerheid doen ontstaan, een onzekerheid welke door gissingen achteraf niet kan worden opgeheven, omdat de rechter zijn laatste woord gesproken heeft. Ook ten deze geldt dus: *expressa non nocent, non expressa nocent!* ⁶⁾).

⁴⁾ Met W. H. V. zouden wij willen opmerken dat weliswaar het ontslag van rechtsvervolging in de militaire procedure onbekend is, doch dat het voor de juiste beoordeling van een uitspraak van belang is of aan het uniforme dictum „vrijspraak” een bewezenverklaring of een niet-bewezenverklaring is voorafgegaan.

⁵⁾ Dat beklaagde zijn controlerit onderbrak om voetballers te gaan trainen beschouwde het Hof als een eigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp. Aangezien dit vergrijp samenhangt met het bewezenverklaarde misdrijf van art. 140 W.v.M.S. nam het Hof, overeenkomstig het in art. 60 W.K. bepaalde, dit vergrijp bij de bepaling van de terzake van art. 140 W.v.M.S. op te leggen straf mede in aanmerking.

⁶⁾ Prof. Mr. Ch. J. Enschedé, zéér vrij naar Modestinus, in zijn oratie „Motivering en Motief” (Zwolle 1959).

MILITAIRE RECHTSPRAAK**Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage**

Vonnis van 12 september 1962

President: Mr. A. J. Veldman (plv.); *Leden:* Kolonel der Mariniers H. P. Arends, Kapt. Lt. t. Zee K. J. Roberti, Kapt. Lt. t. Zee (T) L. C. Rietdijk en Luit. t. Zee (A) 1e kl. A. C. L. van Aalst.
Raadsman: Lt. t. Zee (SD) 3e kl. K.M.R., Mr. R. Cleton.

Diefstal, door twee verenigde personen: beklaagde was, samen met een ander, een woning binnengedrongen. Terwijl beklaagde op de bovenverdieping zocht of daar iets van zijn gading was, haalde zijn mededader de benedenverdieping overhoop. Beklaagde verliet de woning met lege handen; zijn mededader nam een paar handschoenen en een zaklantaarn mede.

(W.Sr. art. 311 (4))

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
 TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal tegen J. D. S., geboren 2 februari 1939, gerequireerde, laatstelijk voor de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos der 1e klasse,

Gezien: . . . enz.;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad d.d. 24 augustus 1962, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij op een tijdstip in, of omstreeks in, de maand augustus „1958 te Den Helder, tezamen en in vereniging handelende met A. L., „althans alleen, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft „weggenomen twee pistolen, althans een pistool, toebehorende aan de „Staat der Nederlanden, in elk geval aan een ander of aan anderen dan „aan hem, beklaagde, en/of aan deze L.;

„2. dat hij op of omstreeks 17 september 1958 te Den Helder, te „zamen en in vereniging handelende met A. L., met het oogmerk van „wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een paar handschoenen „en een zaklantaarn, alles toebehorende aan W. Rampen, althans aan „een ander of aan anderen dan aan hem, beklaagde, en/of aan deze L.;

„of, zo het vorenstaande ad 2e niet tot zijn veroordeling mocht leiden: „dat hij op of omstreeks 17 september 1958 te Den Helder, na een raam „van de woning perceel Middenvliet no. 25, bewoond door W. Rampen, „te hebben geopend, door het aldus geopende raam naar binnen is „geklimmen en aldus, tezamen en in vereniging handelende met A. L., „die ongeveer terzelfder tijd eveneens door dat geopende raam naar „binnen is geklimmen, wederrechtelijk is binnengedrongen in één of „meer vertrekken van die woning”;

Gezien het exploit van betekening en dagvaarding d.d. 31 augustus 1962, waarbij bovendien bevel en de daarop gestelde tenlastelegging de

beklaagde zijn betekend en hij is gedagvaard om te verschijnen ter zitting van de Zeekrijgsraad op woensdag 12 september 1962 des voormiddags te 10.00 uur;

Gezien de stukken van de processe, voor zoveel daarvan wordt gebruik gemaakt aan de beklaagde vertoond en voorgehouden;

Gezien de schriftuur van de eiser door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot: bewezenverklaring van het de beklaagde onder 1e primair en onder 2e subsidiair ten laste gelegde, met dien verstande, dat ad 1e als bewezen worde aangenomen: dat hij op een tijdstip in de maand augustus 1958 te Den Helder, tezamen en in vereniging handelende met A. L., met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen twee pistolen, toebehorende aan de Staat der Nederlanden; alsmede zijn schuld eraan, kwalificatie daarvan als:

1e. *„Diefstal door twee of meer verenigde personen;”*

2e. *„In een woning, bij een ander in gebruik, wederrechtelijk binnendringen, gepleegd door twee of meer verenigde personen”;*

en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden, onvoorwaardelijk;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e en onder 2e primair ten laste gelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

J. D. S., oud 23 jaar, als beklaagde:

1e. dat hij in augustus 1958 was geplaatst op de Artillerieschool te Den Helder; dat hij tijdens het zomerverlof van dat jaar deel uitmaakte van de kernbemanning; dat tot die kernbemanning ook behoorde de hem bekende matroos A. L.; dat hij in een bunker van die artillerieschool een vitrine had zien staan, waarin zich een groot aantal pistolen en revolvers bevonden; dat L. tegen hem wel eens de opmerking had gemaakt, dat deze best een pistool zou willen bezitten; dat L. in genoemde maand naar hem toekwam en hem voorstelde samen met hem twee pistolen uit de vitrine weg te nemen en zich toe te eigenen; dat L. zei te weten waar de sleutel van de vitrine zich bevond en die met zijn hulp vrij eenvoudig te kunnen bemachtigen; dat zij een avond in de maand augustus 1958 afspraken waarop L. zich in de bunker zou bevinden en dat hij zich aldaar bij deze zou voegen wanneer hij zijn ronde maakte; dat toen hij op het afgesproken tijdstip in de maand augustus 1958 in die bunker te Den Helder kwam, L. reeds ter plaatse was; dat hij in het bezit was van een zaklantaarn waarmede hij L. bijlichtte, toen deze de schroeven draaide uit de scharnieren van de deur, waarmede het zogenaamde artilleriekabelgat was afgesloten; dat L. hem had verteld dat de sleutel van de vitrine waarin zich de pistolen bevonden, was opgeborgen in het kabelgat; dat toen L. zich aldus de toegang tot dat kabelgat had verschafte, deze de sleutel daaruit heeft gehaald en vervolgens daarmede de vitrine heeft geopend; dat L. en hij toen ieder een pistool uit die vitrine hebben genomen; dat hij dit deed met de bedoeling om dat pistool voor zichzelf te behouden; dat hij noch L.

toestemming hadden gekregen genoemde pistolen, die naar zij wisten toebehoorden aan de Staat der Nederlanden, weg te nemen en zich toe te eigenen;

2e. dat hij op een avond medio september 1958 tezamen met de hem bekende matroos A. L. is gaan passagieren; dat zij daarbij gebruik maakten van L.'s bromfiets; dat zij van plan waren een eindje te gaan toeren in de omgeving van Den Helder; dat toen zij gekomen waren bij een aantal alleenstaande woningen aan een weg ten zuiden van Den Helder, van welke weg hij nu weet dat deze Middenvliet is genaamd, L. hem voorstelde samen eens een kijkje te gaan nemen in één van die woningen; dat L. het plan opperde bij een van die woningen aan te bellen en een fietspomp te leen te vragen; dat wanneer er niet zou worden opgedaan, zij gevoeglijk konden aannemen dat er niemand thuis was; dat één van hen tweeën — naar hij meent hijzelf — heeft aangebeld; dat er niet werd opgedaan; dat L. via een tuimelraam in de kelder van die woning is geklommen; dat deze enige ogenblikken later weer naar buiten kwam omdat was gebleken dat de deur van de kelder die toegang gaf tot de woning op slot was; dat zij toen gegaan zijn naar de zijkant van het huis alwaar hij met een gehandschoende hand een raampje van de keuken heeft ingeslagen; dat hij daarna dit keukenraam heeft geopend en door dit geopende raam naar binnen is geklommen; dat L. hem is gevolgd; dat hij zich naar de bovenverdieping heeft begeven en aldaar heeft rondgekeken of er iets van zijn gading was, terwijl L. op de begane grond bleef; dat toen hem bleek dat er boven niets was dat hij belangrijk genoeg vond om mee te nemen hij onverrichterzake weer naar beneden is gegaan; dat toen hij beneden kwam, L. daar alles overhoop had gehaald en doende was een geldkistje open te maken; dat, toen bleek dat de inhoud van dit geldkistje bestond uit spaarbankboekjes, hij tegen L. heeft gezegd, dat zij die beter konden laten liggen, omdat hij daar niets aan zouden hebben; dat hij noch L. toestemming hadden enig voorwerp uit genoemde woning weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

A. een door R. Hut, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke marechaussee, d.d. 1 februari 1962 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van A. L., oud 21 jaar:

1e. dat hij in de zomer van het jaar 1958 in een opleiding was geplaatst bij de Marinekazerne „Erfprins” te Den Helder; dat samen met hem in die opleiding was geplaatst de matroos S.; dat hij tijdens die opleiding in een bunker op het kazerneterrein een vitrine had gezien waarin enige tientallen pistolen waren opgeborgen; dat toen hij eens naar die pistolen stond te kijken, hij tegen S., die naast hem stond, de opmerking maakte dat hij wel zo'n pistool zou willen hebben; dat zij gedurende het zomerverlof van dat jaar werden ingedeeld bij de kernbemanning; dat toen hij tijdens deze kernbemanningstijd de lust om zo'n pistool te bezitten niet langer kon bedwingen, hij met S. een avond in die

kernbemanningtijd afspraak waarop zij samen naar die bunker zouden gaan en uit die vitrine een pistool zouden stelen; dat hij ontdekt had dat de sleutel van die met slot en sleutel afgesloten vitrine zich bevond in een niet afgesloten kastje in het artilleriekabelgat in die bunker en dat de scharnieren aan de buitenzijde van de met slot en sleutel afgesloten deur van dat kabelgat met schroeven waren aangebracht; dat hij op die avond een schroevendraaier meenam naar die bunker; dat S. hem met een zaklantaarn bijlichtte terwijl hij met de schroevendraaier de schroeven waarmee de scharnieren van de deur waren bevestigd, losdraaide; dat hij zich zodoende [toegang — *Red.*] heeft verschaft tot het artilleriekabelgat; dat hij de sleutel van de vitrine daaruit wegnam; dat hij vervolgens die vitrine heeft geopend; dat hij uit die vitrine een pistool wegnam en dat hij zich borg; dat het door hem weggenomen pistool niet zijn eigendom was en dat hij van niemand toestemming had gekregen een pistool weg te nemen; dat hij zag dat ook S. uit die vitrine een pistool wegnam; dat hij vervolgens die vitrine heeft afgesloten en de sleutel heeft opgeborgen in het kabelgat artillerie; dat hij met behulp van S. de deur van het kabelgat weer in zijn oorspronkelijke toestand heeft gebracht;

2. dat hij, toen hij geplaatst was bij de Marinekazerne „Erfprins” te Den Helder in een avond op een dag in de herfst, mogelijk 17 september 1958, samen met S. de wal is opgegaan; dat toen zij de kazerne hadden verlaten hij met S. begon te praten over een door hen te plegen inbraak; dat hij S. zover wist te krijgen dat hij toestemde om samen met hem ergens te gaan inbreken; dat hij wist dat er ten zuiden van Den Helder in een polder meerdere vrij eenzaam staande huizen waren; dat hij op een gegeven moment een vrij eenzaam staande woning zag; dat hij tegen S. zei dat hij het in die woning wel eens wilde proberen; dat zij naar die woning toeliepen en aanbelden; dat indien er toch open was gedaan hij een fietspomp te leen had gevraagd; dat toen er niet werd opengedaan hij daaruit concludeerde dat er niemand in die woning was; dat hij een kelderraampje van die woning stuksloeg en vervolgens daardoor naar binnen kroop; dat hem echter bleek dat de kelderdeur, die toegang gaf tot de rest van de woning was afgesloten; dat hij daarop door het raampje de kelder weer verliet; dat hij en S. naar een andere mogelijkheid zochten om die woning binnen te komen; dat hij zag, dat S. een ruitje in het keukenraam van die woning insloeg en dat toen het gehele raam kon worden geopend; dat S. en hij door dat geopende raam de woning binnenkropen; dat hij beneden bleef en dat S. naar boven liep; dat hij in verschillende kamers in die woning heeft gezocht naar iets dat hij mogelijk zou kunnen gebruiken; dat hij echter niets vond dat direct van zijn gading was; dat hij vervolgens door S. werd attent gemaakt op een afgesloten geldkistje; dat hij vervolgens het geldkistje heeft opengebroken en dat hij daarin slechts een spaarbankboekje maar geen geld vond; dat hij tenslotte slechts een paar handschoenen en een zaklantaarn uit dat huis heeft weggenomen; dat toen S. en hij naar hun mening voldoende in die woning hadden rondgesnuffeld en met uitzondering van de handschoenen en de zaklantaarn niets bijzonder van hun gading vonden,

zij die woning weer verlieten; dat zij bij het zoeken naar voorwerpen van hun gading veel van de in de woning aanwezige voorwerpen overhoop hadden gehaald; dat hij diezelfde avond op de terugweg naar de kazerne de handschoenen heeft weggegooid, omdat deze hem bij nader inzien toch te gevaarlijk waren, zijnde niet van het soort bij de Koninklijke Marine gebruikelijk; dat hij van niemand toestemming had gekregen die handschoenen en die zaklantaarn weg te nemen;

3e. die van M. G. van Tilburg, oud 48 jaar:

dat hij in december 1960 werd geplaatst bij de Marinekazerne „Erfprins” te Den Helder; dat hij in juni 1961 werd belast met de functie van hoofd van het Artilleriekabelgat in die kazerne; dat hij daarbij toen tevens werd belast met het onderhoud van de bij de Marinekazerne „Erfprins” te Den Helder aanwezige museumwapens; dat zich hieronder 34 pistolen moeten bevinden van diverse soorten en merken; dat deze museumwapens op diverse plaatsen in de kazerne in rekken en vitrines waren opgeborgen; dat hem bij het controleren van de detaillijsten bleek, dat deze de laatste jaren niet meer op de juiste wijze waren bijgehouden; dat hij complete nieuwe lijsten ging samenstellen; dat hem na vergelijking met de oude administratie bleek, dat van de oorspronkelijk aanwezige pistolen er vijf weg waren;

4e. die van W. Rampen, oud 69 jaar:

dat hij bewoner is van het perceel Middenvliet 25 te Den Helder; dat hij van 16 tot 19 september 1958 naar de Noord-Oostpolder is geweest; dat toen hij terugkwam, hij bemerkte dat er was ingebroken in zijn woning; dat hij na enige tijd bemerkte dat tengevolge van die inbraak uit zijn woning werden vermist één paar gebreide handschoenen en een kleine zwarte staafzaklantaarn; dat genoemde voorwerpen hem geheel in eigendom toebehoorden en dat hij niemand recht of toestemming heeft verleend deze voorwerpen weg te nemen;

B. een door F. Bonthond en J. Holtrop, respectievelijk sergeant-majoor en sergeant van speciale diensten-rechercheur, d.d. 29 juni 1962 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de verklaring van J. Doorenbos, oud 45 jaar, luidende zakelijk gerelateerd:

dat hij van 11 juli 1958 tot 9 mei 1960 commandant was van de Marinekazerne „Erfprins” te Den Helder; dat op het terrein van die kazerne diverse soorten niet meer in gebruik zijnde vuurwapens, zogenaamde museumwapens, waarbij pistolen, werden bewaard in een zich aldaar bevindende afgesloten vitrine; dat deze vuurwapens het eigendom zijn van de Staat der Nederlanden; dat hij niemand recht of toestemming heeft gegeven pistolen uit genoemde vitrine weg te nemen;

Overwegende, dat het een feit is van algemene bekendheid dat onder „Artillerieschool” en „Marinekazerne „Erfprins”” dezelfde inrichting der zeemacht te Den Helder wordt verstaan;

Overwegende, dat telkens wettig en overtuigend is bewezen, telkens met beklagdes schuld daaraan:

door de verklaring van beklagde onder 1e. en de inhoud van de bewijsmiddelen onder A ten 1e en 3e en onder B hetgeen hem onder

1e is ten laste gelegd, met dien verstande dat als bewezen wordt aangenomen:

dat hij op een tijdstip in de maand augustus 1958 te Den Helder, tezamen en in vereniging handelende met A. L., met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen twee pistolen, toebehorende aan de Staat der Nederlanden;

door de verklaring van beklaagde onder 2e. en de inhoud van de bewijsmiddelen onder A ten 2e en 4e hetgeen hem onder 2e primair is ten laste gelegd;

Overwegende, dat nu de krijgsraad het de beklaagde onder 2e primair ten laste gelegde als bewezen heeft aangenomen, een onderzoek naar het de beklaagde onder 2e subsidiair ten laste gelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „*diefstal door twee of meer verenigde personen, meermalen gepleegd*”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklaagde een gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden en een geldboete van eenhonderd gulden bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van twintig dagen passend is;

dat er termen aanwezig zijn de gevangenisstraf voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen waartegen het militair belang zich niet verzet;

. . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 19 september 1961

President: Majoor Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel A. J. Schotman en W. W. van der Hoek.

Raadsman: Ritmeester J. C. Hopperus Buma.

Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog: als soldaat de wachtcommandant, een wachtmeester, enige klappen in het gezicht gegeven, waardoor deze werd verwond.

(W.M.Sr. art. 117, 120).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. C. G., geboren 4 juni 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 16 juli 1961 te 't Harde, althans in Nederland, opzettelijk gewelddadig zijn „meerdere de wachtmeester R. E. Berends enige klappen in het gelaat „heeft gegeven, waardoor die Berends bovendien ten bloede werd „verwond”;

Overwegende: enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij, terwijl hij toen hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 425e Compagnie van Heutsz Mobiel, op 16 juli 1961 te omstreeks 23.30 uur in de legerplaats 't Harde te 't Harde, na een woordenwisseling met de wachtcommandant, een wachtmeester der artillerie, hem thans bekend als wachtmeester Berends, deze wachtmeester een paar klappen in het gezicht heeft gegeven, met de bedoeling hem daar ook te raken; dat hij later heeft gezien dat deze wachtmeester boven een van diens ogen een bloedend wondje had;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van huis-houdelijk-onderzoek, opgemaakt door de 1e Luitenant Theodorus Antonius Sies en de Sergeant-Majoor-Instructeur Leonardus Wilhelmus Demarteau, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring aan deze commissie van Roland Erwin Berends, wachtmeester, rnr. 40.03.27.030, behorend tot de Staf-Verzorgingsbatterij 19e Afdeling Veldartillerie:

dat op zondagavond 16 juli bij hem, wachtcommandant legerplaats 't Harde, afgemeld werd van avondpermissie; dat er te \pm 23.35 uur ook een groepje soldaten van „van Heutsz” was, die zich kwamen afmelden; dat, terwijl hij bezig was de gegevens van een van deze soldaten, die met een katje de legerplaats in wilde lopen, te noteren, de soldaat G. met veel kabaal het wachtlokaal binnenkwam, o.a. zeggende, dat het geen stijl was bedoeld rapportje op te maken; dat hij soldaat G. daarop opdracht heeft gegeven het wachtlokaal te verlaten; dat hij, verder gaande met het opnemen van de gegevens van eerdergenoemde soldaat, G. luid tegen zijn kameraden te keer hoorde gaan; dat hij toen het wachtlokaal is uitgelopen en soldaat G. heeft gevraagd, wat hem bezielde; dat soldaat G. hem toen, na een verdere woordenwisseling en nadat hij, Berends, hem had gezegd met hem mee naar binnen te gaan, terwijl hij brulde „hier”, een klap op het rechteroog, gevolgd door een klap op het linker oor, heeft gegeven en een klap op de rechter wenkbrauw; dat zijn bril aan gruzelementen was en dat hij glas in zijn oog voelde (een stekende pijn); dat zijn rechterwenkbrauw bloedde;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 117 lid 1 jo. art. 120 aanhef en sub 1° van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2 maanden — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 28 september 1961

President: Majoor Mr. G. Fikkert (plv.); *Leden:* Luitenant-Kolonel J. D. Stolp en Majoor C. L. W. M. Baron van Voorst tot Voorst.
Raadsman: Mr. M. P. C. H. Bouwens.

Opzettelijk nalaten aan de bevoegde overheid een ambtsmededeling te doen: als dpl. sergeant, op oefening in Duitsland, toen de Koninklijke Marechaussee een onderzoek instelde naar de diefstal van kippen, op een vraag waar de geslachte kippen waren, geantwoord dat hij dat niet wist, zulks terwijl hij dat wel wist.

Beklaagde veroordeeld terzake van het subsidiair ten laste gelegde feit waarvoor hij — naar de Auditeur-Militair ter terechtzitting mededeelde — op de dag van de terechtzitting mondeling door de Verwijzings-officier naar de Krijgsraad verwezen was.

(W.M.Sr. art. 132; R.L. art. 14; R.Z. art. 9).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

ten deze zitting houdende in het gebouw van het Nederlandse Consulaat te Kleef (Duitsland) in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. J. M. P., geboren 31 augustus 1937, dpl. sergeant-titulair, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Gezien de beschikking d.d. 10 juli 1961, waarbij beklaagde naar de Krijgsraad is verwezen terzake:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 21 of 22 april 1961 getuige zijnde van door soldaten gepleegde diefstallen van „kippen, opzettelijk heeft nagelaten tegen de daders de door het belang „der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te „wenden, immers alstoen aldaar in het geheel geen maatregelen heeft „genomen”;

Gehoord de Auditeur-Militair in zijn op na te melden terechtzitting gedane mededeling, dat de Officier, benoemd door de Chef van de Generale Staf, Commandierend Generaal, om als Verwijzingsofficier in zijn plaats op te treden, op heden 28 september 1961 beklaagde alsnog mondeling naar de Krijgsraad te Velde heeft verwezen op de subsidiaire telastelegging:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, terwijl hij aan een bevolen „dienstoefening in Duitsland deelnam, op of omstreeks 21 of 22 april „1961 aldaar opzettelijk, althans met zijn schuld daaraan, aan de be- „voegde overheid heeft nagelaten mede te delen, dat er door soldaten „kippen waren gestolen, welke mededeling hij van ambtswege moest „doen of waarvan de verzwijging het belang van de dienst kon schaden”;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 28 september 1961 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot een geldboete van vijftig gulden, bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door tien dagen hechtenis, met verlaging

tot de stand van soldaat laagste klasse en gehoord de voorlezing van de conclusie van deze schriftuur;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, terwijl hij aan een bevolen diensttoefening in Duitsland deelnam, op of omstreeks 21 of 22 april 1961 getuige zijnde van door soldaten gepleegde diefstallen van kippen, opzettelijk heeft nagelaten tegen de daders de door het belang der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden, immers alstoen aldaar in het geheel geen maatregelen heeft genomen, althans zo op het voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen, terzake dat hij alstoen aldaar opzettelijk, althans met zijn schuld daar, aan aan de bevoegde overheid heeft nagelaten mede te delen dat er door soldaten kippen waren gestolen, welke mededeling, hij van ambtswege moest doen of waarvan de verzwijging het belang van de dienst kon schaden”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige Justitiële Verklaring op 21 juni 1961 opgemaakt en getekend door de commandant van de 104e Verbindings Ondersteuningscompagnie onder meer blijkt, dat H. J. M. P., rnr. . . . ; op genoemde datum sedert 11 augustus 1960 in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtige;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklagde het hem primair ten laste gelegde heeft gepleegd, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 21 april 1961, toen hij als dienstplichtig sergeant-titulair in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de 104e Verbindings Ondersteuningscompagnie, op een bevolen diensttoefening te Cappeln in Duitsland was; dat toen de soldaten P. en L. bij hem in het bivak te Cappeln kwamen en hem vertelden dat zij kippen hadden; dat hij kon begrijpen dat deze jongens niet op een eerlijke wijze aan die kippen waren gekomen; dat, toen de marechaussee op 22 april 1961 in het bivak verscheen, hij begreep, dat dit in verband stond met bovengenoemde kippen; dat hij, toen de marechaussee even later weg was, aan soldaat H., die de kippen had geslacht, gevraagd heeft waar hij de kippen had gelaten; dat H. vertelde, dat de kippen in de kelder van de boerderij, waar zij gelegerd waren, gezet waren; dat hij toen wist, dat de kippen gestolen waren; dat, toen de marechaussee weer in het bivak in Cappeln verscheen en hem vroeg waar de geslachte kippen waren, hij dat toen niet aan de marechaussee verteld heeft;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal nr. 11/61 d.d. 23 april 1961 opgemaakt en gesloten door Christiaan de Greef, 1e Luitenant der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de C-Compagnie van het 101e Marechaussee Bataljon te Nunspeet en Gerrit Koele, wachmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de 4e

Divisie Koninklijke Marechaussee, brigade Delfzijl, zakelijk inhoudt:

als verklaring van verbalisanten:

dat op 22 april 1961 te Cappel (Duitsland) hen door de Duitse politie, genaamd Kellerman, werd medegedeeld dat deze een aangifte had binnen gekregen, dat in de nacht van 21 op 22 april 1961 enige kippen waren ontvreemd; dat zij zich begaven naar het bivak van het lijnpeloton van de 104e Verbindings Ondersteuningscompagnie te Cappel; dat, onderzoek doende, hen werd medegedeeld dat sergeant P. wel van de kippen afwist; dat sergeant P. hen mededeelde, dat hij niet wist waar de kippen waren;

als verklaring aan verbalisanten van Pieter Dirk P., geboren te Kortehemmen, gem. Smalingerland, 29 mei 1941:

dat hij op 21 april 1961 met de soldaat L. eveneens van het lijnpeloton van de 104e Verbindings Ondersteuningscompagnie naar een boerderij in Cappel in Duitsland is gegaan; dat hij daar een kip heeft weggenomen; dat zij naar een andere boerderij te Cappel zijn gegaan; dat soldaat L. daar een kip heeft weggenomen; dat zij hierna naar sergeant P. zijn gegaan aan wie zij vertelden dat zij kippen hadden weggehaald uit een boerderij; dat zij P. tevens vertelden, dat zij die kippen om te slachten hadden gegeven aan soldaat H.; dat P. vroeg hoeveel kippen zij hadden; dat hij P. toen medegedeeld heeft van twee;

als verklaring aan verbalisanten van Tjeerd H., geboren te Ureterp, 23 december 1941:

dat op 22 april 1961 de sergeant P. hem vroeg waar hij de geslachte kippen had gelaten; dat hij P. toen verteld heeft, dat hij deze kippen aan de boerin van de boerderij bij hun bivak had afgegeven om ze in de kelder te plaatsen, om deze kippen aan het oog van de marechaussee te onttrekken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde subsidiair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, terwijl hij aan een bevolen dienstoefening in Duitsland deelnam, op of omstreeks 21 of 22 april 1961 aldaar opzettelijk aan de bevoegde overheid heeft nagelaten mede te delen, dat er door soldaten kippen waren gestolen, welke mededeling hij van ambtswege moest doen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „als militair opzettelijk nalaten aan de bevoegde overheid een mededeling te doen die hij van ambtswege doen moest, gepleegd in tijd van oorlog,”

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 132 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 60*), bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 24 dagen — Red.].

*) Bij de toegepaste artikelen is art. 24 W.Sr. aangehaald. (Red.)

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 16 november 1961

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel J. H. Gimbel en Majoor H. P. Wiegman.

Als dienstplichtige met groot verlof in het tijdvak gedurende hetwelk hij voor werkelijke dienst kan worden opgeroepen, zijn meerderen beledigd door toevoeging van de woorden „Fillers, vuile fillers”.

Geldboete.

(W.M.Sr. art. 60, 2°, 108; W.Sr. art. 24).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen S. H., geboren 6 november 1939, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat buiten werkelijke dienst zijnde, in „het tijdvak hetwelk hij voor die dienst kon worden opgeroepen, althans „als militair in de zin der wet, op of omstreeks 28 mei 1961 te Emmen, „althans in Nederland, opzettelijk beledigend zijn meerderen de wacht- „meesters Stam, Deekens, Huffmeijer, en Ottens en de opperwacht- „meester Lollinga op de openbare weg, de Wilhelminastraat, aldaar „heeft toegeroepen, „Fillers, vuile fillers”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat uit de staat van dienst opgenomen in voornoemde Justitiële Verklaring blijkt, dat beklaagde op 7 februari 1961 met groot verlof is gegaan en op 15 mei 1961 registratief heringedeeld is bij reserve-Strijdkrachten Rayon Zuid en niet uit de militaire dienst is ontslagen;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

Ik ben op 9 oktober 1960 met klein verlof gestuurd in afwachting van groot verlof. Voor die tijd was ik als dienstplichtig soldaat ingedeeld bij het 102e Verkenningsbataljon, gelegerd in de legerplaats 't Harde. Bij mijn afzwaaien met klein verlof is mij verteld dat ik te zijner tijd zou worden opgeroepen voor herhalingsoefeningen. Op 28 mei 1961 — ik was dus inmiddels met groot verlof — reed ik als bestuurder van een personenauto, gekentekend BG 89-52, over de openbare weg, de Wilhelminastraat te Emmen. Het linkerzijraampje van mijn auto was neergedraaid en ik leunde met mijn arm op het portier. Ik zag van de tegenovergesteld richting een vijftal militairen, die voor mij gezien op de linkerkant van de straat liepen. Die militairen droegen rangonderscheidingstekenen. Ik zag rangonderscheidingstekenen van sergeant. Ik heb mijn hoofd in de richting van het geopende raam gewend en ik heb toen duidelijk verstaanbaar tegen die militairen geroepen: „Fillers” en nogmaals „Fillers”. Daartussen heb ik een ander woord gebruikt. Ik weet dat een sergeant of een wachtmeester mijn militaire meerdere is.

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 19 juli 1961 opgemaakt en gesloten door Albert Jousma, wachtmeester 1e klasse der

Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Emmercompas-
cuum, zakelijk inhoudt:

als verklaring van Eduard Stam, wachtmeester C-Batterij 42e Afde-
ling Veldartillerie, rnr. 31.02.07.331:

Op 28 mei 1961 omstreeks 20.30 uur liep ik in uniform der Konink-
lijke Landmacht gekleed, in de Wilhelminastraat te Emmen. Mijn uni-
form was voorzien van de rangonderscheidingstekenen van wachtmeester
der artillerie. Bij mij liepen, eveneens in uniform der Koninklijke Land-
macht gekleed, de opperwachtmeester Lollinga en de wachtmeesters
Deekens, Huffmeijer en Ottens. Op dat moment naderde van de tegen-
overgestelde richting een personenauto. Ik zag dat de personenauto zijn
snelheid minderde. Terwijl de bestuurder van deze personenauto in onze
richting keek, riep hij door het geopende raam van de auto: „Fillers,
vuile fillers”. De betreffende auto was voorzien van het kenteken BG
89-52. Ik voel mij door de tot mij geroepen woorden „fillers, vuile
fillers” beledigd;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 9 augustus 1961
opgemaakt en gesloten door Hendrik Kruiswijk, marechaussee 1e klasse,
tevens opsporingsambtenaar, behorende tot de Brigade Ede, zakelijk
inhoudt:

als verklaring van Wilhelmus Christianus Johannes Marie Huffmeijer,
wachtmeester C-Batterij 42e Afdeling Veldartillerie, rnr. 39.11.08.134:

Op 28 mei 1961 te omstreeks 20.30 uur liep ik o.a. in gezelschap
van de wachtmeester Stam in de Wilhelminastraat te Emmen. Ik zag
dat uit tegenovergesteld richting een personenauto naderde. Toen de
auto ons passeerde, hoorde ik vanuit die auto de volgende woorden
roepen: „Fillers, vuile fillers”;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van boven-
staande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aan-
zien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft— wettig
en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd
met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat de woorden „fillers, vuile fillers” beledigend zijn
en het opzet van beklagde om de wachtmeester en de opperwacht-
meester te beledigen voortvloeit uit de keuze dier woorden;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:
*„als militair opzettelijk een meerdere in het openbaar mondeling be-
ledigen, meermalen gepleegd”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 108 van het Wetboek van Mili-
tair Strafrecht jo. art. 57 van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 50*) bij
gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de
tijd van 20 dagen — *Red.*].

*) Bij de toegepaste artikelen is artikel 24 W.Sr. aangehaald. (*Red.*)

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 17 juli 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonel R. P. Pieters en Majoor G. A. van den Bergh.

Raadsman: Mr. B. ten Cate, advocaat te Arnhem.

Als dpl. sergeant opzettelijk toelaten dat een mindere een misdrijf pleegt, t.w. het aan zijn schuld te wijten hebben dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekommt, door toe te laten dat een dpl. korporaal een (van die sergeant afkomstige) geweerpatroon, in een tot dat doel gemaakt vuurtje hield, tengevolge waarvan die patroon is ontploft en een (andere) zich in de nabijheid bevindende sergeant aan het oog werd getroffen.

2 weken hechtenis.

(W.M.Sr. art. 143; W.Sr. art. 49, 308).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. M. C. D., geboren 6 mei 1941, dpl. sergeant, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 17 januari 1962 in de gemeente Haaksbergen, althans in Nederland,

„*primair:* hoogst roekeloos, onvoorzichtig en/of onachtzaam een aantal in zijn bezit zijnde, met explosieve lading gevulde, Garand-geweerpatronen heeft doen exploderen door een of meerdere van deze patronen in een daartoe aangemaakt vuur te werpen of anderszins te brengen en/of een of meerdere van deze patronen aan een of meer militairen ter hand te stellen met de bedoeling, dat deze(n) die patroon of patronen in dat vuur zou(den) werpen of anderszins brengen — „hetgeen ook in feite is geschied — en zulks, terwijl hij, beklaagde, „wist, dat in de onmiddellijke omgeving van het vuur, hetwelk die „explosie(s) te weeg moest brengen en ook teweeggebracht heeft, zich „een aantal militairen bevond, waaronder de sergeant A. P. G. Kemmerling, met het aan deze wijze van handelen en mitsdien aan be- „klaagdes grove schuld te wijten gevolg, dat alstoen aldaar voormelde „Kemmerling door een stuk metaal of ander materiaal, hetwelk met „grote kracht door het exploderen van een of meerdere van bedoelde „patronen is weggeslingerd, in of nabij het rechteroog werd getroffen, „waarbij dat oog werd geperforeerd en Kemmerling zwaar lichamelijk „letsel heeft bekomen, althans zodanig lichamelijk letsel, dat bij hem „tijdelijke verhindering in de uitoefening zijner ambts- of beroepsbezigheden is ontstaan;

„*subsidiar:* opzettelijk een ontploffing heeft teweeggebracht door „een aantal in zijn bezit zijnde, met explosieve lading gevulde, Garand-geweerpatronen tot dat doel in een vuur te werpen of anderszins te

„brenge, waardoor die patroon of patronen is of zijn geëxplodeerd, „en tevens alstoen aldaar opzettelijk heeft uitgelokt, dat korporaal „M. L. M. v. D. opzettelijk een ontploffing heeft teweeggebracht door „een patroon, als vorenvermeld, te dien einde in bedoeld vuur te werpen „of anderszins te brenge of te houden, waardoor die patroon is ge- „explodeerd, immers aan die korporaal tot dat doel zodanige patroon „heeft ter hand gesteld, van welke door hemzelf en/of door korporaal „v. D. teweeggebrachte ontploffing(en) levensgevaar voor een ander, „althans gemeen gevaar voor goederen, te duchten was;

„*meer subsidiair*: terzake dat hij alstoen aldaar opzettelijk heeft toe- „gelaten dat zijn mindere, de korporaal M. L. M. v. D., op of omstreeks „17 januari 1962 in de gemeente Haaksbergen, althans in Nederland,

„*primair*: hoogst roekeloos, onvoorzichtig en/of onaachtzaam een „met explosieve lading gevulde Garand-geweerpatroon heeft doen ex- „ploderen door deze in een daartoe aangemaakt vuur te houden, althans „te brenge, zulks terwijl hij, beklagde, wist, dat in de onmiddellijke „omgeving van het vuur, ten tijde dat dit die explosie moest teweeg- „brenge en ook teweeggebracht heeft, zich een aantal militair bevond, „waaronder de sergeant A. P. C. Kemmerling, met het aan deze wijze „van handelen en mitsdien aan beklagdes grove schuld te wijten gevolg, „dat voormelde sergeant door een stuk metaal of ander materiaal, het- „welk met grote kracht door het exploderen van die patroon werd „weggeslingerd, in of nabij het rechteroog is getroffen, waardoor het oog „werd geperforeerd en Kemmerling voornoemd zwaar lichamelijk letsel „heeft bekomen, althans zodanig lichamelijk letsel, dat tijdelijke ver- „hinderung in de uitoefening zijner ambts- of beroepsbezigheden is ont- „staan;

„*subsidiair*: opzettelijk een ontploffing heeft teweeggebracht door een „met explosieve lading gevulde Garand-geweerpatroon in een tot dat „doel aangemaakt vuur te brenge of te houden, waardoor die patroon „is geëxplodeerd, van welke ontploffing levensgevaar voor een ander, „althans gemeen gevaar voor goederen te duchten was, dan wel opzet- „telijk heeft nagelaten tegen voornoemde v. D. de door het belang der „zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden;

Overwegende: . . . enz.:

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklagde het hem onder primair en subsidiair tenlastegelegde heeft gepleegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat in het meer subsidiair (primair) tenlastegelegde is gesteld „terwijl hij, beklagde, wist” en „mitsdien aan beklagdes grove „schuld te wijten gevolg”, waarbij hier kennelijk met beklagde de korporaal M. L. M. v. D. is bedoeld, weshalve de Krijgsraad de tenlastelegging dienovereenkomstig leest;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 17 januari 1962 heb ik met militairen van mijn peloton deelgenomen aan een oefening in de gemeente Haaksbergen in het Assink-

bos. Na afloop van de oefening stonden een aantal militairen langs een weg te wachten op vervoer naar het kamp Holterhoek. Het plan bestond om overgebleven losse patronen in een vuurtje te laten ontploffen. Alle militairen beschikten over losse karabijnpatronen. Ik had een houder met 8 Garandpatronen en enige losse karabijnpatronen in mijn zak. Ik heb toen één, misschien twee Garandpatronen en enige losse karabijnpatronen in een stuk papier gewikkeld en dit papier in een droge sloot gegooid met de bedoeling dat daar een vuurtje zou worden aangestoken. Iemand heeft toen ook een vuurtje aangestoken. Voor zover ik kon nagaan is er toen alleen maar één losse karabijnpatroon ontploft. Toen dit papier opgebrand was, heb ik een nieuw vuurtje voorbereid door in die sloot met enkele andere militairen een soort vuurtje te bouwen over een kuiltje in de grond, waarover wij houtjes hadden gelegd. Toen dit tweede vuurtje brandde is een van de Garandpatronen ontploft terwijl één van deze patronen uit het vuurtje is gevallen. Laatstgenoemde patroon is door de korporaal v. D. opgeraapt en in een gespleten stokje geklemd en vervolgens in het vuur gehouden. Terwijl deze patroon door v. D. in het vuur werd gehouden, is hij ontploft. Direct na de ontploffing merkte ik dat de sergeant A. P. G. Kemmerling in of nabij zijn rechteroog was getroffen. Hij bloedde tenminste aan zijn oog. Ik wist dat deze patronen een zekere explosieve lading bevatten.

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 11/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 15 februari 1962 gesloten en getekend door Berend Jan Mol, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Gerrit Wibbeling, marechaussee der 1e klasse, beiden opsporingsambtenaar en ingedeeld bij de brigade Neede der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Matheus Lambertus Maria van D., kpl. rnr.:

Op 17 januari 1962 was ik ingedeeld bij het radioschakelpeloton, tijdens een velddienstoefening in het Assinkbos. Tijdens deze oefening is er geschoten met losse patronen. Na de oefening zag ik dat de sergeant D. een aantal losse patronen had van het kaliber, welke gebruikt worden voor de Garand. Ik zag dat de sergeant D. één of enkele losse patronen in een papier wikkeld en dit in een droge sloot langs de weg gooide. Ik geloof dat de korporaal K. toen dit papier in brand gestoken heeft. Ik heb een losse patroon aan een stokje geklemd en daarmee in het vuurtje gepord. Plotseling ontplofte er een patroon en onmiddellijk daarop had de sergeant Kemmerling een verwonding onder een van zijn ogen. Ik zag dat na die bewuste ontploffing geen huls meer aan het stokje zat. De sergeant Kemmerling stond in de onmiddellijke omgeving van mij.

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 73/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 9 maart 1962 gesloten en getekend door Derk Jan Toorneman, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, ingedeeld bij de brigade Arnhem der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Henricus Adelbert K., kpl. rnr.:

Op 17 januari 1962 werd er door ons peloton een velddienstoefening

gehouden in het Assinkbos te Haaksbergen. De sergeant D. was in het bezit van losse Garandpatronen. Er werd met behulp van D. een oventje gebouwd. Dit gebeurde door een kuiltje te graven en daar hout over te leggen. Op het hout werden verschillende losse karabijnpatronen gelegd en ook een losse Garandpatroon van sergeant D. Toen het vuur brandde, ontploften de karabijnpatronen, de Garandpatroon ontplofte niet. De korporaal v. D. trok een tak van een boomstam. Deze tak was geplet. In deze spleet stak v. D. de Garandpatroon van sergeant D. en hield de tak met patroon in het vuur. Kort daarop ontplofte de Garandpatroon. Door deze ontploffing kreeg soldaat Luimers een scherp tegen zijn broekspijp. Ongeveer gelijk met de ontploffing hoorde ik de sergeant Kemmerling vloeken. Ik zag dat zijn gezicht vol met bloed zat en dat hij een wondje onder een van zijn ogen had.

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 239/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 11 mei 1962 gesloten en getekend door Frederik Jan de Jonge, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, ingedeeld bij de brigade Kerkrade der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Antoon Peter Gerard Kemmerling, sgt. rnr. 40.08.01.208:

Op 17 januari 1962 was een velddienstoefening voorgeschreven voor het radioschakelpeloton. Het peloton was in twee groepen gesplitst, waarvan een groep onder leiding van sergeant D. Op een gegeven moment kwamen de groepen tezamen op een weg, waar wij in afwachting van vervoer naar de kazerne waren. Ik stond op de weg met nog enkele militairen. Ik zag dat enkele militairen in een greppel langs de weg een vuurtje aan het stoken waren. Hierbij waren onder andere aanwezig sergeant D. en de korporaal v. D. Plotseling hoorde ik een harde knal en ik voelde dat er een behoorlijke bloedstroom over mijn wang liep;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 329/62, op afgelegde amtseed opgemaakt en op 9 april 1962 gesloten en getekend door Cornelis Dingenis de Jonge, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, ingedeeld bij de brigade Utrecht der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Jan Derk van der Ley, geboren 9 juli 1923:

Ik ben als arts verbonden aan het Centraal Militair Hospitaal „Oog in Al” te Utrecht. De sergeant Kemmerling A. P. G. is in het hospitaal verpleegd van 17 januari 1962 tot 9 maart 1962. Kemmerling is door mij behandeld in verband met een verwonding aan zijn rechteroog. De verwonding is veroorzaakt door een voorwerp dat met grote kracht door het ooglid en in de oogbol was gedrongen. De aard van de verwonding bestond uit een perforerende verwonding van het rechteroog. Deze verwonding was zo ernstig dat ik geadviseerd heb tot afkeuring van Kemmerling met een invaliditeit van dertig procent. De verwonding is van zodanige aard dat met zekerheid is aan te nemen dat hierdoor blijvend lichamenlijk letsel is ontstaan.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan

beklaagde meer subsidiair (primair) is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan t.w.:

„dat hij op 17 januari 1962 in de gemeente Haaksbergen, opzettelijk „heeft toegelaten dat zijn mindere, de korporaal M. L. M. v. D., hoogst „rockeloos, onvoorzichtig en/of onachtzaam een met explosieve lading „ge vulde Garand-geweerpatroon heeft doen exploderen door deze in een „daartoe aangemaakt vuur te houden, althans te brengen, zulks terwijl „hij, v. D., wist, dat in de onmiddellijke omgeving van het vuur, ten „tijde dat dit die explosie moest teweegbrengen en ook teweeggebracht „heeft, zich een aantal militairen bevond, waaronder de sergeant A. P. C. „Kemmerling, met het aan deze wijze van handelen en mitsdien aan „v. D.'s grove schuld te wijten gevolg, dat voormelde sergeant door een „stuk metaal of ander materiaal, hetwelk met grote kracht door het „exploderen van die patroon werd weggeslingerd, in of nabij het rechter- „oog is getroffen, waardoor het oog werd geperforeerd en Kemmerling „voornoemd zwaar lichamelijk letsel heeft bekomen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Als militair opzettelijk toelaten dat een mindere het misdrijf van „„Aan zijn schuld te wijten zijn dat een ander zwaar lichamelijk letsel „bekomt” pleegt”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 143 W.v.M.S. jo. artikel 308 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat nu het aan beklaagde meer subsidiair (primair) tenlastegelegde bewezen is verklaard, een onderzoek naar het hem meer subsidiair (subsidiar) tenlastegelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be- klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstem- ming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot hechtenis voor de tijd van 2 weken — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

(zitting houdende in het Nederlandse Consulaat te Kleef)

Vonnis van 26 juli 1962

President: Majoor Mr. H. F. Oosterhuis (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonel

Mr. J. H. Dambrink en Kapitein F. M. Th. van der Ven.

Raadsman: Mr. M. P. C. H. Bouwens te Nijmegen.

Mondelinge belediging van een meerdere („Je bent een vervelend ventje”); opzettelijke ongehoorzaamheid (weigeren zich in voorlopig

streng arrest te begeben) en mondelinge bedreiging met enig kwaad („Als we op de vuist gaan, geef ik mezelf een behoorlijke kans”).

(W.M.Sr. art. 108, 114; W.Sr. art. 63)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen N. P. D., geboren 20 september 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, „althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 19 februari 1962 „te Dornbusch, althans in Duitsland,

„1°. opzettelijk zijn meerdere, de kapitein Berkhof, heeft beledigd of „heeft bespot, door deze alstoen aldaar toe te voegen:: „Je bent een „vervelend ventje”, althans dergelijke een belediging of een bespottling „inhoudende woorden;

„2°. heeft geweigerd dan wel opzettelijk heeft nagelaten te gehoor- „zamen aan het hem door zijn meerdere, de kapitein Berkhof, gegeven „dienstbevel naar een door die meerdere aangewezen lokaaltje te gaan, „welk bevel hem, beklaagde werd gegeven, omdat hij zich onbehoorlijk „ten aanzien van die meerdere had gedragen;

„3°. opzettelijk zijn meerdere, de kapitein Berkhof, op dreigende „toon, en daarbij in dreigende houding voor die kapitein staande, heeft „toegevoegd, dat als hij met de kapitein op de vuist zou gaan, het nog „niet zeker zou zijn wie het zou winnen, althans een dergelijke een „bedreiging inhoudende uitlating heeft gedaan”;

Overwegende: . . . enz.:

Overwegende dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Com- misaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 19 februari 1962 — ik was toen als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst en ingedeeld bij de B-compagnie van het 11e Genie- bataljon omstreeks die datum op een bevolen diensttoefening in Duits- land terwijl we toen gelegerd waren in een school te Dornbusch in Duitsland — heb ik, tegen de kapitein Berkhof, mijn compagniescom- mandant, iets gezegd als „Je bent een vervelend ventje”. Ik weet nog dat even later de kapitein mij het bevel gaf naar een lokaal te gaan in die school, welk lokaal de kapitein mij aanwees. Ik heb echter geweigerd daar heen te gaan en ben bij de kapitein weggelopen. Ik was goed dronken;

Overwegende, dat Gerard Cornelis Berkhof, rnr. 33.01.25.021, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op de avond van 19 februari 1962 — ik was toen als kapitein in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en als compagnies- commandant ingedeeld bij de B-compagnie van het 11e Genie Bataljon tot welke compagnie onder anderen de sergeant van der Vliet en de soldaat D. behoren — liep ik te omstreeks 19.30 uur, terwijl ik toen gekleed was in de uniform van de Koninklijke Landmacht, voorzien

van de onderscheidingsteken van mijn rang, in een provisorisch voor legering ingerichte school te Dornbusch in Duitsland, waar wij in verband met het feit, dat het onderdeel was ingezet bij de hulpverlening aan het zogenaamde rampgebied aldaar waren gelegerd. Het onderdeel dat oorspronkelijk te Wezep thuishoorde was in verband met een bevolen diensttoefening gelegerd te Fallingbostel in Duitsland. Toen echter in verband met die ramp in die school. Terwijl ik nog op de gang in die school liep, zag ik de soldaat D. uit een kamer komen, waarbij hij mij op een zeer onmilitaire wijze groette. Ik heb hem staande gehouden waarna ik hem er op heb gewezen, dat hij correct moest groeten. Hierna heb ik D. gezegd door te lopen. Dit weigerde hij, waarbij hij mij onder andere toevoegde zoiets als „Je bent een vervelend ventje”. In plaats van bij mij weg te gaan kwam D. naar mij toe en ik heb toen en daar tegen D. gezegd, dat ik van dit alles rapport zou maken. D. antwoordde mij hierop zoiets als: „Dat maakt op mij geen indruk, want je kunt mij „hier toch niets maken”. Inmiddels waren wij daar in die gang aangekomen, waar deze gang een hoek maakt en toen heb ik in verband met dit alles gezegd: „Ik zeg je nu voorlopig arrest aan, te ondergaan als „streng, in een door mij aan te wijzen lokaliteit van deze school”. Hierop reageerde D. met te zeggen, dat hij weigerde. Ik heb mijn aanzegging herhaald. D. antwoordde toen: „Dit weiger ik, als we op de vuist gaan, „geef ik mijzelf een behoorlijke kans”. Ondertussen heb ik sergeant van der Vliet, die in die gang aanwezig was, bij mij geroepen en ik heb die sergeant opdracht gegeven drie soldaten op te halen en uit te kijken naar een lokaliteit, waar D. kon worden ondergebracht. Op dat moment verscheen de vaandrig ten Oever en de sergeant Sterkman. Deze hebben zich ook nog met het geval bemoeid. Direct daarop verscheen van der Vliet met drie soldaten en hij meldde, dat er een lokaliteit verderop in die gang was, waar D. kon worden ondergebracht. Toen en daar heb ik aan D. het duidelijk als zodanig bedoelde dienstbevel gegeven zich naar het laatst genoemde lokaal te begeven, maar D. weigerde dit met te zeggen, „Dat doe ik niet” en hij heeft het ook niet gedaan, maar hij liep bij ons weg;

Overwegende, dat Maarten van der Vliet, rnr. 39.09.10.403, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 19 februari 1962 — ik was toen als dienstplichtig sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de B-Compagnie van het 11e Genie Bataljon, oorspronkelijk gelegerd te Wezep, maar toen in verband met een bevolen diensttoefening gelegerd in Duitsland — zat ik in een voor legering ingerichte school te Dornbusch in Duitsland om ongeveer 20.00 uur een brief te lezen, toen ik de mij bekende stem van de kapitein Berkhof hoorde, die zeide: „Afmars”. Hierop hoorde ik zoiets antwoorden als: „Dat maak ik zelf wel uit”. Toen ik dat hoorde zat ik in de gang van die school. Toen ik opkeek zag ik de soldaat D. op de gang lopen terwijl links naast hem de kapitein Berkhof liep. Op de plaats waar deze gang een hoek maakt heeft de kapitein tegen D. gezegd: „Ik zeg je nu arrest aan, te ondergaan als

„streng, in een door mij aan te wijzen lokaliteit van deze school”. D. antwoordde hierop: „Dat weiger ik”. Genoemde aanzegging van de kapitein werd door hem herhaald, waarop D. repliceerde met: „Als ik „weiger, wat denkt U hieraan te doen? Want als we op de vuist gaan, „geef ik mijzelf een behoorlijke kans”, althans woorden van een dergelijke strekking. Hierbij zag ik dat de soldaat D. een dreigende houding aannam, waarbij hij zijn handen, die hij eerst op de rug had, van zijn rug haalde en zeer dicht bij de kapitein Berkhof ging staan;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts bezigend ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 19 februari 1962 te Dornbusch, in Duitsland,

„1e. opzettelijk zijn meerdere, de kapitein Berkhof, heeft beledigd „door deze alstoen aldaar toe te voegen: „Je bent een vervelend ventje”, „althans dergelijke een belediging inhoudende woorden;

„2e. heeft geweigerd te gehoorzamen aan het hem door zijn meerdere, „de kapitein Berkhof, gegeven dienstbevel naar een door die meerdere „aangewezen lokaaltje te gaan, welk bevel hem, beklagde, werd gegeven, omdat hij zich onbehoorlijk ten aanzien van die meerdere had „gedragen;

„3e. opzettelijk zijn meerdere, de kapitein Berkhof, op dreigende „toon, en daarbij in dreigende houding voor die kapitein staande, heeft „toegevoegd, dat als hij met hem op de vuist zou gaan, het nog niet „zeker zou zijn wie het zou winnen, althans een dergelijke een bedreiging inhoudende uitlating heeft gedaan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1e. „als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen”,

2e. „opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”,

3e. „als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid „mondeling met enig kwaad bedreigen”;

voorzien en strafbaar gesteld bij

1. artikel 108 Wetboek van Militair Strafrecht,

2. artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht,

3. artikel 108 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde van 19 februari 1962 tot 10 maart 1962

voorlopig arrest heeft ondergaan, in de vorm van streng arrest, welk arrest naar het oordeel van de Krijgsraad op de op te leggen vrijheidsstraf geheel in mindering behoort te worden gebracht;

Overwegende, dat beklagde bij vonnis van genoemde Krijgsraad van heden ter zake van „diefstal” werd veroordeeld tot betaling van een geldboete van veertig gulden met bepaling dat de geldboete bij gebreke van betaling of verhaal zal worden vervangen door zestien dagen hechtenis;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de duur van twee maanden met aftrek van voorarrest van 19 februari tot 10 maart 1962 — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 13 december 1962

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonels D. Overbeeke en F. G. J. de Waal.

Raadsman: Mr. A. G. Maris.

Als dpl. soldaat, bestuurder van een bromfiets, geen gevolg gegeven aan een stopteken (door middel van een rood licht) en aan de tot hem gerichte woorden „Stop” en „Blijf staan” van twee marechaussees der 1e klasse: niet voldoen aan een vordering krachtens wettelijk voorschrift door een ambtenaar met de uitoefening van enig toezicht belast. Geldboete f 50.

(W.Sr. art. 184).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. F. M. S., geboren 30 juli 1941, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 21 augustus 1962 te Grave, met een door „hem bestuurd tweewielig rijwiel met hulpmotor rijdend over de voor „het openbaar verkeer openstaande weg, de Generaal de Bonsweg, „aldaar opzettelijk niet heeft voldaan aan de toen en daar door de in „uniform geklede en in politiedienst zijnde marechaussee der 1e klasse „D. F. de Kok en J. Larooi, beiden opsporingsambtenaar, hem, be- „klaagde, gedane vordering om stil te houden door middel van een in „zijn richting helder rood licht uitstralende zaklantaarn en het door „genoemde Larooi luid roepen van de woorden: „Stop” en „Blijf „„staan”, welke vordering hem, beklagde, werd gedaan in verband „met de controle op de naleving van de bepalingen van de Wegen- „verkeerswet en het Wegenverkeersreglement;

„althans, indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling „mocht volgen:

„dat hij op of omstreeks 21 augustus 1962 te Grave met een door „hem bestuurd tweewielig rijwiel met hulpmotor rijdend over de voor „het openbaar verkeer openstaande weg, Generaal de Bonsweg, toen

„aldaar niet op de eerste daartoe strekkende tot hem, beklaagde, ge-
 „richte vordering van de in uniform geklede en in politiedienst zijnde
 „marechaussee der 1e klasse D. F. de Kok en J. Larooi, beiden op-
 „sporingsambtenaar, welke vordering werd gedaan in verband met
 „controle op de naleving der bij of krachtens de Wegenverkeerswet
 „gegeven voorschriften en hem werd gegeven door middel van een in
 „zijn richting helder rood licht uitstralende zaklantaarn en door het
 „door genoemde Larooi roepen van de woorden: „Stop” en „Blijf
 „„staan”, zijn rijwiel met hulpmotor heeft doen stilhouden, doch daar-
 „mee is doorgereden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

In de avond van 21 augustus 1962 heb ik met de soldaat A. een kermis in de buurt van Grave bezocht. Wij hebben daar een aantal glazen bier gedronken. Toen wij omstreeks 21.30 uur moesten terugkeren naar de Generaal de Bonskazerne, ben ik als bestuurder van een tweewielig rijwiel met hulpmotor, dat eigendom was van A., weggereden; A. had achterop de bromfiets plaats genomen. Toen wij over de Generaal de Bonsweg te Grave reden, zag ik daar iemand langs de weg staan. Ik dacht, dat het een politiemans was, gekleed in de donkere uniform. Ik hoorde A. zeggen, dat ik moest stoppen, omdat er militaire politie stond. Toen ik de man in het donkere uniform was voorbij gereden, hoorde ik, dat er iets werd geroepen en ik begreep dat het voor mij bestemd was. Ik begreep toen ook, dat politie of marechaussee die langs de weg stond, mij had willen laten stoppen. Ik ben toen toch maar doorgereden;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 123/62 opgemaakt en gesloten te Grave op . . september 1962, door Johannes Larooi, marechaussee der 1e klasse, tevens opsporingsambtenaar en David Felix de Kok, marechaussee der 1e klasse, tevens opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Grave, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van A.:

Op 21 augustus 1962 zat ik achter op mijn rijwiel met hulpmotor, hetwelk werd bestuurd door de soldaat 1e klas S. Wij kwamen van de kermis en hadden daar verscheidene pilsjes gedronken. Toen wij over de Generaal de Bonsweg reden, zag ik voor mij een rood licht, doch de soldaat S. reed dit licht voorbij. Ik zei toen tegen S. „Frans je moet „stoppen, want dat is M.P.”. Maar S. reed toch door. Wij zijn zonder te stoppen de poort van de Generaal de Bonskazerne binnen gereden. Bij gebouw F. van genoemde kazerne aangekomen, is S. naar de achter dit gebouw gelegen rijwielstalling gereden;

als relaas van verbalisanten:

Op 21 augustus 1962, omstreeks 21.50 uur, zagen wij dat twee personen, gekleed in de uniform der Koninklijke Landmacht, zaten op een tweewielig rijwiel met ingeschakelde hulpmotor en daarmede reden over de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande

weg, de Generaal de Bonsweg, gelegen in de gemeente Grave. Voorts zagen wij, dat bedoelde militairen slingerend over de rijbaan van genoemde weg reden. In verband hiermede gaf ik, 2e verbalisant, aan de bestuurder van bedoeld rijwiel met hulpmotor een stopteken, met helder rood licht uitstralende zaklantaarn. Ik zag dat bedoelde bestuurder geen gevolg gaf aan het door mij gegeven stopteken en zijn weg bleef vervolgen. Ik, 1e verbalisant, stond ongeveer 10 meter van 2e verbalisant verwijderd. Aangezien bedoelde bestuurder doorreed, gaf ik hem een stopteken, met een helder rood licht uitstralende zaklantaarn. Ook aan het door mij, 1e verbalisant, gegeven stopteken gaf hij geen gevolg. Daarna heb ik bedoelde militairen gevolgd tot aan de poort van de Generaal de Bonskazerne, die ongeveer 50 meter van mij was verwijderd. Hierbij heb ik nog enkele malen luid geroepen: „Stop” en „Blijf staan”, doch hieraan gaf hij geen gevolg en ik zag, dat hij het terrein van genoemde kazerne opreed. Vervolgens hebben wij ons per rijwiel begeven naar de Generaal de Bonskazerne te Grave. Achter gebouw F van genoemde kazerne zagen wij tegen de aldaar aanwezige rijwielloods een rijwiel met hulpmotor staan. Bij een door ons ingesteld onderzoek in één der manschappenkamers van genoemd gebouw, meldde zich de soldaat A. die verklaarde dat hij de eigenaar van bedoeld rijwiel met hulpmotor was;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal no. P. 123a/62, opgemaakt en gesloten te Grave, op 10 december 1962, door David Felix de Kok, marechaussee der 1e klasse tevens opsporingsambtenaar, behorende tot de brigade Grave, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van verbalisant:

In aansluiting op het proces-verbaal no. 123/62 d.d. 7 september 1962 van de brigade Kon. Marechaussee Grave, verklaar ik dat wij Larooi en de Kok op 21 augustus 1962, omstreeks 21.50 uur, gekleed waren in de uniform der Koninklijke Marechaussee. Op datum, tijd en plaats genoemd in procesverbaal no. 123/62 d.d. 7 september 1962, bevonden wij ons op voorgeschreven patrouille, belast met politiedienst;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 21 augustus 1962 te Grave, met een door hem bestuurd „tweewielig rijwiel met hulpmotor rijdend over de voor het openbaar „verkeer openstaande weg, de Generaal de Bonsweg, aldaar opzette- „lijk niet heeft voldaan aan de toen en daar door de in uniform geklede „en in politiedienst zijnde marechaussee der 1e klasse J. Larooi, op- „sporingsambtenaar, hem, beklagde, gedane vordering om stil te hou- „den door het door genoemde Larooi luid roepen van de woorden: „„Stop” en „Blijf staan”, welke vordering hem, beklagde, werd ge- „daan in verband met de controle op de naleving van de bepalingen „van de Wegenverkeerswet en het Wegenverkeersreglement”;

Overwegende, dat nu het primair ten laste gelegde is bewezen verklaard, een onderzoek naar het subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Opzettelijk niet voldoen aan een vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan door een ambtenaar met de uitoefening van enig toezicht belast”;

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 184 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde primair meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 50, subs. 10 dagen hechtenis — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 13 december 1962

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonels D. Overbeeke en F. G. J. de Waal.

Raadsman: Kapitein W. G. Tibben.

Na ziek thuis geweest te zijn niet naar zijn onderdeel teruggekeerd en kort daarop na inschepingsverlof (in verband met uitzending van zijn onderdeel naar Nieuw Guinea) niet naar zijn onderdeel teruggekeerd. Desertie, tweemaal gepleegd.

(W.M.Sr. art. 98).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen D. K., geboren 10 juli 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd, na voeging:

„I. dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst „was bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der „wet, op of omstreeks 14 maart 1962, derhalve in tijd van oorlog, na „een hem verleend verlof of bewegingsvrijheid en/of na ziek thuis te „zijn geweest, niet naar zijn onderdeel te Zuidlaren, althans in Neder- „land, is teruggekeerd, en daarvan sindsdien opzettelijk dan wel met „zijn schuld daaraan ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, tot- „dat hij op of omstreeks 22 maart 1962 te of nabij Sandbuiten door „de Koninklijke Marechaussee is aangehouden;

„II. dat hij op of omstreeks 16 april 1962 te Oirschot, in tijd van „oorlog, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire „dienst was bij de B-Compagnie van het 17e Bataljon Infanterie en „gelegerd in de Legerplaats Oirschot, na ommekomst van een aan

„hem verleend verlof niet naar zijn genoemd onderdeel is teruggekeerd, „doch sindsdien daarvan opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest „en gebleven met het oogmerk het oorlogsgevaar te ontgaan totdat hij „op 18 april 1962 door de Koninklijke Marechaussee te Harkema- „Opeinde werd aangehouden”;

Overwegende, dat in het sub I telastegelegde kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld „Santbulten”, welke fout de Krijgsraad verbeterd in „Zandbulten”, door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 15 maart 1962 — ik was toen als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de A-Cie 44 Infanterie Bataljon, gelegerd in de Adolf van Nassau kazerne te Zuidlaren — ben ik, nadat ik sedert 27 februari 1962 ziek thuis was geweest, niet naar mijn onderdeel te Zuidlaren teruggekeerd. Ik ben daarvan sedertdien willens en wetens en zonder dat ik daartoe van iemand recht of toestemming had gekregen, afwezig geweest en gebleven, totdat ik op 22 maart 1962 te ongeveer 07.30 uur op mijn huisadres te Zandbulten door de Koninklijke Marechaussee ben aangehouden.

Ik erken, dat ik terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de B Cie. van het 17 Infanterie Bataljon en was gelegerd in de Legerplaats Oirschot, na ommekomst van een aan mij verleend verlof, niet op 16 april 1962 uiterlijk te 12.00 uur bij mijn onderdeel ben teruggekeerd, doch zonder dat ik van wie dan ook daartoe toestemming had van mijn onderdeel afwezig ben geweest en gebleven, totdat ik op 18 april 1962 door de Koninklijke Marechaussee te Harkema-Opeinde ben aangehouden, hetgeen ik deed met de bedoeling het gevaar dat ik door mogelijke gevechtshandelingen in Nieuw Guinea zou lopen, te ontgaan, uit vrees voor mijn leven, aangezien ik wist dat het onderdeel, waarbij ik was ingedeeld, op korte termijn zou worden uitgezonden en ik de verwachting had dat het aldaar tot gevechtshandelingen zou komen;

Overwegende, dat een ten processe overgelegde justitiële verklaring d.d. 29 maart 1962 onder meer zakelijk inhoudt:

Dienstplichtig soldaat D. K. is van 15 maart tot 22 maart 1962 te 07.40 uur onafgebroken zonder recht of vergunning afwezig geweest van zijn onderdeel A Cie. 44 Infanterie Bataljon, gelegerd te Zuidlaren. Hij is aangehouden op 22 maart 1962 te Zandbuiten (Fr.) en teruggebracht door de Koninklijke Marechaussee;

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend ambtsedig proces-verbaal no. P 151/62, opgemaakt en gesloten te Eindhoven op 4 juli 1962 door Marten Hendrik Molenaar, adjudant-onderofficier der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Welschap, onder meer zakelijk inhoudt als relaas van verbalisant:

Op 17 april 1962 te 11.30 uur werd door mij van Commandant

C-Cie 17 Bataljon Infanterie te Oirschot, bij monde van Vaandrig Voorhoeve, telefonisch het bericht ontvangen, dat 4 militairen, waarbij o.m. K., dienstplichtig soldaat, rnr. . . . , ingedeeld bij de C-Cie 17 Bataljon Infanterie te Oirschot, wonende te Kollummerwerd (Kollumerland? *Red.*), onwettig afwezig waren van hun onderdeel. De soldaat K. had op 16 april 1962 te 12.00 uur terug dienen te zijn. Vaandrig Voorhoeve deelde verder mede, dat soldaat K. aangewezen was voor uitzending naar Nieuw Guinea en derhalve na terugkeer van het inschepingsverlof, op 19 april 1962 per boot vanuit Hoek van Holland moest vertrekken naar Nieuw Guinea. Soldaat K. had zich op 16 april 1962 te 12.00 uur niet teruggemeld en was vanaf dat tijdsip onwettig afwezig geweest van zijn onderdeel. Commandant C-Cie 17 Bataljon Infanterie verzocht een telexbericht uit te zenden met het verzoek tot opsporing, aanhouding en terugbrenging van soldaat K.;

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend ambtsedig proces-verbaal no. P 74/62, opgemaakt en gesloten te Leeuwarden op 18 april 1962 door Frederik Bruinenberg en Anton Dijkhuis, beiden marechaussee der 1e klasse-opsporingsambtenaar, behorende tot de brigade Leeuwarden onder meer zakelijk inhoudt als relaas van verbalisanten:

Op 18 april 1962 te 09.00 uur hebben wij in perceel 387 te Harrema-Opeinde aangehouden een persoon, die ons opgaf te zijn genaamd: D. K., dpl. soldaat, rnr. . . . ;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd t.a.v. het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde sub I en II is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

t.a.v. I te weten: dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht omstreeks 14 maart 1962, derhalve in tijd van oorlog, na ziek thuis te zijn geweest, niet naar zijn onderdeel te Zuidlaren is teruggekeerd, en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, totdat hij op 22 maart 1962 te Zandbulten door de Koninklijke Marechaussee is aangehouden;

t.a.v. II met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„*desertie in tijd van oorlog, tweemaal gepleegd*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 4 maanden met aftrek van voorarrest, zijnde 4 maanden — *Red.*]

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 21 februari 1963

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Kolonel P. W. van Duin en Lt.-Kolonel J. Bruijntjes.

Raadsman: Kapitein H. L. E. J. Rieter.

Opzettelijke ongehoorzaamheid (weigeren te gehoorzamen aan het bevel om zijn uitrusting in orde te maken voor het ondergaan van een hem opgelegde krijgstuchtelijke arreststraf) en mondeling en door een gebaar bedreigen van een meerdere (met getrokken bajonet vóór zijn meerderen staande zeggen „wie nu nog bij mij komt, steek ik overhoop”).

Twee maanden militaire detentie met aftrek van 2 maanden voor-arrest.

(W.M.Sr. art. 108, 114).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. S., geboren 21 september 1943, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 5 december 1962 te Roermond, terwijl hij „als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, nadat de Kapitein A. P. Beerlage hem, be- „klaagde, had gestraft met 14 dagen streng arrest en hem vervolgens „had opgedragen om met de vaandrig F. Kahn, de sergeant der 1e klasse „A. E. G. Menagé en de sergeant B. G. Buitenkamp mee te gaan naar „zijn kamer en daar zijn uitrusting in orde te maken om zijn straf in de „cel te ondergaan, heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft nagelaten „aan deze dienstbevelen te gehoorzamen en niet is meegegaan, noch zijn „uitrusting in orde heeft gemaakt en vervolgens opzettelijk genoemde „meerderen Kahn, Menagé en Buitenkamp in hun tegenwoordigheid „mondeling en door een gebaar heeft bedreigd, door op dreigende wijze „met een bajonet in een zijner handen voor hen staande, hen de woorden „toe te voegen: „wie nu nog bij mij komt steek ik overhoop”, of woor- „den van een dergelijke dreigende strekking”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst der Koninklijke Landmacht was, werd ik op 5 december 1962 door mijn compagniescommandant de kapitein A. P. Beerlage gestraft met veertien dagen streng arrest. Een en ander gebeurde in de Ernst Casimir-kazerne te Roermond in het bijzijn van mijn pelotonscommandant de vaandrig F. Kahn, de sergeant I A. E. C. Menagé en de sergeant B. C. Buitenkamp. Van de kapitein Beerlage kreeg ik toen het volgende bevel: „Ga met de vaandrig en de twee sergeanten mee naar je kamer om daar „je uitrusting in orde te maken, en vervolgens naar de cel om de opge- „legde straf te ondergaan”. Ik weigerde aan die opdracht te voldoen

en heb dit ook duidelijk aan de kapitein te kennen gegeven door o.a. te zeggen: „Ik verdom het, ik ga liever naar Nieuwersluis”. Ik voerde in ieder geval het bevel van de kapitein niet uit, bleef daar staan en ben dan ook niet vrijwillig met de vaandrig en de beide sergeanten meegegaan en heb dan ook niet mijn uitrusting in orde gemaakt, zoals de kapitein had bevolen. In opdracht van de kapitein grepen de beide sergeanten mij toen vast, doch ik rukte mij los en ging niet mee. Hierna kalmeerde ik wat en heb langzaam het bureau van de kapitein verlaten en ben ik naar mijn kamer gegaan. Er was toen echter al een tijdje verstreken. Eenmaal in de kamer aangekomen wilde men dat ik mijn toiletspullen zou pakken om naar de cel te gaan hetgeen ik echter bleef weigeren. Ik heb wel mijn kastje geopend, doch nam daaruit mijn bajonet. Ik ben toen in een dreigende houding tegenover de sergeanten Menagé en Buitenkamp en de vaandrig Kahn gaan staan waarbij ik de bajonet voor mij uithield en zei: „Wie nu nog bij mij komt steek ik „overhoop””.

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend ambtsedig proces-verbaal no. P. 99/62, opgemaakt en gesloten te Swalmen op 13 december 1962 door Jacobus Hendrikus Theresia Poppelaars, wachmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Swalmen, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van:

Albertus Plechelmus Beerlage:

Op 5 december 1962 omstreeks 13.45 uur liet ik bij mij op het Compagniesbureau komen de dienstplichtig soldaat S., rnr. . . . , behorende tot de mij onderhebbende Compagnie, alwaar ik hem de straf van 14 dagen streng arrest met ingang van 5 december 1962 aanzegde. Bij dit onderhoud waren aanwezig de pelotonscommandant van betrokken soldaat de vaandrig Kahn J. rnr. 38.05.29.194, de groepscommandant de sergeant I Menagé A. G. E. rnr. 35.06.01.245 en de sergeant van de week de dienstplichtig sergeant Buitenkamp B. G. rnr. 42.05.19.141. Ik gaf de vaandrig Kahn vervolgens opdracht met de twee sergeanten en de door mij gestrafte soldaat naar de soldatenkamer te gaan, de gestrafte soldaat aldaar onder toezicht in de gelegenheid te stellen zijn uitrusting in orde te maken en hem vervolgens door de twee sergeanten naar de wacht te doen overbrengen om aldaar het arrest te ondergaan. De soldaat S. weigerde daarna aan mijn bevel: „Ga met de „vaandrig en de sergeanten mee naar de kamer om de uitrusting in orde „te maken, vervolgens naar de cel om de opgelegde straf te ondergaan” te voldoen. Hij bleef op het Compagniesbureau staan waarbij hij een dreigende houding aannam door mij met van kwaadheid verwilderde ogen aan te kijken en zich vervolgens schrap te zetten. Na korte tijd was S. iets minder opgewonden en liet zich al tegenstribbelend van het bureau naar zijn kamer wegvoeren onder het uiten van allerlei uitroepen en het telkens herhalen van: „Ik ga niet in de cel”.

Arend George Eugène Menagé:

Op 5 december 1962 omstreeks 13.45 uur bevond ik mij op het bureau van de Compagniescommandant van de B Instructie Compagnie van het Regiment Johan Willem Friso in de Ernst Casimirkazerne te

Roermond. Op dit bureau waren behalve de Compagniescommandant de kapitein Beerlage eveneens aanwezig de pelotonscommandant de vaandrig Kahn, de sergeant van de week de sergeant Buitenkamp en de soldaat S. In onze tegenwoordigheid las de kapitein Beerlage de soldaat S. de strafreden voor alsmede zegde hij hem de straf van 14 dagen streng arrest met ingang van 5 december 1962 aan. Ik hoorde vervolgens dat de kapitein tegen S. zei: „S. ga met de vaandrig en de sergeanten mee „naar je kamer en maak je uitrusting in orde om je straf te ondergaan”. De soldaat S. weigerde hieraan te voldoen en bezigde uitdrukkingen van de volgende strekking: „Ik verdom het ik ga niet in de cel. Ik ga nog „liever naar Nieuwersluis”. De kapitein zei tegen de vaandrig Kahn, de sergeant Buitenkamp en mij: „Weg met hem, van mijn bureau af”. De sergeant Buitenkamp en ik grepen S. daarop vast waartegen hij zich verzette en probeerde zich los te rukken, hetgeen hem niet gelukte. S. gaf vervolgens te kennen dat hij vrijwillig mee zou gaan waarop wij hem loslieten. Daarna is hij vrijwillig meegegaan naar zijn kamer. De vaandrig Kahn, de sergeant Buitenkamp en ik liepen achter S. naar zijn kamer toe. Bij zijn kast gekomen zei ik tegen hem: „S. neem nu je toiletspullen”. S. opende de kast en stond plotseling voor ons in een dreigende houding met de bajonet van zijn geweer F.A.L. in zijn rechterhand. Hij bezigde daarbij uitdrukkingen van de volgende strekking: „Wie me aanraakt „steek ik overhoop”. Ik had daarbij de overtuiging dat S. degene die hem aan zou raken inderdaad met de bajonet zou steken.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden „of omstreeks”, „althans opzettelijk heeft nagelaten” en „of „woorden van een dergelijke dreigende strekking”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”,

„als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling en door een gebaar bedreigen, driemaal gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij resp. artikel 114 en artikel 108 van het wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 2 maanden met aftrek van voorarrest, zijnde twee maanden — Red.]

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK

Het her-examen voor bestuurders van motorrijtuigen volgens art. 18 W.V.W.

De bevoegdheid tot het uitlokken van het in art. 18 lid 1 W.V.Wet bedoelde nader onderzoek naar de rijvaardigheid van motorrijtuigbestuurders ligt uitsluitend in handen van de in art. 115 W.V.Regl. genoemde politieambtenaren.

Met deze regeling valt niet te rijmen een bevoegdheid van den rechter om bijwege van een bijzondere voorwaarde (art. 14a lid 1 W.v.Sr.) den veroordeelde tot het ondergaan van en het medewerken aan een zodanig nader onderzoek te dwingen.

(Arrest H.R., 11 december 1962, Verkeersrecht, Juridisch Maandblad betreffende het wegverkeer, 1963, No. 32.)

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Ambtenarengerecht te 'sGravenhage rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken

Uitspraak van 21 december 1962

MAW. 1961/103.

Voorzitter: Mr. A. G. van Galen (plv.); *Leden:* Mr. Dr. F. A. Helmstrijd en Mr. G. J. M. van den Dungen; *Militaire leden:* J. Bouma en T. Schaper.

Niet-ontvankelijk is de vordering tot ontheffing van de verbintenis op grond van artikel 13 van de Voorschriften studenten geneeskunde a.s. officieren-arts zeemacht, nu klager zijn rekest waarop het bestreden besluit is genomen uitsluitend tot verweerster heeft gericht en dus niet tot de minister van defensie.

Verzoek te worden ontslagen vóór de volbrenging van de gesloten verbintenis wordt afgewezen.

Het gerecht gaat uit van de rechtsgeldigheid van die verbintenis, nu de rechtsvordering van klager tot vernietiging van de, door hem als particulier persoon gesloten, verbintenis bij vonnis van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage is afgewezen.

Nu ten tijde van het bestreden besluit het door klager in verband met zijn benoeming aangegane dienstverband nog niet was volbracht, strijdt dit besluit niet met het artikel 18, eerste lid van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, noch met enig ander algemeen verbindend voorschrift. De Kroon heeft van haar bevoegdheid niet kennelijk een ander gebruik gemaakt dan tot de doeleinden waarvoor die bevoegdheid is gegeven door te overwegen dat het tekort aan officieren-arts een vroegtijdig ontslag uit de zeedienst niet gedoogt. Geen strijd met enig algemeen rechtsbeginsel.

(A.W. art. 58(1); Wet bevord. en ontslag beroepsoff. art. 18(1);
KB van 11 nov. 1948, Stb. I 501).

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE RECHTSPREKENDE IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN,

inzake: V., wonende te A., klager, ter openbare terechtzitting van 22 januari 1962 verschenen bij gemachtigde mr. M. D. Ph. van der Werf, advocaat en procureur te Amsterdam, en ter openbare terechtzitting van 3 december 1962 niet verschenen, tegen Hare Majesteit de Koningin, verweerster, vertegenwoordigd door de Minister van Defensie te 's-Gra-

venhage, voor wie als gemachtigde ter openbare terechtzitting van 22 januari 1962 en van 3 december 1962 is verschenen, H. van Veen, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse, wonende te Leiderdorp.

Gezien: . . . enz.;

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende, dat mr. M. D. Ph. van der Werf, advocaat en procureur te Amsterdam, als gemachtigde van klager, op 3 november 1960 een rekest heeft gezonden aan verweerster, hetwelk als volgt besluit:

„Redenen waarom verzoeker zich wendt tot Uwe Majesteit met „het eerbiedig verzoek hem met toepassing van art. 15 sub 1° j^o „art. 18 van de Wet Bevordering en Ontslag Beroepsofficieren „eervol ontslag te verlenen uit de dienst; *althans* al dan niet bij „wijze van gunst het daarheen te leiden dat hij met toepassing van „art. 13, 2e lid van de voorschriften Studenten Geneeskunde a.s. „officieren-arts Zeemacht ontheven worde van zijn verbintenis tot „tienjarige dienst en hem vervolgens met toepassing van gemelde „wet eervol ontslag te verlenen uit de dienst.”;

Overwegende, dat hierop namens de Minister van Defensie bij schrijven van 18 juli 1961 het navolgende aan deze gemachtigde is bericht:

„Naar aanleiding van het door U als gemachtigde van luitenant „ter zee arts der 2e klasse oudste categorie V. namens deze tot „Hare Majesteit de Koningin gericht rekest dd. 3 november 1960, „hetwelk mij bij kabinetsrenvooi van 16 november 1960 no. 24 „ter behandeling in handen werd gesteld, heb ik de eer Uweledel „gestreng mede te delen, dat Hoogstdezelve mij bij kabinets- „rescript van 23 mei 1961 no. 116 machtiging heeft verleend op „het onderhavige rekest afwijzend te beschikken.

„Bij deze afwijzing, welke is gebaseerd op artikel 18, eerste lid „sub c der „Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren”, is „overwogen, dat er een aanzienlijk tekort bestaat aan beroeps- „officieren-arts in het algemeen en in de lagere rangen in het bij- „zonder en dat de belangen van de dienst derhalve niet gedogen, „dat aan officieren-arts vroegtijdig eervol ontslag uit de zeedienst „wordt verleend.

„Met betrekking tot de bij het rekest gevoegde bijlage II moge „ik volstaan met de opmerking, dat door U is voorbijgezien, dat „de verhouding tussen de staat en de ambtenaar niet van civiel- „rechtelijke doch van publiekrechtelijke aard is en beheerst wordt „door de ambtenarenwetten en de daarmee samenhangende wette- „lijke regelingen.

„De aangehaalde jurisprudentie, daterend uit de tijd vóór de „tot standkoming van de ambtenarenwetten, alsmede de beschou- „wingen, welke zich geheel baseren op de civielrechtelijke arbeids- „overeenkomst, zijn ten deze irrelevant.

„Ik moge U verzoeken Uw cliënt van de inhoud van deze brief „in kennis te stellen.”;

Overwegende, dat klager tegen het in dit schrijven weergegeven besluit tijdig beroep heeft doen instellen bij het Gerecht en op de in het klaag-

schrift ontvouwde gronden het Gerecht verzocht heeft de beschikking waarvan beroep te vernietigen en te verstaan, dat aan klager alsnog met toepassing van artikel 15, sub 1e, juncto artikel 18 van de Wet Bevordering en Ontslag Beroepsofficieren eervol ontslag uit de dienst bij de zeemacht zal worden verleend, althans dat hij alsnog met toepassing van artikel 13, 2e lid van de Voorschriften Studenten Geneeskunde a.s. Officieren-arts Zeemacht voor het vervolg ontheven zal worden van zijn verbintenis tot tienjarige dienst en hem vervolgens met toepassing van gemelde wetsbepalingen eervol ontslag uit de dienst bij de Zeemacht zal worden verleend, met de daartoe strekkende veroordelingen;

Overwegende, dat de vertegenwoordiger van verweerster van contra-memoried heeft gediend en op de daarin ontwikkelde gronden heeft geconcludeerd tot ongegrond verklaring van het beroep;

Overwegende, dat de vertegenwoordiger van verweerster bij schrijven van 19 januari 1962, desgevraagd, afschriften heeft overgelegd van enige op de zaak betrekkelijke stukken, waarna deze zaak behandeld is geworden ter openbare terechtzitting van 22 januari 1962, alwaar is gehoord de namens klager gedagvaarde getuige J. H. van Kreel, wonende te 's-Gravenhage;

Overwegende, dat de gemachtigde van klager op deze terechtzitting het verzoek heeft gedaan het onderzoek te schorsen totdat de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage vonnis zou hebben gewezen in een door hem namens klager tegen de Staat der Nederlanden aangespannen geding;

Overwegende, dat het Gerecht aan dit verzoek gevolg heeft gegeven door bij zijn beschikking van 22 januari 1962 te besluiten het onderzoek te schorsen tot een nader door de voorzitter vast te stellen tijdstip;

Overwegende, dat de gemachtigde van klager bij schrijven van 24 oktober 1962 het Gerecht een expeditie heeft doen toekomen van het vonnis van evengenoemde Arrondissementsrechtbank van 28 juni 1962 inzake klager tegen de Staat der Nederlanden;

Overwegende, dat de zaak vervolgens opnieuw is behandeld geworden ter openbare terechtzitting van 3 december 1962;

IN RECHTE:

Overwegende, dat het bestreden besluit, hetwelk inhoudt de weigering aan klager eervol ontslag te verlenen uit de zeedienst is genomen met toepassing van artikel 18, eerste lid, aanhef en sub c, van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren;

Overwegende, dat in evengenoemd artikellid het navolgende is bepaald:

„Het verzoek om ontslag uit de dienst kan door Ons niet worden afgewezen dan:

„op grond van door de officier bij of na zijn benoeming als „zodanig vrijwillig aangegane verplichtingen of ingeval het in verband met die benoeming aangegane dienstverband niet is volbracht.”;

Overwegende, dat het Gerecht heeft na te gaan of het aangevallen

besluit kan worden aangetast op een der gronden, omschreven in artikel 58, eerste lid, der Ambtenarenwet 1929;

Overwegende, dat het Gerecht hiertoe eerst wil onderzoeken of op klager, die ten tijde van het bestreden besluit als officier-arts met de rang van luitenant ter zee der tweede klasse, oudste categorie, diende bij de zeemacht, een op grond van een door hem bij of na zijn benoeming tot officier als zodanig vrijwillig aangegane verplichting rustte dan wel of een in verband met of na die benoeming door hem aangegaan dienstverband (nog) niet was volbracht;

Overwegende dienaangaande, dat klager op 9 september 1952, toen hij student was in de medicijnen, vrijwillig de navolgende verklaring heeft getekend:

„*Verbintenis in 's-Rijks zeedienst.*

„De ondergetekende V., geboren te P., de 18e maart 1928, verklaart zich bij deze vrijwillig te verbinden om de Staat der Nederlanden als militair bij de zeemacht te dienen overeenkomstig de bepalingen van de Voorschriften betreffende het verlenen van geldelijke steun van rijkswege aan studenten in de geneeskunde, die zich hebben verbonden om als officier-arts bij de zeemacht te dienen.”;

Overwegende, dat de in deze verklaring genoemde voorschriften, hierna te noemen: de Voorschriften, zijn vastgesteld bij Koninklijk besluit van 11 november 1948, Stb. I 501, en sedertdien zijn gewijzigd bij de Koninklijke besluiten van 6 november 1952, Stb. 550 en van 10 augustus 1955, Stb. 386;

Overwegende, dat, naar het oordeel van het Gerecht, op de verbintenis, welke klager door het tekenen van deze verklaring heeft aangegaan, van toepassing zijn de Voorschriften in de tekst, zoals deze toentertijd luidde;

Overwegende, dat artikel 8, eerste lid van de Voorschriften voor de wijziging van 6 november 1952 luidde als volgt:

„De candidaat verbindt zich:

- „a. met ingang van de datum der beschikking, waarbij de minister hem kennis geeft, dat hij militair is en hem tevens voor de werkelijke militaire dienst oproept, als militair in dienst te treden bij de zeemacht, in de kwaliteit en met de rang of stand, door de minister te bepalen;
- „b. te dienen als officier-arts bij de zeemacht gedurende tien achtereenvolgende jaren, ingaande op de dag, waarop de eerste eed als zodanig is afgelegd.”;

Overwegende, dat klager bij Koninklijk besluit van 28 januari 1957, no. 44, met ingang van 1 februari 1957 is benoemd tot luitenant ter zee arts der 2e klasse, jongste categorie, en vervolgens als zodanig is bedigd;

Overwegende, dat klager allereerst heeft doen aanvoeren dat zijn verbintenis om te dienen overeenkomstig de Voorschriften nietig, althans vernietigbaar is, want in dwaling aangegaan;

Overwegende dienaangaande dat klager deze verbintenis heeft aan-

gegaan als particulier persoon en het Gerecht, nu de rechtsvordering van klager tot vernietiging van deze verbintenis bij vonnis van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage dd. 28 juni 1962 is afgewezen, uitgaat van de rechtsgeldigheid van deze verbintenis;

Overwegende, dat klager vervolgens heeft doen betogen dat hij zich bij het aangaan van de verbintenis slechts heeft verbonden tot hetgeen in artikel 8, eerste lid, sub a, van de Voorschriften wordt beschreven, en niets meer, met name niet tot het tienjarig dienen als officier, hetwelk in artikel 8, eerste lid sub b, wordt uitgedrukt;

Overwegende, dat klager in het door hem aangespannen geding voor eerdergenoemde Arrondissementsrechtbank tevens als verklaring voor recht heeft gevorderd dat hij zich slechts verplicht heeft tot hetgeen bepaald wordt in artikel 8, eerste lid, sub a, van de Voorschriften, waartoe klager heeft aangevoerd, evenals in zijn klaagschrift, dat dit eerste lid van artikel 8 met de letters a en b twee verschillende mogelijkheden schept, evenals zulks (maar dan met vier mogelijkheden) het geval is met de onderscheiding naar letters, a, b, c en d van het tweede lid van hetzelfde artikel en in vele andere artikelen van dezelfde voorschriften;

Overwegende, dat de Rechtbank in meergenoemd vonnis deze vordering heeft afgewezen, waartoe onder meer het navolgende is overwogen:

„dat de verplichtingen sub a en b bij elkaar behoren en niet te scheiden zijn; dat die sub b: tien achtereenvolgende jaren als officier-arts bij de zeemacht te dienen, de belangrijkste is, waarbij dan blijkens sub a ook de verplichting komt ook al vóór die tien jaren zo nodig, b.v. in tijd van oorlog, in dienst te treden; dat eiser met ondertekening van de akte *beide* verplichtingen op zich nam; dat dit ten overvloede bevestiging vindt in artikel 8, tweede lid, dat spreekt van hem, die „de” verbintenis, bedoeld in het vorige lid, heeft aangegaan, dat wil zeggen die sub a én die sub b.”;

Overwegende, dat het Gerecht deze gronden geheel kan onderschrijven;

Overwegende, dat het Gerecht er mitsdien van uitgaat dat op klager ten tijde van het bestreden besluit de verplichting rustte als omschreven in artikel 8, eerste lid, sub b, van de Voorschriften;

Overwegende, dat klager in zijn klaagschrift voorts heeft doen stellen dat de door hem aangevoerde omstandigheden — waarover hieronder nader — de Minister van Defensie aanleiding hadden moeten geven hem van zijn verbintenis te ontheffen en dat zijn beroep er mede op gericht is deze ontheffing te verkrijgen;

Overwegende, dat klager zijn rekest, waarop het bestreden besluit is genomen, uitsluitend tot verweerster heeft gericht en dus niet tot de Minister van Defensie, terwijl deze laatste blijkens artikel 13 van de Voorschriften is aangewezen om eventueel ontheffing van de verbintenis te geven en voorts dat, naar uitdrukkelijke verklaring van de gemachtigde van de vertegenwoordiger van verweerster, de Minister van Defensie

geen beslissing heeft genomen op het rekest van klager en aanzien van het al dan niet ontheffen van de verbintenis;

dat dit laatste, naar deze gemachtigde terecht heeft opgemerkt, ook niet nodig was, aangezien een verzoek om ontslag als bedoeld in artikel 18 van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren ook kan worden ingewilligd, indien zich de omstandigheid voordoet bedoeld in het eerste lid onder c van dit wetsartikel;

Overwegende, dat het beroep van klager, voorzover deze gevorderd heeft ontheffing van zijn verbintenis dan ook niet-ontvankelijk dient te worden verklaard;

Overwegende, dat het Gerecht, gelet op het vorenoverwogene, buiten beschouwing kan laten en laat, hetgeen klager in zijn klaagschrift heeft doen aanvoeren met betrekking tot de door hem beweerde weigering van de Minister van Defensie hem van zijn verbintenis te ontheffen;

Overwegende, dat, nu ten tijde van het bestreden besluit het door klager in verband met zijn benoeming aangegane dienstverband nog niet was volbracht, dit besluit niet strijdt met het in artikel 18, eerste lid, van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren neergelegde algemeen verbindend voorschrift noch met enig ander zodanig voorschrift;

Overwegende, dat het Gerecht thans heeft na te gaan of verweerster bij het nemen van dit besluit van haar bevoegdheid kennelijk een ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden waartoe die bevoegdheid is gegeven dan wel of het besluit strijdig is met enig algemeen rechtsbeginsel, daaronder begrepen algemene beginselen van behoorlijk bestuur;

Overwegende, dat in het aangevallen besluit ter toelichting op de afwijzing van het verzoek van klager is overwogen dat er een aanzienlijk tekort bestaat aan beroepsofficieren-arts in het algemeen en in de lagere rangen in het bijzonder en dat de belangen van de dienst derhalve niet gedogen, dat aan officieren-arts vroegtijdig eervol ontslag uit de zee-dienst wordt verleend;

Overwegende, dat het Gerecht, zulks in tegenstelling tot hetgeen klager hieromtrent heeft doen aanvoeren, van oordeel is dat bij de afweging van belangen, die aan het aangevallen besluit ten grondslag heeft gelegen, genoemd tekort wel degelijk een rol vermag te spelen en dat verweerster door deze omstandigheid bij bedoelde afweging te betrekken niet gezegd kan worden van haar bevoegdheid kennelijk een ander gebruik te hebben gemaakt, dan tot de doeleinden, waarvoor die bevoegdheid is gegeven;

Overwegende, dat klager ter ondersteuning van zijn vordering een beroep heeft gedaan op niet nagekomen toezeggingen, die hem namens de Minister van Defensie gedaan zouden zijn voor hij op 9 september 1952 de verbintenis tekende, met betrekking tot de mogelijkheid van specialisatie en het voeren van een algemene praktijk;

Overwegende, dat het Gerecht, in het bijzonder gelet op de verklaring, welke de getuige J. H. van Kreel te 's-Gravenhage, destijds secretaris van de aannemingscommissie bedoeld in de Voorschriften, ter openbare terechtzitting van 22 januari 1962 heeft afgelegd, niet gebleken

acht dat aan klager enige bindende toezegging als vorenbedoeld is gedaan;

Overwegende, dat klager voorts heeft doen aanvoeren dat hij zich wenst te specialiseren in de kindergeneeskunde en hij er op kan rekenen dat hem de gelegenheid daartoe zal worden gegeven in de Verenigde Staten van Noord-Amerika, door opname in de staf van een der ziekenhuizen aldaar; en tenslotte dat zijn huwelijksgeluk door de dienst ernstig wordt bedreigd, nu zijn echtgenote, die van Amerikaanse origine is, met ernstige aanpassingsmoeilijkheden in de Nederlandse maatschappij heeft te kampen;

Overwegende, dat klager deze laatste omstandigheden eveneens als motief heeft aangevoerd in zijn eerder tot verweerster gericht rekest van 23 juli 1958 om eervol ontslag uit de dienst, welk rekest is afgewezen bij besluit van 30 oktober 1958, waartegen beroep niet is ingesteld;

dat vóór laatstgenoemd besluit is gevallen de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht een onderzoek heeft doen instellen naar de gezondheidstoestand van de echtgenote van klager; dat verweerster op grond van dit onderzoek heeft aangenomen dat de toestand van de echtgenote van klager een ontslag uit de zeedienst niet kon rechtvaardigen; dat de echtgenote met de drie kinderen, die het gezin van klager inmiddels telde, sedertdien ongeveer anderhalf jaar in de Verenigde Staten van Noord-Amerika verblijf heeft gehouden, gedurende welke tijd klager in Nieuw-Guinea was geplaatst, en in het voorjaar van 1961 naar Nederland is teruggekeerd;

dat het Gerecht niet gebleken acht dat de door klager genoemde aanpassingsmoeilijkheden van zijn echtgenote van zo ernstige aard waren of zijn dat een definitieve terugkeer naar de Verenigde Staten van Amerika als de enig aanvaardbare oplossing voor haar is overgebleven;

Overwegende voorts, dat het feit dat klager de gelegenheid is geboden zich in de Verenigde Staten te specialiseren naar het oordeel van het Gerecht, niet kan worden aangemerkt als een omstandigheid, welke verweerster in redelijkheid er toe had dienen te brengen het verzoek van klager in te willigen;

Overwegende, dat het Gerecht op grond van het vorengaande tot de slotsom komt dat het aangevallen besluit niet gezegd kan worden strijdig te zijn met enig algemeen rechtsbeginsel, daaronder begrepen algemene beginselen van behoorlijk bestuur;

Overwegende, dat mitsdien beslist moet worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep niet-ontvankelijk voorzover klager heeft gevorderd ontheffing van de door hem op 9 september 1952 aangegane verbintenis;

Verklaart het beroep ongegrond voor het overige.

NASCHRIFT

Zowel in de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 4 december 1956 (M.R.T. 1957 blz. 202) als in bovenstaande uitspraak gaat het om een verbintenis, welke de betrokkenen (studenten in de medicij-

nen) met het Rijk hadden aangegaan, voordat zij in militaire dienst waren. In beide uitspraken gaat de ambtenarenrechter uit van de rechts-geldigheid van deze als particulier persoon aangegane verbintenissen, in eerstgenoemde uitspraak omdat daartegen bij de burgerlijke rechter nog geen rechtsvordering tot vernietiging was ingesteld, en in de onderhavige uitspraak omdat een dergelijke rechtsvordering door de burgerlijke rechter is afgewezen.

Voorts kwam de vraag aan de orde, tot wat klager zich gebonden had. Het Gerecht neemt in navolging van de Rechtbank aan, dat klager zich mede had verbonden gedurende tien achtereenvolgende jaren als officier-arts te dienen. De voorwaarden waaronder de verbintenis was aangegaan, werden in dat opzicht duidelijk geacht. Zulks was eveneens het geval bij de verbintenis die de officier-arts, bedoeld in 's-Raads uitspraak van 27 februari 1958 (M.R.T. 1958, blz. 319) had aangegaan. Deze officier had geen recht op ontslag — zoals hij meende — indien hij de studiekosten aan het Rijk terugbetaalde.

Anders viel de beslissing uit in de gevallen bedoeld in de uitspraken van 26 juli 1955 (M.R.T. 1956, blz. 122) en van 4 april 1961 (M.R.T. 1962, blz. 139). De betrokken officieren (een ingenieur en een accountant) werden volgens de regels van het burgerlijk recht tot niet meer gebonden geacht dan waartoe zij meenden gebonden te zijn, waarbij de formulering der voorwaarden en de van de chefs ontvangen voorlichting een rol speelden.

In bovenstaand geval is de weigering om klager ontslag uit de dienst te verlenen niet strijdig geoordeeld met enige regel van geschreven of ongeschreven recht. Het van de zijde van verweerster voor deze weigering aangevoerde argument, t.w. het aanzienlijke tekort aan beroeps-officieren-arts, zal naar aangenomen moet worden eveneens een beletsel vormen voor de Minister om klager desgevraagd van zijn verbintenis te ontheffen. Aan deze beslissing is de Minister nu niet toegekomen, omdat klager zijn desbetreffende, subsidiair gedane, verzoek bij vergissing tot verweerster had gericht.

A. B.

WETGEVING

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, Wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie

Nr. 23

VERSLAG VAN HET MONDELING OVERLEG, TEVENS EINDVERSLAG

De bijzondere commissie, in welker handen de onderhavige ontwerpen van wet zijn gesteld, heeft na kennisneming van de memorie van antwoord mondeling overleg met de Regering wenselijk geacht. Daartoe stelde zij een lijst van vragen ¹⁾ op, welke vóór het overleg aan de bewindslieden werd toegezonden.

¹⁾ De antwoorden zijn afgedrukt onder de vragen. (Red. M.R.T.).

Aan de vaststelling van bedoelde vragenlijst ging een gedachtenwisseling in de commissie vooraf. Daarbij kwam als de algemene opinie naar voren, dat de omvang van de huidige partiële herziening van het militaire strafprocesrecht, als vervat in de wetsontwerpen gelijk deze thans zijn gewijzigd, onbevredigend moet worden geacht; dat een algehele herziening van deze materie dan ook uiterst urgent moet worden geacht; dat de daarvoor door de Regering in het uitzicht gestelde procedure — parlementaire behandeling van vraagpunten gelijk bij het B.W. is geschied — inderdaad de beste kans op slagen lijkt te bieden, doch dat hiermede spoed dient te worden betracht.

De commissie overwoog verder, dat de in de onderhavige wetsontwerpen neergelegde regelingen weliswaar in hoofdzaak neerkomen op een legalisering van thans in de praktijk reeds gevolgde procedures, doch dat zodanige legalisering toch van belang moet worden geacht. Herinnerd werd aan de enigszins vergelijkbare materie bij wetsontwerp 5394 (Regeling inzake vrijstelling van de militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren)²⁾. Men achtte het gevaar niet ondenkbaar dat, zouden de onderhavige wetsontwerpen niet door de huidige bewindslieden in beide Kamers verdedigd kunnen worden, zelfs deze bescheiden, doch niet onbelangrijke oogst op korte termijn niet zou kunnen worden binnengehaald.

Besloten werd derhalve, de bij het mondeling overleg te behandelen vragen zoveel mogelijk te beperken tot die incidentele verbeteringen, welke men in deze ontwerpen alsnog aangebracht zou willen zien en als commissie af te zien van pogingen tot ingrijpende c.q. principiële amendering bij de openbare beraadslaging.

Het mondeling overleg vond plaats op 26 februari 1963. De Regering was hierbij vertegenwoordigd door de Minister van Justitie, vergezeld van mr. L. H. C. Hulsmans, raadadviseur bij de Stafafdeling Wetgeving (afdeling Publiekrecht) van zijn Departement, en de Staatssecretaris van Defensie (Koninklijke Landmacht/Koninklijke Luchtmacht), vergezeld van mr. M. J. P. D. baron van Harinxma thoe Slooten, hoofd van de Afdeling Wetgeving en Publiekrecht van het Departement van Defensie.

Omtrent dit overleg heeft de commissie de eer, als volgt te rapporteren.

Algemeen

1. Hoeveel tijd kan naar het inzicht der Regering redelijkerwijs geacht worden gemoeid te zullen zijn met de formulering van de in uitzicht gestelde vraagpunten, en van de daarbij tevens aan de Kamer mede te delen voorlopige antwoorden van de Ministers, betreffende de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht?

De Minister van Justitie verklaarde, moeilijk een schatting te kunnen geven van de tijdsduur welke gemoeid zal zijn met het opstellen van de vraagpunten met de voorlopige antwoorden van regeringszijde. Een

²⁾ M.R.T. LIII (1960) blz. 543-588; LV (1962) blz. 280-304; 350-371; 404-447; 477-513, 564-592; 657-670; LVI (1963) blz. 50-106. (Red. M.R.T.).

eerste vraag die daarbij rijst is — aldus de bewindsman — of het wenselijk is alle vraagpunten ineens voor te bereiden en met de Kamer te behandelen dan wel een etappegewijze behandeling te bevorderen.

Aanvankelijk lijkt de tweede methode, behandeling in etappes, de voorkeur te verdienen, enerzijds omdat daardoor een sterke stimulans voor een spoedige totstandkoming van het nieuwe wetboek wordt verkregen, anderzijds omdat daardoor de voorbereiding van de vraagpunten kan worden vereenvoudigd; vaak zal de beslissing op een vraagpunt als reflexwerking andere vraagpunten elimineren.

Indien tot een behandeling in etappes wordt besloten, zou een eerste serie vraagpunten de Kamer waarschijnlijk nog in dit kalenderjaar kunnen bereiken. Deze serie zou betrekking kunnen hebben op de vraag, of er een aparte militaire rechter dient te zijn en zo ja, met welke competentie, en op vragen van militair-rechterlijke organisatie.

Van de zijde der commissie werd blijk gegeven van instemming met deze gedachtengang; de door de Minister in het uitzicht gestelde termijn voor de indiening van een eerste serie vraagpunten werd met vreugde vernomen. Echter bleek van enige bezorgdheid, of het apparaat, hetwelk aan de betrokken bewindslieden voor de voorbereiding van een en ander ter beschikking staat, genoegzaam geëquipeerd kan worden geacht voor een zo voortvarende behandeling van deze materie.

De Minister van Justitie verzekerde, hieraan aandacht te hebben besteed en te zullen blijven besteden.

Een verdere opmerking vanuit de commissie, dat 's Ministers ambtsopvolger(s) aan zijn toezegging niet gebonden zal (zullen) zijn, kon de bewindsman uit de aard der zaak slechts beamen.

2. Zal er, voor zover de huidige bewindslieden vermogen zulks te bevorderen, naar worden gestreefd om door middel van bedoelde vraagpunten een beginseluitspraak van de Kamer uit te lokken over o.a. elk der onderscheidene desiderata, waarop de Nederlandse Orde van Advocaten in haar adres van 29 augustus 1962 (gepubliceerd als bijlage bij het Advocatenblad van 15 september 1962)¹⁾ de aandacht van de Kamer gevestigd heeft?

De Minister van Justitie verklaarde, dat de Regering volledig bereid was tot een discussie over alle door de Kamer van belang geachte punten, en tot overleg over de kwestie, welke vraagpunten t.z.t. aan de Kamer zullen worden voorgelegd. De Minister was bereid — voor zover zulks binnen zijn vermogen zou liggen — te bevorderen, dat omtrent de door de Orde naar voren gebrachte desiderata, betrekking hebbende op het militair strafprocesrecht en de militair-rechterlijke organisatie, door middel van de vraagpuntenprocedure beginseluitspraken van de Kamer verkregen zullen kunnen worden.

3. Waarom acht de Regering voor een algehele herziening van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht geen aanleiding aanwezig?

¹⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 1-50. (Red. M.R.T.)

De Minister van Justitie zette uiteen, dat het antwoord op de vraag, waarom een algehele herziening van het materiële militaire strafrecht niet is geboden, niet per se parallel loopt met het antwoord op de vraag, waarom een algehele herziening van het militaire tuchtrecht niet noodzakelijk is.

Voor wat betreft het materiële militaire strafrecht luidde 's Ministers antwoord, dat het Wetboek van Militair Strafrecht later tot stand is gekomen dan het Wetboek van Strafrecht en derhalve geheel op dat wetboek is afgestemd. De concordantie tussen het commune en het militaire strafrecht is verzekerd. Met speciale ontwikkelingen, die zich sedert de totstandkoming van het Wetboek van Militair Strafrecht hebben voorgedaan, zoals de bondgenootschappelijke samenwerking en de mechanisering van de krijgsmacht, is bij de partiële herziening reeds rekening gehouden.

De bewindsman herinnerde er nog eens aan, dat voor wat betreft het materiële militaire strafrecht in het voorlopig verslag geen desiderata voor een verdere wijziging van het militaire strafrecht dan in de aanhangige ontwerpen wordt voorgesteld, naar voren werden gebracht. De opmerkingen uit het voorlopig verslag hadden slechts betrekking op onderwerpen, welke in de ontwerpen zijn behandeld.

Ter motivering, waarom de Regering een algehele herziening van het militaire tuchtrecht niet geboden acht, zeide de Staatssecretaris van Defensie, dat het tuchtrecht niet — als het militaire strafrecht en strafprocesrecht — ergens met het commune recht vergeleken kan worden. De bewijslast voor de stelling, dat het tuchtrecht gewijzigd moet worden, rust dan ook op degene, die haar poneert. Bij de militaire autoriteiten is de behoefte aan herziening van het tuchtrecht niet levend. Men is van mening, dat de wijzigingen in de maatschappelijke verhoudingen, welke uit de aard der zaak ook hun neerslag hebben in de krijgsmacht, zich binnen de bestaande kaders kunnen voltrekken.

In zijn wezen is het huidige militaire tuchtrecht ook in deze tijd ten volle bruikbaar, al valt moeilijk te ontkennen, dat de taal van het Reglement op de krijgstucht verouderd is.

De bewindsman wees erop, dat destijds door de toenmalige Minister van Oorlog, de heer Staf, een commissie onder voorzitterschap van de luitenant-generaal der mariniers b.d. M. R. de Bruyne werd ingesteld, die een onderzoek zou doen naar de wenselijkheid van een eventuele modernisering van het Reglement op de krijgstucht en die, na reeds in haar preliminaire besprekingen met de militaire autoriteiten te zijn vastgelopen, weer werd opgeheven.

Persoonlijk had de Staatssecretaris reeds eerder, nl. in de periode, dat aan de totstandkoming van de Europese Defensie Gemeenschap gearbeid werd, ervaren, hoe ondoorzichtig en weerbarstig de materie van het militaire tuchtrecht is, toen pogingen in het werk werden gesteld om te komen tot een wettelijke regeling van het voor dat toekomstige Europese leger geldende tuchtrecht.

De bewindsman herhaalde intussen overtuigd te zijn, dat de terminologie van het huidige Reglement op de krijgstucht uit de tijd is en

de hedendaagse mens — dus ook de soldaat — minder aanspreekt. Op grond van deze overweging is opdracht verleend tot de samenstelling van een wèl in hedendaagse taal gestelde handleiding, welke inmiddels in concept gereed is gekomen. De bewindsman sprak de verwachting uit, dat deze handleiding eerlang het fiat der betrokken instanties zou verwerven, waarna zij gepubliceerd zal worden.

Desgevraagd verklaarde de Staatssecretaris zich bereid, het concept van de Handleiding aan de Minister van Justitie voor te leggen vóór de uiteindelijke vaststelling, en de Handleiding, eenmaal vastgesteld, ter kennis van de commissie te brengen.

Verschillende leden der commissie gaven te kennen, toch niet zonder reserve te staan ten opzichte van modernisering van een in een algemene maatregel van bestuur verankerde regeling door middel van een dergelijke „handleiding” (toelichting, commentaar). De vraag of in de Handleiding ook vaste jurisprudentie zal worden verwerkt, werd door de Staatssecretaris bevestigend beantwoord. Op andere vragen verklaarde de bewindsman, dat de Handleiding bestemd is om op ruime schaal te worden uitgereikt; uit de aard der zaak zal de tekst van de Handleiding de rechter niet binden. Doch de publikatie zal, zo verwachtte de bewindsman, een duidelijke vooruitgang betekenen in vergelijking met de huidige situatie.

De Minister van Justitie zeide desgevraagd niet te kunnen inzien, dat de rechtszekerheid niet gediend zou zijn met de publikatie en wijde verspreiding van een toelichtend commentaar op een qua taalgebruik minder toegankelijke algemene maatregel van bestuur.

Van de zijde der commissie werd de aandacht gevestigd op hetgeen in het voorlopig verslag (blz. 7, linkerkolom) naar voren was gebracht met betrekking tot concordantie van het Nederlandse militaire tucht-recht en meer moderne regelingen in sommige Westeuropese nabuurstaten, met name ten aanzien van het beklagrecht.

De Staatssecretaris gaf hierop ten antwoord, dat de Regering wel een en ander had bezien, doch geen aanleiding had gevonden hierop nader in te gaan.

Ten slotte wees de bewindsman erop, dat in ieder geval aanvaarding van de onderhavige partiële herzieningsontwerpen in genen dele zou vooruitlopen op de vraag, of een onderzoek naar een verdergaande herziening van het militaire tucht-recht ter hand genomen dient te worden.

Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht

4. Wie zal de bevoegdheid hebben, een burgerverdachte arrest op te leggen? De bepaling, voorgesteld in het tweede lid van artikel 6a, is toch geschreven met het oog op zwervende militairen, niet op burgers?

De Minister van Justitie wees erop, dat het tweede lid van artikel 6a heel algemeen geformuleerd is en bepaald niet alleen geschreven is met het oog op zwervende militairen. Uit de „algemene” redactie van artikel 6a, lid 2, volgt, dat de commanderende generaal of de door hem aangewezen hoofdofficier aan een burgerverdachte arrest kan

opleggen met inachtneming van hetgeen is bepaald in artikel 7. Ook artikel 14, lid 2, en de artikelen 31 e.v. zijn met betrekking tot het aan een burgerverdachte op te leggen arrest van toepassing. Wie van de verwijzingsautoriteiten deze bevoegdheid zullen kunnen uitoefenen zal bij generale aanwijzing worden bepaald.

Een lid der commissie meende, dat ingeval het een burgerverdachte betreft artikel 7 voor een deel niet uitvoerbaar zal zijn. Betreft het een militair, dan kan elke militaire meerdere van die militair hem arrest aanzeggen. Ten aanzien van een burgerverdachte ontbreekt echter elk militair hiërarchisch verband; zo'n verdachte heeft geen „militaire meederen”.

De Minister van Justitie merkte op, dat dit laatste inderdaad het geval is, weshalve de bepaling in kwestie regelt, dat een commanderend officier ten aanzien van burgerverdachten niet de bevoegdheid bezit arrest op te leggen, zodat het opleggen van arrest zal moeten geschieden door de commanderende generaal of zijn gedelegeerde.

In het militaire strafprocesrecht is de O.M.-functie verdeeld over enerzijds de commanderende generaal (of degene aan wie hij deze bevoegdheid heeft gedelegeerd) en anderzijds de auditeur-militair. Het ligt derhalve voor de hand de verwijzingsautoriteit arrest-bevoegdheid t.a.v. burgers te geven, aangezien hij in dit stadium „meester” van de procedure is. Men dient verder te bedenken, dat zich t.a.v. de rechtsmacht van de militaire rechter over burgers zeer uiteenlopende situaties kunnen voordoen. In de eerste plaats heeft men de legervolgingen, die een zekere band met de krijgsmacht hebben; in de tweede plaats zijn er burgers die niets met de krijgsmacht te maken hebben, doch die in geval van oorlog in een in staat van beleg verklaard deel van het Koninkrijk delicten tegen de veiligheid van de staat plegen; in de derde plaats is er het geval dat tijdens een oorlog de gewone rechter niet meer in staat is de strafrechtspraak waar te nemen, in welk geval de militaire rechter ook t.a.v. burgers met betrekking tot alle delicten bevoegd is.

Een vraag vanuit de commissie, of te dezen aanzien de terminologie van de Conventie van Genève was overgenomen, werd door de Minister ontkennend beantwoord. Er ligt hier geen rechtstreeks verband.

4a. ¹⁾ *Waarom vertoont de redactie van artikel 7 (en van artikel 6 van de Regtspleging bij de Zeemagt) deze afwijking van artikel 64 van het Wetboek van Strafvordering, dat de aan de jurisprudentie van de Hoge Raad der Nederlanden ontleende woorden „, gelegen in de persoon van de verdachte,” zijn toegevoegd?*

De Minister van Justitie vestigde er de aandacht op, dat artikel 7 van de Regtspleging bij de Land- en Luchtmacht en artikel 6 van de Regtspleging bij de Zeemagt nog een tweede afwijking vertonen van artikel 64 van het Wetboek van Strafvordering, nl. dat voorlopige hechtenis mogelijk zal zijn indien ernstige bezwaren tegen de ver-

¹⁾ De vragen 4a t/m 4e, alle de voorlopige hechtenis betreffende, waren niet tevoren aan de Regering medegedeeld, doch rezen tijdens het overleg.

dachte zijn gerezen en tevens uit bepaalde omstandigheden blijkt, dat vrijheidsbeneming geboden is *in verband met de handhaving van de krijgstuicht onder andere militairen*.

Deze uitdrukkelijke vermelding van een generaal-preventieve overweging als grond voor arrest is slechts begrijpelijk tegen de achtergrond dat in het Wetboek van Strafvordering onder het begrip „gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid” slechts speciaal-preventieve overwegingen een rol mogen spelen. Derhalve is dit in de tekst tot uitdrukking gebracht.

De mogelijkheid, dat de Hoge Raad zijn standpunt inzake de interpretatie te dezen aanzien van artikel 64 Strafvordering zal herzien, werd door de Minister niet groot geacht. Inderdaad zou — indien de Hoge Raad hier zou „omgaan” — een ook op dit punt verschillend regiem met betrekking tot de voorlopige hechtenis dreigen te ontstaan tussen het militaire en het commune strafprocesrecht, doch dit zou door wetwijziging zijn te ondervangen. De Minister achtte het in beginsel geenszins verwerpelijk, gevestigde jurisprudentie in nieuwe wetgeving te legaliseren, doch erkende, dat uit een oogpunt van concordantie met het Wetboek van Strafvordering de voorgestelde redactie van artikel 7 (c.q. artikel 6) wellicht minder elegant zou kunnen worden geacht. De bewindsman verklaarde zich bereid zich hierover nader te beraden.

4b. Verdient het geen aanbeveling het stuk generale preventie, hetwelk gelegen is in de voorlopige hechtenis in verband met de handhaving van de krijgstuicht onder andere militairen, afzonderlijk te regelen, waarbij te denken valt aan artikel 540 van het Wetboek van Strafvordering?

De Minister van Justitie zette uiteen dat de artikelen 540 e.v. Strafvordering betreffende de rechterlijke bevelen tot handhaving der openbare orde een gans andere materie regelen dan artikel 7 der Rechtspleging voor de Land- en Luchtmacht, en met generale preventie niets hebben uit te staan. Bedoelde rechterlijke bevelen kunnen alleen worden toegepast „in het geval van ontdekking op heterdaad” van enig strafbaar feit, „waardoor de openbare orde ernstig is aangetast” en „ter zake waarvan voorlopige hechtenis *niet* is toegelaten”. Van enige paralleliteit tussen de vanuit de commissie gesignaleerde bepaling, vervat in artikel 7 van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht (en artikel 6 der Regtspleging bij de Zeemagt) en artikel 540 Strafvordering is derhalve geen sprake.

4c. Waarom is het bepaalde in artikel 64, tweede lid, onder a, van het Wetboek van Strafvordering niet opgenomen in artikel 7, derde lid?

De Minister van Justitie meende, dat, indien voorlopige hechtenis ingevolge de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht conform vermelde bepaling van het Wetboek van Strafvordering mogelijk zou worden gemaakt (indien de verdachte hier te lande geen vaste woon- of verblijfplaats heeft, buiten Nederland verblijvende militairen, alsmede

militairen die vóór hun indiensttreding als dienstplichtige geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland hadden, sneller binnen het bereik van de voorlopige hechtenis zouden worden gebracht dan andere militairen en dus in een veel ongunstiger positie zouden komen, terwijl voor een dergelijk verschil in regime noch een militaire, noch een processuele reden zou bestaan.

4d. Waarom is in het derde lid van artikel 7 der Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht niet vermeld opzettelijke overtreding van een der artikelen 432 en 433 van het Wetboek van Strafrecht omschreven overtredingen?

De Minister van Justitie achtte deze vraag beantwoord met de opmerking, dat bedoelde artikelen van het Wetboek van Strafrecht handelen over bedelarij, landloperij en souteneurschap. Landloperij is trouwens in de burgermaatschappij een a.h.w. uitstervend delict, aldus de bewindsman. Het zijn van landloper en van militair zijn in genoegzame mate onverenigbaar te achten, om het achterwege laten van de vermelding van de artikelen 432 en 433 strafrecht te rechtvaardigen.

4e. Dient in het vierde lid van artikel 7 niet te worden aangegeven (overeenkomstig het vierde lid van artikel 65 Strafvordering) wie de invrijheidstelling kan gelasten?

De Minister van Justitie zeide, dat de tot oplegging van arrest bevoegde autoriteit en de tot invrijheidstelling bevoegde autoriteit identiek zijn. Het bevel tot invrijheidstelling van een gearresteerde zal in dit geval moeten uitgaan van de commanderende officier.

5. Waarom wordt in artikel 163 imperatief voorgeschreven, dat nadere verhoren „ter terechtzitting” worden gehouden? Acht de Regering de voorgestelde regeling praktisch? Waarom niet de mogelijkheid opengelaten, dat de krijgsraad de zaak voor het houden van nadere verhoren terugverwijst naar de officier-commissaris, zoals ingevolge het Wetboek van Strafvordering de rechtbank, met schorsing van de zaak, de stukken in handen van de rechter-commissaris kan stellen voor enig onderzoek?

De Minister van Justitie zeide, dat artikel 163 betrekking heeft op het onderzoek ter terechtzitting, zodat het voor de hand ligt, dat dit artikel bepaalt, dat „ter terechtzitting” nadere verhoren kunnen worden gehouden.

De vraag — aldus de Minister — of daarnaast uitdrukkelijk de mogelijkheid moet worden geopend om een zaak voor nadere instructie naar de officier-commissaris terug te verwijzen, valt buiten het kader van de onderhavige herziening en zal bij de totstandkoming van het nieuwe wetboek onder het oog moeten worden gezien. Zou tot de introductie van deze mogelijkheid worden besloten, dan ware daartoe, evenals in het Wetboek van Strafvordering, een afzonderlijke regeling in de wet op te nemen.

Enige leden der commissie merkten op te hopen, dat van de thans voorgestelde bepaling een matigend effect zal uitgaan op het huns in-

ziens onmiskenbare streven bij de huidige militaire rechtspraak, naar een zo summier mogelijke behandeling ter openbare terechtzitting. Deze leden hechtten er grote waarde aan, dat zelfs de schijn wordt vermeden dat de behandeling ter terechtzitting in het militaire strafproces slechts een formaliteit zou zijn. Deze behandeling ter terechtzitting dient een reële inhoud te hebben en men dient het accent van het strafproces niet geheel naar het vooronderzoek te verleggen. Met inachtneming van dit uitgangspunt hadden zij er overigens geen bezwaar tegen dat te zijner tijd de mogelijkheid wordt geschapen bepaalde vragen, die ter terechtzitting zouden rijzen, in uitzonderlijke gevallen naar het vooronderzoek terug te verwijzen.

6. *Waarom wordt voorgesteld, de artikelen 249, 254 en 255 te laten vervallen? Acht de Regering het verantwoord, deze veiligheidsklep thans reeds te verwijderen?*

De Minister van Justitie zette uiteen, dat het wetsontwerp de rechtspleging bij de arrondissements-krijgsraden op velerlei punten heeft aangepast aan de rechtspleging, die onder de huidige tekst van de R.L. geldt bij de krijgsraden te velde. De afwijkingen tussen de rechtspleging bij de arrondissements-krijgsraden enerzijds en bij de mobiele krijgsraden anderzijds zijn derhalve geringer geworden. In verband daarmee kon de oude redactie van de bepalingen over de rechtspleging bij de krijgsraden te velde niet worden gehandhaafd. De inhoud van artikel 249 (oud) is thans overgebracht naar artikel 244 (nieuw). De artikelen 254 en 255 (oud) zijn overbodig geworden, aangezien hetzelfde ook reeds voor de arrondissements-krijgsraden geldt en ingevolge artikel 244 (nieuw) ook bij de rechtspleging voor de mobiele krijgsraden van toepassing is.

Wetboek van Militair Strafrecht

7. *Achten de bewindslieden het niet wenselijk, de militaire detentie en de hechtenis aldus te regelen, dat de in werkelijke dienst verkerende en tot hechtenis veroordeelde militair zijn straf bij voorkeur ondergaat als militaire detentie, terwijl de militair met groot verlof, die tot militaire detentie veroordeeld wordt, deze straf in de regel als hechtenis zal ondergaan?*

Het ligt inderdaad in de bedoeling, aldus de Minister van Justitie, de gedachtengang, welke aan deze vraag ten grondslag ligt, te verwerkelijken. De militair met groot verlof, die tot militaire detentie is veroordeeld, zal op grond van de Beginselenwet Gevangeniswezen — voor zover er geen aanleiding wordt gevonden hem onder de wapenen te roepen — zijn straf volgens hetzelfde regiem als de hechtenis in een „civiel” huis van bewaring kunnen ondergaan. De militair in werkelijke dienst, die tot hechtenis is veroordeeld, zal zijn hechtenisstraf kunnen ondergaan in het depot voor discipline te Nieuwersluis op een wijze, die met de tenuitvoerlegging van militaire detentie aldaar overeenkomt.

8. *Kunnen gegevens worden overgelegd, hoe vaak de strafrechtelijke*

straf van verlaging — en de krijgstuchtelijke straf van verlaging — toepassing vinden?

De Staatssecretaris deelde mede, dat in 1962 de straf van verlaging 101 maal (waaronder enkele dubbeltellingen ten gevolge van bevestiging in appèl), waarvan 15 maal voorwaardelijk, als bijkomende straf werd opgelegd door de krijgsraden en het Hoog Militair Gerechtshof, en 62 maal als krijgstuchtelijke straf werd opgelegd door een korpscommandant. De bewindsman legde hieromtrent de volgende staatjes over.

Als bijkomende straf in 1962 opgelegd door de militaire rechter:

A. Zeemacht	
1. Hoog Militair Gerechtshof	nihil
2. Zeekrijgsraden	8 maal
B. Landmacht	
1. Hoog Militair Gerechtshof	4 maal ¹⁾
2. Krijgsraad te Velde 's-Hertogenbosch	3 maal
Krijgsraad te Velde Arnhem	38 maal
	(waarvan 2 maal voorwaardelijk)
Krijgsraad te Velde 's-Gravenhage	32 maal
	(waarvan 11 maal voorwaardelijk)
C. Luchtmacht	
1. Hoog Militair Gerechtshof	5 maal ¹⁾
2. Krijgsraad te Velde 's-Hertogenbosch	18 maal
	(waarvan 2 maal voorwaardelijk)

Als krijgstuchtelijke straf in 1962 opgelegd door de korpscommandant:

A. Zeemacht	25 maal
B. Landmacht	34 maal
C. Luchtmacht	3 maal
<i>Zeemacht</i>	
vonnissen	dpl. 1 niet dpl. —
krijgstuchtelijke straf	— 25
<i>Landmacht</i>	
vonnissen	59 18
krijgstuchtelijke straf	32 2
<i>Luchtmacht</i>	
vonnissen	11 7
krijgstuchtelijke straf	1 2
Totaal	104 54
	158

¹⁾ Waaronder tevens de bevestigde krijgsraadvonnissen begrepen zijn.

9. *Is de Regering bereid, de strafrechtelijke — en de krijgstuchtelijke — verlaging alsnog te handhaven, indien daaraan een maximumleeftijd — b.v. 25 jaar — wordt verbonden?*

De Regering verklaarde bij monde van de Minister van Justitie, geen aanleiding te zien om wijziging te brengen in haar voorstellen met betrekking tot de beperking van de straf van verlaging.

Het door haar voorgesteld systeem — dat aansluit bij hetgeen in het commune recht, b.v. met betrekking tot burger-ambtenaren geldt — verdient naar haar mening de voorkeur boven invoering van een gemengd systeem, dat berust op een uit de aard der zaak willekeurige leeftijdsgrens.

Een lid der commissie zeide, persoonlijk tot de overtuiging te zijn geraakt, dat de door de Regering voorgestelde wijziging stellig de voorkeur verdient. Een ouder iemand, die een hogere onderofficiersrang behaald heeft, in rang te verlagen en dan in die lagere rang te werk te stellen te midden van veelal jonge militairen is te vergelijken met het wegbergen van een aangestoken appel in een kist jong fruit; zodanige handelwijze leidt gemakkelijk tot een proces van verrotting van binnenuit.

Andere leden gaven van dezelfde opinie blijk.

Weer een ander lid der commissie zeide verscheidene gevallen te hebben meegemaakt, waarin de straf van verlaging — natuurlijk niet van de rang van adjudant-onderofficier tot de stand van soldaat — geenszins tot de afgeschilderde schrikbarende gevolgen leidde. Ook in de vakliteratuur had dit lid geen pleidooien voor afschaffing van de straf aangetroffen. Voorts wees dit lid op de bij andere legers als het Britse en het Westduitse te dezen aanzien in zwang zijnde stelsels.

De leden der commissie, die zich op het door de Regering ingenomen standpunt hadden gesteld, betoonden zich zeker voor dit laatste argument niet gevoelig; zij waren nl. van mening dat, gezien de Nederlandse volksaard, een vergelijking met buitenlandse legers op dit punt niet opging.

Van regeringszijde werd opgemerkt, dat de ernstigste bezwaren tegen handhaving van de straf van verlaging naar voren zijn gebracht uit marinekringen. Bij de Koninklijke Marine bestaat in veel mindere mate dan bij de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht de mogelijkheid, een met verlaging gestrafte over te plaatsen in een milieu, waar niemand hem in zijn vorige rang gekend heeft.

In de kringen van land- en luchtmacht heeft men zich bij inwilliging van deze wens van de marine tenslotte neergelegd, omdat men bij de land- en luchtmacht, wat de dienstplichtigen betreft, de mogelijkheid behoudt — waar men in de praktijk niet buiten kan — van terugstelling in rang bij administratieve maatregel.

Het lid der commissie, waarvan de onderhavige vraag afkomstig was, wees erop, dat voor de dienstplichtige tegen terugstelling in rang bij administratieve maatregel (als sequeel van een strafzaak of een krijgstuchtelijke straf) geen enkel beroep openstaat, terwijl hij wèl een beroepsmogelijkheid heeft indien de verlaging als straf is opgelegd.

De commissie bleek algemeen van oordeel, dat, bij handhaving van het regeringsvoorstel op dit punt, een beroepsmogelijkheid voor de dienstplichtigen geschapen zou moeten worden tegen terugstelling in rang bij administratieve maatregel als sequeel van een strafzaak of een krijgstuuchtelijke straf. Van regeringszijde werd toegezegd, dit in overweging te zullen nemen.

10. De redactie van artikel 71a is niet eenvoudig. Bovendien lijkt het overbodig en misleidend te bepalen dat de rechter „tijd van oorlog” moet aannemen onder feitelijke oorlogsomstandigheden. Artikel 87 van het Wetboek van Strafrecht gaat uit van een basisbegrip „oorlog” hetwelk geen nadere uitleg behoeft. Dat is dus hetzelfde als feitelijke oorlogsomstandigheden. Gaat men daarover in artikel 71a van het Wetboek van Militair Strafrecht nog eens afzonderlijk spreken, dan kan de vraag rijzen, of „feitelijke oorlogsomstandigheden” iets anders betekent dan „oorlog”. Acht de Regering het bij nader inzien niet logischer en juister, de wetstekst aan te passen bij artikel 87 van het Wetboek van Strafrecht, b.v. door onder handhaving van de artikelen 71 en 72 het voorgestelde artikel 71a te vervangen door een artikel 69a luidende: „In afwijking van het gestelde in het derde lid van artikel 87 van het Wetboek van Strafrecht wordt, onverminderd het bepaalde in de artikelen 71 en 72, voor de toepassing van artikel 25 en de titels II, IV en V van het Tweede Boek onder tijd van oorlog slechts begrepen de tijd, waarin oorlog dreigende is, hetgeen ten deze slechts het geval is indien en voor zover Wij zulks hebben bepaald.”?

De Minister van Justitie achtte de door de Regering voorgestelde redactie eenvoudiger dan die der commissie. Het uitgangspunt — aldus de bewindsman — dat het begrip „oorlog” in artikel 87 van het Wetboek van Strafrecht identiek zou zijn met het begrip „feitelijke oorlogsomstandigheden” in de voorgestelde tekst, is niet juist. De toestand van oorlog kan bestaan zonder dat van feitelijke oorlogsomstandigheden sprake is. Het begrip „oorlog” is een volkenrechtelijk begrip. Na beëindiging van de vijandelijkheden in 1945 was er volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad nog oorlog tot het vredesverdrag met Japan werd gesloten. Een tekst welke aansluiting zoekt bij het begrip „oorlog” van artikel 87 Strafrecht komt derhalve niet aan de bestaande moeilijkheden tegemoet.

Het begrip „feitelijke oorlogsomstandigheden” is enerzijds ruimer en anderzijds enger dan het begrip „oorlog” uit het Wetboek van Strafrecht. Vijandelijkheden welke niet als oorlog kunnen worden aangemerkt vallen wel onder het begrip, terwijl daaronder niet valt een toestand welke volkenrechtelijk als oorlog moet worden aangemerkt, doch waarin geen vijandelijkheden plaatsvinden.

De Regering handhaafde derhalve de bij nota van wijziging voorgestelde tekst met betrekking tot artikel 71a Wetboek van Militair Strafrecht.

De vraag vanuit de commissie, of het begrip „in tijd van oorlog” nog steeds een rol speelt in de jurisprudentie van het Hoog Militair

Gerechtshof, werd van de zijde der Regering bevestigend beantwoord. De voorgestelde tekst maakt het echter mogelijk de in het artikel genoemde bepalingen buiten feitelijke oorlogsomstandigheden steeds op dezelfde wijze toe te passen als in vreedstijd.

Op een nadere vraag vanuit de commissie werd van de zijde van de Regering toegelicht, waarom niet behoefte te worden gevreesd dat in de toekomst bij de toepassing van de wetsbepalingen in kwestie verwarring zal ontstaan door nieuwe begrippen, welke op het gebied van oorlog, oorlogsgevaar, staat van beleg etc. door recente „nood”-wetgeving in het Nederlandse staatsrecht zijn geïntroduceerd.

Indien men uitgaat van een toestand van volledige vreedstijd, waarin geen Koninklijk besluit, houdende afkondiging van oorlogsgevaar, van kracht is, zou een hernieuwde afkondiging van oorlogsgevaar geen rechtstreeks effect hebben op de in artikel 71a vermelde artikelen uit het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht. Het scheidt slechts de mogelijkheid, dat de Regering bij afzonderlijk Koninklijk besluit tijd van oorlog in de zin van die artikelen aanwezig verklaart. Daarnaast zullen de artikelen slechts toepasselijk zijn, indien er van feitelijke oorlogsomstandigheden sprake is.

Wet op de Krijgstucht

11. Is de Regering bereid, met het oog op de ernstige maatschappelijke bezwaren tegen het opleggen in vreedstijd van de straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten, deze straf voor vreedstijd alsnog af te schaffen voor onderofficieren en minderen, in stede van haar ook voor officieren mogelijk te maken?

De Minister van Justitie antwoordde, dat de Regering niet bereid is de straf voor inhouding van geldelijke militaire inkomsten alsnog voor vreedstijd af te schaffen. Zij meent integendeel, dat deze straf een noodzakelijk onderdeel is van het arsenaal van krijgstuchtelijke maatregelen, zeker nu de krijgstuchtelijke afdoening van strafbare feiten op ruimere schaal is mogelijk gemaakt. Van ernstige maatschappelijke bezwaren tegen deze maatregel is naar haar mening geen sprake. Algemeen wordt in het straf- en tuchtrecht de geldboete een zinvolle straf geacht, die veel mogelijkheden tot individualisering biedt. In militaire verhoudingen heeft deze straf verder nog in het bijzonder het voordeel dat haar „onzichtbaarheid” naar buiten de mogelijkheid geeft te straffen zonder nadeel aan de gezagsverhoudingen te berokkenen.

De bewindsman merkte op, dat de bepalingen met betrekking tot het gedeelte van de militaire inkomsten, hetwelk aan inhouding kan worden onderworpen, verder een waarborg geven dat nadelige bij-effecten van de straf worden voorkomen. Aan inhouding is immers slechts dat gedeelte van de inkomsten onderworpen, dat de gestrafte vrij kan besteden. Bedoeld gedeelte wordt bij algemene maatregel van bestuur vastgesteld. Het gedeelte van de militaire inkomsten, hetwelk bestemd is voor de verzorging van het gezin van de aldus gestrafte, zal niet aan inhouding onderworpen zijn.

Onder aantekening, dat zij het stellig wenselijk acht, dat de Rechtspleging bij de land- en luchtmacht, de Regstpleging bij de zeemagt, de Wet op de Krijgstucht en eventueel ook de Invoeringswet Militair Strafen Tucht recht te zijner tijd in hun geheel in de wettelijke spelling in het *Staatsblad* worden geplaatst, achtte de commissie met de mededeling van het bovenstaande de openbare beraadslaging omtrent de onderhavige ontwerpen van wet genoegzaam voorbereid.

Aldus vastgesteld 12 maart 1963.

MOORMAN, BAETEN¹⁾, VAN DOORN, DIEPENHORST, WIERDA, MEULINK, KRANENBURG, COUZY, VAN LIER.

Nr. 24

TELEGRAM VAN DE STATEN VAN SURINAME

Paramaribo, 21 maart 1963.

De Staten hebben heden besproken het ontwerp van Rijkswet R 112 waarbij generlei bedenkingen werden ingebracht.

LACHMON, *ondervoorzitter*.

VAN SICHEM, *griffier*.

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tucht recht

Nr. 25

TWEEDE NOTA VAN WIJZIGINGEN

(Ingezonden bij brief van 25 maart 1963)

A. Het ontwerp van rijkswet tot wijziging van het militaire strafprocesrecht wordt als volgt gewijzigd:

In artikel III wordt in artikel 76e, tweede lid, in plaats van „Auditeur-militair” gelezen: openbare aanklager.

Aan artikel IX wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

De tekst van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht, de Regstpleging bij de Zeemagt en de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof wordt door Onze Minister van Justitie overgebracht in de wettelijke spelling en in het *Staatsblad* geplaatst.

B. Het ontwerp van rijkswet tot wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tucht recht wordt als volgt gewijzigd.

Aan artikel VII wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

De tekst van het Wetboek van Militair Strafrecht en van de Wet op de Krijgstucht wordt door Onze Minister van Justitie overgebracht in de wettelijke spelling en in het *Staatsblad* geplaatst.

¹⁾ Plaatsvervanger van de heer Van Rijckevorsel, die wegens ziekte verhinderd was aan de vaststelling van dit verslag mede te werken.

Toelichting

In het nieuw voorgestelde artikel 76e van de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof is ten onrechte de aanduiding „Auditeur-Militair” gebruikt. De bepaling zal immers ook van toepassing dienen te zijn op de fiscaal bij een zee-krijgsraad. Derhalve wordt voorgesteld de term te vervangen door de algemene aanduiding: openbare aanklager.

De overige wijzigingen strekken ertoe gevolg te geven aan de wens van de bijzondere commissie om een nieuwe in de wettelijke spelling overgebrachte tekst-uitgave van de gewijzigde regelingen in het *Staatsblad* te doen opnemen. De invoeringswet militair straf- en tuchtrecht is is hierbij niet opgenomen omdat het overgrote deel van deze wet reeds is uitgewerkt.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

Wijziging van het militaire strafprocesrecht, Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht, Wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht

Nr. 26

VERSLAG, RESP. MEDEDELING
VAN DE STATEN VAN SURINAME

Paramaribo, 21 maart 1963.

De Staten van Suriname hebben hierbij de eer u te berichten, dat Zij in hun huishoudelijke vergadering van heden, 21 maart 1963, aan een bespreking hebben onderworpen de ontwerpen van Rijkswet:

- I. a. tot wijziging van het militaire strafprocesrecht;
- b. tot wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht;
- c. tot wijziging van de Beginselenwet Gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie (R 112);

II.

III.

Ten aanzien van sub I a, b en c is bereids telegrafisch verslag uitgebracht, waarbij generlei bedenkingen werden ingebracht.

.....

De Staten van Suriname,
J. S. P. KRAAG, *voorzitter*.
G. S. VAN SICHEM, *griffier*.

Aan
de Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

**Wijziging van het materiële militaire strafrecht
en het militaire tuchtrecht**

Nr. 27

Amendementen van de heer Couzy c.s.

Ingezonden, 27 maart 1963.

Ondergetekenden hebben de eer de volgende amendementen voor te stellen:

I

Artikel I

De voorgestelde wijziging van artikel 25, luidende:

„In artikel 25 wordt onder 1° vóór de woorden bij elke veroordeling ingevoegd: in tijd van oorlog”,

wordt vervangen door:

In artikel 25 wordt aan het gestelde onder 1° toegevoegd:

buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die de leeftijd van 25 jaar nog niet hebben bereikt.

Toelichting

Voorstellers zijn van oordeel, dat de straf van verlaging ook in vredes-tijd niet geheel kan worden gemist. De beperking tot een terugstellen bij administratieve maatregel zal de dienstplichtige onderofficieren van de mogelijkheid in beroep te gaan beroven.

II

A

Artikel II

In de voorgestelde wijzigingen van de artikelen 3, 4 en 5 wordt onder „B. Bijkomende Straf” vóór het woord „inhouding” ingevoegd: in tijd van oorlog.

Toelichting

Ondergetekenden zijn van oordeel, dat door inhouding van geldelijke inkomsten — in het bijzonder bij de laagst bezoldigden — het gezin van de gestrafte wordt getroffen, zodat zij een dergelijke straf als tuchtmaatregel weinig aanvaardbaar achten. In oorlogstijd kunnen zich omstandigheden voordoen, dat de straf niet kan worden gemist. Het bezwaar tegen het treffen van het gezin doet zich dan niet voor, aangezien de delegatie niet kan worden getroffen.

B

De met betrekking tot artikel 4, onder 7°, voorgestelde wijziging wordt gelezen:

Het in artikel 4, onder 7°, gestelde wordt gelezen:

verlaging; buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die de leeftijd van 25 jaar nog niet hebben bereikt.

COUZY, MEULINK, VAN DER VEEN, VAN GELDER, RITMEESTER.

No. 28

Wijziging van het militaire strafprocesrecht*Amendementen van de heer Van Gelder c.s.**Ingezonden 28 maart 1963.*

Ondergetekenden hebben de eer de navolgende amendementen voor te stellen:

Artikel I

In de laatste alinea van het voorgesteld artikel 7 wordt vóór het woord „rechtstreeks” ingevoegd het woord: terstond.

Artikel II

In de laatste alinea van het voorgestelde artikel 6 wordt vóór het woord „rechtstreeks” ingevoegd het woord: terstond.

Toelichting

Onverwijld mededeling aan de Commanderende Generaal, respectievelijk de Vlootvoogd is in verband met een sluitende controle op de toepassing van het voorlopig arrest vereist.

VAN GELDER, MOORMAN, WTEWAALL VAN STOETWEGEN, MEULINK, COUZY.

No. 29

Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht

Gewijzigde amendementen van de heer Couzy c.s.
ter vervanging van die gedrukt onder nr. 27

I

Artikel I

In artikel 25 wordt aan het gestelde onder 1°. toegevoegd:
buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen die tijdens de uitspraak van het eindvonnis in eerste aanleg de leeftijd van 25 jaren nog niet hebben bereikt;

Toelichting

Voorstellers zijn van oordeel, dat de straf van verlaging ook in vredes-tijd niet geheel kan worden gemist. De beperking tot een terugstellen bij administratieve maatregel zal de dienstplichtige onderofficieren van de mogelijkheid in beroep te gaan beroven.

II

A

Artikel II

In de voorgestelde wijzigingen van de artikelen 3, 4 en 5 wordt onder

„B. Bijkomende Straf” vóór het woord „inhouding” ingevoegd: in tijd van oorlog.

Toelichting

Ondergetekenden zijn van oordeel, dat door inhouding van geldelijke inkomsten — in het bijzonder bij de laagst bezoldigden — het gezin van de gestrafte wordt getroffen, zodat zij een dergelijke straf en tuchtmaatregel weinig aanvaardbaar achten. In oorlogstijd kunnen zich omstandigheden voordoen, dat de straf niet kan worden gemist. Het bezwaar tegen het treffen van het gezin doet zich dan niet voor, aangezien de delegatie niet kan worden getroffen.

B

De met betrekking tot artikel 4, onder 7°, voorgestelde wijziging wordt gelezen:

Het in artikel 4, onder 7°, gestelde wordt gelezen:

verlaging; buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die ten tijde der eerste strafoplegging de leeftijd van 25 jaar nog niet hebben bereikt.

BOEKAANKONDIGING

Militair heimwee, akademisch proefschrift door JURRIT BERGSMA, uitgave Gregoriushuis te Zeist, 112 blz.

Onlangs het frequent optreden van heimwee (bij rekruten, deserteurs, ontheemden, emigranten e.a.) zijn er betrekkelijk weinig uitgebreide studies aan dit onderwerp gewijd; de meeste desbetreffende publicaties zijn „case studies” naar aanleiding van enkele patienten. Een systematisch vergelijkend onderzoek tussen een groep van heimweepatienten, b.v. militairen, die heimwee vertonen, en een bepaalde controlegroep waarbij geen heimwee voorkomt, ontbreekt.

De ontmoeting van de reserve-legerpsycholoog JURRIT BERGSMA met militaire heimweepatienten in het Centraal Militair Hospitaal te Utrecht is voor hem aanleiding geweest tot het schrijven van een proefschrift over militair heimwee. Het daarin weergegeven vergelijkend onderzoek tussen een groep heimweepatienten en twee bepaalde controlegroepen is bedoeld als een poging om de gesignaleerde lacune in de litteratuur aan te vullen, zowel in het belang van de theoretische verheldering van het verschijnsel heimwee als in het belang van de voorkoming en genezing daarvan.

Schrijver leidt zijn onderwerp in met de vraag: Hoe verloopt de overgang van burger tot militair? Voor een deel der rekruten zonder moeilijkheden, voor een ander deel mét moeilijkheden; moeilijkheden welke in allerlei vormen zich kunnen uiten.

Een van de meest veelvuldig voorkomende moeilijkheden is heimwee. De stille, ineengezonken, vermagerde en starrende soldaat, depressief en suïcidaal, die slechts kan zeggen, dat hij terug wil naar huis, blijkt bij

onderzoek aan een ernstige psychische en lichamelijke stoornis, heimwee, te lijden.

De behandeling van het onderwerp heimwee bij militairen bracht noodzakelijk mede de beschrijving van de situatie waarbinnen het heimwee ontstaat: de militaire dienst. Ook de eerste belevingen van de militair geworden jeugdige burger en de factoren, die het ontstaan van heimwee begrijpelijk maken, zoals de overgang van het vertrouwde naar het onbekende, de dwang die achter die overgang naar het militaire bestaan steekt en het accepteren daarvan. Verder ook nog o.a. de ondoorzichtigheid van het militaire bestaan, de anonimiteit van het uniform, waardoor de jongeman wordt ondergebracht bij de naamloze groep „de soldaten”, het leven in de groep, de autoriteitsverhoudingen: stelsel van strepen, sterren en balken, de grote onzekerheid ontstaande uit de vele overplaatsingen (als gevolg van het Fillersysteem), de confrontatie met de militaire taak: agressie en destructie, en de rol van de techniek in de krijgsmacht.

BERGSMA onderzocht 65 patienten bij wie het heimwee als een belangrijk facet van het ziektebeeld kon worden beschouwd. Dit aantal is echter slechts een klein onderdeel van de ongeveer 400 patienten, die jaarlijks op grond van heimwee moeten worden afgekeurd.

Bij opname in de psychiatrische kliniek van het C.M.H. vertoonden de meeste onderzochte heimweepatienten een neiging tot apathie afgewisseld met agressieve agitatie, een aanhoudend of zeer frequent huilen, een sterk verminderde eetlust soms zelfs voedselweigering, en vaak een min of meer duidelijk theatraal gedrag. Sommige psychotische patienten vertoonden waarnemings- en orientatiestoornissen. Alle patienten waren depressief gestemd, hetgeen in 25 % der gevallen resulteerde in een suïcidepoging. In alle gevallen was er sprake van een eenzijdige gerichtheid in het willen: de dienst uit en naar huis. Opvallend snelle verbetering in de toestand van de meeste patienten trad op wanneer zij vernamen, dat zij na afkeuring naar huis zouden terugkeren.

De 65 heimweepatienten werden vergeleken met twee controlegroepen, met name een patientencontrolegroep bestaande uit 65 dienstplichtige militairen die als psychiatrische patienten waren opgenomen in de psychiatrische kliniek van het C.M.H., bij wie in de uitschrijfbrief niet de diagnose heimwee voorkwam, en een controlegroep bestaande uit 65 soldaten, die zich normaal in het leger handhaafden.

Vervolgens werden de gegevens geïnterpreteerd en gecommentarieerd. Uit de onderzoekgegevens bleek, dat het soldatenheimwee een verschijnsel is, dat vooral optreedt in het begin van de dienstitijd, de rekrutentijd. Toch is het niet zo, dat alle rekruten heimwee krijgen: bovendien wordt slechts een klein deel van de rekruten met heimwee echt heimweepatient.

Welke rekruten de meeste kans maken heimweepatient te worden is van te voren bij de inkeuring moeilijk te zeggen. Op grond van de beoordelingsbescheiden blijkt echter wel dat heimweepatienten bij de intelligentietests gemiddeld een lagere intelligentie bezitten dan de beide andere onderzochte groepen. Voorts blijken ook bij heimweepatienten

meer neurotische trekken voor te komen dan bij de andere psychiatrische patienten en bij deze weer meer dan bij de normalen. Zowel bij de heimweepatienten als bij de psychiatrische patienten komen degeneratieve constituties iets meer voor dan bij de normalen. Deze factoren zijn echter onvoldoende als basis voor afkeuring van te voren, daar ze ook bij "normalen" gevonden kunnen worden.

Voor kenmerken van het milieu, die de kans op heimwee groter maken, werd onderzoek gedaan naar: gezinsgrootte, religie, pathologie in de familie en de verhoudingen binnen het gezin. Niet zelden bleek van invloed een gebrek aan interesse bij de ouders of hun onwil om tot begrip van de nieuwe situatie van hun zoon te komen.

Het bleek dat de heimweepatient moeilijker relaties legt tot anderen dan de zich normaal handhavende soldaten. Onderzocht werden o.a. de betrekkingen van de heimweepatienten tot vrienden en vriendinnen thuis en vrienden in dienst. Ook werd aandacht besteed aan zijn aansluiting bij het militaire systeem.

De verschillen tussen de normalen en de heimweepatienten blijken niet zozeer te liggen in het heimweegevoel op zichzelf als wel in de instelling die ten aanzien van dat gevoel wordt ingenomen. Bij de normale rekruten komt herhaaldelijk heimwee voor: een gevoel van eenzaamheid en verlatenheid met een gedrukte stemming, samenhangende met het verlaten van het vroegere vertrouwde milieu. Dit is een normaal psychologisch verschijnsel. Het gaat tot de pathologie behoren, wanneer het heimweegevoel niet kan worden overwonnen: de ziekte schuilt in de houding die de man aanneemt tegenover die heimweegevoelens en het onvermogen ze te overwinnen.

Binnen de groep der heimweepatienten zijn duidelijk verschillende vormen van heimweelijden te onderscheiden. De specifieke vorm wordt enerzijds bepaald door de aard van de gebondenheid, anderzijds door de wijze van reactie op de gevoelstoestand. BERGSMAN onderscheidt: primitief heimwee, het meest uitgesproken ziektebeeld bij primitieve, meestal zwakbegaafde persoonlijkheden met een zeer geringe differentiatie, die op een bijna overmatige wijze verbonden zijn met hun eigen omgeving; infantiel of symbiotisch heimwee: een zekere primitiviteit met een primaire gebondenheid aan de moederfiguur, die nooit is overwonnen; neurotisch heimwee, waarbij altijd een ambivalente conflictueuze relatie tot het ouderlijk milieu bestaat; debiliteitsheimwee, waarbij de zwakbegaafdheid als voornaamste oorzaak van het heimweelijden schijnt te moeten worden opgevat; vrijheidswee, waarin niet het verlangen naar huis, maar naar vrijheid overheerst; zeewe: zeelui die uitzonderlijk moeilijk aarden op de vaste wal; Hinausweh, dat optreedt bij het verlaten van de dienst, waarbij sprake is van betere adaptie aan de dienst dan aan huis.

De bevindingen van het onderzoek vertonen grote overeenstemming met de verschijnselen zoals deze worden aangetroffen in de literatuur: gedrukt stemmingsleven, en depressiviteit, waarbij als meest typerend worden genoemd het voortdurend huilen en het voedselweigeren.

De heimwee-depressie heeft een eigen karakter; zij ontstaat bijzonder snel, maar klaart spoedig op wanneer de aanleiding wordt weggenomen. Het kenmerkende van de situatie waarin heimwee ontstaat ligt in de sterke drang naar huis terug, gekoppeld aan afweer tegenover de nieuwe omgeving, die echter verhindert op legale wijze aan deze terugkeerdrang toe te geven. Deze conflictstoestand dwingt de patient tot gespannen inactiviteit, welke hem brengt tot apathie, tot obstinaat zijn, tot passief verzet en poging tot ontvluchting.

Heimwee als gevoel van eenzaamheid en verlatenheid door het hebben verlaten van een vertrouwde omgeving en het verlangen tot bepaalde personen of een bepaalde omgeving terug te keren, verdwijnt bij normale soldaten na kortere of langere tijd. Het is geen pathologisch, doch een normaal psychologisch verschijnsel. Het abnormale ligt niet in de heimweegevoelens: het is de hóúding van de heimweelijder tegenover die gevoelens, welke bepalend is voor normaliteit of pathologie. De heimweepatient kan niet komen tot een vrije bepaling van zijn houding.

Tenslotte vat BERGSMÁ, uit een gezichtspunt van de aetiologie van het pathologisch heimwee, de factoren samen welke bepalend zijn of een jonge man zal behoren tot de grote groep van normale rekruten of tot de groep rekruten welke lijden aan pathologisch rekrutenheimwee. Deze factoren ordent hij in: 1e. verwijderde factoren in het thuismilieu: geografie, religie, psycho-pathologie in de familie (z.g. erfelijke belasting) en gezinsgrootte; 2e. disponerende factoren in de persoonlijkheid: intelligentie, degeneratieve constitutie, psychiatrische-diagnostische aspecten; 3e. directe factoren in de situatie thuis: gezinsverhoudingen en de verhoudingen buiten het gezin, en ten 4e. de dienstsituatie met haar kenmerken als het „vreemde”, de „dwang”, het „uniform”, het „verdwijnen in de massa” en het „leven in de groep van uitsluitend mannen”. Het „vreemde” verhoogt de kans op het uitbreken van heimwee, vooral bij primitieve en minder intelligente rekruten, die het meestal moeilijk hebben met zich aan te passen. Alles wat bovendien het gevoel van mislukking versterkt, vergroot eveneens de kans op heimwee. Het geforceerde versterken van eenzaamheidsgevoelens is een bevorderend element in het optreden van heimwee. De kern van het heimwee bij militairen ligt in de onmogelijkheid een keuze te doen in het conflict over het blijven in de nieuwe situatie of het terugkeren naar de oude.

Kennisneming van het proefschrift door militaire commandanten en andere meerderen, die regelmatig met heimweepatienten kunnen worden geconfronteerd, komt ons nuttig voor, teneinde hun beleid tegenover hun minderen, die hetzij normaal, hetzij pathologisch aan heimwee lijden, beter te kunnen bepalen, enerzijds om die minderen bij vermeende onderkenning van heimwee tijdig naar de dokter te kunnen verwijzen, en anderzijds om daarmee rekening te kunnen houden bij het treffen van bepaalde maatregelen tegenover zo'n rekrut of bij het bestraffen van deze; eenzame opsluiting b.v. bevordert in sterke mate de kans op heimwee.

Het proefschrift leert hoe belangrijk het in het algemeen is het ver-

trouwens karakter van de nieuwe omgeving van de rekrut of van de overgeplaatste soldaat op allerlei manieren te versterken. Het wijst de commandant ook op het grote belang van een goede voorlichting van de rekrut in het begin van zijn diensttijd over de betekenis van de krijgsmacht, waardoor deze de dwang daarin gemakkelijker zal aanvaarden en moreel gesterkt zal worden.

Daar het niet met de groep kunnen meekomen, hetzij intellectueel dan wel lichamelijk, de afstand vergroot van het individu tot de groep waarbinnen hij thuis behoort, moet de meerdere hem opvangen en voort helpen, hetgeen mede een belangrijk element zal zijn in het voorkomen van heimwee. De commandant zal er daarom in het bijzonder voor moeten waken, dat bij zijn onderdeel het aantal eenzamen en uitgestotenen zo klein mogelijk blijft. Een „uitgestotene” in een groep moet hij overplaatsen naar een beter passende groep, teneinde eenzaamheid en een zich daarbij ontwikkelend heimwee te voorkomen. *A. F. S.*

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Personalia

De Chef van de Luchtmachtstaf heeft bij beschikking van 14 maart 1963 het militair juridisch brevet verleend aan Mr. C. MANTE, Majoor van de Kon. Luchtmacht, tewerkgesteld bij de Sectie Juridische Zaken KLu.

De Chef van de Generale Staf heeft bij beschikking van 30 mei 1963 het militair juridisch brevet verleend aan Mr. S. VAN EIJCK VAN HESLINGA, Majoor van de Militair Juridische Dienst.

Adressen

Krijgsraad voor de Zeemacht binnen het Rijk in Europa:
Johan van Oldenbarneveltlaan 3, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 558738;

Krijgsraad in het Commandement der Zeemacht in de Nederlandse Antillen, p.a. Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen, Curaçao;

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht:
Paleis van Justitie, St. Jorisstraat 18, 's-Hertogenbosch,
telefoon 04100 - 22121;

Krijgsraad te Velde Oost:
Paleis van Justitie, Walburgstraat 2, Arnhem,
telefoon 08300 - 35041;

Krijgsraad te Velde West:

Nieuwe Uitleg 28, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 183567;

Krijgsraad te Velde Zuid:

Paleis van Justitie, St. Jorisstraat 18, 's-Hertogenbosch,
telefoon 04100 - 22121;

Krijgsraad voor de Koninklijke Landmacht in Suriname:

Gerechtsgebouw, Oranjeplein, Paramaribo.

Hoog Militair Gerechtshof:

Burgemeester van Karnebeeklaan 10, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 605808;

Ambtenarengerecht rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken:

Javastraat 4, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 632932;

Centrale Raad van Beroep:

Trans 19, Utrecht,
telefoon 030 - 15918;

Sectie Juridische Zaken van de Staf van de Koninklijke Luchtmacht:

Eerste van den Boschstraat 8, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 814321;

Inspectie van de Militair Juridische Dienst:

Stadhouderslaan 156, 's-Gravenhage,
telefoon 070 - 512471.

BIJDRAGE

Vorderingswet 1962¹⁾

Wordingsgeschiedenis.

De medio 1938 in de internationale politieke toestand opgetreden grote spanning leidde tot het met spoed tot stand brengen van enkele voorlopige noodwetten teneinde de Regering voor het geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden de nodige bevoegdheden te verschaffen ter volledige verzekering van de economische en militaire verdediging des lands. Deze voorlopige wetgeving is van kracht gebleven tot 1 juli 1939 en is met ingang van die datum vervangen door een aantal definitieve noodwetten.²⁾

Tot deze laatste behoorde ook de *Algemene Vorderingswet 1939* (Stb. 631). Deze wet gaf aan de Ministers van Economische Zaken en van Defensie de bevoegdheid tot het vorderen van de terbeschikkingstelling in eigendom of in gebruik van alle zaken, roerende en onroerende, lichamelijke en onlichamelijke, ten behoeve van de belangen van de volkshuishouding en de veiligheid van niet-militaire personen of lichamen, onderscheidenlijk van de landsverdediging. Ingevolge genoemde wet ging met de terbeschikkingstelling of — indien deze nodig was gebleken — met de inbezitneming het eigendomsrecht of het recht van gebruik op de Staat over.

Evenals de andere noodwetten bevatte de Algemene Vorderingswet 1939 (Stb. 631) een aantal bepalingen, ingevolge welke de wet onmiddellijk in werking trad voor een jaar en verder de Kroon de wet telkens als daaraan, in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, behoefte bestond, in werking kon stellen, met bekrachtiging en vaststelling van de werkingsduur achteraf door de wetgever.

Met ingang van 1 juli 1940 eindigde de werkingsduur der bovenbedoelde noodwetten. Zij werden echter tegelijkertijd door een *bezettingsmaatregel* voor onbepaalde tijd weer in werking gesteld met uitzondering van de Algemene Vorderingswet 1939 (Stb. 631), die niet aan de behoefte voldeed. Naast deze wet kwam op 22 augustus 1940 het *Algemeen Vorderingsbesluit 1940* tot stand, dat met ingang van 24 augustus d.a.v. in werking trad.

Dit besluit is gehandhaafd bij de „*Algemene Vorderingsregeling 1944* (Stb. E 140)”. Het week op enkele belangrijke punten van de Algemene Vorderingswet 1939 (Stb. 631) af; het gaf vorderingsbevoegdheid aan *alle* Ministers, hoofden van departementen van algemeen bestuur; het maakte vordering mogelijk *voor alle doeleinden*, dus niet alleen ten behoeve van de volkshuishouding, de veiligheid en de landsverdediging; het bepaalde, dat *ook ten behoeve van derden*, dus niet alleen ten behoeve van de Staat, gevorderd kon worden en het

¹⁾ Deze parafrase van de „Vorderingswet 1962” is ontleend aan de Bijlagen van het Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer en Eerste Kamer der Staten-Generaal: 1958/1959 I, 5348; II 60/61, 5348; II 61/62, 5348; II 62/63, 5348; II 62/63 blz. 144-151; Eerste Kamer der Staten-Generaal I 62/63, blz. 95.

²⁾ Zie ook „De handhaving van de uitwendige veiligheid van de Staat” door Mr. Dr. W. Kasten, N. Samsom N.V. Alphen aan de Rijn, blz. 47 e.v.

bevatte *geen beperking van zijn werkingsduur*. Voor wat betreft de omstandigheden, waaronder gevorderd kon worden, bevatte de titel een beperking, voor zover het besluit daarin werd omschreven als „besluit „betreffende het vorderen van goederen ingeval van *buitengewone „omstandigheden*”. Overigens volgde het, ook wat de bewoordingen betreft, de wet van 1939 tamelijk nauwkeurig op de voet.

Het Algemeen vorderingsbesluit 1940 heeft naar de mening van de regering in de praktijk goed voldaan.

Het vorderingsinstituut vormde met name een noodzakelijk complement van het door de Overheid gevoerde distributiebeleid doordat het mogelijk maakte voorraden goederen — meestal grondstoffen — te vorderen, teneinde de verwerking of distributie daarvan te verzekeren. Daarnaast is in talloze gevallen het gebruik van bedrijfspanden gevorderd ten behoeve van ondernemingen, die door oorlogshandelingen in haar bedrijfsuitoefening waren getroffen. Behalve voor defensiedoeleinden is voorts van de vorderingsbevoegdheid gebruik gemaakt om aan plotseling zich voordoende calamiteiten het hoofd te bieden, zoals b.v. bij de watersnoodramp in 1953 toen o.m. baggerwerktuigen zijn gevorderd.

Als bezéttingsmaatregel behoorde het Algemeen vorderingsbesluit 1940 te vervallen. Na dit vervallen zou de vorderingsbevoegdheid dan zijn verdwenen, doch zou, wanneer oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden hiertoe noopten, de Algemene vorderingswet 1939 (Stb. 631) weer in werking kunnen worden gesteld. Aangezien echter hierdoor geen bevredigende oplossing kon worden verkregen, is de werking van het Algemeen vorderingsbesluit 1940 bij de opvolgende Wetten Bezettingsmaatregelen IV telkens verlengd.

De redenen waarom met de Algemene Vorderingswet 1939 (Stb. 631) geen bevredigende, aan de huidige behoefte beantwoordende oplossing kon worden verkregen, waren de volgende.

Op de eerste plaats heeft de praktijk uitgewezen, dat ook voor andere dan de drie in de wet genoemde doeleinden, n.l. de volkshuishouding, de veiligheid van niet-militaire personen of lichamen en de landsverdediging, behoefte kon bestaan aan de bevoegdheid, bepaalde goederen terstond in bezit te nemen. Zo b.v. ten behoeve van de hulpverlening bij grote rampen en van de burgerlijke verdediging. Dit brengt mede, dat ook andere Ministers dan die van Economische Zaken en van Defensie, over vorderingsbevoegdheid zouden moeten kunnen beschikken.

Op de tweede plaats was het wenselijk gebleken, de mogelijkheid te openen, dat ook ten behoeve van anderen dan de Staat kon worden gevorderd, een figuur, die overeenstemt met de in de Onteigeningswet neergelegde figuur van onteigening ten behoeve van anderen dan de Staat. Er kunnen zich omstandigheden voordoen, waarin b.v. vordering van industrieterreinen, fabrieksinstallaties of schoolgebouwen noodzakelijk is; het zou een onnodige complicatie opleveren, indien dan de gehele afwikkeling steeds via de Staat zou moeten lopen. Bij vordering ten behoeve van een ander dan de Staat zou die ander uiteraard voor

de schadeloosstelling hebben te zorgen, hetgeen niet wegneemt, dat de Staat daarvoor mede aansprakelijk zal zijn.

Op de derde plaats diende rekening te worden gehouden met de sedert 1939 gewijzigde internationale politieke situatie. Ten tijde van de totstandkoming van de Algemene vorderingswet 1939 (Stb. 631) was de toestand nog wel zo, dat de bedreiging van de nationale onafhankelijkheid tijdig onderkend kon worden. Alsdan was er doorgaans voldoende tijd om, bij een verscherping van de politieke situatie, nog de nodige maatregelen te treffen om de landsverdediging op peil te brengen. Thans is echter voortdurend een *latente oorlogsdreiging* aanwezig. Mede gelet op de moderne bewapening en de zeer snelle vervoermiddelen, moet men erop bedacht zijn, dat een eventuele agressor zonder merkbare voorbereiding tot oorlogsdaden op grote schaal kan overgaan. Dit brengt de noodzakelijkheid met zich, mede paraat te zijn, hetgeen onder meer inhoudt, dat, zodra nieuwe middelen tot verhoging van de afweerkracht, zowel op militair als op civiel terrein, bevestigd zijn, ook de geëigende maatregelen worden genomen om deze zo spoedig mogelijk in toepassing te kunnen brengen. Zulks klemmt te meer, nu Nederland door zijn *deelname aan de N.A.V.O.* de verplichting op zich heeft genomen, mede te werken aan het tot stand brengen van een door de N.A.V.O.-landen in gemeenschappelijk overleg ontworpen defensiesysteem. Het behoeft geen betoog, dat het door de snelle ontwikkeling van de techniek noodzakelijk kan zijn, in dit systeem herhaaldelijk wijzigingen aan te brengen. In een spoedige invoering van deze wijzigingen mag Nederland niet ten achter blijven. Zou dit wel geschieden, dan zou dit immers leiden tot verzwakking, niet alleen van de Nederlandse defensie, doch ook van die van het geheel der N.A.V.O.-landen, hetgeen uiteraard moet worden vermeden.

Indien de te treffen nieuwe voorzieningen b.v. de opslag of opstelling van nieuwe strijdmiddelen of het uitvoeren van bouwwerken daarvoor betreffen, zal een snelle verwerving van de nodige onroerende goederen moeten plaatshebben. Hetzelfde geldt mutatis mutandis bij voorzieningen, welke in het belang van de bescherming van de bevolking getroffen moeten worden.

In een dichtbevolkt land als Nederland is het meestal niet eenvoudig zulks op korte termijn te verwezenlijken, indien niet over *bijzondere bevoegdheden* wordt beschikt. Indien n.l. de eigenaar niet bereid is, langs minnelijke weg afstand te doen van zijn onroerend goed of het gebruik daarvan toe te staan, moet het mogelijk zijn, ook zonder zijn toestemming de beschikking over het benodigde te verkrijgen.

Over bedoelde bevoegdheden dient te worden beschikt onafhankelijk van de beantwoording van de vraag, of in de huidige omstandigheden van oorlogsgevaar sprake is, dan wel of die omstandigheden als buitengewoon in de zin van de Algemene vorderingswet 1939 (Stb. 631) kunnen worden aangemerkt.

Opgemerkt zij voorts nog, dat in vele gevallen de bevoegdheden, waarover in gewone omstandigheden kan worden beschikt, voor de boven uiteengezette doeleinden niet toereikend zijn.

Zo moet met name de Belemmeringenwet Landsverdediging, alsmede de Belemmeringenwet Privaatrecht, onvoldoende worden geacht, indien het gaat om het verkrijgen van de beschikking over grondstukken van enige omvang. Immers, genoemde wetten zijn slechts geschreven voor gevallen, waarin een zo geringe inbreuk wordt gemaakt op het eigendomsrecht, dat naar het oordeel van het bevoegd gezag de belangen van de rechthebbende redelijkerwijs geen onteigening vorderen, zoals b.v. het leggen van kabels of pijpleidingen in de grond.

Ook de procedures, welke de Onteigeningswet kent — in het bijzonder die, genoemd in het eerste hoofdstuk van Titel II — achtte de wetgever niet bruikbaar, en wel om de volgende redenen:

a niet steeds zal verkrijging van het eigendomsrecht nodig zijn; in sommige gevallen, waarbij de tijdelijkheid van het gebruik vaststaat, zal volstaan kunnen worden met een recht van gebruik;

b de procedure is te tijdrovend;

c uit hoofde van geheimhouding en om andere redenen van staatsbelang is het veelal niet toelaatbaar, de voorgeschreven procedure (in het bijzonder ten aanzien van de tervisielegging en de bezwarencommissie) te volgen.

Gelet op haar beperkte doelstellingen, zal voorts toepassing van de Inkwartieringswet in vreedetijd geen oplossing bieden in de hierboven bedoelde gevallen.

De wetgever was dan ook van mening, dat *nieuwe bevoegdheden* moesten worden geschapen ter voorziening van de bestaande behoefte.

Tenslotte bevatten systeem en bewoordingen der Algemene vorderingswet 1939 (Stb. 631) verscheidene onvolkomenheden, zodat verbetering daarvan wenselijk leek.

Op grond van het voorgaande verdiende het dus aanbeveling, een nieuwe vorderingswet tot stand te brengen, die zou kunnen worden toegepast, enerzijds voor het gehele terrein der overheidswerkzaamheid in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, zoals b.v. watersnood of wijdverbreide epidemieën, en anderzijds voor de verdedigingsvoorbereiding óók buiten het geval van buitengewone omstandigheden. Het zou daarbij gewenst zijn dat de toepassing der wet in laatstbedoelde situatie met meer waarborgen werd omgeven dan voor de toepassing in eerstbedoelde situatie aanvaardbaar zou zijn. De „Vorderingswet 1962” is op deze gedachten gebaseerd.

* *

Algemene vorderingsregeling.

Bij de wet van 12 december 1962 (Stb. 587) is een nieuwe regeling betreffende het vorderen van zaken door de landsoverheid tot stand gekomen. Deze wet, „Vorderingswet 1962”, is ingevolge K.B. van 7 februari 1963 (Stb. 30) met ingang van 15 februari 1963 in werking getreden.

Daarbij zijn ingetrokken:
de Algemene vorderingswet 1939 (Stb. 631), sedert gewijzigd;
en de Algemene vorderingsregeling 1944 (Stb. E 140);

en zijn vervallen:

Titel IIIa, zomede de art. 104 en 104 C van de Ontheigeningswet, en het Algemeen Vorderingsbesluit 1940 (Verordeningenblad 110),

terwijl enige overgangsbepalingen de overgang van de oude naar de nieuwe rechtstoestand regelen. (art. 35-39)

Naast de Vorderingswet 1962 zijn *gehandhaafd* de bevoegdheden van de burgemeester, voortvloeiende uit de art. 76a - 76f van de Ontheigeningswet. De Vorderingswet 1962 voorziet niet in die gevallen, waarin zuiver plaatselijke buitengewone omstandigheden onmiddellijke onteigening noodzakelijk maken. Het in art. 3 van de Vorderingswet 1962 gestelde vereiste, dat aan de bevoegdheid tot vordering een K.B. vooraf moet gaan, zou een snel en doeltreffend optreden in de hierbedoelde gevallen onmogelijk maken.

De Vorderingswet 1962 onderscheidt:

bevoegdheid tot vordering in buitengewone omstandigheden te verlenen bij K.B., (art. 1-23) en

bevoegdheid tot vordering in normale omstandigheden in het belang van de militaire verdediging en die in het belang van de bescherming der bevolking te verlenen bij K.B. (art. 23-27).

Vordering in buitengewone omstandigheden. Ingevolge bij en krachtens de bepalingen van de Vorderingswet 1962 kan de lands-overheid *alle zaken* vorderen, zowel lichamelijke als onlichamelijke zaken of rechten, zowel roerende als onroerende zaken, *uitgezonderd*: a. alle vaartuigen, hoe ook genaamd en van welke aard ook, welke worden gebruikt voor de vaart ter zee of daartoe bestemd zijn, b. goud, edele metalen, betaalmiddelen, geldswaardige papieren, effecten en vorderingen, als bedoeld in art. 5 van het Deviezenbesluit 1945 (Stb. F 222), alsmede documenten, waarin zodanige vorderingen zijn belichaamd. (art. 1, 3) De wetgever heeft het begrip „zaken” niet gedefinieerd, maar duidelijk gemaakt, dat de wet, behoudens de genoemde uitzonderingen, op alle zaken, zonder enig onderscheid, van toepassing is. Dit is met name van belang voor de categorie van onlichamelijke zaken of rechten, al zal de behoefte aan het vorderingsinstituut ten aanzien van dergelijke zaken wellicht weinig voorkomen, maar toch geenszins als ondenkbaar mag worden beschouwd. Ook wanneer aan die bevoegdheid generlei behoefte bestaat, kan de wet nog voor afwikkeling van gedane zaken worden toegepast.

De vordering van zeeschepen, mede gelet op internationale afspraken en op het feit, dat een dergelijke regeling in het belang van het gehele Koninkrijk moet worden getroffen, behoeft bijzondere voorziening. De vordering van de media goud, edele metalen, enz. liggende in de financiële sfeer, is uitgezonderd, omdat aan vordering daarvan in het kader van deze wet geen behoefte bestaat.

De toepasselijkheid van deze wet wordt beperkt door de in het volkenrecht erkende uitzonderingen. (art. 2) Hierdoor is buiten twijfel gesteld, dat bepaalde zaken uit hoofde van volkenrechtelijke normen niet voor vordering op grond van deze wet vatbaar zijn. Voor zover de

bedoelde immuniteiten hun bestaan danken aan voor Nederland verbindende internationale overeenkomsten is het in verband met de art. 65 en 66 van de Grondwet niet noodzakelijk in de wet nogmaals aan die uitzonderingen op de vorderingsbevoegdheid te refereren.

Evenwel wordt ook krachtens internationaal gewoonterecht een aantal immuniteiten erkend, die tot dusverre niet in voor Nederland geldende overeenkomsten zijn vastgelegd. Te denken valt daarbij aan de vrijstelling van vordering van de gebouwen der diplomatieke missies en van de woningen, alsmede de roerende goederen, der diplomatieke ambtenaren. Teneinde nu ook deze gewoonterechtelijke immuniteiten veilig te stellen werd in deze wet een artikel opgenomen, dat overeenkomt met art. 13 van de Wet A.B. en art. 8 van het W. v. Sr. Slechts in gevallen van dwingende noodzaak, indien op geen andere wijze in de behoeften van de vorderende Staat kan worden voorzien, is een inbreuk op bedoelde immuniteiten volkenrechtelijk gerechtvaardigd.

Indien *buitengewone omstandigheden* dit noodzakelijk maken, kan bij K.B. aan *alle* Ministers de bevoegdheid worden verleend in het belang van tot hun zorg behorende aangelegenheden ten behoeve van de Staat, andere lichamen of personen *het eigendomsrecht op of een recht tot gebruik van zaken te vorderen.* (art. 3)¹⁾

Het begrip „buitengewone omstandigheden”, dat niet langer gekoppeld is aan de begrippen oorlog of oorlogsgevaar, omvat alle omstandigheden, die van normaal te achten omstandigheden verschillen. Uiter-

¹⁾ De mogelijkheid van vordering in eigendom van *roerende goederen* is nodig, omdat bij bepaalde soorten goederen het normale gebruik tevens verbruik is, b.v. levensmiddelen, verfwaren, bouwmaterialen enz. Bij andere soorten goederen brengt normaal gebruik wel niet terstond verbruik mede, doch is de levensduur toch betrekkelijk gering, zodat voortzetting van het gebruik vrij snel tot algeheel verbruik leidt, zo b.v. textielgoederen. Verder zijn er soorten goederen, die in het algemeen in grotere partijen zullen worden gevorderd en waarbij de afzonderlijke eenheden van betrekkelijk geringe waarde zijn; de eenheden zullen na vordering worden verspreid naar gelang van de behoefte, zodat teruggave nauwelijks mogelijk lijkt, b.v. gereedschappen.

Wat betreft meer duurzame, betrekkelijk kostbare roerende goederen zou vordering in eigendom wellicht niet strikt nodig zijn b.v. hefkranen, draglines e.d. Het blijft echter de vraag, of de betrokkenen hier met vordering in gebruik meer gebaat zijn, daar deze goederen bij het voorziene intensieve gebruik vrij snel in waarde zullen dalen. Betrokkenen hebben overigens steeds de mogelijkheid van terugkoop, indien de overheid de goederen van de hand zou willen doen. (art. 19)

In geval de overheid de beschikking behoeft over *onroerend goed* kan dit zijn om dat goed zonder ingrijpende wijziging te gebruiken. Dan zal vordering in gebruik de voor de hand liggende figuur zijn. Het is echter ook mogelijk, dat de overheid het onroerend goed behoeft om daarop een gebouw of ander werk op te richten. In dit geval is het verkrijgen van de eigendom strikt noodzakelijk, daar de overheid toch niet kostbare werken kan doen uitvoeren op grond van een ander, die dan bovendien eigenaar van die werken zou worden. (art. 563, 762 B.W.)

De normale onteigeningsprocedure met voorlopige inbezitneming is aan te veel tijdrovende formaliteiten gebonden: dagvaarding voor het onteigeningsgeding, het geding tot benoeming van deskundigen, het verhoren van partijen door de te benoemen rechter-commissaris en de zekerheidstelling en daarna toekenning van het recht tot voorlopige inbezitneming door de rechter.

aard gaat het hier om van buiten komende omstandigheden; het van regeringswege afkondigen van de toestand van verhoogde waakzaamheid of van de burgerlijke uitzonderingstoestand¹⁾, is dus niet als een buitengewone omstandigheid te beschouwen. Wel zouden als zodanig kunnen worden aangemerkt de omstandigheden, die tot het afkondigen van de toestand van verhoogde waakzaamheid of de burgerlijke uitzonderingstoestand hebben aanleiding gegeven.

De in onderscheidene wetten verschillend geformuleerde omstandigheden, waarin een buitengewone rechtstoestand kan worden afgekondigd, drukken meer een gradueel dan een wezenlijk verschil uit. De formule „buitengewone omstandigheden” is de ruimste te achten; een formule als „oorlog” of „watersnood” zonder meer is uiteraard eng begrensd; daartussen liggen formules als „oorlog of oorlogsgevaar”, „oorlog, brand of watersnood”, „oorlog, oorlogsgevaar of andere daaraan verwante buitengewone omstandigheden”. Het ligt aan de aard der toe te kennen bevoegdheden, welke formulering wordt gekozen; bij zeer ver gaande bevoegdheden zal een zo eng mogelijke formule aanbeveling verdienen, bij minder ver gaande kan de formule ruimer zijn. In de op verschillende tijden tot stand gekomen wetten ontbreekt, achteraf gezien, uniformiteit in de formulering en ware wat meer uniformiteit gewenst.

Behalve voor de doeleinden van de volkshuishouding, de veiligheid van niet-militaire personen of lichamen en de landsverdediging kan behoefte bestaan aan de bevoegdheid bepaalde goederen terstond in bezit te nemen; b.v. ten behoeve van de hulpverlening bij grote rampen — ingeval van b.v. een watersnood, wanneer in een bepaald gebied bepaalde schaden ontstaan, zodat men in dat kader dus snel moet kunnen beschikken over maatregelen, die moeten worden genomen —, epidemieën e.d. en van de burgerlijke verdediging. Dit brengt mede, dat ook andere Ministers dan die van Economische Zaken, en die van Defensie over vorderingsbevoegdheid moeten beschikken. Het is wenselijk gebleken, dat óók ten behoeve van anderen dan de Staat kan worden gevorderd. Er kunnen zich omstandigheden voordoen, waarin b.v. vordering van industrieterreinen, fabrieksinstallaties of schoolgebouwen noodzakelijk is.

De voordracht tot verlening van vorderingsbevoegdheid zal worden gedaan door de Minister-President. Hierdoor komt tot uiting, dat het hier gaat om de constatering van buitengewone omstandigheden van ernstige aard, die zich over het gehele terrein van het regeringsbeleid uitstrekken. Het ligt dan ook in de aard der zaak, dat de vorderingsbevoegdheid steeds bij het K.B. aan alle Ministers wordt verleend.

Het hier bedoelde K.B. wordt in het Staatsblad geplaatst. Het treedt in werking zodra het aldus is bekend gemaakt; het kan ook terstond, nadat het op enigerlei door de Minister-President te bepalen wijze is bekend gemaakt, dus eventueel óók vóór de uitgifte van het betrokken Staatsblad in werking treden.

¹⁾ Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag. (Stb. 1952, 361).

Een andere waarborg voor de toepassingsmogelijkheid van de wet dan het vereiste, dat daarvoor een K.B. nodig is, is gelegen in het bepaalde dat, na het in werking treden van dat besluit, zo spoedig mogelijk aan de Staten-Generaal een ontwerp van wet wordt aangeboden, strekkende tot het doen voortduren van de verleende bevoegdheid tot een in dat ontwerp vermeld tijdstip. (art. 3, lid 4) In geval van intrekking of verwerping van het wetsontwerp, wordt het besluit terstond ingetrokken. Tevoren krachtens die bij K.B. verleende bevoegdheid gedane vorderingen blijven rechtsgeldig.

De vorderingsbevoegdheid maakt een zo v^{er} gaande ingreep in de rechten der burgers mogelijk, dat daarvan slechts gebruik dient te worden gemaakt, indien het algemeen belang beschikking over de betrokken zaken vereist en deze beschikking niet langs andere weg tijdig is te verkrijgen. Voorop gesteld zij, dat bij de toepassing van deze wet wordt getracht langs minnelijke weg tot een oplossing te komen, zodat vordering zoveel mogelijk beperkt blijft. ¹⁾

Een zo exorbitante bevoegdheid als die tot vordering moet in zo beperkt mogelijke omvang worden gehanteerd. Een mogelijkheid tot *delegatie* dier bevoegdheid aan andere organen, welke dan die bevoegdheid zouden kunnen hanteren naar eigen inzicht en onder eigen verantwoordelijkheid, achtte de wetgever ongewenst. De mogelijkheid van delegatie van deze bevoegdheid is dan ook *niet* in de wet opgenomen.

Het ligt evenwel voor de hand, dat de Ministers zich bij de hantering van de vorderingsbevoegdheid van de medewerking van andere personen zullen moeten bedienen.

Het is gewenst, dat in deze materie van zodanig mandaat ook naar buiten blijkt, zodat belanghebbenden zich van het werkelijk bestaan daarvan kunnen vergewissen. Daartoe worden machtigingen van een Minister om namens hem vorderingsbeschikkingen te ondertekenen, aan de gemachtigde uitgereikt, dan wel in de Staatscourant bekend gemaakt. (art. 4)

Alles wat de gemachtigden doen valt volledig onder de ministeriële verantwoordelijkheid. Dit betekent, dat die personen steeds „namens de Minister” handelen en altijd aan zijn aanwijzingen, óók voor het concrete geval, gebonden blijven. Bij delegatie ligt dit uiteraard anders.

Vorderingen door een andere Minister dan die van Economische Zaken mogen slechts in overeenstemming met deze geschieden. Dit beoogt coördinatie inzake de vorderingen door de verschillende Minis-

¹⁾ De Staatssecretaris van Economische Zaken verklaarde bij de behandeling van het wetsontwerp in de Eerste Kamer der Staten-Generaal op een vraag van het lid der Kamer, de heer Beernink, dat naar zijn meening erop kan worden vertrouwd, dat dit richtsnoer bij de toepassing der wet steeds zal worden in acht genomen.

Voorts zal bij elke vordering door de Regering worden overwogen, of niet voor de doeleinden van de overheid met vordering „in gebruik” kan worden volstaan, en dat tot vordering „in eigendom” slechts zal worden overgegaan, indien dit met het oog op de verwezenlijking van die doeleinden strikt noodzakelijk is, aldus de Staatssecretaris bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

ters. Hierdoor kan b.v. worden vermeden, dat verschillende Ministers tezelfder tijd een zelfde zaak vorderen. Om deze en dergelijke moeilijkheden te ontgaan is het wenselijk dat de coördinerende Minister van Economische Zaken steeds wordt ingeschakeld, ook in spoedeisende gevallen. Deze inschakeling behoeft niet tot belangrijk tijdverlies te leiden. (art. 5, lid 1)

De Minister van Economische Zaken, alvorens een beslissing over een voorgenomen vordering te nemen, vergewist zich zoveel mogelijk ervan, dat ook met de belangen, waarvan de behartiging tot de zorg van andere Ministers behoort, wordt rekening gehouden. Daartoe pleegt hij, alvorens een beslissing omtrent vorderingen te nemen, overleg met de Ministers, tot wier zorg belangen, die door de vordering worden geraakt, behoren. Met het afwegen van verschillende belangen kan evenwel meer tijd gemoeid zijn. In spoedeisende gevallen zal de tijd voor overleg meestal ontbreken; daarom kan dat overleg in die gevallen achterwege blijven. (art. 6, lid 2)

In geval een verschil van mening tussen de betrokken Ministers niet door overleg kan worden weggenomen, zal het uiteraard in de Ministerraad tot oplossing kunnen worden gebracht.

De medewerking van de Minister van Economische Zaken behoeft niet noodzakelijk bij elke vordering afzonderlijk te worden verleend; de wet laat ook de mogelijkheid open van medewerking ineens voor een categorie vorderingen. Overigens is de al of niet medewerking van de Minister van Economische Zaken voor de bij de vordering betrokkenen irrelevant.

De vordering is ónafhankelijk van een bepaalde persoon en heeft uitsluitend betrekking op een zaak.¹⁾ Daarom spreekt de wet in het geheel niet van „personen van wie gevorderd wordt”. De vordering betreft uitsluitend een bepaalde zaak en heeft tot effect, dat de Staat of een aangewezen derde op een bepaald tijdstip het eigendomsrecht op of een recht tot gebruik van die zaak verkrijgt. Wel kan — en dit zal uiteraard vaak gebeuren, al is het niet noodzakelijk — aan bepaalde natuurlijke personen of rechtspersonen in vorderingsbeschikkingen de verplichting worden opgelegd om, voor zover hun dat feitelijk en rechtens mogelijk is, op een daarbij aangegeven plaats en tijd aan de Staat of de derde, te wiens behoeve de vordering geschiedt, de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van het gevorderde recht te verschaffen. (art. 6) Zo zal dus de overgang der zaak op een derde de vordering niet teniet doen, al zal de eventueel op de eigenaar gelegde verplichting niet meer kunnen worden nagekomen.

In beschikkingen tot vordering van een recht tot gebruik van een zaak wordt de inhoud van dat recht omschreven. (art. 7) De uitdruk-

¹⁾ Het kan voorkomen, dat de persoon, bij wie de gevorderde zaak wordt aangetroffen, eigenlijk volstrekt niet bevoegd is die zaak af te geven; het kan b.v. zijn de chauffeur van een vrachtauto, de boerenknecht, die een stuk land bewerkt, de vrachtrijder, die goederen bezorgt. Ook kan het zijn, dat in het geheel geen persoon wordt aangetroffen b.v. bij een onbeheerde auto, een leegstaand gebouw.

king „recht tot gebruik” is ónbepaald. Zij omvat in beginsel het recht tot alle vormen van gebruik, waarbij de zaak als zodanig blijft bestaan. Dit neemt niet weg, dat in vele gevallen met een minder ver gaand recht kan worden volstaan. Daarom bepaalt art. 7, dat bij de vordering een omschrijving van het recht tot gebruik moet worden gegeven. Zo zou b.v. bij de vordering van het gebruik van een huis het recht kunnen worden beperkt tot het gebruik als huurder, al zijn natuurlijk ook andere, ruimere of engere omschrijvingen mogelijk.

Voor het mandaat tot vordering schrijft art. 8 een zekere vorm voor. Zo moet de vorderingsbeschikking van het gegeven mandaat melding maken. Het voorschrift, dat ook de naam en de functie van de ondertekenaar van de vorderingsbeschikking moeten worden vermeld, beoogt te voorkomen, dat deze, door een onleesbare handtekening, voor de betrokkene onbekend blijft. (art. 4, 8) Het niet in acht nemen hiervan brengt nietigheid van de beschikking mede, indien op deze nietigheid binnen één maand, nadat de vordering is gedaan, een beroep wordt gedaan. In geval roerende zaken zijn gevorderd, die inmiddels zijn teniet gegaan, zal een beroep op de nietigheid van de vorderingsbeschikking tot schadevergoeding moeten leiden. Beroep op nietigheid van de vorderingsbeschikking kan niet worden gedaan door de Staat of door degene, te wiens behoeve de vordering is geschied.

Al werkt een vordering in beginsel uit zichzelf, zonder medewerking van bepaalde personen, tóch zijn er niettemin verscheidene redenen, waarom een vorderingsbeschikking ter kennis van bepaalde personen moet worden gebracht. Allereerst moeten de bekende rechthebbenden op de zaak op de hoogte worden gesteld van wat er met die zaak gaat gebeuren, t.w. de eigenaar, de zakelijk gerechtigde, de pachter, de huurder, de huurkoper, degene die executoriaal beslag heeft gelegd en — zo de zaak tot zekerheid in eigendom is overgedragen — de houder van de zaak, voor zover zij bekend zijn. Op de tweede plaats dient ook degene, te wiens behoeve wordt gevorderd, mededeling van de vordering te krijgen. Verder dient de werking van een krachtens art. 6 opgelegde verplichting (de verschaffing van de feitelijke mogelijkheid van het gevorderde recht) te worden verzekerd.

Wanneer dan vervolgens tot effectuering der vordering wordt overgegaan, dat wil zeggen tot feitelijke inbezitneming, dient ook een exemplaar der vorderingsbeschikking te worden verstrekt aan degene, in wiens feitelijke macht de zaak wordt aangetroffen, indien deze niet reeds uit hoofde van het voorgaande een dergelijk exemplaar krijgt.

Tenslotte dient b.v. met het oog op onbeheerd aangetroffen zaken, verstrekking van een exemplaar der vorderingsbeschikking aan de burgemeester der gemeente, waarin de zaak wordt aangetroffen, te geschieden. Dit vergemakkelijkt het voor de rechthebbenden te achterhalen, wat er met hun zaak is gebeurd. (art. 6, 9, lid 1)

In het geval, dat een vordering betrekking heeft op tot een zelfde groep behorende zaken, die bij verscheidene personen aanwezig zijn, kan het omslachtig zijn aan ieder der bekende en nog niet bekende betrokkenen afzonderlijk een exemplaar van de vorderingsbeschikking

te moeten verstrekken. Eenvoudigheidshalve kan de vordering dan geschieden bij één beschikking, die ook op andere wijze dan door verstrekking van een exemplaar daarvan, door *een algemene bekendmaking* b.v. door middel van pers of radio, ter kennis van de betrokkenen kan worden gebracht. Hierbij moet dan echter tevens zo spoedig mogelijk bekendmaking in de Staatscourant plaatshebben. (art. 9, lid 2)

Een regeling is opgenomen die ingrijpen van degene, die de vordering heeft gedaan, mogelijk maakt, teneinde tot uitvoering van zijn vorderingsbeschikking te geraken. De Minister, die de vordering heeft gedaan, kan aan degene, te wiens behoefte zij is geschied, het verschaffen van de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van het gevorderde recht doen bewerkstelligen en opdragen aan daartoe schriftelijk door hem aangewezen personen. Deze hebben te allen tijde toegang tot alle plaatsen, waarvan betreding naar hun redelijk oordeel voor de vervulling van hun taak nodig is. Zo nodig verschaffen zij zich toegang met behulp van de sterke arm. In woningen treden zij tegen de wil van de bewoner niet binnen dan krachtens een bijzondere last van de Minister, die de vordering heeft gedaan. (art. 10; Gr.w. art. 172) Allen die daarbij, d.i. ter uitvoering van deze wet, betrokken zijn of zijn geweest, zijn verplicht tot geheimhouding van al hetgeen hun in hun hoedanigheid is bekend geworden, voor zover zij niet in die hoedanigheid tot mededeling daarvan bevoegd of verplicht zijn. (art. 34)

Het *tijdstip*, waarop het eigendomsrecht op een zaak ingevolge een vordering overgaat, zal in het algemeen het tijdstip zijn, waarop hij, te wiens behoefte gevorderd is, in staat wordt gesteld dat recht feitelijk uit te oefenen. Met het oog op het geval, dat hij deze mogelijkheid reeds bezit, zal echter de vorderingsbeschikking steeds een tijdstip hebben te bepalen, waarop de overgang van het eigendomsrecht dan plaats heeft.

De in art. 60 van de Onteigeningswet (Stb. 1851, 125) bedoelde lasten en belastingen, waarmede de zaak is bezwaard, gaan bij de eigendoms-overgang over op degene, te wiens behoefte de vordering is geschied. Anders dan in de vervallen en ingetrokken regelingen is de mogelijkheid thans geopend, dat ook andere zakelijke rechten dan erfdiensbaarheden op de zaak gevestigd blijven. Overigens gaat de eigendom vrij van alle op de zaak rustende lasten en rechten over, tenzij in de vorderingsbeschikking anders is bepaald. (art. 11)

In geval een recht tot gebruik van een zaak is gevorderd, ontstaat dit recht voor degene, te wiens behoefte de vordering is geschied, op het tijdstip, waarop hij de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van dat recht verkrijgt, of, zo hij deze reeds heeft, op het voor dat geval in de vorderingsbeschikking te bepalen tijdstip. (art. 12)

Van de overgang van het eigendomsrecht of het ontstaan van een recht tot gebruik, maakt de Minister, die de vordering heeft gedaan, zo spoedig mogelijk een *bewijsstuk* op, dat verwijst naar de vorderingsbeschikking en dat gegevens bevat voor het bijhouden van het betrokken openbare register. Een exemplaar daarvan wordt zo spoedig mogelijk verstrekt aan ieder dergenen, aan wie een exemplaar van de vorde-

ringsbeschikking is verstrekt, teneinde hen daardoor van het verloop der zaak in kennis te stellen. (art. 4, 9, 13)¹⁾

Voor de overgang van het eigendomsrecht op een gevorderd goed is overschrijving in de openbare registers *niet vereist*. (art. 11) De eigendomsovergang zal dus niet aanstonds uit de registers blijken. Dit ongerief kan in buitengewone omstandigheden niet worden vermeden; het zou in vele gevallen niet verantwoord zijn de effectuering van de vordering tot na de overschrijving in de registers op te schorten. Het is echter wenselijk, dat de hier bedoelde registers zo goed mogelijk worden bijgehouden en dus de als gevolg van de hier bedoelde vordering geschiede eigendomsovergang eveneens uit die registers blijkt. Met het oog hierop geeft art. 14 voorschriften in het belang van het bijhouden van die registers: toezenden van een exemplaar van de vorderingsbeschikking en van het bewijsstuk aan de bewaarder van het betrokken openbare register, die de wijzigingen aanbrengt in het register.

Degene, te wiens behoefte de vordering is geschied, is gehouden de eigenaar, de zakelijk gerechtigde, de pachter, de huurder, de huurkoper, degene, die executoriaal beslag heeft gelegd en — zo de zaak tot zekerheid in eigendom is overgedragen — de houder van de zaak, voor zover zij schade lijden, *schadeloos te stellen*.²⁾ Deze hebben een eigen recht tegenover degene, te wiens behoefte gevorderd is.

De aanspraak van de eigenaar ener tot zekerheid in eigendom overgedragen zaak, van de pand- of hypotheekhouder en van de beslaglegger, wordt, voor zover mogelijk en bij gedeeltelijke vordering in evenredigheid daarmede, uit de aan de houder, onderscheidenlijk de eigenaar der zaak toegekende schadeloosstelling voldaan. (art. 15, lid 1; v.g.l. art. 165 Gr.w.)

De schadeloosstelling wordt, in geval het eigendomsrecht op een ónroerende zaak is gevorderd, vastgesteld overeenkomstig de procedure, voor zover mogelijk, van de art. 40-49 van de Ontheigeningswet, (welke

¹⁾ De Staatssecretaris van Economische Zaken zegde bij de behandeling van het wetsontwerp in de Eerste Kamer der Staten-Generaal toe te zullen bevorderen, dat bij het afgeven van een last tot het binnentreden van een woning tegen de wil van de bewoner — hetgeen bij deze wet altijd een *bijzondere*, voor één geval geldende last zal moeten zijn — aan de betrokken ambtenaar wordt opgedragen een afschrift van het op te maken proces-verbaal aan de betrokken burgemeester te doen toekomen ter inlichting van deze omtrent wat er in zijn gemeente gebeurt.

²⁾ Het ware onbillijk degene, die zodanig beslag heeft gelegd, of de houder van een tot zekerheid in eigendom overgedragen zaak, een recht op schadeloosstelling te onthouden.

De houder van een zekerheidsrecht op een zaak bij vordering, zou, anders dan bij ontheigening, geen voldoende mogelijkheid hebben zich door tussenkomst in de schadeprocedure veilig te stellen.

De hypotheekhouder mocht bij de toepassing van de vorderingsbevoegdheid, niet met het risico belast worden, dat de eigenaar, na de schadeloosstelling te hebben ontvangen, insolvent werd.

Daarom is bepaald, dat de schadeloosstelling van hypotheekhouders geschiedt door voldoening van hun aanspraak, voor zover mogelijk. Een overeenkomstige regeling geldt voor de andere rechtsfiguren: beslaglegging, eigendomsoverdracht tot zekerheid en **pandgeving**.

artikelen prijsbepalende factoren omvatten); de beslissing is verder geheel overgelaten aan de rechter (,die zich door deskundigen pleegt te doen voorlichten).¹⁾

Voor de gevallen van vordering van het eigendomsrecht op een róerende zaak kon met de overeenkomstige van toepassingverklaring van genoemde wetsartikelen evenwel niet worden volstaan, omdat die artikelen voornamelijk op de onteigening van ónroerende zaken betrekking hebben. Aanvullende regelen tot vaststelling van de schadeloosstelling hiervan worden gegeven bij A.M.v.B. Voor de gevallen van vordering van een recht tot gebruik van een zaak zullen overeenkomstige regelen voor de vaststelling van de schadeloosstelling bij A.M.v.B. worden gegeven. (art. 15, lid 2)

De Staat is voor de betaling van de schadeloosstelling méde aansprakelijk. (art. 15, lid 3)

Het bedrag van de aan iedere rechthebbende te betalen schadeloosstelling wordt, zo mogelijk, in onderling overleg vastgesteld, waarvan een bewijsstuk wordt opgemaakt. (art. 16)

De vaststelling van het bedrag van de schadeloosstelling, te betalen aan rechthebbenden met wie daarover géén overeenstemming is bereikt of aan rechthebbenden, die niet aan het overleg hebben deelgenomen, is opgedragen aan de arrondissementsrechtbank, binnen wier rechtsgebied het betrokken onroerend goed is gelegen, indien het betreft vordering van het eigendomsrecht op een ónroerende zaak, al dan niet tezamen met andere zich daarop bevindende of daarbij behorende zaken. De rechtbank heeft daarmede uit hoofde van de toepassing der Onteigeningswet ervaring.

In andere gevallen is daarmede de kantonrechter belast, binnen wiens rechtsgebied het betrokken onroerend goed is gelegen, dan wel het roerend goed is aangetroffen. (art. 17)²⁾

De vaststelling van het bedrag der schadeloosstelling door de rechter geschiedt *op verzoek* van de rechthebbende, of van degene, te wiens behoefte de vordering is geschied of van de Minister, die de vordering heeft gedaan.

Het geding tot vaststelling van de schadeloosstelling wordt door de verzoeker aanhangig gemaakt door een in drievoud ingediend verzoek-

¹⁾ Voor de schadeloosstelling van een huurder van een bedrijfspand wegens vordering in eigendom van een gebouwd onroerend goed, hetwelk door een huurder voor de uitoefening van een bedrijf gebezigd wordt, geldt de regeling vervat in art. 1, lid 7, van de wet van 8 december 1961 (Stb. 425).

²⁾ Art. 17, eerste lid, onder a houdt rekening zowel met het geval, dat een onroerend goed zelf voorwerp van een vordering in eigendom is, als met het geval, dat een dergelijk goed betrokken is bij een onroerende zaak, die voorwerp van zodanige vordering is. (art. 564 B.W.)

Art. 17, tweede lid, wijst de bevoegde rechter aan voor de gevallen, waarin een onroerend goed in het rechtsgebied van meer dan één arrondissementsrechtbank of kantongerecht is gelegen. (V.g.l. art. 98, tweede lid, j° art. 126, negende lid W.B.Rv.)

Het overlaten van de keuze van de rechter aan de meest gereede partij houdt verband met art. 18, eerste lid, krachtens hetwelk vaststelling van de schadeloosstelling kan worden verzocht door ieder der bij een rechtsvordering betrokken partijen. (art. 17, lid 3)

schrift bij de betrokken rechter. Tegen het vonnis van de betrokken rechter is uitsluitend beroep in cassatie toegelaten. (art. 18)

Bij vordering in eigendom zal *teruggave* in verband met de doeleinden, met het oog waarop de vordering is geschied, in het algemeen ónmogelijk zijn. Slechts wanneer die doeleinden achteraf blijken niet te worden verwezenlijkt, zal men aan teruggave kunnen denken. In verband daarmee beperkt de wet de mogelijkheid tot het terugkopen der zaak tot het geval van vervreemding binnen betrekkelijk korte tijd. Degene, die als gevolg van een vordering het eigendomsrecht op een zaak heeft verkregen, mag die zaak, zo zij ónroerend is, binnen tien, en zo zij roerend is, binnen drie jaren daarna niet vervreemden, alvórens haar aan degene, die als gevolg van de vordering het eigendomsrecht heeft verloren, te koop te hebben aangeboden tegen een prijs te bepalen in onderling overleg, dan wel bij gebreke van overeenstemming door de rechter, die in geval van vordering van de zaak bij gebreke van overeenstemming over het bedrag der schadeloosstelling, tot vaststelling daarvan bevoegd zou zijn. Niet-naleving van deze bepaling zal een onrechtmatige daad in de zin van art. 1401 B.W. opleveren, en dus degene, die de zaak in strijd daarmee heeft vervreemd, tot schadevergoeding jegens hem, aan wie hij de zaak eerst te koop had moeten aanbieden, verplichten. Ten behoeve van de rechtszekerheid, met name in het belang van derden-verkrijgenden, is echter bepaald, dat de rechtsgeldigheid van in strijd daarmee gesloten vervreemdingsovereenkomsten in alle gevallen gehandhaafd blijft. Art 1, 17, 19)

Een *recht tot gebruik*, dat door vordering was verkregen, *eindigt* uiteraard door het verstrijken van de termijn, waaraan de duur van het recht is gebonden. Voor de gevallen, dat geen zodanige termijn is gesteld, wordt aan de betrokken Minister de bevoegdheid verleend tot het beëindigen van het recht met een termijn van zes maanden. Voorts kan de Minister, die het rechtstreeks aangaat, (ook al is het door de vordering gediende belang inmiddels tot het ressort van een andere Minister, dan die de vordering heeft gedaan, komen te behoren) zowel in deze laatste gevallen als in de gevallen, dat de duur van het recht aan een termijn is gebonden, het recht tot gebruik onmiddellijk beëindigen, indien degene, voor wie het recht is ontstaan, en de eigenaar van de zaak daartegen geen bezwaar hebben. (art. 20)

Indien de aan een Minister verleende bevoegdheid tot het vorderen van een recht tot gebruik van zaken komt te vervallen, — het ligt voor de hand, dat die bevoegdheid wordt beëindigd, zodra moet worden aangenomen, dat de buitengewone omstandigheden hebben opgehouden te bestaan — dienen de gebruiksrechten, verkregen als gevolg van op grond van die bevoegdheid gedane vorderingen, eveneens een einde te nemen. De zaken, waarop die vorderingen betrekking hadden, zullen dus moeten worden teruggegeven. Rekening houdend met de belangen van de betrokkenen is een termijn van zes maanden, na het vervallen van de vorderingsbevoegdheid, toegestaan. Uiteraard zal die termijn niet kunnen gelden in de gevallen, waarin de duur van het recht tot gebruik was gebonden aan een eerder verstrijkende termijn of waar-

in het recht wordt beëindigd, indien degene voor wie het recht is ontstaan en de eigenaar van de zaak dat onmiddellijk beëindigen. (art. 20, 21, 23)

Vorderingen in normale omstandigheden in het belang van de militaire verdediging en die in het belang van de bescherming der bevolking. Ingevolge de art. 23-27 kan — zolang niet een krachtens art. 3, eerste lid, vastgesteld besluit in werking is, — in omstandigheden, die op enigerlei wijze met oorlogsgevaar verband houden, zónder dat dus buitengewone omstandigheden aanwezig moeten zijn, door de Kroon, gehoord de Raad van State, aan de Minister van Defensie in het belang van de militaire verdediging en aan de Minister van Binnenlandse Zaken, in het belang van de bescherming der bevolking de bevoegdheid worden verleend ten behoeve van de Staat of van andere met de behartiging van openbare belangen belaste lichamen het eigendomsrecht op of een recht tot gebruik van één of meer bij dat besluit aangewezen, dus bepaalde, ónroerende goederen te vorderen.¹⁾ Hierdoor is het mogelijk, — wanneer minnelijke verkrijging van het eigendomsrecht of het recht tot gebruik van een ónroerend goed is mislukt — dat de betrokken Minister *op korte termijn* beschikt over een bepaald ónroerend goed om daar dan bepaalde voorzieningen te treffen ten aanzien van b.v. de opslag of opstelling van nieuwe strijdmiddelen of het uitvoeren van bouwwerken, die daarvoor nodig zijn. Met de snelle ontwikkelingen, die op dit gebied zich voordoen, is het niet mogelijk dat hier met de normale Onteigeningswet voldoende maatregelen kunnen worden getroffen. Deze wet vergt in haar toepassing steeds een lange termijn voordat men over het ónroerend goed de beschikking kan krijgen. Ook de voorlopige inbezitneming van een ónroerend goed krachtens de Onteigeningswet vraagt veel tijd. (art. 54a, 76a Onteig. wet)

Deze bevoegdheden van de Minister van Defensie en van de Minister van Binnenlandse Zaken zijn met *waarborgen* voor de getroffen burger omkleed:

De voordracht tot vaststelling van een besluit door de Kroon wordt gedaan door de Minister van Defensie of de Minister van Binnenlandse Zaken, wie het aangaat, tezamen met de Minister van Economische Zaken met wie een zekere overeenstemming moet zijn. De Minister van Economische Zaken pleegt, alvorens de voordracht mede te ondertekenen, overleg met de Ministers, tot wier zorg de belangen, die door de vordering kunnen worden geraakt, behoren. De Minister van Economische Zaken moet men zien als de behartiger van de belangen van degenen van wie gevorderd wordt, en als degene, die de vorderingen op haar economische merites toetst. Deze overtuigt zich, dat geen bezwaren van enige omvang van planologische, land- en bosbouwkundige,

¹⁾ Er is een duidelijk onderscheid tussen de vorderingsbevoegdheid, die in art. 3 is neergelegd en die betrekking kan hebben op algemeen geldende buitengewone omstandigheden, en de vorderingsbevoegdheid van art. 23, waarbij verband met de militaire verdediging of de bescherming der bevolking aanwezig moet zijn.

recreatieve of andere aard aanwezig zijn. Opgemerkt zij overigens, dat reeds het uitkiezen van de nodige grond geschiedt in overleg met de provinciale planologische dienst, de betrokken houtvester van het Staatsbosbeheer en een door de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening met de behandeling van militaire aangelegenheden belaste ambtenaar en voorts ook met die instantie, waarvan de provinciale planologische dienst heeft medegedeeld, dat zij belangen heeft bij de grond, waarop de keuze is gevallen.

De voordracht wordt niet gedaan dan nadat gebleken is, dat de nodige beschikking (het eigendomsrecht of het recht tot gebruik) over het onroerend goed *niet of niet tijdig* bij minnelijke overeenkomst verkregen kan worden. Verder wordt alvorens het besluit wordt genomen de Raad van State gehoord.

De bevoegdheid van de Minister van Defensie in het belang van de militaire verdediging en van de Minister van Binnenlandse Zaken in het belang van de bescherming der bevolking één of meer door de Kroon, gehoord de Raad van State, aangewezen goederen te vorderen, vervalt één maand na het in werking treden van het besluit, waarbij zij is verleend. Het dient nl. uitgesloten te zijn, dat van een krachtens art. 23, lid 1, verleende bevoegdheid tot vorderen nog geruime tijd na de verlening gebruik zou kunnen worden gemaakt.

De vorderingsbeschikking vermeldt het besluit, waarbij de bevoegdheid tot het doen der vordering is verleend. De bepalingen over vorderingen in buitengewone omstandigheden: het ondertekenen van vorderingsbeschikkingen namens de Minister, wie het aangaat, de omschrijving van de inhoud van het recht in geval van vordering van een recht tot gebruik van een zaak, de vermelding van de naam en functie van de ondertekenaar van de vorderingsbeschikking door de gemachtigde, het verstrekken van een exemplaar van de vorderingsbeschikking aan de eigenaar, de zakelijk gerechtigde, de pachter, de huurder, de huurkoper, degene, die executoriaal beslag heeft gelegd en — zo de zaak tot zekerheid in eigendom is overgedragen — de houder van de zaak, de toezending van een afschrift van de vorderingsbeschikking, die niet door de Minister van Economische Zaken zijn vastgesteld, aan deze, de schadeloosstelling en het feitelijk in de mogelijkheid stellen van de eigenaar van de zaak tot uitoefening van het recht bij het eindigen en het recht tot gebruik van een zaak, zijn van toepassing in geval van vordering krachtens art. 23 alsmede de geheimhoudingsplicht krachtens art. 34.

Vorderingen krachtens art. 23 vereisen niet een zó grote spoed als vorderingen in buitengewone omstandigheden. Op deze grond zijn in de art. 24-27¹⁾ enkele afwijkende bepalingen opgenomen van die welke gelden voor vorderingen in buitengewone omstandigheden krachtens art. 3. Deze *afwijkende* bepalingen zijn:

1. In vorderingsbeschikkingen kan aan daarbij aangewezen personen de verplichting worden opgelegd, om, voor zover hun dat feitelijk en

¹⁾ De art. 28 en 30 zijn bij de Tweede Nota van Wijzigingen vervallen, terwijl een nieuw art. 32 a is opgenomen, *zónder* dat de artikelen daarna opnieuw zijn genummerd.

rechtens mogelijk is, op het tijdstip, waarop het gevorderde recht op het goed zal overgaan of ontstaan, aan degene, te wiens behoefte de vordering geschiedt, de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van dat recht te verschaffen. (art. 24);

2. In geval het eigendomsrecht op een onroerend goed is gevorderd, (, aangeduid door middel van zijn kadastrale kenmerken,) doet de Minister die de vordering heeft gedaan, de beschikking zo spoedig mogelijk overschrijven ten hypotheekkantore. Door de overschrijving van de beschikking gaat het eigendomsrecht op het goed over op degene, te wiens behoefte de vordering is geschiedt, vrij van alle op de zaak rustende lasten en rechten, tenzij in de vorderingsbeschikking anders is bepaald, behoudens dat de dijk- en soortgelijke lasten en alle belastingen, waarmede de zaak bezwaard is of die daarvan worden betaald bij de eigendomsovergang mee overgaan op degene te wiens behoefte de vordering is geschied. (art. 25; B.W. art. 1219, lid 1, 1231, tweede lid, onder 4°; W.v.B.Rv. art. 504, derde lid)

3. In geval een recht tot gebruik van een onroerend goed is gevorderd, ontstaat dit recht voor degene, te wiens behoefte de vordering is geschied, op het daarvoor in de vorderingsbeschikking te bepalen tijdstip. (art. 26);

4. De Minister, die de vordering heeft gedaan, kan, zodra het gevorderde recht is overgegaan of ontstaan, aan degene, te wiens behoefte de vordering is geschiedt, de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van dat recht verschaffen. Daartoe kan hij het uitoefenen van deze bevoegdheid opdragen aan daartoe schriftelijk door hem aangewezen personen. Deze hebben te allen tijde toegang tot alle plaatsen, waarvan betreding naar hun redelijk oordeel voor de vervulling van hun taak nodig is; z.n. verschaffen zij zich die toegang met behulp van de sterke arm. Voor het treden in woningen tegen de wil van de bewoner behoeven zij een bijzondere last van de Minister, die de vordering heeft gedaan. (art. 27, 10)

Bevoegdheden van Ministers e.a. ter uitvoering van vorderingen. De Ministers, aan wie krachtens art. 3 of art. 23 vorderingsbevoegdheid is verleend, kunnen van een ieder inlichtingen en inzage van boeken en bescheiden verlangen, voor zover zij die voor een goede uitvoering van deze wet nodig achten, b.v. om te weten te komen, hoeveel zaken van een bepaalde soort bij iemand aanwezig zijn, teneinde op grond van de verkregen gegevens dan het aantal dier zaken te kunnen bepalen, dat van ieder der personen, tot wie de vordering zich richt, zal worden gevorderd, waardoor een billijke verdeling der lasten kan worden bereikt, of om bepaalde feiten te verifiëren, b.v. als degene, van wie gevorderd wordt, de aanwezigheid van de betrokken zaak of zaken ontkent.

Zij kunnen zulks opdragen aan daartoe schriftelijk door hen aangewezen personen, op wie de verplichting rust tot geheimhouding van al hetgeen hun in hun hoedanigheid is bekend geworden. (art. 34) Deze hebben te allen tijde toegang tot alle plaatsen, waarvan de betreding

naar hun redelijk oordeel voor de vervulling van hun taak nodig is; z.n. kunnen zij zich daartoe, alsmede tot inzage van boeken en bescheiden, toegang verschaffen met behulp van de sterke arm. Voor het binnentreden van woningen tegen de wil van de bewoner is een bijzondere last vereist van de Minister, wie het rechtstreeks aangaat. Van dat binnentreden maken zij binnen tweemaal vierentwintig uur proces-verbaal op, waarin wordt melding gemaakt van het tijdstip van het binnentreden en van het daarmede beoogde doel. Zij die uit hoofde van hun stand, beroep of ambt tot geheimhouding verplicht zijn, kunnen zich verschonen van het geven van inlichtingen, doch uitsluitend voor zover betreft hetgeen hun in hun hoedanigheid is toevertrouwd. Zij kunnen voorts de inzage weigeren van boeken en bescheiden, voor zover hun plicht tot geheimhouding zich daartoe uitstrekt. (art. 29)

In het algemeen zal het interdepartementale overleg moeten voorkomen, dat een burger met twee tegenstrijdige vorderingsbeschikkingen tegelijk te maken krijgt. Voor het geval, dat het voldoen aan een bij of krachtens deze wet opgelegde verplichting zou medebrengen, dat aan een bij of krachtens deze of een andere wet in het belang van de militaire verdediging of van de bescherming der bevolking opgelegde verplichting, niet kan worden voldaan, is eerstbedoelde verplichting opgeheven. In geval van strijd tussen een opgelegde wettelijke verplichting in het belang van de bescherming der bevolking en een opgelegde wettelijke verplichting in het belang van de militaire verdediging is eerstbedoelde verplichting opgeheven. (art. 31)

Strafbepalingen. Het niet voldoen aan een der krachtens deze wet in vorderingsbeschikkingen opgelegde verplichtingen: om de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van het gevorderde recht te verschaffen, om degene, te wiens behoeve de vordering is geschied de feitelijke mogelijkheid tot uitoefening van het gevorderde recht op een onroerend goed te verschaffen, om de eigenaar van de zaak waarvan het gebruik is geëindigd de feitelijke mogelijkheid van de uitoefening van dat recht te verschaffen, alsmede het bewerken, dat aan zodanige verplichtingen niet wordt voldaan, is strafbaar gesteld; indien opzettelijk gepleegd als misdrijf en indien aan schuld te wijten als overtreding; b.v. het verkopen van een zaak, waarvan de eigendom of een recht tot gebruik is gevorderd. Het niet of niet volledig of naar waarheid verstrekken van inlichtingen of het niet inzage verlenen van boeken, enz. is strafbaar gesteld als overtreding. (art. 32) Indien deze feiten gepleegd worden door of vanwege een rechtspersoon, wordt de strafvervolging ingesteld en worden de straffen uitgesproken, hetzij tegen die rechtspersoon, hetzij tegen degenen, die de opdracht heeft gegeven tot het verboden handelen of nalaten, hetzij tegen beiden. (art. 32a)

Schending van enig geheim door iemand, die betrokken is geweest bij de uitvoering van deze wet, is strafbaar als misdrijf. Indien dit feit tegen een bepaalde persoon is gepleegd, wordt slechts vervolgd op diens klachte. (art. 34)

Met de opsporing van deze feiten zijn, behalve de bij of krachtens

art. 141 W.v.Sv. aangewezen ambtenaren, belast de door de Minister van Justitie in overeenstemming met andere Ministers, wie het aangaat, daartoe aangewezen ambtenaren; de aanwijzing van deze ambtenaren wordt in de Staatscourant bekend gemaakt. (art. 33)

* *

Speciale vorderingsregelingen.

De bemoeiingen, waartoe de overheid in buitengewone omstandigheden moet overgaan, zijn zó gevarieerd, dat zij een veelheid van bevoegdheden eisen. Alleen indien de regering hierover de beschikking heeft, kan aan de in zodanige omstandigheden ontstane moeilijkheden het hoofd worden geboden. Zo ontstonden in de loop der jaren een aantal specifieke vorderingswetten en -wetsontwerpen ten aanzien van bepaalde, specifieke objecten, waarin de mogelijkheid wordt geopend door een formeel besluit — in het algemeen een Koninklijk besluit — een buitengewone rechtstoestand te scheppen, waarin bepaalde overheidsorganen ten opzichte van de burgers bijzondere bevoegdheden hebben. In die specifieke gevallen maakt het vorderen deel uit van een meer uitgebreid complex van maatregelen, die nodig zullen zijn om aan de buitengewone omstandigheden, waarom het daar gaat, het hoofd te bieden.

Bedoelde bevoegdheden zijn in het hierna volgend overzicht globaal weergegeven:

1. *Spoorwegwet* (Stb. 1875, 67); art. 50 kent de bevoegdheid tot het gebruik van spoorwegen en spoorwegmaterieel te vorderen toe aan legerbevelhebbers, terwijl een A.M.v.B., welke krachtens art. 51 van genoemde wet is vastgesteld, een regeling bevat omtrent de aanwending van spoorwegen en spoorwegmaterieel in geval van vordering.
2. *Wet bescherming bevolking* (Stb. 1952, 404). Wanneer bij K.B. is gelast de bescherming van de bevolking in staat van paraatheid te brengen, kan de burgemeester voor de organisatie der Bescherming Burgerbevolking gebouwen en voor het personeel daarvan woonruimte of onderbrenging vorderen.
3. *Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag* (Stb. 1952, 361). Wanneer bij K.B. de toestand van verhoogde waakzaamheid of de burgerlijke uitzonderingstoestand is ingesteld, kunnen de Minister van Binnenlandse Zaken, de Commissaris der Koningin en de Burgemeester het verblijf in de open lucht beperken en personen uit gebieden doen verwijderen. Bij de burgerlijke uitzonderingstoestand kan voorts de Minister van Binnenlandse Zaken de drukpers- en postvrijheid beperken en personen doen interneren en kan de Burgemeester vergaderingen en optochten beperken, personen doen fouilleren en woningen doen betreden.
4. *Distributiewet* (Stb. 1939, 633). Wanneer bij K.B. bepaalde artikelen dezer wet in werking zijn gesteld, kunnen de Ministers van Economische Zaken en van Landbouw en Visserij distributiemaatregelen vaststellen.
5. *Luchtvaartwet* (Stb. 1958, 47). Wanneer dit bij K.B. noodzake-

lijk is verklaard, kan de Minister van Defensie in overeenstemming met de Minister van Verkeer en Waterstaat vliegtuigen en vliegvelden vorderen en aan personen, die een vliegbrevet bezitten of bij de luchtvaart werkzaam zijn, opdrachten geven.

6. *Inkwartieringswet* (Stb. 1953, 305). Ingevolge deze wet kan overeenkomstig het bepaalde in het Inkwartieringsbesluit en de Inkwartieringsbeschikking door vordering worden voorzien in de behoeften van inkwartiering, onderhoud transporten en leverantiën van de krijgsmacht en van de strijdkrachten van de met het Koninkrijk verbonden mogendheden, resp. in tijd van vrede en in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, alsmede de voorbereiding van die voorziening.

7. *Zeeschepenvorderingswet* (Stb. 1939, 635). Deze wet opent de mogelijkheid zeeschepen te vorderen ten behoeve van de defensie en met het oog op de voedselvoorziening in oorlogstijd.

8. *Ontwerp-Oorlogswet*. Wanneer bij K.B. de staat van oorlog of de staat van beleg is ingesteld, kan het militair gezag goederen vorderen, het verblijf in de open lucht beperken, de toegang tot gebieden beperken, beschikken over telefoon, telegraaf, telex en radio, alsmede aan niet-militairen opdrachten geven. Bij de staat van beleg kan het militair gezag bovendien de drukpers- en postvrijheid beperken, gebieden doen ontruimen, niet-militairen ten behoeve van de krijgsmacht oproepen, personen doen interneren, woningen doen betreden, het houden van vergaderingen en optochten beperken.

9. *Ontwerp-Vervoerswet*. Wanneer bij K.B. een bepaald hoofdstuk dezer wet in werking is gesteld, kan de Minister van Verkeer en Waterstaat het vervoer beperken en vervoermiddelen vorderen.

10. *Ontwerp-Noodwet Voedselvoorziening*. De Kroon, c.q. de Minister van Landbouw en Visserij, kan in buitengewone omstandigheden de art. 6-14 voor het gehele land of een deel daarvan in werking stellen; ingevolge deze bepalingen kan genoemde Minister regelen stellen ter verzekering van de voedselvoorziening.

De *Vorderingswet 1962* is dus niet te beschouwen als een codificatie¹⁾ van alle aan de centrale overheid verleende of te verlenen vorderingsbevoegdheden, doch eerder als een *algemene vorderingsregeling*, waarnaast enige speciale vorderingsregelingen gelden. Wel ligt aan de *Vorderingswet 1962* de gedachte ten grondslag dat, wanneer op enig speciaal terrein een vorderingsbevoegdheid nodig wordt geacht, eerst zal worden nagegaan, of met hantering dezer vorderingswet zal kunnen worden volstaan.

A. F. S.

¹⁾ Zie ook „De handhaving van de uitwendige veiligheid van de Staat” door Mr. Dr. W. Kasten, blz. 161, Hoofdstuk V: Een beschouwing over een mogelijke codificatie van het recht, dat betrekking heeft op de handhaving van de uitwendige veiligheid van de Staat.

MILITAIRE RECHTSPRAAK**Krijgsraad te Velde Oost**

Vonnis van 18 oktober 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonel R. P. Pieters en Majoor P. Ridder.

*Als soldaat een uniformjas, voorzien van korporaalsstrepen aange-
trokken en daarmee de kazerne verlaten. In de trein een trein-contro-
leur beledigd en niet voldaan aan de sommatie van die trein-controleur
om het perron (van het station van bestemming) te verlaten.*

Drie geldboeten.

(W.Sr. art. 62, 196, 266; Alg. Regl. Vervoer art. 2).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
H. W., geboren 9 juli 1941, dpl. soldaat 1e klasse, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1e. dat hij als soldaat I in werkelijke dienst bij de Koninklijke
„Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks
„27 maart 1962 te Wezep, althans in Nederland, opzettelijk de onder-
„scheidingstekenen van korporaal heeft gedragen, immers alstoen aldaar
„opzettelijk het jasje van de korporaal Serpenti, waarop de korporaals-
„stepen waren aangebracht, heeft aangetrokken en daarmee de kazerne
„heeft verlaten en in Zwolle is gaan passagieren, zulks terwijl hij alstoen
„soldaat I was;

„2e. dat hij op of omstreeks 27 maart 1962 te Wezep, althans in
„in Nederland, opzettelijk beledigend G. Heg heeft uitgescholden met
„klootzak, krijg de schurft oude zijkert,” althans met dergelijke een be-
„lediging inhoudende woorden;

„3e. dat hij op of omstreeks 27 maart 1962 te Wezep, gemeente
„Oldebroek, althans in Nederland, op het station der Nederlandse
„Spoorwegen aldaar, niet heeft voldaan aan een door in dienstkleding
„zijnde controleur der Nederlandse Spoorwegen gegeven bevel, welk
„bevel in het belang van de orde of van de veiligheid werd gegeven, om
„het 1e perron te verlaten”;

Overwegende: enz.:

Overwegende met betrekking tot het aan beklaagde telastegelegde,
dat daarin kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld onder
1e telastegelegde „korporaalsstepen”, welke fout de Krijgsraad ambts-
halve verbetert in dier voege, dat daarvoor worde gelezen „korporaals-
stepen”, door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging
wordt geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Com-
missaris onder meer zakelijk heeft verklaard ten aanzien van het hem
onder 1e telastegelegde:

Op 27 maart 1962 — ik was toen als dienstplichtig soldaat 1e klasse in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de 102e Zware Herstellingscompagnie, gelegerd in de Prinses Margriet-kazerne te Wezep — heb ik in de avonduren willens en wetens te Wezep en te Zwolle benevens in de trein tussen Wezep en Zwolle de onderscheidingstekenen van korporaal gedragen in het openbaar. Ik had namelijk toen de veldblouse van de korporaal Serpenti geleend, waarop die onderscheidingstekenen waren aangebracht. Ik heb die veldblouse verder die avond gedragen en ik ben toen de kazerne uitgegaan en verder die avond in Zwolle uitgeweest. Ik wist toen heel goed, dat ik soldaat 1e klasse was en dat ik deze korporaalsstrepen niet mocht dragen.

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard ten aanzien van het hem onder 2e telastegelegde:

Op 27 maart 1962 omstreeks 23.30 uur kwam ik in gezelschap van onder andere de korporaal A. Leeftang en de soldaat 1e klasse C. Lindeman met de trein te Wezep aan op het station der Nederlandse Spoorwegen.

Onderweg in de trein had ik reeds moeilijkheden gehad met een geuniformeerd persoon van de Nederlandse Spoorwegen, wat later een treincontroleur van de N.V. Nederlandse Spoorwegen bleek te zijn en waarvan ik nu weet, dat hij G. Heg geheten was. Op het perron en in de wachtkamer van dat station heb ik verdere moeilijkheden gehad met deze Heg, waarbij ik weet, dat ik deze Heg willens en wetens heb uitgescholden en beledigende woorden heb toegevoegd. Ik heb toen een heleboel gezegd, maar wat precies, weet ik niet meer. Daarbij kunnen makkelijk de woorden „Klootzak, krijg de schurft, oude zijkert” zijn gevallen.

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard ten aanzien van het hem onder 3e telastegelegde:

Ook heb ik op het eerste perron van genoemd station op die dag niet voldaan aan het bevel van genoemde controleur Heg om het eerste perron te verlaten en mij buiten het station te begeven. Dit bevel was mij door Heg gegeven, vlak voordat Heg met een trein van dat station vertrok.

Overwegende, dat uit de staat van dienst opgenomen in voornoemde Justitiële Verklaring blijkt, dat beklagde op 11 oktober in de rang van soldaat in werkelijke dienst is gekomen bij de Koninklijke Landmacht en op 1 november 1961 is bevorderd tot soldaat der 1e klasse en ten tijde van het gepleegde feit nog steeds soldaat 1e klasse was;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 69/62, op afgelegde ambtseed is opgemaakt en op 25 juni 1962 gesloten en getekend door Gjalt de Vries, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, en Johannes Hogendoorn, marechaussee 1e klasse, beiden opsporingsambtenaar en behorende tot de Brigade Wezep der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Arie Leeftang, dienstplichtig korporaal, rnr. 41.03.28.228:

Op 27 maart 1962 te omstreeks 19.15 uur hebben W. en ik de Prinses Margrietkazerne te Wezep verlaten. W. was toen gekleed in de veldtenue en droeg op zijn blouse de rangonderscheidingsteken van korporaal.

Overwegende, dat Gijsbertus Heg, oud 54 jaar, treincontroleur bij de Nederlandse Spoorwegen, als getuige bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 27 maart 1962 omstreeks 23.10 uur bevond ik mij in mijn kantoortje op het eerste perron van het station der N.V. Nederlandse Spoorwegen te Zwolle. Ik ben als treincontroleur in dienst bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen. Ik was toen gekleed in het uniform, zoals voorgeschreven voor controleurs der Nederlandse Spoorwegen. Genoemde avond, terwijl ik op mijn kantoortje zat, hoorde ik een aantal militairen, die nogal luidruchtig het eerste perron opkwamen. Deze militairen bleken met de trein, die om 23.15 uur van het tweede perron van genoemd station in de richting Nunspeet zou vertrekken, mee te moeten. Ik ben de treinsporen overgestoken met de bedoeling om te controleren of deze militairen zich verder rustig zouden gedragen. Aldaar aangekomen zag ik, dat een van die militairen — hij droeg de rangonderscheidingsteken van korporaal en hij bleek later H. W. geheten te zijn — een grote bos bloemen in een zijner borstzakken had. W. nam plaats op een klapbank van die gereedstaande trein. Ik had ondertussen besloten zelf met deze trein mee te rijden met het oog op eventuele moeilijkheden. Ik ben na vertrek van de trein in de richting Wezep de plaatsbewijzen gaan controleren. Ondertussen was de trein langs het tweede perron van het station der Nederlandse Spoorwegen te Wezep tot stilstand gekomen. Ik ben uitgestapt en W. volgde mij. Ik ben naar het eerste perron van het station Wezep gegaan, waar ik in het stationsgebouw in het stationskantoor per telefoon de hulp van de Marechaussee wilde inroepen. W. kwam voor het plaatskaarten-loket staan. Op een gegeven ogenblik uitte W. allerlei vloeken, verwensingen en beledigingen, die voor mij bedoeld waren en waardoor ik mij zeer beledigd voelde. Hij gebruikte onder andere de woorden „klootzak, krijg de schurft oude zijkert”. Op dat moment kwam langs het eerste perron van het station der Nederlandse Spoorwegen te Wezep de trein binnen, die ik moest nemen om weer in Zwolle te komen. Ik heb mij toen op dat eerste perron begeven, waar W. weer naar mij toe kwam. Daar begon hij mij weer uit te schelden, waarop ik hem in verband met zijn optreden, heb gesommeerd om het eerste perron te verlaten en zich buiten dat station te begeven. W. voldeed niet aan dat bevel.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:
1e. *het opzettelijk onderscheidingsteken dragen, behorende tot een ambt dat hij niet bekleedt;*

- 2e. *eenvoudige belediging;*
 3e. *overtreding van artikel 2, lid 1 van het Algemeen Reglement Ver-
 voer door anderen dan de in de artikelen 53 en 56 van de Spoor-
 wegwet genoemden;*
 voorzien en strafbaar gesteld bij:
 1e. artikel 196 van het Wetboek van Strafrecht;
 2e. artikel 266 van het Wetboek van Strafrecht;
 3e. artikel 64 van de Spoorwegwet;
 [Volgt: veroordeling tot 3 geldboeten van resp. f 25, f 30 en f 15,
 resp. subs. 10, 12 en 6 dagen hechtenis — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 21 februari 1963

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt. Kolonels A. J. Schotman en E. H. Neppelenbroek.
Raadsman: Majoor K. Bakker.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid en zich door een listige kunstgreep tijdelijk aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekken: Tijdens het ondergaan van voorlopig arrest gelucht wordende, vanuit een telefooncel op het kazerneterrein de wachtcommandant opgebeld en hem medegedeeld dat die wachtcommandant sprak met de Majoor van der Heide en dat beklagde was ontslagen uit voorlopig arrest in verband met een aan beklagde's vader overkomen ongeval, welke mededeling volkomen gefantaseerd was.

Militaire detentie, onvoorwaardelijk, en strafklasse, voorwaardelijk.

(W.M.Sr. art. 11, 26, 97, 101).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. C. M., geboren 19 april 1943, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde is ten laste gelegd na voeging der afzonderlijk tegen hem aangebrachte zaken:

„in de zaak W.L. nr. 2339/I/62:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks „2 december 1962, derhalve in tijd van oorlog, zijn te Assen, althans „in Nederland, gelegen onderdeel heeft verlaten en daarvan sindsdien „opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven totdat hij op „of omstreeks 3 december 1962, ca. 20.35 uur, te Utrecht, door de „Koninklijke Marechaussee is aangehouden;

„in de zaak W.L. nr. 193/I/63:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks „28 december 1962, derhalve in tijd van oorlog, te Assen, althans in „Nederland opzettelijk door een listige kunstgreep of een samenweefsel

„van verdichtsels zich tijdelijk aan de vervulling zijner dienstverplichtingen heeft onttrokken, hebbende beklaagde alstoen willens en wetens, immers met de bedoeling om uit het arrest te worden ontslagen en zijn onderdeel te kunnen verlaten, tijdens het zgn. „luchten” der arrestanten, vanuit een telefooncel, staande op het terrein van de „Johan Willem Friso kazerne aldaar, de sergeant G. J. Arnts, toen dienstdoende als wachtcommandant van genoemde kazerne, opgebeld en deze valselijk en in strijd met de waarheid medegedeeld: „U spreekt met Majoor van der Heide. Soldaat M., die thans in voorlopig arrest zit, is met ingang van heden ontslagen uit voorlopig arrest, omdat zijn vader een ernstig ongeluk heeft gehad. Hij kan direct naar huis gaan”, door welke listige kunstgreep dan wel samenweefsel van verdichtsels bewogen, voormelde sergeant hem, beklaagde, uit het voorlopig arrest heeft ontslagen en naar huis heeft gezonden, zijnde beklaagde dientengevolge vanaf 28 december 1962 tot 2 januari 1963 van zijn te Assen gelegerd onderdeel afwezig geweest en hebbende hij zich aldus willens en wetens gedurende voormelde periode aan de op hem als soldaat toen rustende dienstverplichtingen onttrokken;

„althans, indien terzake van het voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen, dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 28 december 1962, derhalve in tijd van oorlog, terwijl hij voorlopig arrest in de vorm van streng arrest onderging, zijn te Assen, althans in Nederland, gelegen onderdeel heeft verlaten en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, totdat hij op of omstreeks 2 januari 1963 te Utrecht door de Koninklijke Marechaussee is aangehouden”;

Overwegende: enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

in de zaak W.L. nr. 2339/I/63:

Sedert 13 juni 1962 ben ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ik ben sedert 24 september 1962 ingedeeld bij de B-Compagnie van het 43e Infanteriebataljon. Op 2 december 1962 ben ik omstreeks 07.30 uur ontslagen uit streng arrest en nadat ik mij verkleed had in eerste grijs heb ik omstreeks 08.30 uur die dag mijn onderdeel en de Johan Willem Friso-kazerne te Assen verlaten en ben naar Utrecht gegaan. Ik ben verder van mijn onderdeel afwezig gebleven tot ik op 3 december 1962 omstreeks 20.35 uur in het huis van mijn oom te Utrecht door de Koninklijke Marechaussee werd aangehouden. Zondag 2 december 1962 viel in een paraat weekend van mijn onderdeel. Ik wist dat ik van niemand toestemming had gekregen mijn onderdeel te verlaten en daarvan afwezig te zijn;

in de zaak W.L. nr. 193/I/63:

Terwijl ik toen als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de B-Compagnie 43e Infanteriebataljon te Assen, bevond ik mij op 28 december 1962 in voor-

lopig arrest in de vorm van streng arrest ingesloten in een cel van de Johan Willem Friso-kazerne te Assen. Ik had een hevige behoefte om naar huis te gaan en om dat te kunnen bereiken, heb ik in mijn cel een plannetje bedacht om mij aan de dienst te kunnen onttrekken. Toen ik met enige andere arrestanten op het terrein van de Johan Willem Friso-kazerne werd gelucht, heb ik vanuit een telefoonsel aldaar de sergeant Arnts, die wachtcommandant was van genoemde kazerne, opgebeld. Ik heb toen met de bedoeling om uit arrest te worden ontslagen, aan de sergeant het volgende, totaal verzonnen, verhaal verteld:

„U spreekt met Majoor van der Heide; soldaat M., die thans in voorlopig arrest zit, is met ingang van heden ontslagen uit voorlopig arrest, omdat zijn vader een ernstig ongeluk heeft gehad. Hij kan direct naar huis gaan.”

Dit verhaal had precies de uitwerking die ik ermee had bedoeld, want even later deelde de wachtcommandant mij mee dat ik uit arrest was ontslagen en dat ik naar huis kon gaan. Ik ben toen naar de kamer gegaan, heb mij verkleed en ben naar huis gegaan. Ik ben met de trein van 16.40 uur uit Assen naar Utrecht vertrokken en ik ben tot 2 januari 1963 van mijn onderdeel te Assen afwezig geweest en gebleven. Op 2 januari 1963 ben ik door de Koninklijke Marechaussee te Utrecht aangehouden. Ik heb mij van 28 december 1962 tot 2 januari 1963 van mijn onderdeel verwijderd en aan iedere vorm van dienst onttrokken, terwijl ik daarvoor van niemand die daartoe gerechtigd was, toestemming had gekregen;

Overwegende, dat blijkens een Justitiële Verklaring d.d. 11 december 1962 opgemaakt en getekend door F. Brouwer, waarnemend-commandant van de B-Compagnie 43e Infanteriebataljon te Assen, beklagde van 2 december 1962 te 08.00 uur tot 3 december 1962 te 20.35 uur onafgebroken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel, de B-Compagnie 43e Infanteriebataljon, gelegerd te Assen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 1044/62, op agelegde ambtseed opgemaakt en op 4 december 1962 gesloten en getekend door Cornelis Dingenis de Jonge, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Utrecht der Koninklijke Marechaussee, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van verbalisant:

Op 3 december 1962 omstreeks 20.35 uur heb ik in perceel Catharijnsteeg te Utrecht een persoon aangehouden, die mij opgaf te zijn: Hendrik Cornelis M., dienstplichtig soldaat, rnr.;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 10/63, op agelegde ambtseed opgemaakt en op 18 januari 1963 gesloten en getekend door Geert Penninga, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Assen der Koninklijke Marechaussee, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van Gerardus Johannes Arnts, dienstplichtig sergeant:

Op 28 december 1962 deed ik dienst als wachtcommandant van de Johan Willem Friso-kazerne te Assen. Op voormelde datum werd ik te

omstreeks 15.30 uur gebeld door de militaire telefooncentrale te Assen. Ik heb toen gesproken met een persoon, die zich uitgaf voor Majoor van der Heide of Ameide. Genoemde Majoor heeft toen het volgende tegen mij gezegd: „Soldaat M., die momenteel in voorlopig arrest zit, „kan met ingang van heden uit voorlopig arrest worden ontslagen, om- „dat zijn vader bij een ongeluk zwaar gewond is geraakt.” Op het moment dat ik voormeld telefoongesprek ontving, werd de soldaat M. met nog twee arrestanten gelucht op het terrein van de Johan Willem Friso-kazerne te Assen. Ik ben M. toen gaan zoeken. Voormelde militairen trof ik aan ter hoogte van het wachtlokaal. Ik heb toen tegen M. gezegd: „M., ik heb enkele ogenblikken geleden een telefoontje „gehad, waarin werd medegedeeld dat je vader bij een ongeval zwaar „gewond was geraakt. In verband hiermede ben je met ingang van „heden ontslagen uit voorlopig arrest.” M. is toen onmiddellijk naar zijn cel gegaan om zijn goederen op te halen en is hierna naar zijn kamer gegaan. Vervolgens heb ik een bijzonder wachtrapport gemaakt en een aantekening in het arrestantenregister gesteld;

Cornelis Marinus de Weerd, Majoor, S1 van de 42e Infanteriebrigade:

Op 27 december 1962 is de dienstplichtig soldaat H. C. M., ingedeeld bij de B-Compagnie van het 43e Infanteriebataljon, door de commandant van deze compagnie in voorlopig arrest gesteld. Soldaat M. is op 27 december 1962 ingesloten in een cel staande op het terrein van de Johan Willem Friso-kazerne te Assen. Op 2 januari 1963 werd mij medegedeeld dat de soldaat M. op 28 december 1962 uit voorlopig arrest zou zijn ontslagen. Daar ik van dit ontslag niets afwist, heb ik mij in verbinding gesteld met de commandant van de 42e Infanteriebrigade, zijnde de commanderend officier van de soldaat M. Voormelde commandant deelde mij toen mede dat de soldaat M. op 28 december 1962 door of namens hem niet uit voorlopig arrest was ontslagen. Hierna heb ik de wachtcommandant van 28 december 1962, de sergeant Arnts, bij mij ontboden. Arnts heeft toen tegen mij gezegd dat hij de soldaat M. uit voorlopig arrest had ontslagen na een telefoongesprek met een Majoor van der Heide, dat de vader van M. een ernstig ongeluk was overkomen. In verband met het vorenstaande heb ik mij in verbinding gesteld met de Brigade der Koninklijke Marechaussee te Utrecht en hem verzocht de soldaat M. aan te houden. Op 2 januari 1963 omstreeks 17.00 uur werd ik opgebeld door de Brigadecommandant van de Koninklijke Marechaussee te Utrecht dat de soldaat M. was aangehouden en dat de vader van M. in het geheel geen ongeval was overkomen;

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet „langer dan vier dagen durende”;
2. „als militair zich opzettelijk door een listige kunstgreep tijdelijk „aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekken, terwijl

*„de tijd gedurende welke hij op die wijze de vervulling zijner
„dienstverrichtingen heeft verzaakt in tijd van oorlog langer dan
„vier dagen duurt”;*

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. artikel 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
2. artikel 101 juncto artikel 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat nu het aan beklaagde in de zaak W.L. nr. 193/I/63 primair tenlastegelegde bewezen is verklaard, het subsidiair tenlastegelegde onderzoek noch beslissing behoeft;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde zich van 4 december 1962 tot 13 december 1962 en van 2 januari 1963 tot 15 januari 1963 in voorlopig arrest te ondergaan als de krijgstuchtelijke straf van streng arrest heeft bevonden en zich sedert 15 januari 1963 in voorlopig arrest te ondergaan als de krijgstuchtelijke straf van verzwaard arrest bevindt in het Depot voor Discipline te Nieuwersluis;

Overwegende, dat de Krijgsraad bevindt dat de zaak is van dien aard dat beklaagde, die in arrest is, met ingang van 22 februari 1963 uit arrest behoort te worden ontslagen, waarover bij afzonderlijke dispositie is beslist;

Overwegende, dat naar het oordeel van de Krijgsraad deze in voorarrest doorgebrachte tijd van de op te leggen vrijheidsstraf geheel in mindering moet worden gebracht;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de begane feiten beklaagdes onderwerping aan een gestrengere krijgstucht noodzakelijk acht;

Overwegende dienaangaande, dat de Krijgsraad echter termen vindt om de bijkomende straf van plaatsing in de strafklasse voor de tijd van drie maanden voorwaardelijk op te leggen met een proeftijd van twee jaar;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 2 maanden met aftrek van voorarrest en tot plaatsing in een strafklasse voor de tijd van 3 maanden; de plaatsing in de strafklasse voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaren — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 21 september 1961

President: Majoor Mr. P. E. Kloots (wnd.); *Leden:* Lt.-Kolonels J. Bruijntjes en F. G. J. de Waal.

Raadsman: Ritmeester G. J. Oudersluis.

De veiligheid op de weg in gevaar brengen door, als bestuurder van een centuriontank een wielrijdster inhalende, vlak voor dat inhalen de tank teveel naar rechts te sturen, waardoor de wielrijdster werd aangerezen en met een been onder de tank terecht kwam.

(W.V.W. art. 25).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen W. J. M. M. D. T., geboren 9 oktober 1940, soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is telastegelegd:

„dat hij op of omstreeks 13 februari 1961 te Eindhoven als bestuurder van een Centurion tank daarmede zodanig onvoorzichtig en/of onoplettend en/of ondeskundig heeft gemanoeuvreed op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Oirschotsedijk, door voor of tijdens het inhalen van een eveneens over genoemde Oirschotsedijk aan de uiterste rechterkant (gezien beider rijrichting) rijdende wielrijdster teveel naar rechts te sturen, dat hij met deze tank deze wielrijdster heeft aangerezen of overreden, door welke gedraging van hem, beklaagde, de veiligheid op de weg in gevaar werd „gebracht“;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 13 februari 1961 reed ik te ± 14.50 uur als bestuurder van een Centurion tank over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Oirschotsedijk te Eindhoven. Ik reed toen op een gegeven moment achter een meisje, dat mij later José van Dijk bleek te heten, die toen gezien haar rijrichting uiterst rechts van de weg voortreed. Aanvanke-lijk reed ik in de 5e versnelling, zijnde de hoogste versnelling van de Centurion tank. Ik schakelde toen over naar de 4e versnelling, waarbij de snelheid van de tank verminderde tot 20 à 25 KM per uur, aangezien ik dat meisje toen nog niet kon passeren wegens het tegemoet komend verkeer. Nadat het mij tegemoet komend verkeer mij voorbij was gereden liet ik de door mij bestuurde tank enigszins naar links zwenken met de bedoeling naar het midden van de weg te sturen ten einde voormeld meisje te gaan inhalen. Toen ik nu met de door mij bestuurde tank gekomen was op het midden van de rijbaan wilde ik de richting van de tank zodanig corrigeren, dat deze tank verder ongeveer midden op de rijbaan bleef voortrijden, zodat ik dit meisje kon passeren en genoeg ruimte daarvoor openlaten. Ik trok hiertoe de

„rechterbesturings-stick” (stuurknuppel) enigszins achteruit teneinde de noodzakelijke correctie naar rechts tot stand te brengen voor de door mij beoogde manoeuvre. Ik merkte toen, dat de voorzijde van de tank iets te ver naar rechts uitweek, kennelijk omdat ik de correctie iets te ver had doorgezet. In ieder geval kwam de tank niet precies in de richting zoals ik dat had beoogd met mijn handeling. Ik zag toen, dat de tank met de voorzijde geheel naar rechts ging en ik zag dat de rechtervoorzijde van de tank zich bewoog in de richting van het schuin voor mij rijdende meisje van Dijk. Op het moment dat ik zag dat het meisje van Dijk tegen de grond sloeg heb ik pas krachtig geremd, waarna de tank tot stilstand kwam. Ik zag iets later, dat dit meisje met haar linkeronderbeen onder de rechtertrek van de tank lag;

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend ambts-edig proces-verbaal no. P 36/61, opgemaakt en gesloten te Eindhoven op 7 maart 1961 door Jacob Holtmans, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee behorende tot de brigade Eindhoven, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van:

Josina Adriane Petronella Hellen van Dijk:

Op 13 februari 1961 te omstreeks 14.50 uur reed ik met mijn rijwiel over de Oirschotsedijk te Eindhoven, komende uit de richting Eindhoven en rijdende in de richting van de legerplaats Oirschot. Ik hoorde dat een tank mij inhaalde. Ik reed uiterst rechts van de rijbaan. Plotseling viel ik van mijn rijwiel. Ik weet dat ik met mijn linkeronderbeen onder een tank lag. Nadat met een andere tank de voorzijde van de tank waaronder ik met mijn been lag, omhoog was getild, heeft men mij met een ziekenauto naar het Binnenziekenhuis te Eindhoven vervoerd;

Leonardus Joseph Gerardus Paulsen:

Op 13 februari 1961 te omstreeks 14.50 uur bevond ik mij als commandant in een Centurion tank. Nadat wij bij de Constant Rebecque kazerne op de Oirschotsedijk, gelegen in de gemeente Eindhoven, de tank gedraaid hadden, reden wij over genoemde weg in de richting van de legerplaats Oirschot. De tank werd bestuurd door de huzaar T. Ik zag dat T. de tank, gezien onze rijrichting, iets naar links stuurde, waarbij wij op het midden van de rijbaan kwamen te rijden. Wij reden zelfs zodanig over de rijbaan, dat wij, gezien onze rijrichting, rechts meer ruimte hadden dan links. Verder zag ik een wielrijdster aan de uiterst rechterkant van de weg rijden. De wielrijdster reed eveneens in de richting legerplaats Oirschot. Toen de bestuurder van de tank naar links uitweek, waren wij nog ongeveer 5 à 7 meter van de wielrijdster verwijderd. Toen wij haar bijna hadden ingehaald, schoof de voorzijde van de tank, op voor mij onverklaarbare wijze, gezien onze rijrichting naar rechts. Nadat ik de tank verlaten had, werd mijn vermoeden bevestigd, dat wij het meisje hadden aangereiden. Ik zag dat de wielrijdster met het linkeronderbeen onder de rechtertrek lag;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen

beklaagde is telastegelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”, „onvoorzichtig en/of onoplettend „en/of”, „voor of” en „aangereden of”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„overtreding van artikel 25 van de Wegenverkeerswet”,
strafbaar gesteld bij artikel 35 van de Wegenverkeerswet;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 15, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door 3 dagen hechtenis — Red.].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 2 november 1961

President: Kolonel Mr. F. A. J. Deelen; *Leden:* Kolonels P. W. Duin en J. C. Zuidema.

Raadsman: Majoor K. Bakker.

Diefstal op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats: diefstal van geld door een kamerwacht, op die kamer en diefstal van geld door een étagewacht, op een kamer op die étage.

Verminderde toerekeningsvatbaarheid.

(W.M.Sr. art. 152; W.Sr. art. 37a).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen E. J. P., geboren 19 oktober 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„I. dat hij op of omstreeks 28 februari 1961 te Vught, terwijl hij „als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de „Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de 1e Cie. Garde Regiment „Fuseliers Prinses Irene en terwijl hij kamerwacht was van kamer 46 „gebouw B van de Lunettenkazerne, en deze kamer aldus onder zijne „bijzondere bewaking was gesteld, aldaar met het oogmerk van weder- „rechtelijke toeëigening heeft weggenomen een bankbiljet van tien „gulden, in ieder geval enig geldsbedrag, toebehorende aan de daar „gelegerde soldaat G. E. Th. Loos, in ieder geval aan een ander dan „aan hem, beklaagde;

„II. dat hij op of omstreeks 2 maart 1961 te Vught, terwijl hij als „dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Ko- „ninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 1e Cie. Garde Regiment Fuse- „liers Prinses Irene en terwijl hij étagewacht was van de 1e étage ge- „bouw B van de Lunettenkazerne, waartoe ook kamer 47 behoorde, „en deze étage aldus onder zijne bijzondere bewaking was gesteld, in „genoemde kamer met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening „heeft weggenomen vier muntbiljetten van f 2.50, in ieder geval enig

„geldsbedrag, toebehorende aan de daar gelegerde soldaat J. M. Kersten, in ieder geval aan een ander dan aan hem, beklaagde”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Ik heb op 28 februari 1961, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 1e Cie. van het Garde Regiment Fuseliers Prinses Irene, en gelegerd in de Lunettenkazerne gebouw B. kamer 46, en terwijl ik die dag als kamerwacht fungeerde van kamer 46 en deze kamer derhalve onder mijn bijzondere bewaking was gesteld, uit de weekendtas van de eveneens op die kamer gelegerde G. E. Th. Loos een bankbiljet van tien gulden weggenomen met de bedoeling dit geld te houden en voor mijzelf te besteden zonder dat de soldaat Loos, die naar ik begreep eigenaar van voormeld bankbiljet was, mij ooit toestemming had gegeven voormeld bankbiljet van tien gulden weg te nemen en mij toe te eigenen.

Ik heb op 2 maart 1961, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 1e Cie Gardereg. Fuseliers Prinses Irene en gelegerd in gebouw B van de Lunettenkazerne in Vught, en terwijl ik die dag was belast met de functie van étagewacht op de eerste étage van voormeld gebouw en uit dien hoofde kamer 47, behorende tot voormelde étage aldus onder mijn bijzondere bewaking was gesteld, uit de beurs van de soldaat Kersten in voormelde kamer 47 een viertal muntbiljetten van f 2.50, die naar ik wist toebehoorden aan de soldaat J. M. Kersten, weggenomen met de bedoeling dat geld zelf te houden, zonder dat Kersten mij ooit toestemming had gegeven voormelde muntbiljetten mij toe te eigenen en weg te nemen;

Post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd in verband met het feit of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden:

ad I. „of omstreeks”, „in ieder geval enig geldsbedrag” en „in ieder geval aan een ander dan aan hem, beklaagde”;

ad II. „of omstreeks”, in ieder geval enig geldsbedrag” en „in ieder geval aan een ander dan aan hem, beklaagde”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Diefstal door een militair gepleegd op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats, tweemaal gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 152 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders; waarbij de Krijgsraad rekening houdt met het ten processe overgelegde psychiatrisch rapport opgemaakt door Dr. E. L. K. Zeldenrust, zenuwarts en de res. 1e luitenant-arts H. v. Crevel, van welk rapport de conclusie luidt: dat onderzochte lijdende is en tijdens het bedrijven van het hem ten laste gelegde lijdende was aan een ziekelijke stoornis van zijn geestesvermogens in de vorm van *dégénére* met psychopathisch gedrag, erfelijke kleptomanie, lichaams-asymmetrie en aangeboren of nataal verworven cerebrale dysregulaties, versterkt door schedeltraumata, en zich uitend in stuipen, enuresis en andere neuropathische stoornissen in de jeugd (gecorrigeerd) links handigheid, fluctuerende neurologische afwijkingen, en het genoemde psychopathische gedrag met Verhältnissblödsinn, verregaande slordigheid en licht eretische motoriek, dat onderzochte dientengevolge ten aanzien van het hem ten laste gelegde misdrijf indien bewezen, beschouwd moet worden als in sterke mate verminderd toerekeningsvatbaar, welke conclusie de Krijgsraad overneemt en tot de zijne maakt;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de duur van een maand, voorwaardelijk, met een proeftijd van 3 jaren (met bijzondere voorwaarde) en tot betaling van een geldboete van f 50, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 10 dagen — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

Uitspraak van 14 november 1962

M.A.W. 1961/B 27

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mrs. E. H. Nuver en Jhr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(A.W. 1929 art. 58).

Sergeant I, die per 1 oktober 1952 op zijn verzoek van het wapen der Koninklijke Marechaussee werd overgeplaatst naar de Koninklijke Luchtmacht, werd in 1954 te rekenen met ingang van 5 mei 1953 tot sergeant bevorderd. Hij meent dat bedoelde overplaatsing te laat heeft plaatsgevonden en wenst alsnog zijn bevordering tot sergeant op 1 november 1952 te doen ingaan.

De Minister weigert evenwel terug te komen op zijn reeds in 1958 gegeven afwijzende beslissing.

De Centrale Raad van Beroep overweegt o.a. dat de door eiser aangevoerde omstandigheden niet voldoende zijn om aan te nemen,

dat gedaagde bij afweging der in aanmerking komende belangen, waaronder mede begrepen zijn de belangen van vele andere onderofficieren der Koninklijke Luchtmacht, in redelijkheid had moeten terugkomen op zijn vroegere besluiten. En voorts dat voor de onderofficieren destijds zeer wel de mogelijkheid heeft bestaan om zich van hun plaats op de ranglijst te vergewissen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

in zake: V., te 's-G., eiser in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door Mr. H. T. de Raaf, luitenant-kolonel der Koninklijke luchtmacht, wonende te 's-Gravenhage, als zijn raadsman, tegen de Minister van Defensie, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden J. van Mourik, hoofdcommies A bij gedaagdes ministerie, wonende te Rijswijk (Z.H.);

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat gedaagde op 14 april 1961, o.m. naar aanleiding van een rekest d.d. 6 september 1960 van eiser, sergeant der eerste klasse, hetwelk in na te melden uitspraak volledig is weergegeven ¹⁾,

¹⁾ Dit rekest luidt als volgt:

„Geeft met verschuldigde eerbied te kennen, (...), sergeant der 1e klasse „schrijver, registratienummer ingedeeld bij het Korps Luchtmachtstaf der „Koninklijke Luchtmacht;

„dat hij van 8 november 1944 tot 21 april 1945 heeft gediend bij de Binnen- „landse Strijdkrachten en vervolgens van 22 april 1945 tot en met 3 december „1945 als vrijwilliger op de voet van gewoon dienstplichtige bij de Genietroepen;

„dat hij van 4 december 1945 tot 1 juli 1946 heeft gediend als oorlogsvrijwil- „liger bij het Depot Militaire Politie;

„dat hij op 1 juli 1946 bij het Wapen der Koninklijke Marechaussee een eerste „verbintenis sloot voor de duur van 6 jaar en op dato werd bevorderd tot Mare- „chaussee der 2e klasse en op 26 november 1946 werd bevorderd tot Marechaussee „der 1e klasse;

„dat hij op 23 augustus 1951 aan de Commandant der Koninklijke Mare- „chaussee heeft verzocht te worden overgeplaatst naar de Koninklijke Luchtmacht „(toenmalige LSK);

„dat deze overplaatsing eerst op 1 oktober 1952 geschiedde;

„dat voor zover hem bekend al zijn collega's bij de Koninklijke Marechaussee „die evenals hij en op hetzelfde tijdstip een verzoek tot overgang naar de „Koninklijke Luchtmacht hebben ingediend, op een eerder tijdstip dan hij, voor „zodanige overgang in aanmerking kwamen;

„dat deze collega's als gevolg van deze eerdere overgang eveneens op een „vroeger tijdstip dan hij voor bevordering in aanmerking kwamen;

„dat hij zich op 28 februari 1958 reeds tot Uwe Excellentie heeft gewend met „het verzoek hem op billijkheidsgronden in aanmerking te doen komen voor „bevordering tot de naast hogere rang, op hetzelfde tijdstip waarop genoemde „collega's waren bevorderd;

„dat Uwe Excellentie niet gunstig op dit request heeft beschikt, daarbij over- „wegende dat requestants overgang naar de Koninklijke Luchtmacht niet op een „vroeger tijdstip haar beslag kon krijgen als gevolg van diens keuring;

„dat hij thans kennis heeft genomen van de Ministeriële Beschikking van „11 augustus 1960 Directie Militair Personeel nr. P.118.307J;

„dat blijkens het bepaalde in artikel 2 sub b juncto artikel 3 lid 1 sergeanten „der 1e klas die vóór of op 1 januari 1959 als zodanig werden benoemd, mits

aan de bevelhebber der luchtstrijdkrachten het navolgende heeft bericht:

„Onderwerp: Herziening anciënniteit.

„Naar aanleiding van het mij, bij Uw schrijven van 9 maart 1961, nr. (. . .), toegezonden rekest van de sergeanten der 1e klasse

„V., rnr (. . .), H., rnr (. . .), K., rnr (. . .), K., rnr (. . .), de V., (. . .) en het rekest van de sergeant O., rnr (. . .), deel ik U het volgende mede.

„Betrokkenen, die bij het wapen der Koninklijke Marechaussee een eerste vrijwillige verbintenis hebben aangegaan, doch bij dat Wapen niet voor een opleiding tot onderofficier in aanmerking kwamen, werd op of omstreeks het tijdstip van expiratie van die verbintenis de mogelijkheid geboden over te gaan naar een ander wapen of dienstvak van de Koninklijke Landmacht of naar de Koninklijke Luchtmacht. De datum, met gang waarvan de overgang — in de onderhavige gevallen naar de Koninklijke Luchtmacht — plaats vond was overigens afhankelijk van het tijdstip, waarop hun geschiktheid voor zodanige overgang — na ingesteld onderzoek — was vastgesteld, c.q. de datum van aanvang van de opleiding waaraan zij na overgang zouden deelnemen.

„In enkele gevallen heeft overgang op een later tijdstip plaats gevonden, op verzoek van de betrokkene dan wel op grond van dienst-

„hiervoor de geschiktheid bezittende, m.i.v. 1 september 1960 zijn bevorderd tot de rang van sergeant-majoor;

„dat de door hem bedoelde collega's alle voldoen aan de termijn gesteld in artikel 2 sub b dezer beschikking;

„dat hij evenwel als gevolg van zijn latere overgang naar de Koninklijke Luchtmacht eerst per 1 mei 1959 werd bevorderd tot sergeant der 1e klasse;

„dat hij mitsdien 4 maanden in anciënniteit te kort schiet om voor bevordering per 1 september 1960 in aanmerking te komen;

„dat hij, ingevolge het thans toepasselijke bevorderingsvoorschrift Kader Lucht-, macht 1960, zelfs indien de gunstige bepaling van artikel 19 van dit voorschrift op hem zou worden toegepast, niet eerder voor bevordering in aanmerking zou komen dan op 1 mei 1963;

„dat de eerder genoemde collega's die bij bevordering tot sergeant der 1e klasse een voorsprong op hem hebben verkregen van 6 maanden, thans deze voor sprong hebben vergroot tot 2 jaar en acht maanden;

„dat hij weliswaar het verband ziet tussen het tijdstip van zijn overgang naar de Koninklijke Luchtmacht, zijn latere bevordering tot sergeant en sergeant der 1e klasse en zijn niet bevordering per 1 september 1960 tot sergeant-majoor, doch dit niettemin als een onbillijkheid aanvoelt in vergelijking met collega's, die op hetzelfde tijdstip als hij overgang naar de Koninklijke Luchtmacht hebben verzocht;

„dat hij thans tewerk is gesteld bij van de Koninklijke Luchtmacht, waar hij is toegevoegd aan;

„dat hij de veel omvattende administratieve werkzaamheden alleen en zelfstandig verricht;

„dat hij zijn dienst tot nu toe met toewijding heeft vervuld en nog nimmer een kennisgeving heeft ontvangen als bedoeld in artikel 9 van het Beoordelingsvoorschrift Kader Luchtmacht;

„Redenen, waarom hij Uwe Excellentie eerbiedig verzoekt ten aanzien van hem te willen beslissen als door Uwe Excellentie billijk zal worden geoordeeld.”

„belang. In voorkomend geval werd door de betrokkene reeds bij de „Koninklijke Marechaussee een verbintenis voor onbepaalde tijd aangegaan.

„Het is thans niet meer mogelijk de datum van ingang van de overplaatsing te herzien.

„Voorts zijn de betrokkenen, na hun overplaatsing naar de Koninklijke Luchtmacht — overeenkomstig de bepalingen van het „Bevoorderingsvoorschrift voor het beroepspersoneel beneden de rang van „tweede-luitenant der Luchtmacht 1952” — op de juiste data bevorderd tot sergeant c.q. sergeant der 1e klasse, zodat geen aanleiding kan worden gevonden op de terzake genomen beslissingen terug te komen. Ik teken hierbij aan dat reeds bij mijn beschikking van 18 juli 1958, nr. . . . , een verzoek van V. om herziening van de datum met ingang waarvan hij tot sergeant werd bevorderd, werd afgewezen.

„Aangezien bij de vaststelling van de ouderdom van betrokkenen in de rang van sergeant slechts de tijd gedurende welke zij die rang definitief hebben bekleed, in rekening kan worden gebracht, is het verzoek van betrokkenen niet voor inwilliging vatbaar, zodat het wordt afgewezen.

„Tenslotte merk ik nog op, dat het medetellen van „fictieve diensttijd” in de onderhavige gevallen niet mogelijk is, aangezien zulks tot grove onbillijkheden zou leiden ten opzichte van militairen die van andere wapens en dienstvakken van de Koninklijke Landmacht of van de Koninklijke Marine naar de Koninklijke Luchtmacht zijn overgegaan, alsmede van militairen, die direct bij de Koninklijke Luchtmacht in dienst zijn getreden, doch wier bevordering tot sergeant — in verband met het ontbreken van vacatures — op een later tijdstip heeft plaatsgevonden dan dat van de overige tot de Koninklijke Luchtmacht behorende militairen. Overigens heeft de bevordering altijd per functie plaatsgevonden, als gevolg waarvan ook binnen de Koninklijke Luchtmacht verschil in tijdsduur voor bevordering tot sergeant is ontstaan.

„Ik verzoek U betrokkene — ieder voorzover het hem betreft — met het vorenstaande in kennis te stellen.”;

Overwegende dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekend in militaire ambtenarenzaken, bij hetwelk eiser tegen het in de vorenweergegeven brief vervatte besluit, voorzover het hem betrof, beroep had ingesteld, bij uitspraak van 23 oktober 1961 — waarnaar hierbij wordt verwezen — dit beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak hoger beroep heeft ingesteld en op de bij beroepschrift ontwikkelde gronden de Raad heeft verzocht de aangevallen uitspraak te vernietigen en het bestreden besluit nietig te verklaren en te bepalen, dat hij alsnog per 1 november 1952 dient te worden bevorderd tot sergeant, met ingang van 1 november 1958 tot sergeant der eerste klasse en met ingang van 1 september 1960 tot de (tijdelijke) rang van sergeant-majoor;

Overwegende dat gedaagde op verzoek van 's Raads fungerende voorzitter bij schrijven van 19 maart 1962 enkele inlichtingen heeft

verstrekt en afschriften van nog een aantal stukken heeft ingezonden;

IN RECHTE:

Overwegende dat bij de aangevallen uitspraak het beroep ongegrond is verklaard onder overweging dat reeds het schrijven van de toenmalige Minister van Oorlog d.d. 18 juli 1958 — hetwelk in de aangevallen uitspraak geheel is weergegeven²⁾ een weigering bevatte om terug te komen op het besluit van die bewindsman d.d. 26 augustus 1954, waarbij eiser te rekenen met ingang van 5 mei 1953 was bevorderd tot sergeant, en het bestreden besluit wederom een zodanige weigering inhoudt;

Overwegende dat de Raad het oordeel van de eerste rechter, dat het bestreden besluit niet kan worden gezegd strijdig te zijn met enig toepasselijk algemeen verbindend voorschrift en met name ook niet met een tot de toepasselijke algemene verbindende voorschriften te rekenen algemeen rechtsbeginsel of beginsel van behoorlijk bestuur, kan onderschrijven;

Overwegende dat eiser zich er op heeft beroepen, dat hij eerst in een laat stadium ermede op de hoogte is gekomen, dat zijn collega S. na hem is getest voor toelating tot het toenmalige wapen der militaire luchtvaart, zodat hij eerst toen voldoende grond had voor een verzoek tot gedaagde om hem alsnog met zijn collega's, die evenals hij in 1952 van de Koninklijke marechaussee naar de militaire luchtvaart zijn overgegaan, voor wat betreft zijn bevorderingen gelijk te stellen;

Overwegende terzake dat eiser op 28 februari 1958 een — in de aangevallen uitspraak geheel weergegeven — rekest tot de toenmalige Minister van Oorlog heeft gericht, waarin hij zich voor wat betreft de overgang van de Koninklijke marechaussee naar de militaire luchtvaart en de bevordering tot sergeant heeft beroepen op hetgeen daarbij was geschied met meergenoemde S.;

dat op dit rekest afwijzend is beschikt op 18 juli 1958, op grond dat eisers overgang naar de militaire luchtvaart niet eerder kon geschieden, omdat hij moest worden getest en geschikt bevonden, hebbende deze test, naar tussen partijen en voor de Raad vaststaat, plaats gehad op 29 april 1952;

dat eiser in dit besluit heeft berust, naar ter 's Raads terechtzitting is gesteld op grond van de overweging, dat de achterstand in bevordering tot genoemde S. slechts 6 maanden bedroeg;

²⁾ Dit schrijven luidt als volgt:

„In verband met het verzoek van de sergeant-schrijver (. . .) deel ik U mede, „dat ik, op grond van het gestelde in Uw hierop betrekking hebbend advies van „22 mei 1958 (nr. 25.03.02.179/02), geen aanleiding kan vinden de bevordering „van betrokkene tot sergeant-schrijver, te herzien.

„In verband hiermede wordt het onderhavige verzoek — bij deze — afge- „wezen.

„Ik verzoek U (. . .), voornoemd, met het vorenstaande, alsmede met de „inhoud van Uw bovengenoemd advies schriftelijk in kennis te stellen en een „afschrift van deze kennisgeving te zenden aan het Hoofd van de Afdeling „Beroeps- en Reserve Personeel van mijn Ministerie.”

Overwegende dat, doordat eiser in dat besluit heeft berust, het besluit rechtens onaantastbaar is geworden;

Overwegende dat naar 's Raads oordeel noch de omstandigheid dat tengevolge van een ministeriële beschikking van 11 augustus 1960 de achterstand voor bevordering tot de rang van sergeant-majoor veel langer zal worden dan onder de voorafgaande toepasselijke regelingen het geval zou zijn geweest, noch de omstandigheid dat eiser eerst kort geleden vernomen heeft dat S. later dan hij zou zijn getest (daargelaten of dit juist is), voldoende is om aan te nemen, dat gedaagde bij afweging der in aanmerking komende belangen, waaronder mede zijn begrepen de belangen van vele andere onderofficieren der Koninklijke luchtmacht, in redelijkheid had moeten terugkomen op vorenbedoelde besluiten d.d. 26 augustus 1954 en 18 juli 1958;

dat in dit verband nog kan worden opgemerkt, dat eiser naar 's Raads oordeel ter behartiging zijner belangen meer diligentie had kunnen betrachten, met name voor wat betreft de vraag, welke hij eerst thans in rechte aan de orde heeft gesteld, of het besluit van gedaagde met betrekking tot zijn, eisers, overgang naar de militaire luchtvaart en de daarop gebaseerde besluiten met betrekking tot zijn bevorderingen, op grond van het bepaalde in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929 juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931 in rechte kunnen worden aangetast;

dat hierbij opmerking verdient, dat eiser tot gedaagde in wezen het verzoek heeft gericht te willen bewerkstelligen, dat zijn overgang van de Koninklijke marechaussee naar de militaire luchtvaart, welke per 1 oktober 1952 heeft plaatsgevonden, alsnog geacht wordt met ingang van een vroegere datum te hebben plaats gehad;

dat echter het desbetreffende besluit van gedaagdes toenmalige ambtsvoorganger reeds lang rechtens onaantastbaar is geworden en geenszins kan worden gezegd, dat gedaagde in redelijkheid niet tot het besluit is kunnen geraken op die overgangsdatum niet terug te komen, ook niet indien na verloop van vele jaren zou zijn gebleken dat de overgang van S., destijds gesteld op 1 juli 1952, vergeleken met die van verschillende collega's, per abuis eigenlijk drie maanden te vroeg had plaats gehad;

Overwogende dat de Raad in deze geen beslissende betekenis kan hechten aan de omstandigheid, dat tussen 1953 en 1960 geen ranglijst der onderofficieren van de Koninklijke luchtmacht gepubliceerd is;

dat toch de Raad aanneemt, dat — gelijk door gedaagdes gemachtigde is gesteld — voor de onderofficieren zeer wel de mogelijkheid heeft bestaan om zich te vergewissen van de plaats, welke zij op de ranglijst, welke wordt aangehouden, innemen, met name door het inwinnen van informaties bij gedaagdes ministerie of bij de luchtmachtstaf dan wel bij het onderdeel waarbij zij dienden;

dat de plaats op de ranglijst mede bepalend is voor de datum, met ingang waarvan een eventuele bevordering zal plaats vinden, en daarom van de betrokkenen de nodige diligentie terzake mag worden gevergd;

Overwegende dat op grond van al het vorenstaande moet worden geconcludeerd, dat het door eiser ingestelde beroep bij de aangevallen uitspraak terecht ongegrond is verklaard, zodat die uitspraak moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!
Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

Spaarraad

(Nr. 772/C.B. 366/63)

Voorzitter: Mr. F. C. Kist; Secretaris: Mr. W. A. Panis.

Uitspraak van 21 januari 1963

(Premiespaarregeling Rijksambtenaren art. 6, lid 1, onder b;
7, lid 1; 11)

Art. 6, lid 1, aanhef en onder b van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren stelt als enige eis voor het ontstaan van spaarpremie, dat de belanghebbende een van zijn bijzondere spaarrekening opgenomen bedrag heeft aangewend ten behoeve van een of meer der in art. 7, lid 1 genoemde bestedingen. Het feit van de aanwending van de spaarpremie dient uitsluitend uit de omstandigheden te worden afgeleid, waarbij het tijdsverloop tussen de opneming en de besteding van gewicht kan zijn.

DE SPAARRAAD,

bedoeld in artikel 11, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren;

Beschikkende op het bezwaarschrift van tegen een besluit van de Minister van Defensie (Marine) d.d. 20 juli 1962, nr.;

In aanmerking nemende dat adressant overeenkomstig de voorschriften op 28 maart 1960 een verzoek heeft ingediend tot inhouding van een spaarbedrag van zijn bezoldiging, aan welk verzoek gevolg werd gegeven;

dat adressant op 25 januari 1962 van zijn bijzondere spaarrekening een bedrag van f. 400,— heeft opgenomen en ter zake van deze opneming toekenning van spaarpremie heeft verzocht wegens besteding van het opgenomen bedrag ten behoeve van de aflossing op een hypothecaire lening, welke op 19 mei 1961 werd verricht;

dat dit verzoek bij besluit van 20 februari 1962, nr. van de Minister van Defensie (Marine) werd afgewezen, aangezien de onderhavige besteding reeds acht maanden vóór de opneming van genoemd spaarbedrag plaats had, zodat dit bedrag niet geacht kan worden te zijn aangewend ten behoeve van diezelfde besteding;

dat adressant vervolgens andermaal toekenning van spaarpremie heeft verzocht, ditmaal wegens besteding van het opgenomen spaarbedrag ten behoeve van de op 18 mei 1962 verrichte hypothecaire aflossing;

dat ook dit verzoek bij het in aanhef dezes genoemd besluit werd

afgewezen, aangezien er ongeveer vier maanden liggen tussen de datum van opneming van het spaarbedrag van f. 400,— en de datum van de onderhavige besteding, zodat ook in dit geval niet kan worden gesproken van het opnemen van gelden van de bijzondere spaarrekening voor het aanwenden van een erkende besteding, zoals in artikel 6, lid 1, onder b, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren is gesteld;

dat adressant tegen dit besluit een bezwaarschrift indient, waarin hij aanvoert, dat het aangehaalde artikel van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren geen tijdslimiet noemt, en dat hij op die grond van mening is, dat ten onrechte geen premie is toegekend;

Overwegende, dat ingevolge artikel 6, lid 1, aanhef en onder b, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren de belanghebbende aanspraak heeft op een spaarpremie, indien hij een van zijn bijzondere spaarrekening opgenomen bedrag heeft aangewend ten behoeve van een of meer der in artikel 7, lid 1, genoemde bestedingen;

dat dit artikel derhalve inderdaad als enige eis voor het ontstaan van aanspraak op spaarpremie stelt de omstandigheid, dat het van de bijzondere spaarrekening opgenomen spaarbedrag door de belanghebbende moet zijn aangewend voor een of meer der in artikel 7, lid 1, genoemde bestedingen;

dat het feit van deze aanwending, nu de Premiespaarregeling Rijksambtenaren daaromtrent geen nadere aanduidingen geeft, uitsluitend uit de omstandigheden dient te worden afgeleid, waarbij het tijdsverloop tussen de opneming van de spaargelden en de besteding daarvan inderdaad van gewicht kan zijn;

dat in het onderhavige geval een tijdsverloop van drie tot vier maanden tussen beide evenbedoelde tijdstippen geen aanleiding ertoe kan zijn aan te nemen, dat het door adressant opgenomen bedrag van f. 400,— niet zou zijn aangewend ten behoeve van de meergenoemde hypothecaire aflossing;

dat ook voor het overige niet van omstandigheden is gebleken, die reden zouden kunnen geven aan te nemen, dat genoemd bedrag niet voor het opgegeven doel zou zijn besteed;

dat de premie derhalve ten onrechte is geweigerd en adressant, gezien zijn pensioengrondslag op het tijdstip van de indiening van het verzoek tot inhouding van een spaarbedrag van zijn salaris, over het opgenomen bedrag van f. 400,— een spaarpremie van 25% dient te worden toegekend;

Gelet op de artikelen 3, lid 1, 6, lid 1, onder b, 6, lid 4, onder a, 6, lid 5, onder b, 6, lid 9, 7, lid 1, onder b, en 11, lid 1, onder a, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren.

Besluit: aan ter zake van de opneming van een bedrag van f. 400,— van diens bijzondere spaarrekening een aanwending van dit bedrag ten behoeve van de in artikel 7, lid 1, onder b, van de Premiespaarregeling Rijksambtenaren genoemde besteding aanspraak toe te kennen op een spaarpremie van f. 100,—.

Afschrift van dit besluit zal worden gezonden aan de Minister van Defensie (Marine) en aan de belanghebbende onder mededeling, dat

tegen dit besluit binnen 30 dagen na dagtekening beroep kan worden ingesteld bij de Centrale Raad van Beroep te Utrecht voor zover zulk een beroep voor adressant althans als ambtenaar in de zin van de Ambtenarenwet 1929 openstaat.

WETGEVING

Wijziging van het militaire strafprocesrecht; Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht; Wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht.

Openbare beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.¹⁾

De heer **Kranenburg**, plaatsvervangend voorzitter van de bijzondere commissie, brengt het volgende verslag uit:

De bijzondere commissie voor deze wetsontwerpen heeft de eer het volgende te rapporteren.

In haar handen zijn gesteld de volgende adressen:

een, van mr. W. Keuchenius, te 's-Gravenhage, houdende verzoek om zijn opmerkingen en vragen in overweging te nemen alvorens deze wetsontwerpen aan te nemen:

een, van de Nederlandse Orde van Advocaten, te 's-Gravenhage, waarin wordt aangedrongen het Nederlands Militaire strafprocesrecht niet partieel maar volledig te herzien.

De commissie, overwegende dat de inhoud van deze adressen voor de leden der Kamer van belang kan zijn, stelt aan de Kamer voor deze adressen neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden.

De Kamer verenigt zich met het voorstel der commissie.

De Voorzitter: Ik stel voor, de algemene beraadslaging over de drie wetsontwerpen te zamen te doen houden.

Daartoe wordt besloten.

De algemene beraadslaging over de drie wetsontwerpen wordt geopend.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Het is mij een behoefte uiting te geven aan de gevoelens van spijt en teleurstelling van de bijzondere commissie, dat haar voorzitter, de geachte afgevaardigde de heer Van Rijckevorsel, aan de laatste fase van haar werk geen leiding heeft kunnen geven. Wij hopen van harte, dat hij spoedig geheel genezen zal zijn en zijn plaats in de Kamer weer zal innemen.

¹⁾ 62ste Vergadering, 2 april 1963, *Handelingen*, blz. 2477 e.v.

Met zijn bijzondere belangstelling voor de militaire rechtspleging zal hij naar onze verwachting nog een ruim arbeidsterrein, ook na de behandeling van de onderhavige wetsontwerpen, kunnen vinden.

Ik mag misschien één punt uit het beleid van de commissie vermelden. Er is, o.a. door de Minister van Justitie, weleens aandacht gevraagd voor de geruime tijd, die tussen de indiening van deze wetsontwerpen en de verschijning van het voorlopig verslag is verlopen. Ik mag er de aandacht voor vragen, dat deze tijd door de commissie niet in ledigheid is doorgebracht. Er heeft een intensief mondeling en schriftelijk overleg met de Minister plaats gehad. De resultaten van dit overleg, ongeacht de vraag, of men die voldoende of te schraal oordeelt, zijn uiteraard niet alleen voor de verantwoordelijkheid van de commissie. Evenmin vormen ze een antwoord op de vraag, of het overleg al dan niet de voortvarendheid op wetgevend gebied heeft bevorderd. Bij het overleg had de Minister dat naar ons gevoel meer in de hand dan de commissie.

Bij deze algemene beraadslaging staat mijn naam als enige op de sprekerslijst. Ik sta hier qualitate qua, en wel als waarnemend voorzitter van de bijzondere commissie. Het geval doet zich nl. voor, dat de commissie in haar visie op de wetsontwerpen eenstemmig is, en wel in deze visie, dat wij vandaag alleen maar een fase in de ontwikkeling van de militaire strafrechtspleging afsluiten en aan de vooravond staan van een nieuwe, meer ingrijpende fase. Aan deze visie meent de commissie met bijzondere nadruk uiting te kunnen geven door haar bij monde van één woordvoerder naar voren te laten brengen. Uiteraard koestert zij de hoop, dat de Kamer haar daarin wil volgen en de Kamer zal begrijpen, dat in een volgende fase de leden der commissie zich voorstellen omstandig op de materie terug te komen en de soms wellicht divergerende standpunten van hun fracties naar voren zullen brengen.

In het verleden, mijnheer de Voorzitter, is uit de Kamer nogal aandrang uitgeoefend op de regering om een wijziging van de militaire strafrechtspleging ter hand te nemen. De bezwaren in de Kamer tegen de huidige situatie, zoals deze uit die vertogen in de Kamer naar voren kwamen, betroffen twee onderling samenhangende omstandigheden. Ons huidige bestel van militaire strafrechtspleging is in de oorlog tot stand gebracht en regelt de materie voor een krijgsmacht op oorlogsvoet, eigenlijk mag ik wel zeggen: in actie. En — dat is het tweede punt — om dit bestel in stand te houden, om niet gedwongen te vervallen in een onhanteerbare vredesrechtspleging, was het Hoog Militair Gerechtshof wel zo vriendelijk in zijn jurisprudentie aan het begrip „tijd van oorlog” vast te houden. Bij het uiten van deze bezwaren deed de Kamer niet te kort aan de waardering, die de militaire justitie toekomt voor de feitelijke rechtsbedeling aan de militairen onder het nu vigerende bestel.

Mijnheer de Voorzitter! Aan deze beide in de Kamer geuite bezwaren komen de wetsontwerpen, in hun oorspronkelijke versie, ten volle tegemoet. Evenwel blijkt in het voorlopig verslag een veel diepere

belangstelling bij de kamerleden voor de materie en daarin komen dan ook veel verder gaande verlangens naar voren. Natuurlijk, het voorlopig verslag verwelkomt de verdwijning van het oorlogsrecht, maar het vraagt meteen aandacht voor een niet te scherpe onderscheiding tussen de rechtspleging in een parate krijgsmacht en die in een krijgsmacht in actie en zeker vraagt het de aandacht voor een soepele overgang tussen deze situaties.

Maar met inachtneming van deze vereisten gingen de verlangens van de commissie, om het globaal te zeggen, uit naar de grootst mogelijke concordantie tussen de militaire strafrechtspleging en de rechtspleging van het Wetboek van Strafvordering. De commissie heeft zich in deze gedachte gesteund bevonden door een uitvoerig en zeer doorwrocht memorandum van de Nederlandse Orde van Advocaten. De belangstelling en de toewijding van de orde hebben in de commissie veel waardering gevonden.

Het verlangen naar concordantie concretiseerde zich door het centraal stellen van een viertal punten. Dat waren het rechterlijk toezicht op de detentie, de tijdige en volledige erkenning van de positie van de raadsman, de revisie en de cassatie.

De memorie van antwoord is door de commissie als een teleurstelling ervaren, zij het gelukkig niet helemaal onvermengd. De regering heeft geen poging gedaan in dit wetsontwerp de concordantie met de civiele strafvordering te benaderen. Slechts heeft zij in het huidige bestel een aanmerkelijke verbetering weten in te bouwen van het toezicht op de detentie en het tijdig optreden en de positie van de raadsman. Het zijn deze punten, die, naar de commissie hoopt, de Kamer in erkentelijkheid als verbeteringen zal aanvaarden.

De commissie kon tot deze wens komen, omdat de regering de verder, ik mag wel zeggen de veel verder gaande desiderata van de commissie niet van de hand heeft gewezen. De regering heeft zich ontvankelijk getoond voor de suggestie van de commissie om op deze desiderata de vraagpuntenprocedure toe te passen. In het mondeling overleg heeft de regering daarbij harerzijds zelfs voortvarendheid willen toezeggen.

Het is deze toezegging, die het de commissie mogelijk heeft gemaakt de Kamer de ietwat extraordinaire behandeling van het wetsontwerp aan te bevelen.

Wij staan nu voor de mogelijkheid een beperkte verbetering te incasseren in de redelijke zekerheid, dat zij een voorschot betekent op een grondige herziening van de militaire strafrechtspleging. Het is een stuk wetgeving, waarvan noodzakelijkerwijs de regering het tempo moet bepalen. Noch de Kamer, noch ook de deskundige commissie van de Nederlandse orde ziet kans werkelijk diepgaande wijzigingen in de militaire strafrechtspleging als het ware in te amenderen. De toezegging vraagpunten aan de Kamer voor te leggen en de kennis, die wij uit de stukken kunnen putten omtrent de onderwerpen van die vraagpunten, kunnen bij de Kamer de verwachting wekken, dat een deugdelijke methode van wetgeven wordt geëntameerd, maar over het tempo in deze

wetgeving heeft de Kamer geen andere aanwijzing dan de toezegging der regering nog dit jaar te beginnen.

Mijnheer de Voorzitter, het is duidelijk, dat deze toezegging over de bewindsperiode van beide betrokken Ministers heenreikt en strikt genomen hun opvolgers niet bindt. Nog minder is dit het geval met een eventuele toezegging om na de indiening en de behandeling der vraagpunten de wetgevende machine op hoge toeren te laten blijven doordraaien. Een duidelijk gebleken eenstemmigheid van regering en Kamer op deze punten en op dit moment is echter staatkundig en zelfs staatsrechtelijk ook weer helemaal niets. Als de Ministers en de Staatssecretaris het een versterking achten van de kansen op het uitvoeren van deze gemeenschappelijke voornemens, zou de Kamer wellicht vandaag bereid zijn haar verlangens in een uitspraak vast te leggen. Willen de Ministers hierover hun oordeel geven?

Voor de voorbereiding van de wetsontwerpen hebben de ministers tot nu toe profijt kunnen trekken van de adviezen van een commissie, de commissie-Doornbos. Wij hebben respect en waardering voor de arbeid van deze commissie, al moeten wij erkennen, dat zij niet steeds voorspoed heeft gekend en bij de voortschrijdende gedachtenwisseling tussen regering en Kamer ietwat op de achtergrond moest raken. Voor de toekomst lijkt ons, dat van deze commissie — en dat geldt eigenlijk van elke commissie — niet verwacht kan worden, dat zij met de regering de medetegenspeler zal kunnen zijn van een ongeduldige en op actie bedachte Kamer. Het is zelfs nauwelijks te denken, dat het verloop van de gedachtenwisseling tussen regering en Kamer nog te vangen zal zijn in enige opdracht aan een commissie. Wij menen dan ook, dat op de ministeries een volwaardig, een full-time wetgevend apparaat werkzaam zal moeten zijn om de ministers in staat te stellen aan de verlangens van de Kamer te voldoen.

Ook over de voornemens van de minister en de staatssecretaris in dezen worden wij graag geïnformeerd. Het antwoord van de minister en de staatssecretaris kan ook van invloed zijn op de vraag of de Kamer behoefte gevoelt aan een uitspraak.

Het aanvaarden van de wetsontwerpen over de militaire strafrechtspiegeling zal door de Kamer geschieden in de gedachte, dat een interim-regeling tot stand komt, die geen lang leven beschoren mag zijn. De regering heeft zich met deze gedachte verenigd.

Anders ligt het met het militaire tuchtrecht. Daarover is de gedachtenwisseling voorshands vastgelopen tussen de regering en de Kamer. Uit de Kamer is de discussie geopend over de vraag of het tuchtrecht wel van deze tijd is, of het geschreven recht naar inhoud en vorm nog past bij het rechtsbewustzijn en de gedachtenwereld van de militair, de dienstplichtige in het bijzonder, van 1963. De regering beantwoordt de vraag bevestigend. Daarmede is de discussie eigenlijk afgekapt. Toch leven in de Kamer verlangens in dit opzicht. Zij zou graag de werking van het beklagrecht nader onderzocht zien, zij vraagt een studie van de figuur van een buiten de hiërarchie staand orgaan om een taak te vervullen in de beklagprocedure en zij betwijfelt of de bewoordingen

van het reglement betreffende de krijgstucht de hedendaagse militair nog voldoende aanspreken om een levend element in zijn militaire leven te betekenen.

Nu is de commissie medegedeeld, dat op het reglement betreffende de krijgstucht een toelichting zal verschijnen, die niet alleen in hedendaagse taal zal zijn vervat, maar ook authentiek van karakter zal zijn. Deze mededeling van de regering heeft twee aspecten. Ten eerste blijkt er nu ook bij de minister, de Minister van Defensie i.c., zorg over het voldoende aansprekend karakter van de huidige tekst. Maar in de tweede plaats komt er naast de tekst van een algemene maatregel van bestuur een ministeriële tekst. U zult begrijpen, dat dit in de commissie wel vragen heeft opgeroepen en openlaat. De algemene maatregel van bestuur, dus het reglement betreffende de krijgstucht, spreekt de militair aan van het begin van deze eeuw. Toen is het ontworpen. De oorspronkelijk aangesprokenen zijn dus nu over de 80 jaar. De minister richt zich straks in zijn toelichting tot de militair van anno 1963 en doet dat om beter te worden verstaan. Voor juristen en militairen rijzen hier natuurlijk vele problemen. Binnen de compagnie, de batterij, het eskadron zijn tekstdisputen van militaire schriftgeleerden uit disciplinair oogpunt naar ons gevoel geen aanwinst. Het Hoog Militair Gerechtshof zal te maken krijgen met een geheel nieuw soort tekstvergelijking en eventueel met een beroep op ministeriële schulduitsluitingen of schuldvaststellingen.

De bijzondere commissie genoot het voorrecht bij dit novum als verbindingsschakel te mogen optreden tussen de Ministeries van Defensie en van Justitie.

Kortom, het novum zal ongeacht het verloop van zaken met deze en met volgende wetsontwerpen nog aanleiding genoeg geven om met de Minister van Defensie de opgeworpen vragen onder de ogen te zien, maar in het verband van deze wetsontwerpen onderstreept het wel de wens van de Kamer om ook inzake het tuchtrecht vraagpunten aan de Kamer voor te leggen. Mijn vraag is nu: is de regering hiertoe bereid?

Mijnheer de Voorzitter! Het zal u duidelijk zijn, hoezeer de commissie de positie van onze Nederlandse burger, onze medeburger in de wapenrok, als justitiabele, zowel in strafrechtelijke als in tuchtrechtelijke zin, ter harte gaat. Zij meent, dat hier geen enkele achterstand bij de medeburger in civiel aanvaardbaar is. Zij voelt de verantwoordelijkheid van de Staten-Generaal als medewetgever voor de rechtszekerheid, voor zover deze door een deugdelijke en op de hoogte van haar tijd zijnde wetgeving kan worden bevorderd, en zij is bereid, zich daarvoor de nodige inspanning te getroosten.

Ik zou mijn uiteenzetting willen kenmerken als een uitnodiging aan de regering, met ons de handen ineen te slaan en samen de schouders onder het wetgevend werk te zetten, en ik hoop, dat de reactie van de minister en de staatssecretaris zodanig zal zijn, dat wij onze afspraak met de aanneming van deze wetsontwerpen zullen kunnen bezegelen.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn taak als woordvoerder van de commissie strekt niet verder dan de algemene beschouwingen. Bij de artikels-

gewijze behandeling en bij eventuele amendementen **herneemt uiteraard** ieder lid zijn eigen rechten.

Alleen is er in verband met de artikelen nog één punt, waarin de commissie bepaald eenstemmig is. De wetsontwerpen elimineren in vredestand de strafrechtelijke en de tuchtrechtelijke verlaging, al naar gelang de amendering uitvalt geheel of gedeeltelijk. Dit zal de administratiefrechtelijke verlaging een eigen functie laten, ook in verband met straf- of tuchtzaken. De commissie voelde de behoefte — zij heeft die ook ter kennis van de regering gebracht — aan een administratief appel voor deze gevallen. Nu stel ik de vraag, of de Minister van Defensie deze rechtsgang al in bewerking heeft genomen.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Kranenburg heeft medegedeeld, dat hij als enige spreker algemene beschouwingen zou houden bij de behandeling van deze wetsontwerpen. Waar de Kamer dus van haar kant soberheid betracht bij de algemene beraadslaging, zal ik dit ook mijnerzijds doen.

Laat ik beginnen met mij aan te sluiten bij de woorden van de geachte afgevaardigde de heer Kranenburg ten opzichte van de afwezigheid van de heer Van Rijckevorsel. Ook de regering betreurt het, dat de heer Van Rijckevorsel door ziekte niet aanwezig kan zijn bij de behandeling van deze wetsontwerpen, waarvoor hij een grote belangstelling koestert.

De opzet van deze wetsontwerpen is bescheiden. De rechtspleging van zee- en landmacht dateert van 1814 en behoudens enkele incidentele aanpassingen is er geen volledige doorwerking geweest van de gewijzigde rechtsopvattingen op het stuk van de burgerlijke, maar toch ook van de militaire rechtspleging. De huidige wetsontwerpen hebben als gezegd een bescheiden doel. Toen mijn ambtsvoorganger, minister Samkalden, met de toenmalige Minister van Defensie, minister Staf, en met de de Minister van Zaken Overzee, minister Helders, deze ontwerpen indiende, was het hoofddoel een incidentele herziening te bereiken, nl. op het stuk van de overgang van de berechting door krijgsraden te velde naar die van vredeskrijgsraden, aanpassing aan de nieuwe structuur van het Koninkrijk, consolidatie van zekere moderniseringsen, die verkregen waren tijdens de praktijk van de oorlog. Ten dele ook was het nodig, aan te passen aan wijzigingen in het militaire apparaat, en ten slotte gold het ook de concordantie te handhaven tussen de verschillende onderdelen van de krijgsmacht. In het overleg met de Kamer, waaruit bleek, dat zij voor deze volgens haar te beperkte opzet geen voldoende reden zag, is de regering bereid gevonden, omdat zij met de Kamer op het standpunt staat, dat een algehele herziening urgent is, om op twee punten de Kamer in het kader van dit ontwerp tegemoet te komen, en wel t.a.v. zekere waarborgen, waarmee het voorlopig arrest zal worden omringd, alsmede t.a.v. de positie van de raadsman. De Kamer had nog twee andere onderwerpen op haar verlanglijst staan t.a.v. de incidentele herziening: de mogelijkheid van revisie en van cassatie. De regering meende, dat het incidentele karak-

ter al te zeer zou worden losgelaten, wanneer men ook een regeling voor de revisie en de cassatie in het kader van deze ontwerpen ter hand zou nemen. Niettemin meen ik te mogen zeggen, dat de nieuwe regeling als gevolg van het overleg met de Kamer op het stuk van het voorlopig justitieel arrest en met name ook door de veel krachtiger en efficiënter geworden positie van de raadsman grote voordelen brengt. Men kan zeggen van de militaire rechtspleging, dat zij een zeer oude behuizing heeft, maar voordat er een geheel nieuw huis is gebouwd, brengen de ontwerpen in die oude behuizing zeer ingrijpende verbouwingen teweeg en een veel betere outillage.

Ook de regering heeft waardering voor het rapport van de Orde van Advocaten. Het is een goed stuk werk, hetgeen niet wil zeggen, dat de regering het met alles wat daarin staat eens is. Met name wijs ik erop, dat het rapport zich wat te eenvoudig voorstelt telkens te verwijzen bij de militaire rechtspleging naar de civiele.

De geachte afgevaardigde de heer Kranenburg, namens de commissie deze ontwerpen op afbetaling aanvaardende, heeft zich bijzonder geïnteresseerd getoond naar de procedure voor de algehele herziening. De regering heeft in het mondeling overleg reeds toegezegd, dat zij zich voorstelt overeenkomstig de wensen van de Kamer een vraagpunten-procedure te entameren. De regering bepaalt daarvan het tempo, zo zeide de geachte afgevaardigde niet ten onrechte. De regering is zich daarvan bewust en ook van de verantwoordelijkheid, die deze bevoegdheid meebrengt. Ik kan de geachte afgevaardigde medelen, dat uit de enigszins aangevulde commissie-Doornbos een werkgroep is gevormd, die reeds metterdaad en naar mijn mening zeer intensief bezig is met de voorbereiding van de eerste reeks vraagpunten, die wij aan de Kamer zullen voorleggen met de voorlopige antwoorden van de regering. Die werkgroep is zodanig uitgerust, dat ik het volle vertrouwen heb, dat, wanneer aan deze bewindsperiode en aan het huidige kabinet een einde is gekomen, zij met hetzelfde enthousiasme, waarmee zij haar taak is begonnen haar werk zal voortzetten.

De geachte afgevaardigde heeft ook gesproken van een full-time wetgevend apparaat. Dat is een grote term. Wanneer hij wil aanvaarden, dat de werkgroep qua secretariaat e.d. naar mijn mening voldoende is uitgerust, dan kan ik hem antwoorden, dat er een behoorlijk wetgevend apparaat is gevormd ter voorbereiding van de algehele herziening van de militaire rechtspleging.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu bij het tuchtrecht. Het lijkt mij beter, dat deze materie wordt behandeld door de Staatssecretaris van Defensie.

De heer **Calmeyer**, Staatssecretaris van Defensie: Mijnheer de Voorzitter! De voorzitter van de bijzondere commissie de geachte afgevaardigde de heer Kranenburg heeft nog eens een lans gebroken voor de herziening van het militair tuchtrecht. Hij heeft er daarbij op gewezen, dat het militair tuchtrecht dateert uit de jaren omstreeks de eeuwwisse-

ling. Naar zijn mening en ook naar de mening van anderen is dit tuchtrecht aan herziening toe.

Het is de geachte afgevaardigde en de andere leden van de Kamer bekend, dat hierover een bespreking met de commissie heeft plaatsgevonden. De resultaten van deze bespreking zijn ook in de gedrukte stukken gepubliceerd, zij het dat deze de geachte afgevaardigde dus niet geheel hebben bevredigd.

De geachte afgevaardigde zal het mij ten goede houden, dat ik de motiveringen, die naar voren zijn gebracht en die op het ogenblik natuurlijk ook nog de onze zijn, niet herhaal. Ik wil enkele punten daaruit aanstippen.

Naar de mening van de militaire autoriteiten, met welke mening de minister en beide staatssecretarissen van het Ministerie van Defensie zich hebben verenigd, zijn de grondslagen voor het militaire tuchtrecht nog alleszins juist en bruikbaar. Er kan misschien worden aangevoerd — en dit is ook weleens aangevoerd —, dat zij in wat te absolute bewoordingen zijn gesteld.

Ik geloof, dat het in onze tijd geen kwaad kan, wanneer de normen in wat absolute bewoordingen zijn gesteld, ervan uitgaande, dat bij de hantering van deze normen, men er toch mee rekening houdt, dat geen mens aan absoluut gestelde normen kan voldoen.

Het is dus naar onze mening een nog niet bewezen zaak, dat het militair tuchtrecht inderdaad een grondige herziening behoeft. Gelijk in de gedachtenwisseling is opgemerkt en gelijk ook in de gedrukte stukken is vastgelegd, is hier geen vergelijking met het commune recht mogelijk, zodat de bewijslast, dat het militair tuchtrecht min of meer ingrijpend zou moeten herzien rust op degenen, die dit naar voren brengen en niet op degenen, die menen dat dit niet aanwezig is. Wij menen, dat dit tijdstip nog niet is gekomen. Wel zijn wij van mening — dit vloeit in het bijzonder voort uit het feit, dat de tekst omstreeks 1900 is geschreven —, dat de bewoordingen niet altijd meer diegene zijn, waarin men op het ogenblik de militair aanspreekt. Dit heeft er dan ook toe geleid, dat er een handboek is samengesteld, waarin aan de hand van de letterlijke tekst — en uiteraard de letterlijke tekst van de algemene maatregel van bestuur handhavende en daar geen afbreuk aan doende — getracht is — en naar mijn mening in het algemeen op een goede wijze is getracht — deze tekst nader te brengen tot degene, die daar in onze dagen mee te maken heeft. De commissie heeft gevraagd, deze tekst ook nog eens voor te leggen aan de Minister van Justitie. Dit is sinds deze bespreking ook geschied, mijnheer de Voorzitter. Juist vandaag hebben wij enige op- en aanmerkingen van de Minister van Justitie ontvangen, die natuurlijk met aandacht zullen worden bestudeerd en die eventueel tot wijzigingen en aanvullingen zullen leiden, die overigens niet van een ingrijpend karakter zijn.

Wij staan dus nog steeds op het standpunt, dat ook in de gedrukte stukken is vastgelegd. Dit maakt het mij wel enigszins moeilijk, tegevoet te komen aan de vraag, die de geachte afgevaardigde heeft gesteld

nl. om de vraagpunten van het militair tuchtrecht aan de Kamer — zo heb ik het begrepen — achtereenvolgens voor te leggen, want dan moeten er eerst dergelijke vraagpunten zijn.

Ik wil gaarne de toezegging doen, dat, indien en naarmate zich dergelijke vraagpunten voordoen — misschien kan het gebruik van dit handboek er ook toe leiden, dat dergelijke vraagpunten naar voren komen — de bewindslieden gaarne bereid zijn de in andere gevallen gevolgde methode ook na te volgen en dergelijke vraagpunten aan de Kamer voor te leggen. Ik sta hier dus in beginsel bepaald niet afwijzend tegenover. Als ik echter op het ogenblik zeide, dat wij dat zullen doen, zou dit veronderstellen, dat er vraagpunten zijn geformuleerd. Dan zou ik dus iets stellen, wat ik niet zou kunnen waar maken, want er zijn geen vraagpunten geformuleerd.

De geachte afgevaardigde heeft tegen de handleiding nog enige bezwaren geopperd, die hij al eens eerder naar voren heeft gebracht. Deze bezwaren begrijp ik wel enigermate, maar vermoedelijk zullen ze na lezing van de handleiding wegvallen. Het spreekt vanzelf, dat het Hoog Militair Gerechtshof — dat zal de geachte afgevaardigde ook niet bedoelen — zijn oordeel niet op de tekst van de handleiding zal baseren. Voor dit hof blijft de algemene maatregel van bestuur, het Reglement van Krijgstucht, maatgevend. Ik meen, dat hiermede geen moeilijkheden zijn te vrezen, een mening, die ik alleen zou kunnen staven met het handboek zelf. Ik hoop, dat dit de belangstelling van de geachte afgevaardigde zal hebben.

Een andere materie, die de geachte afgevaardigde heeft aangeroerd, is de verlaging bij administratieve maatregel. Er is enig verband met een van de ingediende amendementen, maar de geachte afgevaardigde heeft het los daarvan gevraagd. De geachte afgevaardigde meende, dat hiervoor een administratieve appèlregeling in het leven moest worden geroepen. Mijnheer de Voorzitter, in de praktijk heeft zich hierop al een appèlregeling gevormd. Er worden in de praktijk nl. twee methodes toegepast om van een dergelijke administratieve maatregel in appèl te gaan. De ene methode ligt op krijgstuhtelijk gebied en de andere op administratief gebied. Het komt voor, dat men zich beroept op artikel 9, lid 4, van het Reglement van Krijgstucht, dat handelt over een militair, die een krenkende of onbillijke behandeling heeft ondergaan. Men voelt deze terugstelling dan als een krenkende of onbillijke behandeling, beroept zich op dit artikel en beroept zich derhalve op de hoogste chef, de bevelhebber van de luchtstrijdkrachten of die van de landstrijdkrachten, die deze zaak dan in behandeling neemt. Bij de luchtstrijdkrachten is dit enige malen voorgekomen. Het is dus een begaanbare weg en die wordt ook als zodanig erkend.

De tweede methode, die onlangs nog bij de Landmacht is toegepast, is dat men zich beroept op de Minister als administratieve chef van degene, die de administratieve terugstelling heeft uitgevoerd. De Minister laat dit dan door de personeelsafdelingen onderzoeken en neemt hierover een beslissing.

De heer **Moorman** (K.V.P.): Excellentie, mag ik u wat vragen? Als de Minister een beslissing neemt, is daarvan dan weer beroep op de Kroon mogelijk of komt men automatisch bij het ambtenarengerecht terecht?

Staatssecretaris **Calmeyer**: Neen, want het betreft hier geen militaire ambtenaren. Administratieve terugstelling is voor beroepspersoneel alleen op verzoek mogelijk. Het gaat alleen om dienstplichtig personeel. Dat zijn geen militaire ambtenaren.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Mag ik iets aan de Minister van Justitie vragen? Betreft dit dan een beslissing, waarop appèl mogelijk is, wanneer de wet Beroep Administratieve Beschikkingen tot stand is gekomen?

Minister **Beerman**: Ik zou dat niet direct durven zeggen. Er zou dan in allen gevalle één van de vier beroepsgronden aanwezig moeten zijn. Het kan dus niet bij elke beslissing binnen het kader van het beleid.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Het gaat om een rechtsgang, dus dat zou geen bezwaar opleveren.

Minister **Beerman**: Het staat, meen ik, niet op de negatieve lijst. Deze vraag wordt mij onverwacht gesteld en de materie is vrij gecompliceerd. Alleen door het feit, dat het niet op de negatieve enumeratieve lijst van het ontwerp-B.A.B. staat, maakt nog niet, dat het zich automatisch voor een beroep op de Raad van State leent.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Ik begrijp, dat u dit enigszins overvalt, maar het zou mij welkom zijn als van de kant van de regering een dergelijk beroep tenminste sympathiek bekeken zou worden.

Minister **Beerman**: Het krijgt wel een zeer zwaar accent, als de betrokkene bij de Raad van State in beroep zou kunnen komen.

De heer **Wierda** (P.v.d.A.): Dat kan een dienstplichtige ook.

Minister **Beerman**: In de praktijk zal het voor een dienstplichtige niet zo heel veel uitmaken, behalve dan misschien wegens salarisverschil met terugwerkende kracht, omdat de dienstplichtige dan na een paar maanden waarschijnlijk zijn dienstplicht heeft vervuld.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): De eer wil ook wat.

Minister **Beerman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het moeten bekijken. Ik durf hier niet een bepaald „ja” of „neen” te laten horen.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Van de drie concrete vragen, die ik namens de commissie heb gesteld, zijn er twee beantwoord door de Minister van Justitie. De belangrijkste van die twee vragen was, of de Minister zich zodanig geëquipeerd acht voor de vraagstellingsprocedure, dat zijn opvolger deze met animo met de Kamer zal voortzetten. Het antwoord daarop is niet, dat de commissie-Doornbos op het ogenblik ter zijde wordt gesteld, maar dat deze com-

missie zodanig is geëquipeerd, dat zij een volwaardige tegenspeelster van de Kamer zou kunnen zijn. Ik mag daaronder, zo neem ik aan, verstaan: een ambtelijke equipering, waardoor inderdaad enige ambtenaren zich ten volle aan deze zaak kunnen wijden, zij het met regelmatige ruggespraak met de leden van de commissie.

Dan de vraag, die de geachte Staatssecretaris heeft beantwoord over het tuchtrecht. Het antwoord van de Staatssecretaris roept natuurlijk de vraag op voor de Kamer: Hoe krijgen wij het tuchtrecht toch weer aan de orde? Dat moment heeft nl. de Staatssecretaris bepaald op het ogenblik, dat binnen Defensie het tuchtrecht blijkt te falen en in het oog van de Minister van Defensie blijkt te falen. Ik voel wel, dat hier voor de Kamer de waarneming, wanneer dat falen zal worden geconstateerd, op een ander moment kan vallen en misschien moeilijker zal zijn. Nu is er één troost: door de toezeggingen van de geachte Minister van Justitie houden wij waarschijnlijk in deze Kamer een commissie in stand om de vraagpunten te behandelen, een commissie, die dus toch met de regering in gesprek zal blijven. Ik mag dan van de zijde van de Kamer misschien wel de verwachting uitspreken, dat deze commissie zeker en alerte zal blijken ook op het tuchtrecht. Of dat altijd een onderwerp zal zijn, dat deze commissie in haar vergaderingen zal bespreken, durf ik niet voorspellen. In ieder geval zal een voldoende aantal leden van de commissie op deze materie gedrukt blijven, zodat een aantal leden van de Kamer bij de behandeling van de begroting van Defensie toch in de gelegenheid zal zijn deze zaak tussen Minister en Kamer levend te houden.

Mijnheer de Voorzitter, u hoort uit mijn woorden, dat ik niet kan verklaren, dat het antwoord van de Staatssecretaris voor de commissie bevredigend is, maar u hoort ook uit mijn woorden, dat tussen de Minister van Defensie en de Kamer in dezen bepaald het laatste woord niet is gesproken en ook niet mag zijn gesproken.

De heer Beerman, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan nu heel kort zijn.

Ik kan de geachte afgevaardigde de heer Kranenburg nog mededelen, dat in de werkgroep uit de commissie-Doornbos ook een zodanig ambtelijk element aanwezig is, dat de stuwende kracht van die commissie bij de voorbereiding van de vraagpunten verzekerd is.

Over de vraag, die de geachte afgevaardigde mij zojuist bij interruptie stelde, heb ik mede ambtelijk nagedacht en de vrucht van dat ambtelijk overleg — het is niet alleen vrucht van eigen brein — is, dat de administratieve terugzetting op de Dienstplichtwet berust, die wel op de negatieve lijst van de B.A.B. staat. Mijn conclusie zal dus moeten zijn, dat daarvan geen beroep op de Raad van State is.

De Voorzitter: Wenst de heer Staatssecretaris van Defensie nog het woord?

De heer Calmeyer, Staatssecretaris van Defensie: Dank u, mijnheer de Voorzitter.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Alvorens elk van de drie wetsontwerpen afzonderlijk aan de orde te stellen, vraag ik de aandacht van de Kamer voor het volgende:

Op bladzijde 5 van het gewijzigd ontwerp van Rijkswet, voorkomende op stuk nr. 15, moet in de laatste regel van de rechterkolom in plaats van „arrondissementenkrijgsraden” worden gelezen: arrondissementenkrijgsraden.

Op bladzijde 25 van het gewijzigd ontwerp van Rijkswet, voorkomende op stuk nr. 16, moet in de rechterkolom op de eerste regel van de derde alinea van het voorgestelde artikel 25 de komma achter arrest vervallen.

Op bladzijde 27 van hetzelfde stuk moet in de eerste regel van het voorgestelde artikel 56 in plaats van „krijgstuchtelijk” worden gelezen: krijgstuchtelijk.

Deze drukfouten zullen worden verbeterd.

In de Nota van wijzigingen (stuk nr. 14) zijn die gedeelten van de oorspronkelijke wetsontwerpen, die zijn vervallen dan wel gewijzigd, cursief gezet.

De regering heeft mij medegedeeld, dat dit op verscheidene punten in het gedrukte stuk abusievelijk niet is geschied.

Ten gevolge hiervan moet in de hieronder genoemde gedeelten de tekst als cursief gezet worden beschouwd:

1. op blz. 22 de laatste alinea van de linkerkolom, beginnende met „Bij de Krijgsraden” en eindigende met „worden beschouwd.”;

2. op blz. 32 het in de linkerkolom voorkomende artikel 246, beginnende met „246. Bij gebreke van” en eindigende met „worden benoemd.”;

3. op blz. 42 de derde alinea van de linkerkolom, beginnende met „9a. De Vlootvoogd” en eindigende met „aanhangig is gemaakt.”.

Voorts merk ik op, dat in het formulier van afkondiging van de wetsontwerpen nrs. 15 en 16 een misstelling voorkomt.

In de vierde alinea hiervan dient na de woorden „Raad van State” te worden ingevoegd: van het Koninkrijk.

Deze wijziging zal worden aangebracht.

In behandeling komt het wetsontwerp Wijziging van het militair strafprocesrecht (5169, R 112, nr. 15).

De algemene beraadslaging heeft reeds plaats gehad.

In behandeling komt artikel I, waarop is voorgesteld een amendement van de heren Van Gelder, Moorman, jonkvrouwe Wttewaall van Stoetwegen, de heren Meulink en Couzy (stuk nr. 28, strekkende om het vijfde lid van het nieuw voorgesteld artikel 7, luidende:

„De Commanderende Officier rapporteert elk geval, waarin het voorlopig arrest langer dan 4 dagen duurt, rechtstreeks aan de Commanderende Generaal, onder wie de verdachte ressorteert.”,

in dien zin te wijzigen, dat vóór het woord „rechtstreeks” wordt ingevoegd: terstond.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Van Gelder dit amendement schriftelijk reeds voldoende toegelicht.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De regering neemt het amendement over.

Aangezien het amendement van de heer Van Gelder c.s. (stuk nr. 28) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, heeft de bijzondere commissie tegen deze door de Regering aangebrachte wijziging geen bezwaar.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het gewijzigde artikel **I** wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In behandeling komt artikel **II**, waarop is voorgesteld een amendement van de heren Van Gelder, Moorman, jonkvrouwe Wittewaall van Stoetwegen, de heren Meulink en Couzy (stuk nr. 28), strekkende om in het vijfde lid van het nieuw voorgestelde artikel 6, luidende:

„De Commanderende Officier rapporteert elk geval, waarin het voorlopig arrest langer dan 4 dagen duurt, rechtstreeks aan de Vlootvoogd, onder wie de verdachte ressorteert.”

in dien zin te wijzigen, dat vóór het woord „rechtstreeks” wordt ingevoegd: terstond.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Van Gelder dit amendement schriftelijk reeds voldoende toegelicht.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ook dit amendement neemt de regering gaarne over.

Aangezien het amendement van de heer Van Gelder c.s. (stuk nr. 28) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, heeft de bijzondere commissie tegen deze door de Regering aangebrachte wijziging geen bezwaar.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het gewijzigde artikel **II** wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Door de Regering is in artikel **III** een wijziging aangebracht na het uitbrengen van het eindverslag.

Naar mij blijkt, heeft de bijzondere commissie tegen deze wijziging geen bezwaar.

De artikelen III tot en met VIII worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: In artikel IX is door de Regering na het uitbrengen van het eindverslag een wijziging aangebracht.

Naar ik verneem, heeft de bijzondere commissie tegen deze wijziging geen bezwaar.

Artikel IX en de beweegreden van het wetsontwerp worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt, nadat de bijzondere commissie tot aanvaarding heeft geadviseerd, zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In behandeling komt het wetsontwerp Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht (5169, R 112, nr. 16).

De algemene beraadslaging heeft reeds plaatsgehad.

In behandeling komt artikel I, waarop is voorgesteld een amendement van de heren Couzy, Meulink, Van der Veen, Van Gelder en Ritmeester (stuk nr. 27, I), strekkende om de voorgestelde wijziging van artikel 25 te vervangen door:

In artikel 25 wordt aan het gestelde onder 1° toegevoegd:

buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die de leeftijd van 25 jaar nog niet hebben bereikt.

De heer **Couzy** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Door hen, die bemoeienis hebben met de praktijk van het militaire straf- en tuchtrecht, is voor zover mij bekend nimmer de afschaffing van de straf van verlaging voorgestaan. Wel zijn er stemmen opgegaan tegen het te absolute karakter van de straf, die slechts degradatie doch geen retrogradatie (het terugbrengen tot een lagere rang) mogelijk maakt. Er waren er, die bezwaar maakten tegen de woorden „onwaardig of ongeschikt” en die de rechter wilden vrijlaten voor wat betreft de motivering van de op te leggen straf. Er waren er ook, die meenden, dat de straf praktisch toch zelden werd gehanteerd tegen een ouder of hoger beroepsmilitair, zodat dan ook beter een beperking in de wet zou kunnen worden aangebracht door de straf alleen toe te laten tegen gegraduateerden beneden een zekere rang of leeftijd. Maar van drang naar volledige afschaffing is nooit sprake geweest.

Nu zeggen de bewindslieden in de memorie van antwoord, dat zij zich met de beschouwingen, welke in het voorlopig verslag tegen de afschaffing van verlaging zijn ingebracht, in verschillende opzichten kunnen verenigen, doch dat zij niet de conclusie delen, dat deze straf voor onderofficieren dient te worden gehandhaafd. Men zou nu kunnen verwachten, dat op de in het voorlopig verslag gestelde argumenten zou worden ingegaan, maar niets is minder waar. Volstaan wordt met een herhaling van hetgeen in de memorie van toelichting dienaangaande

wordt gesteld, zonder dat ook maar een poging wordt gedaan de in het voorlopig verslag aangevoerde argumenten te weerleggen of te ontzenuwen.

Bovendien wordt de verklaring, dat handhaving van deze straf in vredetijd niet onontbeerlijk is, teniet gedaan door de over 1962 verstrekte getallen. Een dergelijke verklaring zou waarde hebben, indien de oplegging van deze strafsoort nooit of praktisch nooit voorkwam. De getallen wijzen evenwel anders uit.

Zonder de reeds in het voorlopig verslag opgesomde bezwaren in extenso te herhalen, ben ik ervan overtuigd, dat, ten gevolge van het afschaffen van de straf van verlaging na een veroordeling door de rechter op veel uitgebreider schaal dan vroeger gebruik zal moeten worden gemaakt van ontslag, ontnemen van de rang of terugstelling bij administratieve maatregel. Hoewel de administratie deze bevoegdheid dient te behouden, zal de hantering in dergelijke gevallen de indruk en het gevoel geven van dubbele bestraffing, terwijl de vermenging van strafrechtelijke en administratieve maatregelen de rechtszekerheid niet bevordert.

Bovendien wordt daardoor aan dienstplichtigen — niet militair ambtenaar zijnde — de mogelijkheid in beroep te komen, welke mogelijkheid zij bij bestraffing door de rechter of de commandant wel bezitten, ontnomen.

Het instellen van een nieuwe beroepsmogelijkheid voor die categorie zal niet eenvoudig wezen.

Meegaande met de gedachte, dat de straf voor oudere hogere onderofficieren onaanvaardbare gevolgen kan medebrengen, zou ik de verlaging in vredetijd willen beperken tot de leeftijd van 25 jaar. Voor jeugdige onderofficieren veelal een minder zware straf dan ontslag uit de dienst, waardoor hun de mogelijkheid tot een militaire loopbaan niet wordt ontnomen; voor de dienstplichtige onderofficieren een onmisbaar correctiemiddel, met handhaving van de reeds bestaande mogelijkheid tot beroep.

De heer Kranenburg (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Het is uit het verslag van het overleg van de commissie met de regering wel duidelijk, dat veel aandacht aan dit vraagstuk is gegeven. Als ik nu de achtergrond tracht te bevroeden van het regeringsontwerp en de gedachten van hen, die de regering in dezen steunen, geloof ik, dat ik er het dichtst bij kom, als ik zeg, dat toch die door de rechter opgelegde straf van verlaging — wij zullen het straks ook nog hebben over de door de tuchtrechter op te leggen straf van verlaging — in het gevoel van vele leden een ontarend karakter heeft met een vaak onoverzienbaar sociaal bijgevolg. Beide punten spreken ons op het ogenblik, in deze tijd, minder aan dan vroeger weleens het geval is geweest. Ik geloof met de regering, dat op het ogenblik de vraag moet luiden: is het arsenaal van strafmaatregelen voor de militaire strafrechter en voor de militaire tuchtrechter onvoldoende, als zij straks niet meer in vredetijd beschikken over de straf van verlaging? Hierop moet ons aanvankelijk antwoord bepaald ontken-

nend luiden. Het arsenaal wordt aan een kant ingekrompen en aan de andere kant uitgezet. Dit komt straks nog ter sprake bij een volgend amendement, doordat wij — laat ik het maar zo noemen — de geldboete tuchtrechtelijk geïntroduceerd krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet voor niets, dat de commissie bij de behandeling van dit punt — waarbij mijn fractie en ik althans de regering zouden willen volgen — dat vraagstuk van die administratieve terugzetting aan de orde heeft gesteld. Natuurlijk, wij kennen ook buiten verband met strafzaken en met tuchtzaken terugstellingen, omdat voor zovelen — voor verreweg de meesten van onze militairen — de militaire diensttijd een opleidingstijd is, waarbij men promoties kan maken, die achteraf, in de praktijk gezien, blijken ten onrechte te zijn gegeven. De opleiding in die rang of voor die rang blijkt in de praktijk dan onvoldoende te zijn geweest en de man kan beter zijn militaire ambt vervullen zonder die rang of in een lagere rang dan waarin hij is aangesteld. Er is dus een normale behoefte — zoals in ieder opleidingsinstituut — om een beetje te schikken in de klas, waarin men dienst doet, of in de rang, waarin men dienst doet. Hierover hebben wij het dus eigenlijk niet. Waarover wij het wel hebben, is, dat het ondergaan van een belangrijke strafzaak of een belangrijke tuchtzaak door de militair aan het licht kan brengen, dat de militair door omstandigheden, samenhangende met die tucht- of strafzaak, ongeschikt is, zijn dienst in een bepaalde rang te vervullen. Nu wordt de rechter de mogelijkheid ontnomen, daarover te oordelen, omdat noch het ontorende, noch het sociale bijgevolg eigenlijk voor de rechter geschikt is om te hanteren, en dan treedt dus de administratie op. De administratie moet dus vaststellen, of de man in deze rang door kan dienen, de verantwoordelijkheid kan blijven dragen, in het licht van wat gebleken is, eventueel in een straf- of tuchtzaak. Dit is een zeer gevoelige oordeelvelling. De Minister van Justitie heeft terecht al opgemerkt: het is helemaal niet altijd in het belang van de getroffene, over een administratieve terugzetting een appel in te stellen. In heel veel gevallen zal hij daartoe ook niet overgaan. Het kan een rust voor hem zijn, van de verantwoordelijkheid van een rang verlost te zijn. Het kan ook evident zijn, dat hij de verantwoordelijkheid niet kan dragen, en het is mogelijk, dat hij dit inziet. Juist echter, omdat, hoewel het een administratieve zaak is, de eer als militair hierbij betrokken is, geloof ik, dat wij niet ontkomen aan de verplichting, een zekere rechtsgang, een zeker appel te hanteren en, voor zover het er niet is, in te stellen om deze man het gevoel te geven, dat hij toch ook op dit stuk aan zijn recht kan komen. Ik noem het dan echt „aan zijn recht komen”, want de beide wegen, die de Staatssecretaris zojuist naar voren heeft gebracht, zijn een appel óf bij een militaire meerdere óf bij de hoogste civiele meerdere. Dit zijn nu juist degenen, die in eerste instantie, voor de eerste beslissing, ook al verantwoordelijkheid hebben gedragen. Ik geloof dus, dat deze rechtsgang, hoewel hij in de praktijk heel deugelijk kan zijn, aan het rechtsbewustzijn van de betrokkene onvoldoende recht doet.

Nu heb ik het gevoel, dat de Minister van Justitie en ik samen toch

een bevredigende rechtsgang voor die enkele gevallen van mensen, die vinden, dat zij er behoefte aan hebben en dat hun eer of hun maatschappelijke plaats dit eist, hebben gevonden in het Beroep Administratieve Beschikkingen. Nu weten wij precies welk artikel van de Dienstplichtwet wij moeten uitzonderen van de plaats op de negatieve lijst. Dan hebben wij een appel naar mijn gevoel, wanneer het straks wordt voorbereid door de Raad van State, een zeer levenswijs, een zeer competent college als de Raad van State, waar — dat onderstreep ik — straks de Minister van Defensie zelf met rust zich bij kan neerleggen. Het is vaak een bevrijding, ook voor een bewindsman, van zekere verantwoordelijkheden af te zijn en die in goede rechterlijke handen te weten. Ik doe een beroep op de regering om in deze richting het te zoeken en dat zoeken althans vandaag aan ons te willen toezeggen.

De heer **Moorman** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Onze opmerkingen over het amendement op artikel 25 van de wet op het militair strafrecht vallen uiteen in twee categorieën. De eerste categorie betreft de merites van het voorstel als zodanig en de tweede de argumentering. Ik wil met de tweede beginnen. In de toelichting staat, dat, wanneer de straf van verlaging in vredestijd geheel zou worden afgeschaft, een terugstellen bij administratieve maatregel daarvoor in de plaats zou komen. Dit is mondeling nog eens onderstreept door de geachte voorsteller van het amendement. Ik vind, dat ik daarop even moet terugkomen. Ik meen, dat dit bepaald onjuist is gesteld. De terugstelling bij vonnis van de strafrechter, zo staat in artikel 25, is „op grond van het begane feit”. De man is dus in strijd gekomen met de militaire strafrechter en op grond van het begane feit — en dat moet dus een ernstig feit zijn — wordt de man „onwaardig of ongeschikt geacht” en daar gaan zijn strepen. Nu zegt de geachte afgevaardigde de heer Couzy: wanneer dat niet meer strafrechtelijk kan gebeuren, dan gaat men blijkbaar voor een soortgelijk feit — een feit, dat eigenlijk onder de strafwet valt — een administratieve maatregel toepassen. Ik heb groot bezwaar tegen deze wijze van voorstellen. Wat is de administratieve verlaging tot nu toe geweest? Deze is tot nu toe geweest het terugstellen van een man naar een lagere rang, omdat de rang, die hij had bereikt — laat ik het zo uitdrukken — net boven zijn geestelijke plafond was. Die man kon b.v. het gezag niet handhaven, dat bij zijn rang behoorde, of hij kon, technisch gesproken, niet aan de eisen van die rang voldoen. Nu zou het een zeer ernstig verschijnsel zijn, dat de militaire autoriteit, wanneer de strafrechter, die anders dus op grond van een begane feit, dus op grond van een conflict met het militair strafrecht, hem die rang zou hebben ontnomen, nu een administratieve maatregel zou toepassen, waarvan uitgangspunt en doel altijd volkomen anders zijn geweest. Ik heb dus bezwaar tegen deze toelichting en ik wil mij daarvan geheel distantiëren. Wat betreft de zaak zelf, kan ik zeggen, dat wij heel erg gelukkig waren, dat de regering in artikel 25 in zijn vorm van „in tijd van oorlog” tot een nieuwe redactie was gekomen. Aan de andere kant is, in een laat stadium van het overleg, de regering met cijfers gekomen, die vooral voor de Koninklijke

Landmacht getuigden van een zekere behoefte aan de mogelijkheid van verlaging. Hierover wil ik gaarne van de zijde van de regering nog iets vernemen. Wij zullen ons standpunt ten opzichte van dit amendement dus laten afhangen van het antwoord van de regering.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement, dat de geachte afgevaardigde de heer Couzy heeft voorgesteld, heeft betrekking op een materie, welke verschillende aspecten heeft. Het gaat nl. om de vraag, of in vredestijd de straf van verlaging in rang moet worden gehandhaafd.

Vanuit haar algemene visie, dat het militaire strafrecht niet onnodig moet afwijken van het civiele recht, heeft de regering ook op het punt van verlaging in rang aansluiting gezocht bij hetgeen gebruikelijk is en bestaande voor burgerlijke ambtenaren.

Ten aanzien van burgerlijke ambtenaren kent men de straf van verlaging in rang niet. Anderzijds heeft het militaire strafrecht toch ook weer een eigen karakter, want de regering heeft die straf in oorlogstijd wel willen handhaven.

Men kan dus niet zeggen, dat het hier een kwestie is van zwart of wit; men zal enigszins moeten nuanceren. De geachte afgevaardigde de heer Couzy heeft blijkens zijn amendement ook de bezwaren gevoeld van de straf van verlaging, omdat hij die wil beperken tot de jeugdige categorie van veroordeelden, die niet ouder zijn dan 25 jaar. Ik moet erkennen, dat door die beperking enkele bezwaren tegen die straf in het algemeen wel worden ondervangen. De materie wordt nog gecompliceerder, omdat men hetzelfde resultaat ook bereiken kan langs de administratief-rechtelijke weg, doch dan alleen voor dienstplichtigen.

Terecht is er door de geachte afgevaardigden de heren Kranenburg en Moorman op gewezen, dat het uitgangspunt dan verschillend is. Wanneer men iemand administratief-rechtelijk terugzet, dan zal het gaan om 's mans geschiktheid. Dit zal het beslissende element moeten zijn. Wanneer de administratie, nadat de rechter heeft gesproken, uit vergeldingsstandpunt de administratief-rechtelijke verlaging zou toepassen, is dit mijns inziens onjuist. Aan de andere kant zal bij bijkomende straffen de rechter ook wel eens laten wegen het argument van de geschiktheid, ook in de commune rechtspleging. Ik denk hierbij b.v. aan de ontzetting uit de rijbevoegdheid. Dit is een straf. Maar het is ook mogelijk, dat de rechter tot dit besluit komt, doordat hij de man ongeschikt acht te rijden en wil trachten door een zekere heropvoeding de man meer verantwoordelijkheid bij te brengen.

Men kent in het civiele strafrecht dan ook straf en maatregel.

Nu zou men de verlaging in rang ook kunnen zien als een maatregel. Wanneer ik op dit moment een keuze zou moeten doen, met erkenning van de verschillende aspecten, die er over en weer zijn aan te voeren, ben ik voorshands geneigd vast te houden aan mijn visie, dat verlaging in rang in vredestijd niet nodig is, ook al is het waar, dat een rechtspleging, die sterk rekening wil houden met individuele gevallen, moet beschikken over een zeker arsenaal van straffen; de regering be-

perkt in haar visie dit arsenaal bewust. Toch geloof ik, dat de bezwaren om dat arsenaal iets te completeren niet mogen worden onderschat.

Het is dus niet zo, dat de regering het amendement bepaald afwijst. Zij is bereid te dien aanzien de beslissing aan de Kamer over te laten, met dien verstande, dat er wel technische bezwaren tegen het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Couzy zijn aan te voeren. Wellicht mag ik over dit technische aspect straks spreken, tenzij u het op prijs stelt dat ik het nu doe.

Staatssecretaris **Calmeyer**: Mijnheer de Voorzitter! Aan het genuanceerde betoog van de Minister van Justitie heb ik niet veel toe te voegen. Ik sluit mij daarbij gaarne aan.

In het verslag van het mondelinge overleg met de commissie staat, dat van regeringszijde is gesteld, dat de ernstigste bezwaren tegen handhaving van de straf van verlaging uit marinekringen naar voren zijn gebracht. Bij de Koninklijke Marine bestaat in mindere mate dan bij de Koninklijke Landmacht en Luchtmacht de mogelijkheid om de met verlaging gestrafte over te plaatsen naar een milieu, waarin niemand hem in zijn vorige rang heeft gekend. In het verslag staat voorts, dat land- en luchtmacht zich ten slotte bij de inwilliging van de wens van marine hebben neergelegd. Het is mij een genoegen te kunnen mededelen, dat bij nadere overweging van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Couzy veel van de bezwaren, die bij mijn collega van Marine bestonden, zijn weggenomen door die limitering beneden de 25-jarige leeftijd. Hoewel de minister en ik erkennen, dat er tegen dit voorstel ook bezwaren bestaan, koesteren wij daartegen geen overwegende bezwaren.

De heer **Couzy** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb, naar ik meen, reeds bij mijn toelichting gezegd, dat er een verwarring is opgetreden, waarbij administratieve en strafrechtelijke maatregelen enigszins door elkaar zijn gehaald. Dit stamt al uit de memorie van toelichting, waarin onder meer is gezegd, dat de verlaging wel kon verdwijnen, aangezien daartegenover terugstelling bij administratieve maatregel zou kunnen worden toegepast. Ik ben van mening, dat de administratieve maatregel van terugstelling niet in de strafrechtelijke sfeer thuishoort. Het mag alleen geschieden, wanneer blijkt, dat een persoon, zonder in aanraking met de strafrechter te zijn geweest, ongeschikt voor een bepaalde functie is. Dit betreft dus in het algemeen dienstplichtigen. Het middel, dat de regering zegt bij de hand te hebben om deze maatregel te kunnen doen verdwijnen, is m.i. hierop niet van toepassing. De vergelijking, die de Minister met de burgerambtenaren heeft gemaakt, die deze straf niet kennen, is wat onzuiver. Deze kennen immers ook niet de verschillende arreststraffen. Ik meen dus, dat het in het belang van de hierbij betrokkenen moet worden geacht, dat de grens van 25 jaar moet worden gehandhaafd. Ik heb hierbij niet alleen de dienstplichtige onderofficieren op het oog, maar ook jeugdige beroepsonderofficieren, van wie op die manier niet de kans op een volledige militaire loopbaan wordt afgesneden.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Dank zij het genuanceerde betoog van regeringszijde is deze gedachtenwisseling van nuances aan elkaar komen te hangen, met uitzondering, gelukkig, van één punt. Wij hebben nu unaniem de administratieve terugstelling horen losmaken van de tuchtrechtelijke verlaging. Dat is in ieder geval een winstpunt van dit debat. Ondanks alle nuanceringen, heeft het regeringsstandpunt bij onze fractie de voorkeur.

Nu dan toch de techniek ter sprake is gekomen, zou ik een technische vraag willen stellen, nl. of de grens van die 25 niet moet worden gekozen op het moment van ingang van de straf. Welk moment kiezen wij daar precies voor? Het moment van de uitspraak? Er kunnen ook nog appels zijn, appels, die waarschijnlijk in bepaalde gevallen — het behoeven er niet eens zo weinig te zijn — precies over die 25 jaar heen lopen. Bij het tuchtrecht komt straks een zelfde vraag aan de orde. Daar hebben wij ook weer beklagmogelijkheden. Wanneer kiezen wij precies dit ietwat discretionaire moment van die 25ste verjaardag? Daarop zou ik nog gaarne een toelichting van de regering ontvangen.

De heer **Moorman** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Gehoord de uiteenzetting van de regering — die maakte even de indruk een beetje verward te zijn, maar later zijn er weer wat duidelijker contouren naar voren gekomen — en ook gehoord de nadere uiteenzetting van de geachte afgevaardigde de heer Couzy zijn de leden van mijn fractie en ik bereid om het amendement te steunen, zuiver dus op grond van het behoefte element, dat bestaat in de Koninklijke Landmacht en mogelijk ook in de Koninklijke Luchtmacht.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De regering is nog een antwoord schuldig op een concrete vraag van de geachte afgevaardigde de heer Kranenburg, een vraag, die hij terecht heeft gesteld, nl. welk tijdstip is beslissend voor het bereiken van de leeftijd van 25 jaar. Wanneer ik de tekst van het amendement letterlijk neem, zou beslissend zijn het tijdstip van het opleggen van de straf.

De heer **Van Doorn** (K.V.P.): Niet van het gewijsde.

Minister **Beerman**: Niet van het gewijsde. Is het ook niet zo in het kinderstrafrecht, dat het tijdstip, waarop het feit is begaan, ter zake waarvan de vervolging is ingesteld, beslissend is; in het onderhavige geval kan het dan wel zo uitkomen, dat iemand van 26 jaar wordt verlaagd in rang. Ik zou dus als scherpe grens willen aanhouden de leeftijd ten tijde van het begaan van het feit, ter zake waarvan de straf van terugzetting, van verlaging in rang wordt uitgesproken. Maar dan zou het amendement nog iets gewijzigd moeten worden.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Ik zou de voorkeur geven aan de eerste door u genoemde mogelijkheid, nl. dat beslissend is het tijdstip, waarop de rechter de man vóór zich ziet.

Minister **Beerman**: Maar dat geeft dan deze moeilijkheid in de gedachtengang van de geachte afgevaardigde de heer Kranenburg, dat, wanneer de man terechtstaat in eerste aanleg en de rechter dan heeft opgelegd de straf van verlaging, hij wellicht in appel zou terechtstaan, terwijl hij inmiddels van 25 26 jaar is geworden, en de straf om die reden door het hoog militair gerechtshof niet meer zou kunnen worden opgelegd.

De heer **Van Doorn** (K.V.P.): Ik heb het gevoel, dat het inderdaad om het tijdstip van de strafoplegging gaat en dat het tijdstip van het plegen van het feit ten aanzien van dit amendement irrelevant is.

Minister **Beerman**: Er staat ook „opleggen”. Ik heb gezegd: in de tekst van het amendement is de strafoplegging beslissend. Ik vraag mij alleen af: bij appel . . .

De heer **Van Gelder** (C.H.U.): Dat staat er ook.

De heer **Van Doorn** (K.V.P.): Dan zal de appelrechter — als ik het betoog van de Minister even mag onderbreken — zich toch afvragen, of de rechter in eerste instantie terecht heeft beslist, zoals hij heeft beslist, of dus op het moment, dat de rechter in eerste instantie besliste, de betrokkene de leeftijd van 25 jaar had bereikt.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): In het kinderstrafrecht gaat het om de dag van de eerste terechtzitting.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Dat is de eenvoudigste en duidelijkste methode.

Minister **Beerman**: Maar het kan natuurlijk zijn, dat in appel het vonnis van de krijgsraad wordt vernietigd en op andere gronden een straf wordt opgelegd. Wanneer dan in eerste aanleg de straf van verlaging is opgelegd en de man in appel 25 jaar is geweest, zou de straf niet meer kunnen worden opgelegd. Ik neem aan, dat de Kamer met mij van mening is, dat, wanneer het een zuivere bevestiging van het vonnis is, het kan blijven.

De heer **Kranenburg** (P.v.d.A.): Het kan een gedeeltelijke bevestiging van de opgelegde straf zijn.

Minister **Beerman**: Meneer de Voorzitter, over de tekst van het amendement zou ik mij even willen beraden.

De verdere behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

De vergadering wordt te 15.22 uur geschorst en te 15.48 uur hervat.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht (5169, R 112, nr. 16)**.

De **Voorzitter**: Inmiddels zijn aan de leden rondgedeeld de gewijzigde amendementen van de heer Couzy c.s. (stuk nr. 29), ter vervanging van die, gedrukt onder nr. 27.

De beraadslaging over artikel I en het daarop voorgestelde amendement wordt hervat.

De **Voorzitter**: De heer Couzy heeft het door hem en enige andere leden voorgestelde amendement in die zin gewijzigd, dat het thans luidt:

„In artikel 25 wordt aan het gestelde onder 1°. toegevoegd:
buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen die tijdens de uitspraak van het eindvonnis in eerste aanleg de leeftijd van 25 jaren nog niet hebben bereikt;”.

Naar mij blijkt, acht de heer Couzy het gewijzigde amendement voldoende toegelicht.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Meneer de Voorzitter! Technisch lijkt ons het amendement nu verbeterd.

De **Voorzitter**: Ik verzoek de bijzondere commissie, haar oordeel over het amendement van de heer Couzy c.s. (stuk nr. 29, I) mede te delen.

De heer **Kranenburg**, plaatsvervangend voorzitter van de bijzondere commissie: Mijnheer de Voorzitter! De meerderheid van de commissie adviseert tot aanneming van deze amendementen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van de heer Couzy c.s. (stuk nr. 29, I) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De heer Kranenburg zal, op zijn verzoek, aantekening worden verleend, dat hij en de overige aanwezige leden van zijn fractie wenselijk geacht te worden, tegen het amendement te hebben gestemd.

Het gewijzigde Artikel I, waarvan de met betrekking tot artikel 25, voorgestelde wijziging thans luidt:

In artikel 25 wordt aan het gestelde onder 1°. toegevoegd: buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die tijdens de uitspraak van het eindvonnis in eerste aanleg de leeftijd van 25 jaren nog niet hebben bereikt;,

wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over artikel II, waarop door de heren Couzy, Meulink, Van der Veen, Van Gelder en Ritmeester zijn voorgesteld twee amendementen, te weten:

één (stuk nr. 29, II A), strekkende om in de voorgestelde wijzigingen van de artikelen 3, 4 en 5 onder „B. Bijkomende Straf” vóór het woord „inhouding” in te voegen: in tijd van oorlog,

en één (stuk nr. 29, II B), strekkende om de met betrekking tot artikel 4, onder 7°, voorgestelde wijziging als volgt te lezen:

Het in artikel 4, onder 7°, gestelde wordt gelezen:

verlaging; buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die ten tijde der eerste strafoplegging de leeftijd van 25 jaren nog niet hebben bereikt.

De heer **Couzy** (V.V.D.) verkrijgt het woord tot toelichting van zijn amendement, voorkomende op stuk nr. 29, onder IIA, en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Bij het tot stand komen van de Wet op de Krijgstucht waren alle categorieën militairen beneden de rang van 2de luitenant soldijgenietend. Deze soldij werd toen — blijkbaar vooruitlopend op de 60 jaar later in te voeren 5-daagse werkweek — om de vijf dagen uitbetaald.

Sindsdien zijn de meeste dier categorieën weddegenietend geworden, zodat thans nog slechts dienstplichtige korporaals en soldaten soldijgenietend zijn.

De benaming van de straf „inhouding van soldij” is dan ook niet slechts verouderd, zoals de memorie van toelichting stelt, de straf kan op weddegenietenden bezwaarlijk worden toegepast.

Ten einde de straf weder formeel van toepassing te kunnen doen zijn op weddegenietenden, heeft men de uitdrukking „inhouding van soldij” vervangen door „inhouding van geldelijke militaire inkomsten”. Op aandrang van bepaalde zijde hebben de bewindslieden bij een wijziging deze straf nu ook ingevoegd voor officieren.

Ik meen, dat het de voorkeur verdient een straf, welke slechts zelden wordt toegepast, nog slechts geldt voor enkele categorieën en bovendien sociaal weinig verantwoord is, geheel af te schaffen in plaats van de mogelijkheid tot toepassing uit te breiden tot allen.

Nu weet ik wel, dat de ervaring in Korea heeft aangetoond, dat de inhouding van geldelijke militaire inkomsten in oorlogstijd onder bepaalde omstandigheden niet kan worden gemist als krijgstuhtelijke straf. Dit behoeft geen bezwaren met zich te brengen.

In oorlogstijd worden de normale militaire inkomsten doorgaans gedelegeerd aan het gezin, waaraan de uitbetaling — zonder enige bemoeienis van de commandanten — centraal geschiedt, terwijl de uitbetaling van kostwinnersvergoedingen door de burgemeesters op overeenkomstige wijze plaats vindt. Uitsluitend het niet gedelegeerde gedeelte, de soldij of de toelage kan dan ook door een inhouding worden getroffen.

In vreedstijd ligt deze zaak evenwel anders. Vooral bij de laagst bezoldigden zal het uitermate moeilijk zijn vast te stellen, welk gedeelte zijner inkomsten de militair ter vrije beschikking heeft. Praktisch elke

inhouding zal tevens het gezin treffen. Uit dien hoofde zou ik deze straf beperkt wens te zien tot tijd van oorlog, waartoe mijn amendement strekt.

De heer Kranenburg (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet of de regering daar ditmaal meer gevoelig voor is dan bij het voorgaande amendement, maar ik zou opnieuw de kant van de regering willen kiezen. Ik vind de uitbreiding van het arsenaal van straffen met een boete wel een eis van deze tijd, ook van een paraat leger in vreedstijd. Er zijn nu eenmaal een aantal overtredingen, die wij krijgstuuchtelijke overtredingen kunnen noemen, en daaronder worden herhaaldelijk vervat verkeersovertredingen, waar de tuchtrechtelijke reactie met een boete precies adequaat is en valt binnen het rechtsbewustzijn van de betrokkene. Het is voor de commandant ook een middel voor tuchthandhaving, die in bepaalde omstandigheden het juiste evenwicht tussen vergrijp en vergelding kan weergeven. Dat geldt in vreedstijd net als in oorlogstijd. Er zou een bezwaar tegen kunnen worden ingebracht, wanneer deze inhouding, boete, inderdaad een sociaal effect zou hebben. Daaronder versta ik een effect op de gezinsinkomsten van de betrokken militair. Ik geloof, dat de regering in staat is door een behoorlijke tarifiëring bij algemene maatregel van bestuur dat effect te elimineren. Dan vind ik het voor de verhoudingen binnen de krijgsmacht een aanwinst, dat men deze eenvoudige maatregel kan nemen in de tuchtsfeer.

De heer Van Doorn (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Vooralsnog zijn wij geneigd ter zake van de kwestie, die met dit amendement in het bijzonder aan de orde wordt gesteld, ons op te stellen aan de kant van de regering. De mening, dat een geldboetemogelijkheid wenselijk is, wordt door ons op het eerste gezicht gedeeld. Ik wil intussen graag afwachten welke nadere mededelingen de bewindslieden zullen doen naar aanleiding van de toelichting van de heer Couzy. In verband met die toelichting zou ik het vooral op prijs stellen, als van de zijde van de regering kon worden meegedeeld, of terecht in de toelichting is gezegd, dat het bezwaar tegen het treffen van het gezin zich in oorlogstijd niet voordoet, daar de delegatie dan niet kan worden getroffen. Is het dan inderdaad uitgesloten dat op enigerlei wijze een navordering geschiedt? Overigens wil ik mij vooralsnog gaarne aansluiten bij de gedachtengang, die lag in het betoog van de heer Kranenburg; een boetemogelijkheid op zich zelf lijkt alleszins geschikt, praktisch, en de wenselijkheid, dat in verband met het creëren van die boetemogelijkheid geen te zware geldelijke lasten op het gezin worden gelegd, kan worden beschermd door de nadere maatregel, die uiteraard nog nodig is. Ten slotte zou ik de heer Couzy willen zeggen, dat overigens bij een dergelijke financiële correctie altijd enigermate een gezin van een betrokkene mede wordt getroffen.

De heer Beerman, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Tegenover het tweede amendement van de geachte afgevaardigde de heer

Couzy stelt de regering zich bepaald niet genuanceerd op, in dier voege, dat zij meent dit amendement te moeten ontraden, en wel op de navolgende gronden.

In de eerste plaats komt het mij voor, dat er een zekere tegenstrijdigheid is in de motivering van het eerste amendement en die van het tweede.

Bij het eerste amendement heeft de geachte afgevaardigde de heer Couzy ervoor gepleit, het arsenaal van straffen niet onnodig in te krimpen. Hij heeft met dat amendement succes gehad. Daarvoor wordt in het arsenaal van straffen opgenomen de straf van verlaging in rang in vreedstijd.

Ik merk op, dat toch ook die straf van verlaging in rang meebrengt gevolgen voor het gezin, nl. qua inkomsten. Men kan niet het ene amendement voorstellen en daarbij de gevolgen voor het gezin op de koop toe nemen en dan prompt daarop een tweede amendement indienen, waarbij het arsenaal van straffen wordt beperkt met het oog op de gevolgen, die de straf voor het gezin zou kunnen hebben. Bovendien meen ik, dat die gevolgen voor het gezin bepaald overdreven zijn. De straf van geldboete heeft verschillende voordelen. In de eerste plaats is het voordeel ervan, dat deze straf sterk individualiserend kan werken en sterk individueel kan worden toegepast. Het tweede voordeel van deze straf is, dat zij naar buiten niet zichtbaar is. Dit geldt met name als voordeel voor een strafoplegging aan een officier.

De geachte afgevaardigde de heer Kranenburg heeft er reeds op gewezen, dat bij verkeersovertredingen geldboetes alleszins passende straffen zijn.

Ten slotte wil ik erop wijzen, dat in artikel 25 aan het slot voorzien is de mogelijkheid, dat de Minister van Defensie bepaalt, dat ook andere delen van de geldelijke militaire inkomsten, hetzij bij alle, hetzij bij bepaalde categorieën militairen niet aan de inhouding in de vorige leden bedoeld, zijn onderworpen. Dit leidt tot de conclusie, dat de vrees, die de geachte afgevaardigde de heer Couzy heeft uitgesproken, niet gefundeerd is, omdat daarin is voorzien in artikel 25. Afgezien van de materiële bezwaren merk ik op, dat uit een oogpunt van techniek het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Couzy niet juist is. Immers, het komt erop neer, dat in de artikelen 3 en 4, waarin wordt gesproken van de krijgstuchtelijke straffen voor officieren, resp. onderofficieren, wordt ingevoegd, dat de bijkomende straf van inhouding van geldelijke militaire inkomsten alleen kan worden opgelegd in tijd van oorlog.

Wanneer de geachte afgevaardigde daarnaast legt artikel 25, zal hij zien, dat elke straf van licht arrest kan worden opgelegd:

- a. buiten Nederland;
- b. onder feitelijke oorlogsomstandigheden;
- c. aan boord van een oorlogsvaartuig buitengaats.

Uit een oogpunt van systematiek is het bepaald niet juist, dat men bij de opsomming van straffen in de artikelen 3 en 4 een beperking gaat aanbrengen in de mogelijkheid van oplegging, terwijl in artikel 25

reeds veel meer gedetailleerd is voorzien in welke gevallen de straffen kunnen worden opgelegd. Vandaar dan ook, dat, indien de gedachte van de geachte afgevaardigde de heer Couzy een vorm moet krijgen, die in dit wetsontwerp past, mijns inziens het amendement niet moet worden ingediend op de artikelen 3 en 4, maar op artikel 25.

Ik hoop overigens, dat de gedachte van de geachte afgevaardigde de heer Couzy ten aanzien van dit punt niet de grote steun van de Kamer zal krijgen.

De heer **Couzy** (V.V.D.): Meneer de Voorzitter! Het argument, dat de geldboete als krijgstuuchtelijke straf een onzichtbare straf is, gaat m.i. niet op, want het is een bijkomende straf. Eerst wordt immers een hoofdstraf opgelegd. Als bijkomende straf kan inhouding van militair-geldelijke inkomsten plaatsvinden.

Bovendien meen ik, dat het bijzonder moeilijk is vast te stellen welk gedeelte van zijn inkomsten de militair ter vrije beschikking overhoudt. Men kan het doen voor ongehuwden, omdat daarbij precies vastligt hetgeen zij nodig hebben voor huisvesting en voeding. Zodra de militair echter in gezinsverband leeft, is deze beschikking bijzonder moeilijk vast te stellen.

Er heeft hier ook nog het argument geklonken, dat ook het gezin wordt getroffen. Naar mijn mening is er al een belangrijke beperking tot stand gekomen in de vergelijking met verlaging, aangezien de verlaging beneden de 25 jaar geschiedt, zodat een groot aantal van deze onderofficieren en officieren nog geen gezin zal hebben.

De heer **Beerman**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Aan hetgeen ik in eerste aanleg heb opgemerkt heb ik weinig toe te voegen. Het wil mij voorkomen, dat juist bij het opleggen van een geldboete zowel de krijgsraad als het hoog militair gerechtshof alleszins in staat is om rekening te houden met de individuele gezinsomstandigheden. De dosering van de straf kan voor ieder individueel worden vastgesteld.

De **Voorzitter**: Ik verzoek de bijzondere commissie haar oordeel over het amendement van heer Couzy c.s. (stuk nr. 29, II A) mede te delen.

De heer **Kranenburg**, plaatsvervangend voorzitter van de bijzondere commissie: Mijnheer de Voorzitter! Van de aanwezige leden van de commissie zijn er vijf tegen en drie vóór aanneming van het amendement.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, acht de heer Couzy het door hem en andere leden voorgestelde amendement, voorkomende op stuk 29, onder II B, voldoende toegelicht.

Ik verzoek de bijzondere commissie haar oordeel over het amendement van de heer Couzy c.s. (stuk nr. 29, II B) mede te delen.

De heer **Kranenburg**, plaatsvervangend voorzitter van de bijzondere

commissie: Mijnheer de Voorzitter! Van de aanwezige leden zijn zeven leden vóór en twee leden tegen het amendement.

De **Voorzitter**: Mag ik de heer Couzy in overweging geven in de laatste regel van zijn amendement „jaar” te vervangen door: jaren, en in overeenstemming met het gebruikte systeem in het wetsontwerp in plaats van „, onder 7°., te vermelden: onder 7°.

Naar mij blijkt, brengt de heer Couzy deze wijzigingen in zijn amendement aan.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmingen over de amendementen van de heer Couzy c.s. te doen plaatshebben door zitten en opstaan.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik verzoek de leden, die vóór het amendement, voorkomende op stuk 29 onder II A, zijn, op te staan.

Ik constateer, dat het amendement niet is aangenomen.

Ik verzoek de leden, die vóór het amendement, voorkomende op stuk 29 onder II B, zijn, op te staan.

Ik constateer, dat de uitslag van deze stemming niet duidelijk is.

Ik verzoek nu de leden, die tegen het amendement zijn, op te staan.

Ik constateer, dat het amendement is aangenomen.

Het gewijzigde artikel II, waarvan de met betrekking tot artikel 4 onder 7° voorgestelde wijziging thans luidt:

Het in artikel 4 onder 7° gestelde wordt gelezen:

Verlaging; buiten tijd van oorlog kan deze straf uitsluitend worden opgelegd aan hen, die ten tijde der eerste strafoplegging de leeftijd van 25 jaren nog niet hebben bereikt.,
wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De artikelen III tot en met VI worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: In artikel VII is door de Regering een wijziging gebracht na het verschijnen van het verslag.

Naar mij blijkt, heeft de bijzondere commissie tegen deze wijziging geen bezwaar.

De beweegreden van het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, adviseert de bijzondere commissie tot aanvaarding van het wetsontwerp.

Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

In behandeling komt het wetsontwerp Wijziging van de Beginselenwet gevangeniswezen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie en van de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van artikel 69 van de Wet op de Krijgstucht (5169, nr. 17).

De algemene beraadslaging heeft reeds plaatsgehad.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring der onderdelen en nadat de bijzondere commissie tot aanvaarding heeft geadviseerd, zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Nr. 174

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS OVER TWEE ONTWERPEN VAN RIJKSWET EN EEN ONTWERP VAN WET TOT:

- a. WIJZIGING VAN HET MILITAIRE STRAFPROCESRECHT;
- b. WIJZIGING VAN HET MATERIËLE MILITAIRE STRAFRECHT EN HET MILITAIRE TUCHTRECHT;
- c. WIJZIGING VAN DE BEGENSELENWET GEVANGENISWEZEN IN VERBAND MET DE TENUITVOERLEGGING VAN MILITAIRE DETENTIE EN VAN DE DIENSTPLICHTWET IN VERBAND MET HET VERVALLEN VAN ARTIKEL 69 VAN DE WET OP DE KRIJGSTUCHT.

Eerste Kamer der Staten-Generaal, Zitting 1962—1963.

De overweging van deze wetsontwerpen in de afdelingen der Kamer heeft geleid tot het volgende:

Algemeen

Vele leden verklaarden er begrip voor te hebben, dat thans een wijziging wordt voorgesteld van het militaire strafprocesrecht, het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht en van de Beginselenwet gevangeniswezen, welke wijzigingen noodzakelijk zijn voor de overgang naar de vredeswetgeving en de aanpassing dezer wetten aan de nieuwe structuur van het Koninkrijk.

Vele andere leden — hoezeer ook verheugd over de bij deze wetsontwerpen voorgestelde aanmerkelijke verbeteringen — toonden zich niettemin verontrust over de vooruitzichten voor de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht. Ten aanzien van de dringende noodzakelijkheid van een dergelijke herziening blijkt, aldus deze leden, tussen Regering en volkvertegenwoordiging geen verschil van mening te bestaan. Juist daarom had huns inziens mogen worden verwacht, dat dit werk met grote voortvarendheid zou worden aangevat. Deze leden hadden, met het lid der Tweede Kamer, de heer Kranenburg, begrepen, dat het in de bedoeling van de Regering ligt nog in dit kalenderjaar een eerste reeks van vraagpunten aan de Tweede Kamer

voor te leggen (Handelingen, blz. 2478 linkerkolom; memorie van antwoord, stuk nr. 13, blz. 1). Zij meenden, dat dit voornemen wijst noch op grote voortvarendheid, noch op enig uitzicht dat de herziening binnen afzienbare tijd haar beslag zal krijgen. Aan de hand van de uitvoerige gedachtenwisseling over dit ontwerp moet het toch mogelijk zijn, zo oordeelden zij, de lijst van vraagpunten beperkt te houden en op korte termijn tot uitwerking te komen van die onderdelen, waarover thans reeds kennelijk een grote mate van overeenstemming bestaat.

Ook verscheidene leden hadden er begrip voor, dat met voorstellen tot wijzigingen van bescheiden aard was volstaan en waren mitsdien bereid aan deze wetsontwerpen hun stem te geven, ook al meenden zij, dat te dezen de bescheidenheid wel heel groot was geweest.

In dit verband merkten de leden, hier aan het woord, meer in het algemeen op te vrezen, dat de wetgever in deze tijd niet meer tot legislatieve arbeid in grote stijl in staat zou blijken te zijn. Zij vestigden er de aandacht op, dat de commissie onder voorzitterschap van Mr. J. W. U. Doornbos, zowel in de tijd als in haar voorstellen, veel minder vorderde dan wenselijk ware geweest. In elk geval kon die commissie, aldus deze leden, geen inspiratie putten uit de thans wel zeer veel minder voortvarende arbeid aan het Nieuwe Burgerlijk Wetboek. Zij vroegen zich te dezen af, welke waarborg er was, thans voor de militaire strafrechtspleging inderdaad een interimregeling, dus geen definitieve, tot stand zal worden gebracht. Voorts wezen dezelfde leden erop, dat, nu de Regering bij monde van de Staatssecretaris van Defensie, de heer Calmeyer, volle vrede had betuigd met de samenstelling van een handboek, dat de tekst van het militaire tuchtrecht begrijpelijk maakt (ib., blz. 2480, linkerkolom), niet bepaald te verwachten was, dat een herzieningswerk van wijde strekking ter zake van het militaire strafprocesrecht en, voor zover nodig, van het militaire strafrecht zou tot stand komen.

De wijziging van het militaire strafprocesrecht

Vele leden hadden met voldoening geconstateerd, dat gevolg was gegeven aan de aandrang uit de Tweede Kamer om het toezicht op de detentie bij de onderwerpelijke wijzigingen te betrekken.

Verscheidene leden sloten zich bij de vorenstaande opmerkingen aan.

Ook vele andere leden juichten het toe, dat de rechterlijke controle op het voorlopig arrest — evenals de positie van de raadsman en het hoger beroep voor vlag- en opperofficieren — alsnog in dit ontwerp was geregeld. Het had hun volle instemming, dat te dezen, alsook op andere punten, toenadering was gezocht tot het systeem van het Wetboek van Strafvordering. De voorgestelde regeling van het voorlopig justitieel arrest sluit weliswaar niet geheel aan bij de tekst van artikel 64 van het Wetboek van Strafvordering, doch zij komt in feite zeer wel overeen met de te dezen in commune strafzaken bestaande praktijk. De hier aan het woord zijnde leden vroegen zich daarom af, of de toepassing van voorlopig arrest uit generaal preventieve overwegingen wel tot de door de Regering bedoelde uitzonderingsgevallen beperkt zal blijven (toelichting

op de nota van wijzigingen, stuk nr. 14, blz. 1). Is de Regering voornemens te dien aanzien instructies te geven?

Dezelfde leden zagen met belangstelling uit naar de aangekondigde principiële discussie over het vraagpunt, of het wel nodig en gewenst is, dat een militair van de gewone rechter wordt afgetrokken (memorie van antwoord, blz. 5). Zonder hierop verder in te gaan, wilden zij wel voorop stellen, dat naar hun mening de militair, waar mogelijk, ten aanzien van de berechting rechten en plichten gemeen moet hebben met zijn medeburgers. In dit verband hadden zij dan ook met betrekking tot een verwant onderwerp met instemming vernomen, dat de bemoeiingen van het Departement van Justitie zich thans ook uitstrekken tot het depot voor discipline te Nieuwersluis. Zij verwezen hierbij naar de circulaire van de Minister van Justitie (Directie Gevangeniswezen, Stafbureau Algemene Vraagstukken, nr. 547/361) dd. 29 november 1961. In deze tijd van nieuw wetenschappelijk inzicht betreffende de juiste behandeling van gedetineerde delinquenten, aldus nog steeds dezelfde leden, zou het niet aangaan, wanneer ten aanzien van militaire gedetineerden niet ten volle profijt werd getrokken van de deskundigheid en de ervaring, opgedaan met de behandeling van andere gedetineerden.

Ten aanzien van de wijziging van de positie van de raadsman toonden vele leden, met verscheidene andere leden, zich erover voldaan, dat de Regering ook in dit opzicht aan de aandrang uit de Tweede Kamer had gevolg gegeven.

Vele andere leden merkten daarentegen op, dat de redenen, welke de Regering had aangevoerd voor de beperking van het recht op vrij verkeer tussen de verdachte en zijn raadsman (toelichting op de nota van wijzigingen, stuk nr. 14, blz. 2 en 3), hun niet overtuigend voorkwamen. In beginsel, aldus de mening van de hier aan het woord zijnde leden, behoort iedere verdachte zich terstond van deskundige bijstand te kunnen voorzien.

Met betrekking tot de vraag, of er in de militaire rechtsprocedure behoefte bestaat aan de invoering van het rechtsmiddel van de cassatie, konden vele leden zich ermede verenigen, dat deze aangelegenheid bij de algehele herziening aan de orde zal worden gesteld. Deze leden beoordeelden het echter in hoge mate, dat het beperkte kader van de onderhavige ontwerpen aanleiding was geweest om een regeling van het rechtsmiddel van de herziening achterwege te laten. Zij waren van oordeel, dat de gronden, welke hiervoor door de bewindslieden waren aangevoerd, onvoldoende waren (memorie van antwoord, blz. 4, linkerkolom; Handelingen, blz. 2479, rechterkolom). Zij zouden er dan ook met kracht op willen aandringen om, wanneer mocht blijken dat de algehele herziening veel tijd zal vergen — zij merkten hierbij op, dat de behandeling van de onderhavige voorstellen tot dusverre bijna vijf jaren had gevorderd en dat bovendien het Departement van Justitie zwaar belast is in verband met de werkzaamheden voor het nieuwe Burgerlijk

Wetboek —, de invoering van dit rechtsmiddel, dat in een behoorlijke strafrechtspleging niet kan worden gemist, alsnog bij een afzonderlijke partiële herziening te willen bevorderen.

In verband met hetgeen zij hadden opgemerkt omtrent de mogelijkheid om de lijst van vraagpunten beperkt te houden en op korte termijn tot uitwerking te komen van die onderdelen, over welke thans reeds kennelijk een grote mate van overeenstemming bestaat, hadden vele andere leden gedacht aan het punt van de revisie. Ofschoon het hun niet onbekend was, dat ook in het burgerlijk strafproces dit rechtsmiddel slechts in een gering aantal gevallen tot het beoogde resultaat voert, konden zij zich toch wel voorstellen, dat zich naar aanleiding van een militair strafvonnis een situatie zou kunnen voordoen, waarin het ontbreken van dit rechtsmiddel in hoge mate onbevredigend zou zijn voor het rechtsgevoel, en de gehele militaire rechtspraak in veler ogen in discredit zou brengen.

Verscheidene leden kwam het voor, dat het gewicht van een spoedige uitbreiding der rechtsmiddelen door de Regering werd onderschat. Zij wilden overigens met nadruk vaststellen, dat het te dezen van de zijde der Regering verklaarde een morele verplichting had geschapen om met voortvarendheid — dit kon huns inziens in het onderhavige geval slechts betekenen: binnen een tijdsbestek van twee jaren — een generale herziening van het militaire strafrecht te bevorderen.

De wijziging van het materiële strafrecht en het militaire tuchtrecht

Vele leden merkten op het bevreemdend te achten, dat naast het Reglement op de Krijgstucht een speciaal handboek nodig is, omdat, zoals de Staatssecretaris van Defensie, de heer Calmeyer, het bij de behandeling in de Tweede Kamer uitdrukte, „de bewoordingen niet altijd meer diegene zijn, waarin men op het ogenblik de militair aanspreekt”. (Handelingen, blz. 2480, linkerkolom).

Hierbij aansluitende betoonden vele andere leden zich niet overtuigd door de argumenten, welke de Regering had aangevoerd voor het ongewijzigd laten van het Reglement op de Krijgstucht (memorie van toelichting, blz. 2; memorie van antwoord, stuk nr. 13; blz. 9, Handelingen, blz. 2479 en 2480). Zij hadden namelijk begrepen, dat de Regering het blijkbaar bij de behandeling van deze wetsontwerpen aan de overzijde van het Binnenhof aan de Kamer had willen overlaten het bewijs van de wenselijkheid ener herziening van dit reglement te leveren. Het kwam deze leden voor, dat nader bewijs voor de noodzakelijkheid van een herziening nauwelijks behoeft te worden geleverd, nu de Nationale Raad Welzijn Militairen zich voor een vernieuwing van het reglement heeft uitgesproken, de Regering zelve in de gedrukte stukken de terminologie van het reglement aan een onbewimpelde kritiek heeft onderworpen en de noodzaak wordt erkend, het van een voor de hedendaagse militair leesbaar commentaar te voorzien.

Met betrekking tot het vorenbedoelde commentaar stelden de aan het

woord zijnde leden de Regering nog de vraag, of het in de bedoeling ligt het concept daarvoor ter kennis van deze Kamer te brengen.

De leden, laatstelijk aan het woord, zouden voorts gaarne vernemen, of de Regering bereid is te bevorderen, dat bij de administratieve terugzetting in rang de procedure wordt mogelijk gemaakt van het ontwerp Beroep Administratieve Beschikkingen (vgl. Handelingen, blz. 2480 en 2481). Nu verlaging in rang als straf ten aanzien van hen, die ouder zijn dan 25 jaar, is uitgesloten, dient, naar het oordeel van deze leden, temeer gewaakt te worden tegen elke schijn, als zou de administratie na een strafrechterlijke beoordeling nog eens „na-straffen”. Controle op beslissingen tot verlaging is daarom, aldus deze leden, ten zeerste gewenst.

Ook de vele leden, als eersten in dit verslag aan het woord, waren niet geheel voldaan over het resultaat van de discussie, welke in de Tweede Kamer is gevoerd met betrekking tot de mogelijkheid om in beroep te gaan tegen de verlaging bij administratieve maatregel. Zij zouden het op prijs stellen, indien de Regering zou toezeggen te willen bevorderen, dat tegen deze beslissingen beroep mogelijk zal zijn. Zulks zou, zo merkten zij op, bijvoorbeeld kunnen geschieden door de negatieve lijst, behorende bij het wetsontwerp Beroep Administratieve Beschikkingen, nog enigszins te wijzigen. Deze leden achtten een beroepsmogelijkheid gewenst, omdat aldus zal kunnen worden voorkomen, dat deze administratiefrechtelijke terugzetting, welke mogelijk behoort te zijn in geval van bijvoorbeeld ongeschiktheid, wordt misbruikt om de betrokkene, althans in zijn ogen, te straffen.

Vastgesteld 1 juni 1963.

VAN MEEUWEN (voorzitter), DE VOS VAN STEENWIJK, IN 'T VELD, VAN BRUGGEN, DIEPENHORST.

Nr. 11

EINDVERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS VOOR DE ONTWERPEN VAN RIJKSWET EN HET ONTWERP VAN WET TOT:

- a. WIJZIGING VAN HET MILITAIRE STRAFPROCESRECHT;
- b. WIJZIGING VAN HET MATERIËLE MILITAIRE STRAFRECHT EN HET MILITAIRE TUCHTRECHT;
- c. WIJZIGING VAN DE BEGINSELENWET GEVANGENISWEZEN IN VERBAND MET DE TENUITVOERLEGGING VAN MILITAIRE DETENTIE EN VAN DE DIENSTPLICHTWET IN VERBAND MET HET VERVALLEN VAN ARTIKEL 69 VAN DE WET OP DE KRIJGSTUCHT.

Eerste Kamer der Staten-Generaal, Zitting 1963

Nadat het voorlopig verslag der commissie aan de Regering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD

Algemeen

Met voldoening hebben de ondergetekenden er kennis van genomen, dat alle leden van de Eerste Kamer in het voorlopig verslag aan het

woord, begrip hebben voor de thans in de militaire strafwetgeving voorgestelde wijzigingen en dat vele van deze leden verheugd zijn over de daarbij voorgestelde aanmerkelijke verbeteringen. Verscheidene leden, die het voorgaande onderschrijven, menen toch dat te dezen de bescheidenheid wel heel groot is geweest. Indien men de lijst van desiderata, die door de onderhavige wijziging worden verwerkelijk, echter nader beschouwt, kan naar het oordeel van de ondergetekenden bezwaarlijk van een „heel grote bescheidenheid” worden gesproken. Zelfs indien men zich beperkt tot het militaire strafprocesrecht — ten aanzien waarvan de voorstellen een interim-karakter hebben — bevat deze lijst een respectabel aantal onderwerpen, t.w.:

de zuivering van onze wetgeving van een stuk oorlogsrecht;

de overgang van de oorlogsrechtspleging naar de vredesrechtspleging met een daarmee gepaard gaand ook formeel herstel van de normale verhoudingen op het gebied van de militaire justitie, in het bijzonder ook voor wat betreft het evenwicht tussen het justitiële en het militaire element;

het scheppen van een recht van hoger beroep, ook van de vonnissen van de zekrijgsraden buiten Nederland;

vergemakkelijking van de overgang van de vredes- naar de oorlogsorganisatie;

een niet te verwaarlozen aantal technische verbeteringen in de procedure, die door het buiten werking treden van een aantal Londense wetsbesluiten verloren waren gegaan;

aanpassing aan de nieuwe structuur van het Koninkrijk;

een uitbreiding van de rechten van de verdachte in de procedure voorafgaand aan de behandeling ter terechtzitting en

ten slotte een zeer belangrijke verbetering van de regeling van het voorarrest en van de positie van de raadsman.

Door laatsbedoelde wijzigingen zal de Nederlandse militaire strafwetgeving ten aanzien van de bescherming van de positie van de verdachte in dit opzicht met een slag aan de spits komen te staan van de militaire strafwetgevingen uit de omringende landen.

Vele leden en ook de eerder genoemde verscheidene leden, schonken aandacht aan de in het vooruitzicht gestelde algehele herziening van het militaire strafprocesrecht.

Eerstbedoelde leden waren van mening, dat het voornemen van de Regering nog in dit kalenderjaar een eerste reeks van vraagpunten aan de Tweede Kamer voor te leggen niet van voortvarendheid getuigt. Zij, en ook de verscheidene leden eerder geciteerd, gaven uiting aan de vrees, dat de herziening niet binnen afzienbare tijd haar beslag zal krijgen. Naar de mening van de eerder bedoelde vele leden moet het toch mogelijk zijn aan de hand van de uitvoerige gedachtenwisseling over dit ontwerp, de lijst van vraagpunten beperkt te houden en op korte termijn tot uitwerking te komen van die onderdelen, waarover thans reeds kennelijk een grote mate van overeenstemming bestaat.

De ondergetekenden merken naar aanleiding hiervan het volgende op.

Uiteraard zal de gedachtenwisseling over de onderhavige ontwerpen een bijdrage kunnen leveren tot een zekere beperking van de vraagpunten, die vóór de uitwerking van het nieuwe wetboek aan de Kamer zullen moeten worden voorgelegd. Hieromtrent zullen de ondergetekenden nauw overleg plegen met de bijzondere commissie uit de Tweede Kamer, die met de voorbereidende behandeling van deze vraagpunten is belast. Over een vrij groot aantal principiële vraagpunten betreffende het militaire strafprocesrecht heeft echter tot nu toe geen discussie tussen de Regering en Kamer plaatsgevonden. Met name geldt dit voor de vraag of er een aparte militaire rechter dient te zijn en, zo ja, met welke competentie en voor een aantal principiële kwesties betreffende de militair-rechterlijke organisatie. Deze onderwerpen zijn voor de uitwerking van een wetboek voor militair strafprocesrecht van fundamenteel belang. Het lijkt weinig zinvol en zou tot verspilling van tijd en energie kunnen leiden, indien men sommige onderdelen daarvan reeds uitwerkt vóórdat over die onderwerpen klaarheid bestaat. De ondergetekenden menen dan ook dat de procedure, die hun voor ogen staat — en welke het mogelijk maakt de gedachtenwisseling tussen Regering en parlement over de meest fundamentele aspecten van de herziening reeds aan het einde van dit jaar te entameren —, juist wel op voortvarendheid wijst.

De ondergetekenden delen niet de vrees, door verscheidene leden uitgesproken, dat de wetgever in deze tijd niet meer tot legislatieve arbeid in grote stijl in staat zou zijn. Zij menen integendeel dat in de afgelopen jaren op dit gebied belangrijke prestaties zijn verricht; ook al vergen deze prestaties, gezien de grotere ingewikkeldheid van de huidige samenleving, meer tijd dan vroeger wellicht het geval was.

Dat de voorbereiding van de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht door de commissie onder voorzitterschap van mr. J. W. U. Doornbos enige vertraging heeft ondervonden is onder meer een gevolg geweest van het feit, dat, gezien de beperkte mogelijkheden, niet tegelijkertijd aan de partiële en aan de definitieve herziening kon worden gewerkt. Zoals hiervoren echter reeds werd gezegd zal de arbeid, aan de partiële herziening besteed, mede ten goede komen aan de definitieve herziening.

De waarborg, dat de thans voor de militaire strafrechtspleging voorgestelde wijzigingen als een interimvoorziening en niet als een definitieve voorziening moeten worden beschouwd, is enerzijds gelegen in de wilsovereenstemming tussen Regering en parlement dienaangaande en anderzijds in de nadrukkelijke toezegging dat de eerste voorstellen met betrekking tot die definitieve herziening nog in de loop van dit jaar door het parlement in behandeling kunnen worden genomen.

Het ontgaat de ondergetekenden waarom in het standpunt dat de Staatssecretaris van Defensie ten aanzien van een herziening van het militaire tuchtrecht heeft ingenomen, een contra-indicatie zou kunnen worden gezien tegen een voorspoedig verloop van het herzieningswerk aan het militaire strafprocesrecht. Immers slechts ten aanzien van het militaire tuchtrecht heeft de Staatssecretaris twijfel geuit aan de wen-

selijkheid van een principiële herziening. Op het gebied van het militaire strafprocesrecht onderschrijft hij deze wenselijkheid ten volle.

Verscheidene leden hebben een concrete tijdsduur genoemd waarbinnen naar hun mening een generale herziening van het militaire strafprocesrecht haar beslag zal moeten krijgen. Zij denken hierbij aan een termijn van twee jaren. De ondergetekenden menen geen toezeggingen aangaande een dergelijke termijn te kunnen doen. Te minder, aangezien de duur van de behandeling van een algehele herziening niet uitsluitend van de Regering afhangt.

De wijziging van het militaire strafprocesrecht

Het verheugt de ondergetekenden, dat vele leden, waarbij verscheidene leden zich aansloten, met voldoening geconstateerd hadden dat ook het toezicht op de detentie bij de onderwerpelijke wijzigingen was betrokken. Vele andere leden, die dit inzicht deelden en bovendien toejuichten, dat ook de positie van de raadsman en het hoger beroep voor vlag- en opperofficieren in het ontwerp waren geregeld, vroegen zich af, of de toepassing van voorlopig arrest uit generaal-preventieve overwegingen wel tot de door de Regering bedoelde uitzonderingsgevallen beperkt zal blijven. Zij verbonden daaraan de vraag, of de Regering voornemens is te dien aanzien instructies te geven.

Dat voorlopig arrest slechts in uitzonderingsgevallen uit generaal-preventieve overwegingen mag worden toegepast, volgt, naar de mening van de ondergetekenden, duidelijk uit de tekst van de wet (artikel 7 R.L.; artikel 6 R.Z.).

Reeds thans gelden voor de commanderende officieren en de openbare aanklagers instructies, die ertoe strekken toepassing van voorlopig arrest uit generaal-preventieve overwegingen te beperken tot de gevallen, waarin de handhaving van de krijgstucht dit eist. De gegevens, waarover de ondergetekenden beschikken, wijzen erop, dat deze instructies op bevredigende wijze worden nageleefd. De ondergetekenden zien dan ook geen aanleiding voor de veronderstelling, dat in de toekomst niet overeenkomstig de letter en geest van de thans in de wet aangebrachte bepalingen omtrent het voorlopig arrest zal worden gehandeld. Mocht het verstrekken van nadere instructies in de praktijk wenselijk blijken, dan zullen zij niet aarzelen daartoe over te gaan.

Gaarne stemmen de ondergetekenden in met de opmerking van de leden, hier aan het woord, dat de militair, waar mogelijk, ten aanzien van de berechting rechten en plichten gemeen moet hebben met zijn medeburgers. Eveneens onderschrijven de ondergetekenden ten volle hetgeen deze leden opmerken aangaande de behandeling van gedetineerde delinquenten.

Ten aanzien van de gewijzigde positie van de raadsman, waarover vele leden zich, met verscheidene andere leden, voldaan toonden, merkten vele andere leden op dat de redenen, welke de Regering heeft aangevoerd voor de beperking van het vrije verkeer tussen de verdachte en zijn raadsman, hun niet overtuigend voorkwamen.

De ondergetekenden blijven van oordeel dat de afwijkingen van het burgerlijk strafprocesrecht, welke het wetsontwerp op dit punt vertoont, een noodzakelijk uitvloeisel zijn van de afwijkende structuur van het militair strafproces.

Waar in het stadium, voorafgaand aan de verwijzing, de juridische tegenspeler van de raadsman — in het burgerlijk strafproces de officier van justitie — ontbreekt, kan de positie van de raadsman in dit stadium van het militaire strafproces thans niet geheel conform het gewone strafprocesrecht worden geregeld.

Het komt de ondergetekenden echter voor dat vertrouwd mag worden op een verstandige toepassing van de op dit punt aan de commanderende officieren gegeven bevoegdheid en dat dit in de praktijk tot voor beide partijen in het proces bevredigende oplossing zal leiden.

Vele leden, die er zich mede konden verenigen dat de invoering van cassatie eerst in het kader van de algehele herziening aan de orde zal worden gesteld betreurden echter, dat thans een regeling van het rechtsmiddel van revisie achterwege is gebleven. Zij suggereerden de invoering hiervan bij afzonderlijke partiële herziening te bevorderen, indien mocht blijken dat de algehele herziening veel tijd vergt. Vele andere leden noemden de revisie als een van de punten — waarover reeds een grote mate van overeenstemming bestaat — die naar hun oordeel voor uitwerking op korte termijn in aanmerking zouden kunnen komen.

Over de noodzaak in het militaire strafprocesrecht een voorziening betreffende de revisie te treffen, bestaat tussen de eerderbedoelde leden en de Regering geen verschil van inzicht. Ook de ondergetekenden zijn van de noodzaak een regeling dienaangaande tot stand te brengen overtuigd. Slechts ten aanzien van de vraag op welk tijdstip hiertoe moet worden overgegaan blijkt van enigszins uiteenlopende opvattingen. Zoals zij reeds eerder in deze memorie hebben opgemerkt, staan de ondergetekenden op het standpunt, dat het verre de voorkeur verdient alle beschikbare krachten aan de algehele herziening van het militaire strafprocesrecht te wijden en het tempo daarvan niet te vertragen door de voorbereiding van nadere partiële wijzigingen. Hoezeer zij overigens de invoering van revisie wenselijk achten, zij zouden daaraan — mede gezien de langdurige praktijkervaringen met de bestaande regelingen, waarin geen revisie is voorzien — toch niet een zodanige urgentie willen toekennen, dat de invoering daarvan thans zonder verwijl zou moeten plaatsvinden.

De ondergetekenden onderschrijven overigens gaarne dat voor de Regering de morele verplichting bestaat om met voortvarendheid een generale herziening van het militaire strafprocesrecht te bevorderen.

De wijziging van het materiële militaire strafrecht en het militaire tuchtrecht

Vele leden achtten het bevreemdend, dat naast het Reglement betreffende de krijgstucht een speciaal handboek nodig is, omdat „de bevoordingen niet altijd meer diegene zijn, waarin men op het ogenblik

de militair aanspreekt" zoals Staatssecretaris Calmeyer zich bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer heeft uitgedrukt. Vele andere leden sloten zich hierbij aan. Zij waren niet overtuigd door de argumenten van de Regering om het Reglement ongewijzigd te laten. Zij meenden — wijzend op het standpunt van de Nationale Raad Welzijn Militairen — dat bewijs voor de noodzaak van een herziening nauwelijks behoeft te worden geleverd.

De ondergetekenden geven gaarne toe, dat op de terminologie van het Reglement gerechtvaardigde kritiek mogelijk is. Vandaar dat de tweede ondergetekende een handleiding bij het Reglement heeft doen samenstellen, welke naar hij verwacht voor de instructeurs een nuttig hulpmiddel zal zijn om de eenvoudige militairen de bedoelingen van het Reglement duidelijk te maken. Dit handboek dat inmiddels gereed is zal op korte termijn bij de troep worden ingevoerd, voorlopig voor de tijd van een jaar. De ondergetekenden zeggen gaarne toe bedoelde handleiding ter kennis van de Kamer te brengen.

De vraag of een herziening van het Reglement alsnog onder het oog moet worden gezien kan na de eerderbedoelde termijn van een jaar mede aan de hand van de opgedane ervaringen opnieuw worden beoordeeld en onderwerp van overleg uitmaken tussen het parlement en een nieuw kabinet.

Vele andere leden, het laatst geciteerd, zouden gaarne vernemen, of de Regering bereid is bij administratieve terugstelling in rang de procedure van het ontwerp Beroep Administratieve Beschikkingen mogelijk te maken. Zij adstrueerden deze vraag door de stelling, dat — nu de verlaging als straf wordt uitgesloten ten aanzien van hen, die ouder zijn dan 25 jaar — te meer gewaakt dient te worden tegen de schijn, als zou de administratie na een strafrechtelijke beoordeling nog eens „nastraffen”.

De vele leden, als eersten in het verslag aan het woord, gaven blijk een zodanige beroepsmogelijkheid wenselijk te achten. Zij gaven in overweging dit beroep mogelijk te maken door alsnog de negatieve lijst, behorende bij het evengenoemde ontwerp van wet, enigszins te wijzigen.

Naar aanleiding hiervan moge het volgende worden opgemerkt. Voor niet-dienstplichtige militairen te wier aanzien terugstelling in rang als administratieve maatregel mogelijk is of wordt, bestaat er geen probleem. Voor hen staat een beroep op de militaire ambtenarenrechter open. Slechts ten aanzien van dienstplichtigen zou de kwestie van belang kunnen zijn omdat daar op dit terrein een beroepsmogelijkheid ontbreekt. De categorie van dienstplichtigen in werkelijke dienst, die ouder zijn dan 25 jaren, is echter uiterst klein. Bovendien treft de terugstelling in rang in het algemeen de dienstplichtige minder zwaar dan andere militairen.

De ondergetekenden menen dan ook dat er, na de aanvaarding van het amendement Couzy door de Tweede Kamer, geen aanleiding bestaat de totstandkoming van een beroepsregeling als eerderbedoeld te bevorderen; zulks te minder omdat de mogelijkheden tot administratieve

terugstelling in rang door of in verband met deze wetswijziging in genen dele zullen worden verruimd.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

De commissie van rapporteurs heeft gemeend met de mededeling van dit antwoord aan de Kamer haar eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld 17 juni 1963.

IN 't VELD, VAN MEEUWEN, VAN DE VLIET, DE GEER VAN OUDEGEIN, DIEPENHORST.

Enige regelen betreffende het regiem geldend voor militairen die in het „depot voor discipline” gevangenisstraf, hechtenis of militaire detentie ondergaan

(K.B. v. 9 mei 1963, Stb. 204)

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Minister van Justitie van 5 maart 1963, Stafafdeling Wetgeving, nr. 82/663;

Overwegende, dat het wenselijk is nadere regelen te stellen aangaande het regiem toepasselijk op militairen die in het „depot voor discipline” gevangenisstraf, hechtenis of militaire detentie ondergaan;

Gelet op artikel 22 van het Wetboek van Strafrecht;

De Raad van State gehoord (advies van 3 april 1963, Nr. 58);

Gezien het nader rapport van Onze Minister van Justitie van 2 mei 1963, Stafafdeling Wetgeving, Nr. 154/663;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1. In dit besluit wordt verstaan onder:

Onze Minister: Onze Minister van Justitie;
gedetineerde: de militair die in het „depot voor discipline” gevangenisstraf, hechtenis of militaire detentie ondergaat.

Artikel 2. In afwijking van artikel 22 lid 2 onder c van de Gevangenismaatregel wordt ten aanzien van de gedetineerden beperkte gemeenschap toegepast.

Artikel 3. In afwijking van artikel 24 lid 2 onder b van de Gevangenismaatregel bestaat er geen verplichting gedetineerden die hechtenis of militaire detentie ondergaan in afzondering te plaatsen indien zij zulks verzoeken.

Artikel 4. De gedetineerden verrichten in het gesticht militaire werkzaamheden.

Artikel 5. Voor zover Onze Minister niet anders bepaalt, zijn ten aanzien van de voeding, de kleding, de geneeskundige verzorging, de sociale verzorging en de geestelijke verzorging van de gedetineerden de voorschriften welke in de krijgsmacht gelden van toepassing.

Artikel 6. De gedetineerde, die geen militaire inkomsten geniet, ontvangt een zakgeld van f 0,50 per dag.

Artikel 7. Onze Minister van Justitie kan nadere regelen stellen ter uitvoering van dit besluit.

Artikel 8. Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de datum van uitgifte van het *Staatsblad*, waarin het is geplaatst.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Raad van State en aan de Algemene Rekenkamer.

Soestdijk, 9 mei 1963.

JULIANA.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

Uitgegeven de eenendertigste mei 1963.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

BOEKAANKONDIGING

Reclassering in Nederland. Serie Mens en Medemens, Aspecten der sociale werkelijkheid, MCMLXIII, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 128 blz., f 3.25.

Het feit dat de Vereniging van Reclaseringsinstellingen — bij welke alle Nederlandse reclaseringsinstellingen zijn aangesloten — op 28 juni 1963 een halve eeuw bestond, was aanleiding tot het verschijnen van bovenstaand gedenkboek. Het bedoelt in beknopte vorm de belangstellende buitenstaander inzicht te geven in de verschillende facetten van het reclaseringswerk en de betekenis daarvan in de huidige samenleving; ook is aandacht besteed aan de ontwikkeling van de reclaseringsarbeid gedurende dat tijdvak, terwijl aan het slot een blik op de toekomst wordt geworpen.

Met de bijdrage „Prelude op een reclaserings-hoogtij” leidt Prof. Mr. I. A. DIEPENHORST het gedenkboek in, waarin deze de ontwikkeling der reclaseringsarbeid gedurende het afgelopen tijdperk schetst, terwijl andere bijdragen verschillende problemen, die zich bij het werk der reclaseringsarbeid voordoen, belichten.

Zo bespreekt Drs. J. H. K. HOORNWEG in „Wat is reclaseringsarbeid?” de functie, welke de reclaseringsarbeid in Nederland vervult, de wijze waarop

zij is georganiseerd en de omvang van het reclasseringswerk. In „Van reclasseringsrapport tot voorlichtingsrapport” geeft Drs. J. P. A. L. BORSTEN een overzicht van de voorlichting aan rechterlijke instanties aangaande delinquenten. E. J. SCHRAVEN pr. beschrijft in „Declassering en reclassering in de gevangenis” enige facetten van de ontwikkeling van de executie van de gevangenisstraf. Onder de titel „Van pioniersgeest tot kritische bezinning. Ontstaan en ontwikkeling van de nazorg” behandelt J. G. VAN DER SPEK het ontstaan en de ontwikkeling van de nazorg, de bemoeiingen vanuit reclasseringsinstellingen met reclassenten in de vrije maatschappij na een vonnis of een besluit van een justitiële autoriteit. Mr. M. E. TJADEN vermeldt in „De overheid en de reclassering” een en ander over departementspolitiek ten aanzien van de erkende reclasseringsinstellingen. In „Samen helpen” wijst TH. H. VAN HAAREN erop hoe in het Nederlandse leven van vandaag de reclasseringsgedachte naar alle kanten moet worden uitgedragen en voor alle landgenoten, zeer in het bijzonder aan alle groepen en instellingen, die rechtstreeks met het verschijnsel misdadigheid te maken hebben, aanvaardbaar moet worden gemaakt.

Na deze weergave van de verschillende afzonderlijke problemen, die zich bij het werk van de reclassering voordoen, zet Mr. W. H. OVERBEEK in „Balans” een beeld op van wat de reclassering momenteel in onze maatschappij betekent en wat de mogelijkheden en wenselijkheden zijn voor een verdere ontwikkeling.

Kennisneming van deze bundel opstellen zal het inzicht van de buitenstaander in het reclasseringswerk ongetwijfeld verruimen en de bereidheid doen opkomen om aan dit werk van hulpverlening mede te werken, in het belang van de medemens, die de normen van de gemeenschap overtrad. Verwacht mag worden, dat velen, onder wie militaire chefs en andere militaire meerderen¹⁾ die begrip en sympathie hebben voor reclassering, met belangstelling van de inhoud zullen kennis nemen.

A. F. S.

¹⁾ In een artikel „De Militaire Reclasseringsbroederschap”, opgenomen in het Maandblad voor berechting en reclassering 1962, blz. 68-74, (M.R.T. LV, 1962), blz. 380-384, deelt Mr. Dr. J. P. VAN ERK, Voorzitter van het Bestuur van de Stichting Militaire Reclasseringsbroederschap, (opgericht 11 september 1954), o.m. mede: „Het aantal” (vrijwillige militaire) „medewerkers steeg van ,97 in 1956 tot 450 in 1961”. Men zie ook blz. 34 en 121 van het gedenkboek.

MILITAIRE RECHTSPRAAK**Krijgsraad te Velde West**

Vonnis van 10 oktober 1962

President: Majoor Mr. E. J. Rosen Jacobson (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonel J. C. C. Crena Uiterwijk en Majoor A. J. van Dongen.

Raadvrouw: Mr. J. F. M. Scheltens-Charbo.

Uitschelden („Je bent een klootzak en een slijmerd”) en bedreigen („Als je nog een keer je mond opendoet dan krijg je van mij een pak op je donder”) van een meerdere en mondeling een militair opruien tot ongehoorzaamheid in tijd van oorlog.

(W.M.Sr. art. 108, 114, 146).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. v. d. W., geboren 17 juli 1941, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 11 juli 1962 in tijd van oorlog te Utrecht:

„I. terwijl hij dienst deed onder bevel van sergeant M. C. Roos, opzettelijk genoemde meerdere naar aanleiding van een hem alstoen, aldaar door die meerdere gegeven dienstbevel, derhalve in dienst, heeft uitgescholden en in diens tegenwoordigheid mondeling met enig kwaad heeft bedreigd, door alstoen aldaar die meerdere toe te voegen de woorden: „Je bent een klootzak en een slijmerd en als je nog een keer je mond opendoet dan krijg je van mij een pak op je donder”, althans woorden van dergelijke aard en strekking;

„II. mondeling een aantal militairen, onder wie de soldaten Post, Bolt, Leutscher, met welke militairen hij alstoen aldaar tot taak had onder bevel van de sub I genoemde meerdere een schuit met kar- dozen te lossen, heeft opgeruid tot opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog, immers tot het alstoen aldaar gezamenlijk weigeren en opzettelijk nalaten van die bevolen werkzaamheden, door alstoen aldaar, telkens met het oogmerk om die militairen er toe te brengen die bevolen werkzaamheden te staken en niet te hervatten wanneer dit werd opgedragen, tot hen te zeggen: „Wie wil er nu wèl werken, en wie niet? Als wij als één man gaan staan, daar doet hij niets tegen”, hierbij met „hij” doelend op de sergeant Roos, en vervolgens de soldaat Leutscher en een of meer andere soldaten, die te kennen hadden gegeven met die werkzaamheden te willen doorgaan, in bij- zijn van alle aanwezige militairen uit te maken voor „slappeling” en „lafaard””;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 13 juli 1962, opgemaakt door de waarnemend Commandant 647 Werktroepen Com-

pagnie te Velsen-Noord, blijkt, dat beklaagde op gemeld tijdstip sedert 4 oktober 1961 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat een proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek d.d. 13 juli 1962, opgemaakt door Pieter Johannes Dijkema, tijdelijk reserve tweede luitenant en Josephus Hermanus Petrus Roef, vaandrig, zakelijk inhoudt als verklaring van:

A. v. d. W., dienstplichtig soldaat:

dat hij op 11 juli 1962 met nog een groep TD'ers moest werken in de veilinghaven te Utrecht, onder leiding van de sergeant Roos; dat zij er een schuit met kardoezen moesten lossen; dat toen te omstreeks 10.45 uur de sergeant Roos tegen hem zei: „V. d. W., ga daar staan”, met de kennelijke bedoeling dat hij — v. d. W. — tussen de anderen moest gaan staan om zo het werk te vergemakkelijken; dat hij toen zoiets heeft gezegd als „Als je nou nog langer ligt te kankeren, dan „kun je van mij een pak slaag krijgen” en nog het een en ander; dat de sergeant Roos toen heeft geantwoord: „dat moet je dan maar doen”; dat hij door deze opmerking enigszins ontuchtend was; dat zij toen zijn doorgegaan met het werk; dat zij om 12.00 uur naar de cantine in de Sijpesteijnkazerne zijn gegaan; dat zij geen koffie bij de maaltijd kregen; dat er toen meerdere stemmen opgingen, dat zij dan niet meer moesten werken 's middags; „geen koffie, dan geen werk”; dat er, toen zij weer in de wagen stapten om naar de haven te gaan, nog steeds gekankerend werd; dat hij toen aan alle jongens heeft gevraagd: „Wie „wil er werken en wie niet?”; dat Leutscher toen heeft gezegd: „Wat „jullie doen interesseert mij niet, maar ik werk wel”; dat hij Leutscher toen heeft uitgemaakt voor een slappeling en een lafaard; dat hij dat ook tegen de anderen heeft gezegd, die wel wilden werken; dat hij voorts zei: „want we moeten schouder aan schouder staan en dan moet „er niemand werken, anders is het niks waard”; dat de andere jongens echter niet meededen;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: Maarten Cornelis Roos:

dat hij op 11 juli 1962 als sergeant-groepscommandant in opdracht van zijn compagniescommandant aan het werk was met een groep, bestaande uit de soldaten Sieders, Bulder, Dekker G., Sterkman, Post, Dekker H. A. T., v. d. W., Bolt, Leutscher, Palsma en Aussum aan de veilinghaven te Utrecht; dat het hun taak was in genoemde veilinghaven een schuit met kardoezen te lossen; dat de groep in zijn opdracht werkte; dat hij na de cantinepauze te ongeveer 10.45 uur die dag de soldaat v. d. W. opdroeg diens plaats in de ketting van soldaten, die de kardoezen uit het schip aan elkaar doorgaven naar de wagens, in te nemen; dat v. d. W. daarop tegen hem uitviel met de woorden: „Jc „bent een klootzak en een slijmerd en als je nog een keer je mond „opendoet dan krijg je van mij een pak op je donder” en meer woorden van die strekking; dat hij toen geantwoord heeft: „Dat moet je dan „maar doen”, waarna v. d. W. op de bevolen plaats aan het werk ging; dat hij, toen de groep na de lunch in de Sijpesteijnkazerne te Utrecht aldaar in zijn opdracht weer in de wagen stapte om naar de veiling-

haven gebracht te worden, teneinde aldaar wederom onder zijn — getuige's — bevel de vorenomschreven werkzaamheden voort te zetten, de soldaat v. d. W. aan de andere soldaten hoorde vragen: „Wie wil „er nu wèl werken en wie niet?” en hem voorts hoorde zeggen: „We „moeten nu als één man gaan staan, daar doet hij niets tegen”; dat hij begreep dat soldaten van de groep hadden afgesproken de hen opgedragen werkzaamheden niet verder uit te voeren; dat v. d. W., toen de andere soldaten niet op diens woorden reageerden, kwaad werd; dat de soldaat Leutscher tot v. d. W. zei: „Wat jullie doen interesseert mij „niet, ik werk wel”, waarop v. d. W. de soldaat Leutscher en nog andere soldaten die te kennen gaven met de werkzaamheden te willen doorgaan, in bijzijn van de groep uitschold voor slappeling en lafaard; dat de groep toch de zijde van de werkwillige Leutscher koos en gewoon aan het werk ging;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat de Krijgsraad van oordeel is dat de in de telastlegging onder II aangegeven uitdrukkingen door de beklagde gebezigd, een opruiing tot het misdrijf van militaire ongehoorzaamheid omschreven in artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht inhouden;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „*Als militair opzettelijk een meerdere uitschelden en in zijn „tegenwoordigheid mondeling met eenig kwaad bedreigen, in „dienst gepleegd”;*
2. „*Mondeling een militair opruien tot ongehoorzaamheid in tijd „van oorlog”;*

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. Artikel 108 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
2. Artikel 146 juncto artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende: . . . enz.;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 1 maand, voorwaardelijk, met een proeftijd van 1 jaar — *Red.*].

NASCHRIFT.

(1) Er schijnt een subtiel en subjectief verschil te bestaan tussen „beledigen” en „uitschelden”. De Krijgsraad achtte het toevoegen van de woorden „klootzak” en „slijmerd” niet een belediging, doch „uitschelden” op te leveren.

Aangezien de militaire strafwet aan het begrip „belediging” van het commune strafrecht diverse andere vormen (uitschelden, beschimpen, bespotten) heeft toegevoegd, teneinde te voorkomen dat de militair door de mazen van het beledigingsbegrip zou slippen, dient de toe-

passing van deze begrippen m.i. beperkt te blijven tot die gevallen, welke het commune strafrecht niet onder „belediging” zou brengen. En dat is met het toevoegen van de woorden „klootzak” en „slijmerd” niet het geval.

(2) De schijnbaar slordige kwalificatie van het sub 2. bewezen misdrijf is aan de Wet ontleend. Men zou verwachten een kwalificatie als „mondeling een militair opruien tot opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”; artikel 146 (2) spreekt echter van een opzetting welke betreft „ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”.

Men kan zich afvragen of dit misdrijf niet „meermalen gepleegd” is, nu beklaagde zijn misdrijf tot verscheidene militairen richtte.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 28 november 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Majoor A. Leeftang en Kapitein Jhr. A. W. Snoeck.

Raadsman: 1e-luit. H. H. Dijcks.

Opzettelijke ongehoorzaamheid: weigeren uit bed te komen en op te staan in verband met te verrichten wachtdienst.

(W.M.Sr. art. 114)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J.R.B.D.K., geboren 27 april 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 18 juni 1962, derhalve in tijd van oorlog te Fak-Fak, althans in Nederlands Nieuw-Guinea heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft nagelaten, te gehoorzamen aan het hem toen en daar door zijn militaire meerdere, de dienstplichtig korporaal B. W. Janssen met de woorden: „Het is 05.15 uur, kom eruit, want je moet op wacht” of woorden van gelijke strekking gegeven bevel om van zijn bed op te staan, welk bevel hem, beklaagde, werd gegeven, omdat hij op genoemde dag te 06.00 uur moest aantreden voor een door hem te vervullen wachtdienst, hebbende hij alstoen aldaar voornoemde korporaal geantwoord: „Het is nog te vroeg, ik ga nog niet op wacht” of woorden van gelijke strekking, terwijl hij in zijn bed bleef liggen”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 28 juni 1962, opgemaakt door de Commandant C-Compagnie 6e Infanterie Bataljon te Fak-Fak, blijkt, dat beklaagde op gemeld tijdstip sedert 10 augustus 1961 als militair in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke

Landmacht, op 18 juni 1962 omstreeks 05.15 uur te Fak-Fak in Nederlands Nieuw-Guinea in de kazerne aldaar heeft geweigerd te gehoorzamen aan het hem daartoe door zijn militaire meerdere, de dienstplichtig korporaal B. W. Jansen, gegeven dienstbevel om van zijn bed op te staan, luidende: „Het is 05.15 uur, kom eruit, want je moet op „wacht”; dat dit bevel hem, naar hij wist, werd gegeven, omdat hij die dag om 06.00 uur moest aantreden voor een door hem te vervullen wachtdienst; dat hij daarop aan de korporaal heeft geantwoord: „Het is „nog te vroeg, ik ga niet op wacht” en op zijn bed is blijven liggen;

Overwegende, dat een proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek d.d. 19 juni 1962, opgemaakt en getekend te Fak-Fak' (Nederlands Nieuw-Guinea) door Ch. H. L. M. Moreu, reserve-tweede-luitenant der Infanterie en H. Schaap, sergeant-majoor-instructeur bij het wapen der Infanterie, zakelijk inhoudt als verklaring van B. W. Jansen:

dat hij op 18 juni 1962 om 05.15 uur de soldaat K. heeft gewekt met de woorden: „Het is 05.15 uur, kom eruit, want je moet op wacht”; dat K. zich hierop omdraaide en tegen hem zei: „Ik ga niet op wacht”; dat K. deze woorden nog eenmaal herhaald heeft;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd staande bewijsmiddelen — genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Opzettelijke ongehoorzaamheid, gepleegd in tijd van oorlog,”

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 14 dagen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 12 december 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt.-Kolonels J. C. C.

Crena Uiterwijk en J. C. Engelman,

Raadsman: Mr. J. Pruim.

Als dpl. soldaat met groot verlof en gekleed in militaire broek, militaire schoenen, militaire veldblouse en Amerikaanse plastic binnenhelm een in burger geklede meerdere (die zich als zodanig bekend had gemaakt) het etui met legitimatiebescheiden, welke die meerdere aan de mindere

wilde tonen, uit de hand geslagen en die meerdere vervolgens een klap in het gezicht gegeven.

KRIJGSRAAD: *feitelijke insubordinatie.*

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (*zie sententie achter het vonnis*):
belediging door een daad, meermalen gepleegd.

(W.M.Sr. art. 60, 62, 108, 110, 116, 117, 120)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. J. D. V., geboren 14 februari 1939, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht „buiten werkelijke dienst, doch in het tijdvak gedurende hetwelk hij voor „werkelijke dienst kan worden opgeroepen — in elk geval als militair in „de zin der wet — op of omstreeks 2 september 1962 te Scheveningen in „de gemeente 's-Gravenhage opzettelijk zijn meerdere, de dienstplichtig „wachtmeester der Koninklijke Marechaussee P. van Brakel, die zich als „zodanig tegenover hem, beklaagde, had bekend gemaakt, in diens tegen- „woordigheid heeft beledigd door alstoen aldaar opzettelijk beledigend „die wachtmeester een etui met legitimatiepapieren (dat hij tevoorschijn „had gehaald om zich tegenover hem, beklaagde, te kunnen legitimeren) „uit de hand te slaan en opzettelijk beledigend die wachtmeester een klap „in diens gezicht te geven”;

Overwegende, dat blijkens een justitiële verklaring dd. 24 oktober 1962, opgemaakt en getekend door J. A. van Beyl, Majoor der Infanterie, Hoofd van Bureau 3 van de Kernstaf 801 Aanvullingsbataljon, als dienstplichtige behorende tot de Koninklijke Landmacht op gemeld tijdstip met groot verlof was en in werkelijke dienst is geweest van 10 juni 1958 tot 29 november 1959;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als dienstplichtige met groot verlof was, op 2 september 1962 te omstreeks 02.45 uur zich te Scheveningen op het terras van het Bowlingcentrum op het Gevers Deynootplein bevond, gekleed in militaire broek, militaire veldblouse en militaire schoenen, terwijl hij een Amerikaanse plastic binnenhelm droeg; dat hij voorts een militair herkenningsplaatje zichtbaar om de hals droeg; dat er toen een in burger gekleed persoon naar hem toe kwam, die hem zei dat hij wachtmeester was; dat die persoon tot hem zei: „Je mag zo niet lopen”; dat hij toen tot die wachtmeester heeft gezegd: „Ik heb met jou niets te maken”;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: Peter van Brakel:

dat hij zich op 2 september 1962 te omstreeks 02.45 uur als dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee samen met de dienstplichtig marechaussee der 4e klasse To Bokhold in het Bowlingcentrum aan het Gevers Deynootplein te Scheveningen, gemeente 's-Gravenhage, bevond; dat hij toen op het terras op omstreeks 10 meter afstand van hem beklaagde zag staan, gekleed in een militaire veldblouse

en een Amerikaanse helm op; dat hij naar beklagde toe is gelopen en hem heeft gezegd dat hij — getuige — wachtmeester der Koninklijke Marechaussee was en onderwijl zijn legitimatiepapieren tevoorschijn heeft gehaald; dat beklagde hem, voordat hij zich kon legitimeren, met de linkerhand het étui met legitimatiepapieren uit de hand sloeg en hem direct daarop een harde klap in het gezicht gaf; dat To Bokhold hem naar buiten was gevolgd en tot beklagde zei: „Ik ben ook van de Mare-„chaussee”; dat beklagde To Bokhold een stomp in de maagstreek gaf; dat hij zich door de handelingen van beklagde beledigd gevoelde; dat enige personen ter plaatse kwamen, die tot beklagde zeiden, dat deze uit moest kijken omdat zij (getuige en To Bokhold) van de Marechaussee waren; dat beklagde naar diens auto is gelopen en daarmee is weggereden; dat beklagde op de door hem gedragen veldblouse de onderscheidingstekenen van de Verbindingsdienst droeg; en op de linkermouw het leeuw-embleem van de Koninklijke Landmacht;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten dat hij, als militair in de zin der wet, op 2 september 1962 te Scheveningen in de gemeente 's-Gravenhage opzettelijk zijn meerdere, de dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee P. van Brakel, die zich als zodanig tegenover hem, beklagde, had bekend gemaakt, die wachtmeester een étui met legitimatiepapieren (dat hij tevoorschijn had gehaald om zich tegenover hem, beklagde, te kunnen legitimeren) uit de hand heeft geslagen en opzettelijk die wachtmeester een klap in diens gezicht heeft gegeven;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 120 juncto artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen, nog de artikelen 1, 11, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 4 weken — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 26 maart 1963

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Lt. Generaals van der Kroon, Mr. Schepers en Zegers, Mr. Fikkert en Schout-bij-Nacht Bakker (plv.).

Raadsman: Mr. J. A. van Arkel, advocaat te 's-Gravenhage.

(zie het vonnis, hiervóór)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van een maand;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat aan beklagde is ten laste gelegd: [zie vonnis — *Red.*].

Overwegende, dat blijkens een justitiële verklaring d.d. 24 oktober 1962, opgemaakt en getekend door J. A. van Heijl, majoor der Infanterie, Hoofd van Bureau 3 van de Kernstaf 801 Aanvullingsbataljon, en de daarbij behorende verklaring van de luitenant-kolonel W. C. K. Rotteveel, commandant 801 Aanvullingsbataljon, beklagde op 2 september 1962 dienstplichtig was;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als dienstplichtige met groot verlof was, op 2 september 1962 te omstreeks 02.45 uur zich te Scheveningen op het terras van het Bowlingscentrum op het Gevers Deynootplein bevond, gekleed in militaire broek, militaire veldblouse en militaire schoenen, terwijl hij een Amerikaanse plastic binnenhelm droeg; dat hij voorts een militair herkenningsplaatje zichtbaar om de hals droeg; dat er toen een in burger gekleed persoon naar hem toe kwam, die hem zei dat hij wachtmeester was; dat die persoon tot hem zei: „Je mag zo niet lopen”; dat hij toen tot die wachtmeester heeft gezegd: „Ik heb met jou niets te maken”;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: *Peter van Brakel:*

dat hij zich op 2 september 1962 te omstreeks 02.45 uur als dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee samen met de dienstplichtig marechaussee der 4e klasse To Bokhold in het Bowlingcentrum aan het Gevers Deynootplein te Scheveningen, gemeente 's-Gravenhage, bevond; dat hij toen op het terras op omstreeks 10 meter afstand van hem beklagde zag staan, gekleed in een militaire veldblouse en een Amerikaanse helm op; dat hij naar beklagde toe is gelopen en hem heeft gezegd dat hij — getuige — wachtmeester der Koninklijke Marechaussee was en onderwijl zijn legitimatiepapieren tevoorschijn heeft gehaald; dat beklagde hem, voordat hij zich kon legitimeren, met de linkerhand het étui met legitimatiepapieren uit de

hand sloeg en hem direct daarop een harde klap in het gezicht gaf; dat hij zich door de handelingen van beklaagde beledigd gevoelde; dat beklaagde op de door hem gedragen veldblouse de onderscheidingsteeken van de Verbindingsdienst droeg en op de linkermouw het leeuwembleem van de Koninklijke Landmacht;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij, als militair in de zin der wet, op 2 september 1962 te Scheveningen in de gemeente 's-Gravenhage opzettelijk zijn meerdere, de „dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee P. van „Brakel, die zich als zodanig tegenover hem, beklaagde, had bekend gemaakt, in diens tegenwoordigheid heeft beledigd door alstoen aldaar „opzettelijk beledigend die wachtmeester een étui met legitimatiepapieren (dat hij tevoorschijn had gehaald om zich tegenover hem, beklaagde, te kunnen legitimeren) uit de hand te slaan en opzettelijk „beledigend die wachtmeester een klap in diens gezicht te geven”;

Overwegende, dat beklaagde krachtens artikel 62 sub 4 van het Wetboek van Militair Strafrecht geacht werd als militair in werkelijke dienst te zijn toen hij op 2 september 1962 de hem ten laste gelegde feiten pleegde, omdat hij toen dienstplichtig was en uniformkleding droeg;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid door een daad beledigen, meermalen gepleegd”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 108 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend bewezen is hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof de hierna te vermelden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon van beklaagde;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen nog de artikelen 1, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 10, 57 van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan de hierboven bewezen verklaarde en gequalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *een maand*;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten

laste gelegd, dan hierboven bewezen is verklaard en spreekt hem daarvan vrij.

NASCHRIFT

De Wetgever heeft, teneinde te voorkomen dat een militair door de mazen van het wettelijke net zou glippen, de misdrijven tegen de ondergeschiktheid omschreven in een overdadige veelheid van schakeringen en details. Of de Wetgever daarbij steeds gelukkig is geweest, is een vraag die aan de hand van de praktijk wel ontkennend mag worden beantwoord. Zo is er in de jurisprudentie geen lijn te vinden voor het verschil tussen beledigen, uitschelden, beschimpen en bespotten.

De bedoeling van de Wetgever voor ogen houdende, zal het wijs zijn eerst naar de schakeringen van het militaire strafrecht te grijpen, als de beledigende uiting niet onder de beledigingsbegrippen van het gemene strafrecht te brengen zijn.

Onnodig moeilijk heeft de Wetgever het de Rechter ook gemaakt door hem de grens te laten trekken tussen beledigen door een gebaar, beledigen door een daad, belediging door een feitelijkheid en feitelijke insubordinatie. Ik meen dat het verschil tussen een „gebaar” en een „daad” moet worden gezocht in het al of niet bezigen van een voorwerp: heeft men niets in de handen dan is van een „gebaar” sprake; heeft men wel iets in de handen, dan zal van een „daad” sprake zijn. „Gebaar” en „daad” hebben, in de voorstelling van de Wetgever (en van de jurisprudentie tot dusverre) gemeen dat daarbij de persoon van de meerdere niet wordt aangeraakt.

Het verschil tussen „beledigen door een daad” en „belediging door „een feitelijkheid” is gelegen in de omstandigheid dat de meerdere bij de eerste vorm niet, bij de tweede wel aan zijn persoon of kleding wordt aangeraakt.

Het verschil tussen „beledigen door een feitelijkheid” en „feitelijke „insubordinatie” heeft de jurisprudentie tot dusverre aldus gevonden dat, slechts van „beledigen door een feitelijkheid” gesproken kan worden, wanneer de aanraking van de meerdere als het ware in het niet valt ten opzichte van het beledigende karakter van de feitelijkheid. Voorbeelden daarvan zijn: het tegen het hoofd en schouder spuwen (Zeerijgsraad Willemsoord, 15 juli 1936, M.R.T. XXXII, 265); het op minachtende wijze een meerdere op de schouder kloppen (Zeerijgsraad bij de Strijdkrachten in het Oosten, 27 april 1943, M.R.T. XLI, 340); een grensgeval is het de meerdere de inhoud van een mok koffie in het gelaat werpen (zie M.R.T. XLII, 464). Zie ook het vonnis van de Krijgsraad te Velde West van 18 maart 1958, waar het met zijn handen over de wangen van de meerdere strijken gequalificeerd werd als „belediging door een daad”. Aangezien de meerdere bij deze belediging werd aangeraakt, was m.i. van „beledigen door een feitelijkheid” sprake.

Na het bovenstaande is het wel duidelijk dat ik mij in het voorliggende geval schaar aan de zijde van de Krijgsraad, die toedienen van een slag in het gelaat als „feitelijke insubordinatie qualificeerde en niet aan de zijde van de steller van de dagvaarding en van het Hoog

Militair Gerechtshof. Ik meen dat zélfs als de meerdere in kwestie eigener beweging zou hebben verklaard dat hij zich door de slag in het gezicht (alleen maar) beledigd gevoelde en dat hij daardoor niet pijnlijk was getroffen, dat dan nog de qualificatie „feitelijke insubordinatie” zou moeten luiden, omdat in de schakeringen van het militaire strafwetboek een slag in het gelaat objectief gesproken, in de eerste plaats een feitelijke aanranding van de persoon van de meerdere is, terwijl een eventueel beledigend karakter bijzaak is¹⁾. Het valt daarbij op dat de beklagde zich niet over de bedoeling van zijn handelwijze heeft uitgelaten. In eerste aanleg zegt hij dat hij zijn meerdere „een harde klap „in het gezicht gaf”, hetgeen dus rechtstreeks duidt in de richting van artikel 117 W.M.Sr. In hoger beroep spreekt beklagde in het geheel niet over een klap²⁾!

Anders is het met het uit de handen slaan van het étui met papieren. Daarbij zou van „belediging door een feitelijkheid” kunnen worden gesproken. De Krijgsraad bracht dit in de qualificatie in het geheel niet tot uitdrukking; het Hof qualificeerde het (mede) als belediging door een daad.

Het valt op dat de Auditeur-Militair in de ten laste legging niet vermeldt dat de meerdere in burger was gekleed en dat de Rechter geen overweging wijdt aan het opzet van de mindere op dit element van het delict. Het kan zijn dat het opzet aangenomen wordt uitsluitend op grond van de mededeling van de meerdere (zoals althans vóór de tweede wereldoorlog vaste jurisprudentie was); het is ook mogelijk dat op beklagde — mede — het risico wordt gelegd van het zelf onmogelijk maken van het bewijs, dat hij met een meerdere te doen had. Een andere fase dus in het voorwaardelijke opzet.

De Krijgsraad wijdt geen overweging aan het militair-zijn van beklagde, doch verwijst in de aangehaalde artikelen naar de artikelen 60 en 62 van het W.M.Sr.³⁾; door dit element te baseren op artikel 62(4) en niet op 60(2) heeft het Hof zich op het standpunt gesteld dat beklagde op het tijdstip van het plegen van het feit in „uniformkleding” was gekleed en dat hij uit dien hoofde „militair was. W.H. V.

¹⁾ Zie Zeekrijgsraad te Soerabaja, vonnis van 25 oktober 1938 (M.R.T. XXXIV, t.lz. 466) betreffende een meerdere die een mindere een klap in het gezicht had gegeven. De mindere verklaarde uitdrukkelijk dat hij van de klap geen pijn had gevoeld, vermoedelijk omdat hij zich daardoor erg kwaad had gemaakt en zich erg gegriefd gevoelde. Niettemin volgde veroordeling van de meerdere op grond van artikel 142 W.M.Sr.

²⁾ Het Hof heeft dus klaarblijkelijk het bewijs gegrond alleen op de verklaring van de meerdere. Artikel 74, 1° Inv.Wet is echter door het Hof niet aangehaald.

³⁾ Omdat artikel 117 W.M.Sr. in artikel 60 (2) niet is vermeld zal de Krijgsraad het militair-zijn van beklagde wel óók op artikel 62 (4) hebben gebaseerd.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 17 april 1963

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Kolonel P. W. van Schendel en Majoor A. J. van Dongen,
Raadsman: Kapitein F. F. H. J. van der Reijden.

Vrijpraak van het ten laste gelegde aangifte doen van een strafbaar feit, wetende dat het niet gepleegd is, nu onder een dergelijke aangifte moet worden verstaan het uitlokken van een optreden door de justitie. In casu werd door beklaagde een verklaring afgelegd nadat het opsporingsonderzoek reeds ter hand was genomen en beklaagde bij de Koninklijke Marechaussee werd ontboden.

(W.Sr. art. 188)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. D. V., geboren 27 april 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is tenlastegelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 22 januari 1963 te Nunspeet in de Marechausseekazerne ten overstaan van de wachtmeester der eerste klasse opsporingsambtenaar der Koninklijke Marechaussee A. Zuiderland aangifte heeft gedaan dat op 18 januari 1963 in het Officiershotel te Nunspeet uit de door hem beheerde fooienpot een bedrag van f 2.50 „à f 3.— was gestolen, zulks alhoewel hij wist dat dit misdrijf niet was gepleegd”;

Overwegende: . . . enz.:

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput dat beklaagde het hem ten laste gelegde heeft begaan, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat de verklaring van beklaagde, zoals deze is vervat in het ten processe overgelegde proces-verbaal nr. P. 37/63 van de Brigade Nunspeet van de Koninklijke Marechaussee, niet kan worden aangemerkt als een aangifte in de zin van artikel 188 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende toch, dat onder een dergelijke aangifte moet worden verstaan de mededeling, die wordt gedaan tot uitlokking van een optreden van de Justitie;

Overwegende, dat in het onderhavige geval de vorenbedoelde verklaring door beklaagde tegenover de opsporingsambtenaar van de Koninklijke Marechaussee werd afgelegd, nadat de Commandant van de Staf van de Legerplaats Nunspeet aan de Brigade Nunspeet van de Koninklijke Marechaussee telefonisch het verzoek had gericht een onderzoek in te stellen naar aanleiding van de vermissing van een geldsbedrag uit de zogenaamde „fooiënpot” onder beheer van beklaagde, omtrent welke vermissing hem door een ander dan beklaagde was gerapporteerd en nadat beklaagde, naar aanleiding van dit verzoek, de

daarop volgende dag bij de Koninklijke Marechaussee was ontboden;

Overwegende, dat derhalve — nu op het moment dat beklaagde zijn verklaring aflegde de Koninklijke Marechaussee het opsporingsonderzoek in verband met de gemelde vermissing kennelijk reeds ter hand had genomen — beklaagdes verklaring niet als gedaan tot uitlokking van een optreden der Justitie kan worden aangemerkt;

Overwegende, dat voorts ten processe niet is komen vast te staan, dat de door beklaagde gegeven verklaring dat hij in de avond van 18 januari 1963 een bedrag van f 2.50 à f 3.— uit zijn fooienpot vermiste, onjuist is, zodat evenmin als bewezen kan worden aangenomen dat beklaagde zijn eerderevermelde verklaring tegenover de opsporingsambtenaar van de Koninklijke Marechaussee heeft afgelegd wetende dat het misdrijf niet was gepleegd;

[Volgt: niet-bewezen verklaring van het de beklaagde ten laste gelegde en vrijspraak — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 8 mei 1963

President: Lt.-Kolonel Mr. P. J. C. Schipper (plv.); *Leden:* Kolonel J. G. de Bruin en Lt.-Kolonel R. van der Laan.

Ten laste gelegd dat beklaagde met een „bromfiets” heeft gereden terwijl dat voertuig niet voldeed aan de in hoofdstuk IV W. V. R. gestelde eisen, o.a. niet was voorzien van goedwerkende remmen en bel en van de voorgeschreven carburator, zijnde de „bromfiets” voorzien van een zgn. „race-carburator”.

Niet-bewezenverklaring van het tenlastegelegde en vrijspraak, omdat het voertuig, tengevolge van de daarop gemonteerde carburator, niet geacht kan worden te zijn een (als zodanig goedgekeurd) rijwiel met hulpmotor.

(W.V.R. art. 80a v.)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen T. A. V. D. Z., geboren 22 januari 1943, dpl. korporaal, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is tenlastegelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig korporaal bij de Koninklijke „Landmacht, op of omstreeks 19 maart 1963 circa 18.15 uur te Den „Helder als bestuurder van een rijwiel met hulpmotor Batavus, als be- „doeld in artikel 1 lid 1 sub d van het Wegenverkeersreglement daar- „mee heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande „weg, de Keizerstraat, zulks terwijl bedoeld voertuig niet voldeed aan „de in Hoofdstuk IV van het Wegenverkeersreglement ten aanzien van „de inrichting van voertuigen van de categorie, waartoe het behoorde „gestelde eisen, immers:

„a. niet ieder wiel voorzien was van tenminste een goedwerkende „rem, die niet op de buitenomtrek van de band werkte, aangezien de

„voorrem, een trommelrem, bij krachtig aanzetten in het geheel niet
 „werkte en de op het achterwiel gemonteerde rem evenmin werkte daar
 „het op het voertuig aangebrachte rempedaal in ingetrapte stand met
 „het wegdek in aanraking kwam en zodoende geen effect sorteerde;

„b.het voertuig niet voorzien was van een bel, waarvan het geluid op
 „25 meter duidelijk hoorbaar was, zijnde in het geheel geen bel aan-
 „wezig;

„c. op het voertuig een zogenaamde race carburator was gemonteerd
 „van het merk Dellorto, type UA 16S in stede van een Encarwi A 51 of
 „A 52;

„d. het achterspatbord van het voertuig over een lengte van tenminste
 „30 cm, gemeten van het onderende af, niet helder wit was”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de
 overtuiging heeft geput, dat de beklagde het hem ten laste gelegde
 heeft gepleegd, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat met name niet bewezen is dat het door beklagde
 bereiden voertuig is een rijwiel met hulpmotor als bedoeld in artikel 1,
 lid 1, sub d van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende immers, dat blijkens het ambtsedig proces-verbaal dd.
 28 maart 1963, opgemaakt door Marinus van Manen, hoofdagent van
 gemeentepolitie te Den Helder, het motorrijtuig in kwestie was voor-
 zien van een zogenaamde race carburator, niet zijnde de bij beschikking
 van de Minister van Verkeer en Waterstaat van 1 augustus 1958, nr.
 45754 Afd. Waterstaat, voor dat motorrijtuig vastgestelde en goedge-
 keurde merk en type carburator, zodat derhalve het motorrijtuig niet als
 rijwiel met hulpmotor kan worden geacht te zijn goedgekeurd;

[Volgt: niet-bewezen verklaring van het de beklagde ten laste ge-
 legde en vrijspraak — *Red.*]. _____

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 17 januari 1963

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonels W. Soeten
 en W. F. B. Proper.

*Als passagier rijden in een auto, welke door de bestuurder weder-
 rechtelijk, zonder toestemming van de rechthebbende, wordt gebruikt.*

*Vrijspraak wegens niet-strafbaarheid van het bewezen feit en ver-
 wijzing van de zaak naar de tot straffen bevoegde commanderende
 officier.*

(W.K. art. 58, W.V.W. art. 37)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. S.,
 geboren 24 december 1941, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd
 op de terechtzitting van 17 januari 1963, inhoudende dat de zaak worde

terugverwezen naar de commanderende officier van beklaagde ter verdere behandeling en gehoord de voorlezing van de conclusie van deze schriftuur;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij in de nacht van 8 op 9 oktober 1962 te Apeldoorn, althans „in Nederland, opzettelijk wederrechtelijk als passagier is mede gereden „met een aan Santingh en Schaufelie, althans aan een ander dan aan „hem, beklaagde, of de alstoen als bestuurder optredende A. J. G., toe- „behorende auto over de voor het openbaar verkeer openstaande rijweg, „de Stationsstraat en diverse andere voor het openbaar verkeer open- „staande rijwegen in die gemeente”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Toen ik op 8 oktober 1962 met mijn batterijgenoot G. in Apeldoorn had gepassagierd, bemerkten wij dat wij de bus van 21.30 uur naar de legerplaats de Wittenberg gemist hadden en daar wij geen avondpermissie hadden zou dit kunnen betekenen dat wij te laat op het avondappel zouden zijn; Wij besloten te gaan liften en terwijl wij over de Stationsstraat liepen, zag G. daar tegenover café „de Zon”, een Volkswagen staan; G. merkte blijkbaar dat het sleutelje in het contactslot stak want hij stapte direct in de Volkswagen en startte de motor en hij vroeg mij om ook mee te rijden; Ik voelde daar niets voor maar omdat ik anders moeilijkheden vreesde, omdat ik het avondappel toch al had gemist, ben ik na enig tegenspuiteren toch ingestapt en ben ik in die door G. bestuurde Volkswagen als passagier meegereden terwijl wij daarmee reden over verschillende wegen in Apeldoorn; De auto was niet mijn eigendom, noch voor zover ik weet, van G. en ik wist ook wel dat wij geen toestemming hadden om die auto te gebruiken;

Overwegende dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr P. 308/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 20 oktober 1962 gesloten en getekend door Johannes Adrianus Maria Thersia de Wolf, wachmeester der Koninklijke Marechaussee en Johan Valentijn Smit, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden ingedeeld bij de brigade Apeldoorn, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Adrianus Josephus G.:

Op 8 oktober 1962, omstreeks 18.15 uur heb ik de legerplaats de „Wittenberg” verlaten. Ik ben met de soldaat S. naar Apeldoorn gegaan, ten einde aldaar de avond door te brengen. Wij hadden geen avondpermissie en moesten zodoende om 22.00 uur terug in de legerplaats zijn. Wij bevonden ons in een café nabij het station, toen ik bemerkte dat wij de bus van 21.30 uur naar de legerplaats hadden gemist. Wij besloten hierna te gaan liften en zodoende te proberen toch nog op tijd binnen te zijn. Gekomen op de Stationsstraat zag ik dat er hoogte van café „de Zon” een burger personenauto geparkeerd stond. Ik heb direct achter het stuur plaatsgenomen, teneinde dit voertuig te gebruiken om naar de legerplaats te rijden. De soldaat S. wilde aanvankelijk niet

mee, maar is later toch ingestapt. Hierna ben ik met dit voertuig over verschillende, mij onbekende, voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande wegen in de richting van de legerplaats gereden. Ik heb een aan een ander toebehorend motorrijtuig op een weg gebruikt, zonder dat ik hiervoor van iemand toestemming heb gekregen.

Willem Schaufelie, geboren 8 december 1934;

Ik handel samen met J. Santingh in tweedehands auto's. Ik ben dus mede eigenaar en houder van de burger personenauto, Volkswagen, voorzien van het kenteken FH 92-34. Op 8 oktober 1962, was dit voertuig in gebruik bij J. Santingh. Deze deelde mij 's avonds mede, dat genoemde Volkswagen was ontvreemd. Ik heb buiten J. Santingh, aan niemand toestemming gegeven het voertuig te gebruiken;

Jozef Santingh, geboren 31 maart 1943:

Ik handel samen met Willem Schaufelie in tweedehands auto's. Ik ben dus mede eigenaar en houder van de Volkswagen, gekentekend FH 92-34. Op maandag 8 oktober 1962, omstreeks 23.00 uur plaatste ik deze Volkswagen op de Stationsstraat te Apeldoorn, tegenover het café „de Zon”. Ik liet bij het verlaten van de wagen het contactsleuteltje in het contact zitten en begaf mij in het café. De Volkswagen bleef toen onbeheerd en onafgesloten voor het café staan. In het café heb ik twee koppen koffie gedronken. Omstreeks 23.45 uur begaf ik mij weer naar de wagen om deze te gebruiken. Mij bleek toen dat de Volkswagen verdwenen was. Ik heb aan niemand toestemming gegeven de auto, die ook mijn eigendom was, weg te nemen en met de auto op de weg te rijden;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan t.w.

„dat hij in de nacht van 8 op 9 oktober 1962 te Apeldoorn, opzette-„lijk wederrechtelijk als passagier is mede gereden met een aan Santingh „en Schaufelie, toebehorende auto over de voor het openbaar verkeer „openstaande rijweg, de Stationsstraat en diverse andere voor het open-„baar verkeer openstaande rijwegen in die gemeente”;

Overwegende, dat het aldus bewezen verklaarde niet oplevert een feit bij enige wettelijke strafbepaling strafbaar gesteld zodat beklagde van het hem ten laste gelegde moet worden vrijgesproken;

Overwegende, te dien aanzien dat het bewezen verklaarde echter wel oplevert een krijgstuchtelijk vergrijp zoals dat is omschreven in artikel 2 nr. 1 Wet op de Krijgstucht, zodat met toepassing van artikel 58 Wet op de Krijgstucht, onder mededeling van alle stukken, de zaak ter verdere behandeling moet worden verwezen naar de tot straffen bevoegde Commanderende-Officier van beklagde;

[Volgt: schuldigverklaring aan het als bewezen aangenomen feit; verklaring dat dit niet is een strafbaar feit; vrijspraak van beklagde; verwijzing van de zaak naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier van beklagde ter verdere behandeling — *Red.*].

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 11 juli 1962

President: Kolonel Mr. F. A. J. Deelen; *Leden:* Kolonels H. J. Diehl en T. Biesma,
Raadsman: Kapt. H. L. van Royen.

Opzettelijk ongeoorloofd verlaten van de vliegbasis door een korporaal die aangewezen was als „stand-by”: Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, terwijl hij is dienstdoende.

Militaire detentie en verlaging.

(W.M.Sr. art. 97, 99, 4°, 129)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen C. J. H. P., geboren 2 mei 1941, dpl. korporaal, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 21 februari 1962 te Volkel, gemeente Uden, „terwijl hij als dienstplichtig korporaal in werkelijke militaire dienst „was bij de Koninklijke Luchtmacht en ingedeeld bij het Luchtmacht „Bewakingssquadron op de vliegbasis Volkel, tijdens de tijd, dat hij „was aangewezen als „stand-by” en derhalve was dienstdoende, zijn „genoemd onderdeel te ± 19.30 uur opzettelijk heeft verlaten en zich „naar een café te Uden heeft begeven en dusdoende opzettelijk van zijn „genoemd onderdeel ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, tot „dat hij aldaar om ± 23.00 uur is teruggekeerd”;

Overwegende, dat beklaagde, blijkens een zich bij de processtukken bevindende Justitiële Verklaring dd. 11 mei 1962, opgemaakt door de kapitein H. L. van Royen, commandant LB Squadron Vliegbasis Volkel te Volkel, ten tijde, dat hij het hem ten laste gelegde zou hebben begaan in werkelijke militaire dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig korporaal in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en ingedeeld was bij het LB Squadron op de Vliegbasis Volkel in de gemeente Uden, werd ik aangewezen als „stand-by” voor 21 februari 1962 van 17.00 tot 24.00 uur. Hoewel ik wist, gedurende die tijd de vliegbasis niet te mogen verlaten, heb ik op 21 februari 1962 te ± 19.30 uur tezamen met de korporaal S., die eveneens „stand-by” was, toch de vliegbasis Volkel verlaten en ben naar een café in Uden gegaan, waar een demobilisatiefeestje gevierd werd. Daar zijn wij enige tijd gebleven en te ± 23.00 uur van die dag zijn wij weer op de vliegbasis Volkel teruggekeerd. Ik wist, dat ik van niemand recht of toestemming had, vermelde tijd van mijn onderdeel afwezig te zijn.

Overwegende, dat een zich bij de processtukken bevindend ambtsedig proces-verbaal no. P 55/62, opgemaakt en gesloten te Uden op 27 april

1962 door Bernardus Wilhelmus Gerardus Boekelder, wachmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Volkel onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van:

Sijbrand S.:

Op 21 februari 1962 heb ik tezamen met de korporaal P. de vliegbasis Volkel te omstreeks 19.30 uur verlaten. Wij hebben ons naar een café in Uden begeven en daar zijn wij enige tijd gebleven. Te omstreeks 23.30 uur van die dag zijn wij weer op de vliegbasis teruggekeerd.

H. L. van Royen (commandant LB squadron Vliegbasis Volkel):

Op 21 februari 1962 waren de korporaals P. en S. „stand-by” op de vliegbasis Volkel van 17.00 tot 23.30 uur. Ik heb geen van hen recht of toestemming gegeven gedurende die tijd van hun onderdeel afwezig te zijn.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:
„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen durende, waarbij de schuldige het misdrijf pleegt, ter-
„wijl hij is dienstdoende”;

voorzien en strafbaar besteld bij artikel 97 juncto 99 Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 6 weken en verlaging tot de stand van soldaat der laagste klasse — Red.].

NASCHRIFT

Niet duidelijk is of de militair, die aangewezen is als „stand-by”, behoort tot enige wacht. In dat geval is ook een wachtverplichting geschonden. Zie mijn opstel „samenloop of absorptie?” in M.R.T. XLV — 1952 — blz. 90 v. W. H. V.

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 8 augustus 1962

President: Kolonel Mr. F. A. J. Deelen, *Leden:* Kolonels J. B. H. Bruinier en J. A. Vergouwe,
Raadsman: Mr. R. R. Rochat.

Desertie, waarbij de schuldige zich naar het buitenland verwijderd met medeneming van een (ten behoeve van de krijgsmacht gebezigd) wapen, t.w. de hem in bruikleen verstrekte pistool-mitrailleur; voorts. opzettelijke ongehoorzaamheid (weigeren zijn uniform aan te trekken toen hij ten huize van zijn ouders werd gearresteerd) en verduistering (verkopen, in Zwitserland, van de pistool-mitrailleur).

Tijdstip van beëindiging der desertie in het buitenland.

(W.M.Sr. 99, 7°, 114; W.Sr. art. 321)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT
in de zaak van de Auditeur-Militair tegen W. A. B. K., geboren 24 december 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„I. dat hij te Volkel, gemeente Uden, terwijl hij als dienstplichtig „soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Lucht- „macht en gelegerd op de Vliegbasis Volkel, op 1 mei 1962 na afloop „van een hem verleend verlof niet naar zijn genoemd onderdeel is „teruggekeerd, doch sindsdien opzettelijk ongeoorloofd van zijn ge- „noemd onderdeel afwezig is geweest en gebleven, waarbij hij met het „oogmerk om zich voor goed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken „zich naar Zwitserland en vervolgens naar Spanje heeft verwijderd, „zulks met medeneming van een ten behoeve der Krijgsmacht gebezigde „en hem in bruikleen verstrekke pistool-mitrailleur, merk Uzi, tot hij „zich op 14 mei 1962 bij de Koninklijke Marechaussee te Utrecht heeft „gemeld, althans tot hij zich op 7 mei 1962 tot het Nederlands Con- „sulaat te Barcelona heeft gewend teneinde naar Nederland terug te „keren;

„II. dat hij op of omstreeks 28 mei 1962 te Utrecht, terwijl hij als „dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Konink- „lijke Luchtmacht, nadat zijn militaire meerdere, de marechaussee der „1e klasse Roelf Schuitema, hem, terwijl hij, beklaagde, ongeoorloofd „afwezig van zijn onderdeel, in burger gekleed in zijn ouderlijke woning „werd aangetroffen, had opgedragen zijn militair uniform aan te trek- „ken, heeft geweigerd aan dit dienstbevel te gehoorzamen, zeggende: „„ik denk er niet aan om het uniform aan te trekken. Ik trek het uni- „form nooit meer aan”, althans woorden van dergelijke strekking en „betekenis.

„III. dat hij in of omstreeks de periode van 19 april 1962 tot 14 mei „1962 te Uden, althans in Nederland, althans te Zürich (Zwitserland), „althans in Zwitserland opzettelijk een pistool-mitrailleur, merk Uzi, „toebehorende aan de Staat der Nederlanden, en welke hij als dienst- „plichtig soldaat in bruikleen had en in ieder geval anders dan door „misdrijf onder zich had, zich wederrechtelijk heeft toegeëigend”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en was gelegerd op de Vliegbasis Volkel in de gemeente Uden, besloot ik reeds vóór het paasweekend van 1962 voor goed met de militaire dienst te breken en naar het buitenland te gaan. Op 18 april 1962 ben ik met Paasverlof gegaan. Ik had de verplichting op 1 mei 1962 weer bij mijn onderdeel, de vliegbasis Volkel terug te zijn. Ter uitvoering van mijn plan mij voor goed aan mijn dienstverplichtingen te onttrekken, heb ik op 21 april 1962 een auto gehuurd. Ik ben daarmee naar Zwitserland gereden en toen ik mij daar niet meer veilig voelde verder naar Spanje. Omdat ik daar geen werk

kon vinden en mijn geld op was, heb ik mij tot het Nederlandse Consulaat te Barcelona gewend. Ik heb daar verteld, dat ik militair was en ongeoorloofd van mijn onderdeel afwezig was. Men heeft mij toen geld gegeven, waardoor ik in staat was naar Nederland terug te keren. In Nederland aangekomen heb ik mij op 14 mei 1962 bij de Koninklijke Marechaussee te Utrecht gemeld. Ik wist, dat ik van niemand recht of toestemming had om vanaf 1 mei 1962 van mijn militair onderdeel afwezig te zijn. Toen ik besloten had mij voor goed aan mijn dienstverplichtingen te onttrekken, heb ik een pistool-mitrailleur, merk Uzi, die mij als dienstplichtig soldaat door de Staat der Nederlanden in bruikleen was verstrekt in een weekend-tas meegenomen van de vliegbasis Volkel naar mijn woning te Utrecht. Ik had de bedoeling dit wapen voor mijzelf te behouden. Ik had daar echter van niemand recht of toestemming toe. Op 21 april 1962 heb ik het in de auto meegenomen naar Zwitserland, alwaar ik het in Zürich uit geldgebrek verkocht heb aan een wapenhandelaar. Na mijn terugkeer in Nederland heb ik weer enige tijd normaal dienst gedaan, maar het beviel mij zo slecht, dat ik op 27 mei 1962 bij het einde van mijn weekendverlof niet naar mijn onderdeel ben teruggekeerd. Op 28 mei 1962 omstreeks 10.30 uur verscheen een opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en een marechaussee I in mijn ouderlijke woning aan de Papaverstraat 38 te Utrecht. Nu ik in burger gekleed was, kreeg ik van een Marechaussee I de opdracht mijn uniform aan te trekken. Ook al wist ik dat deze in uniform geklede Marechaussee I — die mij later Roelf Schuitema bleek te heten — mijn militaire meerdere was, toch heb ik geweigerd aan zijn opdracht gevolg te geven. Ik zei: „Ik denk „er niet aan om het uniform aan te trekken. Ik trek het uniform nooit „meer aan”. Daarop ben ik in voorlopig arrest gesteld en door de Marechaussee meegenomen.

Overwegende, dat eerder genoemde Justitiële Verklaring voorts zake-
lijk inhoudt: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd t.a.v. het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan,

t.a.v. I met uitzondering van de woorden: „tot hij zich op 14 mei 1962 „bij de Koninklijke Marechaussee te Utrecht heeft gemeld, althans”;

t.a.v. II met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „althans „woorden van dergelijke strekking en betekenis”;

t.a.v. III te weten: dat hij omstreeks de periode van 19 april 1962 tot 14 mei 1962 te Uden opzettelijk een pistool-mitrailleur, merk Uzi, toebehorend aan de Staat der Nederlanden, welke hij als dienstplichtig soldaat in bruikleen had, zich wederrechtelijk heeft toegeëigend;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- I. „*desertie in tijd van oorlog, waarbij de schuldige zich naar het „buitenland verwijdert en het misdrijf pleegt met medeneming van „een ten behoeve van de krijgsmacht gebezigd wapen”*,
- II. „*opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”*,

III. „verduistering”.

voorzien en strafbaar gesteld bij: I. artikel 98 jo 99 Wetboek van Militair Strafrecht, II. artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht, III. art. 321 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten:

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 6 maanden met aftrek voorarrest van 14-17 mei 1962 en vanaf 28 mei 1962, van welke gevangenisstraf 3 maanden voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaren — Red.].

NASCHRIFT

(1) *De Krijgsraad heeft, tussen de twee geboden mogelijkheden: hetzij het tijdstip van vrijwillige terugmelding bij een Nederlandse consul in het buitenland, hetzij aankomst bij een Nederlands militair onderdeel, als tijdstip van beëindiging der opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid uitdrukkelijk het eerstbedoelde gekozen. Conform de jurisprudentie.*

(2) *Op het voetspoor van de tenlastelegging verklaarde de Krijgsraad bewezen en vermeldde de Krijgsraad in de qualificatie dat beklagde het feit pleegde met medeneming van een ten behoeve van de krijgsmacht gebezigd wapen. Artikel 99, 7° vordert deze bijzondere omstandigheid alleen ten aanzien van de medeneming van een (ten behoeve van de krijgsmacht gebezigd) dier, niet ten aanzien van de medeneming van een wapen of munitie: te dien aanzien is reeds aan de strafverzwarende omstandigheid voldaan als het wapen of de munitie niet ten behoeve van de krijgsmacht gebezigd wordt. Zie H.M.G. van N.I., sententie van 10 november 1939 (M.R.T. XXXV, blz. 589) en speciaal H.M.G. van N.I., sententie van 10 september 1948 (M.R.T. XLIII, blz. 365) en voorts Krijgsraad bij de Zeemacht in het Oosten, vonnis van 23 december 1949 (M.R.T. XLIII, blz. 526).*

W. H. V.

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 3 april 1963

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.), *Leden:* Commodore Dr. M. W. J. M. Broekmeyer en Lt.-Kolonel J. H. H. Lentz.

Rijden in een auto zonder rijbewijs en daarbij twee boompjes in de berm van de weg omverrijden en doorrijden voordat de identiteit behoorlijk kon worden vastgesteld.

Geldboete met toepassing van artikel 24 W.Sr. en ontzegging rijbewoegdheid.

(W.Sr. art. 24; W.V.W. art. 9 en 30)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
C. G. D. Z., geboren 9 mei 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op of omstreeks 21 oktober 1962 te Erp als bestuurder
„van een vierwielig motorrijtuig daarmede heeft gereden over de voor
„het openbaar verkeer openstaande weg, de Pentelstraat, zonder dat
„aan hem, beklaagde, het bij artikel 9 eerste lid sub 3 der Wegenver-
„keerswet vereiste geldige rijbewijs was afgegeven;

„2. dat hij op of omstreeks 21 oktober 1962 te Erp, nadat hij op de
„voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Pentelstraat, bestuur-
„der was geweest van een motorrijtuig, waarmede een ongeval was ont-
„staan als gevolg van een aanrijding met dat motorrijtuig, waarbij
„schade was toegebracht aan enig goed te weten twee bomen, toebe-
„horende aan de gemeente Erp, althans aan een ander, niet zijnde een
„inzittende van het door hem, beklaagde, bestuurde motorrijtuig, is
„doorgereden, althans is weggereden, voordat de identiteit van het door
„hem bestuurde motorrijtuig en van degene die tijdens het ongeval het
„motorrijtuig bestuurde, behoorlijk is kunnen worden vastgesteld”;

Overwegende: enz.;

Overwegende dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft
verklaard:

In de morgen van 21 Oktober 1962 reed ik als bestuurder van een
vierwielig motorrijtuig, Opel Olympia, gekentekend SG 62-12, over de
voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Pentelstraat te Erp.
Toen mijn aandacht even werd afgeleid, is de auto van het wegdek ge-
raakt en in de gezien mijn rijrichting rechts gelegen berm gereden. Ik
heb twee daar staande bomen omvergereden. Ik bracht de auto tot stil-
stand, een passagier, Houet, heeft de knalpijp, die van de auto was ge-
vallen, opgeraapt en wij zijn onmiddellijk daarop doorgereden. Ik heb
geen aangifte van dit ongeval gedaan bij de politie of de Koninklijke
Marechaussée. Ik was toen ook niet in het bezit van een rijbewijs, geldig
voor het besturen van vierwielige motorrijtuigen;

Overwegende dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-
verbaal nr. P. 176-62, opgemaakt en gesloten te Uden op 19 December
1962 door André Basilius Theophilus Marie Sturtewagen en Hendrik
Buitelaar, beiden marechaussee der 1e klasse bij de Koninklijke Mare-
chaussee, tevens opsporingsambtenaar, behorende tot de brigade Vol-
kel, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Cornelis Anthonius Houet:

Op 21 oktober 1962 ben ik met de soldaat Z. in een Opel-personen-
auto naar de Vliegbasis Volkel gereden. De soldaat Z. bestuurde de
auto. Op weg naar de Vliegbasis Volkel in de gemeente Erp reed de

soldaat Z. twee boompjes omver. Tengevolge hiervan viel de geluidsdemper van de auto. Na uitgestapt te zijn en de geluidsdemper te hebben opgeraapt en ingeladen, zijn wij verder gereden;

als verklaring van Henricus Johannes Ketelaars:

Op 21 oktober 1962 ben ik met de soldaat Z. in een Opel-personen-zeggen dat er een auto een voor mijn woning, Pentelstraat 25 te Erp, staand boompje omver had gereden. Ik liep toen de straat in. Ik zag dat een blauwe personenauto iets voorbij mijn woning stilstond en vervolgens enkele meters achteruit reed. Toen het voertuig stilstond zag ik, dat de bestuurder gekleed was in de uniform der Koninklijke Luchtmacht. De militair die achterin zat stapte uit om de geluidsdemper die van de auto was gevallen, op te rapen. Toen de geluidsdemper weer in de auto was geladen, reden ze verder. Ik noteerde toen het signalement van de auto. Dit luidde: merk Opel, type Olympia, kenteken SG 62-12, kleur lichtblauw. In het zand was in het geheel geen remspoor te zien. Het rijspoor was zeer duidelijk. Twee boompjes die in de berm zijn geplant, waren omvergereden;

als verklaring van Adriaan Franciscus Johannes Willems:

Op 21 oktober 1962 omstreeks 10.45 uur bevond ik mij in de Pentelstraat in de gemeente Erp. Toen ik ter hoogte van perceel 25 kwam, zag ik dat twee langs de rijbaan staande boompjes (Koningslinden) waren omvergereden. Als hoofd van Gemeente Werken der gemeente Erp ben ik belast met het toezicht op wegen en beplantingen. De schade, toegebracht door de bestuurder van de personenauto, wegens het omverrijden van de twee bomen heb ik geschat op vijftig gulden;

als relaas van eerste verbalisant:

De Pentelstraat in de gemeente Erp is een voor het openbaar verkeer openstaande weg.

Bij telefonische controle bij de Provinciale Griffie van Zuid-Holland bleek, dat aan Z. geen rijbewijs is afgegeven.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit of de feiten, waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen geacht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„1. dat hij op 21 oktober 1962 te Erp als bestuurder van een vier-, „wielig motorrijtuig daarmede heeft gereden over de voor het openbaar „verkeer openstaande weg, de Pentelstraat, zonder dat aan hem, be- „klaagde, het bij artikel 9 eerste lid sub 3 der Wegenverkeerswet ver- „eiste geldige rijbewijs was afgegeven;

„2. dat hij op 21 oktober 1962 te Erp, nadat hij op de voor het „openbaar verkeer openstaande weg, de Pentelstraat, bestuurder was „geweest van een motorrijtuig, waarmede een ongeval was ontstaan als „gevolg van een aanrijding met dat voertuig, waarbij schade was toege- „bracht aan enig goed, te weten twee bomen, toebehorende aan de ge- „meente Erp, is weggereden voordat de identiteit van het door hem be- „stuurde motorrijtuig en van degene die tijdens het ongeval het motor- rijtuig bestuurde behoorlijk is kunnen worden vastgesteld”.

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. *Overtreding van artikel 9, eerste lid van de Wegenverkeerswet,*
2. *Handelen in strijd met artikel 30, eerste lid van de Wegenverkeerswet,*

strafbaar gesteld bij artikel 35 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken:

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende ten aanzien van het sub 2 bewezenverklaarde: dat de Krijgsraad bij toepassing van vrijheidsstraf als hoofdstraf gevangenisstraf van niet meer dan drie maanden zou hebben opgelegd;

Overwegende dat de Krijgsraad op grond van het door beklagde gepleegde sub 2 genoemde feit termen aanwezig acht om aan beklagde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen te ontzeggen voor de duur van twee jaar:

[Volgt: veroordeling tot (1) geldboete van f 40, subs. 8 dagen hechtenis, (2) geldboete van f 60, subs. 12 dagen hechtenis. Voorts: ontzegging bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de duur van 2 jaren — *Red.*].

DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 25 juni 1963 (B 63-19)

President: mr. Fikkert (plv.); *Leden:* luitenant-generaals Van der Kroon, mr. Schepers, Zegers, kapitein ter zee Van Vreeswijk (plv.), mr. Veldman (plv.).

Omschrijving van de strafreden. Niet met de militaire tucht of orde strijdige feiten of niet met enige in de strafreden vermelde misdragingen in verband staande omstandigheden behoren niet in de strafreden te worden vermeld.

Zich met nog een soldaat — evenals klager in uniform gekleed — op een rijwiel verplaatsende, staande gehouden door een in burger geklede, doch zich als militaire meerdere bekend makende persoon, gebruik gemaakt van een oploop van burgers om door te rijden; achterhaald door voornoemde meerdere, deze toegevoegd, dat hij even mee het bos in moest gaan om het daar „uit te zoeken” en vervolgens zonder daartoe verlov te hebben verkregen, weer doorgereden.

Beklag gedeeltelijk gegrond verklaard: strafreden gewijzigd, opge-

legde straf van 3 maanden plaatsing in de tuchtklasse te zwaar geacht in verhouding tot de ernst van klagers tekortkomingen en gewijzigd in 14 dagen streng arrest, in aanmerking genomen het arrest van rechtswege, als streng arrest ondergaan van 1 t/m 7 april d.a.v. en van 11 t/m 25 juni d.a.v.

(W.K. art. 20, 68; W.Sr. art. 152-156; W.M.Sr. art. 112; Voorschr. 27-1, 2de druk, pt. 6; L.O. 13.4/1 Nr. 59105, LuO 13.4/1 Nr. 59582)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring gedagtekend 15 juni 1963 van de dienstplichtig soldaat J., rnr. 42.12.10.095, dienende bij de A-Compagnie van het 12e Infanteriebataljon Garde Jagers, waarbij deze 's Hof's eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van de 1e divisie „7 december” over de straf van plaatsing in de tuchtklasse voor de tijd van drie maanden, hem door de commandant van de 11e pantserinfanteriebrigade opgelegd wegens:

„Zich met twee personen in uniform gekleed op een rijwiel verplaatsend, aangehouden door een in burger geklede en zich zodanig bekend makende meerdere, gebruik gemaakt van een oploop van burgers om door te rijden, opnieuw achterhaald, tegenover de meerdere een dreigende houding aangenomen en weer doorgereden. Gezien de reeds opgelegde straffen en het thans gepleegde feit ongevoelig gebleken voor bestraffing en gebrek aan gevoel voor orde en tucht doen „blijken”,

bij welke beschikking, op 13 juni 1963 genomen en op 14 juni 1963 ter kennis van klager gebracht, het beklag ongegrond werd verklaard; Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advicaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende, dat bij het onderzoek is komen vast te staan, dat klager in de nacht van 31 maart 1963 op 1 april 1963 te omstreeks 24.00 uur te Arnhem nabij het station der N.S. in uniform gekleed, de handen in de broekzakken houdend, meereed met en was gezeten achterop een rijwiel, toen bestuurd door een eveneens in uniform geklede dpl. soldaat P.;

dat het achterlicht van dat rijwiel toen niet brandde;

dat genoemde soldaten toen en daar werden staande gehouden door de in burger geklede reserve-sergeant A. Kamphuis, die zich bij het daarop volgende gesprek als zodanig bekend maakte; dat klager de sergeant bij dat gesprek heeft gevraagd zich te legitimeren; dat de sergeant antwoordde dit niet nodig te vinden, maar — nadat enkele naderbij gekomen burgers te kennen hadden gegeven van andere mening te zijn — zulks tegenover deze burgers wel deed tijdens een discussie met hen;

dat de soldaat H. en klager van deze gelegenheid hebben gebruik gemaakt om per rijwiel weg te rijden;

dat H. en klager enige tijd later op de Zijpendaalseweg door voornoemde sergeant per bromfiets werden ingehaald; dat, stilstaande, in het volgende gesprek de sergeant aan klager en H. verweet, dat zij waren weggereden;

dat klager daarop boos is geworden en de sergeant woorden heeft toegevoegd inhoudende dat hij — klager — wenste, dat de sergeant met hem mee het bos in zou gaan om het daar uit te vechten;

dat de sergeant, zich hierdoor niet bedreigd voelend, hierop niet is ingegaan;

dat H. zich bij dit gebeuren afzijdig heeft gehouden;

dat klager per rijwiel en H. te voet zich vervolgens ongevraagd van de sergeant hebben verwijderd;

dat beiden bij aankomst in de Oranjekazerne te Schaarsbergen door meergenoemde sergeant, vergezeld van twee leden van de Koninklijke Marechaussee, werden opgewacht, waarna hun namen en registratienummers werden opgenomen;

Overwegende, dat niet is komen vast te staan, dat klager naast het uiten van de woorden, waarvan de strekking hiervoor is weergegeven, waardoor de sergeant zich evenwel niet bedreigd voelde, ook nog tegenover deze een dreigende houding heeft aangenomen;

Overwegende, dat klager zich overigens heeft schuldig gemaakt aan de in de strafreden vermelde met de militaire tucht of orde strijdige feiten, terwijl niet is gebleken van enige omstandigheid, die zijn strafbaarheid zou opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de laatste volzin van de strafreden, niet inhoudend enig met de militaire tucht of orde strijdig feit of enige met de in de strafreden vermelde misdragingen in verband staande omstandigheden, maar zijnde een beschouwing en motivering op grond waarvan de strafoplegger tot het opleggen van de straf van plaatsing in een tuchtklasse is gekomen, uit de omschrijving van de strafreden dient te worden verwijderd;

Overwegende, dat in verband met het hiervoor overwogene, de omschrijving van de strafreden wijziging behoeft in voege als hieronder te vermelden;

Overwegende, dat het Hof de aan klager opgelegde straf te zwaar acht in verhouding tot de ernst van klagers tekortkomingen, zoals deze in de te wijzigen omschrijving van de strafreden worden weergegeven, daarbij in aanmerking nemend, dat de strafoplegging, waarvan beklag, is gevolgd op de beslissing van de commanderend generaal tot krijgstuchtelijke afdoening van de feiten, zulks nadat daarvóór een oplegging van dezelfde straf met overeenkomstige strafreden voor dezelfde feiten was teniet gedaan, na beklag, en voorts in aanmerking nemend, dat klager arrest van rechtswege, als streng arrest heeft ondergaan van 1 april 1963 tot en met 7 april 1963 en van 11 juni 1963 tot en met 25 juni 1963;

Krachtens artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing nemend op het beklag;

Verklaart dit gedeeltelijk gegrond;

Wijzig de opgelegde straf in die van veertien dagen streng arrest;
 Wijzig de omschrijving van de strafreden, zodat deze komt te luiden:
 „Zich met nog een soldaat — beiden in uniform gekleed — op een
 „rijwiel verplaatsend, staande gehouden door een in burger geklede
 „en zich als zodanig bekend makende militaire meerdere, gebruik ge-
 „gemaakt van een oploop van burgers om door te rijden; achterhaald
 „door deze meerdere, deze toegevoegd dat hij even mee het bos in moest
 „gaan om het daar „uit te zoeken” en vervolgens zonder daartoe verlot
 „te hebben verkregen, weer doorgereden”;

Beveelt, dat klagers straflijst dienovereenkomstig zal worden ge-
 wijzigd;

Bepaalt, dat een afschrift van 's Hofs beschikking zal worden uitge-
 reikt aan klager, de strafoplegger, de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en
 Landmacht en de Minister van Defensie.

NASCHRIFT

Uitdaging tot tweegevecht (art. 112 W.M.Sr.).

*Het wil ons voorkomen, dat — hoewel de zakelijke inhoud van de
 gebezigde bewijsmiddelen niet in bovenstaande beschikking is opge-
 nomen — hier gesproken kan worden van een uitdaging tot twee-
 gevecht. De zinsnede in de eerste overweging, dat de soldaat J., klager,
 de sergeant K. woorden heeft toegevoegd inhoudende: „dat hij —
 „klager — wenste, dat de sergeant met hem mee het bos in zou gaan
 „om het daar uit te vechten; dat de sergeant, zich hierdoor niet be-
 „dreigd voelende” (blijkbaar geen mondelinge bedreiging) „hierop niet
 „is ingegaan” alsmede de zinsnede in de strafreden „dat hij even mee
 „het bos in moest gaan om het daar „uit te zoeken”, doen stellig ver-
 moeden dat hier van een uitdaging door soldaat J., klager, van de ser-
 gant K. tot een gevecht op de vuist sprake is geweest. De vraag is nu of
 een gevecht op de vuist tussen twee personen een tweegevecht is in de
 zin van art. 112 W.M.Sr.?*

*In het Wetboek van Strafrecht is evenmin als in het Wetboek van
 Militair Strafrecht een definitie van het tweegevecht opgenomen. Uit de
 wetgeschiedenis blijkt echter, dat voor het begrip tweegevecht vereist
 wordt o.m. het gebruik van wapens (sabels, degens, pistolen).¹⁾*

*Kennelijk heeft het H.M.G. zich gehouden aan de wetshistorische
 betekenis van het woord tweegevecht en daarom art. 112 W.M.Sr. niet
 toepasselijk geacht. Het Hof heeft immers geen overweging op dit punt
 uitgesproken.²⁾*

*Uitgaande van de gedachte dat uitdaging tot een (wat technisch ge-
 noemd wordt) tweegevecht omvat zowel die tot een ónregelmatig als die*

¹⁾ Mr. T. J. Noyon, Het Wetboek van Strafrecht II, 6de druk, bewerkt door
 Mr. G. E. Langemeijer, blz. 694–709.

²⁾ Art. 2, 2° W.K., dat ten tijde van de uitspraak van bovenstaande beschikking
 van kracht was, sluit krijgstucltelijke afdoening van het misdrijf uitdaging tot
 tweegevecht door een mindere van een meerdere naar aanleiding van een dienst-
 aan gelegenheid, zoals bedoeld in art. 112 W.M.Sr., uit.

tot een regelmatig tweegevecht³⁾) kan behalve de wetshistorische interpretatie van tweegevecht ook de teleologische interpretatie daarvan worden gevolgd, dat wil zeggen de interpretatie met het oog op het bijzondere doel van de wetbepaling n.l. de handhaving van de krijgstuicht. De wetgever heeft immers in het bijzonder strafbaar gesteld de militair, wanneer hij, zich gekrenkt gevoelende door een „bevel, een maatregel, „een terechtwijziging of een rapport van zijn chef, deze tot tweegevecht „uitdaagt. Onder die omstandigheden toch ligt in de uitdaging op zich „zelve een zeer ernstig vergrijp tegen de militaire ondergeschiktheid op „sloten”, aldus de Memorie van Toelichting op art. 112 W.M.Sr.⁴⁾

Indien de interpretatie in teleologische zin werd gegeven dan had art. 112 W.M.Sr. toepassing kunnen vinden. Juist omdat de idee van het Wetboek van Strafrecht van het romantische begrip van duel, althans in Nederland, tot het verleden behoort, zou het overweging verdienen in het belang van de krijgstuicht de bepaling van art. 112 W.M.Sr. in moderne zin uit te leggen.⁵⁾

Omschrijving van de strafreden.

De strafoplegger had ter motivering van de opgelegde straf aan het slot van de strafreden, anders gezegd onder de strafreden, vermeld —, hetgeen door de beklagmeerdere was gehandhaafd, — overeenkomstig het gestelde in pt. 6 van het voorschrift nr. 27-1, 2de druk, Toepassing militair straf- en tuchtrecht; luidende: „Indien bepaalde omstandigheden hebben geleid tot het opleggen van een naar verhouding bij- „zonder zware straf of bijzonder lichte straf, wordt dit onder de om- „schrijving van de strafreden vermeld als volgt: „Bij de bepaling van de „„straf is in aanmerking genomen dat”

De strafoplegger en de beklagmeerdere hebben gehandeld overeenkomstig deze aanwijzing van hun hoogste chef, de Minister van Defensie, alsmede overeenkomstig de beschikking van het H.M.G. van 5 december 1961. (M.R.T. LV (1962) blz. 199.)

In bovenstaande beschikking is het Hof blijkbaar van inzicht veranderd, en heeft, in gewijzigde samenstelling, de aan de strafreden toegevoegde volzin: „Gezien de reeds opgelegde straffen en het thans ge- „pleegde feit ongevoelig gebleken voor bestraffing en gebrek aan gevoel „voor orde en tucht doen blijken.” geschrapt, o.i. terécht, overwegende dat deze volzin niet enig met de militaire tucht of orde strijdig feit of enige met de in de strafreden vermelde misdragingen in verband staande omstandigheden, inhoudt, maar een beschouwing en motivering is, op grond waarvan de strafoplegger tot het opleggen van de straf van plaatsing in de tuchtklasse was gekomen.

Het Hof heeft hiermede een duidelijke aanwijzing gegeven omtrent de inhoud van een strafreden.

³⁾ Art. 155, 152 W.Sr.

⁴⁾ Mr. H. van der Hoeven, Militair Straf- en Tuchtrecht II, blz. 212.

⁵⁾ Zie ook J. J. C. van Dijk, Wetboek van Militair Strafrecht en Wet op de Krijgstuicht, vierde druk, blz. 138, toelichting op art. 112 W.M.Sr. laatste alinea daarvan.

Destijds schreven wij: . . . „Om deze redenen behoren strafoverwegingen niet thuis in de kolom „Strafreden” (van de straflijst), doch zij behoren in een aparte kolom te worden vermeld. In die kolom zouden eveneens kunnen worden opgenomen mededelingen als bedoeld in de ptn 46 - 51 en 53 van het hiervoren aangehaalde voorschrift”. (nr. 27-1)

„Op grond van het vorenstaande zou het aanbeveling verdienen, indien op de straflijst ná de kolom „Strafreden” een nieuwe kolom „Bijzondere mededelingen de oplegging en tenuitvoerlegging van de „krijgtuchtelijke straffen betreffende” zou worden opgenomen; (v.g.l. de titel van § IV W.K.) Een dergelijke wijziging van de straflijst zou zonder bezwaar kunnen geschieden door andere kolommen wat te versmallen”. (M.R.T. LV (1962) blz. 201/202).

Moge het Legerbestuur in bovenstaande beschikking aanleiding vinden om pt. 6 van het voorschrift 27-1, 2de druk, alsmede de inrichting van de straflijst te herzien in het belang van de krijgstuicht. A. F. S.

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 25 juni 1963 (B 63-20)

(Zie beschikking hiervóór)

President: mr. Fikkert (plv.); *Leden:* luitenant-generaals Van der Kroon, mr. Schepers, Zegers, kapitein ter zee Van Vreeswijk (plv.), mr. Veldman (plv.).

Omschrijving van de strafreden. Niet met de militaire tucht of orde strijdige feiten of niet met enige in de strafreden vermelde misdragingen in verband staande omstandigheden behoren niet in de strafreden te worden vermeld.

Als bestuurder van een rijwiel een soldaat achterop meevoerende, beiden in uniform gekleed, aangehouden door een in burger geklede meerdere, die zich als zodanig bekend maakte, gebruik gemaakt van een oploop van burgers om door te rijden; achterhaald door deze meerdere, het daarop volgende correctieve gesprek afgebroken door weg te lopen.

Beklag gedeeltelijk gegrond verklaard: strafreden gewijzigd, opgelegde straf van 3 maanden plaatsing in de tuchtklasse te zwaar geacht in verhouding tot de ernst van klagers tekortkomingen en gewijzigd in 14 dagen streng arrest, in aanmerking genomen het arrest van rechtswege, als streng arrest ondergaan van 1 t/m 7 april d.a.v. en van 11 t/m 25 juni d.a.v.

(W.K. art. 20, 68; Voorschr. 27-1, 2de druk, pt. 6. Regl. Kr. art. 2, 7.)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 15 juni 1963, van de dienstplichtig soldaat P. H. rnr. 42.09.05.157, dienende bij de A-Compagnie van het 12e Infanteriebataljon Garde Jagers, waarbij deze 's Hof's eind-

beslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van de 1e divisie „7 december” over de straf van plaatsing in de tuchtklasse voor de tijd van drie maanden, hem door de commandant van de 11e pantserinfanteriebrigade opgelegd wegens:

„Als bestuurder van een rijwiel een collega achterop meegevoerd, „beiden in uniform gekleed, aangehouden door een meerdere gebruik „gemaakt van een oploop van burgers om door te rijden; opnieuw „achterhaald toegelaten, dat zijn collega een dreigende houding aannam „tegenover de meerdere, doorgelopen en later met genoemde collega „achterop het rijwiel doorgereden.

„Gezien de reeds opgelegde straffen en het thans gepleegde feit on- „gevoelig gebleken voor bestraffing en gebrek aan gevoel voor orde en „tucht te doen blijken”;

bij welke beschikking, op 13 juni 1963 genomen en op 14 juni 1963 ter kennis van klager gebracht, het beklag ongegrond werd verklaard;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Land macht;

Overwegende, dat bij het onderzoek is komen vast te staan, dat de dpl. soldaat J. E. in de nacht van 31 maart 1963 op 1 april 1963 te omstreeks 24.00 uur te Arnhem nabij het station der N.S. in uniform gekleed, de handen in de broekzakken houdend, meereed met en was gezeten achterop een rijwiel, toen bestuurd door klager, eveneens in uniform gekleed;

dat het achterlicht van dat rijwiel toen niet brandde;

dat genoemde soldaten toen en daar werden staande gehouden door de in burger geklede reserve-sergeant A. Kamphuis, die zich bij het daarop volgende gesprek als zodanig bekend maakte;

dat de soldaat E. de sergeant bij dat gesprek heeft gevraagd zich te legitimeren;

dat de sergeant antwoordde dit niet nodig te vinden, maar — nadat enkele naderbij gekomen burgers te kennen hadden gegeven van andere mening te zijn — zulks tegenover deze burgres wel deed tijdens een discussie met hen;

dat klager en de soldaat E. van deze gelegenheid gebruik hebben gemaakt om per rijwiel weg te rijden;

dat klager en de soldaat E. enige tijd later op de Zippendaalseweg door voornoemde sergeant per bromfiets werden ingehaald;

dat, stilstaande, in het volgende gesprek de sergeant aan klager en de soldaat E. verweet, dat zij waren weggereden;

dat de soldaat E. daarop boos is geworden en de sergeant woorden heeft toegevoegd inhoudend, dat hij — E. — wenste, dat de sergeant met hem mee het bos in zou gaan om het daar uit te vechten;

dat de sergeant, zich hierdoor niet bedreigd voelend, hierop niet is ingegaan;

dat klager zich bij dit gebeuren afzijdig heeft gehouden;

dat de soldaat E. per rijwiel en klager te voet zich vervolgens ongevraagd van de sergeant hebben verwijderd;

dat beiden bij aankomst in de Oranjekazerne te Schaarsbergen door meergenoemde sergeant, vergezeld van twee leden van de Koninklijke Marechaussee, werden opgewacht, waarna hun namen en registratienummers werden opgenomen;

Overwegende, dat niet is komen vast te staan, dat de soldaat E. naast het uiten van de woorden, waarvan de strekking hiervoor is weergegeven, waardoor de sergeant zich evenwel niet bedreigd voelde, ook nog tegenover deze een dreigende houding heeft aangenomen;

Overwegende, dat klager zich overigens heeft schuldig gemaakt aan de in de strafreden vermelde met de militaire tucht of orde strijdige feiten, terwijl niet is gebleken van enige omstandigheid, die zijn strafbaarheid zou opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de laatste volzin van de strafreden, niet inhoudend enig met de militaire tucht of orde strijdig feit of enige met de in de strafreden vermelde misdragingen in verband staande omstandigheden, maar zijnde een beschouwing en motivering op grond waarvan de strafoplegger tot het opleggen van de straf van plaatsing in een tuchtklasse is gekomen, uit de omschrijving van de strafreden dient te worden verwijderd;

Overwegende, dat in verband met het hiervoor overwogene, de omschrijving van de strafreden wijziging behoeft in voege als hieronder te vermelden;

Overwegende, dat het Hof de aan klager ogelegde straf te zwaar acht in verhouding tot de ernst van klagers tekortkomingen, zoals deze in de te wijzigen omschrijving van de strafreden worden weergegeven, daarbij in aanmerking nemend, dat de strafoplegging, waarvan beklag, is gevolgd op de beslissing van de commandierend generaal tot krijgstuhtelijke afdoening van de feiten, zulks nadat daarvóór een oplegging van dezelfde straf met overeenkomstige strafreden voor dezelfde feiten was teniet gedaan, na beklag, en voorts in aanmerking nemend, dat klager arrest van rechtswege, als streng arrest heeft ondergaan van 1 april 1963 tot en met 7 april 1963 en van 11 juni 1963 tot en met 25 juni 1963;

Krachtens artikel 68 van de Wet op de Krijgstucht de eindbeslissing nemend op het beklag;

Verklaart dit gedeeltelijk gegrond;

Wijzigt de opgelegde straf in die van veertien dagen streng arrest;

Wijzigt de omschrijving van de strafreden, zodat deze komt te luiden;

„Als bestuurder van een rijwiel een soldaat achterop meevoerend „beiden in uniform gekleed, aangehouden door een in burger geklede „en zich als zodanig bekend makende militaire meerdere, gebruik ge„maakt van een oploop van burgers om door te rijden; achterhaald „door deze meerdere, het daarop volgende correctieve gesprek afge„broken door weg te lopen”;

Beveelt, dat klagers straflijst dienovereenkomstig zal worden gewijzigd;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs beschikking zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht en de Minister van Defensie.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

Uitspraak van 8 juni 1962

(M.A.W. 1961/B30)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* Mrs. P. J. Rutgers van der Loeff en Jhr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(Ambtenarenwet 1929 artikel 58, Besluit herziening bezoldiging militairen land- en luchtmacht 1954; Ministeriële beschikking van 23 maart 1954 (nr. 54081 L-Lu, 55.14/5)

1) Al zal eiser het besluit, vervat in zijn nota van 2 juli 1960, hebben bedoeld als van definitieve aard, het is niettemin redelijkerwijs aanvaardbaar dat gedaagde dit besluit niet als definitief heeft beschouwd.

2) Luitenant, die ingaande 14 maart 1960 werd geplaatst bij het bureau van de luchtmachtattaché te Bonn, verzocht een toelage te mogen ontvangen als bedoeld in de ministeriële beschikking van 23 maart 1954. Dit werd geweigerd, omdat op hem de Bezoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht van toepassing zou zijn.

De Raad acht dit besluit evenals het Ambtenarengerecht in strijd met § 1 van voornoemde ministeriële beschikking.

Weliswaar wordt de toelage slechts verstrekt „indien daartoe aanleiding bestaat”, doch bij het in aanmerking nemen van alle relevante factoren moest eiser in redelijkheid tot de slotsom komen dat die aanleiding i.c. bestond.

Voor gedaagde gold ook niet een algemene voor buiten Nederland tewerkgestelde militairen geldende inkomstenregeling, daar bovengenoemde bezoldigingsregeling voor militairen als gedaagde pas op 1 april 1960 in werking is getreden.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake De Minister van Defensie, eiser in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden P. J. G. van der Mark, referendaris bij eisers ministerie, wonende te 's-Gravenhage, tegen W. te B., gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. C. C. Bosselaar, advocaat te Utrecht.

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat gedaagde, eerste-luitenant bij de Koninklijke luchtmacht, met ingang van 14 maart 1960 geplaatst bij het bureau van de luchtmachtattaché te Bonn, zich bij rekest van 10 maart 1961 tot eiser heeft gewend met het verzoek hem alsnog te rekenen van 14 maart 1960 af in het genot te stellen van een toelage als bedoeld in de landmacht-

en luchtmachtorder 54081 (codenr. 55.44/5) terzake van verblijf buitenslands;

Overwegende dat eiser daarop op 24 mei 1961 het volgende besluit heeft genomen:

„Beslissing van de Minister van Defensie, Directie Militair Personeel, Afdeling Financiële personeelszaken, nr. P.32.10.31.009.

„Zoals reeds bij dezerzijdse nota d.d. 2 juli 1960 nr. P.32.10.31.009, gericht aan de Chef van de luchtmachtstaf uitdrukkelijk is medege-
deeld, is ten aanzien van de eerste-luitenant W., rnr. 32.10.31.009, de bezoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht van toepassing.
„Het verzoek van belanghebbende is derhalve niet voor inwilliging vatbaar en wordt mitsdien bij deze afgewezen.”;

Overwegende dat gedaagde tegen dat besluit beroep heeft ingesteld bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage en dit Gerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 20 november 1961 — waarnaar hierbij wordt verwezen¹⁾ — dat beroep gegrond heeft verklaard, het besluit van eiser van 24 mei 1961 (in het dictum van die uitspraak ten onrechte vermeld als van 9 juni 1961) nietig heeft verklaard, en heeft bepaald dat eiser een nieuw besluit zal nemen ter zake van gedaagdes inkomen te rekenen van 14 maart 1960 af tot de tijd, dat hij in dezelfde functie te Bonn tewerkgesteld is of geweest is, rekening houdende met het in de rechtsoverwegingen overwogene;

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak bij de Raad in hoger beroep is gekomen, in het beroepschrift aanvoerende:

„1. In de contra-memorije die de ondergetekende op 19 juli 1961 heeft ingediend bij het ambtenarengerecht te 's-Gravenhage naar aanleiding van het beroepschrift van de eerste luitenant W. (hierna te noemen: gedaagde) van 27 juni 1961, heeft de ondergetekende in de eerste plaats formeel gesteld dat het beroep van gedaagde naar zijn mening ongegrond is, omdat de beschikking waartegen gedaagde beroep heeft ingesteld — i.c. de ministeriële beschikking van 24 mei 1961, nr. P. 32.10.31.009 — slechts inhield een weigering om terug te komen op een eerdere rechtens reeds onaantastbaar geworden beschikking — i.c. de ministeriële beschikking van 2 juli 1960, nr. P. 32.10.31.009 — en volgens vaste jurisprudentie een zodanige weigering niet voor beroep vatbaar is.

„2. In dit opzicht heeft het ambtenarengerecht de ondergetekende niet kunnen volgen. Dit college stelt namelijk dat de beschikking van 2 juli 1960 nog niet rechtens onaantastbaar geworden was omdat:

„a. gedaagde deze beschikking niet ter hand gesteld gekregen heeft, hetgeen wel had behoren plaats te vinden (zesde rechtsoverweging; op twee na laatste alinea van bladzijde 3);

„b. onmiddellijk na ontvangst van deze beschikking de luchtmacht-attaché te Bonn aan gedaagde heeft medegedeeld, dat hij — de attaché — zich niet met die beschikking kon verenigen en „contact zou opnemen met Den Haag” (zevende rechtsoverweging; voorlaatste alinea op bladzijde 3);

¹⁾ Zie hierna.

„c. met dat contact een begin is gemaakt binnen vier maanden (zijn-
 „de de beroepstermijn voor de buitenlands vertoevende gedaagde) na
 „het tijdstip van ontvangst der beschikking te Bonn (achtste rechts-
 „overweging; laatste alinea op bladzijde 3; veertiende rechtsoverweging;
 „midden op bladzijde 4);

„d. het contact nog steeds gaande was toen gedaagde in maart 1961
 „zelf actie is gaan nemen (tiende en elfde rechtsoverweging; tweede en
 „derde alinea op bladzijde 4);

„e. de financiële regeling bij deze beschikking getroffen aanmerke-
 „lijk slechter was dan gedaagde redelijkerwijze mocht verwachten gelet
 „op de inlichtingen die hij vóór hij zijn functie te Bonn aanvaardde uit
 „persoonlijke informatie had verkregen (dertiede rechtsoverweging;
 „midden op bladzijde 4).

„3. Tegen de argumenten van het ambtenarengerecht opgesomd in
 „in punt 2 hiervoren zou de ondergetekende het volgende willen in-
 „brengen:

„ad a.

„ in de op twee na laatste alinea van de beschikking van 2 juli 1960
 „heeft de ondergetekende aan de Chef van de luchtmachtstaf opdracht
 „gegeven onder meer gedaagde terzake in te lichten, terwijl in de voor-
 „laatste alinea van die beschikking duidelijk is gesteld dat „daartoe”,
 „derhalve ter inlichting van onder meer gedaagde, een viertal afschrif-
 „ten van de beschikking werden medegezonden; het bevreemdt de
 „ondergetekende dat aan de gedaagde destijds niet een afschrift ter
 „hand zou zijn gesteld, doch niettemin staat vast dat klager medio
 „juli 1960 officieel, in elk geval mondeling, is ingelicht over de inhoud
 „van de beschikking; de ondergetekende meent dat, ook als geen exem-
 „plaar is uitgereikt, dit niet van enige wezenlijke betekenis kan zijn;

„ad b. c. en d.

„het door de luchtmachtattaché te Bonn „met Den Haag opgenomen
 „„contact” heeft inderdaad plaats gevonden; de betreffende correspon-
 „dentie heeft deze functionaris echter niet gevoerd met de ondergete-
 „kende, doch met de Chef van de luchtmachtstaf en is door deze auto-
 „riteit eerst op 1 maart 1961 aangeboden aan de Directeur Generaal
 „van Defensie; ter oriëntatie van Uw college is deze correspondentie
 „thans bijgevoegd; het zij de ondergetekende vergund bij de hierbedoel-
 „de rechtsoverwegingen op te merken dat een bepaalde mening of een
 „actie van een Commandant of Chef in een geval als dit naar zijn oor-
 „deel de rechtskracht of het al dan niet definitief zijn van een besluit
 „niet kan aantasten; de rol van de Commandant of Chef beperkt zich
 „hier tot het ter kennisbrengen; hetgeen hij nadien onderneemt kan aan
 „de rechtskracht van het besluit als zodanig geen afbreuk doen;

„ad e.

„wat het inwinnen van inlichtingen te Bonn met betrekking tot de
 „toekomstige financiële positie betreft, zij opgemerkt dat aldaar geen
 „enkele autoriteit was gevestigd die bevoegd was te dezer zake bindende
 „informaties te verschaffen;

„hieromtrent had gedaagde zich tot het departement van defensie „behoren te wenden; nu hij dit niet heeft gedaan kan hij bezwaarlijk „achteraf stellen, dat zijn financiële positie zo veel slechter werd dan hij „redelijkerwijs had mogen verwachten gelet op zijn van niet terzake be- „voegde zijde verkregen inlichtingen.

„4. Boven en behalve de in punt 3 gemaakte opmerkingen moge de „ondergetekende er nog de aandacht op vestigen dat gedaagde van eind „maart 1960 af maandelijks het hem toekomende heeft ontvangen van „de korpsadministrateur bij wie hij in betaling was gesteld. Het moet „hem alleen al op grond van die uitbetalingen duidelijk zijn geweest, „dat de ondergetekende niet het voornemen had zijn inkomsten vast te „stellen op een hoger bedrag, dan dat waarop de algemene bezoldigings- „regeling-Duitsland land- en luchtmacht hem aanspraak gaf. Ook de „publicatie van de bezoldigingsregeling-Duitsland in de landmacht- en „luchtmachtorders in mei 1960 moet voor hem een bevestiging zijn ge- „weest van het standpunt dat ook zijn betaling moest worden gebaseerd „op een voor alle in Duitsland geplaatste militairen geldende regeling, „evenals zulks in b.v. Frankrijk en Engeland in een overeenkomstige „situatie het geval was. Tenslotte zij in dit verband nog opgemerkt dat „het instellen van een actie na één jaar verblijf in Bonn mede zou zijn „ingegeven door het feit, dat gedaagde in maart 1961 voor het eerst „„legerorder 54081 onder ogen zou hebben gekregen” (elfde rechts- „overweging; op twee na bovenste alinea op bladzijde 4); dit kan naar „de mening van de ondergetekende echter van generlei belang zijn, om- „dat aan deze legerorder geenszins *rechten* op bijzondere of op een bij- „zondere wijze vastgestelde inkomsten kunnen worden ontleend.

„Uit het vorenstaande moge volgen dat de ondergetekende van me- „ning is dat gedaagde de beroepstermijn ruimschoots had overschreden „toen hij eerst in maart 1961 herziening verzocht van de voor hem „geldende financiële regeling zoals deze was vastgesteld bij de beschik- „king van 2 juli 1960 en dat derhalve het op 27 juni 1961 ingediende „klaagschrift bij het ambtenarengerecht of formele gronden ongegrond „zou moeten zijn verklaard.

„5. In de contra-memorie voor het ambtenarengerecht is de onder- „getekende vervolgens ingegaan op de feitelijke merites van het voor- „liggende probleem. Op de aangevoerde gronden heeft de ondergeteken- „de betoogd dat het beroep van gedaagde ook overigens ongegrond „zou moeten worden bevonden. Ook in dit opzicht heeft het ambte- „narengerecht zich niet aan het standpunt van de ondergetekende kun- „nen conformeren.

„6. Het ambtenarengerecht is wel meegegaan met het betoog van de „ondergetekende, dat volgens de regeling opgenomen in L.O. 54081, „codenr. 55.14/5, slechts een bijzondere toelage terzake van verblijf „buiten Nederland moet worden toegekend aan onder meer een militair „die een functie vervult op het bureau van een militair attaché of een „luchtmachtattaché, *indien daartoe aanleiding bestaat*, en dat de be- „antwoording van de vraag „of aanleiding bestaat tot het toekennen „van een zodanige toelage” is voorbehouden aan de ondergetekende

„(tweeëntwintigste tot en met vierentwintigste rechtsoverweging, mid-
den op bladzijde 5).

„7. Het ambtenarengerecht concludeert daarna echter dat bij de mi-
nisteriële beschikking van 22 november 1957, nr. P. 113.520, nr. min-
mar 491.321, is vastgesteld dat aan een militair die een functie ver-
vult op het bureau van een militair attaché of een luchtmacht-attaché
een bijzondere toelage *moet* worden toegekend indien die militair geen
aanspraak kan ontlenen aan de algemene voor buiten Nederland te-
werkgestelde militairen geldende inkomstenregelingen, en dat daarom
aan gedaagde een bijzondere toelage had behoren te worden toe-
gekend, nu er ten tijde van zijn plaatsing te Bonn geen algemene rege-
ling bestond waaraan hij aanspraken zou hebben kunnen ontlenen
(vijfentwintigste tot en met eenendertigste rechtsoverweging; bladzijde
vijf, laatste alinea en bladzijde 6).

„8. De in punt 7 weergegeven opvatting van het ambtenarengerecht
kan de ondergetekende niet onderschrijven. Uit de beschikking van 22
november 1957 volgt immers slechts dat een bijzondere toelage in geen
geval *kan* worden toegekend aan een militair die *niet* een functie ver-
vult op het bureau van een militair attaché of een luchtmachtattaché,
doch tevens dat een militair die wel een zodanige functie heeft, doch
geen aanspraken kan ontlenen aan een algemene voor militairen buiten
Nederland geldende regeling, uitsluitend in het genot gesteld zal wor-
den van een bijzondere toelage, indien daartoe aanleiding bestaat. Een
zodanige militair heeft dan ook geen *recht* op een bijzondere toelage.
Er is uit hoofde van deze beschikking derhalve geen sprake van een
moeten of behoren.

„Aangezien ten tijde van de plaatsing van gedaagde te Bonn een be-
zoldigingsregeling-Duitsland nog niet algemeen van kracht was doch
deze regeling wel reeds schriftelijk was vastgesteld (dit is dus de om-
gekeerde formulering dan die aangehaald in de achttiende rechtsover-
weging — laatste alinea op bladzijde 5” (lees 4) „— en de formule-
ring zoals die in feite tijdens de mondelinge behandeling voor het
ambtenarengerecht is bedoeld) en het toekennen van een bijzondere
toelage met toepassing van de beschikking van 22 november 1957 tot
het uiterste moest worden beperkt, heeft de ondergetekende indertijd
geen aanleiding kunnen vinden ten aanzien van gedaagde die beschik-
king te hanteren.

„Er waren immers in maart 1960 voor de ondergetekende andere
volgens objectieve maatstaven verkregen gegevens beschikbaar — i.c.
de gegevens ontleend aan de reeds opgestelde bezoldigingsregeling-
Duitsland land- en luchtmacht — volgens welke het inkomen van ge-
daagde kon worden bepaald op een niveau dat een redelijke en vol-
doende verzorging waarborgde (zie de considerans van de beschikking
van 22 november 1957).

„Deze wijze van handelen is naar de mening van de ondergetekende
dus niet in strijd met een geschreven algemeen verbindend voorschrift,
i.c. met de beschikking van 22 november 1957.

„9. Het ambtenarengerecht overweegt bovendien dat de onderge-

„tekende is gebonden aan ongeschreven algemeen verbindende voor-
 „schriften en wel in het bijzonder aan het redelijkheidsbeginsel en aan
 „het gelijkheidsbeginsel (zevenentwintigste rechtsoverweging; tweede
 „alinea van boven op bladzijde 6). Zonder dit expliciet te vermelden con-
 „cludeert het ambtenarengerecht in feite dat de ondergetekende zich
 „niet, althans niet in voldoende mate aan deze beginselen heeft ge-
 „houden.

„10. Ook in dit opzicht kan de ondergetekende zich niet met het
 „standpunt van het ambtenarengerecht verenigen.

„11. Wat het redelijkheidsbeginsel aangaat moge de ondergetekende
 „opmerken, dat het bijzonder onredelijk zou zijn, gedaagde alsnog
 „maandelijks een hogere toelage toe te kennen, dan alle andere in de
 „West-Duitse bondsrepubliek geplaatste militairen van gelijke rang en
 „diensttijd, uitsluitend omdat hij in Bonn werd tewerkgesteld met in-
 „gang van een datum gelegen ruim twee weken voordat de reeds vast-
 „gestelde bezoldigingsregelings-Duitsland algemeen van kracht werd.
 „Dit zou te meer een onevenredige en ongemotiveerde bevoordeling van
 „gedaagde zijn omdat die bezoldigingsregeling naar de aanvankelijke
 „opzet in werking zou zijn getreden — en voor de grote groep mili-
 „taireren behorende tot de 1e Groep Geleide Wapens ook in werking is
 „getreden — op 1 maart 1960 en deze invoeringsdatum voor de overige
 „in de West-Duitse bondsrepubliek geplaatste militairen slechts ver-
 „schoven werd naar 1 april 1960 in verband met loonmaatregelen per
 „die datum in Nederland en geenszins in verband met enig feit in Duits-
 „land, laat staan met de plaatsing van gedaagde te Bonn. In redelijkheid
 „kan, noch mag worden verwacht dat dit zuiver administratief-tech-
 „nische feit voor gedaagde een aanmerkelijke inkomstenverhoging ten
 „gevolge moet hebben. Ook in vergelijking met de gedragslijn in andere
 „landen, waar eveneens officieren toegevoegd aan attaché's worden be-
 „taald volgens de in die landen algemeen geldende regelingen, zou ge-
 „daagde in een uitzonderingspositie zijn geplaatst, waardoor eveneens
 „strijd met het redelijkheidsbeginsel zou zijn ontstaan.

„12. Wat het gelijkheidsbeginsel betreft wil de ondergetekende nog-
 „maals bevestigen dat de onderofficieren die vóór gedaagde te Bonn zijn
 „geplaatst in het genot zijn gesteld van een bijzondere toelage. Deze
 „toelage werd hun echter niet toegekend omdat te Bonn geldende om-
 „standigheden daartoe aanleiding gaven, doch uitsluitend omdat er ten
 „tijde van hun plaatsing geen andere volgens objectieve maatstaven
 „verkregen gegevens beschikbaar waren waarop hun inkomstenniveau
 „kon worden gericht.

„Na de datum waarop gedaagde te Bonn werd geplaatst is echter
 „aan geen enkele aldaar tewerkgestelde militair — geen attaché zijn-
 „de — noch aan enige andere elders in de West-Duitse bondsrepubliek
 „of in bijvoorbeeld Engeland, Frankrijk of de U.S.A. geplaatste militair
 „die in overeenkomstige, althans vergelijkbare omstandigheden verkeert
 „als gedaagde, met toepassing van de beschikking van 22 november
 „1957 een bijzondere toelage toegekend.

„13. Naar de mening van de ondergetekende heeft hij dan ook niet

„gehandeld in strijd met enig algemeen verbindend voorschrift, noch „met het redelijkheidsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel of enig ander tot „de algemeen verbindende voorschriften te rekenen algemeen rechts- „beginsel.

„14. In verband met het vorenstaande moge de ondergetekende Uw „Raad in overweging geven de uitspraak, waarvan beroep, te vernie- „tigen en het beroep van gedaagde op het ambtenarengerecht te 's-Gra- „venhage alsnog ongegrond te verklaren.”;

Overwegende dat voornoemde Mr. C. C. Bosselaar, als gemachtigde van gedaagde, een contra-memorïe heeft ingediend en daarin in hoofd- zaak het volgende heeft betoogd:

Overwegende dat eiser desgevraagd nog heeft ingezonden een copie van een „voorstel betreffende salaris 1e luitenant W.” d.d. 18 maart 1960 van de toenmalige luchtmachtattaché te Bonn;

IN RECHTE:

Overwegende dat de Raad zich verenigt met het in de twaalfde rechtsoverweging der aangevallen uitspraak door het Ambtenarengerecht uitgesproken oordeel dat, al zal eiser het besluit, vervat in de in die uitspraak weergegeven nota van 2 juli 1960 van eiser aan de chef van de luchtmachtstaf, hebben bedoeld als van definitieve aard, het niettemin redelijkerwijs aanvaardbaar is dat gedaagde dat besluit niet als definitief heeft beschouwd;

Overwegende dat de Raad te dien aanzien inzonderheid naar aan- leiding van het bij beroepschrift aangevoerde, doet opmerken:

dat ter beantwoording van de vraag of het door eiser op 24 mei 1961 genomen bestreden besluit niet anders is dan een besluit niet terug te komen op een reeds vroeger genomen en inmiddels in rechte onaan- tastbaar geworden besluit, van beslissende betekenis is of redelijkerwijs aanvaardbaar is, dat gedaagde laatstbedoeld besluit niet heeft aange- merkt als van definitieve aard;

dat immers, indien dit het geval was, er voor gedaagde geen voldoen- de reden was tegen dit besluit beroep in te stellen, zodat dan niet kan worden gezegd dat het besluit in rechte onaanastbaar was geworden;

dat gedaagde weliswaar medio juli 1960 door de luchtmachtattaché, verbonden aan de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden te Bonn, mondeling is ingelicht over de inhoud van voornoemde nota, maar er toen voor hem allerminst reden was het daarin gestelde aan te merken als van definitieve aard, omdat de luchtmachtattaché hem toen tevens mededeelde dat ook hij zich met het daarin omtrent het salaris van gedaagde bepaalde niet kon verenigen en daarover „contact zou op- „nemen met Den Haag”;

dat niet terzake doet dat dit contact niet is opgenomen rechtstreeks met eiser, maar met de chef van de luchtmachtstaf, te minder nu eiser het door de luchtmachtattaché rechtstreeks aan hem gedane voorstel d.d. 18 maart 1960 betreffende gedaagdes salaris had beantwoord via de nota van 2 juli 1960, gericht aan de chef van de luchtmachtstaf;

dat ook de door gedaagde van eind maart 1960 af maandelijks ont-

vangen betalingen hem geenszins duidelijk behoefden te doen zijn dat eiser omtrent zijn salaris een definitief besluit had genomen, maar hij in redelijkheid mocht aannemen dat deze betalingen, hangende de over zijn salaris gevoerde briefwisseling, slechts een voorlopig karakter droegen;

dat hieraan evenmin afdoet de publicatie in mei 1960 van de „Be-,zoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht” (verder aan te duiden als: de bezoldigingsregeling), te minder nu deze bezoldigingsregeling voor militairen als hij inhield dat ze in werking trad op 1 april 1960, maar hij reeds op 14 maart tevoren in Bonn was geplaatst en hem bekend was, dat de vóór 1 april 1960 in Bonn tewerkgestelde onderofficieren, hoewel ook op hen de bezoldigingsregeling van toepassing was, in het genot zouden blijven van de door hen genoten hogere inkomsten dan die volgens de bezoldigingsregeling;

Overwegende voorts, dat de Raad zich eveneens verenigt met het oordeel van het Ambtenarengerecht, dat eisers bestreden besluit in strijd is met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften;

Overwegende te dezen aanzien, eveneens mede naar aanleiding van het beroepschrift:

dat op 14 maart 1960, toen gedaagde in Bonn werkzaam werd, ook op hem van toepassing was het bepaalde in paragraaf 1 van de ministeriële kennisgeving van 23 maart 1954, weergegeven in de tweentwintigste rechtsoverweging der aangevallen uitspraak;

dat volgens het in die paragraaf bepaalde, gedaagde op de daarin bedoelde bijzondere toelage (verder aan te duiden als: de toelage) slechts aanspraak had „indien daartoe aanleiding bestaat”;

dat de Raad in het midden laat of — naar bij de aangevallen uitspraak is aangenomen — de beantwoording van de vraag of aanleiding bestaat tot het toekennen van de toelage, is voorbehouden aan eiser;

dat, indien dit niet het geval is, er — zoals uit het hierna volgende zal blijken — naar 's Raads oordeel alle aanleiding bestond om gedaagde in het genot der toelage te stellen;

dat, indien de beantwoording van voormelde vraag wel was voorbehouden aan eiser, de Raad van oordeel is, dat eiser bij het in aanmerking nemen van alle relevante factoren in redelijkheid tot de slotsom moest komen, dat er aanleiding bestond gedaagde van 14 maart 1960 af in het genot der toelage te stellen;

dat de Raad tot dit oordeel is gekomen met name op de volgende gronden:

a. met toepassing mede van het (in de vijftwintigste rechtsoverweging der aangevallen uitspraak weergegeven) artikel 1 van de ministeriële beschikking van 22 november 1957 werd toentertijd aan alle militairen, tewerkgesteld op het bureau van de militaire attaché te Bonn, de toelage verleend; hieruit blijkt, dat er toen naar eisers oordeel aanleiding bestond dit te doen; niet terzake doet dat de onderhavige bepaling op zichzelf geen *recht* op de toelage geeft;

b. ten tijde van de plaatsing van gedaagde te Bonn was er te zijnen aanzien geen „algemene voor buiten Nederland tewerkgestelde mili-

„tairen geldende inkomstenregeling” van kracht; aangenomen dat de eerder genoemde bezoldigingsregeling als zulk een inkomstenregeling kan worden aangemerkt, vóór 1 april 1960 kon gedaagde daaraan geen aanspraak ontlenen;

c. de omstandigheid dat de bezoldigingsregeling op 14 maart 1960 wel reeds op schrift was gesteld — te weten als ontwerp van de pas op 7 mei 1960 gepubliceerde ministeriële beschikking — is geen voldoende motief de toelage in het onderhavige geval niet te verlenen, althans niet nu gedaagde op grond van de hem vóór zijn plaatsing in Bonn desgevraagd verstrekte inlichtingen mocht aannemen, dat hij de toelage wél zou ontvangen; hierbij verdient opmerking dat de Raad op grond van het in de contra-memorie medegedeelde aanneemt, dat bedoelde inlichtingen niet alleen zijn verstrekt te Bonn, maar ook — via de luchtmachtstaf — vanwege eisers ministerie (dit is van de kant van eiser niet weersproken, eisers gemachtigde heeft ter 's Raads terechtzitting slechts gesteld dat de inlichtingen op het ministerie dan moeten zijn verstrekt vóór 8 februari 1960, maar dit doet te dezen niet terzake); tevens verdient de aandacht dat gedaagde niet verplicht was de plaatsing in Bonn te aanvaarden, althans deze niet zou zijn geschied indien hij daartegen, b.v. om financiële redenen, bezwaar had gemaakt;

d. het in werking treden op 1 april 1960 van de bezoldigingsregeling geeft ook geen voldoende reden gedaagde van deze datum af de toelage niet te verlenen, nu de andere vóór deze datum te Bonn geplaatste militairen (volgens de nota van 2 juli 1960 „uiteraard”) eveneens in het genot van de toelage zijn gelaten; het is derhalve kennelijk eisers bedoeling geweest, dat de bezoldigingsregeling in zoverre niet zou gelden voor degenen die reeds vóór het inwerkingtreden ervan voor de toelage in aanmerking kwamen;

e. de Raad vermag niet in te zien dat het — naar in het beroepschrift is gesteld — „bijzonder onredelijk zou zijn gedaagde alsnog maandelijks „een hogere toelage toe te kennen, dan alle andere in de West-Duitse „bondsrepubliek geplaatste militairen van gelijke rang en diensttijd, uit- „sluitend omdat hij in Bonn werd tewerkgesteld met ingang van een „datum gelegen ruim twee weken voordat de reeds vastgestelde bezol- „digingsregeling—Duitsland algemeen van kracht werd”; de datum 1 april 1960 is nu eenmaal de datum waarop de bezoldigingsregeling algemeen van kracht werd, en het is niet geheel vrij van willekeur ten aanzien van gedaagde te handelen alsof deze regeling voor hem ruim twee weken eerder van kracht was geworden; het zou te meer onredelijk zijn gedaagde anders te behandelen dan de andere vóór 1 april 1960 te Bonn werkzame militairen, nu dit, zoals hiervoren vermeld, in strijd zou zijn met alle hem tevoren verstrekte inlichtingen; eisers vergelijking met de gedragslijn, gevolgd ten aanzien van officieren, toegevoegd aan attaché's in andere landen, gaat niet op, daar ten aanzien van die officieren ten tijde van hun plaatsing in die landen blijkbaar wel algemeen geldende regelingen van kracht waren, derhalve anders dan ten aanzien van gedaagde het geval was;

Overwegende dat uit het hiervoren overwogene volgt, dat de Raad

eisers bestreden besluit in strijd oordeelt met paragraaf 1 van de ministeriële beschikking van 23 maart 1954 en dat dat besluit bij de aangevallen uitspraak terecht nietig is verklaard, zodat die uitspraak moet worden bevestigd, zij het met na te melden verbetering en aanvulling;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep, met dien verstande dat voor de in het dictum vermelde datum 9 juni 1961 wordt gelezen 24 mei 1961, en dat mede rekening wordt gehouden met de rechtsoverwegingen van 's Raads onderhavige uitspraak.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage
rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken

Uitspraak van 20 november 1961

Voorzitter: Mr. E. Mulder (fgd.); *Leden:* Mr. W. Nieuwhoff jr. en Mr. B. S. Tigchelaar, *Militaire leden:* J. H. L. Bos, Luit.-Generaal der Intend. b.d. en L. J. Speckman, Generaal-Maj. der Genie b.d.

(Zie de uitspraak hiervoor)

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE
RECHTSPREKENDE IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN,

heeft de navolgende uitspraak gegeven inzake: W. te Breda, Eerste Luitenant bij de Koninklijke Luchtmacht, klager, in persoon verschenen ter openbare terechtzitting, bijgestaan door zijn raadsman, mr. C. C. Bosselaar, advocaat en procureur te Utrecht, wonende aldaar, tegen de Minister van Defensie, verweerder, voor wie als gemachtigde ter openbare terechtzitting is verschenen P. J. G. van der Mark, referendaris bij het Departement van Defensie, wonende te 's-Gravenhage.

IN RECHTE:

Overwegende, dat het Gerecht in de eerste plaats wil nagaan of het beroep van klager ongegrond moet worden verklaard, omdat het zou zijn gericht tegen een besluit, dat slechts inhoudt een weigering om terug te komen op een eerder besluit, dat ten tijde van het instellen van het beroep reeds onaantastbaar was geworden, namelijk, tegen, zoals verweerder stelt, de beschikking van 2 juli 1960;

Overwegende, dat de beschikking van 2 juli 1960 is neergelegd in een nota van verweerder van die datum voor de Chef van de Luchtmachtstaf;

Overwegende, dat de klager van de inhoud van die nota kennis kreeg door een mondelinge mededeling aan hem van de Luchtmachtattaché verbonden aan de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden te Bonn;

Overwegende, dat verweerdere gemachtigde ter openbare terechtzitting heeft gesteld, dat van de nota een aantal exemplaren is medegezonden aan voornoemde Chef, waarbij onder meer de bedoeling zou zijn geweest een exemplaar aan klager uit te reiken;

Overwegende, dat klager ter openbare terechtzitting heeft betoogd nimmer een exemplaar te hebben ontvangen en slechts mondeling door de Luchtmachtattaché te zijn ingelicht;

Overwegende, dat het Gerecht geen aanleiding heeft gevonden het door klager betoogde in twijfel te trekken en het door hem gestelde zelfs aannemelijk acht, omdat in de nota niet wordt medegedeeld, dat een exemplaar aan klager moest worden uitgereikt, welke mededeling toch geenszins als overbodig zouden kunnen worden aangemerkt;

Overwegende, dat de Luchtmachtattaché bij de mededeling van de inhoud der nota aan klager, naar klager heeft gesteld, heeft gezegd, dat ook hij zich met het ten aanzien van de vaststelling van klagers salaris in de nota bepaalde niet kon verenigen en dat hij „contact zou opnemen „met Den Haag”;

Overwegende, dat ter openbare terechtzitting is gebleken, dat de Luchtmachtattaché op 13 september 1960 een brief heeft gericht aan de Chef van de Luchtmachtstaf, welke brief op 28 september 1960 is beantwoord, waarna de Luchtmachtattaché opnieuw heeft geschreven aan voornoemde Chef op 12 oktober 1960, op welke laatste brief geen antwoord kwam;

Overwegende, dat klager ter openbare terechtzitting heeft medegedeeld, dat de brief van 13 september 1960 pas op die datum werd geschreven, omdat de Luchtmachtattaché eerst 1 september 1960 in functie trad, hoewel hij reeds enkele maanden aanwezig was;

Overwegende, dat klager, naar hij eveneens ter openbare terechtzitting heeft medegedeeld, regelmatig na de verzending van de brief van 12 oktober 1960, aan de Luchtmachtattaché heeft gevraagd of er reeds een beslissing was genomen, maar steeds ten antwoord heeft gekregen, dat deze Luchtmachtattaché nog niets wist en zulks zich laatstelijk heeft herhaald in februari 1961;

Overwegende, dat klager daarna kennelijk zelf in actie is gekomen, mede omdat hij in maart 1961 voor het eerst de legerorder 54081 onder ogen zou hebben gekregen, waarna het aangevallen besluit is tot stand gekomen;

Overwegende, dat het Gerecht op grond van het vorenstaande van oordeel is, dat, al zal verweerder ongetwijfeld het in de nota van 2 juli 1960 vervatte besluit hebben bedoeld als van definitieve aard, het redelijkerwijze aanvaardbaar is, dat klager dat besluit niet als definitief heeft beschouwd;

Overwegende, dat zulks temeer aanvaardbaar is, omdat klager, alvorens de hem te Bonn aangeboden functie te aanvaarden, zich naar Bonn heeft begeven, onder meer om aan de weet te komen hoe de levensstandaard en zijn financiële positie aldaar zou zijn en de financiële positie in het besluit van 2 juli 1960 aanmerkelijk slechter was dan hij op grond van de ingewonnen inlichtingen verwachtte, waarbij hij de Luchtmachtattaché aan zijn zijde vond;

Overwegende, dat hieraan niet afdoet, dat de Luchtmachtattaché eerst op 13 september 1960 hierover schreef aan de Chef van de Luchtmachtstaf, aangezien klager kennelijk zijn belangen aan de Luchtmacht-

attaché ter behartiging heeft overgelaten en de bezwaren in ieder geval binnen de voor klager geldende beroepstermijn van vier maanden aan verweerder hadden kunnen zijn voorgelegd, wanneer de Chef van de Luchtmachtstaf daarvoor had zorggedragen en niet zelf had geantwoord respectievelijk beantwoording had uitgesteld;

Overwegende, dat het Gerecht derhalve het beroep niet ongegrond kan verklaren, op de door verweerder aangevoerde grond, dat het aangevallen besluit slechts zou inhouden een weigering om terug te komen op een eerder in rechte onaantastbaar zijnd besluit;

Overwegende, dat klager met ingang van 14 maart 1960 werd geplaatst bij het bureau van de Luchtmachtattaché bij de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden te Bonn;

Overwegende, dat ten tijde van klagers plaatsing aldaar nog niet was in werking getreden de Bezoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht, aangezien deze bezoldigingsregeling eerst werd gepubliceerd bij ministeriële beschikking van 7 mei 1960;

Overwegende, dat de gemachtigde van verweerder ter openbare terechtzitting heeft aangevoerd, dat de regeling al van kracht was op 14 maart 1960, maar nog niet schriftelijk was vastgelegd;

Overwegende, dat het Gerecht deze mening niet kan delen, aangezien een algemeen verbindend voorschrift, als hoedanig voornoemde Bezoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht moet worden aange-merkt, toch nog, afgezien van andere eisen, zal moeten worden gepubliceerd, wil het verbindende kracht krijgen, welke verbindende kracht in in ieder geval niet vóór de afkondiging door publicatie heeft plaatsgevonden, aanwezig is;

Overwegende, dat verweerder derhalve met ingang van 14 maart 1960 klagers bezoldiging had dienen te regelen met in acht neming van de toen op dit punt bestaande algemeen verbindende voorschriften;

Overwegende, dat toen met name het Besluit herziening bezoldiging militairen land- en luchtmacht 1954 (Kon. besluit van 6 februari 1954, Stb. 51) en de ministeriële kennisgeving van 23 maart 1954, nr. 54081 l-lu, 55.14/5 betreffende toelagen ten behoeve van militaire attachés en militaire luchtvaartattachés en het hun toegevoegde personeel;

Overwegende, dat par. 1 van voornoemde kennisgeving luidt:

„1. Een militair van de Koninklijke Landmacht of van de Koninklijke Luchtmacht, die bij een diplomatieke zending de functie vervult „van militair attaché, van militaire luchtvaart attaché of van militair „attaché tevens militaire luchtvaart attaché, dan wel een functie bij het „bureau van een zodanige attaché vervult, wordt, indien daartoe aan- „leiding bestaat, met toepassing van artikel 7 van het Besluit herziening „bezoldiging militairen land- en luchtmacht 1954 en met gebruikmaking „van een bij ministeriële beschikking vast te stellen staat van een model „als is aangegeven in de bij deze kennisgeving behorende bijlage (hierna „genoemd „staat”) in het genot gesteld van een bedrag per maand vast- „gestelde bijzondere toelage ter zake van verblijf buitenslands.

„2. Een toelage als bedoeld in lid 1 wordt genoten voor elke dag, „waarop een militair een functie als in dat lid bedoeld vervult”;

Overwegende, dat klager een functie bij het bureau van een hiervorenbedoelde attaché vervulde, maar hij slechts aanspraak heeft op de bedoelde toelage, „indien daartoe aanleiding bestaat”;

Overwegende, dat de beantwoording van de vraag of aanleiding bestaat tot het toekennen van een toelage kennelijk is voorbehouden aan verweerder;

Overwegende, dat verweerder ten aanzien van de toepassing van de rechtspositieregelingen, welke gelden voor het personeel van de buitenlandse dienst, nadere regelingen heeft gesteld in zijn beschikking van 22 november 1957, waarvan artikel 1 luidt:

„Het toepassen van de rechtspositieregelingen, welke gelden voor het „personeel van de buitenlandse dienst, kan slechts plaats vinden ten „gunste van:

„a. een aan een diplomatieke post toegevoegde marine attaché, militair attaché of luchtmacht attaché;

„b. een aan een der onder *a* genoemde attaché's toegevoegde adjunct-attaché;

„c. een bij een diplomatieke post tewerkgestelde militair, anders dan „bedoeld onder *a* en *b*, indien deze geen aanspraken kan ontlenen aan „de algemene voor buiten NEDERLAND tewerkgestelde militairen geldende inkomstenregelingen.”;

Overwegende, dat het Gerecht niet is kunnen blijken, dat klager van 14 maart 1960 af aanspraken zou hebben kunnen ontlenen aan algemene voor buiten Nederland tewerkgestelde militairen geldende inkomstenregelingen;

Overwegende, dat verweerder bij het vormen van zijn oordeel of er aanleiding bestaat tot het in het genot stellen van de hiervoren bedoelde toelage, is gebonden aan algemene beginselen van behoorlijk bestuur, waarbij in casu valt te denken aan het beginsel, dat verweerder bij afweging van de betrokken in aanmerking komende belangen in redelijkheid tot zijn oordeel moet kunnen komen en aan het zogenaamd gelijkheidsbeginsel;

Overwegende, dat het Gerecht ten aanzien van dit laatste beginsel nog wil opmerken, dat vorenbedoelde toelage aan militairen als bedoeld onder *c* van de beschikking van verweerder van 22 november 1957, steeds werd toegekend;

Overwegende, dat in de Bezoldigingsregeling Duitsland land- en luchtmacht ten aanzien van de in werkingtreding is bepaald:

„Deze beschikking treedt in werking:

„a. voor de in de West-Duitse Bondsrepubliek geplaatste militairen „die zijn ingedeeld bij de 1e Groep geleide wapens (Nike), op 1 maart „1960;

„b. voor de overige in de West-Duitse Bondsrepubliek geplaatste „militairen, met uitzondering van degenen voor wie bij afzonderlijke „ministeriële beschikking een speciale regeling is getroffen, op 1 april „1960.”;

Overwegende, dat vervolgens in artikel 12 van voornoemde Bezoldigingsregeling wordt geregeld de toekenning van een overbruggings-

bijslag aan bepaalde militairen die op 31 maart 1960 zijn geplaatst in Duitsland, terwijl verweerder in zijn besluit van 2 juli 1960 het navolgende heeft bepaald:

„Ik teken hierbij aan, dat ook ten aanzien van de thans nog in Bonn „tewerkgestelde onderofficieren van 1 april 1960 af de Bezoldigings- „regeling-Duitsland land- en luchtmacht onverkort van toepassing is. „Voor zover deze militairen van 1 april 1960 af op grond van de te „hunnen name vastgestelde en in L.O. 54081, codenr. 55.14/5, bedoel- „de staten aanspraak hebben op hogere inkomsten, dan die waarop de „genoemde regeling aanspraak geeft, blijven zij uiteraard in het genot „van die hogere inkomsten, doch niet langer dan voor de tijd, dat zij in „dezelfde functie te Bonn blijven tewerkgesteld. In voorkomend „geval wordt het verschil in inkomsten als aanvullende toelage ter- „zake van verblijf buiten Nederland aan het Rijk in rekening ge- „bracht.

„De opvolgers van deze onderofficieren zullen evenwel, nu een alge- „mene militaire Duitsland-bezoldigingsregeling van kracht is, uitsluitend „volgens deze regeling worden betaald en derhalve geen z.g. valuta- „inkomen meer ontvangen.”;

Overwegende, dat uit vorenstaande overwegingen volgt, dat het aan- gevallen besluit in strijd is met de terzake toentertijd toepasselijke alge- meen verbindende voorschriften;

Overwegende, dat het bestreden besluit derhalve behoort te worden verklaard nietig, alsmede dat verweerder een nieuw besluit zal dienen te nemen ter zake van klagers inkomen te rekenen van 14 maart 1960 af tot de tijd, dat hij in dezelfde functie te Bonn tewerkgesteld is of ge- weest is, rekening houdende met het hiervoren overwogene;

Overwegende, dat het Gerecht tenslotte nog wil opmerken, dat ver- weerder heeft nagelaten over te leggen de brief van de Luchtmacht- attaché van 13 september 1960, het antwoord daarop van de Chef van de Luchtmachtstaf van 28 september 1960 en de brief van voornoemde attaché van 12 oktober 1960, van het bestaan van welke brieven eerst ter openbare terechtzitting is gebleken;

Overwegende, dat de gemachtigde van verweerder ter openbare te- rechtzitting heeft beweerd, dat deze brieven niet kunnen worden ge- rekend tot de stukken, als bedoeld in artikel 73, lid 1 der Ambtenaren- wet 1929 en ook ter openbare terechtzitting deze stukken nog niet heeft overgelegd;

Overwegende, dat het Gerecht de gemachtigde van verweerder in dit betoog in genen dele kan volgen, aangezien krachtens het bepaalde in artikel 73 lid 1 der Ambtenarenwet 1929 dienen te worden overgelegd alle zich onder de berusting van verweerder bevindende tot de zaak be- trekkelijke stukken;

Overwegende, dat uit de eerste rechtsoverwegingen voldoende blijkt hoezeer de niet overgelegde stukken ter zake betrekkelijk zijn;

Overwegende, dat verweerder reeds in de maand maart 1961 over voornoemde brieven de beschikking had, terwijl daarenboven geheel on- duidelijk is gebleven waarom door verweerder niet is overgelegd het, in

de nota van verweerder van 2 juli 1960 bedoelde voorstel van de Lucht-machtattaché te Bonn van 18 maart 1960;

Overwegende, dat het Gerecht in deze verzuimen niet voldoende aanleiding heeft gevonden tot toepassing van het bepaalde in artikel 96 c.q. artikel 99, lid 2 der Ambtenarenwet 1929, aangezien hij zich door de overgelegde gedingstukken en het verhandelde ter openbare terechtzitting voldoende acht voorgelicht en beide partijen kennis droegen van de inhoud der niet-overgelegde stukken, zodat zij in hun belangen niet zijn geschaad;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN !

Verklaart het beroep gegrond;

Verklaart nietig het besluit van verweerder van 9 juni 1961, (lees: 24 mei 1961), voorzover het beroep van klager zich daartegen heeft gericht.

Bepaalt, dat verweerder een nieuw besluit zal nemen ter zake van klagers inkomen te rekenen van 14 maart 1960 af tot de tijd, dat hij in dezelfde functie te Bonn tewerkgesteld is of geweest is, rekening houdende met het in de rechtsoverwegingen overwogene.

NASCHRIFT

Reeds vele malen heeft de Centrale Raad beslist, dat niet gezegd kan worden dat een besluit niet anders inhoudt dan een besluit niet terug te komen op een reeds vroeger genomen en in rechte onaantastbaar geworden besluit, wanneer redelijkerwijze aanvaardbaar is dat de betrokkene laatstbedoeld besluit niet heeft aangemerkt als van definitieve aard (zie het naschrift onder 's Raads uitspraak van 20 sept. 1960, M.R.T. 1961, blz. 179).

Vaak speelde hierbij een belangrijke rol, of de betrokkene zich binnen de beroepstermijn opnieuw tot de administratie had gewend. Hier doet zich dit geval niet voor, maar waren andere redenen aanwezig om het voorlopig stil zitten van gedaagde te rechtvaardigen. De voornaamste daarvan was, dat zijn chef te kennen had gegeven dat hij zou trachten herziening van het besluit te bewerkstelligen.

Uit de woorden in de ministeriële beschikking „indien daartoe aan„leiding bestaat” leidt het Ambtenarengerecht af, dat de bevoegdheid een toelage toe te kennen kennelijk is voorbehouden aan de Minister. De Raad laat dit in het midden, vermoedelijk omdat een zinsnede als b.v. „naar mijn oordeel” ontbreekt. Doch ook al was hier van een discretionaire bevoegdheid sprake, dan nog had eiser naar 's Raads oordeel in redelijkheid tot de slotsom moeten komen, dat er aanleiding bestond gedaagde in het genot van een toelage te stellen.

Dit is in overeenstemming met de sinds jaren bestaande jurisprudentie, volgens welke het gebruik maken van een discretionaire bevoegdheid tot op zekere hoogte door de ambtenarenrechter wordt getoetst aan de redelijkheid.

A. B.

Centrale Raad van Beroep

21 december 1962

(M.A.W. 1962/K9)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *lid:* Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer; *plaatsvervangend-lid:* Mr. J. D. Schepers.

(V.B.O.)

1. *Klagers beroep wordt niet-ontvankelijk verklaard, voorzover het betreft de waardering van een drietal punten van de beoordelingslijst, aangezien klager zijn bezwaren daartegen noch in zijn aan verweerder gericht bezwaarschrift noch voor de commissie van onderzoek naar voren had gebracht en het bestreden besluit van verweerder er dan ook geen betrekking op had.*

2. *Kleine verschillen in waardering lenen zich niet of nauwelijks voor objectieve toetsing.*

3. *Een uitvoerig aanvullend klaagschrift, waarin bezwaren tegen het rapport van de commissie van onderzoek kunnen worden uiteengezet, biedt de gelegenheid zonodig vóór de terechtzitting het commentaar daarop van beoordelaars en anderen te vragen.*

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: X., wonende te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen de Minister van Defensie, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden H. Staring, kolonel b.d., werkzaam bij het ministerie van defensie, wonende te Rijswijk.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat over klager, reserve-kapitein op lang verband der Koninklijke luchtmacht, op 27 maart 1961 een beoordelingslijst is opgemaakt met betrekking tot het tijdvak 1 januari 1959 tot 1 januari 1961, waarop onder meer de volgende waarderingen zijn vermeld:

Beoordeelde wordt in zijn rang
beoordeeld met:

Voor bevordering:

middelmatig (zie nota),
nog niet aan te bevelen wegens
nog te verbeteren eigenschappen
die nodig zijn voor zijn functie als
squadroncommandant;

Dienstopvatting (ijver):

Organisatievermogen:

Betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst:

Betoont initiatief:

Kennis reglementen en voorschriften:

goed tot zeer goed,
ruim voldoende tot goed,

ruim voldoende tot goed,
ruim voldoende tot goed,

ruim voldoende tot goed,

Bevelvoering in het algemeen:	ruim voldoende tot goed,
Geschiktheid voor een troepen- functie:	goed tot zeer goed,
Geschiktheid voor een bureau- functie:	ruim voldoende tot goed,
Administratieve bekwaamheden:	ruim voldoende,
Geschiktheid voor een zelfstandig commando:	ruim voldoende tot goed;

dat vorenbedoelde nota luidt als volgt:

„De commissie is van oordeel dat” (voeg in: in de zin) „„Beoordeelde
„„wordt in zijn rang beoordeeld met: middelmatig”, „middelmatig”
„moet worden gelezen als ruim voldoende tot goed”.

„De commissie tekent hierbij aan dat de resultaten van deze be-
oordeling vooral een gevolg zijn van een gebrek aan ervaring op orga-
ninatorisch- en administratief gebied als Squadron Commandant.”;

Overwegende dat naar aanleiding van door klager tegen deze beoor-
delingslijst ingediende bezwaren, door verweerder bij besluit van 4 april
1962 — gezien het advies nopens klagers bezwaarschrift uitgebracht
door een commissie als bedoeld in punt 38 van het Voorschrift betref-
fende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke landmacht —
ter kennis van klager is gebracht, dat aan hem door de op 27 maart
1961 omtrent hem uitgebrachte beoordeling niet in alle opzichten recht
is wedervaren en dat het zal worden beschouwd alsof:

a. achter de volgende punten van de beoordelingslijst het daarnaast
vermelde is gesteld:

Dienstopvatting (ijver)	: zeer goed
Betoont bezieling bij de uitoefening van de dienst	: goed
Betoont initiatief:	: goed
Kennis reglementen en voorschriften	: goed
Bevelvoering in het algemeen	: goed
Geschiktheid voor een troepenfunctie	: zeer goed
Administratieve bekwaamheden	: ruim voldoende tot goed
Beoordeelde wordt in zijn rang beoordeeld met	: goed
Voor bevordering	: nog niet aan te bevelen wegens te weinig erva- ring in zijn rang (zie nota);

b. in de toegevoegde nota van de desbetreffende beoordelings lijst:
de eerste zin is vervallen en dat in de tweede zin de woorden „de
„resultaten van deze beoordeling vooral een gevolg zijn” zijn vervangen
door:

„het nog niet aanbevelen voor bevordering in hoofdzaak het ge-
„volg is”;

Overwegende dat klager tegen dit besluit bij de Raad in beroep is
gekomen en bij klaagschrift heeft verzocht dit besluit ten aanzien van

de in het klaagschrift genoemde punten te vernietigen en te bewerkstelligen dat hem alsnog recht zal wedervaren;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorie op de daarin aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht het beroep van klager ten aanzien van de waardering van de punten „Houding t.a.v. meerderen in „rang”, „Belangstelling voor algemeen wetenschappelijke problemen” en „Studiezin” niet ontvankelijk — en voor het overige ongegrond te verklaren;

Overwegende dat klager naar aanleiding van het hem ter inzage gezonden rapport van bovengenoemde commissie bij schrijven van 5 juli 1962 een aanvullend klaagschrift heeft ingediend;

Overwegende dat verweerders gemachtigde in de loop van augustus 1962 fotocopieën heeft overgelegd van commentaren, welke de kolonel A. en de luitenant-kolonels B. en C. op klagers aanvullend klaagschrift hebben gegeven;

IN RECHTE:

Overwegende dat de onderhavige beoordelingslijst betrekking heeft op het tijdvak 1 januari 1959 tot 1 januari 1961, waarin klager ruim 15 maanden de functie heeft vervuld van klassecommandant bij de . . . school en ruim 8 maanden de functie van squadroncommandant van twee verschillende squadrons;

Overwegende dat klager in zijn klaagschrift onder meer bezwaar heeft gemaakt tegen de waardering van de punten „Houding ten aanzien van „meerderen in rang”, „Belangstelling voor algemeen wetenschappelijke „problemen” en „Studiezin”, voorkomende op de vorengenoemde beoordelingslijst;

dat klager echter die bezwaren noch in zijn aan verweerder gericht bezwaarschrift van 10 juni 1961 noch voor de commissie van advies voornoemd naar voren heeft gebracht, zodat die bezwaren noch in het advies van die commissie, noch in verweerders bestreden besluit aan de orde zijn gesteld en dit ook niet behoefde te geschieden;

dat het beroep van klager derhalve in zoverre buiten het bestreden besluit omgaat en daarom niet-ontvankelijk moet worden verklaard;

Overwegende wat de overige grieven van klager tegen genoemde beoordelingslijst betreft, dat de Raad ook na het uitvoerige pleidooi van klager ter 's Raads terechtzitting niet de overtuiging heeft kunnen verkrijgen dat deze lijst, zoals zij door het bestreden besluit is komen te luiden, op onvoldoende gronden zou berusten;

dat de Raad hierbij behalve op het rapport van vorenvermelde commissie van advies mede heeft gelet op de hiervoren genoemde commentaren op het aanvullend klaagschrift van een drietal hoofdofficieren, in het bijzonder op dat van de kolonel A., die uitvoerig op dit aanvullend klaagschrift is ingegaan en, naar ter 's Raads terechtzitting is gebleken, alvorens zijn commentaar te schrijven nog een persoonlijk onderhoud met klager heeft gehad;

Overwegende dat de Raad naar aanleiding van klagers pleidooi nog opmerkt:

dat de lagere waarderingen op de onderhavige beoordelingslijst, ver-

geleken met de vorige over klager opgemaakte beoordeling, voldoende kunnen worden verklaard uit het feit dat klager toentertijd uitsluitend als klassecommandant was opgetreden, doch in het onderwerpelijke tijdvak sinds half april 1960 squadroncommandant is geweest, in welke functie volgens klagers chef bij klager enige tekortkomingen met name op organisatorisch en administratief gebied zijn gebleken;

dat de Raad op grond van de afgelegde verklaringen aanneemt, dat klager door zijn chefs wel op zijn tekortkomingen is geweest, zij het dat dit, gelet op de kameraadschappelijke verhoudingen en op klagers rang en leeftijd, veelal in de vorm van adviezen en wenken is geschied;

dat kleine verschillen in waardering als bijvoorbeeld tussen „ruim „voldoende tot goed” en „goed” zich niet of nauwelijks voor objectieve toetsing lenen en het derhalve veelal ondoenlijk zal zijn de ene waardering als juist en de andere als onjuist aan te merken;

dat, indien klager in zijn aanvullend klaagschrift zijn bezwaren wat uitvoeriger had weergegeven, vorengenoemde hoofdofficieren in de gelegenheid waren geweest ook commentaar te leveren op hetgeen nu pas ter terechtzitting door klager naar voren is gebracht, maar de Raad niet voldoende redenen aanwezig acht hun nu nog om nader commentaar te vragen;

Overwegende dat het voorgaande leidt tot de volgende beslissing;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep, voorzover betreffende de waardering van de punten „Houding ten aanzien van meerdere in rang”, „Belangstelling „voor algemeen wetenschappelijke problemen” en „Studiezin”, niet ontvankelijk;

Verklaart het beroep voor het overige ongegrond.

NASCHRIFT

Uit deze uitspraak blijkt, dat men bij het instellen van beroep tegen een beoordeling de nodige diligentie moet betrachten, wil zulk een beroep kans van slagen hebben.

Bezwaren tegen bepaalde waarderingen van een beoordeling kunnen desnoods nog voor de commissie van onderzoek naar voren worden gebracht, zodat deze commissie daarover advies aan de Minister kan uitbrengen en laatstgenoemde terzake een besluit kan nemen. Op later bestreden punten van de beoordelingslijst heeft dit besluit geen betrekking en het gevolg is, dat het beroep in zoverre niet-ontvankelijk wordt verklaard (zie ook de uitspraak van 3 maart 1959, M.A.W. 1958/K14, M.R.T. 1959 blz. 707).

Voorts verdient het aanbeveling de gelegenheid, welke reeds geruime tijd van 's Raadswege wordt gegeven om commentaar te leveren op het rapport van de commissie van onderzoek, ook te benutten, opdat van dit commentaar nog vóór de terechtzitting kennis kan worden genomen en desgewenst hierover het oordeel van bepaalde officieren kan worden gevraagd. Dit bevordert een goede procesgang en zal voor de betrokkene veelal tot een meer bevredigend resultaat leiden dan in de onderhavige zaak is verkregen.

A. B.

WETGEVING**Nieuwe regelen met betrekking tot de staat van oorlog en de staat van beleg in Nederland**

(Oorlogswet voor Nederland)

Aanpassing van de bestaande wetgeving aan de Oorlogswet voor Nederland ¹⁾

No. 10

MEMORIE VAN ANTWOORD

(Ingezonden bij brief van 22 maart 1963)

Op 16 februari 1956 werd het voorlopig verslag over het ontwerp-Oorlogswet voor Nederland uitgebracht.

Hoewel uit het voorlopig verslag bleek, dat men zich vrij algemeen met de opzet en de strekking van het wetsontwerp kon verenigen, bleef niettemin de memorie van antwoord uit.

De reden daarvan was de vraag of voor de onderhavige materie een wet of een rijkswet werd gevorderd. Deze vraag, welke blijkens het voorlopig verslag voorshands vele andere leden verdeeld hield, bleek ook in het overleg tussen de Nederlandse regering en de regeringen van Suriname en de Nederlandse Antillen tot moeilijkheden aanleiding te geven.

In afwachting van de ontwikkeling van dit overleg was beantwoording van de hieromtrent in het voorlopig verslag gestelde vragen niet mogelijk. Inmiddels heeft evenwel bedoeld overleg tot zodanig resultaat geleid, dat de behandeling van het wetsontwerp in de vorm waarin het is ingediend met instemming van de regeringen van Suriname en de Nederlandse Antillen verdere voortgang kan vinden. De ondergetekenden willen daarvoor gaarne op deze plaats van hun erkentelijkheid doen blijken.

Voor wat betreft de zaak zelf, welke oorzaak is geweest van een inderdaad langdurige vertraging der parlementaire behandeling mogen de ondergetekenden het volgende opmerken. Een regeling voor Nederland van de materie, waarover de oorlogswet handelt, zal aanmerkelijk dienen te verschillen van een voor Suriname of voor de Nederlandse Antillen.

Daarbij is het wellicht dienstig er allereerst op te wijzen, dat deze materie betrekking heeft op de onderlinge verhoudingen van het militaire apparaat en militaire gezaghebbers enerzijds en de burgerlijke autoriteiten anderzijds. Dat deze verhoudingen in Nederland in het licht van de ministeriële verantwoordelijkheden anders en minder gecompliceerd liggen dan in Suriname en de Nederlandse Antillen is duidelijk en vloeit voort uit de algemene positie van de landen binnen het Koninkrijk.

De ministers die verantwoordelijk zijn voor de uitoefening van bevoegdheden door het burgerlijke, respectievelijk door het militair gezag

¹⁾ De vroegere stukken zijn overgenomen in M.R.T.

in Nederland, behoren tot hetzelfde kabinet, terwijl het militair gezag in Suriname en in de Nederlandse Antillen buiten de verantwoordelijkheid van de ministers van die landen valt. Immers de minister van defensie is lid, zowel van de ministerraad van het Koninkrijk als van de Nederlandse ministerraad, maar niet van de Surinaamse en Antilliaanse. Dat de staat van oorlog en/of staat van beleg voor alle delen van het Koninkrijk uniform en volledig bij rijkswet zou moeten worden geregeld, volgt trouwens ook niet uit artikel 34 van het Statuut, in verband met de artikelen 202 en 203 van de Nederlandse Grondwet en de artikelen 128 en 129, respectievelijk 137 en 138, van de staatsregeling van Suriname, respectievelijk van de Nederlandse Antillen.

Artikel 34 heeft geen exclusief karakter.

Dit blijkt onder meer uit de gemeenschappelijke toelichting op dat artikel en uit het feit, dat in de staatsregelingen van Suriname en de Nederlandse Antillen ook na de aanpassing daarvan aan het Statuut tweeërlei mogelijkheid van staat van oorlog en van beleg wordt onderscheiden: namelijk een staat van oorlog/beleg, welke ter bescherming van koninkrijksbelangen kan worden afgekondigd door de Koning als hoofd van het Koninkrijk en een staat van oorlog/beleg af te kondigen door de Gouverneur als vertegenwoordiger van het hoofd van de (Surinaamse/Antilliaanse) regering, waarvan de modaliteit bij landsverordening wordt geregeld.

Artikel 34 beoogt de rechten van de regering en de wetgever van het Koninkrijk met betrekking tot de uitzonderingstoestanden vast te leggen voor de gevallen, waarin sprake is van de aantasting van koninkrijksbelangen. Niet wordt daarin beoogd de rechten van de regeringen en wetgevers van Suriname en de Nederlandse Antillen te beperken.

Aangezien artikel 34, zoals hiervoren opgemerkt, geen exclusief karakter heeft en er ook overigens tussen dit artikel en de artikelen 202 en 203 der Grondwet geen strijd bestaat, hebben laatstbedoelde grondwetsartikelen hun gelding behouden en kan een oorlogswet, welke alléén voor Nederland geldt, daarop worden gebaseerd. Anderzijds kan worden erkend, dat op deze wijze geen uitvoering wordt gegeven aan artikel 34 van het Statuut en dat met name niet een oorlogswet tot stand komt, geldende voor het gehele Koninkrijk en aldus de gelijkheid van de landen tot uitdrukking brengend in de vorm van de wetgeving. De ondergetekenden hebben de bereidheid uitgesproken een zodanige uitvoering van artikel 34 van het Statuut te zullen bevorderen. Daarbij zal de verhouding tussen de daaruit voortvloeiende rijkswet en de aan de orde zijnde oorlogswet nader kunnen worden geregeld overeenkomstig hetgeen hierboven met betrekking tot de artikelen 202 en 203 van de Grondwet en artikel 34 van het Statuut is opgemerkt.

Ten slotte merken de ondergetekenden op, dat in vorenstaande gedachtengang, waaromtrent overeenstemming bestaat tussen de regeringen van de drie landen van het Koninkrijk, de vraag of artikel 14, lid 3 van het Statuut, op grond waarvan regeling van Koninkrijksaangelegenheden, welke niet gelden voor Suriname en de Nederlandse Antillen bij gewone wet kunnen worden vastgesteld, toepassing kan vinden met be-

trekking tot artikel 34 van het Statuut niet behoeft te worden beantwoord.

In de memorie van toelichting onder „Doel van de wet” werd gesteld, dat het niet de bedoeling van de nieuwe wet is om een wettelijke grondslag tot stand te brengen voor de totale nationale verdediging doch om het voor het militaire apparaat mogelijk te maken in tijd van nood zijn taak te volbrengen.

De ondergetekenden zijn van oordeel, dat niet gestreefd moet worden naar een codificatie van de wettelijke grondslagen voor de totale nationale verdediging en zij meenden de Staten-Generaal hierover niet in het ongewisse te moeten laten. De moeilijke materie van de totale nationale verdediging is zo veelomvattend, dat het alleen al op praktische gronden thans niet mogelijk leek deze in één wet samen te vatten. Wel moeten uiteraard de afzonderlijke wetten op elkaar zijn afgestemd, doch dit zal ongetwijfeld kunnen worden bereikt door intensief overleg tussen de betrokken ministers.

Eerst als het gehele complex van noodwetten tot stand zou zijn gebracht, zou overwogen kunnen worden of het totstandbrengen van een wet voor de totale nationale verdediging gewenst is.

Verhouding tussen de bevoegdheden van burgerlijk en militair gezag (Hoofdstukken II en III)

Met voldoening lazen de ondergetekenden, dat vele leden van mening zijn, dat de verdeling tussen de bevoegdheden van het burgerlijk en het militair gezag juist getroffen is, en met deze leden zijn zij van mening, dat niettemin in de praktijk slechts een goede samenwerking tussen de bevoegde instanties op basis van het nationale belang tot een goed resultaat kan leiden.

Bij het vaststellen van de instructie voor het militair gezag zal hiermede dan ook ernstig rekening worden gehouden. Verwachtende, dat het in tijden van nood niet aan bereidheid tot samenwerking in het nationale belang zal ontbreken, menen de ondergetekenden dan ook, dat er geen aanleiding bestaat tot de in het voorlopig verslag naar voren komende twijfel aan een goede samenwerking tussen het burgerlijk en het militair gezag. Zulks temeer omdat in het wetsontwerp juist bevoegdheden voor tweeërlei instanties zijn gecreëerd om het voor het militair gezag mogelijk te maken zich primair aan zijn militaire taak te kunnen wijden zonder dat het zich anders dan in geval van strikte noodzaak op het terrein van de burgerlijke bestuursorganisatie behoeft te begeven.

Zowel tijdens de eerste als tijdens de tweede wereldoorlog was reeds de ervaring opgedaan, dat onder dezelfde bijzondere omstandigheden ook voor de bestuursorganisatie bijzondere bevoegdheden nodig zijn. Wettelijk was dit toentertijd niet voorzien, hetgeen tot gevolg had, dat het militair gezag op grond van zijn bevoegdheden maatregelen moest treffen terwille en ten behoeve van de burgerlijke bestuursorganisatie. Door het creëren van bijzondere bevoegdheden voor het burgerlijk gezag menen de ondergetekenden een einde aan deze onjuiste situatie te kunnen maken en tevens de taak van het militair gezag te verlichten.

Het feit, dat in de memorie van toelichting met enige nadruk de aandacht wordt gevestigd op de taak van het militaire apparaat vloeit voort uit de omstandigheid, dat het ontwerp in de plaats moet treden van de sterk verouderde wet van 1899. Naar het oordeel van de ondergetekenden behoeften de paragrafen betreffende de bevoegdheden van het burgerlijk gezag veel minder toelichting omdat deze reeds in de memorie van toelichting bij de meer recente Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag besproken zijn.

Zij delen, zoals boven reeds gezegd, de mening van vele andere leden dat een geheel juiste toepassing van de wet weliswaar vele moeilijkheden met zich zal brengen, doch delen niet de vrees dat het burgerlijk gezag te spoedig onder leiding van het militair gezag zal komen te staan. De regering zal de haar ten dienste staande middelen gebruiken om een nauwe samenwerking tussen het burgerlijk en het militair gezag tot stand te brengen.

Wel is in de wet de mogelijkheid voor het militair gezag geschapen om, wanneer de militaire situatie zulks vereist, regelingen van burgerlijke bestuursorganen, welke de uitvoering van de militaire taak in de gegeven situatie belemmeren, in te trekken, te schorsen of te wijzigen.

In de instructie voor het militair gezag zal er op gewezen worden, dat deze bevoegdheid met grote omzichtigheid dient te worden gehanteerd.

De ondergetekenden vermogen voorts niet in te zien op welke wijze een scherper criterium gesteld zou kunnen worden met betrekking tot de beperking van de uitoefening van de exceptionele bevoegdheden van het militair gezag. Zij achten de in het ontwerp neergelegde aanduiding de enige in het kader van de wet mogelijke en ook de meest aangewezen. In eerste instantie beoordeelt het militair gezag of het treffen van een maatregel noodzakelijk is voor de militaire taak. Een andere instantie buiten de regering, die deze noodzakelijkheid kan aangeven, is in ons staatsbestel niet voorhanden. In het militair gezag zelve is een hiërarchieke verhouding, waardoor een rem op willekeurig handelen van lagere militaire gezagsdragers bestaat. Uiteindelijk handelt het militair gezag onder verantwoordelijkheid van de regering. Grotere garantie voor de rechtszekerheid, rekening houdende met de grote belangen van de militaire verdediging, is naar het oordeel van de ondergetekenden onder de dan te verwachten omstandigheden niet te geven. Ongetwijfeld zal de instructie, bedoeld in artikel 10 van het ontwerp, de wijze van uitoefening van het militair gezag beïnvloeden. Aangezien de instructie in het *Staatsblad* zal worden gepubliceerd zal de Kamer gelegenheid hebben van de inhoud kennis te nemen en zich daarover uit te spreken.

In de memorie van toelichting (blz. 10, rechterkolom, 3de alinea) werd er met enige nadruk op gewezen, dat sedert het opnemen van artikel 203 in de Grondwet het gezamenlijk optreden van beiderlei gezagsorganen hiermede in beginsel is aanvaard. De ondergetekenden hebben met deze opmerking willen betogen, dat het huidige systeem van de Grondwet het verlenen van bevoegdheden aan organen van burgerlijk gezag op grond van de Oorlogswet mogelijk maakt.

In het kader van het onderhavige wetsontwerp zijn de bevoegdheden,

als omschreven in de paragrafen 2 van de Hoofdstukken II en III, de feitelijke bevoegdheden welke aan het burgerlijk gezag worden verleend. Zolang de militaire situatie een ingrijpen van het militair gezag niet dwingend noodzakelijk maakt blijven deze bevoegdheden in handen van het burgerlijk gezag.

De ondergetekenden stemmen geheel in met de opmerking, dat het bestuur zo lang mogelijk in handen van de burgerlijke organen moet blijven en dat het slechts in uiterste noodzaak naar het militair gezag dient over te gaan. Als uitvloeisel van deze gedachtengang werden in het ontwerp de paragrafen betreffende het burgerlijk gezag opgenomen, waardoor het ook in oorlogsomstandigheden mogelijk is de bevoegdheden in handen van het burgerlijk gezag te laten.

Evenals met betrekking tot het militair gezag geldt ook voor de organen van het burgerlijk gezag, dat zij in eerste instantie zelf dienen te beoordelen of gebruikmaking van exceptionele bevoegdheden geboden is. De ondergetekenden achten het in artikel 11 aan deze organen gegeven richtsnoer juist en ook hier achten zij de verdergaande objectivering van de inhoud van het artikel niet op zijn plaats. Nu reeds in artikel 203 van de Grondwet en in de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag de term „organen van burgerlijk gezag” wordt gebezigd, achten de ondergetekenden in dit wetsontwerp een verduidelijking van deze term minder op haar plaats. Wanneer hieraan behoefte zou bestaan zou een verdere definiëring in de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag moeten plaatsvinden.

De term organen — bedoeld wordt organen van burgerlijk gezag — is naar het oordeel van de ondergetekenden niet identiek met de term burgerlijke ambtenaren en diensten. Het begrip burgerlijke ambtenaren en diensten omvat alle uitvoerende ambtenaren en diensten, het begrip organen van burgerlijk gezag daarentegen omvat de bestuursorganen en functionarissen die met eigen bevoegdheden zijn bekleed.

Inderdaad zou naar de letter van de bestaande redactie van artikel 15 het militair gezag een maatregel, genomen door de minister van binnenlandse zaken, buiten werking kunnen stellen. Dit zou vooreerst in het algemeen staatsrechtelijk onjuist zijn en voorts ook in het bijzonder in strijd met het aan deze wet ten grondslag liggende beginsel van ondergeschiktheid van het militair gezag aan de regering.

Wanneer een maatregel van de minister van binnenlandse zaken naar het oordeel van het militair gezag strijdig zou zijn met de militaire belangen, is overleg tussen deze minister en de minister van defensie de aangewezen weg om tot een bevredigende oplossing te geraken. In verband hiermede hebben de ondergetekenden de tekst van artikel 15 aangevuld.

Schadeloosstelling

(Hoofdstuk IV)

Artikel 69 heeft het oog op alle gevallen, waarin overschrijding van de voorgeschreven termijn de rechthebbende redelijkerwijs niet kan worden aangerekend. Dit kunnen gevallen zijn, waarin overschrijding

van de termijn zijn oorzaak vindt in de omstandigheden waarin de rechthebbende zelf verkeert doch evenzeer gevallen, waarin overschrijding van de termijn een gevolg is van de algemene situatie. De ondergetekenden zien in het licht van het bovenstaande dan ook geen aanleiding om schorsing van de vervaltermijnen mogelijk te maken.

De ondergetekenden vermogen de bezwaren, geuit in het voorlopig verslag tegen het begrip schadeloosstelling, niet in te zien. Zij mogen de in het voorlopig verslag aan het woord zijnde leden er op wijzen, dat dit begrip o.a. ook in de Grondwet (zie b.v. artikel 201, tweede lid), de Onteigeningswet, de Wederopbouwwet en de Inkwartieringswet gebezigd wordt. Om reden van uniformiteit achten de ondergetekenden het dan ook gewenst dit begrip te handhaven.

Wanneer met het verzoek om een nadere toelichting met betrekking tot de schadeloosstelling ex artikel 64, lid 3, bedoeld is de vraag waarom dit lid in het onderhavige ontwerp is opgenomen merken de ondergetekenden op, dat ook niet-eigenaren somtijds dermate direct kunnen worden getroffen door de vordering, dat hun, hoewel de vordering zich tot eigenaren richt, een eigen recht op schadeloosstelling toekomt.

Dit leidde ertoe, dat in navolging van de Inkwartieringswet deze bepaling werd opgenomen.

De ondergetekenden hebben het opnemen van een regeling inzake het geven van voorschotten op aan belanghebbenden toekomstige schadeloosstellingen, zoals geregeld in artikel 17 van de Wet van 1899, onnodig geacht; ook zonder een daartoe strekkende bepaling is de bevoegdheid tot voorschotverlening aanwezig. Overigens verdient over het algemeen, behoudens noodgevallen, een snelle definitieve afdoening van schadegevallen de voorkeur boven voorschotverlening met het daaraan verbonden vertragende effect; op snelle afdoening is het systeem van het onderhavige wetsontwerp gericht.

Afkondiging van een bijzondere rechtstoestand

Het volgen van de aanbeveling van verscheidene leden om in het ontwerp een bepaling op te nemen, die een instellen of opheffen van een bijzondere rechtstoestand door de minister-president buiten de ministerraad om of in strijd met het gevoelen van dit college verhindert, achten de ondergetekenden geenszins noodzakelijk. Wanneer immers is voorgeschreven, dat een voordracht uitgaat van de minister-president, dan wordt daarmee in zaken als de onderhavige tot uitdrukking gebracht, dat het een aangelegenheid van algemeen regeringsbeleid betreft. Ingevolge het Reglement van orde voor de ministerraad beraadslaagt en besluit daaromtrent de ministerraad. De minister-president zal derhalve voorafgaand overleg in de ministerraad dienen te plegen, tenzij zodanige spoed is geboden, dat een besluit van de ministerraad onmogelijk kan worden afgewacht.

Verhouding met bondgenootschappelijke troepen

Naar aanleiding van de vraag van verscheidene leden of het niet wenselijk is in de wet zelf te doen uitkomen, dat de door deze wet aan

het militair gezag toegekende bevoegdheden slechts zullen worden uitgeoefend door Nederlandse militaire autoriteiten onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering, merken de ondergetekenden op, dat zij hieraan geen behoefte gevoelen. Uiteraard zullen het uitsluitend Nederlandse militaire autoriteiten kunnen zijn, in wier handen de grote bevoegdheden, bij deze wet toegekend aan het militair gezag, worden gelegd.

Strafbepalingen

Geen strafverzwaring wordt bedreigd bij misdrijven tegen de veiligheid van de Staat en bij misdrijven tegen de Koninklijke waardigheid, omdat — zoals ook reeds destijds bij de opstelling van de Wet Oorlogsstrafrecht werd overwogen — de repressie van deze misdrijven voldoende is verzekerd met de daarop gestelde straffen.

Bij de misdrijven tegen hoofden en vertegenwoordigers van bevriende staten achten de ondergetekenden de strafbedreiging ook zwaar genoeg. Een strafverzwaring achten zij dan ook niet noodzakelijk. Eveneens gold deze overweging ten aanzien van de misdrijven tegen de uitoefening van de staatsplichten en staatsrechten.

De ondergetekenden zijn ten slotte bij de opstelling van het onderhavige artikel 74 ervan uitgegaan, dat strafverzwaring slechts gesteld dient te worden bij die misdrijven, welke verband houden met de aanwezigheid van de staat van oorlog of de staat van beleg.

Slechts bij de misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag achten zij dit verband aanwezig. Ook bij de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag werd deze gedachtengang gevolgd.

Artikelen

Artikel 3. Het publiceren van het in artikel 3 bedoelde besluit in het *Staatsblad* zal niet mogelijk zijn. Dit artikel immers regelt de bevoegdheid om de staat van beleg af te kondigen in een gebied, dat geen verbandingen met de regering meer heeft. Publikatie van een dergelijk besluit in het *Staatsblad* is ondenkbaar, omdat — wanneer de mogelijkheid daartoe nog zou bestaan — de verbinding met het regeringsapparaat nog aanwezig zou zijn en derhalve van de bevoegdheid van dit artikel geen gebruik behoeft te worden gemaakt.

Artikel 5. De ondergetekenden achten de termijn van ten hoogste 30 kalenderdagen gedurende welke maatregelen, getroffen onder een andere bijzondere rechtstoestand, in stand blijven niet te lang. Zij achten het in stand blijven van deze maatregelen ook geen belemmering voor het nemen van snelle beslissingen. Dit in stand blijven impliceert immers niet, dat het militair gezag niet bevoegd zou zijn om, onmiddellijk wanneer zulks noodzakelijk is, een dergelijke maatregel in te trekken of te wijzigen. In dit verband wijzen de ondergetekenden op de tweede volzin van het onderhavige artikel. Wanneer — zoals in artikel 5 wordt geregeld — de staat van oorlog wordt afgekondigd na de beëindiging van de toestand van verhoogde waakzaamheid, de burgerlijke uitzonderingstoestand of de staat van beleg, dient het militair gezag terstond die

maatregelen te treffen welke het nodig acht voor de uitoefening van zijn taak. Veelal zullen deze maatregelen onder de vorige bijzondere rechts-toestand reeds getroffen zijn en zij blijven gehandhaafd door het onderhavige voorschrift, zodat de taak van het militair gezag naar het oordeel van de ondergetekenden bij de aanvang van de staat van oorlog aanzienlijk worden verlicht.

Gedurende de 30 kalenderdagen zal er tijd zijn om na te gaan welke van de reeds getroffen maatregelen het militair gezag wil handhaven of intrekken.

Artikel 11. Zoals reeds onder het hoofd Verhouding tussen bevoegdheden van burgerlijk en militair gezag naar aanleiding van een overeenkomstige vraag is opgemerkt beoordeelt het burgerlijk gezag — evenals bij de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag — en uiteraard in de eerste plaats de minister van binnenlandse zaken, of, en zo ja welke, bijzondere bevoegdheden dienen te worden uitgeoefend.

Artikel 14. De regering heeft overwogen in artikel 14 een duidelijkere formulering aan te brengen, doch is na ampele overweging tot de conclusie gekomen, dat zulks niet mogelijk is.

Artikel 17. Bij de toepassing van de bevoegdheid van artikel 17 is het geenszins de bedoeling de bestaande gezagsverhoudingen te doorbreken. Het toepassen van deze bevoegdheid door het militair gezag zal in de regel een incidenteel of tijdelijk karakter dragen.

Artikel 19. Evenals bij artikel 11 van de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag is bij dit artikel geen strafsancie op niet-naleving opgenomen. Ook hierbij merken de ondergetekenden op — evenals destijds bij artikel 11 van de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag werd opgemerkt — dat zij slechts een recht om inlichtingen te vragen in het leven hebben willen roepen en niet een plicht tot mededelen. In verband hiermede kan een strafbedreiging op de niet-naleving van dit artikel achterwege blijven.

Artikel 20. De bevoegdheid om datgene op te ruimen etc. wat aan de uitoefening van de militaire taak in de weg staat is niet gebonden aan voorafgaand overleg met de daarvoor in aanmerking komende organen van burgerlijk gezag. Van deze bevoegdheid moet immers, wanneer een militaire situatie zulks vereist, onverwijld gebruik gemaakt kunnen worden. Voor overleg in een dergelijke situatie is dan geen tijd. Bovendien zou voorafgaand overleg de vereiste geheimhouding van een militaire operatie illusoir maken. In de instructie zal met betrekking tot deze bevoegdheid worden voorgeschreven, dat uitsluitend in dringende omstandigheden van deze bevoegdheid gebruik zal worden gemaakt. Uiteraard zal in gevallen, waarin dit mogelijk is, overleg worden gepleegd.

Artikel 22. In de praktijk van de afgelopen oorlog is de behoefte gebleken te beschikken over een bevoegdheid om onroerende goederen in eigendom te kunnen vorderen, in het bijzonder voor de bouw van de verdedigingswerken, welke min of meer een permanent karakter dragen.

De voorzieningen, welke aan dergelijke goederen kunnen worden aangebracht, kunnen het goed dusdanig van structuur en van bestemming

veranderen, dat het onjuist zou zijn deze goederen in gebruik te veranderen.

Artikel 26. De vraag of onder verreberichtgeving ook de inrichtingen voor radio en televisie worden begrepen wordt bevestigend beantwoord. Verreberichtgeving of telecommunicatie is het alomvattend begrip.

Artikel 28. Dit artikel is geschreven voor het geval, dat de situatie ingrijpen in deze regelingen noodzakelijk maakt. Ook voor de uitoefening van deze bevoegdheid geldt, dat het militair gezag daartoe slechts mag overgaan, voorzover dit met het oog op de vervulling van de militaire taak noodzakelijk is.

Artikel 34. Het is de ondergetekenden niet mogelijk reeds nu mede te delen wie het „ander orgaan van burgerlijk gezag” zal zijn.

Zij zouden zich kunnen voorstellen, dat, in geval artikel 34 ten aanzien van de uitoefening van de bevoegdheden van een burgemeester is toegepast, een beroep zal worden gedaan op de burgemeester van een naburige gemeente.

Als „ander orgaan van burgerlijk gezag” zou, naar zij menen, voorts kunnen optreden een Commissaris der Koningin of een bijzondere Regeringscommissaris. Het zal van de omstandigheden afhangen aan welke autoriteit de uitoefening van de bevoegdheden zal worden opgedragen.

Vindt de toepassing van artikel 34 plaats ten aanzien van de uitoefening van de bevoegdheden van de Commissaris der Koningin, dan geldt *mutatis mutandis* hetzelfde.

Artikel 35 en 37. De hier toegekende bevoegdheden vallen onder die, betrekking hebbende op de handhaving van de openbare orde, zoals bedoeld in artikel 34. Het zal derhalve van de toepassing van artikel 34 afhangen in hoeverre de Commissaris der Koningin of de burgemeester de in deze artikelen toegekende bevoegdheden nog behouden.

De Minister-President,
De Minister van Algemene Zaken,
J. DE QUAY.

De Vice-Minister-President,
H. A. KORTHALS.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
E. H. TOXOPEUS.

De Minister van Justie,
A. C. W. BEERMAN.

De Minister van Financiën,
J. ZIJLSTRA.

**Nieuwe regelen met betrekking tot de staat van oorlog en de
staat van beleg in Nederland**
(Oorlogswet voor Nederland)

Nr. 11

NOTA VAN WIJZIGINGEN
(Ingezonden bij brief van 22 maart 1963)

Artikel I

A. In de artikelen 10, tweede lid, 22, tweede lid, 32, eerste en derde lid, 56, derde en vierde lid, 57, tweede, derde, vierde, vijfde en zevende lid, 66, eerste lid, 67, eerste lid en 68, vierde lid worden de woorden „Onze Minister van Oorlog” vervangen door de woorden: Onze Minister van Defensie.

B. Artikel 9, eerste lid wordt gelezen als volgt:

„1. De bevoegdheden, welke deze wet aan het militair gezag toekent, worden uitgeoefend door militaire autoriteiten, die Wij, of met Onze machtiging Onze Minister van Defensie als militaire gezagsdragers aanwijzen.”

C. Artikel 48, derde lid wordt gelezen als volgt:

„3. In geval van een zodanige ontruiming is het militair gezag bevoegd te bepalen, dat de officieren, krachtens artikel 28 van de Inkwartieringswet aangewezen door Onze Minister van Defensie, van hun bevoegdheden gebruik maken ten behoeve van de burgerbevolking in die gebieden.”

Artikel II

In de artikelen 11, 33, eerste en tweede lid, 34, eerste lid, 44, eerste lid, 60, eerste lid, 62, eerste lid en 63, eerste lid worden de woorden „openbare orde, rust en veiligheid” vervangen door de woorden: openbare orde.

Artikel III

Aan artikel 15 wordt een vierde lid toegevoegd, dat luidt als volgt:

„4. Dit artikel is niet van toepassing op maatregelen, genomen door Onze Minister van Binnenlandse Zaken.”

Artikel IV

A. Artikel 18 wordt gelezen als volgt:

„1. Het militair gezag kan de bevoegdheden van de burgemeester ingevolge artikel 219 en artikel 220, eerste volzin van de gemeentewet geheel of gedeeltelijk aan zich trekken. De politie treedt dan, voor zover het militair gezag dit in verband met de uitoefening van die bevoegdheden nodig acht, onder de bevelen van hetzelfde. Onze Commissaris in de provincie oefent alsdan ten aanzien van de in de gemeente dienstdoende politie zijn bevoegdheden krachtens hoofdstuk IV en artikel 51 van de Politiewet niet uit.

2. Indien het militair gezag de in het eerste lid genoemde bevoegdheden van de burgemeester geheel of gedeeltelijk aan zich trekt, kan het militair gezag bepalen, dat de in de gemeente aanwezige brandweer-

eenheden, voorzover het militair gezag dit in verband met de uitoefening van de bevoegdheden nodig acht, onder de bevelen het hetzelfde treedt. Ten aanzien van deze eenheden blijven alsdan buiten toepassing artikel 222 van de gemeentewet alsmede de bepalingen, die bij of krachtens een gemeenschappelijke regeling, als bedoeld in artikel 14 van de Wet bescherming bevolking, omtrent het bevel over de brandbestrijding zijn gesteld.

3. Voor zover het militair gezag de bevoegdheid van de burgemeester ingevolge artikel 220, eerste volzin van de gemeentewet aan zich trekt, blijven de leden 2-5 van genoemd artikel buiten toepassing."

B. Artikel 38 wordt gelezen als volgt:

„Onze Commissaris in de provincie en de burgemeesters oefenen hun bevoegdheden tot het inroepen van bijstand van de Koninklijke Marechaussee of van andere onderdelen van de krijgsmacht niet uit. Indien zij voor de handhaving van de openbare orde de hulp van de Koninklijke Marechaussee of van andere onderdelen van de krijgsmacht nodig hebben, verzoeken zij deze aan het militair gezag."

C. In artikel 44, eerste lid wordt achter de woorden „tot opsporing van strafbare feiten," na schrapping van de komma, de zinsnede opgenomen: „of tot de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen."

In artikel 70 wordt:

Artikel V

a. tussen „29," en „48," ingevoegd: 36, 37, 39,;

b. na „52" het woord „en" vervangen door een komma en na „56, eerste lid," ingevoegd: en 59.

Artikel VI

Na artikel 80 wordt een nieuw artikel opgenomen, luidende als volgt:
„**Artikel 81.** Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip."

Toeliching

Artikel I

Deze wijziging houdt verband met de samenvoeging van de ministeries van Oorlog en Marine.

Artikel II

In de artikelen van het ontwerp-Oorlogswet voor Nederland, genoemd in artikel II, wordt de term „handhaving van de openbare orde, rust of veiligheid" gebruikt. Daarnaast gebruiken de Gemeentewet en de Politiewet de term „handhaving van de openbare orde". Gelet op de ruime interpretatie, welke aan het begrip „openbare orde" moet worden toegekend — verwezen zij naar de *Handelingen* van de Tweede Kamer de Staten-Generaal 1956-1957 (blz. 2445 en 2457) — voegen de woorden rust of veiligheid in de terminologie van het wetsontwerp niets wezenlijks toe aan hetgeen reeds met „openbare orde" bedoeld wordt. Daarom achten de ondergetekenden het wenselijk de overbodige verscheidenheid in de wettelijke terminologie, waaruit slechts verwarring en onzekerheid kunnen ontstaan, op te heffen door de bewoordingen van het ontwerp-Oorlogswet voor Nederland op dit stuk aan te passen aan die van de Gemeentewet en van de Politiewet.

Artikel III

Voor de toelichting van deze wijziging verwijzen de ondergetekenden naar hetgeen daaromtrent in het algemeen gedeelte van de memorie van antwoord is opgemerkt.

Artikel IV

De in dit artikel opgenomen wijzigingen hebben hoofdzakelijk ten doel een aantal artikelen van het ontwerp, bij de redactie waarvan werd uitgegaan van het Politiebesluit 1945, aan te passen aan de sedert het indienen van het ontwerp tot stand gekomen Politiewet (*Stb.* 1957, 244). Ter toelichting van de gewijzigde artikel 18, 38 en 44 zij nog het volgende opgemerkt.

Bij de inwerkingtreding van de Politiewet is de bevoegdheid van de Procureur-Generaal, fungerend Directeur van Politie, ten aanzien van de politie-bijstand voor de handhaving van de openbare orde, welke bevoegdheid genoemde functionaris uitoefende krachtens artikel 15 van het Politiebesluit 1945, vervallen. De bevoegdheid om op dit stuk voorzieningen te treffen is in de Politiewet opgedragen aan de Commissaris der Koningin. In artikel 18 wordt deze bevoegdheid van de Commissaris der Koningin thans vermeld. In de nieuwe redactie van artikel 18 is de bevoegdheid van het militair gezag ten aanzien van de brandweer opnieuw omschreven. Daarbij is tevens rekening gehouden met de voorzieningen die door de burgemeesters omtrent de taak van de brandweer in het kader van de bescherming bevolking zijn getroffen. In verband met het feit, dat de bevoegdheden tot het invoeren van de bijstand van de Koninklijke Marechaussee of van andere onderdelen van de krijgsmacht thans alle geregeld zijn in hoofdstuk IV van de Politiewet, kan de redactie van artikel 38 aanzienlijk worden vereenvoudigd.

Met de voorgestelde wijziging van artikel 44 wordt beoogd de omschrijving van de bevoegdheden van de Procureur-Generaal, fungerend Directeur van Politie, aan te passen aan de tekst van artikel 50 van de Politiewet.

Artikel V

Verzuimd was de artikelen 36, 37, 39 en 59 van het ontwerp van een strafsancie te voorzien. Door genoemde bepalingen alsnog in artikel 70 te vermelden wordt deze omissie hersteld.

Artikel VI

De invoering van dit artikel wordt noodzakelijk geacht teneinde de wet tegelijkertijd met de vereiste uitvoeringsmaatregelen in werking te doen treden.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
E. H. TOXOPEUS.

De Minister van Justie,
A. C. W. BEERMAN.

**Aanpassing van de bestaande wetgeving aan de Oorlogswet
voor Nederland**

Nr. 12

TWEEDE NOTA VAN WIJZIGINGEN
(Ingezonden bij brief van 22 maart 1963)

Artikel I

Na het gestelde onder letter I van artikel I wordt opgenomen:

„J. In de artikelen 1, 3, 10, eerste en tweede lid, 13, eerste lid, onder *b*, 15, eerste lid, 21, eerste lid, 23, eerste lid en 24, eerste lid van de Wet buitengewone bevoegdheden burgelijk gezag worden de woorden „openbare orde, rust of veiligheid” vervangen door openbare orde.”

Artikel II

Na artikel IV wordt een nieuw artikel V opgenomen, dat luidt als volgt:

„Artikel V

In de Politiewet (*Stb.* 1957, 244) wordt de volgende wijziging aangebracht:

Artikel 48*a* wordt gelezen als volgt:

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmede verband houdende buitengewone omstandigheden, kunnen Onze Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken bepalen, dat de artikelen 44–46, 47, derde lid en 48, tweede lid, dan wel een of meer van die artikelen, voor het gehele land of voor een gedeelte daarvan buiten werking treden.

2. Onze voornoemde Ministers treffen de nodige voorzieningen met betrekking tot de bijstand van de politie voor het geval, dat voor het gehele land of een gedeelte daarvan de artikelen 44–46 buiten werking worden gesteld.

3. Voorzover deze voorzieningen betrekking zullen hebben op bijstand van de politie gedurende de staat van oorlog en de staat van beleg, geschiedt het treffen van deze voorzieningen in overeenstemming met Onze Minister van Defensie.”

Artikel III

Na artikel V wordt een nieuw artikel opgenomen, luidende als volgt:

„Artikel VI

Deze wet treedt in werking tegelijk met de Oorlogswet voor Nederland.”

Toeliching

Artikel I

In de in dit artikel opgesomde artikelen wordt de term „handhaving van de openbare orde, rust of veiligheid” gebruikt. Daarnaast gebruiken de Gemeentewet en de Politiewet de term „handhaving van de

openbare orde". Gelet op de ruime interpretatie, welke aan het begrip „openbare orde" moet worden toegekend — verwezen zij naar de *Handelingen* van de Tweede Kamer der Staten-Generaal 1956–1957 (blz. 2445 en 2457) — voegen de woorden rust of veiligheid in de terminologie van het wetsontwerp niets wezenlijks toe aan hetgeen reeds met „openbare orde" bedoeld wordt. Daarom achten de ondergetekenden het wenselijk de overbodige verscheidenheid in de wettelijke terminologie, waaruit slechts verwarring en onzekerheid kunnen ontstaan, op te heffen door de bewoordingen van het Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag op dit stuk aan te passen aan die van de Gemeentewet en van de Politiewet.

Artikel II

Met het nieuwe derde lid wordt beoogd de Minister van Defensie te betrekken bij de regeling van de politiebijstand gedurende de staat van oorlog en de staat van beleg. Onder die omstandigheden kan de bijstandsregeling van de politie van belang zijn voor het militair gezag. Denkbaar is immers, dat de vervulling van de militaire taak het noodzakelijk maakt, dat in bepaalde gebieden politie gereserveerd blijft of dat naar bepaalde gebieden politie wordt gedirigeerd, ook indien daartoe uit hoofde van de verantwoordelijkheid van de burgerlijke organen voor de openbare orde geen aanleiding bestaat. In verband hiermede achten de ondergetekenden het wenselijk, dat het treffen van voorzieningen op grond van het tweede lid voor de staat van oorlog en de staat van beleg geschiedt in overeenstemming met de Minister van Defensie. Zulks houdt in, dat de Minister van Defensie mede zeggenschap heeft bij het opstellen van de algemene regels krachtens artikel 48, tweede lid. In deze algemene regels kan worden bepaald, dat het militair gezag wordt betrokken bij de nadere voorzieningen, die aan de hand van deze algemene regels zullen worden getroffen.

De redactie van het tweede lid werd in die zin gewijzigd, dat met de vaststelling van de hierbedoelde regelingen niet behoefte te worden gewacht tot het tijdstip, waarop de artikelen 44–46 van de Politiewet buiten werking zijn gesteld. Dit maakt het voor de betrokken ministers mogelijk de inhoud van deze regelingen reeds thans in onderling overleg vast te stellen.

Artikel III

Deze aanvulling spreekt voor zich zelf en behoeft geen nadere toelichting.

De Minister van Defensie,
S. H. VISSER.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
E. H. TOXOPEUS.

De Minister van Justitie,
A. C. W. BEERMAN.

INGEKOMEN BIJDRAGE

Enige aantekeningen in verband met het 375-jarig bestaan van de functie van Advocaat-Fiscaal

1588 - 4 oktober - 1963

door

Mr. H. H. A. DE GRAAFF

Op 4 oktober van het jaar 1588 kreeg de Haagse advocaat Mr. Anthonis Duyck vanwege de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden een aanstelling tot een nieuw-gecreëerd ambt, dat van *advocaat-fiscaal van de Generaliteit*.¹⁾ De taak van de nieuwe functionaris lag in hoofdzaak op militair-rechtelijk terrein en was in wezen dezelfde als die van de huidige advocaat-fiscaal voor de zee- en landmacht. Afgezien van korte onderbrekingen tijdens de inlijving bij Frankrijk en later onder de Duitse bezetting heeft in ons land sedert 1588 steeds een advocaat-fiscaal gefungeerd en op 4 oktober van dit jaar 1963 heeft de functie dus 375 jaar lang bestaan. Dit „jubileum” scheen ons een goede aanleiding om enkele bijzonderheden te vermelden omtrent de functie van de advocaat-fiscaal en, zeer in het algemeen, omtrent het militaire recht en de militaire rechtspraak in de periode, waarin deze functie werd ingevoerd. Daarbij zal blijken dat de betekenis van de benoeming in 1588 verder strekte dan de creatie van een nieuw ambt. Zij betekende óók dat met betrekking tot de militaire justitie een geheel nieuwe koers werd ingeslagen, dat de scheiding tussen de noordelijke en de zuidelijke Nederlanden zich ook op het gebied van de militaire justitie ging voltrekken.

De creatie van het nieuwe ambt dient men te bezien in het kader van de bevestiging van het staatsbestel van de Republiek der Verenigde Nederlanden welke in het jaar 1588, nadat Leicester afstand had gedaan van de landvoogdij, een aanvang nam. Aan de Raad van State, bestemd om de „generale regeeringe” uit te oefenen, kwam rechtsmacht toe over personen die niet in dienst stonden van enig gewest, doch van de Republiek als geheel, van de Generaliteit. In zijn hoedanigheid als rechtscollege behoefde de Raad een rechtsgeleerde openbare aanklager zoals ook in die tijd andere hogere rechtscolleges die hadden. Waarom men nu precies voor de aanklager bij (en adviseur van) de Raad van State de titel van advocaat-fiscaal heeft gekozen, is niet meer na te gaan. De titel was niet exclusief, want zij was óók in gebruik voor aanklagers bij andere gerechten, zoals bij het Hof van Holland en bij de admiraliteitscolleges. Zij duidde ook niet op een hoog niveau; in Zeeland bijv. voerde degenen die tot 1795 toe in feite auditeur-militair was, de titel van advocaat-fiscaal. De term „fiscaal”²⁾ was ook als soortnaam in gebruik.

¹⁾ Archief Raad van State Inv. nr 7, en nr 1524, 2de gedeelte, fol. 41.

²⁾ Fiscus: staatskas, vandaar overheid; fiscaal (als zelfstandig naamwoord) is dus te vertalen als overheidsorgaan. In de Lex Ribuarica komt de term *iudex fiscalis* ter aanduiding van de graaf, de leider van het rechtsgeding, voor.

Onder de generaliteitsdienaren vormden de militairen verreweg het grootste contingent. Belast met de zorg voor de legerzaken en speciaal met de handhaving van de discipline onder het krijgsvolk, was de Raad van State dus tevens (hoogste) militaire rechter. Hierin is pas verandering gekomen toen deze Raad in 1795 werd opgeheven; wèl nam de feitelijke betekenis van dit college als militair rechter af in de perioden, waarin de na te noemen Hoge Krijgsraad zich kon doen gelden. Onder de protectie van de stadhouders, die als kapitein-generaal de legeraanvoerders waren, nam namelijk de invloed van de krijgsraad bij het veldleger sterk toe. Dit college werd evenzeer gemoeid in de behandeling in hoger beroep van vonnissen van de garnizoenskrijgsraden, het werd bovendien permanent, zetelde buiten de campagnes in den Haag, en nam later de naam aan van Hoge Krijgsraad. Behalve tijdens de stadhouderloze tijdperken vloeyde aldus een aanzienlijk deel van de militair-rechterlijke werkzaamheid van de Raad van State naar deze Hoge Krijgsraad af. Doch formeel bleef de Raad van State steeds als hoogste militaire rechter over de landmacht aangemerkt en erkend.

Gelijk de rechterlijke taak van de Raad van State in hoofdzaak de militairen van de landmacht betrof, zo was dus ook de aanklager bij het college, de advocaat-fiscaal van de Generaliteit in hoofdzaak op militair-rechtelijk gebied werkzaam. De concurrentie welke de Raad van State van de Hoge Krijgsraad ondervond, bracht voor de advocaat-fiscaal geen vermindering van werk. Want als het leger te velde ging, werd de advocaat-fiscaal met zijn griffier meegezonden om te fungeren bij de rechtspraak te velde. Hij diende dan de legercommandant als adviseur, en de krijgsraad te velde als aanklager. Dit bleef zo, óók toen de krijgsraad te velde zich Hoge Krijgsraad ging noemen, óók toen de Hoge Krijgsraad permanent werd, óók toen dit college zich buiten de campagnetijd in den Haag vestigde. De advocaat-fiscaal verrichtte zijn taak dus zowel bij de Raad van State als bij de Hoge Krijgsraad.

Om nu duidelijk te kunnen maken, in welk opzicht de instelling van het ambt van advocaat-fiscaal van de Generaliteit het inslaan van een nieuwe koers betekende moeten wij allereerst een grove schets geven van de militair-justitiële situatie in het begin van de XVIe eeuw. De in een krijgsmacht altijd onmisbare gezagshandhaving was in die periode wel bijzonder moeilijk te effectueeren. De legers waren uit elementen van zeer verschillende aard en nationaliteit samengesteld (adel, kern van staand leger, nationale en a-nationale huurtroepen en gewapende burgers). Zelden werden de militairen gedreven door vaderlandsliefde, in hoofdzaak door hoop op avontuur en buit. Vaste regels voor de gezagshandhaving ontbraken evenzeer als gespecialiseerde organen om de naleving van die regels af te dwingen.³⁾ Wanbedrijven werden (doorgaans met zeer harde hand) bestraft, soms door de bevelhebber alléén, soms door deze tesamen met andere officieren of edelen, soms — en dit speciaal bij de Duitse huurtroepen — door een soort militaire schepenbank, of zelfs door de vergaderde troep als ge-

³⁾ De na te noemen provoosten hadden wel een speciale taak, doch zij werden uit de krijgslieden geselecteerd.

heel. Soms was een maarschalk — aanvankelijk meer een functie dan een militaire rang! — speciaal met de militaire justitie belast. Provoosten, doorgaans hulpkrachten van de maarschalken, waren belast met de ordehandhaving, speciaal in en rondom de legerplaatsen. Het kwam voor dat zij tot taak hadden de gevangen delinquenten zelf te vonnissen en te doen executeren, overigens moesten zij deze, onder het uitbrengen van een aanklacht, voor de militaire rechter brengen. Die provoosten waren dus aanvankelijk de militaire openbare aanklagers. Het juridische element ontbrak geheel.

De behoefte aan rechtsgeleerden is merkwaardig genoeg waarschijnlijk het eerst voelbaar geworden door de *civiel*rechtelijke geschillen die — te velde en zelfs ook in garnizoenen waar troepen van verschillende naties lagen — tussen de militairen onderling konden rijzen en die in het belang van de orde en rust óók door de bevelhebbers en de provoosten moesten worden beslecht. Wat daarvan zij, een eerste poging om aan die behoefte te voldoen was de benoeming (in 1554) van Dr. Johan Stratius, raadsheer in het Hof van Gelderland, tot de nieuw-gecreëerde functie van *auditeur van het leger*. Zijn commissie, op naam van Karel V uitgegeven door de landvoogdes Maria van Hongarije, bevat de overweging: „que, pour tant mieux pouvoir tenir notre armée „en bonne discipline et justice, nous ayons trouvé nécessaire de com- „mettre quelque personnage de lettre, savant et expérimenté en fait de „justice, pour se tenir avec le capitaine-général de notre armée et sous „celui-ci exercer l'état d'auditeur du camp, et lui donner avis et conseil „en ce que concernera le fait de justice.”⁴⁾ De benoemde zou zich moeten ophouden bij de kapitein-generaal van het leger, onder wiens rechtstreeks bevel hij stond, en deze, alsmede de provoost-generaal der maarschalken, bijstaan in alle justitiële zaken zoals hij volgens recht en wet dienstig zou achten.

Deze nieuwe functionaris was dus aanvankelijk formeel niet meer dan een juridisch adviseur van de legercommandant, die zelf namens de vorst de hoogste rechtsmacht uitoefende. Het is echter begrijpelijk, dat de legercommandant al heel spoedig een groot deel van de rechterlijke werkzaamheid op zijn juridische adviseur afschoof. De gang van zaken komt tot uitdrukking in de titulatuur van deze adviseur. Hij wordt „auditeur et juge militaire du camp”, later zelfs „auditeur- „général et juge militaire”. Allengs breidt zijn bevoegdheid zich uit, en hij wordt in feite een algemeen-gemachtigde van de kapitein-generaal in juridische zaken, criminele zowel als civiele. Hij instrueert ambts-halve, en vonnist als soeverein rechter, al is bij bepaalde zware delicten, of als het gaat om personen van aanzien, wel het fiat van de kapitein-generaal vereist. Zijn benoeming, aanvankelijk voor een enkele veldtocht, geschiedt later voor onbepaalde tijd. Niet slechts tijdens de veldtochten vergeert hij, doch wij zien hem uiteindelijk in Brussel zetelen,

⁴⁾ Alg. Rijksarchief Brussel, Papiers d'Etat et de l'Audience, Inv. nr 2773; zie ook Kon. Bibl. Brussel, manuscript nr 20.411, blz. 331. In deze en enkele volgende aanhalingen is de spelling ten gerieve van de lezer hier en daar aangepast aan de huidige.

en niet meer, zoals in 1554 met een griffier als enige assistent, doch aan het hoofd van een omvangrijk administratief apparaat, met griffiers, tolken, procureurs, deurwaarders e.d.

Onder de auditeurs-generaal komen later auditeurs in een district of garnizoen, bij een *tercio* of regiment en een afzonderlijke auditeur voor de cavalerie. De bevoegdheid van die lagere auditeurs is beperkt. In civiele zaken mogen zij zelf vonnis wijzen, mits de zaak niet gaat om een som van meer dan 30 „écus”. Overige civiele zaken, alsmede strafzaken leggen zij voor aan hun militaire chef, die zij bij de berechting als assessor terzijde staan.⁵⁾

Wij kunnen niet langer stilstaan bij de ontwikkelingsgang van het in 1554 door Karel V voor het eerst ingestelde auditoraat. Het moge duidelijk geworden zijn dat er een groot verschil bestond tussen de bevoegdheden van de hier besproken auditeurs-generaal en subalterne auditeurs, en die van onze huidige auditeurs, die geen rechtsprekers zijn.

Wij noemen nog slechts een ordonnantie, welke in 1587 door Parma werd uitgegeven tot regeling van het militaire recht en de militaire rechtspraak.⁶⁾ Omdat de opstand de eens onder Karel V en Philips II verenigde Nederlanden in twee delen gespleten had, had genoemde ordonnantie, die voor de verdere ontwikkeling van grote importantie is geweest, praktisch slechts kracht in de zuidelijke gewesten. Hoe was het de militaire justitie inmiddels in de *noordelijke* gewesten vergaan?

Het is begrijpelijk dat men in de eerste decennia van de opstand nog weinig wijziging bracht in bestaande instellingen. Zo zijn ook voor de legers van het noorden enige malen auditeurs-generaal met gelijke taak als die in het zuiden aangesteld. Niettemin had men tegen de berechting van militaire zaken door één persoon, al was deze dan een rechtsgeleerde, blijkbaar spoedig bezwaren, en gaf men de voorkeur aan berechting door een college. Typerend voor deze opvatting was bijv. de opdracht, die de Raad van State op 15 november 1584 in een bepaalde zaak verstrekke aan de auditeur-generaal Mr. Bartholomeus Gryphius Buys. Deze moest namelijk, na het nemen van informatiën (een taak welke ook regelmatig aan de auditeur toeviel) „met hem „voegende vier krijgsvarene en onpartijdige kapiteinen, de eis en „aanklacht van de provoost van oorloge aanhoren, en het antwoord, „en verder procederen ten definitieve”.⁷⁾ Dus géén eenmansrechtspraak meer, doch een temporair college, in wezen een krijgsraad, waarin de auditeur-generaal moest voorzitten en waarbij de provoost-generaal als aanklager optrad. De eerste stap in een nieuwe richting was gezet.

De volgende stap liet niet lang op zich wachten. Toen in 1586 wederom een „auditeur-général du camp et juge militaire” werd benoemd

⁵⁾ Zie o.a. L. van Meerbeeck, *Inventaire des archives des tribunaux militaires*, Gembloux, 1939, met name de inleiding.

⁶⁾ Gedrukt in: *Placards de Flandre*, dl. II, blz. 663 en vlg. De ordonnantie was ten dele een bevestiging van bestaand gewoonterecht.

⁷⁾ Raad van State Inv. nr 515, fol. 536v.

bevatte diens commissie, welke overigens in vele opzichten aan de vroegere commissiën gelijk was, op een cardinaal punt een nieuwe bepaling. De auditeur en *juge* moet adviseren in civiele en criminele zaken, en deze zaken „vider et jurer par l'avis du maréchal et conseil „de guerre”. De berechting door een krijgsraad onder voorzitterschap van de maarschalk wordt dus nu als de normale procedure beschouwd, de auditeur heeft mogelijk nog een stem, doch hij presideert niet meer, hij stelt het vonnis op conform het gevelde oordeel.⁸⁾

In het jaar 1588 wordt de ontwikkelingsgang dan afgesloten en aan de auditeur-generaal definitief zijn rol van aanklager toegewezen. Dit wordt a.h.w. geaccentueerd door het ambt een andere naam te geven. Voortaan zal een advocaat-fiscaal van de Generaliteit de voorvallende zaken instrueren en de aanklachten formeren zowel bij de Raad van State als bij de (Hoge) Krijgsraad te velde, welk college hij ook als juridisch adviseur zal moeten bijstaan. De nieuwe functionaris zal uiteraard een vaste werkkring hebben, en niet meer, gelijk tevoren m.b.t. de auditeur-generaal geschiedde, slechts voor de duur van een campagne worden aangesteld. Een auditeur-generaal zal niet meer worden benoemd.

Aan dit besluit wordt met de nodige voortvarendheid uitvoering gegeven:

op 14 september 1588 wordt één der leden van de Raad van State belast met het ontwerpen van een instructie voor de „Advocaet-Fiscael „van deeser Camer en van der oorlogen”; hij mag de instructie van de laatste auditeur-generaal daarbij gebruiken;

op 15 september wordt bepaald dat de griffier van de auditeur-generaal geacht moet worden te zijn benoemd als griffier van de advocaat-fiscaal;

op 29 september wordt de ontworpen instructie gearresteerd; daarbij wordt met zoveel woorden bepaald dat de advocaat-fiscaal zal komen „in plaets van 't officie van auditeur du camp”; de advocaat Mr. Anthonis Duyck komt voor het ambt in aanmerking;

op 4 oktober 1588 wordt Duyck in de Raad van State ontboden; na enige gedachtenwisseling over de ontworpen instructie wordt besloten, dat hij het ambt van advocaat-fiscaal op die instructie zal bedienen; copie van de instructie wordt gezonden aan de maarschalk Joost de Zoete, Heer van Villers om diens mening daarover te vernemen (van bezwaren zijnerzijds is niet gebleken);

op 7 oktober 1588 legt Duyck in handen van de Raad van State de eed af.

Dat zijn taak tot die van adviseur en aanklager beperkt bleef, blijkt uit de clause in zijn commissie, krachtens welke hij gehouden was „den Velt-oversten ende marschalck van den legher als fiscael te as-

⁸⁾ R. v. St. Inv. nr 1524, fol. 39, in dato 26 feb. 1586. Met betrekking tot de termen „juge” en „jurer” moet men bedenken dat deze ook werden gebezigd m.b.t. degenen die tot taak had het vonnis vóór te stellen en het vast te stellen, al werd ook het oordeel door anderen (bijv. schepenen) gewezen.

„sisteren, d'aenclachten te helpen formeren, ende de saecken te in-
„strueren, *totter sententie toe exclusive*”.⁹⁾)

Aldus werd, thans 375 jaar geleden, de functie in werking gebracht door middel waarvan regering en legerleiding, zo goed als de toenmalige omstandigheden het toelieten, meer vastheid en regelmaat in de handhaving van de krijgsdiscipline en de uitoefening van de militaire rechtspraak bij de landmacht konden brengen. De huidige Raad van State is geen militaire rechter meer, het huidige hoogste militaire rechtscollege is geen forum meer voor burgerlijke rijksambtenaren. Daarentegen zijn sinds 1802 marine en landmacht, wat de hogere rechtspraak betreft, geïntegreerd. Een en ander heeft het terrein, waarop de advocaat-fiscaal zich moet bewegen, in de loop der eeuwen natuurlijk beïnvloed. Maar wat de hoofdzaken betreft is in de aard van de functie toch niet zoveel veranderd en daarom mag de huidige advocaat-fiscaal voor de zee- en landmacht zich qua functie als de rechtstreekse nakomeling beschouwen van de in 1588 voor het eerst opgetreden „advocaat-fiscaal van de Generaliteit”!

Aan de afschaffing van de functie van auditeur-generaal in de noordelijke Nederlanden, en de creatie van die van advocaat-fiscaal met de beperkte opdracht om adviseur en aanklager, doch geen rechter te zijn, heeft ook de huidige functie van auditeur-militair haar ontstaan te danken. Terwijl in de zuidelijke Nederlanden de subalterne auditeurs niet bij de krijgsraad fungeerden, doch òfwel zelf recht spraken, òf de militaire chef als adviseur en assessor bij de rechtspraak terzijde stonden, werden in de noordelijke gewesten auditeurs benoemd welke taak, gelijk die van de advocaat-fiscaal, zich beperkte tot het nemen van informatiën, het adviseren van de militaire commandant en van de krijgsraad, het uitbrengen van de aanklacht en de zorg voor de executie. Bovendien moesten zij als secretaris of griffier bij de krijgsraden optreden.

Men denke niet, dat kort na het jaar 1588 alle garnizoensplaatsen van een auditeur-militair voorzien werden! Een meer algemene regeling hieromtrent is eerst in de XVIIIe eeuw doorgevoerd. In verschillende gewesten handhaafden zich nog lang afwijkende militair-justitiële instellingen. Toch behoefde men het om de kosten niet te laten, want de auditeurs-militair waren tot 1796 toe in beginsel onbezoldigd! Dat wil zeggen, zij ontvingen geen tractement van de Overheid, doch wel konden zij van elke compagnie in hun standplaats maandelijks een bepaald bedrag vragen, en bovendien konden zij voor verschillende verrichtingen declareren. De auditeurs waren soms academisch gevormde rechtsgeleerden, soms notarissen, procureurs e.d.

Het gemakkelijkst vond de functie ingang in de frontzone, in de vestingen in de nabijheid van de vijand. Dáár was maximale militaire paraatheid nodig, dáár kon het militaire belang de tegenstand van de burgerlijke instanties sneller overwinnen. Zo werd in 1589 de eerste auditeur-militair (nieuwe stijl) bij het Staatse leger benoemd over Bergen-op-Zoom, de vesting waar het jaar tevoren de belegering door

⁹⁾ Zie de in noot ¹⁾ genoemde plaatsen.

Parma was afgeslagen. In 1590 volgde Breda, direct nadat deze stad op de Spanjaarden was veroverd.¹⁰⁾

Ook andere maatregelen in het belang van de discipline en de militaire justitie werden na 1588 getroffen. Wij noemen de vaststelling (in 1590) van de „Artikelbrief of Ordonnantie op de discipline militaire” tot regeling van het materiële strafrecht.¹¹⁾ Artikel LXV bepaalde dat de berechting van militaire delinquenten zou geschieden door „de „generael, of degene die in 't quartier commandeert . . . mette prae-„sente capiteynen, luytenanten ende vendrichen”, m.a.w. door een te formeren krijgsraad. Wij noemen de instructie voor de geweldige pro-voosten van 1591, waarin deze functionarissen nog steeds belast bleven met het formeren van de aanklachten, hetgeen uiteraard in de praktijk slechts geschiedde in die garnizoenen waar (nog) geen auditeur was benoemd.¹²⁾ Wij noemen tenslotte de Hoge Krijgsraad, die een vaste president (hoger officier) kreeg (1593), later hoofd van de justitie (1597), nog later superintendent van de krijgsraad genoemd (1603).¹³⁾

Het lijdt geen twijfel of deze en andere maatregelen zijn mede tot stand gekomen door de invloed van Prins Maurits, die als bekwaam legeraanvoerder de betekenis van orde, gezagshandhaving en goede militaire justitie zeer goed inzag.

Het is bijzonder jammer dat ons de tekst van de in 1588 voor Duyck ontworpen instructie niet bekend is, al bevat zijn wèl bewaard gebleven commissie voldoende om ons de hoofdpunten van zijn taak te doen kennen. Als „de” instructie voor de advocaat-fiscaal van de Generaliteit is in de XVIIe en XVIIIe eeuw steeds aangemerkt de voor Duyck's opvolger, Mr. Dirck van Berckel, in 1602 vastgestelde instructie.¹⁴⁾ Het is niet onmogelijk dat die van Duyck gelijkloënd was. Van de instructie van 1602 geven wij enkele hoofdpunten weer.

De advocaat-fiscaal was belast met wat wij nu noemen de opsporing van alle „mesusen ende delicten” gepleegd door personen in dienst van de Generaliteit, zowel militairen als anderen. Van zijn bevindingen moest hij kennis geven aan de Raad van State, en hij mocht in een zaak geen preparatoire informatiën nemen, noch daarin verder procederen zonder bevel van de Staten-Generaal of van de Raad van State, doch als

¹⁰⁾ De commissiën in R. v. St. Inv. nr 1524, 2de gedeelte, fol. 62v en fol. 121. In de eerste kwam de term „juge militaire” nog voor, in de tweede is deze ingevolge een uitdrukkelijke overweging weggelaten.

¹¹⁾ De tekst is o.a. afgedrukt in het Groot Placaat-Boeck van Cau, deel II, fol. 170 vlg. Zie ook het artikel van Dr. L. M. Rollin Couquerque, Oude Strafgeving voor ons Krijgsvolk te lande, in M.R.T., deel XXXVIII, blz. 91 vlg.

¹²⁾ Zie o.a. het genoemd Groot Placaat-Boeck van Cau, deel II, fol. 355 vlg.

¹³⁾ In 1593 presideerde regelmatig Guillaume de Preit gezegd Barchon, die bij afwezigheid van de Prins het veldleger commandeerde (R. v. State Inv. nr 12, fol. 63, 68, 99). Op 28 juli 1597 kreeg de ritmeester Olivier van den Tympel commissie als hoofd van de justitie, als hoedanig hij in de krijgsraad te velde moest presideren (R. v. State Inv. nr 1525, fol. 156). Bij resolutie van de Staten-Generaal van 29 nov. 1603 werd Werner van den Houte gezegd Du Bois superintendent.

¹⁴⁾ R. v. State Inv. nr 1881, fol. 131, gedrukt in Groot Placaat-Boeck van Cau, deel II, fol. 1190.

de rechtsingang verleend was, moest hij ex officio procederen volgens de geldende plakkaten etc., of bij gebreke van dien, volgens de „beschreven rechten” (d.i. vnl. het romeinse recht) totdat de zaak in staat van wijzen was gebracht.

Daarna moest de advocaat-fiscaal bevorderen dat „’t hoeft van de „justicie militaire”, de president van de (hoge) krijgsraad te velde dus, dit college bijeenriep. Ter zitting moest de A.F. dan de zaak voordragen, alle stukken overleggen en toelichten en „daerbij verthonen „wat den artyckelbrief ende de placcaten van den Lande daerof sta-tueren, ende wat interest den dienst van de Generaliteyt bij de zake „heeft”.

De president moest daarna de zaak in stemming brengen en concluderen naar de meerderheid der stemmen. De sententie moest dan nog eerst ter kennis van „Zijne Excellentie” (de stadhouder) worden gebracht, waarna (als deze er zijn fiat aan verleende) de tenuitvoerlegging door de zorg van de provoost geschiedde.

Ook in civiele zaken moest de advocaat-fiscaal de processen instrueren en „furneren van bewijs” op zo korte termijnen als mogelijk zou zijn, „zonder de crijchsluyden met langhen trein van processen te „laten ommedrijven”. Het sprak in die tijd van zelf, dat civiele zaken tussen militairen onderling (doorgaans betreffende schulden e.d.) door de militaire justitie werden afgedaan. De ambtshalve bemoeienis hiermede van de advocaat-fiscaal laat zich verklaren door de onmogelijkheid om te velde advocaten of procureurs in te schakelen.

De instructie van de advocaat-fiscaal hinkte enigszins op twee gedachten omdat daarin geen scherp onderscheid is gemaakt tussen diens taak als aanklager bij de Raad van State en die als aanklager bij de Hoge Krijgsraad. Omtrent de procedure bij laatstgenoemd college werden eerst bij een „Sommiere Instructie” voor de Hoge Krijgsraad nadere bepalingen vastgesteld (1700).¹⁵⁾ Daarbij werd a.h.w. bevestigd hetgeen reeds lang de practijk was geweest. Bij de Hoge Krijgsraad moest zoveel mogelijk geprocedeerd worden overeenkomstig de Instructie voor het Hof van Holland van 1531. De Hoge Krijgsraad had controle op de gestie van de subalterne krijgsraden. Naast de Staten-Generaal en de Raad van State was ook de Hoge Krijgsraad bevoegd rechtsingang te verlenen. Hierbij dient men echter te bedenken, dat deze „Sommiere Instructie” van 1700 door de stadhouder (Willem III) zelf was vastgesteld en dat deze dus niet als een beperking van de bevoegdheden van de stadhouder kon worden beschouwd. Er zijn talrijke gevallen te noemen waarin de stadhouder als kapitein-generaal ingreep in het vervolgingsbeleid.

De advocaat-fiscaal moest in het bijzonder een snelle afdoening van zaken tegen „in bewaringhe” gestelde verdachten bevorderen, en de Raad van State regelmatig omtrent dergelijke zaken op de hoogte houden.

Noch in de instructie van de advocaat-fiscaal, noch in die van de auditeurs-militair (1600) was de onderlinge verhouding tussen beide

¹⁵⁾ Groot Placaat-Boeck van Cau, deel VIII, fol. 838.

categorieën van aanklagers geregeld. Mogelijk heeft men gevreesd dat een hiërarchisch verband, zoals dit zich later scherper heeft afgetekend, het gezag van de militaire bevelhebbers zou kunnen aantasten. Formeel moest alles via de Raad van State lopen. Doch uit de „Sommiere Instructie” van 1700, die de controle van de Hoge Krijgsraad over de subalterne krijgsraden bevestigde, kunnen wij afleiden dat er ook contact tussen de advocaat-fiscaal en de auditurs behoorde te zijn, en zonder twijfel is dat contact er ook tevoren geweest.

De schaarste en de onvolledigheid van de wettelijke regelingen doen met te meer klem de vraag rijzen: hoe ging het in de praktijk, en wel speciaal in die eerste jaren na 1588, toen de moeizaam op gang gekomen nieuwe instellingen konden worden beproefd op hun deugdelijkheid? Als men dan weet dat de eerste advocaat-fiscaal van de Generaliteit uit hoofde van zijn functie in de bijzonder belangrijke periode van 1588–1602 Prins Maurits en het Staatse leger op alle veldtochten heeft gevolgd, en dat hij zijn bevindingen tijdens de campagnes minutieus en objectief in een journaal heeft aangetekend, dat in de vorige eeuw gedrukt en in drie lijvige delen uitgegeven is,¹⁶⁾ dan verwacht men in dit werk ook uitvoerig over de tuchthandhaving en de uitoefening van de militaire justitie in die periode door de deskundige schrijver te worden ingelicht. Doch men komt bedrogen uit! Het is, alsof deze rechtsgeleerde zijn dagelijkse werk niet heeft gezien als één van de componenten van het bedrijfsbedrijf waar hij overigens blijkbaar zoveel belangstelling voor had, en dat hij zo nauwkeurig volgde!

Het is curieus dat ongeveer ter zelfder tijd de zuidelijke „opposite number” van onze advocaat-fiscaal, eveneens scribent, voor een soortgelijke teleurstelling heeft gezorgd. Balthazar de Ayala, die van 1580 tot 1584 auditeur-generaal is geweest, was de schrijver van een bekend boek „De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III”.¹⁷⁾ Vergeefs zoekt men in dit uitvoerige werk noemenswaardige bijzonderheden verband houdende met militair straf-, strafproces- en tuchtrecht. Het heeft in hoofdzaak betrekking op oorlogsrecht en politiek!

Verzuimen wij echter in dit verband niet te vermelden, dat twee griffiers van de advocaat-fiscaal en van de Hoge Krijgsraad een van 1597 af beginnende, zeer leerzame verzameling van jurisprudentie van de Hoge Krijgsraad hebben aangelegd, welke in druk is verschenen.¹⁸⁾

Met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de functie van advocaat-fiscaal moeten wij ons in dit bestek beperken.

In 1799 werd het „Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek

¹⁶⁾ „Journaal van Anthonis Duyck, advokaat-fiskaal van den Raad van State (1591-1602)”, uitgegeven op last van het Dept. v. Oorlog, 3 dln., 's-Gravenhage/Arnhem 1862, 1864, 1866.

¹⁷⁾ Het werk van Ayala is in fotocopie nagedrukt in *The Classics of International Law*, Washington 1912.

¹⁸⁾ Anthonie van Dalen, „Recueil van de notabelste Besoignes ende Resolutien die in den Krijghsrade deser Lande voorgevallen ende genomen zijn sedert den 3 martii 1597”, waarvan nog een derde druk in 1724 in den Haag verscheen.

„voor de Miltie van de Staat” ingevoerd, dat voorzag in garnizoens-krijgsraden en een Hoge Militaire Vierschaar.¹⁹⁾ De scheiding tussen uitvoerende en rechtsprekende macht was doorgevoerd en de Vierschaar werd het enige hoge militaire rechtscollege voor de landmacht. In het wetboek werd uiteraard ook de procedure behandeld, en dus ook de taak van de advocaat-fiscaal („’s Lands Fiscaal”, zoals hij tot 1802 zou heten). Diens afzonderlijke instructie²⁰⁾ was bijna nog soberder dan die van 1602! De belangrijkste nieuwigheid was wel, dat ’s Lands Fiscaal nu ook formeel verplicht werd toezicht te houden op de gestie van de auditeurs-militair, en bevoegd werd verklaard met hen te corresponderen en inlichtingen van hen te vorderen. Het Wetboek ging nog uit van het uit vroeger tijd stammende denkbeeld, dat de hoge militaire rechter tevens de rechtspraak te velde behoorde uit te oefenen. In feite is dit slechts éénmaal (in 1799) gebeurd en bij die gelegenheid liet ’s Lands Fiscaal zich bijstaan en vervangen door een auditeur te velde, waartoe de wet trouwens ruimte liet.²¹⁾

Tot dusver spraken wij slechts over de landmacht. Tot een wezenlijke hoogste rechter over het krijgsvolk ter zee is de Raad van State namelijk niet uitgegroeid en de in 1597 voor de admiraliteitscolleges vastgestelde instructie²²⁾ schakelde de Raad als zodanig praktisch uit. Onder het oppertoezicht van de Staten-Generaal en van de stadhouder als admiraal-generaal geschiedde de rechtspraak over het zeevolk, gedecentraliseerd, door de vijf admiraliteitscolleges, die ieder hun eigen (advocaat-)fiscaal hadden, en aan zeegaande vloten werd doorgaans ook een (advocaat-)fiscaal medegegeven. Een voorstel, in 1664 door de Raad van State gedaan om een advocaat-fiscaal *ad vitam* over ’s Lands vloten te benoemen,²³⁾ heeft geen resultaat opgeleverd, en de marine heeft dus lange tijd niet een functionaris gehad die met de advocaat-fiscaal van de Generaliteit zou kunnen worden vergeleken.

De Staatsregeling van 1801 bepaalde echter dat een Hoge Militaire Vierschaar met rechtsgeleerden, zee- en landmachtofficieren *zowel het krijgsvolk te water als dat te land moest berechten, op aanklacht van twee afzonderlijke fiscaals* (art. 87). Voor die Vierschaar werd bij een wet van 1802²⁴⁾ een afzonderlijke instructie uitgevaardigd, in welke de benaming „advocaat-fiscaal” weder in ere werd hersteld. De beide advocaten-fiscaal kregen nog bijzondere instructies,²⁵⁾ vrijwel gelijk aan die van 1799. Op deze organisatie is door de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof voortgebouwd, met dien verstande dat de overbodige en kostbare doublure verviel en zodoende sedert slechts één advocaat-fiscaal, voor de zee- en landmacht, fungeert. Verdere bezuinigingsdrang gaf aanleiding tot de sinds 1924

¹⁹⁾ Zie M.R.T., deel XXXV, waarin de gehele tekst van dit wetboek is afgedrukt.

²⁰⁾ Minutele notulen van het Uitvoerend Bewind, d.d. 20 aug. 1799 nr 47.

²¹⁾ Zie H. H. A. de Graaff, De militair-rechterlijke organisatie 1795-1955, blz. 122.

²²⁾ Groot Placaat-Boeck van Cau, deel III, fol. 712.

²³⁾ Archief Staten-Generaal Inv. nr 616, fol. 320.

²⁴⁾ Publicatie v. h. Staatsbewind der Bataafse Republiek 25 juni 1802.

²⁵⁾ Archief Oorlog vóór 1813, Inv. nr 1352, fol. 986 vlg.

bestaande situatie, waarin het ambt van advocaat-fiscaal gekoppeld is aan dat van procureur-generaal bij het Gerechtshof te 's-Gravenhage. In het kader van het overleg over een nieuwe wettelijke regeling van het formele militaire strafrecht zal de vraag, of het ambt van advocaat-fiscaal niet weder zelfstandig moet worden gemaakt, ernstig moeten worden overwogen.

Wij hebben er reeds op gewezen dat de in 1554 ingevoerde figuur van de auditeur als rechter in de zuidelijke Nederlanden nog zeer lang heeft bestaan. Lange tijd was de auditeur-generaal aldaar een hoge, welhaast onaantastbare autoriteit. Dat is de advocaat-fiscaal van de Generaliteit in het noorden nimmer geworden. In de handelingen van de Raad van State leest men herhaaldelijk, dat hij door de Raad of door de Prins op de vingers getikt, of op het matje geroepen wordt. In 1594, toen Duyck ietwat hulpeloos aan de Raad van State die hem uitzond vroeg „wath bij hem op de aenstaende reyse all te doen zall „staen?“, was het korzelige antwoord „dat hij naer gelegentheyt hem „zall moeten reguleren, uyt d'een besoignie d'ander zall volghen, dat „hij den Raede van zijn succes zall hebben t'advertern“. ²⁶⁾ Toch paste de functie ook oudtijds in het algemene systeem van rechtspleging, en heeft zij mede door het regelmatig contact met de stadhouder, de Raad van State, de Hoge Krijgsraad en de militaire en burgerlijke overheden goede diensten kunnen bewijzen in die periode waarin de schaarse wettelijke regelingen maar zo weinig steun konden bieden.

Duyck heeft in 1588 nooit kunnen denken, dat in 1815 de Nederlandse militaire wetgeving ook voor de zuidelijke gewesten, voor het tegenwoordige België van toepassing zou worden verklaard. In 1830 leidden de toenmalige omstandigheden er toe, dat die uit het noorden afkomstige wetten in België weder werden afgeschaft. Een daad welke verklaarbaar, echter niet verstandig was. Dat heeft het voorlopige gouvernement van België dan ook spoedig ingezien, en elf dagen later werd die afschaffing weder ingetrokken. ²⁷⁾ Op 6 januari 1831 kreeg België een eigen Krijgshof, thans het Militair Gerechtshof. De openbare aanklager bij dat Hof kreeg de in het zuiden van ouds bekende titel van auditeur-generaal.

Naar de *titel* bezien, kan men de huidige auditeur-generaal in België als een nazaat beschouwen van de auditoren en de auditoren-generaal, die ten tijde van Karel V en Philips II, en ook later hebben gefungeerd. Naar de *functie* echter loopt de „afstammingslijn“ langs de noord-nederlandse advocaten-fiscaal. ²⁸⁾ En dus kunnen ook onze Belgische vrienden het „jubileum 1588–1963“ medevieren!

²⁶⁾ R. v. St. Inv. nr 12 in dato 5 jan. 1594.

²⁷⁾ A. Bosch, *Droit Pénal et Discipline Militaires*, Brussel 1837, deel I, blz. 3 en 4; J. Gilissen, *Historische schets van de militaire strafwetgeving in België sedert 1814*, in *M.R.T.*, deel L., blz. 1 vlg.

²⁸⁾ Slechts met dit voorbehoud kan men de opmerking van Bosch, a.w., blz. 16, noot (1), onderschrijven.

MILITAIRE RECHTSPRAAK**Krijgsraad te Velde West**

Vonnis van 5 juli 1961

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Luitenant-Kolonel R. van der Laan en Kapitein G. W. Baron van Dedem.

Raadsman: Mr. P. Nagel.

Aan zijn schuld te wijten lichamelijk letsel, meermalen gepleegd: als vaandrig, commandant van een militaire marscolonne, nagelaten die colonne van de voorgeschreven verlichting te voorzien, en, terwijl de duisternis reeds was ingetreden, met die colonne „met vieren” voortgemarcheerd langs de rechterzijde van de weg, waardoor een die colonne van achteren naderend motorrijtuig daarop is ingereden en een aantal militairen heeft verwond.

(W.Sr. art. 308).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. V., geboren 1 juli 1937, dpl. vaandrig, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij dienende als dienstplichtig vaandrig bij 107 Genie Verzorgings Bataljon Genie Herstellingscompagnie der Koninklijke Landmacht te Maarn, op of omstreeks 21 april 1961 te Maarn, althans te Woudenberg, hoogst onvoorzichtig en onnadenkend heeft gehandeld, „doordien hij als commandant met een militaire marscolonne te voet „uitrukkende, in strijd met de op dit stuk bestaande voorschriften in „artikel 41 van het Wegenverkeersreglement, geen rode lantaarns „heeft meegevoerd en bovendien de uit 19 man bestaande colonne „met vieren aan de rechterzijde van de rijbaan heeft laten marcheren, „waarbij de linkervleugelman van het achterste gelid een witte lantaarn „voerde toen de duisternis was ingevallen, hetgeen die dag te 19.47 „uur geschiedde, met het aan deze grove onverantwoordelijkheid en „nalatigheid, mitsdien aan zijn, beklaagdes, schuld te wijten dat, toen „de colonne die dag te 20.12 uur derhalve bij nacht, aldus uitgerust, „over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Zeisterweg „onder de gemeente Woudenberg marcheerde, zijnde dit een voorrangsweg als bedoeld in de Verkeerswetgeving, de bestuurder van „een driewielig burger motorrijtuig, Messerschmidt ZX 80-65, J. K. „Termaaten genaamd, die met 70 kilometer snelheid juist uit een „flauwe bocht was gekomen, plotseling de onvoldoende onderkenbare „militaire colonne voor zich kreeg en niet meer tijdig tot stilstand „heeft kunnen komen, doch daarop is ingereden, waardoor verschillen- „de militairen zodanig gewond raakten dat zij geruime tijd hun ambts- „bezigheden als militair niet hebben kunnen uitoefenen, te weten: sol- „daat N. J. Juinen, onderbeenbreuk links, onbepaalde tijd dienstonge- „schikt, soldaat J. H. C. Smaling, onderbeenbreuk links, onbepaalde „tijd dienstongeschikt, soldaat W. Louw, onderbeenbreuk links, onbe-

„paalde tijd dienstongeschiedt en soldaat J. G. A. J. van den Broek, „enkelfractuur rechtervoet, circa zes weken dienstongeschiedt”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig vaandrig bij de Genie Herstellingscompagnie van het 107 Genie Herstellingsbataljon van de Koninklijke Landmacht, op 21 april 1961 te omstreeks 20.00 uur als commandant van een uit 19 man bestaande marscolonne te Woudenberg op de Zeisterweg liep, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Woudenberg, op ongeveer 800 meter vóór de kruising van genoemde weg met de weg Amersfoort-Maarn; dat er die avond een zwaarbewolkte hemel was en dat het vroeger duister was dan anders; dat hij in strijd met de op dit stuk bestaande en hem bekende voorschriften geen rode lantaarns had meegevoerd en bovendien de 19 man voornoemd in rotten van vier aan de rechterzijde van de rijbaan liet lopen, waarbij de linkervleugelman van het achterste gelid een witte lantaarn voerde; dat toen aldaar de bestuurder van een driewielig burgermotorrijtuig gekentekend ZX-80-65, genaamd J. K. Termaaten, op deze colonne van achteren is ingereeden, door welke aanrijding verschillende tot die colonne behorende militairen zodanig gewond zijn geraakt, dat zij geruime tijd hun ambtsbezigheden als militair niet hebben kunnen uitoefenen, te weten: soldaat N. J. Juinen, onderbeenbreuk links, onbepaalde tijd dienstongeschiedt; soldaat J. H. C. M. Smaling, onderbeenbreuk links, onbepaalde tijd dienstongeschiedt; soldaat W. Louw, onderbeenbreuk links, onbepaalde tijd dienstongeschiedt en soldaat J. G. A. J. van den Broek, enkelfractuur rechtervoet, circa zes weken dienstongeschiedt;

Overwegende, dat een ambtsedig Proces-Verbaal, dd. 8 mei, opgemaakt en gesloten door Hendrik Dorenbosch, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Nelis de Man, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot brigade Amersfoort, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Jan Karel Termaaten:

dat hij op 21 april 1961 omstreeks 20.15 uur reed als bestuurder van een driewielig burger motorrijtuig merk Messerschmidt, gekentekend ZX-80-65, over de Zeisterweg te Woudenberg, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Woudenberg met een snelheid van ongeveer 70 kilometer per uur; dat ter plaatse de weg een flauwe bocht naar links maakte; dat hij na door de bocht te zijn gereden, twee lichtjes zag aan de, gezien zijn rijrichting, rechterzijde van de weg, hetgeen naar hij dacht afkomstig was van twee wielrijders die in zijn richting op het aan de rechterzijde van de weg gelegen rijwielpad reden; dat de duisternis al was ingevallen; dat hij toen plotseling op het voor hem bestemde rechter weggedeelte een groep militairen zag lopen; dat dit zo plotseling gebeurde dat hij niet meer kon remmen; dat hij van achteren op de groep inreed en er midden tussen zat;

Nelis Jan Juinen:

dat hij op 21 april 1961 omstreeks 20.15 uur in colonneverband

op de Zeisterweg te Woudenberg liep, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Woudenberg; dat deze colonne, die onder bevel stond van vaandrig V., in rotten van vier aan de rechterzijde van de weg liep; dat hij in het achterste rot liep, naast soldaat van den Broek, die de linker achterste man was; dat hij plotseling achter zich een geraas hoorde en direct daarop een enorme klap aan de achterzijde van zijn lichaam voelde, waardoor hij een eind vooruit werd geslingerd; dat hij daarop een hevige pijn in zijn linkerbeen voelde; dat het geraas afkomstig bleek geweest te zijn van de auto die hem aanreed;

Johannes Hendrikus Carolus Maria Smaling:

dat hij op 21 april 1961 omstreeks 20.30 uur in colonneverband liep over de Zeisterweg te Woudenberg, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Woudenberg; dat hij in deze colonne die onder bevel stond van vaandrig V. en waarin zij in rotten van vier liepen, in het tweede rot van achteren liep; dat hij niet weet wat er gebeurde, maar dat hij toen plotseling op een auto zat, die enkele meters doorreed en toen stopte; dat het op dat moment reeds vrij donker was; dat hij van de auto afviel en op straat terecht kwam;

Willem Louw:

dat hij op 21 april 1961 tussen 20.00 en 20.30 uur, deelmakend van een colonne van negentien militairen over de Zeisterweg te Woudenberg liep, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Quatrebras; dat vaandrig V. het commando voerde; dat hij op een gegeven moment van achteren een klap kreeg en op het linkerweggedeelte werd geslingerd; dat hij ontzettende pijn aan zijn linkervoet kreeg; dat rechts naast hem een autoscooter stond;

Johannes Gerardus Antonius Josephus van den Broek:

dat hij op 21 april 1961 omstreeks 20.30 uur, deelmakend van een militaire colonne te voet, over de Zeisterweg te Woudenberg liep, komende uit de richting Zeist en gaande in de richting Woudenberg (Quatrebras); dat deze colonne bestond uit negentien militairen, en onder bevel stond van vaandrig V.; dat hij ongeveer een kilometer voorbij Hotel de Pyramide van Austerlitz plotseling een klap in zijn rug kreeg waardoor hij tegen het rechterweggedeelte werd geslingerd; dat hij een hevige pijn voelde aan zijn linkerbeen; dat hij op het rechterweggedeelte een driewielig motorrijtuig zag staan; dat het op het moment van de aanrijding al vrij donker was;

Verbalisanten:

dat de Zeisterweg in de gemeente Woudenberg voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaat en een voorrangsweg is; dat aan de Zuidelijke zijde van deze weg zich een rijwielpad bevindt ter breedte van drie meter; dat blijkens het Algemeen Politieblad van 15 april 1961 de zon op 21 april 1961 te 19.47 uur onderging;

Overwegende, dat een geneeskundige verklaring dd. 27 april 1961 opgemaakt door A. Jansen, arts te Utrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van genoemde arts:

dat hij op 21 april 1961 te ± 21.00 uur te Utrecht geneeskundige hulp heeft verleend aan soldaat N. J. Juinen; dat hij als letsel heeft

waargenomen onder meer een onderbeenbreuk links; dat de tijd van de tijdelijke ziekte of van de verhindering van de uitoefening van de ambts- of beroepsbezigheden onbepaald is;

Overwegende, dat een geneeskundige verklaring dd. 27 april 1961 opgemaakt door A. Jansen, arts te Utrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van genoemde arts:

dat hij op 21 april 1961 te \pm 21.00 uur te Utrecht geneeskundige hulp heeft verleend aan de soldaat J. H. C. M. Smaling; dat hij als letsel onder meer heeft waargenomen een onderbeenbreuk links; dat de tijd van de tijdelijke ziekte of van de verhindering van de uitoefening van de ambts- of beroepsbezigheden onbepaald is;

Overwegende, dat een geneeskundige verklaring dd. 27 april 1961 opgemaakt door A. Jansen, arts te Utrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van genoemde arts:

dat hij op 21 april 1961 te \pm 21.00 uur te Utrecht geneeskundige hulp heeft verleend aan de soldaat W. Louw; dat hij als letsel onder meer heeft waargenomen een onderbeenbreuk links; dat de tijd van de tijdelijke ziekte of van de verhindering van de uitoefening van de ambts- of beroepsbezigheden onbepaald is;

Overwegende, dat een geneeskundige verklaring dd. 26 april 1961 opgemaakt door J. A. Hoekstra, arts te Amersfoort, zakelijk inhoudt als verklaring van genoemde arts:

dat hij op 21 april 1961 te Amersfoort geneeskundige hulp heeft verleend aan J. G. A. J. van den Broek, dienstplichtig soldaat; dat hij bij deze als letsel heeft waargenomen een fractuur malluolus medialis rechervoet; dat hij de tijd van de tijdelijke ziekte of verhindering van de uitoefening van de ambts- of beroepsbezigheden schat op 6 weken;

Overwegende, dat, nu de colonne in de dagvaarding bedoeld, niet voorzien was van de voorgeschreven herkenningstekens van een militaire colonne te voet, deze colonne niet kan vallen onder de uitzonderingsbepaling van artikel 42 van het Wegenverkeersreglement, zodat onder meer de bepalingen van artikel 41 van het Wegenverkeersreglement in casu toepasselijk zijn;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemde geneeskundige verklaringen slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen, ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„aan zijn schuld te wijten zijn dat een ander zodanig lichamelijke letsel bekommt, waaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening zijner ambts- of beroepsbezigheden ontstaat, meermalen gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 308 juncto artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 50, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 10 dagen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 23 mei 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Luitenant-Kolonel J. C. C. Crena Uiterwijk en Kapitein Mr. J. H. van Overbeek.

Raadsvrouwe: Mevr. Mr. R. E. Andringa.

Fetelijke insubordinatie, gepleegd door een (beroeps-)sergeant-majoor, in burger gekleed, tegen een schildwacht die hem verzocht door te lopen en niet de ingang van de kazerne te versperren, waarna beklaagde de schildwacht enige slagen tegen de borst toediende.

Militaire detentie en voorwaardelijk ontslag uit de militaire dienst met een proeftijd van drie jaren.

(W.M.Sr. art. 11, 13-15, 23, 117-120, 128).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen W. L., geboren 23 juli 1923, beroeps sergeant-majoor-administrateur, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als beroeps-sergeant-majoor-administrateur van de Koninklijke Landmacht op of omstreeks 8 maart 1962 in tijd van oorlog te „'s-Gravenhage,

„I. opzettelijk zijn meerdere, de dienstplichtig soldaat P. Hartog, „die alstoen als schildwacht, gewapend met een pistool-mitrailleuse, op „post stond bij de hoofdingang van de Frederikkazerne aldaar en die „alstoen aldaar in zijn kwaliteit van schildwacht, derhalve als zijn, „beklaagdes, meerdere in de zin van artikel 128 van het Wetboek van „Militair Strafrecht, tot hem, beklaagde, het verzoek had gedaan om „door te lopen, althans van de hoofdingang weg te gaan, daar hij, be- „klaagde, naar de mening van genoemde schildwacht de toegang tot „de kazerne deels versperde en de controle op de in- en uitgaande „personen belemmerde, met kracht een of meer stompen of slagen „tegen de borst heeft toegediend;

„II. opzettelijk gewelddadig W. Kuiper met een van zijn geschoeide „voeten een schop tegen diens linkerbeen heeft gegeven, waardoor ge- „noemde Kuiper pijn ondervond”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als beroeps-sergeant-majoor-administrateur van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst was, zich op 8 maart 1962 omstreeks 19.30 uur bevond te 's-Gravenhage in de Frederikkazerne in de nabijheid van het toegangshek aan de van Alkemadaan; dat het mogelijk is dat hij de daar op post staande schildwacht,

de soldaat P. Hartog met kracht enige stompen of slagen tegen de borst heeft gegeven; dat het eveneens mogelijk is dat hij de portier-terreinbewaker W. Kuiper toen aldaar met een van zijn geschoeide voeten een schop tegen het linkerbeen heeft gegeven; dat hij weet dat een schildwacht als zodanig meerdere is van iedere militair en dat hij de aanwijzingen van een schildwacht moet opvolgen; dat hij eveneens weet dat bij de hoofdingang van de Frederikkazerne te 's-Gravenhage altijd een schildwacht staat, die gewapend is met een pistool-mitrailleur;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:

1. Pieter Hartog:

dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 8 maart 1962 van 19.00 uur tot 21.00 uur als schildwacht, gewapend met een pistool-mitrailleur en met de helm op het hoofd, op post stond bij de hoofdingang van de Frederikkazerne te 's-Gravenhage; dat omstreeks 19.40 uur die dag hij aldaar in genoemde kwaliteit aan beklaagde, die in burger was gekleed, het verzoek heeft gedaan van de hoofdingang van die kazerne weg te gaan, daar beklaagde naar zijn mening de toegang tot genoemde kazerne deels versperde en de controle op in- en uitgaande personen belemmerde; dat direct daarop beklaagde hem met zijn rechter onderarm twee of drie slagen tegen de linkerzijde van zijn borst heeft gegeven en wel met zoveel kracht dat hij ongeveer een halve meter achteruit gedrukt werd; dat deze slagen hem pijn deden; dat even daarna de portier-terreinwachter W. Kuiper in hun richting kwam en tegen de beklaagde riep: „Dat is de schildwacht”; dat beklaagde toen genoemde Kuiper bij de revers greep en er een gevecht is ontstaan tussen hen; dat hij gezien heeft dat beklaagde verschillende pogingen heeft gedaan om de portier Kuiper een schop te geven;

Willem Kuiper:

dat hij zich op 8 maart 1962 in de hoedanigheid van terreinwachter van het Ministerie van Defensie en gekleed in het bij die functie behorende uniform, omstreeks 19.30 uur bevond in de nabijheid van de hoofdingang van de Frederikkazerne te 's-Gravenhage; dat hij toen aldaar zag dat beklaagde met kracht de schildwacht, de dienstplichtig soldaat Hartog, enige slagen tegen diens borst heeft gegeven, tengevolge waarvan deze tegen de muur van de poort werd geworpen; dat in een gevecht dat daarna tussen hem en beklaagde is ontstaan bij die hoofdingang, beklaagde hem met een van zijn geschoeide voeten verschillende schoppen heeft gegeven onder meer tegen zijn linkerbeen, welke schoppen hem ernstig pijn deden; dat beklaagde hem ook met de hand heeft geslagen en gekrabd; dat het tijdens het gebeurde zeer druk was bij genoemde hoofdingang;

Post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde onder I en II is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- I. „Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog”;
- II. „Mishandeling”;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van zes weken, onvoorwaardelijk, en ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, voorwaardelijk, met een proeftijd van drie jaren — *Red.*].

NASCHRIFT

Het ontslag uit de militaire dienst kan door de rechter worden uitgesproken bij elke veroordeling, hetzij tot de doodstraf, hetzij tot gevangenisstraf. Aldus (verkort) de aanhef van artikel 23 W.M.Sr. Het ontslag kan (d.w.z. mag) mitsdien niet worden uitgesproken bij veroordeling tot geldboete (Krijgsraad te Velde Kon. Luchtmacht, vonnis van 11 maart 1959 en H.M.G., sententie van 20 januari 1960, M.R.T. LIII (1960) blz. 71 e.v.) en evenmin bij veroordeling tot militaire detentie. In dit verband mag gewezen worden op de tekst van artikel 11 W.M.Sr.: „... is de rechter bevoegd ... tot militaire detentie ... ,te veroordelen”. Het is dus een veroordeling tot militaire detentie en niet een tenuitvoerlegging in de vorm van militaire detentie.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 19 oktober 1961

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel K. Timmerman en Majoor C. L. W. M. Baron van Voorst tot Voorst.
Raadsman: Kapitein R. F. Reuzekas.

Als militair opzettelijk een mindere uitschelden (toevoegen van de woorden „vuile schoft” door een dpl. sergeant aan een marechaussee 1e klasse) en bedreiging van die mindere met zware mishandeling (toevoegen van de woorden „... dan zal ik je aan het mes rijden” en „... dan zal ik je in elkaar stampen”).

(W.M.Sr. art. 141; W.Sr. art. 285).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. K. V. D. W., geboren 4 augustus 1940, dpl. sergeant, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 30 juni „1961 te Assen, althans in Nederland, opzettelijk zijn mindere de „marechaussee der 1e klasse Halbe Bouter heeft uitgescholden, uitgevloekt, of beschimpt door die Bouter opzettelijk een of meerdere „malen onder meer toe te voegen: „Wat wil je vuile schoft” en ver-

„volgens onder het uitspreken van de volgende woorden: „Kom maar eens mee naar buiten, dan zal ik jou in elkaar stampen” en „dan zal ik jou aan het mes rijgen”, althans onder het uiten van dergelijke bedreigingen heeft getracht die marechaussee aan te vallen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard:

In de nacht van 29 op 30 juni 1961, toen ik als dienstplichtig sergeant in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, heb ik een ontmoeting gehad met de marechaussee der 1e klasse Buiten in café De Witterbrug te Assen, alwaar toen ook de sergeanten Orbon en de Vries waren. Bij genoemde ontmoeting vroeg Buiten mij naar een bepaalde soldaat en toen werd ik plotseling zonder enige aanleiding vreselijk kwaad. Ik weet dat ik toen van alles tegen die marechaussee heb gezegd, maar wat ik precies gezegd heb kan ik mij niet herinneren. Ik herinner mij ook niet dat ik geprobeerd heb die marechaussee aan te vallen;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:

Halbe Buiten, marechaussee 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, Brigade Assen, rnr. 39.07.10.020:

Op 29 juni 1961 heb ik, terwijl ik toen als marechaussee der 1e klasse in werkelijke dienst der Koninklijke Landmacht was, ingedeeld bij de Brigade Assen, in opdracht van mijn brigadecommandant een onderzoek ingesteld naar de verblijfplaats van een soldaat, waarvan mededeling was gekomen, dat deze soldaat niet naar zijn onderdeel zou terugkeren. Ik was gekleed in het uniform der Koninklijke Landmacht, voorzien van de onderscheidingstekenen van mijn rang, met witte helm en witte uitmonstering. Ik heb mij op 29 juni 1961 te omstreeks 24.00 uur begeven naar café de Witterbrug te Assen om te onderzoeken of deze soldaat soms daar aanwezig was. In het café heb ik mij vervoegd bij een mij onbekende sergeant der Koninklijke Landmacht, die later W. bleek te heten. Ik heb aan deze sergeant gevraagd of hij soms wist of die soldaat in dat café aanwezig was. De sergeant reageerde hierop door o.a. te antwoorden: „Wat wil jij, vuile schoft”. Ik voelde mij hierdoor beledigd. Voorts zei hij: „Kom maar eens mee naar buiten dan zal ik jou in elkaar stampen” en „Kom maar eens mee, dan zal ik je aan het mes rijgen”. De sergeant deed pogingen om mij aan te vallen, maar dit werd door andere militairen verhinderd. In de toestand, waarin die sergeant verkeerde voelde ik mij werkelijk op dat moment door hem bedreigd;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 17 juli 1961, opgemaakt en gesloten door Halbe Buiten, marechaussee 1e klasse tevens algemeen opsporingsambtenaar, behorende tot de Brigade Assen, zakelijk inhoudt:

als verklaring van Cornelis Antonius Orbon, dienstplichtig sergeant Staf-Verzorgingscompagnie 43e Bataljon Infanterie, rnr. 40.11.04.280:

Op 29 juni 1961 zijn de Vries, de sergeant W. en ik naar café Witterbrug te Assen gegaan. Op een gegeven moment kwam er een marechaussee der eerste klasse, genaamd Buiten, binnen. Hij vroeg

aan de sergeant W. of de soldaat Alleblas in het café aanwezig was. Sergeant W. werd kwaad en ik hoorde hem woorden tegen de marechaussee Buiten bezigen: „Wat wil jij vuile schoft; kom maar mee naar „buiten, dan zal ik jou in elkaar stampen”. Sergeant W. heeft de marechaussee met bedreigingen te woord gestaan. Sergeant W. stelde enige malen pogingen in het werk om de marechaussee Buiten aan te vallen. Dit is echter niet gebeurd, omdat de Vries en ik hem hiervan hebben teruggehouden;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan t.w. dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht op of omstreeks 30 juni 1961 te Assen opzettelijk zijn mindere de marechaussee der 1e klasse Halbe Buiten heeft uitgescholden door die militair opzettelijk eenmaal toe te voegen: „Wat wil je vuile schoft” en vervolgens onder het uitspreken van de volgende woorden: „Kom maar eens mee naar „buiten dan zal ik jou in elkaar stampen” en „dan zal ik jou aan het „mes rijgen” heeft getracht die marechaussee aan te vallen;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „als militair opzettelijk een mindere uitschelden”;
 2. „bedreiging met zware mishandeling”;
- voorzien en strafbaar gesteld bij
1. art. 141 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
 2. art. 285 van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van een maand — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 25 januari 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Majoors G. A. van den Bergh en P. Ridder.

Raadsman: Kapitein W. G. Tibben.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog, terwijl de schuldige is dienstdoende (kamerwacht). Opzettelijke ongehoorzaamheid (na terugkeer van ongeoorloofde afwezigheid niet onverwijld voldaan aan het bevel van zijn meerdere, zich in kazernetenue te kleeden en zijn taak als kamerwacht te vervullen).

(W.M.Sr. art. 97, 99, 4°, 114).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen T. R., geboren 12 mei 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet,

„1e. op of omstreeks 8 oktober 1961, derhalve in tijd van oorlog, te ca. 12.20 uur, terwijl hij was aangewezen als kamerwacht en als zodanig dienst behoorde te verrichten, zijn te Appingedam, althans in Nederland, gelegen onderdeel heeft verlaten en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, totdat hij op of omstreeks 8 oktober 1961 te ca. 18.00 uur bij zijn onderdeel is teruggekeerd;

„2e. op of omstreeks 8 oktober 1961, derhalve in tijd van oorlog, te Appingedam, in ieder geval in Nederland, toen zijn meerdere, de als wachtmeester van de week dienstdoende wachtmeester U. M. Mesker, hem, beklaagde, te ca. 18.00 uur het bevel gaf, zich onmiddellijk te verkleden in kazertenuue en op de kamer zijn taak als kamerwacht te vervullen, opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld dienstbevel te gehoorzamen, hebbende beklaagde zich willens en wets, ondanks voormeld hem door die meerdere gegeven bevel, opnieuw van zijn onderdeel verwijderd en zich naar Groningen begeven”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige Justitiële Verklaring op 18 oktober 1961 opgemaakt en getekend door de commandant van de B-Vuurmondbatterij 928e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, onder meer blijkt, dat Teun R., rnr. . . . , op genoemde datum sedert 8 februari 1961 in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtige;

Overwegende, met betrekking tot het aan beklaagde onder 2e. te lastegelegde, dat daarin kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld: „Kazertenuue”, welke fout de Krijgsraad ambtshalve verbeterd in dier voege, dat daarvoor worde gelezen: „kazernetenuue”, door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 8 oktober 1961, ik was toen als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de B-batterij van de 928e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, gelegerd in Kamp Fivelingo te Appingedam, was ik voor die dag aangewezen als kamerwacht. Om 12.20 uur die dag heb ik, zonder mijn kamerwacht overgegeven te hebben aan een ander, mijn onderdeel verlaten. Ik ben zonder iemands toestemming sindsdien daarvan afwezig geweest en gebleven, totdat ik diezelfde dag omstreeks 17.45 uur in het kamp ben teruggekeerd. Op 8 oktober 1961 omstreeks 18.00 uur gaf de wachtmeester Mesker mij in het Fivelingokamp te Appingedam het bevel mij onmiddellijk in kazernetenuue te verkleden en mijn taak als kamerwacht op mijn kamer weer te gaan vervullen. Ik heb toen aan de wachtmeester gevraagd of ik de bromfiets, welke van mijn broer was, mocht wegbrengen, daarbij niet vertellend dat ik van plan was deze naar Groningen te brengen. Ik begreep heel goed dat, indien ik dat erbij gezegd had, ik daarvoor geen toestemming zou hebben gekregen. Ik kreeg daarvoor toestemming, waarop ik naar mijn huisadres te Groningen ben gereden;

Overwegende, dat Ulrich Maximiliaan Mesker, oud 28 jaar, bij zijn

verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Ik ben wachtmeester bij de Vuurmondbatterij van de 928e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie gelegerd in Kamp Fivelingo Appingedam. Op 8 oktober 1961 deed ik bij genoemd onderdeel, waarbij ook de soldaat T. R. is ingedeeld, dienst als wachtmeester van de week. R., die die dag kamerwacht was, heeft toen het kamp zonder toestemming verlaten. Na zijn terugkeer omstreeks 17.55 uur heb ik R. het bevel gegeven zich onmiddellijk in kazernetenu te verkleden en zijn dienst als kamerwacht weer te gaan vervullen. Daarop heeft R. mij gevraagd of hij eerst zijn bromfiets, die nog aan de kazernepoort stond, even mocht wegbrengen. In de mening dat hij die bromfiets naar een van de stallingen binnen het kamp zou wegbrengen, heb ik hem daartoe toestemming gegeven. Bij het houden van het avondappèl bleek R. te mankeren; tevens bleek mij toen dat hij na 18.00 uur geen dienst als kamerwacht had vervuld;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal van huishoudelijk onderzoek, opgemaakt en gesloten op 16 oktober 1961 door Hendrik Boerema, kornet, en Hendrikus Johannes van Vilsteren, kornet, beiden ingedeeld bij de 928e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie te Appingedam, zakelijk onder meer inhoudt:

als verklaring van Gerrit Johan F. Stoffer, rnr. 41.12.08.355:

Ik sprak met R. af dat ik zijn kamerwacht op 8 oktober zou overnemen tot 12.00 uur. Na het appèl van 12.10 uur maakte R. weer aanstalten om weg te gaan; ik riep hem achterna, dat ik nu geen kamerwacht meer was. R. riep toen: „Dat zit wel goed” en ging de poort uit. Ongeveer 10 minuten na het tweede middagappèl, toen wij weer naar de eetzaal marcheerden, heb ik hem pas weer gezien; hij kwam toen net de poort binnen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen, ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft en genoemd Proces-Verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen, wettig en overtuigd bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- 1e. *„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog, niet langer dan vier dagen durende, terwijl de schuldige is dienstdoende”,*
- 2e. *„opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog”,*
voorzien en strafbaar gesteld bij
 - 1e. artikel 99 juncto 97 Wetboek van Militair Strafrecht,
 - 2e. artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 14 dagen — Red.].

NASCHRIFT

(1) *Het voorliggende geval is een academisch-zuiver voorbeeld van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid „terwijl de schuldige was dienst-„doende“.*

(2) *Het valt op dat de tweede opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, aangevangen te plm. 18.00 uur op 8 oktober 1961, niet is ten laste gelegd, doch slechts is aangestipt als de omstandigheid, waaruit de gepleegde ongehoorzaamheid zou moeten blijken. Als zodanig schijnt het te moeten dienen om aan te tonen dat beklaagde niet heeft voldaan aan het bevel om zich o n m i d d e l l i j k in kazernetenu te kleden, terwijl hij toch uitdrukkelijk toestemming had, „eerst even“ zijn bromfiets weg te brengen.* W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 19 februari 1962

President: Luitenant-Kolonel Mr. H. J. F. Bijvoet (plv.); *Leden:* Luitenant-Kolonel J. H. Gimbel en Majoor G. A. van den Bergh.
Raadsman: Kapitein J. L. de Jong.

Mondelinge bedreiging van een meerdere (toevoegen van de woorden: „Als je dat doet haal je Nieuwjaar niet meer“), bedreiging met enig kwaad door een daad en, in ééndaadse samenloop, feitelijke bedreiging met geweld (een dreigende houding aangenomen met het geweer van de grond geheven en de kolf daarvan naar voren gericht).

(W.M.Sr. art. 108, 116; W.Sr. art. 55).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen S. H. D., geboren 4 mei 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 19 december 1961, derhalve in tijd van oorlog, te Deventer, althans in Nederland, opzettelijk zijn meerdere, de korporaal Chr. „Reinink, in diens tegenwoordigheid mondeling en/of door een gebaar „of daad met enig kwaad heeft bedreigd, hebbende beklaagde alstoen al„daar willens en wetens voormelde korporaal, nadat deze beklaagde had „laten weten, dat hij met hem, beklaagde, naar de Luitenant Kool zou „gaan, de volgende of nagenoeg de volgende, een bedreiging inhoudende woorden toegevoegd: „Als je dat doet, haal je het nieuwe jaar „„niet meer“, waarbij tevens een dreigende houding aannemende met „het geweer van de grond geheven en de kolf daarvan naar voren gericht“;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 19 december 1961, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, marcheerde de korporaal Reining, een militaire meerdere van mij, het 2e peloton van de 428e compagnie van Heutz Mobiel, gelegerd te Deventer, af naar het gebouw waar wij gelegerd waren. Op een gegeven moment merkte de korporaal Reinink op dat als ik mijn mond niet hield, hij dan naar de Luitenant Kool zou gaan. Ik heb toen tegen Reinink gezegd, zo iets als: „Als je dat doet, dan zul je Nieuwjaar niet meer halen”. Ik was kwaad geworden. Ik had de bedoeling op dat moment om Reining te bedreigen;

Overwegende, dat Christiaan Reining, rnr. 41.07.16.314, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 19 december 1961, toen ik als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de 428e Compagnie van Heutz Mobiel gelegerd in de Boreelkazerne te Deventer, bij het 2e peloton, marcheerde ik het 2e peloton, waartoe ook de soldaat D. behoorde, terug naar het gebouw waar zij gelegerd waren. Op een gegeven moment heb ik tegen D. gezegd dat hij zijn mond moest houden, want anders zou ik wel met hem naar de Luitenant Kool gaan. Hierop reageerde D. met te zeggen: „Als je dat doet, dan „zul je Nieuwjaar niet meer halen”. Tegelijk nam hij zijn geweer van de grond en nam een dreigende houding aan, terwijl hij de kolf van het geweer op heuphoogte naar voren hield. Ik voelde mij door dit alles zeer zeker bedreigd;

Overwegende, dat Johannes Bernardus Henricus Christiaan Wegdam, rnr. 41.12.26.426, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

„Ik hoorde op 19 december 1961 in de Boreelkazerne te Deventer D. duidelijk tegen Reinink de opmerking maken: „Als je dat doet, „dan zul je Nieuwjaar niet halen”. Tegelijk, en ik weet dit heel zeker, greep D. zijn geweer met de kolf naar voren vast alsof hij van plan was op Reinink af te gaan en hem met het geweer te raken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 19 december 1961, derhalve in tijd van oorlog, „te Deventer, opzettelijk zijn meerdere, de korporaal Chr. Reinink, in „diens tegenwoordigheid mondeling en door een gebaar of daad met „enig kwaad heeft bedreigd, hebbende beklagde alstoen aldaar wil- „lens en wetens voormelde korporaal, nadat deze beklagde had laten „weten, dat hij met hem, beklagde, naar de Luitenant Kool zou gaan, „de volgende of nagenoeg de volgende, een bedreiging inhoudende „woorden toegevoegd: „Als je dat doet, haal je het nieuwe jaar niet „„meer”, daarbij tevens een dreigende houding aannemende met het „geweer van de grond geheven en de kolf daarvan naar voren gericht”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- 1e. „Opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling „met enig kwaad bedreigen”,
- 2e. „Opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid door een „daad met enig kwaad bedreigen”,
- 3e. „Als militair opzettelijk een meerdere feitelijk bedreigen met „geweld”,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1e en 2e. artikel 108 Wetboek van Militair Strafrecht;

3e. artikel 116 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat de qualificaties 2e en 3e slechts één feit betreffen hetwelk in meer dan een strafbepaling valt en ingevolge artikel 55, lid 1 Wetboek van Strafrecht ten deze slechts artikel 116 Wetboek van Militair Strafrecht behoort te worden toegepast;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 5 weken, voorwaardelijk — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 22 maart 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel W. Soesten en Majoor J. W. A. Notten.

Raadsman: Mr. H. Kuyper.

Opzettelijk een militair op diens verzoek voor de vervulling van een bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken: een andere militair op diens verzoek met een plastic-hamer op diens hand slaan, waardoor deze werd vrijgesteld van brandpiket en wachtdienst.

(W.M.Sr. art. 131).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. K., geboren 10 juni 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 3 januari 1962 te Ede, althans in Nederland, opzettelijk op verzoek van de soldaat Petrus Theodorus Maria Z., deze ongeschikt heeft gemaakt enige dagen bepaalde soorten van dienst te verrichten door alstoen aldaar die Z. op diens verzoek opzettelijk enige tikken met een hamer op diens rechterhand te geven, waardoor die hand zodanig gekwetst werd dat die Z. een of meerdere dagen bepaalde diensten niet heeft verricht, te weten de dienst van brandpiket op 6 januari en de wacht-dienst op 7 januari 1962”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 3 januari 1962 heb ik, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de Verzorgingsbatterij van de Lucht doelartillerie school te Ede, willens en wetens te Ede op het uitdrukkelijk verzoek van de soldaat Petrus Z. deze enige tikken met een plastic hamer op diens rechterhand gegeven, waardoor die hand begon op te zwellen en waardoor die hand zodanig gekwetst werd, dat die Z. zijn diensten als brandpiket en wachtdienst, die hij op 6 en 7 januari 1962 moest verrichten, niet heeft kunnen verrichten. Z. heeft van de onderdeelarts de mutatie gekregen: „5 dagen vrij gebruik rechterhand”. Ik wist, dat Z. gecommandeerd was op 6 januari 1962 voor de dienst van brandpiket en op 7 januari 1962 voor wachtdienst. Wij wilden dit voorkomen. Wij hebben dit ook voorkomen, want soldaat van de Bent heeft tenslotte deze diensten moeten verrichten;

Overwegende, dat Petrus Theodorus Maria Z., rnr. . . . , bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, ingedeeld bij de Verzorgingsbatterij van de Lucht doelartillerie school, gelegerd in de Johan Willem Frisokazerne te Ede, heb ik op 3 januari 1962 te Ede willens en wetens mij op mijn verzoek door de soldaat Paul K. met een plastic hamer een aantal slagen op mijn rechterhand laten geven. Ik had in de batterijnota gezien dat ik op 6 januari 1962 gecommandeerd was voor de dienst van brandpiket en op 7 januari 1962 voor wachtdienst. Ik wilde echter graag thuis zijn. Ik kon op vrije dagen bij mijn firma f 30,— verdienen en ik had op 4 januari 1962 tot 8 januari 1962 met periodiek verlof kunnen gaan. Toen heb ik het plan opgevat mij voor die diensten ongeschikt te laten maken. Nadat K. mij op de hand had geslagen, begon deze onmiddellijk op te zwellen. Ik heb mij onder geneeskundige behandeling gesteld van de dokter, die ook in de Johan Willem Frisokazerne was ondergebracht. Deze heeft mij in het Garnizoensziekenverblijf opgenomen en mij de volgende dag naar het C.M.H. te Arnhem gestuurd voor een Röntgenfoto. Na terugkeer bij eerstgenoemde arts

heeft hij mij de mutatie gegeven: „vijf dagen vrij van gebruik rechter-„hand”. Door dit alles kon ik op 5 januari 1962 gewoon met verlof gaan. De soldaat van de Bent heeft het brandpiket en de wachtdienst van mij over moeten nemen;

Post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„opzettelijk een militair op diens verzoek voor de vervulling van eene „bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken, gepleegd „in tijd van oorlog”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 131 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 1 week — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 22 maart 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel W. Soesten en Majoor J. W. A. Notten.

Raadsman: Mr. H. Kuijper, advocaat te Arnhem.

Als militair zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaald soort van dienstverrichtingen ongeschikt laten maken, door zich op zijn verzoek met een hamer op de rechterhand te laten slaan, waardoor hij van brandpiket en wachtdienst werd vrijgesteld.

(W.M.Sr. art. 131).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. Th. M. Z., geboren 26 augustus 1941, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Land-„macht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 3 januari „1962 te Ede, althans in Nederland, opzettelijk zich tijdelijk ongeschikt „heeft laten maken voor de vervulling van bepaalde soorten van dienst-„verplichtingen, immers alstoen aldaar aan de soldaat P. K. heeft ge-„vraagd om met een hamer op zijn rechterhand te slaan, waarop die

„K. met een hamer op de hand van hem, beklaagde, heeft geslagen, „waardoor deze zodanig gekwetst werd, dat hij gedurende ongeveer 5 „dagen vrij van gebruik van zijn rechterhand heeft gekregen en een of „meerdere dagen bepaalde soorten van dienstverplichtingen niet heeft „verricht te weten de dienst van brandpiket op 6 januari 1962 en de „wachtdienst op 7 januari 1962”;

Post alia [zie het vonnis van gelijke datum, hiervóór — *Red.*];

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„als militair zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaalde „soort van dienstverplichtingen ongeschikt laten maken, gepleegd in „tijd van oorlog”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 131 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2 weken — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 28 februari 1963

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel F. G. van Ditzhuijzen en Lt.-Kolonel W. Soeten.

Raadsman: Kapitein C. P. Meijaard.

Als meerdere (dpl. sergeant), passagier van een militaire jeep waarmede de chauffeur (dpl. korporaal) een ongeval had gemaakt waarbij o.a. de voorruit gebroken was, toegelaten dat die mindere het ongeval niet aan de transportofficier rapporteerde doch een ruit met omlijsting en opstand van een andere jeep op zijn jeep plaatste.

Aangezien de tenlastelegging niet vermeldt dat die mindere opzettelijk dan wel aan diens schuld te wijten, de bewuste rapportering achterwege liet, is niet ten laste gelegd dat beklaagde heeft toegelaten dat een mindere een misdrijf pleegde. Vrijspraak.

Niettemin zijn de gedragingen van beklaagde, die aan het ten laste gelegde ten grondslag liggen, in strijd met de militaire tucht en orde. Verwijzing van de zaak naar de tot straffen bevoegde commanderende officier.

(W.M.Sr. art. 132, 133, 143; W.K. art. 2, 1°, 58).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. C. Y., geboren 8 juli 1938, dpl. sergeant, beklaagde;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 15 november 1962 dan wel 16 november 1962 te Barneveld dan wel te Garderen, althans in Nederland,

„*Primair:*

„door misbruik van zijn invloed als meerdere — immers sergeant — „zijn mindere, de korporaal F. heeft overgehaald het ongeval dat hem „— F. — als bestuurder van een militaire jeep op of omstreeks 15 „november 1962 in de gemeente Barneveld, althans in Nederland, was „overkomen, waarbij de door F. bestuurde jeep was omgeslagen en „beschadigd, niet aan diens transportofficier, althans aan de bevoegde „overheid mede te delen, doch in stede daarvan „die schade te ver„sieren”, hiermede bedoelende dat genoemde F. deze schade — o.m. „een gebroken voorruit — moest trachten onzichtbaar te maken, heb„bende F. daartoe o.a. een voorruit met omlijsting en opstand, toebe„horende aan de Staat der Nederlanden, van een jeep in gebruik bij „een ander dan die F., weggenomen en op zijn, F.'s, jeep bevestigd,

„althans indien terzake van het primair ten laste gelegde geen ver„oordeling kan of mocht volgen,

„*Subsidiar:*

„opzettelijk heeft toegelaten dat zijn mindere, de korporaal F., na „dat deze met zijn jeep was omgeslagen waardoor schade was veroor„zaakt, dit voorval niet mededeelde aan zijn transportofficier, althans „aan de bevoegde overheid en eveneens opzettelijk heeft toegelaten „dat die mindere, de korporaal F., tezamen en in vereniging met A., „althans alleen, een voorruit met omlijsting en opstand, toebehorende „aan de Staat der Nederlanden en in gebruik bij Bol, met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening wegnam, van welke misdrijven de „verzwijging het belang van de dienst van de Staat kon schaden, dan „wel getuige zijnde van voormelde door die mindere gepleegde mis„drijven opzettelijk heeft nagelaten tegen de dader de door het belang „der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te „wenden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklaagde primair is ten laste gelegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat kennelijk tengevolge van een schrijffout in het subsidiair telastegelegde in de zinsnede „van welke misdrijven de ver„zwijging het belang van de dienst van de Staat” het woord „of” is uitgevallen, welke schrijffout de Krijgsraad verbetert door daarvoor te lezen „van welke misdrijven de verzwijging het belang van de dienst of

„van de Staat”, door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 15 november 1962 — ik was sedert eind september 1962 als dienstplichtig sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, sedert eind oktober 1962 ingedeeld bij Stafdetachment van 101 Technische Dienst Bataljon, gelegerd in de Legerplaats „de Wittenberg” te Garderen — heb ik tezamen met de sergeant X. en mijn militaire mindere, de korporaal F., een dienstreis naar Amersfoort gemaakt in een jeep, die bestuurd werd door de korporaal F. Op de terugweg van Amersfoort naar de Legerplaats „de Wittenberg” heeft de korporaal F. met zijn jeep een ongeluk gehad, waarbij de jeep was geslipt en omgeslagen. Hierdoor was schade aan de jeep ontstaan. Ter plaatse hebben wij erover gesproken hoe wij met dit geval aan moesten. Ik begreep heel goed, dat wij van dit alles melding moesten maken bij de bevoegde overheid. De sergeant X. en de korporaal F. vertelden mij, dat, wanneer er melding gemaakt zou worden van dit ongeval, dit vele nare gevolgen zou hebben en dat dit hun afzwaaien wel eens zou kunnen bemoeilijken. Omdat ik niet goed op de hoogte was hoe alles toeging bij de parate troep en omdat X. en F. zeiden, dat de schade wel onderling „gematst” kon worden, heb ik mij bij hun beslissing neergelegd. Wij hebben de afspraak gemaakt niets te melden van wat betrekking had op of het gevolg was van het ongeval. Ingevolge deze afspraak heb ik dan ook niets gemeld;

Overwegende, dat Pieter Johannes Thomas F., geboren 26 december 1941, dienstplichtig korporaal, rnr., als getuige bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 15 november 1962 — ik was toen als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij het Stafdetachment 101 Technische Dienst Bataljon, gelegerd in de Legerplaats „de Wittenberg” te Garderen — heb ik, nadat ik met een door mij bestuurde jeep aan het slippen was geraakt op Rijksweg 29 binnen de gemeente Barneveld en welke jeep daarna was omgeslagen, tengevolge waarvan de voorruit van die jeep was gebroken, de opstand met omlijsting was ontzet en het rechterspatbord was ingedeukt, willens en wetens nagelaten dit aan mijn motortransportonderofficier, mijn compagniescommandant of een andere militaire meerdere te melden. Op die 15e november was ik naar Amersfoort geweest om geneesmiddelen op te halen; de sergeanten X. en Y. reden als passagier mee. Op de terugweg bezochten wij een café. Kort nadat wij weer op weg gegaan waren naar de Legerplaats „de Wittenberg” is voornoemd ongeval gebeurd. Daarna hebben wij ter plaatse overlegd wat wij zouden doen en wij hebben onderling besloten dat geen van ons, noch de sergeant X. noch de sergeant Y. noch ik van dit alles melding zouden maken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van boven-

staande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde subsidiair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Land-„macht op 15 november 1962 in Nederland opzettelijk heeft toege-„laten dat zijn mindere, de korporaal F., nadat deze met zijn jeep was „omgeslagen, waardoor schade was veroorzaakt, dit voorval niet mede-„deelde aan zijn transportofficier, althans aan de bevoegde overheid, „waarvan de verzwijging het belang van de dienst kon schaden”;

Overwegende, dat de enige strafbepaling, welke met betrekking tot het aldus bewezene voor toepassing in aanmerking zou kunnen worden gebracht, artikel 143 van het Wetboek van Militair Strafrecht is, en wel het eerste gedeelte daarvan, zulks in verbinding met hetzij artikel 132, hetzij artikel 133 van dat Wetboek;

dat echter niet ten laste is gelegd en derhalve evenmin bewezen verklaard, dat F. het hierboven aangeduide voorval opzettelijk niet aan de bevoegde overheid mededeelde en evenmin dat dit niet-mededelen aan diens schuld te wijten zou zijn geweest en derhalve het in de bewezenverklaring bedoelde toelaten noch het misdrijf van artikel 132, noch dat van artikel 133 van het Wetboek van Militair Strafrecht betrof, zodat, nu ook enig ander misdrijf hier niet in aanmerking komt, het bewezenverklaarde het feit strafbaar gesteld bij het eerste gedeelte van artikel 143 van het Wetboek van Militair Strafrecht niet oplevert;

dat het bewezenverklaarde, nu dit ook onder geen andere wettelijke strafbepaling valt, niet strafbaar is en beklaagde daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde subsidiair meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat echter de gedragingen van beklaagde, welke aan de telastelegging ten grondslag liggen, strijdig zijn met de militaire tucht en orde en derhalve opleveren een krijgstuchtelijk vergrijp als omschreven in artikel 2 onder 1e van de Wet op de Krijgstucht;

Gezien de artikelen:

60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

58 van de Wet op de Krijgstucht;

76 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart niet bewezen hetgeen beklaagde primair is ten laste gelegd en spreekt hem daarvan vrij;

Verklaart het bewezenverklaarde niet op te leveren enig strafbaar feit en spreekt hem daarvan vrij;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde subsidiair meer of anders is ten laste gelegd dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem daarvan vrij;

Bevindt dat de zaak oplevert een krijgstuchtelijk vergrijp in de zin van artikel 2 onder 1° van de Wet op de Krijgstucht;

Verwijst de zaak onder mededeling van alle stukken naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier van beklaagde ter verdere behandeling.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 18 oktober 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonel R. P. Pieters en Majoor P. Ridder,
Raadsman: Mr. D. Siep, advocaat te Arnhem.

Als militair opzettelijk toegelaten dat een mindere een misdrijf pleegt: als korporaal op diens verzoek een soldaat 1e klasse toestaan, dat deze zijn uniformjas leende om daarmee te gaan passagieren.

Geldboete van f 2,50, subs. 1 dag hechtenis.

(W.M.Sr. art. 143; W.Sr. art. 24, 196)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen G. S., geboren 26 september 1940, dpl. korporaal, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is tenlastegelegd:

„dat hij als korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 27 maart 1962 te Wezep, althans in Nederland, opzettelijk heeft toegelaten dat zijn mindere de soldaat W. opzettelijk de onderscheidingstekenen van korporaal heeft gedragen, immers heeft deze W. alstoen aldaar het jasje van hem, beklaagde, aangetrokken, op welk jasje de korporaal tekenen waren aangebracht en heeft daarmee de kazerne verlaten om in Zwolle te gaan passagieren, dan wel getuige zijnde van voormeld misdrijf opzettelijk heeft nagelaten tegen de dader de door het belang der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige Justitiële Verklaring op 13 juli 1962 opgemaakt en getekend door de Commandant van de 102e Zware Herstellingscompagnie te Wezep onder meer blijkt, dat G. S., rnr. . . . , op genoemde datum van 14 juni 1960 tot 30 maart 1962 in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtige;

Overwegende, met betrekking tot het aan beklaagde ten laste gelegde, dat daarin kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld „korporaal tekenen”, welke fout de Krijgsraad ambtshalve verbeterd in dier voege, dat daarvoor worde gelezen „korporaals-onderscheidings-tekenen”, door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 27 maart 1962 — ik was toen als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld als lasser

bij de 102e Zware Herstellingscompagnie, gelegerd in de Prinses Margrietkazerne te Wezep — ben ik naar mijn bed gegaan op kamer 30 binnen die kazerne. Ik had mijn veldblouse, waarop de onderscheidings-tekenen van korporaal waren aangebracht, aan het voeteneind van mijn bed gehangen. Op de kamer, waar ik gelegerd was, was ook de soldaat 1e klasse H. W. gelegerd. Toen ik een tijdje in mijn bed lag, heb ik op een gegeven moment wel gehoord, dat genoemde W. aan mij vroeg of hij mijn veldblouse veldtenuue die avond mocht gebruiken. Ik weet nog wel, dat ik daarop „ja” heb geantwoord. Ik wist, dat W., die soldaat 1e klasse was, niet gerechtigd was die onderscheidingsteken van korporaal te dragen.

Overwegende, dat H.W., dienstplichtig soldaat 1e klasse, rnr. . . . , als getuige bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 27 maart 1962 — ik was toen als dienstplichtig soldaat der eerste klasse in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en als kok ingedeeld bij de 102e Zware Herstellingscompagnie, gelegerd in de Prinses Margrietkazerne te Wezep — heb ik op kamer 30 van gebouw 9 binnen die kazerne, alwaar ik gelegerd was onder meer met de korporaal G.S., in de avonduren de veldblouse, waarop de onderscheidings-tekenen van korporaal waren aangebracht, van die korporaal geleend. Korporaal S. lag toen te bed en die veldblouse hing aan het voeteneind van zijn bed. Ik heb aan S. gevraagd, of ik die veldblouse mocht lenen en S. heeft daarop „ja” geantwoord. Ik heb toen en daar die veldblouse met de korporaalsstrepen van S. aangetrokken en ik heb even later, terwijl ik die veldblouse aanhad, die kazerne verlaten en ik heb verder zo de avond doorgebracht in Zwolle. Korporaal S., die wist en gezien heeft, dat ik een veldblouse droeg, waar de korporaalsstrepen waren aangebracht, terwijl ikzelf soldaat 1e klasse was, heeft geen enkele maatregel getroffen om dit alles te voorkomen.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij als korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht op 27 maart 1962 te Wezep opzettelijk heeft toegelaten dat zijn „mindere, de soldaat W., opzettelijk de onderscheidingsteken van „korporaal heeft gedragen, immers heeft deze W. alstoen aldaar het „jasje van hem, beklagde, aangetrokken, op welk jasje de korporaals-„onderscheidingsteken waren aangebracht en daarmee de kazerne „verlaten om in Zwolle te gaan passagieren;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„als militair opzettelijk toelaten dat een mindere het misdrijf van „opzettelijk onderscheidingsteken dragen behorende tot een ambt dat „hij niet bekleedt” pleegt;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 143 van het Wetboek van Militair Strafrecht juncto artikel 196 en artikel 49 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat nu het primair ten laste gelegde bewezen is verklaard, het subsidiair ten laste gelegde onderzoek noch beslissing behoeft;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde primair meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete ¹⁾ van f 2.50, subs. hechtenis van 1 dag — *Red.*].

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 23 januari 1963

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonels M. van de Voo en G. J. J. M. Schopmeyer,

Herhaalde opzettelijke ongehoorzaamheid, in Duitsland gepleegd, geweigerd om naar de „site” te gaan teneinde een generator verzendklaar te maken. Terzake reeds met 14 dagen streng arrest gestraft: 1 week gevangenisstraf, voorwaardelijk, en plaatsing in een strafklasse v.d.t.v. 3 maanden.

(W.M.Sr. 26, 114, W.K. art. 57)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
C. V. D., geboren 30 augustus 1941, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 17 juli 1962 respectievelijk te Vörden en te „Osnabrück (Duitsland), althans in Duitsland, terwijl hij als dienst-„plichtig soldaat in werkelijke militaire dienst zich in dienstbetrekking „in Duitsland bevond,

„1. nadat zijn militaire meerdere, de sergeant der 1e klasse B. Fraters, hem had opgedragen des avonds werkzaamheden op de „site” te „verrichten, heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft nagelaten aan dit „dienstbevel te gehoorzamen en die avond niet op de „site” aanwezig „is geweest en aldaar geen werkzaamheden heeft verricht;

„2. nadat dezelfde meerdere, toen hij hem, beklagde, die avond „aantrof op een andere plaats dan de „site”, hem had opgedragen zich „onmiddellijk klaar te maken voor vertrek naar de „site” om aldaar „een generator voor transport gereed te maken, opzettelijk heeft nagelaten aan dit dienstbevel te gehoorzamen doch zich is gaan om-„kleden, teneinde te gaan tennissen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst der Koninklijke Luchtmacht was, ingedeeld bij het A-Squadron van de 1e Groep Geleide Wapens te Osnabrück, kreeg ik op 17 juli 1962 van mijn directe chef, de sergeant der 1e klasse B. Fraters, de opdracht om die avond op de „site” te Vörden werkzaamheden te verrichten. Alhoewel de opdracht inhield, dat ik 's avonds een dieselgenerator schoon en verzendklaar moest maken, wilde ik liever in Osnabrück gaan tennissen, zodat ik om 17.00 uur in plaats van mijn werkzaamheden op de „site” te verrichten, de bus naar Osnabrück heb genomen. Toen ik te ± 18.00 uur in de Scharnhorstkazerne te Osnabrück zat te eten, gaf de sergeant Fraters mij vervolgens de opdracht: „Maak je onmiddellijk klaar voor „vertrek naar de „site” om daar de generator voor verzending klaar te „maken”. Ik heb dit echter eveneens niet gedaan. Ik ben naar mijn legeringskamer gegaan, alwaar ik mijn tennisschoenen heb aangedaan, omdat ik van plan was toch te gaan tennissen.

Overwegende, dat Benedictus Fraters, oud 33 jaar, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Sinds begin februari 1962 ben ik, in werkelijke militaire dienst zijnde bij de Koninklijke Luchtmacht, als sergeant der eerste klasse ingedeeld bij het A-Sqn. van de 1e Groep Geleide Wapens in de functie van Hoofd Gronduitrusting. Als zodanig heb ik reeds geruime tijd o.a. onder mijn bevel staan de dpl. soldaat Koninklijke Luchtmacht D. Op 17 juli 1962 heb ik de soldaat D. opdracht gegeven om die avond op de „site” werkzaamheden te verrichten. Ik heb hem toen ook gezegd, dat hij zijn slaapzak moest meenemen naar de „site”. Dezelfde middag kwam D. op de „site” in Vörden naar mij toe met het verzoek van zijn avonddienst vrijgesteld te worden, daar hij die avond wilde gaan tennissen. Ik heb hem dit verzoek geweigerd en ik heb hem toen uitdrukkelijk de opdracht gegeven: „Jij moet vanavond op de „site” werkzaamheden verrichten n.l. een dieselgenerator schoonmaken en verzendklaar maken”. D. antwoordde hierop: „Dat is goed, sergeant”. Ik heb hem toen gezegd dat er een maaltijd voor hem zou worden opgevoerd en dat hij op de „site” diende te overnachten. Te ± 18.00 uur kwam ik die avond in de eetzaal van de Scharnhorstkazerne te Osnabrück. De sergeant-hofmeester zei mij toen dat de soldaat D. in de manschappen-eetzaal zat te eten. Ik liet D. toen bij mij komen. Ik heb toen D. de volgende opdracht gegeven: „D., jij maakt je onmiddellijk klaar voor vertrek naar „de „site” om daar de generator voor verzending klaar te maken”. D. zei toen: „Komt in orde sergeant”. Twintig minuten later trof ik D. aan in kazernetenu met tennisschoenen aan, die hij tevoren nog niet aan had. Toen ik hem vroeg: „Wat ga jij doen?” antwoordde hij: „Ik ga „tennissen”.

Overwegende, dat het een feit van algemene bekendheid is dat Vörden en Osnabrück in Duitsland liggen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is tenlaste gelegd met zijn schuld daaraan,

met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”, „althans in Duitsland” en „heeft geweigerd, althans”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog, tweemaal gepleegd”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde blijkens een zich bij de processtukken bevindend afschrift van diens straflijst reeds terzake van de onderhavige feiten krijgstuchtelijk werd gestraft met veertien dagen streng arrest;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de gepleegde feiten beklaagdes onderwerping aan een gestrengere krijgstucht noodzakelijk acht;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 1 week, voorwaardelijk, proeftijd 1 jaar en (onvoorwaardelijk) plaatsing in een strafklasse voor de tijd van 3 maanden — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken

8 oktober 1962

(M.A.W. 1962/17 en 1962/19)

Voorzitter: Mr. B. L. van Strij de Regt; *Leden:* Mrs. E. J. Hoogenraad en W. Nieuwhoff jr.

Militaire leden: kapitein ter zee van administratie F. O. van Kregten en kapitein ter zee van administratie b.d. T. Schaper.

Centrale Raad van Beroep

17 april 1963

(1962/B 15 en 1962/B 16)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mrs. E. H. Nuver en Jhr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(Reglement rechtstoestand militairen zeemacht, artikelen 89b en 73).

Beroep was ingesteld tegen

- a. *een besluit van de minister van defensie, bepalende dat klager als rekenplichtig militair een tekort, dat was ontstaan door vermissing van een uitbetalingsenveloppe, geheel diende aan te zuiveren;*
- b. *een door de minister van defensie aan klager gegeven ontevredenheidsbetuiging.*

ad a. AG: beroep ongegrond; C.R.v.B.: bevestiging van die uitspraak.

Het ambtenarengerecht overwoog o.m. dat het aan de administratieve rechter wel toekomt na te gaan of bij een besluit als het onderhavige rekening is gehouden met het in de leden 2 en 3 van art. 89b van het Reglement rechtstoestand mil. zeem. voorgeschrevene, doch dat het in beginsel ter beoordeling van de administratie staat of de omstandigheden, welke aanleiding kunnen geven tot gehele of gedeeltelijke ontheffing van de verplichting tot aanzuivering van een tekort, zich hebben voorgedaan, of wel dat het primair ter beoordeling van verweerder staat of — wat lid 2 van art. 89b betreft — de betrokkene het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van gelden enz. en of — wat lid 3 van genoemd artikel betreft — de betrokkene deugdelijk toezicht heeft gehouden op bepaalde handelingen van ondergeschikten.

De centrale raad van beroep oordeelt dat de ambtenarenrechter, een besluit als het te dezen bestredene toetsend met toepassing van het 1e lid van art. 58 A.W. 1929, ook zijnerzijds dient te beoordelen of de ambtenaar het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen en deugdelijk toezicht heeft gehouden op de handelingen van ondergeschikten, omdat de toepassing van de leden 2 en 3 van art. 89b Regl. rechtst. mil. zeem. niet uitdrukkelijk aan het oordeel van de administratie is voorbehouden en het ook niet uit de aard der zaak volgt dat de ambtenarenrechter die beoordeling in beginsel aan de administratie overlaat, al wil dit uiteraard geenszins zeggen dat de ambtenarenrechter zijn oordeel zonder zwaarwegende gronden boven dat van de administratie zal mogen stellen.

ad b. AG: beroep gegrond; C.R.v.B.: vernietiging van die uitspraak, beroep alsnog ongegrond.

Het ambtenarengerecht overwoog dat een regeling inzake betuigingen van tevredenheid en ontevredenheid aan militairen der zeemacht, op grond van art. 73 van het Regl. rechtst. mil. zeem., rechtsgeldig slechts door de Kroon kan worden vastgesteld. Circulaire voor de zeemacht 1706b, zijnde een ministeriële beschikking, mist derhalve verbindende kracht.

De centrale raad van beroep, hoewel met de eerste rechter van oordeel zijnde dat circ. zeem. 1706b niet kan worden aangemerkt als een algemeen verbindend voorschrift, volgt het ambtenarengerecht niet in de conclusie, dat het bestreden besluit, als berustende op een niet verbindend voorschrift, voor nietigverklaring in aanmerking komt. Ook al moet aan de genoemde circulaire verbindende kracht worden ontzegd, zulks sluit niet in dat de minister deswege het recht zou missen een hem ondergeschikte ambtenaar zijn ontevredenheid te betuigen en dit in schriftelijke vorm te doen.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE
 RECHTSPREKENDE IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN,

inzake: A., luitenant ter zee van administratie der eerste klasse bij de Koninklijke Marine, wonende te X., klager, in persoon verschenen ter openbare terechtzitting, tegen de Minister van Defensie te 's-Gravenhage, verweerder, voor wie als gemachtigde ter openbare terechtzitting is verschenen K. T. Bremer, kapitein-luitenant ter zee van administratie, wonende te 's-Gravenhage.

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende, dat verweerder op 16 januari 1962 ten aanzien van klager het navolgende besluit heeft genomen:

„De Minister van Defensie,

„gelezen:

„de brieven van de commandant der zeemacht Nederland dd. 9 juni 1961, no. CZM/P.1078-04943/C, dd. 3 augustus 1961, no. CZM/P.1279-04943/C en dd. 7 november 1961, no. CZM/P.1686-04943/C, „betreffende de vermissing van een uitbetalingsenveloppe ten name „van bootsman B., inhoudende een bedrag van f 491,60, bij de . . . „dienst te X. op 27 april 1961;

„het proces-verbaal van de marinerecherche, afgesloten op 29 mei 1961, no. 20 R/1961;

„zijn brief aan de commandant der zeemacht in Nederland dd. 8 september 1961, no. 756925/755777;

„het door een — ingevolge zijn opdracht benoemde — commissie „van onderzoek op 18 september 1961 opgemaakte proces-verbaal;

„gelezen voorts:

„het toenmaals van kracht zijnde Voorschrift kasbeheer (VVKM. „14), artikel 19;

„de circulaire voor de zeemacht 1927t, punt 3111;

„overwegende:

„dat luitenant ter zee van administratie der 1e klasse A. van 14 „november 1959 tot 6 december 1961 is belast geweest met de ad- „ministratieve dienst van de . . . dienst te X.;

„dat genoemde officier, uit hoofde van zijn functie, op 25 april „1961 het aan de bij vorengenoemde instelling geplaatste militairen „der zeemacht toekomende contant over de maand april 1961 heeft „uitbetaald;

„dat na vorenbedoelde uitbetaling enige met geld gevulde uitbeta- „lingsenveloppen overbleven, aangezien de betrokken militairen niet „bij die uitbetaling aanwezig waren;

„dat op de hogergenoemde dag van uitbetaling te circa 16.50, nog „zeventien gevulde uitbetalingsenveloppen aanwezig waren, waaronder „het aan bootsman B. toekomende contant over april 1961 ten bedrage „van f 491,60;

„dat — aangezien luitenant ter zee van administratie A. op 26 april „1961 niet bij de . . . dienst voornoemd aanwezig zou zijn — de „onder hem tewerkgestelde sergeant-schrijver C. door hem werd belast

„met de uitbetaling aan de militairen, die het hun toekomende contant
 „over april 1961 nog niet in ontvangst hadden genomen, voorzover
 „deze zich op 26 april 1961 daartoe zouden komen aanmelden;

„dat op 27 april 1961, te circa 09.00, de gevulde uitbetalings-
 „enveloppe ten name van bootsman B. voornoemd bleek te zijn ver-
 „dwenen, zonder dat evengenoemde onderofficier het hem toekomende
 „contant in ontvangst had genomen;

„dat het door de marinerecherche ter zake ingestelde onderzoek
 „zonder resultaat is gebleven en de onderhavige uitbetalingsenveloppe
 „en het zich daarin bevindende geldsbedrag sindsdien niet meer zijn
 „teruggevonden;

„overwegende voorts:

„le. dat luitenant ter zee van administratie der 1e klasse A. des-
 „gevraagd terzake onder meer het volgende heeft verklaard:

„dat de door hem op 25 april 1961 verrichte uitbetaling ten ±
 „09.00 was beëindigd, waarna sergeant-schrijver C. de overgebleven
 „gevulde uitbetalingsenveloppen met zijn toestemming heeft medege-
 „nomen naar het bureau van C. voornoemd, teneinde laatkomers nog
 „te kunnen uitbetalen;

„dat na circa een half uur sergeant C. de toen nog overgebleven
 „gevulde enveloppen bij hem — A. — heeft teruggebracht; dat zulks
 „gebeurde na elke uitbetaling;

„dat hij op vorengenoemde datum te circa 16.15, tezamen met
 „sergeant C., een lijst heeft samengesteld van de op dat tijdstip nog
 „resterende gevulde uitbetalingsenveloppen, welke lijst hij ter hand
 „stelde aan genoemde sergeant;

„dat hij de vorenbedoelde gevulde uitbetalingsenveloppen vervol-
 „gens heeft afgedragen aan zijn commandant;

„dat hij daarbij genoemde commandant verzocht, deze uitbetalings-
 „enveloppen in zijn brandkast te bewaren, teneinde in voorkomende
 „gevallen de volgende dag schepelingen te kunnen doen uitbetalen
 „door sergeant-schrijver C.;

„dat daarbij de manier, waarop zulks diende te geschieden, niet ter
 „sprake is gekomen;

„dat de onderhavige enveloppen door genoemde commandant in
 „zijn — A.'s — tegenwoordigheid in de brandkast van eerstgenoemde
 „zijn opgeborgen, dat daarbij geen bewijs van overdracht is opgemaakt
 „en noch door voornoemde commandant noch door hem enige controle
 „is uitgeoefend op aantal of inhoud dezer enveloppen;

„dat hij er zeker van is, dat de gevulde uitbetalingsenveloppe ten
 „name van bootsman B. zich onder de vorenbedoelde enveloppen be-
 „vond;

„dat hij aldus handelde, omdat hij de volgende dag — 26 april 1961
 „— niet bij de . . . dienst aanwezig zou zijn en hij de schepelingen,
 „die op deze dag het hun toekomende contant zouden komen halen,
 „niet wilde duperen;

„dat zijn afwezigheid op 26 april verband hield met de voorbereiding
 „van een door hem als officier-raadsman voor de zee krijgsraad te

„s-Gravenhage te voeren verdediging van een beklagde, doch dat
 „deze afwezigheid niet bepaald op die dag noodzakelijk was;

„dat hij sergeant C. heeft opgedragen, die schepelingen uit te be-
 „talen, die op 26 april 1961 om hun contant zouden komen, zonder
 „verdere orders dienaangaande te geven;

„dat hem op 27 april 1961, te circa 09.15, uit mededeling van
 „sergeant C. en na controle van de brandkasten onder beheer van de
 „commandant en van hemzelf, bleek, dat de gevulde uitbetalings-
 „enveloppe ten name van bootsman B. niet meer aanwezig was, ter-
 „wijl laatstgenoemde onderofficier het hem over april 1961 toeko-
 „mende contant niet had ontvangen;

„2e. dat sergeant-schrijver C. desgevraagd ter zake onder meer het
 „volgende heeft verklaard:

„dat luitenant ter zee van administratie A. hem op 25 april 1961
 „had medegedeeld, dat deze — A. — de overgebleven gevulde uit-
 „betalingsenveloppen aan de commandant zou afgeven en dat hij —
 „C. — deze enveloppen de volgende dag bij die commandant moest
 „ophalen, waarbij luitenant ter zee A. hem de opdracht gaf, de even-
 „tueel nog overgebleven uitbetalingsenveloppen bij vastwerken bij de
 „commandant terug te brengen; dat hij — C. — op 26 april 1961,
 „kort na 09.00 naar de commandant is gegaan en deze om de uitbe-
 „talingsenveloppen heeft gevraagd, dat de commandant hem een aantal
 „uitbetalingsenveloppen heeft overhandigd, doch dat hij niet weet, hoe-
 „veel enveloppen dit waren;

„dat hij vorenbedoelde enveloppen heeft medegenomen naar het
 „bureau van administratie en deze aldaar in de linkerbovenlade van
 „zijn schrijfbureau heeft gelegd, welke lade niet kon worden afgesloten;

„dat hij kort daarna zijn bureau heeft verlaten om inkopen in de
 „stad te doen, zulks verband houdende met zijn functie van tapchef;

„dat hij, vóór zijn vertrek van het bureau, een op het bureau van
 „administratie werkzame ongegradueerde schrijver de in de lade lig-
 „gende gevulde uitbetalingsenveloppen heeft getoond, zonder dat daar-
 „bij van enige overdracht sprake was, en deze schrijver heeft opge-
 „dragen de voorkomende nabetalingen te doen, zonder verdere instruc-
 „ties te geven;

„dat hij die ochtend te circa 11.00 even op het bureau is geweest en
 „daarbij vorenbedoelde schrijver heeft gevraagd, of er nog bijzonder-
 „heden waren met betrekking tot de nabetalingen;

„dat deze schrijver antwoordde, dat er geen bijzonderheden waren,
 „maar dat er nog een aantal gevulde uitbetalingsenveloppen in de
 „hogerbedoelde lade lag;

„dat hij voorts in de namiddag van die dag nog een keer op zijn
 „bureau is geweest; dat hij heeft vergeten, de nog gevulde uitbetalings-
 „enveloppen bij vastwerken bij de commandant in te leveren;

„dat hij op 27 april 1961, toen hij bij de aanvang van de dienst op
 „het bureau van administratie kwam, ongeveer negen gevulde uitbe-
 „talingsenveloppen in zijn — onafgesloten — bureaulade zag liggen,
 „welke hij evenwel niet controleerde aan de hand van de in zijn bezit

„zijnde door luitenant ter zee van administratie A. en hem samen, op
 „25 april 1961 des namiddags opgemaakte lijst;
 „dat op 27 april 1961, te circa 09.00 bootsman B. zich bij hem
 „vervoegde om zijn tractement over april 1961 in ontvangst te nemen,
 „waarbij hem bleek, dat de uitbetalingsenveloppe ten name van ge-
 „noemde bootsman niet aanwezig was, waarna hij dit aan luitenant ter
 „zee van administratie A. heeft gemeld;
 „dat hij van de ambtsvoorganger van luitenant ter zee van admini-
 „stratie A. nimmer gelden ter uitbetaling aan derden heeft ontvangen;
 „3e. dat artikel 19 van het toenmaals van kracht zijnde Voorschrift
 „kasbeheer voorschreef, dat de officier, belast met een administratieve
 „dienst, het hem toevertrouwde kasgeld zelf diende te beheren, met
 „uitzondering van de gedelegeerde gelden in het geval dat delegatie
 „van kasbeheer had plaats gevonden overeenkomstig het bepaalde in
 „artikel 4 van vorengenoemd voorschrift;
 „dat delegatie van kasbeheer als vorenbedoeld aan sergeant-schrijver
 „C. niet had plaats gevonden;
 „4e. dat ingevolge hogergenoemd artikel, de officier, belast met een
 „administratieve dienst — onverminderd zijn rekenplichtigheid inge-
 „volge de comptabiliteitswet — contanten aan de bemanning kon doen
 „uitbetalen door een aan hem toegevoegde officier van administratie,
 „terwijl in punt 3111 van circulaire voor de zeemacht 1927t is be-
 „paald, dat het contant, toekomende aan de militairen, wordt uitbe-
 „taald door de officier, belast met de administratieve rol, of een door
 „hem aan te wijzen ondergeschikte officier van administratie;
 „overwegende dienaangaande:
 „dat luitenant ter zee van administratie der 1e klasse A. op 25 april
 „1961 de aan hem ondergeschikte sergeant-schrijver C. heeft opge-
 „dragen, om op 26 april 1961 contant uit te betalen aan militairen, die
 „het hun toekomende contant over april 1961 niet op eerstgenoemde
 „datum in ontvangst hadden genomen; dat zulks geschiedde, omdat
 „luitenant ter zee van administratie A. op 26 april 1961 afwezig zou
 „zijn, welke afwezigheid evenwel niet noodzakelijk was;
 „dat sergeant C. voornoemd — gelet op de hoger onder 3e en 4e
 „genoemde voorschriften — evenwel niet bevoegd was rijks gelden te
 „beheren dan wel traktementen (contant) aan militairen uit te betalen;
 „dat derhalve moet worden gesteld, dat luitenant ter zee van ad-
 „ministratie A. het beheer over het hem toevertrouwde kasgeld niet
 „met de vereiste nauwgezetheid — immers in strijd met vigerende
 „voorschriften — heeft gevoerd;
 „dat hij ten aanzien van de door sergeant C. op 26 april 1961 te
 „verrichten betalingen, geen stringente en zelfs geen duidelijke orders
 „of aanwijzingen heeft verstrekt; dat hij in het bijzonder niet de nodige
 „voorzorgen heeft genomen voor de bewaring der onderhavige gelden
 „tijdens de diensturen op 26 april 1961;
 „dat het vermoeden gewettigd lijkt, dat de verdwijning van de uit-
 „betalingsenveloppe ten name van bootsman B., inhoudende f 491,60,
 „is te wijten dan wel mede is te wijten aan verzuimen van sergeant C.

„en/of van de eerder bedoelde ongegradueerde schrijver — hetgeen
 „overigens niet is komen vast te staan — doch dat daartegenover moet
 „worden gesteld, dat hij — A. — geen maatregelen had getroffen,
 „welke een deugdelijk toezicht op de handelingen van zijn vorenge-
 „noemde ondergeschikten waarborgden;

„dat er derhalve — gelezen het bepaalde in het Reglement rechts-
 „toestand militairen zeemacht, artikel 89b, leden 2. en 3. — geen aan-
 „leiding bestaat, luitenant ter zee van administratie der 1e klasse A.
 „geheel of gedeeltelijk te ontheffen van de ingevolge het eerste lid van
 „voornoemde bepaling op hem rustende verplichting tot aanzuivering
 „van het tekort, ontstaan door de vermissing van de vaker genoemde
 „uitbetalingsenveloppe inhoudende f 491,60;

„gelet op:

„het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht (VVKM 5)
 „artikel 89b;

„de circulaire voor de zeemacht 1927t, punt 4112;

„bepaalt:

„dat het tekort, ontstaan in 's rijkskas bij de . . . dienst te X., ad
 „f 491,60 (vierhonderd eenennegentig gulden en zestig cent) geheel
 „door luitenant ter zee van administratie der 1e klasse A. dient te
 „worden aangezuiverd;

Overwegende, dat verweerder, eveneens op 16 januari 1962, door
 tussenkomst van de commandant van het korps mariniers tot klager
 een brief, met als onderwerp: ontevredenheidsbetuiging, heeft gericht,
 welke als volgt luidde:

„Hierbij heb ik de eer UWedelgestrengede medede te delen, dat uit het
 „proces-verbaal, hetwelk op 18 september 1961 door twee hoofdoffi-
 „cieren is opgemaakt terzake van de vermissing van de uitbetalings-
 „enveloppe ten name van bootsman B. bij de . . . dienst te X. op 27
 „april 1961, onder meer de volgende feiten en omstandigheden zijn
 „gebleken.

„1. Hoewel ingevolge artikel 19 van het toenmaals van kracht
 „zijnde Voorschrift Kasbeheer (VVKM 14) en punt 3111 van de cir-
 „culaire voor de zeemacht 1927t, de uitbetaling van contanten aan de
 „bemanning slechts mag plaats vinden door een officier van admini-
 „stratie,

„a. deed U, na elke uitbetaling, de overgebleven gevulde uitbeta-
 „lingsenvoloppen door de chef van het bureau van administratie mede-
 „nemen naar diens bureau en de uitbetaling van contant aan nakomers
 „door hem verrichten.

„b. hebt U vorenbedoelde onderofficier opgedragen, op 26 april
 „1961 — in verband met Uw afwezigheid op die datum — contant uit
 „te betalen aan militairen der zeemacht en

„c. hebt U ook vóórdien vorenbedoelde onderofficier een keer
 „contant aan nakomers doen uitbetalen.

„2. Hoewel U — eveneens ingevolge artikel 19 van het Voor-
 „schrift kasbeheer — het U toevertrouwde kasgeld zelf diende te be-
 „heren en delegatie van kasbeheer als bedoeld in artikel 4 van even-

„genoemd voorschrift niet had plaats gevonden, hebt U de U toegevoegde sergeant-schrijver C. regelmatig belast met het aan militairen der zeemacht uitbetalen van reisdeclaraties en tegemoetkomingen in de wegens geneeskundige verzorging gemaakte kosten.

„3. Ook na de vermissing van de onderhavige uitbetalingsenveloppe als in aanhef dezes vermeld en nadat U de daarmee samenhangende omstandigheden waren gebleken, hebt U reisdeclaraties doen uitbetalen door sergeant-schrijver C. voornoemd en deze handelwijze eerst beëindigd nadat Uw commandant U medio juni 1961 daartoe opdracht had gegeven.

„4. Hoewel Uw hoger onder 1.b. bedoelde handelwijze — naar Uw eigen verklaring — voortspoot uit Uw wens, de schepelingen, die op 26 april 1961 tijdens Uw afwezigheid hun tractement zouden komen halen, niet te duperen, hebt U nagelaten zich te vergewissen of en maatregelen te treffen opdat de door U met deze uitbetalingen belaste sergeant C. op evengenoemde dag bij de . . . dienst aanwezig en beschikbaar voor het doen van die uitbetalingen zou zijn.

„Op grond van het vorenstaande ben ik van mening, dat U het bekeer der U toevertrouwde kasgelden bij de . . . dienst te X. niet steeds met de vereiste nauwgezetheid en overeenkomstig de geldende voorschriften hebt gevoerd.

„De door U beklede rang in aanmerking genomen, acht ik de gebleken tekortkomingen in Uw kasbeheer van ernstige aard.

„Ik betuig U deswege mijn ontevredenheid.”;

Overwegende, dat klager tegen beide besluiten, welke op 31 januari 1962 te zijner kennis zijn gebracht, bij een op 23 februari 1962 ter griffie van het Gerecht ingekomen klaagschrift beroep heeft ingesteld en op de door hem aangevoerde gronden nietigverklaring van die besluiten heeft gevorderd;

Overwegende, dat verweerder een contra-memorie heeft ingediend en op de daarin naar voren gebrachte gronden ten aanzien van beide beroepen heeft geconcludeerd tot ongegrond verklaring;

Overwegende, dat het Gerecht de twee samenhangende zaken ter openbare terechtzitting heeft gevoegd:

IN RECHTE:

Overwegende, dat het besluit van verweerder, bepallende dat een tekort geheel door klager dient te worden aanzeuiverd is genomen met toepassing van het bepaalde in artikel 89b van het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht (verder te noemen het Reglement), welk artikel als volgt luidt:

„1. De rekenplichtige militair is verplicht tot aanzeuivering van een tekort.

„2. Hij wordt van evenbedoelde verplichting geheel of gedeeltelijk ontheven, naarmate hij het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van gelden, geldswaardige papieren of goederen.

„3. Voor zover het tekort is veroorzaakt door daden of verzuimen

„van ondergeschikten, wordt bovendien in aanmerking genomen, in „hoeverre hij op de handelingen van die ondergeschikten deugdelijk „toezicht heeft gehouden.

„4. De rekenplichtige militair is ontheven van zijn verantwoorde- „lijkheid ten aanzien van de tijd, dat hij door ziekte of wettige afwezig- „heid zijn beheer niet persoonlijk heeft gevoerd, indien gedurende, die „tijd zijn betrekking is waargenomen krachtens aanwijzing door of „namens Onze Minister.”;

Overwegende, dat niet is betwist en ook voor het Gerecht vaststaat dat klager is een rekenplichtige militair in de zin van artikel 89b van het Reglement en dat er een tekort is, waarvan ook het bedrag geen punt van geschil uitmaakt;

Overwegende, dat mitsdien het eerste aangevallen besluit niet strijdig is met het bepaalde in artikel 89b, 1e lid, van het Reglement;

Overwegende, dat thans nog dient te worden onderzocht of dat besluit wellicht in strijd is met het bepaalde in de leden 2 en 3 van meer- genoemd artikel 89b, zijnde lid 4 in casu niet toepasselijk;

Overwegende, dat het Gerecht in de eerste plaats wil opmerken dat het naar zijn oordeel aan de administratieve rechter wel toekomt na te gaan of bij een besluit als het onderhavige rekening is gehouden met het in die leden voorgeschrevene, doch dat het in beginsel ter beoor- deling van de administratie staat of de omstandigheden, welke aan- leiding kunnen geven tot gehele of gedeeltelijke ontheffing van de ver- plichting tot aanzuivering van een tekort, zich hebben voorgedaan, of concreter gezegd, dat het primair ter beoordeling van verweerder staat of — wat lid 2 van artikel 89b betreft — de betrokkene het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van gelden enzovoorts en of — wat lid 3 van genoemd artikel betreft — de betrokkene deugdelijk toezicht heeft gehouden op bepaalde handelingen van ondergeschikten;

Overwegende, dat uit de overwegingen van het bestreden besluit blijkt op welke gronden verweerder tot het oordeel is gekomen dat er geen aanleiding bestond ten aanzien van klager het bepaalde in de leden 2 en 3 van artikel 89b van het Reglement toe te passen;

Overwegende, dat het Gerecht niet tot de conclusie is kunnen komen dat verweerder na afweging van alle in aanmerking komende belangen niet in redelijkheid tot het in de vorige overweging bedoelde oordeel is kunnen geraken;

Overwegende, dat toch de omstandigheid dat klager welbewust en naar het oordeel van het Gerecht niet op grond van een voldoende dringende reden is afgeweken van het voor hem geldende voorschrift, het hem toevertrouwde kasgeld zelf te beheren, het oordeel kan dragen dat klager het in lid 2 van artikel 89b van het Reglement bedoelde beheer niet nauwgezet heeft gevoerd en de in ditzelfde lid genoemde voorzorgen niet heeft genomen, terwijl diezelfde omstandigheid kan leiden tot het buiten toepassing laten van lid 3 van vermeld artikel 89b, aangezien in die bepaling de nadruk wordt gelegd op daden of verzuimen van ondergeschikten en meergenoemde omstandigheid de

zienswijze kan wettigen dat het verzuim van klager primair en overwegend is,

Overwegende, dat derhalve het beroep tegen het eerste aangevallen besluit ongegrond moet worden verklaard;

Overwegende, dat thans moet worden nagegaan of het beroep tegen de ontevredenheidsbetuiging gegrond is;

Overwegende, dat klager in zijn klaagschrift onder meer de navolgende gronden heeft aangevoerd:

„dat artikel 12 van de militaire ambtenarenwet 1931 het voorschrift „bevat, dat, voorzover deze onderwerpen niet reeds bij, of krachtens „de wet zijn geregeld, voor militaire ambtenaren bij of krachtens algemene maatregel van bestuur, voorschriften vastgesteld worden, betreffende onder andere: „i. overige rechten en verplichtingen der „„militaire ambtenaren”;

„dat een en ander is geschied bij het Koninklijk besluit (algemene „maatregel van bestuur) van 22 augustus 1931, staatsblad 377;

„dat echter in dit Koninklijk besluit niet wordt gesproken over het „uitvaardigen van ontevredenheidsbetuigingen;

„dat ook in het, op grond van artikel 89 van bedoeld Koninklijk „besluit, vastgesteld voorschrift betreffende de conduiterapporten (voor „de Koninklijke marine de beschikking van de minister van marine „van 14 januari 1954 nummer 344503/66702, gepubliceerd in de „verzameling van verordeningen voor de Koninklijke marine, VVKM „1) in het geheel niet over ontevredenheidsbetuigingen wordt gesproken;

„dat weliswaar de regeling omtrent het afgeven van zulke betuigingen is geregeld bij de beschikking van de minister van marine van „25 november 1954 no. 382481/74791, doch dat deze regeling van „alle bindende kracht is ontbloom, nu artikel 73 van het meergenoemde „Koninklijke besluit van 22 augustus 1931 uitdrukkelijk bepaalt, dat „„de rechten en plichten der militairen, voorzover dat niet bij dit „„reglement is geschied en onverminderd het bepaalde in de wet op „„de krijgstucht en het reglement betreffende de krijgstucht” geregeld „moeten worden „door Ons of naar door Ons te geven voorschriften”;

„dat onder dit laatste per se niet is te verstaan een beschikking van „de minister, weshalve, nu het afgeven van onder andere ontevredenheidsbetuigingen niet is geregeld bij of krachtens een „Koninklijk besluit, het hierboven aangevallen besluit alleen reeds op deze gronden „behoort te worden nietig verklaard;

„dat in dit verband nog moet worden gewezen op het over ditzelfde „onderwerp betrekking hebbende opstel van Dr. E. de Vlugt in het „militair rechtelijk tijdschrift, deel XLVII, 1954, bladzijde 662 en „volgende, waarin de schrijver bovenstaande opvattingen van ondergetekende hieromtrent schijnt te delen;”;

Overwegende, dat verweerder in de contra-memorie hiertegenover heeft gesteld „dat de tekst van artikel 73 van het Reglement rechts-toestand militairen zeemacht het geenszins noodzakelijk maakt, dat „het geven van tevredenheids- en ontevredenheidsbetuigingen bij of

„krachtens Koninklijk besluit behoort te worden geregeld. Genoemd „artikel spreekt van de „rechten en plichten der militairen”. Het geven „van bedoelde betuigingen en de daarvoor geldende regelen van immers nimmer als een recht of een plicht van de militair worden beschouwd. Ook al zou echter het geven van — in het verdere betoog „slechts te noemen — ontevredenheidsbetuigingen niet in enig voor- „schrift zijn geregeld, dan zou zulks verweerder of een lagere autoriteit „niet kunnen beletten ontevreden te zijn over een ondergeschikte. De „opgewekte ontevredenheid zou dan toch door verweerder of de lagere „autoriteit worden gememoreerd, doch niet aan betrokkene worden „medegedeeld. Aangezien verweerder het echter gerechtvaardigd acht, „dat de betrokken militair ervan op de hoogte is, hoe de hogere autori- „teit naar aanleiding van een bepaald voorval over hem denkt, heeft „hij — verweerder — het geven van ontevredenheidsbetuigingen in „circulaire voor de zeemacht 1706b geregeld en aan bepaalde voor- „waarden gebonden. In punt 23 van die circulaire is bepaald, dat be- „doelde betuigingen schriftelijk moeten worden gegeven. Verweerder „kan dan ook niet anders zien dan dat met de bestaande regeling slechts „het belang van de betrokken militair wordt gediend en dat hierbij „geen recht of plicht van de militair in het gedrang komt. Wanneer „zoals klager wenst, het omstreden besluit zou worden nietig verklaard, „dan zou daarmee slechts worden bereikt, dat de ontevredenheid, „welke niettemin is opgewekt, niet wordt medegedeeld. Naar de me- „ning van verweerder dient op grond van het vorenstaande het tot „dusver besproken gedeelte van het beroep ongegrond te worden ver- „klaard”;

Overwegende, dat aan verweerder kan worden toegegeven, dat het geven of ontvangen van een tevredenheids- of ontevredenheidsbetuiging, letterlijk genomen, voor de betrokkene niet als een recht of plicht kan worden beschouwd, doch dat het Gerecht wel van oordeel is, dat indien het geven van dergelijke betuigingen in een voorschrift nauwkeurig geregeld wordt en uit zo'n regeling de conclusie kan worden getrokken dat het ontvangen van bedoelde betuigingen voor de toekomstige loopbaan van de betrokkene van invloed kan zijn, de aldus geregelde materie geacht moet worden te behoren tot de rechten en plichten der militairen, bedoeld in artikel 73 van het Reglement, voor welke opvatting het Gerecht steun meent te vinden in de omstandigheid dat in het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht in artikel 98 en in het Algemeen Rijksambtenarenreglement in artikel 79 voorschriften worden gegeven betreffende de tevredenheidsbetuiging, welke artikelen deel uitmaken van hoofdstukken, getiteld: Overige rechten en verplichtingen van de militair, respectievelijk de ambtenaar;

Overwegende, dat het Gerecht dan ook met klager van oordeel is dat een regeling inzake betuigingen van tevredenheid en ontevredenheid aan militairen der zeemacht, op grond van het bepaalde in artikel 73 van het Reglement, rechtsgeldig slechts door de Kroon kan worden vastgesteld;

Overwegende, dat weliswaar de gemachtigde van verweerder er ter openbare terechtzitting op heeft gewezen, dat het eerste lid van artikel 89 van het Reglement vroeger luidde: „Naar door Onzen Minister te „stellen regelen worden periodiek conduite-beoordelingen over den „militair uitgebracht” en dat dit lid ingevolge Koninklijk besluit van 2 augustus 1961 (Stb. 267) als volgt is komen te luiden: „Naar door „Onze Minister te stellen regelen worden over de militair beoordelingen „opgemaakt”, welke wijziging ten doel had het begrip ruimer te maken door ook beoordelingen in de zin van tevredenheids- of ontevredenheidsbetuigingen er onder te laten vallen, doch het Gerecht van oordeel is dat die betuigingen, hoewel een zekere verwantschap hebbend met beoordelingen, toch te zeer een eigen karakter hebben om ze, uitsluitend op grond van de bedoeling van de besluitgever, mede als beoordelingen in de zin van artikel 89, 1e lid, van het Reglement op te vatten;

Overwegende, dat uit het voorgaande voortvloeit, dat het tweede aangevallen besluit, als berustend op een niet verbindend voorschrift, voor nietigverklaring in aanmerking komt;

Overwegende, dat mitsdien beslist moet worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN !

Verklaart het beroep tegen het eerste aangevallen besluit ongegrond;

Verklaart het beroep tegen het tweede aangevallen besluit gegrond;

Verklaart het tweede aangevallen besluit nietig.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: A., wonende te X., eiser in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen de Minister van Defensie, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden de kapitein-luitenant-ter-zee van administratie K. T. Bremer, wonende te 's-Gravenhage.

Post alia:

IN RECHTE:

Overwegende dat op grond van de gedingstukken en het te zijner terechtzitting verhandelde voor de Raad vaststaat:

dat eiser, die sedert 14 november 1959 als officier van administratie belast was met de administratieve dienst van de dienst te X., op 25 april 1961 aan de ongeveer 250 bij deze instelling geplaatste militairen der zeemacht de hun over de maand april 1961 toekomende gelden heeft uitbetaald;

dat 17 dier militairen zich op die 25e april 1961 niet hadden gemeld, zodat de voor hen bestemde met geld gevulde uitbetalingsenveloppen toen overgebleven waren;

dat eiser de daaropvolgende dag niet bij genoemde instelling aanwezig zou zijn en daarom samen met een onder hem dienende sergeantschrijver een lijst heeft opgesteld, waarop die overgebleven uitbetalingsenveloppen vermeld waren, welke lijst hij aan die sergeant heeft overhandigd, terwijl hij hem tevens opdroeg op de volgende dag de uitbetalingen te doen aan hen die zich daartoe dan zouden melden;

dat de enveloppen met toestemming van eisers commandant op de 25e april 1961 zijn opgeborgen in diens brandkast;

dat de sergeant de enveloppen de volgende morgen bij de commandant in ontvangst heeft genomen, heeft medegenomen naar het bureau van administratie, en aldaar heeft gelegd in een lade van zijn schrijfbureau, welke lade niet kon worden afgesloten, hoewel in dit schrijfbureau ook een wel-afsluitbare lade aanwezig was;

dat de sergeant kort daarna het bureau heeft verlaten en aan een op dit bureau werkzame ongegraderde schrijver de in de lade liggende enveloppen heeft getoond en hem heeft opgedragen de voorkomende betalingen te doen;

dat hij op die dag des morgens nog even op het bureau is geweest en er ook des namiddags nog een keer is geweest, maar dat hij heeft vergeten de ook op die dag nog overgebleven gevulde enveloppen weer bij de commandant in te leveren;

dat de volgende morgen één enveloppe, inhoudende een bedrag van f 491,60, vermist werd, welk bedrag niet is teruggevonden;

Overwegende dat gedaagdes bestreden besluit, waarbij aan eiser de verplichting is opgelegd tot aanzuivering van het aldus ontstane tekort, is genomen met toepassing van artikel 89b van het „Reglement rechts-„toestand militairen zeemacht” (verder aan te duiden als: het Reglement) welk artikel luidt:

„1. De rekenplichtige militair is verplicht tot aanzuivering van een tekort.

„2. Hij wordt van evenbedoelde verplichting geheel of gedeeltelijk ontheven, naarmate hij het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de „nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van gelden, gelds-„waardige papieren of goederen.

„3. Voor zover het tekort is veroorzaakt door daden of verzuimen „van ondergeschikten, wordt bovendien in aanmerking genomen, in „hoeverre hij op de handelingen van die ondergeschikten deugdelijk toe-„zicht heeft gehouden.

„4. De rekenplichtige militair is ontheven van zijn verantwoordelijk-„heid ten aanzien van de tijd, dat hij door ziekte of wettige afwezigheid „zijn beheer niet persoonlijk heeft gevoerd, indien gedurende die tijd „zijn betrekking is waargenomen krachtens aanwijzing door of namens „Onze minister.”;

Overwegende dat het bestreden besluit moet worden getoetst aan evenvermeld artikel en, reeds omdat hierin een uitdrukkelijke en uitgewerkte regeling is gegeven omtrent de aansprakelijkheid van de rekenplichtige militair, eisers beroep op „de algemene beginselen omtrent het „schadeverhaal, zoals die zijn neergelegd in de artikelen 1401 en vol-„gende B.W. en in de daarop betrekking hebbende jurisprudentie” hem niet kan baten;

dat hieraan niet afdoet eisers verwijzing naar artikel 2 van het Reglement, voorschrijvende dat dit slechts toepassing vindt voorzover niet bij of krachtens een wet anders is of wordt bepaald;

dat immers de artikelen 1401 en volgende van het Burgerlijk Wet-

boek niet gelden voor een publiekrechtelijke verhouding, als die waarin eiser als militair ambtenaar tegenover gedaagde staat;

Overwegende voorts dat voor de Raad, evenals tussen partijen, vaststaat, dat het vierde lid van voormeld artikel 89b van het Reglement te dezen niet toepasselijk is, reeds omdat gedurende de tijd van eisers afwezigheid op 26 april 1961 zijn betrekking niet is waargenomen krachtens aanwijzing door of namens gedaagde;

Overwegende dat bij de aangevallen uitspraak ten aanzien van de toepasselijkheid van de leden 2 en 3 van dat artikel 89b is overwogen, „dat het gerecht in de eerste plaats wil opmerken dat het naar zijn „oordeel aan de administratieve rechter wel toekomt na te gaan of bij „een besluit als het onderhavige rekening is gehouden met het in die „leden voorgeschrevene, doch dat het in beginsel ter beoordeling van de „administratie staat of de omstandigheden, welke aanleiding kunnen „geven tot gehele of gedeeltelijke ontheffing van de verplichting tot aan- „zuivering van een tekort, zich hebben voorgedaan, of concreter gezegd, „dat het primair ter beoordeling van verweerder staat of — wat lid 2 „van artikel 89b betreft — de betrokkene het beheer nauwgezet heeft „gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van „gelden enzovoorts en of — wat lid 3 van genoemd artikel betreft — de „betrokkene deugdelijk toezicht heeft gehouden op bepaalde hande- „lingen van ondergeschikten;”;

dat de Raad het aldus opgemerkte echter niet kan onderschrijven, en van oordeel is dat de ambtenarenrechter, een besluit als het te dezen bestredene toetsend met toepassing van het 1e lid van artikel 58 der Ambtenarenwet 1929, ook zijnerzijds dient te beoordelen of de ambtenaar het beheer nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen en deugdelijk toezicht heeft gehouden op de handelingen van ondergeschikten;

dat immers de toepassing van de leden 2 en 3 van het onderhavige artikel niet uitdrukkelijk aan het oordeel van de administratie is voorbehouden, en het ook niet uit de aard der zaak volgt dat de ambtenarenrechter die beoordeling in beginsel aan de administratie overlaat;

al wil dit uiteraard geenszins zeggen dat de ambtenarenrechter zijn oordeel zonder zwaarwegende gronden boven dat van de administratie zal mogen stellen;

Overwegende nu ten aanzien van het onderhavige geval, dat niet kan worden gezegd, dat eiser het beheer — te weten inzonderheid het beheer met betrekking tot het vermiste geldsbedrag — nauwgezet heeft gevoerd en de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van dit bedrag;

dat het immers vooreerst in strijd was met de desbetreffende voorschriften dat eiser de onderhavige uitbetalingen opdroeg aan een sergeant, terwijl bovendien eisers afwezigheid op de 26e april 1961 niet strikt noodzakelijk was;

dat voorts eiser wel kan hebben verondersteld, dat de commandant de uitbetalingsenveloppen niet alle tezamen, maar slechts stuk voor stuk aan de sergeant zou overhandigen, n.l. zo dikwijls iemand zich

voor de betaling zou melden, doch dat eiser heeft nagelaten dit vooraf uitdrukkelijk met de commandant en met de sergeant te bespreken (eiser heeft ter 's Raads terechtzitting verklaard, dat zijn commandant tegen zodanige afzonderlijke uitreiking geen bezwaar zou hebben gehad);

dat eiser om die reden aan het tweede lid van voormeld artikel 89b geen aanspraak kan ontlenen op gehele of gedeeltelijke ontheffing van de verplichting tot aanzuivering van het tekort;

dat voorts het tekort weliswaar waarschijnlijk mede is veroorzaakt door een zeer zorgeloos en voor eiser niet voorzienbaar optreden van de sergeant, maar dit op zichzelf geen reden kan zijn eiser met toepassing van het derde lid van meergenoemd artikel geheel of gedeeltelijk van vermelde verplichting te ontheffen, nu eiser op 26 april 1961 op de handelingen van de sergeant geen toezicht heeft gehouden; waaraan niet afdoet dat eiser toen tengevolge van zijn (niet strikt noodzakelijke) afwezigheid zich het houden van toezicht onmogelijk heeft gemaakt;

dat daarbij nog opmerking verdient, 1e. dat eiser ook niet heeft bevorderd dat tijdens zijn afwezigheid een ander deugdelijk toezicht op de handelingen van de sergeant zou uitoefenen, en 2e. dat de maatregelen van controle, door eiser genomen vóór en ná zijn afwezigheid, niet van die aard zijn geweest dat kan worden gezegd dat hij deugdelijk toezicht op de handelwijze van de sergeant heeft gehouden;

Overwegende dat uit het vorenoverwogene volgt, dat de in het 1e lid van vorenvermeld artikel 89b van het Reglement op de rekenplichtige militair uitdrukkelijk opgelegde verplichting tot aanzuivering van een tekort, te dezen voor eiser onverzwakt is blijven bestaan, zodat gedaagdes bestreden besluit met dat artikel niet in strijd is;

Overwegende dat ook overigens niet is gebleken, dat het bestreden besluit kan worden aangetast op een der gronden, omschreven in het 1e lid van artikel 58 der Ambtenarenwet 1929, zodat eisers daartegen gericht beroep bij de aangevallen uitspraak terecht ongegrond is verklaard en die uitspraak in zoverre moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep, voorzover deze betrekking heeft op het onderhavige bestreden besluit.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: de Minister van Defensie, eiser in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden H. van Veen, luitenant-ter-zee van administratie der eerste klasse, wonende te Leiderdorp, tegen A., wonende te X., gedaagde in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen.

IN RECHTE:

Overwegende dat in 's Raads vorenvermelde uitspraak M.A.W. 1962/B 15, waarnaar hierbij wordt verwezen, is beslist, dat gedaagde krachtens artikel 89b van het „Reglement rechtstoestand militairen zee-macht” — verder aan te duiden als: het Reglement — verplicht is tot

aanzuivering van het tekort ad *f* 491,60, ontstaan door de vermissing ener uitbetalingsenveloppe, welke dit bedrag inhield;

dat bij die uitspraak is aangenomen, dat gedaagde het beheer met betrekking tot dat bedrag niet nauwgezet heeft gevoerd en niet de nodige voorzorgen heeft genomen voor de bewaring van het bedrag, en dat hij evenmin deugdelijk toezicht heeft gehouden noch heeft doen houden op de handelingen van een hem ondergeschikte sergeant, wiens zeer zorgeloos en voor gedaagde niet voorzienbaar optreden de vermissing der uitbetalingsenveloppe waarschijnlijk mede heeft veroorzaakt;

Overwegende dat in het onderhavige geding moet worden beantwoord de vraag, of het te dezen bestreden besluit, te weten de voormelde ontevredenheidsbetuiging, kan worden aangetast op een der gronden, genoemd in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929 juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende hieromtrent, dat de Raad de rechtsoverwegingen 11 tot en met 15 van de aangevallen uitspraak overneemt, met dien verstande evenwel, dat met betrekking tot de 14e rechtsoverweging wordt opgemerkt, dat een regeling inzake betuigingen van tevredenheid en ontevredenheid niet alleen door de Kroon doch ook naar door de Kroon te geven voorschriften — immers ook krachtens algemene maatregel van bestuur — kan worden vastgesteld, en dat met betrekking tot de 15e rechtsoverweging wordt opgemerkt, dat eisers gemachtigde de daarin bestreden, van hem afkomstige, stelling ter 's Raads terechtzitting niet heeft gehandhaafd;

dat eisers gemachtigde ter 's Raads terechtzitting heeft betoogd, dat met betrekking tot de ontevredenheidsbetuiging niet kan worden gesteld, dat deze begrepen kan zijn onder de „overige rechten en verplichtingen „der militairen”, als bedoeld in hoofdstuk IX van het Reglement, omdat er voor de militair geen recht op zodanige betuiging kan bestaan en evenmin aan te nemen is, dat ze een verplichting betreft;

dat de Raad hiertegenover opmerkt, dat in deze redenering genoemd hoofdstuk IX enige bepalingen bevat, met name in de artikelen 91 en 92, waarin dan gesteld zou moeten worden, dat ze geen rechten of verplichtingen in evenbedoelde zin betreffen;

dat nu voor wat de ontevredenheidsbetuiging betreft naar 's Raads oordeel moet worden gesteld, dat, zodra deze aan regelen wordt gebonden, deze regelen de rechten of verplichtingen van de ambtenaar betreffen, en wel voor wat betreft het recht van de ambtenaar dit recht, dat bij het geven van een ontevredenheidsbetuiging gehandeld wordt in overeenstemming met de gestelde regelen, waaraan alsdan het administratief orgaan ook is gehouden;

dat de Raad met de eerste rechter van oordeel is, dat de door eisers ambtsvoorganger vastgestelde circulaire voor de zeemacht 1706b, waarin regelen terzake van het geven van tevredenheids- en ontevredenheidsbetuigingen zijn gegeven, niet kan worden aangemerkt als een algemeen verbindend voorschrift;

Overwegende dat de eerste rechter hieruit de conclusie heeft getrok-

ken, dat het bestreden besluit, als berustende op een niet verbindend voorschrift, voor nietigverklaring in aanmerking komt;

Overwegende dat de Raad de eerste rechter hierin niet kan volgen; dat immers, ook al moet aan evengemelde circulaire verbindende kracht worden ontzegd, zulks niet insluit, dat eiser deswege het recht zou missen een hem ondergeschikte ambtenaar zijn ontevredenheid te betuigen en dit in schriftelijke vorm te doen;

dat zulks, doordat eiser bij het geven van de onderwerpelijke ontevredenheidsbetuiging in acht genomen heeft de regelen, in meergenoemde circulaire vervat, in het onderhavige geval niet anders is;

dat toch het geven van een ontevredenheidsbetuiging aan een militair der zeemacht niet met enig algemeen verbindend voorschrift in strijd is, zodat eiser in beginsel vrij is in daarvoor in aanmerking komende gevallen een ontevredenheidsbetuiging te geven, uiteraard mits het desbetreffend besluit op goede gronden berust;

Overwegende dat de gronden, welke in het bestreden besluit ter motivering der ontevredenheidsbetuiging zijn aangevoerd, naar 's Raads oordeel dit besluit kunnen dragen;

Overwegende dat derhalve, waar niet gebleken is van gronden, als in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929 bedoeld, welke tot nietigverklaring van het bestreden besluit moeten leiden, het tegen dat besluit door gedaagde ingestelde beroep alsnog ongegrond moet worden verklaard, dit met vernietiging van de aangevallen uitspraak, voorzover deze betrekking heeft op het besluit houdende de ontevredenheidsbetuiging;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN !

Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep, voorzover deze betrekking heeft op het besluit houdende de ontevredenheidsbetuiging;

Verklaart het door gedaagde tegen dat besluit ingestelde beroep alsnog ongegrond.

Centrale Raad van Beroep

6 februari 1963

(M.A.W. 1962/B 7)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.
(V.R.B.K.L. 1949; Regeling verblijfsvergoeding gehuwde militairen; Regeling vervoer voor rijksrekening bij verlof of bewegingsvrijheid).

De standplaats van eiser, wiens echtgenote van de president der arrondissementsrechtbank verlof had gekregen om hangende het echtscheidingsgeding afzonderlijk verblijf te houden in het tot dusver door hen bewoonde huis zonder verplicht te zijn haar echtgenoot aldaar bij zich te ontvangen, was niet uitsluitend om redenen van dienst een andere dan de woonplaats van zijn gezin.

De V.R.B.K.L. zegt — in tegenstelling tot de beide andere bovengenoemde regelingen — niet, dat het niet samenwonen van een gehuwde militair met zijn gezin „uitsluitend” door de militaire dienst moet worden veroorzaakt om voor het in de §§ 39 en 42 genoemde emolument in aanmerking te komen. Dit heeft echter niet tot gevolg dat aan deze bepalingen van de V.R.B.K.L. een andere uitleg moet worden gegeven dan aan de overeenkomstige bepalingen van de beide andere regelingen. De drie regelingen hebben kennelijk een gelijke strekking.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: N., wonende te Y., eiser in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door Mr. W. A. Nijman, advocaat te Veghel, als zijn raadsman, tegen: de Minister van Defensie, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden D. van den Berg, wonende te Voorburg, hoofdcommies bij het ministerie van defensie;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat gedaagde op 8 mei 1961 aan de korpsadministrateur van de vliegbasis Volkel, voorzover eiser betreffende, het navolgende heeft bericht:

„Ter beantwoording van uw brief van 22 maart 1961, betreffende „de incidentele ponsconcepten A 45 en A 46, verwerkingsmaand maart „1961, respectievelijk ten name van . . . en de sergeant der eerste „klasse N., rnr. . . ., deel ik u het volgende mede.

„Ten aanzien van de betrokken militairen bestaat kennelijk reeds „geruime tijd de situatie dat zij niet in de regel *om redenen van dienst* „in de onmogelijkheid verkeren dagelijks bij hun gezin i.c. hun echtgenote tenminste één maaltijd te gebruiken en aldaar te overnachten. „Deze verhindering wordt immers veroorzaakt door de *particuliere* „omstandigheid dat zij er de voorkeur aan hebben gegeven het in „gezinsverband samenwonen met hun echtgenote op te geven.

„Dit betekent dat zij op grond van de terzake bestaande bepalingen „— zie hoofdstuk 8 van de V.R.B.K.L. 1949, de regeling verblijfsvergoeding voor gehuwde militairen en bijlage C van voorschrift nr „1584 (KL) — geen aanspraak hebben op:

„a. huisvesting en voeding van rijkswege en voor rijksrekening dan „wel op een vergoeding wegens het dagelijks reizen tussen woon- en „standplaats;

„b. de verblijfsvergoeding voor gehuwde militairen;

„c. vervoer voor rijksrekening voor gezinsbezoek.

„De sedert 1 januari 1961 ten onrechte genoten bedragen dienen „door hen te worden terugbetaald.

„Met betrekking tot de door u in punt 7 van uw brief bedoelde officier wordt opgemerkt dat in dit geval de aanvankelijk gemaakte be„merking is ingetrokken omdat uit een nadere verklaring van de „commandant van de 1e tactische vliegbasis is gebleken dat betrokkene, „voorzover de militaire dienst dit toeliet, met zijn gezin placht samen „te wonen.

„Dit is blijkens uw brief ten aanzien van de vorengenoemde . . . en „onderofficier niet het geval.

„Ik verzoek u het vereiste te verrichten.”;

Overwegende dat eiser tegen het in dit schrijven vervatte besluit, voorzover te zijnen aanzien genomen, beroep heeft ingesteld bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, en dit Gerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 28 mei 1962 — waarnaar hierbij wordt verwezen — dat beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak bij de Raad in hoger beroep is gekomen en op de bij beroepschrift ontwikkelde gronden de Raad heeft verzocht de aangevallen uitspraak te vernietigen en alsnog te vernietigen (lees: nietig te verklaren) het besluit van gedaagde d.d. 8 mei 1961 onder toekenning aan eiser van de emolumenten verbonden aan het gescheiden leven van zijn gezin;

Overwegende dat gedaagde bij contra-memoriede gronden heeft aangevoerd waarop kennelijk is bedoeld te concluderen tot bevestiging van de uitspraak, waarvan beroep;

IN RECHTE:

Overwegende dat de Raad zich verenigt met het in de vierde rechts-overweging der aangevallen uitspraak door de eerste rechter uitgesproken oordeel, dat het bestreden besluit ten aanzien van eiser dient te worden aangemerkt als het eerste definitieve besluit, waarbij wordt vastgesteld, dat eiser geen aanspraak heeft op de in het bestreden besluit genoemde emolumenten; zijnde trouwens vanwege gedaagde in hoger beroep niet meer het tegendeel gesteld;

Overwegende dat voor de Raad en tussen partijen vaststaat:

dat de president der Arrondissementsrechtbank te Breda bij beschikking van 17 augustus 1960 terzake van een door eisers echtgenote ingediend verzoek om echtscheiding, subsidiair scheiding van tafel en bed, onder meer heeft bepaald, dat zij verlof heeft om hangende het geding afzonderlijk verblijf te houden te . . . in het tot dusver door hen bewoonde huis zonder verplicht te zijn haar echtgenoot, eiser, aldaar bij zich te ontvangen;

dat eiser sedert 17 augustus 1960 gescheiden van zijn echtgenote heeft geleefd en, ook al kwam hij nog wel in de weekeinden voor bezoek aan zijn kinderen in bedoelde woning, aldaar niet meer heeft overnacht en geen maaltijden meer heeft gebruikt;

dat eisers militaire standplaats gedurende de maanden september en oktober 1960 . . . was;

dat eiser in de maand september 1960 zelf voor zijn huisvesting en voeding zorgde;

dat eiser over de maand oktober 1960 huisvesting en voeding van rijkswege genoot, terzake waarvan inhouding op zijn salaris plaatsvond;

dat eiser per 31 oktober 1960 gedetacheerd werd bij de vliegbasis Woensdrecht, alwaar hij althans ten dele huisvesting en voeding van rijkswege genoot, en eisers salaris over de maand november 1960 wèl en over de maand december 1960 niet aan evenbedoelde inhouding is onderworpen;

dat eiser tegen de inhouding over de maand november 1960 geprotesteerd heeft;

dat eiser, vóórdat op dit protest was beslist, per 2 januari 1961 werd overgeplaatst naar Volkel;

dat eiser van deze datum af huisvesting en voeding van rijkswege heeft genoten;

dat op eisers salaris over januari 1961 geen inhouding als vorenbedoeld is toegepast;

dat dit wèl is geschied over de maand februari 1961 en, na protest van eiser, bij een uitbetaling aan hem op 22 maart 1961 door de korpsadministrateur een correctie op eisers salaris is toegepast aldus, dat aan eiser is uitbetaald hetgeen hem wegens huisvesting en voeding van rijkswege over februari 1961 op zijn salaris was ingehouden en over maart 1961 zou worden ingehouden (opmerking verdient, dat de definitieve vaststelling van het salaris van de militaire ambtenaren op gedaagdes ministerie geschiedt, doch dat aan de korpsadministrateur de bevoegdheid is gegeven voorlopige correcties op de ten departemente gegeven berekening van het salaris aan te brengen);

dat eiser na de maand april 1961 — anders dan tevoren — voor gezinsbezoek geen vrij vervoer voor rijksrekening heeft genoten;

Overwegende dat bij het bestreden besluit is bepaald, dat eiser dient terug te betalen de sedert 1 januari 1961 ten onrechte genoten bedragen terzake van huisvesting en voeding van rijkswege en voor rijksrekening en terzake van verblijfsvergoeding voor gehuwde militairen; terwijl in dat besluit tevens tot uitdrukking is gebracht, dat eiser geen aanspraak heeft op vervoer voor rijksrekening wegens gezinsbezoek;

Overwegende dat de Raad nu heeft te onderzoeken, of het bestreden besluit kan worden aangetast op een der gronden van artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929, juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften, voorzover te dezer zake van belang, bepalen:

A. de „Voorlopige regeling van de bezoldigingen van het militaire personeel der Koninklijke landmacht en enige daarmede verband houdende onderwerpen”, vastgesteld bij beschikking van de Minister van Oorlog van 14 mei 1949 — nader aan te halen als: de V.R.B.K.L. —:

in § 38 lid 4 aanhef en onder a, dat onder „gchuwde” wordt verstaan: de militair, die volgens de Nederlandse wet als gehuwd wordt beschouwd;

in § 38 lid 5 aanhef en onder a, dat onder „gezin” wordt verstaan voor een militair, die volgens de Nederlandse wet als gehuwd wordt beschouwd: de echtgenote van de militair;

in § 39 lid 5 aanhef en onder a, dat de inhouding niet wordt toegepast wegens huisvesting van rijkswege in de standplaats van een gehuwde, die in de regel om redenen van dienst op de dagen waarop hij zijn normale militaire werkzaamheden verricht in de onmogelijkheid verkeert bij zijn gezin of in zijn woning te overnachten;

en in § 42 lid 5 aanhef en onder a, dat de inhouding niet wordt

toegepast wegens voeding van rijkswege in de standplaats van een gehuwde, die in de regel om redenen van dienst in de onmogelijkheid verkeert op de dagen waarop hij zijn normale militaire werkzaamheden verricht ten minste één maaltijd bij zijn gezin of in zijn woning te nuttigen;

B. de „Regeling verblijfsvergunning gehuwde militairen”, vastgesteld bij beschikking van de Minister van Oorlog d.d. 22 maart 1958 — nader aan te halen als: de regeling verblijfsvergunning —:

in artikel 2 lid 1, dat een gehuwde militair (waaronder ook in die regeling wordt verstaan een mannelijke militair, die volgens de Nederlandse wet als gehuwd wordt beschouwd) aanspraak heeft op een verblijfsvergunning gedurende de tijd dat zijn standplaats uitsluitend tengevolge van zijn militaire dienst niet tevens de woonplaats is van zijn gezin, waaronder in deze regeling eveneens wordt verstaan de echtgenote van de militair);

C. de „Regeling vervoer voor rijksrekening bij verlof of bewegingsvrijheid”, vervat in de beschikking van de Minister van Oorlog d.d. 21 januari 1956 — nader te noemen de regeling vervoer —:

in § 2 aanhef en onder I, dat vervoer kan worden verleend terzake van gezinsbezoek, aan een gehuwde militair, wiens standplaats uitsluitend tengevolge van zijn militaire dienst een andere is dan de woonplaats van zijn gezin; waarbij opmerking verdient, dat de regeling vervoer geen definitie bevat van de begrippen gehuwde en gezin, doch dat in de toelichting op deze regeling o.m. is gesteld, dat de eisen, waaraan een gehuwde militair, die tengevolge van de dienst gescheiden leeft van zijn gezin, moet voldoen om voor vervoer in aanmerking te komen, thans zijn afgestemd op de eisen, waaraan een zodanige militair moet voldoen om verblijfsvergoeding te kunnen genieten;

Overwegende dat de Raad, gelijk trouwens tussen partijen niet betwist is, van oordeel is, dat eiser ten tijde van het bestreden besluit als een gehuwde militair in de zin van de vorenvermelde drie regelingen moet worden beschouwd;

Overwegende dat de V.R.B.K.L. in de aangehaalde bepalingen der §§ 39 en 42, anders dan de regeling verblijfsvergoeding en de regeling vervoer, het woord „uitsluitend” in samenhang met het woord (militaire) dienst mist, doch zulks naar 's Raads oordeel niet tot gevolg moet hebben, dat met betrekking tot de V.R.B.K.L. een andere uitleg aan de betrokken bepalingen dient te worden gegeven dan aan de overeenkomstige bepalingen in de regeling verblijfsvergoeding en de regeling vervoer;

dat hiertoe te minder aanleiding is, nu de bedoelde bepalingen in de drie regelingen te dezen kennelijk een gelijke strekking hebben en nu, naar gedaagdes gemachtigde ter 's Raads terechtzitting heeft medegedeeld, die bepalingen der V.R.B.K.L. van de aanvang hunner werking af zijn toegepast op dezelfde wijze als dit later met de overeenkomstige bepalingen der regeling verblijfsvergunning en der regeling vervoer het geval is geweest;

Overwegende nu dat èn de tekst èn de strekking dezer bepalingen

in de drie regelingen tot het oordeel leiden, dat indien de standplaats van een gehuwde militair niet uitsluitend tengevolge van zijn militaire dienst een andere is dan de woonplaats van zijn gezin, op zijn bezoldiging de inhoudingen, genoemd in de aangehaalde bepalingen der §§ 39 en 42 van de V.R.B.K.L. worden toegepast, mits aan de overige daartoe gestelde voorwaarden is voldaan, en geen aanspraak bestaat op vorenvermelde verblijfsvergoeding en vrij vervoer;

dat nu in het onderhavige geval moet worden gezegd, dat sedert 17 augustus 1960 ten aanzien van eiser evenbedoelde situatie zich heeft voorgedaan, vermits zijn echtgenote vorenvermeld presidiaal verlof had en eiser sindsdien ook niet meer in de woning heeft willen ontvangen, althans niet om aldaar te eten en/of te overnachten;

dat aan het vorenoverwogene niet kan afdoen, dat eiser zich tegen de door zijn echtgenote ingediende eis tot echtscheiding, subsidiair scheiding van tafel en bed, heeft verzet, noch ook, dat hij herhaaldelijk getracht heeft zijn echtgenote ertoe te bewegen de samenleving te hervatten;

dat evenmin van beslissende betekenis is, dat eiser ten tijde van het bestreden besluit nog als een gehuwde militair moest worden aangemerkt;

dat ook niet relevant geacht kan worden, of ten tijde van het bestreden besluit nog niet gezegd zou kunnen worden, dat de samenleving van eiser met zijn echtgenote duurzaam was verbroken, aangezien, ook al zou dit laatste nog niet het geval zijn geweest, niettemin moet worden gezegd, dat de standplaats niet uitsluitend tengevolge van de militaire dienst een andere was dan de woonplaats van zijn gezin;

dat immers vaststaat, dat eiser óók niet bij zijn gezin zou hebben vertoefd als de militaire dienst dit wèl mogelijk had doen zijn;

Overwegende dat de Raad voor zijn opvatting mede een beroep kan doen op de in de regeling verblijfsvergoeding opgenomen toelichting, waarin onder 1b is gesteld:

„Uit artikel 3, eerste lid, volgt dat een militair die niet, voor zover „de militaire dienst dit toelaat, met zijn gezin pleegt samen te wonen, „geen aanspraak heeft op verblijfsvergoeding.”;

Overwegende dat namens eiser nog een beroep is gedaan op het bepaalde onder 1a dier toelichting, luidende:

„Voor een juiste toepassing van artikel 3, eerste lid, wordt aange- „tekend, dat de standplaats van een militair, die gehouden is te wonen „ter plaatse als bedoeld in artikel 80 van het Reglement voor de mili- „taire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en die bij zijn huwelijk „zijn gezin elders hoofdverblijf heeft doen houden, wordt geacht uit- „sluitend ten gevolge van de militair dienst niet tevens de woonplaats „van zijn gezin te zijn, indien hem de vergunning als bedoeld in lid 2 „van het genoemde artikel 80 ter zake van woningnood is verleend.”;

dat daarbij namens eiser is gesteld, dat eiser de aldaar bedoelde vergunning had;

dat echter, ook al zou dit laatste het geval zijn, zulks eiser naar 's Raads oordeel niet zou kunnen baten, vermits zulks niet verhindert

om aan te nemen, dat indien naast het bezit van de bedoelde vergunning een omstandigheid intreedt als de onderhavige, te weten het verbreken der samenleving met het gezin, het enkele bezit van de vergunning geen aanspraak meer geeft op de in de regeling verblijfsvergoeding bedoelde vergoeding;

Overwegende dat uit al het vorenoverwogene volgt, dat gedaagde terecht heeft beslist, dat eiser althans sedert 1 januari 1961 geen aanspraak meer had op meergenoemde emolumenten krachtens de drie vermelde regelingen;

Overwegende dat derhalve hetgeen terzake onverschuldigd aan eiser na 1 januari 1961 is uitbetaald geworden, door gedaagde kon worden teruggevorderd, verzettende in dit geval ook overigens geen toepasselijk algemeen verbinderd voorschrift zich tegen de terugvordering, zoals deze bij het bestreden besluit ten aanzien van eiser is geschied;

Overwegende dat mitsdien het tegen dat besluit, voorzover eiser betreffende, door hem ingestelde beroep bij de aangevallen uitspraak terecht ongegrond is verklaard, zodat die uitspraak moet worden bevestigd.

Centrale Raad van Beroep

15 mei 1963

(M.A.W. 1961/K 37 en 38)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mrs. E. H. Nuver en Jhr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(V.B.O.)

Het V.B.O. bevat geen bepalingen, welke inhouden dat een officier, wiens medisch-psychische toestand in ernstige mate is gestoord, deswege hoewel hij dienst heeft gedaan niet mag worden beoordeeld.

Ook al zou die toestand een ongunstige invloed op klagers dienstprestaties hebben uitgeoefend, dan zou zulks de onderhavige beoordeling niet onjuist doen zijn. Beslissend is hoe deze dienstprestaties in feite zijn geweest.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: A. B. X., wonende te Y., klager, in persoon ter terechtzitting verschenen, bijgestaan door Mr. A. C. M. de Graaf, advocaat te Tiel, als zijn raadsman, tegen de Minister van Defensie, verweerder, voor wie ter terechtzitting als gemachtigde is opgetreden E. H. Luurssen, wonende te Voorburg, commies A bij het Ministerie van Defensie.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat over klager, kapitein van de der Koninklijke landmacht, op 6 februari 1960 een tussentijdse beoordelingslijst is opgemaakt, het tijdvak 1 mei 1958 tot 1 februari 1960 betreffende, op welke lijst hij in zijn rang is beoordeeld met „middelmattig” — blijkens

een bijgevoegde nota te verstaan als „voldoende tot ruim voldoende „(6 $\frac{1}{2}$)” — en hij voor bevordering alsnog niet aan te bevelen is aangemerkt, terwijl verder 15 punten van beoordeling lager zijn gewaardeerd dan „goed”;

Overwegende dat verweerder, nadat klager tegen deze beoordelingslijst bezwaar had gemaakt, gezien het advies nopens dit bezwaar uitgebracht door een commissie, als bedoeld in punt 38 van het Voor-schrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke landmacht, bij besluit van 30 juni 1961 ter kennis van klager heeft gebracht, dat aan hem, door de op 6 februari 1961 omtrent hem uitgebrachte — tussentijdse — beoordeling, niet in alle opzichten recht is wedervaren en dat het zal worden beschouwd alsof:

1e. achter onderstaande punten van de beoordelingslijst het daarnaast gestelde is ingevuld:

Voor bevordering	„nog niet aan te bevelen wegens „nog aan te vullen tekortkomin-gen”, „goed”,
Gedrag in dienst	„goed”,
Houding ten aanzien van meerde-ren in rang	„goed”,
Houding ten aanzien van minde-ren in rang	„ruim voldoende tot goed”,
Geheugen	„ruim voldoende tot goed”,
Kennis van reglementen en voor-schriften	„ruim voldoende tot goed”,
Geschiktheid voor een bureau-functie	„ruim voldoende tot goed”,
Administratieve bekwaamheden :	
Uithoudingsvermogen bij zware dienst	„ruim voldoende”, „ruim voldoende tot goed”,

2e. om formele redenen het gestelde achter het punt: „Naam en „voorletters van de beoordeelde officier” Luidt: „A. B. X.”, in stede van „B. A. X.”;

Overwegende dat inmiddels over klager op 27 augustus 1960 een gewone beoordelingslijst was opgemaakt, het tijdvak van 1 mei 1958 tot 1 mei 1960 betreffende, op welke lijst hij in zijn rang is beoordeeld met „middelmattig” — blijkens een bijgevoegde nota te verstaan als „ruim voldoende (7)” — en hij voor bevordering is aangemerkt als nog niet aan te bevelen wegens nog aan te vullen tekortkomingen, terwijl verder 15 punten van beoordeling lager zijn gewaardeerd dan „goed”;

Overwegende dat verweerder, nadat klager ook tegen deze beoor-delingslijst bezwaar had gemaakt, gezien het advies van voornoemde commissie, bij een ander besluit van 30 juni 1961 ter kennis van klager heeft gebracht, dat aan hem, door de op 27 augustus 1960 omtrent hem uitgebrachte beoordeling, niet in alle opzichten recht is weder-varen en dat het zal worden beschouwd alsof achter onderstaande pun-ten van de beoordelingslijst het daarnaast vermelde is ingevuld:

Gedrag in dienst	„goed”,
Houding ten aanzien van meerderen in rang	„goed”,
Houding ten aanzien van minderen in rang	„ruim voldoende tot goed”,
Geheugen	„ruim voldoende tot goed”,
Kennis van reglementen en voorschriften	„ruim voldoende tot goed”,
Geschiktheid voor een bureau-functie	„ruim voldoende tot goed”,
Uithoudingsvermogen bij zware dienst	„ruim voldoende tot goed”,

Overwegende dat klager tegen die beide besluiten bij de Raad in beroep is gekomen en bij het klaagschrift heeft verzocht die besluiten te vernietigen en te beslissen zoals de Raad zal goeddunken;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorie de gronden heeft aangevoerd waarop aan de Raad wordt verzocht het beroep van klager ongegrond te verklaren;

Overwegende dat op verzoek van klager de behandeling van de onderhavige twistgedingen is opgeschort totdat door verweerder was beslist op een door klager op 24 november 1961 ingediend rekest, hetgeen is geschied bij besluit van verweerder d.d. 19 april 1962;

Overwegende dat klager vervolgens bij aanvullend klaagschrift van 27 juni 1962 zijn bezwaren heeft meegedeeld tegen de rapporten van voormelde commissie van onderzoek van zijn bezwaarschriften;

Overwegende dat, nadat de behandeling der onderhavige twistgedingen was bepaald voor een op 31 oktober 1962 te houden terechtzitting, verweerder bij schrijven van 2 oktober 1962 aan de Raad heeft verzocht de behandeling van deze twistgedingen uit te stellen tot het tijdstip, waarop een inmiddels bevolen geneeskundig onderzoek van klager zou zijn voltooid;

Overwegende dat verweerder bij schrijven van 13 maart 1963 de Raad in afschrift heeft doen toekomen een rapport d.d. 18 januari 1963 van de inspecteur van de Militair Geneeskundige Dienst, waarin de bevindingen nopens voormeld geneeskundig onderzoek zijn neergelegd;

Overwegende dat ingevolge een namens verweerder gedaan verzoek de onderhavige twistgedingen ter 's Raads terechtzitting niet in het openbaar zijn behandeld;

IN RECHTE:

Overwegende dat klager in zijn aanvullend klaagschrift als zijn mening naar voren heeft gebracht dat, indien gedurende de beoordeelingstijdvakken zijn medisch-psychische toestand in ernstige mate gestoord was — zoals enkele door voornoemde commissie gehoorde getuigen hebben gesteld — de beoordelingen, waartegen bezwaar, deswege vernietigd dienen te worden, dan wel, indien zulks niet het geval was — zoals klager steeds heeft gesteld — de verklaringen dier getuigen op dit punt buiten beschouwing dienen te blijven;

Overwegende hieromtrent, dat het Voorschrift betreffende de beoordeling van de officieren bij de Koninklijke landmacht geen bepalingen bevat welke inhouden, dat een officier, wiens medisch-psychische toestand in ernstige mate gestoord is, deswege hoewel hij dienst heeft gedaan niet mag worden beoordeeld, zijnde de Raad niet gebleken van het bestaan van enig ander toepasselijk algemeen verbindend voorschrift, dat zich onder die omstandigheden tegen een beoordeling zou verzetten;

dat een geheel andere vraag is — welke in deze gedingen niet aan de orde is — in hoeverre bij de aanwezigheid van zodanige toestand met de beoordelingen rekening behoort te worden gehouden;

dat voorts, indien een toestand, als evenbedoeld, niet aanwezig is geweest, met de daarop betrekking hebbende getuigenverklaringen geen rekening kan worden gehouden in zoverre als die verklaringen betrekking hebben op de door de getuigen gestelde of vermoede aanwezigheid van een medisch-psychische toestand als vorenbedoeld;

dat echter wel rekening kan worden gehouden met hetgeen die getuigen overigens hebben verklaard;

Overwegende dat de Raad voor de beslissing van de onderwerpelijke gedingen in het midden kan laten, wat er zij van klagers medisch-psychische toestand tijdens de onderhavige beoordelingstijdvakken;

dat immers, indien moet worden aangenomen, dat klagers gezondheidstoestand zijn dienstprestaties ongunstig heeft beïnvloed, zulks de onderhavige beoordelingen niet onjuist zou doen zijn;

en dat, indien klagers dienstprestaties niet ongunstig zijn beïnvloed door de toestand van zijn gezondheid, ook in dat geval voor de waardering der verschillende punten, waartegen bezwaar, van de beide voormelde beoordelingslijsten, beslissend is, hoe klagers dienstprestaties in feite zijn geweest;

Overwegende voorts, dat de Raad, door hetgeen door en namens klager is aangevoerd niet gebleken acht, dat de beide beoordelingslijsten, zoals deze krachtens de bestreden besluiten zijn komen te luiden, niet op goede gronden zouden berusten;

Overwegende dat in het aanvullend klaagschrift nog is aangevoerd, dat de majoor E. bij beide beoordelingen ten onrechte een rol heeft gespeeld, doch de Raad deze grief verwerpt, zich verenigende met hetgeen terzake namens verweerder ter 's Raads terechtzitting is aangevoerd;

Overwegende dat uit al het vorenoverwogene voortvloeit, dat het beroep van klager tegen de bestreden besluiten ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het door klager tegen beide bestreden besluiten ingestelde beroep ongegrond.

NASCHRIFT

Verwezen moge worden naar een tweetal eerder gepubliceerde uitspraken, waarin medische bezwaren van een beoordeelde militair een rol speelden, t.w. M.A.W. 1959/K 6 van 15 sept. 1959 (M.R.T. 1960 blz. 135) en M.A.W. 1960/K 29 van 4 april 1961 (M.R.T. 1962 blz.

64). *Laatstgenoemde uitspraak vertoont veel overeenkomst met de thans gepubliceerde.* A. B.

BOEKAANKONDIGING

„Soziologie der Jugendkriminalität”.¹⁾ (2e druk 1962).
Sonderheft 2. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie.

In 1957 wijdde het voortreffelijke „Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie” een speciaal nummer aan de „Soziologie der „Jugendkriminalität”, waarvan in 1962 een tweede druk verscheen. Het nummer bevat een tiental in het Duits geschreven resp. vertaalde bijdragen van Duitse, Amerikaanse, Engelse en Franse en Zwitserse auteurs.

De redacteur van het tijdschrift, RENÉ KÖNIG, opent de rij met een verhandeling over de plaats van de jeugdcriminologie binnen de algemene sociologie. De socioloog richt zijn aandacht op de samenlevingsstructuur waarbinnen zich het afwijkende gedrag ontwikkeld heeft.

Niet het eindresultaat: het door de justitie als crimineel gebranderkt gedrag, maar het ontstaan en de geleidelijke ontwikkeling daarvan is voor hem het belangrijkste. Jeugdcriminaliteit kan beschouwd worden als een „doorgangsstadium” naar de criminaliteit der volwassenen.

Maar gezien het feit dat slechts een gering deel der jeugdige criminelen op volwassen leeftijd het crimineel gedrag voortzet, is het ook mogelijk de jeugdcriminaliteit te beschouwen als een specifieke uitdrukking van een normconflict tussen de wereld der jeugdigen en die der volwassenen.

PETER HEINTZ ontwerpt in een volgend artikel een theoretisch kader waarbinnen hij de uitgangspunten en resultaten van de andere artikelen in dit nummer plaatst. GERD BIERMAN schrijft over „Wege zur Jugend-„kriminalität”, m.n. over „Vorstufen, Reaktionsformen und Ersatz-„symptome kindlicher Verwahrlosung” waarbij de dynamische betekenis van de onderlinge gezinsrelaties wordt besproken. Met het Amerikaanse talent voor beknoptheid bespreekt ANDREW F. HENRY vervolgens in 15 bladzijden de relaties tussen delinkwentie, richting der agressiviteit, bio-chemische processen, geboortenummer en de vraag: wie deelt de straffen uit (vader of moeder?).

Van bijzonder belang is in de criminologie het vraagstuk der prognose. WOLF MITTENDORFF geeft een overzicht van de mogelijkheden die het tot nu toe verrichte onderzoek op dit punt biedt. Twee artikelen, van JOHN BARRON MAYS en ALBERT K. COHEN handelen over de samenhang tussen jeugdcriminaliteit en subcultuur. Het artikel van laatstgenoemde auteur is een uitstekende sociologische analyse.

¹⁾ Bovenstaande recensie van de hand van vaandrig E. TELLEGEN, socioloog, werd ons — gezien de bijzondere belangrijkheid van dit „Sonderheft” — ter publicatie toegezonden door diens chef, het Hoofd van de Sectie Geestelijke Gezondheidszorg van de Militaire Geneeskundige Dienst. (Red. M.R.T.)

In een vroegere publikatie („Juvenile delinquency’, in het Duits als Rororo pocket onder de titel „Kriminelle Jugend” verkrijgbaar) heeft de schrijver zich voornamelijk tot de delinkwente sub-kultuur der arbeidersklasse beperkt. De konklusies uit dat boek zijn in dit artikel verwerkt. In de toename der jeugdcriminaliteit in de Verenigde Staten na 1948 heeft echter vooral de „midden-klasse” een groot aandeel gehad. In dit artikel tracht COHEN een verklaring voor dit verschijnsel te geven. Volgens hem heeft een reeks van omstandigheden het oude patroon van „uitgestelde beloning” (nu hard werken voor een goede toekomst later) zoals dat vroeger voor de midden-klasse gold ondergraven.

Dat „harde werken voor de toekomst” was voor deze jeugdigen een status-symbool maar is als zodanig thans verdrongen door „hedonisch” gedrag binnen de sub-kultuur der jeugdigen, waarmee gedragsvormen die makkelijk tot criminaliteit kunnen leiden gepaard gaan.

Na een artikel van ODETTE PHILIPPON over jeugdcriminaliteit en verschillen tussen jongens en meisjes, volgt een bijzonder instructief artikel van HANS ZULLIGER over een geval van diefstal. Uitvoerig wordt de levensloop geschetst van een meisje dat tijdens een vacantieverblijf op „geraffineerde” wijze een aantal diefstallen pleegde. Het artikel maakt nog eens duidelijk dat een, naar maatschappelijke normen, „goed” gezin (volgens het patroon: hardwerkende vader — nette moeder) uit psycho-dynamisch oogpunt verre van ideaal kan zijn. Heel belangrijk zijn ook de opmerkingen die naar aanleiding van dit geval over het te verwachten therapeutische effect van de straf worden gemaakt. In het laatste artikel geeft DAVID J. BORDUA een overzicht van de hoofdrichtingen in de theorie en het onderzoek van de jeugdcriminaliteit in de Verenigde Staten sinds 1930.

Samenvattend: Dit „Sonderheft” biedt een voortreffelijk en veelzijdig overzicht van de problemen op het gebied van de jeugdcriminaliteit en is bijzonder waardevol voor allen die op een of andere wijze met de strafrechtspleging te maken hebben.

E. TELLEGEN.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Nieuw Guinea en de Conventies van Genève

De opmerkingen van „bevoegde zijde” gemaakt¹⁾ naar aanleiding van mijn in dit tijdschrift uit ARS AEQUI overgenomen artikel, bevatten enige feitelijke en juridische stellingen, die ik niet gaarne geheel onweersproken laat.

„Bevoegde zijde” stelt dat ten onrechte is betoogd dat infiltranten en paratroepers juridisch over één kam werden geschoren. Niets is minder waar, zo houdt zij ons voor. Inderdaad. Ik wil haar er gaarne op wijzen, dat het tegendeel uit mijn betoog ook niet is af te leiden.

Expliciet heb ik gesteld te schrijven over de situatie *tijdens* het con-

¹⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 392.

flict²⁾ en vermeldde ten overvloede „dat niet alle gevangenen immi- „gratoir zijn aangehouden en vervolgd”.³⁾

Ook de opmerking over de situatie vóór 15 januari 1962 is onjuist. Het is waarlijk niet nodig te beschikken over de betalingsstaten van de Indonesische strijdmacht, om — aan de hand van vonnissen van de Landrechter te Manokwari⁴⁾ en van de Raad van Justitie Nederlands Nieuw Guinea,⁵⁾ respectievelijk uit het jaar 1961 en 1955 — vast te stellen dat ook toen bijna alle infiltranten deel uitmaakten van de Indonesische Strijdmacht.

Het verschil in behandeling tussen de infiltranten/paratroepers voor en na 15 januari 1962 kan dan ook niet gezocht worden in een vermeend verschil in de status der infiltranten/paratroepers; veeleer is mijns inziens zulks een gevolg van de ontwikkeling van de strijd rond Nieuw Guinea, waarvoor — luce clarius voor een onbevooroordeeld waarnemer — de Conventies van Genève geacht moesten worden geschreven te zijn.

Het komt mij voor, dat ook het verschil in opvatting tussen de Nederlandsche Regering en het Goevernement van Nederlandsch Nieuw Guinea, de „de facto” behandeling als krijgsgevangene, alsmede de — door „bevoegde zijde” vermelde — beslissing van de landrechter veeleer in deze richting wijzen.

Minder juist is ook de stelling, dat het Internationale Rode Kruis gecontroleerd zou hebben of de behandeling van de gevangenen „ge- „heel volgens alle regelen van de Conventie” geschiedde. Het I.R.K. heeft de vervulling van de voorschriften der Conventie op dit stuk nooit gecontroleerd — omdat zij volgens Nederland niet golden. Bovendien blijkt — althans uit de publicaties van het I.R.K.⁶⁾ — dat de inspectie voor de grote landingen der Indonesiërs plaats vond.

Het feit dat — volgens „bevoegde zijde” — de paratroepers na 15 januari „de facto” geheel als krijgsgevangenen behandeld zijn, kan slechts zeer ten dele opwegen tegen het verlenen van een juridische status, die maatregelen sanctioneerde, welke voor een belangrijk deel ernstige schendingen van de Conventies waren en er zelfs toe leidden dat zij „juridisch in de lucht kwamen te hangen”.

Bedenklijke consequenties van de Nederlandse opvattingen over de gelding der Rode Kruis Verdragen.

Waar de toepassing van de Conventies niet afhankelijk is van een oorlogsverklaring en zowel Nederland als Indonesië de facto — en volgens de Nederlandse Regering ook de jure — de Conventies tot hun volledige gelding hadden kunnen brengen, bestond er geen enkele reden om de probleemstelling — als gesuggereerd door „bevoegde „zijde” — te beperken tot de invloed van de heer Soekarno op de werking van deze verdragen.

Mr. C. F. RUTER.

²⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 175, noot 31.

³⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 176.

⁴⁾ Landgerecht Manokwari 24.1.1961, NJ 1962/647.

⁵⁾ Raad van Justitie N.N.G. 9.3.1955, NJ 1955/256.

⁶⁾ Revue Internationale de la Croix Rouge 1962, blz. 135 en 180.

INGEKOMEN BIJDAGEN

Over Heimwee en over Straf

door

Dr. J. BERGSMA

Het verschijnen van het proefschrift over heimwee¹⁾ heeft helaas een trieste omlijsting gekregen. Een omlijsting met een aantal sterfgevallen waarbij een relatie met de heimweefactor toch wel op de voorgrond stond. In twee gevallen was er sprake van een geslaagde zelfmoordpoging tijdens eenzame opsluiting in de cel.

Aangezien bij het heimwee-onderzoek bleek dat bij heimweepatiënten, of soldaten die de mogelijkheid in zich dragen dat te gaan worden, nogal veelvuldige straffen uitgedeeld worden, leek het niet ondienstig het probleem van heimwee en eenzame opsluiting nog eens nader aan een beschouwing te onderwerpen.

Tegenover het aantal normaal zich in de militaire dienst handhavende militairen dat wel eens wordt gestraft, staat een minstens twee maal zo groot aantal, zich moeizaam handhavende militairen, dat voor en na in botsing komt met de krijgstucht. Daarbij zijn de overtredingen dan kwalitatief veelal ook nog aanmerkelijk zwaarder dan van de „normalen”, aangezien ongeoorloofd verzuim en zich aan de dienst onttrekken vrij veelvuldig voorkomende zaken zijn.

De vraag is te stellen of het niet zo is dat onder gestraften met eenzame opsluiting meer heimwee voorkomt dan dat aan de heimweelijders meer straffen worden uitgedeeld. Het is een moeilijke vraag aangezien het merendeel der heimweepatiënten niet in staat is achteraf nog een redelijk overzicht te geven van het ontstaan en verloop van hun heimweedepressie (samenhangend zowel met de depressie als de overwegend lagere intelligentie). Wat we wel kunnen vaststellen is het feit dat zowel de herhaalde bestraffingen als het heimwee, wortelen in één en het zelfde, n.l. in de beperkte mogelijkheid zich in de dienst op een aangepaste wijze te handhaven.

Het heimwee in de militaire dienst is vooral een uitvloeisel van het feit dat men zich in de nieuwe levensomstandigheden niet kan inpassen en of dat men op een dusdanige wijze aan het oude milieu is verbonden of gebonden dat tengevolge van een losscheuren daarvan een verdere ontwikkeling (naar volwassenheid) onmogelijk wordt gemaakt.

Typisch voor de heimweepatiënt is dat hij zich niet kan aanpassen aan zijn medesoldaten, aan de gestelde regels en aan de veranderde leefsituatie (waarvoor op zich weer diverse oorzaken verantwoordelijk gesteld kunnen worden) terwijl zijn gevoelsleven beheerst wordt door diepe verslagenheid, een bijna ontoestbare depressiviteit en een immens gevoel van eenzaamheid en verlatenheid.

In ernstige gevallen is het heimwee een zaak die alleen nog tot opklaring en genezing kan worden gebracht door middel van naar huis terugzenden met uiteraard een afkeuring op grond van een S5.

Wanneer men bewust wil trachten het heimwee van de soldaat te

¹⁾ M.R.T. LVI (1963) blz. 451. (Red. M.R.T.).

helpen overwinnen, een deel doet dit zelf, een andere groep zal door commandant, geestelijke of arts gestimuleerd moeten worden, dan is de enige manier het bevorderen van het aanpassen in de militaire leefgemeenschap.

Bij dit helpen naar een aanpassing staan diverse mogelijkheden ter beschikking. We denken aan het geven van speciale opdrachten met enige andere soldaten waardoor een klein groepje gedwongen samen op moet trekken, waarbij natuurlijk op de keus van de partners speciaal gelet moet worden. Men kan een overplaatsing overwegen naar een ander peloton, dat voor de betrokkene mogelijk meer geschikt is. Denk b.v. aan een minder begaafde jongen in een peloton waarin potentiële officieren en onderofficieren zijn geplaatst, of een enkele Fries in een peloton met veel zuiderlingen, een enkele stedeling te midden van een groep plattelanders, of omgekeerd; moeilijkheden die meestal vrij eenvoudig kunnen worden opgelost. Er kunnen eens wat rustige gesprekken gevoerd worden, het luchten van het hart bij iemand die begrip toont doet vaak al wonderen.

Er is bij dit alles één voorwaarde: de man die men verdenkt van heimwee, moet nooit in een uitzonderingspositie geplaatst worden, in die zin dat hij losgemaakt wordt van de groep waarin hij moet gaan ingroeien. Alles moet er hoe dan ook op gericht zijn dat hij zich gaat inpassen in de gemeenschap waarin hij zijn verdere diensttijd moet doorbrengen. Een dergelijke knaap vraagt van zijn meerdere meer tijd en persoonlijke aandacht dan men aan de soldaat in het algemeen kan wijden. Het is de moeite waard echter om deze extra tijd ter beschikking te stellen, niet alleen op grond van het militaire motief „behoud „van mankracht”. Het is dan ook in het belang van de jongen zelf. Men helpt hem daarmee n.l. op de weg naar de volwassenheid, naar een overwinning op zich zelf. De jongen die zijn eigen strijd tegen het heimwee (het merendeel van de jongens vecht er wel degelijk tegen) moet verliezen omdat er geen hulp is gekomen, lijdt een nederlaag tegen zichzelf en de kans is groot dat hij op het ontwikkelingspeil waar hij nu staat verder zal blijven staan. We menen n.l. dat naast een defensieve, de militaire dienst ook wel degelijk een opvoedkundige taak heeft en mede verantwoordelijk is voor de persoonlijke vorming en daarmee verdere opgroei van verreweg het grootste deel van onze adolescenten. Bij diegene die dat niet vindt, kan men ook moeilijk belangstelling verwachten voor de individualiteit van de ter verantwoording gestelde soldaat, zodat voor hen bovenstaande en volgende opmerkingen niet van enig nut zijn.

Laten we terugkeren naar het element van de straf. Wat is straf eigenlijk? We zouden het kunnen noemen een (correctieve) maatregel in aansluiting op een niet met de in een bepaalde situatie geldende normen overeenkomend gedrag. Door het treffen van een bepaalde (straf)maatregel hoopt men te bereiken dat de gestrafte in den vervolge zich wel, of in ieder geval beter, aan de gestelde normen zal houden. We willen niet dieper ingaan op de verschillende elementen die in een

straf een rol kunnen spelen zoals vergelding, voorkoming van erger, paedagogische maatregel enz. aangezien dat in dit verband geen werkelijke zin heeft.

Wel belangrijk is voor ons het waarom van een straf. Een straf volgt op het overtreden van een gestelde norm, een regel. Wat is nu de betekenis van het overtreden van een norm. Iedere overtreding van een gestelde regel is een signaal. Een signaal dat er iets niet klopt in het normaal geldende evenwicht tussen individu en sociaal bepaalde normen. Een overtreder is iemand die om een bepaalde reden zich niet heeft ingevoegd in een gestelde combinatie van regels en reglementen. Iedere overtreding is een signaal voor een kortsluiting tussen individu en gemeenschap. In de militaire dienst behoort bij een bepaald soort overtreding een bepaald soort correctieve maatregel. Het is nu zo jammer, dat maar al te vaak zonder meer, na deze omschreven overtreding, deze omschreven maatregel wordt toegepast, zonder dat eerst gelet wordt op het *waarom* van de overtreding. Waarom houdt iemand zich niet aan de norm? Het kan zijn dat hij het eenvoudig vertikt zich aan gestelde regels te houden, dat hij koste wat het kost in de oppositie wil zijn en blijven. Het is echter evengoed mogelijk, en dat komt veel vaker voor, dat hij zich niet *kan* houden aan de regels, omdat er zaken zijn die sterker zijn dan de wil zich aan te passen aan de gestelde regels. Meestal zijn de achtergronden te vinden in het milieu waaruit de soldaat voortkomt. Of hij heeft nooit enige regelmaat gekend in zijn leven, of er is hem nooit enige beperking opgelegd, of hij is nog zo gebonden aan huis dat hij het losmaken daarvan (nog) niet heeft kunnen verwerken en met zijn gedachten eenvoudig niet is, daar waar hij zou moeten zijn, n.l. bij de dienst.

Uiteraard zijn er nog meer mogelijkheden.

In vrijwel al deze gevallen is het mogelijk een aanpassing te krijgen aan de gestelde regels in het militaire milieu, door bepaalde omschreven correctieve maatregelen toe te passen. Bij één categorie van soldaten echter werken deze gewone maatregelen averechts, n.l. die soldaten die ondanks zichzelf de aansluiting bij het geheel van de dienst nog niet hebben kunnen vinden omdat de hang naar huis te sterk is om zonder meer te overwinnen.

Deze potentiële heimweelijders zijn lang niet altijd wat de stoere militairen „slappe jochies” plegen te noemen. Een groot deel van hen is niet verantwoordelijk voor de wat mindere intelligentie die ze bezitten of voor de grote druk die vader en moeder in het „achterland” op hen uitoefenen. Het slagen in de dienst betekent ook een onder die druk van vader en moeder uitkomen, een begin van zelfstandigheid. Reden te meer om ze te helpen. De moeilijkheid bij de heimweepatiënt zit niet primair in de onmogelijkheid zich aan te passen aan de regels, maar juist in de onmogelijkheid zich aan te sluiten aan de mensen en medesoldaten die samen de militaire dienst uitmaken. Van de heimweepatiënten die afgekeurd moesten worden had niet minder dan 81% geen kans gezien vrienden te maken, terwijl slechts (relatief dan altijd) 36% werkelijk in botsing kwam met de krijgstuicht.

Ver op de voorgrond staat dus het onvermogen zich aan de mensen aan te passen, daarna komt pas de onmogelijkheid zich aan de regels aan te passen.

Wat gebeurt er nu wanneer een jonge recruit (heimwee komt vooral gedurende de eerste 5 maanden van de dienst voor!) een overtreding begaat. Het is een jongen die zich niet erg thuis voelt in de dienst, het met zijn pelotongenoten nog niet erg kan vinden om welke redenen dan ook. Hij begaat een overtreding, waarbij niet eens van belang is of dit nu opzettelijk gebeurt of niet, en wordt gestraft met opsluiting. Op de voorgrond bij deze jongen stond het onvermogen zich op het menselijk vlak in te passen (de term „inlijven” is prachtig gevonden). Hij begaat echter een dusdanige overtreding dat hij opgesloten „moet” worden. Hij wordt gesepareerd en aan zichzelf overgelaten, het kleine beetje afleiding dat zijn kornuiten hem nog konden verstrekken is nu verdwenen. Hier, alleen, onder bovendien onprettige omstandigheden, komt in alle hevigheid het verlangen naar huis opzetten, en er is niemand die hem afleidt. In plaats van dat er getracht wordt hem de aansluiting bij zijn vrienden te geven en daarmee indirect ook aan de regels die ook zijn vrienden zijn opgelegd, haalt men hem uit die moeizaam wat eigen gemaakte kring, isoleert hem, laat hem aan zijn lot over en bereikt het tegenovergestelde van wat men had willen bereiken: aanpassing. De aanpassing wordt nu geheel onmogelijk gemaakt en thuis trekt sterker dan ooit. Waarschijnlijk kan men rustig stellen dat die recruit, die tot heimwee neigt en dus nog niet geheel de aanpassing aan zijn medesoldaten heeft gevonden, na enige dagen celstraf, enkele dagen isolement is voldoende, verder voor de militaire dienst verloren is.

Het is menen we zaak wanneer een recruit een overtreding begaat, deze overtreding niet als een overtreding zonder meer, doch als een signaal te zien. Met die overtreding moet er als het ware een rode lamp gaan branden die waarschuwt dat er ergens iets mis is. Het zal de taak van de commandant zijn zich er terdege van te vergewissen welke betekenis dit signaal in ieder nieuw op zich zelf staand geval voor betekenis heeft. Mocht er ook maar een spoor van heimwee te vinden zijn bij de betrokken soldaat dan kan men er zich, op gevaar af met mensenlevens te spelen, niet afmaken met de kreet „aan-,stellerij”. Men zal de straf zodanig moeten inkleden dat het bevorderend werkt op de inpassing in het grotere geheel, en isoleren in dit geval kan voor het leger verlies van mankracht, voor de jongeman een afglijden van de weg naar de volwassenwording betekenen, om over ernstiger gevallen zoals in de aanhef van dit artikel werden genoemd nog maar niet te spreken.

Het zal daarbij ook duidelijk zijn dat aan de mogelijkheid dat het heimwee tijdens het isolement van de celstraf plotseling opkomt wel degelijk aandacht geschonken moet worden. Een regelmatige intensieve controle die meer moet zijn dan een blik om de deur of een klap op de schouder van de „aal”, lijkt dan ook noodzakelijk.

Mogen we tenslotte nogmaals benadrukken dat 81% van onze heimweepatiënten in dienst geen vrienden had („normaal” 11%), dat 36% van onze patiënten in aanraking was geweest met de krijgstucht en dat tenslotte 25% van al deze patiënten een min of meer serieuze zelfmoordpoging had gedaan!

Wanneer het leger zich ook een opvoedkundige taak stelt, en dat doet het eigenlijk automatisch door het grootste deel van alle jonge Nederlandse mannen aan zijn regels te onderwerpen en er zich verantwoordelijk voor te stellen, dan zijn het vooral de honderden jongens die ieder jaar weer tegen hun heimwee moeten vechten, die speciale belangstelling moeten genieten. Aan deze jongens is tenminste paedagogische eer te behalen. Het mogen dan „slappe jochies” lijken als ze de dienst inkomen, in werkelijkheid zijn de meesten dat beslist niet en ze maken een goede kans als kerels de dienst te verlaten. Als de commandant het signaal van de overtreding, welke dat ook mag zijn, maar goed heeft begrepen, en er naar heeft gehandeld. De jongens zullen dankbaar zijn dat ze de kans gekregen hebben het eerste werkelijke gevecht in hun leven te hebben kunnen winnen.

De vrijlating van krijgsgevangenen op erewoord of belofte

door

Mr. F. KALSHOVEN,

Luitenant ter Zee (A) 1e klasse

De in 1962 uitgevaardigde wijziging van het Reglement betreffende de Krijgstucht, waarbij in dat Reglement bepalingen zijn ingevoegd aangaande de taak en de houding van de militair in het gevecht en in krijgsgevangenschap ¹⁾, geeft aanleiding tot enige opmerkingen met betrekking tot een van de kwesties die in krijgsgevangenschap aan de orde kunnen komen, te weten de vrijlating op erewoord of belofte. Het is daarbij nodig eerst iets te zeggen over de voorgeschiedenis: enerzijds een stuk „vaderlandse geschiedenis”, te weten de zogenaamde vrijlating op erewoord van de Nederlandse beroepsofficieren uit Duitse krijgsgevangenschap gedurende de Tweede Wereldoorlog; anderzijds, op internationaal niveau, de besprekingen die leidden tot een bepaling over de vrijlating op erewoord of belofte ²⁾ in het Krijgsgevangenenverdrag van 1949.

De gebeurtenissen in Nederland gedurende de Tweede Wereldoorlog.

In de Nota van toelichting, behorende bij het vermelde besluit tot wijziging van het Reglement betreffende de Krijgstucht, wordt vermeld dat „het omtrent deze kwestie bestaande verschil van opvatting „en het ontbreken van een voorschrift terzake er in de afgelopen oorlog „helaas toe (heeft) geleid, dat de Nederlandse officieren geen uniform

¹⁾ K.B. van 15 juni 1962, Stb. 260; ingevoerd werd een art. 8a betreffende het gevecht en een hoofdstuk IIA behelzende zes artikelen over krijgsgevangenschap.

²⁾ art. 21, leden 2 en 3.

„standpunt hebben ingenomen tegenover het Duitse aanbod van vrijlating op erewoord”. Inderdaad, een Nederlands voorschrift dat on-dubbelzinig aangaf of een Nederlandse militair, in krijgsgevangenschap geraakt, vrijlating op erewoord al dan niet mocht aanvaarden, bestond niet. Slechts vond men in het voor de landmacht geldende Velddienstvoorschrift ³⁾ de volgende tekst:

„Een krijgsgevangene kan niet worden gedwongen zijn vrijheid op erewoord aan te nemen; evenmin heeft hij recht op invrijheidstelling, indien hij bereid is zijn erewoord te geven. Een erewoord moet onder alle omstandigheden met de uiterste nauwgezetheid worden nagekomen.”

Bij vergelijking blijkt deze tekst verwantschap te vertonen met de artikelen 10 en 11 van het Landoorlogreglement ⁴⁾, luidende:

„10. Les prisonniers de guerre peuvent être mis en liberté sur parole, si les lois de leur pays les y autorisent, et, en pareil cas, ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement, tant vis-à-vis de leur propre Gouvernement que vis-à-vis de celui qui les a fait prisonniers, les engagements qu'ils auraient contractés.

„Dans le même cas, leur propre Gouvernement est tenu de n'exiger ni accepter d'eux aucun service contraire à la parole donnée.

„11. Un prisonnier de guerre ne peut être contraint d'accepter sa liberté sur parole; de même le Gouvernement ennemi n'est pas obligé d'accéder à la demande du prisonnier réclamant sa mise en liberté sur parole.”

Bij nadere beschouwing blijkt het Velddienstvoorschrift een vertaling en verkorting van deze artikelen te bevatten, waarbij bovendien de volgorde van de verschillende bestanddelen is omgekeerd. Maar ook — en dat is belangrijk — blijkt weggelaten datgene waarmee art. 10 nu juist begint: de vraag naar de bevoegdheid van de krijgsgevangene om vrijlating op erewoord te aanvaarden; een vraag die door de internationale bepaling uitdrukkelijk niet wordt beslist maar blijft voorbehouden aan nationale regeling ⁵⁾. Wanneer een nationale wetgever regels wil stellen omtrent de vrijlating van zijn onderdanen uit vreemde krijgsgevangenschap, dan gebiedt de logica — en het Landoorlogreglement onderstreept dit — om allereerst uit te maken of aanvaarding van vrijlating aan die onderdanen al dan niet vrijstaat. Dit beslissende punt nu is in het Velddienstvoorschrift van 1936 eenvoudig weggelaten.

Deesignaleerde omissie kan haast niet anders dan opzettelijk zijn geweest. Zij zou kunnen zijn voortgekomen uit de gedachte „dat het

³⁾ punt 635 van deel II, daterend van 1936.

⁴⁾ van 1907; bijlage bij het ter Tweede Vredesconferentie aangenomen Verdrag van 's-Gravenhage (No. IV) betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land.

⁵⁾ De omgekeerde vraag, te weten of de gevangenhoudende mogendheid tot vrijlating bevoegd is, wordt door art. 10 in positieve zin beantwoord.

„zo'n vaart wel niet zou lopen" en „dat het zo'n moeilijk punt was om „te beslissen". Hoe verkeerd deze veronderstelde gedachtegang is geweest en hoe schadelijk de omissie, heeft zich in de Tweede Wereldoorlog op schrijnende wijze geopenbaard in een volkomen onzekerheid vooral onder de Nederlandse beroepsofficieren over hun rechtstoestand op dit punt, en in de genomen beslissingen omtrent de toelaatbaarheid van geven en breken van het erewoord die achteraf niet gemakkelijk voor de beste kunnen worden gehouden.

Wat zich in die oorlog heeft voorgedaan, kan heel in het kort als volgt worden weergegeven⁶⁾. Na de capitulatie in mei 1940 keerden de in Nederland aanwezige leden van de Nederlandse strijdmacht in de positie van krijgsgevangenen van de Duitsers. Niet geheel onbegrijpelijk, voelde de Duitse leiding er weinig voor om — zoals zij verplicht was — deze grote aantallen Nederlandse militairen in kampen in Duitsland onder te brengen en aldus belast te raken met hun verzorging en bewaking. Deswege besloten de Duitsers, de Nederlandse strijdmacht ter plaatse te ontbinden en de militairen huiswaarts te laten keren. Hieraan wensten zij voor de categorie van de beroepsofficieren de bijzondere voorwaarde te verbinden, dat elk lid van die groep ter verkrijging van zijn vrijlating een nader te noemen verklaring zou moeten afleggen en die met zijn erewoord bevestigen. Het betrof — en dat kon in de gegeven situatie ook niet anders — een beperkte vrijlating, een bewegingsvrijheid in het eigen land maar binnen het bereik van de vijandelijke bezetter.

In deze situatie rees voor de betrokkenen allereerst de vraag of zij gerechtigd waren enig erewoord aan de vijand te geven, en vervolgens: of de bepaalde verklaring die de Duitsers van hen verlangden, toelaatbaar was.

Wat het eerste punt betreft, is als argument aangevoerd dat de aangehaalde tekst van het Velddienstvoorschrift het geven van een erewoord niet verbood en wel enige bijzonderheden ervan regelde, zodat moest worden aangenomen dat het voorschrift impliciet een vergunning inhield⁷⁾; een redenering, die mij althans minder plausibel schijnt dan de hierboven aangevoerde. Hoe dit zij, in ieder geval heeft het grote merendeel van de betrokken Nederlandse officieren zich gerechtigd geacht, zich met erewoord tegenover de vijand te verplichten, en wel hoofdzakelijk omdat het niet verboden was, omdat verschillende autoriteiten aldus adviseerden, ja zelfs het geven van het gevraagde woord tot „landsbelang" verklaarden⁸⁾, en (wellicht het doorslaggevende) omdat het in „vrijheid" blijven toen nog de beste oplossing van de situatie scheen. Hierbij heeft nog een rol gespeeld, dat de Duitsers wel leken in te stemmen met de opvatting, dat het eenmaal gegeven erewoord herroepbaar zou zijn⁹⁾.

⁶⁾ Uitvoerig wordt de geschiedenis vermeld in het verslag van de parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945, deel 8, punt VII (nader te noemen: verslag).

⁷⁾ Verslag blz. 253, 256.

⁸⁾ blz. 237, 239/240, 248.

⁹⁾ o.a. blz. 237, 239.

Kon men deze keus nog acceptabel achten, moeilijker valt te begripen dat de bepaalde tekst van de verklaring, die de officieren met erewoord versterkt moesten onderschrijven, door zo velen is aanvaard. De verklaring luidt ¹⁰⁾:

„Hierdoor verzeker ik op eerewoord, dat ik gedurende dezen „oorlog, althans zoolang Nederland zich met het Deutsche rijk in „oorlogstoestand bevindt, aan geen enkel front noch direct, noch „indirect zal deelnemen aan den strijd tegen Duitschland. Ik zal „geen handeling begaan of verzuim plegen, waardoor het Deutsche „rijk schade, van welken aard ook, zou kunnen lijden.”

Het springt toch wel naar voren, dat hiermee door de Duitsers heel veel werd gevraagd in ruil voor het weinige dat zij boden, te weten „vrijlating” ter plaatse of, beter gezegd, niet-opneming in een krijgsgevangenenkamp. Een dergelijke verklaring schijnt hoogstens op haar plaats bij werkelijke, gehele vrijlating, waarbij de vrijgelatene buiten de macht geraakt van de vrijlatende mogendheid. De officieren, die deze verklaring hebben ondertekend, hebben daarmee ongetwijfeld — zij het ongewild — de Duitse bezetter in de kaart gespeeld: hij behoefde hen niet te bewaken en te verzorgen, en hij bereikte dat een gehele bevolkingsgroep zich niet, althans slechts na veel aarzeling, tegen de bezettende macht zou durven keren. Nu is voor de ondertekenaars zeker niet voorzienbaar geweest, dat het Duitse bezettingsregiem zich zou ontwikkelen tot de onmenselijke, misdadige instelling die het geworden is. Maar zelfs bij correcte toepassing van het Landoorlogreglement zouden zij die de aangehaalde verklaring onderschreven, al te gemakkelijk in een situatie kunnen geraken waarin zij aan de bezetter veel meer hulp zouden moeten geven dan in het algemeen van iemand in bezet gebied mag worden geëist. De verklaring leverde nog net geen eed van trouw op, maar kwam daar toch wel gevaarlijk dichtbij.

De kwalijke verklaring heeft — hoe kan het anders — kwalijke gevolgen opgeleverd. Een aantal officieren heeft zich zozeer gebonden gevoeld dat zij tegenover de bezetter volkomen passief zijn gebleven; anderen hebben hun erewoord gebroken en hetzij zich in Nederland in het verzet begeven, hetzij de ontvluchting naar Engeland gewaagd; slechts weinigen tenslotte hebben de oplossing gekozen die logisch voor de hand lag en die bovendien al voor ogen had gestaan bij het afleggen van de verklaring: zij vervoegden zich bij de Duitse autoriteiten, gaven het erewoord terug en werden daarop in een krijgsgevangenenkamp gevangen gezet.

De Nederlandse regering, van haar kant, heeft gedurende de oorlog het probleem, dat zij volgens art. 10 van het Landoorlogreglement geen gebruik mocht maken van de diensten dergenen, die een erewoord hadden gegeven (en, na breken van dat erewoord, zich te harer beschikking stelden) opgelost met gebruikmaking van een sofistich aandoende redenering: de Nederlandse wetten verleenden aan Nederlandse militairen geen bevoegdheid, vrijlating op erewoord te aanvaarden (zo-

¹⁰⁾ blz. 237.

als verlangd door art. 10 van het Landoorlogreglement); ten tijde dat de definitieve erewoord-verklaring werd geëist, waren geen Nederlandse autoriteiten in Nederland aanwezig, die bij ontbreken van een wettelijke regeling gerechtigd waren, een voorziening voor de kwestie te treffen; dus ontbreekt aan de invrijheidstelling zoals door de Duitsers verricht, de volkenrechtelijke basis en daarmee de gebondenheid van de Nederlandse regering ¹¹⁾). Ten aanzien van het ondertekenen in het algemeen besliste deze Nederlandse regering aan de andere kant, dat de ondertekenaars niet „strafschuldig” moesten worden geacht omdat zij, zoals vermeld, aanwijzingen tot tekenen hadden ontvangen van hogerhand ¹²⁾).

Ook de na de oorlog opgetreden regering werd nog geconfronteerd met de naweën van de ongelukkige erewoord-kwestie, en wel doordat binnen het officierenkorps tweespalt groeide tussen „tekenaars” en anderen. Zoals begrijpelijk is, heeft die regering gestreefd naar verzoening van de verschillende groepen, liever dan zich op een geheel zuiver standpunt te stellen en daarmee te riskeren, dat onvoorzienbare schade het gevolg zou worden van de strijd, die dan binnen de krijgsmacht in alle ernst zou ontbranden ¹³⁾).

Eén ding was echter voor de regeringen zowel in als na de oorlog duidelijk: voor de toekomst zou een herhaling van de ongelukkige gebeurtenissen moeten worden voorkomen, door in de voorschriften een uitdrukkelijke beslissing op te nemen omtrent de toelaatbaarheid van acceptatie door de Nederlandse militair van een hem door de vijand gedaan aanbod van vrijlating op erewoord. Voorlopig werd hierin voor de marine voorzien bij een al tijdens de oorlog (in 1943) vastgestelde vlootorder ¹⁴⁾, behelzende een categorisch verbod aldus vrijlating te aanvaarden; voor de land- en luchtmacht werd een minder absolute verbodsbepaling opgenomen in het Velddienstvoorschrift: toegestaan zou slechts zijn het geven van een belofte voor een zeer korte tijd en voor een bepaald doel ¹⁵⁾. Wenselijk was natuurlijk, dat het onderwerp in één voorschrift voor de gehele krijgsmacht zou worden geregeld. Dit punt bleken in 1956 de betrokken ministers in studie te hebben genomen ¹⁶⁾. De Parlementaire Enquêtecommissie, die dit constateert en voor welke ook meer dan een van de door haar gehoorde officieren op de noodzaak van een behoorlijke regeling terzake heeft gewezen, onderstreept zelf die noodzaak aan het slot van haar conclusie over de erewoord-kwestie, in de volgende woorden ¹⁷⁾:

„Tenslotte wijst de commissie er op, dat uit het bovenstaande „gebleken is, dat de Regering duidelijk aan de krijgsmacht be-

¹¹⁾ blz. 275.

¹²⁾ *ibid.*

¹³⁾ verslag blz. 278 e.v.

¹⁴⁾ Nr. 564, van 13 januari 1943; zie verslag, blz. 289.

¹⁵⁾ voorschrift velddienst, hfdst. 10, onder E, nr. 4, al. 73, noot; zie verslag, *ibid.*

¹⁶⁾ verslag. *ibid.*

¹⁷⁾ blz. 300.

„hoort mede te delen, of, en zo ja onder welke voorwaarden, het „geven van een erewoord geoorloofd is.”

Het heeft nog tot 1962 moeten duren, voordat tenslotte de lang verwachte bepaling de Nederlandse voorschriften kwam verrijken; en dan te bedenken, dat als een van de voordelen van wetgeving bij algemene maatregel van bestuur wel wordt aangevoerd, dat die zo snel tot stand kan komen.

De internationale ontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog.

Bij het opnemen van de bedoelde bepaling in het Reglement betreffende de Krijgstucht hebben de opstellers rekening willen houden met de ontwikkeling, die zich inmiddels op internationaal niveau had voorgedaan. Over die ontwikkeling het volgende.

Toen het Internationale Comité van het Rode Kruis (het I.C.R.K.) na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog de herziening van de Rode Kruis-conventies ter hand nam, stelde het zich wat de krijgsgevangenen betreft op het standpunt, dat in een nieuw te maken verdrag geen verwijzing naar het Landoorlogreglement zou moeten voorkomen en dat het nieuwe verdrag een complete codex voor de krijgsgevangene moest bevatten. De in 1947 door het I.C.R.K. bijeenge-roepen conferentie van regeringsdeskundigen (die haar mening moest geven over de door het I.C.R.K. vervaardigde eerste ontwerpen voor de nieuwe conventies) oordeelde dan ook, dat omtrent de kwestie van vrijlating op erewoord een bepaling diende te worden opgenomen, in de plaats van de artikelen 10 en 11 van het Landoorlogreglement. Toen de deskundigen zich aan het ontwerpen van zo'n bepaling zetten, kwam naar voren dat algehele vrijlating op erewoord in de recente praktijk niet dikwijls was voorgekomen (vele landen kenden verbodsbepalingen terzake) maar dat gedurende de Tweede Wereldoorlog nogal eens was gebruik gemaakt van gedeeltelijke vrijlating, dienende om aan individuele krijgsgevangenen in het belang van hun lichamelijke of geestelijke gezondheidstoestand de mogelijkheid te verschaffen van, bijvoorbeeld, een wandeling in vrijheid buiten het prikkeldraad; een mogelijkheid waarbij ongetwijfeld in veel geringer mate beginselvragen aan de orde komen dan bij algehele vrijlating en die aan de andere kant wegens de medische en humanitaire factoren zeer aanvaardbaar is¹⁸). Het was vooral de Engelse deskundige, die in de conferentie het

¹⁸) Rapport du Comité international de la Croix-Rouge sur son activité pendant la seconde guerre mondiale, vol. I (Activités de caractère général), p. 267-268: "... le CICR a eu l'occasion de constater, à plusieurs reprises, qu'une réclusion trop prolonguée entraînait chez certains prisonniers de véritables maladies mentales et nerveuses dues à l'obsession de la captivité. Cette sorte de psychose frap-pait surtout les prisonniers qui n'avaient jamais la possibilité de sortir du camp, comme les officiers par exemple. Cet état d'esprit a pu être combattu, dans une certaine mesure, par l'organisation de promenades à l'extérieur des camps. La possibilité de jouir du plein air et d'une certaine liberté de mouvement a une grande influence sur la morale des hommes qui subissent une longue captivité. ... (Les promenades) Une fois admises, celles-ci se firent sous escorte ou "sur parole". ... Le CICR attacha une grande importance à ce problème et il est intervenu maintes fois pour soustraire des captifs à une réclusion complète."

nut van deze instelling aanvoerde, op grond van de in de Tweede Wereldoorlog met Duitsland opgedane ervaringen¹⁹⁾.

De zelfde Engelse vertegenwoordiger stelde, dat het bij alle legers gewoonte was, de mogelijkheid van vrijlating op erewoord slechts voor officieren te erkennen²⁰⁾. Deze onbewezen bewering, overgenomen door het I.C.R.K.²¹⁾, heeft aanleiding gegeven tot de opneming in de tekst van de woorden „of belofte”, waarbij dan kennelijk de belofte bestemd is voor de lagere militairen. Het onderscheid tussen erewoord en belofte komt nogal kunstmatig voor²²⁾; in ieder geval is echter duidelijk, dat de regels omtrent vrijlating bedoeld zijn voor alle categorieën militairen.

De definitieve tekst, zoals die tenslotte, zonder verdere discussie omtrent de hier behandelde punten, is opgenomen in art. 21 van het Krijgsgevangenenverdrag van 1949, luidt:

„Les prisonniers de guerre pourront être mis partiellement ou
 „totalement en liberté sur parole ou sur engagement, pour autant
 „que les lois de la Puissance dont ils dépendent le leur permettent.
 „Cette mesure sera prise notamment dans les cas où elle peut
 „contribuer à l'amélioration de l'état de santé des prisonniers.
 „Aucun prisonnier ne sera contraint d'accepter sa liberté sur
 „parole ou sur engagement. Dès l'ouverture des hostilités, chaque
 „Partie au conflit notifiera à la Partie adverse les lois et règle-
 „ments qui permettent ou interdisent à ses ressortissants d'accepter
 „la liberté sur parole ou sur engagement. Les prisonniers mis en
 „liberté sur parole ou engagement conformément aux lois et
 „règlements ainsi notifiés seront obligés, sur leur honneur per-
 „sonnel, de remplir scrupuleusement, tant envers la Puissance
 „dont ils dépendent qu'envers celle qui les a faits prisonniers, les
 „engagements qu'ils auraient contractés. Dans de tel cas, la Pui-
 „sance dont ils dépendent sera tenue de n'exiger ni d'accepter
 „d'eux aucune service contraire à la parole ou à l'engagement
 „donnés.”

Terwijl het Landoorlogreglement sprak over „vrijlating”, bevat de nieuwe tekst uitdrukkelijk de beide mogelijkheden: algehele dan wel gedeeltelijke vrijlating. Uit de wordingsgeschiedenis komt naar voren, dat de makers de gedeeltelijke vrijlating bepaaldelijk hebben onderkend als een reële en belangrijke instelling, die nu voor regeling vat-

¹⁹⁾ Procès-verbaux, Conférence d'experts gouvernementaux pour l'étude des Conventions protégeant les victimes de la guerre (14-26 avril 1947), vol. III, Commission II, p. 120; H. J. Phillimore.

Rapport sur les travaux de la Conférence d'experts gouvernementaux pour l'étude des Conventions protégeant les victimes de la guerre, p. 138.

²⁰⁾ Procès-verbaux, p. 120.

²¹⁾ Projets de Conventions révisées ou nouvelles protégeant les victimes de la guerre, p. 68: aantekening bij het ontworpen art. 19 over vrijlating.

²²⁾ Aldus ook J. Hinz, Das Kriegsgefangenenrecht (1955), blz. 75. Anders: Alvis von Reading, Die rechtliche Stellung der Kriegsgefangenen im modernen Völkerrecht (1952), blz. 34, die volhoudt dat vrijlating op erewoord alleen op officieren betrekking kan hebben.

baar was. De algehele vrijlating zal men wel behouden hebben, omdat weglating ervan zou kunnen leiden tot de gedachte, dat een eventuele toepassing in de toekomst geen steun zou vinden in het positieve recht.

Het nieuwe Nederlandse voorschrift.

Juist zoals het Landoorlogreglement had gedaan, laat het Krijgsgevangenenverdrag van 1949 de beantwoording van de vraag, of militairen van een bepaalde Staat vrijlating op erewoord al dan niet mogen aanvaarden, over aan de nationale wetgevers. Zoals in de aanhef vermeld, heeft de Nederlandse wetgever zijn beslissing terzake eindelijk genomen en neergelegd in een nieuw, in het Reglement betreffende de Krijgstucht opgenomen artikel, 26f. Volgens de bij het Koninklijk besluit uitgegeven nota van toelichting²³⁾ beoogt dit artikel bepaaldelijk een antwoord te geven zoals bedoeld in het Krijgsgevangenenverdrag. De tekst van het artikel luidt:

„1. Het is de krijgsgevangen militair niet geoorloofd op erewoord of belofte algehele vrijlating te aanvaarden, tenzij hij in zodanig uitzonderlijke, van die van het merendeel zijner medegevangenen afwijkende, omstandigheden verkeert, dat naar het oordeel van de vertrouwensman — bedoeld in artikel 79 van het Verdrag van Genève van 12 augustus 1949 (goedgekeurd bij de wet van 19 mei 1954, Stb. 248), betreffende de behandeling van krijgsgevangenen — afwijzing van een aanbod tot vrijlating redelijkerwijs niet van hem kan worden gevergd.

„2. Van het onder 1 omschreven verbod kan door Ons of van Onzenwege door Onze Minister van Defensie ontheffing worden verleend. Van een zodanige ontheffing zal mededeling worden gedaan aan de krijgsgevangen militairen door tussenkomst van de beschermende mogendheid of van een organisatie, waaraan eventueel op grond van het onder 1 genoemde verdrag de taak van de beschermende mogendheid is toevertrouwd.”

Een enkele opmerking naar aanleiding van het artikel. In de eerste plaats kan een grappig effect worden bereikt door naast deze voor de Nederlandse, individuele militair bestemde tekst²⁴⁾ die te plaatsen, welke aan de militair van de Verenigde Staten van Amerika wordt voorgehouden in diens Code of Conduct²⁵⁾:

„If I am captured I will continue to resist by all means available. I will make every effort to escape and aid others to escape. I will accept neither parole nor special favors from the enemy.”

Het hierin vervatte, in de vorm van een persoonlijke belijdenis gegoten verbod klinkt, in tegenstelling tot het Nederlandse, absoluut. Echter moet worden toegevoegd, dat achter de Code of Conduct de Law of Land Warfare²⁶⁾ staat, waarin als uitzondering op het algemene

²³⁾ alinea 2 van de algemene toelichting, en toelichting bij art. 26f.

²⁴⁾ Het Reglement betreffende de Krijgstucht is en wordt uitgereikt aan allen, die bij de Nederlandse krijgsmacht als militair in dienst zijn of komen.

²⁵⁾ Art. III van de Code of Conduct for Members of the US Armed Forces, presidentiële proclamatie nr. 10631 van 17 augustus 1955.

²⁶⁾ Field Manual 27-10.

verbod de toelaatbaarheid wordt gesteld van aanvaarding, onder omstandigheden, van gedeeltelijke vrijlating op erewoord, met de volgende woorden ²⁷⁾:

„A member of the US Army may be authorized to give his parole to the enemy that he will not attempt to escape, if such parole is authorized for the specific purpose of permitting him to perform certain acts materially contributing to the welfare of himself or of his fellow prisoners. Such authorization will extend only for such a short period of time as is reasonably necessary for the performance of such acts and will not normally be granted solely to provide respite from the routine rigors of confinement or for other purely personal relief. A parole of this nature may be authorized, for example, to permit a prisoner to visit a medical establishment for treatment or to allow a medical officer or chaplain to carry out his normal duties. A member of the US Army may give a parole of this nature only when specifically authorized to do so by the senior officer or non-commissioned officer exercising command authority.”

Het Nederlandse artikel 26f, gesteld in fraai wetgevings-Nederlands, vertoont in vergelijking met de Amerikaanse teksten en met het Krijgsgevangenenverdrag een in het oog springende bijzonderheid, te weten dat uitdrukkelijk alléén de algehele vrijlating wordt geregeld. De regeling bestaat uit een verbod in beginsel, met uitzonderingen die neerkomen op persoonlijke overmacht beoordeeld door de vertrouwensman ter plaatse waar de krijgsgevangene zich bevindt (lid 1), of (lid 2) ontheffing door de bevoegde Nederlandse overheid, die aan het aldus gereedige artikel een mogelijkheid tot onderhandelen kan ontlenen ²⁸⁾.

Deze beperking tot de algehele vrijlating is merkwaardig, gelet op de Nederlandse ervaringen opgedaan in de Tweede Wereldoorlog (waarbij minstens twijfel bestaat of de Duitsers een „algehele” vrijlating verrichtten — hetgeen ik niet aanneem) maar vooral ook in het licht van tekst en geschiedenis van het Krijgsgevangenenverdrag waarin de nadruk valt op de gedeeltelijke vrijlating. Dat in het Reglement betreffende de Krijgstucht, zoals dat nu is gewijzigd, de gedeeltelijke vrijlating niet wordt genoemd (en, bijvoorbeeld zoals in de Amerikaanse Law of Land Warfare, geregeld), is echter niet alleen merkwaardig maar ook gevaarlijk. De Nederlandse militair, in krijgsgevangenschap verzeild geraakt, kan gemakkelijk worden geconfronteerd met een aanbod tot gedeeltelijke vrijlating (voor doktersbezoek, voor wandelingen buiten het kamp in het belang van zijn geestelijke gezondheid, voor bewegingsvrijheid in afwachting van repatriatie als invalide) en zal dan verkeren in vrijwel dezelfde situatie van onzekerheid als zijn lotgenoten in de Tweede Wereldoorlog. Vrijwel dezelfde situatie, niet ge-

²⁷⁾ § 187, b.

²⁸⁾ Volgens de toelichting op art. 26f kan een ontheffing van het verbod „betrekking hebben op de gehele krijgsmacht of op een bepaald deel daarvan”. De tekst laat echter ook toe, dat Kroon of minister ontheffing verlenen met betrekking tot individuele militairen.

heel: leest hij namelijk in zijn Reglement betreffende de Krijgstucht niet alleen het aan vrijlating in het bijzonder gewijde art. 26f maar ook het daaraan voorafgaande artikel, dan zou het best eens kunnen zijn dat hij daarin een verbod meent te moeten onderkennen van aanvaarding van de hem geboden gedeeltelijke vrijlating. Art. 26e zegt immers:

„Het is de krijgsgevangene militair niet geoorloofd:

„a. van de vijand gunsten te aanvaarden die niet worden verleend aan zijn medegevangenen, die in gelijke omstandigheden verkeren;

„b. zich tegenover de vijand te verbinden tot handelingen of verzuimen welke in strijd zijn met zijn plicht als militair.”

Deze bepalingen strekken kennelijk ertoe, te voorkomen dat een krijgsgevangene zich tegenover de vijand op ontoelaatbare wijze brengt in een positie, waarin hij als het ware een handlanger van de vijand wordt; aldus bezien zijn zij ongetwijfeld noodzakelijk en juist. Maar stel eens, dat een aanbod tot gedeeltelijke vrijlating wordt gedaan. Dat is ongetwijfeld een gunst; wordt die niet verleend aan medegevangenen onder gelijke omstandigheden? Wanneer zijn omstandigheden „gelijk”? En de vijand zal wel de belofte vragen, dat de gevangene van zijn gedeeltelijke vrijheid geen gebruik zal maken om een ontvluchting te wagen. Verbindt de gevangene zich daarmee tot een handeling of verzuim, dat in strijd is met zijn plicht als militair? Art. 26d legt hem immers op, te ontvluchten wanneer zich daartoe een geschikte gelegenheid voordoet!

Aldus zal de krijgsgevangene zich gesteld zien voor een aantal vragen, waarop de antwoorden niet met volle zekerheid kunnen worden gegeven. Dat kan tot gevolg hebben, dat hij het risico van aanvaarding van het hem gedane aanbod niet aandurft. Dit nu schijnt mij zeer betreurenswaardig; de mogelijkheid van gedeeltelijke vrijlating is immers door de partners bij het Krijgsgevangenenverdrag uitdrukkelijk geopend, terwijl ook het I.C.R.K. in een toekomstige oorlog zeker zal trachten dergelijke vrijlatingen wederom te bewerken. Het is onmiskenbaar, dat het opnemen van de gedeeltelijke vrijlating in het verdrag op humanitaire overwegingen berust en dat, als de humanitaire factoren ten aanzien van een bepaalde krijgsgevangene aanwezig zijn, de aanvaarding van een aanbod tot gedeeltelijke vrijlating niet strijdt met de militaire plichten of de militaire eer.

Nederland, een land met een eerbiedwaardige humanitaire traditie, heeft dan ook mijns inziens de plicht, de ingevoerde (en overigens zeer nuttige) aanvulling van het Reglement betreffende de Krijgstucht nogmaals aan te vullen, en wel met een uitdrukkelijke bevoegdverklaring van de Nederlandse militair, in krijgsgevangenschap onder bepaalde omstandigheden gedeeltelijke vrijlating op erewoord of belofte te aanvaarden.

Wanneer een dergelijke aanvulling zou worden overwogen, zou daarbij tevens de vraag onder de ogen kunnen worden gezien of het Reglement betreffende de Krijgstucht inderdaad de juiste plaats is om

de besproken kwestie te regelen. Een groot voordeel van de regeling in dit reglement kan worden aangewezen: elke militair ontvangt een exemplaar ervan en over deszelfs inhoud wordt in elke militaire basisopleiding gesproken. Hier tegenover staat echter een zeker niet licht te tillen bezwaar: niet alleen militairen kunnen krijgsgevangen raken maar ook allerlei categorieën burgers, zoals (om maar één zeer belangrijke groep te noemen) bemanningsleden van koopvaardijsschepen²⁹⁾. Voor deze burgers heeft het Reglement betreffende de Krijgstucht generlei bindende kracht, zodat voor hen het probleem of zij zich in vrijheid mogen laten stellen op grond van een verleend erewoord of een gedane belofte, nog even onopgelost is als voorheen. Het komt derhalve noodzakelijk voor, dat de wetgever een allen bindende wet tot stand brengt, die dan inderdaad de „loi” kan zijn waarop art. 21 van het Krijgsgevangenenverdrag doelt.

MILITAIRE RECHTSPRAAK

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 17 september 1963

President: Mr. A. J. Veldman (wnd.); *Leden:* Kapt. t. Zee S. H. de Boer, Kapt. t. Zee (TD) D. H. Pluim Mentz, Kapt. Luit. t. Zee (V) P. N. Versteeg, Kapt. Luit. t. Zee (A) J. F. Jongepier.
Raadman: Mr. W. M. N. Verloop.

Na het als bestuurder van een auto veroorzaken van een aanrijding met een andere auto, doorgereden naar huis. Toen kort daarop een politieagent aan zijn moeder vroeg of de daar staande auto van haar was, tegen die agent gezegd „U moet mij hebben”. Nu niet is gebleken dat beklagde tevoren als verdachte was aangehouden of verhoord, neemt de Krijgsraad aan dat beklagde's gezegde een voldoende kennisgeving als bedoeld in artikel 30(2) W.V.W. inhoudt. Geen recht tot strafvervolgung: vrijspraak.

(W.V.W. art. 30).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA TE 'S-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal tegen M. J. M. B., geboren 20 september 1941, laatstelijk voor de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als telegrafist der 1e klasse aan boord van Hr. Ms. „De „Ruyter”, gerequireerde,

Gezien: . . . enz.;

Gezien het bevel tot bijeenkomst van de Zeekrijgsraad d.d. 23 augustus 1963 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij op of omstreeks 8 september 1962 te ongeveer 20.20

²⁹⁾ Art. 4 van het Krijgsgevangenenverdrag.

„uur te Geleen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, van het merk Peugeot, na een ongeval ontstaan als gevolg van een aanrijding of botsing tussen het door hem, beklaagde, bestuurde motorrijtuig en een ander vierwielig motorrijtuig, personenauto van het merk Fiat, welk ongeval plaats vond op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg-Zuid en waarbij schade was toegebracht aan genoemde Fiat, toebehorende aan A. Meiser, zijnde deze Meiser een ander dan een inzittende van het door hem, beklaagde, bestuurde motorrijtuig, en welke schade hierin bestond, dat van die Fiat de achterzijde van de carrosserie, de motorkap, de achterbumper en het rechterachterspatbord waren ingedeukt en het rechterportier was ontzet, is doorgereden en/of weggereden, voor dat de identiteit van het door hem, beklaagde, bestuurde motorrijtuig en van hem, beklaagde, zijnde degene die tijdens het ongeval het motorrijtuig bestuurde, behoorlijk was kunnen worden vastgesteld;

„2e. dat hij op of omstreeks 8 september 1962 te ongeveer 20.20 uur te Geleen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg-Zuid, terwijl aan hem geen rijbewijs (als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub 3 van de Wegenverkeerswet) voor het besturen van zulk een motorrijtuig was afgegeven”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard: M. J. M. B., oud 21 jaar, als beklaagde:

I. dat hij op 8 september 1962 te ongeveer 20.20 uur te Geleen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto van het merk Peugeot, gekentekend XP 30-19, daarmede rijdende over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg-Zuid, met die auto is aangebotst tegen een voor hem uit rijdende personenauto, Fiat; dat daardoor van deze Fiat de achterzijde van de carrosserie, de motorkap, de achterbumper en het rechterachterspatbord werden gedeukt en het rechterportier werd ontzet; dat hij tengevolge van de aanrijding zo overstuur raakte, dat hij met zijn auto is doorgereden voordat hij de identiteit van de door hem bestuurde auto en van hemzelf behoorlijk had laten vaststellen; dat hij is doorgereden naar zijn ouderlijke woning te Hoensbroek; dat, toen daar even later een agent van gemeentepolitie aan de deur kwam en aan zijn moeder vroeg of de voor de deur staande Peugeot van haar was, hij tegen die agent heeft gezegd: „U moet „mij hebben””; dat hij later vernam dat deze Fiat toebehoorde aan A. Meiser, welke Meiser een ander dan een inzittende van het door hem bestuurde motorrijtuig was;

II. dat hij op 8 september 1962 te ongeveer 20.20 uur te Geleen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Rijksweg-Zuid, terwijl aan hem geen rijbewijs voor het besturen van zulk een motorrijtuig was afgegeven;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

A. een door J. Franscoise, wachtmeester der 1e klasse der Konink-

lijke marechaussee en W. Mosterdijk, hoofdagent van gemeentepolitie te Geleen, d.d. 17 september 1962, op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van J. P. Maas, oud 27 jaar:

dat hij op 8 september 1962 te ongeveer 20.20 uur, terwijl hij zich bevond op de Rijksweg-Zuid te Geleen, zag dat een op die weg rijdende personenauto van het merk Peugeot, gekentekend XP 30-19, met de voorzijde in aanraking kwam met de achterzijde van een zich eveneens op die weg bevindende Duitse personenauto van het merk Fiat; dat de bestuurder van de Peugeot na die aanrijding zijn weg vervolgde;

die van S. Meiser, oud 20 jaar:

dat hij op 8 september 1962 te ongeveer 20.20 uur als bestuurder van een aan zijn vader toebehorende Fiat-personenauto, gekentekend ERK - D.636, reed over de Rijksweg-Zuid te Geleen; dat toen hij aldaar die auto tot stilstand bracht om een paar lifters op te nemen, zijn auto van achteren werd aangereden door een andere personenauto; dat de bestuurder van die auto na de aanrijding met diens auto doorreed; dat deze personenauto — naar hij meent — een Peugeot was en was voorzien van het kenteken XP 30-19;

die van verbalisanten:

dat het ongeval had plaats gevonden op de voor het openbare rijden ander verkeer openstaande weg, de Rijksweg-Zuid, in de gemeente Geleen; dat de bij het ongeval betrokken Fiat-personenauto, gekentekend ERK - D.636, toebehoorde aan A. Meiser; dat van deze Fiat de achterzijde van de carrosserie, de motorkap, de achterbumper en het rechterachterspatbord waren gedeukt en het rechterportier was ontzet;

B. een door J. Franscoise, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke marechaussee, d.d. 11 januari 1963, op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende de verklaring van verbalisant, luidende zakelijk gerelateerd:

dat hij op 10 januari 1963 telefonisch contact opnam met de Provinciale Griffie te Maastricht en te Haarlem, alwaar hem desgevraagd werd medegedeeld dat aan Mattheus Joseph Marie B., geboren te Hoensbroek op 20 september 1941, geen rijbewijs werd afgegeven voor de categorie B;

Overwegende, dat beklagde bij monde van zijn raadsman ten aanzien van het hem onder 1e. ten laste gelegde naar voren heeft gebracht dat hij de in artikel 30 tweede lid van de Wegenverkeerswet bedoelde kennisgeving tijdig heeft gedaan aan een agent van gemeentepolitie te Hoensbroek en dat derhalve geen recht tot strafvordering aanwezig is;

Overwegende, naar aanleiding hiervan:

dat uit de verklaring van beklagde blijkt dat hij aan een opsporingsambtenaar als bedoeld in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering heeft gezegd: „U moet mij hebben”; dat de Krijgsraad — nu bovendien in de aanwezige wettige bewijsmiddelen geen aanwijzingen zijn te vinden waaruit het tegendeel blijkt of waaruit zou zijn op te maken dat beklagde tevoren als verdachte was aangehouden of ver-

hoord — aanneemt dat dit gezegde een voldoende kennisgeving inhoudt als bedoeld in artikel 30 tweede lid van de Wegenverkeerswet, weshalve de Krijgsraad van oordeel is dat uit dien hoofde ter zake van het de beklaagde onder 1e. ten laste gelegde feit geen recht tot strafvordering aanwezig is en dat beklaagde derhalve dient te worden vrijgesproken;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 2e. ten laste gelegde:

dat door de inhoud van de verklaring van beklaagde onder II, de inhoud van het bewijsmiddel onder A voor zover deze verklaring betreft het rijden van beklaagde over de Rijksweg-Zuid te Geleen op genoemde tijd en de inhoud van het bewijsmiddel onder B, wettig en overtuigend is bewezen met beklaagdes schuld eraan hetgeen hem onder 2e. is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „*Overtreding van artikel 9 eerste lid onder 3 van de Wegenverkeerswet*”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklaagde een geldboete van *veertig gulden* bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *acht dagen* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Zeekrijgsraad Nederlandse Antillen

Vonnis van 8 juli 1963

(Fiat-Executie van 12 juli 1963; uitgesproken 13 juli 1963)

President: Kol. d. Mars. A. M. van Luyk; *Leden:* Kapt. Lt. t. Zee (T)

Mr. Ir. P. P. van der Vijver, Kapt. Lt. t. Zee (V) K. A. la Bree,

Maj. d. Mars. D. Ruimschotel en Lt. t. Zee 1e kl. (AR) G. T. Haneveld.

Raadsman: Lt. t. Zee 2e kl. O.C. (A) G. T. G. W. Wolf.

Verduistering door een ambtenaar die daarbij gebruik maakt van gelegenheid, hem door zijn ambt geschonken: verduistering (meermalen gepleegd) door een facteur van hem ter overmaking per postwissel ter hand gestelde geldsbedragen. Gevangenisstraf, verlaging en ontslag (zonder ontzetting).

(W.M.Sr. art. 23, 25, W.Sr. art. 84, 321).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT IN DE NEDERLANDSE ANTILLEN, in de zaak van de Fiscaal tegen J. R. S., geboren te Bandoeng, oud 24 jaren, laatstelijk voor de verwijzing naar de zeekrijgsraad gediend hebbende als korporaal-codeur-telexist bij de Marinekazerne „Suffi-„sant” op Curaçao, gedetineerde,

Gezien: . . . enz.;

Gezien het bevel tot bijeenkomst van de Zeekrijgsraad d.d. 27 juni 1963 no. NAP/53530/05147, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij te Curaçao, dienende als korporaal-codeur-telexist, bij de
 „marinierskazerne Suffisant in de functie van facteur in de zin van de
 „verzameling van verordeningen voor de Koninklijke marine, deel 182,
 „punt 140 (voorschrift betreffende de postverzorging bij de Konink-
 „lijke marine), op verschillende tijdstippen van omstreeks 1 december
 „1962 tot 15 mei 1963, althans in de jaren 1962 en 1963, telkens
 „opzettelijk,

„een geldsbedrag groot f 21,24 Nederlands Antilliaans courant
 „zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 40,— Nederlands
 „courant bestemd voor mejuffrouw Ria Peekel, hem, ter overmaking
 „naar Nederland aangeboden door de zeemilicien-marinier der tweede
 „klasse C. T. M. Bakkum,

„een geldsbedrag groot f 53,10 Nederlands Antilliaans courant
 „zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 100,— Nederland
 „courant bestemd voor mevrouw L. Schüssler, hem, ter overmaking
 „naar Nederland aangeboden door de elektromonteur der tweede
 „klasse A. E. Schüssler,

„een geldsbedrag groot f 66,38 Nederlands Antilliaans courant
 „zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 125,— Nederlands
 „courant bestemd voor de Amersfoortse credietbank, hem, ter over-
 „making naar Nederland aangeboden door de korporaal der mariniers
 „J. B. van Buuren,

„welke genoemde bedragen, althans enige geldsbedragen, toebehoor-
 „den aan de geadresseerden, althans aan een ander of anderen dan aan
 „hem — beklaagde — en welke bedragen hij als facteur onder zijn
 „beheer had, althans anders dan door misdrijf onder zich had, weder-
 „rechtelijk heeft toegeëigend, hebbende hij bij het begaan van boven-
 „vermelde strafbare feiten gebruik gemaakt van de gelegenheid, hem
 „door zijn functie als facteur geschonken”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe — zakelijk gerelateerd — hebben
 verklaard:

J. R. S., oud 24 jaren, als beklaagde:

In de periode van 11 december 1962 tot 13 mei 1963 deed ik,
 dienende als korporaal-codeur-telexist bij de marinierskazerne Suffi-
 sant te Curaçao, dienst als facteur in de zin van de verzameling ver-
 ordeningen voor de Koninklijke marine, deel 182, punt 140 (voor-
 schrift betreffende de postverzorging bij de Koninklijke marine). In
 die periode heb ik mij telkens opzettelijk enige geldsbedragen toege-
 eigend, welke aan mij in mijn kwaliteit van facteur waren overgedragen
 ter overmaking naar Nederland. Zo heb ik mij met name toegeëigend
 een geldsbedrag groot f 21,24 Nederlands Antilliaans courant, zijnde
 de tegenwaarde van een postwissel groot f 40,— Ned. courant, be-
 stemd voor mejuffrouw Ria Peekel, aan mij als facteur ter overmaking
 naar Nederland aangeboden door de zeemilicien-marinier der tweede
 klasse C. T. M. Bakkum, een geldsbedrag groot f 53,10 Ned. Antil-
 liaans courant, zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 100,—
 Ned. courant, bestemd voor mevrouw L. Schüssler aan mij als facteur

ter overmaking naar Nederland aangeboden door de elektromonteur der tweede klasse A. E. Schüssler en een geldsbedrag groot f 66,38 Ned. Antillaans courant zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 125,— Ned. courant, bestemd voor de Amersfoortse credietbank, aan mij als facteur ter overmaking naar Nederland aangeboden door de korporaal der mariniers J. B. van Buuren. Al deze bedragen, welke toebehoorden aan de geadresseerden, althans aan anderen dan aan mij, had ik uitsluitend in mijn functie van facteur onder mijn be heer. Van het feit dat ik als facteur deze bedragen in handen kreeg, heb ik gebruik gemaakt mij deze bedragen toe te eigenen en deze ten eigen bate aan te wenden. Ik had noch van zeemilicien der tweede klasse C. T. M. Bakkum, noch van de elektromonteur der tweede klasse A. E. Schüssler, noch van de korporaal der mariniers J. B. van Buuren toestemming de respectieve bedragen aan de door hen opgegeven bestemming te onttrekken en mij toe te eigenen.

Op overeenkomstige wijze heb ik mij nog vele andere bedragen, die mij in mijn hoedanigheid van facteur waren ter hand gesteld, toege eigend, zonder dat ik daarvoor van wie dan ook toestemming had gekregen.

Aan mijn verklaring wil ik nog toevoegen, dat ik tot aan mijn laatste uitzending naar de Nederlandse Antillen gunstig had gediend. Toen ik nadat ik voor uitzending naar de Nederlandse Antillen in juli 1962 was aangewezen, op een desbetreffende vraag als antwoord van mijn divisiechef had gekregen dat ik bij mijn uitzending mijn gezin op rijkskosten naar dat gebied zou kunnen meenemen, heb ik mij opnieuw verbonden om het rijk voor zes achtereenvolgende jaren in de zeedienst te dienen. Toen mij later bleek dat mijn gezin niet mocht volgen, heeft zich in mij een gevoel van wrok vastgezet dat tenslotte heeft geleid tot de houding van „het kan me allemaal niets meer schelen” die mijn hiervoren omschreven laakbaar optreden heeft bepaald. Ik hoop dat het gebeurde mijn ontslag uit de zeedienst tengevolge zal hebben. Wellicht kan ik in dat geval met mijn gezin een nieuw leven beginnen. Ik stel er prijs op te verklaren dat ik onmiddellijk na de ontdekking van mijn fraude mijn bereidheid tot integrale restitutie aan de benadeelden, te kennen heb gegeven. Hiertoe ben ik nog steeds bereid;

A. E. Schüssler, oud 21 jaren, als getuige onder ede:

Op of omstreeks 3 mei 1963, toen ik diende bij de marinierskazerne Suffisant op Curaçao, overhandigde ik aldaar aan de facteur, de mij bekende korporaal-codeur-telexist J. R. S., een geldsbedrag groot f 53,10 Nederlands Antillaans courant, zijnde de tegenwaarde van een postwissel groot f 100,— Nederlands courant, bestemd voor mevrouw L. Schüssler, met verzoek aan S. om voor de overmaking hiervan naar Nederland zorg te dragen. Als bewijs van deze geldafdracht ontving ik van S. een zogenaamd facteursreçu. Toen ik later omstreeks half mei, vernam dat dit bedrag door S. niet was overgemaakt doch hij het zich had toegeëigend, heb ik dit facteursreçu ter beschikking gesteld van de fiscaal. Ik heb aan S. geen toestemming gegeven zich dit hem door mij ter overmaking naar Nederland aangeboden bedrag toe te eigenen.

Ik zou dit bedrag niet aan S. hebben toevertrouwd indien hij niet de functie van facteur bij de marinierskazerne Suffisant zou hebben bekleed;

C. T. M. Bakkum, oud 21 jaren, als getuige onder ede: ... enz. (*Red.*);

Overwegende, dat ten processe is overgelegd een bewijs van aanstelling ingevolge het gestelde in de verzameling van verordeningen voor de Koninklijke marine deel 182, punt 142 (voorschrift betreffende de postverzorging bij de Koninklijke marine) inhoudende de aanstelling als facteur, door de commandant van de marinierskazerne Suffisant, van de korporaal-codeur-telexist J. R. S., marinenummer, met ingang van 11 december 1962 voor de verzorging van de post bij de staf van de commandant der zeemacht in de Nederlandse Antillen, de staf van de commandant der mariniers in de Nederlandse Antillen, de marinierskazerne Suffisant en de marinebasis Parera;

Overwegende, dat beklagde krachtens de verzameling van verordeningen voor de Koninklijke marine deel 182, punt 140 (voorschrift betreffende de postverzorging bij de Koninklijke marine), de functie van facteur uitoefende als een hem opgedragen dienst, welke hij uitsluitend als militair — derhalve als ambtenaar in de zin van artikel 84 van het Wetboek van Strafrecht — kon verrichten en hij slechts door van de hem daardoor geboden gelegenheid gebruik te maken de be-
wezenverklaarde feiten heeft kunnen plegen;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen, alles in onderling verband en samenhang beschouwd, wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als:

*„Verduistering door een ambtenaar, die bij het begaan van een strafbaar feit gebruik maakt van gelegenheid hem door zijn ambt ge-
„schonken, meermalen gepleegd”;*

Overwegende, dat gelet op de ernst der gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklagde, een gevangenisstraf voor de tijd van zes maanden passend is, terwijl de tijd door hem van en met 13 mei 1963 tot de datum van tenuitvoerlegging dezer uitspraak in voorarrest doorgebracht geheel in mindering behoort te worden gebracht bij de uitvoering van de op te leggen straf;

Overwegende, dat de krijgsraad de veroordeelde op grond van de begane feiten onwaardig acht in de door hem beklede rang te blijven dienen, zodat hij behoort te worden verlaagd tot de stand van matroos en wel tot de laagste klasse van het dienstvak waartoe hij behoort;

Overwegende, dat de krijgsraad de veroordeelde op grond van de begane misdrijven ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, en hij daarom uit de militaire dienst behoort te worden ontslagen,

dat de krijgsraad hem, op grond van de begane misdrijven, in het bijzonder ongeschikt acht om dienst te doen als codeur-telexist, aangezien een codeur-telexist toch altijd in meerdere of mindere mate een vertrouwenspositie bekleedt, dat het echter in beginsel niet uitge-

sloten moet worden geacht dat hij te eniger tijd nog voor enige andere militaire dienst zal kunnen worden gebruikt, zodat de krijgsraad het niet noodzakelijk acht de veroordeelde uit de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, te ontzetten;

[Volgt: veroordeling tot 6 maanden gevangenisstraf met aftrek van voorarrest vanaf 13 mei 1963; verlaging tot codeur-telexist in de stand van matroos der 3e klasse; ontslag uit de militaire dienst, zonder bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 3 april 1963

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Kolonel T. H. Wes-sels en Majoor D. van Esseveldt.

Raadsman: Mr. T. Schaper.

Als soldaat een sergeant — die door een tweetal andere soldaten aangeschreeuwd en uitgescholden werd — opzettelijk een vuistslag in het gelaat toegediend en die sergeant vervolgens bij de veldblouse gegrepen en heen en weer getrokken.

KRIJGSRAAD: *feitelijke insubordinatie, meermalen gepleegd. 5 maanden gevangenisstraf, aftrek voorarrest, uitlezing van het vonnis.*

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie achter het vonnis): *feitelijke insubordinatie. Ten aanzien van het tweede ten laste gelegde feit is niet gesteld dat het opzettelijk is gepleegd; dit is mitsdien niet een strafbaar feit. Wel is het een krijgstuchtelijk vergrijp, begaan in samenhang met het eerste ten laste gelegde feit. 5 maanden gevangenisstraf met aftrek. Geen uitlezing van de sententie.*

(W.M.Sr. art. 117-120; W.K. art. 60).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. V. D. S., geboren 11 januari 1942, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het 462e Pontonniers „Bataljon der Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 10 februari „1963, in tijd van oorlog, te Gorinchem, opzettelijk gewelddadig de „sergeant J. L. Elsinga van gemeld onderdeel een vuistslag in het gelaat „heeft toegediend en deze sergeant voorts feitelijk heeft aangerand „door hem samen met de soldaat D. bij zijn uniformblouse vast te „grijpen en heen en weer te trekken waardoor deze blouse scheurde, „althans werd beschadigd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat der Koninklijke Landmacht bij het 462e Pontonniers Bataljon, zich op 10 februari 1963 omstreeks 23.00 uur op de Groenmarkt te Gorin-

chem bevond, terwijl hij in uniform gekleed was; dat hij toen zag, dat de soldaten D. en V. ruzie hadden met sergeant Elsinga, die aldaar bij een bushalte stond; dat genoemde soldaten tegen sergeant Elsinga stonden te schreeuwen en te schelden; dat hij toen naar de sergeanten D. en V. is gegaan en zich met de ruzie is gaan bemoeien; dat hij willens en wetens de sergeant bij diens veldblouse heeft vastgegrepen en hem daaraan vasthoudend, heen en weer heeft getrokken;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: Hendrik Lambertus Elsinga:

dat hij zich op 10 februari 1963 omstreeks 23.30 uur op de Groenmarkt te Gorinchem bevond, gekleed in de uniform van de Koninklijke Landmacht, voorzien van de rangonderscheidingstekenen van de rang van sergeant; dat er, terwijl hij daar op de bus stond te wachten, twee in uniform geklede militairen, de soldaten D. en V. aankwamen; dat hun tenue in hoogst wanordelijke staat was; dat deze soldaten voor hem kwamen en bleven staan en dat, nog voordat hij een aanmerking had kunnen maken op hun tenue, D. tegen hem in het openbaar zei: „Zo vuile gele teringstreep,” hem met deze opmerking uitscheldende; dat vervolgens zowel D. als V., toen hij daarop de opdracht gaf om hun mond te houden en door te lopen, aan welke opdracht deze soldaten niet voldeden, beledigende woorden tegen hem begonnen te schreeuwen en hem beiden en vrijwel tegelijk met kracht aan zijn veldblouse vastpakten en hem daaraan heen en weer rukten en trokken; dat, terwijl de genoemde soldaten hem bleven vasthouden en verwensingen naar zijn hoofd bleven slingeren, de soldaat S. erbij kwam; dat S. hem met de linkerhand aan zijn rechterschouder beetpakte en hem heen en weer rukte en trok, terwijl hij, S., hem dreigend toevoegde: „Moet je een pak op je donder hebben?”, daarbij met diens tot vuist gebalde rechterhand in vechthouding tegenover hem staande; dat hij telkens de soldaten D., V. en S. opdracht gaf hem los te laten en door te lopen, aan welke opdracht zij echter niet voldeden; dat vervolgens, terwijl D. en S. hem bleven vasthouden bij zijn veldblouse en hem heen en weer bleven rukken, de soldaat S. hem met kracht met diens tot vuist gebalde rechterhand een stomp op zijn rechterwang gaf, welke stomp hem pijnlijk in het gelaat trof; dat tengevolge van het krachtig trekken aan zijn veldblouse, zoals bovengenoemd, van zijn veldblouse de rechterzijde van zijn rechterborstzak is losgelaten, zijn rechtermouw is gescheurd en de bovenste knoop van de sluiting van de voorzijde is afgerukt;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog, meermalen gepleegd”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 120 juncto artikel 117 van

het Wetboek van Militair Strafrecht juncto artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde op 11 februari 1963 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen, dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Overwegende, dat de Krijgsraad het noodzakelijk oordeelt, dat het ten deze te wijzen vonnis door de Secretaris openlijk zal worden uitgelezen op een nader in overleg met de Commandant van beklaagdes onderdeel te bepalen tijd en plaats;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 5 maanden met aftrek van het voorarrest en bekrachtiging van het arrest; bepaling dat het vonnis openlijk zal worden uitgelezen op een nader in overleg met de commandant van beklaagdes onderdeel te bepalen tijd en plaats — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 28 mei 1963

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Luit. Generaals van der Kroon, Mr. Schepers en Zegers; Mr. Fikkert; Schout-bij-Nacht Bakker (plv.).
Raadsman: Lt. Kolonel J. v. d. Houwen.

(*Zie het vonnis hiervóór.*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof het vonnis vernietigt omdat het zich daarmee niet kan verenigen;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd: [zie vonnis — *Red.*];

Post alia:

Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal opgemaakt en gesloten op 26 februari 1963 door Teunis Cornelis Hoogendoorn, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Arie Bernhard Zwijgers, marechaussee der 1e klasse, tevens opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Gorinchem der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van de eerste verbalisant:

dat op 10 februari 1963 de sergeant H. L. Elsinga hem de veld-

blouse toonde, welke hij aanhad; dat hij, verbalisant zag dat van deze veldblouse de rechterzijde van de rechterborstzak was losgetrokken, de rechtermouw in de oksel op de naden was losgescheurd en de bovenste knoop van de sluiting van de voorzijde was afgerukt;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat van het aldus bewezene het eerstgenoemde feit moet worden gequalificeerd als:

„Feitelijke insubordinatie, gepleegd in tijd van oorlog”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 120 juncto artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat nu in de telastlegging niet is gesteld — en diensgevolge ook niet kan worden bewezen geacht — dat beklaagde het tweede in de telastlegging en bewezenverklaring genoemde feit opzettelijk heeft gepleegd, dit feit niet in enige strafwet is strafbaar gesteld;

Overwegende, dat laatstgenoemd feit een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, begaan in samenhang met het eerste in de bewezenverklaring genoemde feit, hetwelk tot de kennisneming van de militaire rechter behoort — welke beide feiten als op zichzelf staande handelingen moeten worden beschouwd — en het Hof bij de bepaling van na te noemen straf dit vergrijp in aanmerking neemt;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van beklaagde;

Overwegende, dat beklaagde op 11 februari 1963 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen, dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen, nog de artikelen: 1, 10, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 10, 27 van het Wetboek van Strafrecht, 60 van de Wet op de Krijgstucht;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan hoger beroep en opnieuw rechtdoende;

Verklaart beklaagde schuldig aan het eerste hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde feit en deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van vijf maanden, met bepaling dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht, zijnde vanaf 11 februari 1963;

Handhaaft het bestaande arrest;

Verklaart het tweede hierboven als bewezen aangenomen feit niet strafbaar;

Spreekt beklagde daarvan vrij.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 3 april 1963

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Kolonel T. H. Wesels en Majoor D. van Esseveldt.

Raadsman: Mr. T. Schaper.

Als dpl. soldaat opzettelijk een meerdere (sergeant) uitschelden („vuile gele teringstreep”) en aanranden (bij de veldblouse grijpen en daaraan rukken en trekken).

4 maanden gevangenisstraf met aftrek van voorarrest en uitlezing van het vonnis.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) bevestigd met aanvulling van de bewijsmiddelen (vermelding van de inhoud van een proces-verbaal inzake de beschadiging van de veldblouse van de sergeant) en verbetering van de bewezenverklaring. Geen uitlezing van het vonnis.

(W.M.Sr. art. 117-120).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. D., geboren 10 juli 1942, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het 462e Pontonniers „Bataljon der Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 10 februari „1963, in tijd van oorlog, te Gorinchem, opzettelijk gewelddadig de „sergeant H. L. Elsinga van gemeld onderdeel, tezamen met de soldaat „V. op de Groenmarkt, in het openbaar feitelijk heeft aangerand door „hem bij zijn veldblouse vast te grijpen en daaraan te gaan rukken „en trekken waardoor deze blouse scheurde althans werd beschadigd, „hebbende hij, beklagde, voorts alstoen en aldaar in het openbaar „deze sergeant uitgescholden voor „vuile gele teringstreep””;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtig soldaat van het 462e Pontonniers Bataljon, zich op 10 februari 1963 omstreeks 23.00 uur op de Groenmarkt te Gorinchem bevond, tezamen met de soldaat V.; dat zij beiden in uniform gekleed waren; dat zij toen naar een sergeant zijn gegaan, die daar bij een bushalte stond; dat hij mogelijkkerwijs toen tegen die sergeant heeft geschreeuwd en gescholden; dat bedoelde sergeant de sergeant Elsinga van zijn bataljon is;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard: Hendrik Lambertus Elsinga:

dat hij zich op 10 februari 1963 omstreeks 23.30 uur op de Groenmarkt

te Gorinchem bevond, gekleed in de uniform van de Koninklijke Landmacht voorzien van de rangonderscheidingsteken van de rang van sergeant; dat er, terwijl hij daar op de bus stond te wachten, twee in uniform geklede militairen, de soldaten D. en V. aankwamen; dat hun tenue in hoogst wanordelijke staat was; dat deze soldaten voor hem kwamen en bleven staan en dat, nog voordat hij een aanmerking had kunnen maken op hun tenue, D. tegen hem in het openbaar zei: „Zo „vuile gele teringstreep”, hem met deze opmerking uitscheldende; dat vervolgens zowel D. als V., toen hij daarop de opdracht gaf om hun mond te houden en door te lopen, aan welke opdracht deze soldaten niet voldeden, beledigende woorden tegen hem begonnen te schreeuwen en hem beiden en vrijwel tegelijk met kracht aan zijn veldblouse vastpakt en hem daaraan heen en weer rukten en trokken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „waardoor deze blouse scheurde althans werd beschadigd”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „*Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog*”,
2. „*Als militair opzettelijk een meerdere uitschelden*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. Artikel 120 juncto artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht;
2. Artikel 108 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde op 11 februari 1963 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen, dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Overwegende, dat de Krijgsraad het noodzakelijk oordeelt, dat het ten deze te wijzen vonnis door de Secretaris openlijk zal worden uitgelezen op een nader in overleg met de Commandant van beklagdes onderdeel te bepalen tijd en plaats;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 4 maanden met aftrek van het voorarrest, bekrachtiging van het arrest en bepaling dat het vonnis openlijk zal worden uitgelezen op een nader in overleg met de commandant van beklagdes onderdeel te bepalen tijd en plaats — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 28 mei 1963

President: Mr. Doornbos; *Leden:* Luit. Generaals van der Kroon, Mr.

Scheppers en Zegers, Mr. Fikkert; Schout-bij-Nacht Bakker (plv.).

Raadsman: Lt. Kolonel J. van der Houwen.*(Zie het vonnis hiervóór).*

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat de door de krijgsraad gebezigde bewijsmiddelen en de bewezenverklaring dienen te worden aangevuld en gewijzigd zolang hieronder zal worden vermeld, terwijl het Hof geen termen aanwezig acht tot openlijke uitlezing van het vonnis;

Overwegende, dat het Hof aan de in het vonnis opgenomen verklaring van de getuige Hendrik Lambertus Elsinga toevoegt: dat tengevolge van het krachtig trekken aan zijn veldblouse daarvan de rechterzijde van de rechterborstzak is losgetrokken, de rechtermouw in de oksel is gescheurd en de bovenste knoop van de sluiting aan de voorzijde is afgerukt;

terwijl het Hof na de aldus aangevulde getuigenverklaring een overweging laat volgen luidende:

„Overwegende, dat een ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal opgemaakt en gesloten op 26 februari 1963 door Teunis „Cornelis Hoogendoorn, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke „Marechaussee en Arie Bernhard Zwijgers, marechaussee der 1e „klasse, tevens opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade „Gorinchem der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van eerste verbalisant:

„dat op 10 februari 1963 de sergeant H. L. Elsinga hem de veld- „blouse toonde, welke hij aanhad; dat hij, verbalisant zag, dat van deze „veldblouse de rechterzijde van de rechterborstzak was losgetrokken, „de rechtermouw in de oksel op de naden was losgescheurd en de „bovenste knoop van de sluiting aan de voorzijde was afgerukt”;

Overwegende, dat het Hof op grond van bovenvermelde en aangevulde bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen — met uitzondering van artikel 205 van de Regtspleging bij de Landmagt — alsmede van artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis waarvan hoger beroep met uitzondering van de

bevolen openlijke uitlezing en met aanvulling van de bewijsmiddelen en verbetering van de bewezenverklaring, als hoger aangegeven;

Bevestigt het bestaand arrest.

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 8 augustus 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt. Kolonel M. Valkman en Kapitein J. J. van Kaam.

Raadsman: Majoor Mr. J. H. Nieukerke.

Opzettelijk iemand wederrechtelijk van zijn vrijheid van handelen beroofd houden: Beklaagde had met een zestal andere militairen afgesproken een meerdere (sergeant) te binden, te blinddoeken en met een jeep een eind weg te voeren en vervolgens, van voetboeien en blinddoek ontdaan, op een afstand van circa 14 km van het bivak los te laten, welk plan deze militairen hebben uitgevoerd.

Beklaagde niet schuldig aan feitelijke insubordinatie omdat hij, als chauffeur van de jeep, de meerdere niet van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd, immers deze reeds van zijn vrijheid van handelen beroofd was toen hij in de door beklagde bestuurde jeep werd geworpen. Beklaagde heeft de meerdere echter daardoor wel van zijn vrijheid van handelen beroofd gehouden.

(Zie ook het vonnis tegen G. G., hierna opgenomen).

(W.M.Sr. art. 117, 119, 120, 124; W.Sr. art. 282).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. A., geboren 3 november 1941, dpl. marechaussee der 2e klasse, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als marechaussee der tweede klasse bij 101 „Marechaussee Bataljon der Koninklijke Landmacht, tezamen en in „vereniging met de dienstplichtige marechaussees B. B., G. G., C. C., „D. D., E. E. en F. F. handelende, op of omstreeks 28 juni 1962, in „tijd van oorlog, te Ermelo en omgeving, althans in Nederland, op- „zettelijk de dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee „A. J. J. Saers van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd, doordien „hij alstoen en aldaar opzettelijk, nadat tevoren tussen hen was afge- „sproken dat men de wachtmeestr Saers, die die nacht per jeep te „24 uur (27 juni) aan de legerplaats Nunspeet moest worden gehaald „door hem, beklagde, en vervolgens naar het enige kilometers verder „gelegen bivak van hun peloton in de Elspeterheide gebracht moest „worden „een geintje” zou worden uitgehaald, nadat F. F., althans een „hunner, door het zwaaien met een rode lantaarn aan de toegangsweg „tot het bivak het stopsein aan de met de wachtmeester als passagier „naderende jeep was gegeven en hij, beklagde, daarop de jeep tot „stilstand had gebracht, waarna genoemde wachtmeester door enkele

„van genoemde marechassees met geweld uit de jeep werd getrokken, „op de grond geworpen, aan handen en voeten gebonden en geblinddoekt werd, waarna zij, althans enigen hunner, hem in de jeep hebben geworpen, en de wachtmeester met de door hem, beklaagde, bestuurde jeep, samen met enkele van genoemde marechassees, circa 14 kilometer verder naar de omgeving van 't Harde heeft gereden en „aldaar met gebonden handen — na van voetboeien en blinddoek te „zijn ontdaan — alleen heeft achtergelaten te circa 01.00 uur op 28 „juni 1962, waarop deze wachtmeester circa twee uur heeft moeten „lopen om zijn bivak weer te bereiken”;

Overwegende, dat in de tenlastelegging kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld: „in de jeep hebben geworpen en de wachtmeester”, welke fout de Krijgsraad ambtshalve verbetert, zodat in de plaats daarvan worde gelezen: „in de jeep hebben geworpen, de wachtmeester”, door welke verbetering van de tenlastelegging de beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als marechassees der 2e klasse in werkelijke dienst was bij het 101 Marechassees Bataljon van de Koninklijke Landmacht op 28 juni 1962, welbewust samenwerkende met de dienstplichtige marechassees der 2e klasse B. B. en G. G., de marechassees der 3e klasse C. C. en de marechassees der 4e klasse D. D., F. F. en E. E., in de gemeente Ermelo en omgeving, willens en wetens de dienstplichtige wachtmeester van de Koninklijke Marechassees A. J. J. Saers van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd; dat hij tevoren met G. G. voornoemd had afgesproken dat hij, beklaagde, mee zou doen aan een „geintje”, dat door enkele marechassees van zijn peloton, waaronder genoemde G. G., met genoemde wachtmeester, die hij — beklaagde — op 27 juni 1962 te 24.00 uur per jeep moest halen aan de legerplaats Nunspeet en vandaar naar het enige kilometers verder gelegen bivak van het peloton op de Elspeterheide moest brengen; dat hij, toen hij op 28 juni 1962 te omstreeks 00.00 uur als bestuurder van de jeep, waarin hij de wachtmeester als passagier vervoerde, op de toegangsweg tot het bivak iemand met een rode lantaarn zag zwaaien, begrijpende dat nu het „geintje” kwam, de jeep tot stilstand heeft gebracht, waarna genoemde wachtmeester door enkele militairen in gevechtskleding en met een gelaatsnet voor, met geweld uit de jeep werd getrokken, en op de grond geworpen, aan handen en voeten gebonden en geblinddoekt; dat vervolgens een paar man de wachtmeester in de jeep hebben geworpen; dat vervolgens G. G. hem aanwijzing gaf om weg te rijden; dat hij begreep dat de wachtmeester een eind weggevoerd moest worden; dat, terwijl B. B. en C. C. achter in de jeep gingen zitten bij de wachtmeester, hij als bestuurder van de jeep op aanwijzing van de naast hem zittende G. G. omstreeks 12 à 14 kilometer verder is gereden naar 't Harde; dat zij te omstreeks 00.45 uur in de omgeving van 't Harde de wachtmeester met gebonden handen hebben achtergelaten, na hem van voetboeien en blinddoek te hebben ontdaan;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal, dd. 29 juni 1962, opgemaakt en gesloten door Jacobus Haaker, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en Albertus Zuyderland, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, beiden behorende tot de C-Compagnie van het 101 Marechaussee Bataljon te Nunspeet, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Andreas Johannes Jozef Saers, dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee:

dat op 27 juni 1962 het peloton waarvan hij deel uitmaakte zich in een bivak bevond op ongeveer 3 à 4 kilometer van de Legerplaats Nunspeet; dat hij zich in de avond van die dag naar een afscheidsfeestje in die Legerplaats heeft begeven; dat hij met zijn peletonscommandant had afgesproken dat om 24.00 uur aldaar een jeep bij de poort zou staan om hem te halen; dat op genoemd tijdstip inderdaad een jeep met de marechaussee A. A. aldaar stond om hem te halen; dat hij vervolgens met A. A. in de richting van het bivak is gereden; dat op ongeveer 100 meter afstand van dat bivak een in gevechtstenuë gestoken persoon met een rode lantaarn zwaaide; dat hij A. A. te kennen gaf om te stoppen, vermoedende dat het een wachtpost van het bivak zou zijn; dat hij, toen de auto stilstond, zag dat de persoon met de lantaarn een gelaatsnet voor het gezicht droeg; dat hij, onraad vermoedende, de chauffeur te kennen gaf om door te rijden; dat de motor van de jeep op dat moment tot stilstand kwam; dat tegelijkertijd meerdere personen op de jeep kwamen toestormen; dat hij uit de jeep werd gesleurd, met zijn buik op de grond geduwd; dat zijn handen op zijn rug werden gebonden en zijn voeten eveneens werden gebonden, zodat hij van zijn vrijheid van handelen werd beroofd; dat hem vervolgens een blinddoek werd voorgedaan; dat hij eerst vermoedde dat dit alles door de bivakwacht werd gedaan; dat hij toen nog heeft gezegd: „Weet „je wel wie je voor je hebt“; dat daarop geen enkele reactie kwam; dat er geen woord werd gesproken; dat hij vervolgens de jeep hoorde starten, waarna hij werd opgetild en achter in de jeep werd gegooid, waarna er iemand naast hem kwam zitten, die zijn vingers vasthield en zijn hoofd naar beneden drukte; dat de jeep vervolgens ging rijden; dat hij bemerkte dat zij over de heide reden, daarna over een verharde weg en vervolgens een spoorwegovergang overstaken; dat de jeep na nog een eind gereden te hebben stopte, waarna hij er uit werd getrokken en op de grond gelegd; dat vervolgens het touw van zijn voeten werd gedaan en hem de blinddoek met geweld werd afgetrokken; dat zijn aanvallers hem met een lantaarn in het gezicht schenen en toen hij overeind krabbelde zich in de looppas naar de jeep begaven en daarmede wegreden; dat hij na zich georiënteerd te hebben wist dat hij zich op de plaats bevond waar hij de voorgaande middag bij een dropping o.m. de marechaussee G. G. en C. C. bij een „dropping“ had achter gelaten; dat hij zich, na zich van zijn boeien te hebben bevrijd te voet naar het bivak heeft begeven, waarbij hij ± 12 kilometer heeft afgelegd;

G. G.:

dat op 27 juni 1962 het peloton, waartoe hij behoorde, zich in bivak bevond op de Elspeterheide in de gemeente Ermelo op ongeveer 3 à 4 kilometer van de Legerplaats Nunspeet; dat bij enige marechaussees van dat peloton in de avond van die dag het plan rijpte om een stuntje uit te halen; dat er werd verteld dat de marechaussee A. A. opdracht had ontvangen die avond te 24.00 uur de wachtmeester Saers, van zijn peloton van de Legerplaats Nunspeet te halen; dat zich toen enige marechaussees, waartoe C. C., B. B., F. F., H. H., E. E. en hij behoorden, bereid verklaarden om met die wachtmeester een stunt uit te halen; dat zij toen gezamenlijk een plan in elkaar hebben gezet; dat hij A. A. heeft benaderd en gevraagd heeft of deze daaraan wilde meewerken; dat nadat A. A. was vertrokken per jeep om de wachtmeester Saers te halen de overigen zich buiten het bivak begaven om de terugkerende jeep van de marechaussee A. A. op te vangen; dat de marechaussee H. H. niet mee wilde werken en zich terugtrok; dat de marechaussee D. D. zich toe bereid verklaarde aan de uitvoering van het plan mee te werken; dat de marechaussee F. F. met een rode lantaarn zou zwaaien waarna de overigen als de jeep stilstond de wachtmeester Saers uit de jeep zouden halen, binden en blinddoeken; dat daarna de wachtmeester een eind weggebracht zou worden; dat de uitvoering volgens plan verliep; dat nadat de jeep tot stilstand was gekomen en de wachtmeester was gebonden en geblinddoekt zij hem achter in de jeep hebben gelegd; dat terwijl C. C. en B. B. achterin de jeep naast de wachtmeester waren gezeten en hij naast A. A. zat, zij in de richting van Oldebroek zijn gereden; dat zij, gekomen nabij het Artillerie Schietkamp de wachtmeester uit de jeep hebben gehaald en hem van de touwen aan zijn voeten en van zijn blinddoek hebben bevrijd; dat zij daarna vlug zijn weggereden en de wachtmeester ter plaatse hebben achtergelaten;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten

„dat hij dienende als marechaussee der tweede klasse bij 101 Marechaussee Bataljon der Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 28 juni 1962 in tijd van oorlog in Nederland, opzettelijk, nadat tevoren tussen de dienstplichtige marechaussees B. B., G. G., C. C., D. D., E. E. en F. F. was afgesproken, dat met de wachtmeester Saers, die die nacht per jeep te 24 uur (27 juni) aan de legerplaats Nunspeet moest worden gehaald door hem, beklagde, en vervolgens naar het enige kilometers verder gelegen bivak van hun peloton in de Elspeterheide gebracht moest worden, een „geintje” zou worden uitgehaald, nadat F. F. door het zwaaien met een rode lantaarn aan de toegangsweg tot het bivak het stopsein aan de met de wachtmeester als passagier naderende jeep was gegeven en hij, beklagde, daarop de jeep tot stilstand had gebracht, waarna genoemde wachtmeester door enkele van de genoemde marechaussees met geweld uit de jeep werd getrokken, op de grond geworpen, aan handen en voeten gebonden en geblinddoekt werd, waarna enigen hunner hem in de jeep hebben

„geworpen, de wachtmeester met de door hem, beklaagde, bestuurde „jeep, samen met enkele van genoemde marechaussees, circa 14 kilometer verder naar de omgeving van 't Harde heeft gereden en aldaar „met gebonden handen — na van voetboeien en blinddoek te zijn ont„daan — alleen heeft achtergelaten te circa 01.00 uur op 28 juni 1962, „waarop deze wachtmeester circa twee uur heeft moeten lopen om zijn „bivak weer te bereiken”;

Overwegende, dat beklaagde wachtmeester Saers niet van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd, nu deze daarvan reeds beroofd was toen hij in de jeep werd geplaatst, die door beklaagde bestuurd werd;

Overwegende, dat beklaagde door met de aldus van zijn vrijheid van handelen en zelfs van zijn vrijheid beroofde wachtmeester weg te rijden, hem van zijn vrijheid beroofd heeft gehouden;

Overwegende, dat het bewezen verklaarde ruimte laat voor na te noemen qualificatie:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„medeplegen van opzettelijk iemand wederrechtelijk van de vrijheid „berooft houden”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 282 juncto artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde van 29 juni 1962 tot 12 juli 1962 voorlopig arrest heeft ondergaan;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 2 maanden, met aftrek van voorarrest — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West

Vonnis van 8 augustus 1962

President: Kolonel Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt. Kolonel M. Valkman en Kapitein J. J. van Kaam.

Raadsman: Majoor Mr. J. H. Nieukerke.

Medeplegen van feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog: na daartoe met een zes-tal andere militairen gemaakte afspraak een meerdere (sergeant) gebonden en geblinddoekt en in een jeep meegevoerd, waarna die meerdere, na van blinddoek en voetboeien te zijn bevrijd, op een afstand van circa 14 km. van het bivak werd losgelaten.

(W.M.Sr. art. 117, 119, 120, 124).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen G. G., geboren 12 maart 1941, dpl. marechaussee der 2e klasse, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als marechaussee der tweede klasse bij 101 Marechaussee Bataljon der Koninklijke Landmacht, tezamen en in vereniging met de dienstplichtige marechaussees A. A., B. B., C. C., D. D., E. E. en F. F. handelende, op of omstreeks 28 juni 1962, in tijd van oorlog, te Ermelo en omgeving, althans in Nederland, opzettelijk de dienstplichtige wachtmeester der Koninklijke Marechaussee A. J. J. Saers van zijn vrijheid heeft beroofd, doordien hij alstoen en aldaar opzettelijk, nadat tevoren tussen hen was afgesproken dat met de wachtmeester Saers, die die nacht per jeep te 24 uur (27 juni) aan de legerplaats Nunspeet moest worden gehaald, door A. A. en vervolgens naar het enige kilometers verder gelegen bivak van hun peloton in de Elspeterheide gebracht moest worden „een geintje” zou worden uitgehaald, bestaande uit ontvoering van de wachtmeester, nadat F. F., althans een hunner, door het zwaaien met een rode lantaarn aan de toegangsweg tot het bivak het stopsein aan de met de wachtmeester als passagier naderende jeep was gegeven en A. A. daarop de jeep tot stilstand had gebracht, genoemde wachtmeester, samen met enige dier marechaussees, uit de jeep heeft getrokken, op de grond geworpen en aan handen en voeten heeft gebonden en heeft geblinddoekt, waarna zij, althans enigen hunner hem in de jeep hebben geworpen en de wachtmeester met de door A. A. bestuurde jeep circa 14 kilometer verder naar de omgeving van 't Harde hebben gereden en aldaar met gebonden handen, na van voetboeien en blinddoek te zijn ontdaan, alleen hebben achtergelaten te circa 01.00 uur op 28 juni 1962, waarop deze wachtmeester circa twee uur heeft moeten lopen om zijn bivak weer te bereiken”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, dienende als marechaussee der tweede klasse bij 101 Marechaussee Bataljon van de Koninklijke Landmacht, na voorafgaand overleg en tezamen met de dienstplichtige marechaussees der 2e klasse A. A., B. B., C. C., de marechaussee der 3e klasse F. F., en de marechaussees der 4e klasse D. D. en E. E. op 28 juni 1962 in de gemeente Ermelo en de omgeving daarvan, willens en wetens de dienstplichtige wachtmeester der Koninklijke Marechaussee A. J. J. Saers van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd; dat zij tevoren hadden afgesproken, dat met genoemde wachtmeester, die door A. A. per jeep op 27 juni 1962 te 24.00 uur in de legerplaats Nunspeet moest worden gehaald en vervolgens naar het enige kilometers verder gelegen bivak van hun peloton op de Elspeterheide moest worden gebracht, een „geintje” zou worden uitgehaald bestaande uit het overvallen van de jeep bij aankomst in het bivak, het boeien en binden van de wacht-

meester en het vervolgens wegbrengen van de wachtmeester met een jeep naar een punt waar zij de wachtmeester zouden achterlaten en hij maar zien moest in het bivak terug te komen;

dat ingevolge die afspraak B. B., C. C., D. D., E. E., F. F. en hij op 28 juni 1962 omstreeks 00.00 uur nadat F. F. door het zwaaien met een rode lantaarn aan de toegangsweg tot voormeld bivak aan de met de wachtmeester als passagier naderende jeep een stopsein had gegeven en de bestuurder A. A. daarop de jeep tot stilstand had gebracht, de wachtmeester uit de jeep getrokken, op de grond geworpen en zijn handen en voeten gebonden en geblinddoekt hebben; dat hij de wachtmeester zelf heeft geblinddoekt met een tot dat doel meegenomen handdoek; dat hij vervolgens zoals afgesproken, met twee der genoemde marechassees de wachtmeester in de jeep heeft geworpen en A. A., B. B., C. C. en hij deze met de door A. A. bestuurde jeep ongeveer 12 à 14 kilometer verder naar de omgeving van 't Harde hebben gereden; dat zij aldaar te omstreeks 00.45 uur de wachtmeester hebben achtergelaten met gebonden handen, na hem van blinddoek en voetboeien bevrijd te hebben;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal, dd. 29 juni 1962, opgemaakt en gesloten door Jacobus Haaker, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en Albertus Zuijderland, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, beiden behorende tot de C-compagnie van het 101 Marechaussee Bataljon te Nunspeet, zakelijk inhoudt als verklaring van:

B. B., marechaussee der 2e klasse:

dat zijn peloton zich op 27 juni 1962 op de Elspeterheide in bivak bevond op ongeveer 3 à 4 kilometer van de Legerplaats Nunspeet; dat het peloton het er over eens was dat zij een geintje uit zouden halen; dat toen zij op 27 juni 1962 hoorden dat de wachtmeester Saers pas laat in het bivak zou terugkeren, besloten werd hem bij terugkeer in het bivak te overvallen; dat hij zich bereid verklaarde mee te doen; dat de anderen die hiertoe bereid waren, waren C. C., F. F., D. D., G. G., E. E. en A. A.; dat zij wisten dat A. A. opdracht had gekregen de wachtmeester Saers per jeep te halen; dat de jeep van A. A. te omstreeks 24.00 uur die avond naar het bivak terugkwam; dat F. F., volgens afspraak op het pad naar het bivak stond en met een rode lantaarn zwaaide toen de jeep kwam aanrijden; dat de jeep voor F. F. stopte en de anderen toen uit de struiken sprongen en de wachtmeester Saers uit de jeep trokken; dat hij heeft meegeholpen de wachtmeester te blinddoeken en aan handen en voeten te binden; dat zij daarna de wachtmeester gebonden en wel weer in de jeep hebben gezet; dat de jeep daarna wegreed met de soldaat A. A. aan het stuur; dat G. G. daarbij naast A. A. zat; dat de wachtmeester Saers zich achter in de jeep bevond, waar ook C. C. en hijzelf zaten; dat zij in de richting van het Artillerie Schietkamp zijn gereden naar een punt op ongeveer 14 kilometer van het bivak; dat zij daar de wachtmeester uit de jeep hebben gezet en zijn benen van touwen hebben bevrijd terwijl hem tevens de blinddoek werd afgenomen; dat zij daarna snel zijn teruggelopen

naar de jeep en daarmee naar het bivak zijn teruggereeden, de wachtmeester Saers ter plaatse achterlatende;

Andreas Johannes Jozef Saers:

dat op 27 juni 1962 het peloton waarvan hij deel uitmaakte zich in een bivak bevond op ongeveer 3 à 4 kilometer van de Legerplaats Nunspeet; dat hij zich in de avond van die dag naar een afscheidsfeestje in die Legerplaats heeft begeven; dat hij met zijn pelotonscommandant had afgesproken dat om 24.00 uur aldaar een jeep bij de poort zou staan om hem te halen; dat op genoemd tijdstip inderdaad een jeep met de marechaussee A. A. aldaar stond om hem te halen; dat hij vervolgens met A. A. in de richting van het bivak is gereden; dat op ongeveer 100 meter afstand van dat bivak een in gevechtstenuë gestoken persoon met een rode lantaarn zwaaide; dat hij A. A. te kennen gaf om te stoppen, vermoedende dat het een wachtpost van het bivak zou zijn; dat hij, toen de auto stilstond, zag dat de persoon met de lantaarn een gelaatsnet voor het gezicht droeg; dat hij, onraad vermoedende de chauffeur te kennen gaf om door te rijden; dat de motor van de jeep op dat moment tot stilstand kwam; dat tegelijkertijd meerdere personen op de jeep kwam toestormen; dat hij uit de jeep werd gesleurd, met zijn buik op de grond geduwd; dat zijn handen op zijn rug werden gebonden en zijn voeten eveneens werden gebonden, zodat hij van zijn vrijheid van handelen werd beroofd; dat hem vervolgens een blinddoek werd voorgedaan; dat hij eerst vermoedde dat dit alles door de bivakwacht werd gedaan; dat hij toen nog heeft gezegd: „Weet je wel wie je voor je hebt?"; dat daarop geen enkele reactie kwam; dat er geen woord werd gesproken; dat hij vervolgens de jeep hoorde starten, waarna hij werd opgetild en achter in de jeep werd gegooid, waarna er iemand naast hem kwam zitten, die zijn vingers vasthield en zijn hoofd naar beneden drukte; dat de jeep vervolgens ging rijden; dat hij bemerkte dat zij over de heide reden, daarna over een verharde weg en vervolgens een spoorwegovergang overstaken; dat de jeep na nog een eind te hebben gereden stopte, waarna hij er uit werd getrokken en op de grond gelegd; dat vervolgens het touw van zijn voeten werd gedaan en hem de blinddoek met geweld werd afgetrokken; dat zijn aanvallers hem met een lantaarn in het gezicht schenen en toen hij overeind krabbelde zich in de loopas naar de jeep begaven en daarmee weg reden; dat hij na zich georiënteerd te hebben wist dat hij zich op de plaats bevond waar hij de voorgaande middag bij een dropping o.a. de marechaussees G. G. en C. C. bij een „dropping" had achtergelaten; dat hij zich, na zich van zijn boeien te hebben bevrijd te voet naar het bivak heeft begeven, waarbij hij ± 12 kilometer heeft afgelegd;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden „A. A.";

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„medeplegen van feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog”,
 voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 120 van het Wetboek van
 Militair Strafrecht juncto artikel 117 van het Wetboek van Militair
 Strafrecht juncto artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of
 omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden
 opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstem-
 ming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden
 waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde van 29 juni tot 12 juli 1962 voorlopig
 arrest heeft ondergaan;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2
 maanden, met aftrek van voorarrest — *Red.*].

NASCHRIFT

*Het mede-plegen van feitelijke insubordinatie krijgt, volgens artikel
 119 W.M.Sr. de qualificatie „müterij”, welk artikel echter niet toe-
 passelijk is wegens de hogere straf op de enkelvoudige vorm „feitelijke
 „insubordinatie in tijd van oorlog” en waardoor beklaagde A. A. aan
 de qualificatie ontsprong.*

*Het gepleegde zou ook te brengen zijn geweest onder de qualificatie
 „militair oproer in tijd van oorlog” (artikel 124 W.M.Sr.), hetgeen
 echter niet is ten laste gelegd en waartoe de tenlastelegging (inzonder-
 heid voor het geval van beklaagde A. A.) ook onvoldoende ruimte liet.*

W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 27 september 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt. Kolonels C. L.
 Jongenburger en Mr. G. W. O. Riep.
Raadsman: Kapitein C. J. Maarseveen.

*Het tot ontbranding brengen van een traangashandgranaat (en het
 vervolgens plaatsen van die handgranaat in een tent) is niet het teweeg-
 brengen van een ontploffing als in artikel 158 W.Sr. bedoeld, aange-
 zien daarbij geen knal optreedt en de granaat niet uiteenspringt.*

*Het door deze handelingen veroorzaken van (korte) bewusteloosheid
 en hoofdpijn levert niet op het veroorzaken van ziekte of zwaar licha-
 melijk letsel als in artikel 308 W.Sr. bedoeld.*

Vrijspraak, doch verwijzing naar de Commanderende Officier.

(W.K. art. 2, 58; W.Sr. art. 158, 308).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
 J. A., geboren 3 september 1937, wachtmeester, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 23 mei 1962 te Ede, althans in Nederland, „een traangashandgranaat hoogst onnadenkend onder het zeil van een „tent in die tent heeft geplaatst en die traangashandgranaat tot ont- „branding heeft gebracht door de ontsteker in werking te stellen waar- „door het alstoen aldaar aan zijn, beklagdes, grove schuld is te wijten „geweest, dat meerdere in die tent aanwezige personen door het ontstane „traangas bewusteloos geraakten en ernstige hoestbuien en hoofdpijnen „opliepen en gevaar voor het in brand vliegen van die tent en de „daarin aanwezige goederen is ontstaan”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 23 mei 1962 — ik was toen als reserve-wachtmeester in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de B-batterij van de 921e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie — heb ik op de Ginkelseheide te Ede een traangashandgranaat nr. 14 onder het zeil door van een grote tent, die stond binnen het bivak, ingericht door een onderdeel van de Koninklijke Luchtmacht aldaar, en uit welke tent toen muziek klonk, in die tent geplaatst, nadat ik de veiligheidspen van die granaat had verwijderd, waardoor de ontsteking in die granaat in werking werd gesteld. Ik wist, dat tengevolge van dit alles die traangashandgranaat tot ontbranding moest komen. Toen ter plaatse heb ik er niet aan gedacht, maar bij enig nadenken had ik zeker geweten, dat zo'n granaat niet in een besloten ruimte moest worden toegepast. Ik weet nu, dat meerdere in die tent aanwezige personen door en tengevolge van het ontbranden van die handgranaat gevormde traangas bewusteloos zijn geraakt en dat zij hoestbuien en hoofdpijnen hebben opgelopen;

Overwegende, dat Johan Ossendorp, wachtmeester, rnr. 35.05.06. 286, als getuige bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 23 mei 1962 — ik was toen als beroepswachtmeester in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de B-Batterij van de 921e Afdeling Lichte Luchtdoelartillerie, waarbij ook de mij bekende reserve-wachtmeester J. A. was ingedeeld — heb ik op de Ginkelseheide te Ede een traangashandgranaat nr. 14 weggenomen. In de loop van de avond kwam, terwijl wij met de wachtmeester bij elkaar zaten, het idee op het bivak, dat even verder op die heide werd gehouden door de Koninklijke Luchtmacht, te verstoren. Er werd besloten die traangashandgranaat, die ik toen onder mij had, daarvoor te gebruiken. Ik ben met dat idee accoord gegaan en we hebben ons met ons allen naar dat bivak van de Koninklijke Luchtmacht eveneens op de Ginkelseheide te Ede begeven. Aldaar aangekomen bij een grote iegertent, waarin muziek gemaakt werd, zei de wachtmeester A. tegen mij hem die traangashandgranaat te geven. Die traangashandgranaat had ik inmiddels reeds uit de huls, waarin hij zat verpakt, gehaald. A. heeft die granaat aangenomen, de veiligheidspen eruit getrokken en

vervolgens onder het tentdoek door in de tent neergezet of gegooid;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 137/62, op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 30 juni 1962 gesloten en getekend door Durk de Boer, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Ede der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Willem Frederik Kneefel, geboren te Batavia, 19 oktober 1922:

Ik ben de leider van een ontspanningsvereniging genaamd Cosy-Corner te Dieren. In de avond van 23 mei 1962 zijn wij met 5 mannelijke en 7 vrouwelijke leden van deze vereniging uitgenodigd om op te treden voor een op herhalingsoefening zijnde onderdeel van de Koninklijke Luchtmacht, hetwelk in bivak lag op de Ginkelseheide te Ede. De feestavond werd gehouden in een legertent in het bivak. In deze tent bevond zich een geïmproviseerde kleedkamer, die van de overige ruimte was afgescheiden met gordijnen. Omstreeks 22.30 uur zou een dansgroep optreden, bestaande uit 5 meisjes. De meisjes hadden zich in de kleedkamer omgekleed en zouden net optreden. Op het moment dat ik de bandrecorder zou inschakelen voor de muziek, hoorde ik in de hoek van de kleedkamer een sissend geluid. Meteen daarop zag ik voor de uitgang van de kleedkamer, in de tent, een grote rookwolk. Ik ben meteen de kleedkamer binnen gegaan om de meisjes naar buiten te helpen. De kleedkamer stond in een ogenblik vol met rook en ik bemerkte meteen dat het traangas was. De meisjes moesten over het podium de kleedkamer verlaten omdat de traangashandgranaat voor de uitgang lag, zodat ze daar niet naar buiten konden. Omdat het eerst niet mogelijk was om de kleedkamer te verlaten, ontstond er paniek en drie meisjes raakten bewusteloos. Dit waren Els Groenewold, Corry Gerritsen en Hedy de Riemer;

Cornelia Godefrida Gerritsen, geboren te Dieren, 4 februari 1945:

Ik ben lid van de ontspanningsvereniging Cosy-Corner te Dieren. Op 23 mei 1962 moesten wij optreden voor militairen op de Ginkelseheide te Ede. Wij moesten optreden in een legertent. Een hoek van deze tent was afgeschermd met gordijnen en deze ruimte was voor ons bestemd als kleedkamer. Omstreeks 22.30 uur moest ik met nog enkele meisjes een Arabische dans uitvoeren. Op het moment dat wij zouden optreden, ik bevond mij al bijna op het podium, zag ik vanuit een hoek van de kleedkamer een grote rookwolk. Tengevolge van de rook werd ik onwel en ben daarna door iemand naar een andere tent gedragen. Ik ben geruime tijd bewusteloos geweest. Ik had 's avonds erg veel last van hoofdpijn en de volgende dag ook nog.

Hedy Margriete de Riemer, geboren te Djakarta, 1 augustus 1944:

Ik ben lid van de ontspanningsvereniging Cosy-Corner te Dieren. Op 23 mei 1962 moesten wij optreden voor militairen op de Ginkelseheide te Ede. Wij moesten optreden in een legertent. Een hoek van deze legertent was door middel van gordijnen afgescheiden en was bestemd als kleedkamer. Omstreeks 22.30 uur moest ik met nog drie meisjes een Arabische dans uitvoeren. Op het moment dat wij moesten optreden, ik bevond mij nog in de kleedkamer, zag ik dat er iets in

de kleedkamer werd gegooid hetgeen een grote rookwolk veroorzaakte. Dit werd precies voor de uitgang gegooid, zodat wij daar niet meer uit konden komen. Ik probeerde hierna via het podium de kleedkamer uit te komen doch dit gelukte mij niet direct. Toen ik op het podium was, raakte ik buiten kennis. Ik ben ongeveer een uur buiten kennis geweest. Ik had nadien erge hoofdpijn.

Els Jean Fransisca Groenewold, geboren te Bogor (Ind.), 27 september 1944:

Ik ben lid van de ontspanningsvereniging Cosy-Corner te Dieren. Op 23 mei 1962 moesten wij optreden voor militairen op de Ginkelseheide te Ede. Wij moesten optreden in een legertent. Een hoek van deze tent was door middel van gordijnen afgescheiden en was bestemd als kleedkamer. Omstreeks 22.30 uur moest ik met nog drie meisjes een Arabische dans uitvoeren. Op het moment dat wij moesten optreden, ik bevond mij nog in de kleedkamer, zag ik dat vlak voor mij iets in de tent werd gegooid hetgeen ontzettend begon te roken. Ik kon toen niet meer door de uitgang naar buiten komen. Ik ben toen via het podium uit de kleedkamer gegaan. Toen ik op het podium was werd ik onwel. Ik ben ongeveer een uur bewusteloos geweest. Ik had nadien wel erg veel last van hoofdpijn;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 23 mei 1962 te Ede een traangashandgranaat hoogst „onnadenkend onder het zeil van een tent in die tent heeft geplaatst „en die traangashandgranaat tot ontbranding heeft gebracht door de „ontsteker in werking te stellen, waardoor het alstoen aldaar aan zijn, „beklaagdes, grove schuld is te wijten geweest, dat meerdere in die „tent aanwezige personen door het ontstane traangas bewusteloos ge- „raakten en hoofdpijnen opliepen”;

Overwegende, daaromtrent, dat blijkens de door deze ter terechtzitting gegeven toelichting de Auditeur-Militair bij het stellen van de tenlastelegging bedoeld heeft op artikel 158 van het Wetboek van Strafrecht, met name op de daarin vermelde ontploffing;

dat echter — in het midden gelaten de vraag of deze bedoeling met name wat betreft het element ontploffing door de bewoordingen der telastelegging voldoende duidelijk tot uitdrukking is gebracht — in feite een ontploffing in de zin van artikel 157, 158 van het Wetboek van Strafrecht niet heeft plaats gehad;

dat toch dit woord aldaar is gebezigd in de zin welke het spraakgebruik eraan hecht;

dat naar dit spraakgebruik van een ontploffing slechts gesproken kan worden, indien zich bij het tot ontbranding komen van enige stof een min of meer hevige knal voordoet en het ontploffende voorwerp uiteen springt;

dat, naar de Krijgsraad uit eigen wetenschap bekend is de traangashandgranaat nr. 14 tot ontbranding wordt gebracht door het in werking stellen van een ontstekingsmechanisme, doch daarbij geen knal optreedt

en de granaat niet uiteenspringt, zodat het bewezenverklaarde niet kan leiden tot toepassing van artikel 158 van het Wetboek van Strafrecht;

dat ook artikel 308 van het Wetboek van Strafrecht niet voor toepassing in aanmerking komt, vermits ook de aldaar gebezigde termen ziekte en zwaar lichamelijk letsel moeten worden verstaan in de zin welke het spraakgebruik daaraan hecht en bewusteloosheid en hoofdpijn naar het spraakgebruik daar niet onder vallen;

Overwegende, dat overigens geen wettelijke strafbepaling bestaat waar het bewezenverklaarde onder te brengen zou zijn, zodat beklaagde van het hem ten laste gelegde behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende echter, dat de Krijgsraad bevindt, dat het aldus bewezene strijdig is met de militaire tucht en orde en derhalve oplevert een krijgstuchtelijk vergrijp, zoals dat is omschreven in artikel 2 nr. 1 van de Wet op de Krijgstucht, zodat met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht onder mededeling van alle stukken de zaak ter verdere behandeling moet worden verwezen naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier van beklaagde;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen, nog de artikelen 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 76 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen feit, doch dit niet op te leveren een strafbaar feit;

Spreekt hem daarvan vrij;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij;

Bevindt dat de zaak oplevert een krijgstuchtelijk vergrijp in de zin van artikel 2 nr. 1 van de Wet op de Krijgstucht;

Verwijst de zaak onder mededeling van alle stukken naar de tot straffen bevoegde Commanderende Officier ter verdere behandeling.

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 8 november 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel A. E. Bueno de Mesquita en Lt. Kolonel Jhr. F. F. Roëll.

Opzettelijk niet voldaan aan een bevel van een beëdigd beambte der Nederlandse Spoorwegen: geen overtreding van artikel 184 W.Sr.

Wel zijn de beëdigde beambten van de Nederlandse Spoorwegen krachtens artikel 72, 2° Spoorwegwet bevoegd tot het opsporen van overtredingen van die wet en mitsdien krachtens artikel 127 W.Sv. onder opsporingsambtenaren te verstaan, maar deze bepaling, voor-

komende in de verklaringstitel van het W.Sv., beperkt zich tot het bepalen van de betekenis van het begrip „opsporingsambtenaar” in dat wetboek. Het is niet toelaatbaar, het begrip „ambtenaar belast met of „bevoegd verklaard tot het opsporen van strafbare feiten” van artikel 184 op grond daarvan uit te breiden tot hen die, ofschoon met de opsporing van strafbare feiten belast, de hoedanigheid van ambtenaar (werkzaam krachtens publiekrechtelijke aanstelling in openbare dienst) missen.

Overtreiding van art. 2, 1° Algemeen Reglement Vervoer.

(W.Sr. art. 184, W.Sv. art. 127, Alg. Regl. Vervoer art. 2).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen G. B., geboren 11 december 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 16 april 1962 te Geldermalsen, althans in „Nederland, opzettelijk niet heeft voldaan aan het hem bij herhaling „gegeven bevel om de trein te verlaten, welk bevel hem werd gegeven „door J. W. de Jongh, stationsambtenaar bij de N.V. Nederlandse „Spoorwegen, beëdigd beambte van die spoorweg, welke de Jongh in „uniform gekleed, alstoen dienst deed, welk bevel hem, beklaagde, werd „gegeven omdat hij zich dronken in een coupé van die trein bevond, „op het station te Geldermalsen moest overstappen en anderen in die „trein had lastig gevallen en aldaar handtastelijkheden had gepleegd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 16 april 1962 per trein van Steenwijk naar zijn huisadres te Arkel reisde; dat hij onderweg in die trein samen met een andere militair een liter cognac heeft opgedronken; dat hij in Utrecht is overstapt op de trein naar Eindhoven en hem in die trein door een burger een pilsje werd aangeboden, wat hij heeft aangenomen; dat die burger daarna allerlei opmerkingen begon te maken, die hem, beklaagde, verveelden; dat hij die burger toen bij zijn shawl heeft gepakt en achterover geduwd; dat toen de hoofdconducteur, die, in uniform gekleed, op die trein dienst deed, erbij kwam; dat, toen de trein stopte, die conducteur hem zeide, dat hij, beklaagde, de trein moest verlaten; dat hij toen die trein niet wilde verlaten en zich met beide handen aan een stang heeft vastgehouden; dat hij te Geldermalsen moest overstappen;

Overwegende, dat Jacobus Wilhelm de Jongh, stationsambtenaar bij de N.V. Nederlandsche Spoorwegen, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij als beëdigd beambte van de N.V. Nederlandsche Spoorwegen op 16 april 1962 in uniform gekleed dienst deed als perronopzichter op het station van de N.S. te Geldermalsen; dat hem die dag te omstreeks 20.25 uur werd medegedeeld, dat in de trein, die kwam van

Utrecht en reed in de richting 's-Hertogenbosch, moeilijkheden waren ontstaan; dat, toen die trein die dag om 20.30 uur op het station Geldermalsen was aangekomen, de hoofdconductor Vreede, die op die trein dienst deed, hem mededeelde, dat zich in de trein een persoon bevond die in kennelijk beschonken toestand was en naar Arkel moest reizen en daartoe in Geldermalsen moest overstappen; dat, toen hij zich naar bedoelde persoon had begeven, hij, getuige, hem het bevel heeft gegeven de trein te verlaten; dat die persoon gekleed was in de uniform van de Koninklijke Landmacht en blijkens een later op hem gevonden legitimatiebewijs Gerrit B. bleek te heten; dat die B. volslagen dronken scheen; dat B. de trein niet wilde verlaten en op het balkon bleef staan terwijl hij zich met beide handen aan een aldaar aanwezige stang vasthield; dat hij B. nogmaals heeft gelast de trein te verlaten, doch deze dit niet deed;

Overwegende, dat Theodorus Josephus Vreede, hoofdconductor der N.V. Nederlandsche Spoorwegen, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij op 16 april 1962 als hoofdconductor bij de N.V. Nederlandsche Spoorwegen als conductor dienst deed op de trein tussen Utrecht en Eindhoven; dat hij na het vertrek van de trein uit Culemborg en onderweg naar Geldermalsen in de restauratie van die trein een militair, die later bleek G. B. te heten, in gevecht vond met een burger; dat B. die burger bij de das vast had; dat hij, getuige, wist, dat B. in Geldermalsen moest overstappen; dat hij bovendien niet wilde, dat B. verder meereed dan Geldermalsen, omdat hij, getuige, bang was dat B. opnieuw de orde in de trein zou verstoren door opnieuw achter de burger aan te gaan; dat hij derhalve B. het bevel gaf in Geldermalsen de trein te verlaten; dat, toen de trein op het station der Nederlandsche Spoorwegen te Geldermalsen was aangekomen, B. evenwel niet wilde uitstappen en zich vasthield aan een stang;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande,

„dat hij op 16 april 1962 te Geldermalsen opzettelijk niet heeft vol-
 „daan aan het hem bij herhaling gegeven bevel om de trein te verlaten,
 „welk bevel hem werd gegeven door J. W. de Jongh, stationsambtenaar
 „bij de N.V. Nederlandsche Spoorwegen, beëdigd beampte van die
 „spoorweg, welke de Jongh in uniform gekleed, alstoen dienst deed,
 „welk bevel hem, beklagde werd gegeven omdat hij zich dronken in
 „die trein bevond, op het station te Geldermalen moest overstappen en
 „anderen in die trein had lastig gevallen en aldaar handtastelijkheden
 „had gepleegd”;

Overwegende, dat blijkens de tenlastelegging en het genomen requisitoir de Auditeur-Militair van oordeel is, dat het ten laste gelegde en bewezen verklaarde feit oplevert het misdrijf, omschreven in artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat de beëdigde beambten van de spoorweg krachtens het bepaalde bij artikel 72, tweede lid, van de Spoorwegwet bevoegd zijn tot het opsporen van de overtredingen van die wet en (onder meer) van de krachtens artikel 27 uitgevaardigde Algemene Maatregel van Bestuur;

Overwegende, dat die beambten derhalve krachtens artikel 127 van het Wetboek van Strafvordering onder opsporingsambtenaren worden verstaan, als zij belast zijn met de opsporing van het strafbare feit;

Overwegende, dat deze bepaling, voorkomende in de Zesde Titel van genoemd wetboek, welke tot opschrift heeft „Betekenis van sommige in het wetboek voorkomende uitdrukkingen”, slechts de betekenis aangeeft van de in het Wetboek van Strafvordering voorkomende term „opsporingsambtenaar”, doch het niet toelaatbaar is het in artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht voorkomende begrip „ambtenaar belast met of bevoegd verklaard tot het opsporen van „strafbare feiten” op grond van genoemde wetsbepaling uit te breiden tot hen, die, ofschoon wel met de opsporing van strafbare feiten belast, de hoedanigheid van ambtenaar missen;

Overwegende, dat beëdigde spoorwegbeambten krachtens het bepaalde bij artikel 183 van het Wetboek van Strafrecht en wel ten aanzien van de artikelen 179 tot en met 182 van dat wetboek met ambtenaren worden gelijk gesteld, doch niet ten aanzien van artikel 184;

Overwegende, dat ambtenaren slechts zijn zij, die krachtens publiekrechtelijke aanstelling in openbare dienst werkzaam zijn en niet personen in dienst van naamloze vennootschappen, ook al oefent de overheid daarop een grote feitelijke invloed uit;

Overwegende, dat werkzaamheden, verricht in dienst van naamloze vennootschappen, ook niet onder openbare dienst kunnen worden begrepen;

Overwegende, dat de beëdigde beambten in dienst van de N.V. Nederlandsche Spoorwegen derhalve geen ambtenaren zijn en dienst bij die Naamloze Vennootschap niet als openbare dienst kan worden beschouwd;

Overwegende, dat uit het vooroverwogene tevens voortvloeit, dat het ten laste gelegde ook niet krachtens het tweede lid van artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht onder die strafbepaling valt;

Overwegende, dat het ten laste gelegde wel valt onder het bepaalde bij artikel 64 van de Spoorwegwet, juncto artikel 2, eerste lid, van het Algemeen Reglement Vervoer, zodat het bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Overtreding van artikel 2, eerste lid, van het Algemeen Reglement „Vervoer door een ander dan de in artikel 53 en 56 van de Spoorwegwet genoemden”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 64 van de Spoorwegwet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of

omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

[Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 50, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 20 dagen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost

Vonnis van 15 november 1962

President: Kolonel Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt. Kolonels C. G. Langelaar en W. F. B. Proper.

Raadsman: Tweede-Luitenant S. J. H. Schoonen.

Opzettelijke ongehoorzaamheid (zich niets aangetrokken van het bevel van zijn meerdere op te houden met het ontgroenen van nieuw-aangekomen soldaten) en feitelijke insubordinatie (die meerdere wegduwen toen deze wilde opbellen en zijn hand op het telefoontoestel leggen om dat opbellen te beletten).

(W.M.Sr. art. 114, 117, 120).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. G. L. V. B., geboren 7 juli 1942, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd na voeging der afzonderlijk tegen hem aangebrachte zaken:

„W.L. nr. 1603/I/62,

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 6 augustus 1962, derhalve in tijd van oorlog, te Steenwijk, althans in Nederland:

„1. toen zijn meerdere, de sergeant M. IJ. Wolke, hem, beklagde, die in strijd met de orders bezig was enige in het peloton nieuw aangekomen soldaten te „ontgroenen”, de opdracht gaf, daar terstond mee op te houden, heeft geweigerd of opzettelijk heeft nagelaten, aan dat hem door die meerdere gegeven dienstbevel te gehoorzamen door willens en wetens ondanks voormeld bevel toch enige nieuw aangekomenen naar het waslokaal te commanderen;

„2. opzettelijk zijn meerdere, de sergeant M. IJ. Wolke, feitelijk heeft aangerand en/of deze meerdere van diens vrijheid van handelen heeft beroofd, door alstoen aldaar willens en wetens, die meerdere enige malen een duw te geven en zijn, beklagde's hand op het toestel te leggen toen die meerdere de wachtcommandant wilde bellen, waardoor die meerdere verhinderd werd zulks te doen;

„W.L. nr. 1483/I/62,

„dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was „bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, „op of omstreeks 1 augustus 1962, derhalve in tijd van oorlog, na een „hem verleend verlof of bewegingsvrijheid en/of na ziek thuis geweest „te zijn, niet naar zijn onderdeel te Steenwijk, althans in Nederland, „is teruggekeerd en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd af- „wezig is geweest en gebleven, totdat hij op of omstreeks 3 augustus „1962 bij zijn onderdeel is teruggekeerd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Sedert 10 augustus 1961 ben ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke landmacht en sedert 6 april 1962 ben ik ingedeeld bij de C-compagnie van het 45e Infanterie Bataljon te Steenwijk. Na een verlof ben ik op 30 juli 1962 ziek thuis gebleven, waarna ik op 31 juli 1962 opgenomen ben in het KZV te Eindhoven. Op 1 augustus 1962 te omstreeks 08.15 uur kreeg ik van de arts opdracht om mij diezelfde dag nog bij mijn onderdeel te Steenwijk terug te melden. Ik heb dit niet gedaan, maar ben te Eindhoven gebleven, tot ik op 3 augustus 1962 te omstreeks 23.00 uur bij mijn onderdeel te Steenwijk ben teruggekeerd. Ik wist dat niemand mij recht of toestemming had gegeven gedurende laatstgenoemde periode van mijn onderdeel afwezig te zijn en te blijven.

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was ingedeeld bij de C-compagnie van het 45e Infanterie Bataljon gelegerd in de Johan van den Kornputkazerne te Steenwijk, heb ik na het avondappel van 5 augustus 1962 te 24.00 uur, derhalve op 6 augustus 1962, in onze kazerne te Steenwijk aan enige in het peloton nieuw aangekomen soldaten, die ik bezig was te ontgroenen, opdracht gegeven zich naar het waslokaal te begeven. De sergeant Wolke die toen op onze kamer in de kazerne te Steenwijk was, heeft op een manier, die wij allemaal begrepen hebben, duidelijk gemaakt, dat wij met het ontgroenen moesten ophouden. Ik heb daarop gereageerd door te zeggen: „De fillers gaan wel de wasbak in” en een of twee nieuw aangekomenen naar het waslokaal te commanderen. Ik werd gevolgd door de sergeant Wolke, die tegen mij zei dat hij mij achter de wacht zou gooien. Ik zag die sergeant toen naar de weekkamer gaan. Ik ben hem gevolgd. In de weekkamer stond de sergeant Wolke met de hoorn van de telefoon in zijn hand. Tijdens de woordenwisseling die tussen hem en mij volgde, heb ik mijn hand op de telefoon gelegd en hem enige malen een duw gegeven om hem te beletten zijn telefoongesprek met de wachtcommandant te voeren;

Overwegende, dat blijkens eerdergenoemde Justitiële Verklaring beklaagde van 1 augustus 1962 te 08.15 uur tot 3 augustus 1962 te 23.00 uur onafgebroken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel, de C-compagnie van het 45e Infanterie Bataljon gelegerd te Steenwijk en zich persoonlijk heeft teruggemeld;

Overwegende, dat Mebius IJsbrand Wolke, rnr.: 42.02.437, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris als getuige onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Terwijl ik als dienstplichtig sergeant in werkelijke militaire dienst was, ingedeeld bij de C-compagnie van het 45e Infanterie Bataljon gelegerd in de Johan van den Kornputkazerne te Steenwijk, was ik van 30 juli 1962 tot 6 augustus 1962 bij mijn compagnie belast met de weekdienst. Kort tevoren waren bij ons onderdeel zogenaamde fillers aangekomen. In opdracht van onze compagniescommandant heb ik gedurende die week bij het avondappel herhaaldelijk medegedeeld dat „infilleren” verboden was. Op 5 augustus 1962 kort na het avondappel werd mijn aandacht getrokken door lawaai op de kamer, waarop beklagde V. B. gelegerd was. Ik begaf mij daarheen. Ik hoorde dat beklagde V. B. een tweetal fillers opdracht gaf zich naar het waslokaal te begeven. Dit behoorde ongetwijfeld tot het verboden „ontgroenen”. Ik liep daarom naar V. B. toe en zei tegen hem: „V. B., dat feest gaat „niet door”. Toen beklagde intussen doorging met een tweetal fillers in de richting van het waslokaal te duwen, heb ik hem nogmaals bevolen daar terstond mee op te houden. Beklaagde trok zich daar niets van aan, doch herhaalde zijn bevel aan de nieuw aangekomenen om zich naar het waslokaal te begeven. Achter hem aanlopend heb ik vervolgens tegen beklagde gezegd: „Ik zal je een nachtje achter de wacht „zetten om af te koelen”. Daarna begaf ik mij naar de weekkamer om de wachtcommandant te bellen. Beklaagde liep mij achterna. Ik maakte aanstalten om op te bellen. Toen is het tot handtastelijkheden gekomen. Kennelijk met de bedoeling om mij te beletten de wachtcommandant op te bellen, duwde beklagde mij enkele malen van het telefoon-toestel weg en legde hij zijn hand op het toestel, waardoor ik daarvan aanvankelijk geen gebruik kon maken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande ten aanzien van de zaak W.I. nr. 1483/I/62:

dat hij van 1 augustus 1962 te 08.15 uur tot 3 augustus 1962 te 23.00 uur opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest van zijn onderdeel;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

- 1e. „Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet „langer dan vier dagen durende”.
- 2e. „Opzettelijke ongehoorzaamheid gepleegd in tijd van oorlog”.
- 3e. „Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog”,
voorzien en strafbaar gesteld bij:
 - 1e. artikel 97 Wetboek van Militair Strafrecht,
 - 2e. artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht,
 - 3e. artikel 120 jo. artikel 117 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklagde van 5—8 augustus 1962 voorlopig arrest heeft ondergaan in de vorm van streng arrest, welk arrest naar het oordeel van de krijgsraad van de op te leggen vrijheidsstraf geheel in mindering behoort te worden gebracht;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 6 weken met aftrek van voorarrest — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid

Vonnis van 6 juli 1961

President: Majoor Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Luit.-Kolonels D. Overbeeke en H. A. D. Nieuwenhuis.

Het medeplegen van feitelijke insubordinatie door, in een spoorweg-wagon van een rijdende trein, samen met een andere soldaat, een sergeant in de richting van een deur te duwen, die door een derde soldaat was geopend.

Eén week gevangenisstraf, voorwaardelijk, en f 60 boete, onvoorwaardelijk.

(W.M.Sr. art. 117-120).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. C. v. E., geboren 2 juni 1939, dpl. soldaat, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde is telastegelegd:

„dat hij op of omstreeks 26 maart 1961 in een trein der Nederlandse Spoorwegen, rijdende van Oisterwijk naar Eindhoven, in ieder „geval in Nederland, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke „militaire dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij het „16e Bataljon Limburgse Jagers, tezamen en in vereniging met W. v. „d. G., A. C.. C. B. en C. J. A. T. M., althans alleen, opzettelijk zijn „meerdere de sergeant Ch. J. Korsmit, deze feitelijk aanrandende, in „de richting van een geopende treindeur heeft geduwd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Ik ben op 26 maart 1961 in een trein van de Nederlandse Spoorwegen op het traject Oisterwijk-Eindhoven, terwijl ik toen in werke-

lijke militaire dienst was als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de A-Cie van het 16 Bataljon Infanterie te Oirschot, aanwezig geweest op een balkon van die trein tezamen met o.a. de soldaat v. d. G., toen aldaar een rel is ontstaan met een sergeant, die mij later Korsmit bleek te heten, waarbij, toen voormelde trein voortreed in de richting Eindhoven, een buitendeur van die trein werd geopend;

Overwegende, dat Ch. J. Korsmit, als getuige ten processe gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Terwijl ik was gekleed in de uniform der Koninklijke Landmacht, met de rangonderscheidingstekenen van sergeant daarop aangebracht, bevond ik mij op 26 maart 1961 op een balkon van een trein van de Nederlandse Spoorwegen, die reed van Oisterwijk naar Eindhoven, tezamen met o.a. een drietal soldaten, die mij later bleken te heten M., v. E. en v. d. G. Tijdens deze reis ontstond er tumult. Op een gegeven moment hoorde ik, dat o.a. de soldaten v. d. G. en v. E. door elkaar riepen: „Flikker hem uit de trein” of „We zullen hem uit de trein „flikkeren” of „Gooi hem eruit” en meer van dergelijke uitlatingen, tegen elkaar en tegen mij gericht, waarbij de soldaat M. tegelijkertijd de buitendeur van de trein op het balkon, waar wij ons toen bevonden, opende. Dit was iets dat spontaan opkwam en waar ze allen aan meededen. Terwijl M. nu de deur openhield stonden de soldaten v. E. en v. d. G. lijf aan lijf tegen mij aan en duwden mij in de richting van die geopende deur. Ik stond daarbij rechtop en hield mij vast aan een ijzeren stang, die verticaal op dat balkon was aangebracht. Nadat de deuren enige tijd hadden opengestaan, terwijl de trein in volle vaart voortreed, werd de deur weer gesloten;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — waar het opzet voortvloeit uit de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd — wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklagde is telastegelegd met zijn schuld daaraan, te weten: dat hij op 26 maart 1961 in een trein der Nederlandse Spoorwegen, rijdende van Oisterwijk naar Eindhoven, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij het 16e Bataljon Limburgse Jagers, tezamen en in vereniging met W. d. G., opzettelijk zijn meerdere de sergeant Ch. J. Korsmit, deze feitelijk aanrandende, in de richting van een geopende treindeur heeft geduwd;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„medeplegen van feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 120 juncto 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht juncto artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is telastegelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of

omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van een maand voorwaardelijk, en betaling van een geldboete van f 60, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van twaalf dagen;

Beveelt, dat de opgelegde gevangenisstraf niet zal worden tenuitvoergelegd].

Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht

Vonnis van 20 september 1962

President: Lt.-Kolonel Mr. P. E. Kloots (plv.); *Leden:* Lt.-Kolonels J. Bruijntjes en F. G. J. de Waal,

Raadsman: Mr. G. J. P. Cammelbeek.

Opzettelijke ongehoorzaamheid door twee personen gezamenlijk gepleegd: Op nachtelijke mars zijnde, gaan zitten en geweigerd te voldoen aan het bevel van de pelotonscommandant om op te staan en door te lopen.

(W.M.Sr. art. 114)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT

in de zaak van de Auditeur-Militair tegen J. H., geboren 16 oktober 1941, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dpl. soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, en ingedeeld bij de C-Compagnie, 6e Infanterie Bataljon, op of omstreeks 24 september 1961 te Fak-Fak in Nederlands Nieuw-Guinea, in elk geval in Nederlands Nieuw-Guinea, deelnemend aan een militaire marsoefening van het tweede peloton van genoemde compagnie, tezamen en in vereniging met de eveneens bij genoemd onderdeel en peloton ingedeelde en aan de oefening deelnemende dpl. soldaat J. H. V., althans alleen, toen zijn militaire meerdere, de dpl. sergeant P. Koningshoven hem en genoemde V. in verband met de omstandigheid dat zij, althans hij, waren gaan zitten, althans te kennen had(den) gegeven niet verder te willen gaan, het dienstbevel gaf om door te lopen, heeft geweigerd of opzettelijk heeft nagelaten aan voornoemd bevel te gehoorzamen”;

Overwegende: enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dpl. soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Kon. Landmacht en was ingedeeld bij de Cie van het 6e Inf. Bataljon, moest het 2e peloton van deze Cie, waartoe ik behoorde, in de nacht van 23 op 24 september 1961 plotseling een militaire marsoefening maken te Fak Fak op Nederlands Nieuw-Guinea. Omstreeks 01.45 uur rukte het peloton uit. Tijdens deze mars liepen vijf soldaten, waaronder V. en ik, achteraan met de sergeant Koningshoven. Toen wij bij de Missiepost te Fak Fak waren aangekomen, moesten wij de bedding van een kali volgen. Op een gegeven moment bleef de voorste van ons vijven staan en hielden ook de andere vier, waaronder ik stil. De sergeant Koningshoven gaf ons daarop opdracht door te lopen, maar wij allen gaven gelijktijdig op de een of andere manier te kennen niet verder te willen lopen, dus hebben zowel V. als ik geweigerd aan door de sergeant gegeven opdracht te voldoen. Ik heb daarbij gezegd: „Ik ga niet „meer verder” en ben met V. op de grond gaan zitten.

Overwegende, dat Peter Koningshoven, oud 19 jaar, ambtenaar Rijksbelastingen, wonende te Meppel, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede heeft bevestigd:

Sedert begin september 1961 ben ik als dpl. sergeant ingedeeld bij de C-Cie van het 6e Inf. Bat. en gelegerd in de Infanteriekazerne te Fak-Fak. In de nacht van 23 op 24 september 1961, werd ik gewekt teneinde met het peloton waartoe ik behoorde een marsoefening te houden. Ik was toen groepscommandant van de 3e groep van het 2e peloton van de C-Cie. Tot dit peloton behoorden ook de dienstplichtige soldaten, V. en H. In voornoemde nacht verliet het peloton met alarmbepakking de kazerne onder commando van de pelotonssergeant. Deze liep voorop, terwijl mij opgedragen werd achteraan te lopen en te zorgen, dat het peloton aaneengesloten bleef. Bij de Missie werd halt gehouden om het peloton weer te verzamelen. Na weer circa 150 meter gelopen te hebben bleef één van de vijf achteraan lopende soldaten staan, waarop de andere vier soldaten o.a. V. en H. eveneens stopten. Dit gebeurde op het punt, waarop het peloton een eindweegs de droge kalibedding moest volgen. Ik gaf alle vijf de opdracht verder te lopen. Alle vijf bleven ze staan. Ik herhaalde mijn opdracht, doch enkele gingen op de grond zitten.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde procesverbaal van Huishoudelijk Onderzoek d.d. 26 september 1961 opgemaakt door Anton Marcel Groenewegen, 2e luitenant en Hotse Schaap, sergeant-majoor, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van J. H. V.:

In de nacht van 23 op 24 september 1961, kreeg mijn peloton opdracht uit te rukken. Omstreeks 01.45 uur verlieten wij de kazerne en marcheerden naar de missiepost. Ik liep achteraan in het peloton, in een groepje van vijf man, waartoe ook de soldaat H. behoorde. Op een gegeven moment wilde ik niet meer verder en is ons groepje inderdaad niet verder gegaan. Uiteindelijk zijn wij teruggegaan naar de kazerne en werd ik in arrest gesteld;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van boven-

staande bewijsmiddelen — wordende het procesverbaal van Huishoudelijk Onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij als dpl. soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de C-Compagnie, 6e Infanterie Bataljon, op 24 september 1961 te Fak-Fak in Nederlands Nieuw-Guinea deelnemend aan een militaire marsoefening van het tweede peloton van genoemde compagnie, tezamen met de eveneens bij genoemd onderdeel en peloton ingedeelde en aan de oefening deelnemende dpl. soldaat J. H. V. toen zijn militaire meerdere, de dpl. sergeant P. Koningshoven hem en genoemde V. in verband met de omstandigheden dat zij waren gaan zitten, het dienstbevel gaf om door te lopen, heeft geweigerd aan voornoemd bevel te gehoorzamen”;

Overwegende, dat nu het primair ten laste gelegde is bewezen verklaard een onderzoek naar het subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

„Opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog, waarbij twee personen gezamenlijk het misdrijf plegen”;

voorzien en strafbaar gesteld bij art. 114 Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van 1 maand, voorwaardelijk, met een proeftijd van 1 jaar, en geldboete (onvoorwaardelijk) van f 100, subs. 20 dagen hechtenis — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

1 mei 1963

(M.A.W. 1962/B 18)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer.

(R.M.A.K.L. artt. 55, 64, 69; Voorlopig regl. op de inwendige dienst der K.L., bijlage B, § 1).

1) *Het [bestreden besluit], voorzover inhoudende een weigering om 12 dagen vakantieverlof te verlenen, is niet een weigering om terug te komen op een eerder door eisers chef genomen besluit, want hogere chefs waren bevoegd in laatstgenoemd besluit wijziging te brengen en eiser kan geacht worden een daartoe strekkend verzoek aan gedaagde te hebben gedaan.*

Het bestreden besluit is dus het eerste definitieve besluit terzake.

2) *Eiser die in het begin van 1962 met groot verlof zou gaan, had ultimo 1961 nog een vacatieverlof tegoed van 53½ dag.*

In 1962 kon hij volgens art. 64 lid 1 R.M.A.K.L. ten hoogste 1½ maal 26 = 39 werkdagen als vakantie opnemen.

Art. 56 lid 4 R.M.A.K.L., bepalende dat het aantal vacantedagen evenredig is aan het aantal maanden werkelijke dienst in een jaar, blijft te dezen buiten toepassing, nu art. 64 lid 1 R.M.A.K.L. over deze bepaling zwijgt.

3) Gedaagde heeft ten gunste van eiser van de regel van art. 64 lid 1 R.M.A.K.L. willen afwijken door hem in 1962 over 42 dagen vakantieverlof te geven doch ging er daarbij ten onrechte van uit, dat eiser in 1962 reeds over 8 werkdagen vakantieverlof had genoten.

Dientengevolge berust het bestreden besluit op een onjuiste feitelijke grondslag en moet het deswege nietig worden verklaard.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake Mr. X, wonende te Y, eiser in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door zijn raadsman Mr. A. F. Steffen, wonende te Haren, tegen de Minister van Defensie, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. B. Coops, administrateur bij gedaagdes ministerie, wonende te 's-Gravenhage.

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat eiser op 10 november 1961, toen hij als reserve-luitenant-kolonel van de militair-juridische dienst in werkelijke dienst was en toen op zijn verzoek om groot verlof met ingang van 1 mei 1962 reeds gunstig was beschikt, bij een in na te noemen uitspraak geheel weergegeven brief aan het hoofd van de afdeling Civielrecht en Vorderingen van gedaagdes ministerie — bij welke afdeling hij in zijn functie van schadecommissaris was ingedeeld — heeft verzocht hem met ingang van 1 februari 1962 met vakantieverlof te laten vertrekken; waarbij eiser er van uitging dat hij tot 1 mei 1962 nog aanspraak had op een vakantieverlof over 61½ dag, te weten 53½ dag als nog openstaand tegoed aan vakantieverlof en acht dagen over de periode 1 januari tot 1 mei 1962;

Overwegende dat het hoofd van genoemde afdeling daarop aan eiser bij brief van 1 december 1961 het volgende heeft geantwoord:

„Met referte aan uw brief d.d. 10 november 1961 inzake bovenstaand onderwerp deel ik U het volgende mede.

„Voor wat betreft uw verzoek om vakantieverlof in 1962 bericht ik U dat het mij op grond van het bepaalde in artikel 64 van het reglement militaire ambtenaren koninklijke landmacht niet mogelijk is uw verzoek in te willigen. Ingevolge deze bepaling kunt U in één kalenderjaar van uw tegoed aan verlof van vorige jaren ten hoogste de helft van uw jaarlijks vakantieverlof genieten, zodat U slechts recht kan doen gelden op 13 dagen vermeerderd met de U over de periode van 1 januari 1962 tot 1 mei 1962 toekomende verlofdagen, zijnde volgens bovenstaand reglement in totaal 9.

„Ik verzoek U mij tijdig in kennis te stellen van de datum resp. data waarop U voormeld verlof wenst op te nemen teneinde de nodige

„maatregelen te kunnen treffen voor de waarneming van resp. de opvolging in uw functie en de overname van de desbetreffende administratie.”;

Overwegende dat eiser zich vervolgens bij een in na te noemen uitspraak eveneens geheel weergegeven rekest d.d. 13 december 1961 ¹⁾ tot gedaagde heeft gewend met het verzoek hem:

„a. vacatieverlof dan wel buitengewoon verlof te verlenen gedurende 62½ dag overeenkomstig het gestelde in artikel 69 van het Reglement Militaire Ambtenaren Koninklijke Landmacht, en b. voor het geval Uwe Excellentie daartoe geen termen aanwezig zoudt achten de grootverlofdatum, welke is bepaald op 1 mei 1962, alsnog op een zodanig eerder tijdstip te stellen dat hij met ingang van 1 februari 1962 volledige vrijheid van beweging heeft.”;

Overwegende dat gedaagde hierop bij brief d.d. 1 februari 1962 aan de inspecteur van de militair-juridische dienst het volgende heeft bericht:

„Naar aanleiding van het rekest d.d. 13 december 1961 van de Reserve-luitenant-kolonel van de militair juridische dienst Mr. X, deel ik U mede, dat ingevolge de ter zake geldende bepalingen van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht van een te goed aan verlof van vorige jaren als regel ten hoogste de helft van het voor een kalender-

¹⁾ Het slot van dit rekest luidt als volgt:

„dat hij de mening was toegedaan dat hij, gelet op het feit dat steeds de belangen van de dienst bij het intrekken van zijn vroegere verlofaanvragen hebben geprevaleerd, aanspraak had op het opnemen van zijn gehele te goed aan vacatieverlof, zijnde 53½ dag achterstallig verlof benevens 9 dagen over de eerste 4 maanden van 1962;

„dat hij zich over een te verlenen vacatieverlof van slechts 22 dagen in 1962 te kort gedaan gevoelt, aangezien hij het achterstallige verlof nooit volledig heeft kunnen opnemen daar de dienstbelangen zich daartegen hebben verzet;

„dat hij in verband met zijn agrarische studie, welke hij in oktober 1961 is aangevangen aan de Rijksuniversiteit te Groningen, alsmede in verband met het daarnaast en daarmee samenhangend uitoefenen van een agrarisch bedrijf in de gemeente Anloo er op gerekend heeft dat hij nog aanspraak zou kunnen maken op 62½ dag vacatieverlof;

„dat hij weliswaar begrip heeft voor het door het voornoemd Hoofd aangevoerde argument met betrekking tot het gestelde in artikel 64 van het Reglement Militaire Ambtenaren;

„dat hij niettemin in verband met het vorenstaande het op prijs zou stellen indien Uwe Excellentie hem een buitengewoon verlof van 62½ dag zou kunnen verlenen op grond van het gestelde in artikel 69 van genoemd Reglement;

„dat het door hem aangevangen agrarisch bedrijf er geheel op is ingesteld dat hij per 1 februari 1962 daarvoor volledig beschikbaar is;

„Reden waarom hij zich tot Uwe Excellentie wendt met het eerbiedig verzoek hem:

„a. vacatieverlof dan wel buitengewoon verlof te verlenen gedurende 62½ dag overeenkomstig het gestelde in artikel 69 van het Reglement Militaire Ambtenaren der Koninklijke Landmacht, en

„b. voor het geval Uwe Excellentie daartoe geen termen aanwezig zoudt achten de grootverlofdatum, welke is bepaald op 1 mei 1962 alsnog op een zodanig eerder tijdstip te stellen dat hij met ingang van 1 februari 1962 volledige vrijheid van beweging heeft.”

„jaar geldende aantal verlofdagen kan worden opgenomen, welk aantal „voor adressant derhalve $\frac{1}{2} \times 26 = 13$ dagen bedraagt.

„Voorts kan worden opgenomen het aan rekestrant toekomende ver- „lof over 1962, welke verlof, bij ingang van het hem verleende groot „verlof op 1 mei 1962, $4/12 \times 26 =$ afgerond 9 dagen zou bedragen.

„Aangezien echter rekestrant reeds met ingang van 1 februari 1962 „met verlof in afwachting van groot verlof huiswaarts wenst te keren, „is laatstbedoeld aantal dagen dienovereenkomstig minder en bedraagt „dit, bij ingang van het groot verlof op 1 maart 1962 afgerond 5 dagen. In totaal derhalve $13 + 5 = 18$ dagen. Uitgaande van een groot verlof „ingaaude 1 maart 1962 en 18 dagen vacantieverlof, zou betrokkene „dus met ingang van 3 februari 1962 huiswaarts kunnen worden ge- „zonden.

„Mijnerzijds bestaat er evenwel in dit geval geen bezwaar tegen dat „hem — teneinde hem nog zoveel mogelijk tegemoet te komen — „vacantieverlof wordt verleend met ingang van 1 februari 1962.

„In verband met het vorenstaande machtig ik U rekestrant met in- „gang van 1 maart 1962 in het genot van groot verlof te stellen. Mijn „beschikking van 14 september 1961, nr. . . . , betreffende aan adres- „sant met ingang van 1 mei 1962 verleend groot verlof trek ik bij „deze in.

„Ik verzoek U rekestrant van het vorenstaande in kennis te stellen „en hem voorts, met verwijzing naar het gestelde in de eerste alinea „dezes, mede te delen, dat zijn verzoek om vacante dan wel buiten- „gewoon verlof gedurende $62\frac{1}{2}$ dag niet voor inwilliging vatbaar is. „Op het vorenstaande heeft betrekking uw rapport d.d. 22 december „1961, nr. . . . , mij aangeboden voorzien van het advies van de Be- „velhebber der landstrijdkrachten d.d. 4 januari 1962 nr. . . .

„Een afschrift van deze brief heb ik doen toekomen aan vorenbe- „doelde bevelhebber en aan het Hoofd van de Afdeling civielrecht en „vorderingen van het Ministerie van Defensie.”;

Overwegende dat eiser tegen gedaagdes in deze brief vervatte be- sluit beroep heeft ingesteld bij het Ambtenarengerecht te 's-Graven- hage, en gedaagde, terwijl dit beroep aanhangig was:

a. bij brief d.d. 21 maart 1962 aan de inspecteur van de militair- juridische dienst het volgende heeft bericht:

„Ten vervolge op mijn brief van 1 februari 1962, nr. . . . , deel ik „U mede, dat, hoewel ingevolge het gestelde in artikel 64 van het „Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht „en der Koninklijke Luchtmacht, de vaststelling van het aan een mili- „tair toekomende verlof *als regel* dient te geschieden zoals aangegeven „in mijn vorenaangehaalde brief, ik ten aanzien van de Reserve-luite- „nant-kolonel van de militair juridische dienst Mr. X, bij nadere be- „schouwing van mening ben, dat in zijn geval bijzondere omstandig- „heden aanwezig zijn, welke aanleiding geven tot een minder stringente „toepassing van vorenbedoelde regeling. Ik ben dan ook bereid ge- „noemde reserve-hoofdofficier in de gelegenheid te stellen vóór zijn „vertrek met groot verlof meer dan de helft van het hem over het

„vorige kalenderjaar toekomende vacatieverlof op te nemen.

„In verband daarmee en overeenkomstig punt 4 van het advies „d.d. 4 januari 1962, nr. . . . van de Bevelhebber der landstrijdkrachten bepaal ik, dat, onder intrekking van het daaromtrent gestelde in „mijn eerderaangehaalde brief, de datum van ingang van het aan de „Reserve-luitenant-kolonel Mr. X te verlenen groot verlof wordt gesteld op 1 april 1962, alsmede dat aan genoemde reserve-hoofdofficier van 1 februari 1962 tot 1 april 1962 vacatieverlof wordt verleend.

„Ik verzoek U belanghebbende van het vorenstaande in kennis te stellen en het terzake vereiste te verrichten.

„Een afschrift van deze brief heb ik doen toekomen aan de Bevelhebber der landstrijdkrachten en aan het Hoofd van de Afdeling „Civielrecht en Vorderingen van het Ministerie van Defensie.”; en

b. nadat eiser inmiddels van 13 februari tot 7 augustus 1962 ziekteverlof had gehad, bij brief van 17 augustus 1962 aan de inspecteur van de militair-juridische dienst het volgende heeft bericht:

„Ten vervolge op mijn brief van 4 juli 1962, nr. . . . deel ik U mede, dat de Inspecteur van de militair geneeskundige dienst mij heeft bericht, dat op 7 augustus 1962 er geen bezwaren meer bestonden tegen een hervatting van zijn werkzaamheden door de Reserve-luitenant-kolonel van de militair juridische dienst Mr. X.

„In verband met het vorenstaande bepaal ik bij deze, dat genoemde „reserve-hoofdofficier met ingang van 22 september 1962 in het genot „van groot verlof dient te worden gesteld.

„In de periode van 7 augustus 1962 tot en met 21 september 1962, „dient aan de Reserve-luitenant-kolonel Mr. X. vacatieverlof te worden verleend, waardoor hij de hem nog toekomende 34 werkdagen „vacatieverlof op 21 september 1962 geheel zal hebben opgenomen.

„Ik verzoek U belanghebbende van het vorenstaande in kennis te stellen en het terzake vereiste te verrichten.

„Een afschrift van deze brief heb ik doen toekomen aan de Bevelhebber der landstrijdkrachten en aan het Hoofd van de Afdeling „Civielrecht en vorderingen.”;

Overwegende dat voormeld Ambtenarengerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, vervolgens bij uitspraak van 5 november 1962 — waarnaar hierbij wordt verwezen — het door eiser ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak bij de Raad in hoger beroep is gekomen en bij het beroepschrift op de daarin aangevoerde gronden heeft verzocht, met vernietiging van die uitspraak te beslissen overeenkomstig het door hem bij het Ambtenarengerecht subsidiair gevorderde, n.l. een schadevergoeding toe te kennen wegens gederfde ontspanning als gevolg van het in het belang van de dienst niet hebben kunnen genieten van het hem toekomende vakantieverlof tot een bedrag overeenkomende met zijn bruto-salaris over het niet genoten aantal verlofdagen, vermeerderd met de schade welke hij overigens als gevolg van de niet toegekende achterstallige vakantieverlofdagen lijdt,

op te maken bij staat, en voorts al datgene te bepalen wat naar goede justitie rechtvaardig is;

Overwegende dat gedaagde desgevraagd bij brief van 26 maart 1963 nog enige stukken heeft overgelegd en enkele inlichtingen heeft verstrekt, waarna namens eiser bij brief van 1 april 1963 de juistheid van één dezer inlichtingen is bestreden;

IN RECHTE:

Overwegende dat eisers bij het Ambtenarengerecht ingediende klaagschrift was gericht tegen gedaagdes voormeld besluit van 1 februari 1962, welk besluit terwijl het beroep bij het Ambtenarengerecht ahangig was twee maal is gewijzigd, te weten bij gedaagdes voormelde besluiten van 21 maart 1962 en 17 augustus 1962, van welke besluiten het eerstgenoemde op 17 april 1962 aan het Ambtenarengerecht bekend is geworden en het laatstgenoemde aan dat gerecht is overgelegd ter gelegenheid van de behandeling van het twistgeding ter terechtzitting van 15 oktober 1962;

dat de Raad daarin aanleiding vindt als het besluit, waartegen het in eerste aanleg ingestelde beroep was gericht, aan te merken gedaagdes besluit van 1 februari 1962, zoals dit uiteindelijk bij het besluit van 17 augustus 1962 is gewijzigd;

Overwegende voorts, dat eiser in zijn bij de Raad ingediende beroepschrift heeft gesteld, dat hij zijn tot gedaagde gerichte vorengenoemde rekest van 13 december 1961 o.m. heeft beschouwd en bedoeld als een beklag over een onbillijke behandeling zoals bedoeld in artikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de krijgstucht;

dat de Raad deze — voor het eerst in het beroepschrift geponeerde — stelling verwerpt, daar de inhoud van genoemd rekest daarvoor onvoldoende grondslag biedt;

dat hierbij nog in het midden kan worden gelaten, of tegen de vorenweergegeven brief d.d. 1 december 1961 van het hoofd van de afdeling Civielrecht en Vorderingen van gedaagdes ministerie een beklag als in artikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de krijgstucht bedoeld, zijnde een beklag van een militair over een krenkende onbillijke behandeling door zijn meerdere, mogelijk was, nu genoemd afdelingshoofd eisers burgerchef was en mitsdien niet een militair;

dat bovendien, indien gedaagdes rekest van 13 december 1961 zou moeten worden aangemerkt als een beklag gelijk uit artikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de krijgstucht bedoeld, en gedaagdes daarop genomen bestreden besluit dan als een beschikking op zulk een beklag, daartegen geen beroep op de ambtenarenrechter zou hebben opengestaan, dit krachtens het bepaalde in artikel 3 der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende vervolgens, dat bij de aangevallen uitspraak het besluit, hetwelk gedaagde ten slotte ten aanzien van *eiser* heeft genomen, is aangemerkt als een besluit hierop neerkomend, dat eiser ongeveer 12 dagen van zijn tegoed aan vakantieverlof niet heeft kunnen opnemen, en in zoverre als een weigering om terug te komen op het besluit, op 1 december 1961 door meergenoemd afdelingshoofd genomen;

dat de Raad deze zienswijze echter niet kan delen, daar naar 's Raads oordeel te dezen geen sprake is van een weigering terug te komen op een op 1 december 1961 genomen besluit, althans niet indien hiermede is bedoeld — zoals het Ambtenarengerecht kennelijk heeft gedaan — dat het door het afdelingshoofd op 1 december 1961 genomen besluit moest worden aangemerkt als een besluit met een definitief karakter;

dat immers in § 1 van de toen nog van kracht zijnde bijlage B bij het „Voorlopig Reglement op de Inwendige Dienst der Koninklijke „Landmacht”, voorzover te dezen van belang, het volgende is bepaald:

„Verlof wordt verleend, behoudens de bevoegdheid van hogere chefs „om wijziging te brengen in de terzake door „onder hun bevelen „staande commandanten (chefs) genomen beslissingen:

„a. aan officieren door hun rechtstreekse commandant (chef), met „dien verstande dat aan officieren, dienstdoende bij een regiment, korps „of detachement het verlof wordt verleend door de commandant van „dat onderdeel;”;

dat meergenoemd afdelingshoofd destijds eisers rechtstreekse chef was en daarom — mede gelet op artikel 55 van het „Reglement voor „de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Konink- „lijke Luchtmacht” (verder aan te duiden als: het ambtenarenregle- „ment) — bevoegd tot het verlenen van verlof aan eiser, evenwel „be- „houdens de bevoegdheid van hogere chefs om wijziging te brengen” in de terzake door dat afdelingshoofd genomen beslissing;

dat eisers op 13 december 1961 — dus binnen een redelijke termijn — tot gedaagde gerichte rekest (al munt dit te dezen aanzien niet uit door duidelijkheid) kan worden opgevat als een verzoek aan gedaagde, als zijnde een hogere chef van het afdelingshoofd, om wijziging te brengen in diens beslissing van 1 december 1961, en dientengevolge aan deze beslissing geen definitief karakter kan worden toegekend, maar het eerste definitieve besluit over eisers aanspraken op vakantie- verlof is genomen bij gedaagdes bestreden besluit van 1 februari 1962, nadien gewijzigd;

dat dit besluit bij de aangevallen uitspraak daarom ten onrechte is beschouwd als niets anders dan een weigering om terug te komen op het besluit van het afdelingshoofd van 1 december 1961;

Overwegende dat in de aangevallen uitspraak mede is overwogen — zij het daarin, uitgaande van evenvermeld onjuist uitgangspunt, ten overvloede — dat niet gebleken is dat gedaagde, door eisers verzoek om hem vakantieverlof te verlenen niet ten volle in te willigen, in strijd heeft gehandeld met enig toepasselijk algemeen verbindend voor- schrift;

dat de Raad nu heeft te onderzoeken wat van dit laatste is;

Overwegende dienaangaande, dat onbetwist vaststaat dat eiser aan het einde van het jaar 1961 nog een vakantieverlof te goed had van $53\frac{1}{2}$ dag;

dat in artikel 64 van het ambtenarenreglement, voorzover te dezen van belang, is bepaald:

in het 1e lid: „Vakantieverlof dat in enig kalenderjaar niet is verleend wordt in een volgend kalenderjaar verleend, met dien verstande „dat een militair in een kalenderjaar als regel ten hoogste anderhalf „maal het in artikel 56, eerste lid, voor hem aangegeven aantal vakantieverlofdagen kan opnemen.”; en

in het 3e lid: „Vakantieverlof dat op het tijdstip van ontslag, van „het eindigen van een verbintenis als bedoeld in artikel 56, vierde lid „of van vertrek met groot verlof niet is verleend, vervalt, behoudens „voor een militair die binnen vijftien dagen nadien een andere rijksbetrekking gaat bekleden of weer in werkelijke dienst komt.”;

dat eiser volgens het 1e lid van artikel 56 van het ambtenarenreglement aanspraak had op een vakantieverlof van 26 werkdagen per kalenderjaar, zodat hij volgens de in vorenweergegeven 1e lid van artikel 64 van het ambtenarenreglement gestelde regel in het jaar 1962 ten hoogste $1\frac{1}{2}$ maal dit aantal, derhalve ten hoogste 39 werkdagen, als vakantie kon opnemen;

dat de Raad zich mitsdien niet verenigt met het door meergenoemd afdelingshoofd en door gedaagde ingenomen standpunt, inhoudende dat eiser in 1962 van zijn tegoed aan vakantieverlofdagen slechts 13 dagen kon opnemen en verder, met toepassing van het 4e lid van artikel 56 van het ambtenarenreglement, een aantal dagen evenredig aan het aantal maanden van zijn werkelijke dienst in dit jaar (welk standpunt blijkens een onder de gedingstukken aanwezig advies d.d. 4 januari 1962 evenmin is gedeeld door de bevelhebber der landstrijdkrachten);

dat toch voormeld 1e lid van artikel 64 van het ambtenarenreglement spreekt over „anderhalf maal het in artikel 56, eerste lid, voor „hem aangegeven aantal vakantieverlofdagen”, en hierbij geen uitzondering is gemaakt voor het geval van het 4e lid van voornoemd artikel 56;

dat voorts het 1e lid van artikel 64 van het ambtenarenreglement de vermenigvuldigingsfactor $1\frac{1}{2}$ als „regel” stelt en het aan het bevoegde gezag uiteraard vrijstaat van deze regel af te wijken, zeker ten gunste van de belanghebbende;

dat gedaagde blijkens zijn vorenweergegeven brieven van 21 maart 1962 en 17 augustus 1962 van vorenbedoelde regel heeft willen afwijken ten gunste van eiser, en wel — naar namens gedaagde is verklaard — met de bedoeling aan eiser in het jaar 1962 in het geheel over 42 dagen vakantieverlof te geven, welke bedoeling heeft voorgezeten zowel bij de brief van 21 maart 1962 als bij die van 17 augustus 1962;

dat eiser aldus zijn tegoed aan vakantieverlofdagen niet ten volle heeft kunnen opnemen (hij mist dan meer dan het bij de aangevallen uitspraak aangenomen aantal van „ongeveer 12 dagen”, daar hij naast zijn tegoed over vroegere jaren van $53\frac{1}{2}$ dag nog over het jaar 1962, voorzover hij in dit jaar in werkelijke dienst is geweest, aanspraak had op $6\frac{1}{2}$ dag vakantieverlof, zodat hij, uitgaande van voormelde 42 dagen, 18 dagen tekort is gekomen);

dat eiser een beroep heeft gedaan op het bepaalde in punt 7 van de

ministeriële beschikking van 7 september 1951, opgenomen in de legerorder nr. 213, alwaar is bepaald:

„De in artikel 58 voorkomende woorden „in een volgend kalender-„jaar” moeten zodanig worden geïnterpreteerd, dat door geldige „redenen niet-genoten-vacantieverlof nimmer vervalt en, rekening houdende met de gestelde beperking, in elk volgend kalenderjaar alsnog „kan worden aangevraagd, c.q. verleend.”;

dat dit beroep evenwel moet worden afgewezen, daar het in deze bepaling bedoelde artikel 58 van het ambtenarenreglement tengevolge van de wijziging van dit reglement bij het Koninklijk Besluit van 31 juli 1958, Stb. 388, is vervangen door eerder genoemd artikel 64, welks vorenweergegeven derde lid uitdrukkelijk bepaalt, dat vakantieverlof dat op het tijdstip o.a. van vertrek met groot verlof niet is verleend, vervalt (behoudens een te dezen niet toepasselijke uitzondering);

Overwegende voorts dat gedaagde bij zijn brief van 17 augustus 1962 is uitgegaan van de mening, dat eiser gedurende het tijdvak 1 tot 13 februari 1962 reeds vakantieverlof had genoten, en wel over 8 werkdagen, maar dat van eisers zijde is gesteld en ook aannemelijk is gemaakt dat hij in dit tijdvak geen vakantieverlof genoten heeft, welke stelling door gedaagde's gemachtigde ter 's Raads terechtzitting als juist is aanvaard, zodat eiser in 1962 niet 42, doch slechts 34 vakantieverlofdagen heeft verkregen;

dat dientengevolge gedaagdes bestreden besluit, zoals dit uiteindelijk is komen te luiden, berust op een onjuiste feitelijke grondslag;

dat het bestreden besluit om deze reden nietig moet worden verklaard, aangezien het in strijd is met het tot de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften te rekenen algemeen rechtsbeginsel, hetwelk vordert dat een administratief besluit dient te berusten op een juiste feitelijke grondslag;

dat de Raad hierbij nog in het midden laat of voor nietigverklaring van het bestreden besluit tevens aanleiding zou kunnen worden gevonden in de hiervoren reeds vermelde omstandigheid, dat gedaagde bij het nemen van dat besluit is uitgegaan van een onjuiste opvatting omtrent het 1e lid van artikel 64 van het ambtenarenreglement;

dat de Raad in het onderhavige geding volstaat met nietigverklaring van het bestreden besluit en geen gevolg geeft aan eisers verzoek om toekenning van schadevergoeding, daar de Raad het allereerst aan gedaagde wenst over te laten te beslissen welk nader besluit hij ten aanzien van eiser zal nemen;

Overwegende dat de Raad zich verenigt met hetgeen bij de aangevallen uitspraak is overwogen omtrent hetgeen bij het bestreden besluit is beslist ten aanzien van eisers verzoek om buitengewoon verlof als bedoeld in artikel 69 lid 1 van het ambtenarenreglement en ten aanzien van de datum van ingang van het aan eiser verleende groot verlof, welke overwegingen door eiser ook niet zijn bestreden;

Overwegende dat het eerder overwogene leidt tot de navolgende beslissing;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!
 Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep;
 Verklaart gedaagdes bestreden besluit, zoals dit uiteindelijk is komen te luiden, nietig.

Centrale Raad van Beroep

5 juni 1963

(M.A.W. 1962/K 18)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Jhr. Mr. C. M. O. van Nispén tot Sevenaer.
 (R.M.A.K.L. art. 81: Beoordelingsvoorschrift kader landmacht)

Klager, aan wie i.v.m. zijn overplaatsing een dienstwoning was toegewezen, maakte tegen het betrekken daarvan bezwaar, zich beroepend op de gezondheidstoestand van zijn vrouw, doch zonder een medische verklaring over te leggen. Dit deed hij pas bij zijn klaagschrift aan de C.R.v.B. De dienstwoning nam hij tenslotte ten dele en alleen voor zichzelf in gebruik met een uiterst sobere meubilering en stoffering. Gelet op deze gang van zaken, is klager tekort geschoten t.a.v. de punten optreden, denken en doen, en zelfstandigheid.

In de verplichting van de militair om een dienstwoning te betrekken is als regel vanzelfsprekend begrepen de verplichting dat ook zijn gezin deze woning betreft.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: F., wonende te G., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, hiertoe ambtshalve opgeroepen, bijgestaan door zijn raadsman Mr. W. H. Vermeer, advocaat te Amsterdam, tegen: de Commandant der Koninklijke Marechaussee, te 's-Gravenhage, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden de luitenant-kolonel der Koninklijke marechaussee Mr. P. H. van Andel, wonende te Voorburg.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen, alsook als getuige, ambtshalve opgeroepen, de majoor E., districtscommandant der Koninklijke marechaussee te M.;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat over klager, opperwachtmeester der Koninklijke marechaussee, met betrekking tot het tijdvak 1 april 1960 tot 1 april 1962 een beoordelingslijst ingevolge het „Beoordelingsvoorschrift kader landmacht” is opgemaakt, waarop de punten 9 (optreden), 12 (leiding geven), 15 (denken en doen) en 16 (zelfstandigheid) onderscheidenlijk zijn gewaardeerd met BC, C, C en BC en punt 19 (geschiktheid voor een leidinggevende functie) is gewaardeerd met 3 (niet geheel toereikend);

dat aan klager op 12 april 1962 een kennisgeving is uitgereikt, in-

houdende dat de laatstelijk over hem uitgebrachte beoordeling punten van waardering aanwees, waarvan verbetering door het dienstbelang wordt gevorderd, te weten de vijf vorengenoemde punten;

Overwegende dat klager tegen de waardering van die punten bij verweerder een bezwaarschrift heeft ingediend en verweerder daarop bij besluit van 14 september 1962 — gezien het nopens dit bezwaarschrift door een commissie als bedoeld in artikel 13 van voormeld beoordelingsvoorschrift uitgebrachte advies — ter kennis van klager heeft gebracht dat aan hem door de omtrent hem uitgebrachte beoordeling niet ten volle recht is wedervaren en dat het zal worden beschouwd alsof achter punt 9 staat vermeld C en achter punt 16 eveneens staat vermeld C;

Overwegende dat voornoemde Mr. W. H. Vermeer als gemachtigde van klager tegen dit besluit bij de Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden heeft verzocht, dat besluit en de onderliggende beoordeling nietig te verklaren, met bepaling van de rechtsgevolgen daarvan;

Overwegende dat verweerder de Raad bij contra-memorie heeft verzocht ten aanzien van het klaagschrift een afwijzende beschikking te nemen;

Overwegende dat klagers voornoemde gemachtigde, na kennis te hebben genomen van die contra-memorie en van het rapport van voormelde commissie, een nota naar aanleiding daarvan heeft ingediend, waarna verweerder een tweede contra-memorie heeft ingezonden;

IN RECHTE:

Overwegende dat klager gedurende het tijdvak der onderhavige beoordeling, lopende van 1 april 1960 tot 1 april 1962, tot 1 december 1960 dienst heeft gedaan als opperwachtmeester — toegevoegd op de brigade der marechaussee te M. en sinds deze datum als commandant van de brigade te G.;

Overwegende dat de onderhavige beoordeling, voorzover ze minder gunstig luidt dan tevoren het geval was geweest, voor een belangrijk deel het gevolg is van omstandigheden, welke verband houden met klagers overplaatsing van M. naar G.;

Overwegende dat te dien aanzien voor de Raad op grond van de gedingstukken en het te zijner terechtzitting verhandelde is komen vast te staan:

dat klager, toen hem het besluit tot overplaatsing was medegedeeld, daartegen bezwaar heeft gemaakt, omdat een verhuizing van M. naar G. nadelig zou zijn voor de psychische toestand van zijn vrouw en bovendien moeilijkheden zou opleveren voor zijn te M. schoolgaande kinderen;

dat het besluit tot overplaatsing niettemin is gehandhaafd;

dat eerst in april 1962 voor hem en zijn gezin te G. een dienstwoning beschikbaar kwam en hij tot dien verblijf placht te houden in de marechausseekazerne aldaar, terwijl zijn vrouw en kinderen bleven wonen in M.;

dat de districtscommandant met hem in februari 1962 over een verhuizing van hem en zijn gezin naar de woning in G. heeft gesproken, maar klager hiertegen bezwaar bleef maken, in hoofdzaak met een beroep op de gezondheidstoestand van zijn vrouw;

dat de districtscommandant hem herhaaldelijk heeft gevraagd ter zake een schriftelijke medische verklaring over te leggen, maar klager in gebreke is gebleven dit te doen;

dat de districtscommandant hem bij brief van 1 maart 1962 heeft medegedeeld dat de dienstwoning te G. met ingang van 1 april 1962 voor hem beschikbaar zou zijn, en hem heeft verzocht uiterlijk 15 maart 1962 te berichten wanneer deze woning ten behoeve van hem en zijn gezin in gebruik zou worden genomen;

dat klager in de loop van de maand maart 1962 zijn bezwaren opnieuw mondeling aan de districtscommandant heeft medegedeeld en, nadat deze op een schriftelijk antwoord had aangedrongen, bij brief van 30 maart 1962 heeft bericht, dat hij persoonlijk niet ongenegen was de woning te G. in gebruik te nemen, maar dat hij meende het niet te kunnen en te mogen verantwoorden zijn echtgenote te dwingen die woning te betrekken; waarbij klager tevens mededeelde dat ook volgens medisch advies een verhuizing zeer bezwaarlijk was;

dat klager ook toen geen verklaring van een geneeskundige heeft overgelegd;

dat hij eerst later — nadat de onderhavige beoordeling te zijner kennis was gebracht — van zijn huisarts een verklaring d.d. 17 april 1962 heeft verkregen, inhoudende dat aan deze arts in verband met de geestelijke gezondheidstoestand van klagers vrouw overplaatsing van het gezin naar G. absoluut ongewenst leek;

dat klager deze, hem in een gesloten enveloppe gegeven, verklaring onder zijn berusting heeft gehouden, totdat hij haar bij zijn klaagschrift d.d. 24 oktober 1962 aan de Raad heeft doen overleggen;

dat klagers gezin in M. is blijven wonen en klager in april 1962 de dienstwoning te G. — alleen voor zichzelf — ten dele in gebruik heeft genomen, met een uiterst sobere meubilering en stoffering;

Overwegende dat de Raad, gelet op evenvermelde gang van zaken, van oordeel is dat klager te kort is geschoten ten aanzien van de punten optreden, denken en doen, en zelfstandigheid, zoals deze punten zijn omschreven onder de nummers 9, 15 en 16 der beoordelingslijst;

dat de Raad hierbij in het midden laat of de gezondheidstoestand van klagers vrouw inderdaad een ernstig bezwaar opleverde tegen de verhuizing naar G.;

dat immers, indien dit het geval was, het op klagers weg had gelegen te dier zake tijdig een geneeskundige verklaring over te leggen;

dat klager weliswaar heeft gesteld dat de huisarts aanvankelijk niet bereid was een schriftelijke verklaring af te geven, maar, indien dit juist is, klager dan toch in gebreke is gebleven tijdig de tussenkomst van de sociale dienst van het ministerie van defensie of van de militair-geneeskundige dienst in te roepen;

dat klagers tekortkomen trouwens te duidelijker tot uiting is geko-

men, nu hij de vorenvermelde geneeskundige verklaring d.d. 17 april 1962 geruime tijd onder zich heeft gehouden en met name niet heeft overgelegd aan een zijner superieuren of heeft ingezonden aan de militair-geneeskundige dienst, noch heeft overgelegd aan de commissie van onderzoek van zijn bezwaarschrift tegen de beoordeling;

Overwegende dat namens klager nog is betwist dat er voor zijn gezin een verplichting zou bestaan de dienstwoning te betrekken, en met name is ontkend dat artikel 81 van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht en der Koninklijke luchtmacht zulk een verplichting zou inhouden;

dat het eerste lid van dit artikel luidt:

„De beroepsmilitair is verplicht, indien hem een ambts- of dienst-, woning ter bewoning is aangewezen, deze te betrekken en zich ter zake van de bewoning en het gebruik te gedragen naar de voorschriften, welke daaromtrent door of vanwege Onze Minister zijn of worden gesteld.”;

dat aan de Raad geen ministeriële voorschriften bekend zijn waarin uitdrukkelijk is vastgelegd dat ook het gezin van de militair de dienstwoning moet betrekken, maar de Raad deze verplichting vanzelfsprekend begrepen acht in de verplichting van de militair de woning te betrekken, tenzij zich bijzondere, redelijkerwijze te aanvaarden, omstandigheden zouden voordoen die hieraan in de weg staan;

dat een betrekken van de woning, als in de onderhavige bepaling bedoeld, althans niet plaats heeft indien de woning in gebruik wordt genomen in de beperkte omvang en op de wijze als te dezen het geval is geweest;

dat de Raad daarom het onderhavige — voor het eerst bij de Raad aangevoerde — argument moet afwijzen;

Overwegende dat de Raad van oordeel is, dat reeds klagers tekortkomen als vorenomschreven ten aanzien van de punten 9, 15 en 16 der beoordelingslijst de waarderingen met C wettigen, zodat de Raad het niet nodig acht tevens in te gaan op de andere gronden welke daarvoor zijn aangevoerd;

Overwegende voorts met betrekking tot de waardering van punt 12 (leiding geven) met C en van punt 19 (geschiktheid voor een leidinggevende functie) met 3, dat de Raad niet aannemelijk is geworden, dat deze waarderingen op voldoende gronden berusten;

dat de districtscommandant ter toelichting van deze waarderingen weliswaar mede heeft aangevoerd, dat hij eens een wachtmeester in het bijzijn van klager heeft aangetroffen met een geopende kraag van de donkere uniform, maar de Raad na het verhoor van de districtscommandant en klager ter terechtzitting niet overtuigd is, dat bedoeld aantreffen inderdaad heeft plaatsgehad terwijl klager aanwezig was, zodat niet vaststaat dat hem te dezer zake enig verwijt kan worden gemaakt;

dat hetgeen ten aanzien van de onderhavige punten overigens is gesteld vrijwel uitsluitend berust op indrukken welke niet voldoende gestaafd zijn geworden om de Raad te kunnen doen concluderen, dat

die punten lager dienen te worden gewaardeerd dan over vroegere tijdvakken het geval is geweest, toen deze punten zijn gewaardeerd met D, onderscheidenlijk 4;

Overwegende dat het hiervoren overwogene leidt tot de navolgende beslissing;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond, behalve voorzover het betrekking heeft op de waardering der punten 12 en 19 der beoordelingslijst;

Verklaart het bestreden besluit en de bestreden beoordeling ten aanzien van die waarderingen nietig;

Bepaalt dat punt 12 der onderhavige beoordelingslijst dient te worden gewaardeerd met D en punt 19 met 4.

BOEKAANKONDIGING

„De Geschiedenis van het Wapen der Koninklijke Marechaussee” door Mr. W. van den Hoek, Generaal-Majoor der Kon. Marech. (b.d.), oud-commandant van het Wapen, uitgave van de „Stichting Ons Wapen”, Raamweg 4 's-Gravenhage, 471 blz. + register en bijlagen. f 20.—

Dit fraai uitgevoerde overzicht van de geschiedenis van het Wapen der Koninklijke Marechaussee zal, gezien ook de gemedereerde aanschaffingsprijs, zeker zijn weg vinden naar zeer vele leden van het Wapen. Het bevat een schat van historische gegevens en is verlucht met deels gekleurde illustraties op kunstdrukpapier, welke het werk een bijzondere bekoring geven.

Maar ook buiten het Wapen zal er belangstelling zijn voor dit historische overzicht, dat in de 13e eeuw beginnend doch al na enkele bladzijden in de 18e eeuw aanlandend, van daar af stap voor stap naar de huidige dag voortschrijft via het besluit van Koning Willem I van 26 oktober 1814, waarbij eigenhandig in de ontwerp-tekst het woord „Gendarmerie” is doorgehaald en vervangen door „Marechaussee”: de naam, die het Wapen tot op de huidige dag draagt.

W. H. V.

Personalia

Bij K.B. van 24 aug. 1963 nr. 73 is benoemd tot president van de krijgsraad in het 3e militaire arrondissement ter standplaats 's Hertogenbosch, Mr. P. E. KLOOTS, luitenant-kolonel der Koninklijke Luchtmacht, rechter-plaatsvervanger in de arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch. (Ned. Stcrt. van 4 sept. 1963, nr. 171).

De Chef van de Generale Staf heeft het militair juridisch brevet toegekend aan de volgende officieren van de Militair Juridische Dienst: luitenant-kolonel Mr. P. G. VAN LIEROP en kapitein Mr. J. O. DE LANGE, resp. bij beschikking van 13 en 3 september 1963.

De Chef van de Luchtmachtstaf heeft het militair juridisch brevet toegekend aan Mr. P. KERSTEN, majoor van de Koninklijke Luchtmacht, bij beschikking van 22 augustus 1963 en aan Mr. E. H. VISSER, eerste-luitenant van de Koninklijke Luchtmacht, bij beschikking van 11 oktober 1963.

MILITAIR JUSTITIELE STATISTIEK

Overzicht over de eerste halve jaren 1962—1963

De Directeur-Generaal van de Statistiek deed de Redactie ter opneming in het M.R.T. toekomen het hierna volgende zestal overzichten betreffende de omvang van de werkzaamheden van de militaire rechtscollèges en de gerechtelijk geconstateerde criminaliteit onder de militairen met betrekking tot de eerste halve jaren 1962 en 1963 benevens een overzicht van de krijgstuchtelijk afgedane en geseponeerde militaire en commune misdrijven en overtredingen bij de zee-, land- en luchtmacht:

1. de omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof, de Krijgsraad voor de Zeemacht (te 's-Gravenhage), de Krijgsraden voor de Landmacht (te zamen) en de Krijgsraad voor de Luchtmacht (staat 1);
 2. de personen, wier zaken bij eindvonnis zijn afgedaan, naar de instantie en de aard der delicten (staat 2);
 3. de zaken, welke buiten geding zijn afgedaan, naar de aard der delicten en de bevoegdheid van de instantie, art. 74 W.Sr. (staat 3);
 4. de personen, wier zaken bij eindvonnis zijn afgedaan, gespecificeerd naar de te hunnen aanzien gewezen eindvonnissen (staat 4);
 5. de terzake van misdrijven door Hoog Militair Gerechtshof en Krijgsraden veroordeelden, naar de aard der delicten (staat 5);
 6. de krijgstuchtelijke afdoening en sepot van militaire en commune misdrijven en overtredingen bij de Zee-, Land- en Luchtmacht (staat 6).
-

STAAT 1. Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechthof en de Krijgsraden; 1e halfjaar 1962-1963.

a. Hoog Militair Gerechtshof b. Krijgsraad voor de Zeemacht c. Krijgsraden voor de Landmacht d. Krijgsraad voor de Luchtmacht	Aard der delicten					
	Commune delicten				Militaire delicten	
	Misdrijven		Over-tredingen			
	1e halfjaar					
	1962	1963	1962	1963	1962	1963
1	2	3	4	5	6	7
A. Zaken, op 1 januari aanhangig, totaal	37	22	15	22	32	28
waarvan a.	15	1	8	6	10	12
b.	—	—	—	—	—	—
c.	20	¹⁾ 19	7	15	22	¹⁾ 15
d.	2	2	—	1	—	1
B. Zaken, in de loop van het 1e halfjaar bij verwijzing aanhangig gemaakt, totaal	604	627	568	573	393	345
waarvan a.	45	58	16	19	25	24
b.	59	54	17	26	25	31
c.	424	435	443	420	293	253
d.	76	80	92	108	50	37
C. Zaken, in de loop van het 1e halfjaar afgedaan						
1. bij eindvonnis, totaal	600	600	574	567	404	²⁾ 330
waarvan a.	40	47	20	17	29	28
b.	58	53	17	26	25	31
c.	425	421	445	416	301	²⁾ 233
d.	77	79	92	108	49	38
2. op andere wijze, totaal	4	5	2	2	1	—
waarvan a.	4	4	2	2	1	—
b.	—	—	—	—	—	—
c.	—	—	—	—	—	—
d.	—	1	—	—	—	—
D. Zaken, op 30 juni nog onafgedaan totaal	37	44	7	26	20	37
waarvan a.	16	8	2	6	5	8
b.	1	1	—	—	—	—
c.	19	33	5	19	14	29
d.	1	2	—	1	1	—

¹⁾ Verbeterd cijfer

²⁾ Bovendien 6 aanhangig gemaakte zaken gevoegd

STAAT 2. Personen, op wie de in staat 1 achter rubriek C, sub 1 vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1e halfjaar 1962-1963.

Instantie en aard der delicten	1e halfjaar			
	1962		1963	
	Officieren	Onder-officieren en manschappen	Officieren	Onder-officieren en manschappen
1	2	3	4	5
A. Hoog Militair Gerechtshof				
Commune delicten Misdrijven	3	37	1	46
Overtredingen	1	19	3	14
Militaire delicten	—	29	1	27
B. Krijgsraad voor de Zeemacht				
Commune delicten Misdrijven . .	2	56	1	52
Overtredingen	6	11	4	22
Militaire delicten	—	25	—	31
C. Krijgsraden voor de Landmacht (tezamen)				
Commune delicten Misdrijven . .	4	421	5	416
Overtredingen	11	434	29	387
Militaire delicten	—	301	—	233
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht				
Commune delicten Misdrijven . .	4	73	2	77
Overtredingen	2	90	10	98
Militaire delicten	—	49	—	38

STAAT 3. Afdoening buiten geding (art. 74 W.v.Sr.); 1e halfjaar 1962-1963

Aard der delicten	1e halfjaar	
	1962	1963
1	2	3
Zaken, welker berechting zou behoren tot de bevoegdheid van:		
a. het Hoog Militair Gerechtshof	14	6
b. de Krijgsraad voor de Zeemacht	867	1 024
c. de Krijgsraden voor de Landmacht	4 879	4 560
d. de Krijgsraad voor de Luchtmacht	923	1 009

STAAT 4. Personen, vermeld in staat 2, naar aard der vonnissen; 1e halfjaar 1962-1963.

Instantie en aard der delicten ¹⁾	ten aanzien van wie			terug- verwezenen naar de commande- rende officier	vrijge- sprokenen	veroordeelden		
	de militaire rechter zich onbevoegd verklaarde	de telaste- legging werd nietig verklaard	3			onvoor- waard- lijk	voor- waard- lijk	ged. onv., ged. voor- waardelijk
1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Hoog Militair Gerechtshof								
{ Misdrijven a.					24	1	11	
{ " b.					31	1	14	
{ Overtreedingen a.					10	—	2	
{ " b.					11	1	3	
{ Militaire delicten a.					23	2	3	
{ " b.				2	22	—	4	
B. Krijgsraad voor de Zeemacht								
{ Misdrijven a.					37	2	19	
{ " b.					28	3	21	
{ Overtreedingen a.					16	—	—	
{ " b.					26	—	—	
{ Militaire delicten a.					21	3	1	
{ " b.					29	—	2	
C. Krijgsraden voor de Landmacht								
{ Misdrijven a.				9	260	24	105	
{ " b.				15	218	11	152	
{ Overtreedingen a.	1	1	1	1	397	5	4	
{ " b.				1	379	6	1	
{ Militaire delicten a.				7	233	17	37	
{ " b.				4	173	10	43	
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht								
{ Misdrijven a.				3	39	3	30	
{ " b.				—	39	2	35	
{ Overtreedingen a.				—	88	—	—	
{ " b.				—	101	—	—	
{ Militaire delicten a.				—	39	2	8	
{ " b.				1	22	3	11	

¹⁾ a = 1e halfjaar 1962, b = idem 1963

	Z14	110	3	33	4	2	1	1
Wegenverkeerswet en Wegenverkeersreglement	1	1	—	—	4	2	1	1
Telegraaf- en Telefoonwet	213	177	3	33	246	186	6	54
Misdrijven Bijzondere wetten								
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel								
III Misdrijven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekt (art. 96 t/m 107)	164	133	9	22	117	85	10	22
IV Misdrijven tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	191	157	6	28	139	120	2	17
V Schending van verschillende dienstplichten (art 129 t/m 150)	68	52	8	8	34	24	2	8
VI Diefstal, verduistering en heling (art. 151 t/m 158)	24	21	1	2	12	7	—	5
VII Vernieling, beschadiging of wegmaking van ten behoeve van de krijgsmacht dienende goederen (art. 159 t/m 161)	4	4	—	—	—	—	—	—
Misdrijven Wetboek van Militair Strafrecht.	451	367	24	60	302	236	14	52
Totaal rubrieken A, B en C	1 103	809	56	238	971	647	33	291
Aantal dubbelstellingen ¹⁾	157	130	3	24	97	85	3	9
Aantal veroordelingen	946	679	53	214	874	562	30	282

¹⁾ Dit zijn personen, terzake van meer dan één strafbaar feit veroordeeld.

REGISTER

van deel LVI, 1963

- Aanmelding.** Zie bij **Kennisgeving.**
Aanrijding. Zie bij **Rijongeval.**
Administratieve rechtspraak.
- Bij de berekening van het aantal dagen, waarop klager — adj.o.o. bij een paraat onderdeel — recht op vacantieverlof heeft, moeten de zondagen en R.K. feestdag, welke voor klager zgn. geconsigneerde dagen waren, als werkdagen worden aangemerkt, op welke dagen hij slechts door verlening van verlof van zijn militaire werkzaamheden kon worden ontheven 366
- Over klager was een tussentijdse beoordeling opgemaakt, hoewel het dubieus was of zich wel feiten van zeer ongunstige aard hadden voorgedaan. Nadat deze lijst op formele gronden was vernietigd, werd een nieuwe tussentijdse lijst opgemaakt, naar de Raad aanneemt op last van verweerder met toepassing van pt. 31, alinea 2 V.B.O. 369
- Art. 82 A.W. 1929 heeft niet betrekking op een opdracht aan een deskundige, als bedoeld in art. 79, lid 1 aanhef en sub b dier wet. De commissie, welke de tussentijdse beoordeling heeft opgemaakt, is in strijd met pt. 11 V.B.O. samengesteld, zodat deze beoordelingslijst met verweerders daarop betrekking hebbend besluit moet worden nietig verklaard. De Raad is ambtshalve verplicht te onderzoeken of een beoordeling is tot stand gekomen met in achtneming van de bepalingen van het V. B.O. omtrent de samenstelling der commissie van beoordeelaars. Nietigverklaring van de tussentijdse beoordeling tast de gewone beoordeling, die mede op die periode van de tussentijdse beoordeling betrekking heeft, niet aan . . 373
- Blz. — Niet-ontvankelijk is de verdering tot ontheffing van de verbintenis op grond van art. 13 Voorschr. Studenten geneesk. a.s. officieren-arts zee-macht, nu klager zijn rekest, waarop het bestreden besluit is genomen uitsluitend tot verweerster (H.M. de Koningin) heeft gericht en dus niet tot de M. v. D. Verzoek te worden ontslagen vóór de volbrenging van de gesloten verbintenis wordt afgewezen. Deze is rechtsgeldig, nu de rechtsvordering van klager tot vernietiging van de, door hem als particulier persoon gesloten, verbintenis bij vonnis van de Arron.-rechtb. te 's-Gravenhage is afgewezen. Nu ten tijde van het bestreden besluit het door klager in verband met zijn benoeming aangegane dienstverband nog niet was volbracht, strijdt dit besluit niet met art. 18, lid 1 Wet bevord. en ontslag beroepsoff., noch met enig ander algemeen verbindend voorschrift. Geen détournement de pouvoir: het tekort aan officieren-arts gedooft niet een vroegtijdig ontslag uit de zeedienst. Geen strijd met enig algemeen rechtsbeginsel. 427
- Sergeant I, die per 1 okt. 1952 op zijn verzoek van het wapen der Kon. Marech. werd overgeplaatst naar deKLu., werd in 1954 te rekenen met ingang van 5 mei 1953 tot sergeant bevorderd. Hij meent dat bedoelde overplaatsing te laat heeft plaats gevonden en wenst alsnog zijn bevordering tot sergeant op 1 nov. 1952 te doen ingaan. De M.v.D. weigert terug te komen op zijn reeds in 1958 gegeven afwijzende beslissing. De C.R.v.B. overweegt o.a. dat de door eiser aangevoerde omstandigheden niet voldoende zijn om aan te ne-
- Blz.

- men, dat gedaagde bij afwe-
ging der in aanmerking ko-
mende belangen, waaronder
mede begrepen zijn de belan-
gen van vele andere o.o. der
Klu, in redelijkheid had moe-
ten terugkomen op zijn vroe-
gere besluiten. En voorts dat
voor de o.o. destijds zeer wel
de mogelijkheid heeft bestaan
om zich van hun plaats op de
ranglijst te vergewissen . . . 489
- Art. 6 van de Premiespaar-
regeling Rijksambtenaren stelt
als enige eis voor het ontstaan
van een spaarpremie, dat be-
langhebbende een van zijn bij-
zondere spaarrekening opgeno-
men bedrag heeft aangewend
ten behoeve van een of meer
der in art. 7 genoemde bested-
ingen. Het feit van de aan-
wending van de spaarpremie
dient uitsluitend uit de om-
standigheden te worden afge-
leid, waarbij het tijdsverloop
tussen de opnemng en de best-
eding van gewicht kan zijn . 495
- Al zal eiser het besluit, vervat
in zijn nota van 2-7-1960, heb-
ben bedoeld als van definitie-
ve aard, het is niettemin
redelijkerwijs aanvaardbaar,
dat gedaagde dit besluit niet
als definitief heeft beschouwd.
De toelage bedoeld in de Min.
Besch. van 23-3-1954 aan de
luitenant, die met ingang van
14-3-1954 was geplaatst te
Bonn (Dld.), wordt welis-
waar slechts verstrekt „indien
daartoe aanleiding bestaat”,
doch bij het in aanmerking ne-
men van alle relevante fac-
toren moest eiser in redelijk-
heid tot de slotsom komen dat
die aanleiding i.c. bestond . 568
- Klagers beroep wordt niet-
ontvankelijk verklaard, voor
zover het betreft 3 punten van
de beoordelingslijst, aangezien
klager zijn bezwaren daarte-
gen noch in zijn aan verweer-
der gerichte bezwaarschrift
noch voor de commissie van
onderzoek naar voren had ge-
bracht en het bestreden be-
sluit van verweerder er dan
ook geen betrekking op had.
- Blz.
- Kleine verschillen in waar-
dering lenen zich niet of nau-
welijks voor objectieve toet-
sing.
- Een aanvullend klaagschrift
waarin bezwaren tegen het
rapport van de commissie van
onderzoek kunnen worden uit-
eengezet, biedt de gelegenheid
z.n. vóór de terechtzitting het
commentaar daarop van be-
oordelaars en anderen te vra-
gen 583
- Beroep was ingesteld tegen:
a. een besluit van de M.v.D.
bepalende, dat klager als re-
kenplichtig militair een te-
kort, dat was ontstaan door
vermissing van een uitbeta-
lingsenveloppe, geheel diende
aan te zuiveren;
b. een door de M.v.D. aan
klager gegeven ontevreden-
heidsbetuiging.
- De ambtenarenrechter dient
i.c. ook te beoordelen of de
ambtenaar het beheer nauw-
gezet heeft gevoerd enz. Hij
mag zijn oordeel zonder zwaar-
wegende gronden niet boven
dat van de administratie stel-
len.
- Hoewel circ. Zeem. 1706b niet
een alg. verbindend voor-
schrift is, sluit zulks niet in,
dat de M.v.D. deswege het
recht zou missen om een hem
ondergeschikte ambtenaar in
schriftelijke vorm zijn ontev-
redenheid te betuigen 636
- Het „V.R.B.K.L.” zegt — in
tegenstelling tot de „Regeling
verblijfsvergoeding gehuwde
militairen” en de „Regeling
vervoer voor rijksrekening bij
verlof of bewegingsvrijheid”
— niet, dat het niet samen-
wonen van een gehuwde mi-
litair met zijn gezin „uit-
sluitend” door de militaire
dienst moet worden veroor-
zaakt om voor een daarin ge-
noemd emolument in aanmer-
king te komen. Dit heeft ech-
ter niet tot gevolg, dat aan de
bepalingen van de V.R.B.K.L.
een andere uitleg moet worden
gegeven dan aan de overeen-
komstige bepalingen van de
- Blz.

Blz.	Blz.
	moet deswege nietig worden
verklaard 716
	Adressen 455
	Advocaat-Fiscaal. Enige aantekeningen in verband met het 375-jarig bestaan van de functie van —, 1588—4 oktober—1963 601
	Afnemen van bloed. Het — van een verdachte is alleen rechtmatig, indien het geschiedt met zijn toestemming. Als het geschied is zonder zijn toestemming kan het resultaat van het bloedonderzoek niet tot het bewijs medewerken . . . 360
	Afscheid. — van de president v. d. Krijgsraad in het derde mil. arrond. te 's-Hertogenbosch, Kolonel Mr. F. A. J. Deelen . 109
	Ambtenaar belast met of bevoegd verklaard tot het opsporen van strafbare feiten. Het is niet toelaatbaar, het begrip — van art. 184 W.Sr. op grond van art. 127 W.Sv. uit te breiden tot hen die, ofschoon met de opsporing van strafbare feiten belast, de hoedanigheid van ambtenaar (werkzaam krachtens publiekrechtelijke aanstelling in openbare dienst) missen 705
	Ambtsmededeling. Zie bij Nalaten.
	Art. 72, 2° Spoorwegwet. Bevoegdheid van beëdigde beambten van de N.S. tot het opsporen van overtredingen van de spoorwegwet en betekenis van het begrip opsporingsambtenaar in art. 127 W.Sv. 705
	Art. 63 W.Sr., Toepassing van — 159
	Art. 357 W.Sr. — en het voorschrift Militaire Bijstand Nederland 159
	Art. 127 W.Sv. Bevoegdheid van beëdigde beambten van de N.S. tot het opsporen van overtredingen van de Spoorwegwet en de betekenis van het begrip opsporingsambtenaar in — . 705
	Art. 30, lid 2 W.V.W. Kennisgeving als bedoeld in — 679
	Art. 37 W.V.W. Betekenis van „gebruiken” in — 150
	Beambte. Zie bij Beëdigd beambte der N.S.
	Bedreiging.
— Mondelinge — met enig kwaad: „Als we op de vuist
— beide andere regelingen. De drie regelingen hebben kenmerkend dezelfde strekking 652	
— Het V.B.O. bevat geen bepalingen, welke inhouden, dat een officier wiens medisch-psychische toestand in ernstige mate is gestoord, deswege, hoewel hij dienst heeft gedaan, niet mag worden beoordeeld. Ook al zou die toestand een ongunstige invloed op klager's dienstprestaties hebben uitgeoefend, dan zou zulks de onderhavige beoordeling niet onjuist doen zijn. Beslissend is hoe deze dienstprestaties in feite zijn geweest 658	
— Klager, aan wie i.v.m. zijn overplaatsing een dienstwoning was toegewezen, maakte tegen het betrekken daarvan bezwaar, zich beroepend op de gezondheidstoestand van zijn vrouw doch zonder een medische verklaring over te leggen. Dit deed hij pas bij zijn klaagschrift aan de C.R.v.B. De dienstwoning nam hij tenslotte ten dele en alleen voor zichzelf in gebruik met een uiterst sobere meubilering en stoffering. Gelet op deze gang van zaken, is klager te kort geschoten t.a.v. de punten: denken en doen en zelfstandigheid. In de verplichting van de militair om een dienstwoning te betrekken is als regel vanzelfsprekend begrepen de verplichting dat ook zijn gezin deze woning betreft 725	
— Het bestreden besluit, voor zover inhoudende een weigering om 12 dagen vacantieverlof te verlenen, is niet een weigering om terug te komen op een eerder door eisers chef genomen besluit, want hogere chefs waren bevoegd in laatstgenoemd besluit wijziging te brengen en eiser kon geacht worden een daartoe strekkend verzoek aan gedaagde te hebben gedaan. Het bestreden besluit is dus het eerste definitieve besluit terzake. Het bestreden besluit berust op een onjuiste feitelijke grondslag en	

Blz.	Blz.		
gaan, geef ik mezelf een be-
hoorlijke kans"	415	met zijn gezin uit zijn woon-
plaats S. met vacantieverlof
af te reizen naar G. ontving
van de w.n.C.C. het telefonisch
bericht, dat een ontploffing
in een legeringsgebouw v. d.
compagnie te A. had plaats
gehad, dat enige materiële
schade was ontstaan en dat de
hogere chef en de marech-
aussee waren gewaarschuwd.
Na ontvangst van dat be-
richt vertrok de C.C. naar
het door hem opgegeven va-
cantie-adres. De C.C. mocht
aannemen, dat de mededelin-
gen v. d. w.n.C.C. juist waren
en dat eventuele instructies
zouden worden gegeven aan
de w.n.C.C. Onder deze om-
standigheden was het niet-
terugkeren door de C.C. naar
zijn onderdeel te A. niet in
strijd met de krijgstucht . .	148
— Mondelinge — en — door een
gebaar van een meerdere drie-
maal gepleegd: met getrokken
bajonet vóór zijn meerdere
staande zeggen: „Wie nu nog
bij mij komt steek ik overhoop.”	424	— De omschrijving van de straf-
reden: „Zich onvergenogd
betoond over een ontvangen
dienstbevel” is onvoldoende
feitelijk	358
— Mondelinge — met enig kwaad
in dienst gepleegd: „Als je
nog een keer je mond open doet
dan krijg je van mij een pak
op je donder.”	537	— Omschrijving van de straf-
reden. Niet met de militaire
tucht of orde strijdige feiten
of niet met enige in de straf-
reden vermelde misdragingen
in verband staande omstan-
digheden behoren niet in de
strafreden te worden vermeld	560, 565
— Mondelinge — van een minde-
re (marech. der 1e kl.) met
zware mishandeling: „Dan zal
ik je aan het mes rijgen.” en
„Dan zal ik je in elkaar stam-
pen	618	— Zich met een medesoldaat op
een rijwiel verplaatsende
staande gehouden door een in
burger geklede sergeant, ge-
bruik gemaakt van een oloop
van burgers om door te rijden;
door de sergeant daarna ach-
terhaald, deze toegevoegd, dat
hij even mee het bos in moest
gaan om het daar „uit te zoe-
ken”	560, 565
— Mondelinge — van een meer-
dere (korporaal) met enig
kwaad: „Als je dat doet haal
je Nieuwjaar niet meer.” . . .	623	Belediging. Mondelinge — van
een meerdere.	
— van een meerdere (korporaal)
door een daad met enig
kwaad: het geweer van de
grond geheven en de kolf
daarvan naar voren gericht .	623	— een wachtmeester v. d. week
toevoegen: „gore weekslet” .	134
— Feitelijke — van een meer-
dere (korporaal) met geweld:
het geweer van de grond ge-
heven en de kolf daarvan naar
voren gericht	623	— Een meerdere in het openbaar
mondeling beledigen, meerma-
len gepleegd: „Fillers, vuile
fillers”	408
Beëdigd beambte van de N.S. Zie
ook bij Opsporingsambtenaren.
Opz. niet voldoen aan een be-
vel om de trein te verlaten ge-
geven door — is geen over-
treding van art. 184 W.Sr.
Een — is krachtens art. 72,
2° der Spoorwegwet bevoegd
tot het opsporen van overtre-
dingen van die wet.	705	— Een meerdere toevoegen: „Je
bent een vervelend ventje” .	414
Beklagzaken. — Ook al heeft klager
volgens zijn verklaringen
tengevolge van het defect ra-
ken van zijn bromfiets de
trein gemist, waardoor hij te
laat van bewegingsvrijheid te-
rugkeerde, blijft hij toch aan-
sprakelijk voor zijn te laat te-
rugkeren van bewegingsvrij-
heid. Bij de strafoplegging is
in het bijzonder rekening ge-
houden met de persoon van
klager en met de op de straf-
lijst van deze vermelde reeds
eerder opgelegde straffen . .	146		
— Een C.C., die op het punt stond			

	Blz.		Blz.
— van een treincontroleur: „klootzak, krijg de schurft, oude zijkert”	477	Brand. Aan zijn schuld brand te wijten zijn, terwijl daardoor gemeen gevaar voor goederen ontstaat: Bij het met benzine schoonmaken van de vloer v. h. motortransportbureau zijn sigarettenaansteker daarmede gevuld en deze geprobeerd, waardoor een geweldige steekvlam ontstond en het bureau uitbrandde	132
— Verschil tussen — en uitschelden	539	— Colonne. Zie bij Militaire colonnes en bij Mobiele colonnes.	
— Feitelijke insubordinatie of een meerdere door eendaad beledigen, meermalen gepleegd? Een dpl.-soldaat met groot verlof en gekleed in mil. broek, mil. schoenen, mil. veldblouse, en Amerik. plastic binnenhelm, sloeg een in burger geklede meerdere, die zich als zodanig had bekend gemaakt, het etui met legitimatie bescheiden, welke die meerdere aan die mindere wilde tonen, uit de hand en gaf die meerdere vervolgens een klap in het gezicht	541	Conventies van Genève. Nieuw-Guinea en de —	166
Belegerde vesting en de wetgeving betreffende de landsverdediging. De —	329	Conversie, — ook door de administratieve rechter?	113
Beschikking tot verwijzing en testlegging. Feit in —	140	Desertie in tijd van oorlog. Zie ook bij Ongeoorloofde afwezigheid.	
Bevelhebber van een wacht. Zie bij Wachtdelict.		— niet terugkomen van inschepingsverlof, waardoor beklagde een vliegreis van zijn onderdeel naar N.N.-G., waartoe het bevel hem bekend was, niet heeft meegemaakt	142
Bevel van een treincontroleur der N.S. — niet opgevolgd om in het belang van de orde en van de veiligheid het perron te verlaten	477	— opz. ongeoorl. verwijdering met het oogmerk om zich voor goed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken, waarbij de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende (gestraft was met verzuwaard arrest) en waarbij hij zich naar het buitenland (Duitsland) verwijderde	138
Bevoegdheid. Zie bij Onbevoegd verklaring.		— tweemaal gepleegd: Na ziek thuis geweest te zijn niet naar zijn onderdeel teruggekeerd en kort daarop na inschepingsverlof, in verband met zijn uitzending naar Nieuw-Guinea, niet naar zijn onderdeel teruggekeerd	421
Bewijs. Voor het — gebruik gemaakt van een proces-verbaal van de politie van Curaçao	121	— , waarbij de schuldige zich naar het buitenland verwijderd met medeneming van een hem in bruikleen verstrekte pistoolmitrailleur	554
Binnendringen. Wederrechtelijk — door 2 verenigde personen in een woning bij een ander in gebruik	398	Diefstal. — door 2 verenigde personen, na binnendringing in een woning, meermalen gepleegd	398
Bloed. Zie bij Afnemen van —.		— door een soldaat op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats, tweemaal gepleegd: als kamerwacht op die kamer en als etagewacht op een kamer van die etage	487
Boekaankondiging.			
<i>Mrs. A. J. Loeffen, E. H. Nuffer</i> en <i>W. H. Schipper</i> , Het burgerlijke Ambtenarenrecht	387		
<i>Dr. Jurrit Bergsma</i> , Militair heimwee	451		
<i>Reclassering in Nederland</i> , Gedenkboek ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Vereniging van Reclassering-instellingen	535		
<i>Soziologie der Jugendkriminalität</i>	662		
<i>Mr. W. van den Hoek</i> , De Geschiedenis van het Wapen der Koninklijke Marchaussee	729		

	Blz.		Blz.
Dienstdoende	133, 138,		
Disciplinaire beslissingen. Zie bij Beklagzaken.	620	— als bestuurder van een centuriontank, een wielrijdster inhalende, vlak voor dat inhalen de tank te veel naar rechts gestuurd, waardoor de wielrijdster werd aangereiden	485
Feit. — in beschikking tot verwijzing en in telastlegging .	140	Her-examen voor bestuurders van motorrijtuigen volgens art. 18 W.V.W. Alleen de in art. 115 W.V.R. genoemde politieambtenaren zijn volgens art. 18 W.V.W. bevoegd tot het uitlokken van een nader onderzoek naar de rijvaardigheid van motorrijtuigbestuurders .	426
Feitelijke aanranding van de eerbaarheid	143	Identiteit. Na een rijongeval doorgereden voordat de identiteit van de betrokkene behoorlijk kon worden vastgesteld .	557
Feitelijke insubordinatie i.t.v.o.:
— meermalen gepleegd: stompen v. e. meerdere (wachmeester) en een klomp werpen naar een andere meerdere (andere wachmeester), welke deze tegen de helm raakte	134	In naam des Konings	326
— Als soldaat de wachmeester-wachtcommandant enige klappen in het gezicht gegeven, waardoor deze werd verwond .	403	Joy-riding. Poging tot — .	121, 125
— of een meerdere door een daad beledigen, meermalen gepleegd? Een dpl. soldaat met groot verlof en gekleed in mil. broek, mil. schoenen, mil. veldblouse, en Amerik. plastic binnenhelm, sloeg een in burger geklede meerdere, die zich als zodanig had bekend gemaakt, het etui met legitimatiebesccheiden, welke die meerdere aan die mindere wilde tonen, uit de hand en gaf die meerdere vervolgens een klap in het gezicht	541	Justitiële Statistiek. Militair 380,	730
— Een in burger geklede sergeant-majoor gaf een schildwacht (soldaat) enige slagen tegen de borst	616	Kennisgeving. — als bedoeld in art. 30, lid 2 W.V.W.	679
— Medeplegen van —: Na een afspraak met 6 andere militairen een meerdere, wachmeester, bij aankomst in een bivak gebonden en geblinddoekt en in een jeep meegevoerd, waarna die meerdere, na van blinddoek en boeien te hebben ontdaan, op een afstand van 14 km van het bivak losgelaten	697	Krijgsraad te Velde West. Nieuw gebouw voor de	391
— Een meerdere (sergeant) wegduwen toen deze wilde opbellen en de hand op het telefoon-toestel leggen om dat opbellen te beletten	709	Lichamelijk letsel. — Aan zijn schuld te wijten zijn, dat een ander zwaar — bekommt: Een korporaal hield een Garandgeweerpatroon in een vuurtje, tengevolge waarvan die patroon ontplofte en het rechteroog, van een zich in de nabijheid bevindendesergeant, werd geperforeerd	612
Gebruiken. Het woord — van art. 37 W.V.W. is gebezigd in de betekenis van „als bestuurder —”	150	— Een vaandrig, C. van een marscolonne, had nagelaten die colonne van de voorgescreven verlichting te voorzien, en had, terwijl de duisternis reeds was ingetreden, met die colonne met vieren gemarcheerd langs de rechterzijde van die weg, waardoor een die colonne van achteren naderend motorvoertuig daarop is ingereeden, waardoor een aantal militairen werd verwond . .	612
Gevaar. In — brengen van de veiligheid op de weg:		— Het, door het tot ontbranding brengen van een traangas handgranaat, veroorzaken van een (korte) bewusteloosheid en hoofdpijn, levert niet op het veroorzaken van ziekte of zwaar — als bedoeld in art. 308 W.Sr.	701
		Listige Kunstgreep. Tijdens het ondergaan van voorlopig ar-	

- rest gelucht wordende, zich door een —: „het vanuit een telefooncel op het kazerneterrein de wachtcommandant opbellen en hem mededelen, dat hij, wachtcommandant sprak met de majoor van der Heide en dat beklagde was ontslagen uit voorlopig arrest in verband met een aan beklagde's vader overkomen ongeval, welke mededeling gefantaseerd was.” tijdelijk aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrokken . . . 480
- Medeplegen.**
- van als ander militair dan bedoeld in art. 129, 1e en 4e lid W.M.Sr. behorende tot enige wacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen i.t.v.o.:
 - Als korporaal en soldaat belast met het tezamen uitvoeren van een patrouille, in onderling overleg deze patrouille niet geheel uitgevoerd, doch zich opgehouden in een ongebruikte kazemat 129
 - van feitelijke insubordinatie door, in een spoorwagon van een rijdende trein, samen met een andere soldaat, een sergeant in de richting van een deur te duwen, die door een derde soldaat was geopend 712
 - van feitelijke insubordinatie i.t.v.o.: Na een afspraak met 6 andere militairen een meerdere, wachtmeester, bij aankomst in een bivak gebonden en geblinddoekt en in een jeep meegevoerd, waarna die meerdere, na van blinddoek en boeien te hebben ontdaan, op een afstand van 14 km van het bivak losgelaten 697
- Medepllichtigheid.** De aan beklagde telastgelegde — (op de uitkijk staan) aan zaakbeschadiging (stukslaan van een ventilatieruitje van een geparkeerde auto om daarmee te gaan joy-rijden), niet bewezen 126
- Militaire Bijstand.** Zie bij Voorschrift — Nederland.
- Militaire colonnes.** Signalering van — 108
- Blz.
- Militaire detentie.** — en ontslag uit de militaire dienst? 616
- Mishandeling:** — Als dpl. kornet opzettelijk een soldaat met de vuist een stomp op het rechteroog toegediend 345
- Een in burger geklede sergeant-majoor gaf een terrein wachter een schop tegen een been, waardoor deze pijn ondervond 616
- Mobiele colonnes.** Opneming van het korps — in de K.L. 387
- Mondelinge machtiging.** — door de verwijzingsofficier van de A.-M. tot verwijzing naar de Krijgsraad terzake van het subs. telastgelegde 405
- Motivering.** Onzekerheid door te sobere — 393
- Nalaten. (Niet rapporteren).** Zie ook bij **Toelaten.**
- Opz. nagelaten aan de bevoegde overheid een mededeling te doen, die beklagde van ambtswege moest doen i.t.v.o.: Als dpl. sergeant, op oefening in Duitsland, toen de marechaussee een onderzoek instelde naar een diefstal van kippen, op de vraag waar de (geslachte) kippen waren, geantwoord, dat hij dat niet wist, zulks terwijl hij dat wèl wist 405
- Nietigheid van de telastlegging:**
- Uit de telastlegging blijkt niet welke strafbare daden beklagde verweten worden 140
- Niet-opvolging van het bevel van een treincontroleur der N.S.**
- om in het belang van de orde en van de veiligheid het peron te verlaten 477
- Nieuw-Guinea-desertie.** Zie bij **Desertie.**
- Nieuw-Guinea en de Conventies van Genève** 166, 392, 663
- Omschrijving van het feit.** — in de beschikking tot verwijzing en het telastgelegde aan de voet v. h. bevelschrift tot het bijeenkomen v. d. Krijgsraad: Voor zover de telastlegging niet gedekt wordt door de omschrijving v. h. feit in de beschikking tot verwijzing is geen recht tot strafvordering aanwezig 140
- Omschrijving van de strafreden.**

Blz.		Blz.
	Niet met de militaire tucht of orde strijdige feiten of niet met enige in de strafreden vermelde misdrijvingen in verband staande omstandigheden behoren niet in de — te worden vermeld	560, 565
	Onbevoegdverklaring. — van de krijgsraad. Voorstel van de Off.-Comm., houdende bedenkingen dat de krijgsraad onbevoegd is; feiten gepleegd op 11 juni, terwijl beklaagde 13 juni d.a.v. voor het eerst in werkelijke dienst trad	356
	Onderscheidingstekenen. — dragen, behorende tot een ambt dat men niet bekleedt: Als soldaat een uniformjas, voorzien van korporaalsstrepen, aange trokken en daarmee de kazerne verlaten	477
	Ondervoorzitter v. e. ambtenaren-gerecht. Zie bij Vragenbus.	
	Ongehoorzaamheid.	
	— Opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog:	
	— In strijd met de ontvangen opdracht om met zijn militaire motorvoertuig van Hoenderloo rechtstreeks naar Nijmegen te rijden, zich daarmee naar Utrecht en Voorburg begeven.	343
	— Geweigerd zijn wachtdienst verder te vervullen. Klagers verweer, dat hij pijn in zijn knieën had, verworpen, nu hij ongeveer een uur tevoren door de onderdeelarts geschikt werd geacht zijn dienst te doen	350
	— Geweigerd om zich in voorlopig streng arrest te begeven .	414
	— Weigeren te gehoorzamen aan het bevel om zijn uitrusting in orde te maken voor het ondergaan van een hem opgelegde krijgst. arreststraf	424
	— Weigeren uit bed te komen en op te staan in verband met te verrichten wachtdienst	540
	— Weigeren om zijn uniform aan te trekken toen beklaagde, verdacht van desertie, ten huize van zijn ouders werd gearresteerd	554
	— Na terugkeer van ongeoorloofde afwezigheid niet onverwijld voldaan aan het bevel van zijn meerdere, wachtmeester van de week, om zich in kazernetenuue te kleden en zijn taak als kamerwacht te vervullen	620
	— in Duitsland, tweemaal gepleegd: Tweemaal geweigerd om naar de „site” te gaan, teneinde een generator verzendklaar te maken	634
	— door 2 personen gezamenlijk: Tijdens een nachtmars gaan zitten en geweigerd te voldoen aan het bevel van de pelotonscommandant om op te staan en door te lopen	712
	— zich niets aangetrokken van het bevel van zijn meerdere op te houden met het ontgroenen van nieuw-aangekomen soldaten	709
	Ongeoorloofde afwezigheid. Zie ook bij Desertie.	
	Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog gepleegd niet langer dan 4 dagen durende.	
	— waarbij de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende: Opz. zijn onderdeel verlaten nadat hem een straf van verzuwaard arrest was aangezegd	133
	— door 2 personen gezamenlijk, terwijl de schuldige, dpl. vaandrig, is bevelvoerend militair, n.l. wnd. C.C. en waarbij de schuldige opz. met een militair van mindere rang, dpl. soldaat van zijn compagnie, aan dit misdrijf deelneemt	352
	— van 2 december ± 8.30 uur tot 3 december d.a.v. ± 20.35 uur van zijn onderdeel afwezig geweest	480
	— , waarbij de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende: opz. ongeoorloofd verlaten van de vliegbasis door een korporaal die aangewezen was als „standby”	553
	— terwijl de schuldige het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende: als kamerwacht ongeoorloofd afwezig geweest van 12.30—18.00 uur	620
	— van ± 8.30 van 1 augustus 1962—±23.00 uur van 3 augustus d.a.v.	710

- Blz. Blz.
- Ongeschikt maken.** Een militair op diens verzoek — voor de vervulling van een bepaalde soort van dienstverplichtingen i.t.v.o.: hem op zijn verzoek met een hamer op de rechterhand geslagen, waardoor hij werd vrijgesteld van brandpiket en wachtdienst 625
- Als militair zich opz. voor de vervulling van een bepaald soort van dienstverplichtingen ongeschikt laten maken i.t.v. o.: door zich op zijn verzoek met een hamer op de rechterhand te doen slaan, waardoor hij van brandpiket en wachtdienst werd vrijgesteld . . . 627
- Ontploffing teweegbrengen.** Het tot ontbranding brengen van een traangashandgranaat is niet het teweegbrengen van een ontploffing als bedoeld in art. 158 W.Sr., aangezien daarbij geen knal optreedt en de granaat niet uiteenspringt 701
- Ontslag uit de militaire dienst.** Militaire detentie en —? . . . 616
- Ontzegging van rijbevoegdheid .** 558
- Onzekerheid door te sobere motivering** 393
- Opruien.** Mondeling een militair — tot ongehoorzaamheid: „Wie wil er nu wèl werken en wie niet? Als wij als één man gaan staan, daar doet hij (de meerdere) niets tegen.” En vervolgens soldaat L. en een of meer andere soldaten, die te kennen hadden gegeven met de bevolen werkzaamheden te willen doorgaan, in het bijzijn van alle aanwezige soldaten uit te maken voor „slappeling” en „lafaard” 537
- Opsporingsambtenaren.** Beëdigde beambten van de N.S. zijn krachtens art. 72, 2° der Spoorwegwet bevoegd tot het opsporen van overtredingen van die wet en mitsdien krachtens art. 127 W.Sv. onder — te verstaan, maar deze bepaling voorkomende in de verklaringstitel van het W.Sv., beperkt zich tot het bepalen van de betekenis van het begrip opsporingsambtenaren in dat wetboek 705
- Personalia** 108, 109, 328, 455, 729
- Plaatsvervangende voorzitter v. e. ambtenarengerecht.** Zie bij Vragenbus.
- Poging.**
— tot joy-riding 121, 125
- Rijbewijs.** — Een auto bestuurd zonder in het bezit te zijn van een — 352, 679
- Rijongeval.**
— Te Amsterdam een auto bestuurd zonder in het bezit te zijn van een rijbewijs en met die auto tegen een stilstaande taxi aangereden en vervolgens doorgereden voordat de identiteit van beklagde behoorlijk kon worden vastgesteld . . . 352
- Nadat de bestuurder van een auto (zonder rijbewijs) daarmede was aangeboden tegen een vóór hem rijdende auto, doorgereden naar zijn ouderlijke woning. Toen even later, een politie agent aan de moeder vroeg of de voor haar woning staande auto van haar was, deze geantwoord: „U moet mij hebben.” Deze mededeling is een (voldoende) kennisgeving als bedoeld in art. 30, lid 2, W.V.W. 679
- Samenhang of verband tussen strafbaar feit en krijgstuhtelijk vergriep** 121
- Schildwacht.** Als — een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen i.t.v.o.: Op een tijdstip waarop beklagde op post moest staan, op een brits in het nachtverblijf gelegen. Verwijzing naar de t. str. bev. C.O. 348
- Signalering van militaire colonnes** 108
- Statistiek.** Zie bij Justitiële —.
- Strafreden.** Zie bij Omschrijving van de — en bij Beklagzaken.
- Straf van verlaging.** Behoort de — te worden afgeschafte? . . 177
- Telastlegging.** Beklaagde veroordeeld terzake van het subs. telastegelegde feit, waarvoor hij — blijkens mededeling van de A.M. ter terechtzitting — op de dag der terechtzitting mondeling door de verwijzings-officier naar de krijgsraad was verwezen 405

	Blz.		Blz.
Telastlegging en beschikking tot verwijzing. Feit in —	140	hem ter overmaking per postwissel ter hand gestelde geldsbedragen	682
Toelaten. — dat een mindere een misdrijf: Het aan zijn schuld te wijten zijn, dat een ander zwaar lichamenlijk letsel bekomt, pleegt: Toegelaten dat een korporaal een geweerpatroon in een vuurtje hield, tengevolge waarvan die patroon is ontploft en van een sergeant een oog werd geperforeerd	410	Verkeersdelict. Zie ook bij Rijongeval.	
— Als meerdere (sergeant), passagier van een militaire jeep, waarmede de korporaal-chauffeur een ongeluk had gemaakt, waarbij de voorruit was gebroken, toegelaten, dat die mindere het ongeval niet aan de transportofficier rapporteerde, doch een ruit met omlijsting en opstand van een andere jeep op zijn jeep plaatste	628	— te Amsterdam een auto bestuurd zonder in het bezit te zijn van een rijbewijs en met die auto tegen een stilstaande taxi aangereden, en vervolgens doorgereden, voordat de identiteit van beklagde behoorlijk kon worden vastgesteld	352
— Als militair opz. —, dat een mindere een misdrijf pleegt: Als korporaal een soldaat 1e kl. op diens verzoek toestaan, dat deze zijn uniformjas met de onderscheidingstekenen van korporaal leende om daarmede te gaan passagieren	632	— Rijden in een auto zonder rijbewijs en daarbij twee boompjes in de berm van een weg omverrijden en doorrijden voordat de identiteit behoorlijk kon worden vastgesteld	557
Tweegevecht. Uitdaging tot —	563	Verkrachting	143
Uitdaging tot tweegevecht	563	Verlaging. Zie bij Straf van verlaging.	
— Uitlezing van het vonnis, de sententie	686, 690	Verwijzing naar de t.str.bev. C.O. terzake van art. 2, 1° W.K.	701
Uitschelden. Een meerdere —: „Je bent een klootzak en een slijmerd”	537	126, 550, 628, 701	
— Als militair (sergeant) een mindere (marech. der 1e kl.) —: „Vuile schoft”	618	Verwijzing naar de t.str.bev. C.O. terzake van art. 2, 2° 6° W.K.	348
— Verschil tusschen beledigen en —	539	Voorschrift Militaire Bijstand Nederland, Art. 357 W.Sr. en het —	159
Veiligheid op de weg in gevaar brengen. Zie bij Gevaar.		Vordering. Een soldaat, bestuurder van een bromfiets, gaf geen gevolg aan een stopteken en aan de tot hem gerichte woorden: „Stop” en „Blijf staan”, van 2 marechaussees der 1e kl.	418
Verband. Zie bij Samenhang of — tusschen strafbaar feit en krijgstuchtelijk vergrijp.		Vorderingswet 1962	457
Verduistering: — Verkopen in het buitenland van een in bruikleen verstrekte pistoolmitrailleur	554	Vrijspraak. — van het telastgelegde aangifte doen van een strafbaar feit, wetende dat het niet gepleegd is. Door beklagde was een verklaring afgelegd, nàdat het opsporingsonderzoek reeds was ter hand genomen, en beklagde bij de Kon. marech. werd ontboden	548
— door een ambtenaar, die daarbij gebruik maakt van gelegenheid, hem door zijn ambt geschonken, meermalen gepleegd: door een facteur van		„bromfiets” gereden, terwijl dat voertuig niet voldeed aan de in het W.V.R. gestelde eisen. Dit voertuig kon, tengevolge van de daarop gemonterde carburator, niet geacht worden te zijn een (als zodanig goedgekeurd) rijwiel met hulpmotor	549
		— wegens niet strafbaarheid van	

Blz.		Blz.
	het bewezen feit: als passagier rijden in een auto, welke door de bestuurder wederrechtelijk, zonder toestemming van de rechthebbende, wordt gebruikt, en verwijzing naar de t.str.bev. C.O.	550
—	wegens het niet vermeld zijn in de telastlegging, dat de mindere „opzettelijk” dan wel „aan diens schuld te wijten zijn” rapportering van een verkeersongeval achterwege liet, zodat niet is telastgelegd, dat beklagde heeft toegelaten dat een mindere een misdrijf pleegde	628
—	Het, door het tot ontbranding brengen van een traangas-handgranaat, veroorzaken van een korte bewusteloosheid en hoofdpijn levert niet op het veroorzaken van ziekte of zwaar lichamelijk letsel als bedoeld in art. 308 W.Sr.	701
	Vragenbus.	
	Vragen betreffende de betekenis van de functie van ondervoorzitter en die van plaatsvervangende voorzitter van een ambtenarengerecht en de daarop gegeven antwoorden	157
	Wachtdelict. — Als schildwacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nkomen i.t.v.o.: Op een tijdstip waarop beklagde op post moest staan, op een brits in het nachtverblijf gelegen. Verwijzing naar de t.str.bev. C.O.	348
—	Als ander militair dan bedoeld in art. 129, lid 1 en lid W.M.Sr. behorende tot enige wacht zijn post eigendunkelijk verlaten i.t.v.o.	350
	Wetgeving. De belegerde vesting en de — betreffende de landsverdediging	329
—	Regeling inzake vrijstelling van de militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren. (Wet gewetensbezwaren militaire dienst): Openbare beraadslaging in de Eerste Kamer der Staten-Generaal	50
	Tekst der Wet	91
—	Wijziging van het militaire strafprocesrecht, het materiële militaire strafrecht en	
	het militaire tuchtrecht, de Beginselenwet gevangeniswезen in verband met de tenuitvoerlegging van militaire detentie	187
	Memorie van Antwoord	187
	Nota van wijzigingen.	221
	Tekst van de oorspronkelijke wetsontwerpen, de daarin aangebrachte wijzigingen en de artikelsgewijze toelichting	227
—	als voren met toevoeging van: en de Dienstplichtwet in verband met het vervallen van art. 69 van de Wet op de Krijgstucht.	379
	Kamerstukken 5 t/m 22	434
	Verslag van het mondeling overleg, tevens eindverslag	447
	Telegram van de Staten van Suriname	447
	Tweede Nota van wijzigingen (van het mil. Strafprocesrecht, het mat. mil. Strafrecht en het mil. tuchtr.)	447
	Verslag, resp. mededelingen van de Staten van Suriname	448
	Amendementen van de heer Couzy c.s. (wijz. van het mil. Strafrecht en het mil. tuchtrecht)	449
	Amendementen van de heer Van Gelder c.s. (wijz. van het mil. Strafprocesrecht)	450
	Gew. amendement van de heer Couzy c.s. (wijz. van het mat. mil. Strafrecht en het mil. tuchtrecht)	450
	Openbare beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal	497
	Voorlopig verslag van de Commissie van rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal	524
	Eindverslag van de Commissie van rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, Memorie van Antwoord	528
—	Enige regelen betreffende het regiem geldend voor militairen die in het „depot voor discipline” gevangenisstraf, hechtenis of militaire detentie ondergaan (K.B. van 9 mei 1963, Stb. 204)	534
—	Nieuwe regelen met betrekking tot de staat van oorlog en de staat van beleg in Ne-	

	Blz.		Blz.
derland (Oorlogswet voor Nederland).		beroofd houden. Zie ook bij	
Aanpassing van de bestaande wetgeving aan de Oorlogswet voor Nederland.		Feitelijke insubordinatie i.t.v. o.	
Memorie van Antwoord . . .	587	— Een wachtmeester, die gebonden en geblinddoekt was, met een jeep tot 14 km van een bivak weggevoerd, waar die meerdere werd losgelaten 693, 697	
— Nota van Wijzigingen . . .	596	Zaakbeschadiging. Met de bedoeling om te gaan joy-rijden een ventilatieruitje van een geparkeerde auto stukgeslagen, door het ontstane gat het portier geopend en de draden van het contactslot losgetrokken .	121
— Tweede Nota van Wijzigingen	599		
Verwijzing naar de krijgsraad.			
Mondelinge machtiging door de verwijzingsofficier van de A.-M. tot — terzake van het subs. telastgelegde	405		
Verwijzing naar de tot str. bev. C.O.	628		
Vrijheid van handelen. Van de —			

WETS BEPALINGEN

behandeld in deel LVI, 1963

Art.		Blz.	Art.		Blz.
	STAATSRECHT				
	Grondwet				
202		329	116	554, 620, 634, 709, 714	
			117	134, 403, 542, 616, 690	
				691, 693, 697, 709, 712	
	STRAFRECHT		119	693, 697	
	Wetboek van Strafrecht		120	134, 403, 542, 616, 709	
24	408, 558, 632		124	693, 697	
37a	487		128	616	
49	410		129	129, 348, 350, 553	
55	623		131	625, 627	
62	477		132	405, 628	
63	159, 415		133	628	
84	682		141	618	
152-156	563		143	410, 628, 632	
158	132, 701		146	537	
184	418, 705		152	487	
188	548				
196	477, 632			MILITAIR TUCHTRECHT	
242	144			Wet op de Krijgstucht	
246	144		2, 1°	140, 148, 628, 701	
266	477		20	358, 561, 565	
282	693		37	147	
285	618		57	634	
300	345		58	126, 140, 348, 550, 628, 701	
308	410, 612, 701		60	121, 690	
311 (4)	398		68	146, 148, 358, 561	
321	554, 682				
350	121, 126			Reglement betreffende de Krijgstucht	
357	159		1	148	
			2	565	
			7	565	
	Wetboek van Militair Strafrecht		15, 1°	148	
11	345, 480, 616				
13-15	616			Voorschrift nr. 27-1, 2e druk, Toepassing militair straf- en tuchtrecht	
23	138, 616, 682		Pt.		
25	353, 682		6	358, 564, 565	
26	480, 634				
48	129, 353				
60, 2°	408, 542				
62	542				
69	348				
78, 2°, 3°	121, 126				
97	134, 353, 480, 553, 620, 709				
98	138, 142, 421				
99	134, 138, 353				
99, 4°	553, 620				
99, 7°	554				
101	480				
108	134, 408, 415, 424, 537, 542, 623				
110	542				
112	563				
114	343, 350, 415, 424, 537, 540,				
				MILITAIRE STRAFVORDERING	
				Invoer.wet militair straf- en tuchtrecht	
			74	121, 126	

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Regtspleging bij de Zeemagt			
9	405	52	366
Regtspleging bij de Landmagt			
14	405	55	716
193	140	56	366
222	356	64	716
240	356	69	716
		81	725
STRAFRECHT IN BIJZONDERE WETTEN			
Spoorwegwet			
64	477	146	366
72, 2°	705	148	366
Algemeen reglement vervoer			
2	705	55	716
Algemeen Reglement Vervoer door anderen dan de in de art. 53 en 56 van de Spoorwegwet genoemden			
2	477	64	716
Wegenverkeerswet			
9	353, 558, 679	69	716
18	426	Bijlage B, § 1	716
25	485	Voorlopige regeling van de bezoldigingen van het militaire personeel der Kon. landmacht (V.R.B.K.L. 1949)	
30	353, 558, 679	—	652
37	121, 126, 150, 550	Besluit herziening bezoldiging militairen land- en luchtmacht 1954	
Wegenverkeersreglement			
80a	549	—	568
Voorschrift postverzorging K.M.			
Pt.		Ministeriële beschikking van 23 maart 1954 (nr. 54081 L-Lu, 55.14/5)	
140	682	—	568
(MILITAIR) ADMINISTRATIEF RECHT			
Ambtenarenwet 1929			
5	157	Regeling verblijfsvergoeding gehuwde militairen	
38	158	—	652
58	427, 489, 568	Regeling vervoer voor rijksrekening bij verlof of bewegingsvrijheid	
68	158	—	652
69	159	Premiespaarregeling rijksambtenaren	
79	373	6, lid 1, onder b	495
82	373	7, lid 1	495
Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren			
18 (1)	427	11	495
Reglement rechtstoestand militairen zeemacht			
73	636	Voorschrift beoordeling officieren landmacht (V.B.O.)	
89b	636	11	373
Reglement voor de militaire ambtenaren der Kon. landmacht en der Kon. luchtmacht			
5	366	31	114, 369
51	366	—	583, 658
Beoordelingsvoorschrift kader landmacht			
— 725			
K.B. van 11 nov. 1948, Stb. I 501			
(Voorschr. betr. het verlenen van gelijke steun van rijkswege aan studenten in de geneeskunde, die zich hebben verbonden om als off.-arts bij de zeemacht te dienen.)			
— 427			

STRAFRECHTELIJKE, DISCIPLINAIRE EN ADMINISTRATIEF RECHTELIJKE BESLISSINGEN

opgenomen in deel LVI, 1963

	Blz.		Blz.
MILITAIRE RECHTSPRAAK			
Sententie van:		8 november 1962	705
		15 november 1962	709
		29 november 1962	343
<i>Hoog Militair Gerechtshof</i>		17 januari 1963	550
18 december 1962	346	21 februari 1963	480
26 maart 1963	544	28 februari 1963	628
28 mei 1963	688, 692		
Vonnis van:			
		<i>Krijgsraad te Velde Zuid</i>	
<i>Krijgsraad voor de Zeemacht binnen het Rijk in Europa</i>		6 juli 1961	712
12 september 1962	398	21 september 1961	485
17 september 1963	679	2 november 1961	487
		4 oktober 1962	356
<i>Krijgsraad voor de Zeemacht in de Nederlandse Antillen</i>		13 december 1962	418, 421
13 oktober 1962	121, 126	21 februari 1963	424
8 juli 1963	682		
		<i>Krijgsraad te Velde voor de Koninklijke Luchtmacht</i>	
<i>Krijgsraad te Velde West</i>		9 mei 1962	129
5 juli 1961	612	11 juli 1962	553
16 mei 1962	348	8 augustus 1962	554
23 mei 1962	350, 616	20 september 1962	714
6 juni 1962	352	23 januari 1963	634
19 juni 1962	138	3 april 1963	557
27 juni 1962	140		
8 augustus 1962	693, 697	DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN	
12 september 1962	345	Beschikking van:	
26 september 1962	142	<i>Hoog Militair Gerechtshof</i>	
3 oktober 1962	143	23 oktober 1962	146
10 oktober 1962	537	20 november 1962	148
28 november 1962	540	8 januari 1963	358
12 december 1962	541	25 juni 1963	560, 565
3 april 1963	686, 690		
17 april 1963	548	BURGERLIJKE RECHTSPRAAK	
8 mei 1963	549	Arrest van:	
		<i>Hoge Raad</i>	
<i>Krijgsraad te Velde Oost</i>		26 juni 1962	360
19 september 1961	403	30 oktober 1962	150
28 september 1961	405	11 december 1962	426
19 oktober 1961	618		
16 november 1961	408	ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK	
25 januari 1962	620	Uitspraak van:	
19 februari 1962	623	<i>Centrale Raad van Beroep</i>	
22 maart 1962	625, 627	8 juni 1962	369, 568
22 mei 1962	132	7 november 1962	373
26 juni 1962	133	14 november 1962	489
17 juli 1962	410	21 december 1962	583
26 juli 1962	414	6 februari 1963	652
27 september 1962	701	17 april 1963	636
18 oktober 1962	477, 632	15 mei 1963	658
		1 mei 1963	716
		5 juni 1963	725

	Blz.		Blz.
<i>Ambtenarengerecht te 's-Graven-</i>		8 oktober 1962	636
<i>hage rechtsprekende in militaire</i>		21 december 1962	427
<i>ambtenarenzaken</i>			
20 november 1961	577	<i>Spaarraad</i>	
7 mei 1962	366	21 januari 1963	495

BIJDRAGEN, MEDEDELINGEN EN OPMERKINGEN

opgenomen in deel LVI, 1963

	Blz.		Blz.
Baud, Jhr. Mr. A. , Vragen en antwoorden omtrent de functie van de voorzitter, ondervoorzitter en plaatsvervangende voorzitter van een ambtenarengerecht	157	Kalshoven, Mr. F. , De vrijlating van krijgsgevangenen op erewoord of belofte	669
Bergsma, Dr. J. , Over Heimwee en over Straf	665	Korteweg, Mr. K. N. , Toepassing van art. 63 W.Sr.	159
Burg, Dr. F. H. van der , De belegerde vesting en de wetgeving betreffende de landsverdediging	329	Marius Gerlings, Mr. H. J. , In naam des Konings	326
Crince le Roy, Mr. R. , Artikel 357 Strafrecht en het Voorschrift Militaire Bijstand Nederland	159	Raaf, Mr. H. T. de , Conversie, ook door de administratieve rechter?	113
Graaff, Mr. H. H. A. de , Behoort de straf van verlaging te worden afgeschaft?	177	Redactie v. h. M.R.T. , Militair recht op de helling of algehele vernieuwing? Adres van de Alg. Raad der Ned. Orde van Advocaten aan de Tweede Kamer der Staten Generaal inzake de wetsontwerpen tot wijziging van het militaire strafprocesrecht enz.	
— Onzekerheid door te sobere motivering	393	— Adres van dezelfde Alg. Raad aan de Tweede Kamer n.a.v. de Memorie van Antwoord op voormelde wetsontwerpen	1
— Enige aantekeningen in verband met het 375-jarig bestaan van de functie van Advocaat-Fiscaal, 1588—4 oktober—1963	601	Ruter, Mr. C. F. , Nieuw-Guinea en de Conventies van Genève	166, 663
Houte, Mr. A. van , Ter purge stellen	107	Steffen, Mr. A. F. , Vorderingwet 1962	457